ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Բ

Ս. ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՑԻ

Armenian Church Library
http://hygradaran.weebly.com

ՀՐԱՄԱՆԱՒ

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳՆԻ ԵՐԿՐՈՐԴԻ

ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԵՒ ՎԵՀԱՓԱՌ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Armenian Church Library
http://hygradaran.weebly.com

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Բ

Ս. ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՑԻ

ԳԻՐՔ ՊԱՀՈՑ

Աշխատասիրությամբ ԿԻՄ ՄՈՒՐԱԴՅԱՆԻ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
2008

Armenian Church Library
http://hygradaran.weebly.com

ՀՏԴ
ԳՄԴ
Բ -

Հրատարակության պատրաստեց՝ ԳՈՒՐԳԵՆ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆԸ
Խմբագիր՝ ԳԵՎՈՐԳ ՏԵՐ-ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

Բ - *ԳԻՐՔ ՊԱՀՈՑ /* Աշխատասիրությամբ՝ Կիմ Մուրադյանի: -Ս. Էջմիածին: Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, 2008, 520 էջ:

Ս. Բարսեղ Կեսարացու (329-379) «Պահոց գիրքը» Հայոց թարգմանական մատենագրության երևելի գործերից է. ձեռագրերում, երբեմն էլ տպագիր գրականության մեջ մերթ կոչվում է Վասն պահոց, հաճախ էլ՝ պարզապես Պահոց: Այն բովանդակում է հեղինակի հիմնականում ճառական-մեկնողական ոչ բոլոր գործերը, ինչպես նաև որոշ թղթեր և դավանական բնույթի հարցումներ (ընդհանուր հաշվով 33 բնագիր):

ԳՄԴ

ISBN

© Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, 2008 թ.

Armenian Church Library
http://hygradaran.weebly.com

ԽՈՍՔ ԳՆԱՀԱՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԻՇԱՏԱԿԻ

Երբ Մանուկ Աբեղյանի անվան Գրականության ինստիտուտի ասպիրանտ Կիմ Մուրադյանին ատենախոսության թեմա ընտրելու հնարավորություն տրվեց, նրա գիտական ղեկավար պրոֆ. Խորեն Սարգսյանը խորհրդակցել էր առ ով անկ է, և գիտական չրջանակին հասկանալի «գեղեցիկ գրականության» ավանդույթը խախտող մի առաջադրանք էր հղացել, որ էր եկեղեցու «Երեք մեծ կապադովկացիներ» սուրբ հայրերից Բարսեղ Կեսարացու մատենագրական ժառանգության հայերեն թարգմանությունների ուսումնասիրությունը:

Անցյալ դարի 70-ական թվականներին հայագետներից չատերի ականջը սովոր չէր «Հայրախօսութիւն» բառն իսկ լսելու, մինչդեռ գիտական ղեկավարն ու նրա խորհրդատուները մասնավորեցնում էին «Յաղագս վեցօրեայ արարչութեան» երկի հին հայերեն թարգմանությունը: Խնդիրը, հարկավ, դուրս էր ասպիրանտի համալսարանական պատրաստությունից և այն հաղթահարելու համար ի նորո պետք էր գրաբար ու ձեռագրագիտություն սովորել, այբուբենից սկսել հին հունարենի ուսումնառությունը և բազում այլ «օժանդակ» առարկաներ: Եվ Կիմ Մուրադյանը չընկրկեց առաջադրանքի անսովորության առաջ:

Այն տարիներին Մատենադարանի ձեռագրերի սրահը (այժմ ակադ. Լևոն Խաչիկյանի անվան) աշխատում էր մինչև երեկոյան 10 կամ 11-ը, և մեր ասպիրանտը օրն ի բուն այնտեղ էր՝ ձեռագրերի ու մատենագրությունների աշխարհում, Հ. Անասյանի, Վ. Հակոբյանի և ուրիչ հեղինակություններին «սեղանակից»: Նրանցից մեկը հետո նրա ատենախոսության գնահատող-ընդդիմախոսը դարձավ (Վ. Հակոբյան), իսկ մյուսը՝ երկրից մեկնելուց առաջ ունեցած գրագրությունների «գաղտնիքներ» վստահողը (Հ. Անասյան):

Կիմ Մուրադյանը ժամանակին ավարտեց ու պաշտպանեց ատենախոսությունը, իսկ 1976-ին հրատարակեց «Բարսեղ Կեսարացին և նրա «Վեցօրեան» հայ մատենագրության մեջ» մենագրությունը, ուր հայերենն ու հունարենը ոչ միայն համեմատված ու բնութագրված են, այլ այդ երկի հետքերն են գտնված այլ մատենագիրների գործերում (Եզնիկ, Շիրակացի, Օձնեցի...) և փոխադարձաբար սրբագրված: Քննությունը այնքան ծանրակչիռ էր, որ Լ. Խաչիկյանը չվարանեց նրան հանձնարարել «Վեցօրեայի» գիտական բնագրի պատրաստությունը (լույս տեսավ 1984 թ. «Հայ հնագույն թարգմանական հուշարձաններ», ցավոք, այժմ ընդհատված մատենաշարով, հատ. Բ):

Մեկ տարի առաջ՝ 1983 թ., հայագետների սեղանին դրվեց Կիմ Մուրադյանի նոր մենագրությունը՝ «Գրիգոր Նազիանզացին հայ մատենագրության մեջ», չարադրված նախորդի պես ձեռագրերի հիման վրա և հարցահարուցումների նույն համակողմանիությամբ: Ի դեպ, հեղինակը վարանում էր այդ եկեղեցու հոր ժառանգության ուսումնասիրությունը դոկտորի գիտական աստիճանի հայցման ներկայացնել: Գտնվեցին նրան համոզողներ, և Մոսկվայի Ատեստացիոն հանձնաժողովը, ի զարմանս հեղինակի, շատ արագ հաստատեց:

Այլևս պարզ էր, որ ուսումնասիրության հերթը երրորդ Մեծ կապադովկացուն պիտի հասներ՝ Գրիգոր Նյուսացուն: Նախորդ երկուսի համեմատությամբ այս մեկը կարծես ավելի համեստ էր իր վաստակով, բայց անհրաժեշտ էր պահպանել հարցադրումների ավանդականությունը, գետին ստեղծելով երկերի ապագա հրատարակության համար: Կիմ Մուրադյանը այդ էլ կատարեց, բայց ավաղ՝ չսպասեց հրատարակությունը տեսնելուն. 1991 թ. հոկտեմբերի 1-4 դեկուցումով մասնակցեց Մովսես Խորենացու «Հայոց պատմութեան» 1500-ամյակին նվիրված միջազգային գիտաժողովին («Սկզբնաղբյուրներին դիմելու Խորենացու ինքնատիպության չուրջ»), Խորենացու «Ողբ»-ում կապադովկացիներից եկող տասնյակից ավելի մեծ ու փոքր միավորներ բացահայտեց, նախանձ չարժող համակրություն չահեց և օրվա ավարտին գնաց վիրահատության... Հոկտեմբերի 8-ին Կիմ Մուրադյանը այլևս ոչ ևս էր...

Նա արդեն ավարտել էր Լ. Խաչիկյանի հանձնարարած «Պահոց գրքի» հրատարակության պատրաստումը և Դավիթ Քոբայրեցու ժառանգությունն էր պրպտում:

Ժամանակները փոխվեցին, և Բարսեղ Կեսարացու ճառերի ու խրատականների այս ժողովածուն քսան տարի հրատարակության սպասեց՝ և այդ բախտին արժանացավ Ս. Էջմիածնի հրատարակչական խորհրդի բարի կամեցողությամբ: Աննախադեպ և անուրանալի է նախախնամական մտքի հղացումով հայագիտության պատմությունը հարստացնող մերօրյա էջմիածնական մատենաշարի ստեղծումը. պատիվ և երախտագիտություն այն հոգացողներին:

Իսկ Կիմ Մուրադյանի վաստակն ամփոփենք իր իսկ տապանի գրությամբ՝

«Ցիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»:

Պարույր Մուրադյան
30.09.2008

ԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ

Բարսեղ Կեսարացու (329-379) «Պահոց գիրքը» հայոց թարգմանական մատենագրության երևելի գործերից է. ձեռագրերում, երբեմն էլ տպագիր գրականության մեջ, մերթ կոչվում է Վասն պահոց, հաճախ էլ՝ պարզապես Պահոց[1]: Այն բովանդակում է հեղինակի հիմնականում ճառական-մեկնողական գործերը (ոչ բոլորը), ինչպես նաև որոշ թղթեր և դավանական բնույթի հարցումներ (ընդհանուր հաշվով 33 բնագիր)[2]: Ժողովածուի կազմության ժամանակի ու հանգամանքների, նյութերի ընտրության ու դասդասման մասին որևէ ուղղակի հիշատակարան-հիշատակագրություն չի պահպանվել: Ենթադրվում է, որ ժողովածուի «խմբագրութիւնը 650-660 թուականէն վերջը պէտք է կատարուած ըլլայ»[3]: Հասկանալի է, որ եթե ոչ բոլոր, ապա գոնե ժողովածուի նյութերի գգալի մասը մինչ այդ պետք է թարգմանված լիներ հայերենի, որպեսզի Ե. դ. այն խմբագրելու, ընդհանուր տեսքի բերելու խնդիր առաջանար: Ճիշտ այնպես, ինչպես Գրիգոր Նազիանզացու չորս գիրք-ժողովածուների համար խորագրեր են սահմանվել ըստ համապատասխան առաջին ճառերի սկսվածքների, Բ. Կեսարացու աշխատանքն էլ «Պահոց գիրք» է կոչվել ըստ առաջադիր «Յաղագս պահոց» ճառի: Պահպանվել է միջնադարյան համապատասխան ձևակերպում. «Եւ բովանդակ գիրքս Պահոց կոչի, զի սա գլուխ է, և կենդանին ի գլխոյն ճանաչի»[4]:

Բարսեղ Կեսարացու մատենագրական վաստակի հայերեն թարգմանությունները մշտապես գտնվել են հայագիտության ուշադրության ոլորտում:

---

[1] *Սանահնի Քոթուկի հիշատակարանում այն կոչվում է «Յաղագս ճգնաւորաց». «զՍիմէաւն քաջ քարտաւղարն Սանահնու, որ սրբուհոյ Աստուածածնիս հիմնարկութեանն եւ աւարտմանն ականատես էր եղեալ, որ ի ժամուն յայնմիկ գրել զգիրս Բարսղի Կեսարացւոյ Յաղագս ճըգնաւորաց եւ նորուն յիշատակարանի գրեալ այսպէս» (ձեռ. № 3031, էջ 19բ): Հիշատակարանի հրատարակությունը տե՛ս Ս. Ջալալեանց, Ճանապարհորդութիւն ի մեծն Հայաստան, Ա., Տփխիս, 1842, էջ 42-3, «Արարատ», 1901, էջ 272,* Գարեգին Ա. կաթողիկոս, *Յիշատակարանք ձեռագրաց, Ա., Անթիլիաս, 1951, էջ 125-6,* Կարո Ղաֆադարյան, *Սանահնի վանքը եւ նրա արձանագրությունները, Երևան, 1957, էջ 15, Հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ, Ե-ԺԲ. դդ., աշխատասիրությամբ* Ա. Ս. Մաթևոսյանի, *Երևան, 1988, էջ 60-61:*

[2] *«Սրբոյն Բարսղի ուղղափառի եւ Ապողինարի հերձուածողի Հարցմունք եւ պատասխանիք» խորագիրը կրող աշխատանքի հեղինակային պատկանելության շուրջ հայագիտության մեջ ժամանակին կասկած է հայտնվել, ուստի Պահոցի բովանդակությանն անդրադառնալիս հայագետները երբեմն հիշատակում են 32 անուն գործ: Այսպես, օրինակ՝ Հ. Ն. Ակինյանը գրում է. «Պահոց գիրք որ 32 ճառէ կը բազկանայ խօսուած քառասնորդաց պահոց մէջ...» (տե՛ս նրա «Մատենագրական հետազօտութիւններ, հ. Ա., Վիեննա, 1922, էջ 64):*

[3] *Դավիթ Քոբայրեցու Հաղորդման համաձայն՝ Բարսեղը «Պահոց գիրքը» ասաց յաւուրս աղուհացիցն» (ձեռ. № 1879, էջ 242):*

[4] *Ձեռ. № 1480, էջ 242ա հմմտ. «և ի հարկ բանին սպասաւորաց խաւսեցաւ զճառս Պահոց, ուստի եւ ճանաչի բովան[դ]ակ գիրք՝ որպէս կենդանի ի գլխոյն եւ ի դիմաց» (ձեռ. № 437, էջ 117բ):*

Տարբեր առիթներով արձանագրվել է պահպանված հայերեն թարգմանական բնագրերի ընդհանուր արևելագիտական կարևորությունը, նրանց քննական-համեմատական հրատարակության անհրաժեշտությունը: Ասվածը հավասարապես վերաբերվել է նաև «Պահոց գրքին»: Այսպես, օրինակ, վերջինիս հրատարակության կարևորությունը ժամանակին ձևակերպվել է հետևյալ կերպ. «Այդ ճառերը դժբախտաբար կը մնան տակաւին մատենադարանաց խորշերուն մէջ՝ անտիպ և անմատչելի չատերուն, հակառակ որ անոնցմէ ոմանք՝ իրենց ոճին և իմաստներուն գեղեցկութեամբ՝ կը մրցին Վեցօրէից ճառերուն հետ, և ոչ նուազ հրաշակերտներ են պերճախօսութեան՝ իրենց կենդանի նկարագիրներով, իմաստասիրական խորունկ տեսութիւններով, վսեմ բարոյականով և գործնական օգտակար խրատներով»[1]*:*

Դատելով առկա ձեռագրացուցակների տվյալներով, գիտությանը հայտնի են «Պահոց գրքի» հիսունից ավելի ամբողջական և թերի ընդօրինակություններ: Ձեռագրական հավաքածոներից ամենահարուստը Մաշտոցյան Մատենադարանն է, ուր պահվում են Պահոցի երեսուն գրչագրեր: Այս հավաքածոյի գրչագրերը առանձնանում են նաև ամբողջականության առումով: «Պահոց գրքի» ընդօրինակություններ կան նաև Վենետիկի, Երուսաղեմի, Վիեննայի, Նոր Ջուղայի և այլ ձեռագրատներում (ընդհանուր հաշվով 22 ձեռագիր): Մխիթարյան միաբանության Վենետիկի մատենադարանում է պահվում «Պահոց գրքի» հայագիտությանը հայտնի հնագույն ձեռագիրը (№ 251, 1172 թ.): Երուսաղեմի վեց ձեռագրերն էլ, դատելով Հ. Ն. Պողարյանի Մայր ցուցակից, պահպանել են ժողովածուի միայն առաջին ճառը:

Սույն հրատարակության հիմքում ընկած են Մաշտոցյան Մատենադարանի բոլոր ձեռագրերը, ինչպես նաև Վենետիկի նշված հնագույն երկաթագիրը: Միաժամանակ նկատելու է, որ Վենետիկի և Վիեննայի գրչագրերին հետևել ենք Հ. Պ. Տեր-Պողոսյանի և Հ. Պ. Անանյանի[2] *մասնակի հրատարակությունները համեմատելու եղանակով:*

«Պահոց գրքի» համադրում-դասդասումը ցույց տվեց, որ միջնադարում, հավանաբար որոշակի միջավայրի ու անհրաժեշտության թելադրանքով, ժողովածուի առանձին բնագրեր[3] *խմբագրական նկատելի միջամտություններ են կրել և այդ իսկ պատճառով այնքան են հեռացել իրենց նախնական վիճակից, որ առկա տեսքով օտար բնագրի տպավորություն են թողնում: Ուսումնասիրության ընթացքում համոզվեցինք, որ ճիշտը ոչ թե այդ փոփոխված տարբե-*

---

[1] Յ. վ. Թորոսեան, *Համեմատութիւն մը Յովհ. Մանդակունւոյ «Վասն փոխոց եւ վաչխից» եւ Ս. Բարսղի «Ընդդէմ վաչխողաց» ճառերուն («Բազմավէպ», 1927, էջ 66):*

[2] *«Հանդէս ամսօրեայ», 1968, № 10-12, էջ 419-38,* Պօղոս վ. Անանեան, *Դաւիթ Տարօնացի, թարգման. Ս. Բարսեղ Հայրապետի «Ի ծնունդ Փրկչին» ճառին, Վենետիկ, 1982, էջ 5-51:*

[3] *Նկատի ունենք «Յաղագս պահոց» (Ա.) «Ի սուրբ Նահատակն Քրիստոսի Ստեփանոս» (ԻԸ.) «Խուսաք յորդորականք ի Մկրտութիւն» (ԼԱ.) ճառերն ու «Տեսութիւն... Բարսղի եւ Ապողինարի» (ԺԹ.) հարցումը:*

բակները ինչ-որ եղանակով հիմնական բնագրին նմանեցնելն է, այլ՝ դրանք պահպանված տեսքով, առանց էական միջամտության հրապարակելը, որը հնարավորություն կտա որոշ պատկերացում կազմելու միջնադարում կատարված միջամտության բնույթի, ծավալի ու ոլորտի մասին:

Առաջարկվող քննական-համեմատական հրատարակության առաջաբանում հիմնականում անդրադարձել ենք «Պահոց դրքի» հայերեն թարգմանության պահպանված ձեռագրերին, մասնակի (առանձին ճառերի) հրատարակություններին, ամենասեղմ եղանակով նկարագրելով դրանք և մանավանդ հուշարձանիս հայոց միջնադարյան դրականության վրա թողած հետքերի բացահայտմանը: Թարգմանության բնույթին, ժամանակին ու թարգմանիչների ինքնությանը վերաբերող ձեռագրական, մատենագրական նոր կռվաններ չեն հայտնաբերվել, ուստի եղած թարգմանական վկայություններին կրկին անդրադառնալն ավելորդ համարեցինք: Սակայն նկատենք, որ Պահոցի թարգմանության ժամանակին և թարգմանիչներին վերաբերող նախկինում[1] չրջանառության մեջ դրած մեր փաստական նյութը հնարավորություն է տալիս դիտելու Նոր հայկազյան բառարանագիրների ընդհանրացումը. «այս ամենայն ընդհանրապէս են թարգմանութիւնք ի Զ. և ի Է. դարս տարապայման հելլենաբանութեամբ, զոր յայտ առնեն վկայութիւնք յառաջ բերեալք ըստ բառից»[2]:

Հրատարակվող ժողովածուն, ասվեց, բովանդակում է 33 թարգմանական բնագիր (ճառ, թուղթ, մեկնություն, հարցում): Բոլոր նյութերը (բացառությամբ Ի., ԻԲ., ԻԸ., ԼԳ. ճառերի, որոնց հուն. բնագրերը մեզ չհաջողվեց գտնել, համեմատել ենք հունարեն նախօրինակի, անհրաժեշտության դեպքում նաև հին վրացերեն թարգմանության հետ և բաժանել համապատասխան պարբերությունների: Համեմատության համար ձեռքի տակ ունեցել ենք Patrologia Graeca մատենաշարի (t. 29-32, Paris, *1857), ինչպես նաև Բարսեղի թղթերի (**Saint Basile**, Lettres, t. I, Paris, 1957, t. II, Paris, 1961) Փարիզի եռահատոր հրատարակությունները:*

Պահպանել ենք «Վեցաւրեայի» քննական բնագրի առիթով կիրառած «հրատարակության սկզբունքները», ուստի ավելորդ կրկնությունից խուսափելու նպատակով բավարարվենք սկզբունքների հղումով միայն[3]:

Այսպիսով, դրեթե ամբողջանում, ավարտի է բերվում Բարսեղ Կեսարացու մատենագրական վաստակի հայերեն թարգմանությունների հրատարակու-

---

[1] Կ. Մ. Մուրադյան, *Բարսեղ Կեսարացին եւ նրա «Վեցօրեան» հայ մատենագրության մեջ, Երևան, 1976, էջ 174-81: Իբրև մասնակի լրացում ասվածին պիտի ավելացնել նաև Սահակ Պարթևի եւ Մովսես Խորենացու թղթերում Պահոցի հայերեն թարգմանության հետքերի առկայությունը, որը կրկին խոսում է հուշարձանիս՝ հին թարգմանություն լինելու օգտին:*

[2] *ՆՀԲ, Առաջաբան, էջ 10:*

[3] Բարսեղ Կեսարացի, *Յաղագս Վեցաւրեայ արարչութեան, աշխատասիրությամբ* Կիմ Մուրադյանի, *Երևան, 1984, էջ Խ-ԽԱ.:*

թյան գործը մեզանում[1]: Ասում ենք գրեթե, որովհետև հայերեն թարգմանութ-թյամբ պահպանվել են որոշ թղթեր և ճառեր, որոնք երբևէ բյուզանդական մատենագրի գրքերի կամ ժողովածուների մաս չեն կազմել[2]:

[1] *Կեսարացու «Հարցողաց գիրքը» հրատարակության է պատրաստել իտալաբնակ հայագետ Գաբրիելա Ուլուհոջյանը. որքան մեզ հայտնի է՝ այն խմբագրման ընթացքի մեջ է և շուտով կհանձնվի հրատարակության*:*

* ***Ծնթ. հրատ. -*** *Տպագրուած է. Basilio di Cesarea, Il libro delle Domande (Le Regole), Edito da Gabriella Uluhogian, Lovanii, In aedibus E. Peters, 1993.- CSCO, Vol. 536, Scriptores Armeniaci, Tomus 19, LXIV, 311 p., CSCO, Vol. 537, Scritores Armeniaci, Tomus 20, Tradotto da Gabriella Uluhogian, Lovanii, In aedibus E. Peters, 1993, 1993. XXIX, 233 p.*

[2] ***Ծնթ. հրատ. -*** *Կ. Մուրադյանի պատրաստած բնագրում տարընթերցումները նշանակված են ըստ տողերի: Տպագրության պատրաստելիս հղումները կատարվեցին հիմնաբառի համարակալմամբ: Ընդ սմին՝ տարընթերցումի ցուցիչին հաջորդում է նախընտրելի ընթերցումը, ապա գրվում է այլընթերցում ընկալվող միավորը: Այսպիսով՝ պիտի կարդալ. Ա ձեռագրում բնագրական ընթերցումի փոխարեն ունենք այսինչ ոչ նախընտրելի միավորը:*

Այդ բնույթի թարգմանական բնագրերը նույնպես պատրաստ են հրատարակության և ապագայում լույս կտեսնեն գիտական հրապարակումների տեսքով:

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

«ՊԱՀՈՑ ԳՐՔԻ» ՀԵՏՔԵՐԸ ՀԱՅՈՑ ՄԻՋՆԱԴԱՐՅԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

«Երեք մեծ կապադովկացիների» մատենագրական վաստակի հայերեն թարգմանությունները մեր հարուստ ու բազմաժանր թարգմանական գրականության մեջ որոշակիորեն առանձնանում են ո՛չ միայն հնությամբ ու տարածվածությամբ, ընտիր ընդօրինակություններուի առատությամբ ու միջնադարյան պատճառ-լուծմունքներով, այլև հայոց ինքնուրույն գրականության վրա թողած ազդեցությամբ: Այս իմաստով աչքի են ընկնում հայերեն թարգմանությամբ պահպանված՝ Բարսեղ Կեսարացու գրեթե բոլոր գործերը: Դժվար է ցույց տալ բյուզանդացի մատենագրի մի գործ, որի հետքերը չնշմարվեն հայոց՝ սկզբնավորման շրջանի և հետագա ինքնուրույն գրականության հուշարձաններում:

Հայագիտության մեջ տարբեր առիթներով արձանագրվել է այն իրողությունը, որ Բարսեղ Կեսարացու ծիսական-արարողական ժանրի գործերի հայերեն թարգմանություններից օգտվել են Ագաթանգեղոսը, Փավստոս Բուզանդը եւ այլք: Այսպես, օրինակ, Ռ. Թոմսոնը նկատել է, որ Ագաթանգեղոսը, ավելի ճիշտ՝ նրա Պատմության «Վարդապետության» հեղինակը, ի թիվս այլոց, ծանոթ է եղել նաև Բ. Կեսարացու մատենագրական ժառանգությանը[1]*: Անվանի հայագետ Բարսեղ Սարգիսյանը ժամանակին արձանագրել է. «Ի Մեծի Վարդավառին տաւնի աղաւթք սրբոյն Բարսղի Կապադովկացւոյ» խորագրով Կեսարացու ճառական աղոթքը «իբրև աղբիւր ծառայած է Ագաթանգեղոսի, Եզնկայ, Բուզանդայ եւ Եղիշէի»*[2]*: Այլևս հայագիտության մեջ արձանագրված իրողություն է, որ Բարսեղ Կեսարացու կանոնների հայերեն թարգմանությունից օգտվել են Մովսես Կաղանկատվացին*[3]*, Անանիա Մոկացին*[4]*,*

---

[1] The Teaching of Saint Gregory, An Early Armenian Catechism. Translation and Commentary by Robert W. Thomson, Cambridge, Massachusetts, 1970, p. 31-32.

[2] *«Որում յոյն բնագիրն անյայտացած է վաղուց»,- նկատում է վաստակաշատ հայագետը (տե՛ս «Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց մատենադարանին Մխիթարեանց ի Վենետիկ. հ. Գ. Մաշտոց - Գիրք ձեռնադրութեանց, Ցօրինեցին հ. Բ. Սարգիսեան եւ հ. Գ. Սարգսեան, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1966, էջ 53-4):*

[3] Մովսէս Կաղանկատուացի, *Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի, քննական բնագիրը և ներածությունը՝* Վարագ Առաքելյանի, *Երևան, 1983, էջ 314:*

[4] *Տե՛ս «Արարատ», 1897, հավելված, էջ 282, համմտ. «Կանոնագիրք Հայոց», Բ., աշխատասիրությամբ Վազգեն Հակոբյանի, Երևան, 1971, էջ* XVIII*:*

Մխիթար Գոշը[1] և «Կանոնագիրք Հայոցի» կազմողները[2]: Բարսեղ Կեսարացու մատենագրական վաստակի հայերեն թարգմանություններից հետազոտողների ուշադրության ոլորտում թերևս ամենից շատ գտնվել է նրա «Վեցաւրեայ» երկասիրությունը: Վերջինիս հայերեն թարգմանության հետքերը, մասնավորապես Եզնիկ Կողբացու[3], Հովհան Մանդակունու[4], Անանիա Շիրակացու[5] և առհասարակ հայոց ինքնուրույն գրականության վրա թողած ազդեցության խնդիրը զբաղեցրել է շատերին[6]:

Ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ Բարսեղ Կեսարացու «Վեցաւրեայ» երկասիրությունից հետո հայ իրականության մեջ առավել ուսանելի են եղել բյուզանդական մատենագրի ճառերը, թղթերը, մեկնություններն ու հարցումները, որոնք, ասվեց, ի մի են հավաքվել «Պահոց գիրք» ընդհանուր խորագրի տակ: Համեմատությունը ցույց է տալիս, որ «Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանության հետքեր կան Ե.-Ժ.Գ. դդ. հայոց ինքնուրույն գրականության մի շարք երկերի բնագրերում:

Արդ, փորձենք ժամանակագրական հաջորդականությամբ հետևել «Պահոց գրքի»՝ հայ միջնադարյան գրականության երկերում թողած հետքերին:

Սրբոյն Բարսղի ուղղափառի եւ Ապողինարի հարձուածողի Հարցմունք եւ պատասխանիք[7] *(այսուհետեւ՝ Հարցմունք եւ պատասխանիք)*

Սահակայ Հայոց կաթուղիկոսի եւ մեծի թարգմանչի՝ Ընդդէմ երկաբնակաց ննեստորականացն *(տե՛ս «Գիրք Թղթոց», Թիֆլիս, 1901, էջ 413-482)*

Ուղղափառ... *եւ որպէս հարկաւոր է զմարդկային մարմինս յԱստուածամայ ի մարմնոյն, եւ յարենէն ունել զբնութիւնն, նոյնպէս հարկաւոր է զմարդկային անձն գոլ: Եւ դարձեալ*

Եւ սքանչելին Բարսեղ Կեսարու ընդդէմ Ապողինարի ասէ. մարմինն բնութեամբ մարդկային, իսկ միաւորութեամբն աստուածային, *քանզի աստուածացաւ Միաւորութեամբն Աստուծոյ Բանին:*

---

[1] *«Մխիթարայ Գոշի Դատաստանագիրք հայոց», իրաւաբանական հետազօտութիւնք հանդերձ ծանօթութեամբք՝* Վահան *ծ. վարդապետի* Բաստամեանց, *Վաղարշապատ, 1880, էջ 85, 88, 181, 187,* Յ. Թօփճեան, *Յուցակ ձեռագրաց Արմաշի վանքին, Վենետիկ, 1962, էջ 98:*

[2] *Տե՛ս «Կանոնագիրք հայոց», Բ., էջ* LXV-LXIX*:*

[3] *Յ. Թորոսեան, Եզնիկ եւ իւր երկասիրութիւնն («Բազմավէպ», 1889, էջ 14-20, 313-8):*

[4] *«Բազմավէպ», 1927, էջ 65-73:*

[5] Յ. Թորոսեան, *Ս. Բարսեղ Կեսարացի իր «Վեցօրեայ» ճառերը եւ հայ թարգմանութիւնը, («Բազմավէպ», 1934, էջ 412-422),* Կ. Մ. Մուրադեան, *Ընդհանուր հատուածներ ու սրբագրութիւններ Կեսարացու եւ Շիրակացու գործերում (տե՛ս «Լրաբեր հասարակական գիտութիւնների», 1975, № 1, էջ 55-72: Այսուհետեւ՝ ԼՀԳ). Նույնի՝ «Կեսարացու «Վեցօրեան Շիրակացու տիեզերագիտական աշխատութիւնների աղբյուր» (տե՛ս ԼՀԳ, 1975, № 3, էջ 95-114):*

[6] Բարսեղ Կեսարացի, *Յաղագս Վեցաւրեայ արարչութեան, Երևան, 1984, էջ Զ-Իե.:*

[7] *Սույն եւ հետագա բոլոր քաղումները կատարել ենք «Պահոց գրքի» մեր կազմած համեմատական բնագրից. առաջարկվող իջանշումները հիմք գրչագրերինն են (տե՛ս ստորև՝ բնագրի մեջ): Սահակի թղթի և Բարսեղի Հարցումի ընդհանրության մասին տե՛ս «Հանդէս ամսօրեայ», 1969, № 7-9 էջ 283:*

ասեմ՝ զոր աւրինակ մարմինն բնութեամբ մարդկային եւ միաւորութեամբն *տնաւրէնութեանն* աստուածային, *սոյնպէս եւ միտքն՝ բնութեամբ մարդկային, իսկը տնաւրէնութեանն միաւորութեամբն աստուածային միտք (էջ 369):*

Զոր աւրինակ սպիտակութիւն ասուի ներկեալ գունով ծիրանեաւ ոչ երկգոյն է, այլ մի: Նոյնպէս եւ միտքն՝ պայծառացեալք եւ աստուածացեալք՝ մի է, եւ ոչ երկուս առաջնորդականք: Քանզի ոչ այլ ինչ կամին միտքն եւ այլ ինչ՝ Բանն, այլ որպէս երաժշտական գործին ոչ երկու երաժշտականք, սոյնպէս Աստուածն Բանն եւ միտքն մարդկային ոչ երկու իշխանականք: Քանզի փոխանակ գործւոյ մարդկային մտաւք վարէր Բանն (էջ 371):

Մի լիցի: Այլ Աստուած կամելով երեւել՝ միացոյց ինքեան մարմին զանկարելին երեւել եւ կամաւ զչարչարելին մարմին անճնաւոր զկարելին չարչարել՝ ոչ յառաջագոյն գոյացեալն եւ յայնժամ ըստ առաքինութեանն միաւորեալ, եւ ոչ ի մարդոյ պարզաբար ի Մարիամայ, այլ յառաջագոյն զնա սրբեալ, եւ յայնժամ ի նմանէ ընկալաւ Աստուած Բանն զմարդկութիւնն եւ միացոյց ինքեան ըստ տնաւրէնութեանն հոգեւոր մարմին, որպէս զի գոլ զմի եւ զնոյն Աստուած եւ մարդ (էջ 369աբ):

Եւ արդ զիա՞րդ յաստուածացեալ միտն հնար է մարդկային կամացլինել (էջ 448):

Վասն որոյ դարձեալ ասէ Բարսեղ առ Ապողինար, թէ որպէս ասր ներկեալ ծիրանեաւ ոչ երկգոյնս է, այլ միագոյն, սոյնպէս եւ միտքի պայծառացեալ, ոչ եւս երկու իշխանական, այլ մի, զի փոխանակ գործոյ մարդկային մտաւքն վարէր Բանն Աստուած (էջ 449):

Ըստ որում եւ Բարսեղ Կեսարու ասէ առ Ապողինար. ոչ փոփոխելի էր Քրիստոս, մի լիցի, զի մի մեղանչու ..... ի ներս մտցէ յանմեղանչելին, թէ կարասցես գտանել անճնաւոր մարմին յառաջագոյն գոյացեալ եւ *[յայնժամ ըստ առաքինութեան]* միաւորեալ *ընդ Բանին Աստուծոյ ի մահ փոփոխումն ..... թէ գոյութիւն մարմնոյն՝ ոչ է առանց միութեան Բանին, զի գոյացեալ զնա միութեամբ Բանին, ծանեա... (էջ 453):*

Ինչպես տեսնում ենք, Սահակ Պարթևի անունով պահպանված «Ընդդէմ երկաբնակաց» թղթում երիցս դիմում կա Բարսեղ Կեսարացու «Հարցմունք և պատասխանիք»՝ դավանական խնդիրներ արծարծող երկասիրությանը: Քաղումներից առաջին երկուսում ունենք բառացի նմանության օրինակներ, իսկ երկրորդը ավելի չուտ ընդհանրական եզրեր է պարունակում, ասելիքի նույնության չրջանակներում միայն: Բառացի նմանության օրինակներում կան փոխադարձ սրբագրելի տեղիներ: Այսպես օրինակ, «մարմինն բնութեամբ մարդկային եւ միաւորականութեամբն տնաւրէնութեանն *աստուածային» Հարցմունքի միտքը Սահակի թղթում պահպանվել է առանց ընդգծված* տնաւրէնութեանն *բառի, որը աւելորդ է դիտվել Հարցումի հայերեն թարգմանության ձե-*

ռագրերից միայն երկուսում: Հասկանալի է, որ գրչագրերի միօրինակության հիմքը բնագրի համապատասխան ընթերցումն է, ուր «տնաւրէնութեանն աստուածային» կապակցության դիմաց ունենք «οἰκονομίᾳ Θεοῦ»[1]*: Ընդ որում, այստեղ և նույն բնագրի մյուս հատվածներում հունարեն կապակցությունս մշտապես հանդիպում է համապատասխան կապի մեջ, հասկանալի է, ըստ պահանջվող հոլովական կիրառության: Բնականաբար պիտի ենթադրել, որ «տնաւրէնութիւն» (=* οἰκονομία*) բառի բացակայությունը Սահակի թղթի համապատասխան հատվածում արդյունք է այն ձեռագրերի օգտագործման, ուրոնցում երբևէ օտարվել է նշված բառը, առանց որի, ինչպես տեսնում ենք, խաթարվում է միտքը: Սակայն իբրև թղթի սկզբնաղբյուր վկայակոչված Հարցումի հայերեն թարգմանության ձեռագրերի մի մասը և բնագիրը հիմք են տալիս սրբագրված տեսքով վերընթերցելու թղթի նշված հատվածը. «մարմինն բնութեամբ մարդկային, իսկ միաւորականութեամբն* τῆ ἑνώσει *աստուածային»:*

Կեսարացու Հարցումի և Սահակ Պարթևի թղթի վկայակոչված հայորդ ընդհանրական հատվածում կարելի է ցույց տալ փոխադարձ սրբագրության օրինակներ:

Հարցումի հայերեն թարգմանության «ոչ երկուս առաջնորդականք»[2] *միտքը ձեռագրական ընթերցումներում այլ տարբերակով չի պահպանվել: Մինչդեռ քննվող թղթում այն ներկայանում է մի փոքր այլ տեսքով՝ «ոչ* եւս *երկու իշխանական»: Նկատելու է, որ ընդգծված* եւս*-ը գրչական ճանապարհով է հայտնվել, ուստի եւ այն հիմնավորելու, հաստատելու որեւէ անհրաժեշտություն չենք տեսնում: Ասվածը հաստատվում է Հարցումի բնագրով, ուր «ոչ երկու իշխանականք» կապակցության դիմաց ունենք* «οὐ δύο ἡγεμονικά»[3] *առանց* եւս *ընդմիջարկության:*

Նույն Հարցումի հետևությամբ հավանաբար պիտի վերանայել Սահակի թղթի ավարտամասը ևս, ուր վերջընթեր Աստուած *ընթերցումը չի պատճառաբանվում հիմք աղբյուրով և հետագա ընդմիջարկության տպավորություն է թողնում:*

Վերոբերյալ երրորդ ընդհանրությունը, ինչպես ասվեց, ավելի չուտ իմաստային նմանության օրինակ է: Այդուհանդերձ, այս դեպքում ևս Հարցումի հայերեն թարգմանությունն օգնում է վերականգնելու Սահակի թղթի հրատարակության հիմք ձեռագրով չպահպանված (դատելով հրատարակություններից՝ անընթեռնելի) յայնժամ ըստ առաքինութեան *միտքը: Առաջարկվող լրացում-ճշգրտումով միանգամայն ամբողջանում, հասկանալի է դառնում նշված*

[1] PG, *t. 28, էջ 1253:*

[2] *Հարցումի բնագրի նույն բառը այս ոչ մեծ հատվածում նախ թարգմանվել է* առաջնորդականք *ապա՝* իշխանականք*: Սահակի Թղթի քաղվածքում առկա է երկրորդ կիրառությունը:*

[3] PG, *t. 28, էջ 1257:*

թղթի համապատասխան հատվածը: Որ Սահակ Պարթևի թղթում ենթադրվող վերականգնելիքը հիշյալ ընդգծված միտքը պիտի լինի, երևում է համադրվող հատվածների վերականգնող մտքին նախորդող և հաջորդող բառական նույնությունների օրինակներից ևս: Առաջարկվող ճշգրտման ստուգությունը հաստատվում է հայերեն թարգմանության ձեռարերով և հունարեն բնագրով, ուր յայնժամ ըստ առաքինութեան կապակցության դիմաց ունենք՝ τότε κατ᾽ αρετὴν[1]*: Ասվածը հնարավորություն է տալիս Սահակի թղթում «գոյացեալ և... միաւորեալ» պակասավոր հատվածը վերընթերցելու հետևյալ լրացված տեսքով. «գոյացեալ եւ յայնժամ ըստ առաքինութեան միաւորեալ»:*

Բարսեղ Կեսարացու Հարցումի հայերեն թարգմանությանը, դատելով ընդհանրության մի օրինակից, ծանոթ է եղել նաև Մովսես Խորենացին: Նրա անվամբ հայտնի դավանաբանական խնդիրներ արծարծող մի թղթում իբրև նմանության օրինակ կարելի է վկայակոչել հետևյալ հատվածը.

Հարցմունք եւ պատասխանիք	Երանելի մեծի քերդողահաւրն Մովսէսի Խորենացի, եպիսկոպոսի (տե՛ս «Գիրք թղթոց», *Թիֆլիս, 1901)*
Ապողինար, *ուրեմն երկու կատարեալք:* Ուղղափառ. *երկուց գոյացութեանց կատարելոց միաւորութիւն:* *Ապողինար. երկու կատարեալք մի կատարեալ ոչ լինին:* *Ուղղափառ. առ մարդկան արդեաւք անկարելի լեալ, բայց Աստուծոյ կարելի (էջ 369բ-370ա):* ..... Ուղղափառ. *քանզի երկոքին՝ միտքն եւ բանն, ասի Քրիստոս: Եւ այսպէս զմիտ մարդկային ասեմք, յորում էր Բանն... մարմին մարդկային* բնութեամբ եւ տնաւրէնութեամբ Աստուծոյ *(էջ 369բ):*	*Ընդէ՞ր իսկ կրճատել սիրէք կիսով հաղորդութեամբդ որպէս* թէ երկու կատարեալք, ոչ կարէ մի կատարեալ լինել. *զայդ հարկաւորութիւն իմաստուն եւ առաւել բարգաւաճեալն հովիւ ուսոյց Բասիլիոս՝ յամաւթ առնելով զժպիրհ ախոյեանն, եւ կատարեալ անչփոթ տնաւրէնութեանն աստուածոյն եւ մարդոյ* մի բնութիւն ասել զնոյն զմի զտնաւրինական եղելութիւնն[2] *(էջ 25-26):*

Համադրվող քաղվածքներում, ինչպես տեսնում ենք, նմանության օրինակները հայտնի, բանաձևային տեսք ստացած ձևակերպումներ են, որոնք կարելի էր նաև ընդհանրության օրինակներ չդիտել, եթե չլիներ Խորենացու հիմնավորում-հավաստիացումը Բարսեղի խոսքի արժանահավատության շուրջ՝ «զայդ հարկաւորութիւն իմաստուն եւ առաւել բարգաւաճեալն հովիւ ուսոյց

[1] PG, *t. 28, էջ 1252:*

[2] *Համմտ. «Հանդէս ամսօրեայ», 1969, № 7-9, էջ 282:*

Բասիլիոս...»: երկու ընդհանրական ձևակերպումներն էլ Հարցումի բնագրում կան: Այսպես օրինակ. «երկու կատարեալք մի կատարեալ ոչ լինին» միտքը թարգմանություն է բնագրի համապատասխան «Δύο τελείων ἓν τέλειον οὐ γίνεται»[1] *ձևակերպման: Մյուս, ավելի շուտ իմաստային նմանության հիմքը նույնպես չի խախտում բնագիր-թարգմանություն հարաբերությունը. «մարդկային բնությամբ եւ տնաւրէնութեամբ Աստուծոյ» միտքն ունի իր համապատասխան հունարեն հիմքը.* «ἀνθρώπινον τῇ φύσει, τῇ δὲ οἰκονομίᾳ Θεοῦ»[2]*: Բնագրի և թարգմանության կապի անմիջականությունը հնարավորություն է տալիս միաժամանակ պնդելու, որ Հարցումի հետքերը կրկին կապվում են նույնի հայերեն թարգմանության հետ, այսինքն՝ թղթի հեղինակը ծանոթ է Հարցումի հայերեն թարգմանությանը և օգտվում է նրանից:*

«Պահոց գրքի» հայոց մատենագրության վրա թողած հետքերին անդրադառնալիս, մասնավորապես Բարսեղ-Մանդակունի առնչակցությունը քննելիս առաջին հերթին պիտի հիշատակել անվանի բանասեր Հ. Թորոսյանի մի քննությունը[3]*: Հ. Մանդակունու «Վասն փոխոց եւ վաշխից» խորագրով հայանի ճառը գրվել է ոչ թե Բարսեղի «զՎաշխողաց» ճառի հայերեն թարգմանության ազդեցության տակ, այլ, ավելի ճիշտ կլինի ասել, կապադովկացի մատենագրի նշված ճառը տեղ-տեղ վերապատմելու, հաճախ էլ մեծ ու փոքր հատվածներ նույնությամբ վերաբերակեցնելու ճանապարհով: Միջնադարյան գրականության համար միանգամայն ընդունելի և տարածված այս գրական եղանակը այսօր քննելի է առնչակցության բնույթի և պատմաբանասիրական խնդիրներ արծարծելու առումով: Ստորև վկայակոչվող հատվածները ընդհանրական այն մասերից են, որոնցում Հ. Մանդակունին սկզբնաղբյուրը վերապատմելու եղանակով է մատուցում իր ասելիքը:*

Ահա այդ հատվածները.

Տեառն Յովհաննու Մանդակունւոյ Հայոց հայրապետի *ճառք, ի Վենետիկ, 1860*

Զվաշխողաց	Վասն փոխոց եւ վաշխից
Այլ յաճախագոյն խնդրէ. *թէ երդնուս ոչ հաւատայ,* այլ երդնլով պահանջէ: *Յուզէ ի ներքս զվաճառ քո, հատաքաւէ, եթէ արտաքս գաս ի դրացն ձգէ, առ ինքն քարշէ, եթէ ի ներքս զքեզ թաքուցանես՝ կա ի գաւիթն, զդուռնն*	Եւ *ոչ երդմանն հաւատայ* մաղթողին, ոչ խոնարհի յաչեղանս վարանեցելոյն: *...Քննէ եթէ զինչ ինչք նորա իցեն նմա արժանի, հետազոտէ՝ թէ ուր տարեալ թագուցանէ, արտաքոյ զդուրս*

[1] PG, *t. 28, էջ 1253:*

[2] PG, *t. 28, էջ 1253:*

[3] *Տե՛ս «Բազմավէպ», 1927, էջ 65-73: Այդ հոդվածի առկայության պայմաններում թերևս կարելի էր նաև չանդրադառնալ նշված խնդրին: Սակայն Պահոցի հետքերը ամբողջական տեսքով ներկայացնելու նպատակով վկայակոչում ենք ընդհանրության երկու օրինակ:*

բախելով առաջի կնոջն թշնամանէ, առաջի սիրելեացն ամաչեցուցանէ, ի հրապարակս խեղդէ... (էջ 76ա):

Զի եթէ մրջիւն կարէ *ոչ մուրանալով եւ ոչ ի վարձու առնլով կերակրիլ, եւ մեղուք զնշխարս իւրեանց* կերակրոյն թագաւորաց եւս շնորհեն, որոց ոչ ձեռս *եւ արուեստ բնութիւնս ետ, իսկ դու դիւրահնար կենդանի մարդ մի յամենեցունց հնարիցն ո՞չ գտանես առ ի* կենցաղոյս սնունդ *(էջ 78բ):*

պահէ, ի մէջ բազմութեանն թշնամանէ ի սիրելիսն ամաչեցուցանէ ի հրապարակսն խեղդէ (էջ 66):

Զի եթէ մրջիմն *չնչին ինչ գեռուն է՝ զինքն* կարէ կերակրել, եւ մեղուքն զնշխարս իւրեանց կերակուր թագաւորաց ընձեռեն, որք ոչ ձեռս *եւ ոչ գործիս արուեստից ունին ստացեալ, իսկ քեզ ետ Աստուած ձեռս եւ գործիս եւ միտս ամենահնարս, անմեղութեամբ հաւասարեա* զսնունդ կենցաղոյս *(էջ 69-70):*

Վկայակոչված օրինակներից առաջինում որևէ սրբագրական միջամտության անհրաժեշտություն չենք տեսնում: Փոխադարձ ճշգրտման հնարավորություն է տալիս ընդհանրության երկրորդ օրինակը, ուր Բարսղի «որոց ոչ ձեռս և արուեստ բնութիւնս ետ» մտքի դիմաց Մանդակունու ճառում ունենք «որք ոչ ձեռս եւ ոչ գործիս արուեստից ունին»՝ մասամբ տարբերվող ընթերցումը: «Պահոց դրքի» հայերեն թարգմանության սույն հատվածը հիմնականում համընթաց է հունարենի հետ. «οἷς οὔτε χεῖρας οὔτε τέχνας ἡ φύσις ἔδωκεν»[1]*: Արդ,* որոց *և* որք *ձևերից ո՞րն է ճիշտը: Բարսեղի ճառի հայերեն թարգմանության ձեռագրերը ուրիշ ընթերցում չեն պահպանել: Նույն հոգնակի տրական հոլովով է տրված նաև հունարեն նախօրինակը: Անհրաժեշտ քերականական համաձայնությունն ինքնին նշված հոլովական կիրառությունն է պահանջում: Ուստի ասվածը ի նկատի առնելուց հետո Մանդակունու հատվածի* որք-*ը պիտի վերընթերցել* որոց *և համապատասխան արտահայտությունը կարդալ՝* «որոց *ոչ ձեռս...»:*

Հաջորդ քննարկելիքը արուեստ բնութիւնս *և գործիս* արուեստից *ընթերցումների տարբերությանն է վերաբերում: Բարսեղի թարգմանիչը, ինչպես տեսնում ենք, բնագրի «τέχνας ἡ φύσις»-ը բառացի թարգմանությամբ է փոխանցում հայերենի, մինչդեռ Մանդակունին նույն հիմքի վրա մասնավորեցնում է ասելիքը՝* գործիս արուեստից[2]*:*

Ինչպես և սպասելի էր, Հ. Մանդակունու ճառն էլ իր հերթին հնարավորություն է տալիս որոշ սրբագրություն առաջադրելու Բ. Կեսարացու համապատասխան հատվածի համար: Խոսքը «որոց ոչ ձեռս եւ արուեստ...» կապակցության մասին է, ուր կա որոշակի անհարթություն: Հայերեն թարգմանության

[1] PG, *t. 29, էջ 276:*

[2] *Հունարեն* τήχνη-*ն* искусство, ремесло, профессия *նշանակություններից բացի ունի նաև* мастерство, умение, хитрость, уловка, способ, средство, произведение, издание *իմաստները (տե՛ս* ДГ-РС, II, *էջ 1622):*

ձեռագրերը արտահայտութեանս այլ տարբերակ չեն պահպանել, մինչդեռ Հ. Մանդակունու քաղվածքում ունենք չատ ավելի հստակ ձևակերպում՝ «որք (=որոց) ոչ ճեռս եւ ոչ գործիս...»: Սուլն ընդգծված տարբերութեան ստուգութիւնը հաստատվում է «զվաչխոցաց» ճառի հունարեն նախօրինակով՝ οὔτε τέχνας[1]*: Ուստի Հ. Մանդակունու ճառի հետևութեամբ «զվաչխողաց»-ի հայերեն թարգմանութիւնում ևս պիտի կարդալ՝ «եւ ոչ արուեստ...», մի բան, որ, ասվեց, հաստատվում է նաև վերջինիս հունարեն բնագրով:*

Հովհան Օձնեցին[2] ծանոթ է և բավական ընդարձակ քաղումներ է կատարում Բարսեղ Կեսարացու «Հարցմունք և պատասխանիք» գործից, ինչպես նաև «Յաղագս գոհութեան» ճառից: Հասկանալի պատճառով Հ. Օձնեցին չատ ավելի հաճախ է դիմում Հարցումի հայերեն թարգմանութեանը, քան, ասենք, նշված ճառին: Բյուզանդական մատենագրի Հարցումից փոխանցված հատվածներն էլ հիմնականում աստվածաչնչական անվանումներին ու հասկացութիւններին (Քրիստոս, Աստված, Մարիամ, Սուրբ Հոգի և այլն) վերաբերող բանաձևային ձևակերպումներն են, որոնք պահպանվել են գրեթե առանց միջամտութեան, ուստի և փոխադարձ սրբագրութիւնների հնարավորութիւն չեն տալիս: Ահա այսպիսի տեսք ունեն Բարսեղ-Օձնեցի առնչակցութեան օրինակները.

Հարցմունք եւ պատասխանիք	Յովհաննու Իմաստասիրի Աւձնեցւոյ Մատենագրութիւնք, *Վենետիկ 1953*
	Ընդդէմ երեւութականաց
Ուղղափառ. *միացուցեալ Ինքեան զկատարելին չարչարել մարմին, որպէս զի գոլ զչարչարանս տնաւրէնութեանն եւ ոչ բնութեանն Բանին: Զոր աւրինակ՝ վաստակեցաւ յուղեգնացութեանն՝ ոչ բնութեամբ աստուածութեանն, այլ միաւորութիւն տնաւրէնութեանն... (էջ 369բ):*	*Քանզի նոյն է մարմին մարդկային ունել Քրիստոսի, եւ բնութիւն մարդկային. եւ զի Քրիստոս առանց միաւորութեանն ոչ ասի Քրիստոս Յիսուս, այլ Աստուած Բան: Որպէս սուրբն Բասիղիոս ասէ. «Զի թէ ասիցէ ոք զմարմինն բնութիւն Բանին եւ զԲանն բնութիւն մարմնոյն, ամպարշտութեամբ լի է այսպէս ասացեալքն» (էջ 66):*
Ապողինար. *ուրեմն երկու կատարեալք:*	*Այլ կատարեալ՝ ըստ երկաքանչիւրոցն դիտելով զերկուսն, ըստ միաւորութեան՝ մի կատարեալ, մի դէմ, եւ մի Որդի աստուածոյ խոստովանելով. որպէս սուրբն Բասիլիոս ասէ. «երկուց*

[1] PG, *t. 29, էջ 276:*

[2] *Բարսեղ-Օձնեցի առնչակցութեան մասին տե՛ս «Հանդէս ամսօրեայ», 1969, № 7-9, էջ 287,* Կ. Մ. Մուրադյան, *Հովհան Օձնեցու մեկ սկզբնաղբիւրի մասին (տե՛ս ԼՀԳ, 1989, № 3, էջ 85-8):*

Ուղղափառ. երկուց գոյութեանց կատարելոց միաւորութիւն *(էջ 369բ)*:

Ապողինար. ***Աստուած էր բանն, որ ծնաւ ի Մարիամայ:***

Ուղղափառ. ծնեալն ի Մարիամայ էութիւն ի նորա բնութենէն, ոչ էր Աստուած բնաբար, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն:

Ապողինար. ***եւ գիա՞րդ՝ «աւրհնեալ պտուղ որովայնի քո» ասի:***

Ուղղափառ. վասն զի, որ ի բնութենէ Հայր էր Աստուած Բան, ի բնութենէ Մարիամայ առ զպատկեր ծառայի եւ ձեւով գտաւ իբրեւ զմարդ՝ պտուղ որովայնի նորա գտաւ *(էջ 371բ)*:

Ուղղափառ. եւս եւ զթաղումն մարմնոյն եւ զգեստ նորա ասեն Բանին ոչ բնութեամբ Աստուածութեանն, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: Նոյնպէս զձայնն զանձնականս եւ զչարչարանս զանձնականս եւ զտրտմութիւն եւ [զ]զոփալն, ***եւ որքան ասի վասն նորա յԱւետարանին***՝ Աստուծոյ Բանին ասեմ, ոչ բնութեամբ Աստուածութեանն, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն *(էջ 373բ)*:

գոյացութեանց կատարեցելոց միաւորութիւն» *(էջ 68)*:

Քանզի «զգոնութիւն մարմնոյն՝ միաւորութեամբ Բանին ծանեալ, ***ասաց ոմն ի սրբոցն. եւ այսպէս ասի*** մի դէմ, եւ մի բնութիւն, ***բանին մարմնացելոյ*** *(էջ 69)*:

Որպէս սուրբ Բասիլիոս ասէ. «Ծնեալն ի Մարիամայ էութիւնն ի նորա բնութենէն՝ ոչ էր Աստուած *(էջ 69)* բնաբար, այլ միաւորութեամբ տնօրէնութեանն. ծասն զի որ ի բնութենէ ***Հօր էր Աստուած Բանն, ի բնութենէ Մարիամայ էառ զպատկեր ծառայի,*** եւ պտուղ որովայնի նորա գտաւ ***եղեալ***. *(էջ 70)*:

Ես զթաղումն մարմնոյն եւ զգեստ նորա ասեմ Բանին ոչ բնութեամբ *(էջ 72)* աստուածութեանն: Նոյնպէս զձայնս զանձնականս, եւ զչարչարանս զանձնականս, զտրտմութիւնն եւ զզոփալն Աստուծոյ Բանին ասեմ, ոչ բնութեամբ Աստուածութեանն, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն *(էջ 73)*:

Ցաղագս գոհութեան

Արդ, որպէս ընկալաւ զքաղցնուլն Տէրն, հաստատուն կերակուրն չնչեցեալ ի մանէ եւ զծարաւեալն իրաւացոյց խոնաւուԹեանն ծախեցելոց, որ ի մարմնին եւ վաստակեաց մարմնոյն եւ ջլացն յուղէգնացուԹենէն յաւէտ ձգեցելոց. ոչ աստուածուԹենէն աչխատուԹեամբ տաժանեալ, այլ մարմնոյն, որ ի բնուԹեանն յարմարագոյն էր՝ զպատահումն ընկալաւ, նոյնպէս եւ զպատահումն ընկալաւ, նոյնպէս եւ զարտասուրն իրաւացոյց զբնական ի մարմնի լինել զպատահումն Թողացոյց, որ եւ Հանդիպի յորժամ խորագոյն խելապատիկն, որ ի տրամուԹենէ գոլորշիքն են, լնուցուն իբրեւ ի ձեռն առուոյց ոմանց,

Որպէս սուրբն Բասիլիոս ասէ յառ ԳոհուԹեան ձառի՝ ասելով. «Արդ որպէս ընկալաւ զքաղցնուլն տէր՝ հաստատուն կերակուրն չնչեցեալ ի նմանէ, եւ զծարաւեալն իրաւացոյց խոնաւուԹեանն ծախեցելոյ, որ ի մարմին. եւ վաստակեաց մարմնոյն եւ ջղացն յուղեգնացուԹենէն ձգեցելոյ. ոչ աստուածուԹեանն աչխատուԹեամբ տաժանեցելոյ, այլ մարմնոյն որ ի բնուԹեանն յարմարագոյն է՝ զպատահումնն ընկալաւ, նոյնպէս եւ զարտասուրն իրաւացոյց, զբնական լինել ի մարմնի զպատահումնն Թողացոյց» *(էջ 89)*:

Յորժամ ըստ բնուԹեան ինչ բարբա-

որք յաչան գնացք են, խոնաւագոյնք զծանրութիւնն պատրաստէ (էջ 201ա):

ռել հասանէր, համարձակապէս զերկաքանչիւրցն յիշէին զհասարակականն. ոչ առ ի բաժանել զմին Որդի յերկուս որդիս, կամ յերկուս դէմս, այլ միայն յորոց էինն՝ ազդեալ նշանակէին ասելով սրբոյն Բարսղի. Վաստակեաց *յուղևորութեանն՝ մարմնոյն եւ ջղացն յուղեգնացութենէն յաւէտ ձգեցելոց. ոչ աստուածութեանն աշխատութեամբ տաժանել, այլ մարմնոյն որ ի բնութեանն յարմարագոյն էր՝* զպատահումն *ընկալեալ (էջ 72)*

Ինչպես տեսնում ենք, վերոբերյալ բոլոր քաղումները կատարվել են Օձնեցու «Ընդդէմ երեւութականաց» ճառի առիթով: Հարցումի հայերեն թարգմանությունից վերցված օրինակների բնույթի մասին խոսվեց վերևում: Սակայն ուշագրավ իրողություն ենք տեսնում «Յաղագս գոհութեան» ճառի հետքերին անդրադառնալիս: Բյուզանդական մատենագրի նշված գործի միևնույն միտքր վկայակոչվել է Հ. Օձնեցու ճառի տարբեր հատվածներում, երկու դեպքում էլ հիշատակվում է «սրբոյն Բարսղի» անունը: Բարսեղ-Օձնեցի առնչակցության «վաստակեաց... զպատահումն» օրինակը կարևոր է զուտ աղբյուրագիտական-տեքստաբանական առումով. Բ. Կեսարացու երկի հայերեն թարգմանությունից քաղված նույն օրինակը Հ. Օձնեցու ճառի տարբեր հատվածներում ներկայանում է ոչ միօրինակ, այլ առանձին տարընթերցումների տեսքով: Այսպես, օրինակ.

Բ. Կեսարացի, Յաղագս գոհութեան	Հ. Օձնեցի, Ընդդէմ երեւութականաց
Ջլացն (էջ 201ա)	*– Ջղացն (էջ 89) – Ջղացն (էջ 72)*
յաւէտ ձգեցելոց	*– ձգեցելոյ – յաւետ ձգեցելոց*
աստուածութենէն	*– աստուածութեանն – աստուածութեան*
տաժանեալ	*– տաժանեցեալոյ – տաժանեալ*
յարմարագոյն էր	*– յարմարագոյն է – յարմարագոյն էր*

Ջլացն-ջղացն *տարբերության մասին հատուկ բացատրության անհրաժեշտություն թերևս չկա, քանի որ դրանք նույն բառերն են, գրության ընդունելի երկու տարբեր ձևերով: Պարզապես պիտի նկատել, որ մատենագրությամբ ավանդվածը* ջիլ-ն է (νεύρον), *ուստի և դերադասելի է վերջինիս նմանությամբ Օձնեցու ճառում նույնպես կարդալ* ջլացն*:*

Յաւէտ ձգեցելոց *արտահայտությունը Բ. Կեսարացու ճառում առաջացել է հունարեն «ὑπερταθέντων»*[1]*-ը թարգմանելու եղանակով, ուստի պիտի ենթադրել, որ Հ. Օձնեցու հատվածում առկա* ձգեցելոյ *կիրառությունը վկայակոչված*

[1] PG, *t. 31, էջ 228, համմ.* ДГ-РС, II, *էջ 1680:*

կապակցությանս միջամտված տարբերակն է, որը ըստ Բ. Կեսարացու ճառի հայերեն թարգմանության պիտի ուղղել յաւէտ ձգեցելոց, *մի բան, որ հաստատվում է նաև Հ. Օձնեցու իսկ համանուն կիրառությամբ (յուղեգնացութենէն* յաւէտ ձգեցելոց*):*

Աստուածութենէն *ընթերցումը Բ. Կեսարացու ճառի հայերեն թարգմանության ձեռագրերում պահպանվել է ևս երկու տարբերակով՝* աստուածութեամբն և աստուածութիւնն, *որոնք ավելի մոտ են Հ. Օձնեցու օրինակներին: Հունարենում* ոչ աստուածութենէն *արտահայտության դիմաց ունենք* «οὐ τῆς θεότητος»[1] *սեռական հոլովաձևը: Ահա ընթերցումների համեմատությունը ցույց է տալիս, որ Հ. Օձնեցու ճառում պահպանվել է արտահայտության քերականորեն ավելի ստույգ ձևը: Սակայն չի կարելի մերժել նաև հնագույն դրչագրերով ավանդված* աստուածութենէն *տարբերակը, որը հայտնի է փոխանուն սեռական ձևակերպմամբ, մի բան, որ հանդիպում է Պահոցի մյուս նյութերում նույնպես:*

Աշխատությամբ տաժանեալ *արտահայտության հիմքը հունարեն* «τῷ καμάτῳ δαμαζομένη»[2] *կապակցությունն է, ուր բնագիր-թարգմանություն հարաբերությունը վերանայման անհրաժեշտություն չի պարտադրում, ուստի Հ. Օձնեցու* տաժանեցելոյ-ն *նույնպես պիտի վերընթերցել* տաժանեալ, *որը միաժամանակ հաստատվում է «Ընդդէմ երեւութականաց» ճառի հարակից վկայությամբ (աշխատությամբ* տաժանեալ*): Ճիշտ նույն հիմքերը կան Հ. Օձնեցու* յարմարագոյն է *ձևակերպումը վերընթերցելու* յարմարագոյն էր[3]*:*

Ը. դարի նշանավոր մատենագիր Ստեփանոս Սյունեցու պատրաստության, մանավանդ թարգմանական գործունեության մասին դրվատանքով է խոսվել տակավին միջնադարում[4]: Ինչպես նկատել ենք այլ առիթով[5], նա ծանոթ է եղել «երեք մեծ կապադովկացիների» գործերի հայերեն թարգմանություններին և օգտվել է դրանցից: Այս իմաստով առաջին հերթին հիշատակելու են Բարսեղ Կեսարացու Պահոցի այն նյութերը, որոնցում գերազանցապես դավանական խնդիրներ են արծարծվում: Տվյալ պարագայում համեմատության հնարավորություն են ընձեռում «Հարցմունք եւ պատասխանիք»-ի և «Ի ծնունդ Փրկչին» ճառի հայերեն թարգմանությունները: Սյունեցին բավարարվում է մերթ հեղինակի՝ «երանելին Բարսեղ ասէ», երբեմն էլ բուն գործի խորագիրը հիշատակելով (ասէ ընդդէմ Ապողինարի, ասէ ի ծառի Ծննդեանն): Ահա այսպիսի տեսք ունեն մեր ձեռքի տակ եղած ընդհանրության օրինակները:

---

[1] PG, *t. 31, էջ 228:*

[2] *Նույն տեղում:*

[3] *Նույն տեղում:*

[4] *Տե՛ս «Պատմութիւն նահանգին Սիսական» արարեալ* Ստեփաննոսի Օրբէլեան *արքեպիսկոպոսի* Սիւնեաց, *Թիֆլիս, 1910, էջ 130-135:*

[5] *Տե՛ս* Կ. Մ. Մուրադյան, *Գրիգոր Նազիանզացին հայ մատենագրության մեջ, 1983, էջ 148-9: Այնուհետեւ Բարսեղ Կեսարացի-Ստեփանոս Սյունեցի առնչակցության խնդրին անդրադարձել ենք առանձին հոդվածով (տե՛ս «Պատմա-բանասիրական հանդես», 1989, № 1, էջ 133-136):*

Հարցմունք եւ պատասխանիք...

Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի եւ ուղղափառ վարդապետի հակաճառութիւն[1]...

Ձեռ. 1555 («Ժողովածու», 1397 թ., էջ 210բ–327բ)

Ապողինար. *ուրեմն երկու կատարեալք:*
Ուղղափառ. *երկուց գոյութեանց կատարելոց միաւորութիւն:*
Ապողինար. *երկու կատարեալք մի կատարեալ ոչ լինին:*
Ուղղափառ. *առ մարդկան արդեաւք անկարելի լեալ, բայց Աստուծոյ կարելի:*
Ապողինար. *ապա զիա՞րդ կարելի:*
Ուղղափառ. *որպէս Կուսին ծնանելն, որպէս ի վերայ ծովուն գնալն, որպէս դրաւքն փակելովք մարմինն թանձրամասն մտանել, ի մարմնոյ եւ յոսկերաց հաստատեալ: Արդ, զոր աւրինակ այսք, կարելիք եւ այնք (էջ 369բ–370ա):*

Դարձեալ ասէ ընդդէմ Ապողինարի (էջ 304ա) վասն միութեան, քանզի ասէր երկու կատարեալս ի մարմնի: Սուրբս *ասէ՝ եթէ երկուց գոյացութեանցն կատարելոց միաւորութիւն:* Ապողինար *ասէ՝ եթէ երկու կատարեալ մի կատարեալ կենդանի լինել ոչ կարէ:* Սուրբս *ասէ՝ մարդկան անկարելի է, այլ Աստուծոյ ամենայն ինչ կարելի գայ: Որպէս ի Կուսէ ծնանելն եւ ի վերայ ծովուն գնալն, որպէս դրօքն մարմինն թանձրամած մտանելով ի մարմնոյ եւ յոսկերաց հաստատեալ: Այլ զոր օրինակ այս կարելի է Աստուծոյ, նոյնպէս եւ այն, քանզի Աստուծոյ եւ աստուածային է ամանն (էջ 304):*

Ի ծնունդն Փրկչին

Աստուած ի մարմնում, ոչ առուածոյ գործովք, որպէս ի ձեռն մարգարէիցն, այլ բուսակից ինքեան եւ միաւորեալ ներկայացուցանելով զմարդն, եւ ի ձեռն ազգակցին մերոյ՝ մարմնոյն իւրոյ, ի վեր առ ինքն տանելով զամենայն մարդկութիւնս: Արդ, զիա՞րդ ասէ, ի ձեռն միոյ յամենեսեան եկն վնասակարն: Եւ զի՞նչ աւրինակ ի մարմնում աստուածութիւնն՝ *որպէս հուր յերկաթում ոչ փոխարկաբար, այլ փոխատրաբար: Քանզի ոչ եթէ* արտաքոյ *ինչ յիւրմէն ընթանայ հուր առ երկաթ, այլ մնալով յըստ բնութեանն* տեղւոջ՝ *փոխատրէ ի նա յիւրմէ զաւ-*

Դարձեալ ասէ ի ճառի Ծննդեանն (էջ 304բ): Աստուած ի մարմնում ոչ առուածոյ գործովք որպէս ի ձեռն մարգարէիցն, այլ բուսակից ինքեան եւ միաւորեալ ներկայացուցանելով զմարդն եւ զի՞նչ օրինակ (էջ 304բ) ի մարմնում աստուածութեանն *որպէս հուր յերկաթում ո՞չ փոխարկաբար, այլ փոխատրաբար: Քանզի ոչ եթէ* արտաքս *ինչ յիւրմէ ընթանայ, հուր առ երկաթ, այլ մնալով ըստ բնութեանն* տեղոջ՝ *փոխատրէ ի նա յիւրմէ զաւ-*

[1] *Ընդդէմ այնոցիկ, որք մի եւ զանբաժանելի բնութիւն որդոյն Աստուծոյ ժպրհին յանդգնաբար քակել եւ յերկուս հատանել... Հմմտ. ձեռ. № 571, էջ 61ա–109ա:*

րութենէն, որ ոչ նուազէ փոխատրութեամբն, եւ զբոլորն լնու ընդունող: Ըստ այսմ եւ աստուածային բան ոչ շարժի *յիւրմէ, եւ բնակեաց ի մեզ: Եւ ոչ* յեղումն *կրեաց (էջ 145բ) «եւ բանն մարմին եղեւ...» (Յովհ. Ա. 14): Եւ զիա՞րդ, ասեն, ի մարմնական տակրութենէն ոչ լցաւ Աստուած Բանն:* Ասեմք՝ թէ եւ ոչ ինուր ի յատկութեանցն երկաթոյ առնու ինչ: Սեաւ է երկաթ եւ ցուրտ, *բայց սակայն հրացեալ՝ զհրոյն կերպարանս զգենու, եւ ինքն պայծառանալով ոչ սեւացուցանէ զհուրն, եւ ցրտանալով ոչ ցրտացուցանէ զբոցն: Այսպէս եւ մարմինն հաղորդելով աստուածութեանն՝ ոչ փոխատրեաց ի նա զիւր տկարութիւնն: Քանզի եւ ո՞չ ստեղծականիս այսմ հրոյ հանգիտաբար տացես ազդել աստուածութեանն... (էջ 146ա):*

րութենէն, որ ոչ նուազէ փոխատրութեամբ եւ զբոլորն լնու ընդունող: Ըստ այսմ եւ աստուածային բանն ոչ շարժեալ *յիւրմէ եւ բնակեաց ի մեզ: Եւ ոչ* յեղումն ինչ *կրեաց եւ բանն մարմին եղեւ: Եւ զիա՞րդ, ասեն, ի մարմնական տկարութենէն ոչ լըցաւ Աստուած Բան:* Ասեմ, եւ թէ եւ ոչ ինուր յերկաթոյ առնու ինչ: Սեաւ եւ երկաթ եւ ցուրտ, *բայց սակայն հրացեալ զհրոյ կերպարան զգենուս եւ ինքն պայծառանալով ոչ սեւացուցանէ զհուր (էջ 305ա), քանզի եւ ոչ ստեղծականի այսմ հրոյ հանդիտաբար տայցես ազդել աստուածութեանն (էջ 305բ)*:

Համեմատութեան նպատակով վկայակոչված Ստ. Սյունեցու թղթում կարելի է ցույց տալ Պահոցի հետ ունեցած առնչակցության այլ օրինակներ ևս, մանավանդ Հարցումի այս կամ այն միտքը վերապատմող հատվածների հայտնաբերումը էական դժվարություն չի ներկայացնում: Սակայն համադրվող երկու դրվագներն էլ բավական ընդարձակ քաղումներ են, դավանական որոշակի հարցադրման են պատասխանում և բառ առ բառ համընթաց են սկզբնաղբյուրի հետ: Սույն համադրությամբ այլևս պարզ է դառնում, որ Հարցումից քաղված հատվածի առաջին կեսը նույնությամբ կա Մ. Խորենացու և Հ. Օձնեցու ընդհանրության օրինակներում, իսկ նույն դրվագի երկրորդ կեսը (որպես կուսին ծնանեալն...) *հետագա քննությամբ կպարզվի, որ վկայակոչվել է նաև Ստ. Ասողիկի կողմից: Միաժամանակ պիտի նկատել, որ հայ մատենագիրների քաղումներում եղած նույնական օրինակների հիմքը «Պահոց դրքի» հայերեն թարգմանությունն է:*

Վերոբերյալ օրինակներից պարզորոշ երևում է, որ Ստ. Սյունեցին առանց էական միջամտության հետևում է սկզբնաղբյուրին, վերջինիս այս կամ այն դրվագը փոխանցում իր շարադրանքի մեջ: Ասվածը տվյալ դեպքում վերաբերում է հատկապես Հարցումից կատարված քաղումին: «Ի ծնունդն Փրկչին» ճառի հետ Ստ. Սյունեցու թղթի առնչակցությունը նույնպես բառացի է, սակայն, ի տարբերություն նախորդ ընդհանրության, լրացուցիչ բացատրու-

թյան հնարավորություն է ընձեռում: Նախ՝ համեմատությունից պարզ ե-ւում է, որ Ստ. Սյունեցին որոշ խմբագրական աշխատանք է կատարել՝ կրճատել, դուրս է թողել սկզբնաղբյուրի երկու փոքր հատված՝ առանց խա-թարելու Բ. Կեսարացու բուն ասելիքը: Ստ. Սյունեցու թղթի ընդօրինակու-թյունների համեմատությունից պարզվում է, որ այն ժամանակին, հավանա-բար գրիչների ձեռքով, որոշ փոփոխություններ է կրել: Մինչդեռ Կեսարացու ճառի հայերեն թարգմանության ձեռագրերը և բնագիրը հնարավորություն են տալիս սրբագրելու Ստ. Սյունեցու թղթի ենթադրվող աղավաղումները: Այսպես, օրինակ, Բ. Կեսարացու ճառի «ի մարմնում աստուածութիւնն» *կապակ-ցության դիմաց, որը միակն է պահպանված ընդօրինակություններում, Ստ. Սյունեցու թղթում ունենք «ի մարմնում* աստուածութեանն»: *Բուն հատվածի ուշադիր քննությունը ցույց է տալիս, որ ընդգծված բառի երկրորդ կիրառու-թյունը ճիշտ չէ, և որ այն պիտի սրբագրվի Բ. Կեսարացու ճառի հայերեն թարգմանության օրինակով: Ասվածը հաստատվում է նաև բյուզանդական մատենագրի հունարեն նախօրինակով, ուր վկայակոչված արտահայտության դիմաց ունենք «*ἐν σαρκὶ ἡ θεότης»[1]*, որի ճիշտ համապատասխանությունն է հայերեն թարգմանությունը (*θεότης *–* божественность*)[2]: Ուստի, ասվեց, սկզբնաղբյուրի բնագրի և թարգմանության հետևությամբ Ստ. Սյունեցու թղթում ևս պիտի ընթերցել* աստուածութիւն*: Ճիշտ նույն եղանակով ու համա-պատասխան հիմնավորմամբ Ստ. Սյունեցու թղթի* արտաքս*-ը պիտի վերընթեր-ցել* արտաքոյ*, տեղոջ-ը՝* տեղւոջ*, շարժեալ-ը՝* շարժի*, յեղումն ինչ-ը՝* յեղումն *և այլն*[3]*:*

Սակայն վերոբերյալ համադրվող հատվածների ավարտամասում կա մի միտք, որին անհրաժեշտ է մի փոքր ավելի հանգամանորեն անդրադառնալ:

Բ. Կեսարացի	Ստ. Սյունեցի
Ասեմք՝ թէ եւ ոչ հուր ի յատկութեանցն երկաթոյ առնու ինչ: Սեաւ է երկաթ եւ ցուրտ…	*Ասեմ, եւ թէ եւ ոչ հուր յերկաթոյ առնու ինչ: Սեաւ* եւ *երկաթ եւ ցուրտ…*

Հունարենը. «φαμὲν, ὡς οὐδὲ τὸ πῦρ τῶν τοῦ σιδήρου ἰδιωμάτων μεταλαμβάνει. Μέλας ὁ σίδηρος καὶ ψυχρός»[4]

Նախ պիտի նկատել, որ Բ. Կեսարացու միտքը հիմնականում այս նույն տեսքով է պահպանվել բոլոր ձեռագրական ընդօրինակություններում: Բացի այդ՝ այն համընթաց է հունարեն նախօրինակի հետ, ուստի նույնի հետքերին

[1] PG, *t. 31, էջ 1460:*
[2] ДГ-РС, I, *778:*
[3] *Առաջարկվող սրբագրությունների հունարեն համապատասխանությունները տե՛ս* PG, *t. 31, էջ 1460-1461:*
[4] PG, *t. 31, էջ 1461:*

անդրադառնալիս եկեղեցը պիտի լինի բյուզանդական մատենագրի ճառի հայերեն թարգմանության և բնագրի համընթացությունը:

Ստ. Սյունեցու քաղվածքում «ասեմ և թէ» կապակցության ¨-ը գրչական պատահական սխալի արդյունք է, ուստի և բոլորովին չարդարացված: Դրանում կարելի է համոզվել նույնիսկ առանց այլաղբյուր օրինակի: Ստ. Սյունեցու համապատասխան հատվածն ինքնին այդ հնարավորությունը տալիս է: Այդուհանդերձ՝ ավելորդ չէ նկատել, որ հիշյալ չաղկապի ընդմիջարկությունլինելը միաժամանակ հաստատվում է սկզբնաղբյուրի և՛ բնագրով, և՛ թարգմանությամբ: Ասվածից հետևում է, թե նշված արտահայտությունը պիտի ընթերցել «ասեմ, թէ և ոչ» ավանդված տեսքով: Շարունակության «հուր ի յատկութեանցն երկաթոյ առնու ինչ» միտքը որևէ միջամտության անհրաժեշտություն չունի: Մինչդեռ Ստ. Սյունեցու հատվածում ինչ-ինչ պատճառով օտարվել է «ի յատկութեանցն» կարևոր մասնավորեցումը և այդ իսկ պատճառով միտքը աղավաղվել է, և ասելիքը դարձել է թերի: Մի բան պարզ է, որ կատարվածը խմբագրական միջամտության հետ որևէ առնչություն չունի: Սակայն Ստ. Սյունեցու անխաթար պահպանված սկզբնաղբյուրը հնարավորություն է տալիս «ի յատկութեանցն» (բնագիրը՝ τῶν ἰδιωμάτων-ἰδίωμα - особенность, своеобразие)[1] *արտահայտությունը վերականգնել նաև քննվող թղթում և ընդհանուր կապակցությունը Բ. Կեսարացու ճառի հայերեն թարգմանության նմանությամբ կարդալ՝ «հուր ի յատկութեանցն յերկաթոյ առնու ինչ»:*

Վերջին սրբագրությունը վերաբերում է Ստ. Սյունեցու «սեաւ եւ երկաթ եւ ցուրտ...» կապակցությանը, ուր դժվար չէ նկատել, որ առաջին եւ-ը իր տեղում չէ, թերևս որի պատճառով էլ չկա ստորոգում, ուրեմն և ասելիքը մնում է անհասկանալի: Մինչդեռ Բ. Կեսարացու ճառի «սեաւ է երկաթ» ձևակերպումը պարզորոշ հուշում է նման ընթերցում նաև Ստ. Սյունեցու թղթում, մանավանդ որ հունարենում էլ ունենք «μέλας ὁ σίδηρος»[2] ճիշտ նույն մասնավորեցումը: Հնարավոր է ենթադրել, որ գործ ունենք է>և գրչական պատահական շփոթի հետ, այլապես առանց սկզբնաղբյուրների վկայության էլ դժվար չէ նկատել, որ, ասվեց, Ստ. Սյունեցու թղթում նույնպէս պահանջվում է «սեաւ է երկաթ» հասկանալի ձևը:

«Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանությունը կապվում է նաև Գրիգոր Նարեկացու անվան հետ: «Ի սուրբ նահատակն Քրիստոսի Ստեփանոս» ճառի հայերեն թարգմանության և Գր. Նարեկացու «Մեկնութիւն երգոց երգոյն Սողոմոնի» առնչակցության իրողությունը առաջին անգամ արձանագրվել է Պ. Տեր-Պողոսյանի կողմից[3]: Ստորև համադրվող հատվածների ուսումնասի-

[1] ДГ-РС, I, *811:*
[2] PG, *t. 31, էջ 1461:*
[3] *Տե՛ս «Հանդէս ամսօրեայ», 1969, № 6-7, էջ 289-90:*

րութիւնը ցույց է տալիս, որ Գր. Նարեկացին Բ. Կեսարացու հիշյալ ճառից վերցրել է մի բավական ընդարձակ հատված, ընթացքում դուրս թողնելով մեկ նախադասություն: Իսկ երկրորդ համադրվող օրինակում նման տեղերը, ավելի ստույգ՝ Գր. Նարեկացու փոխառությունները առանձին արտահայտություններ են և ոչ թե հատվածներ: Սակայն երկու դեպքում էլ «Բասիլիոս վկայէ», «ասէ Բասիլ» եղանակով հիշատակվում է բյուզանդական մատենագիրը, առանց վկայակոչելու ճառի անունը: Իբրև նմանության օրինակ մատուցվող հատվածներն ու արտահայտությունները էական սրբագրելիք-ուղղելիք չունեն: Առկա տարընթերցումները զուտ գրչական բնույթի տարբերություններ են կամ նույն բառերի հոլովական տարբեր կիրառություններ (որդուոյ-որդուոց, աննախատական-անախատելի, ուրախութեամբ-ուրախութեամբ *և այլն): Թեև Բ. Կեսարացու ճառի հունարենը ձեռքի տակ ունենալու դեպքում (այն չի պահպանվել) կարելի էր մինչև վերջ հետևել այս կամ այն կիրառության ստույգ ձևին, նախընտրելի ուղղագրական տարբերակներին ու եղանակներին: Բ. Կեսարացի - Գր. Նարեկացի նմանության մեր ձեռքի տակ եղած օրինակները հետևյալ հատվածներն են:*

Ի սուրբ ննահատակն Քրիստոսի Ստեփաննոս

Նոյնպէս եւ ճշմարիտ մայրս ձեր եկեղեցի կոչեաց զբազմութիւն հանդանդ եւ կամարար որդւոյ զհաւատացելոցդ ասեմ զժողովրդոցդ՝ ի պատրաստութիւն ընդունելութեան հաւատոյ յուսոյ սիրոյ: Քանզի սիրուն Հաւր եւ հաւատացեալ Մաւր, այսինքն՝ Աստուածոյ եւ եկեղեցւոյ հաւատացեալ գոլով որդիք, սէր անխախտական առ Հայրն ձեր պահեցէք Աստուած եւ նայեցեալք ի սրբոցն ժողովս, որ են գանձք ձերոյ մաւրն եկեղեցւոյ բերկրեալք՝ յուսով ուրախութեան ցնծացէք, որպէս զի չնորհքն, որ զնոսայն լուսաւորեցին, եւ զձեզ արժանիս արասցէ, հասանել վիճակի ժառանգութեան սրբոցն (էջ 218բ):

Իսկ ուրաննաւր ննգին սւրբ, *սպասաւորութիւն արդեաւք պարտ էր առնուլ եւ ոչ սպասաւորել մի՛ լիցի, քանզի այսոքիկ* ննգւոյն ճալածիչք են եւ ոչ ճանգու-

Սրբոյն ննօրն մերոյ Գրիգոր Նարեկայ վանից վանականի Մատենագրութիւնք, Վենետիկ, 1840

Մեկնութիւն երգոց երգոյն Սողոմոնի

Զսոյն եւ Բասիլիոս վկայէ ասելովն. «Նոյնպէս եւ ճշմարիտ մայրս ձեր եկեղեցի կոչեաց զբազմութիւն հնազանդ եւ կամարար որդւոց, զհաւատացելոցդ ասեմ զժողովոց: Եւ յառաջ երթեալ, ասէ «Քանզի սիրուն հօր եւ հաւատացեալ մօր, այսինքն Աստուծոյ եւ եկեղեցւոյ՝ հաւատացեալ գոլով որդիք, սէր անխախտելի առ հայրն ձեր պահեցէք. եւ նայեցեալք ի սրբոցն ժողովս, որ են գանձք ձերոյ մօր եկեղեցւոյ, բերկրեալք յուսով ուրախութեամբ ցնծացէք, որպէս զի չնորհքն՝ որ զնոսայն լուսաւորեցին, եւ զձեզ արժանի արասցեն հասանել ի մասն վիճակի ժառանգութեանց սրբոցն ի լոյս» (էջ 336):

Արդ յայտ է, որպէս Բասիլ ասէ, թէ՝ Ուրաննօր ննգին սուրբ, *անդ հայր եւ որդի ճանաչի բնակեալ. որպէս ասէ մարգարէին, թէ «բնակեցայց ի նոսա*

ցիչք: *Աղաչեմ յայսմ վայրի առաւել եւ գնացից ի նոսա»: Արդ սենեակ եւ ունկնդրութիւն ստացարուք, զի աս- տանաւր յոլովակի սրբոյ Երրորդու- թեան ցուցանի միասնականութիւնն... (էջ 219ա):*

տուն՝ հարսնն եղև փեսային. եւ է ճա- նապարհ ի տունն յայն՝ խոնարհու- թիւն. եւ որ ոչն է խոնարհ, ոճգուլն սրբոյ հալածիչ է, եւ ոչ հանգուցիչ. *որպէս ասէ Բասիլ (էջ 352):*

Սակայն, նշված մատենագիրների գործերի համեմատության եզրերը վկա- յակոչված օրինակներով չեն ավարտվում: Համադրությունը շարունակելու դեպքում կարելի է ընդհանրության առանձին նշմարներ մատնացուցել նաև բյուզանդական մատենագրի «Ցաղագս սուրբ Երրորդութեան» ճառի և Գր. Նարեկացու հռչակավոր «Մատեան ողբերգութեան» երկի միջև: Անշուշտ, պիտի նկատել, որ այս դեպքում նմանությունները ոչ թե հատվածների, այլ ընդամենը նույնաոճ բառ-արտահայտությունների տեսքով են ներկայանում: Այսպես, օրինակ.

Ցաղագս Սուրբ Երրորդութեանն	Մատեան ողբերգութեան. Երևան, 1985
...զպարակցութիւնս հրեշտակաց, *զհրեշ- տակապետացն վերակացութիւնս, զփառս տերութեանցն... (էջ 136ա):*	*թէ ընդ* հրեշտական պարակցութեան, *յորմէ տրոհեցայ թէ ընդ արդա՞րսն մասնակցութեան, յորոց ճեղքեցայ (Բան ԻԴ., Ա.)*
...լոյս անմերձենալի, զաւրութիւն անճա- ռելի, մեծութիւն անսահմանելի, *փառս ա- ռաւել փայլեալս, բարութիւն ցանկալի, գեղեցկութիւն անհնարելի... (էջ 136ա- բ):*	*իսկութիւն անբաւելի,* զաւրութիւն ան- զննելի, *կամք ամենաբարի,* տէրութիւն անսահմանելի, մեծութիւն անչափելի, *բարձրութիւն անբովանդակելի... (Բան ԻԸ., Լ.)*

Պիտի նկատել, որ իբրև նմանության օրինակ վկայակոչված բոլոր ընդգծ- ված արտահայտություններն էլ բնագրային հիմք ունեն. «զպարակցութիւնս հրեշտակաց»-ը թարգմանութիւնն է հունարեն «χοροστασίας ἀγγελων»[1] կա- պակցության, «զաւրութիւն անճառելի»-ն՝ «δύναμιν ἄφατον»[2]-ի, «մեծութիւն անսահմանելի»-ն՝ «μέγαθος ἀπεριόριστον»[3]-ի:

Ասվեց, վկայակոչված օրինակները նմանության հեռավոր նշմարներ են միայն: Սակայն բառացի ընդհանրության, առանձին արտահայտությունների միօրինակության մեկ-երկու փաստից անկախ պիտի նկատել, որ բյուզանդա- կան մատենագրի «Ցաղագս սուրբ Երրորդութեանն» ճառի հայերեն թարգմա- նության ընդհանուր չունչը, ոգին, հոմանիշ-համադրությունների տարափի

[1] PG, *t. 31, էջ 465:*
[2] *Նույն տեղում:*
[3] *Նույն տեղում:*

հետքերը թերևս այնքան էլ դժվար չէ տեսնել Գր. Նարեկացու գլուխգործոցի առանձին ցրվագների վրա[1]:

Ստ. Ասողիկի Պատմության և «Պահոց գրքի» առնչակցության իրողությունը, առանց որևէ քննության փորձի, առաջին անգամ արձանագրվել է Լ. Տեր-Պողոսյանի կողմից[2]: Համեմատությունը ցույց է տալիս, որ Ստ. Ասողիկը հիրավի ծանոթ է եղել «Պահոց գրքին», ձեռքի տակ ունեցել է «Ի ծնունդ Փրկչին» ճառի, ինչպես նաև Հարցմունքի հայերեն թարգմանությունները և օգտվել է դրանցից: Ահա այսպիսի տեսք ունեն մեր ունեցած նմանության օրինակները:

Ի ծնունդ Փրկչին

Ստեփանոսի Տարօնեցւոյ Ասողկան Պատմութիւն տիեզերական
(Պետերբուրգ, 1885)

Աստուած ի մարմնում, ոչ առուածոյ գործովք, որպէս ի ձեռն մարգարէիցն, այլ բուսակից ինքեան եւ միաւորեալ ներկայացուցանելով զմարդն եւ ի ձեռն ազգակցին մերոյ՝ մարմնոյն իւրոյ, ի վեր առ ինքն տանելով զամենայն մարդկութիւնս: Արդ, զիա՞րդ, ասէ, ի ձեռն միոյ յամենեսեան եկն վնասակարն: Եւ զի՞նչ աւրինակ ի մարմնում Աստուածութիւնն՝ որպէս հուր երկաթում, ոչ փոխարկաբար, այլ փոխատրաբար: Քանզի ոչ եթէ արտաքոյ ինչ յիւրմէն ընթանայ հուր առ երկաթ, այլ մնալով յըստ բնութեանն տեղւոջ՝ փոխատրէ ի նա յիւրմէ զաւրութենէն, որ ոչ նուազէ փոխատրութեամբն, եւ զբոլորն լնու ընդունող: Ըստ այսմ եւ Աստուածայինն Բան ոչ չարժի յիւրմէ, եւ բնակեաց ի մեզ: Եւ ոչ յեղումն կրեաց (էջ 145բ), «եւ

Եւ սուրբն Բարսեղ ի ճառի Ծննդեանն Քրիստոսի ասէ. Աստուած ի մարմնում ոչ առածոյ գործովք, որպէս ի ձեռն մարգարէից, այլ բուսակից ինքեան եւ միաւորեալ ներկայացուցանելով զմարդն: Եւ զինչ օրինակ ի մարմնումն Աստուածութեանն.[3] որպէս հուր յերկաթում, ոչ փոխարկաբար այլ փոխատրաբար. քանզի ոչ եթէ արտաքս ինչ յիւրմէ ընթանայ հուր առ երկաթ, այլ մնալով ըստ բնութեանն ի տեղւոջ՝ փոխատրէ ի նմա յիւրմէ զօրութենէն, որ ոչ նուազ է փոխատրութեամբ, եւ զբոլորն լնու զընդունողն: Ըստ այսմ եւ Աստուածային Բանն ոչ չարժի յիւրմէ եւ բնակեաց ի մեզ, եւ ոչ յեղումն կրեաց, եւ Բանն մարմին եղեւ: Եւ զիա՞րդ, ասեն, ի մարմնական տկարութենէ ոչ լցաւ Աստուած

[1] *Գր. Նարեկացու մատենագրական վաստակի եւ «Երեք մեծ կապադովկացիների» գործերի հայերեն թարգմանությունների առնչակցությանը անդրադառնալու ենք առանձին քննությամբ, ուստի այստեղ սահմանափակվում ենք ասվածով:*

[2] *Տե՛ս «Հանդէս ամսօրեայ», 1969, № 6-7, էջ 290-91: Ասողիկի Պատմության վրա Բարսեղ Կեսարացու ճառերի թողած հետքերին վերաբերող մեր սույն քննությունը հրապարակվել է առանձին հոդվածով (տե՛ս «Պատմա-բանասիրական հանդես», 1989, № 1, էջ 137-40):*

[3] *Բ. Կեսարացի–Ստ. Սյունեցի ընդհանրության առիթով աստուածութիւնն հիմքի վրա առաջադրված սրբագրությունը հավասարապես վերաբերում է նաև Ստ. Ասողիկի համապատասխան աստուածութեանն ընթերցմանը:*

Բանն մարմին եղեւ» (Յով. Ա. 14)... եւ զիա՞րդ, ասեն, ի մարմնական տկարութենէն ոչ լցաւ Աստուած Բանն: Ասեմք՝ թէ եւ ոչ հուր ի յատկութեանցն երկաթոյ առնու ինչ: Սեաւ է երկաթ եւ ցուրտ, բայց սակայն հրացեալ՝ զհրոյն կերպարանս զգենու, եւ ինքն պայծառանալով ոչ սեւացուցանէ զհուրն, եւ ցրտանալով ոչ ցրտացուցանէ զբոցն: Այսպէս եւ մարմինն հաղորդելով Աստուածութեանն՝ ոչ փոխատրեաց ի նա զիւր տկարութիւնն: Քանզի եւ ո՞չ ստեղծականիս այսմ հրոյ հանգիտաբար տացես ազդել Աստուածութեանն... (էջ 146ա):

Բան. ասեմ՝ եթէ ոչ հուրն ի յատկութենէ երկաթոյն առնու ինչ. խեաւ է երկաթ եւ ցուրտ. բայց սակայն հրացեալ՝ զհրոյ կերպարան զգենու. եւ ինքն պայծառանալով՝ ոչ սեւացուցանէ զհուր. մանզի եւ ոչ ստեղծականիս այս հրոյ հանգիտաբար տայցես ազդել Աստուածութեանն (էջ 212):

Հարցմունք եւ պատասխանիք

Ուղղափառ. *երկուց գոյացութեանց կատարելոց միաւորութիւն:*

Ապողինար. *երկու կատարեալք մի կատարեալ ոչ լինին:*

Ուղղափառ. առ մարդկան արդեաւք անկարելի լեալ, բայց Աստուծոյ կարելի:

Ապողինար. *զիա՞րդ կարելի:*

Ուղղափառ. որպէս Կուսէն ծնանելն, որպէս ի վերայ ծովուն գնալն, որպէս դրաւքն փակելովք մարմինն թաւձրամասն մտանել, *ի մարմնոյ եւ յոսկերաց հաստատեալ: Արդ, զոր աւրինակ այսք, կարելիք եւ այնք (369բ-370ա):*

Եւ դարձեալ Ապողինարէս՝ եթէ «երկու կատարեալ ի մի կատարեալ կենդանի լինել ոչ կարէ»: *Եւ դարձեալ սուրբն Բարսեղ՝* «Ի մարդկանէ անկարելի, իսկ առ ի յԱստուծոյ կարելի. որպէս ի Կուսէն ծնանելն, եւ ի վերայ ծովուն գնալն, որպէս դրօքն փակելովք մարմին թաւձրամած, *հաստատեալ ի մսոյ եւ յոսկերաց՝ մտանելն: Արդ զոր օրինակ այս կարելի է Աստուծոյ՝ նոյնպէս եւ այն. քանզի Աստուծոյ է եւ աստուածային է ամենայն բնութիւն եւ կիրք եւ ներգործութիւն եւ կամք (էջ 214-215):*

Ստ. Սյուեցու առիթով նկատեցինք, որ Հարցումից կատարած նրա իսկ քաղումի «որպէս կուսին ծնեալն...» *սկսվածքով հատվածը նույնանում է Ստ. Ասողիկի համապատասխան քաղվածքի հետ: Ասվածին պիտի ավելացնել, որ Բ. Կեսարացու «Ի ծնունդ Փրկչին» ճառի հայերեն թարգմանությունից կատարած Ստ. Սյունեցու և Ստ. Ասողիկի ոչ միայն ընտրած հատվածն է նույնը, այլև նմանության կետերն էլ ճշգրիտ եղանակով կրկնվում են. երկու դեպքում էլ դուրս են թողնվել բյուզանդական մատենագրի ճառի ճիշտ նույն հատվածները: Առաջին հայացքից այն տպավորությունն է ստացվում, որ Ստ. Ասողիկը օգտվում է ոչ թե բուն սկզբնաղբյուրից, այլ Ստ. Սյունեցու համապատասխան նմանության օրինակից: Բայց դա իրականում այդպես չէ:*

Միանգամայն տեղին է նկատել, որ «Պահոց դրքից» կատարվող հայ մատենադիրների փոխառությունների կրկնվող օրինակները ծագում են ոչ թե միմյանցից, այլ ընդհանուր սկզբնաղբյուրից: Ասվածը հաստատող տարբեր բնույթի օրինակներ կարելի է վկայակոչել: Ահա դրանցից մեկը. Ստ. Սյունեցուց օգտվելու դեպքում երկու մատենագիրների օրինակներում էլ (Սյունեցի-Ասողիկ) վրիպում-անճշտությունների նույն ցանկը պիտի ունենայինք, մինչդեռ դրանք բոլորովին տարբեր են: Համադրենք մի ոչ մեծ հատված.

Բ. Կեսարացի Ի ծնունդ Փրկչին	Ստ. Սիւնեցի Հականճառութիւն	Ստ. Ասողիկ Պատմութիւն...
Ասեմք՝ թէ եւ ոչ հուր ի յատկութեանցն *երկաթոյ առնու ինչ (էջ 146ա):*	*Ասեմք, եւ թէ եւ ոչ հուր յերկաթոյ առնու ինչ (էջ 305բ):*	*Ասեմ՝ եթէ ոչ հուրն ի* յատկութենէ *երկաթոյն առնու ինչ (էջ 212):*

Համեմատության նպատակով առաջադրված օրինակից դժվար չէ նկատել, որ Սյունեցու և Ասողիկի հատվածները Բ. Կեսարացու ճառի հետ կապող իրենց ուրույն ճանապարհն ունեն, ուստի և Ստ. Սյունեցու «Հակաճառությունը...» չէ Ստ. Ասողիկի Պատմության սկզբնաղբյուրը: Ստ. Սյունեցու առիթով անդրադարձել ենք Բարսեղի սույն հատվածի բնագիր-թարգմանություն խնդրին: Այժմ մի քանի խոսք «Ի ծնունդ Փրկչին» ճառի հայերեն թարգմանության օգնությամբ Ստ. Ասողիկի պատմության համար առաջադրվող մեր սրբագրություններն մասին: Նոր հայկազյան բառարանագիրները առած և առուած *բառերի բացատրության առիթով երկու դեպքում էլ վկայակոչում են Բարսեղ Կեսարացու «Ի ծնունդ Փրկչին» ճառի համադրության նպատակով վերևում բերված հատվածի սկզբնամասը, որը պահպանվել է Ստ. Ասողիկի Պատմության համապատասխան դրվագում:*

ա. «Աստուած ի մարմնում, ոչ առածոյ *գործովք՝ որպէս ի ձեռն մարգարէիցն, այլ բուսակից ինքեան և* զմիաւորեալն կացուցանելով մարմին» *(ՆՀԲ, Ա. 282):*

բ. «Աստուած ի մարմնում ոչ առուածոյ *(կամ առածոյ) գործովք, որպէս ի ձեռն մարգարէիցն, այլ՝ բուսակից ինքեան և* միաւորեալ ներկայացուցանելով զմարդն» *(ՆՀԲ, Ա. 312, երկու դեպքում էլ ընդգծումները մերն են):*

Ստ. Ասողիկի Պատմության բնագրի հրատարակիչ Ստ. Մալխասյանցը և ռուսերեն թարգմանության իրացնող Մ. Էմինը տեղյակ են, որ Ասողիկի սկզբնաղբյուրը Բ. Կեսարացու հիշյալ ճառի հայերեն թարգմանությունն է (բնագիրը այդ հնարավորությունը տալիս է) և որ, ըստ Մ. Էմինի, այն անհասկանալի է: «Աստուած ի մարմնում...» սկսվածքով հատվածի կապակցությամբ Մ. Էմինը գրել է. «За этими словами следует место совершенно непонят-

ное, которое мы опустили»[1]*: Հենց սկզբից նկատենք, որ մեր ձեռքի տակ եղած Պահոցի գրչագրերը պահպանել են բառարանագիրների վկայած երկրորդ օրինակը: Մյուս՝ առաջին վկայությունը մեզ անծանոթ գրչական տարբերակ է: Առկա օրինակներում երկու քննարկելիք կա. ա)* առուած-առած *ընթերցումների հարցը, բ)* միաւորեալ ներկայացուցանելով զմարդն *և* զմիաւորեալն կացուցանելով մարմին *կապակցությունների փոխհարաբերության խնդիրը:* Առուած-առած *բառերին անդրադառնալիս պիտի նկատել, որ* «ոչ առուածոյ» *արտահայտության դիմաց հունարենում ունենք* «οὐκ ἐκ διαλειμμάτων»[2] *ուր* διάλειμμα-ն *ունի* ընդհատություն, միջոց, տարածություն, ընդմիջում[3] *նշանակությունները: Վերոբերյալ հատվածի համար չատ ավելի ընտանի են* առուած *բառի նշված իմաստները, քան* առած *տարընթերցման նշանակություններից որևէ մեկը, թեև հիշյալ երկրորդ օրինակում բառարանագիրները տվյալ կիրառության համար այդ ընթերցումները մի պահ նույնացվում են: Ասվածից հետևում է, թե Ասողիկի Պատմության «ոչ առածոյ»-ը նույնպես պիտի վերընթերցել «ոչ առուածոյ»*[4]*: Ինչ վերաբերում է հիշյալ կապակցությունների տարբերությանը, ապա, ասվեց, ձեռագրական այլ տարբերակ չի պահպանվել և կրկին պիտի առաջնորդվել բյուզանդական մատենագրի ճառի բնագրի և թարգմանության փոխհարաբերությամբ: Խնդրո առարկա «միաւորեալ ներկայացուցանելով զմարդն» կապակցության դիմաց հունարեն նախօրինակում ունենք* «συμφυῆ ἑαυτῳ τὴν ἀνθρωπότητα»[5]*, ուր խօսքը մարդկային* էությունը ներկայացնելու *մասին է և ոչ թե* մարմինը կացուցանելու*: Այս իրողությունն էլ հիմք է տալիս մտածելու, որ «զմիաւորեալն կացուցանելով մարմին» տարբերակը վկայակոչելիս բառարանագիրները հավանաբար ընտրության-համեմատության հնարավորություն չեն ունեցել: Ուստի և Բ. Կեսարացու ճառի հայերեն թարգմանությունում և նրա ազդեցությամբ Ստ. Ասողիկի Պատմության համապատասխան հատվածում «միաւորեալ ներկայացուցանելով զմարդն» կապակցությունը ընագրային հիմնավորում ունի և պատահական չէ, որ այն ավելորդ չի նկատվել ա-կադ. Ստ. Մալխասյանցի կողմից: Ասվածից հետևում է, թե նշված արտահայտությունը պիտի վերականգնվի նաև Ստ. Ասողիկի Պատմության ռուսերեն թարգմանությունում:*

---

[1] Всеобшая История Степаноса Таронского Асохика, переведена с армянского и объяснена Н. Эминым, Москва, 1864, *էջ 150, ծան. 24, հմմտ. «Զհատուածդ զայդ սկսեալ ի բառիցս «Աստուած ի մարմնում»՝ ամենեւին արտաքս ընկենու ի թարգմանութենէն Մ. Էմին, քանզի ասէ թէ ոչ կարաց ամենեւին վերահասու գոլ իմաստի նորին» (տե՛ս* Ստ. Ասողիկ, *Պատմութիւն... էջ 383, ծան. 118):*

[2] PG, *t. 31, էջ 1460:*

[3] *Տե՛ս* ДГ-РС, I, *375:*

[4] *Ճիշտ նույն հիմքի վրա Ստ. Ասողիկի Պատմության ի նմա-ն պիտի ընթերցել* ի նա ոչ նուազ է *կապակցությունը՝* ոչ նուազէ *(*οὐτε ἐλαττονται, PG, *t. 31, էջ 1460) և այլն:*

[5] PG, *t. 31, էջ 1460:*

ԺԲ–ԺԳ. դդ. մատենագիր Վարդան Այգեկցին նույնպս ծանոթ է «Պահոց դրքի» հայերեն թարգմանությանը, մասնավորապես Հարցմունք և պատասխանիք երկից բավական ընդարձակ քաղվածքներ է կատարում իր «Համառաւտ հաւաքումն սրբոց վարդապետաց» կամ ինչպես ընդունված է կոչել, «Արմատ հաւատոյ»[1] երկը չարադրելիս[2]: Այգեկցին Բարսեղ Կեսարացու Հարցմունքը հիշատակում է «Ընդդէմ Ապողինարի» պայմանական խորագրի տակ և, ի տարբերություն այս գործից օգտվող մեր մյուս մատենագիրների, վկայակոչում է նաև Ապողինարի մի դիտարկումը, մնացած ամբողջ ընդհանրությունը կառուցված է Բարսեղ Կեսարացու հիմնական բացատրություններ ի վրա: Կան բառացի քաղումներ, երբեմն էլ, նկատելի է՝ հոգեհարազատությամբ, արտահայտությունների կրկնության եղանակով վերապատմում է սկզբնաղբյուրի այս կամ այն բացատրությունը: Առանձին դեպքերում էլ վերաշարադրում է առկա միտքը՝ որոշակի եղանակով լրացնելով այն, քննվող խնդրի շուրջ տալով իր դիտարկումը: Ահա այսպիսի տեսք ունեն Հարցումի և «Արմատ հաւատոյ» ժողովածուի մեր ունեցած ընդհանրության օրինակները:

Հարցմունք եւ պատասխանիք	Մեծափառ վարդապետին Վարդանայ արդեալ համառօտ հաւաքումն սրբոց վարդապետաց[3]: Ձեռ. 3295 *(«Ժողովածու», ԺԸ. դ., էջ 339ա–383բ):*
	Բարսղի ընդդէմ երկաբնակացն վկայութիւնք Ի. եւ Գ. Սաղմոսին մեկնութենէն: Կարողակից արար զմարմինն Աստուածութեանն եւ ի մի զօրութիւն զօրացոյց:
Ուղղափառ. *... եւ դարձեալ ասեմ՝ զոր աւրինակ* մարմինն բնութեամբ մարդկային եւ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն աստուածային... *(էջ 369բ):*	*Նորին* մարինն բնութեամբ մարդկային, իսկ միաւորութեամբն աստուածային *եղև: Նորին՝ բանն որ ասէ, թէ ողջոյն մի տայք ի ճանապարհի կարծեմ, թէ վասն հերձուածողացն ասէ, որք երկու բնութիւն ասեն զՔրիստոս եւ ջրով եւ այլ խառնուածքով ապականեն զսուրբ խորհուրդն (էջ 349ա):*
Ուղղափառ. *զոր աւրինակ սպիտակութիւն ասուի ներկեալ գունով ծիրանեաւ ոչ երկգոյն է, այլ մի: Նոյնպէս*	*Նորին ընդդէմ Ապողինարի՝ որպէս ասր ներկեալ ծիրանի անհետ լինի սպիտակութիւնն, զի մի երկգոյն տե-

[1] *Վ. Այգեկցու եւ նրա հիշյալ աշխատանքի մասին տե՛ս Հ. Ս. Անապատ, Վարդան Այգեկցին որպէս համերաշխութեան գաղափարախոս («Էջմիածին», 1969, Է–Ը, էջ 52–55,* նույնի՝ *«Վարդան Այգեկցին իր նորահայտ երկերի լոյսի տակ», Վենետիկ, 1969:*

[2] *Այգեկցու երկի կազմության, ժամանակի, բնույթի ու անհրաժեշտության խնդիրներին անդրադարձել ենք «Գրիգոր Նազիանզացին հայ մատենագրության մեջ» աշխատությունում (Երևան, 1983, էջ 157–158):*

[3] *Ցաղագս դաւանութեան ամենասուրբ երրորդութեանն ընդդէմ հերձուածողաց հակաճառութիւնք:*

եւ միտքն՝ պայծառացեալք եւ աստուածացեալք՝ մի է, եւ ոչ եւ երկուս առաջնորդականք: Քանզի ոչ այլ ինչ կամին միտքն եւ այլ ինչ կամին միտքն եւ այլ ինչ բանն, այլ որպէս երաժշտական գործին ոչ երկու երաժշտականք, սոյնպէս Աստուածն Բանն եւ միտք մարդկայինք ոչ երկու իշխանականք: Քանզի փոխանակ գործոյ մարդկային մտաւք վարէր Բանն (էջ 371):

Ապողինար. *երկու կատարեալք մի կատարեալ ոչ լինին:*

Ուղղափառ. *առ մարդկան արդեաւք անկարելի լեալ, բայց Աստուծոյ կարելի:*

Ապողինար. *ապա զիա՞րդ կարելի:*

Ուղղափառ. որպէս Կուսին ծնանելն, որպէս ի վերայ ծովուն գնալն, որպէս դրաւքն փակելովք մարմինն թանձրամասն մտանել, *ի մարմնոյ եւ յոսկերաց հաստատեալ: Արդ, զոր աւրինակ այսք, կարելիք եւ այնք (էջ 369բ-370ա):*

Ուղղափառ. *թէ անկարելի էր նմա մարդ լինել, լինելով ի մարդ եւ անկարելի էր նմա մարմին լինել, լինելով ի մարմնի: Իսկ եթէ ի մարմնի լեալ՝ մարդ ասի լեալ՝ ոչ փոփոխելով ի մարդ (էջ 373ա):*

սողացն երեւես(ց)ի, այլ միագոյն ծիրանի, սոյնպէս եւ մարդկային միտք եւ մարմին խառնեալ եւ ներկեալ աստուածային բնութեամբն չէ հնար զնա երկատեսակ իմանալ կամ երկուս բնութիւնս կամ երկուս կամս առընթեր միմեանց եւ ի բաց բարձեալ ի նմանէ ամենայն մարդկային անճն իշխան կամք:

Ապողինար ասէ. *Անկարելի է երկուցն մի գոլ կատարելութեամբ:*

Բարսեղ ասէ. *Թէ ի մարդկանէ անկարելի է յոյժ [բայց Աստուծոյ կարելի]*, որպէս կուսին ծնեալն, ի վերայ ծովուն գնալն եւ դրօքն փակելովք մարմին թանձրամած ի ներքս մտեալ ի յոսկերաց հաստատեալ:

Նորին՝ բանն մարմին եղեալ եւ մարմնացաւ, նոյնպէս մարմինն աստուածացեալ եւ ոչ փոփոխեալ յանմարմնութիւն (էջ 349բ):

Ի հակառակելն Ապողինարի ասէ Բարսեղ. Ես զծնունդն, զսնունդն, զկերակրելն, զչարչարանս Աստուծոյ ասեմ, եւ Աստուած հեռի է յապականութեանց:

Նորին յետ սակաւուց. ոչ փոփոխելի էր Քրիստոս, մի լիցի զի մի մեղանչումն ի ներքս մտցէ անմեղանչելին, իսկ թէ ապականութիւն կամ փոփոխումն էր նմայ, ապա հարկ է նախ մեղացն լինել, որ մայր է սոցա, չար է քան զսատանայ եւ զՀրէայսն, որ այսպէս խորհի:

Նորին՝ զոր օրինակ մարմինն Քրիստոսի ոչ եհես զապականութիւն, նոյնպէս եւ ոչ միտք նորա իմացան զմեղս (էջ 357բ):

Համադրվող հատվածների սկզբնամասում «մարմինն... աստուածային» նմանության օրինակում, ինչպես ցույց ենք տվել Սահակ Պարթևի «Ընդդէմ երկաբնակաց» թղթի առնչակցությունը քննելիս, Հարցումի բնագրի ու թարգմանության հենքի վրա Վ. Այգեկցու հատվածում ևս պիտի կարդալ «միաւորութեամբն տնաւրէնութեանն *աստուածային», որով միտքը դառնում է ամբողջական ու ավարտուն:*

Հաջորդ միջամտելի կետը վերաբերում է Վ. Այգեկցու «թէ ի մարդկանէ անկարելի է յոյժ» կապակցությանը, որ վկայակոչվում է իբրև Բարսեղ Կեսարացու միտք: Սակայն համեմատությունը ցույց է տալիս, որ այն թերի է, առկա տեսքով՝ անհասկանալի: Շարունակությունից դուրս է մնացել «բայց Աստուծոյ կարելի» լրացումը, որը թարգմանությունն է հունարեն «παρὰ Θεῷ δυνατόν»[1] կապակցության: Ուստի Բարսեղի բնագրի և թարգմանության հենքի վրա Վ. Այգեկցու վերոբերյալ միտքը պիտի կարդալ լրացված տեսքով. «թէ ի մարդկանէ անկարելի է յոյժ, բայց Աստուծոյ կարելի»:

Համեմատվող հատվածների չարունակությունն ավելի շուտ մտքի, նույն խնդրի շուրջ ասելիքի ընդհանրության օրինակ է, ուր Վարդան Այգեկցին անհրաժեշտ է նկատում հիշատակել թե՛ Բարսեղ Կեսարացուն և թե՛ նրա հիշյալ աշխատանքը:

Վանական վարդապետ Տավուշեցին կամ, ինչպես ընդունված է կոչել, Վանական վարդապետը (1181-1251) իր «Պատճառք վասն առաջաւորաց պահոցն...»[2] աշխատությունը չարադրելիս ձեռքի տակ ունեցել է հայ ինքնուրույն և թարգմանական մատենագրության այլևայլ գործեր, այդ թվում է Բ. Կեսարացու Պահոցի «Յաղագս պահոց» ճառի հայերեն թարգմանությունը: Առկա սկզբնաղբյուրներին անդրադառնալիս Վանական վարդապետը մշտապես հիշատակում է համապատասխան աշխատանքի խորագիրն ու հեղինակը: Նրա ընտրած բոլոր կարգի քաղումները, կարելի է ասել, առանձին արտահայտություններ են, երբեմն էլ վերապատմելու ճանապարհով առաջացած նմանության օրինակներ: Ընդհանուր առմամբ՝ Վանականը այս կամ այն մատենագրական հուշարձանին ու հեղինակությանը դիմում է իր ասելիքը ավելի ստույգ ու վերջնական տեսքով ներկայացնելու միտումով միայն:

Բ. Կեսարացու «Յաղագս պահոց» ճառի հետ Վանական վարդապետի հիշյալ աշխատանքի առնչակցության մեր ունեցած օրինակում կա և՛ բառացի նման արտահայտություն, և՛ վերապատմելու օրինակ: Հիշատակվում է և՛ գործը, և՛ հեղինակը: Ահա այսպիսի տեսք ունեն նշված մատենագիրների ընդհանուր տեղիները:

Երանելոյն սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարոյ Կապադովկացւոյ՝ Յաղագս պահոց	Պատճառք վասն առաջաւորաց պահոցն, ասացեալ Վանական վարդապետի, վասն հակառակացն եւ այպանողացն զՍուրբ Պահսն
Ամաչեա՛ ի ծերութենէ պահոցն: Հասակակից է մարդկութեանս: Պահք ի դրախտին աւրինադրեցան: Զառաջինն պա-	*Երանելի Բարսեղ ասէ, թէ* Պահքն նախ ի դրախտին օրինադրեցաւ եւ *հասակակից է նախահօրն Ադամայ: Պահոց* պատուի-

[1] PG, *t. 26, էջ 1253:*

[2] *Հրատարակությունը տե՛ս* Լ. Մ. Մելիքսեթ-Բեկ, *Հովհաննես վանական Տավուշեցու անտիպ երկերից («Էջմիածին», 1959, 2, էջ 35-41):*

տուիրաւ Էառ Ադամ: *Ի փայտէն ճանաչելոյ զբարի եւ զչար ոչ ուտել: Պահոց է ժուժկալութեան աւրէնսդրութիւնս: Եթէ պահեալ էր ի փայտէն Եւայի, ոչ արդեաւք այնոցիկ այժմ կարաւտանայք պահոց (էջ 2բ):*

րանն եդ *չուտել ի ծառոյն գիտութեան, զոր ոչ պահեաց, զողացեալ հեշտութեամբ եւ մերկացեալ անկաւ ի հաւասարութիւն անասնոց եւ ի համարս մեռելոց (էջ 41):*

Եւ ամենայն անդրանիկքն պահէին ե. օր ի վախճանել հարցն, ի Սեթայ սկսեալ եւ հայր որդւոյ աւանդելով, որպէս ասէ Բարսեղ, թէ եկեալ եհաս մինչ ի Մովսէս: Եւ նա կարգեաց ի օր պահս վասն ի-օրեայ առեալ տախտակին (էջ 42):

Հովհաննես երզնկացին լավածանոթ է «երեք մեծ կապադովկացիների» գործերի հայերեն թարգմանություններին և օգտվում է դրանցից[1]: *Ինչ վերաբերում է «Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանության հետ ունեցած ծանոթությանը, ապա պիտի նկատել, որ Հ. Երզնկացին իր «Ի բան մարգարէին Դաւթի» գործի առիթով իբրև սկզբնաղբյուր հիշատակում է հիմնականում երկու աշխատանք՝ Հարցմունք և պատասխանիք, «Ի ծնունդն Փրկչին»: Համեմատելի եզրերը առանձնապես շատ չեն, իսկ ուղղակի նմանության օրինակները ընդամենը առանձին արտահայտություններ են, երբեմն էլ միջանկյալ ընդհանրությամբ նախադասություններ: Նկատելի է վերապատմելու, սկզբնաղբյուրի այս կամ այն միտքը ցանկալի լրացում-հավելումով ներկայացնելու միտում: Յուրաքանչյուր քաղվածք-վկայակոչություն ուղեկցվում է «սուրբն Բարսեղ ասէ» հիշատակագրությամբ: Ե՛վ Հարցումի, և՛ «Ի ծնունդ Փրկչին» ճառի նմանության օրինակները հանդիպում են նախորդ մատենագիրների (Ստ. Սյունեցի, Ստ. Ասողիկ) ընդհանրական հատվածներում: Սակայն համեմատությունը ցույց է տալիս, որ երկու դեպքում էլ Հ. Երզնկացու անմիջական սկզբնաղբյուրը «Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանությունն է: Ահա այսպիսի տեսք ունեն Բ. Կեսարացի – Հ. Երզնկացի առնչակցության մեր ձեռքի տակ եղած օրինակները:*

[1] *Գ. Նազիանզացի – Հ. Երզնկացի ընդհանրության մասին տե՛ս «Գրիգոր Նազիանզացին հայ մատենագրության մեջ» աշխատանքում (Երևան, 1983, էջ 161-165):*

Հարցմունք եւ պատասխանիք

Յոհաննէս վարդապետի Երզնկայեցոյ՝ ի բաց մարգարէից Դաւթի
Ձեռ. 2173 *(«Ժողովածու», Ժ.Դ. դ., էջ 101ա-131բ)*

Եւ սուրբն Բարսեղ ասէ՝ մարմնոյն, որ ի բնութեանն յարմարագոյն էր պատահումն թուլացոյց (էջ 120ա): Որպէս սուրբն Բարսեղ ասէ՝ եկեր Տէրն եւ արբ ոչ այնոցիկ կարօտեալ, այլ զի քեզ չափս եւ սահմանս հարկաւորացն անձին ախտից թողցէ: Սոյնպէս եւ արտասուեաց, զի զսգացելոցն զսաստկացեալ ախտսն նուաստացուցեալ ուղղեսցէ եւ զի ոչ ախտաւոր արտօսրն Տեառն, այլ վարդապետութիւն, զի եւ ոչ սգայր, զոր եւ յարուցանելոց էր անդէն (էջ 121ա):

Ուղղափառ... *եւ որպէս հարկաւոր է* բնութեամբ զմարդկային մարմինս, *յԱդամայ ի մարմնոյն, եւ յարենէն ունել զբնութիւնն, նոյնպէս հարկաւոր է զմարդկային անձն գոլ: Եւ դարձեալ ասեմ՝ զոր աւրինակ* մարմինն բնութեամբ մարդկային եւ միաւորութեամբն տնաւրէնութեանն *աստուածային, սոյնպէս եւ միտքն՝ բնութեամբ մարդկային, իսկ տնաւրէնութեանն միաւորութեամբն աստուածային միտք (էջ 369բ):*

Զի բնութեամբ Բանն զանտեսանելին ունի եւ զանչօշափելին, որպէս եւ սուրբն Բարսեղ ասէ՝ բնութեամբ է մարմինն *Քրիստոսի* մարդկային, իսկ միաւորութեամբ տնօրէնութեանն՝ աստուածային. *ըստ սմին օրինակի իմասցի, զի բնութեամբ է փրկչական մարմինն չարչարելի եւ մահկանացու,* իսկ միաւորութեամբ տնօրէնութեանն՝ անչարչարելի *եւ անմահ: Եւ ըստ այսմ յեղանակի ասի Անմահին՝ մահ եւ մահկանացու մարմնոյն՝ անմահութիւն (էջ 126ա):*

Ի Ծնունդն Փրկչին

Եւ զի՞նչ աւրինակ ի մարմնում Աստուածութիւնն՝ որպէս ոյր երկաթում, ոչ փոխարկաբար, այլ փոխատրաբար: *Քանզի ոչ եթէ արտաքոյ ինչ յիւրմէն ընթանայ, հուր առ երկաթ, այլ մնալով յըստ բնութեանն տեղւոջ՝ փոխատրէ ի նա յիւրմէ զաւրութենէն, որ ոչ նուազէ փոխատրութեամբն, եւ զբոլորն լնու ընդունող: Ըստ այսմ եւ աստուածայինն Բան ոչ չարժի յիւրմէ*

Որպէս սուրբն Բարսեղ եւ Դիոնեսիոս ցուցանեն մեզ՝ զի որպէս երկաթ ընդ հրոյ միաբանեալ ընդունի զոյուրն ոչ փոխարկաբար, այլ փոխատրաբար՝ *զիւրն բնական որակութիւնսն ի բաց դնելով ի հրոյն փոխադրի որակութիւնս եւ ոչ զիւրսն, այլ զնորայն ներգործէ զորութիւնսն: Իսկ բնութիւն հրոյն ոչ չփոթի կամ ի բաց դնէ զծայրս որակութեանն բնաբար ունել զանյեղա-*

մէ, եւ բնակեաց ի մեզ (էջ 145բ):	փոխութիւն ի միաւորելն ընդ երկաթոյն՝ գնորայն փոխադրէ՝ յիւրն որակութիւն ոչ ինչ կրելով ի նոր այնցն որակութեանց, այլ պարզեալ ձգէ ի ծայրս որակութեան իւրոյն բնութեանն (էջ 130ա):

Այսպիսով, եթե ընդհանրացնենք «Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանության հետքերի առաջարկվող քննությունը, ապա առաջին հերթին պիտի նկատել, որ սույն առաջաբանի նպատակից դուրս է եղել Պահոցի հետքերի լիակատար մատենագիտություն կազմելը[1], մանավանդ որ հրապարակվող նյութերը որոշակի պատկերացում են տալիս այդ գրական հուշարձանի միջնադարյան թարգմանության դերի ու նշանակության, ազդեցության բնույթի ու ոլորտի մասին: Ուստի կատարված ուսումնասիրության շրջանակներում կարելի է անել որոշ եզրակացություններ.

1. «Պահոց գրքի» հետքեր կան Ե-ԺԳ. դդ. հայոց ինքնուրույն գրականության մի շարք անվանի հեղինակների, մասնավորապես Սահակ Պարթևի, Մովսես Խորենացու, Հովհան Մանդակունու, Հովհան Օձնեցու, Ստեփանոս Սյունեցու, Գրիգոր Նարեկացու, Ստեփանոս Ասողիկի, Վարդան Այգեկցու, Վանական Տավուշեցու, Հովհաննես Երզնկացու և այլոց դավանական խնդիրներ արծարծող թղթերում ու ճառերում: Նույնօրինակ ընդհանրությունների դասդասումից հետո կարելի է ասել, որ գոնե Ե-Ժ. դդ. ժամանակահատվածում դավանական խնդիրներ արծարծելիս հայ մատենագիրները միմյանցից բոլորովին անկախ ընտրել են «Հարցմունք և պատասխանիք» գործի ճիշտ նույն հատվածները:

---

[1] Վկայակոչված համադրություններով չեն ավարտվում «Պահոց գրքի» հետքերը հայոց միջնադարյան գրականության վրա: Համաբնույթ օրինակներ կան նաև Թեոդորոս Քռթենավորի (Է. դ.) «Ընդդէմ Մայրագոմեցոյն» ճառում (տե՛ս «Յովհաննու Իմաստասիրի Աւձնեցւոյ Մատենագրութիւնք», Վենետիկ, 1953, էջ 180), Ստեփանոս Սյունեցու «Առ Գերմանոս...» թղթում (տե՛ս «Գիրք թղթոց», էջ 380), Խոսրովիկ Թարգմանչի գործերում (տե՛ս Գարեգին վ. Յովսեփեան, Խոսրովիկ Թարգմանիչ (Ը. դ.), պատմա-մատենագրական ուսումնասիրութիւն», Վաղարշապատ, 1899, էջ 121, 125, 158, 170), հմմտ. «Հանդէս ամսօրեայ», 1969, № 7-9, էջ 289, Խաչիկ կաթողիկոսի (973-993) «Բան խոստովանութեան» ճառում (տե՛ս «Գիրք թղթոց», էջ 315), Ստ. Ասողիկի Պատմության էջերում (տե՛ս Ստեփանոսի Տարօնեցւոյ Ասողկան պատմութիւն Տիեզերական, Պետերբուրգ, 1885, էջ 218), Անանիա Սանահնեցու (ԺԱ. դ.) Հակաճառության մեջ (տե՛ս «Անանիայի հայոց վարդապետի [Յաղագս] լուծման եւ մաքառման երկաբնակացն», ձեռ. № 2174, էջ 185ա-196ա), Ստ. Օրբելյանի Պատմության էջերում (տե՛ս «Պատմութիւն նահանգին Սիսական», Թիֆլիս, 1910, էջ 125-126), Գեորգ փիլիսոփայի մի թղթում (տե՛ս «Գիրք թղթոց», էջ 354-355), «Խրատ առ ուղղափառ հաւատացեալսն» անանուն բնագրում (տե՛ս ձեռ. № 571, էջ 163բ, 181բ, 182աբ), Մաշտոցի անվան Մատենադարանի № 500 գրչագրում («Ժողովածու», 1293-1305 թթ., էջ 285բ, 286ա, 320ա), նույն Մատենադարանի № 563 ձեռագրում («Ժողովածու», 1691 թ., էջ 326) եւ այլուր:

2. Բացահայտված ընդհանրության օրինակների հիման վրա կարելի է ասել, որ հայ մատենագիրների քաղումները գերազանցապես կատարվել են դավանական հարցադրումներ-լուծումներ պարունակող «Հարցմունք և պատասխանիք», «զՎաչխողաց», «Յաղագս գոհութեան», «Ի ծնունդ Փրկչին», «Ի սուրբ նահատակն Քրիստոսի Ստեփանոս», «Յաղագս սուրբ երրորդութեան», «Յաղագս պահոց» ճառերից: Գրեթե միշտ, չնչին բացառությամբ, հիշատակվում են սկզբնաղբյուրի խորագիրն ու հեղինակը:

3. Բարսեղ Կեսարացին հիշատակվում է ամենահակիրճ եղանակով՝ երանելին Բարսեղ ասէ, Բասիլիոս վկայէ, ասէ Բասիլ, Սուրբն Բարսեղ ասէ *և նման ձևակերպումներով: Խորենացու թղթում պահպանված «զայդ հարկաւորութիւն իմաստուն և առաւել բարգաւաճեալն հովիւ ուսոյց Բասիլիոս...» սկսվածքով բնորոշումը պահպանված միակ ընդարձակ գնահատական ձևակերպումն է:*

4. Քաղումները հիմնականում, հատկապես բառացի նմանության տեսքով վկայակոչված օրինակները, սոսկ մեքենական վերաբնակեցումներ չեն, այլ սերտորեն միահյուսված են ընկալող մատենագրության չարադրանքի հետ:

5. Ամենահաճախադեպ հիշատակվող գործը «Հարցմունք և պատասխանիք» երկասիրությունն է (օգտվել են Ս. Պարթևը, Մ. Խորենացին, Հ. Օձնեցին, Ստ. Սյունեցին, Ստ. Ասողիկը, Վ. Այգեկցին, Հ. Երզնկացին), մանավանդ դավանական հարցերի շուրջ վերջինիս բանաձևային բացատրությունները բառացի քաղումների օրինակներ են:

6. «Պահոց դրքի» հետքերը առաջին հերթին ընկալելի են իբրև հայ մատենագիրների աշխարհայացքի բնորոշ դրսևորումներ: Ընկալող մատենագրական հուշարձաններից դժվար չէ նկատել, որ քաղումները պայմանավորված են առաջին հերթին տեղական հոգևոր-եկեղեցական խնդիրներին համապատասխան պատասխան-լուծում առաջադրելու անհրաժեշտությամբ:

7. Ինչպես պարզվեց բուն քննության ընթացքում, «Հարցմունք և պատասխանիք» (Մ. Խորենացի-Հ. Օձնեցի-Ստ. Սյունեցի-Ստ. Ասողիկ), ինչպես նաև «Ի ծնունդ Փրկչին» (Ստ. Սյունեցի-Ստ. Ասողիկ-Երզնկացի) երկերից հայ մատենագիրների քաղած նույնական հատվածների բնագրագիտական-աղբյուրագիտական նշանակությունը տարբեր է:

8. Առաջին անգամ համեմատության եղանակով չրջանառության մեջ դրվող հատվածների զուտ աղբյուրագիտական նշանակությունը հիրավի կարևոր է, մանավանդ որ խնդրո առարկա հայ մատենագիրների գործերի զգալի մասը կամ անտիպ է, կամ էլ մեկ-երկու ձեռագրի վրա կատարված հրատարակություն: Առաջարկվող համադրությունները հաճախ բնագրերի պահպանված վիճակը փոխադարձ հսկելու, երբեմն էլ սրբագրելու հնարավորություն են տալիս:

«ՊԱՀՈՑ ԳՐՔԻ» ՁԵՌԱԳՐԵՐԸ

1. Ձեռագիր *№* 822 = *Ա («Պահոց գիրք» 1285 թ.), գրիչ՝ Եզեկիել Սարկավագ, ստացող՝ Հովհաննես վարդապետ, թերթ՝ 270, թուղթ՝ 16,7x12, միասյուն, բոլորգիր, տող՝ 23-25: Բովանդակում է 33 բնագիր: Գրչագրի առանձնահատկություններից արձանագրելի են հետևյալները.* ա *և* ո *ձայնավորներից հետո* յ *կիսաձայնը պահպանելու հարցում գրիչը հետևողական չէ: Միաժամանակ կողք-կողքի հանդիպում են* լեալ *և* լիեալ *ձևերը: Ձայնավորից առաջ* ւ*-ը մերթ պահվում է նույնությամբ, հաճախ էլ փոխանցվում է* ու*-ի (օրինակ՝ գինւոր>գինուորեցիր, պատւասէր>պատուասէր և այլն):* Աւ *երկբարբառը պահպանելու ձգտումն այնքան նկատելի է, որ այն երբեմն տարածվում է նաև ո-ի վրա:* Արև, լուսին, աշխարհ *հասկացությունների համար գրիչը հազվադեպ է օգտագործում պատկերանշաններ: «Նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի եւ Ա-պողինարի հերձուածողի՝ Տեսութիւն ի մարմնաւորութիւն Փրկչին» (ԺԹ. բնագիր) Հարցումի մեջ գրիչը մի քանի անգամ* Բարսեղի *փոխարեն* Բասիլ *կամ* Բասիղ *է օգտագործում: Գրչագրիս սկզբնամասերում, թանաքի թափվածության պատճառով կան բազմաթիվ անընթեռնելի բառեր և արտահայտություններ:*

№ 822 գրչագիրն ընդօրինակվելուց հետո հավանաբար համեմատվել է այլ ձեռագրերի հետ և նույն ձեռքով ու գրչությամբ լուսանցքներում ու բուն տեքստում որոշ ուղղումներ են կատարվել: Առանձին դեպքերում այդ բառական լրացում-ճշգրտումները ուղղակի քերվել հանվել են: Գրչագրում կան մի շարք հիշատակարան-հիշատակագրություններ.

ա) «Քրիստոս Աստուած, ողորմեա՛ աշխարհի եւ աշխատեցելոց ի բարի. ամէն» *(էջ 155բ):*

բ) «Դաւիթ թարգման Տարաւնացի զճառս զայս յետոյ դարձոյց ի յունէն ի հայ բարբառ՝ ի Դամասկացոց քաղաքին՝ հրամանաւ Համազասպ կորապաղատի Մամիկոնէնից տեառն. եւ եղիցի աւրհնութիւն Տեառնն ի վերայ նոցին»[1] *(էջ 156ա):*

գ) «Եւ այսմ աւրինակ Կոռնելի է հարիւրապետն» *(էջ 270ա):*

դ) «Կատարեցաւ պայման գրոցս այսոցիկ ասացւածք սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի Կապոդկացոց՝ ի ձեռն Ստեփաննոսի քահանայի և յետին կրաւնաւորի» *(էջ 270բ):*

ե) «Կատարեցաւ վարդապետական խրատս սրբոյն Բարսղի յամի, յորում կա թւականն ՉԼԴ. (1285 - Կ. Մ.), էր ամսեանն Արաց Իէ.: Ես բազմամեղս Եզեկիէլ գրեցի զսա, բայց ոչ զբաւանդակս, այլ զկէսն, քանզի այլն գրած էր, և զպակասն մեք կատարեցաք հրամանաւ բազմերջանիկ և սրբազան Յոհաննի-

[1] *Սույն հիշատակարանին անդրադարձած հայագետների ցանկը տե՛ս* Կ. Մ. Մուրադյան, *Բարսեղ Կեսարացին եւ նրա «Վեցաւրեան» հայ մատենագրության մեջ, Երևան, 1976, էջ 174: Հիշատակարանիս վերջին հրատարակությունը պատկանում է անվանի հայագետ* Հ. Պողոս Անանյանին *(տե՛ս նրա «Դաւիթ Տարօնացի թարգման Ս. Բարսեղ հայրապետի «Ի ծնունդ Փրկչին» ճառին», Վենետիկ, 1982, էջ 50, հմմտ. Հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ, Ե-ԺԲ., աշխատասիրությամբ* Ա. Ս. Մաթևոսյանի, *Երևան, 1988, էջ 16:*

սի վարդապետաց վարժապետի՝ ի վաելումն անձին իւրոյ մաքրափայլի և յետ ելից իւրոյ յիշատակ հոգոյ իւրոյ անջնջելի ի պէտս մանկանցն որ Սիոնի:

Ես յերես անկեալ ամէնի՝
Զբժշկութիւն խնդրեմ վիրի,
Զի յոյժ խոցեալ նետիւք չարի
Եւ հեծեծեմ յամէն ժամի՝
Յորժամ ճաշիք յայսմ սեղանի
Եւ տայք այլոց, ում արժանի:
Դուք յիշեսջիք զիս ի բարի
Եւ ասասջիք՝ Տէր ողորմի
Եզեկիէլ [Սարկաւ]ագի,
Եւ ձեզ նոյնն հատուսցի»[1] *(էջ 270բ):*

2. Ձեռագիր № 251 = A_1 *(«Հաւաքումն ճառից Ս. Բարսղի», Մխիթարյան միաբանության Վենետիկի մատենադարանի ԺԱ-ԺԲ. դ.), Հաղբատ, գրիչ՝ Սարգիս, թերթ՝ 262, թուղթ՝ 37,5x28, երկսյուն, միջին երկաթագիր, տող՝ 25: Պարունակում է 33 ճառ և թուղթ: Ինչպես նկատել է հայագետ Բ. Սարգիսյանը, գրչագիրս դժվարըմբռնելի է, «բայց անվրէպ ուղղագրութեամբ»*[2]*, կան թափված թերթեր: Հայագետը ենթադրում է, որ «Գրիչն ընդօրինակելէն եառքը կ՚երևի թէ բաղդատեր է նախագաղափարին հետ»*[3]*: Գրչագրիս հիմնական հիշատակարանին անդրադառնալիս Բ. Սարգիսյանը գրում է. «որովհետև Բարսեղ եպիսկոպոս Անոյ յիշատակուած է, ուրեմն ձեռագիրս ևս այդ ժամանակամիջոցին, այն է՝ 1169-1180 գրուած ըլլալու է»*[4]*: Մաշտոցի անվան Մատենադարանում պահվող «Պահոց գրքի» հնագույն ձեռագրերից (ձեռ. №№ 822, 5595, 1500) հարյուր տարով հին այս ձեռագիրը ևս պատկանում է Պահոցի մեր ձեռքի տակ եղած ամբողջական ձեռագրերի խմբին և, վստահ կարե-*

---

[1] *Սույն հատվածը ևս արձակ է չարադրված, նպատակահարմար գտանք այն հրապարակել չափածոյի տեսքով:*

[2] *«Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մատենադարանին Մխիթարեանց ի Վենետիկ» հ. Բ., Յօրինեց* Բարսեղ վ. Սարգիսեան, *Վենետիկ, 1924, էջ 1258:*

[3] *Նույն տեղում:*

[4] *Նույն տեղում: Վենետիկի երկաթագրի եւ առհասարակ Բարսեղի գործերի հայերեն թարգմանությունների գրչագրերի հանգամանալից նկարագրություն ունի Ի. Դրիեսենը. տե՛ս* **Driessen I. W.** Les recueils manuscrits arméniens de Saint Basile. “Le Muséon”, Louvain, 1953, t. LXVI, 1-2, p. 65-95. *Հմմտ. հայերեն թարգմանությունը՝ Իննովկենտիոս Տրիսսեն Ս. Բարսղի հայ ձեռագիրներու հաւաքածոն («Բազմավէպ», 1954, էջ 6-10, 65-70, 237-242, 281-287): «Պահոց գրքի» Վենետիկի երկաթագրի հիշատակարանին անդրադարձել են* Գ. Զարբհանալյանը *(տե՛ս «Մատենադարան հայկական թարգմանութեանց նախնեաց», Վենետիկ, 1889, էջ 339-341),* Հ. Թորոսյանը *(«Համեմատութիւն մը Յովհ. Մանդակունւոյ «Վասն փոխոց եւ վաչխից» եւ Ս. Բարսղի «Ընդդէմ վաչխողաց» ճառերուն», տե՛ս «Բազմավէպ», 1927, էջ 66),* Գ. Հովսեփյանը *(տե՛ս «Ցիշատակարանք ձեռագրաց», Ա. Անթիլիաս, 1951, էջ 407-410):*

լի է ասել, ընդօրինակվել է նույն ձեռագիր հիմք օրինակից: Նման ընդհանրացման համար կան բավարար կռվաններ.

ա) Այս դեպքում ևս յուրաքանչյուր ճառի խորագրի համառոտ տարբերակը մատնացուցվում է նաև ճառի վերջնամասում.

բ) Նույնությամբ և նույն տեղում ունենք «Ի ծնունդ Փրկչին» ճառին կից, թարգմանության ժամանակ ցուցող հիշատակարանը.

գ) Ահա տարընթերցումները բացառապես գրչական-ուղղագրական բնույթի են. այլահիմք մայր օրինակ ենթադրող ընթերցումներ չկան[1]*:*

3. Ձեռագիր № 5595 = B *(«Բարսեղ կեսարացի՝ Մատենագրութիւնք», 1279 թ.), եղիազարու վանք, գրիչ՝ Ստեփանոս, Եսայի, ստացող՝ Ներսես վարդապետ, թերթ՝ 400, թուղթ՝ 17x12, մխասյուն, բոլորգիր, տող՝ 27: «Պահոց գիրքը» զբաղեցնում է գրչագրի 229ա-400բ էջերը: Պակասում են Զ., ԻԸ., ԼԳ. ճառերը: Գրչագիրս ունի թափված թերթեր, ինչպես նաև թերթերի խառը դասավորության մի քանի օրինակներ (տե՛ս էջ 273ա, 282բ, 385ա-388ա, 395ա-398բ և այլն): Թերթերի թափվածության մասին համապատասխան նշում կա 242ա էջում՝ բաճ է պակաս: Գրչագիրս ունի լուսանցագիր ճշգրտումներ, լրացումներ, ուղղումներ, ինչպես նաև խմբագրական բնույթի առանձին գրառումներ: Ահա «Պահոց գրքի» ավարտին հարող հիշատակարանը*[2] *«Կատա[րեցաւ]... գրոցս այսոցիկ՝ ճառք երեսուն և մի՝ ասացուածք սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարեայ Կապադովկացոց: Զմեղապարտ գրիչս Եսայի (՞) յիշել յաղաւթս աղ[աչեմ] և զստացող սորին զՆերսէս վարդապետ և զնորին եղանիկ բաբունն զուսուցիչ և զվարժապետ, զմաքուր անձն և զպայծառ հոգի՝ զհոգիապատում և զճշմարտախաւսն բանին կենաց [...] գրոցս զվարդապետս Ներսէս, և զծնողքն նորա՝ զամենայն զարմն յիշեսջիք յաղաւթս ձեր սրտի մտաւք, որք աւգտիք ի սմանէ՝ [առ]հասարակ ամենեցուն ողորմեսցի յիշատակեցելոցս և նմա փառք յաւիտեանս. ամէն» (էջ 400աբ): Կան նաև ընդհանուր բնույթի հիշատակություններ՝ «Աստուած աւգնէ վարդապետին Ներսէս... զգիրքս հրամ[ա]յեաց, որ կարդ[ա]ցաք և ոչ առնենք» (էջ 400բ): Հետագայի գրառում՝ «[Ըն]թերճող զՅովաննէս յիշել աղաչեմ և Քրիստոս զձեզ» (էջ 400բ):*

---

[1] *Մաշտոցի անվան Մատենադարանի տնօրինության խնդրանքով Վենետիկի Մխիթարյան միաբանությունից ստացել ենք հիշյալ գրչագրի մանրաժապավենը, որի համար չնորհակալություն ենք հայտնում և՛ Մատենադարանի տնօրինությանը, և՛ Մխիթարյան միաբանությանը: Միաժամանակ նկատենք, որ Նյու Յորքի Կոլումբիա համալսարանի պրոֆեսորի ասիստենտ Պիտեր Քաուին սիրով մեզ տրամադրեց Վենետիկի նույն երկաթագրի ԺԲ., ԺԳ., ԻԱ., ԻԲ., ԻԳ., ԻԴ., ԻԵ., ԼԱ., ԼԲ. ճառերի իր իսկ ընդօրինակությունները, որի համար հայտնում ենք չնորհակալություն:*

[2] *№ 5595 գրչագրի հիմնական հիշատակարանին (էջ 228բ) անդրադարձել է Գ. Հովսեփյանը (տե՛ս նրա «Խաղբակեանք կամ Պռոշեանք Հայոց պատմութեան մէջ, Անթիլիաս-Լիբանան, 1966, էջ 375):*

4. Ձեռագիր № 1500 = C *(«Ճառընտիր», 1283 թ.), Գեղարդա վանք, գրիչ՝ ստացող՝ Մխիթար Այրիվանեցի, թերթ՝ 1189, թուղթ՝ 25,7x26,5, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 52-59: «Պահոց գիրքը» ընդգրկում է գրչագրի 879ա-936ա էջերը: Պակասում են ԻԸ. և ԼԳ. ճառերը: Այրիվանեցու ճառընտրի մեզ հետաքրքրող բնագիրը № 822 ձեռագրի նման ունի ճառերի և թղթերի հերթակարգը սահմանող համարակալում: «Տեսութիւն... Բարսղի եւ Գրիգորի» Հարցումի մեջ գրիչը ընդամենը 1-2 անգամ է կիրառում* ասէ *դիմաւոր բայաձևը: Սույն գրչագրին հատուկ են ձայնեղների խլացման դեպքերը (դ>տ, գ>կ),* ա *և* ե *ձայնավորների սղման օրինակները հաճախադեպ են (երթել, անկել, լել, պատմել, գկենսն, գործօնայք, հրաչալաւքն, կարծաւք, թաքայց և այլն): Գրիչը հետևողականորեն* ու*-ի փոխարեն* ւ *է օգտագործում (անկւելի, դժւարալոյծ, պատւոյն, յաւելւած, թչւառական, ստացւած, սպառւած և այլն): Ամենուր* յ *կիսաճայնը օտարվում է: Պահպանվել են Պահոցին վերաբերող հետևյալ հիշատակագրությունները: «Յաղագս Սուրբ Երրորդութեանն» ճառի ԺՋ. ավարտամասում կարդում ենք.* «Գ. ճառ Սուրբ Հոգոյն և Ա. կուսութեան, և այլ բազում Ճառք այլ կաւ ասացեալ սրբոցս» *(էջ 907): «Պահոց գրքի» վերջնամասում* «Ցիշեա՛ Տէր, զՏէր միովդ» *(էջ 936ա):*

5. Ձեռագիր № 2549 = D *(«Ժողովածու», ԺԴ. դար), գրիչ՝ Յոհան Եղնկաեցի, թերթ՝ 313, թուղթ՝ 17,3x12,3, միասյուն, բոլորգիր, տող՝ 22-28: «Պահոց գիրքը» ընդգրկում է գրչագրի 72ա-254բ էջերը, պակասում են ԻԸ. և ԼԳ. ճառերը: Բավարար հիմքեր կան պնդելու, որ գրչագիրս ընդօրինակվել է № 5595 ձեռագրից: Այս դեպքում էլ ունենք «Պահոց գրքի» ձեռագրերին հատուկ նյութերի դասդասման և համարակալման նույն կարգը: Գրչագիրս ընդօրինակվելուց հետո համեմատվել է այլ օրինակի հետ և օտար ձեռքով ու գրչութեամբ ընդունելի միջամտություններ, լրացումներ են կատարվել: Կան նման բառերի չփոթի հետ կապված բացթողումներ: Ի տարբերություն № 822, № 1500 գրչագրերի, սույն ձեռագիրը № 5595-ի նմանությամբ չունի նյութերի ավարտին հարող խորագրի որևէ տարբերակ: «Պահոց գրքի» չրջանակներում երկու հիշատակագրություն կա: Առաջինը վերաբերում է Բարսեղի և Ապողինարի Հարցումին, իսկ երկրորդը առհասարակ որևէ առնչություն չունի Պահոցի հետ: Ահա այդ հիշատակագրությունները. ա.* «զՃառս այս այլոց ոմանց փառամոլաց է Հարցումն եւ պատասխանի եւ ոչ Բարսղի սրբոյ եւ Աստուածաբանի, եւ սակս[1] ընդունելութեան սոցա անուամբ են վերագրեալ» *(էջ 183բ): բ.* «Ի թվիս Հայոց ՋԺԳ., ապրիլ ամսոյ ԻԲ. եղև վերափոխումն Տէր Ներսէս եպիսկոպոսին Անկուրիոյ. էր սա յերկրէն Ղրիմեայ, աշակերտ Սարգիս վարդապետի, որ արեգակն փայլէր յերկրին Հոռոմաց, բազումք երկրորդ Տէր Ներսէս կոչէին եւ...» *(էջ 255ա):*

[1] *Գրչագրում՝* սասկ:

6. Ձեռագիր № 436 = E *(«Ժողովածու», 1790 թ.), Կ. Պոլիս, Էջմիածին, գրիչ՝ Բրաբիոն, Գեորգ, ստացող՝ Գեորգ վարդապետ, թերթ՝ 390, թուղթ՝ 28x20,5, երկսյուն, նոտրգիր, տող՝ 45: «Պահոց գիրքը» զբաղեցնում է գրչագրի 127ա-204բ էջերը: Գրչագիրս ընդհանուր առմամբ խնամյալ ընդօրինակություն է: Այս դեպքում ևս ունենք համառոտ և ընդարձակ խորագրեր: Ի տարբերություն նախորդ գրչագրերի, «Պահոց գրքի» սույն ընդօրինակությունն է մուծվել ևս երկու ճառ, որոնք ոչ միայն կապ չունեն սույն ժողովածուի հետ, այլև դրանց՝ Բարսեղ Կեսարացու գրչին պատկանելը կասկածելի է: ա)* «Սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարու Ի գալուստ Տեառն ի տաճարն...» — *«Զամենայն ժողնախմբութիւնս պարտ է մեզ կատարել Սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ, եւ դպրութեամբք ընթերցուածոցն» (էջ 138ա-141բ): բ)* «Նորին Բարսղի սրբոյ Ի մայր որդուոցն Զեբեթայ» — *«Վկայիցն մեզ ժօն ժամանեաց եւ Քրիստոսի սէրն, եւ չնորհն Ժողովեաց զմեզ» (էջ 206բ-209բ): Սույն գրչագրի մյուս նկատելի առանձնահատկությունն այն է, որ Ա. եւ ԺԹ. ճառերը իրենց նախնական վիճակից այնքան են հեռացել, որ, կարելի է ասել, տարբերակի տպավորություն են թողնում: Ամենուր* երկիր, արև, լուսին, աստղ *եւ նման հասկացությունների համար օգտագործվել են համապատասխան պատկերանշաններ: Կան բազմաթիվ լուսանցագրություններ, որոնք հաճախ լրացնում են բուն տեքստը, երբեմն էլ տարբերակի տեսքով են ներկայանում:*

Ահա «Պահոց գրքին» վերաբերող միակ հիշատակարանը. «Գաղափարեցաւ ի ՌՄԼԹ. թուականիս մերոյ Յունիսի 12, ի Սուքիաս վարդապետէ ի սուրբ Երուսաղէմ՝ գծագրեցեալ ինձագոյն օրինակէ, ի վայելումն սրբոյ Էջմիածնի բնիկ միաբան վարժապետ Մինաս աստուածաբան վարդապետի հոգևոր որդի Գէորգ վարդապետին՝ ի Կոստանդնուպաւլիս՝ ձեռամբ Մատթէոս նուաստ տպագրչի՝ քոյր Բրաբիոն նօտարիս» *(էջ 206բ):*

7. Ձեռագիր № 948 = F *(«Ժողովածու», 1190 թ.), գրիչ՝ Յովհաննէս (որդի Սարգիս բժշկի), թերթ՝ 298, թուղթ՝ 26x17, միասյուն, բոլորգիր, տող՝ 24: Սույն գրչագրում ընդօրինակվել են «Պահոց գրքի» Ա. (էջ 250բ-261ա) և ԻԹ. (էջ 261ա-270ա) ճառերը: Նշված բնագրերը, վենետիկի հիշյալ գրչագրից հետո, մեզանում պահպանվող Պահոցի ամենահին ընդօրինակություններն են: Գրչագիրս ընդհանուր առմամբ՝ խնամյալ ընդօրինակություն է: Ի տարբերություն նույն Ա. և ԻԹ. ճառերը պարունակող նախորդ գրչագրերի, սույն ձեռագիրը գրեթե զերծ է լուսանցագիր և բուն տեքստում տրվող լրացումներից:*

8. Ձեռագիր № 1525 = G *(«Ճառընտիր», ԺԳ. դ.), գրիչ՝ Յովաննես, Գեորգ, ստացող՝ Յովաննես (գրիչը), թերթ՝ 523, թուղթ՝ 47x33,5, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 33-36: Պարունակում է առաջին (էջ 205ա-211բ) և հինգերորդ (էջ 299ա-303ա) ճառերը: Նշված ճառերի հետ կապված որևէ գրառում-հիշատակագրություն չի պահպանվել:*

9. Ձեռագիր № 3710 = H *(«Ժողովածու», ԺԴ. դ.), գրիչ՝ Հովհաննես Արքաեղբայր, Թորոս, Ստեփաննոս Վահկացի, ստացող՝ Հովհաննես Արքաեղբայր, թերթ՝ 383, թուղթ՝ 25x16, միասյուն, բոլորգիր, տող՝ 23-32: Պարունակում է «Պահոց գրքի» ԺԹ. (էջ 368բ-374բ) և Ի. ճառերը (363ա-368բ): «Բարսեղ ասէ», «Ապողինար ասէ» ընդունված ձևերը օգտագործում է առանց «ասէ» բայական կիրառության: Բացառությամբ սկզբնամասի մեկ-երկու դեպքի, ամենուր «Բարսեղի» փոխարեն օգտագործվում է «ուղղափառ», «ուղղափառն» ձևերը: № 436 գրչագրի նմանությամբ, սույն ձեռագիրը ևս էապես տարբերվում է մեր ունեցած հիմնական տեքստից: Գրիչը առանձնապես հետևողական չէ ուղղագրության միօրինակության հարցում: Այսպես, օրինակ՝ միաժամանակ հանդիպում են* Ապաւղինար-Ապողինար, արդեաւք-արդեւք *ձևերը: Թվում է, հարցումի սույն տարբերակի վերջնամասի մի ընդարձակ հատված («Ամէն»-ից հետո) գրչի մտահղացման արդյունք է՝ գրված բուն նյութի ոգով ու գնահատության ցանկությամբ:*

10. Ձեռագիր № 3787 = I *(«Ճառընտիր», ԺԴ. դ.), գրիչ՝ Գրիգոր քահանա, Սոսթենես, Աւագ, ստացող՝ Պարոն Տուած, Ռայիս Պարոնիկ, Յակոբ, թերթ՝ 688, թուղթ՝ 47x28, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 43: Ընդօրինակվել է միայն ԻԹ. ճառը (էջ 232բ-237ա): Որոշակի ընդհանրության եզրեր ունի №№ 436, 1500 և 993 գրչագրերի հետ: Սույն ճառի վերջնամասը ինչ-ինչ պատճառով չատ է հեռացած բուն բնագրից (տե՛ս № 300 ծանոթությունը):*

11. Ձեռագիր № 3782 = J *(«Ճառընտիր», ԺԴ. դ.), գրիչ՝ Գրիգոր, ստացող՝ Հովհաննես քահանա, թերթ՝ 267, թուղթ՝ 46x32, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 46: Պարունակում է «Պահոց գրքի» միայն ԻԸ. ճառը: Սույն ճառի հետ կապված որևէ հիշատակագրություն-հիշատակարան չի պահպանվել: Գրչագիրս ինքնատիպ ընթերցումներով որոշակիորեն տարբերվում է նույն ճառի մյուս ընդօրինակություններից:* «Դրուատ ի սուրբն Ստեփաննոս Նախավկայ Քրիստոսի» *խոբագրի տակ (էջ 242բ-244ա) պահպանվել է նույն ԻԸ. ճառի № 6228 գրչագրում ընդօրինակված տարբերակը (տե՛ս № 290 ծանոթագրությունը):*

12. Ձեռագիր № 7443 = K *(«Ճառընտիր», 1352-1353 թթ.), Քիմճակ (Ղրիմ, Ա), Իլով (Բ), գրիչ՝ Անտոն քահանա, Մելքիսեդ (Ա), Յովհաննես (Բ), ստացող՝ Քրիստոսատուր քահանա (Ա), Ամիր Սեթ (1377 թ.), թերթ՝ 609, թուղթ՝ 38x26, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 40-60: Սույն գրչագրում ընդօրինակված ենք գտնում «Պահոց գրքի» միայն առաջին ճառը (էջ 91ա-95բ): Գրչագիրս որոշակի ընդհանրության եզրեր ունի № 4070 ձեռագրի հետ: Ահա «Յաղագս պահոց» ճառին վերաբերող միակ հիշատակագրությունը.* «զՔրիստոսատուր աբեղայն յիշեսջիք ի Քրիստոս, պատուական ընթերցողք» *(էջ 95բ):*

13. Ձեռագիր № 2786 = L *(«Ժողովածու», ԺԹ. դ.), թերթ՝ 208, թուղթ՝ 24,8x19,5, միասյուն, նոտրգիր, տող՝ 30-32: Պարունակում է «Պահոց գրքի» միայն ԺԸ. ճառը (էջ 41բ-43բ): Գրչագիրս որոշակի ընդհանրություն ունի № 5244, ինչպես նաև №№ 1500, 436, 996 ձեռագրերի հետ: Ճառիս վերջնամասը բացակայում է ոչ թե թերթերի թափվածության, այլ պարզապես համառոտելու (օտարելու) պատճառով:*

14. Ձեռագիր № 996 = M *(«Ճառընտիր», 1442 թ.), Սերկևիլի գյուղ, գրիչ, ծաղկող՝ Ոհաննես միայնակեաց, ստացող՝ պարոն Շալու, թերթ՝ 568, թուղթ՝ 30,3x20,5, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 33: Գրչագիրս ունի «Պահոց գրքի» առաջին (էջ 319ա-327ա) և ԺԸ. (էջ 61բ-68բ) ճառերը: Առկա լուսանցագիր նշումները հիմք են տալիս մտածելու, որ սույն ձեռագիրը համեմատվել է այլ ընդօրինակության հետ և կատարվել են լրացումներ: Այդ մասին գրիչը մասնակի նշում է կատարել՝* «յայլ ձեռագիր էր, որ ինչ» *(էջ 319ա): Գրչագիրս որոշակի ընդհանրական եզրեր ունի №№ 5595, 1500, 2549, 436 և 5244 ձեռագրերի հետ: Կան ճառերի ավարտամասերին կցված մեկական հիշատակագրություններ.*

ա) «Ողորմեացի Քրիստոս Աստուած ստացողի սորա՝ պարոն Շալուին և բարեպաշտ, և հաւատարիմ նախնեաց իւրոց, և խակակոտոր եղբաւր իւրոյ՝ պարոն Գրիգորին: Փրկեա՛ յաւիտենական տանջանացն և յանշէջ հրոյն, արժանի արա՛ անմահ կենացդ, և երկնից արքայութեանդ, և զՅակոբ կրաւնաւոր, և զՂարիպ գրագիրս, և ձմա փառք յաւիտեանս» *(էջ 327բ):*

բ) «Տէր Յիսուս Քրիստոս, ողորմեա՛ ստացողի սորա՝ պարոն Շալուին, պարոն Գրիգորին և ծնողաց սոցին՝ պարոն Սարգսին, պարոն Թամսին և Քեզ փառք յաւիտեանս» *(էջ 68բ):*

15. Ձեռագիր № 993 = N *(«Ճառընտիր», 1456 թ.), Վերին Նորավան, գրիչ՝ Մատթեոս, ծաղկող՝ Եսայի, ստացող՝ Թադեոս, Ստեփանոս եղբարք, թերթ՝ 769, թուղթ՝ 34x25,5, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 44: Գրչագիրս պարունակում է «Պահոց գրքի» Ա. (264ա-267ա), Բ. (301բ-302բ), ԺԸ. (24բ-25ա), ԻԸ. (693ա-695բ), ԻԹ. (356բ-358բ) ճառերը: Կան խորագրային որոշ տարբերություններ. այսպես օրինակ՝ երկրորդ ճառի այլուր հայտնի խորագրի դիմաց ունենք՝* «Սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի ասացեալ Յաղագս պաւոց»: *Ճառերի վերջնամասերում կան հատվածական տարբերություններ: Օտար բացատրություններ կան* «Ի ծնունդն Փրկչին» *ճառի այս տարբերակում:* «Ի սուրբ ննահատակն Քրիստոսի Ստեփանոս» *ճառը մասամբ խմբագրման է ենթարկվել: Թերթերի թափվածության պատճառով ճառիս սկզբնամասը բացակայում է: Պահոցին վերաբերող միակ հիշատակագրությունը հետևյալն է.* «Կարդա՛յ և զեղկելի ծրողս յիշեա՛ ի սուրբ յաղոթս քո» *(էջ 358բ):*

16. Ձեռագիր № 4822 = O *(«Ճառընտիր», 1491 թ.), Արծկե, գրիչ՝ Յակոբ, Մովսես, ստացող՝ Խալիֆ, թերթ՝ 473, թուղթ՝ 31x21, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 33: Պարունակում է «Պահոց գրքի» առաջին ճառը (էջ 236ա-241ա): Սակայն նույն գրչագրում ընդօրինակվել է առաջին ճառի մեկ այլ՝ խմբագրված տարբերակ ևս (տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը): Կա մեզ հետաքրքրող երկու հիշատակագրություն.*

ա) «Տէր Աստուած Յիսուս Քրիստոս, ողորմեա՛ ստացողի գրոցս Խալիֆին[1] և ծնօղաց նորին՝ Գորգուն և Սալչուկին և կնոջն Բէկուն և գրչի» *(էջ 241ա):*

բ) «Քրիստոս ողորմեա՛ և մեղաց թողութիւն շնորհեա՛ Գուլիջանին, հօրն Յոհաննիսին և մօրն Մարգարտին՝ Բէկիջանին, հօրն Կիրակոսին և Հասրաթին. ամէն» *(էջ 241ա):*

17. Ձեռագիր № 4774 = P *(«Ճառընտիր», մինչև 1425 թ.), գրիչ՝ Գրիգոր աբեղա, ստացող՝ Յոհաննես աբեղա, Յովաննես փիլիսոփոս, թերթ՝ 497, թուղթ՝ 27,5x18, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 27-33[2]: Ընդօրինակվել է «Պահոց գրքի» միայն առաջին ճառը (էջ 210ա-213ա): Ձեռագրի գրչությունը միօրինակ չէ, հետագա միջամտություններ ու գրառումներ չկան:*

18. Ձեռագիր № 4070 = Q *(«Ժողովածու» 1553 թ.), Իլով, գրիչ՝ Վարդան կրոնավոր, թերթ՝ 355, թուղթ՝ 20,5x14,5, միասյուն, նոտրգիր, տող՝ 25: Ունի «Պահոց գրքի» միայն առաջին ճառը (էջ 191ա-198բ), որի հետ կապված որևէ գրառում-հիշատակագրություն չկա: Կան նման բառերի հետ կապված առանձին բացթողումներ:*

19. Ձեռագիր № 1924 = R *(«Ժողովածու», 1653 թ.), գրիչ՝ Ավետ, Աբրահամ, թերթ՝ 351, թուղթ՝ 25x19,5, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 25: Պարունակում է «Պահոց գրքի» առաջին (էջ 127ա-134ա) և երկրորդ (էջ 134ա-137բ) ճառերը: Սակայն, ի տարբերություն ոչ ամբողջական մյուս ճառընտիր-գրչագրերի, սույն ձեռագրի ընդօրինակությունը «Պահոց գրքի» համար նախատեսված մասում ընդհատվել է. այդ են վկայում ազատ մնացած թերթերը: Նշված ճառերում կան նման բառերի չփոթով պայմանավորված բացթողումներ: Ահա գրչի մեզ հետաքրքրող միակ հիշատակարանը.* «Օրհնեալ է Աստուած յամենայն ժամ: Գիտութեամբ ընդ Հրէիցն քաղաքաց եւ անգիտութեամբ ընդ Սոդոմացիսն, որոց իմ-ձէն յոյժ վկայէի անձին իմոյ բիւրապատիկ առնուլ հատուցումն, թէ արդարութեամբ դատեցայց, այլ փրկեցայց ողորմութեամբք: Այլ ակն ունելով յուսով սպասեմ սուրբ ընթերցողացդ աղօթից յիշել զիս անարժան Աւետ գրիչս, ընդ անձին եւ զծնօղսն իմ, եւ զյիշողքդ յիշեալ լիջիք ի քաղցր ձայնին, որ ասէ, եթէ՝ Եկայք աւրհնեալք հօր իմոյ ժառանգել անզրաւ յուրախութեան տեղին. ամէն» *(էջ 138բ-139ա):*

---

[1] *Անվանս վերևում ավելացված է՝* Մարտիրոսին:

[2] *Այս ձեռագրի մասին տե՛ս* Սեդա Մարաբյան, *Գրիգոր Խլաթեցու ձեռագրական ժառանգությունը («Բանբեր Մատենադարանի», № 15, Երևան, 1986, էջ 181):*

20. Ձեռագիր № 3239 = S *(«Ժողովածու», 1671-1675 թթ.), Ս. Գեորգ վանք, գրիչ, ստացող՝ Զաքարիա՞ երեց, թերթ՝ 276, թուղթ՝ 15,5x10,6, միասյուն, նոտրգիր, բոլորգիր, տող՝ 19: Պարունակում է «Պահոց գրքի» միայն առաջին ճառը (էջ 4ա-10ա):*

21. Ձեռագիր № 5244 = T *(«Ճառընտիր», ԺԸ. դ.), ստացող՝ Պատրոս Հռոմկլայեցի, թերթ՝ 259, թուղթ՝ 16,5x8, միասյուն, նոտրգիր, տող՝ 18: Ունի միայն ԺԸ. Ճառը (էջ 31ա-39ա), որը ընդհատվում է № 822 գրչագրի 151բ էջի «եւ վասն...» կապակցությամբ սկսվող հատվածով: Կան բազմաթիվ բացթողումներ, խմբագրական բնույթի միջամտություններ, որոնք, թվում է, արվել են ուրոշակի նպատակով: Երբեմն հանդիպում են Ս. Գրքի հղման դեպքեր, կան մի քանի հետագա գրառումներ: Գրիչը իբրև ԺԸ. ճառի ավարտ թողել է հետևյալ գրառումը.* «Ընկալցուք եւ մեք ուրախութեամբ մեծաւ ի սիրտս մեր, ընդ մոգուցն երկրպագեսցուք, ընդ հովիվսն փառաւորեսցուք, ընդ հրեշտակսն պարեսցուք, զի եհաս մեզ այսօր Փրկիչ, որ է օրհնեալ ՏԷր ի քաղաքի, որում վայել է փառք, պատիւ եւ երկրպագութիւն յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն» *(էջ 39ա):*

22. Ձեռագիր № 8420 = U *(«Ժողովածու», ԺԸ. դ.), Կ. Պոլիս՞, գրիչ՝ Կարապետ Բերիացի, ստացող՝ Կարապետ Բիւզանդացի, թերթ՝ 112, թուղթ՝ 17,4x11,4, միասյուն, նոտրգիր, տող՝ 25-26: Ունի միայն ԻԸ. Ճառը (էջ 102ա-104բ), պատկանում է №№ 436, 993 ձեռագրախմբին: Մեզ հետաքրքրող ճառի ավարտամասում ընդօրինակվել է հետևյալ չափածո հիշակագրությունը.*

«Մտաց նըրբից կարօտի բանդ երջանիկ,
Որոց ևս է գննելն ըստոյգ մեծ ջանիկ.
Ով սուրբ Բարսեղ մեծ րաբունի անջանիկ
Զայս հիւսեցեր պսակին թագ երջանիկ» (էջ 105ա):

23. Ձեռագիր № 1330 = V *(«Ժողովածու», 1711 թ.), Շօռոթ, գրիչ՝ Սարգիս, ստացող՝ Պետրոս Աստապատցի, թերթ՝ 239, թուղթ՝ 28,5x22, երկսյուն, բոլորգիր, տող 29: Պարունակում է «Պահոց գրքի» առաջին (էջ 230ա-234բ) և երկրորդ (էջ 234բ-237բ) ճառերը: Ամեն ինչով հիշեցնում է № 1924 գրչագիրը: Պահոցի ճառերին վերաբերող հիշատակագրություններ չեն պահպանվել:*

24. Ձեռագիր № 659 = W *(«Կանոնագիրք Հայոց», 1368 թ.), Կաֆա, գրիչ, ստացող՝ Մաղաքիա, թերթ՝ 320, թուղթ՝ 17x12,3, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 21: Պարունակում է «Պահոց գրքի» ԻԴ. (էջ 208բ-214բ) և ԻԵ. (էջ 198ա-204ա) թղթերը, որոնք համապատասխան փոփոխություններով օգտագործվել են Կանոնագրքում: ԻԴ. Ճառի «զի ոչ է պարտ...» սկսվածքով պատվիրանները առանձնացվում են ոչ թե այբբենական կարգով, այլ լուսանցագիր աստղանի-*

չերով: Իե. թղթի սույն գրչագրի տարբերակը հրատարակել է պրոֆ. Վ. Հակոբյանը (տե՛ս «Կանոնագիրք Հայոց», Ա., Երևան, 1964, էջ 620-621):

25. Ձեռագիր № 3956 = X *(«Ժողովածու», ԺԸ. դ.), թերթ՝ 24, թուղթ՝ 21x17, երկսյուն, նոտրգիր, տող՝ 28: Պարունակում է միայն առաջին ճառը (էջ 8ա-11բ): Անխնամ ընդօրինակություն է, կան մասնակի ուղղում-լրացումներ: Միակ հիշատակագրությունը հետևյալ կարճառոտ վկայությունն է.* «Վայ ինձ բիւր բերան» *(էջ 11բ):*

26. Ձեռագիր № 497 = Y *(«Ժողովածու», 1671 թ.), գրիչ՝ Սահակ, ստացող՝ Խաչատուր վարդապետ, թերթ՝ 529, թուղթ՝ 24.5x18.5, երկսյուն, բոլորգիր, տող՝ 22-30: Պարունակում է «Պահոց գրքի» ԺԹ. (էջ 463բ-470ա) և Ի. (էջ 458ա-463բ) ճառերը: Երկու բնագրերն էլ չունեն էական, ընդգծված առանձնացումներ, առկա տարընթերցումները ընդօրինակման ճանապարհով առաջացած գրչական տարբերություններ են:*

27. Ձեռագիր № 1330 = Z *(«Ժողովածու», 1771 թ.), էջմիածին, գրիչ՝ Պետրոս կրոնավոր, թերթ՝ 331, թուղթ՝ 20,8x16,2, երկսյուն, նոտրգիր, տող՝ 29-30: Ունի միայն ԻԸ. ճառը (էջ 171ա- 173ա): Ճառիս վերջնամասի փոխարեն № 822 ձեռագրի 221բ էջի «անյիշաչարութեամբ վարդապետին» արտահայտությունից հետո, նույն ձեռքով ու գրչությամբ, իբրև չարունակություն, ընդօրինակվել է մի օտար հատված, հետևյալ սկսվածքով՝ «և արդ թէպէտ ընդունելի վկայքն ամենեքեան և ցանկալի յիշատակ մարտի նոցա, բայց առաւել նախամարտիկն և հզօր զինուորն, որ առաջին կոխեաց զպատերազմն զկնի թագաւորին...» (էջ 172բ): Ընդհանրության առումով սույն ձեռագիրը ավելի մոտ է №№ 436, 993, 8420 ձեռագրերին:*

«ՊԱՀՈՑ ԳՐՔԻ» ՄԱՍԵՐԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

«Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանության քննական-համեմատական բնագիրը լույս է տեսնում առաջին անգամ, ուստի «հրատարակություններ» հասկացությունը տվյալ դեպքում վերաբերում է տարբեր ժամանակներում, այլ-ևայլ առիթներով լույս տեսած առանձին ճառերին միայն: Դրանք հիմնականում մեկ-երկու ձեռագրի հիման վրա կատարված հավուր պատշաճի հրապարակումներ են: Այս իմաստով բացառություն պիտի համարել «Ի ծնունդ Փրկչին» ճառի Հ. Պ. Անանյանի հրապարակումը, որը կատարվել է չորս ձրչագրի, ինչպես նաև հունարեն բնագրի համեմատության եղանակով: Մեզ ծանոթ են առանձին ճառերի և թղթերի հետևյալ ամբողջական և հատվածական հրատարակությունները:

1. «Նորին սրբոյն Սեբերիանոսի ի հրաւիրեալս ի Մկրտութիւն» *(տե՛ս Սեբերիանոսի եմեսացւոյ Գաբաղացւոց եպիսկոպոսի ճառք ԺԵ., Վենետիկ, 1830, էջ 183-197): Հրատարակիչը սույն ճառի առիթով ծանուցում է. «Այս ճառը կայ և ի կարգս մատենիցն սրբոյն Բարսղի» (էջ 183): Նա նույն կարգի վերապահություն ունի նաև նշված հրատարակության առաջաբանում՝ «և տասներորդն սրբոյն Բարսղի կարծեցեալ և այնպէս ի նորայան ածեալ»: Սակայն համեմատությունը ցույց է տալիս, որ Սեբերիանոսի անվամբ հրատարակվածը բոլորովին օտար խմբագրություն է և որ «Պահոց գրքի» ձեռագրերի հետ ընդհանուր եզրեր ունի միայն: Այդ իսկ պատճառով մեր ունեցած տեքստի և Սեբերիանոսի անվամբ հրատարակվածի տարբերությունները արտացոլելու համար իսկ հարկ կլիներ տպագիրը թերևս ամբողջությամբ վերարտադրել տարընթերցումների բաժնում, որի անհրաժեշտությունը չկա:*

2. «Սրբոյն Բարսղի, եպիսկոպոսի Կեսարու Կապուտկացոց՝ Ցաղագս սուրբ Երրորդութեանն» = Z_1 *(տե՛ս «Կնիք հաւատոյ» Էջմիածին, 1914, էջ 78-83):*

3. «Բարսղի եպիսկոպոսի ուղղափառի եւ Ապօղինարի ճերձուածողի վիճաբանութիւն» = Z_4 *(տե՛ս «Կնիք հաւատոյ», էջ 84-98): Սույն հրատարակությունը չատ մոտ է Մաշտոցյան Մատենադարանի №№ 3710, 436 և 497 ձրչագրերի համանուն տեքստի հետ: Ահա մասնակի տարբերությունները զուտ ձրչական բնույթի են, բացառությամբ վերջընթեր հիշատակարանաբնույթ եզրակացության, որը, անկասկած, նշված ճառի գրչի ստեղծածն է և հասկանալի պատճառով բացակայում է տպագրում:*

4. «Երանելոյն Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարու, ի բանէն՝ Ցաղագս գոհութեան» *(տե՛ս «Կնիք հաւատոյ», էջ 259-260): Տպագրվածը համանուն ճառի միջնամասից մեկ պարբերություն է, ընդամենը ինը տող (տե՛ս ծանոթություն № 264):*

5. «Երանելոյն Բարսղի, եպիսկոպոսի Կեսարու, ի բանէն եթէ՝ Ոչ է պատճառ չարեաց Աստուած» *(տե՛ս «Կնիք հաւատոյ», էջ 287): Տպագրվածը համանուն ճառի միջնամասից յոթ տողանոց մի հատված է (տե՛ս ծանոթություն № 334):*

6. «Նորին, որ ի վկայն Յուղիտեայ» *(տե՛ս «Կնիք հաւատոյ», էջ 349): Տպագրվածը վեց տող է*[1] *(տե՛ս ծանոթություն № 283):*

7. «Բարսղի եպիսկոպոսի՝ Դեոդորայ երիցու Անտիոքու» *(տե՛ս «Կանոնագիրք Հայոց», Ա., աշխատասիրությամբ Վազգեն Հակոբյանի, Երևան, 1964, էջ 620-621): Պրոֆ. Վ. Հակոբյանը սույն թուղթը հրատարակել է, ասվեց, ըստ Մաշտոցի անվան Մատենադարանի № 659 ձեռագրի) («Կանոնագիրք Հայոց», 1368 թ.): Հրատարակչին, ցավոք, ծանոթ չեն եղել նույն Մատենադարանում պահվող թղթից ավելի հին ու անաղարտ գրչագրերը (ձեռ. №№ 5595, 1500, 822, 2549), ուստի նա հնարավորություն չի ունեցել սրբագրելու հրապարակվող բնագրում տեղ գտած ձեռագրական աղավաղումներն ու կասկածելի ընթերցումները: Համեմատության առնելու համար նպատակահարմար գտանք հրատարակության հիմք ձեռագիրը: Տպագրի և ձեռագրի տեքստերի բացատրություն պահանջող առանձին տարբերություններին անդրադարձել ենք ծանոթագրությունների բաժնում:*

8. «Երանելոյն Բարսղի եպիսկոպոսի կապադովկացւոյ ասացեալ Ի ծնունդն Քրիստոսի» = Z_2 *(տե՛ս «Հանդէս ամսօրեայ», 1968, № 10-12, էջ 419-438): Սույն հրապարակումը իրացվել է Վիեննայի Մխիթարյան միաբանության մատենադարանի №№ 217 և 808 գրչագրերի հիմքի վրա, հայագետ Հ. Պ. Տեր-Պողոսյանի աշխատասիրությամբ:*

9. «Դաւիթ Տարօնացի թարգմանն Ս. Բարսեղ Հայրապետի «Ի ծնունդ Փրկչին» ճառին» = Z_3, *յառաջաբան, քննական հրատարակութիւն հայ բնագրի և աշխարհաբար թարգմանութիւն, Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1982, 52 էջ: Հրատարակությունը կատարվել է Վենետիկի Մխիթարյան միաբանության մատենադարանի №№ 251 (1173 թ.), 1913, 463 (ԺԳ. դ.), 1352 (1824 թ.) գրչագրերի և հունարեն բնագրի համեմատությամբ, վաստակաշատ հայագետ Հ. Պողոս Անանյանի աշխատասիրությամբ: Սա, կարելի է ասել, միակ հրատարակությունն է, որն օժտված է բնագրագիտական անհրաժեշտ ծանոթագրություններով, մանավանդ հմտալից ներածական ուսումնասիրությամբ:*

10. *Три гомилии Василия Кесарийского в древнеармянском переводе. Այս խոշոր բնագրի տակ հրատարակել ենք Բարսեղ Կեսարացու «Առ ընչեղսն», «զՎաչխողաց», «զԱրբեցողաց» ճառերը (տե՛ս “Кавказ и Византия”, выпуск 1, Ереван,*

[1] *Այս բնույթի կարճառոտ՝ 4-5 տողանոց տպագիր քաղվածքներ կան նաև այլուր (տե՛ս Տիմոթէոսի եպիսկոպոսապետի Աղեքսանդրեայ Հակաճառութիւն առ սահմանեալսն ի ժողովոյն Քաղկեդովնի. Ի լոյս ընծայեալ աշխատութեամբ* Կարապետ վարդապետի եւ Երուանդ վարդապետի, *Ս. Էջմիածին, 1908, էջ 21-22, 88, 143, 159, 191-192, 254-255):*

1979, էջ 200-230): Սույն հրապարակման համար հիմք ենք ընդունել Մաշտոցի անվան Մատենադարանի №№ 5595 (1279 թ.) և 2549 (ԺԴ. դ.) ձեռագրերը:

11. *Древнеармянские переводы гомилий Василия Кесарийского* ***վերնագրի տակ հրատարակել ենք «Պահոց դրքի» «զԲարկացողաց», «զՄախանաց» և «Յաղագս գոհութեան» ճառերը (տե՛ս “Кавказ и Византия”, выпуск 3, Ереван, 1982, էջ 180-215): Հրատարակությունը իրացվել է Մաշտոցյան Մատենադարանի №№ 5575 (1279 թ.), 1500 (1283 թ.), 822 (1285 թ.) և 2549 (ԺԴ. դ.) ձեռագրերի հենքի վրա:***

12. «Բարսեղ Կեսարացու երեք թուղթ» ***խորագրի ներքո հրատարակել ենք հետևյալ թղթերը. «Բասիղիոս եպիսկոպոս՝ առ Եւսեբիու եպիսկոպոսի», «Թուղթ առ Սուրբն Գրիգոր Աստուածաբան՝ եպիսկոպոս Նազիա[ն]զու՝ Յաղագս վարուց», «Թուղթ առ Սուրբն Գրիգոր Աստուածաբան՝ եպիսկոպոս Նազիա[ն]զու՝ Յաղագս կրաւնաւորական վարուց»: Ձեռքի տակ ունեցել ենք նույն Մատենադարանի հետևյալ ձեռագրերը. №№ 822 (1285 թ.), 1500 (1283 թ.), 5595 (1279 թ.), 2549 (ԺԴ. դ.), 436 (1790 թ.), 659 (1368 թ.) (տե՛ս «Էջմիածին», 1988, էջ 104-118): Մեր այս և նախորդ հրատարակությունները ունեին նախնական բնույթ:***

«Պահոց դրքի» հայերեն թարգմանությունը հրատարակության պատրաստելիս օգտվել ենք բյուզանդական մատենագրի ճառերի և թղթերի հետևյալ հրատարակություններից:

Mingne J.-P. Patrologiae Cursus Completus, Series Graeca, Tomus 29-32.

Saint Basile. Lettres, tome I, texte établi et traduit par Yves Coutonne, professeur à la Faculté libre des Lettres de Paris, Paris, 1957; **Saint Basile.** Lettres, tome II, texte établi et traduit par Yves Coutonne, professeur à la Faculté libre des Lettres de Paris, Paris, 1961.

Բարսեղ Կեսարացու թղթերի երեքհատորանոց նշված հրատարակությունը առայժմ համարվում է լավագույնը: Թղթերի հունարեն բնագրերին զուգադիր տրվում են դրանց ֆրանսերեն թարգմանությունները: Ձեռագրական տարբերթերցումները որոշակի պատկերացում են տալիս հրատարակության հիմք դրչագրերի մասին: Հրատարակության համառոտ առաջաբանում անհրաժեշտ տեղեկություններ են տրվում Բարսեղ Կեսարացու կյանքի ու գործունեության, ինչպես նաև նրա թղթերի բնույթի ու մատենագրական նշանակության մասին:

ბასილი კესარიელის “სწავლათა” ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანი, გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო Ც. ძურციკიძემ, თბილისი, 1983, 72, 277 გვ.

«Պահոց դրքի» վրացերեն հրատարակությունն ընդգրկում է 21 ճառ: Հրատարակությունը կատարվել է երեք ձեռագրի հիման վրա. ձեռագրերից հնագույնը 977 թվականի ընդօրինակություն է: Թարգմանիչն է վրաց միջնադարյան գրականության անվանի ներկայացուցիչ Եվթիմիոս Աթոնացին (Ժ-ԺԱ.

դդ.): Թարգմանչի ինքնագիրը չի պահպանվել: Հրատարակությունն ունի ընդարձակ առաջաբան, ուր հանգամանորեն քննվում են թարգմանության ձեռագրերի, տեղի, ժամանակի, լեզվական օրինաչափությունների, բառաքերականական ինքնատիպությունների, ինչպես նաև բնագիր-թարգմանություն առնչակցության այլազան հարցեր: Կից բացատրական բառարանը կազմված է համաբարբառի սկզբունքով և լիարժեք պատկերացում է տալիս ժողովածուի բառակազմի մասին: Աշխատասիրողը բանասիրական գիտությունների դոկտոր Յ. Քուրցիկիձեն է:

ՊԱՐԱՁԱՑ ԳԻՐՔ

[1] Ա.[2] |1ա| [1]ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ՍՐԲՈՅՆ[2] ԲԱՐՍՂԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ[3] ԿԵՍԱՐՈՅ[4] ԿԱՊԱԴՈՎԿԱՑԻՈՅ[5] ՅԱՂԱԳՍ[6] ՊԱՀՈՑ[7]

1 *Փողեցէք*[8], [9]*ասէ*[10], *ի նոր ամսեան*[11] *փողով*[12] *ի*[13] *բարենշան յաւուրս*[14] *տաւնի*[15] *մերոյ* (Հմմտ. Սղմ. Ձ. 4)*: Այս*[16] *հրաման մարգարէական*[17]*: Մեզ քան*[18] *զամենայն փող մեծաձայնագոյն* [19]*եւ գործի երաժշտական*[20] *բարենշանագոյն*[21], [22]*որ ածելով*[23] *զկացորդն*[24] *նշանակէ ընթերցեալս*[25]*: Քանզի ծանէաք*[26] *զպահոցն շահ*[27] *Եսայեայ*[28], *զհրէական պահոց*[29] *ի բաց մերժելով, եւ զճշմարիտ պահսն ի մեզ ցուցանելով*[30]*:* «Մի՛ ի դատաստանս եւ ի[31] կռիւս պահէք[32], այլ լուծէք զամենայն հանգոյցս անիրաւութեան[33]» (Հմմտ. Ես. ԾԸ. 4-6)։ *Եւ Տէրն՝ մի՛ լինիք*[34] *տխուր*[35], *այլ աւծ*[36] *զքո զերեսս*[37], *լիցուք*[38] *այսուհետեւ որպէս եւ*[39]

---

[1] C երանելւոյն Բարսղի եպիսկոպոսի կապադոկացու (կապադոկեցւոյ D) զպահոց F տեառն Բարսղի Կեսարու կապպադոյկացւոյ եպիսկոպոսի ասացեալ յաղագս պահոց պնդութեան ի սկզբան քառասնորդացն G բարեկենդանին ի սկզբան քառասնորդացն ասացուած Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարու կապադովկացւոց Յաղագս պահոց KQ առաջին կիրակին բուն բարէկանդանին քառասնորդաց պահոց սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարու Յաղագս պահոց M առաջին կիրակին բարեկենդանին բուն քառասներորդաց պահոց սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսապետին Կեսարու կապադովկացւոց Յաղագս պահոց № առաջին կիրակէին բուն բարեկենդանին սրբոյն Բարսղի Կեսարացոյ կապպադովկացւոց եպիսկոպոսի ասացեալ Յաղագս պահոց պնդութեան ի սկզբան քառասնորդացն մեծի պահոցն O բուն բարեկենդանին Բարսղի երանելւոյ հայրապետին ասացեալ վասն պահոց P բուն բարեկենդանաց կիրակին սրբոյն Բարսղի Կեսարացու ասացեալ Վասն պահոց S բուն բարեկենդանաց կիրակէին սրբոյն Բարսղի կեսացեալ ացեալ Վասն պահոց քառասնորդաց X սրբոյն Բարսղի Կեսարու կապադովկացւոց

[2] ADVR սրբոյն]

[3] R արհիեպիսկոպոսի

[4] R Կեսարոյ]

[5] A Կապադովկացւոյ] R կապադովկացւոց R + ասացեալ

[6] B յաղագս]

[7] B զպահոց

[8] B փողեցէք] ոգեցէք Q փողհարէք

[9] S ասէ ի նոր ամսեան] ի բարձրաբարբառ

[10] P ասէ]

[11] C ամսէն P ամսեանս

[12] PS փողովք

[13] C ի]

[14] O աւուր RVX յաւուր

[15] O տաւնիս

[16] RV այս]

[17] A մարգարեական] մարգարէ

[18] BCDGFKMNOPQSX եւ] + քան զամենայն R + քան

[19] V եւ... բարենշանագոյն]

[20] Q երաժշտականագոյն

[21] Q բարենշանագոյն]

[22] X որ... ընթերցեալս]

[23] Q ածէ

[24] CDGKMOPQRSVX զկացուրդն N զկացուրդսն KQ + եւ

[25] M ընթերցեալ Q զընթերցեալն N զասացեալսն

[26] C ծանայք MQ ուսաք

[27] CDFGVX շահն] շնորհ MOQ շնորհս N շնորհսն

[28] CD յեսաեա

[29] A պահոց] պահոցոց BCMNOPRV + կարգ G + կարգի Q + կարգացն

[30] OPS ցուցցուք

[31] V ի]

[32] RV պահէք] + ասէ

[33] CFNX անիրաւութեան] + եւ տրտնջման G + տրտնջման եւ առ KMQ տէրն] BD տրտընջման OPS + ասէ

[34] OPQ լինիր

[35] BCFRVX տխուրք

[36] BD աւծ] լուաւ CP լւա KMNQRSV լուա

[37] C զերես NOPS զերեսդ

[38] S լիցուք] լուիցուք

[39] OPS որպէս եւ] որ ինչ: DFGKQ եւ]

վարդապետեցաքն (Հմմտ· Մտթ· Զ· 16, 17)։ [1]Մի՛ ի վայր անկեալք[2] լքի յառաջիկայ[3] յաւուրսն[4], այլ զուարճանալով[5] նոսայ[6], որպէս վայել է սրբոց, ուսցուք[7]։ Ոչ ոք տրտմեալ[8] պսակի, եւ |1բ| ոչ ոք տխրեալ[9] յաղթութիւն[10] հաստատէ[11]։ Մի՛ տրտմեսցիս՝ բժշկեալ[12] լինելով[13]։ Անտեղի է ոչ խնդալ ի բժշկութիւն[14] անձին[15], այլ տրտմել[16] յաղագս ի[17] կերակրոցն[18] վճարմանէ[19] եւ [20]առաւել շնորհ[21] երեւի չտալ[22] հեշտութիւն որովայնի[23], [24]քան թէ խնամարկութիւն[25] անձին։ Վասն զի[26] յուզումն առ[27] որովայն[28] գշնորհն[29] հաստատէ, իսկ պահքն յոգին[30] վերացուցանեն[31] գշահն[32]։ Բարգաւաճ[33] լե՛ր, զի քեզ տուաւ ի բժշկել[34] դեղ, որ զմեղս ի բաց դառնայ։ Զի, զոր աւրինակ, յորովայնի[35] մանկանցն կենդանածնեալ ճճիք[36] դեղովք ոմամբք[37] դաժանաւք[38] ապականին[39], նոյնպէս[40] եւ[41] զմեղս հաստատայք[42] ի խորոջ[43] սպանանեն[44] ի վերայ եկեալ պահք[45]։ Այսորիկ՝ որպէս[46] ճշմարտաբար անուանս այսորիկ արժան[47] է։

2 Ա՛ւծ զքո[48] գլուխդ[49], եւ[50] լուա՛[51] զերեսս[52] (Մտթ· Զ· 17)։ Ի խորհուրդ զքեզ կոչէ բանս[53]։ Ի-

[1] X մի... եկեալ]
[2] S անկեալք լքի] BDFKMOPQ տխրեալք CRV տխրեալք ի
[3] BD յառաջին
[4] MORV աւուրս RV + պահց
[5] BFKGPQRS զուարճանալով] + առ O + ի
[6] P նոսա] եւ OS + եւ
[7] BCD ուսցուք] մերձեսցուք RV մերձեսցուք ի պահսն
[8] KMQ տրտմեալ] տխրեալ
[9] QS ոք։ KMQ տխրեալ] տրտմեալ
[10] S հաղթութիւն
[11] RV հաստատէ] գործէ
[12] R բժշկել V բժիշկ լինելով
[13] K լեալ
[14] FGO բժշկութեան
[15] QR անձին] + եւ յառաւել շնորհէ
[16] F տրտմեալ
[17] QR ի]
[18] M կերակրոյն
[19] KMQ վճարման Q + մարմնոյ
[20] KQ առաւել շնորհէ երեւի]
[21] COPS շնորհս M շնորհէ
[22] BCDFKMNOPARSV տալ
[23] V հեշտութեան յորովայնի
[24] V քան... որովայն]
[25] KQMOPQ խնամարկութիւն] խնամակալութիւն
[26] FGNR վասն զի] քանզի
[27] BDRS առ]
[28] DR որովայնի OR յորովայնն

[29] CR զշնորհսն D շնորհս FN զշահն MS + ոչ
[30] C յոգիսն
[31] N վերացուցանէ Q կեցուցանեն R հաստատեն RV + ի
[32] FKN զշահն] զշնորհն Q շնորհն
[33] PS բարգաւաճ] ուրախ
[34] BCMQ բժշկեն FKNOPRSV բժշկէն
[35] A յորովայնի] յՇրովայնի
[36] R ճիճիք V ճիճիիք
[37] BC ոմանք
[38] BDGNQ դաժանեաւք CV դաժանաւք M դաժանեալք OPS դաժանիւք
[39] OV ապականենն
[40] V նոյնպէս] նմանապէս
[41] OPS եւ]
[42] BDMQ հաստատեալս C հաստատելո FGNOPRSV հաստատեալ
[43] A ի խորոջ]
[44] R սպանանեն] ապականեն
[45] B այսորիկ] պահք DO պահքն FKGMN QRSVX իմա BCDP + իմա
[46] Q որպէս] որ
[47] BNX արժանի
[48] BCDGN զքո]
[49] QV գլուխ V + քո
[50] BOS եւ]
[51] GOPS լուայ] +զքո
[52] OP զերեսդ
[53] CGNX բանն

*ղեալն[1] աւծանի, եւ[2] լուացեալն[3] ի բաց[4] մաքրի: Ի[5] ներքոյ առցես անդամացն[6] զաւրինադրութիւնն[7]: Ի բաց լուա զանձն[8] ի[9] մեղացն: Իւղեա՛ զգլուխդ իւղով սրբով[10], զի մերձաւոր լիցես[11] Քրիստոսի[12] եւ այնպէս մատիցես ի պահն[13]: Մի՛ ապականիցես[14] զդէմսն որպէ|2ա|ս[15] կեղծաւորսն[16]: Խանգարին երեսք յորժամ ի ներքոյ խորհուրդքն[17] ի[18] վերայ ստեղծանելով զձեւն[19] արտաքուստ խաւարեցուցանեն՝ իբր[20] ընդ[21] վարագուրաւ ստութեանն[22] ծածկի[23]: Կեղծաւոր է, որ ի տեսլարանս[24] աւտար դիմաւք[25] եկեալ[26]՝ ծառայիցն[27] բազում անգամ տեառն դիմաւք երեւեալ եւ ռամիկ՝ թագաւորին[28]: Սոյնպէս[29] եւ յայսմ[30] կեանս[31]՝ [32]իբրեւ ի կաքաւս զիւրեանց[33] կեանս[34] յոլովք[35] ցուցանեն[36], [37]այլ իմն ի[38] սիրտն[39] բերելով, եւ այլ[40] էր[41] եւ[42] ելեաւք[43] [44]մարդկան ցուցանելով: Մի՛ ապականէք զերեսդ: Որպէս[45] եսդ նոյնպէս[46] երեւեցիր: Մի՛ ձեւացուցանելով զքեզ առ տրտմութիւնն[47]՝ կարծեաւք[48] ժուժկալեալ[49] [50]փառաւորս[51] ասցես[52]: Քանզի[53] եւ[54] ոչ բարերարութեան[55] փող հարելոյ աւգուտ է եւ ի պահ[56] հրապարակայայս[57] ե-

[1] A *իւղեալն*] CG *եղեւն*
[2] C *եւ*] *այդպէս*
[3] C *լուացեւն*
[4] P *ի բաց*]
[5] R *ի*]
[6] BD *անդամոյն* CGOPSV *անդամոցն* KMNQX *անդամոցդ*
[7] M *աւրինադրութիւն* Q *զօրինադրութիւնդ*
[8] FMQS *զանձդ* C + *Քրիստոսի* BD + *քո*
[9] C *ի*]
[10] X *սրբով*] KQ + *որպէս*
[11] BDGNOPQRSV *լիցիս*
[12] C *Քրիստոսի*] *աստուածոյ*
[13] R *պահքն* OPS + *քո*
[14] QRV *ապականեսցես*
[15] FQN *որպէս*] *իբրեւ*
[16] ACNQ *զկեղծօրսն* M *կեղծաւորք* RV *զկեղծաւորսն* CGKMOV *ներքս*
[17] KQ *խորհուրդն*
[18] V *ի*]
[19] A *զձեւս*
[20] FS *իբրեւ*
[21] Q *ընդ*]
[22] RV *ստութիւնն* OP *նստեալ*
[23] Q *ծածկեալ* V *ծածկեն*
[24] BD *տեսարանս* M *կերպարանս* OP *տեսարանսն* S *տեսարանն*
[25] Q *աւտար դիմաւք*]
[26] F *եկեալ*] *երեւեալ*
[27] A *ծառայիցն* BCDEGMNRSV *ծառայիցէ* KQ *ծառայեսցէ* OPS + *եւ*
[28] RV *թագաւորին*] *եւ թագաւոր ձեւանա* F *թագաւորի*
[29] C *սոյնպէս*] *այնպէս* PS *նոյնպէս*
[30] CM *յայս* MQ + *ի*
[31] C *կեանս*] *կենա* M *կեանսս*
[32] V *իբրեւ... զիւրեանց*] R *իբրեւ... կեանս*] S *իբրեւ... ցուցանեն*]
[33] GN *զիւրեանսն*
[34] GN *կեանս*]
[35] KMQ *յոլովք*]
[36] Q *ցուցանեն*] *անցուցանեն*
[37] X *այլ... եկեալք*]
[38] S *ի*]
[39] DGMQS *սրտին*
[40] BDFG *այլ*] + *իմն*
[41] S *էր*]
[42] KPRSV *եւ*] N + *իմն*
[43] DEKMQV *եկեալք*] *երեւելեօք* OPRS *երեսօք*
[44] X *մարդկան... երեւեցիր*]
[45] BP *որպէս*] + *եւ*
[46] BCD *նոյնպէս*] *սոյնպէս* Q *այնպէս*
[47] P *տրտմութիւնն*] + *եւ*
[48] GNX *կարծեալք* M *երեւեսցիս*
[49] BCDGMNOPQRSVX *ժուժկան* BCDGM OPQRSVX + *գոլ*
[50] KQRX *փառս որսայցես* V *փառս որսասցես*
[51] G *փառս* G + *որ*
[52] BCFNOPS *ասցես*] *այցես*
[53] BD *քանզի*] *զի*
[54] KQR *եւ*]
[55] S *բարերարութենէ* V *բարերութիւն*
[56] C *պահոցս* DFKMOPQRSVX *պահոց*
[57] FOP *հրապարակաց յայս* V *հրապարակաւ յայս*

ղելոյ[1] *չահ ոչ է*[2]*: Զի ի ցոյցան*[3] *լեալ*[4] *ոչ առ յաւիտենական հանդերձեալսն*[5] *զպտուղն*[6] *յերկարէ, այլ*[7] *ի մարդկան*[8] *գովութիւնս*[9] *կործանին*[10]*: Ընթացեալ*[11] *այսուհետեւ զուարճանալով առ*[12] *պարգեւս նոցա*[13]*: Սկզբնաչնորհ*[14] *պահք. ոչ հնանալով եւ*[15] *ծերանալով*[16]*, այլ նորոգել*[17] *միշտ եւ յառաջել*[18] |2բ| *ծաղկեալ*[19]*:*

3 *Թուի*[20] *ինձ սկիզբն լինելութեանն պահոց աւրինաւք դնել*[21]*, եւ քան զաւրէնսն՝ երիցագոյնք*[22] *պահք*[23]*:* [24]*Եթէ*[25] *փոքր ինչ համբերեցես*[26]*, գտցես զբանիս ճշմարտութիւն: Մի՛ կարծէր զմեղս*[27] *քաւութեան*[28] *զհրամայեալն*[29] *Իսրայեղի*[30] *յեւթներորդում*[31] *ամսեան*[32] *ի*[33] *տասն աւուր ամսոյն*[34] *(ՀՄՊ. Ղեւ. ԻԳ. 27)՝ զայն գոլ պահոց*[35] *սկիզբն*[36]*: Եկ ի ձեռն պատմութեան*[37] *երթալ խուզեսցուք*[38] *զսկիզբն լինելութեան պահոց*[39]*: Զի ոչ մանկագոյն գիւտ ի հարցն է*[40] *գանձն այս*[41]*, քան*[42] *զամենայն*[43] *սկզբունս*[44] *զանազանեալ*[45] *պատկառելի*[46] *է*[47]*: Ամաչեա՛*[48] *ի ծերութենէ պահոցն*[49]*: Հասակակից է մարդկութեան*[50]*: Պահք*[51]*՝ ի դրախտին աւրինադրեցան*[52]*: Զառաջինն*[53] *պատուիրան*[54] *էառ*[55] *Ա-*

---

[1] Q *եղելոյ*] G *եղոյ*
[2] B *ոչ ինչ* D *ինչ*] *ոչ ինք* R *ինչ ոչ է*] *ոչինչ է*
[3] OPQS *ցոյց*
[4] C *լինել* A *լեալ*] BC + *ի* Q + *իրս*
[5] Q *հանդերձեալ* S *հանդերձեալն* NX *կեանսն*
[6] B *զպտուղն*] Q *զնա*
[7] V *այլ*]
[8] A *մարդկան*]
[9] BNOP *գովութիւն*
[10] BCFGMOP *կործանի* Q *կործանէ*
[11] KMQ *ընթացեալ* N *ընթասցիս* PS *ընթացիր*
[12] KQ *առ*] *ի*
[13] BCDFGKMOPQRSX *նոցա*] *պահոց*
[14] BD *սկզբնաչնորքն* CMNS *սկզբնաչնորհք* G *սկզբնաչնորհ*
[15] COS *եւ*] + *ոչ*
[16] M *ծերանալով*]
[17] FKMNOPQSX *նորոգեալ* G *նորոգելով*
[18] B *յառովգութիւն* CKMNOPQSV *յառոգուութիւն* DFGX *յառոյգութիւնն*
[19] C *ծաղկել*
[20] CD *թւի*
[21] O *աւրինադրել* PS *աւրինադրեալ*
[22] CDGMOPQS *երիցագոյն* KP *երիցագոյնք*
[23] OPS *պահս* N *եւ*
[24] X *եթէ... ճշմարտութիւն*]
[25] C *եթէ*] *այլ*
[26] OS *համբերես*
[27] DGKMOPQ *զմեղս*] *զմերս* S + *հրամայեալ*
[28] MS *քաւութիւն* FX *զմեղսաքաւութեաննն*
[29] S *զհրամայելն*] C *զհրամաելսն* GMQRVX *զհրամայեալսն*
[30] M *Իսրայեղի*] + *ի*
[31] CDFGNX *յեւթներորդ* MQ *յեաւթներորդում* OR *յեւթն* P *յեաւթն*
[32] C *ամսենն* OPS *ամսեաննն*
[33] MO *ի*]
[34] V *ամսուն*
[35] M *պահոց*]
[36] P *սկիզբն*] + *պահոց*
[37] MQ *պատմութեան*] *պահոց*
[38] KQ *խուզեսցուք*] *խնդրեսցուք*
[39] OPS *պահոցս*
[40] M *հարցն է*] *հարցանէ*
[41] OP *այս*] + *այլ*
[42] FMNOPQS *քանզի*
[43] P *զամենայն*]
[44] C *սկզբունս* OQ *սկզբմունս* P *զսկզբմունս*
[45] FMNQX *զանազանեալս*
[46] BD *պատկառեա* C *պատկառես*
[47] BCD *է*]
[48] C *ամաչես* R *ամաչեաց*
[49] C *պահոցս* FGQX *պահոց* O + *զի*
[50] C *մարդկութեան*
[51] OPS *պահս*
[52] KOPQRSV *օրինադրեցաւ*
[53] BDFN *առաջին*
[54] A *պատւիրանէ*
[55] O *առ*

դամ[1]: Ի փայտէն ճանաչելոյ[2] զբարի եւ զչար՝ ոչ ուտել[3]: Պահոց է ժուժկալութեան[4] աւրէնսդրութիւնս[5]: Եթէ պահեալ[6] էր ի փայտէն Եւայի, ոչ արդեաւք[7] [8]այնոցիկ[9] այժմ կարաւտանայք[10] պահոց: «Քանզի ոչ[11] պէտս[12] ունին զաւրաւորք բժշկի, այլ հիւանդք» (Հմմտ. Մտթ. Թ. 12) ախտացաք[13] մեղաւք, զի[14] կեցցուք պահովք[15]: Ապաշխարութիւն առանց պահոց դատարկ է[16]: «Նզովեալ[17] երկիր», «փուշ եւ տատասկ բուսուսցէ[18] քեզ» (Ծն. Գ. 18): Տրտմել[19] հրամայեցար[20] |3ա| եւ ոչ փափկանալ: Պահովք[21] վճարեա՛ Աստուծոյ: Այլ եւ ի դրախտին կեանք, պահոցս են[22] կերպարանք, [23]ոչ միայն ըստ որում[24] հրեշտակաց համասնունդ էր մարդն ի ձեռն սակաւպիտութեանն[25]՝ առ նոսա զնմանութիւնն յարմարելով[26], այլ զի, որ[27] [28]զկնի[29] խորհուրդք մարդկայինս[30] ոչ եւս[31] ի դրախտին կերակուրք[32] խնդրեալ[33] էին[34]՝ ո՛չ գիներբուք[35], ո՛չ կենդանեաց զենմունք[36], ո՛չ որ[37] զսիրտսն[38] պղտորեն զմարդկայինս[39]:

4 Վասն զի ոչ պահեցաք, արտաքս անկաք ի դրախտէն: Պահեսցուք այժմ, զի ի նոյն[40] վերստին երթիցուք: Ո՞չ[41] տեսանես զՂազարոս[42], զի՞արդ[43] ի[44] [45]ձեռն պահոց եմուտ ի դրախտն: Մի՛[46] նմանեսցես[47] Եւայի ստունգանելոյն[48], մի՛ դարձեալ[49] խորհր-

---

[1] K Ադամ]
[2] C ճանաչելոյ] չճաշակելո K ճաշակելո
[3] RV ուտելոյ N գիտելոյ
[4] CNX ժուժկալութիւն
[5] CDOPS աւրէնադրութիւնս] օրինադրութիւնս NX աւրինադրութեանս
[6] R պահել
[7] C արդօք
[8] KQ այնոցիկ այժմ]
[9] CDFPRSVX այնոցիկ] այսոցիկ
[10] B կարաւտեալք C կարօտելք FPSX կարաւտեալ BCFOPSX + էաք
[11] KQ ոչ] + արդեաւք
[12] N պէտս] C պետք
[13] BDKQ ախտացեալք
[14] S զի]
[15] AGM պահաւք] C պահովքն S պահօքս VX պահօք
[16] N է] են
[17] OPS նզովեալ] անիծեալ
[18] B բուսուցէ RV բուսոյց Q + ի
[19] FV տրտմեալ OPS տրտմիլ
[20] V հրամայեցաք
[21] AM պահովք] X պահօք
[22] CFGMNQRV են] էին
[23] X ոչ... մարդկայինս]
[24] V որում] + եւ
[25] CFGKMNOPQS սակաւապիտութեանն V սակաւապետութեանն R անպիտութեանն
[26] C յարմարելով] բերելով
[27] CFGKPQS որք
[28] S զկնի... էին] զկնի դրախտին խորհուրդք մարդկան զտին եւ ոչ եւս դրախտին կերակուրք իմացեալ էին
[29] OP զկնի] + դրախտին
[30] BCDKMNPQRV մարդկայինս] մարդկան BCDKOPQV + զտին M + զտանին
[31] KQ եւս]
[32] X կերակուրք] կերպարանք
[33] KQ խնդրեալ] BCDFGMNOPRVX իմացեալ
[34] Q էին] + եւ
[35] KGMPQV գինարբուք
[36] OPS զենմունք] + եւ
[37] BCDGOPX որք
[38] BCDFGKMOPQSV զսիրտսն] զմիտս
[39] Q զմարդկայինս] O բնութեանս եւ P + եւ
[40] X ի նոյն] զնոյն N + դարձեալ
[41] OS ոչ]
[42] OPS զՂազարոս] + թէ
[43] MQ զիարդ] զի
[44] P ի]
[45] S ձեռն պահոց] ձեռն... եմուտ]
[46] PS մի] եւ
[47] C նմանիցես FKOPQSX նմանեսցիս
[48] CN ստունգանեցելոյն KPQ + եւ
[49] Q դարձեալ]

դակից ընկալցիս աւձն, խնայեա[1] ի մարմին[2] զկերակուրն[3] դնելով[4]: Մի՛ պատճառէր[5] հիւանդութիւն[6] մարմնոյ[7] եւ[8] զանկարութիւնք[9], քանզի ոչ ինձ[10] պատճառն[11], այլ դիտողին ասես[12]: Պահել[13] ո՞չ կարես[14]: Իսկ յագենալ[15] յամենայնի[16] կեանս քումմ[17] եւ ջախջախել[18] զմարմինդ[19] ծանրութեամբ կերակրոցն կարիցե՞ս[20]: Եւ[21] սակայն հիւանդաց ոչ կերակրոցն[22] զանազանութիւնս, այլ անսուաղութիւն[23] եւ կարաւտ|3ը|ութիւն գիտեմ բժիշկս հրամայեալ[24]: [25]Եւ զիա՞րդ, որ[26] [27]զայդոսիկ[28] կարես, զայն[29] պատճառիս[30] ոչ կարել[31]: Զի՞նչ դիւրագոյն որովայնի՝ պարտաբար ուտելով անցուցանել դիչերն[32], թէ՞ առատութեամբ[33] կերակրոց[34] ծանրացեալ[35] կամ[36] մանաւանդ[37] ոչ կալ[38], այլ ստէպ ստէպ բերեալ[39] լինելով[40] փոփոխմամբք եւ[41] հառաչելով[42]: Եթէ ոչ[43] արդեաւք եւ[44] որք[45] գնաւսն[46] ուղիղ[47] ասիցես[48], զծանրացեալն[49]բեռամբք[50] նաւքն[51] ոչ[52] դիւրագոյն է[53] ապրեցուցանել, քան զդիւր ամփոփելին եւ զթեթեւն: Քանզի գվանեալն[54] բազմութեամբ[55] ծանրութեան ալեացն ի վերայ յարուցմունք ի վայր[56] ընկղմեն[57]:

[1] V *խնայեաց*
[2] GMNPX *մարմինդ* S *մարմինք*
[3] BC *զկերակուրսն*
[4] Q *դնելով*] + *եւ*
[5] S *պատճառել*
[6] C *զհիւանդութիւնս*
[7] KQX *մարմնոյդ*
[8] K *եւ*] *իւղ*
[9] BGKMOP *զանկարութիւն*
[10] OP *ինձ*] *ինչ*
[11] BCF *զպատճառն* K *զպատճառսդ* Q + *դասես*
[12] Q *ասես*]
[13] Q *պահեալ*
[14] MOPQ *կարեմ*
[15] A *յագենալ*] B + *ի*
[16] B *յամենայնի*] KPS *յամենայն* D *ի*
[17] BCDKMNQX *քումմ*] *քո*
[18] MRV *ջախջախել*]
[19] AFGK *զմարմինդ*]
[20] Q *կարիցես*] *կարող ես*
[21] Q *եւ*]
[22] CG *կերակրոցն* P *զկերակրոց* Q *կերակրոց*
[23] G *անսուաղութիւնս* GNOQSX *անըւաղութիւն*
[24] CO *հրամաել* MQ *հրամայելով*
[25] X *եւ... արար*]
[26] B *որ*]
[27] Q *կարես եւ զայսոսիկ*
[28] K *զայդոսիկ*] *զայսոսիկ* M *զայնոսիկ*
[29] S *զայն*] *զայդ*
[30] KMOPQS *պատճառես*
[31] KMQ *ոչ կարել*] *չկարել*
[32] S *զդիչերն*]
[33] K *առատութեամբ*] *կարկամութեամբ* MQ *կարաւտութեամբ*
[34] C *կերակրոյն* DGM *կերակրոցն*
[35] O *ծանրանալ*
[36] BDFGMNOQ *կամ*] *կալ* PS *կեալ*
[37] BCDGMQ *մանաւանդ*] + *եթէ* KN + *թէ*
[38] BD *կալ*] *կայ* OPS *կեալ*
[39] RV *բերել*
[40] Q *լինի*
[41] Q *եւ*]
[42] AQ *հառաչելով*]
[43] D *ոչ*]
[44] COQS *եւ*]
[45] FRSV *որ*
[46] GOP *նաւսն* NQ *գնաւսն*
[47] S *գնաւն ուղղեն* FGOPV *ուղղեն* K *ուղղիցեն*
[48] KMQ *ասիցեն* OPS *ասացեն* M + *ոչ*
[49] BD *ծանրացեալք* M *ծանրագոյն*
[50] KMQ *բեռամբք*]
[51] AS *նաւքն ոչ*] KMQ *նաւսն*
[52] FGMNOPS *ոչ*]
[53] M *է*]
[54] KQ *զվանեալն*] *զվտանկեալն* M *վարեալն* PS *վնասեալն*
[55] RV *բազմութեամբ*] BCFKMNQ *բազմութեաննն*
[56] Q *վայր*] *վեր*
[57] KQ *ընկղմեալ*

*Իսկ որ չափաւորապէս զբեռն[1] ուն՝ դիւրաւ[2] ամբարձեալ[3] լինի յա-լեացն՝ [4]ոչ [5]ուրուք խափան նմա բարձրութեանն[6] լեալ[7]: Եւ մարդկային[8] մարմին[9] ատէպ ատէպ[10] յաղեցութեամբք[11] ծանրացեալն[12] զդիւրաւ[13] ընկղմելի[14] ի հիւանդութիւն[15] լինի[16], իսկ բարւոք[17] զսպեալն եւ թեթեւ կերակրովք[18] վարեցեալ[19] եւ[20] գյուսացեալ[21] ի հիւանդութենէ[22], զչարն իբրեւ[23] զճմերայնւոյ[24] ի վերայ եկելոց[25], ի բաց փախչի[26] եւ զառաջմանակեայ[27] նեղութիւնսն[28] որպէս ուրուք[29] խստութեան |4ա| ի վերայ եկելոյ ընդդէմ բախէ, [30]թէ ուրուք[31] եւ հանդարտելն քեզ, քան եթէ[32] ընթանալն, վտանգաւոր իցէ[33] եւ [34]մարտնչելն[35]՝ քան զխաղաղանալն: Եւ փափկանալն քան զպարզաբար[36] սնանիլն[37] հիւանդացն աստիճ[38] գոլ[39] յարմարագոյն, քանզի[40] տնաւրինելով[41] կենդանին[42]՝ ի նա [43]զաւրութիւնս[44], զբաւականութիւնն[45] եւ զհարթութիւնն[46] դիւրաւ[47] գործեաց[48] եւ ընտանեցոյց կերակրեցելոցն[49]: Իսկ զբազմապատիկ կատարումն եւ զանազանութիւն[50] կերակրոցն առեալ [51]եւ ապա հանդուրժեալ[52] խպառ[53] ոչ կարաց[54]՝**

---

[1] KMPQS *բեռն*
[2] K *դիւրեաւ*
[3] QS *համբարձեալ*
[4] S *ոչ... լեալ*]
[5] OP *ուրուք... լեալ*]
[6] M *բարձու*
[7] A *լեալ*] B *լիալ* C *լինել*
[8] PS *մարդկայինս*
[9] V *մարմնի*
[10] M *ատէպ*] *ատէք*
[11] P *յագեցմամբք*
[12] B *ծանրացեալզ* CG *ծանրացեալք* MOPQS *ծանրացեալ*
[13] DGMOPSV *դիւրաւ* N *դիւրեաւ* Q *դիւր*
[14] C *ընկղմելք* DNRV *ընկղմեալ* OPS *ընկղմի* Q *ընկղմել*
[15] CDMN *հիւանդութիւնսն* GKOS *հիւանդութիւնս*
[16] OPS *լինի*] C *լինին*
[17] CFGMNQRV *բարիոք* S *բարեոք*
[18] G *կերակրովն* Q *կերակրով*
[19] C *վարեցելք* GMNQRV *վարեցեալն* S *վարեալ*
[20] R *եւ*]
[21] M *գյուսացեան*
[22] M *հիւանդութեանն*
[23] R *իբր* GM + *ի*
[24] CDKMOQRV *զճմերայնոյ* G *ճմերայընոյ*
[25] BDGKMNQRV *եկելոյ* C *եկելո* PS *եկեալ*
[26] C *փաղչի*
[27] BCDEGMNOPQS *զառաջմայն*]
[28] CG *նեղութիւնն*
[29] BCDFN *ուրուք*] *իրիք* OPS *ոք* OP + *ի*
[30] N *թէ... արար*]
[31] BCFOP *ուրեք* MS *ուրէք*
[32] KM *եթէ*]
[33] K *իցէ*] M *է*
[34] BCDG *խաղաղանալն քան զմարտնչելն (*D *մարտնչիլն)*
[35] OS *մարտնչելն*] *մաուչելն*
[36] V *զպարզաբար*] *զպարապար*
[37] BD *սնանիլն*] *անկանել* CFS *սնանել* P *սնանելն*
[38] F *ատելի*] *ասեն* KMOP *ասեմ*
[39] V *գոլ*]
[40] F *քանզի*]
[41] ABC *տնաւրինելով*] *անաւրինելով* QV *տնօրինելով*
[42] RGO *զկենդանի* KMQ *զկենդանիս*
[43] KQ *զաւրութիւնս... եւ*]
[44] CM *զօրութիւն* GKOPRSV *զաւրութիւնս*
[45] G *զբաւականութիւնն*] *զբարկութիւնն* M *զբարութիւն*
[46] D *զհարթութիւն*] *գյաղթութիւնն*
[47] QS *դիւրաւ*]
[48] MRV *դիւրագործեաց*
[49] M *կերակրելոցն* OPRSV *կերակրեցելոյն*
[50] DO *զզանազանութիւն* KQ *զաւրութիւն*
[51] M *եւ ապա հանդուրժեալ*]
[52] DOP *հանդուրժել* Q *հանտարտել*
[53] KQ *խպառ*]
[54] BDFGKMOQRSV *կարացեալ* C *կարացել* Q + *զի*

զանազան ազգս[1] ցաւոց[2] արար[3]:

5 Այլ ի պատմութիւնն[4] բանս երթայ[5] զսկիզբն[6] պահոցն ցուցանելով[7], թէ զիա՞րդ ամենեքեան սուրբքն, որպէս ժառանգութիւն[8] իմն հայրենի[9] ընկալեալ[10], այնպէս պահեցին՝ հայր որդւոյ աւանդելով, ուստի եւ ի[11] մեզ կարգաւորութիւն[12] փոփոխմանս[13] պահեցաւ ստացուածոյս[14]: Ո՛չ էր[15] դրախտին գինի[16], ո՛չ կենդանեաց զէնմունք[17], ո՛չ մսակերութիւն[18]: Զկնի ջրհեղեղին[19] գինի, յետ ջրհեղեղին կերիջիք զամենայն իբրեւ զբանջար[20] (Հմմտ. Ծն. Թ. 3) |4բ| խոտոյ[3]: Յորժամ ի բաց ծանուցաւ[21] կատարելութիւն, յայնժամ[22] թուլացաւ[23] վայելումն: [24]Աւրինակ գինւոյ[25] անփործութեան[26]՝ Նոյ անգիտանալով զգինւոյ պէտս, քանզի ոչ[27] եւս[28] ի կենցաղս[29] էր եկեալ, եւ ոչ կրթեալ[30] սովորութեամբ մարդկան, [31]այլ[32] եւ ոչ [33]երբէք [34]զայլ [35]ոք[36] էր տեսեալ, եւ ոչ[37] իւր[38] զփորձ առեալ՝ գինւոյն[39] վնասու անկաւ անպահպանաբար[40]: Քանզի տնկեաց այգի Նոյ եւ արբ ի պտղոյն[41], եւ արբեցաւ (Հմմտ. Ծն. Թ. 20-21) ոչ[42] գինեսէր, այլ անփորձ չափոյ[43] ընդունելութեանն: Այսպէս մանկագոյն, քան զդրախտն[44], գինիդ[45] գինիըմպութեանն[46] եւ[47] այսպէս սկզբնագոյն պահոցն պարկեշտութիւն: Այլ[48] եւ զՄովսէս[49] պահովք[50] ծա-

---

[1] BD ազգ
[2] BCD ցաւոցն
[3] M արարեալ
[4] V պատմութիւնն] + ի
[5] B երթայր D + ի
[6] D սկիզբն
[7] BCDS ցուցանելով] անցանելով
[8] DOPS զժառանգութիւն
[9] KQ հայրենի]
[10] KQS ընկալեալ] կալեալ
[11] KOPRV ի]
[12] KQ կարգաւորութեամբ KQ + իմն
[13] O փոփոխման Q փոփոխմամբ
[14] C ստացւածո KMOPQS ստացուածս BCD-KOPQS + այս
[15] FKMORSէր] + ի
[16] Q գինի] + եւ
[17] BDKQ զէնումն
[18] Q մսակերութիւն] + բայց
[19] OPS ջրհեղեղին] + միս
[20] D զբանջար] զբարջար
[21] FX ծանուցաւ] բարձաւ
[22] M յայնժամ] + բաց
[23] OPQRSVX թողացաւ] թուլացաւ
[24] X աւրինակ... պարկեշտութիւն]
[25] A գինւոյ]
[26] M անփործութիւն
[27] Q ոչ]
[28] KQ եւս] իսկ
[29] A կենցաղս] եղս S կենցաղս էր] կենցաղասէր
[30] V կրթել
[31] AF այլ... տեսեալ]
[32] AGNORV այլ]
[33] N երբէք... ոչ]
[34] BCKOS զայլ ոք էր]
[35] P ոք էր]
[36] M ոք] Q ոչ
[37] O եւ ոչ]
[38] G իւր] երբեք N զիւր
[39] K գինուն
[40] M պահապանաբար
[41] NOP պտղոյն] գինւոյն KQ գինոյն
[42] KMNOQRSV ոչ] + էր
[43] BD չափոցն CKMQ չափոյն RV չափու
[44] O զդրախտն] + գիւտ
[45] BCFGN գինիդ] KMPQS գիւտ F + եւ գիւտ RV + եւ
[46] BDF գինիըմպութիւն CGQ գինըմբութիւն M գինըմպութիւնն FOP գինըմպութեան
[47] BN եւ] + գիւտ գինիըմպութեան C + գիւտ գինըմբութենէ
[48] K այլ] այսպէս
[49] C զՄուսես BC + ի
[50] BCD պահոցն

նէաք[1] մերձեցեալք[2] ի լեառնն[3], վասն զի ոչ համարձակեցաւ[4] ծխեցելոյ[5] գագաթանն[6] եւ ոչ իշխեաց[7] մտանել ի մէգն, եթէ ոչ պահովք[8] գինեցաւ[9]: Ի ձեռն պահոց պատուիրանն[10] ընկալաւ՝ մատամբ[11] Աստուծոյ[12] գրեալ ի տախտակսն: Եւ[13] ի վեր պահքն աւրինադրութեանն[14] նախասպնջական[15] լինէին: Իսկ ի խոնարհ որովայնամոլութիւն զկռապաշտութիւնն զուշակէր[16]: «Քանզի նստաւ[17] ժողովուրդն յուտել[18] եւ յըմպել եւ յար|5ա|եան[19] ի խաղալ»: Զքառասուն աւուրց[20] (Հմմտ. Եզ ԻԳ. 18) սպասաւորութիւն[21] պահողին եւ [22]մաղթողի ծառային[23] անպիտանացոյց[24] մի գինէկիզութիւն: Քանզի զոր պահք առին[25]՝ մատամբն [26]Աստուծոյ գրեալ[27], զայնոսիկ արբեցութիւնն խորտակեաց՝ ոչ արժանի դատեցեալ[28] մարգարէին[29] զարբեալ ժողովուրդն աւրինադրի[30] [31]Աստուծոյ[32]: Ի մի[33] ժամանակ[34], ի վայրկենի[35] որովայնամոլութեամբ[36] ժողովուրդն[37] այն[38] (Հմմտ. Եզ ԼԲ. 6), որ Աստուծոյ[39] [40]մեծամեծ նշանաւք[41] վարդապետեալք, յեգիպտական կռամոլութիւն[42], թաւալեցան[43]. [44]իրեարս[45] դի՛ր զերկաքանչիւրսն[46], զի՞արդ պահք ածեն առ Աստուած եւ ո՞րպէս[47] փափկութիւն զփրկութիւնն մատնէ[48]: [49]Է՛ջ ճանապարհաւ գնացեալ ի խոնարհագոյն[50]:

6 Զի՞նչ[51] զԵսաւ գարշեցոյց եւ ծառայարանի[1] է[2] եղբաւրն, ո՞չ կե-

---

[1] C ծանայք
[2] FGNVX մերձեցեալ KOPQS մերձենալ
[3] C լեռնն MOV լեալնն
[4] KMQ համարձակեցաւ] + ի
[5] C ծխելո Q ծխոյ
[6] CGKMNOPRV գագաթանն KQ գագաթ ե-լանել
[7] C իշխեց
[8] M պահաւքն OSX պահաւք
[9] N գինեալ M + եւ
[10] C պատուիրանն OPS + աստուծոյ
[11] CGMOV մատամբն
[12] OP աստուծոյ]
[13] KOPQS եւ]
[14] KQ աւրէնսդրութեան
[15] FX ասպնջական Q նախասպընջականսն
[16] Q գուշակէր] գործէր
[17] Q նստան OS + աւէ
[18] K ուտել
[19] M յարեան] յարեաւ
[20] CGOQRVX աւուրց D աւուրս
[21] KQ սպասաւորութիւն]
[22] R մաղթողի ծառային]
[23] CV ծառայի N + աստուծոյ
[24] B անհիտանեցոյց
[25] BCDFOPS առին] + զտախտակսն
[26] X աստուծոյ գրեալ] գրեալ զտախտակսն
[27] M գրեաց
[28] BCD դատեցաւ G դատեալ NX համարեալ KQ վարկեալ
[29] BCDX մարգարէն
[30] CDGKOPQSX աւրինադրել M աւրինա-դրեալ
[31] P աստուծոյ... կռամոլութիւնն]
[32] Q աստուծոյ] զի
[33] RX մի]
[34] KQ ժամանակէ
[35] KQ վարկեան ժամանակի
[36] M որովայնամոլ
[37] C ժողովրդեանն
[38] C այն]
[39] CKX յաստուծոյ O զաստուած S + առ
[40] O մեծանշանաւք S մեծամեծ... թաւալեցան]
[41] D նշանիւք M նշանիւքն
[42] KQ կռամոլութիւնն] խաւարն
[43] P թաւալեցան] առ BCDFGKMNQR + առ
[44] X իւրեարս... գոյն]
[45] RV իրարս
[46] O զերկաքանչեւրսն P զերկոսեան S զեր-կոյսեանն OPS + թէ
[47] PS որպէս]
[48] PS մատնէ] մերժէ յաստուծոյ
[49] PS էջ... խոնարհագոյն]
[50] CFN խոնարհագոյնսն
[51] M զինչ]

կերակուր մի՝ յաղագս[3] որոյ ի բաց եդ[4] զանդրանկութիւնն (Հմմտ. Ծն. Իե. 31)։ Իսկ զՍամուէլ[5] ո՞չ[6] պահք[7] աղաւթիւք[8] շնորհեցին մաւրն։ [9]Մեծարին զի՞նչ[10] զՍամփսովն[11] անմարտնչելի[12] գործեաց. ո՞չ[13] պահքն, ընդ[14] որում[15] յորովայնի մաւրն[16] [17]յղացաւ[18] եղեւ։ Պահք զնա յղացան, պահք զնա սնուցին, պահք զնա այրացուցին, զոր Հրեշտակն կարգեաց[19] մաւրն, որ[20] [21]արտաքս[22] ելանէ[23] յայգւոյ |5բ| ոչ ուտել եւ գինի եւ ցքի ոչ ըմպել (Հմմտ. Ա. Թգ. Ա. 14)։ Պահք զմարգարէս ծնանին[25], զզաւրաւորս ուժգնացուցանեն[26]։ [27]Պահք զաւրաւորս[28] իմաստնացուցանեն[29]։ Անձին բարւոյ[30] [31]պահք[32] [33]մարմնոյ տնակիցք[34] են[35], ամուր զէն այրեաց[36] զըմբիշս կրթեն[37]։ [38]Սոքա[39] զփորձութիւնս ի բաց հալածեն[40], [41]սոքա[42] աւծանեն[43] առ բարեպաշտութիւնն[44], զգաստութեան[45]՝ տնակիցք[46], ողջախոհութեան[47]՝ գործաւնեայք[48]։ Ի պատերազմունս՝ քաջութիւնք[49], ի խաղաղութեան

[1] BCDGMOPQSVX ծառայարանի] ծառայաբար
[2] BCDGMOQVX է]
[3] N յաղագս]
[4] OP ետ
[5] C զՍամուել
[6] S ոչ]
[7] COX պահօք KMOPRV պահք MN + եւ
[8] FX աղօթքն PS աղօթքն պահօք
[9] MV զինչ զմեծ արին BCDKOPQSX զինչ զմեծն (KS եւ) զարին Սամսոն (D զՍամբսոն)
[10] NR զինչ] G + զմեծն զարին
[11] G Սամփսոն MRV զՍամսոն
[12] FNX անմարտնչելիս D անմատչելի P անյաղթ
[13] OPS ոչ] + ապաքէն
[14] C ընդ] ըստ
[15] M յորում
[16] R մաւրն]
[17] M յղացաւ… պահք]
[18] OS յղացուցին P յղացեալ P + եղեւ
[19] O կարգեաց] ազդեաց
[20] FGN որ] զինչ
[21] PS որ արտաքս ելանէ] զբերս
[22] KQ արտաքոյ
[23] O ելեալ NX ելանել
[24] Q այգւոյ S այգոյ
[25] P ծնանին] + պահք

[26] O ուժգնացուցանեն] իմաստնացուցանեն PS ուժգին արասցեն
[27] BD պահք… իմաստնացուցանեն]
[28] CEGNPQRSVX զաւրաւորս] զաւրինադիր O զօրինադիրսն M զաւրինաւորս
[29] O իմաստնացուցանեն] P + պահք
[30] R բարւոյ] C բարի MS բարոյ MOPS + պահապան
[31] S պահք… կրթեն] պահք եւ աղօթք զաստուած առ մարդիկք խոնարհեցուցանեն
[32] C պահք] պահպանք A ջանք Q պահպանեն R պահապան
[33] X մարմնոյ… կատարեն]
[34] MQ տնակիցք] տնկակից
[35] ACKMQV են] OP պահք
[36] RV այրեաց] արեաց NOP + պահք
[37] OP կրթեն] + պահք եւ աղօթք զաստուած առ մարդիկք խոնահեցուցանեն
[38] S սոքա… քաջութիւնք]
[39] NQ սոքա] PS պահք եւ աղօթք
[40] O հալածեն] + ի բաց
[41] N սոքա աւծանեն առ] պահք ծունանեն ի
[42] PS սոքա] պահք եւ աղօթք
[43] OP աւծանեն] ածեն
[44] C բարեպաշտութենէ M բարեպաշտութեանն N + սա O + սոքա P + պահք եւ աղաւթք RV + պահք
[45] CKQ սգաստութեան RV զգաստութիւն
[46] A տնակիցք] նա կիցք DM տնակիցք NQ տնգակից P պահք եւ աղօթք
[47] V ողջախոհութիւն
[48] A գործաւնեայք] N գործաւնեայ Q գործոնեայ
[49] CFOP քաջութիւնք] քաջարութիւնք G քաջալերութիւնք KQ արութիւն N քաջարութիւն

զհանդարտութիւն վարդապետեն[1]: Զնազարացին[2], զուխտաւորն[3] սրբեն, զքահանայն կատարեն[4], քանզի ոչ ե կարելի առանց պա-
հոց [5]ի քահանայագործութիւն[6] համարձակել[7] [8]ոչ միայն ի խորհր-
դականն[9] այժմ[10] եւ ի ճշմարիտ պաշտաւնս[11], այլ եւ ի տպաւորա-
կանն[12] ըստ[13] աւրինացն ածեալ: Սոքա[14] տեսող արարին[15] [16]մեծի[17] տեսութեանն[18] զՀեղիաս, [19]վասն զի[20] ի քառասուն աւուր[21] պա-
հովք[22] զանձն[4] մաքրելով, այնպէս յայրին[23] ի[24] Քորէբ[25] տեսանել[26] արժանի եղեւ[27] զՏէրն[28]՝ [29]որպէս[30] կարելի ե տեսանել մարդոյ զՏէր: [31]Պահել[32] ո|6ա|չ[33] եւ[34] այրոյն[35] զմանուկն[36]՝ զաւրաւոր եղեալ[37] ընդդէմ մահու պահովքն[38]: Ի պա-
հողի բերանոյ[39] [40]ձայն արտաքսել եւ փակեաց[41] անաւրինի[42] ժողովր-
դեանն[43] զերիս ամս[44] եւ ամիսս[45] զվեց[46]: [47]Զի կակղեսցէ[48] [49]զանհ-
նազանդութիւն[5] խստապարանո-
ցացն[50], ընտրեաց եւ զինքն չար ախտակցութիւն[51] դատապար-
տեալ[52]: Յաղագս այսորիկ[53] կեն-
դանի ե Տէր, թէ լիցի[54] ջուր[55] ի վե-
րայ երկրի՝ եթէ ոչ[56] բերանով[57] ի-

[1] RV *վարդապետին*
[2] OP *զնազարացին*] C *զնազարեցի* KQ *զնա-*
զաւրացի R *զնա զօրացի*
[3] CF *զուխտաւորսն* KQ *ուխտաւորս* M *զուխ-*
տաւոր
[4] P *կատարեն*] *պատւեն* S *պատուեն*
[5] K *ի... այժմ եւ*]
[6] Q *քահանայութիւն*
[7] KQ *համարձակել*] + *եւ*
[8] PS *ոչ... ածեալ*]
[9] Q *ի խորհրդականսն*]
[10] O *այժմ*] *այլ* Q *այժմ եւ*]
[11] C *պաշտօն* G *տաւն*
[12] CO *տպաւորականն*] *սպասաւորականն*
[13] C *ըստ*] *ընդ*
[14] PS *սոքա*] *պահք եւ աղաւթք*
[15] PS *արարին*] + *աստուծոյ*
[16] S *մեծի տեսութեանն զՀեղիաս*] *մեծն Եղիա*
[17] P *զմեծն*
[18] Q *տեսութեանն*] *երանութեան*
[19] P *վասն... զտէր*] S *վասն... եղեալ*] *պահք զաւրաւոր երեւեալ Եղիա*
[20] X *վասն զի*] *քանզի*
[21] DFQRX *աւուրս* K *աւուրքք* Q *աւուրք*
[22] A *պահովք*] MO *պահաւք*
[23] KQ *յայրին*] D *յայրեն*
[24] M *ի*]
[25] AKMQRV *փորէբ* D *քորոբ* O *քորեբայ*
[26] O *տեսանել*] M *տեսանելով*
[27] O *եղեւ*] + *տեսանել*
[28] KNO *զտէրն*] *զաստուած*
[29] M *որպէս... զՏէր*]
[30] V *որպէս*]
[31] CFGOP *պահել ոչ*] *պահովք*
[32] DKMQRV *պահելով* X *պահօք*
[33] BKGN *ոչ*]
[34] Q *եւ*]
[35] GKQ *այրւոյն*
[36] FNPX *զմանուկն*] + *պահաւք*
[37] BGMNOPVX *եղեալ*] *երեւեալ*
[38] A *պահաւքն* BCKGNOPQS *պահող*
[39] Q *բերան*
[40] PS *ձայն արտաքսել*] *ել հրաման*
[41] PS *փակեաց*] + *զերկինս* RV + *զերկին*
[42] GNP *անաւրէն*
[43] BFGMX *ժողովրդեանն*] + *զերկին* CDKNQ + *զերկինս*
[44] D *ամս*] *զամիսս*
[45] N *ամիսս*] *ամս* S *ամիս* N + *եւ*
[46] N *զվեց*] + *ամիս*
[47] P *զի... մահացուն*] *նա եւ Եղիսէ վայրի բան-*
ջարով եւ սակաւ ալիւրով զհետոն պատուէր եւ աղօթիւք պահողին տկարացաւ մահացուն եւ ոչ վնասեաց կերողացն
[48] BCKQ *կակղացուսցէ*
[49] M *զանհնազանդութիւն*] *զանհաւատութիւն* CN + *սրտի* M + *սրտից*
[50] X *խստապարանոցացն*] *սրտի պարանո-*
ցացն
[51] BDFKNORV *ախտակցութեամբն* C *ախ-*
տակցութեամբքն X *ախտակցութեամբ*
[52] GNV *դատապարտել*
[53] CDFN *այսորիկ*] *այնորիկ* NR + *ասէ*
[54] CQ *լինիցի*
[55] N *ջուր*] *անձրեւ*
[56] N *ոչ*] + *բանիւ*
[57] C *բերանով*] *բանիւ*

մով (Հմմտ. Գ. Թգ. ԺԵ. 1): Եւս[1]ածի[2] ժողովրդեանն (Հմմտ. Գ. Թգ. Դ. 43-4) զպահսն սովովն[3], [4]որպէսզի ի փափկութենէն[5] եւ ի[6] թուլացեալ[7] կենաց զչարութիւնն վերստին ուղղեաց[8]: Եղիսէ որպիսի՞ կեանք էին, զի՞արդ առ Սոմնացւոյն[9] զհիւրասիրութեանն[10] վայելէր եւ ո՞րպէս ինքն զմարգարէսն ընդու-նէր: Ո՞չ բանջարք[11] վայրենիք եւ ալիւր[12] զհիւրասիրութիւնն[13] լնոյր (Հմմտ. Դ. Թգ. Դ. 39-41): Յորժամ[14] ի տրտմութենէն[15] ըմբռնեալք[16]՝ [17]վշտանալ[18] հանդերձեալ[19] էին մերձանալովն՝ եթէ ոչ աղաւթիւք պահողին տկարացաւ մահացուն: [20]Եւ միանգամայն[21] պարզաբար գտցէ[22] եւ զպահսն զամենայն սուրբսն ըստ Աստուծոյ քաղա|6բ|-քականութեանն ձեռն աւժանդա-կելս[23]: Քանզի է[24] բնութիւն [25]սաղմն[26], ծով[27] մին[28] կենդանի է մարմնոյ[29], զոր կոչեն անարատ[30], [31]անծախելի[32] հրոյ, [33]որ ի բոց ան-կեալ [34]կալով կայծանալ[35] թուի[36]՝ արտաքս առեալ[37] ի հրոյն՝ որպէս ջրով փայլեալ[38] մաքրագոյն լինի: [39]Այսոքիկ էին երից. մանկանց [40]այնոցիկ[41] մարմինք ի[42] Բաբելով-նի[43] ի պահոց ունելով զանարա-տութիւնն: Քանզի ի մեծ[44] բոց[45] հնոցին, որպէս ոսկիք[46] բնու-թեամբ լեալք[47], այնպէս լաւա-

[1] BCDFO եւս] եւ GKNQRV եւ
[2] BCDFM ած GKNQRV էած BCFKMN QRS + ամենայն
[3] CX սովոյն
[4] X որպէսզի… աւժանդակեալս]
[5] B փափկութենէն] փափկութեան են
[6] R ի]
[7] N թուլացեալ] թողացեալ
[8] BCDFGKMOQR ուղղեացէ
[9] A սոմնացւոյն] B սովմնացին CDFNQ սոմ-նացին
[10] CGO զհիւրասիրութեանն] զհիւրութիւնն K զհիւանդութիւնն M զհիւրընկալութիւնն
[11] NO բանջար N + էր
[12] B ալեաւր D ալերօք FR ալեւր M ալեարբ O ալուր BCDGMOQ + սակաւ N + եւ
[13] Q զհիւրասիրութիւնն] զհիւրութիւն
[14] BC յորժամ] + եւ
[15] BC տրտմութենէն] սրտմտութենէն M տրտմութեանն
[16] Q ըմբռնեալ
[17] A վշտանալ… ոչ]
[18] M վշտանային
[19] N հանդերձեալք
[20] P եւ… կոչեն]
[21] C միանգամայն] + գիտես
[22] BDFGKOQRV գտցես

[23] O աւժընդակեալ V + ի վերա
[24] G է]
[25] BCDFGKMNOQ սաղմն… է] X սաղմն… մարմնոյ]
[26] ARV սաղմն] սալամանդր
[27] RV ծովային
[28] RV մին… մարմնոյ]
[29] KQ մարմնոյ] մարդոյ
[30] P անարատ] V + եւ
[31] P անծախելի… լինի]
[32] BD անծախելի] + ի
[33] BDM որ… հրոյն]
[34] P անկեալ] արկեալ
[35] NRVX կայծանալ] կայծակնանալ Q կայ-ծականալ
[36] O թուի] + եւ
[37] C առեալ] եդել
[38] RV փայլեալ] եփեալ
[39] P այսոքիկ էին] իսկ
[40] P այնոցիկ… սնուցանելոյն] մարմին ի բո-ցոյն միջի կայծանալ թըւի եւ ի հրոյն ե-լեալ որպէս ջրով փայլեալ մաքրագոյն լինի ի պահոցն ունելով զանարատութիւն յայտ-նեցան ի Բաբելոնի
[41] QR այնոցիկ]
[42] C ի]
[43] CFOVX Բաբելոնի N բաբիլոնի R բաբելոն
[44] KQ մեծ] մեջ
[45] KQ բոց]
[46] MQ ոսկի
[47] A լիեալք M + եւ

գոյնք[1] քան զհրոյն[2] ցուցեալ[3] լի-նէին անվնասս[4]: Մանաւանդ թէ եւ[5] քան զոսկի զաւրաւորագոյնք երեւեցան: Քանզի[6] ոչ ձուլեաց զնոսա[7] հուրն, այլ պահեաց[8] զնո-սա[9] անարատս[10]: Եւ[11] սակայն ոչ ինչ այնմ[12] բոցոյ յայնժամ[13] ժու-ժեաց՝ էր նաւթ եւ ձիւթ եւ որթ՝ շրջելով իբրեւ[14] քառասուն[15] կան-գուն զհնոցաւն ցնդեալ[16] եւ[17] շուրջ ինքեամբ ճարակելով զբա-զումս ի Քաղդեացւոցն[18] ծախէր [19]զայն: Հրայրեցութիւն[20] հանդերձ պահովքն[21] մտեալ կոխէին[22] ման-կունքն իբրեւ[23] զանաւսր[24] աւդ[25] եւ զցաւղաւոր[26], աւրհնելով ի սաստիկ հու|7ա|րն մերձեցեալք, վասն զի[27] ոչ երիցն այնոցիկ այ-նոցիկ հուրն պատերազմեցաւ (Համմտ. Դան. Գ. 24-30) *յաղագս պա-հովք[28] զինքեանս սնուցանելոյն[29]:*

7 Դանիէլ «այր ցանկութեանց[30]», որ երիս[31] եւթներեկս[32] [33]հաց ոչ ե-կեր եւ ջուր ոչ արբ եւ զա-ռիւծսն[34] պահել[35] ուսոյց (Համմտ. Դան. Ժ. 2-3), *մտանելով[36] ի գուբն: [37]Զի որպէս ի քարէ կամ ի պղնձոյ[38], կամ յայլ իմեքէ[39] կարծր նիւթոյ հաստատեալ արականել[40]՝ ոչ ու-նէին[41] զատամունսն առիւծքն[42]: Որպէս մուխ երկաթոյ՝ այնպէս[43] զմարմին[44] առնն[45] [46]պահքն[47] [48]սրեցին[49]՝ անվնասելի առնելով առիւծուցն[50], քանզի ոչ բանային[51] հակառակ[52] սրբոյն[53] զբերանսն[54]:*

[1] KOQ *լաւագոյն*
[2] C *զհրոյն*] *զբոցն* D *զհնոցն* K *զհուրն* Q *զհուր*
[3] C *ցուցելք* FGKNOQ *ցուցեալք*
[4] D *անվնասս*] *զվարս* B *զվնասս* CMNQ *անվնասք*
[5] M *եւ*]
[6] O *քանզի*] *զի*
[7] BDO *զնոսա*]
[8] C *պահեցան*
[9] CKQX *զնոսա*]
[10] C *անարատս*] *արատս*
[11] BD *եւ*]
[12] M *այնմ*]
[13] MQ *յայնժամ*]
[14] K *իբրեւ*]
[15] KNV *զքառասուն* BCFGOX + *եւ ինն*
[16] KQ *ցնդելով*
[17] K *եւ*]
[18] C *քաղդեացոցն*
[19] X *զայն... սնուցանելոյն*]
[20] R *հրայրեցութիւն*] *երիցութիւն* V *երէ ցու-թիւն*
[21] AFGR *պահաւք*
[22] D *կոխէին*] *կորզէին* O *կոխեցին*
[23] G *իբր* Q *որ* K *որպէս*
[24] Q *զանօսրութիւն*
[25] Q *աւդ*]
[26] V *զցօղաւորս*
[27] F *վասն զի*] *քանզի*

[28] AOR *պահաւք* CQ *պահովքն* M *պահոցն*
[29] KM *սնուցանելով*
[30] DKQ *ցանկալի* OP *ցանկալին*
[31] OP *երիս*] *զերից*
[32] C *եաւթներեկս*] *եւնեկս* DKQ *երեակս* MNR *եւթնեակս* O *եւթնեակսն*
[33] P *հաց... մտանելով*] *ծոմով պահեաց*
[34] B *զառեւծսն* GNOR *զառեւծսն*
[35] X *պահեալ*
[36] B *մտանով*
[37] P *զի... հաստատեալ*]
[38] RV *պղնձոյ*] + *եւ*
[39] D *իմեքէ*] *ումեքէ* K *իմէ* V *իմեք*
[40] R *արկանեալ*
[41] FX *ունէին*] *կարէին* K *ունին*
[42] B *առեւծքն* GNOV *առեւծքն* Q *յառեաւծքն*
[43] C *այնպէս*] *այսպէս* M *նոյնպէս* M + *եւ*
[44] CGN *մարմին* M *զմարմինս*
[45] O *առնն*] *առ* R + *պահեցին*
[46] M *պահքն... առիւծուցն*] *որ եւ անուանելի առնել առիւծուցն*
[47] G *պահքն*] R + *եւ սրեցին*
[48] BCDFGKNQX *սրեցին անվնասելի*] *սրեցին անվանելի*
[49] O *սրեցին*] *պնդեցին*
[50] C *առիւծուց*
[51] A *բանաին*
[52] G *հակառակ*]
[53] CMX *սրբոցն*
[54] C *զբերանսն* KN *զբերանն* O + *իւրեանց*

[1]*Պահքն չիջուցին զզաւրութիւն հրոյ*[2]*, խցին զբերանս առիւծոց*[3] *(ԱՄՄԿ. Դան. Զ. 16-22): Պահք*[4] *ա-զաւթք*[5] [6]*յերկինս*[7] *առաքեն՝ իբրեւ թռչունս*[8] *արարեալ*[9] *առ*[10] *ի*[11] *վե-րին գնացսն: Պահք* [12]*տանց ա-ճումն*[13]*, ողջախոհութեան*[14] *մայր*[15]*, մանկութեան*[16] *դաստիարակ*[17]*, զարդ ծերոց*[18]*, բարի ճանապարհա-կից ուղեգնացաց*[19]*,* [20]*ամուր խո-րանակից, որք*[21] *ի տունսն*[22] *են: Ոչ* [23]*կարծէ ամուսնութենէ*[24] *դրժանս այր՝ զպահսն տեսանելով կնոջն*[25] *կենակիցս*[26]*: Ոչ* [27] [28]*հայի*[29] *մախ|ը|անաւ*[30] *կին*[31]*՝ զայրն*[32] *տե-սանելով պահոց ընդունակ*[33]*: Ո՛*[34] *զի՞ւր տուն սղացոյց ի պահս: Թուեալ*[35] *այսաւր, զի*[36] *ներքսն*[37] *եւ զկնի այնորիկ*[38] [39]*ոչ ինչ*[40] *պա-կասեսցի*[41]*, որ ի տանն է*[42]*: Ոչ*[43] *կենդանի զգայ*[44] *զմահ*[45]*, ոչ*[46] *ու-րեք արիւն, ոչ ուրեք հրաման յանհրաժեշտ որովայնէ*[47] *բերեալ լինի, հակառակ կենդանութեանց*[48]*: Դադարէ խահարարացն*[49] *ձեռն, սեղանն չատանայ ինքնաբե-րաւքն:* [50]*Շաբաթ*[51] *տուաւ հրէիցն, զի հանդիցէ, ասէ*[52]*, գրաստ քո* [53]*եւ ծառայ քո*[54] *(ԱՄՄԿ. Ել. Ի. 10): Լի-ցին*[55] *պահք հանդիստ ի խիտ*[56] *եւ ի հոծ*[57] *աշխատութեանցն,* [58]*որոց*[59]

[1] M *պահքն... առիւծուց*]
[2] OP *հրոյ*] + *պահք*
[3] B *առեւծոց* GN *առեւծուց*
[4] O *պահք*] + *եւ*
[5] C *զաղօթս* D *զաղօթք*
[6] P *յերկինս առաքեն*]
[7] Q *յերկինս*] + *վեր*
[8] P *թռչունս*] *զհաւ*
[9] N *արարեալ*] *երագեալ* X *արագեալ*
[10] O *առ*]
[11] Q *ի*]
[12] M *տան յաճումն*
[13] O *աճումն*] + *պահք*
[14] C *ողջութեանց*
[15] OP *մայր*] + *պահք*
[16] NOP *մանկանց*
[17] OP *դաստիարակ*] + *պահք*
[18] OP *ծերոց*] + *պահք*
[19] CP *ուղեգնացից* OP + *պահք*
[20] X *ամուր... ինքնաբերաւքն*]
[21] K *որ*
[22] C *տունս*
[23] OP *ոչ... ինքնաբերաւքն*]
[24] BCDMQRV *ամուսնութեան*
[25] KQ *կնոջն*] A *կնւոջն*
[26] KM *կենակիցս*] *տնկակիցս* N *կենակից*
[27] N *ոչ... ընդունակ*]
[28] F *հայի մախանաւ*] *մախանաւք հալի*
[29] KMQ *հայի*] *հալին* B + *ի*
[30] BDGKM *մախանաւք* CQR *մախանօք* R + *ի*
[31] V *կին*] + *եւ կինն*
[32] D *զայր* KQ + *իւր*
[33] RV *ընդունակ*] + *ոչ երկմտութիւն կրէ*
[34] Q *ո... ինքնաբերաւքն*]
[35] C *թւեա*
[36] K *զի*]
[37] K *զներքին* M *ներքինսն*
[38] M *այնորիկ*] *այսորիկ*
[39] M *ոչ ինչ պակասեսցի*] *պահաւք* V *պա-հեսցի*
[40] CDFK *ինչ*] + *պահովք*
[41] BCDFGN *պակասեսցէ*
[42] BCDK *է*] *են*
[43] A *ոչ*] DV + *մի*
[44] CK *զգայ*] *սգա*
[45] D *զմահն*
[46] A *ոչ*]
[47] R *յորովայնէ*
[48] C *կենդանեց* DGN *կենդանեացն* KMN *կեն-դանեաց*
[49] N *խահարարացն*] *խարարաց* R *խախարա-րացն*
[50] Q *շաբաթ... զվարդապետութիւնն*]
[51] P *շաբաթ*] + *պահք*
[52] BCKO *ասէ*]
[53] O *եւ ծառայ*] P + *եզն քո եւ գործաւոր քո*
[54] OX *քո*]
[55] C *լինի* M *լինիցի* M + *ի* O + *եւ*
[56] FPX *խիտ*] *խիստ*
[57] F *հոյծ*
[58] OP *որոց... ծառայիցն*]
[59] M *որոյ*

*ի տարւոջն[1] ամենայնի արբա-
նեակ[2] են[3] ծառայիցն: Հանգո՛
զքո[4] խահարարն[5], տո՛ւր դատար-
կութիւն[6] սեղանակազմին[7], դադա-
րեցո՛ եւ[8] զճեռն[9] մատռուակին[10],
[11]հանգիցէ[12] եւ [13]որ զգանազան
հացսն[14] պատրաստեն[15], խաղա-
ղասցի երբեմն եւ տունն ի [16]բիւր
ամբոխիցն եւ[17] ճենճերոյ[18] եւ[19] ի
վեր եւ ի վայր[20] ընթացողացն[21],
[22]եւ[23] որպէս անյագ տիկնոջ որո-
վայնին պաշտաւն[24] տանելով: Ա-
մենայն իրաւք եւ[25] հարկաժո-
ղովքն երբեմն ընդ ճեռամբ անկե-
լոցն[26] փոքր մի[27] ազատութիւն
հրամայես|8ա|ցեն[28]: Տացէ[29] բարե-
ժամանութիւն[30] ինչ[31] եւ որովայն
բերանոյ[32], նուիրեցէ՛ք[33] [34]գհին-
գաւրեայ[35] դաչինս մեզ, որ միչտ
պահանջեն[36] եւ ոչ երբէք յանգե-
ցուցանէ[37]՝ առնելով[38] այսաւր եւ
վաղիւ մոռանայ: Յորժամ լցեալ
լինի՝ յաղագս ժուժկալութեան ի-
մաստասիրէ, իսկ յորժամ ունայ-
նանա՝ մոռանա զվարդապետու-
թիւնն:*

8 *Պահք [39]զփոփոխատրութեանն
բնութիւն ոչ գիտեն, ոչ ժողովէ
տոկոսիս[40] սեղան պահողի[41], [42]ոչ
խեղդեն[43] զորբ[44] պահողի զմա-
նուկ[45] [46]վաշխը[47] հայրենիք[48]՝ չա-
րամանեալք[49] իբրեւ[50] զաւճս: Եւ
[51]այլ ազգ պատճառք[52] ուրախու-
թեան[53] են[54] պահելն[55], [56]զի որպէս*

[1] CDVX *տարօջն*
[2] G *արբանեակ են*] *արբանեկին* K *արբանեկէ* V *արբանեկէն*
[3] M *են*] *է*
[4] A *զքո*] *զբա*
[5] M *խոհարարսն* O *խոհարարն* P + *եւ*
[6] V *դատարկութիւն*] + *ի*
[7] A *սեղանակազմին*] *սեղանին*
[8] BNX *եւ*]
[9] MR *զճեռս*
[10] A *մատռւակի* OP + *քո*
[11] X *հանգիցէ... նմանաբար*]
[12] M *հանգոյ* BCDFOP + *երբեմն*
[13] N *որ... խաղաղասցի*]
[14] C *հացն*
[15] CMRV *պատրաստ է* FKGOP *պատրաստ էր*
[16] G *բիւր ամբոխիցն*] *բազմամբոխիցն* BCDFGKMR + *ի ծխոյ*
[17] CFGNOR *եւ*] + *ի* P + *ի ծխոցն* V + *ի ծխոյ*
[18] P *ճենճերացն*
[19] CM *եւ*]
[20] BCDFGKMNQ *ի վայր*] *խոնարհ*
[21] N *ընթացողացն*] + *խաղաղասցի երբեմն եւ որ զգանազան հացսն պատրաստէր*
[22] O *եւ... իրաւք*] P *եւ... տացէ*]
[23] K *եւ*] *զի*
[24] N *պաշտաւն*] *խնամ*
[25] N *եւ... հրամայեսցեն*]
[26] KM *անկելոյն*
[27] BCD *փոքր մի*] O *երբեմն*
[28] A *հրամաեսցեն* C + *փոքր մի*
[29] O *տացէ*]

[30] BCOP *բարեժամութիւն*
[31] O *ինչ*]
[32] MP *բերանոյն* M + *տացէ*
[33] M *նուիրեսցէ* OP *տացէ* R + *եւ*
[34] OP *գհինգաւրեայ... զվարդապետութիւնն*]
[35] M *հինգաւուրցն* R *զվեցօրեա*
[36] BFN *պահանջեն*] *պաշտեն* C *պաշտելի է*
[37] K *յագեցուցանէ* M *յանգեցուցանելով*
[38] M *առնլովն* M + *իսկ*
[39] OP *զփոխադրութիւն բնութեան*
[40] O *տոկոսիս*] + *ի*
[41] M *պահողի*]
[42] OP *ոչ... նմանաբար*]
[43] KQ *խեղդէ*
[44] A *զորբ*] *զոր* C *զորք*
[45] FMQ *մանուկ*
[46] Q *վաշխը... գաւճս*]
[47] CDKMRV *վաշխք* F *վաշխ*
[48] N *հայրենեաց*
[49] N *չարամանեալ*
[50] BDN *իբրեւ*] *որպէս*
[51] Q *այլ ազգ*] *եւ այլ ամենայն ազգ*
[52] CN *պատճառ*
[53] N *ուրախութենէ*
[54] BCDGN *են*] *է*
[55] KMQ *պահք*
[56] Q *զի... փոփոխումն*]

ծարաւ հեչտ զըմպելին[1] պատրաս-տեն եւ սով յառաջագոյն լեալ[2] ա-խորժելի կազմէ զսեղանն[3], նոյն-պէս[4] եւ զկերակրոյն[5] վայելուչ[6] պահք պայծառացուցանեն: Քան-զի [7]ի մեր[8] զինքեանս եղեալ եւ զսովորական[9] փափկութիւնն յեր-կուս հատանելով՝ տենչալ[10] քեզ զընդունելութիւնն[11] [12]եւ[13] զգնա-ցեալն[14] որպէս թէ կամեսցիս[15]. մեզ փափագելի պատրաստել զսեղանն ընկալ[16՝ 17]զի[18] պահոց փոփոխումն: Իսկ դու ի յոյս փա|8ը|փկութենէն[19] պաշարեալ[20՝] մոռանալով[21] զքեզ[22] ինքեան՝ ժանդացուցանես զփափ-կութիւնն[23] եւ հեչտասիրութեամբ զցանկութիւնն ապականես: Վասն զի ոչ[24] այնպէս բաղձալի[25՝] որպէս թէ մի ստէպ ստէպ վայելմամբք[26] [27]արհամարհելի լինել: Զի որոց յամր[28] է ստացումն[29], [30]փութալի է վայելումն: Այսպէս[31] եւ[32] որ ստացաւն զմեզ ի ձեռն ըստ[33] կեն-ցաղոյս[34] փոփոխման մնալ ի մեզ[35] զչնորհն[36] պարգեւեցելոյ[37] հնարե-ցաւ: [38]Ո՞չ տեսանես՝ զի եւ[39] արե-գակն գուարճագոյն զկնի գիշե-րոյն, եւ արթնութիւն՝ կամակ[40] յետ քնոյն[41], եւ ողջութիւն՝ տեն-չալի[42] զկնի փորձութեան ընդդի-մակին: Եւ սեղան չնորհաւոր զկնի պահոց, նմանապէս եւ[43] ընչեղաց, աղքատաց[44]. եւ[45] առատ սեղա-նոց[46], նմանաբար[47] [48]եւ[49] հարթից եւ ինքնապատրաստից[50] կերակ-րոց[6]:

[1] G *հեչտըմպելիս*
[2] A *լեալ*]
[3] C *սեղանն*
[4] BCDFK *նոյնպէս*] *սոյնպէս* GN *այնպէս*
[5] BCDFGKMN *զկերակրոցն*
[6] FG *վայելուչ*] *վայելումն*
[7] V *ի մեր*]
[8] CDFKRN *մեր*] *մեզ*
[9] CG *սովորական*
[10] CGKMRV *տենչալ*] + *ի*
[11] BCDFKRV *զընդունելութիւնն*] + *արասցէ երեւելի (երեւեալ* F*) իբրեւ (իբր* B*)* M + *ա-րասցէ երեւելի*
[12] N *եւ... եւ*]
[13] FMR *եւ*]
[14] C *զգնացեալն*
[15] C *կամեսցի* V *կամիցիս*
[16] R *ընկալցի*
[17] GKM *զի պահոց*] *զպահոցն*
[18] R *զի*] *ի* V + *ի*
[19] BCDG *փափկութենէ* M *փափկութենէդ*
[20] CV *պաշարել*
[21] F *մոռանալով*] + *զպահսն*
[22] CKV *քեզ*
[23] V *զփափկութիւնն*] *զբարկութիւն*
[24] G *ոչ*] *ոչինչ*
[25] KQ *բաղձալի*] + *է ինչ*
[26] D *վայելմամբ* D *վայելումն* Q *վայելմամբն*
[27] KQ *արհամարհեալ լինի*
[28] V *համար*
[29] D *ստացումնն*] *ստիպումն*
[30] RV *փութալի է վայելումնն*]
[31] V *այսպէս*] *սոյնպէս*
[32] D *եւ*]
[33] F *ըստ*]
[34] C *կենցաղոյն*
[35] C *մեզ*] + *ի*
[36] DK *չնորհն*
[37] BC *պարգեւեցելոց* G *պարգեւեցելոցն*
[38] Q *ոչ... նմանաբար*]
[39] D *եւ*]
[40] G *կամակ*] *պսակ*
[41] C *քնո* DG *քնոյ*
[42] M *տենչալի*] *փութալի*
[43] D *եւ*]
[44] MN *աղքատաց*] CFGKN *առատասեղանաց*
[45] KM *եւ*]
[46] BCFK *առատ սեղանոց*]
[47] K *նմանաբար*] CM *նմանապէս*
[48] K *եւ... կերակցոց*] Q *եւ... կարացեալ*] OPX *եւ... գործեն*]
[49] D *եւ*]
[50] FR *ինքնապատրաստ* M *ինքն պատրաստից*

9 *Երկիր յաւրինակէ ընչեղին, քանզի զնա մատնեաց հրոյն Հանապազորդեան փափկութիւնն: Զի[1] ոչ յաղագս զրկման[2], այլ[3] ի փափկակերութենէն[4] [5]մեղադրեալ[6]՝ տապակեալ լինէր ի բոց[7] հնոցին[8]: Արդ, [9]որպէս[10] զի շիջուսցուք զայն հուր՝ ջրոյ պէտք են: Եւ ոչ ի Հանդ|9ա|երձեալսն միայն են աւգտակար պահքն, [11]այլ եւ[12] նմին մարմնոյ[13] լաւագոյն: Քանզի[14] ի ծայր քաջողջութիւնք դարձս ունին [15]եւ[16] անկմունս[17]՝ ջախջախելով[18] բնութիւնս[19] եւ բերել[20] ծանրութիւն[21] քաջողջութեանն[22] ոչ կարացեալ: Արդ, տես մի ի բաց թքանելով[23] զջուրս[24]՝ զկնի կաթոյն[25] փափագեսցես[26]՝ որպէս եւ[27] ընչեղն: Ո՛չ ոք[28] արբեցաւ ի ջրոյ: Ո՛չ ուրուք գլուխ ցաւեաց[29] երբէք[30] ջրով ծանրացեալ[31]: Ո՛չ [32]ոք այլոց ոտոց[33] կարաւտացաւ[34] ջրըմպութեամբ կեցեալ (Հմմտ. Դէ. Ժ. 24): Ո՛չ ուրուք կապեցան[35] ոտք, ո՛չ ուրուք ձեռք անպիտանացան[36]՝ ջրով[37] ոռոգեալք[38]: Քանզի հալմանն սխալումն, որոց փափկանանն[39], հարկաւորաբար զհետ երթա, այնոքիկ եւ սաստիկ հիւանդութիւնս[40] մարմնոյ գործեն: Պահողի պարկեշտագոյն[41], [42]ոչ չառագունեալ[43] անամաւթ ծաղկելով, այլ դեղնութեամբ ողջախոհիւ կազմեալ՝ ակն ցած, ամփոփեալ գնացք, [44]երեսք մտախորհք[45], պակշոտեալք[46]՝ [47]ծաղու[48] ոչ թշնամանի[49], չափաւորութիւն բա-*

[1] C *զի*] *քանզի*
[2] RV *զրկման*] + *կամ պոռնկութեան*
[3] N *այլ*] *առ*
[4] C *փափկութենէն* RV *փափկակերութեան*
[5] C *մեղադրեալ տապակեալ*] *դատապարտելի լինէր*
[6] M *մեղադրեալք*
[7] KM *բոցոյ*
[8] FG *հնոցին*] *հրոյն*
[9] N *որպէսզի… եւ*]
[10] B *որպէս*
[11] K *այլ… լաւագոյն*]
[12] M *եւ*]
[13] M *մարմնոյ*] + *են*
[14] K *քանզի*] *վասն զի*
[15] N *եւ… գործեն*]
[16] B *եւ*] + *ի*
[17] R *անկումն* F *տնկմունք*
[18] BD *ջախելով*
[19] K *զբնութիւնն*
[20] FG *բերեալ*
[21] D *ծանրութիւն*] *զծայրութիւն*
[22] V *քաջութեան*
[23] Q *թքանել*
[24] BDGQ *զջուրն*
[25] K *կաթոցն*
[26] BD *փափագէս* FK *փափագիցես*
[27] Q *եւ*]
[28] C *ոք*]
[29] C *ցաւեց* K *ցաւեցաւ*
[30] V *երբէք*] + *ի*
[31] BD *ծանրացեալք*
[32] D *ոք… ոչ*]
[33] CFMRV *ոփոց*] *ոտից*
[34] B *կարաւտեցաւ*
[35] DM *կապեցաւ*
[36] B *անպիտանեցան*
[37] V *ջրովք*
[38] C *ոռոգանելք* K *առոգեալք* V *ռոգեալ*
[39] BCFG *փափկանան*
[40] F *հիւանդութիւնս*] RV *հիւանդութիւնք*
[41] N *պարկեշտագոյն*] *գոյն պարկեշտ* V *պարկեշտ գործոյն* O + *երեսք* P + *էր*
[42] F *ոչ… ծաղկելով*] *ոչ անամաւթ չառագունեալ անամաւթ ծաղկելով*
[43] DRV *չառագունել*
[44] OP *երեսք մտախորհք*] X *երեսք… սրտի*]
[45] BCDN *մտախոհք* M *տղուրք* K + *ոչ*
[46] BDKNOPV *պակշոտեալ* C *պակշոտել*
[47] P *ծաղր պարկեշտ ոչ թշնամի*
[48] O *ծաղր*
[49] KQ *թշնամանեալ*

նի, մաքրութիւն սրտի[1]: Յիշեա զյաւիտենից սուրբսն[2], «որոց ոչ էր[3] արժանի աշխարհս», որք «շրջեցան[4] մաշկ|9բ|աւք[5] այծից[6], մորթովք, նուազեալք[7], նեղեալք». նոցա նմանեաց[8] գնացիցն՝ [9]եթէ խնդրեսցես[10] զնոցա մասնն[11] (Հմմտ. Եբր. ԺԱ. 36, 37): [12]Զի՞նչ զՂազարոս[13] հանդոյն[14] ի գոգն Աբրահամու[15] (Հմմտ. Ղկ. ԺԶ. 23), ո՞չ[16] պահք: Յովաննու [17]կեանքն միայն[18] պահք էին, որ ո՛չ մահիճս ունէր[19] կամ[20] սեղան (Հմմտ. Մտթ. Գ. 4), [21]ո՛չ երկիր արաւրադրեալ[22], ո՛չ արաւրաճիդ եզն, ո՛չ ցորեան[23], ո՛չ հաց արար, ո՛չ այլ ինչ է, որ[24] ի կենցաղումս[25] (Հմմտ. Բ. Կրնթ. ԺԱ. 27): Յաղագս այնորիկ[26] մեծի[27] ծնունդս կանանց ոչ ոք է[28], քան զՅովաննէս[29] [30]Մկրտիչ[7]: Պաւղոսի[31] հանդերձ այլովքն [32]եւ [33]պահք[34] էին՝ [35]յաղագս նեղութեանց[36] պարծանացն թուեալ[37] (Հմմտ. Մտթ. Գ. 2), վասն [38]որոյ[8] եւ[39] յերրորդ[40] գնա եհան յերկինս[41]: Գլուխ ի վերայ[42] ասացելոցս, Տէր[43] մեր [44]պահովք [45]զմարմինն, զոր յաղագս մեր[46] էառ, ամրացոյց: Այսպէս[47] նոքաւք[48] զբանսարկուին[49] զընդդիմակացութիւնսն կալաւ[50]՝ զմեզ խրատելով [51]պահովք[52] աւծանել

[1] GPV սրտի] ստի
[2] M զսուրբսն
[3] Q էր] է
[4] P շրջեցան] + լեշկ
[5] N մաշկովք O լեշկամաշկօք OPRV + եւ
[6] C այծէից
[7] QV նուազեալք] նուաղեալք
[8] BCDNOP նմանեա
[9] KQ եթէ խնդրեսցես]
[10] BDFOP խնդրես
[11] KQ մասնն] M նմանսն
[12] P զինչ… պահք]
[13] M զՂազար
[14] B հանդոյն] եհանդ D եհան
[15] Q Աբրահամու] + եթէ
[16] O ոչ] + ապաքէն
[17] Q կեանքն միայն] ոչ ամենեսեան
[18] BOP միայն] մի K ոչ ամենեւին M ոչ
[19] K ունէր] առնէր V + եւ
[20] KMOP կամ] եւ ոչ
[21] P ոչ երկիր… Մկրտիչ] վասն որոյ ի Քրիստոսէ գովեցաւ եւ մեծի ծնունդս կանանց կոչեցաւ
[22] BC արաւրադրեալ] արաւրելի DO արօրալի KQ արաւրադիր M արաւրադրեալք QRV + եւ
[23] KNO ցորեան] + եւ
[24] M որ]

[25] DM կենցաղումնս
[26] MO այնորիկ] այսորիկ
[27] M մեծի] ի
[28] M է] մեծ
[29] O զՅովաննէս]
[30] BDO Մկրտիչ]
[31] K Պաւղոս
[32] M եւ պահք]
[33] X պահք էին] պահէին
[34] CDO պահքն
[35] P յաղագս… թուեալ] պարծանաց պատճառ
[36] CGOX նեղութեանցն M նեղութեան
[37] K թուեալքն X թուեալք
[38] V որոյ]
[39] M եւ]
[40] N յերրորդ] յերկրորդ
[41] D յերկին
[42] M ի վերայ] ամենայն KQ + ամենայն
[43] CFGQN տէրն
[44] B պահովք զմարմինն]
[45] D զմարմինն… էառ] զմարմինն էառ պահօք
[46] B մեր] + զմարմինն էառ պահաւք
[47] D այսպէս] այնպէս RV սոյնպէս
[48] N նոքաւք] նովաւ
[49] CO բանսարկւին M զբանսարկուն NX բանսարկուին
[50] BCFNX կալաւ] ընկալաւ
[51] X պահովք… կարաւտութեամբն]
[52] AO պահաւք

եւ մանկավարժել զմեզ[1]՝ առ[2] ի[3] փորձութեան[4] նահատակութիւնս[5], եւ[6] դիմամարտի[7] [8]կարաւտու-թեամբն[9] [10]որպէս ըմբռնումն թու-լացոյց: Քանզի զմաւտելի[11] էր[12] նմա յաղագս բարձրագոյն Աս-տուածծ|10ա|ութեանն, եթէ ոչ էր կարաւտութեամբն [13]խոնարհեալ առ մարդկայինն[14]: Ի վեր երթա-լով յերկինս՝ ի կերակուր[15] մերձե-ցաւ՝ զբնութիւն յարուցելոյ[16] մարմնոյն հաւատարմացուցեալ[17]: Իսկ դու առաւել պարարելով զքեզ եւ[18] մարմնացուցանելով[19] ո՞չ վե-րանաս[20], հալեալ[21] զմիտսդ [22]ան-կերակրութեամբն[23] փրկու-թեանցն[24] եւ կենարար[25] վարդա-պետութեանց[26] [27]ո՞չ [28]զմի բան առնես[29]: Եթէ անգիտանաս, [30]զի[31] զոր աւրինակ ի պատերազմի ըն-կերոյն[32] կռուակցութիւն պար-տութիւն առնէ[33] միւսոյն[34], սոյն-պէս[35] որ[36] մարմնոյ[37] առդնէ[38] զո-գին[39] լքուցանէ, եւ որ առ հոգին կարգին[40]՝ ծառայեցուցանէ զմար-մինն (ՃՄՊ. Գ.ՂՊ. Ե. 17): Որպէս թէ կամիցիս զաւրաւորս[41] առնել զմիտսդ, հալեա՛[42] զմարմինդ պա-հովք[43]: Քանզի[44] զայս[45] ասէ առա-քեալն, թէ՝ որքան արտաքին[46] մարդս մեր[47] ապականի, այնքան[48]՝ ներքինն[49] նորոգի[50] (ՃՄՊ. Ի. Կ.ՆՔ. Գ.

[1] K *զմեզ*]
[2] CD *զառ*
[3] O *ի*]
[4] G *փորձութեանն*
[5] O *նախատակութիւնս*
[6] A *եւ*]
[7] O *դիմամարտիւն*
[8] Q *կարաւտութեամբն... ոչ էր*]
[9] BD *կարաւտութեամբն*] + *յաղթեալ*
[10] K *որպէս... կարաւտութեամբն*]
[11] BDFMN *անմաւտելի* CRV *անմօտելի*
[12] N *էր*] *է*
[13] X *խոնարհեալ... առնես*]
[14] B *մարդկայինս* KN *մարդկայինս*
[15] KQ *կերակուրս*
[16] C *յարուցել*
[17] RV *հաւատարմացոյց* Q *համար ամրացու-ցեալ*
[18] M *եւ*]
[19] M *մարմնացուցանելով*] O *ամրացուցանե-լով*
[20] N *վերանաս*] *երանաս*
[21] DK *հալել* M *հաստատելով* O *հաշեալ* Q *հայել*
[22] Q *անկերակրութեամբն... կենարար*] *կրթու-թեամբ փրկութեան եւ կենդանարար*
[23] CG *անկերակրութեամբ* K *կրթութեամբ* M *անկարաւտութեամբ*
[24] M *փրկութեանցն*] K *փրկութեանն*
[25] BDK *կենարար*] *կենդանարար*
[26] M *վարդապետութեանն*
[27] KQ *ոչ զմի բան առնես*]
[28] O *զմի բան*] *միաբան*
[29] N *առնես*] + *եւ*
[30] O *զի... չնորհին*]
[31] X *զի*]
[32] CFNX *ընկերին* M *ընկերացն*
[33] R *առնէ*] *առն*
[34] CM *միւսումն*
[35] D *սոյնպէս*] *նոյնպէս* KX + *եւ*
[36] M *որ*] *եւ*
[37] CDGMX *մարմնոյն*
[38] GV *առդնէ*] *առնէ* M *աւգնէ* CFNX *դնի*
[39] D *ոգին* FQ *զհոգին*
[40] BKN *կարգէ*
[41] X *զօրաւոր*
[42] BD *հալեալ*] *մըղեա* CFMNRX *մղեա* G *մղղեա*
[43] A *պահաւք*
[44] Q *քանզի*] *վասն զի* K *քանզի*] *վասն զի*
[45] M *զայս*] *զայսոսիկ*
[46] B *արտաքին*]
[47] BD *մեր*]
[48] KQ *այնքան*] *այլ* V + *եւ*
[49] BCD *ներքինս* X + *մարդն*
[50] M *նորոգի*] + *աւր ըստ աւրէ*

16): Եւ յորժամ տկարանամ[1], յայնժամ[2] զաւրաւորեմ[3] (Համմտ. Բ. Կրնթ. ԺԲ. 10): Եթէ ո՞չ արհամարհեսցես զապականացու կերակուրսն[4], ո՞չ բաղձանս առցես[5] յարքայութեանն սեղանոյ[6], |10բ| զոր ամենեւին պահք նախակազմեն[7]: Անգիտանա՞ս[8] անչափութեամբ յագեցուցութեանն՝ ստուար քեզ զտանջողն[9] պատրաստելով[10] զորդն[11]: [12]Քանզի ո՞[13] առատ փափկութեամբ եւ յանապազորդեան[14] կերակրով[15] անդ[16] ընկալաւ[17] ինչ զհաւասարութիւն Հոգեւոր[18] շնորհին: Մովսէս[19], զերկրորդն առնելով զաւրինադրութիւնն[20], երկրորդ[21] ի[22] պահոց կարաւտացաւ[23]: [24]Նինուէացւոցն[25] եթէ ո՞չ եւ[26] անբանքն պահակիցք[27] եղեալ[28] էին[29], ո՞չ արդեաւք[30] փախչէին ի սպառնալեաց կործանմանն[31]: Ո՞յց[32] անկան ոսկերքն[33] յանապատին[34] (Համմտ. Եբր. Գ. 17), ո՞չ մսակերութեան տենչողացն[35]: Նոքա, մինչդեռ չատանային[36] մանանաիւն[37] եւ ի վիմէ[38] ջրովն, եգիպտացւոցն[39] յաղթեցին[40], ընդ ծովն ճանապարհորդէին[41]: «Ոչ էր ի ցեղս[42] նոցա հիւանդ», իսկ[43] իբրեւ[44] յիշեցին զմիսն կաթսայի[45] եւ դարձան[46] յԵգիպտոս ցանկութեամբք[47], ոչ տեսին զերկիրն[48] աւետեաց[49] (Համմտ. Եբ. Գ. 17): Ո՞չ երկիցես յաւրինա-

[1] X *տկարանայ*
[2] K *յայնժամ*] *յայն*
[3] X *զաւրաւորեմ*] CDFKMN *զօրանամ* Q + *եւ*
[4] BCDFGN *կերակուրս* M *կերակուր* Q *կերակուրն*
[5] D *առցես*] + *ի*
[6] C *սեղանո* X *սեղանւոյ*
[7] KQ *կազմեն* Q + *մի*
[8] Q *անգիտանար* Q + *զի*
[9] Q *տանջող*
[10] MQ *պատրաստես*
[11] G *զորդն*] B *զորդնըն* MNQ *զորդնն*
[12] K *քանզի ո*] *վասն զի ով* Q *վասն զով* K + *արդեւք*
[13] B *ո*] *սա* M *ով*
[14] ABDFMQV *հանապազորդեան* C *հանապազորդեանն*
[15] DKQ *կերակրովք*
[16] KQ *անդ*]
[17] KQ *ընկալաւ*] *կալաւ*
[18] BCDFKMNQ *հոգեւոր*] *հոգեւորական*
[19] C *Մուսէս*
[20] CFOX *օրինադրութիւն* D *օրինադրութիւնն* KQ *աւրէնս*
[21] BCDKQ *երկրորդից* O *երկրորդին*
[22] BCDO *ի*]

[23] Q *կարաւտացաւ*] *արժանաւորեցաւ*
[24] N *նինուէացւոցն… կործանմանն*]
[25] AO *նինւէացւոցն* X *նինուացոց*
[26] MF *եւ*] C *էին*
[27] MOQX *պահակից*
[28] O *լեալ* RV *եղեալք*
[29] C *էին*]
[30] C *արդօք*
[31] A *կործանման* KRXV *կործանմանէն* M *սատակմանէն*
[32] M *ոյց*] *որոց* O *զիարդ*
[33] A *ոսկերք*
[34] O *յանապատին*] + *եթէ*
[35] RV *տենչողացն*] *նեղչողացն*
[36] A *չատանաին*
[37] B *մանանիւն*
[38] CX *վիմէն*
[39] AN *եգիպտացոցն*
[40] BCDGNOQX *յաղթէին*
[41] O *ճանապահորդէին*] + *եւ*
[42] M *ցեղ* O *ցեղի*
[43] O *իսկ*] + *յորժամ*
[44] F *իբրեւ*] *յորժամ*
[45] AX *կատսաիցն* BCDGKMNO *կաթսայիցն*
[46] KQ *դարձան*] + *սրտիւք իւրեանց*
[47] Q *ցանկութեամբք*] *նա*
[48] V *երկիրն*
[49] CD *աւետեացն* Q + *եւ եթէ դու*

կէն, ո՞չ սարսռասցիս[1] ի[2] չատկե-րութենէն[3]: Մի՛ երբէք[4] զքեզ[5] յու-սացելոց բարեացն[6] ի բաց փակի-ցես[7]: Այլ եւ ոչ իմաստունն Դա-նիէլ զտեսութիւնն ետես, եթէ ոչ պահքն ճառագայթաձեւ[8] արարին[9] զոգին[10]: Քան|11ա|զի ի ստուար անձնէ[11]՝ որպէս եւ[12] բաղատեսիլք[13] գոլորշիք ի վեր առաքեալք[14]՝ զաւրէն[15] խիտ[16] ամպոց, զի[17] Սրբոյ[18] Հոգւոյն լեալ[19] ճառա-գայթս[20] ի[21] միտսն[22] ի բաց հատա-նեն[23]: Եւ եթէ հրեշտակացն է[24] ինչ կերակուր հաց, ասէ որպէս[25] մարգարէն[26], զհաց հրեշտակաց ե-կեր[27] (Հմմտ. Սղմ. ՃԷ. 25), ո՛չ միսք[28], ո՛չ գինի[29], ո՛չ այնքան[30] ծառայք որովայնի փութացեալք: Պահք զէն են առ[31] ի[32] յընդդէմ աներե-ւոյթ[33] գնդին[34], քանզիս այդ[35] ազգ ոչ[36] իւիք[37] ելանէ[38], եթէ ոչ[39] աղաւթիւք եւ պահովք[40]» (Մրկ. Թ. 28): [41]Եւ պահոց բարիք այսքան[42], իսկ յագեցութիւն թշնամանաց սկիզբն: [43]Վասն զի վաղվաղակի անկանի ընդ փափկութեան[44] եւ[45] արբեցութեան [46]եւ ամենածախ գլխածանրութեան[47] [48]ամենայն տեսակ[49] արաւտական[50] վաւաշո-տութեան: Անտի[51] ձիք[52] ի ամոլք[53]

[1] C սարսեսցես KV սարսեսցիս N սարսռայ-ցես
[2] D ի]
[3] O չատ ուտելոյ
[4] K երբէք] արդեւք
[5] CKX զքեզ] + ի
[6] KQ բարութեանցն
[7] D փակիցես] փափկեսցես GO փափկիցեն M փակիցեն
[8] C ճառագայթաձեւս
[9] B արար
[10] Q զոգիս
[11] M անձնէ] + է
[12] BMNO եւ]
[13] BDO բաղատեսիլք] մաղատեսիլք GQ բա-ղատեսիլ K բալատեսիլ N բալատեսակ R բալատեսիլք
[14] GQX առաքեալ
[15] B զաւրէն] զամէն
[16] F խիտ] խիստ RV խիթ
[17] OQ զի]
[18] O զսուրբ Q զսրբոց V զսրբոյ
[19] KOQ լեալ] C լել
[20] AGMRV ճառագայթս C զճառագայթսն K ճառագայթն
[21] G ի]
[22] G միտսն] C նմին M մտաց KQN մտացն
[23] M հատանեն] հալածեն Q հաստատեն
[24] FNX է]
[25] N որպէս] RV + եւ
[26] GM մարգարէն] + ասէ
[27] N եկեր] կերան մարդիկ CDFGKMOX + մարդ Q մարդկան
[28] CMOQ միս MR + եւ
[29] R գինի] + եւ
[30] D այնքանք
[31] M առ] C ասին
[32] BCDM ի]
[33] BCDFOX աներեւոյթ] դիւացն G աներե-ւութիցն KMQ + զաւրացն
[34] GKOQ գնդի
[35] KQ այդ] այլ M այս
[36] M ոչ] + այլ
[37] BCDFNX իւիք]
[38] Q ելանէ] + ասաց տէրն
[39] M ոչ] + պահք եւ
[40] AX պահաւք
[41] N եւ… այսքան]
[42] M այսքան] այսք են
[43] O վասն… խնդրելով]
[44] M փափկութեան] փորձութեան
[45] MQ եւ] V + ընդ
[46] N եւ… գլխածանրութեան]
[47] K գլխածանրութիւն BD + անկեալք
[48] GX ամենայն տեսակ] ամենատեսակ KMQ ամենայն… վաւաշոտութեան]
[49] F տեսակ]
[50] R արաւտական] կարաւտական
[51] A անդի M անդ
[52] ABC ձիգ
[53] ABC զամոլք FGN զամոլ

մարդիկ՝ յաղագս ի փափկութե-
նէն[1] *աւիւն*[2] *լեալ*[3] *առանձինն*[4] *առ*
արբեցեալսն[5] *բնութեանս*[6] *փոփո-*
խումն[7] *յարուին*[8] *զէգն*[9] *եւ յիգին*[10]
զարուն[11] *խնդրելով (համփ. եր. ե. 18): Իսկ*[12] *պահք*[13] [14]*եւ*[15] *զամուսնակա-*
նաց գործոց[16] *զչափ ճանաչեն, եւ*
զյաւրինացն[17] *թուլացեալն*[18] *զան-*
չափութիւնն տանջեն[19]*, ճայնակ-*
ցութեան պարապումն[20] *առնեն,*
զի մե|11բ|րձ մնասցեն յաղաւթսն[21]*:*

10 [22]*Ոչ միայն ի բացն*[23] *կալ ի*
կերակրոյ[24] *պահոց*[25] *բարիքն*[26]
սահմանին[27]*: Քանզի պահք*
ճշմարիտք[28] *են*[29] *չարեացն աւ-*
տարութիւն[30]*: «Լո՛յծ զամենայն*[31]
կնճիռն անիրաւութեան»: Թո՛ղ[32]
ընկերին զտրտմութիւնն[33]*, թո՛ղ*
նմա զպարտսն: Մի՛ ի դատաս-
տանս եւ ի կռիւս պահէք[34]*: Զմիս*
ոչ ուտես[35]*, այլ*[36] *ուտես զեղ-*
բայրն[37]*: Ի*[38] *գինւոյ ի բաց կաս,*
այլ ի թշնամանաց ոչ ժուժկալես[39]*:*
[40]*Զցերեկն*[41] *համբերես*[42] *ճաշակել*[43]*,*
այլ վատնես զաւրն[44] *յատեանս*[45]*:*
Վասն[46] *որք*[47] *արբենան՝ եւ ոչ*[48]
գինւով[49]*: Սրտմութիւն*[50] *արբեցու-*
թիւն է [51]*ոգւոյ*[52]*՝ խելագարեալ*[53]
զնա[54] *առնել*[55] *իբրեւ*[56] *գինւով*[57]*:*
Տրտմութիւն արբեցութիւն է, եւ

[1] N *փափկութենէ*
[2] M *աւիւն*] KQX *արիւն* N *առեւծ* V *առիւն*
[3] A *լինեալ* M *լեալք*
[4] N *առանձինն*] FMQX *անձինն* M *յանձին*
[5] KQ *արբեալն* BD + *բալատեսիլ*
[6] C *բնութիւնս* FX *բնութեանն*
[7] FNX *փոփոխումն*]
[8] BDGX *յարուան* N *արուան*
[9] G *զէգան*
[10] NPQ *իգին*
[11] BCDMNX *զարուան*
[12] O *իսկ*]
[13] CM *պահքն*
[14] N *եւ զամուսնականաց... տանջեն*]
[15] O *եւ*]
[16] M *գործոց*]
[17] CFGMORV *զօրինացն*
[18] CO *թուլացեալն*] *թողացեալն* F *թողացեալ* M *թողացուցեալ* Q *թուլացեալս*
[19] M *տանջեն*]
[20] B *պարապումնս*
[21] Q *աղօթսն* KQ + *եւ*
[22] O *ոչ... աւտարութիւն*]
[23] C *բաց*
[24] BCDFQN *կերակրոցն* GMR *կերակրոց* Q + *բայց*
[25] BD *պահոցն*
[26] B *բարք* CDNQX *բարիք* M *բարիոք*
[27] Q *սահմանին*] *սերմանեն* X *սահմանեն*
[28] C *ճշմարիտ* G *ճշմարիտք* Q *ճշմարտէն*
[29] Q *են*] *ի*
[30] NX *աւտարութիւն*] *դիմակցութիւնք*
[31] M *զամենայն*]
[32] C *թող*]
[33] C *զտրտմութիւնն*] *զսամատութիւնն* G *զսրտմատութիւն* M *զսրտմատութիւնն*
[34] BD *պահեցուք*
[35] NO *ուտես*] + *զմիս*
[36] O *այլ*] *եւ*
[37] N *զեղբաւրն* O *եղաւր* O + *անյագ*
[38] N *ի*]
[39] D *ժուժկալեալ* NQ *ժուժես*
[40] O *զցերեկն... յատեանս*]
[41] B *զցերեկն*] *յերեկն* CK *ցերեկն* M *ցերեկն* Q *ցերեկ*
[42] M *համբերէ* M + *ոչ*
[43] DKQX *չճաշակել*
[44] M *զաւրէնսն*
[45] M *յատեանս*] KQ *յաւխտեան*
[46] BKO *վասն*] *վայ*
[47] FOX *որ*
[48] M *ոչ*] + *ի*
[49] ACOR *գինով* KFMNO *գինւոյ* M + *որ*
[50] M *սրտմատութիւն*] *տրտմութիւն*
[51] DM *ոգւոց... է*]
[52] BV *ոգւոյ* C *հոգո* GNR *հոգւոյ*
[53] KN *խելագարեալ*] *խելագար առնելով* Q *խելագար* RV *խելագարս առնել*
[54] Q *զնա*]
[55] N *առնել*] B *յառնելով* CFKOQ *առնելով*
[56] Q *իբրեւ*] *որպէս*
[57] BCG *զգինի* KQ *գինեաւ*

այս[1] ի վայր[2] ընկղմէ զխորհուրդն: [3]Երկիւղ այլ արբեցութիւն[4]՝ յորժամ յոր[5] ոչ է պարտ լինել[6], քան-զի յերկիւղէ[7] ասէ՝ փրկեա՛ զանձն իմ: [8]Եւ ընաւին իւրաքանչիւր ոք [9]ախտիցն[10] արտաքս կացումն ի[11] խորհրդոցն գտանէ[12]: [13]Արբեցութիւն[14] յիրաւի[15] արդեաւք[16] անուանեսցէ[17] ոք[18]: Իմա ինձ զբարկացեալն[19] զի[20] արբենայ[21] յախտիւն[22]: Ոչ է ինքն իւր տէր, անգիտանայ զինքն, անգիտանայ զմերձաւորն[23], զոր[24] աւրինակ[25]՝ ի գիշերամարտի[26] յամենեսեան հպի, առ ամենեսեան սխ|12ա|ալէ[27], թշնամանէ, հարկանէ[28], սպառնա, երդնու, [29]աղաղակէ, երգիծանի[30]: Փախի՛ր[31] յայնմ[32] [33]արբեցութենէ[34], [35]եւ մի զգինւոյն առ ընկալցիս[36]: Մի՛ առցես[37] գինըմպութիւն[38] [39]զկուրն ըմպել: Մի՛ ի[40] խորհուրդ ածցէ[41] զքեզ ի պահն արբեցութիւն[42]: Ոչ է[43] արբեցութեամբ[44] մուտ[45] ի պահանն[46] Տեառն[47], [48]զի[49] եւ[50] ոչ աւելաստացութեամբ՝ յարդարութիւն, եւ[51] ոչ վաւաչոտութեամբ[52]՝ յողջախոհութիւն[53], եւ ոչ[54] միանգամայն ասել չարութեամբ՝ յառաքինութիւն: [55]Այլ է դուռն ի պահան[56]: Արբե-

[1] X *այս*] *ընդ* BD + *եւս*
[2] M *ի վայր*]
[3] O *երկիւղ այլ*] *այլ եւ երկիւղ* Q *երկիւղ… ոք*] X *երկիւղ… գտանէ*]
[4] FKOR *արբեցութիւն*] + *է*
[5] V *յոր*] MO *յորս*
[6] BCDGNO *լինի*
[7] BCDO *յերկեղէ*
[8] O *եւ… ոք*]
[9] M *ախտից արտաքոյ*
[10] BK *յախտիցն*
[11] BD *ի*]
[12] BCFGKMN *գտանի* BD + *եւ զայսոսիկ*
[13] N *արբեցութիւն… զմերձաւորն*]
[14] K *արբեցութիւն*] + *զոր*
[15] M *յիրաւի*] + *ոք*
[16] C *արդօք*
[17] C *անւանեսցէ* MV *անուանեսցի* R *անւանեսցի*
[18] BM *ոք*]
[19] Q *զբարկանալն*
[20] BDFGKOQX *զի*] *զիարդ* C *զարդ*
[21] D *արբենայ*] *բարկանա*
[22] C *յախտէն* M *ախտովն* Q + *զի*
[23] CKORV *զմերձաւորսն*
[24] R *զոր*]
[25] R *աւրինակ*]
[26] B *գիշերամարտիկ* KMQ *գիշերամարտից* O *գիշերամարտսն*
[27] GKN *սղալէ* BDFGMNRQ + *անչտեմարանս խաւսի դժոխընկեալ է* OX + *անչտեմարանս խաւսի*

[28] D *հարկանէ*]
[29] G *աղաղակէ երգիծանի*]
[30] CQ *երգիծանէ*
[31] RV *փախիր*] + *որդեակ*
[32] N *յայնմ*] + *ամենայնէ*
[33] N *արբեցութենէ… տեառն*]
[34] FX *արբեցութենէ*] *յամենայնէ*
[35] X *եւ… պակչոտութիւն*]
[36] A *ընկալցես*
[37] O *առնիցես*
[38] R *գգինըըմպութեան*
[39] O *գկուրն… արբեցութիւն*]
[40] BQ *ի*]
[41] BD *ածցէ*] *առցէ*
[42] M *արբեցութիւն*] D *արբեցութեան* Q *արբեցութեամբ*
[43] BC *է*] K + *բարւոք* Q + *բարիոք* V + *պատրաստ*
[44] C *արբեցութեամբ*] + *է*
[45] M *եմուտ* KQR *մտանել*
[46] C *պահս* D *պահքն*
[47] BCDFMQV *տեառն*]
[48] Q *զի եւ*] *որպէս* M *զի եւ ոչ*] *քան*
[49] BCDFGNORV *զի*] *քանզի*
[50] BDN *եւ*]
[51] M *եւ*]
[52] O *վաւաչոտ* O + *ցանկութեամբ*
[53] R *ողջախոհութիւն*
[54] CKQ *ոչ*]
[55] N *այլ… պակչոտութիւն*]
[56] RV *պահսն*] + *ինքնաբաւութիւն*

*ցուԹիւն ի պակչոտուԹիւն[1] [2]ածէ[3] զքեզ, իսկ ի պահքն[4] [5]ինքնաբաւուԹիւն[9]: Որ[6] նահատակին, նախ ժուժկալ[7] [8]է[9]: [10]Մի՛ իբրեւ վրէժ[11] [12]առնլով զաւուրցն, մի՛[13] իբրեւ[14] խաբելով[15] զԱւրինադիրն[16], հինգ[17] աւուրցն[18] զարբեցուԹիւնն յառաջագոյն դիցես: Քանզի[19] անմտուԹիւն առնես[20], զմարմինդ խորտակելով եւ ոչ մխիԹարելով զկարաւտուԹիւնն: Անհաւատ[21] չտեմարանն[22] ի ծակ կարաս կրես, վասն զի գինին[23] ցնդի զիւր ճանապարհն ի[24] բաց[25] ընԹացեալ, իսկ մեղքն մնան[26]: Ծառայ փախչի զՏէրն[27] հարեալ, եւ դու[28] մնաս ի գինւոջ[29]՝ հանապազաւր[30] զգլուխդ հարկանողի: Ջափ բարւոք[31] գինւոյն[32] պիտոյից պէտք |12բ| մարմնոյն: Իսկ եթէ արտաքոյ սահմանացն լիցիս[33], եկեսցես ի[34] վաղիւն գլխածանրեալ[35]՝ յաւրանչելով[36], ճգտելով, ապականեցելով[37] գինեաւն[38] նեխեալ[39] [40]ամենայն[41] չուրջ[42] բերեալ լինի, ամենայն քեզ հնչեալ[43] Թուի[44]: ԱրբեցուԹիւն[45] քուն ի վերայ ածէ՝ զեղբայրն մահու, եւ[46] յարԹնուԹիւն[47] երազոց[48] նմանեալ[49]:

11 *Գիտիցե՞ս[50] արդեաւք[51] ո՞ր[52] է[53] զոր[54] ընդունելն հանդերձեալ ես, զոր խոստացեալն[55] է[56] [57]մեզ, եթէ*

---

[1] N *պակչոտուԹիւն*] + *զի*
[2] X *ածէ... նմանեալ*]
[3] N *ածէ... ինքնաբաւուԹիւն*]
[4] A *պահս*
[5] K *յինքնաբարուԹիւն* Q *ինքնաբարուԹիւն* V *ի սրբուԹիւն*
[6] KQ *որք*
[7] M *ժուժալի*
[8] N*է նմանեալ*]
[9] KQ *է*] *լինին*
[10] O *մի... գկարաւտուԹիւնն*] *արբեցուԹիւն*
[11] C *վրէժս*
[12] KQ *առնուլ աւուրցն*
[13] M *մի*] *որ*
[14] BCDKQ *իբրեւ*] *որպէս* F *ի*
[15] V *գխաբելով*
[16] V *զաւրինադիրն*] *զօրէնսդիրն*
[17] R *հինգ*] *է*
[18] KQ *աւուր*
[19] BD *քանզի*] + *եւ*
[20] M *առնելով*
[21] F *անհաւատ*] + *է*
[22] A *չտեմարան* RV + *է որովայնն*
[23] C *գինի*
[24] K *ի*]
[25] KM *բաց*]
[26] M *մնան*] *ընԹանան*
[27] D *զտէր*
[28] D *դու*]
[29] CD *գինոջ*
[30] C *հանպազաւր*] + *արդ*
[31] BDF *բարիոք* C *բարո*
[32] A *գինոյն* C *գինո*
[33] BD *լինիցիս* CG *լիցես* RV *լինիցի*
[34] MQ *ի*]
[35] C *գլխածնրեալ*
[36] KMQV *յորանջելով* O + *եւ*
[37] B *ապականեցով* OQ *ապականելով*
[38] C *գինեւն* D *գինով* MO *գինովն*
[39] KQ *նեխելով*
[40] O *ամենայն... Թուի*]
[41] BCDKM *ամենայն*] + *քեզ*
[42] G *չուրջ*] *զլուրջ*
[43] MQ *հնչեցեալ* RV *հնչել*
[44] C *Թւի*
[45] M *արբեցուԹիւն*] + *քեզ*
[46] O *եւ*] *մատնէ*
[47] CQ *արԹնուԹիւն* DF *յարԹնուԹեան*
[48] DVO *երազոյ*
[49] V *նմանել* F + *լինի*
[50] B *գիտիցես*] *գտցես*
[51] B *արդեաւք*] C *արդաւք*
[52] O *ո*] *ով*
[53] KQ *է*] *իցէ*
[54] BD *զոր*] NX *որ*
[55] D *զխոստացեալն* G *խոստացեալ*
[56] BD *է*]
[57] M *մեզ... եկեսցուք*]

Ես եւ[1] Հայր[2] եկեսցուք «եւ աւթեւաճս առ ճմա արաացուք» (Յովհ· ԺԴ· 23)։ [3]Արդ, զի՞[4] յառաջագոյն առնուս[5] զարբեցութիւնն[6] եւ փակես զտէրունեան[7] մուտն, [8]զի՞ յորդորես զթշնամին նախ ունելով[9] զքո[10] ամրութիւնն[11]։ Արբեցութիւն[12] զՏէրն ո՛չ ընդունի[13]։ Արբեցութիւն[14] զՀոգին Սուրբ ի բաց[15] հալածէ։ Քանզի ծուխ փախուցանէ զմեղուս, եւ զշնորհս հոգեւորականս ի բաց հալածէ արբեցութիւն։ [16]Պահք քաղաքի[17] բարեձեւութիւնք[18], գոեհից բարեկեցութիւնք[19], տանց խաղաղութիւնք[20], փրկութիւն գոյից։ [21]Կամի՞ս զպահոց տեսանել զպարկեշտութիւն։ Բաղդատեա՛ զայսր աւուր[22] երեկոյն[23] եւ զվաղուեան[24], եւ տես զքաղաքս ի խռովութենէ[25], եւ ի վրդովմանէ[26] ի խոր[27] խաղաղութիւն փոփոխեալ[28]։ Մաղթես[29] եւ զայսր[30] աւուրս[31] քան զվաղուանն[32]։ Մի՛ |13ա| ինչ պայծառութեամբ[33] այսաւր[34] նուազանալ[35]։ Եւ որ էածն զմեզ ի ճանապարհ[36] ժամանակիս[37]՝ Տէր տացէ մեզ[38], իբրեւ[39] նահատակաց[40], ի հանդէս[41] յայսոսիկ[42]՝ զհաստատութիւն եւ զզաւրութիւն սրտի[43] ցուցանելով, ժամանել եւ ի տիրական[44] Զատկին[45] Պասեքացն[46] աւր[47]. այժմ յիշատակաւ[48] փրկաւետ չարչարանացն եւ ի[49]

[1] X եւ]
[2] O հայր] + առ նա KQ + իմ առ նա X + իմ
[3] N արդ… ամրութիւնն] տեսէր զպահացողն բայց
[4] FX զի] ընդէր
[5] V առնուս] առ նոսա
[6] Q արբեցութիւն V զարբեցութիւնդ
[7] CX զտէրունական
[8] X զի… ամրութիւն]
[9] BD ունել
[10] B զքո] զի
[11] BD ամրութիւնն] մաքրութիւն Q ամրութիւնդ
[12] N արբեցութիւն] զեխութիւն Q + եւ կերողութիւն
[13] V ընդունի] ունի
[14] N արբեցութիւն] եւ
[15] BO ի բաց]
[16] N պահք… գոյից]
[17] KMQ քաղաքաց
[18] MQ բարեձեւութիւն Q + է
[19] MX բարեկեցութիւն
[20] MX խաղաղութիւն
[21] X կամի՞ս… ամէն]
[22] R աւուր] + եւ
[23] D երեկուն N զերիկուն M զերեկուն O երիկոյն R զերեկոյինս V երեկոյինս
[24] AO զվաղուեան C վաղորդեան M զվաղիւն
[25] V խռովութեան
[26] O վրդովմանց
[27] M խորին
[28] M խաղաղութեանն։ M փոփոխեալ]
[29] BDFKMNQRV մաղթեմ C մաղթի
[30] K եւ]։ C զայս
[31] Q աւուր
[32] AO զվաղուեանն C զվաղուենն
[33] N պայծառութենէն
[34] O այսու
[35] C նւազանալ M նուազեալ O նըւազանալ
[36] KQ ճանապարհիս
[37] KQ ժամանակիս] R ժամանակի
[38] K մեզ]
[39] BCDFN իբրու
[40] O նախատակաց
[41] FOQ հանդէսս
[42] R յայսոսիկ] այսորիկ
[43] KQ սրտի]
[44] MO ի։]M տիրական] զտիրական
[45] BCDFGKMNOQ զատկին]
[46] BCK պասեքացն] պսակացն D պասեկացն OQ պսակաց
[47] O աւուրն
[48] K յիշատակաւք
[49] CDKMQ ի]

հանդերձեալ յաւիտենին[1] *հաստուցմամն*[2] *տեննչալեացն մեզ յարդարադատութեաննն*[3] *Քրիստոսի,* [4]*զի*[5] *նմա*[6] *փառք*[7] *յաւիտեանս*[8] [9]*յաւիտենից*[10]*. ամէն*[10]*:*

[1] D *յաւիտէին* Q *յաւիտենիցն*
[2] O *հաստուցմանցն* V *հաստուցումն*
[3] C *արդարադատութեաննն* KOQ *յարդար դատաւորութեաննն* V *յարդարութեաննն*

[4] O *զի... ամէն*] *աստուածոյ մերոյ որ է աւրհնեալ յաւիտեանս ամէն*
[5] M *զի*]
[6] Q *նմա*] *վայել է* KRV + *վայել է*
[7] KQ *փառք*] *իշխանութիւն եւ պատիւ այժմ եւ միշտ*
[8] CR *յաւիտեան*]
[9] BCDFGMV *յաւիտենից*] K *յաւիտեան* Q *աւիտենից* N *յաւիտենիցս*
[10] CDKNV *ամէն*] Q *ամէնն*

Բ. [1]Ի ՊԱՀՍՆ ՔԱՌԱՍՆԵՐՈՐԴՍ[11]

1 *Մխիթարեցէք, ասէ[2], քահանայք[3], զժողովուրդն[4], խաւսեցարուք յականջս Երուսաղէմի* (Հմմտ. Ես. Խ. 1)*: Բաւական է[5] բան[6] ի[7] բնութիւն զառաքինեացն[8] յարձակմունս[9] վեր ձգել[10] եւ զպղերգիցն[12] եւ զհեղգացելոցն[11] յարուցանել զյառաջմտութիւն[12]: Ուստի զաւրավարք, ի[13] պատերազմ զզաւրն[14] կացուցանելով[15], ողոքական բանիւ[16] նախ քան զհանդէսն[17] վարին եւ այնքան ունի զաւրութիւն[18] խրատն, մինչ[19] զի[20] եւ մահու բազում անգամ քամահանս առնել՝* |13բ| *վարժիչք[21] եւ [22]մանկամարգք[13] զայնոսիկ, զոր[23] յասպարիսացն[24] նահատակութիւնս[25] հանդիսանան՝ յառաջ աճելով[26] յոլովակի, եթէ պարտ է աշխատիլ[27] յաղագս պսակացն հրամայեն[28], որպէս զի հաւանեալք բազումք առ ի յաղթութեանն[29] պատուասիրութիւն[30] եւ զմարմինս[31] անտեսեն[32]: Եւ[33] այժմ ինձ[34], զՔրիստոսի զաւրականս այլ[35] ընդդէմ[36] աներեւոյթ թշնամեացն[37] պատերազմ կարգելով եւ զըմբիշն[38] բարեպաշտութեան յարդարութեան պսակն[39] ի ձեռն ժուժկալութեան պատրաստելով[40], հարկաւոր է բան մխիթարութեանս[41]: Արդ, զի՞նչ ասեմք, եղբա՛րք, զի որք զկականս[42] վարժին[43] եւ զմարտականս[44] աշխա-*

---

[1] D *ի պահսն*] + *նորին սրբոյն Բարսղի* E *տեառն Բարսղի յաղագս պահոց եւ բարեկենդանի* N *սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի ասացեալ յաղագս պահոց* RV *նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի ի պահսն քառասնորդացն ասացեալ*
[2] RV *ասէ*]
[3] N *քահանայն*
[4] E *զժողովուրդս* N *ցժողովուրդն* RV + *եւ*
[5] RV *բաւական է*]
[6] C *բանին*
[7] C *ի*]
[8] C *զառաքինեց*
[9] E *յարձակմունսն* N *զյարձակմունսն* V + *ի*
[10] CE *վերաձգել* V *ձգեալ*
[11] N *զհեղգացն*
[12] N *յառաջադիմութիւնսն* V *զառաջմըտութիւնն*
[13] C *ի*]
[14] E *պատերազմն զօրսն*
[15] N *պատերազմունս զզաւրսն կացուցանեն*
[16] CEN *բանիւք*
[17] CDERV *զհանդէսն*
[18] E *զաւրութիւն*] + *ունի*
[19] EN *մինչ*]
[20] E *զի*]
[21] N *վարժիչք*] *վարիչք*
[22] C *մանկամարդք* N *մանկամարգքն*
[23] C *զոր*] *զորոց* N *զորո* R *զորս*
[24] C *ասպարիս* D *յասպարիսաց*
[25] N *նահատակսն* R + *հանդերձ են*
[26] N *աճել*
[27] N *աշխատիլ*] *աշակերտել*
[28] A *հրամաեն*
[29] N *յաղթութեանն*]
[30] E *զպատուասիրութիւնն* R *պատուասիրութեան*
[31] N *մարմինսն* N + *եւ ս*
[32] A *անտեսեն*] ERV *անտես առնեն* N *անտես առնել*
[33] A *եւ*]
[34] C *այժմ ինձ*] *արդ զինչ*
[35] DENPV *այլ*] *առ ի*
[36] ADNV *յընդդէմ*
[37] N *աներեւոյթ թշնամեացն*] E *թշնամոյն*
[38] BV *զըմպիչս* CNR *զըմբիչս*
[39] E *պսակս*
[40] N *պատրաստելով*] BD *պատրաստեալ*
[41] E *մխիթարութեանցս*
[42] A *զկականս*] CN *զկարգականսն* E *զքաղաքականսն* R *զաշխարհականսն* V *զաշխարհականս*
[43] N *վարժին*] *զուարճին*
[44] DNV *զմարտականսն*

տին, է[1] կարգաւոր[2] յառաքինութիւնս[3] կերակրով[4] քաջամարմինս զինքեանս առնել[5], որպէս զի[6] զուժգնագոյն[7] առաքինութեանցն բուռն հարկանիցեն: Իսկ որոց «ոչ է[8] մարտ առ մարմին[9] եւ արիւն, այլ առ իշխանութիւնս եւ[10] պետութիւնս եւ առ[11] աշխարհակալս խաւարիս այսորիկ[12], առ հոգեկանս չարութեան» (Հմմտ. Եփես. Զ. 12) *այսոց, ի ձեռն ժուժկալութեան եւ[13] պահոց հարկաւոր է[14] ի նահատակութիւնսն[15] կրթել: Քանզի իւղ[16] պարարէ[17] զըմբիշս, իսկ պահք զկրաւնաւոր[18] ի* |14ա| *բարեպաշտութեան[19] զաւրացուցանեն՝ որպէս թէ որքան ի բաց[20] բառնաս[21] ի մարմնոյդ, այնքան աւրասցես[22] հոգեւոր քաջառողջութեամբ զհոգիդ[23] փայլեալ[24]: Վասն զի մարմնական[25] ուժովք[26], այլ[27] զաւրութեամբ հոգւոյն[28] եւ առ նեղութիւնս[29] համբերութեամբ[30] աներեւոյթ թշնամեացն[31] գեր ի վերոյ լինի[32] զաւրութիւն[33]:*

2 *Արդ, էն յամենայն ժամանակի[34] պահք[35] աւգտակար[36] ցանկացողացն[37] իւրոց, քանզի եւ ոչ փորձութիւն[38] դիւաց համարձակին ի պահողս, եւ[39] պահապանք կենաց մերոց հրեշտակք անաշխատասիրագոյնք[40] մնան եւ[41] որք[42] պահովքն[43] են մաքրեալք: Իսկ որ[44] առաւել եւս այժմ՝ յորժամ[45] յամենայն աշխարհի[46] պատուի[47] քարոզութիւնն, եւ[48] ո՛չ կղզիք[49] կամ[50] ցամաք[51] կամ քա-*

1 R *է*]
2 N *կարգաւորութիւն* R *երկրաւոր*
3 BDN *յառաքինութիւնս*] *յառատութիւնս*
4 R] *կերակրով* B *կերակրոյ* D *կերակրոյն* EN *կերակրոց*
5 N *առնեն*
6 N *զի*]
7 E *զուժգնագոյն*] *զլաւճագանցն* V *ուժգնագոյն*
8 N *որոց ոչ է*] *որոյ չիցէ*
9 E *մարմինն*
10 BCE *եւ*] + *առ*
11 E *առ*]
12 C *այսոց*] *այնոցիկ* EN *այսոցիկ*
13 RV *եւ*]
14 DN *է*] + *առ*
15 C *նահատակութիւն*
16 A *իւղ*] *եւ*
17 A *զպարարէ* V *պարտ է*
18 CD *զկրօնօորն* EN *զկրօնաւորս*
19 DN *բարեպաշտութեամբ* RV *բարեպաշտութիւն*
20 A *բաց*] *բար*
21 C *բառնան*
22 N *արասցես*] *կարասցես*
23 BCEV *զոգիդ* N *զհոգեւոր քաջողջութիւն հոգւոյդ*
24 N *փայլել*

25 BD *մարմնաւոր*
26 EN *ուժով*
27 N *այլ*] + *եւ*
28 B *հոգիոյն*
29 E *առ նեղութիւնս*] *առնէ ուղղութիւնս*
30 N *նեղութիւն համբերութեան*
31 E *թշնամոյն* R *թշնամւոյն*
32 N *լինել*
33 C *զաւրութիւնն* NR *զօրութեան*
34 N *ժամ*
35 N *պահք*]
36 C *աւքտակարք* ERV *օգտակարք* N *աւգնական*
37 N *ցանկացողացն*] + *պահք*
38 BDER *փորձութիւնք* N *ցանկութիւնք*
39 RV *եւ*] N *այլ*
40 BDN *անաշխատագոյնք* E *անաշխատ. հունարէնում՝* φιλοπονώτερον՝ *աշխատասիրագոյն*
41 N *եւ*]
42 N *որ*
43 C *պահովքն*] *պահողքն* N *պահապանքն*
44 E *որ*] D *որչափ*
45 N *յորժամ*]
46 CEN *աշխարհս*
47 BDN *պատուի*] *պատուիրի* C *պատւիրի*
48 E *եւ*]
49 A *կղզիոք*
50 N *կամ*] *եւ*
51 E *ցամաքք*

զաք[1], ո՛չ ազգ[2] եւ[3] ո՛չ եզերք անլուր են քարոզութեանն[4]: Այլ ե՛ւ[5] զաւրականք, ե՛ւ[6] ուղեգնացք, ե՛ւ նաւորդք, ե՛ւ վաճառականք՝ ամենեքեան նմանաբար եւ[7] լսեն պատուիրանիս[8] եւ խնդութեամբ ընդունին: Որպէս եթէ[9] մի՛ ոք զինքն արտաքոյ արասցէ ընտրութեան[10] պահողացն[11]: Յորժամ[12] ամենայն ազգք[13] եւ[14] ամենայն հասակք եւ[15] արժանաւորացն ամենայն[16] զանազանութիւնք հաչուեալք[17] են: Հրեշտակք[18] են[19], որ ըստ[20] ամենայն եկեղեցւոյ[21] գրեն |14բ| զպահողսն: Տես մի՛ յաղագս փոքր հեշտութեան[22] կերակրոյն տուժեսցիս[23] զդիր[24] հրեշտակին[25] եւ դատապարտեալ զքեզ ինքն ի դասալքութիւն[26] գրեսցես[27], եթէ զաւրավարին ընդդէմ կացցես: Ոչ[28] փոքր է վտանգն[29] ասպարընկէցն լինել, ի պատերազմի[30] յանդիմանիլ[31] ոք[32] կամ եթէ ոք զմեծ[33] զէնն զպահս ի բացընկեց[34] երեւեսցի[35]: Ընչե՞ղ ես՝ մի՛ թշնամանեսցես[36] զպահսն առնուլ[37] զնա[38] սեղանակից եւ մի՛ ընտանութեամբ քով անպատիւ ի բաց երթիցես ի բարաւրութիւն[39] ի հեշտութենէն: Մի՛ երբէք պատմիցէ[40] զքո[41] զայն[42], որ ի պահոցն[43] եւ բազմապատիկ քեզ դատապարտութիւն ածցէ զկարաւտութիւնն կամ ի հիւանդութենէ[44] մարմնոյ կամ յայլմէ իմեքէ խորամանկ[45] անխռովութեանց[46]: Աղքատն մի՛ պատճառեսցի[47] առ պահս[48]՝ կան-

---

[1] N *քաղաք*] E + *եւ*
[2] CEN *ազգք* N + *եւ ոչ քաղաքք*
[3] RV *եւ*] + *ոչ ազինք ոչ միջոցք եւ*
[4] CD *քարոզութեանս*
[5] RV *եւ*]
[6] E *եւ*]
[7] DRV *եւ*] N *իսկ*
[8] A *պատուիրանիս* EN *պատուիրանին*
[9] E *եթէ*] *զի*
[10] BD *ընտրութեան*] *դպրութեանցն*
[11] N *պահողացն*] *պահոցն*
[12] R *յորժամ*] *որում*
[13] BR *ազգ*
[14] B *եւ*] + *ազինք*
[15] R *եւ*]
[16] N *ամենայն*]
[17] C *հաչուեալք*] *հաչվել* V *հաչտեալք*
[18] N *հրեշտակաւք*
[19] NV *են*]
[20] N *ըստ*] *ընդ*
[21] A *եկեղեցոյ* B *եկեղեցիոյ* N *եկեղեցիս*
[22] N *հեշտութեան*]
[23] C *տուժեսջիս* N *տուժեսցես*
[24] RV *զդիր*] *ի դրոյ*
[25] C *հրշտակին* D *հրեշտակապետին*
[26] R *դասալքութիւն*] *դաս* V *դասութիւն*
[27] N *գրեսցիս*
[28] BD *ոչ*]
[29] EV *վտանկ*
[30] E *պատերազմին*
[31] C *յանդիմանիչք*
[32] C *ոք*] E *եւ* N *քո*
[33] BDV *զմեծ*] *զմէն*
[34] BDN *բացընկեցեալ*
[35] N *երեւեսցիս* RV + *զինչ լինիցի նմա*
[36] N *թշնամանէր*
[37] N *առնել*
[38] NRV *զնա*] + *քեզ*
[39] N *բարաւրութիւն*] *բարեկեցութենէն* RV *բարութեան*
[40] BD *պատմիցէ*] *պատրիցէ* N *պատրաստեսցէ*
[41] N *զքո*] *զքեզ*
[42] C *զայն*] *զէն* N *այն*
[43] E *պահոցն*] + *է*
[44] N *հիւանդութիւն* PV *հիւանդութեան*
[45] E *խորամանկ*] *ի տրամական* NR *տրամական*
[46] DV *խորամանկ անխռովութեանց*] *ի տրամական խռովութեանց*
[47] ENRV *պատճառեսցէ*
[48] CDNRV *պահսն*

խագոյն եւս տնակից[1] *զնա*[2] *եւ աննդակից կալեալ*[3]*: Իսկ*[4] *կանանց, զոր աւրինակ*[5]՝ *վերաչնչելն*[6]*, սոյնպէս*[7] *եւ պահելն ընտանի է եւ*[8] *ըստ բնութեանն*[9]*: Մանկունք, որպէս տնկոցն*[10] [11]*քաջազուարճք*[14]*, պահոցն ջրով ոռոգեսցին*[12]*: Ծերոց թեթեւագոյն առնէ զաշխատութիւնն ի վաղուստ առ նոսա զընտանութիւնն*[13]*, քանզի աշխատութիւնք, ի* |15ա| *հեռուստ ընդելութեամբ*[14] *վարժեալք*[15]*, անտրտմագոյնք անկանին կրթեցելոցն*[16]*: Ուղեգնացացգ*[17] *դիւրահանգ ուշն*[18] *են ճանապարհից*[19] *պահքն*[20]*: Վասն զի*[21]*, զոր աւրինակ, փափկութիւն*[22] *բեռնակրել զնոսա հարկեցուցանէ*[23] *զղփութիւնն*[24] *բերելով, սոյնպէս*[25] *թեթեւս զնոսա եւ քաջագաւտիս*[15] *պատրաստեն պահքն*[26]*: Զի, եթէ զաւրականք*[27] *արտաքս քան զսահմանն*[28] *գտեալ, զհարկաւորսն*[29] *եւ ոչ զառ ի փափկութիւնս զկերակուրսն*[30] *բերեն*[31]*: Իսկ զմեզ, առ ի յընդդէմ աներեւութից*[32] *պատերազմ հանելով*[33] *եւ զկնի այնորիկ*[34] *յաղթութեան*[35] *առ*[36] *ի վերին գաւառսն*[37] *ճեպեալս*[38]*, ո՞չ մանաւանդ յաճախագոյն պատչաճի*[39]՝ *որպէս զաւրականք*[40] *կերակրովքն*[41] *իւրեանց՝ չատացեալք հարկաւորաւքն*[42]*:*

3 «Զարչարեցիր իբրեւ զբարիոք զիգուոր» *եւ նահատակեցիր*[43] *աւրինաւք, որպէս զի պսակեսցիս*[44]*, զայն գիտելով*[45]*, զի* «ամենայն[46] ձգահատակեալ յամենայնի ժուժկալ է» (*Հմմտ.*

[1] N *տնակից*] *սնընդակից* N + *զնա* A + *եւ տնակից*
[2] RV *զնա*]
[3] N *կալեալ*] D *առն լեալ*
[4] N *իսկ*] *նոյնպէս եւ*
[5] V *զօրինակ*
[6] R *վերաչնչեալն* V *վերայչնչեալն*
[7] DERV *սոյնպէս*] *այնպէս*
[8] CV *եւ*]
[9] N *բնութեանն*]
[10] N *տնգոյ*
[11] C *քաջազւարճք*
[12] C *ջրովք առոգեցին*
[13] N *ի վաղուստ... զընտանութիւնն*] E *զընտանութիւնն*] RV + *ունելով*
[14] E *ընդելութեամբ*] *ընտանութեամբ* R *ընտրելութեամբ*
[15] N *վարժեալք*] *զուարճացեալք*
[16] N *կրթեցելոցն*] *երթալոյն*
[17] N *ուղեգնացիցն*
[18] E *դիւրահանգ ուշն*] *բարեհանգուշն* N *դիւրաուշն*
[19] BEN *ճանապարհակից* C *ճանապարհակիցք*
[20] C *պահք*
[21] E *վասն զի*] *քանզի*
[22] N *փափկութիւն*] + *ի*
[23] N *հարկեցուցանէ*] *հաւանեցուցանէ նոցա*
[24] D *զղփութիւնսն*
[25] E *սոյնպէս*] *նոյնպէս* RV + *եւ*
[26] E *պահքն*]
[27] BCD *զաւրականս* E *զօրական* N *զզաւրականսն*
[28] BCD *զսահմանս* CEN + *իւր*
[29] N *զհարկաւորութիւնսն*
[30] E *զկերակուրն* N *զկերակուր*
[31] E *բերէ*
[32] N *աներեւութից*] + *ի*
[33] N *հանելով*] *վանելով*
[34] N *այնորիկ*] *այսորիկ*
[35] N *յաղթութեան*] *փութան*
[36] N *առ*] E *զառ*
[37] B *գաւաւառսն*
[38] N *ճեպել*
[39] EN *պատչաճի*] *ճեպի*
[40] E *զաւրականք*] + *իւրեանց*
[41] CE *կերակրովն*
[42] E *հարկաւորքն*]
[43] E *նահատակես* N *նահատակեաց*
[44] N *պսակեսցիս*] + *մի*
[45] N *զայն գիտելով*] *զանգիտելով*
[46] E *զի ամենայն*]

Ա. Կոր. Թ. 25): *Եւ որ ինչ եկն[1] այժմ ասել՝ արժան է ոչ տնտեսել[2], զի որք ըստ աշխարհիս են գինուորք[3], ըստ աշխատութեանց[4] հաւասարութեան[5] կերակրաւքն[6] աճեն[7]: Իսկ հոգեւոր զինուորաց փոքրագոյն ունելով զկերակուրն[9] մեծ ունի[10] զարժանաւոր*|15բ|*ութիւնն: Քանզի[11], զոր աւրինակ, սաղաւարտն[12] մեր փոփոխեաց զընութիւնն առ[13] անապականացուն[14], վասն զի նոցա ի նիւթոյ[15] է[16] պղինձն[17], իսկ մեր ի յուսոյ փրկութեան* (Հմմտ. Ա. Թես. Ե. 8) *կազմեցաւ, եւ վահանն[18] նոցա ի փայտէ եւ ի կաշւոյ[19] արարաւ, իսկ մերն[20] ի հաւատոյ[21] է[22] զգեստ[23], եւ զրահիւք[24] մեք[25] արդարութեանն[26] վառիմք[27]: Իսկ նոքա պաճուճանս[28] իմն [29]քաշկագործս[16] բերեն[30], եւ սուսեր մեզ[31] Հոգւոյն[32] Սրբոյ* (Հմմտ. Եփես. Զ. 17) *է[33] առ ի[34] աւգնականութիւն[35], իսկ նոքա[36] յերկաթոյ յառաջ արկանեն[37]: Սոյնպէս[38] յայտ է, թէ եւ[39] կերակուրք ոչ նոյնք երկաքանչիւրոցն[40] ոյժս[41] առնեն[42], այլ ի մեզ զաւանդս բարեպաշտութեանն զաւրացուցանեն, իսկ նոցա յագումն[43] որովայնի[44] հարկաւոր է[46]: Արդ, վասն զի էած[47] մեզ[48] շուրջ ընթանալով ժամանակս զբազմատենչալիս[17] զայսոսիկ աւուրց[49], որպէս զվաղուց[50] դա-*

[1] N է... եկն] են ինձ որ եկն
[2] CDRV տնտեսել] անտեսել EN անտես առնել
[3] C զինուորք
[4] CE աշխատութեանցն
[5] E հաւասարութեան] E + եւ
[6] BCDEV կերակուրքն
[7] BD աճեն] + եւ ս
[8] C զինաւորաց
[9] RV զկերակուրսն
[10] ունի] + եւ
[11] N քանզի] զի
[12] R սաղաւարտն] սաղաւարտն
[13] CEN առ]
[14] N անապականացուն] C ապականացուն E ապականացու
[15] D նիւթոյն N նիւթն
[16] E ի նիւթոյ է] նիւթն մի է
[17] E պղնձի N պղնծոյ
[18] E վահան
[19] AN կաշոյ
[20] E մեր
[21] C հաւատոց
[22] EV է]
[23] C սգեստ
[24] N զրահք
[25] N մեք] մեր

[26] A արդարութեան N արդարութեամբ
[27] N վառեալ
[28] BCD պաճուճանս] պատմուճան E պաճուճան N պատմութիւն
[29] C քաշկագործես D քաշկագործ EN քարշագործ
[30] N բերեալ
[31] RV մեզ] մեր E + ի
[32] A հոգոյն C զհոգոյն
[33] CE է]
[34] N առ ի]
[35] A յաւգնականութիւն
[36] C նոքա] + ի
[37] N յառաջ արկանեն] R արկելոյ
[38] N սոյնպէս] + եւ
[39] N եւ] R + ոչ
[40] V երկաքանչիւրոցն] իւրաքանչիւրոցն
[41] N այժմս] այժմ
[42] N առնին
[43] C յագումն] յանցումն
[44] R որովայնի]
[45] C հարկաւորք N հարկաւ
[46] CN է]
[47] N էած] ետ
[48] N մեզ] + աստուած
[49] ABDE աւուրս N զաւուրսս R զաւուրս V աւուրս
[50] R վաղուց

յեակս[1], *խնդութեամբ ամենեքեան*[2] *ընկալցուք, որովք*[3] *սնոյց զմեզ Եկեղեցի ի*[4] *բարեպաշտութիւնն*[5]*: Հանդերձեալ այսուհետեւ պահել*[6] *մի՛ տխրեսցիս*[7] *հրեապէս*[8]*, այլ աւետարանաբեր զքեզ ինքն*[9] *զուարճացո՝ մի սգալով*[10] *զորովայնիդ կարգաւորութիւն*[11], |16ա| *այլ ուրախակից անձամբ հոգեւոր*[12] *վայելից*[13] *լինելով* (Հմմտ․ Մտթ․ Զ․ 16․ 17)*: Քանզի գիտեմ ես*[14]*՝ եթէ «մարմին բաղձա*[15] *ընդդէմ հոգւոյ, եւ հոգի*[16]*՝ ընդդէմ մարմնոյ»: Արդ,* «այսոքիկ հակառակ կան միմեանց[17]» (Գղտ․ Ե․ 17), *ի բա՛ց*[18] *բարձ ի մարմնոյդ*[19] *զբարեկրութիւնն*[20] *եւ աճեցո՛ զոգւոյդ*[21] *ոյժ*[22]*, զի*[23] *ի ձեռն պահոցն ընդդէմ ախտից առեալ*[24] *զյաղթանակն*[25]*, զժուժկալութեան*[26] *պսակն ի վերայ կապեսցուք*[27]*:*

4 *Արդէն իսկ զքեզ արժանաւո՛ր պատրաստեա*[28] *պարկեշտութեան*[29] *պահոցն, մի՛ այսր աւուր արբեցութիւնն զվաղուեանն*[30] *ապականեսցէ կրաւնաւորութիւն: Չար խորհուրդ, չար մտածութիւն*[31]*: Վասն զի*[32] *հինգ աւուրց պահք մեզ քարոզեցան*[33]*, այսաւր զմեզ զարբեցութեամբ ընկղմիցեմք: Ոչ ոք, կին պարկեշտ աւրինաւք հարսանեաց ածել*[34] *հանդերձեալ*[35]*, հարճս եւ*[36] *բոզս նախ*[37] *առեալ*[38] *ընտանենայ*[39]*: Քանզի ոչ համբերէ աւրինաւորն ընդ*[40] *ապականեալսն զտնակցութիւնն*[41]*: Մի՛ եւ դու այսուհետեւ նախ քան զյուսացեալ*[42] *պահսն ի ներքս ունիցիս*[43] *զարբեցութիւնն՝ զամենայայտ պոռնիկն, զանամաւթու-*

---

[1] A *դաեակս*
[2] C *ամենիքէն*
[3] R *որով*
[4] N *ի*]
[5] C *բարեպաշտութեանն* E *բարեպաշտութիւնս* N *բարեպաշտութեամբ*
[6] R *պահեալ*
[7] E *տրտմեսցիս* RV *տխրեսցուք*
[8] N *հրէաբար*
[9] N *ինքնին*
[10] C *սգով* R *զգալով*
[11] C *կարգաւորութիւն*] *կարաւտութիւնդ* DERV *կարօտութիւն*
[12] E *հոգեւորաց* N *հոգեւորացն*
[13] N *վայելից*]
[14] N *ես*]
[15] N *բաղձայ*] *ցանկայ*
[16] RV *հոգին*
[17] EN *միմեանց*] *իրերաց*
[18] E *բաց*] *բայց*
[19] N *բարձցես զմարմնոյդ*
[20] N *զբարեկրութիւնն*] *բարեկամութիւնդ*
[21] N *զհոգւոյդ*
[22] R *ուժ*
[23] E *զի*]
[24] B *առնեալ* N *վառել*
[25] C *զյաղթութիւն*
[26] N *զժուժկալութեան*] *զնահատակութեան*
[27] R *կապեսցիս* V *կապեսցես*
[28] V *պատրաստեաց*
[29] C *պարկեշտութեան*] *պատրաստութեան* EN *պարկեշտութեամբ*
[30] A *զվաղուեանն* C *զվաղուենն*
[31] N *մտածութիւնքն*
[32] D *զի*]
[33] NRV *քարոզեցաւ* N + *մի*
[34] N *ածեալ*
[35] N *հանդերձեալ*] *եւ զկնի բերել*
[36] D *եւ*]
[37] D *բոլոր նախ*]
[38] E *առեալ*]
[39] N *նախ առեալ ընտանենայ*] *մախառել ընդ իւր*
[40] E *ընդ*]
[41] E *զապականեալն տնակցութեամբ*
[42] RV *զյուսացեալ*] *զասացեալ*
[43] BD *ունիցիս*] *ունիս* CN *ածցես* E *ածիցես*

*Թեանն մայր, զծաղրասէրն[1], զմո-
լեգանն, զառ ամենայն |16բ| տե-
սակս ամաւթոյ զդիւրագոյնն[2]: Վասն զի ոչ մտանեն[3] պահք եւ պաղատանք յանձն աղտեղի[4] յար-
բեցութենէն[5]: Զպահողն[6] ի ներ-
քոյ[7] քահանայական պարսպացն[8] ընդունի[9] Քրիստոս[10], զարբեալն[11] իբրեւ զպիղծ եւ զտրտմեցուցիչ ոչ[12] յառաջ կոչէ: Արդ, եթէ եկես-
ցես[13] ի[14] վաղիւն նեխեալ զինեաւ[15] եւ նովիմբ ապականեալ, զի՞արդ ի պահսն քո[16] զարբեցութիւնն[17] հա-
մարեցայց: Մի՛. զի ոչ[18] առ ժա-
մայն[19] հեղէր ի քեզ զանապակն, այլ զի ոչ[20] մաքուր ես[21] ի[22] գին-
ւոյ[23], զա՛յն վարկիր: Ո՞ւր զքեզ կարդեցից, ընդ արբեա՞լսն[24], եթէ՞ ընդ պահողսն: Քանզի անցեալ հինեկիզութիւնն առ ինքն ձգէ, եւ մերձաւոր[25] կարաւտութիւնն զպահսն[26] վկայէ: Երկբայելի[27] ես յարբեցութենէ[28] իբրեւ[29] ստրուկ[30] եւ ոչ թողացուցանէ[31] զքեզ յիրա-
ւի է[32], յայտնապէս զապացոյց ծա-
ռայութեանն տուեալ զհոտ[33] գին-
ւոյն[34]՝ որպէս յամանի մնացեալ: Վաղվաղակի առաջին պահոցն անբաւութիւն[35] քեզ լինիցի[36], յա-
ղագս կալն[37] ի քեզ արբեցու-
թեանն նչխարք[38], զի որոց սկիզբն անփորձ[39] եւ ամենայնի[40] բացընկեն լի[41] յայտնի է: Զի ար-
բեցողք «զարքայութիւնն[42] Աստուծոյ ոչ ժառանգեն[43]» (Ա· Կրնթ· Զ· 10): |17ա| Եթէ արբեալ եկիր[44] ի պահսն՝ զի՞նչ քեզ աւգուտ, քանզի ի բաց փակէ զքեզ յարքայութենէն[45] արբեցու-
թիւնն[46], ո՞ւր քեզ ապա պիտա-*

---

[1] V *զծաղրասէրն*] + *եւ*
[2] N *դիւրագոյնն*
[3] RV *մտանն*
[4] C *աղտեղել* C + *ի*
[5] EN *աղտեղեալ յարբեցութենէ* V *արբեցու-
թենէ*
[6] N *զպահողսն*
[7] E *ներքոյ*] *ներս* R + *պարսպացն*
[8] C *պարսպաց* N *պատարագացն*
[9] D *ընդունի*] *ունի*
[10] V *Քրիստոս*] + *եւ*
[11] N *զարբեալսն*
[12] E *ոչ*]
[13] E *եկեսցէ*
[14] CDENR *ի*]
[15] C *գինեւ* E *գինեաւ*
[16] E *զքո*
[17] EN *զարբեցութիւնդ*
[18] E *զի ոչ*]
[19] E *ժամայն*] + *զի ոչ*
[20] E *զի ոչ*] *զինչ*
[21] E *մաքուր ես*] *մաքրես*
[22] DRV *ի*]
[23] A *գինոյ*
[24] EN *արբեցօղսն*

[25] N *մերձ* N + *առ*
[26] R *զպահքն* N *զպահողսն* V *պահքն*
[27] A *երկբաելի*
[28] R *արբեցութեան*
[29] E *իբրեւ*] D + *ի*
[30] NRV *զստրուկ*
[31] E *ստրուկ ոչ թողացուցանէ*]
[32] C *է*] E *ապա*
[33] N *զհոտ*] *ըստ*
[34] A *գինոյն*
[35] BD *անբաւութիւն*] *անբանութիւն* E *ան-
բանութեան*
[36] E *լինիցին*
[37] BD *կալոյն* C *կալո* E *կալ*
[38] N *որպէս... նչխարք*]
[39] N *անփորձ*] *անփոյթ է*
[40] D *ամենայնիւ*
[41] N *լի*] + *է*
[42] A *զարքաութիւնն*
[43] N *ժառանգեն*] + *զի*
[44] CN *եկիր*] *երկիր* V *մտեր*
[45] A *հարքաութենէն*
[46] R *արբեցութիւնդ*

նացու է[1] պահելն[2]: Ո՞չ տեսանես[3], զի եւ[4] ձիոցն հրահանգիչքն համատգոյնք[5] ձիավարժք[6] հանդիսին յուսացելոյ[7] ի ձեռն կարաւտութեան նախ պատրաստեն: Իսկ դու կամաւք զքեզ ճմլես[8] արբեցութեամբ[9], այսքան զորովայնամոլութիւն եւ զանբանութիւն[10] վարես[11]: Ծանրացեալ որովայն ոչ որպէս[12] թէ[13] առ ընթացսն[14], այլ եւ ոչ առ[15] քուն[16] յարմարագոյն է, քանզի նեղեալ յաճախութեամբն եւ ոչ հանդարտեալ[17] թուլանայ[18], այլ հարկաւորն[19] բազումս[20] առնէ[21] չրջադարձս յերկաքանչիւրսն:

5 *Պահք զտղայս պահեն[22], ողջախոհացուցանեն զերիտասարդն[23], պարկեշտ առնեն զծերն[24], պատկառելի գալիս[25] պահք կազմեալք[26]: Կանանց զարդ[27] յարմարագոյնք[28], զարդացելոցն սանձք, ամուսնութեան պահպանակ[29], կուսութեան սնուցիչ[30]: Այսոքիկ ըստ իւրաքանչիւր տան[31] պահոց[32] խնամք, իսկ հասարակաց զի՞արդ կեանք մեր առաքինանան: Զամենայն միանգամայն զքաղաքն[33] եւ զամենայն բազմութիւնն յա|17բ|րմարեցուցանէ ի բարեկարգութիւն մղէ զաղաղակն, ի բաց սահմանէ զկռիւն զթշնամանսն լռեցուցանէ: Վարդապետի ուրումն[34] մերձաւորութիւն զմանկանցն ամբոխ ո՞չ[35] այսպէս[36] յանկարծաւրէն զնստուցանէ[37], որպէս պահք[38] երեւեալք[39] զխռովութիւն քաղաքի զսպեն: Ո՞ո[40] ոք ասաց[41] ոչ[42] ի պահքս[43] յառաջ եկն, ո՞ր[44] պարկեշտութեան[45] ի պահոց կարգե-*

---

[1] RV է] + *քեզ*
[2] CE *պահել*
[3] R *տեսանես*] *տես նոսա*
[4] E *եւ*] RV + *ի*
[5] E *համատգոյնք*] C *համատգոյնքն* DRV *համատգոյն*
[6] E *ձիավարժք*]
[7] C *յուսացելոցն* E *յուսուցանելոյ* R *յարուցեալո*
[8] C *ճմլես*] *ճողես*
[9] N *ուր... արբեցութեամբ*] E *արբեցութեամբ*] *յագեցութեամբ*
[10] R *զանբանութիւն*] *անբաւութիւն*
[11] E *վարես*] *եւս*
[12] RV *որպէս*]
[13] E *որպէս թէ*] *միայն*
[14] E *ընթացսն*
[15] RV *առ*] + *ի*
[16] E *քունն* RV *քունս*
[17] BD *հանդարտել*
[18] BD *թուլանայ*] *թողանա*
[19] CE *հարկաւորի*
[20] E *բազում*
[21] C *առնեն* E *առնել*
[22] B *պահեն*] + *եւ*
[23] CRV *զերիտասարդս*
[24] C *զծերսն* RV + *եւ*
[25] CERV *գալիսն*
[26] RV *կազմել*
[27] C *զարդք*
[28] EV *յարմարագոյն*
[29] E *պահպանակ*] *պահապան*
[30] N *այսքան... սնուցիչ*]
[31] E *տանց*
[32] E *պահոց*] D *պահոցն*
[33] R *զքաղաքն*] + *զգեւղ* V + *զգեօղ*
[34] BCERV *ուրումն*] *ուրուք*
[35] E *ոչ*]
[36] D *այսպէս*] *այնպէս*
[37] B *զնստուցանէ*] *զընդոստուցանէ*
[38] E *պահք*] *մահք*
[39] V *երեւել*
[40] E *ո*] *ով*
[41] RV *ասաց*]
[42] E *ասաց ոչ*] *յուցցեսցի* BCDRV *ոչ*]
[43] B *պահս* C *պահքն* DE *պահսն*
[44] E *որ*] *ուր*
[45] BE *պարկեշտութեան*] *պարկշտութեան* RV *պարկեշտութիւն*

ցաւ: Փափուկ ծաղր[1], երգք[2] պոռնկականք[18] եւ կաքաւք մոլականք յանկարծաւրէն ի քաղաքէս արտաքս գնան[3], զոր աւրինակ ի դատաւորէ իմեքէ[4] ի դաժանէ[5] ի[6] պահոց[7] ի բաց[8] փախչի[9]: Եւ եթէ ամենեքեան զնա յաղագս գործոց[10] խորհրդակից առնուին[11], ո՛չ ինչ խափան լինէր խորին խաղաղութիւն[12] գոլ յամենայն աշխարհի՝ ո՛չ ազգաց ի վերայ յառնել իրերաց, ո՛չ զաւրականաց պատերազմունք: Ո՛չ արդեաւք գործեալ լինէր[13] զէնք[14] պահոց[15] զաւրացելոց, ո՛չ[16] ատեան[17] ընդունելի լինէր[18], ո՛չ բնակէին ոմանք ի բանտս եւ ո՛չ բոլորովին ունէին անապատք զչարագործս[19], եւ ո՛չ[20] քաղաքք զզրպարտողսն[21], եւ ո՛չ զի[22] վայրընկղմիչսն[23] ծով: Եթէ ամենեքեան էին աշակերտք[24] պահոց, ոչ լուեալ[25] |18ա| *լինէր բնաւին[26], ըստ Յովբայ բանին, ձայն[27] հարկաժողովի* (տե՛ս Յոբ Գ. 18), *եւ ոչ այնպէս[28] էր կենցաղս մեր բազմահառաչ եւ տխրականաւք[29] լի[30]՝ եթէ[31] պահք[32] զկեանս[33] մեր տնաւրինէին: Քանզի յայտ է, թէ վարդապետէին[34] արդեաւք[35] ոչ զկերակրոցն[36] միայն ժուժկալութիւն[37], այլ եւ զարծաթսիրութեան, եւ զագահութեան, եւ զամենայն չարութեան ամենեւին փախուստ եւ զաւտարութիւն[38], որոց[39] արտաքս բարձեցելոց[40] ոչ ինչ[41] արգելոյր ի խոր[42] խաղաղութեան եւ[43] յանխռովութեան[44] անձանց զկեանս մեր անցուցանել:*

6 *Իսկ այժմ ոմանք զպահսն ի բաց առաքելով եւ զփափկութեանն[45] որպէս զերանութեան[46]*

---

1 CE *ծաղր*] + *եւ*
2 D *երգ*
3 RV *գնաց*
4 E *իմեքէ*] *ոմանք*
5 E *դաժանի*
6 E *ի*]
7 DE *պահոցն*
8 E *ի բաց*]
9 C *փաղչի* E *փախչին*
10 E *գործոցն*
11 C *առնուն* E *ունին* RV *առնուաք*
12 ERV *խաղաղութեան*
13 V *լինէր*] *լինէի* R + *ի*
14 BCE *զէն*
15 E *պահոցն*
16 E *ոչ*] *եւ*
17 E *ատեանն*
18 E *լինէր*] *էր* E + *այլեւ*
19 E *զչարագործսն* V *զչար գործս*
20 R *ոչ*]
21 V *զզրպարտութիւն*
22 RV *զի*]
23 RV *վայրընկղմիչսն*] + *ի*

24 D *աշակերտ*
25 C *լուել*
26 E *բնաւին*]
27 E *բանն զձայն*
28 CE *այնպէս*] *այսպէս*
29 C *տխրականաւք*] *մախանաւք* R + *ի*
30 B *լի*] + *եւ*
31 D *եթէ*] *եւ թէ*
32 R *պահք*]
33 D *զկեանքս*
34 E *վարդապետին* E *էին*]
35 C *արդաւք*
36 E *զկերակրոյն*
37 EV *զժուժկալութիւն*
38 RV *օտարութիւն*
39 V *յորոց*
40 E *բարձելոց*
41 C *զինչ*
42 E *խոր*]
43 R *եւ*]
44 RV *յանխռովութեան*]
45 RV *զփափկութիւն*
46 C *երանութեան* RV *զերանութիւն*

կենաց զհետ երթալով, բազում[1] *այնոցիկ չարեացն սովորութիւն ի ներքս ածին*[2] *եւ զիւրեանց ապականեն զմարմինս: Պահեա՛ ինձ զերեսացն զանազանութիւն*[3]*, զայսաւր*[4] *քեզ երկունս*[5] *երեւեալսն եւ զվաղուին*[6]*: Այսաւր*[7] *այտուցեալք*[8]*՝ շառագունեն*[9] *անաւսր քրտամբ*[10] *խոնաւացեալք*[11]*, աչք գիջագոյնք յառաջ վազեն, զհաստատութիւն զգայութեան*[12] *ի ներքուստ խաւարին*[13]*՝ ի բաց բարձեալ*[14]*, իսկ վաղիւն*[15] *հանդարտագոյնք*[16] *բնութեամբ զգոյնն առնուն՝ մտ*|18բ|*աւք*[17] *լցեալք*[18] *եւ ամենայն զգայութեամբք*[19] *հաստատնով*[20] *եւ ոչ միով*[21] *ի ներքուստ պատճառի բնակաց*[22] *ներգործութեանցն խաւարեցելոց*[23]*:*

Պահք հրեշտակաց նմանութիւն, արդարոց՝ խորանակից, կենցաղոյս ողջախոհութիւն: Սոքա[24] *յաւրէնսդիր*[25] *արարին*[26] *զՄովսէս, պահող է*[27] *պտուղ Սամուէլ*[28]*: Պահելով մաղթեց*[29] *Աննա*[30] *զԱստուած*[31]*:* «Ադոնայի[32] Տէր. Ելոյէ[33] Սաբաւովթ[34]. եթէ հայելով[35] հայեսցիս յաղախին[36] քո եւ տասցես ինձ զաւակ[37] առն, տաց քեզ[38] զնա[39] առաջի քո տուեալ[40]: Քանզի գինի եւ[41] ցքի ոչ արբցէ[42] մինչեւ յաւր[43] մահուան[44] իւրոյ» (Հմմտ. Ա. Թգ. Ա. 11): *Սոքա զմեծն Սամփսոն*[45] *դաստիարակեցին եւ, մինչեւ*[46] *ցորքան մերձ էին*[47] *յայրն*[48]*, ըստ հազարաց անկանէին պատերազմողքն, եւ դրունք քաղաքաց խլեալք*[49] *լինէին*[50]*, առիւծք*[51] *զձեռացն զաւ-*

---

1 E *զբազումս*
2 C *ածեն* E *ածեալ*
3 E *զանազանութիւնք*
4 R *զայս աւր*] *զայս այսօր* V *զայս*
5 E *երեկունն*
6 V *քեզ… զվաղուին*] C *զվաղուէն* DE *զվաղիւն*
7 R *քեզ… այսաւր*]
8 E *այտուցեալք*] + *եւ*
9 ERV *շառագունեալք*
10 CER *քրտամբք*
11 D *խոնաւացեալ* D + *եւ*
12 ABD *զգենուն եւ*] C *զսգայութիւնն*
13 RV *խաւարեցուցեալք*
14 RV *ի բաց բարձեալ*]
15 D *վաղիւ*
16 CRV *հանդարտագոյն*
17 N *այսոքիկ… մտաւք*]
18 E *լցեալ*
19 A *զգաութեամբ* C *սգայութեամբ* D *զգայութեամբ*
20 E *հաստատեալ* R *հաստնով* V *հաս*
21 E *միայն*
22 B *բնականաց* C *բնականց* D *բնական* E *բնականացն*
23 R *խաւարեցելոյ* E *ներգործութեանց խաւարեցելոցն*

---

24 RV *սոքա*] *պահքն*
25 B *աւրինադիր* RV *օրինադիր*
26 RV *արար*
27 E *է*] *եւ*
28 A *սամուել* C *սամուիել*
29 A *մաղթեացան* E *մաղթեաց*
30 E *նա*]
31 E *զԱստուած*] + *Աննա*
32 BD *Ադոնիայ*
33 CE *ելոյէ*] *ելովե*
34 C *Սաբաովթ* D *Սաբաւօդ* RV *Սաբաւօթ*
35 V *հայեսցի*
36 R *աղախին*
37 RV *զաւակ առն*] *արու զաւակ*
38 E *քեզ*]
39 E *զնա*] + *նուէր*
40 E *տուեալ*]
41 V *եւ*]
42 V *արբցէ*] *արցէ*
43 CDE *յաւր*] *ցօր*
44 B *մահուն*
45 B *սամփովն* CRV *Սամսոն*
46 ER *մինչեւ*
47 R *էին*] *էր առ ինքն* V *էր*
48 R *յայրն*] V *առ ինքն*
49 C *խլել*
50 E *լինէին*] + *եւ*
51 BV *առեւծք*

րութիւն[1] *ոչ ժուժկալէին*[2]*: Իսկ յորժամ արբեցութիւն եւ պոռնկութիւն գնա*[3] *առին*[4]*, ըմբռնեալ*[5] *լինէր ի թշնամեացն եւ, յաչացն պակասեալ, խաղ*[6] *առաջի մանկանցն կայր*[7] *այլազգեացն*[8] *(*Դտ՟. Դատ. ԺԴ-ԺԶ.*): Պահելով Եղիաս*[9] *փակեաց զերկինս զերիս*[10] *ամս եւ յամիսս*[11] *վեց (*Հմմտ. Գ. Թգ. ԺԷ. 1*): Քանզի ետես ի*[12] *բազում յագեցութենէն*[13] *ծնեալ թշնամութիւն*[14]*, հարկաւորաբ*|19ա|*ար նոցա*[15] *զակամա[յ]*[16] *սովոյն*[17] *զպահսն ի վերայ էած, որով յանչափս*[18] *նոցա խնդացեալս*[19] *զմեղսն արգել՝ որպէս խարանաւ իւիք կամ համամամբ պահովքն*[20] *զառաւելութիւն յառաջ եկելոյ չարին կտրեաց:*

7 *Ընկալարուք զպահս,* [21]*եղբարք*[19]*, զտնակիցն ձեր*[22] *եւ զհամասեղան*[23]*: Ծառա՛յք*[24]*, զհանգիստն հանապազորդն սպասաւորութեանցն*[25] *աշխատութեանց: Փարթա՛մք, որ բժշկեն զձեզ*[26] *ի յագեցութենէ վնասուց եւ փոփոխումն վայելչական*[27] *առնեն ի սովորութեանց արհամարհանաց: Հիւա՛նդք, զառողջութեանն մայր*[28]*: Առո՛ղջք, զքաջողջութեանն ձերոյ զպահպանութիւն*[29]*: Հա՛րց*[30] *բժիշկս, եւ պատմեսցեն քեզ*[31]*, եթէ զեղխագոյն է ամենեցուն ի*[32] *ծայր քաջողջութիւնն*[33]*: Յաղագս ոգոյ ի ձեռն պահոց բերեն զառաւելեալն հմտագոյնքն*[34]*, որպէս զի մի՛ ծանրութեամբ*[35] *բազմամսութեանն խորտակեսցի զաւրութիւնն: Քանզի նմին իրի կարաւտութեամբ*[36] *քակեն զանչափութիւնն, ընդարձակութիւն իմն եւ գնացս*[37] *եւ սկիզբն*[38] *երկրորդ աճմանն սննդական*[39] *ուժոյն պատրաստեն: Այնպէս*[40] *ամենայն գործոց*[41]*, ամենայն մարմնոյ լիցի*[42]

---

[1] E *զօրութեան*
[2] E *ժուժէին*
[3] C *գնա*] *գնոսա*
[4] E *առին*] *ըմբռնեցին*
[5] E *ըմբռնեալ*] *տկարացեալ*
[6] E *խաղալիկ* E + *լինէր*
[7] E *կայր*]
[8] E *այլազգացն*
[9] E *Եղիաս*] *Հեղիաս* R *Եղիա* V *Եղիայ*
[10] BD *երիս*
[11] CR *զվեց ամիս* BDV *ամս*] *ամիսս*
[12] R *ի*]
[13] E *յագեցմանէն*
[14] E *զթշնամութիւնն*
[15] RV *նոցա*]
[16] E *զակամայ*] + *ի*
[17] R *սովն*
[18] CDE *յանչափ* V *անչափս*
[19] D *խնդացեալս*] E *խնդացեալ*
[20] A *պահաւքն* C *պահովք* E *պահոցն*
[21] E *եղբարք*] *աղքատք*
[22] RV *ձեր*] *ձեզ*
[23] E *զհամասեղանն* RV *համասեղան*

[24] E *ծառայքդ*
[25] B *սպասաւորութեանցն*] *սպաւորութեանցն* CRV + *եւ*
[26] BDERV *զձեզ*] + *ի*
[27] D *վայելջական*
[28] R *մայրս*
[29] B *պահպանութիւն*
[30] RV *հարցէք*
[31] V *քեզ*] *ձեզ*
[32] CE *ի*]
[33] CD *քաջողջութեանն* V *քաջութիւն* D + *ոչ են*
[34] C *հմտագոյնքն*] *համագոյնք*
[35] R *ծանրութեան*
[36] E *կարօտութեամբն*
[37] E *եւ*]
[38] R *գնաց*
[39] C *սկիսբն*
[40] C *սնդական* D *սնընդակիցն*
[41] C *այնպէս*] *սոյնպէս*
[42] E *գործոյ* ER + *եւ*

պահոց աւգտակարագոյն[1] *պատահումն* |19բ| *եւ ամենեցուն նմանաբար հրամայէ*[2]*, տանց, վաճառաց, ի գիշերի եւ ի տուընջեան*[3]*, անապատաց*[4]*, քաղաքաց*[5]*: Արդ, որ այսքան մեզ յինքենէ*[6] *բարիս շնորհէ, զուրճաբար*[7] *ընկալցուք ըստ Տեառն*[8] *բանին, մի տխրեալք իբրեւ զկեղծաւորս*[9] *(Հմմտ. Մտթ. Զ. 16), այլ զուարճութիւն անձին յարմարութեամբ ցուցանելով: Եւ ոչ այսքան ինձ*[10] *պարտ գոլ հանդիսի*[11] *կարծեմ*[12] *յաղագս պահոց զմխիթարութիւնն*[13]*, որքան ոչ այսաւր զոք չարեաւք*[14] *արբեցութեանն անկանել: Քանզի զպահսն եւ յաղագս*[15] *սովորութեանն*[16] *առ իրեարս պատկառանաց*[17] *բազումք ընդունին: Այլ երկնչիմ յարբեցութենէն, զոր, իբրեւ ժառանգութիւն իմն հայրենի*[18]*, գինեսէրքն պահեն: Վասն զի, զոր աւրինակ*[19]*, զհեռարձակ*[20] *ուղեգնացութիւնսն առնեն, սոյնպէս*[21] *ոմանք յանմտաց*[22] *այսաւր*[23] *առ ի հինգ*[24] *պահոցն*[25] *աւուրս*[26] *գինենան*[27]*: Ո՞*[28] *ոք այնպէս*[29] *անմիտ՝ որպէս թէ նախ քան սկսանելն ըմպել զարբեցողացն խելագարս*[30]*: Ո՞չ գիտես, թէ որովայնդ*[31] *զաւանդսն*[32] *ոչ ապրեցուցանէ*[33]*: Որովայն*[34] *վաճառակից*[35] *է անհաւատ, շտեմարան*[36]*՝ առանց պահպանութեան, բազմաց եղելոց ի նմա զվնասն ունի, իսկ զեղեալն ոչ պահէ:* |20ա| *Տե՛ս մի եւ քեզ վաղիւ եկելոյ այժմու ընթերցեալս ասասցի*[37]*:* «Ոչ զայնպիսի[38] պահս ընտրեցի» (Ես. ԾԸ. 5), *ասէ Տէր: Զի՞ խառնես զանխառնելիսն*[39]*: Զի՞նչ հաղորդութիւն է*[40] *պահոց ընդ արբեցութեան*[41]*, զի՞նչ հաւա-*

---

[1] E *լիցի*] + *ի*
[2] RV *օգտակարութիւն*
[3] A *հրամաէ*
[4] A *տւնջեան* C *տւնջեն*
[5] N *լցեալք… քաղաքաց*] RV *քաղաքաց*] + *գեղեցիկ եւ ագարակաց*
[6] E *յինքենէ*]
[7] RV *զուարճութեամբ* RV + *եւ ուրախութեամբ*
[8] E *Տեառն*]
[9] E *զկեղծաւորսն*
[10] CE *ինձ*] *ինչ*
[11] C *հանդիսի*] *հանդիստ*
[12] E *կարծես*
[13] E *մխիթարութեանն*
[14] C *չարաւք* E *զչարիւ*
[15] E *եւ յաղագս*]
[16] E *սովորութեանն*] + *եւ*
[17] E *պատկառանօք*
[18] E *հայրենի*]
[19] CE *աւրինակ*] + *որք*

[20] C *զհեռարձակ*] *զհամարձակ*
[21] C *սոյնպէս*] + *եւ*
[22] CD *անմտաց* E *յանմտացն*
[23] E *այսաւր*] C *անայսաւր*
[24] ABCE *հինգ*] *հին* AC + *եւ* BDE *եւ*]
[25] C *պահոց*
[26] C *աւուրս*]
[27] BD *գինանան*
[28] B *ո*] *ով*
[29] E *այնպէս*] *այնքան*
[30] N *արդ… խելագարս*] V *եւ… խելագարս*] CE *խելագարի*
[31] EN *որովայն*
[32] ENRV *զաւանդն*
[33] RV *ապրեցուցանէ*] *պահէ*
[34] V *որովոյն*] + *անշահ*
[35] N *վաճառական*
[36] N *շտեմարան*] + *է*
[37] E *ասասցի*] *ստասցի*
[38] E *զայնպիսի*] *զայն*
[39] N *բազմաց… զանխառնելիսն*] V *անխառնելիսն*
[40] N *է*]
[41] C *արբեցութեան*] *ժուժկալութեան* RV + *եւ կամ*

սարութիւն[1] *գինեկիզութեան*[2] *առ*[3] *ժուժկալութիւն*[4]*:* «Զի՞նչ դրակցութիւն[5] տաճարի Աստուծոյ եւ[6] կռոց» (Հմմտ. Բ. Կրնթ. Զ. 16), *քանզի տաճար*[7] *Աստուծոյ են*[8]*, յորս*[9] *Հոգին*[10] *Աստուծոյ*[11] *բնակէ*[12] *(Հմմտ. Ա. Կրնթ. Գ. 16), եւ տաճար կռոց*[13]*, որք*[14] *արբեցութեամբ խառնափնդորեալք*[15] *զվաւաշոտութիւնն*[16] *ընդունին: Այսր աւուր*[20] *աւրս*[17] *նախադուռն է պահոց: Ոչ ոք ուրեք*[18] *ի նախադրունս պղծեալ արժանաւոր*[19] *է մտանել ի սրբութիւնսն: Եւ ոչ ոք ծառայ հաշտեցուցանել կամելով զիւր տէրն թշնամեաւ*[20] *նորա վերակացուաւ եւ*[21] *հաշտեցուցանողաւ*[22] *վարեսցի*[23]*: Արբեցութիւն թշնամի*[24] *է*[25] *յԱստուած*[26]*, եւ պահք՝ սկիզբն ապաշխարութեան: Եթէ կամիցիս խոստովանութեամբ երթալ առ Աստուած, փախի՛ր յարբեցութենէն, մի՛ երբէք զդժնդակագոյն գործիցէ*[27] *զազատութիւնն*[28]*: Բայց ոչ էր*[29] *բաւական ըստ ինքեան ի բաց արգելումն կերակրոցն*[30] *առ ի գովելի պահսն, այլ*[31] *պահեսցուք զպահսն*[32]*՝ ընդունելիս*[33] *հաճոյս Աստուծոյ: Ճշմարիտ պահք՝ չարին աւտարութիւն, կրաւ*|20բ|*նաւորութիւն լեզուի*[34]*, սրտմտութեան արգելումն, ցանկութեան մերժումն*[35]*, չարախաւսութեան*[36]*, ստութեան*[37]*, երդմնահարութեան. սոցա կարաւ-*

---

[1] N *հաւաբարութիւն*] + *է*
[2] R *գինեկիզութեան*] *է որովայնամոլութեան* V *որովոյնամոլութեան*
[3] ENRV *առ*] *ընդ*
[4] C *զինչ... ժուժկալութիւն*] NRV *ժուժկալութեան* E + *եւ*
[5] N *դրակցութիւն*] *նմանութիւն* NRV + *է*
[6] C *եւ*] *ընդ*
[7] N *տաճար*] + *է*
[8] N *են*]
[9] V *յորս*]
[10] R *հոգին*] +*սուրբ*
[11] V *աստուծոյ*] *մեր* V + *յոր*
[12] R *հոգիք մեր որ բնակէ* N *բնակէ*] *բնակեալ է* V + *հոգին սուրբ աստուծոյ*
[13] RV *կռոց*] + *է*
[14] RV *որք*] *որ որովայնամոլութեամբ եւ մսակերութեամբ եւ*
[15] A *խառնաբնդորեալք*
[16] D *զվաւաշոտութիւնսն*
[17] C *աւրս*] *որս*
[18] E *ուրեք*]
[19] E *արժանաւորի*
[20] C *թշնամեաց*
[21] E *եւ*]
[22] E *հաշտեցուցանել*
[23] N *այսր... վարեսցի*] E *վարեսցի*] *վարկցի*
[24] N *թշնամութիւն*
[25] N *է*] + *առ*
[26] E *աստուծոյ* N *աստուած*
[27] BD *գործիցի* E *գործեսցիս*
[28] E *զազատութիւնն*] *յօտարութիւնն*
[29] CE *էր*] *է*
[30] E *կերակրոյն*
[31] N *եթէ... այլ*] *պահելով Եղիայ փակեաց զերկինս զերիս ամս եւ զվեց ամիս քանզի ետես ի բազում յագեցութենէ ծնեալ զթշնամութիւնն հարկաւորաբար նոցա զակամա պահս սովոյն ի վերայ ածէր որով զանչափ խառնակեալ զմեղս նոցա արգել որպէս խարանաւք իւիք կամ հատմամբ սրոյ. պահաւքն զառաւելութիւն առաջակայ չարեացն կարեաց Պահք հրեշտակաց նմանութիւն արդարոց խորանակից կենցաղոյս ողջախոհութիւնն*
[32] N *զպահս*
[33] CN *ընդունելիս*] + *եւ*
[34] A *լեզւի* BD *լեզուոյ*
[35] N *ցանկութեան մերժումն*]
[36] N *չարախաւսութեան*] + *եւ*
[37] N *ստութեան*] + *խափանումն եւ ամենայն բարեգործութեանց տիրապէս յառաջդիմութեամբ կատարումն*

տութիւն[1] *պահք են*[2] *ճշմարիտք*[3]*։ Յայսոսիկ պահք բարիոք*[4] *են*[5]*։*

8 ***Փափկասցուք***[6] ***ի նոսա***[7] ***բանի հոգւոյն***[8] ***եւ ի***[9] ***վերստին առնուլ փրկութեանցն աւրինաւորաց***[10] ***եւ***[11] ***յամենայն ուղղութիւն***[12] ***անձանց մերոց աւանդիցն։ Իսկ ի ծածուկ զպահսն պահեսցուք***[13]***, յաղագս որոյ եւ մարգարէն աղաչէ ասելով՝*** «ոչ սովամահ առնէ Տէր զանձինս արդարոց[14]» (Առակ. Ժ. 3), ***ոչ տեսի զարդարն լքեալ եւ ոչ զաւակ***[15] ***նորա մուրանալ հաց*** *(Հմմտ. Սղմ. ԼԶ. 35)*: ***Քանզի ոչ յաղագս զգալոյ***[16] ***ասաց հացի, որ գիտէր***[17] ***զմանկունսն***[18] ***հայրապետին մերոյ Յակոբայ հացի աղագաւ իջեալ***[19] ***յԵգիպտոս, այլ յաղագս հոգեւորին ասէ կերակրոյ, ըստ որում ի ներքս մեր մարդն***[20] ***կատարի։ Մի՛ եկեսցէ ի վերայ մեր հրէիցն սպառնացեալ պահքն։ «Քանզի ահա աւուրք գան, ասէ, Տէր, եւ ածից ի վերայ երկրի զայն սով,*** «ո՛չ սով հացի եւ ո՛չ ծարաւ ջրոյ, այլ սով լսելոյ զբանն Աստուծոյ[21]» (Ամվ. Ը. 11), ***զոր***[22] ***յաղագս այնորիկ***[23] ***ած***[24] ***արդար Դատաւորն, վասն զի տեսանէր զնոցա միտսն անկերակրութամբ ճշմարի|21ա|տ աւանդիցն սովահեղձոյցս***[21] ***եւ առաւել գիրացեալ նոցա եւ մարմնացեալ***[25] ***զարտաքին մարդն։ Արդ, զամենայնի կարգի զաւուրս***[26] ***կերակրեսցէ զմեզ Հոգին Սուրբ առաւաւտնովք***[27] ***եւ երեկորնովք***[28] ***բարեկեցութեամբք։ Մի՛ ոք կամաւորապէս վերջասցի ի հոգեւոր բարեկեցութենէն։ Ամենեքեան ճաշակեսցուք ի զուարթալից խառնելեացն, զոր իմաստութիւնն խառնեալ***[29] ***եդ մեզ զուգութեամբ, որքան է տանել իւրաքանչիւր ումեք լցցէ։ Քանզի խառնեաց յիւր խառնարանն, եւ «եղեն իւր գենլիս***[30]***»: Այս է զկատարելոցն զկերակուրն, «ի ձեռն որոյ ունակութեան***[31] ***զգայութիւնքն***[32] ***կրթել յընդունելութիւնն***[33] ***առ ի յորոշումն***[34] ***բարւոյ***[1]

[1] C *կարօտութեան*
[2] E *են*]
[3] D *ճշմիտք* E *ճշմարիտ*
[4] N *երդմնահարութեան... բարիոք*] E *բարւոք*

[5] E *են*] *է*
[6] D *փափկասցուք*] + *Տեառն*
[7] BD *նոսա*] *նուագս* C *նւագս*
[8] A *հոգոյն*
[9] E *ի*]
[10] D *օրինաւորացս*
[11] BD *եւ*]
[12] E *ուղղութիւնս*
[13] N *են... պահեսցուք*]
[14] C *արդարոց*] + *եւ*
[15] E *զզաւակ*
[16] B *զգալւոյ* C *սգալո* E *զգալի հացի*
[17] B *գիտերն*
[18] E *զմանկունս*
[19] E *իջելոյ*
[20] D *մարդկան*

[21] BDE *Աստուծոյ*] *Տեառն*
[22] E *զոր*]
[23] E *այնորիկ*] *որոյ*
[24] CE *էած*
[25] D *մարմացեալ*
[26] A *զաւաւրս*
[27] E *առաւօտնօք*
[28] E *երեկորնեօք*
[29] BCDE *խառնեալ*] + *առաջի*
[30] E *զենլին*
[31] E *ունակութիւնն*
[32] A *զգաութիւնքն*
[33] C *յնդունելութեանն*
[34] N *յաղագս... յորոշումն*]

ւոյ[1] եւ չարի»: Յոր[2] առատապէս բերեալ[3]՝ գոցուք արժանաւորք եւ հարսանեացն ուրախութեան Քրիստոսիւ Յիսուսիւ Տերամբ մերով, որում փառք եւ զաւրութիւն յաւիտեանս. ամէն[4]:

[1] E *բարոյ*
[2] E *յորս*
[3] CE *բերեալք*

[4] N *բարւոյ... ամէն*] եւ Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ փառք յաւիտեանս յաւիտենից C յաւիտեանս ամէն] E ամէն] հասանել չնորհօք եւ մարդասիրութեամբ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի որում վայել են փառք իշխանութիւն եւ պատիւ այժմ եւ միշտ

Գ. |21բ| [1]ԱՐԲԵՑՈՂԱՑ[22]

1 *Շարժէ[2] զիս բանս երեկորնեայք[3] տեսութիւնք[4] եւ արգելու[5] զիմ դարձեալ զյորդորումն, եւ բլշեցուցանէ[6] զաւժարութիւնս[7] նախ առեալ աշխատութեանցն անպտղութիւն: Քանզի[8] երկրագործ, յառաջագոյն նմա սերմանեաց[9] ոչ բուսուցելոց, դանդաղկոտ լինի առ[10] երկրորդ[11] անգամ ի նոյն անդս դարձեալ արկանել զսերմանսն: Վասն զի այսքան[12] խրատուց[13] յառաջ առելոց[14] ժամանակաւ մաղթել ոչ նուազեցաք, եւ ըստ կարգի յէաւթն[15] յայսոսիկ յէաւթն երեկս պահոց ի գիշերի եւ ի տուէ ձեզ վկայելով զԱւետարանն շնորհին[16] ոչ դադարեցաք[17]. ոչի՞նչ եղեւ աւգուտ: Յորպիսի՞ յոյսս խաւսեցարուք այսաւր, ո՞րքան գիշերս սնոտիս հսկեցիք[18], քանի՞ աւուրս ունայն ժողովեցայք, եթէ՝ ընդունայն: Քանզի յառաջատութեան[19] լեալ բարեաց գործոց, ապա զկնի ընթանայ առ ի սկզբանէն սովորութիւն, ոչ միայն զաշխատութեան[20] վարձ տուգանեցաւ, այլ եւ ծանրագունի արժանի լինի դատապարտութեան: Զի որ ճաշակեաց զբարւոք[21] Աստուծոյ բանն եւ ծանաւթութեան խորհրդոցն արժանի եղեւ[22], զամենայն մատնեաց՝ հեշտութեան սակաւ ի մոլորեալ: «Քանզի փոքրագոյնն ներելի է ողորմութեան, զաւրաւորք[23]», ասէ[24],* «զաւրաւորաբար խուզե[ս]ցին» (Համմտ. Իմաստ. Զ. 6): *Մի գիշեր եւ մի առաջարկութիւն թշնամոյն զամենայն զաշխատութիւնն զայն եղոյծ: Ո՞ր յաւժարութիւն այժմ բանի: Որպէս* |22ա| *թէ լուէի[25], քա՛ջ գիտասջիք, եթէ ոչ երկնչէի յարացուցէն Երեմիայի, զոր, առ ժողովուրդն անհաւան խաւսել ոչ կամելով[26], կրեաց զայն, զոր ինքն պատմեաց, եթէ եղեւ նա հուր ի փորի[27] եւ լքեալ լինէր ամենայն[28] ուստեք, եւ ոչ կարէ բերել* (Համմտ. Երմ. Ի. 9)*: Կանայք շռայլեալք, մոռանալով զերկիւղն Աստուծոյ, զհուրն յաւիտենական քամահեցին, յա-*

---

[1] D *զարբեցողաց*] *նորին զարբեցողաց* E *նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսին ընդդէմ արբեցողաց*
[2] D *շարժէ*] *արժէ*
[3] C *երեկորայք*
[4] E *տեսութիւն*
[5] C *արգելումն*
[6] E *բլշացուցանէ*
[7] B *զյոժարութիւնս*
[8] CE *քանզի*] + *եւ*
[9] B *սերմանց* CE *սերմանցն*
[10] C *առ*] + *ի*
[11] E *յերկրորդ*
[12] E *յայսքան*
[13] C *խրատուցն*
[14] AE *առելոց*
[15] E *յեօթն*
[16] E *շնորհւն* C + *Աստուծոյ*
[17] B *դադարեցաք*] + *ասել եւ*
[18] A *հսկեցի* E *հսկիցի*

[19] C *յառաջատւութեանն*
[20] CD *զաշխատութեանն*
[21] C *զբարիոք*
[22] C *ողոն*
[23] BC *զաւրաւորք*] *զոր առակքն*
[24] D *ասէ*] + *զօրաւորք*
[25] C *լռեսցի*
[26] C *կամելով*] *կարելով*
[27] C *փորի*] *փայտի*
[28] E *լինիւր յամենայն*

ւուր յայնպիսում[1], յորժամ նոցա պարտ էր յաղագս յիշատակի Յարութեան[2] նստել ի տունս եւ մտածութիւն առնուլ զԱւուրն այնորիկ, յորում[3] բանայցեն երկինք եւ երեւեսցի մեզ Դատաւորն երկնից եւ փողք Աստուծոյ եւ յարութիւն մեռելոց եւ դատաստան արդարութեան եւ հատուցումն[4] իւրաքանչիւր ումեք ըստ գործոյ իւրում: Փոխանակ զայսոսիկ ունել ի խորհուրդս եւ մաքրել զիւրեանց սիրտս[5] ի չարեաց մտածութեանց եւ ջնջել արտասւաւք զյառաջ[6] մեղուցեալսն[7] եւ պատրաստ լինել ի հանդիպումն Քրիստոսի մեծի Աւուրն յայտնութեան[8] Նորա՝ ի բաց սասանեցուցեալ[9] զլուծ ծառայութեանն Քրիստոսի, ընկենլով ի գլխոյ[10] զբարեձեւութեան[11] ծածկոյթս, արհամարհել|22բ|ով զհրեշտակսն զնոսին, անամաւթեցան յամենայն դէմս արուի՝ հարթուցանելով զվարսս, քարշելով զպատմուճանս եւ «ոտիւքն միանգամայն խաղալով» (Հմմտ. Ես. Գ. 16), պակշոտեալ ակամբ, հեղեալ ծաղու առ ի կաքաւսն մոլորեցան[12], զամենայն երիտասարդացն անարգութիւնդ[13] յինքեանս կոչէին, յառաջին քաղաքին մասունս պարս կացուցեալ, գործարան ընտանի իւրեանց անամաւթութեան[14] զսրբեալ տեղիսն արարին: Պղծեցին զաւդ երգովքն[15] պոռնկութեան[23], գարշեցուցին զերկիր անմաքուր ոտիւքն[16] ի կաքաւսն, կալան տեսարան ինքեանց զերիտասարդացն բազմութիւն կացուցանելով, զհարթուցեալն արդարեւ խելագարեալս[17] ի մոլորութենէ[18] եւ ոչ ի մի առաւելութիւն նուազեալք: Զայսոսիկ[19] զի՞արդ լռեցից եւ զի՞արդ ըստ արժանւոյն[20] ողբացից: Գինի մեզ անձանց այսպիսի[21] տոյժս արար, գինի՝ յԱստուծոյ շնորհ[22] ի մխիթարութիւն տկարաց տուեալ՝ ողջախոհից[23] զէն, այժմ լեալ[24] շռայլութեան պակշոտելոցն:

2 Արբեցութիւն՝ ինքնայօրդոր դեւ[25]՝ ի ցանկութենէ յոգիս |23ա| անկեալ, արբեցութիւն՝ չարութեան մայր, առաքինութեան ընդ-

---

1 A յայնպիսում] յայնպիսւում E յայսպիսում
2 CE յարութեանն
3 C յորում] յորժամ
4 C հատուցումն] + ըստ
5 C սիրտս] միտսն
6 C զյառաջ] զառաջին
7 C զմեղուցելսն
8 E յայտնութեանն
9 E սասանեցեալ
10 D գլխոյ] գլոյ
11 A զբարեձեւութեանն
12 C մոլորեցան] + եւ
13 E անարգելութիւն C անարգութիւնս
14 A անամաւթութեանն
15 C երգովն E երգօքն
16 CE ոտիւք
17 CE խելագարեալս] + ամենեւին
18 E մոլութեան
19 E յայսոսիկ
20 A արժանոյն
21 E զայնպիսի
22 C շնորհ] + ի
23 E ողջախոհիցն
24 A լիալ B լիեալ
25 C դեւ] եւ

դիմակ, զարին երկչոտ ցուցանէ[1], զողջախոհն՝ պակչոտեալ, զարդարութիւն ոչ գիտէ, զիմաստութիւն[2] ի բաց բառնայ: Քանզի, զոր աւրինակ, ջուր պատերազմող է հրոյ, սոյնպէս անչափութիւն գինւոյ[3] զխորհուրդսն[4] շիջուցանէ: Յաղագս որոյ դանդաղելի է ասել զարբեցութենէ[5] ոչ իբրեւ[6] զփոքրէ[7] իմեքէ չարէ քամահել արժանւոյ[8], այլ որպէս ոչ ինչ աւգուտ տալով բանիս: Քանզի որ արբենայն խելագարի[9], ցնորի, ընդունայն երգէ, զայրանալով ոչ լսողացն: Արդ, ո՞ւմ խաւսեսցուք, զի որ պէտս ունի խրատու ոչ լսէ զասացեալսս, իսկ ողջախոհն եւ արթունն ոչ ինչ կարաւտանայ բանիս աւգնականութեան մաքրել յախտէն: Զի՞նչ եւս պէտս արարից մերձաւորաց, թէպէտեւ բանս՝ անպիտան, եւ լռութիւն՝ տարակուսելի: Անտեսե՞մք զխնամս[10]: Այլ վտանգաւոր է ծուլութիւնն: Իսկ բարբառեսցո՞ւք զինչ[11] արբեցելոցն[12]: Այլ ի մեռեալ լսելիս հնչեմք: Մի՛ երբէք իբր ի ժանդախտականացն հիւանդութեանց մարմնոցն[13] բժիշկ[14] զառողջսն նախ|23բ|ապահպանութեան[15] աւգնականութեամբք ամրացուցանեն, իսկ յըմբռնեալսն յախտէն ոչ ձեռնարկեն[16]: Այսպէս եւ մեզ՝ կէս[17] ունիցի[18] բանս զպիտանացուն, պահպանութիւնս ցուցանելով ախտիցն, ոչ ի բաց զվճարումն եւ բժշկութիւն յախտէ ըմբռնեցելոցն:

3 *Ի՞ւ զանազանեցար յանբանիցն, ո՛վ մարդ. ո՞չ շնորհիւ բանիդ, զոր առեալ ի Ստացողէն զքեզ[19], իշխան եւ տէր եղէր ամենայն ստացուածոց, զոր այժմ ի բաց բառնալով զքո միտս ի ձեռն արբեցութեանն,* «յար անկար անբանից[20], անմտից եւ նմանեցար նոցին» (Հմմտ. Սղմ. ԽԸ. 13): *Մանաւանդ թէ քան զարաւտականսն ասեմ եւս անբանագոյնս գոլ, որք յարբեցութեան են: Զի[21] չորքոտանիք ամենայն զազանք կարգեալ ունին զառ խառնակութեանցն յարձակմունս[22], իսկ որք յարբեցութենէն զանձն մոլորեցուցին[23] եւ զմարմին յանբնական ջերմութենէ[24] լցեալք, զամենայն ժամա-*

---

[1] E *երկչոտ ցուցանէ*] *երկչոտեցուցանէ*
[2] C *զիմաստութիւն*] *զիմաստն*
[3] A *գինոյ*
[4] C *զխորհուրդն* E *զխորհուրդս*
[5] C *զարբեցութեանն*
[6] A *իբր*
[7] A *զփոքրէ*
[8] C *արժանո*
[9] E *խելագարի*] + *եւ*
[10] E *զխնամսն*
[11] E *զինչ*]
[12] CE *զարբեցելոցն*

[13] C *մարմնոյն* B + *որ ոչ զաւրէ դէղ*
[14] C *բժիշկք*
[15] C *նախապահպանութեանն*
[16] B *ձեռնարկեն*] *ձեռն արկանեն*
[17] E *կէս*] *կէտ*
[18] A *ունիցի*] + *ի*
[19] C *զքեզ*]
[20] E *անբանից*]
[21] CD *զի*] + *թէ* E *եթէ*
[22] E *յարձակմունսն*
[23] E *մոլորեցուցին*] *մոլեցուցին*
[24] C *ջերմութենէն*

նակս եւ զամենայն ժամ առ[1] յանմաքուրս եւ յանամաւթ խառնակութիւնս վարին[2]: Եւ ոչ զայս միայն զանբանութիւն[3] ի նոսա առնէ, այլ եւ զգայութեանն[4] փոփոխումն վատթարագոյն[5] քան զամենայն անասնոյ[6] ցուցանէ զարբեալն: Քանզի ո՞ր արաւտական այնպէս թերատեսէ եւ այնպէս[7] թե|24ա|րալսէ[8], որպէս արբեալն: Ո՞չ անգիտանան զընտանեգոյնն[9] եւ ընթանան բազում անգամ առ աւտարս՝ իբր[10] առ սովորս: Ո՞չ ի ստուերս[11] վազեն յոլովակի՝ որպէս ի խոռոչս[12] կամ ի ձորս: Հնչմամբ նոցա եւ շաչմամբ, իբր[13] ծովու[14] ալէկոծեցեալոյ[15], ականջք լցեալ են, իսկ երկիր ուղղորդ կանգնեալ կարծի եւ լերինք ընթանալ չուրջ: Նոքա երբեմն ծիծաղին անդադար[16], երբեմն վտանգեալք լան անմխիթարապէս: Այժմ յանդգունք[17] եւ աներկիւղք[18], եւ այժմ դարձեալ զարհու|24բ|րեալք եւ երկչոտք[19]: Նոցա քունք ծանունք եւ դժուարթերթելիք եւ հեղձուցանողք եւ արդարեւ մահու դրացի[20], իսկ արթնութիւնք[21] նոցա անզգայունք[22]: Քանզի երազ է նոցա[23] կենցաղս, եւ որք հանդերձ ոչ ունին եւ զինչ ուտիցեն ի վաղիւն, թագաւորաց եւ զաւրուց իշխանաց յարբեցութենէն, եւ քաղաքաց տնաւրինեն եւ[24] ինչս բաժանեն: Այսպիսեաւք[25] երեւութիւք եւ խաբեութեամբ այսպիսեաւ եռացեալ գինին զսիրտն նոցա լնու: Եւ այլք յընդդիմակն ածեալք լինին ախտ[26]: Դժոխայոյսք են, է՛ւ տրտումք, է՛ւ ցաւոտք, է՛ւ արտասուաւք լի, է՛ւ երկչոտք զարհուրեալք, է՛ւ դիւրասարսեւլիք: Նոյն գինի՝ ի զանազանս[27] մարմնոցն[28] ունակութիւնս ազգի ազգի ախտս ոգւոցն[29] գործելով: Քանզի ոմանց հեղումն արեանն առնէ առ ի վեր երեւութիւնն ծաղկեցուցանելով՝ զուարթս եւ հեչտալիս եւ ուրախացեալս զնոսա ցուցանելով, իսկ ոմանց ծանրութեամբ լցուցեալս, զունակութիւնսն ժողովելով նոցա եւ ի

[1] E *առ*] + *ի*
[2] C *վարին*] *վատնեն*
[3] C *զանբանութիւն*] *զանազանութիւն*
[4] C *զգայութեանն*] *սգայութեանցն*
[5] C *վատարագոյն*
[6] C *անասնոց*
[7] A *այնպէս*]
[8] C *թերի լսէ*
[9] C *զընդանեգոյնսն*
[10] CE *իբրեւ*
[11] A *սուերս*
[12] D *խորոջս*
[13] CE *իբրեւ*
[14] C *ծով*
[15] E *ալեկոծելոց*
[16] C *անդադար*] + *եւ*
[17] C *յանդուգն*
[18] A *անեերկիւղք* C *անեերկեղք*
[19] E *երկնչոտք*
[20] CE *դրացիք*
[21] C *արթունքն*
[22] C *անսգայունք*
[23] E *նոցա*] *քնոյն*
[24] C *եւ*]
[25] C *այսպիսեւք*
[26] CE *ախտք*
[27] E *զանազան*
[28] C *մարմնոյն*
[29] C *ոգոցն*

վայր զսպելով զարիւնն, ի հակառակս[1] նոցա ածէ տրամադրութիւն: Եւ զի՞նչ պարտ է ասել զայլոց ախտից զհոյլս, զդժուարութի՞ւնս բարուցն, զդիւրազայրացո՞ղս, չոգմոգութի՞ւնս, զսրտմտութի՞ւնս ոգւոցն, զաղաղա՞կն, զամբոխն առ ամենայն խաբէութի՞ւնս դիւրածումն, առ ի յարձակմունսն անչեմարատնեա՞լս:

4 Առ ի հեշտութիւնն անարգելս[2] յայտնապէս իբր[3] յաղբերէ[4] ի գինոյն բերեալ լինի եւ անկանի անապակաւն[5] վաւաշոտութեան[6] ախտն՝ զամենայն արաւտակացն զմոլութիւն[7] յէգն[8] երկրորդս արբեցողացս[9] թշնամանս[10] երեւեցուցեալս[11]: Զի եթէ անբանքն ճանաչեն զսահմանն[12] բնութեանն, իսկ արբեալքն յարուին[13] զէգն[14] եւ յիգին զարուսն խուզեն: Եւ ոչ անցանել բանիւ է դիւրագոյն ամենեցուն զարբեցութենէն[15] դժնդակութիւնս: |25ա| Զի որք ի ժանդախտէ վնասք ժամանակաւ[16] լինին մարդկան, սղաբար յաւդոյզ[17] յինքենէ ապականութիւն ընդունին ի մարմինն, իսկ ի գինւոյն անկանին վաղվաղակի: Այնպէս զանճն կորուսեալք՝ որպէս յամենայն ախտէ[18] դոլ խայտաբղէտք եւ եւս զնոյն ինքն զարմնոյն ունակութիւն ապականեն եւ, ոչ միայն առաւելութեամբ հեշտութեանցն[19] ցաւեցեալոցն[20] ի վաւաշոտութիւնս[21] հալեալք եւ ցնդեալք, այլ նովին իսկ ծանրութեամբ լցեալք եւ հակեալք[22], կենդանական ոլոր[23] լուծեալ մարմին բերեալ լինի: Նոցա կապուտակ աչք, դեղնեալ վերերեւութիւն[24], չունչ առաջի կացեալ, լեզու լքեալ եւ բարբառ աննշան, ծայրագեղձք[25] ոտք որպէս մանկանցն[26]՝ ինքն ինքեան իբրեւ յանշնչաց[27] հոսելով[28]: Ողորմելիք փափկութենէն, ողորմագոյնք քան, որք ի խորսն[29] ճմեռնանան, զորս այլք այլոց[30] ընդունելով եւ ընկղմելով ալիքն ի վեր գալ ոչ հրամայեն խռովու-

---

[1] E *հակառակ*
[2] B *անարգելս*
[3] E *իբրեւ*
[4] C *յաղբիւրէ*
[5] C *անապական*
[6] A *վաւաշոտութեանն*
[7] C *մոլութիւն*
[8] C *յեգն*
[9] A *արբեցողացն*
[10] BCD *թշնամութիւնս*
[11] E *երեւեցուցեալ*
[12] E *զսահմանս*
[13] E *զարուն*
[14] C *յեգն*
[15] C *յարբեցութենէ*
[16] C *ժամանակն*
[17] E *յոդոյն*
[18] E *ախտէ*] *ախտոյ*
[19] A *հեշտութեան* C *հեշտութեանց*
[20] A *ցաւեցելոցն*] *աւեցելոցն* C *նայեցելոցն*
[21] C *վաւաշոտութիւն*
[22] C *հակեալք*] *հարկեալք*
[23] C *ոլոր*] *բոլոր*
[24] C *վերերեւութիւնն*
[25] C *ծայրագեղիք* E *ծայրաղեղիք*
[26] C *մանկանցն*] + *արտաքս դատումն աւելորդացն*
[27] A *յանշնչաց* BE *յանշնչոց* C *յանշնչո* D *յանշնչոցն*
[28] C *հոսելով*] *հասելո*
[29] C *խորս*
[30] *յայլոց*

թիւնքն: Այսպէս եւ նոցա ան-
ձինքն ընդ խորովք բերեալք[1] լի-
նելով ընկղմին ի դինւոյն: Ցա-
ղագս որոյ իբրեւ ձմեռնացեալք
նաւք[2], յորժամ ի վեր[3] քան
զջուրսն[4] լինին, հարկաւորապէս
արտաքս ընկենլով զբեռն թեթե-
ւանան: Սոյնպէս են նոքա ի հար-
կէ զծանրութիւնն |25բ| *ի բաց*
դնեն: Քանզի փսխելով եւ ժայթ-
քելով[5] հազիւ[6] ազատանան[7] ի
ծանրութենէն: Այսքան դժոխա-
նայ նաւարկութիւնս ողորմելիքն,
որքան որք գհողմն եւ գծովն եւ
զարտաքոյսն[8] վտանգս պատճա-
ռեն: Նոքա ինքնակամ ձգեն յին-
քեանս յարբեցութենէն[9]
զձմեռնն[10]: Որ դիւրահարն[11] է[12], ո-
ղորմելի է, իսկ որ արբենայն,
զնոյն ախտ[13] ախտանալով, ոչ է ո-
ղորմութեան արժանի՝ ինքնակամ
դիւի[14] կռուելով[15]: Եւ որք զարբե-
ցութեանն եդին գդէզս[16], ոչ ախ-
տանալ ինչ[17] դժնդակագոյն[18] ի
դինւոյն, այլ ոչ նուազել արբե-
նալ[19] հնարին: Վասն զի փոքր է
նոցա տիւն եւ փոքր՝ գիշեր[20], եւ
ոչ[21] ձմեռնային տեղոյն ժամա-
նակք: Եւ վախճան ոչ է[22] չարին:
Քանզի զինքն գինին յառաւելու-
թիւն ածէ: Զի ոչ զպէտսն մխիթա-
րէ, այլ[23] զմիւսոյն[24] եւս արբեցու-
թեան զպէտսն անհրաժարելիս[25]
առնէ՝ այրելով զարբեալսն եւ
միշտ յառաւելութեան ցանկու-
թիւնս[26] կոչելով: Առանց լիու-
թեան ըմբռնելոյն[27] տենչանս ու-
նելով իմացեալք, զընդդիմական[28]
ախտանան յաւժարելով, զի խտու-
թեամբ փափկութեանն զգայու-
թիւնք[29] թառամեն: Քանզի որպէս
յոյժ ճառագայթք ստուերացուցա-
նեն[30] զտեսանելիս[31] եւ, զոր աւրի-
նակ[32], սաստիկ հնչմունս ընդ-
|26ա|*դիմաբախեալք անչափու-*
թեամբ[33] ճայթմանն յոչ լսել ամե-
նեւին ածին, այսպէս եւ մոռա-
ցեալքն[34] զինքեանս[35] ի յաւէտ
հեշտասիրութեանցն զտենչանս

---

[1] C *բերել*
[2] E *նաւքն*
[3] B *վեր*] *վերայ*
[4] E *զջուրն*
[5] A *ժայտքելով*
[6] E *հազիւ*] + *հազ*
[7] D *ազատանա*
[8] A *զարտաքոյցն*
[9] A *զարբեցութենէն* C *զարբեցութեանն* E *զյարբեցութեան*
[10] E *ձմեռն*
[11] C *որ դիւրահարն է*] *որպէս դիւրահարի*
[12] CE *է*]
[13] E *ախտ*]
[14] E *դիւին*
[15] B *կռելով* E *կռվելով*
[16] A *զդեղն*
[17] C *ինչ*] *ինձ*
[18] C *դժնդակագոյնս*
[19] C *արբելն*
[20] E *գիշերն*
[21] CE *ոչ*]
[22] A *է*]
[23] E *այլ*] + *եւ*
[24] E *միւսոյն*
[25] E *անհրաժարելի*
[26] C *յառաւելութիւն ցանկութեան*
[27] A *ըմբռնելոյն*] *զըմպելոյն* C *զըմպելով*
[28] C *զընդիմակս*
[29] C *սգայութեամբք* E *զգայութիւնքն*
[30] A *ստուերացուցանեն*
[31] C *զտեսանելիսն*
[32] C *աւրինակ*] + *ի*
[33] D *անչափութեանն*
[34] E *մոռացեալք*
[35] A *զինքեանս*] + *ի*

կորուսանեն: Վասն զի անարարող նոցա ջրի գինին, թէպէտեւ անապակ եւ գաղջ եւ զովագոյն: Ընդունելութիւն թէպէտեւ[1] *ծայրայայտագոյն*[2] *իցէ՝ ձի չիջուցանել*[3] *զի ներքս: Նոցա անչափութեան գինւոյն, զխաչմանն բոց ոչ կարացեալ:* «Ո՞ւմ վայ, ո՞ւմ ամբոխ, ո՞ւմ դատաստան, ո՞ւմ ցաւք, ո՞ւմ բարբաջանք[4], ո՞ւմ ջախջախանք վայրապարք, ո՞յր[5] կապուտակ աչք. ոչ յամեցողացն[6] ի գինւոջ, որք[7] դիտեն ուր գիներբուք[8] լինին» (Առակ. Ես. ԻԳ. 29-30): *Վայ ողբական է ձայն, եւ ողբոց արժանի*[9] *են արբեալքն, յաղագս որոյ արբեցողք*[10] «զարքայութիւնն Աստուծոյ ոչ ժառանգեն» (Ա. Կոր. Զ. 10) *իսկ ամբոխ վասն ի գինւոյն*[11] *խռովութենէ*[12] *լեալ*[13] *ի*[14] *խորհուրդսն*[15] *եւ ցաւք յաղագս դառնութեամբ ըմպել զհեչտութեանն վերատրութիւնս: Քանզի այնպիսեացն կապին ոտք, կապին ձեռք ի վեր անկելոց նոցա յարբեցութենէն*[16] *հոսմանց: Այլ եւ յառաջ քան զայսոսիկ ախտս՝ մերձ ի նոյն ինքն ժամանակ ըմպելոյն խելագարացն ի նոսա անկանի ախտ: Վասն զի յորժամ լցեալ պարուտական*[17] *լինն|26բ|ին աճմամբ*[18]*, զոր գինին ի վեր գոլորշացեալ*[19] *բերէ, անկանին ցաւք անբերելիք ի գլուխն եւ կալ ուղղորդ*[20] *ի վերայ ուսոցն ոչ կարացեալք, այլ երբեմն ի վայր*[21] *անկանի այլոյ*[22] *պարանոց*[23] *ողանց*[24] *գայթակղելով: Եւ բարբանջանս*[25] *ասէ զանչափ ի հանգանակն եւ զյաղթասիրող խաւսսն*[26]*: Ջախջախանք ընդունայնք լինին գիննեաւ*[27] *կիզեցեալոցն՝ ոչ կարացելոց ուղղել յարբեցութենէն, քանզի գայթակղեցուցանէ յամենայն գլորմանց ձեւս*[28] *որպէս եթէ հարկաւոր է նոցա*[29] *մարմինս ջախջախանս ընդունել*[30] *ընդունայնս:*

5 *Այլ ո*[31] *ասաց զայս գինեմոլացն, քանզի ծանրագլխեն յարբեցութենէն, նիրհեն*[32]*, յաւրանջեն*[33]*,*

---

[1] A *թէպէտեւ*
[2] C *ծայրայայտագոյն*] *ծայրանա յայտնագոյն*
[3] E *չիջուցանելով*
[4] DE *բարբանջանք*
[5] C *ոյր*] *որ*
[6] E *յամեցողացն*] + *է*
[7] C *որք*] *որ*
[8] D *գիներբուանք*
[9] E *արժան*
[10] C *արբեցողքն*
[11] A *գինոյն*
[12] E *խռովութենէն*
[13] A *լեեալ*
[14] C *ի*]
[15] C *խորհուրդսն*
[16] D *յարբեցութեան*
[17] A *պարուտական*] *պարունական* E *պարուտակն*
[18] A *աճեամբն*
[19] E *գոլորչեցեալ*
[20] E *ուղղորդ*] *ուղղութիւն*
[21] C *վայր*] *վերա* E + *այլոյ*
[22] E *այլոյ*]
[23] C *պարանոցացն*
[24] A *ողանաց*
[25] A *բարբաջանս* C *բարբանջ*
[26] CE *խաւսսն*] + *եւ*
[27] C *գիննեւ* E *գինւով*
[28] C *ձեւս*] *ձեռս*
[29] A *նոցա*] + *ի*
[30] E *ընդունել*] *ունել*
[31] ABCD *այլ ո*] *այո*
[32] E *նիրհին*
[33] A *յաւրանչեն* B *յաւրանչին*

մառախուղ[1] *տեսանեն, որ*[2] *ծան: Յաղագս այնորիկ ոչ լսեն վարդապետացն բազում ուստեք*[3] *նոցա բարբառեցելոցն.* «Մի՛ արբենայք գինով[4], յորում է վաւաշոտութիւն[5]» (Հմմտ. Եփս. Ե. 18): *Եւ դարձեալ՝* «պակշոտեալ գինի եւ թշնամանող արբեցութիւն» (Հմմտ. Առակ. Է. 10, Ի. 1), *որոց ոչ*[6] *լսելով*[7]*՝ աստուստ ունին զպտուղս արբեցութեանն: Վասն զի այտնուն ծանրութեամբ, աչք՝ գիջագոյնք, բերան՝ ցամաքեալ եւ պապակեալ: Զի, որպէս վիհք ինչ, ցորքան ի վերայ նոցա հոսին հեղեղք, լի*[8] *գոլ կարծին, իսկ անցելոց հոսմանցն*[9] *ցամաք*|27ա|*անան, սոյնպէս եւ գինւով կիզեցելոցն բերանք, մաւրացելոյ*[10] *գինւոյն*[11] *լի, իմն է եւ խոնաւագոյն, փոքր ինչ անցեալ ցամաք եւ անտամուկ յանդիմանի: Քարշեալ միշտ եւ հեղեալ անչափութեամբ գինւոյն եւ զկենդանական խոնաւութիւն ի բաց ընկենու*[12]*: Քանզի զի՞նչ կազմութիւն է մարդոյ այնպէս զաւրաւոր, որպէս թէ*[13] *արբեցութեան չարեացն հանդուժել: Եւ զի՞նչ հնարք միշտ ջեռնլով*[14] *եւ միշտ խոնաւագոյն լինելով գինւովն*[15] *մարմին, եթէ ոչ ողողեալ*[16] *եւ տկարացեալ եւ լուծեալ*[17] *լինել: Աստուստ դողդոջմունք եւ հիւանդութիւնք, խզեցելոցն*[18] *ի նոսա շնչականին ի յանչափութենէ գինւոյն եւ ջլացն*[19] *լուծելոց ի զաւրութենէն, դողումն ամենայն ծանրութեան*[20] *մարմնոյն լինի: Ընդէ՞ր զնզովսն Կայէնի ի քեզ ինքն ձգես դողացեալ եւ դանդաչեալ*[21] *յարաժամ ի կենցաղումս: Քանզի ոչ ունի մարմին ի բնութենէն հաստատութիւն, հարկաւորապէս ամբոխի եւ շարժի:*

6 *Մինչեւ յե՞րբ գինի, մինչեւ յե՞րբ արբեցութիւն: Վտանգիս այնուհետեւ տիղմ գոլ*[22] *փոխանակ մարդոյ, այնպէս*[23] *խառնեցար ընդ գինին*[24] *եւ ապականեցեր*[25] *ընդ նմին՝ ի հանապազորդեան արբեցութենէ* |27բ| *գինւոյն նեխեալ, եւ նորին ապականութեամբ՝ որպէս անաւթոցն*[26] *անպիտանք: Զայնպիսիսն Եսայի ողբայ:* «Վայ յարուցելոցն այգոյն[27] եւ

[1] E *մառախուղս*
[2] E *որ*] *յոր*
[3] C *ուստեք*] *անկամ*
[4] C *գին եւ*
[5] A *վաւաշոտութիւն*] + *է*
[6] AE *ոչ*]
[7] E *լսելով*] *անլսելով*
[8] E *լի*] *լիք*
[9] C *հոսմանն*
[10] A *մաւրացելւոյ*
[11] C *գինեւ* E *գինեաւ*
[12] E *ընկենուն*
[13] A *թէ*]
[14] A *ջեռնելով*
[15] C *գինեւ* E *գինեաւն*
[16] C *ողողեալ*] + *ողորմել*
[17] E *լուծեալ*] *ցնդեալ*
[18] A *խզիցելոյ* E *խզեցելոց*
[19] BE *ջլացն*] *զղացն*
[20] E *ծանրութիւն*
[21] A *դանդաչել*
[22] C *գոլ*] *գալ*
[23] C *այնպէս*] + *ամենեւին*
[24] C *գինի*
[25] CE *ապականեցար*
[26] E *անօթք*
[27] BCD *այգուն* E *այգւոյն*

զցքոյն[1] զհետ երթալոցն, որք մնան ցերեկոյն: Քանզի գինին զնոսա այրէ՝ զի քնարաւ եւ փողովք[2] զգինին ըմպեն եւ ի գործս Տեառն ոչ հային եւ զգործս ձեռաց Նորա ոչ իմանան» (Հմմտ. Ես. Ե. 11-12): *Ցքի զամենայն, որ կարէ արբեցութիւն[3] առնել ըմպելի[4], եբրայեցւոցն[5] անուանել[6] սովորութիւն է: Արդ, ի սկզբան աւուրն դիտելով, ուր գիներբուք[7] լինին (Հմմտ. Առակ ԻԳ. 30) եւ գինւոյ վաճառք, եւ կրպակք ժողովեալք, եւ զիրեարս յըմպել առնելով[8], եւ զամենայն անձին Հոգս այնպիսի խորհուրդս ծախեն. այնոքիկ ի մարգարէէն ողբացեալք լինին, որպէս զի ամանակ[9] եւ ոչ մի[10] ինքեանց առ ի սքանչելեացն Աստուծոյ իմացմունս թողացուցանեն: Քանզի ոչ ածեն ի պարապումն զաչս իւրեանց վերադնել յերկինս եւ զի նմա գեղեցկութիւնն ուսանել եւ զամենայն էիցն զարդարանս խուզել, որպէս զի ի սոցա բարեկարգութենէն զԱրարիչն է իմանալ: Այլ վաղվաղակի սկսեալ աւրն կազմեն ինքեանց[11] զհանդանակն զանազան չատրուանաւք եւ[12] ծաղկեցելովք[13] առագաստիւք, զփոյթսն[14] եւ |28ա| զխնամս ի կործանմանցն պատրաստութիւն ցուցանելով, թակոյկս եւ խառնարանս եւ տաշտս, իբր[15] ի տունս ինչ եւ ի կացուրդս եղեալ[16], որպէս զի ամանոցն[17] զանազանութիւն զյադումնն նոցա գողանայցէ[18] եւ ի կործանմանէն վճարումն եւ փոփոխումն սնոտի[19] ի նոսա զըմպելն յերկարագոյն[20] առնիցէ[21]: Հանդանակապետք ի վերայ ասոցիկ եւ մատռուակապետք[22] եւ տաճարապետք էլ կարգք յանկարգութեան եւ դրութիւնք անզարդ իրի իմացեալք, զի, զոր աւրինակ յիշխանութիւնս յարտաքոյսն[23] ի պաշտպանացն ի պարկեշտութիւն ածէ[24], սոյնպէս եւ յարբեցութենէ[25] գինին[26] թագուհոյ[27] ումեմն սպասաւորութիւն շուրջ կացուցեալ զթշնամանելին, որ առաւելութիւն[28] փութով զսպեն: Պսակք ի վերայ այնոցիկ եւ ծաղիկք եւ*

[1] E ցքւոյն
[2] C փողով
[3] C արբեցութիւնս
[4] C ըմպելի] + է
[5] C եբրաեցոցն
[6] A անւանել
[7] E գինարբուք
[8] C առնուն
[9] C ամանակ] ժամանակք
[10] C մի] մինչ
[11] B ինքեանց] իւրեանց
[12] C եւ]
[13] E ծաղկեցելօք
[14] C զփոյթն
[15] E իբրեւ
[16] E կացուրդ եղեալս
[17] C ամանոցն] զամենայն
[18] E գողանայցէ] + բազմելոց
[19] AE սնոտի]
[20] E յերկրագոյնս
[21] C առնիցէ] արասցէ
[22] A մատռուակապետք
[23] C յարտաքոյսն] արտաքնոցն E արտաքոյցն
[24] E ածէ] աճէ
[25] E յարբեցութեան
[26] C գինի
[27] A թագուրհոյ E թագուհւոյ
[28] E յառաւելութիւնս

իւղք անուշունք եւ խունկք[1] *եւ բիւրք*[2] *ոմանք արտաքուստ հեշտամտութիւնք, առաւել զանպարապութիւն կորուսելոցն կազմեն: Եւ ապա՝ ի հեռուստ յառաջ եկեալ գիներբուացն*[3]*, հակառակութիւնք յաղագս յոլովագունի եւ յաղթասիրութիւնք եւ հանդէսք առաւել արկան|28բ|էին*[4] *պատուասիրացն*[5] *առ միմեանս յարբեցութեանն, եւ որ նահատակադրէ նոցա*[6] *բանսարկուն, իսկ մրցանակ յաղթութեանն՝ մեղք: Քանզի, որ*[7] *առաւել հեղու զանապակն*[8]*, յինքն նա բերէ յայլոցն* [9]*զյաղթարանն*[24]*: Այսպէս*[10]*՝* «փառք յամաւթոյն իւրեանց» (Փլպ. Գ. 19): *Վասն զի*[11] *յաղթասիրեն*[12] *առ իրեարս*[13]*՝ աւգնելով ինքեանց*[14]*: Ո՞ր բան*[15] *զազրութեան*[16] *հասանել եղելոցն*[17] *կարէ: Ամենայն անբանութեամբ*[18] *լի, ամենայն խառնակութեամբ պարտեալքն արբենան*[19]*, յաղթողքն արբենան, սպասաւորք ծաղր առնեն: Ձեռնն հրաժարէ, բերանն չընդունի*[20]*, որովայն պատառի*[21]*, եւ զչարն ոչ թողուն: Հէք մարմինն, ի*[22] *բնական պնդութենէն լուծեալ*[23] *եւ*[24] *ցնդեալ է*[25] *ամենայն ուստէք, զանչափութեանն բռնութիւն համբերէ:*

7 *Ողորմելի՛ տեսութիւն քրիստոնէից աչաց. այր յարբունս հասակի, պնդեալ մարմնով, զինուորական*[26] *ընտրութեամբ, վայելչացեալք, բառնալեաւք*[27] *ի տուն բերեալ լինի, ոչ կարելով ուղղիլ*[28] *եւ ոչ իւրովք ոտիւք գնալ: Այր, ահաւոր գոլ պատերազմողաց, ծաղու է պատճառք ի հրապարակս մանկանց, առանց երկաթոյ է անկեալ,* [29]*թարց*[25] *պատերազմողացն սպանաւ: Այր զինուոր*[30]*, ինքեան*[31] *հասակին ունելով զծաղիկն, ի գինւոյ եղեւ ծախեալ եւ* |29ա| *պատրաստ կրել*[32] *ի թշնամեացն՝ որքան*[33] *կամեսցին*[34]*: Արբեցութիւն՝ խորհրդոց սատակումն*[35]*,*

[1] D *խունք*
[2] D *բեւրք*
[3] A *գիներբուացն*
[4] E *արկանեն*
[5] A *պատուասիրացն*
[6] E *նոցա*] + *է*
[7] A *որ*]
[8] C *զանապակն*] + *յինքն բերէ յայլոցն* DE + *յինքնաբերէ յայլոցն*
[9] A *զյաղթարանն*]
[10] E *այսպէս*] *սոյնպէս*
[11] A *վասն զի*]
[12] BCE *յաղթասէր են*
[13] E *իրեարս*] *միմեանս*
[14] C *ինքեանց*] *իւրեանց*
[15] C *որ բան*] *որքան*
[16] E *զազրութեանն*
[17] C *եղելոցն*]
[18] C *անբանութեամբ*] *անբաւութեան*
[19] BD *արբենան*]

[20] CE *չընդունի*] *ոչ ընդունի*
[21] C *որովայնն պատառէ*
[22] E *ի*]
[23] E *լուծանի*
[24] BD *եւ*]
[25] C *է*]
[26] A *զինուորական*
[27] C *բառնալեաք*
[28] E *ուղղել*
[29] BC *թարց*] *առանց*
[30] A *զինուոր*
[31] A *յինքեան*
[32] E *կրեալ*
[33] E *որքան*]
[34] E *կամիցին*
[35] E *սատակում*

ծերութիւն[1] *անժամ, սակաւժամա-նակեայ*[2] *մահ*[3]*: Քանզի զի՞նչ այլ իցեն արբեցեալքն, եթէ ոչ կուռք*[4] *հեթանոսաց:* «Աչս ունին եւ ոչ տեսա-նեն, ականջս[5] ունին եւ ոչ լսեն» (Սղ. ՃԺԴ. 5, 6). *Ճեռք լքեալք*[6] *եւ ոտք մեռեալք: Ո՞ զայս դրժեաց, ո՞ այսպիսի չարեաց պատճառք, ո՞ զմոլութեանն*[7] *ձերոյ դեղ խառ-նեաց: Ո՛վ մարդ, պատերազմ ա-րարեր*[8] *զգինեըբուսն: Արտաքս հանես զերիտասարդսն ճեռին աւ-ժանդակելով՝ որպէս վիրաւորս*[9] *ի պատերազմէ, սպանէր զարբունս հասակի մանկութեանն գինւովն*[10]*: Ըմպել սկսանին եւ ըմպեն անաս-նոց աւրինակաւ, եւ*[11] *կոչես իբրեւ սիրելի յընթիրսն, արտաքս հանես մեռեալ, գինւովն*[12] *զկեանսն նորա չիջուցանելով: Յորժամ թուեսցին յագեալք գոլ*[13] *գինւովն*[14]*, յայն-ժամ ըմպել սկսանին եւ ըմպեն ա-նասնական կարգաւ յաղբերէ մեր-ճաւորութեամբ՝ ըստ թուոց բազ-մացելոցն առաստակս արճակեն: Վասն զի յառաջանալով գինար-բուքն, ի ներքս գայ ոմն նոցա ե-րիտասարդ՝ առոյգ*[15] *մարմնով, չեւ եւս արբեցեալ՝ տաչտ* |29բ| *բերե-լով*[16] *մեծ գինեաւ*[17] *լցեալ, որ զմատռուակն նոցա ի բաց մղելով կացեալ*[18] *ի մէջ պատուածովք*[19] [20]*ակնճափողացն*[26]*, զոյգ ըմպակ-ցացն բաժանէ գգինին նորագոյն: Այս անչափութեան չափ, որպէս զի զուգամասնութեամբն մի-մեանց արբչութեանն կցորդք լի-նին, ոչինչ յոլովելով յըմպելն, քան զընկերն*[21]*: Դարձուցանելով զհոսանսն եւ առ ինքեանս իւրա-քանչիւր ոք զդարձուցեալն ըն-դունելով, որպէս յիմեքէ անաւ-թոց*[22] *առանց չունչ կլանելոյ*[23]*, ըմպեն իբրեւ զարջառս*[24]*, այնքան ճգեն ճեպեալք որկորիւքն*[25]*, որ-քան նոցա ի վերուստ*[26] *առաս-տակն*[27] *արծաթեղէն* [27]*խուղա-կաւք*[28] *թուլացուցանէ*[28]*: Ի վայր խոնարհեցո՛ զքեզ առ թշուառա-կան որովայնդ եւ ուսի՛ր զընդու-նողի ամանոցդ*[29] *զմեծութիւն, զի*

[1] A *ծերուիւն*] *թերուիւն*
[2] A *սակաւաժամանակեա* C *ժամանակ են*
[3] A *մահու*
[4] A *ոչ կուռք*]
[5] D *ակաջս*
[6] BCE *լքեալք*] *լուծեալք*
[7] A *զմոլութեանն*] *զմոլորութեանն*
[8] C *արարեր*] *հանէր* D *արեր*
[9] C *զվիրաւորս*
[10] E *գինուովն*
[11] C *եւ*]
[12] C *գինովն*
[13] C *գոլ*] *գալ*
[14] C *գիննեւն*
[15] C *առոյգ*] *առողջ*
[16] C *բերելով*] *բելով*
[17] C *գինով*
[18] BCD *որ զմատռուակն նոցա ի բաց մղելով կացեալ*]
[19] C *պատուածովքն* E *պատուածօք*
[20] C *ակնընջափողացն*
[21] C *քանզի յնկերն*
[22] D *յանօթոց* E *յանօթոյ*
[23] C *ընդունելով... կլանելոյ*]
[24] D *զարջառս*] *զջառս*
[25] C *որկորիւնք*
[26] C *վերուան*
[27] A *խուլակաւք* C *խուղակովք* DE *խուղովա-կօք*
[28] C *թողացուցանէ*
[29] A *ամանոյդ*

միոյ ճաշակի ունի[1] զխորութիւն[2]: Մի՛ ի [3]գինամանն[29] հայիր, թէ երբ ունայնացուսցէ, այլ առ քոյին որովայնդ, զի վաղագոյն եւս լցաւ: Յաղագս այսորիկ՝ «վա՛յ յարուցելոցն վաղորդայնն եւ զցքւոյն զհետ եղելոց», որք մնան յերեկոյն[4] զցերեկն յարբեցութեան, որպէս զի ոչ մի ժամանակ ինքեանց տալ ի գործս Տեառն, հայելով եւ զգործս ձեռաց Նորա տեսան|30ա|ել (Հմմտ. Ես. Ե. 11-2): «Քանզի գինին զնոսա այրէ», զի որ ի գինւոյն ջերմութիւն՝ լինի ի մարմին՝ լուցկիք[5] լինին[6] հրացելոց նետից թշնամոյն: Վասն զի զխորհուրդսն եւ զմիտսն գինին ընկղմէ, իսկ զախտս եւ զհեշտութիւնս իբր[7] զպարս ինչ մեղուաց[8] յարուցանէ[9]: Քանզի ո՞ր կառք ձիոց այսպէս[10] անկարգաբար բերիցին[11]՝ ի բաց ընկենելով զերեսանակակալսն[12], եւ ո՞ր նաւ՝ առանց ուղղութեան յալեացն[13], եթէ դիպիցի բերիլ[14], ոչ զգուշագոյն է, քան զարբեալն:

8 Յայնպիսի չարեաց արք[15] եւ կանայք հասարակ կացուցանելով պարս, դիւի չարի զանձինս մատնեցին[16], զիրեարս սլաքաւք ախտիցն խոցոտէին: Ծիծաղելով երկաքանչիւրոցն՝ երգք[17] ամաւթալիք[18], ձեւք պոռնկականք, զրգռէին առ ի վաւաշոտութիւն: Ծիծաղի՞ս, ասա՛ ինձ, եւ զուարճանաս ի հրճուանս պակշոտութեան. արտասուել[19] էր պարտ եւ[20] հառաչել ի վերայ եղելոցն: Երգք պոռնկութեան հնչեցեալ՝ ի բաց հանին զՍաղմոսս եւ զաւրհնութիւնս[21], զոր ուսար: Շարժե՞ս զոտս եւ վազե՞ս[22] մոլեգնաբար[23] եւ պարե՞ս զանպարելին. պարտ էր զարժանն առնել, զծունկս[24] կրկնել առ[25] ի[26] յաղաւթս: Զո՞րս ողբացից՝ զաղջկունսն անփորձ ամուսնութեա՞ն, եթէ՞ որք ընդ լծով |30բ| ամուսնութեան էին կալեալք[27]: Քանզի ոմանք երթեալ գնացին զկուսութիւն ոչ ունելով, եւ ոմանք զպարկեշտութիւն արանցն ոչ դարձուցին: Վասն զի ուր ուրեք եթէ[28] մարմնով ի մե-

---

[1] C ճաշակ ունի] ճաշակումն ի
[2] C խորութիւն
[3] A գինեմանն
[4] C երեկոյն
[5] C լուցկիկ E լուցկին
[6] E լինի
[7] E իբրեւ
[8] A մեղւաց C մեղուցանէ
[9] C յարուցանէ]
[10] E այսպէս] սոյնպէս
[11] A բերիցին]
[12] CE զերեսանակալսն
[13] E ալեացն
[14] E բերել

[15] C արք] որք
[16] C մատնելով D մատուցիցն
[17] E երգոք
[18] C ամաւթալիցք
[19] A արտասւել
[20] AD եւ]
[21] E զՍաղմոս եւ զօրհնութիւն
[22] C վազես] գնաս
[23] E մոլեկանաբար
[24] B զծունգն
[25] C առ ի]
[26] E ի]
[27] C կալեալք] կապեալք
[28] E եթէ] եւ եթ

ղացն փախեան, այլ ամենեւին ոգւովք զապականութիւնն ընկալան: Այս ինձ[1] եւ յաղագս արուացն[2] ասասցի: Ետես չարաչար, տեսաւ չարաչար: «Ո հայեցաւ ի կին առ ի ցանկանալոյ, անդէն շնացաւ» (Հմմտ. Մտթ. Ե. 28): Եթէ որք[3] յինքնակամ պատահմանցն[4] վարկպարազի դիտեն, այսքնան ունին վտանգս, որ ըստ[5] գործոց են դիպուածք, որպէս եթէ տեսանել[6] կանայս անամաւթացեալս յարբեցութենէն եւ ձեւացեալս առ ի[7] կատարումն, եւ նուագ հնչեցեալ երգոյ[8], կարելով եւ միայն ի լսելն զամենայնիւն[9] հեշտութեան առնել ի պակշոտեալսն, զի՞նչ ասասցեն[10], զի՞նչ վճարեսցեն[11] յայնպիսի տեսութեանց բիւր սովորութիւն չարեաց ժողովեալք: Ո՞չ յաղագս այնորիկ հայեցան[12], զի զցանկութիւնսն յարուսցեն[13]: Ապա ուրեմն՝ դատապարտեալք են ըստ անհրաժարելոյ հրամանին Տեառն դատաստանի շնութեանն: Զի՞արդ զձեզ յիսներորդ ընկալցի[14]՝ այսպէս Զատիկն Թշնամանեալս: Յիսներորդն զՀոգւոյն կալաւ զՍրբոյ յայտնապէս ամենեցուն ծանաւթութեամբ |31ա| զգալուստն: Իսկ դու նախ առեալ զքեզ ինքն[15] բնակութիւն ընդդիմակին[16] արարեր Հոգւոյն եւ եղեր[17] տաճար կռոց՝ փոխանակ լինելոյն քեզ տաճար[18] Աստուծոյ ի ձեռն բնակութեան Հոգւոյն Սրբոյ (Հմմտ. Հռմ. Ը. 11): Զգեցեր զնզովս մարգարէին, որ ասէր յերեսաց Աստուծոյ՝ եթէ[19] «դարձուցից զտաւնս նոցա ի սուգ» (Հմմտ. Ամվ. Ը. 10): Զի՞արդ ծառայիցն[20] իշխեսջիք դուք՝ ծառայ լինելով ցանկութեանց անմտաց[21] եւ վնասակարաց իբրեւ ստրուկք: Զի՞արդ զմանկունսն խրատեսջիք անմտադրեալ[22] կեանս[23] եւ[24] անառակս կելով[25]: Եւ արդ՝ զի՞նչ յայսոսիկ զձեզ թողից: Այլ երկնչիմ, մի՛ երբէք, որ անկարգն է, յանդգնագոյն[26] լինիցի[27], իսկ զղջացեալն յառաւելութենէ տրտմութեանն ընկղմեսցի[28] (Հմմտ. Բ. Կրնթ. Բ. 7): Քանզի բժշկութիւն, ասէ, «դարձուցանէ[29] զմեղս մեծամեծս»

1 A այս ինձ] C ինձ] ինչ
2 E արուաց
3 E որ
4 E պատահմանց
5 C ըստ] ընդ
6 C տեսանեն
7 D ի]
8 C երգոց
9 C յամենայն E զամենայն օթեւանիւն
10 C ասիցեն
11 C վճարեսցեն] վնասիցեն
12 B մոլորեցան D մոլեցան
13 C յարուցին
14 E ընկալցի] կալցի
15 C ինքնին
16 B ընդիմակին
17 C եղեր] լինել E լինելոյ
18 D կռոց… տաճար]
19 E եթէ]
20 BCD ծառայելով
21 C ցանկութեանցն մտաց
22 E անմըտադրել
23 C կեանս] կանայսն
24 C եւ]
25 C անառակս կելով] անառակելով
26 A յանդգնագոյնին
27 A լիցի
28 C ընկղմիցի
29 A դարձուցանէ] դադարեցուցանէ

(Ժող. Ժ. 4): *Պահք զարբեցութիւն բժշկեսցեն, սաղմոս՝ զգարշելի նուագերգութիւնն*[1], *արտաւսր լիցի ծաղուն*[2] *բժշկութիւն, փոխանակ կաքաւիցն ծունր կրկնեսցի, փոխանակ*[3] *բաբախման ձեռացն կուրծքն հարցին, փոխանակ*[4] *զարդու հանդերձիցն խոնարհութիւն*[5]*: Ի վերայ ամենայնի ողորմութիւն գնեսցէ զքեզ ի մեղացն (Հմմտ. Գաղ. Գ. 24): *«Քանզի փրկանք առն առանձինն[6] իւր ընչեղութիւնն» (Հմմտ. Առակ ԺԳ. 8): *Զբազումս գործաւնեայս*[7] *կալցիս քեզ ի նեղելոցն ի հաւասարութիւն աղաւթիցն, թերեւս* |31բ| *արդեաւք*[8] *թողցին քեզ խորհուրդք չարին: Յորժամ* «Նստաւ ժողովուրդն ուտել[9] եւ ըմպել եւ յարեան ի խաղալ» (Ելք ԼԲ. 6) *(իսկ խաղն նոցա կռապաշտութիւն էր), յայնժամ Ղեւտացիքն, ընդդէմ եղբարցն զինքեանս զինելով, ի քահանայութիւն*[10] *զձեռս իւրեանց փարատեցին*[11]*: Եւ ձեզ այսուհետեւ եւ երկիւղածաց Տեառն, որք այժմ տրտմեցարուք յանձեւութիւն ստգտելոցն*[12], *զայն հրամայեմք:*

Եթէ տեսանիցէք ապաշաւեալս[13] *զաղտեղի իրսն*[14], *ցաւակի՛ց լերուք՝ որպէս ընտանեաց անդամոց հիւանդացելոց: Իսկ եթէ խրոխտացեալս եւ արհամարհոտս զձեր ի նոսա տրտմութիւնն, զգուշաջի՛ք*[15], *«ելէ՛ք ի միջոյ նոցա եւ ի բացորոշեցարո՛ւք եւ ի պիղծս*[16] *մի՛ մերձենայք». զի այսպէս եւ նոքա պատկառեալք*[17] *ի գիտութիւն եկեսցեն ընտանի չարին, եւ դուք նախանձուն Փենեէսի զվարձն*[18] *ընկալջիք (Հմմտ. Թուոց ԻԵ. 11) արդար*[19] *դատաւորութեամբն*[20] *Աստուծոյ եւ Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, Որում*[21] *փառք եւ*[22] *զաւրութիւն յաւիտեանս*[23] *յաւիտենից. ամէն*[24]*:*

[1] A *նուագերգութիւնն*
[2] C *լինիցի ծաղոյն*
[3] B *կաքաւիցն... փոխանակ*] E *փոխանակ*] *փոփոխման*
[4] C *փոխանակ... հանդերձիցն*]
[5] C *խոնարհութեամբ*
[6] D *առանձինն*] *անձինն*
[7] C *գործաւնեայս*] *աւգնականս*
[8] A *արդեւք* C *արդօք*
[9] CE *յուտել*
[10] A *քահանտութիւն*
[11] D *փարատեցին*] *տարածեցին*
[12] C *յանձեւութիւն ստգտելոցն*] *ձայներգութիւնս ըստ գտեցելոց* E *ստգտեցելոցն*

[13] A *ապաշաւելս*
[14] E *իրս*
[15] C *սգուշասջիք*
[16] D *պեղծս*
[17] BCD *պատկառեալք*] *պատառեալք*
[18] A *զվարձս*
[19] E *արդարութեանն*
[20] E *դատաւորութեամբն*]
[21] B *որով*
[22] BCD *եւ*] + *յաւիտեանս*
[23] D *յաւիտեանս*] + *յաւիտենից*
[24] AB *ամէն*]

Դ. ՀԱՅԵԱ՛Ց[1] Ի ՔԵՋ[30]

1 *Բանիւ եւ մեզ զպէտսն ստացողն[2] մեր Աստուած, որպէս զի զխորհուրդս սրտից միմեանց յայտնիցեմք եւ[3] ի ձեռն հասարակաց բնութեանց[4]* |32ա| *իւրաքանչիւր ոք մերձաւորին փոխանորդ իցեմք, իբր յիմեքէ[5] չտեմարանաց՝ ի սրտէն զծածկեալսն յառաջ բերելով զխորհուրդս[6]: Քանզի եթէ մերկ հոգւով կայաք[7], վաղվաղակի արդեաւք[8] իմաստիւքն[9] առ ի-րեարս մերձ լինէաք, այլ վասն զի վարագուրաւ մարմնով[10] ծածկեալ անձն մեր զիմաստն գործէ, բայից[11] կարաւտանայ եւ անուանց[12] առ ի յայտնեալ[13], զի խորւոջ[14] կայսն: Արդ, վասն զի երբեմն առէք[15] զձայն ի նշանակս միտք մեր, որպէս մակոյկ[16] իրիք ի վերայ ելեալ անցանէ ընդ աւդ՝ յաստղէն[17] փոփոխեալ առ լսողն[18]: Եւ եթէ գոցէ խոր խաղաղութիւն եւ հանդարտութիւն՝ որպէս ի նաւահանգիստսն ի ջերինս եւ յանձմեռն[31], ի լսելիս ուսողացն[19] բանս դիմեալ հանդիպի: Իսկ եթէ ալէկոծութիւնս ինչ խորչս[20], որ ի լսողացն[21] ամբոխն[22] է, ընդդէմ չնչիցէ ի մէջ աւդոյդ, լուծեալ նաւաբեկեցաւ: Արդ, արարէ՛ք այսուհետեւ խաղաղութիւն բանիս ի ձեռն լռութեան: Քանզի ամենայն իրաւք երեւեսցի պիտանացուն[23], եւ ընտանեգոյն ընդունողաց դժոխ[24] որսալի է: Ճշմարտութեանն բան դիւրաւ կարէ փախչել յայնցանէ, որք ոչն զգուշանան, սոյնպէս[25] եւ Հոգւոյն չինողի[26] սերմանեալն է դուզնաքեայ, այլ զբազում ինչ ի սակաւուցն[27] յայտնէ, |32բ| որպէս զի ի ձեռն կարճառաւտութեանն դիւրին գոլ[28] գյիշատակն ընդունել: Քանզի ընական առաքինութիւն բանի մի՛ անյայտութեամբ թագուցանել[29] զնշանակեալն եւ մի՛ աւելորդ ինչ եւ ընդունայն վայրապար զիրաւքն ցնդել: Որպիսի է եւ որ այժմ մեզ ի Մովսէսեան[30]

---

[1] C *հայեաց*] *նորին հայեաց* D *նորին սրբոյն Բարսղի հայեա* E *նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի ի հայեաց*
[2] A *ստացուղն*
[3] E *եւ*] *իբրեւ*
[4] E *բնութեան*
[5] C *յիմեքէ*] *յիմ ի մեք*
[6] C *զխորհուրդ*
[7] BDE *կայաք*] *կեաք*
[8] C *արդաւք*
[9] D *իմաստեօքն* E + *իսկ*
[10] BCDE *մարմնով*
[11] C *բայից*] *բանից* D *բայիցն* E *բանիցն*
[12] D *անուան* E *անուանցն*
[13] DE *յայտնել*
[14] BD *խորւոջ*] *խորհրդոջ*
[15] E *առիք*
[16] ACDE *մակուկի*
[17] A *ասաւղէն*
[18] A *լսաւղն*
[19] C *ուսողացն*] *լսողացն*
[20] C *խորչս*] *խոչորս*
[21] A *լսաւղացն*
[22] D *ամբոխէ*
[23] CDE *պիտանացու*
[24] E *դժոխ*] *դժուար*
[25] C *սոյնպէս*] *նոյնպէս*
[26] A *չինաւղի*
[27] BCD *սակաւումն*
[28] A *գոլ*]
[29] C *թաքուցանել*
[30] C *Մուսխէն* DE *Մովսիսեան*

Գրոցն[1] ընթերցեալ, զոր յիշիցէք[2] ամենայն իրաւք աշխատասէրքդ: Բայց եթէ ոչ արդեաւք[3] յաղագս սղութեանն ընթերցեալ էանց զձեռովք[4] լսելովքդ[5]: Արդ, ունի բանս[6] այսպիսի ինչ: «Հայեա[7] ի քեզ, մի՛ երբէք լիցի բան ծածուկ ի սրտի քում անաւրէն»: Դիւրինք եմք ըստ մտացն մեղանչել մարդիկ[8], վասն որոյ «Ստեղծողն[9] միայն սրտից մերոց» գիտելով, եթէ բազում ինչ մեղացն յարձակմամբ կատարի ըստ յաւժարութեանն (Հմմտ. Սղմ. ԼԴ. 11), յիշխանականին[10] զմաքրութիւնն նախ առաջին դասեաց: Քանզի որով մանաւանդ առ ձեռն պատրաստ մեղանչեմք, զսոյն առաւել պահպանութեան եւ խնամոց[11] արժանի արար: Վասն զի, զոր աւրինակ, մարմնոցն[12] զտկարագոյնս նախահոգակ[13] բժիշկքն[14] պահպանութեան զգուշութեանս[15] ի բացուստ դնելով ամրացուսցեն[16], սոյնպէս եւ բարիոք[17] Խնամողն եւ ճշմարիտ ոգւոցն[18] Բժիշկ[19], որ մանաւանդ գիտէ զմեզ առ ի յանցանսն[20] կործանողս[21], զայսոսիկ զաւրաւոր |33ա| պահպանութեամբ ամրացոյց: Վասն զի ի ձեռն մարմնոյ գործք եւ ժամանակի կարաւտանան եւ յաջողութեանց եւ աշխատութեանց եւ գործակցաց եւ այլոց մատակարարութեանց: Իսկ մտացս շարժմունք առանց ժամանակի գործին, անաշխատաբար կատարին, առանց իրաց հաստատին, զամենայն ժամանակ պատրաստ ունին: Եւ թերեւս ոք ի վերայ յաւնիցն[22] եւ հպարտացելոցն ի պարկեշտութիւն, որոց ստեղծական ողջախոհութիւն արտաքուստ կայցէ՝ ի մէջ նստելով բազում անգամ, որք յառաքինութիւնս[23] զնա երանիցենն, ընթացաւ[24] մտաւքն առ ի մեղացն տեղի աներեւելի սրտին շարժմամբ: Ետես աչաւք զփութալին, տպաւորեաց իմն խաւսս ոչ վայելուչս, բոլորովին ծածկաբար ի սրտին գործարանի, յայտնապէս յինքեան զհեշտութիւնսն կենդանագրեաց, անվկայ ի ներքս զմեղսն գործեաց, անճանաչելի ամենեցուն մինչեւ եկեսցէ, որ յայտնեն[25] զծածկեալսն ի խաւարի եւ

[1] E գրոցս
[2] D յիշեցաք E յիշեցեք
[3] C արդաւք D արդիւք
[4] D զձերով E զձերօք
[5] BC լսելեաւքդ DE լսելեօքդ
[6] BCD բանս] բառս
[7] CE հայեաց
[8] D մարդիկք
[9] A ստեղծաւղն
[10] D յիշխանականին] յաշխարհականին
[11] BD խնամոյ
[12] E մարմնոյ
[13] BD նախահոգակքն
[14] D բժիշկքն] B բժիշկ C բժիշքն
[15] CE զգուշութիւնս
[16] C ամրացուցանելով DE ամրացուցանեն
[17] E բարւոք
[18] C ոգոց D հոգւոց
[19] C բժիշկն
[20] E յանցանս
[21] C կործանելս
[22] CD ի վերայ յաւնիցն] վայրայօնիցն
[23] E յառաքինութիւնսն
[24] C ընթացեալ
[25] E յայտնէ

երեւեցուցանէ զխորհուրդս սրտից (Հմմտ. Ա. Կրնթ. Դ. 5): Արդ պահեա՛, «մի՛ երբէք լիցի բան ի սրտի քում ծածուկ անաւրէն»: Քանզի որ հայեցաւ ի կին առ ի ցանկալոյ, ի սրտի[1] իւրում առժամայն շնացաւ (Հմմտ. Մտթ. Ե. 28): Վասն որոյ մարմնոյս գործք |33բ| ի բազմաց խափանին, իսկ որ ըստ առաջադրութեանն[2] մեղանչեն, արագութեամբ իմաստից կատարեալ ունին զմեղսն: Քանզի ուրանաւր սուր յանցանքն, արագագոյն տուեալ է մեզ պահպանութիւնն: Յաղագս որոյ վկայէ՝ «Մի՛ երբէք լիցի բան ծածուկ ի սրտի քում անաւրէն», մանաւանդ եթէ նոյն[3] ի սկիզբն[4] բանիս ընթասցուք:

2 *«Հայեա՛ց[5]», ասէ, «ի քեզ»: Կենդանեացն իւրաքանչիւր ոք յամենեցունց պատրաստողէն[6] Աստուծոյ ընտանեգոյն ունի զպատճառս պահպանութեան իւրում գոյացութեանն: Եւ գտցես, արդեաւք[7], թէ ունիցիս խնամաբար անբանիցն[8] զբազումս առանց[9] վարդապետութեան ունելով առ վնասակարսն ընդդիմութիւն[10], եւ բնական իւիք դարձեալ չարժմամբ[11] առ ի[12] յաւգտակար վայելս ճեպեալ[13]: Վասն որոյ եւ եմք, որ խրատեն զմեզ. Աստուած զմեծ զայս զպատուիրան[14] ետ, որպէս զի, որ ինչ նոցա ի բնութենէն, սոյնպէս[15] մեզ ի բանէս աւգնականութիւն լինիցի: Եւ որ ինչ ուղղի անբանիցն առանց վերակացութեան, այս մեզ խնամեսցի ի ձեռն հայելոյս եւ յաճախաբար խորհրդոց[16] վերակացութեամբ եւ պահպանացեալ[17] հաստատութեամբ[18]՝ յԱստուծոյ տուեցելոցն[19] պատճառաց. փախուցեալք ի մեղացն, որ|34ա|պէս անբանքն փախչին[20] ի մահաբեր կերակրոցն, զհետ երթալով[21] արդարութեանն, որպէս նոքա զբանջարացն[22] զկնի երթան կերակրողացն[23]: Արդ, «հայեաց ի քեզ», որպէս զի իցես կարող որոշել զվնասակարսն[24] ի[25] յապրեցուցանողէն: Եւ վասն զի կրկին է հայելն, մին[26]՝ մարմնոյս աչաւք նշմարել զտեսանելիսս, իսկ միւսն՝ զիմանալի զօգուոյս[27] զաւրութիւն ի*

[1] CD *սրտին*
[2] C *յառաջադրութեանն*
[3] C *նոյն*] + *ինքն*
[4] C *սկիսբն*
[5] B *հայեա*
[6] A *պատրաստաւղէն*
[7] C *արդաւք*
[8] ABCD *անբանիցն*] *բանիցն*
[9] C *առանց*] *առ*
[10] E *ընդդիմութիւն*] *ընդ գիտութիւն*
[11] E *չարժմամբ*] *լուծմամբ*
[12] E *ի*]
[13] C *ճեպեալ* D *ճեպեալսն*
[14] BD *պատուիրան* C *զպատուէր*
[15] DE *սոյն*
[16] E *խորհրդոյ*
[17] C *պահպանեաց*
[18] ABD *հաստատութեամբ*] + *ի*
[19] C *տուելոցն* C + *մեզ*
[20] C *փաղչին*
[21] BD *երթալով*] + *մեզ*
[22] BCE *զբանջարոցն*
[23] A *կերակրողացն*] + *եւ*
[24] C *զվնասակարն*
[25] CE *ի*]
[26] C *մին*] *մի* D *մինն*
[27] C *ոգոյս*

վերայ արկանել անմարմնական տեսութեանցն[1]*: Եթէ յաղագս աչացս ներգործութեանց կացեալս ասիցեմք զպատուիրանն*[2]*, վաղվաղակի ի սոցունց*[3] *անկարութենէ յանդիմանիմք: Քանզի որպէ՞ս արդեաւք*[4] *բովանդակ զինքն*[5] *ակամբ ըմբռնէ*[6]*, զի եւ ոչ զինքն զինքն ակն վարի տեսողութեամբ, ոչ ի գագաթն հասանէ եւ ոչ զթիկունս գիտէ*[7] *եւ*[8] *ոչ զդէմսն, ոչ զի խորւոյ զփորոտեացն*[9] *զդիրս*[10]*: Անբարշտութիւն է եւ ասելն անկարելի գոլ Հոգւոյն զպատուիրանս*[11]*: Կարգաւոր ուրեմն է ըստ մտացն գործակցութեան զհրամայեալսս*[12] *լսել: «Հայեա՛ց ի քեզ». այս է՝ ամենայն*[13] *ուստեք քեզ դիտեա՛: Անքուն կալ առ քոյին պահպանութիւն զոգւոյդ ակն: «Ի մէջ որոգայթից շրջիս»: Թաքուցեալք հաղբք ի թշնամւոյն*[14] *բազում ուստեք հաստատեց*|34բ|*աւ*[15]*: Զամենայն դիտեա՛*, «որպէս զի ապրեսցիս[16] որպէս զայծեամն[17] ի ճաղբից եւ որպէս զհաւ յորոգայթէ[18]» (Հմմտ. Առկ. Զ. 5): *Քանզի այծեամն*[19] *անըմբռնելի է հաղբից սրութեամբ տեսանելեացն, ուստի եւ յարանուն է իւրով սրատեսութեամբն: Իսկ հաւ թեթեւագոյն թեւով բարձրացեալ ի դաւաճանութենէ որսողացն, յորժամ կամիցի, լինի: Արդ տե՛ս, մի՛ վատթար երեւեսցիս քան զանբանսն*[20] *առ ի քո պահպանութիւնն*[21]*, մի՛ երբէք յորոգայթիցն ըմբռնեալ, որոյ*[22] *լինիցիս բանսարկուին*[23] «գերեալ ի նմանէն[24] ի նորա[25] կամսն[26]» (Հմմտ. Բ. Տիմ. Բ. 26):

3 *«Հայեա՛ց ի քեզ». այս է՝ մի՛ քոյոցդ*[27] *եւ մի՛, որ զքեւ է: Այլ քեզ միայնոյ հայեա՛: Քանզի այլ եմք եւ այլ է մերն*[28]*, եւ այլ է, որ զմեւքն: Մեք եմք անձն եւ միտք, որով ըստ կերպարանի Ստացողին*[29] *եղեաք*[30]*, մեր է մարմինս եւ սորին զգայութիւնքս, իսկ զմեւք*[31] *ինչք, արուեստք եւ այլ կենցաղոյս պատրաստութիւնք: Արդ, զի՞նչ ասէ բանս, մի՛ մարմնոյ հայիցիս*[32] *եւ մի՛ սորա*[33] *բարւոյն*[34] *ա-*

[1] E *տեսութեանց* C + *եւ*
[2] BDE *զպատուիրանս* C *զպատւիրանս*
[3] C *սոցուն*] *նոցունց*
[4] C *արդաւք* D *արդիւք*
[5] BD *զինքն*] *զնոյն* E *ինքն*
[6] D *ըմբռնեսցէ*
[7] E *գիտէ*] *դիտէ*
[8] DE *եւ*]
[9] E *բորոտեացն*
[10] D *դիրս*
[11] A *զպատւիրանս*
[12] CD *զհրամայեալսն*
[13] E *յամենայն*
[14] AC *թշնամոյն*
[15] BCDE *հաստատեցան*
[16] BD *ապրեսցես* C *ապրիցիս*
[17] B *զայծեմն* C *զայծ իմն*
[18] C *յորոգայթից*
[19] B *այծեմն* C *այծեամնն*
[20] D *զանբանս*
[21] C *պահպանութիւն*
[22] BCDE *որոյ*] *որս*
[23] A *բանսարկւին*
[24] CE *նմանէ*
[25] CD *նորին*
[26] DE *կամս*
[27] C *քոոյդ*
[28] DE *զմեօքն*
[29] A *ստացողին*] *ստեղծաւղին* D *ստեղծօղին*
[30] C *եղաք*
[31] E *զմեօք*
[32] BCE *հայեսցիս*
[33] C *սորա*] *նորա*
[34] ACE *բարոյն*

մեննայն իրաւք զհետ երթայցես[1] *առողջութեան եւ գեղեցկութեան*[2] *եւ երկայնակեցութեան*[3] *եւ մի՛ ընդ ինչս եւ ընդ փառս եւ ընդ զաւրութիւն զարմասցիս եւ մի՛ որ ինչ, որ*[4] *քեզ յառ*[5] *ժամանակեայ կենացս*[6] *մեծամեծս*[7] *կարծեսցես եւ* |35ա| *յաղագս յայս*[8] *փութոյ զտիրական քո կեանսդ անխնամեսցես*[9]*: Արդ, «հայեա՛ց*[10] *ի քեզ». այս է՝ յանճնդ*[11] *քո: Զդա՛ զարդարեա եւ զդո՛յն խնամեա, որպէս զի, որ ի չարութենէն*[12] *լինի, այս աղտ*[13] *բացատնաւրինեսցի ի ձեռն հայելոյն եւ ամենայն*[14] *ի վատթարութենէ*[15] *զազրութիւն ի բաց մաքրեսցի, ամենայն առաքինի գեղեցկութեամբ*[16] *զարդարել զքեզ ինքն եւ պայծառացուցանել: Քննեա՛ զքեզ՝ զի՞նչ ես, ծանի՛ր զքո բնութիւնդ, զի մահկանացու է մարմինդ եւ անմահ՝ անճդ: Եւ զի կրկին իմն են մեր կեանք*[17]՝ *մինս*[18] *ընտանի*[19] *մարմնոյ, արագ անցանէ, իսկ ազգակից հոգւոյս*[20] *ոչ ընդունի զբովանդակութիւն: Արդ, «հայեա՛ց ի քեզ». մի՛*[21] *մահկանացուիդ որպէս ի*[22] *յաւիտենականի*[23] *մնայցես եւ մի՛ զյաւիտենականդ իբրեւ զանցաւոր արհամարհեսցես*[24]*: Անտե՛ս արա զմարմինդ, քանզի անցական է, խնամեա՛ զոգւոյդ իբրս զանմահականս*[25]*: Ի վերայ կայցես*[26] *ամենայն ճշմարտութեամբք*[27] *քեզ, որպէս զի դիտիցես բաժանել երկաքանչիւրոցն զյարմարագոյնս, մարմնոյ՝ կերակուրս եւ զգեստս*[28]*, իսկ հոգւոյդ*[29]՝ *աւրէնս բարեպաշտութեան*[30]*, նահատակութիւնս. սուրբս առաքինութիւնս,* |35բ| *ճգնաւորս, յաղթից ուղղութիւնս: Մի՛ պարարելով մարմինդ*[31] *եւ մի՛ առաւել*[32] *նեղութիւնս մարմնոյդ փութալով: Վասն զի* «մարմինն ցանկայ ընդդէմ հոգւոյ եւ հոգի՝ ընդդէմ[33] մարմնոյ: Սոքա միմեանց հակառակ կան» (Գղ. ե. 17). *տե՛ս, մի՛ երբէք*[34],

[1] CE *երթիցես*
[2] C *գեղեցկութեան*] + *եւ հեչտ ցանկութեանց*
[3] E *երկայնակեցութեան*] + *եւ հեչտ ցանկութեանց*
[4] C *որ*]
[5] CDE *առ*
[6] C *կենացս*] + *զսպասաւորութիւնս լնու զայս*
[7] C *մեծամեծ*
[8] B *այսր*
[9] E *անխնամեսցիս*
[10] ABC *հայեա*
[11] CD *յանճն*
[12] D *որ ի չարութենէն*] *ամենայն նոր ինչ արութեան են լինին աղտք*
[13] D *ախտ*
[14] C *յամենայն* D *յամենայնի*
[15] C *վատթարութենէ*] + *եւ*
[16] E *գեղեցկութեամբք*
[17] D *կեանք*
[18] B *մինս*] *միս* C *մի* E *մին*
[19] C *ընտանի*] *կենդանի*
[20] C *հոգոյս*
[21] C *մի*] + *ի*
[22] C *ի*]
[23] B *յաւիտենակի*
[24] D *արհամարհեսցես*] *համարեսցես*
[25] C *զոգոյդ իրսդ զանմահականսդ*
[26] D *կացցես* BDE + *հանդերձ*
[27] D *ճշմարտութեամբ*
[28] E *զսգեստս*
[29] C *ոգոյդ*
[30] AB *բարեպաշտութենէ*
[31] CDE *զմարմինդ*
[32] C *յառաւել*
[33] B *ընդէմ*
[34] C *երբէք*] + *հակառակ*

առդնելով[1] *մարմնոյ, բազում զաւրութիւնս տացես վաթթարին*[2]*: Քանզի որպէս ի մէտս կչռոցն, եթէ զմինն ծանրացուցանիցես*[3] *զնժարն, թեթեւագոյն ամենայն իրաւք զընդդիմակացն*[4] *առնես, սոյնպէս*[5] *ի վերայ մարմնոյ եւ անձին*[32]*՝ միոյն առաւելութիւն հարկաւորապէս առնէ նուազութիւն միւսումն: Վասն զի մարմնոյ բարեկրեցելոյ եւ բազմամսութեամբ ծանրացելոյ ի*[6] *հարկէ տկար եւ անզաւր լինի առ ի ընտանի*[7] *ներգործութիւնս միտսն*[8]*, իսկ Հոգի քաջողջութեամբ*[9] *եւ ի*[10] *ձեռն բարեաց հրահանգից առ ի յիւր մեծութիւնսն բարձրացեալ՝ կարգաւորաբար մարմնոյս ունակութիւնք թառամեն*[11]*:*

4 *Սոյն պատուիրան*[12] *եւ տկարացն է պիտնացու եւ զաւրաւորացն յարմարագոյնս, քանզի եւ ի հիւանդութիւնս բժիշկք ախտացելոցն*[13] *երաշխաւոր*[14] *լինին հայել*[15] *յինքեանս, եւ մի՛ ինչ, որ ի բժշկութիւնսն երթան անխնամել: Սոյնպէս*[16] *եւ բժիշկ անճանց մերոց բան, որք ի մեղացն |36ա| են չարչարեալք հոգիք ի ձեռն փոքուս*[17] *այսորիկ աւգնականութեան*[18] *բժշկէ: Արդ, «Հայեա՛ց ի քեզ», որպէս զի հաւասարութեան յանցանացն եւ ի բժշկութենէս զաւգնականութիւն*[19] *ընկալցիս: Մեծ են եւ դժնդակ մեղքն, բազում պէտք են խոստովանութեան եւ դառն արտասուացք*[20]*, պնդագոյն արթնութեան*[21] *եւ*[22] *անսպառ պահոց: Թեթեւ* [23]*ըմբերելի*[33] *յանցանքն, զուգեսցի եւ ապաշխարութիւնն: Միայն «ի քե՛զ հայեաց*[24]*», որպէս զի ծանիցես զանձինդ առողջութիւն եւ զհիւանդութիւն: Քանզի բազումք ի սաստկութենէ ախտիցն*[25] *մեծամեծս եւ անբժշկելիս հիւանդացեալք եւ ոչ զնոյն իննքն զայն գիտեն, թէ հիւանդանայցեն: Արդ, մեծ է ի պատուիրանէս*[26] *աւգուտ եւ զաւրաւորացն ի գործ՝ որպէս եւ*[27] *սոյն ինքն եւ զհիւանդացեալն*[28] *բժշկէ եւ զառողջս*[29] *կատարեալս առնէ: Քանզի իւրա-*

[1] E *առ դնելով*] *օգնելով*
[2] C *վաթթարին*
[3] C *ծանրացուցանես*
[4] BD *զդիմակայն*
[5] C *սոյնպէս*] + *եւ*
[6] CDE *ի*]
[7] AB *յընտանի* C *ընդանի*
[8] CE *միտքն*
[9] D *առողջութեամբ*
[10] E *ի*]
[11] D *թառամին*
[12] A *պատուիրան*
[13] C *բժիշկ ախտացելոյն*
[14] E *երաշխաւորք*
[15] E *հայելով*
[16] D *սոյն*
[17] C *փոքունս*
[18] C *աւգնականութեամբ* DE *օգնականութեան*
[19] C *զաւգնականութիւնս*
[20] A *արտասւաց*
[21] C *արթնոյն*
[22] CE *եւ*]
[23] C *ըմբերելի*] *զսպելի*
[24] ABCD *հայեա*
[25] C *ախտիցն*]
[26] A *պատուիրանէս*
[27] C *եւ*]
[28] C *զհիւանդացեալսն*
[29] BCDE *զառողջսն*

քանչիւր ոք ի մէնջ աշակերտեալ բանիս միոյ իրիք է[1] գործոյ[2] սպասաւոր[3]՝ ըստ Աւետարանին կարգելոյ մեզ: Վասն զի ի մեծի տան[4] յեկեղեցւոջս յայսմիկ ոչ միայն եւ անաւթք ամենածախք[34], ոսկեղէնք եւ արծաթեղէնք[5], այլ եւ փայտեղէնք եւ խեցեղէնք (Բ. Տմթ. Բ. 20) եւ արուեստք ամենապատիկք: Արդ, ունի տունս այս[6], «որ է եկեղեցի Աստուծոյ (Հմմտ. Ա. Տմթ. Գ. 15) կենդանւոյ[7]», որս|36բ|որդս[8], ուղեգնացս, ճարտարապետս, շինողս[9], երկրագործս, հովիւս, զաւրականս: Ամենեցունց[10] սոցա պատշաճի[11] փոքրս[12] այս բանի[13]՝ իւրաքանչիւր ուրուք հաւաստեաւ[14] գործոցն[15] եւ փութով յաւժարութեամբ առնելոյն[16]: Որսորդս[17] ես, առաքեալ ի Տեառնէն, որ ասէրն[18]՝ աՀա Ես առաքեմ բազում որսորդս եւ որսասցին[19] զնոսա ի վերայ ամենայն լերին (Հմմտ. Երմ. ԺԶ. 16): Հայեա՛ց խնամաբար. մի՛ ուրեք փախիցէ ի քէն որսն, որպէս զի ըմբռնեալ[20] բանիւ[21] ճշմարտութեանն, զի չարութենէ որսացեալսն ածցես կենդանւոյն[22]: Ուղեգնաց[23] ես, նմանող լե՛ր մաղթողին: «Զգնացս իմ ուղի՛ղ արա» (Սղմ. ՃԺԸ. 133): Հայեա՛ց ի քեզ. մի՛ սխալեսցես[24] ի ճանապարՀէն, մի՛ խոտորեսցիս[25] յաջ եւ կամ[26] յաՀեակ, զճանապարՀ արքունի գնասցես: Ճարտարապետն զգուշաբար զՀիմնն արկցի[27] Հաւատոյն, որ է Յիսուս Քրիստոս (Հմմտ. Ա. Կրնթ. Գ. 11): Շինողն[28] Հայեսցի զիարդ շինեսցէ[29], մի՛ փայտ, մի՛ խոտ, մի՛ ցողուն, այլ ոսկի, արծաթ, քարինս պատուականս: Հովի՛ւ, Հայեա՛ց[30], մի՛ ինչ[31] զքեւ անցցէ[32], որ անկանիցի ընդ[33] Հովուականաւն[34]: Այսոքիկ են զի՞նչ. զմոլորեալն դարձո՛, զխորտակեալն կաղանդեա՛[35], զՀիւանդացեալն բժշկեա՛: Երկրագործ, չո՛ւրջ բրեա զանպտուղ թզենին (Հմմտ. Ղկ. ԺԳ. 18) եւ ի վերա՛յ արկ զառ ի քէ|37ա|նն ի յաւգնականութիւն[36] պտղածնութեանն: Զի-

[1] E է]
[2] C գործոյ]
[3] E սպասաւոր] սպասէ որ
[4] C տան]
[5] BD եւ արծաթեղէնք]
[6] C այս] աստուծոյ
[7] E կենդանոյ
[8] D որսորդ
[9] A շինաւղս
[10] AE ամենեցուն
[11] D պատշաճ
[12] D փոքր E պատշաճի փոքրս] պատճառ փոքր
[13] ACE բան
[14] C Հաւաստե
[15] E գործոյն
[16] C առնելո D առնելոյ
[17] BD որսորդ
[18] CE ասէր
[19] C որսասցեն
[20] D ըմբռնել
[21] C բանիւն
[22] AC կենդանոյն
[23] A ուղեղ
[24] A սղալեսցես C սխալեսցեն E սխալեսցիս
[25] C խոտորեսցիս] + մի
[26] BCDE կամ] մի
[27] C զՀիմն արկցէ
[28] A շինաւղն
[29] CDE շինէ
[30] ABCD Հայեա
[31] C մի ինչ] մինչ
[32] D զանցցէ
[33] C ընդ]
[34] A Հովւականաւն C զՀովւականովն
[35] B կաղանդեա] կաշկանդեա
[36] C աւգնականութիւն

նուո՛ր[1], «չարչարակի՛ց լեր Աւետարա-ԱիԱ» (Հմմտ. Բ. Տմթ. Ա. 8), զինուորեցիր զգեղեցիկ զինուորութիւնն (Ա. Տմթ. Ա. 18) ընդդէմ հոգւոյն[2] չարութեան, հակառակ ախտիցն մարմնոյ, առցես զամենայն սպառազինութիւն[3] [4]Հոգւոյն[35], մի՛ չարամանեսցիս «ընդ կենցաղոյս իրս», որպէս զի զաւրաւարին հաճոյասցիս[5]: Մարդի՛կ, «հայեա՛ց ի քեզ», մի՛ ուրեք[6] զանցցես[7] զըմբշական իրաւքն[8]: Քանզի ոչ պսակի, եթէ ոչ աւրինաւք[9] մարտիցէ: Նմանեա՛ Պաւղոսի, որ ընթանայրն եւ նավէրն եւ մարտնչէրն (Հմմտ. Եփս. Զ. 12): Եւ դու, որպէս զբարի բռնամարտիկ[36], անզբա՛ւս[10] կալ զհայեցուածս[11], ծածկեա՛ զկարեւորսն յարկանել ձեռացդ[12], յառեալ[13] ակն առ ի հակառակամարտն լինիցիս (Հմմտ. Եփս. Զ. 13): Յընթացսն յառաջադէմ[14] ձգիցես[15]: Այնպէս ընթայ, որպէս զի հասանիցես[16]: Ի կռիւսն աներեւութիցն նահատակեցիր: Այսպիսի զքեզ գոլ յամենայն կենցաղում[17] բանս կամի, մի՛ ընկողմանեալ[18], մի՛ ի քուն, այլ զուարթութեամբ եւ արթնաբար քեզ առաջի կալով:

5 Նուազեսցի[19] աւրս պատմել ինձ զիրս գործակցաց Աւետարանին Քրիստոսի եւ զաւրութիւն հրամայեցելոյն[20]՝ որպէս յարմարագոյնս ունի առ ամենայն[21] (Հմմտ. Ա. Կրնթ. Թ. 24): «Հայեա՛ց ի քեզ», սթա՛փ լեր, խոհեմ, մաւտակայիցն[22] պահապան, նախահոգակ[37] հա|37բ|նդերձելոցն: Մի՛ զմերձաւորն[23] ահա պղերգութեամբ մատնիցես[24] եւ ոչ էիցն եւ ոչ լինելոցն, որպէս ի ձեռն գոյիցն, զվայելսն դիցես: Կամ եթէ՝ ո՞չ բնութեամբ իցէ ախտս այս մանկանց[25], թեթեւագոյն բարս ունելով ի ձեռին կարծեն զյուսացեալսն: Քանզի յորժամ խաղաղութիւն առցեն եւ հանդարտութիւն գիշերային, ստեղծանեն յինքեանս անհաստատուն երեւմունս՝ դիւրութեամբ մտացն յամենայն ինչ բերեալք, դնելով ամբարտաւանութիւնս, հարսանիս պայծառս, բարեմանկութիւնս[38], ծերութիւնս խորինս, յամենեցունց պատիւս: Եւ ապա ոչ ուրեք կալ յուսոցն[26] կարացեալ, առ ի մեծն ի մարդկանէ փքանան: Տունս ստանան գեղեցիկս եւ մեծամեծս՝ լցեալ զնոսա ամենա-

---

[1] A զինուոր
[2] C հոգոյն D հոգւոցն
[3] C սպառազինութիւն] + մարմնոյն
[4] C հոգով
[5] A որպէս զի զաւրաւարին հաճոյասցիս]
[6] C ուրեք] + ինչ
[7] C զանցցիս
[8] C իրաւք
[9] C քանզի… աւրինաւք] E օրինօքն
[10] C անզբաւս] անզօր
[11] A զհայեցածս
[12] C ձեռացն
[13] D յառել
[14] C լինիցիս… յառաջադէմ]
[15] BDE ձգիցիս C ձգեսցիս
[16] B հասանիցես] հասարկանիցես
[17] CE կենցաղումս

[18] D ընկողմանել
[19] A նուազասցի C նւազեսցի
[20] E հրամայեցելոցն
[21] E ամենեսեան
[22] A մաւտակայցն C մաւտականացն
[23] D զմերձաւորս
[24] D մատնեսցես
[25] E մանկանց] անկմանց
[26] E յուսոյն

ծախ[39] զանձիւք[1], զերկիրն արկանեն, որչափ իւրեանց ընդունայնութիւն խորհրդոց ի բովանդակ[2] ստացուածոցն բաշխէ: Եւ դարձեալ ի սոցանէ փարթամութիւնս զսնոտի[3] չտեմարանս փակեն[4]: Յաւելուն ի նոյնս արուտականս, ծառայից բազմութիւնս[5] ըստ թուին, առաւելեալս, իշխանութիւնս քաղաքականս, ճոխութիւնս ազգաց, զաւրավարութիւնս, պատերազմունս, յաղթութիւն[6], զթագաւորութիւնն ինքնակալ[7]: Խորհրդովքն ստեղծանեն երթ|38ա|ալովն յոյժ անմտութեամբ, վայելել[8] վարկանին զյուսացեալսն՝ որպէս թէ առ ժամայն մերձ իցէ եւ առ ոտս կայցէ ինքեանց: Յատուկ առանձինն ախտս այս[9] դատարկ եւ խոյլ անձին՝ երազ տեսանելով արթուն մարմնով: Արդ զայսպիսի թուլութիւն մտաց եւ զայրումն խորհրդոց ճնշելով[10] բանս եւ, որպէս սանձիւք իւիք[11] ընդդէմ բախելով զխորհրդոցն անհաստատութիւն, պատուիրէ[12] զմեծս զայս եւ զիմաստուն պատուիրան[13]՝ ի քեզ, ասելով, Հայեա՛ց[14]. մի՛ ընթադրելով[15] զանգոյսն[16], այլ զմերձակայսն[17] առ ի յաւգուտ դնելով: Կարծեմ՝ եւ զայն ախտ ի բաց բառնալ զսովորութեանս[18] այսու վարելով խրատու աւրինադրին[19]: Վասն զի դիւրին է իւրաքանչիւր ումեք ի մէնջ բազմահոգանալ[40] զաւտարոտիսն, քան եթէ[20] զընտանի[21] իւր դիտել, որպէս զի մի՛ զայն[22] ախտանայցեմք, դադարեա՛[23], ասէ, զայս[24] անուան զչարիսն քննելով, մի՛ տայցես տեղի խորհրդոցն զայլոցն[25] խուզելով հիւանդութիւնս, այլ ի քեզ հայեա՛ց, այս է[26], յընտանի[27] քննութի՛ւնս դարձո զակն[28] ոգւոյդ: Քանզի բազումք[29], ըստ բանին Տեառն, զշիւղ[30] յական եղբաւրն նշմարեն[31] եւ յիւրում ականն զգերանն ոչ տեսանեն (Համմտ. Մրկ. Է. 3): Արդ մի՛ դադարեսցես քննելով զքեզ, եթէ քեզ ըստ պա|38բ|տուիրանին կեանք յառաջեալ ի-

[1] BD զանձուք
[2] C բաւընդակ
[3] C զսնոտիս
[4] C փակեն] քակեն
[5] E բազմութիւնսն
[6] A պատերազմունս յաղթութիւն E պատերազմաց յաղթութիւնս
[7] A անինքնակալ CE ինքն անկեալ
[8] D վայելեալ
[9] C այս]
[10] C ճնշելով] ճանաչելով
[11] C իւիք]
[12] A պատուիրէ
[13] D պատուիրանս

[14] E հայեաց
[15] B ընթադրելով] ենթադրելով
[16] C զանգոյսն] զյագումն
[17] D զմերձակայս
[18] C բառնալով զսովորութիւնս E զսովորութեանց
[19] C աւրինադիրն
[20] B թէ
[21] C զընտանի] զնմանի
[22] BCD զայս E զայն
[23] E դադարեաց
[24] BD զայրսր
[25] CD զայլոյն
[26] ABD այս է]
[27] A յնտանի
[28] C զակնդ
[29] C բազում
[30] A զշիշ E զշիւղն
[31] AB նշմարեն] մարեն

ցեն, այլ մի՛ զարտաքոյն դիտեսցես[1], եթէ երբէք զուրուք[2] արատս ինչ գտանել կարասցես, ըստ Փարիսեցւոյն[3] ծանուն[41] այնորիկ եւ Հպարտացելոյ[4], կայր զինքն արդարացուցանելով եւ զմաքսաւորն խոտելով (Համմտ. Ղկ. ԺԸ. 11): Այլ զքեզ դատել մի՛ նուազեսցէ[5], մի՛ ըստ խորհրդոց[6] մեղար, եւ մի՛ ինչ լեզուդ գայթակղեաց զմտաւքդ զանցանելով, մի՛ ի գործս ձեռացդ գործեցաւ ինչ յանխոհելեացն[7]: Եթէ գտցես ի կեանս քո բազում մեղս (քանզի գտցես ամենայն իրաւք մարդ գոլով[8]), ասա՛ զմաքսաւորին «Աստուա՛ծ, քաւեա՛ զիս մեղաւորս» (Ղկ. ԺԸ. 13): Արդ, հայեա՛ց ի քեզ: Այս քեզ բայ[9] եւ պայծառաբար բարեկեցելում երբէք եւ ամենայն կենաց[10] քոց կատարումն բերէ[11], պիտանացուցանելով, որպէս ոք բարի խորհրդակից յիշատակարան բերել[12] մարդկայնոցն[13]: Եւ[14] եթէ յամբոխիցն փորձեսցիս ի ժամանակի լինիցի ի սրտիդ երգեցեալ, որպէս զի մի՛ մոլորութեամբ առ ի յամբարտաւանութիւնն[15] առաւել ծանրացեալ ամբառնայցեն, եւ մի՛ անծանաւթութեամբ առ վատթարագգի տրտմութիւն[16] անկանիցես: Ընչեղութեամբ կատակելով[17] եւ նախածնողաւք մեծամեծս ի՞նչ |39ա| խորհիցես, եւ պատուեալ գաւառս գեղեցկութեամբ մարմնոյ, եւ յամենեցունց պատուովք[18]: Հայեա՛ց[19] ի քեզ, զի մահկանացու ես, «վասն զի հող ես եւ ի հող երթիցես[20]» (Համմտ. Ծն. Գ. 19): Ծո՛ւրջ հայեա յայնոսիկ, որ յառաջ քան զքեզ յիւրեանց[21] անբարհաւաճութեան քննեցան: Ո՞ւր, որ զքաղաքական զաւրութիւնսն էին զգեցեալ[22], ո՞ւր[23]՝ դժուարակուիւ ճարտասանքն, ո՞ւր, որք զկացորդսն կարգեցին, պայծառ ձիաբոյծքն, զաւրավարքն, իշխանքն, գոռոզքն: Ո՞չ ամենայն փոշի, ո՞չ ամենայն առասպելք[24]: Ո՞չ ի դուզնաքեայ ոսկերս յիշատակ[25] կենացն իւրեանց: Յառիցես[26] ի գերեզմանսն, եթէ կարասցես որոշել ո՞ է ծառայն եւ ո՞ է տէրն, ո՞՝ աղքատն եւ ո՞՝ ընչեղն: Զատո՛, եթէ քո իցէ զաւրութիւն, զկալանաւորն[27] ի թագաւորէն, զքաջավայելուչն՝ ի դժո-

[1] C դիտեսցես] դիտիցես
[2] B զորուք
[3] AD փարիսեցոյն C փարիսացոյն
[4] C հպարտացելոյն
[5] BCD նուազեսցէ CE + ինչ
[6] E խորհրդոյ
[7] E յանխորհելեացն
[8] ACE մարդ գոլով] մարդելով
[9] ACE բայ] բաց
[10] C կենացդ
[11] E բերէ] բարէ
[12] D բերեալ C + ի
[13] CD մարդկայնոցն E մարդկայնոյս
[14] D եւ]
[15] BCDE յամբարտաւանութիւնս
[16] C տրտմութիւնս
[17] D կատարելով
[18] A պատուովք C պատւօք
[19] AC հայեաց] պահեա BD հայե
[20] C եւ երթիցես]
[21] C զիւրեանց
[22] C սգեցեալ E զգեցեալք
[23] CE ուր] որ
[24] ABCD առասպելք
[25] C յիշատակք
[26] B յառեսցիս
[27] ACDE զկալանաւորն] զկապանաւորն

խատեսակէն[42]*, զզաւրաւորն՝ ի տկարէն: Արդ, յիշելով զբնութեանդ, ոչ ամբարիցես*[1] *երբէք եւ յիշեսցես զքեզ, եթէ հայեսցիս ի քեզ:*

6 *Դարձեալ, դժոխազգի*[2] *ես եւ անփառ, աղքատ յաղքատաց*[3]*, անտուն, անքաղաք, տկար, առաւրեայ պարենիցն կարաւտեալ, դողալով ի հզաւրիցն*[4]*, յամենեցունց երկուցեալ*[5] *յաղագս նուաստագոյն կենաց քոց: «Քանզի աղքատն»,* |39բ| *ասէ,* «ոչ հանդուրժէ սպառնալեաց» (Հմմտ. Առակ ԺԳ. 8): *Արդ, մի՛ բացածանաւթացիս ի քէն եւ մի՛ զի ոչ ինչ նախանձելի ի մերձաւորս*[6] *առ*[7] *քեզ առկայցէ, զամենաբարի*[8] *ի բաց ընկեսցես զյոյսն*[9]*, այլ ի վե՛ր ած զքո զանձդ*[10] *առ ի մտաւորագոյնսն քո*[11] *յԱստուծոյ բարիս* (Հմմտ. Ծն. Բ. 7) *եւ առ ի խոստացեալսն յապագայսն*[12] *համբարեալս*[13]*: Նախ առաջին, զի մարդ ես՝ միայն ի կենդանեացն աստուածաստեղծեալ: Արդեաւք*[14] *ո՞չ բաւական իցէ այս՝ ողջախոհաբար մտածութեամբ առ ի բարեմտութիւն վերնագունիցն ի նոցունց, իսկ ի ձեռացն Աստուծոյ զամենայն ինչ գոյացուցանողացն ստեղծանիլ, եւ ապա՝ զի ըստ կերպարանի*[15] *լեալ*[16] *Ստացողին զքեզ, կարելի գոլ ի հրեշտակաց նմանութիւն ի ձեռն բարի առաքինութեան ընթանալ հասանել: Ոգի առէր իմանող, որով զԱստուած իմանաս, զէիցն բնութիւն մաքուր խորհրդով իմաստութեան*[17]*, հնձես պտուղս ախորժելիս: Ամենայն քեզ ցամաքային*[18] *կենդանիք, ընդելք*[19] *եւ վայրենիք, բովանդակ*[20] *ջրայինք կերակրելիք*[21] *եւ որք յաւդս թռչին, այդոքիկ ծառայք են ընդ ձեռամբ անկեալ քեզ: Ո՞չ դու զարուեստսն*[22] *գտեր եւ զքաղաքս հաստատեցեր եւ որ ինչ հարկաւորք են առ փափկ*|40ա|*ութիւնսն իմացար: Ո՞չ գնալի է քեզ խորք ի ձեռն բանի*[23]*: Ո՞չ երկիր եւ ծով սպասաւորեն կենաց քոց: Ո՞չ աւդ եւ երկին հանդերձ աստեղացն պարուք*[24] *քեզ զիւրեանցն*[25] *ցուցանեն զյարմարութիւնս: Արդ, զի* [26]*փոքրամտես*[43]*, զի ձի քո ոչ իցէ արծաթասանձ: Այլ զարեգակն ունիս արագագոյն ընթացիւք զա-*

[1] BDE *ամբարիցիս*] *ամբարձցիս*
[2] E *դժոխազգի*] + *ոք*
[3] A *յախքատաց*
[4] BD *հզաւրացն* C *հզօրացն*
[5] D *յերկուացեալ*
[6] BC *մերձաւորս*
[7] C *առ*]
[8] E *զամենայն բարի*
[9] CDE *զյոյսն*
[10] DE *զանձնդ*
[11] D *քո*]
[12] BCE *յապագայսն*] *յապայսն*
[13] B *համբարեալս*] *համբերեալս*
[14] C *արդօք*

[15] D *կերպարանի*] *պատկերի*
[16] B *լիեալ*
[17] B *իմաստութենէ* CE *իմաստութեան*
[18] C *ցամաքային*] + *եւ*
[19] C *կենդանիք ընդելք*] E *ընտելք*
[20] C *բօընդակ*
[21] BCE *կերակրողք* E *կերակրօղք*
[22] C *զարուեստն*
[23] C *բանին*
[24] BCDE *պարուց*
[25] C *զիւրեանց*
[26] D *փոքրամտես*] *փոքրամիտ ես*

մենայն աւրն ջահընկալ[1] քեզ ճառագայթիւք: Ո՞չ ունիս արծաթի[2] եւ ոսկի ղամբար[3], այլ գլուսին ունիս բիւրապատիկ զքեզ[4] իւրով լուսովն պայծառացուցանել: Ո՞չ երբէք ելէր ի վերայ կառաց[5] ոսկետախտակաց[44], այլ ոտս ունիս ընտանի կառս եւ բնակիցս քեզ: Արդ, զի՞ երանես, որոց զստուար[6] քսակն[7] է ստացեալ եւ այլոց ոտիւքն փոփոխիլ[8] կարաւտացեալս[9]: Ո՞չ քուն ես ի գահոյս փղոսկրեայս[10], այլ ունիս զերկիրն բազում փղոսկրեացն[11] պատուականագոյն[12], քաղցր ի վերայ նորին զհանգիստն, արագագոյն զքունն եւ ի հոգւոց[13] ի բաց վճարեալ: Ո՞չ ընկողմանիս ընդ ոսկեճաճանչ [14]ձեղուամբ[45], այլ զերկին ունիս[15] անճառելի աստեղացն գեղեցկութեամբ փայլեալս (Հմմտ. Եբր. Բ. 4)*: Եւ այսոքիկ մարդկայինք, իսկ զեւս[16] մեծագոյնսն[17]: Յաղագս քո Աստուած մարդացեալ, Հոգւոյն[18] Սրբոյ բաշխումն, մահու լու|40բ|ծումն, յարութեան յոյս, աստուածային[19] պատուիրանք կատարեն զքո կեանս[20], գնացք առ Աստուած ի ձեռն պատուիրանացն[21], արքայութիւնն երկնից քաջավայելուչն[22]* (Հմմտ. Մտթ. ԻԵ. 34)*, պսակք[23] արդարութեան* (Հմմտ. Բ. Տմթ. Դ. 8) *պատրաստք յաղագս առաքինութեան վաստակոց ոչ ի բաց ընթանան ինչ:*

7 *Եթէ հայեսցիս ի քեզ, այսոքիկ[24], եւս առաւել քան զսոյն գտցես ի քեզ եւ զվայելումն մերձակայիցն[25]: Արդ, ոչ փոքրամտեսցես[46] առ ի կատարել[26] կարաւտագոյնսն: Ամենայն ուստեք քեզ յարկացեալ[27] պատուիրան[28] զմեծն[29] տացէ աւգնականութիւն: Որպիսի՞ ինչ բարկութիւն կալաւ զքո խորհուրդս, եւ բերեալ լինիս[30] ցասմամբ առ բանս ոչ վայելուչս եւ գործս դժնդակս[31] եւ գազանայինս: Եթէ հայեսցիս ի քեզ, ցածուցանես զզայրացումնն՝ որպէս զձի ինչ[47] անհաւան եւ դժոխերասան՝ տանջանացն բանիւն[32] որպէս մտրակաւ[33] մերձեցեալ:*

[1] C *ընկալ*] *անկեալ*
[2] E *արծաթ*
[3] A *ղամբար*] *լամպար*
[4] D *քեզ*
[5] E *կառ*
[6] C *զստուար*] *ստացւած*
[7] C *քսակն*] + *քո ակն*
[8] E *փոփխել*
[9] E *կարօտացեալքն*
[10] C *փղոսկրայս*
[11] A *փղոսկրեայցն* C *փղոսկրայն*
[12] A *պատուականագոյն*
[13] C *հոգոցն* D *հոգոց* E *հոգւոյն*
[14] A *ձեղուամբ*
[15] C *ընդ... ունիս*]
[16] BD *զեւսն*
[17] C *մեծագոյն*
[18] C *հոգոյն*

[19] E *աստուածայինք*
[20] E *կեանսն*
[21] A *պատուիրանացն*
[22] CE *քաջավայելուչ*
[23] D *պսակ*
[24] E *այսքիկ*] + *եւ*
[25] C *մերձակայիցս*
[26] DE *ի կատարել*] C *կատարելագոյնսն*
[27] C *յարակցեալ*] + *քեզ*
[28] A *պատուիրան*
[29] C *զմեծ*
[30] D *լինիցիս* E *լիցիս*
[31] A *դժընդակս*
[32] DE *բանիւ*
[33] ABD *մտրկաւ*

Արգելցես զլեզուդ, եւ զձեռսդ ոչ թողացուցանես[1] ի զայրացուցանողն: Դարձեալ ցանկութիւնք չարք ցաւեցուցին զոգիդ, յարձակմունս անարգելս եւ չռայլեալս արկանիցեն (Հմմտ. Եփ. Կ.Գ. 24): Եթէ հայեսցիս ի քեզ եւ յիշեսցես, զի[2] այսոցիկ[3] մատուցուր հեշտութեանցս դառն գտանի վախճան[4], եւ որ այժմ |41ա| ի ցանկութենէս մերում մարմնոցս լեալ մարմաջմունք՝ սա ծնանի զթունաբեր որդն անմահ տանջող մեզ ի գեհենին, եւ ջերմութիւն մարմնոյս մայր լինի յաւիտենական հրոյն (Հմմտ. Մրկ. Թ. 43-47), վաղվաղակի մերժեսցին փախուցեալ ցանկութիւնքն[5], սքանչելի իմն ի ներքս խաղաղութիւն յոգւոջդ[6] եւ հանդարտութիւն լինիցի (Հմմտ. Մտթ. ԻԵ. 41), որպէս աղախնաց[7] յայրատեցելոց[8] ամբոխիւք լինի տիկնոջ[9] ուրուք ողջախոհի մերձ[10] գոլոյ[11]: Արդ, «հայեա՛ց[12] ի քեզ» եւ ծանի՛ր, զի միտ[13] բնական[14] է եւ իմանալի հոգի[15], եւ միումդ բնութեամբ իշխելն գոյանայ, իսկ միւսումն լսել բանի եւ հաւանել[48]: Արդ, մի՛ երբէք թողացուսցես[16] ստրկանալ զմիտսդ՝ ծառայ լինելով ախտիցն եւ մի՛ դարձեալ հրամայեսցես[17] ախտիցն ընդդէմ կալ բանի, եւ յինքն զաւրութիւն անձին ցուցանել[18]: Բոլորովին դու հաւաստեաւ զքեզ իմասցիս՝ բաւական[19] տացէ աւգնականութիւն առ ի խորհուրդսն Աստուած: Քանզի եթէ[20] հայեսցիս ի քեզ, ոչինչ կարաւտասցիս[21] բոլորեցուն[22] կազմուածոց[23] զԱրարիչն իմանալ, այլ եւ ի քոյինդ, իսկ՝ որպիսի ես. փոքր իւիք աշխարհաւ զմեծն տեսցես Ստացողին քո զիմաստութիւն[24]: Անմարմին իմանաս զԱստուած ի գոյացելոյդ[25] քում|41բ|մէ ոգւոյդ անմարմնոց, ոչ բովանդակեալ ընդ տեղեաւ[26], որպէս եւ ոչ[27] միտքդ նախասկզբնաբար[28] ունի զանտեղւոջ[29] զգնացսն, այլ ի ձեռն մարմնոյս մտաւորութիւն[30] ի տեղւոջ[31] լինի: Անտեսանելի զԱստուած հաւատաս, զքո անձդ[32]

[1] E թողացուսցես
[2] C զի] եթէ
[3] E զի այսոցիկ] զայսոցիկ
[4] C գտան վաղջան
[5] BE ցանկութիւնքն] + եւ
[6] C յոգոջդ
[7] E յաղախնաց
[8] D յարատացելոց
[9] A տիկնւոջ
[10] C մերձ] մեջ
[11] ABD գոլոյ] գալոյ C դնելով
[12] E հայեաց
[13] CDE մինդ
[14] D բնական] բանական
[15] BC հոգիդ C + իսկ միւսն թագաւորական բան DE իսկ միւսդ աղախնական եւ անբան
[16] E թողացուցանես
[17] C դարձեալ հրամայեսցես]
[18] C ցուցանել] կացուցանել
[19] C բաւական] բանական
[20] C եթէ]
[21] B կարաւտասցիս] + ի
[22] C բոլորեցունց
[23] A կազմածոց BCD կազմածո
[24] C իմաստութիւն
[25] D գոյացելոյդ
[26] C տեղւ
[27] C ոչ] + քո
[28] A նախըսկզբնաբար
[29] BD յանտեղւոջ C յանտեղոջ
[30] BE մտաւորութեան C միաւորութեան
[31] C տեղոջ
[32] B անձնդ

իմանալով, վասն զի[1] եւ դա[2] մարմնական[3] աչաց անըմբռնելի է[4]: Քանզի[5] ոչ գոյնեալ եւ ոչ մարմնաւոր[6] պատկեր ընկալեալ, այլ ի ձեռն ներգործութեանցն ճանաչի միայն: Որպէս զի մի՛ զԱստուած խնդրեսցես աչաւք տեսանել, այլ մտաւքդ[7] առնլով զիմանալի հաւատն, ընկալցիս յաղագս նորա ըմբռնմանն[8]: Սքանչացի՛ր ընդ Արուեստաւորն[9], զոգւոյդ[10] քո զաւրութիւն ընդ մարմնոյդ[11] կապեաց, որպէս մինչեւ ի սպառուած[12] դորին հասանելով, զբազում ինչ բաժանեալ անդամոցդ առ ի նոյն միաբանութիւն եւ հաւանութեամբ էած: Դիտեա՛[13] զի՞նչ է[14] յոգւոյդ[15] տուեալ մարմնոյդ զաւրութիւն եւ զի՞նչ է մարմնոյդ յոգիդ[16] վեր ելեալ ախտակցութիւն[17]: Զի՞արդ ընդունի զկեանս[18] յոգւոյդ[19] մարմինդ[20] եւ ընդունի ցաւս ի մարմնոյ ոգիդ, որպիսի՞[21] չտեմարանս ուսմանց ունի, ընդէ՞ր ոչ ստուերանայ գիտութեամբ նախառելովքն եւ կամ զկնի եղելովքն յաւ|42ա|ուածովք[22], այլ անխառնակ եւ դիւրապատեհի[23] յիշատակքն[24] են, որպէս ի պղնձւոջ[25] իմիք արձանի[26] յիշխանականի ոգւոջդ գծեալ[27] պահին: Զի՞արդ առ ի մարմնոյ գայթակղելով ախտն զընտանին իւր կորուսանէ զգեղեցկութիւն եւ որպէս զի չարութեան [28]ընդդիմախզութիւն[49] ի բաց մաքրէ ի ձեռն առաքինութեան, առ նմանութիւն ընթանայ Ստացողին[29]:

8 *Հայեա՛ց, եթէ թուի քեզ, հանդերձ ոգւոյդ տեսութեամբ եւ ի մարմնոյդ կազմուած[30], եւ սքանչացի՛ր՝ զիարդ վայելուչ զնա վրածումն[50] բանական հոգւոյդ քաջարուեստ[31] գործեաց: Ուղղորդ զքեզ եստեղծ միայն ի կենդանեացն[32], որպէս զի[33] նովիմբ իսկ ձեռովդ տեսցես, թէ վերնագունացն ազգակից են կեանքդ քո: Քանզի չորքոտանիքն ամենայն[51] առ որովայնն հային, իսկ մարդոյ ի վեր է պատրաստ յերկինս հայե-*

[1] C *վասն զի*] *քանզի*
[2] C *դա*] *դու*
[3] C *անմարմնական*
[4] C *է*] *ես*
[5] C *քանզի*] *վասն զի*
[6] E *մարմնական*
[7] C *մտօք*
[8] BD *անըմբռնմանն*
[9] C *արուեստաւորն* C + *զիարդ*
[10] C *զոգոյդ*
[11] BCE *մարմնովդ* D *մարմնով*
[12] C *սպառուած*
[13] E *դիտեա*] *գիտեա*
[14] C *է*] *ի*
[15] C *յոգոյդ*
[16] C *յոգիդ*] + *ի*
[17] D *ախտակցութիւն*] + *եւ*
[18] A *զկեանս* C *զկենս*
[19] C *յոգոյդ*
[20] C *մարմնոյդ*
[21] E *որպէսզի*

[22] E *յաւելուածօք*
[23] BD *դիւրապատեհի*] *դիւրաւ դատելի*
[24] E *յիշատակք*
[25] DE *պղնձոջ*
[26] E *արձան*
[27] E *գծեալ*] *գործեալ*
[28] ABCD *ընդդիմախզութիւն*] *դարձեալ մախզութիւն*
[29] A *ստացաւղին*
[30] A *կազմւած*
[31] A *քաջարուեստ* D *քաջարուեստն*
[32] D *կենդանացեացն*
[33] B *զի*] *եւ* E + *եւ*

ցուածք[1], որպէս զի մի՛ պարապես-ցէ[2] որովայնի եւ մի՛ ընդ որովայնիւ ախտիցն, այլ զբովանդակ ունիցի զյարձակումնն առ ի վերին գնացսն: Եւ ապա զգլուխն ի վերայ բարձրագունիցն եղեալ, ի նմին զբազումս արժանապէս զգայութեանցն հաստատութեանց: Ունի տեսանելիս եւ լսելիս[3], եւ ճաշակելիս եւ հոտոտելիս՝ ամենեքեան առ |42բ| իրեարս մերձ ընակեալք: Եւ այսպէս ի դուզնաքեայ տեղւոջն եղեալք, ոչ ինչ իւրաքանչիւր ոք խափանի ի ներգործութենէ դրացւոյն[4]: Աչք բարձրագոյն[5] դիտաւորութիւնն ըմբռնեցին, որպէս զի մի՛ ինչ նոցա մարմնոյն մասունք ի վերայ առնիցին, այլ սուղ յառաջ ակամբ[6] յաւնացն ի ներքոյ նստեալ, ի վերուստ զբարձրագոյնսն առ ի[7] յուղղութիւնսն ձգեսցեն: Դարձեալ լսելիք ոչ ուղղակի են բացեալք, այլ մանուածով[8] գնացիւքն յաւդոյդ զհնչումն ընդունին: Իմաստութեան եւ այս նեղագունի, որպէս զի ձայնն անխափան անցուցանել[9], թէպէտեւ առաւել եւս հնչիցի[10], շուրջ բեկեալ[11] զմանուածովքն[12], եւ ոչինչ յարտաքուստ յարանկեալ խափան գոլ կարասցէ զգալոյն[13]: Ուսիր զլեզուոյդ[14] ընութիւն, զիարդ կակուղ է եւ զիւրադարձ եւ առ ամենայն պէտս բանի գանազան շարժմամբ բաւականացեալ: Ատամունք միայն[15] ձայնի գործի գաւրաւորք լեզուոյն[16] ընդդէմ բախումն տալով, համայն եւ կերակրոյ սպասաւորք[17]. ոմանք հատանեն զնա, ոմանք ծամկեն: Եւ այսպէս ամենայն խորհրդով յառաջեալ իրաւացեաւ եւ ուսեալ զճգտումն ի ձեռն թոքոյ[18], ջերմութեան պահա|43ա|պան ի սրտի անդ, գործի հալման, վտակս առեան, յամենայնէ[19] յայսմանէ գանհետազաւտելի իմաստութիւն[20] Արարչին[21] ի քեզ տեսցես, որպէս զի եւ քեզ ասել ընդ Մարգարէին. «Սքանչացաւ ծանաւթութիւն Քո յինէն»: Արդ, «հայեաց[22] ի քեզ», զի հայեսցիս յԱստուած[23], Որում փառք[52] [24]յաւիտեանս[53]. ամէն[25]:

[1] A *հայեցածք*
[2] D *պարապեսցի*
[3] ABCD *եւ լսելիս*]
[4] D *դրացոյն*
[5] D *զբարձրագոյն*
[6] BDE *յառաջակամբ*] *յառաջ անկմամբ*
[7] E *ի*]
[8] A *մանւածով* D *մանուածովք*
[9] D *անցուցանել*] *անցանել*
[10] E *հնչի*
[11] E *շուրջ բեկեալ*] *շուրջանակեալ*
[12] A *զմանւածովքն*
[13] D *զգալոյն*
[14] A *զլեզւոյդ*
[15] D *միայնոյ*
[16] A *լեզւոյն*
[17] C *որպիսի... սպասաւորք*]
[18] D *թոքոց*
[19] E *յամենայնի*
[20] BD *իմաստութեան* E *իմաստութիւնն*
[21] D *արարիչն*
[22] ABCD *հայեա*
[23] B *յԱստուած*] + *ամէն*
[24] ABCD *Որում փառք յաւիտեանս*]
[25] ACD *ամէն*]

Ե. [1]ՅԱՂԱԳՍ ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԵԱՆ[54]

1 *Որոց*[2] *զապաշխարութիւնս*[3] *բառնալ իշխեն*[4] *զհպարտութիւնն*[5] *ոչ բերելով պատուական*[6] *եղբայր*[7] *երկրորդ մեզ հրաման ետ, զայն ամպարհաւանութիւն տեսանելով, զողջախոհ եղբարց զաջդ կարկառեսցես յապաշխարութիւն: Եւ պիտանացու բանս ի մարդիկ*[8]*: Մարդկանէ ոչ ոք անմեղ: Որում վկայի, թէ մեղս ոչ արար: Ասեմք վասն ապաշխարութեան ի Հնոցն*[9] *եւ*[10] *ի Նորոցս*[11]*: Քանզի այսոքիկ*[12] *Եկեղեցւոյ*[13] *զանձք: Եւ հաստատեմք զապաշխարութիւն, ոչ ի մեղս զեղբայրն յորդորելով (*Հմմտ. Ես. ԾԳ, 9*) (վասն զի ոչ յուսով ապաշաւանաց կամիմ*[14] *մեղանչել զյանցուցեալսն*[15]*), այլ* |43բ| *յարուցանել զանկեալն ճեպիմք: Քանզի յընդդիմացն*[16] *մտեալ յոյս զմի անգամ*[17] *անկեալն նստել*[18] *ի մեղսն*[19] *յորդորէ, իսկ վստահութիւն ապաշաւանացն զանկեալն յարուցանէ եւ ոչ եւս մեղանչել յորդորէ: Ո՞յք*[20] *եմք Աստուծոյ աւրինադրելով: Կամի Աստուած թողուլ, եւ ո՞յ, որ խափանեն: Ոչ զինչ մեքն ասեմք*[21] *եւ ոչ զոր նոքայն*[22] *յանդգնին, այլ զոր Աստուած հրամայէ*[23]*: Ընդդէմ աստուածոյ Աստուծոյ՝ անկեալն ոչ*[24] *յառնէ (*Հմմտ. Երմ. Ը, 4*): Ոչ հաւանեցոյց զքեզ սոսկ բանիւ, հաւանեցոյց*[25] *զքեզ աւրինակաւ գործոյն: Քանզի զի՞նչ այսպիսի*[26] *անլուանալի իբրեւ զկարմիրն եւ զի՞նչ սպիտակ առ մեզ, քան զձիւն կամ իբրեւ զասր մաքուր. ասէ, որ զայսոսիկն եստեղծ*[27]*, եթէ իցեն*[28] *մեղքն ձեր որպէս*[29] *անլուանալի գոյնք, եթէ լուասջիք, փոփոխի*[30] *ի մաքրութեան*[31] *ձեան (*Հմմտ. Ես. Ա. 18*): Այլ ոմն ասէ ընդ մկրտութենէ*[32]

---

[1] ABCD *Ի ԼԵ. Սաղմոսն (*CD *նորին) յաղագս ապաշխարութեան* E *նորին սրբոյ Բարսղի Եպիսկոպոսի յԼԵ. Սաղմոսն յաղագս ապաշխարութեան* G *Երանելոյն Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարու Կապպադոկացւոյ յաղագս ապաշխարութեան*
[2] E *որոյ*
[3] BCG *զապաշխարութիւնն*
[4] C *իշխեն*] + *զի*
[5] C *հպարտութիւնն*
[6] A *պատւական*
[7] D *եղբայր*] + *մեր*
[8] CE *մարդկան* B + *ի*
[9] CDEG *հնոյն*
[10] C *եւ*]
[11] BCDEG *նորոյս*
[12] C *այսոքիկ*] *այնոքիկ*
[13] C *եկեղեցո*
[14] E *կամիմք*
[15] G *զանցուցեալն*

[16] C *յանդիմացն*
[17] G *անգամ*] A *անկամ* BD *անգամն*
[18] BD *նստեալ*
[19] C *մեղս*
[20] G *ոյք*] *որք*
[21] C *ասեմք*] *առնիմք*
[22] C *նոքայն*] *դոքայն*
[23] G *հրամայէ*] + *մի* C + *մի անկեալն ոչ յառնէ*
[24] G *ոչ*]
[25] BCDG *հաւանեցուցէ*
[26] B *այսպիսի*] *այսպէս* CG *այնպէս*
[27] CE *զայնոսիկն ստեղծ* G *ըստեղծ*
[28] G *իցեն*] *լինիցին*
[29] CG *որպէս*] *իբրեւ*
[30] G *փոփոխեսջիք*
[31] CDEG *մաքրութիւն*
[32] CG *մկրտութեանն* G + *է*

այս թողութիւն: Քանզի ասաց՝ «լուացարո՛ւք[1], մաքրո՛ւրք լերուք»: Ջայսոսիկ մանաւանդ (Հմմտ. Ես. Ը. 16) ի մէնջ խնդրեցէք[2], եթէ կարասցուք ի Գրոց ցուցանել, եթէ յետ[3] մկրտութենէ[4] թողութիւն: Վասն զի ոչ զդիւրագոյսն[5] ընտրեմք ընդդէմ ասել, այլ առ նոսին զկարծեցեալսն զաւրաւորսն հակառակ բանիւ պարտ էր ի վերայ կալ: Ջի որ Քրիստոսն ընդդէմ[6] անկեալ ոչ բառնայ յանձնէ, ոչ ունի տեղի քաղցրացուցանել զքաղցունսն:

2 *Ասեմք եւ ի Հնոցն[7], այլ ասեմք զի՞նչ ընդդէմ ասիցեն[8] առ ի Հնոյն ասացելոց: Քանզի ասեն, թէ նախ քան զչարչարա*|44ա|*նս Փրկչին, նախ քան զարիւնն սուրբ յաղագս մեր հեղեալ, եթէ ի Հնոցն ասեմք, զի ի Հնումն թողութիւն եղեւ, իսկ[9] ի նորումն[10] յաղագս չարչարանացն ոչ է թողութիւն: Եւ[11] եթէ ի Նորումս[12] ցուցանեմք, զի եւ[13] յետ մկրտութեանն եւ զկնի ընդունելութեան Հոգւոյն[14] մեղուցեալ ոք վերստին կոչի յապաշխարութիւն[15]: Այլ[16] եթէ[17] ցուցցուք Նորովս, եթէ է զղջումնն, որք անկանինն եւ զկնի մկրտութեանն յայտ է, զի եւ ի Հնումն եղիցի յաղագս ապաշաւանացն տիրագոյն: Որպէս հայինն[18] ասեմ, ուստի եւ ի խորագոյնսն մերձենամք, զի դիւրագոյնք[19] լինէաք[20], մի միանգամ անկեալ[21] մնասցուք ի կործանմանն: Ոչ հաւանեցար նմա, որ աւրինակաւ մերձեցուցանէր[22], երդմամբ հաւանեցին Աստուծոյ: Ասէ Աստուած՝* «կենդանի եմ Ես, ասէ Տէր» (Եզկ. ԼԳ. 11): *Այս է երդումն Աստուծոյ վայել: Քանզի ոչ ունէր մեծագոյն, քան զԻնքն երդնուլ յաղագս անհաւանութեան բարձողաց զապաշաւանսն[23]՝ «կենդանի եմ Ես, ասէ Տէր» [եւ ոչ ոք զարհուրի][55], եթէ ոչ կամիմ զմահ մեղաւորի[24], այլ զդառնալ նորա եւ զկեալ[25] (Հմմտ. Եզկ. ԼԳ. 11): Որ կեայ[26], ընդ[27] կեցուցանել կամի: Եւ ո՞չ զի երդնու Աստուած, ար-*

[1] AC *լուացարուք*] *լւացարուք* G + *սրբեցարուք*
[2] D *խնդրիցէք*
[3] B *յետ*] *եւ*
[4] CG *մկրտութեանն* BG + *է*
[5] CE *զդիւրագոյնսն*
[6] CD *որ Քրիստոսն ընդդէմ*] *որքան* E *քան* G *որք անընդդէմ*
[7] BCDEG *հնոյն*
[8] C *ընդդէմ ասիցեն*] *ընդդիմանայցեն*
[9] G *իսկ*]
[10] DE *նորոյս*
[11] G *եւ*]
[12] G *նորոյս*
[13] G *եւ*]
[14] C *հոգոյն*
[15] G *ապաշխարութեամբ*
[16] G *այղ*
[17] G *եթէ*] *եւ*
[18] D *հայինն*] *կային*
[19] G *դիւրայոյսք*
[20] E *լեալք*
[21] C *միանգամ անկեալ*] *միանգամայն կեալ* G *անկեալք*
[22] C *մերձկացուցաներն*
[23] C *զապաշաւանս*
[24] C *մեղաւորին*
[25] G *կեալ*
[26] G *կեայ*] *կեայն*
[27] G *ընդ*]

ժանի հաւատալոյ[1] է: Եւ ո՞չ բա-նիւ եւ[2] ո՞չ աւրինակաւ եւ ո՞չ երդմամբ հաւանիս: Գործով հա-ւանեսցիս: Ոչ ի վայր կոր-ծա|44բ|նեցաւ Նինուէ[3], զի[4] ապա-շաւեաց[5] (տե՛ս Յովն. Ա. 5-10): Զայրա-ցումն մարգարէին յայտնէ, զի ոչ ի վայր կործանեցաւ. բուսանի դըդմենին (տե՛ս Յովն. Ա. 1-6): Պա-տասխանի առնէ քեզ, զի յիշես-ցես, եթէ բարի է: Բայց երկեա՛, մի՛ լուիցես ի նմանէ «ակն քո չար է, զի ես առատ եմ» (Մտթ. Ի. 15): Ո՞ ամ-պարշտագոյն գրեցաւ, քան զԱ-քաաբ[6]: Որպէս ընթեռնուան[7] ա-սեմ: Յափշտակեաց առ այլովքն[8] յափշտակութեամբք զայգին, ես-պան[9] զտէրն[10], էջ ժառանգել, էջ խնդալով: Պատահեաց տրտմեցու-ցիչն[11]՝ յանդիմանելով մարգարէն ոչ որպէս[12] թշնամի, այլ իբրեւ խնայելով յայտնեաց ոչ զիւր հրամանն, այլ զԱստուծոյ: Զկնի հրամանին զգեցաւ[13] քուրձ եւ մերկացաւ զտէրութեանն[14]: Քան-զի գրեալ է, եթէ[15] նոյն մարգա-րէ[16], որ առաքեցաւն ի[17] հրամա-նէն[18], լուաւ[19] յԱստուծոյ, եթէ վասն զի պաղատեցաւ Աքաաբ[20], ի սպառ նմանէն երկուցեալ, ոչ եղի-ցի[21] յաւուրս քո, զոր ասացին (տե՛ս Գ. Թգ. Իէ.): Հարկիմ[22] փափագել բարւոք[23] դեղոյ[24]: Դաւիթ սուրբն եւ գկնի մեղացն սուրբն, ի տասն պատուիրանացն ի միում պատճա-ռի գերիւքն էանց: Վասն զի ձեզ խաւսիմ, ասեմ եւ յայտնագոյն (Համփ. Բ. Թգ. ԻԷ. 25): Եղեւ չնու-թիւն եւ սպանութիւն եւ ցանկու-թիւն աւտար[25] կնոջ: Մեղաւ ար-դար[26] այրն, եւ քանզի Աստուած արար զնա դատաւոր իւրոյ[27] յան-ցանացն: Զի[28] ոչ տեսանե|45ա|մք զգերանն յակաս մերում, զչիւղ յայլոց[29] ածէ նմա զդատաստանն իւր եւ[30] գաւտար (Համփ. Մտթ. Ւ. 3), եւ ասէ, թէ[31]՝ «երկու[32] արք[33] էին ի քաղաքի միում, մին[34] ընչեղ եւ միւսն աղքատ[35]: Ընչեղին էին

---

[1] G *հաւատալոյ*] *հաւատոց*
[2] G *եւ*]
[3] C *Նինուե*
[4] CDE *զի*] *քանզի*
[5] D *ապաչխարեաց*
[6] E *զԱքաաբ*
[7] CDE *ընթեռնուննն* G *ընթեռնուն*
[8] G *յափշտակեաց առ այլովքն*]
[9] E *եսպան*] *եւ սպան*
[10] C *զտէրն*] + *եւ*
[11] G *տրտմեցուցչին*
[12] G *որպէս*] *իբրեւ*
[13] C *զգեցաւ*] *սգեցաւ*
[14] CE *զտէրութիւնն*
[15] C *եթէ*]
[16] G *մարգարէն*
[17] CG *ի*]
[18] CG *հրամաննն*
[19] C *լուաւ*
[20] E *Աքաաբ*
[21] G *եղիցին*
[22] E *հարկեմ*
[23] C *բարո* BG *բարիոք*
[24] C *դեղոյ*] *եղեւո* G *գեղոյ*
[25] G *աւտար*] *արդար*
[26] C *արդարն*
[27] BEG *իւրոց*
[28] G *զի*] *եւ*
[29] D *յայլոյ* C + *տեսանեմք* D *տեսանեմ*
[30] BCDEG *եւ*] *իբրեւ*
[31] G *թէ*]
[32] B *երկոյ*
[33] D *արք*] *բարք*
[34] CD *մինն*
[35] A *ախքատ*

խաշինք բազումք, իսկ աղքատին[1] որոջ[2] մի՝ ի ծոց[3] նորա ննջէր[4] (այս կնոջ խորհուրդ), ընդ նմա ուտէր եւ յըմպելւոյ[5] նորա ըմպէր: Եկն, ասէ, աւտարն[6] առ ընչեղն», բարւոք[7] աւտար, քանզի[8] ոչ[9] յայնոսիկ ունէր սովորութիւն Դաւիթ (Թագ. Բ. Թգ. ԺԲ. 1-4): «Արդ, եկն նմա հիւրն[56]: Եթող, ասէ, աւտարին, յորոց ունէրն[10]՝ զմի որոջ[11] աղքատոյն[12] յափշտակել[13] զենոյր»: Որքան անկցի[14] զաւրաւորն, վաղվաղակի ունի զյարութիւնն: Զայրանայր Դաւիթ, քանզի էր Դաւիթ անկեալ եւ երդնու՝ «կենդանի է Տէր, արժանի է մահու[15], որ արարն զայն» (Բ. Թգ. ԺԲ. 5): Յայտնեաց[16] հակառակ ինքեան: Իբրեւ երեւեցոյց, յայտնեաց մարգարէն[17] ո է այրն: Արագ արագ ի դեղն[18] եկաւ տրտմեցաւ[19], ետես զվէրն[20], ապաւինեցաւ ի բժիշկն: Մեղա, ասէ, եւ արագագոյն[21] բժշկութիւնն: «Եւ Տէր անցոյց[22] զքեւ զմեղսն» (Բ. Թգ. ԺԲ. 13): Զի՞նչ կամիս, մի՛[23] յանցուած վարկանել սրբոց[24], եթէ բազում արդարութիւնս[25]: Եթէ արար զմեղսն, այլ[26] արար եւ յոլովս արդարութիւն: Զի՞նչ իրաւացի առ արդարոյն[27] Աստուծոյ, զսակաւսն[28] յիշել, եթէ զբազումս մոռանալ: Լիցի[29] լուծ, եւ որովք[30] չափովք[31] չափեմք[32]՝ |45բ| չափեսցի մեզ[33] (Մտթ. Է. 2): Յաճախագոյն յանցանքն՝ եղիցի մեղաւոր, իսկ եթէ յոլով արդարութիւնքն լիցի՝ եղիցի[34] արդար. մի եւ մի: Քանզի առ մեզ ամենայնի[35] յոլովէն ասի: Եւ սպիտակին է սպիտակագոյն, եւ քաղցու ի հաւասարութեանն[36], այլ քաղցրագոյն: Սոյնպէս[37] եւ արդարք[57]: Եւ Մովսէս[38] խաւսեցաւ[39] լեզուաւն[40], այլ ոչ ջնջեցաւ ի պատմութենէն: Եւ Աբրաամ

---

[1] A ախքատին
[2] G որոջ] աւրոջ
[3] E ծոց]
[4] BCDEG ննջէր] քուն էր
[5] A յըմպելոյ C յմբելո
[6] G աւտարն] + ասէ
[7] BCDG բարւոք] + զի
[8] E քանզի]
[9] C ոչ] + եւ
[10] G ունէրն] + եւ
[11] AB աւրւոջ D օրոջ G զաւրւոջ
[12] CEG աղքատին
[13] G յափշտակեալ]
[14] A անկցի] անկամ G անացի
[15] G արժանի է մահու] որդի մահու է
[16] BCD յայտնեաց] + ինքն
[17] G երեւեցոյց յայտնեաց մարգարէն] գիտաց թէ C մարգարէին
[18] G ի դեղն]
[19] E տրտմեցաւ] ուշաբերեաց
[20] G ետես զվէրն]

[21] G երագագոյն
[22] BC զանցոյց
[23] B զմի
[24] C սրբոյն D սրբոցն E սրբոց
[25] D եթէ... արդարութիւն]
[26] G այլ]
[27] D արդարոցն
[28] C զսակաւս
[29] C լիցի]
[30] CDG որով
[31] C չափովն G չափով
[32] C չափեք
[33] C մեզ] ձեզ
[34] BE եղիցի] G լիցի
[35] G զամենայն
[36] D հաւասարագութեան
[37] G սոյնպէս] նոյնպէս
[38] C Մուսես
[39] CEG խաւսեցաւ] + ինչ
[40] A լեզուաւն

քարոզի հաւատացեալ եւ է[1] ուրեք (Հմմտ. Ծն. ԺԵ. 6), զի[2] թերահաւատեաց[3]: Ոչ զարդարոցն[4] չարախաւսեմ, այլ զԱստուած փառաւորեմ[5]: Ոչ յորդորեմ, զի մեղիցուք: Հաճոյ եղեւ Ենովք Աստուծոյ (Ծն. Ե. 22), ասեն Գիրք զկնի ծնանելոյն զՈրդին[6]: Եթէ հանդերձ եւ ոչ յառաջագոյն[58], եթէ զկնի այնոցիկ հաճոյ է[7], հաճոյ[8] լինել ոչ հաճոյն:

3 *Այլ[9] եկեսցուք ի Նորն[10], յոլովագոյնս[11] ունելով ի Հնումն: Քանզի Մանասէ[12] յորժամ զչորեքդիմի կուռսն[13] ի տաճարին Աստուծոյ եդ[14], զի ուստի ոք արդեաւք եկեսցէ կռոցն երկիր պագցէ, ապաշաւելով վերստին կոչեցաւ[15] ի գերութենէն: Եկեսցուք ի Նորն[16], յորմէ մանաւանդ կամին ի բաց փակել զպաշխարութիւնն, ի սմանէ յաւէտք[17] քարոզին ապաշաւանքն[18]: Հարցցուք[19] ցՓրկիչն՝ զի՞ եկիր, եւ պատասխանի տայ՝* «ոչ եկի զարդարս ապրեցուցանել, այլ զմեղաւորս յապաշխարութիւն» (Հմմտ. Ղկ. Ե. 32): *Քննեսցուք զնա, զի՞նչ բառն*|46ա|*աս[20] ի վերայ ուսոյ[21]: Զկորուսեալ ոչխարն (Հմմտ. Ղկ. ԺԵ. 6): Ի վերայ ո՞յր[22] լինի խնդութիւն յերկինս, ասէ, ի վերայ[23] միոյ մեղաւորի ապաշաւելոյ[24]: Հրեշտակք բերկրին, եւ դու յաղաչե՞ս: Հայր խնդալով ընդունի, դու արգելո՞ւս, սաստկագոյն ապաւինեսցուք[59]: Երկուք[25], ասէ, որդիք էին (Հմմտ. Ղկ. ԺԵ. 11). երկաքանչիւրքն որդիք (ոչ կարես ինձ[26] ասել, թէ ի հեթանոսաց[60] է աստ ապաշաւանք, այլ երկաքանչիւրքն[27] որդիք, զոյգ բաժանելով վատնէ[28]): Զոր ունէր կրսերն[29], արդար էր, անկանի: Ծախելով զամենայն, եկն յապաշաւանս եւ ճեպի առ հայրն եւ վարժի նախ քան զպատահելն, զինչ ասէրն: Մեղայ ի[30] քեզ եւ առաջի երկնի (Հմմտ. Ղկ. ԺԵ. 21): Զայսոսիկ խորհեցաւ, ոչ մոռացաւ զբարի հայրն: Եկն վճարել, պատահեաց[31] ամաչեցեալն: Միայն կամիս դու նախ քան[32] զամենայն: Սկսանի ասել,*

[1] G է]
[2] G զի]
[3] B թերեհաւատեաց
[4] EG զարդարոյն
[5] G փառաւորես
[6] BD զորդիսն
[7] G է] եղեւ
[8] CE հաճոյ] + եղեւ
[9] G այդ
[10] G Նորս
[11] C յոլովագունի
[12] D Մանասէս
[13] E կուռսն] + կանգնեաց
[14] D եւ] եդ
[15] G կոչեցեալ + ի
[16] G Նորս
[17] BC յաւետ
[18] C ապաշաւանքն] ապաշխարութիւնքն
[19] G Հարցուք

[20] BD բառնասդ E բառնայ
[21] BDE ուսոց CG ուսոցդ
[22] G ի վերայ ոյր] յորոյ վերայ
[23] C վերայ] + ուր
[24] G ապաշաւելոյ
[25] ABDE երկու
[26] C ինձ] ինչ
[27] G երկաքանչիւրքն] իւրաքնչիւրքն
[28] C վատնէր
[29] BDE կրտսերն
[30] DG ի]
[31] E պատահեցաւ
[32] D քան]

եւ Հայրն Նախաժամանէ[1]*: Հայի ի գուԹսն*[2] *եւ ոչ ի բաց Հատանելով զյոյսն: Ընկալաւ, ասէ. Ջենէ՛ք զուարակն*[3] *եւ զպարարեալն եւ զպատմուճանն եւ զայն, զի ի*[4] *սկզբանն եւ զմատանին ի ձեռին*[5]*: Այս ամենայն այլազգ այլ Թարգմանի*[6]*, բայց յայտնէ*[7] *կարճառաւտաբար զբարի յորդորումն ընդունելին*[8]*, ոչ առ որս կամիմն, այլ առ որս ասեն*[9]*: Իսկ Թէ զայրանաս, զի*[10] *ընդունի զկնի ճարակելոյ*[11] |46բ| *զխոզսն, յետ վատնելոյ զամենայն*[12]*, զայրացաւ եւ եղբայրն, այլ ոչ ընկալաւ ամաչեցեալ:*

4 *Եւ Թզենի երկրագործեալ*[13] *եւ յերիս ամս ոչ տալով պտուղ*[14]*՝ Թողացաւ եւ ոչ Հատաւ*[15] *յուսով տալոյ*[16]*: Տէրն*[17] *չնորհէ, եւ դու ընդդէ՞մ ասես: Քանզի ո՞չ զիւր*[18] *իրս ոք ինքեան*[19] *յափշտակէ*[20]*: Իսկ եԹէ չնորհէ Աստուած՝ ո՞ է, որ ընդդէմ ասէ: Զիարդ խաւսեսցուք, աղաւԹեսցէ՛ք*[21]*:* «Թո՛ղ մեզ զպարտս մեր, քանզի[22] թողաք եւ մեք» (Հմմտ. Մտթ. Զ. 12): *Դու Թողուս*[23]*, եւ Աստուած ո՞չ Թողուցու: Զքեզ արար բժիշկ քեզ ինքեան*[24]*: Որով չափով Թէ չափեսցես՝ փոխարեն*[25] *չափեսցի ձեզ*[26] *(Մտթ. Է. 2): Թողէր, Թողու քեզ: Այլ քեզ, որ չարդ քաղցրանայ, բարին ո՞չ բազում մանաւանդ: Ընդ մեղաւորսն Յիսուս, ընդ Հիւանդս Բժիշկն: Զայրանան Փարիսեցիքն*[27]*՝ Հարքն այժմու զայրացողացն*[28]*, ոչ ի բաց դառնայ Ողորմածն: Եմուտ ի տուն Փարիսեցւոյն կոչեցեալ, եմուտ ընդ նմա եւ մեղաւոր կինն (Հմմտ. Ղկ. Է. 37) ոչ կոչեցեալն: Ետես զմեղսն, ապաւինեցաւ յարդարուԹիւնն, ետես զՀիւանդուԹիւնն, չոգաւ առ Բժիշկն: Զոգաւ ոչ ի դէմսն, քանզի ոչ ունէր ՀամարձակուԹիւն, ոչ կալաւ զՆորա զձեռն*[29]*, վասն զի*[30] *ոչ իշխէր, այլ ի վերայ ոտից, արտասուաւքն*[31] *էարկ զՀերսն, յայնժամ միայն գեղեցկաբար, զո*|47ա|*րս բազում անկամ*[32] *չարաչար յայտ-*

[1] CG *նախ ժամանէ*
[2] G *Հայի ի գուԹսն*]
[3] E *զզուարակն*
[4] EG *ի*]
[5] C *ձեռին*] + *եւ*
[6] BCE *այլ Թարգմանի*] *այլաբանի* G *այլաբանեն*
[7] C *յայտնի*] + *Թէ ամենայն*
[8] CEG *ընդունողին*
[9] C *որս ասեն*] *որս ական*
[10] C *զի*] *իսկ Թէ*
[11] C *ճարակելոյ*] + *որ ընդ*
[12] C *զամենայնս*
[13] C *եւ Թզենի երկրագործեալ*] E *երկրագործել*
[14] C *պտուղ*] + *Թզենին*
[15] G *Հաւտաւ*] *Հատաւ*
[16] C *տալով*
[17] D *տէր*
[18] G *զիւր*] *զիմ*
[19] D *ինքեան* E *ինքեանց*
[20] C *յաբշտակէ*
[21] G *առԹեք* G *աղաւԹեմք*
[22] G *քանզի*] *որպէս*
[23] D *Թողու*
[24] G *ինքեան*] *անձին քում*
[25] G *չափեսցես փոխարեն*]
[26] D *ձեզ*] *քեզ*
[27] D *փարեսեցիքն*
[28] EG *զայրացողացս*
[29] C *ձեռն*
[30] C *քանզի*
[31] G *ոտիցն արտասուաւք* A *արտասւաւք*
[32] E *անգամ*

նէր, յայնժամ բարւոք[1] *մերկացոյց: Գրեցաւ, որք ապաւինին*[2] *յոտսն Յիսուսի: Վերացաւ առ Հայրն, այլ ասէ՝* «ես ընդ ձեզ եմ[3]» (Մտթ. ԻԸ. 20)*: Ուր կամիս, ապաւինեցիր՝ քա-ջալերելով, թա՛ց գոտսն, մերձ է: Եւ եկն ուստի*[4] *եւ չոգաւն*[5]*: Յորս*[6] *զայսոսիկ ի Նորոյս եղբարս, որք ի Հնոյն*[7] *էին: Զի՞նչ քարոզէ*[8] *Յո-վաննէս: Մկրտութիւն ապաչխա-րութեան*[9]*: Եւ վարդապետէ առա-կաւք, ոչ մի անգամ եւ ոչ երկիցս, զի բազում անգամ վարդապետե-լով ուսցիս: Պետրոս*[10] *երիցս*[11] *ու-րանայ*[12] *եւ կայ ի հիման: Պաւղոս ի հալածչաց քարոզի*[13]*: Այլ յայսո-սիկ է խնդիր: Այլ զի՞նչ ասէ ինքն:* «Յիսուս Քրիստոս եկն յաշխարհ, զմե-ղաւորս ապրեցուցանել[14], որոց առաջինն[15] ես եմ» (Ա. Տիմ. Ա. 15)*: Զքո յան-ցուածս յայտնես*[16]*, զի ընկալցիս զմեծութիւն չնորհին: Այլ Պետրոս ասելով եւ բարեբանելով ասէր՝ ե-թէ դու ես Որդի*[17] *Աստուծոյ բարձրելոյ (Համփ. Մտթ. ԺԶ. 16). եւ լուեալ, թէ վէմ ես եւ գովեցաւ (Համփ. Մտթ. ԺԶ. 18): Քանզի եթէ եւ*[18] *է վէմ, այլ ոչ իբրեւ*[19] *զՔրիստոս վէմ, իբրեւ Պետրոս վէմ, քանզի Քրիստոս արդարեւ վէմ անշարժ: Իսկ Պետրոս յաղագս վիմին վէմ: Վասն զի չնորհէ Յիսուս զիւր ար-ժանաւորութիւնն, ոչ ունայնա-ցեալ, այլ ունելով տայ: Լոյս է:* «Դուք էք[20] լոյս աշխարհի» (Մտթ. Ե. 14)*: Քահանայ է, առնէ քա-հան|47բ|այս: Ոչխար*[21] *է:* «Ահա ա-ռաքեմ զձեզ իբր[22] զոչխարս ի մէջ գայ-լոց» (Մտթ. Ժ. 16)*: Վէմ է, վէմ առնէ եւ զիւրն չնորհէ: Վարդապետ*[23]*՝ վարդապետս, քանզի նշանակ ճո-խութեան ունելն եւ չնորհելն: Բայց առ մեզ ընչեղք*[24] *չնորհելով նուազեցուցանեն զորս ունինն: Քանզի ոչ ընչեղք, զի զաւտարո-տիսն ստանամք*[25]*: Իսկ որ ճչմար-տաբար*[26] *ճոխանայն, որքան չնոր-հեն, այնքան ընչեղ է, զոր աւրի-նակ աղբիւր մշտնջենաւոր: Որ-քան եթէ առցես, ոչ ի բաց ծախին սահանքն*[27]*: Եւ ոչ իբրեւ զաղբիւր, քանզի ոչինչ արժանի առ մեզ աւրինակ այնմ բնութեան: Այլ ո-չինչ ունելով*[28] *արժանաւոր, վա-*

[1] C *բարիոք*
[2] D *ապաւին*
[3] G *եմ*] + *զամենայն աւուրս*
[4] G *ուստի*]
[5] G *չոգան*
[6] C *յորս*] *զորս*
[7] CD *հնոցն*
[8] G *քարոզէր*
[9] A *ապաչխարութենէ*
[10] D *Պետրոս*] + *էր*
[11] B *երէրիցս*
[12] G *ուրացաւ*
[13] ABCDE *քարոզ*
[14] G *ապրեցուցանել*] *փրկել*
[15] CEG *առաջինն*
[16] D *յայտնեցես*
[17] G *Որդի*]
[18] B *եւ*]
[19] G *իբրեւ*] + *որպէս*
[20] D *էք*] *է*
[21] C *ոչխարս*
[22] BCEG *իբրեւ*
[23] G *վարդապետէ* G + *առնէ*
[24] C *ընչեղն* D *ընչեղքն*
[25] C *ստանամք*] *ճոխանան*
[26] G *ճչմարտապէս*
[27] G *որքան... սահանքն*]
[28] C *ունելով*]

րիմք նուագիւքն, զի որպէս եւ է ծանիցուք զանճանաչելին: Երիցս Պետրոս ուրանայ, ոչ զի Պետրոս անկցի, այլ զի դու կալցիս[1] *մխիթարուիւն: Արտասուեաց*[2]*, խոնարհեցուցին արտասուքն զՈղորմածն մեր: Քանզի յաւժարուիւն էր*[3] *բարի: Ամենայն ուրեք խոստովանի միայն*[4]*, թէ*[5]՝ «Ոգիս յորդոր է, իսկ մարմինս տկար[6]» (Մրկ. Ի.Զ. 41): *Գիտէ որ եստեղծն զստեղծուածն*[7] *եւ բառնայ զտկարուիւնս*[8]՝ *թողլով զյանցանսն:*

5 *Յիչեա՛, ասէ, Տէր,* «զի ոող եմք» (Ող. ՃԻ. 14): *Վասն զի զի՞նչ մեր արդարուիւն: Մեծ էր Աբրաամ*[9]*: Արդարեւ մեծ էր այնպէս, զի գիտէրն, թէ հող է եւ մոխիր (Ածպ. Ծ. 27): Զի որ ճանաչեն*[10] *որքա*|48ա|*ն ընդ մէջ Աստուծոյ եւ մարդկան, գիտէ զինքն: Լո՛ւր եւ զայլս երանուիւնսն*[11]՝ «Երանի ոյց[12] թողան անաւրէնութիւնք[13] եւ ոյց[14] ծածկեցան յանցանք[15]» (Ող. ԼԲ. 1): *Աստուած երանէ, եւ դու ի բա՞ց արգելուս: Որպէ՞ս արդեաւք. զոր կամիմք, խաւսին Գիրք, թէ որպէս գրեալն է, պարտիմք գՀետ երթալ: Եւ այսոքիկ ընդդէմ մեր*[16]*: Ոչ բարւոք*[17] *հակառակուիւնք՝ գյոյս*[18] *ի բաց հատանելով: Այլ վասն*[19] *զի պարտիմք յետ մկրտուեեանն ցուցանելով զվողուիւն (զի զայս յոլովագոյն առ չարամանկուիւնն*[20]*), գրէ առաքեալ յառաջնում թղթին*[21]*, որ*[22] *առ Կորնթացիսն*[23]*, թէ՝* «պոռնկութիւն բնաւիւն իսկ*[24] անուանի*[25] *ի ձեզ եւ այնպիսի, որ ոչ եւ ի հեթանոսս անուանի» (Ածպ. Ը. Կորնթ. Ե. 1): *Լուայք զմեծուիւն չարին, լուարուք եւ զմեծուիւն թողութեեանն:* «Ժողովելոց ձերոց[26] եւ իմոյ ոգւոյս[27] զաւրութեամբն Քրիստոսի մատնել զայնպիսիսն[28] սատանի[29] ի սատակումն մարմնոյ, զի ոգին[30] ապրեսցի» (Ածպ. Ը. Կորնթ. Գ. 3): *Խրատէ, զի ոչ իբր*[31] *թշնամի ի բաց ընկենուս: Արդ, յառաջնում*[32] *սատանայի մատնեաց, իսկ յերկրորդումն գրէ ոչինչ առաջնումն ընդդէմ: Հասատեցէք ի նա զսէրն*[33]*, մի առա-*

[1] CG *կալցիս*]
[2] A *արտասուեաց*
[3] E *յօժարուիւնն է*
[4] G *միայն*]
[5] ABCD *թէ*] + *ո*
[6] G *տկար*] + *է*
[7] C *ստեղծուածն* E *ստեղծն*
[8] G *զտկարուիւն*
[9] A *Աբրայամ* E *Աբրահամ*
[10] G *ճանաչէ*
[11] C *երանուիւնս*
[12] BD *ոյց*] *որոց*
[13] C *անօրէնուիւնքն*
[14] BCDG *ոյց*] *որոց*
[15] BDEG *յանցանք*] *մեղք* C *մեղքն*
[16] C *մեր*] + *եւ*
[17] C *բարիոք*
[18] C *գյոյս*] *զայս*
[19] D *վասն*]
[20] D *չարամանկուիւնն*] *չարս մանկուիւն*
[21] A *թիւթին*
[22] G *որ*]
[23] C *կորնչացիսն*
[24] G *իսկ*] *ընդէր*
[25] G *անուանի*]
[26] C *ժողովեցելոց ձեր*
[27] C *հոգոյս*
[28] C *զայնպիսի*
[29] B *սատանայի*
[30] C *հոգին*
[31] BCE *իբրեւ*
[32] CEG *յառաջնումն* E *առաջնոյն*
[33] G *զսէրն*] + *զի*

ւել[1] *տրտմութեամբ կորիցէ այնպիսին: Ելոյծ*[2] *եւ զանլուծելին առաքեալ: Յայնժամ ասէ մատնել զայնպիսին*[3] *սատանայի, զկնի այն*|48բ|*ոցիկ յաղագս նորին*[4] *գրեալով*[5] *եւ թողլով*[6]*, ասէ՝* «զի մի զրկեսցուք[7] ի սատանայէ» (Բ. Կոր. Բ. 11)*: Քանզի թէ առցէ զմերն, ագահեաց զմերն: Արտաքս ելանէ ոչխարն ի հաւտէն, գայլոց լինի կերակուր: Մանաւանդ զի փախիցէ ի դրժանացն, զոր աւրինակ քաջ հովիւք, թէ ըմբռնեսցի ոչխարն, զմորթն նորա փութան առնուլ: Զմորթ մեռելոյ բարւոք*[8] *է*[9] *ի բաց*[10] *յափշտակել, զանձն ի մարմնոյն գայլոց*[11] *ո՞չ է արժան առնուլ: Եւ ի պատերազմի խոցոտի նահատակ եւ ոչ զի վիրաւորեցաւն, ոչ պսակիցի*[12]*, այլ հառ զվէրն բազում ինչ գործելով: Համարի զմի չարն, իսկ զյոլով բարիսն ո՞չ համարի Աստուած: Քանի՞ք վկայք, յառաջագոյն ուրանալով*[13]*, յերկրորդումն կոչեցան ի տկարութենէ: Բայց ուրացան ոչ խորհրդով*[14]*, այլ լեզուաւ: Մարմին տկար: Ուրանալով*[15] *ծնանի դարձեալ խոստովանելով*[16] *վերստին կոչի: Քանզի ոչ զչարն պահէ Աստուած եւ զբարին անարգէ: Եւ տանջեցեալ ոք՝ թուլացաւ բազում անգամ, ոչ բերելով, ոչ*[17] *յաւժարութիւնն, այլ զցաւն: Իսկ ի վայր իջեալ եւ յապահովանս առեալ՝ վերստին կոչի: Զփոքր բանն պահել նմա, իսկ տանջանքն ո՞չ թուեսցին*[18]*: Այլ Աստուած դատաւոր է ոչ մարդկա*|49ա|*ն յանդգնութիւն: Յանդգնաբար աւրինադրե՞լ*[19] *Աստուծոյ, որ գիտէ*[20] *զտկարութիւն եւ մատակարարէ զաւգնականութիւնն եւ տայ զյաղթութիւնն: Քանի՞ք յոչ բարւոք*[21] *կենաց*[22] *վկայեցին արդեաւք*[23]*, վասն զի չրջեցան ի ցանկութիւնս, զրկի՞ն*[24] *յաչխատութենէնց: Ոչ հրեչտակ եմք, այլ մարդիկ*[25] *եւ անկանիմք եւ կանգնիմք*[26] *բազում անգամ ի նմին ժամու: «Եւ աստղ յաստեղէ*[27] *զանազանի փառաւք»: Ընդէ՞ր: Քանզի թէ չափ ինչ*[28] *էր*[29] *արդա-*

[1] B *առաւել*] *առաւանել*
[2] C *ելոյծ*] + *եւ զանլոյծ*
[3] C *զայնպիսի*
[4] G *նորին*] *նոցին*
[5] C *գրէ*
[6] C *թողլով*] *ժողովէ*
[7] E *զրկիցիմք*
[8] CD *բարիոք*
[9] DEG *է*]
[10] CG *ի բաց*]
[11] C *գայլո* DE *գայլոյ*
[12] DG *պսակի*
[13] C *ուրանա*
[14] G *խորհրդովք*
[15] C *տկար ուրանալով*] *տկարանալով*
[16] G *խոստովանութեամբ*
[17] C *ոչ*] + *թողացօ*
[18] C *թուեսցին*] *թողասցին*
[19] G *աւրինադրեալ*
[20] ABDE *գիտեն*
[21] CD *բարիոք*
[22] C *կենաց*] *կենցաղ*
[23] C *արդաւք*
[24] C *զրկեսցին* E *զրկիցին*
[25] DG *մարդիկք*
[26] ABD *եւ կանգնիմք*]
[27] D *յաստղէ*
[28] G *ինչ*]
[29] E *էր*] *է*

րութեանն՝ ամենեքեան[1] զոյգ ունել, այլ ոմանք փայլեն որպէս զարեգակն եւ ոմանք լուսաւորեն[2] իբրեւ զլուսին, իսկ ոմանք ըստ զանազանութեան աստեղաց փայլ ածեն[3], յայտ է, թէ այլ քան զայլ առաւելու[4] եւ որ նուազագոյնն է[5]՝ երեւի թէ ունիցի սուղ յանցուածս[6] (Համմտ. Ա. Կրնթ. ԺԵ. 41): Իսկ եթէ ոչ ուրուք մեղուցելոյ[7] թողութիւն, զի՞րդ զանազանութիւնն յայլազգութեանն:

6 Բայց վասն զի հարկ է ցուցանել զկնի մկրտութեանն[8] ապրեալս զանկեալսն, երկնչելով ասես[9], մի՛ ըստ կամաց իմոց[10] ի բաց կայցէք[11], քանզի ամենեւին կամիմ, զի որք առնուն[12] զմկրտութիւնն ոչ մեղանչիցեն: Իսկ եթէ գայթակղի երբէք ոչ խորհելով, ոչ կամին, որք[13] զապաշաւանսն բառնան, որք կամիմք մեռանել մեք ընդ Փրկչին (Համմտ. Հռմ. Զ. 4)[61]: Այլ առ|49բ|աքեալ եւ զթագաւորելն[14] ընդ Նմա, ոչ եւս կեալ ի մեղսն՝ զԱյսոսիկ կամիմ: «Եւ ոչ անարգեմ զշնորհն[15] Աստուծոյ» (Գղտ. Բ. 21): Գաղատացւոցն[16] գրելով առաքեալ ասէ, թէ՝ առին զՀոգին: Մի՛[17] քան զայսոսիկ զաւրագոյնս խնդրեաց[18], այլ ի վերայ բերէ՝ «այդպէս անմիտք էք[19], սկսեալ Հոգւով[20], այժմ մարմնով կատարիք» (Գղտ. Գ. 3): Ապա ուրեմն առին զՀոգին: Եւ դարձեալ՝ «զայս միայն կամիմ ուսանել ի ձէնջ՝ ի գործոց աւրինաց զՀոգին առէք[21], եթէ՞ ի լրոյն[22] հաւատոյն[23]» (Գղտ. Գ. 2): Ընթանայիք բարւոք (Գղտ. Ե. 7): Տե՛ս որքան առաւելութիւնք[24]: Լո՛ւր զմեղսն: «Այժմ ի մարմնի կատարիք», արտաքս անկայք[25] ի Քրիստոսէ: Իսկ եթէ ի ձեզ ունիք զՀոգին. լուար, եթէ խափանեալ էք ի Քրիստոսէ, նմանապէս եւ «ի շնորհէն արտաքս անկայք» (Համմտ. Գղտ. Ե. 4-6): Զի՞նչ զկնի այսոցիկ[26] ի վերայ բերէ[27]՝ տալով տեղի նորոգելոյ: «Մանկո՛ւնք իմ, զորս դարձեալ վերստին[28] երկնեմ»: Մի անգամ[29] էր ծնեալ[30], այլ ոչ զմի անգամ ծնեալսն հրաժարէ եւ երկրորդ անգամ ծնանել ի փրկու-

1 B ամենիքեան C ամենեքեն C + պարտ էին E + պարտիմք
2 E լուսաւորին
3 G փայլ ածեն] են
4 G առաւել
5 G է]
6 C յանցուածս
7 EG մեղուցելոց
8 C մկրտութեանն] տկարութեանն
9 B ասեն C ասեմ D ասեմք
10 ABD իմոց]
11 C կացեք
12 E առնունն
13 C որ
14 BE զթագաւորելն] զթաղելն D զթաղեալն

15 G զշնորհսն
16 AC գաղատացոցն
17 C մի] + թէ
18 G խնդրէր
19 C էք]
20 C հոգով C + եւ
21 C առէք] առաքէ
22 BEG լրոյ
23 G հաւատոցն
24 D առաւելութիւն
25 C անկեալք
26 BCE այսոցիկ] + ի
27 B վերաբերէ
28 BCDG վերստին]
29 G անկամ
30 C ծնանիլ

թիւն: Եթէ զայլ ամենայն ոք չա-
րագործէ[1], այսոքիկ նմա անաս-
տուածութիւն[2]: Մարդի՛կ[3], զՀոգին
առնլով, բարւոք[4] ընթանալով
այսքան՝ համբերեցէ՛ք[5], վչտա-
ցեալք ի գուր՝ ժուժկալեցէ՛ք, ան-
կեալք |50ա| եւ խափանեալք դար-
ձեալ վերստին ծնանին[6], դարձեալ
զՔրիստոսի կերպարանն ընդու-
նիցին[7]: Մի՛ դարձեալ մնայ[8] քեզ
զհակառակութիւն յաղագս ա-
պաչխարութեան[9]: Ո՞ զմեզ ես-
տեղծ[10]: Աստուած: Արար զմեզ[11]
մարմին, արար զմեզ հոգի: Եւ
չուրջ տեսանէ: Ետ մեզ դեղ իմն
կենաց: Ընդէ՞ր ընթերցուածք: Զի
ի բաց կացցուք ի մեղացն: Ըն-
դէ՞ր ոռոգանիմք: Զի պտղաբե-
րեսցուք: Զի՞նչ աղաւթեմք: Զի
թողցին մեզ մեղքն: Եւ տացուք
զբանն: Ոմանց՝ ոչ է[12] ապաչխա-
րութիւն: Որ յուսով ապաշաւա-
նաց զչարագործ է[13], զչարագոր-
ծութեան ունի զվարձ[14] եւ զրկեալ
է յապաչխարութենէն[15]: Է յոյս եւ
զկնի մեղացն՝ բժշկութիւն իմն եւ
յետ վիրին[16], այլ[17] մնայ սպին: Ե-
րանելի է[18] ոչ յերկուանալն, երկ-
րորդ երանութիւնն զկնի[19] վիրին
բժշկութիւնն: Եւ Աստուծոյ ստա-
ցողին ի սկզբանէ գոլով, տկարու-
թեամբ պահելով զյաւժարութիւնն
եւ չնորհելով զապաշաւանսն[20], ա-
ծելով[21] ի մեզ զբարիսն Քրիստո-
սիւ Յիսուսիւ Տերամբ մերով, Ո-
րում փառք[62] յաւիտեանս[22] յաւի-
տենից[23]. ամէն[24]:

[1] E *չար գործէ*
[2] G *աստուածութեան*
[3] B *մարդիք*
[4] C *բարիոք*
[5] E *համբերեցիք*
[6] C *ծնանին*] + *զի*
[7] C *ընդունիցիք*
[8] BD *մնաց*
[9] C *ապաչխարութեանն*
[10] C *ստեղծ*
[11] C *մեզ*] + *եւ*
[12] C *է*]
[13] AE *զչարագործ է*] *զչար գործէ*
[14] BD *վարձ*
[15] G *յապաչխարութենէ*
[16] G *վիրին*] *իրին*
[17] G *այլ*]
[18] D *երանի է*
[19] BE *զկնի*] + *վիրին*
[20] G *զյապաշաւանսն*
[21] BCD *ածել*
[22] G *յաւիտեանս*] + *եւ պատիւ հանդերձ հարբ եւ հոգւովն սրբով այժմ եւ յաւի-*
տեանս յաւիտենից
[23] ABE *յաւիտենից*]
[24] C *փառք... ամէն*] D *ամէն*]

Զ. [63]ՔԱԿԵՑԻՑ[1] ԶԻՄ[2] ՇՏԵՄԱՐԱՆՍ[3]

1 *Կրկին տեսակ փորձութեանցն: Քանզի կամ նեղու|50բ|թիւն[4] տանջեն զսիրտս, որպէս զոսկի ի բովս եւ ի ձեռն համբերութեան զփորձ նոցա յանդիմանելով (Ճմփ. Իմպ. Կ. 6), եւ կամ բազում անգամ[5] նոյն իսկ լիութիւնք կենցաղոյս փոխանակ փորձարանի լինին յոլովից: Վասն զի նոյնպէս ապառուամ[6] է դժուարին[7] իրս աննուաստադոյն զանձն ապրեցուցանել եւ յերեւելի կեանս ոչ համբառնալ ի թշնամանս: Յարացոյց առաջնոյ տեսակի փորձութեանցն մեծն Յովբ՝ անկուելի[8] ըմբիշն, որ զամենայն բանսարկուին[9] բռնութիւն՝ որպէս հեղեղի բերումն, անշարժ սրտիւ եւ խորհրդովք անփոփոխելեաւք[10] ընկալեալ[11], այնքան լաւագոյն ի[12] փորձութեանցն երեւեցաւ, որքան մեծ նմա եւ դժուարալոյծ[13] թուէր ի թշնամոյն[14] յառաջարկեալ մարտքն: Իսկ ըստ բարաւրու-*

[1] C նորին քակեցից
[2] C զիմ]
[3] C զչտեմարանն D զչտեմարանն D նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի քակեցից E սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի ի քակեցից զչտեմարանս
[4] C նեղութիւնք
[5] C անկամ
[6] D ապառումս] սպառումն
[7] A դժւարին BD + իրս
[8] A անկուելի
[9] A բանսարկւին C բանսարկւի
[10] C անփոփոխելեւք
[11] B ընկալեաւք
[12] C ի]
[13] A դժւարալոյծ
[14] BD թշնամւոյն

թեանն[15] կենաց[16] առակք այլք ոմանք եւ այս[17], որ[18] այժմ մեզ ընթերցեալ ընչեղս[19], որ զմին ահա ունէր զընչեղութիւն, եւ զմիւսն յուսայր[20]. մարդասիրին Աստուծոյ՝ ի սկզբանն զնա[21] յանողորմ[22] բանս[23] ոչ դատապարտելով, այլ միշտ նախ էին[24] ընչեղութեան, այլ փարթամութիւն[25] ընձեռէր, որպէս զի նմա յագումն արասցէ երբէք առ ի հաւասարական եւ ընդել[26] զոգին նորա կոչելով[27]: Քանզի առն[28], ասէ, փարթամ ի քաջաբերեցաւ անդ[29] եւ խորհէր յինքեան: Զի՞|51ա|նչ արարից: «Քակեցից զիմ[30] շտեմարանս[31] եւ մեծագոյնս շինեցից» (Ղկ. ԺԲ. 18): *Եւ ընդէ՞ր իսկ քաջաբերեցաւ[64] անդ մարդոյ՝ ոչի՞նչ բարի ի շահիցն առնել հանդերձեցելումն: Որպէս զի առաւել Աստուծոյ երկայնամտութիւնն երեւեսցի եւ մինչ յայսոսիկ կարկառեալ[32] ի[33] Նորա քաղցրութեանն,* «քանզի տեղեայ ի վերայ[34] արդարոց եւ

[15] B բարաւրութեանն] բարերարութեանն
[16] C կենաց] + փորձութեանց
[17] E այսր
[18] E որ]
[19] C ընչելսն
[20] D յուսանայր
[21] BD զնա] զնորայ
[22] C յողորմն
[23] BDE զբան C բարսն E անողորմաբարս
[24] C էին] էրն
[25] C փարթամութեան
[26] E ընդել] ընտրել
[27] C կոչելով] + եւ
[28] C առն]
[29] C անդք
[30] CE զիմ]
[31] C զչտեմարանսն E զչտեմարանս
[32] D կարկառել
[33] CE ի]
[34] ABDE ի վերա]

մեղաւորաց եւ ծագէ զարեգակն ի վերայ չարաց եւ բարեաց» (տե՛ս Մտթ. Ե. 45): *Արդ, այս բարութիւն բազում ժողովէ չարացելոցն զտանջանս: Էած անձրեւ ի վերայ ագահաձեռացն*[65] *մշակեցելոցն զերկիր. ետ զարեգակն ջեռուցանել զսերմանսն*[1] *եւ բազմապատիկս*[2] *լինել զպտուղս քաջաբերութեամբ: Եւ յԱստուծոյ այսոքիկ՝ երկրին պարարտութիւն, աւդոյն*[3] *բարեխառնութիւն,* [4]*վայրակացումն*[66] *սերմանցն աննախանձելիք, եզանցն գործակցութիւնքն եւ այլ, որ զմշակութիւն բնաւորեցաւ քաջադրել, իսկ մարդոյ զի՞նչ: Դաւողութիւն*[5] *բարուցն*[6]*, մարդատեցութիւն, դժուարին*[7] *փոխատրութիւնք: Զայս բարեգործին փոխարեն*[8] *ցուցանէր*[9]*: Ո՛չ յիշեաց զհասարակաց բնութիւնս, ո՛չ վարկաւ պարտ գոլ զաւելորդն կարաւտելոց մասնաւորել, ո՛չ ունէր ինչ զխորհուրդ պա|51բ|տուիրանին:* «Մի՛ բացակայեսցիս[10] բարի առնել կարաւտելոց» (Հմմտ. Առկ Գ. 27), *եւ* «Ողորմութիւն եւ հաւատք մի՛ լքցեն զքեզ» (Հմմտ. Առկ Գ. 3), *եւ* «Բրդեա՛ քաղցելոց զհաց քո» (Ես. ԾԸ. 7): *Ամենայն մարգարէք եւ ամենայն վարդապետք բարբառելով՝ ոչ լինին*[11] *լսելի, այլ շտեմարանք երգիծանէին յոլովութեամբ մթերիցն նեղեալք*[12]*, իսկ ագահասիրտն ոչ լինէր լցեալ: Քանզի միշտ զնորսն ի վերայ հնոցն*[13] *առդնելով եւ ամ ըստ ամէ յաւելուածս բարեշահութեանն աճեցուցեալ,* [14]*անարտաճանապարհ*[67] *զսա յանմեքենայս անկանէր*[15]*՝ տանելով*[16] *զհինն բազմունակութեանն, ոչ թողացուցանէր, ընդունել զնորն յոլովութեամբն ոչ շատացեալ: Յաղագս այսորիկ անհնարելի նմա խորհուրդք, տարակուսելի հոգք: Զի՞նչ արարից: Ո՞*[17] *ոչ*[18] *ողորմեսցի, որ այսպէս պարշարեալ*[19]*: Թշուառական*[20] *քաջաբերութեամբ, ողորմելի մաւտաւոր գոյիւք բարեացն, ողորմագոյնս առ յուսացեալսն: Քանզի ոչ շահս բերէր*[21] *նմա երկիրն, այլ հառաչանս բուսուցանէր, զի ոչ պտղոցն*[22] *քաջաբերութիւն*[23] *ժողովէր, հոգս եւ տրտմութիւնս եւ*[24] *անհնարին դժնդակութիւնս*[25]*: Նման որք յաղքատութեանն ող-*

[1] C *զսերմանիսն*
[2] C *բազմապատիկ*
[3] D *օդոց* E *օդոցն*
[4] ABE *վայրակայումն* C *վերակաումն*
[5] BCDE *դաւողութիւն*] *դառնութիւն*
[6] C *բարուցն*] *բանիցն*
[7] A *դժւարին*
[8] ABE *փոխաւրեն*
[9] D *ցուցանեն*
[10] C *բացակաեսցէ*

[11] E *լինէին*
[12] C *նեղել*
[13] C *հնոյն*
[14] E *անարտաճանապարհ*] *անարտաքս ճանապարհ*
[15] C *յանմեքենայս անկանէիր*] *յայն մեքենայս արկանէր*
[16] C *տանելով*] *տալով*
[17] CE *ո*] *ոք*
[18] B *ոչ*]
[19] B *պաշարեալ*
[20] A *թշւառական* E *թշուառականք*
[21] BDE *բերէ*
[22] BCD *պտղոյն*
[23] BD *քաջաբերութիւն*] *քաջատուին*
[24] C *եւ*]
[25] C *դժնդակութիւն*

բայր: Կամ եթէ ո՞չ զայս արձակիցէ ձա|52ա|յն, որ տնանկութեամբն[1] է նեղեալ: Զի՞նչ արարից: Ուստի՞ կերակուրք[2]: Ուստի՞ զգեստք: Զայսոսիկ ընչղն ասէ: Մորմոքի[3] սիրտն հոգւոցն[4] կրեալ: Քանզի որ զայս ուրախ առնէ, այն հալէ[5] զագահն: Վասն զի ոչ խնդայ ամենայնիւ նմա լցողքն ի ներքս, այլ տրտմեցուցանէ զանձն նորա շուրջ ցնդեալ ընչեղութիւնն եւ շտեմարանացն առաւել հեղեալն, մի՛ ուրեք առ ի[6] յարտաքուստ յառացելոցն[7] բարւոյ[8] ինչ պատճառ կարաւտացելոցն[9] լինի:

2 Եւ ինձ թուի ախտ նորա անձինն որովայնամոլից[10] նմանեալ[11], որք հերձանիլ առաւել յորկորստութենէ բաղձան, քան եթէ ի նշխարացն տալ կարաւտելոցն: Իմա՛, ո՛վ մարդ, զտուողն: Յիշեա՛ զքեզ ինքն, զի՞նչ ես, զի՞նչ տնաւրինես, յորմէ՞[12] առէր, ընդէ՞ր քան զայլսն նախ դատեցար[13]: Բարւոյ Աստուծոյ եղէր սպասաւոր՝ տնաւրինել[14] ծառայակցացն[15]: Մի՛ զամենայն կարծէր քում[16] որովայնի[17] պատրաստեալ[18]: Իբրեւ զաւտարոտիս[19] խորհիցիս, որք ի ձեռսդ[20] են. փոքր ուրախացուցանէ զքեզ[21] ժամանակ, եւ ապա ցնդեալ կորնչի, եւ զսորա բանս[22] պահանջեսցիս հաւաստեաւ[23]: Իսկ դու զամենայն միանգամայն դրամբք եւ նգաւք[24] փակեալ ունիս եւ կապեալ կնքով տքնես ի հոգս եւ խորհիս[25] անձինն[26]՝ անզգայ խորհրդակցաւք վարե|52բ|լով: Զի՞նչ արարից: Պարտ էր ասել, թէ լցուցից զանձինս քաղցեալս[27], թէ բացից զշտեմարանս եւ զամենեսեան[28] կոչեցից զկարաւտեալս: Նմանեցոյց[29] Յովսեփու մարդասիրութեանն[30] (Հմմտ. Ծն. Խէ. 11) քարոզ[31], բարբառեցայց[32] ձայն մեծապատիւ. «Որք նուազեալք ի հացէ՝ եկա՛յք առ իս, յԱստուծոյ շնորհէս[33] տուեցելոց[34] զբաւականս[35] իւրաքանչիւր ոք՝ իբրեւ ի հասարակաց եղբարց ընկալարո՛ւք»: Արդ, ոչ այսպիսի դու, ուստի՞:

---

[1] E տնանկութեամբն] տնկութեամբն
[2] D կերակուր
[3] C մորմոքել
[4] C հոգոցն
[5] D հալէ] հալածէ
[6] E ի]
[7] C յառաւեցելոյն
[8] C բարո E բարոյ
[9] C կարաւտացելոյն DE կարօտեցելոցն
[10] E որովայնամոլիցն
[11] C նմանել
[12] D յորմէ] յումմէ
[13] CD նախադատեցար
[14] C տնաւրեն D տնօրինեա
[15] C ծառայակցաս
[16] D քում] քո
[17] E յորովայնի
[18] BD պատրաստել
[19] C զօտարոտին
[20] C ձեռսն D ձեռքդ
[21] B զքեզ] + առ
[22] CD բանն
[23] C հաւաստեւ
[24] CE նգովք
[25] C խորհիս] + առ
[26] E յանձին
[27] E քաղցելոցն
[28] C զամենիսեն
[29] C նմանեցայց
[30] E մարդասիրութեան
[31] C քարոզի
[32] E բարբառեցայց] + ի
[33] C շնորհեն
[34] BD տուեցելոյ C տւեցելո
[35] BCE զբաւականն

Որ[1] յաչաղես զմարդկան վայելս, չար խորհրդարան յանձին քում ընդունելով, հոգաս, ոչ որպէս թէ տացես իւրաքանչիւր ումեք առ պէտսն, այլ որպէս զամենայն ընկալեալ, զբոլորեսին[2] զնոսա յաւդտիցն[3] զրկիցես[4]: Մերձ կային ոգւոյն[5] պահանջողք[6], եւ նա յաղագս կերակրոյ[7] ընդ անձինն խաւսէր (Հմմտ. Ղկ. ԺԲ. 20): «Յայնմ գիշերի» առեալ լինէր եւ յամս բազումս[8] զվայելս երեւութանայր: Էառ[9] թողութիւն զամենայն խորհել եւ յայտնի զիւր առնել բարիսն[10], զի[11] արժանի յաւժարութեանն ընկալցի զհրամանն:

3 Մի՛ ախտասցիս դու: Քանզի յաղագս այսորիկ գրեցաւ, զի ի նմանւոյն[12] փախչիցեմք[13]: Նմանեաց[14] երկրին, ո՛վ մարդ, պտղաբերեցիր որպէս եւ զնա, մի՛ վատթար երեւեսցիս քան զանշունչն[15], վասն զի նա զպտուղսն[16] ոչ յիւրքեան վայելս[17], այլ ի քո սպասաւ|53ա|որութիւն սնոյց, իսկ դու զոր արդեաւք[18] ցուցցես[19] բարեկրութեան պտուղ, քեզ առանձինն զայն ժողովելով[20], վասն որոյ[21] բարեաց գործոց[22] շնորհք[23]: Ետուր քաղցելոց[24] եւ քո լինի տուեալն[25] հանդերձ յաւելուածովք[26] ի վեր երթեալք[27]: Քանզի որպէս ցորեան, անկեալ[28] յերկիր, շահ[29] սերմանողին լինի, սոյնպէս[30] եւ հացի քաղցեալն անկեալ՝ բազմատոհմ զաւգուտն ի զկնիսն տայ: Արդ, եղիցի քեզ վախճան[31] երկրագործութեանն սկիզբն երկնայինցն[32] սերմանց, քանզի «սերմանեցէք, ասէ, յարդարութիւն ձեզ» (Ովս. Ժ. 12): Ընդէ՞ր վարանիս, ընդէ՞ր կտրես[33] զքեզ, կապով եւ աղխսովք[34] զընչեղութիւնն փակել հակառակելով: «Լաւ է անուն բարի, քան զփարթամութիւն բազում» (Առկ. ԻԲ. 1): Եւ եթէ զարմանաս[35] զինչսն յաղագս ի նոցանէ պատուոյն[36], դիտեա՛[37] որքան ի փառսն կատարելագոյն՝

[1] C որ]
[2] C զբոլորեսեն E զբոլորեսեան
[3] C աւքտիցն
[4] D զկրեսցես
[5] C ոգոյն DE ոգւոյն
[6] C պահանջողքն
[7] C կերակրոյն D կերակրոց
[8] C բազում
[9] C առ
[10] B բարսն C զբարսն
[11] C զոր] զի
[12] CD նմանոյն E նմանելոյն
[13] BDE փախչիցիմք C փաղչիցիմք
[14] D նմեա
[15] D զանշունչսն
[16] BD զպտուղն
[17] BD վայելն
[18] C արդօք
[19] C ցուցսես
[20] CE ժողովես
[21] E որոյ] գործոց
[22] E գործոց]
[23] C շնորհք] + ի տւողացն վերադառնան
[24] BD քաղցելոյ C քաղցելոյն
[25] C տւել
[26] C յօւելածովք
[27] C երթել
[28] C անկեալ]
[29] C շահն
[30] E սոյնպէս] այնպէս
[31] C վաղջան
[32] D երկնայնոց E երկնայիցն
[33] C կտրես] կտտես E կատարես
[34] C աղխւսով
[35] D զարմանաս] զլանաս
[36] A պատւոյն
[37] BD դիտեա] գիտեա

բիւր[1] *մանկանցն հայր կոչիլ, քան թէ բիւրս*[2] *ունել սատերս ի պայուսակի*[3]*: Քանզի զինչսն*[4] *լքցես աստէն, թէպէտեւ ոչ կամիցիս*[5]*, իսկ զբարի գործոցն զպատուասիրութիւն տանիս առ Տէրն, յորժամ զաւրք ամենայն հասարակաց Դատաւորին չուրջ կալով զքեզ, դայեակ եւ բարեգործ եւ զամենայն մարդասիրութեան կոչեն անուանս*[6]*: Ո՞չ տեսանես զայնոսիկ, որք ի տեսարանս* [7]*բռնակռուացս*[68] *եւ նմանողաց գազանամարտակաց պատուոյ*[8] *եւ զաւրուցն*[9] *ամբոխից, եւ խնդութեան*[10] *մատանեն զընչեղութիւնն*[11]*: Իսկ դու ոհիզդ*[12] *ոմն ես առ ի ծախս այսպիսւոյ*[13]*՝ հանդերձեալ ելանե՞լ ի վերայ փառացն*[14]*: Աստուած է, որ ընդունին, հրեշտակք*[15] *բարեհամբաւեն, ի սկզբանէ մարդիկ երանեն*[16]*, փառք յաւիտենականք, պսակք արդարութեան, արքայութիւն*[17] *երկնից, մրցանակ*[18] *քեզ եղիցի ապականացու*[19] *այսոցիկ անաւրէնութեանց*[20]*, զորոց ոչինչ հոգաս, յաղագս առ մերձաւորդ փութոյ զյուսացեալսն քամահես: Արդ, ե՛կ, գազանաբար դի՛ր զընչեղութիւնն՝ պատուասէր*[21] *եւ պայծառ ի ծախս կարաւտելոցն*[22] *լեալ*[23]*: Ասասցի եւ յաղագս քո.* «Սփռեաց եւ ետ աղքատաց[24], արդարութիւն նորա մնա յաւիտեան» (Պս. ՃԺԲ. 9)*: Մի՛*[25] *ծանրագին լինիր առ ի պէտսն յաւելելով: Մի՛ մնասցես նեղութեանց՝ առ բանալ զամանս ցորենւոց*[26]*: Քանզի*[27] *որ ծանրացուցանէ զգին*[28] *ցորենւոյ*[29]*՝ ի հրապարակաց նզովի (Առակ. Պս. ԺԱ. 26): Մի՛ սովոյ մնասցես յաղագս ոսկւոյ*[30]*, մի՛ զհասարակաց կարաւտութիւնն վասն առանձին*[31] *չահից: Մի՛ լինիր վաճառական թշուառական*[32] *մարդկանւոց*[33]*, մի՛ զբարկութիւնն Աստուծոյ ժամանակ արասցես գոյացութեան ըն|54ա|չիցն: Մի՛ զգեսցես զվէրս*

[1] E *բիւրուց*
[2] AB *բեւրս*
[3] C *պայուսակի*] *պահու ոսկի* D *պահուսակի* E + *ու քսակի*
[4] D *զինչսդ*
[5] C *կամեսցիս*
[6] A *անւանս*
[7] A *բռնակռւաց*
[8] A *պատւոյ*
[9] C *զօրացն*
[10] D *խնդութեամբ*
[11] E *զընչեղութիւն*
[12] E *ոիչտ*
[13] C *այսպիսո* D *այսպիսոյ*
[14] C *փառաց*
[15] C *հրչտակք*
[16] C *մարդիկ երանեն*] *բարեհամբո են*
[17] C *արքայութեան* D *արքայութեանն*
[18] D *մրցանակք*
[19] BD *ապականացուացս*
[20] BD *անաւրէնութեանց*] *տնաւրէնութեանց*
[21] A *պատւասէր*
[22] B *կարաւտելոց* C *կարաւտելոյն*
[23] A *լիեալ* C *լել* E *լինել*
[24] A *ախքատաց*
[25] C *մի*] + *եւ*
[26] BE *ցորենոյ* C *ցորենո*
[27] C *քանզի*]
[28] C *ծանրացուցանէ զգին*]
[29] C *ցորենւոյ*] BDE *ցորենոյ*
[30] D *ոսկոյ*
[31] C *առանձին*] *անձին*
[32] A *թչւառական* C *թչւառութեանց*
[33] CE *մարդկայնոց* D *մարդկայնոյ*

չարչարեցելոցն[1] տանջանաւք: Իսկ դու առ ոսկին հայիս եւ զեղբայրն ոչ տեսանես եւ զդահեկանին ճանաչես զդիր եւ զփորձելոյն ընտրես զաղտն, իսկ զեղբայրն առ ի պէտսն ամենեւին անգիտանաս:

4 Եւ գեղեցկագոյն ոսկին զքեզ առաւել հեչտացուցանէ, եւ որքան զհետ քո գայ կարաւտելոց հառաչանք՝ ոչ խորհիս: Զիա՞րդ քեզ յանդիման ածից զախտս աղքատացն[2]: Նա դիտելով ի ներքս՝ տեսանէ, զի ոսկի ոչ է նորա եւ ոչ լիցի երբէք, ուրեք անաւթ եւ զգեստք այնպիսիք, որպէս լինի տնանկի[3] ստացուածք[4] սակաւուց ամենայն դանկից[5] արժանի: Եւ զի՞նչ: Արդեաւք[6] ի մանկունսն ապա ածէ զակն, զի գնոսա ածեալ ի վաճառանոցն, աստուստ գտցէ մահու մխիթարութիւն: Իմա՛ աստանաւր զկռիւն կարիք սովոյ եւ գութ հայրենի: Ոմն զբաղի[7], մահն[8] սպառնայ, իսկ բնութիւնս անդրէն ձգէ մեռանել ընդ մանկունսն հաւանեցուցանելով եւ, բազում անգամ դիմեալ, յոլովակի արգելեալ լինի, զկնի ապա յաղթեցաւ՝ ի հարկաւոր պիտոյիցն բռնադատեալ: Եւ զի՞նչ խորհի հայրն: Զո՞ յառաջագոյն վաճառեցից: Զո՞ ախորժելով ցորենավաճառն տեսցէ: Յերիցագո՞յնն երթայց: Այլ պատկառեմ ի նորա յե|54բ|րիցուրթենէն: Իսկ ի կրտսերագո՞յնն: Այլ ողորմիմ զնոսա հասակն անզգալոյ[9] չուառուրթեանցն[10]: Սա յայտնապէս ապրեցուցանէ զծնողացն[11] զկերպարանս, եւ նա յարմարաբար ունի առ ուսմունն[12]: Աւազ անհնարուրթեանս: Զի՞նչ եղեց: Ո՞ւմ զայնոսիկ[13] ընդդէմ բախեցից: Զո՞ր գազանային անձն առից: Զիա՞րդ զբնուրթիւնս մոռացայց: Եթէ ամենեցուն[14] աւգնեցից, զամենեսեան տեսանեմ ծախեալս ախտիւ: Եթէ զմին մատնեմ, որովք աչովք[15] զմնացեալսն[16] տեսից, կարծե՞լ ի նոցա[17] ահա[18] լեալ[19] յանհաւատուրթիւնն[20]: Զիա՞րդ բնակեցայց ի տան, ինքեամբ ինչ[21] ստեղծանելով զանորդուրթիւնն: Զիա՞րդ յայն[22] սեղան երթայց, յայնպիսի[23] պատճառէ զլիուրթիւնն ընկալեալ: Եւ[24] հանդերձ բիւր արտասուաւք զսիրելի[25] մանկանցն վաճառել զայ,

[1] C չարչարեցելոյն
[2] A ախքատացն
[3] B տնանգի
[4] C ստացւածս
[5] BDE դանկից] դանգից C ժանկից
[6] C արդաւք
[7] C զբաղի] զողբալի
[8] C մահան
[9] C զգալո D անզգալոյ
[10] C չուառուրթեանցն] թշւառուրթեանցն
[11] A զծնաւղացն
[12] BD ուսմունս C ուսմունան
[13] D զայնոսիկ] զայսոսիկ
[14] B ամենեցուց
[15] BCDE աչաւք
[16] BD զմնացեալն
[17] C նոցա] նոսա
[18] A ահա]
[19] BD լիալ
[20] C յանհօատուրթիւն E յանձն հաւատուրթիւն
[21] C ինչ] ինձ
[22] C յայնմ
[23] C յայնպիսի] յայսպիսի
[24] C եւ] + նա
[25] D զսիրելին D + ի

իսկ զքեզ ոչ խոնարհեցուցանէ ախտն, ոչխորհուրդ ընդունիս զբնութիւնս[1]: Այլ զնա սովն պարշարէ[2] զթշուառականն[3], եւ դու յապաղես եւ պատճառիս[4], երկայնագոյն[5]՝ կազմելով նմա զտառապանսն: Եւ նա զաղիսն առաջի դնէ գին[6] կերակրոցն, իսկ քո ոչ միայն ոչ[7] ընդարմանս ձեռն[8] յայնպիսի հիքութեանց[9] ընդունելով գինս, այլ եւ լծակուսի[10] յաղա|55ա|գս յոլովոյ[11] եւ որպէս բազումս[12] առեալ սակաւ տալ հակառակես, ամենայն ուստեք ծանրացուցանելով զտառապանս[13] թշուառացելոյն[14]: Ո՛չ արտասուր քեզ ողորմելի, ո՛չ հառաչանք սրտին կակղացուցանեն, այլ անկրկնելի եւ անհաշտ[15]: Զամենայն ոսկի տեսանես, զոսկին[16] երեւութանաս[17]. այս եւ ի քուն լեալ[18] յերազի, եւ զարթուցեալ ախորժելի: Քանզի որպէս որք ի մոլութենէ[19] բերեալք լինին ոչ զիրսն տեսանեն, այլ զի յախտէն երեւմունս, սոյնպէս եւ քո անձդ[20]՝ յընչասիրութենէ[21] ըմբռնեալ՝ զամենայն ոսկի, զամենայն արծաթ տեսանէ: Ախորժելով տեսանէ զոսկին, քան եթէ զարեգակն: Մարթես զամենայն յոսկւոյ բնութիւն փոփոխել[22] եւ իմանաս իմն որքան կարծես:

5 Վասն[23] զի՞նչ հնարս յաղագս ոսկւոյն[24] ոչ շարժես: Ցորեանն[25] ոսկի լինի, գինի[26] յոսկի փոփոխի[27], ասրն ոսկիանա, ամենայն շահք, բովանդակ[28] իմաստք ոսկի քեզ ածէ: Ինքն զինքն ոսկին ծնանի բազմապատկացեալ ի փոխսն, եւ յագուրդ ոչ է, եւ կատարած ցանկութեանն ոչ գտանի: Քանզի մանկանց[29] տենչողացն անխնայաբար բազում անգամ[30] թողացուցանեմք ի փութացեալսն յագենալ՝ որպէս զի առաւել ինչ յագեց|55բ|ութեամբն[31] ի բաց դարձումն առնեմք: Իսկ ագահն որ այսպէս, այլ որքան բազում ընդունի՝ առաւել ցանկայ: «Ընչեղութիւն եթէ ցնդի՝ մի առ դիցէք զսիրտս» (Համմտ. Սղմ. ԿԱ. 11): Իսկ դու ունիս զցնդեալն եւ արգելուս զարտաճանապարհսն[32]: Եւ ու-

[1] BC զբնութեանս
[2] BDE պաշարէ
[3] A զթշւառականն
[4] C պատճառես
[5] AE երկայնագոյն] երկայն
[6] BCD գինս
[7] D ոչ]
[8] D ձեռնդ
[9] D հիգութեանց
[10] E լծակուսիս] լծակցութիւնս
[11] C յոլովից
[12] C բազում
[13] C զտառապանսն
[14] A թշւառացելոյն
[15] C անհաշտ] + առնես
[16] C զոսկի
[17] C երեւութանան
[18] B լիալ
[19] B մոլութենէ] մոլորութենէ

[20] CD անձնդ E յանձդ
[21] E յընչասիրութենէ] յղձասիրութենէ
[22] D փոխել
[23] C վասն] + զի
[24] B ոսկւոյ C ոսկո
[25] C ցորեն
[26] BC գինին
[27] C փոխի
[28] D բովանդակի
[29] BCD մանկանցն
[30] A անկամ
[31] E յագեցութեամբ
[32] C զարտաճանապարհսն] զարտաքս ճանապարհն

նելով մաւրացեալ՝ որպէ՞ս առնէ քեզ: Պատառումն, արգելումն[1]*, ուստի եւ այժմ բռնաբար կալեալ լինի եւ բախելով*[2] *քակէ զընչեղին*[3] *չտեմարանս՝ յատակէ զնորա ամանս որպէս ատերազմող ոք ի ներքս մտեալ*[4]*: Այլ եւս մեծա-մե՞ծս չինեսցէ: Անյայտ է թէ*[5] *քակել տացէ, որ զկնի*[6] *նորա է*[7]*: Քանզի սրագոյն ինքն երթիցէ ձգեալ, քան եթէ յագահութենէ խորհուրդքն, այնոքիկ կանգնեսցին: Բայց*[8] *կալցի զչարեաց*[9] *խորհրդոցն կատարած ըստ կարգի: Իսկ դուք, եթէ ինձ հաւանիք*[10]*, զամենայն տունս չտեմարանացն բացեալ*[11]*, աննախանձաբար*[12] *տայիք արտաքս*[13] *ճանապարհ ընչեղութեանն՝ իբրեւ զգետ մեծ բազմապատուղ*[14] *զերկիրն բիւր*[15] *վտակաւք ի վերայ եկեալ: Այսպէս եւ դուք՝ մեծութեան տուեալ*[16] *զանազանաբար ճանապարհս յաղքատացն տունս բաժանմունս: Ջրհորք արտաքս պեղեցաք*[17] *ընդարձակագոյնք լինին, իսկ եթէ թողասցին՝ ապականին, եւ ընչեղութեանն կայումն* ա|56ա|*նպիտան, իսկ խաղացեալն*[18] *եւ փոփոխեալն հասարակաց աւգուտ եւ պղաւուր*[19]*: Որքա՛ն ի բարեգործեցելոցն*[20] *գովութիւն, զոր*[21] *մի՛ արհամարհեսցես: Որպի-սի՛ եւ յարդար գատաւորէն վարձք*[22]*, յորմէ դու մի՛ անհաւատասցիս*[23]*: Ամենայն ուստեք քեզ յարացոյց չարախաւսեցելոյ*[24] *ընչեղիս նախադիպեսցի*[25]*, որ զմերձաւորսն ահա պահէր եւ յաղագս յուսացելոցն տարակուսէր եւ անյայտ ունելով՝ եթէ կեցցէ զվաղիւն*[26]*, զվաղուին այսաւր յառաջագոյն մեղանչէր: Ոչ եւս եկեալ էր մաղթողն եւ նախ առնելովն ցուցանէր զվայրենութիւնն*[27]*. ոչ ժողովեաց զպտուղսն եւ զագահութեան*[28] *ահա ունէր զդատաստանն*[29]*: Երկիրն յաջողեալ լինէր բերովք իւրովք*[30]՝ *խորին անդաստանաւք ցուցանելով զբոյսն, բազում ողկոյզս զուռսն*[31] *երեւեցու-*

[1] E *արգելումն*
[2] ABCD *բախելով*] *բխելով*
[3] C *զչտեմարանս ընչեղին*
[4] C *մտել*
[5] C *է թէ*] *եթէ*
[6] ABD *զկնին*
[7] ABD *նորա է*] *ասէ*
[8] C *բայց*] + *նա*
[9] D *զչարեացն*
[10] C *հաւանեք*
[11] C *բացեալ*] + *մի*
[12] C *նախանձաբար*
[13] D *արտաք*
[14] D *մեծ բազմապատուղ*] *մեծատուղ*
[15] ABDE *բիւր*]
[16] C *տւել*
[17] BDE *պեղեալք* C *պեղելք*
[18] C *խաղացելն*
[19] D *պղաւորս*
[20] D *բարեգործելոցն*
[21] B *զոր*] + *դա* CD + *դու*
[22] C *վարճ*
[23] C *անհաւատասցես*
[24] C *չարախաւսեցելոցն*
[25] C *ընչեղին նախադիպեսցես*
[26] C *զվաղւին* D *վաղիւն*
[27] C *առնլովն ցուցանէ զվայրենութիւն*
[28] C *զագահութեանն*
[29] C *զդատաստանն*
[30] D *իւրով*
[31] C *զուռս*

ցեալ· բխելով[1] *զպտուղ*[2] *ճիթենիք տացին*[3]*, եւ ամենայն ինչ պատմեալ լինէր*[4] *ի*[5] *ծայրատնկոցն*[6] *փափկութիւն: Իսկ որ անյաջողակն էր եւ անպտուղ, այնպէս*[7] *ունելով, յաչաղէր զմաղթողսն*[8]*: Եւ սակայն որքա՛ն վտանգք*[9] *նախ քան զամփոփել պտղոցն*[10]*: Քանզի եւ կարկուտ ի վայր բեկանէր, եւ խորշակ*[11] *յափշտակէր ի միջոյ ճեռացս, եւ ջուր, յարահոսելով յամպոց*[12] *հեղեղեալ, անպիտան ցուցանէր*[13] *զպտուղսն: Արդ, ո՞չ աղաչես առ*[14] *Տէր*[15] *կատարել զչնորհն*[16]*: Այլ նախ ժամանեալ*[17] *զքեզ ինքեան*[18] *արժանի առնես ընդունելութեան ցուցելոցն:*

6 *Եւ դու ծածկաբար խաւսիս ընդ քեզ, իսկ բան քո յերկնի փորձի: Յաղագս այսորիկ անդուստ պատասխանիք գան: Եւ զի՞նչ է, որ ասէ՝* «աննձն ունիս բազում բարիս. կե՛ր, ա՛րբ եւ ուրախ լեր հաճապազ» (Ղկ· ԺԲ· 19)*: Ո՞վ անբանութեանս, եթէ խոզի ունէիր զանճն. զի՞նչ այլ, եթէ ոչ զայսոսիկ աւետարանէիր: Այսպէս անասնական ես, այսպէս անմիտ, զի զոգւոյդ*[19] *բարիս, մարմնոյ զդա կերակրովք*[20] *յառաջացուցանես եւ զոր ի բացեալքն ընդունին՝ զայդ հոգւո՞յդ*[21] *մատուցանես: Քանզի եթէ առաքինութիւն ունի, եթէ լի էր*[22] *բարեաց գործովքն, եթէ Աստուծոյ առ ընտանանայ*[23]*, եթէ ունի բազում բարիս՝ ուրախասցի զհոգւոյ ուրախութիւն: Այլ վասն զի երկրայինս*[24] *խորհիս եւ Աստուած ունիս զորովայնդ, եւ բոլորովին մարմնական ես, ծառայական*[25] *ախտիցն. լո՛ւր որ քեզ վայել է անուն, զոր ոչ ոք ի մարդկանէ եղ քեզ, այլ ինքն Տէրն.* «Անզգամ[26] յայսմ գիշերի զոգիդ պահանջեն ի[27] քէն, եւ զո՞ր պատրաստեցերդ[28]*, ո՞ւմ լինիցի»* (Ղկ· ԺԲ· 20)*: Սաստկագոյն քան զյաւիտենական*[29] *տանջանսն ծաղրէ*[30] *անխորհրդութեան*[31]*:* |57ա| *Քանզի զկնի դուզնաքեայ*[32] *հանդերձեալ էր ի խզում*[33] *գալ· զի՞նչ խորհէր: «Քակեցից զիմ*[34] *չտեմա-*

[1] BD *բղխելով*
[2] C *զպտուղս*
[3] BDE *տացին*] *տային* C *ընտանին*
[4] BD *լինի*
[5] B *ի*]
[6] D *ծարատնկոցն*
[7] C *այնպէս*] *այսպէս*
[8] A *զմաղթաւղսն*
[9] C *վտանկք*
[10] C *պտղոյն* D *զպտղոց*
[11] C *խորշակք*
[12] C *յարահոսել ամբոց* B *ամպոց*
[13] C *անպիտանացուցանէր*
[14] C *առ*]
[15] C *զտէր*
[16] C *զչնորհնն*
[17] D *ժամանել*
[18] CE *ինքն*

[19] BC *զոգոյդ*
[20] D *զդա կերակրովք*] *զդաստակերտովք*
[21] C *հոգոյդ*
[22] C *էր*] *է*
[23] E *ընտանեայ*
[24] E *զերկրայինս*
[25] BD *ծառայելով* C *ծառաելով*
[26] B *անազգամ* C *անագամ*
[27] ABCD *ի*]
[28] C *պատրաստեցերն*
[29] B *յաւիտենական*
[30] C *ծաղրն*
[31] B *անխորհրդութենէ*
[32] BD *դուզնաքոյ* C *դուզնաքո*
[33] B *խզումն* E *խզուն*
[34] D *զիմ*]

րանս եւ մեծագոյնս շինեցից»: Բարւոք[1] դու առնես, ասասցէ ոք արդեաւք[2] նմա: Քանզի արժանի քակելոյ շտեմարանք չարութեան: Բրեա՛ քոյին ձեռաւք՝ զորս չարապէս շինեցեր: Լո՛յծ զամանս[3] ցորենոյն, ուստի ոչ ոք գնեաց երբէք մխիթարութեան դիպեալ: Խանգարեա՛ զամենայն տուն[4] ագահութեան պահապան, ի բաց եղծ զձեղունն, շուրջ քակեա՛ զորմսն[5], ցոյց արեգական զնգոտեալ[69] տեղիսն, արտաքս ա՛ծ ի բանդէն զկապեալ ընչեղութիւնն, հռչակեցո՛ զխաւարային մամոնայի[70] աւթեւանն: Քակեցից զիմ շտեմարան[6] եւ մեծագոյնս[7] շինեցից: Եւ եթէ զայնոսիկ լցցես՝ զի՞նչ իմասցիս արդեաւք[8] թերեւս: Ուրեք դարձեալ քակեսցե՞ս եւ դարձեա՞լ շինեսցես: Եւ զի՞նչ քան զայս անմտագոյն՝ յանսպառ տաժանիլ[9], շինել փութով եւ ճեպով[10] քակել: Ունիս շտեմարանս, եթէ կամիս, զտունս աղքատացն: Գանձեա՛[11] քեզ գանձս[12] յերկինս: Անդ դնելով՝ ուր ո՛չ ցեցք ուտեն եւ ո՛չ ապականութիւնք[13] ճարակի, ո՛չ աւազակք գողանան (Հմմտ. Մտթ. Զ. 20): Այլ յայնժամ տաց կարաւտելոց, յորժամ զերկրորդ շտեմարանն[14] լցից: Երկայն քեզ ժամանակ|57բ|աւ զկեանս հաստատեցեր: Եւ դիտեա՛[15] մի զքեզ ըմբռնեսցէ, որ ըստ նախադրութեանն փութացուցանէ, քանզի պատմութիւնդ ոչ քաղցրութեամբ է, այլ չարութեան ապացոյցք: Վասն զի՝ պատմես ոչ զի տացես զկնի այդորիկ, այլ զի զմերձակայդ ընդդիմաբախեսցես[16]: Եւ այժմ զի՞նչ խափանէ առ ի տալ: Ո՞չ մերձ է կարաւտեալ[17]: Ո՞չ վարձ պատրաստ: Ո՞չ պատուիրանն[18] փայլեալ: Ո՞չ քաղցեալն հալի: Ո՞չ մերկն սառնու: Ո՞չ պահանջեալն[19] խեղդի, եւ դու զողորմութիւնն ի վաղիւ յապաղես: Լուր Սողոմոնի: «Մի[20] ասիցես[21] երթալ (Հմմտ. Առակ Գ. 28): Վերստին եկեսջիր եւ վաղիւ[22] տաց, քանզի ոչ գիտես զի՞նչ[23] ծնցի քեզ առաջիկայն» (Հմմտ. Առակ ԻԷ. 1): *Զորպիսի՛[24] պատուիրանս[25] քամահես, արծաթսիրութիւնդ[26] զականջսդ խցեալ:*

[1] C *բարիոք*
[2] C *արդօք*
[3] BD *զամանս*] *զարմանս*
[4] D *տունս*
[5] C *զորմնն* C + *շուրջ քակեա եւ*
[6] BC *շտեմարանս*
[7] D *մեծամեծս*
[8] C *արդօք*
[9] C *տարժանիլ*
[10] E *ճեպով*]
[11] B *գանձեա*] + *քեզ*
[12] BD *գանձ*
[13] CD *ապականութիւն*
[14] A *ըշտեմարանն*
[15] BD *դիտեա*] *գիտեա*
[16] B *ընդդեմաբախեսցես* D *ընդդէմ բախեսցես*
[17] C *կարաւտելն* D *կարօտեալն*
[18] AC *պատուիրանն*
[19] CE *պահանջելն*
[20] AC *մի*] *միտ*
[21] A *ասիցես*] *դիցես*
[22] C *վաղիւն*
[23] D *զինչ*] + *վաղիւ*
[24] E *զորպիսի*] *զի որպէս* E + *ի*
[25] AC *պատուիրանս*
[26] B *արծաթսիրութեանն* C *արծաթսիրութիւն*

Քանի ինչ պարտ էր քեզ չնորհ ունել բարեգործին, զուարճ գոլ եւ պայծառանալ պատուով, զի դու ոչ նեղես զդուրս ընկերացն, այլ զքոյն այլք ժամանեալ ունին: Իսկ այժմ տխուր[1] եւ դժոխապահ[2] խոտորելով հանդիպեալ՝ մի՛ երբէք փոքր ինչ հարկիցիս ի ձեռացդ հանել: Զմի ձայն գիտես՝ ոչ ունիմ եւ ոչ տամ, քանզի աղքատ եմ: Աղքատ ես արդարեւ եւ կարաւտեալ ամենայն բարւոյ՝ աղքատ սիրոյ, աղքատ |58ա| մարդասիրութեան, աղքատ հաւատոյ յԱստուած, աղքատ յուսոյ յաւիտենականի: Բաժանակիցս արասցէ[3] ցեցոյն[4] զեղբարս, զի վաղիւն ապականելոց այսաւր տուր կարաւտելոց: Ագահութեան տեսակ դժնդակագոյն ոչ ինչ ի փտելոցն[5] կարաւտելոց[6] մասնաւորել:

7 Եւ զի՞նչ, ասէ, զրկեմ[7] զոք[8] ունելով զիմն: Եւ զո՞ր, ասես ինձ, զքո, ուստի՞[9] առեալ ի կենցաղս բերէր: Զոր աւրինակ եթէ ոք՝ ի տեսարանին ժամանեալ տեսութիւն՝ ի բաց արգելու[10] զկնի եկեալսն, առանձինն իւր դատելով զհասարակաբար ամենեցուն[11] ըստ պիտոյից զառաջիկայն[12]. այսպիսք են ընչեղք: Քանզի զհասարակաց յառաջագոյն ընկալեալ՝ առանձինն առնեն յաղագս նախ առնլոյն: Զի եթէ առ մխիթարութիւն իւրոց[13] պիտոյից իւրաքանչիւր ոք ժողովելով՝ զաւելորդն թողացուցանէր մաղթողին՝ ոչ ոք արդեաւք[14] ընչեղ եւ ոչ կարաւտեալ էր: Ո՞չ մերկ անկար յորովայնէ, ո՞չ մերկ դարձեալ յերկիր դարձցիս: Իսկ քո մերձ գոյքդ ուստի՞ են: Զի եթէ ինքեամբ ասես՝ անաստուած ես, ոչ ճանաչես[15] զստացողն[16] եւ ոչ՝ չնորհ ունելով տուողին[17]: Իսկ եթէ խոստովանիս գոլ յԱստուծոյ ասա զբանն մեզ[18], գորով[19] առեր[20]: Մի՛ արդեաւք[21] անհաւասար Աստուած, անզուգաբա՞ր մեզ բ|58բ|աժանելով զկենցաղոյս: Ընդէ՞ր դու[22] ընչեղ ես, եւ նա՝ աղքատ: Եթէ ոչ ամենեւին, զի եւ դու քաղցրութեան եւ հաւատոյ տնաւրինութեան վարձն[23] ընկալցի՞ս[24], եւ նա մեծամեծ հանդիսիւք համբերութե՞ն պատուեսցի[25]: Իսկ դու[26] զամենայն

[1] C *տխուր*] + *ես*
[2] BD *դժոխապահ*] *դժոխապատ* D + *աՀ*
[3] CD *արասցես*
[4] C *ցեցոյն*] *քոոցն* D *քոյոցն*
[5] D *փտեցելոցն*
[6] C *կարօտելոյն*
[7] C *չսրկեմ*
[8] C *զոք*]
[9] C *ուստի*]
[10] BC *արգելուցու*
[11] D *ամենեցունց*
[12] D *զառաջիկայս*
[13] C *իւրո*
[14] B *արդեւդ* C *արդաւք*
[15] BCD *ճանաչելով*
[16] A *զստացաւղն*
[17] C *տւողին*
[18] ABD *մեզ*] *մեր*
[19] C *որով*
[20] C *առերն*] *արեր*
[21] C *արդաւք*
[22] E *դուք*
[23] C *վարձ*
[24] A *ընկալցիս*]
[25] AC *պատուեսցի*
[26] ABE *դու*]

լիութեամբ ագահութիւնդ[1] ոգովք[2] առնլով՝ ոչի՞նչ կարծես. անիրաւանալ զայդքանս զրկելով: Ո՞ ոք է ագահ, որ ոչ մնա ի բաւականի: Եւ ո՞ զրկող, որ ի բաց բառնայ զիւրաքանչիւր ուրուք: Իսկ դու՝ ո՞չ ագաւ, ո՞չ զրկող, զո՞ր առ ի տնաւրէնութիւն ընկալար՝ զայդ անձին քեզ առնլով: Կամ եթէ՝ զգեցեալն[3] մերկացուցանելով ոք՝ հանդերձակապո՞ւտ[71] անուանես-ցի[4]: Իսկ որ զմերկն ոչ զգեցուցա-նէ[5], կարելով[6] զայն առնել, այլ ո՞ իցէ անուան[7] արժանի: Քաղցելոյ[8] է[9] հաց, զոր դու ունիս, մերկացե-լոց է հանդերձ, զոր դու պահես ի[10] չտեմարանս[11], բոկոց[12] աւդ, որ առ քեզն փտի. զոր պէտս ունի արծաթն, զոր դու թաղեալ ունիս: Որպէս թէ զայնքանս[13] զրկես, որքանեաց տալ կարասցես:

8 *Գեղեցիկ են, ասէ, բանքդ, այլ գեղեցկագոյն ոսկի: Զոր աւրինակ պակչոտելոց յաղագս ողջախոհութեան խաւսիցիմք: Քանզի նոքա բամբասեցելո[14] բոզին՝ յիշատակաւ առ ի ցանկութիւնս[15] տոչորին: Զիա՞րդ քեզ ի դէմ[16] ա|59ա|ծից գախտ[17] աղքատացն[18], որպէս զի ծանիցես յորոց հառաչանաց քեզ դանձես: Քանւոյ արժանի[19] քեզ երեւեսցի բանն այն յաւուր դատաստանին: «Եկա՛յք, բարեբանեալք Հաւր իմոյ, ժառանգեցէ՛ք զպատրաստեալ արքայութիւնն ձեզ ի սկզբանէ աշխարհի: Քանզի քաղցեայ եւ ետուք ինձ ուտել, ծարաւեցի՝ եւ արբուցէք զիս, մերկ էի՝ եւ զգեցուցիք զիս[20]»: Եւ որպիսի՞ քեզ սարսուռ, եւ քիրտն, եւ խաւար չուրջ հեղցի՝ լսելով զդատապարտութիւնն: «Երթայք ի բաց յինէն, նզովեա՛լք, ի խաւարն արտաքին՝ ի պատրաստեալն բանսարկուին[21] եւ հրեշտակաց իւրոց: Զի քաղցեայ, եւ ոչ ետուք ինձ ուտել, ծարաւեցի[22], եւ ոչ արբուցէք զիս, մերկ էի, եւ ոչ զգեցուցէք[23] զիս»: Քանզի եւ ոչ անդ յափշտակողն բամբասի, այլ անհաւասարականն դատապարտի: Ես ասացի, զոր աւգտակար[24] կարծէի, իսկ դու ետ հաւանեսցիս յայտնիք են ի պատուիրանացն[25] առաջիկայք բարիք: Եւ եթէ ստունդանեսցես[26]՝*

[1] BD *ագահութեանդ* E *ագահութեամբդ*
[2] A *ոգւովք*
[3] C *զագեցեալն* E *զզգեցեալն*
[4] C *անւանեսցի*
[5] E *զգեցուցանիցէ*
[6] C *կարելով*] *կարաւտելով*
[7] C *անւան*
[8] CD *քաղցելոց*
[9] CD *է*]
[10] C *ի*]
[11] C *յչտեմարանս*
[12] BD *բոկոյ* C *բոկո*
[13] C *զայնքան*
[14] CD *բամբասեցելոց*
[15] C *ցանկութիւնսն*
[16] CD *դէմս*
[17] D *զախտ*] C *զաղտ*
[18] B *աղքատոցն* D *զաղքատացն*
[19] BD *քանիս յարժանի*
[20] C *սգեցուցէք:* D *քանզի... զիս*]
[21] AC *բանսարկւին*
[22] BD *ծարաւեցայ*
[23] C *սգեցուցէք*
[24] C *աւքտակար*
[25] A *պատւիրանացն*
[26] AB *ստունկանեսցես*

գրեալ են սպառնալիք, որ աղաչեմք[1] *զքեզ*[2] *ի փորձութենէն փախչել*[3]՝ *ի լաւագոյնս զբարս*[4] *փոփոխելով, որպէս զի եւ*[5] *փրկանք քեզ լինիցին յատուկ քո ընչեղութիւնն եւ ի պատրաստեալսն գնասցես յերկնաին բարիսն չնորհաւ*[6]*, որ զամենեան*|59բ|*սեան կոչեաց յիւր արքայութիւնն, որում փառք եւ զաւրութիւն* [7]*յաւիտեանս*[72]*. ամէն*[8]*:*

[1] D *աղաչեմ*
[2] DE *զքեզ*] *զձեզ*
[3] C *փաղչել*
[4] C *լաւագոյնսն զբարսզ*
[5] C *եւ*]

[6] B *չնորհաւն* C *չնորհիւն* E *չնորհիւ*
[7] C *յաւիտեանս*]
[8] CD *ամէն*]

Է. [73]ԱՌ[1] ԸՆՁԵՂՍՆ[2]

1 *Ասացաւ եւ[3] յառաջագոյն մեզ յաղագս երիտասարդիս այսորիկ, եւ յիշէ ամենայն իրաւք աշխատասէր լսող զքննութիւնն յայնժամ, զի ոչ[4] նախ առաջին, զի ոչ նոյն[5], որ ի Ղուկայն[6] աւրինականն* (Հմմտ. Ղկ. Ժ. 23)*: Քանզի ոմն փորձիչ էր[7]՝ պատճառանաւք զհայցուածն առնլով: Իսկ սա[8] ողջախոհաբար հարցանելով եւ անհաւանապէս ընդունէր[9]: Քանզի ոչ ի բաց գնաց ընդ պատասխանիսն Տեառն տրտմեալ կամ արհամարհելով զնա[10] ի վերայ ածէ զհարցուածն[11]: Յաղագս որոյ իբրեւ խառնակ իմն նորա բարքն մեզ երեւին՝ երբեմն գովելի ցուցեալ բանին եւ երբեմն հիքագոյն, եւ ամենեւին անծանաւթացեալք: Քանզի ճանաչել ստուգաբար[12] զվարդապետն եւ զանց ունելով[13] զՓարիսեցւոցն[14] հպարտութեամբ, եւ զաւրինականացն զկարծեաւք[15], եւ զդպրացն ամբոխիւք, զկոչումնս[16] զայս ի վերայ դնել միայնոյ[17], եւ ճշմարտի, եւ բարւոյ[18] վարդապետին[19]. այս էր[20], յորում գովեալ լինէր:* |60ա| *Եւ սակայն երեւելն հոգւոյ[21] արժանն[22] առնելով զիարդ ժառանգեսցէ արդեաւք զկեանս յաւիտենականս* (Հմմտ. Մտթ. ԺԹ. 16)*. ընդունելի է եւ այս: Այն ապա յանդիմանէ զնորա բովանդակ[23] զաւժարութիւնն[24], ոչ առ ճշմարտապէս բարին հայել, այլ զբազմաց հաճոյն շուրջ դնել[25]՝ ուսանելով ի ճշմարիտ վարդապետէն զուսումն[26] մանկութեանն[27]* (Հմմտ. Մտթ. ԻԸ. 16) *եւ ոչ գրել յիւրում սրտին, եւ ոչ ի գործ ածել զվարդապետութիւնն, այլ ի բաց գնալ տրտմեալ, ախտիւ ընչասիրութեան խաւարեալ: Եւ այս զանհարթութիւն բարուցն եւ զառ ինքն անմիաբանութիւն յանդիմանէ: Վարդապե՞տ ասես եւ զաշակերտացն ոչ առնես: Բարի՞ խոստովանիս, եւ զտուեալսն զանցուցանես: Եւ սակայն բարին բարեաց տուող է, յայտ է ահա: Եւ[28] հարցանես յաղագս յաւիտենական կենացն, եւ յանդիմանիս բնաւին*

---

[1] CD *առ*] *նորին առ*
[2] C *ընչեղն* E *սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի առ ընչեղսն*
[3] B *եւ*]
[4] C *զի ոչ*]
[5] C *նոյն*] + *է*
[6] ABC *ղուկայն*] *շուկայն*
[7] C *էր*] *է* + *որ*
[8] C *սա*] *առ*
[9] CE *ընդունէր*] *ունէր*
[10] C *զնա*]
[11] C *զհարցւածն*
[12] E *ստուգագոյն*
[13] A *զանց ունելով*] *զանց առնելով*
[14] B *զփարիսեցոցն* C *զփարիսացոյն*
[15] C *կարծաւք*
[16] E *զկոչումս*
[17] A *միայնւոյ* C *միայնոյն*
[18] C *բարո*
[19] C *վարդապետիչ*
[20] C *էր*] *է*
[21] C *հոգո*
[22] C *արժանի*
[23] C *բաւընդակ* E *զբովանդակ*
[24] A *զյաւժարութիւնն*
[25] A *դնել*] *դիտել*
[26] E *զուսումնն*
[27] C *մանկութեանն*] *փրկութեան*
[28] A *եւ*]

ընդ վայելս մերձաւոր կենցաղոյս կապեալ: Զի՞նչ քեզ դժնդակ կամ ծանր, առաւել միտող[1] բան վարդապետ[2] առաջի եդ: «Վաճառեա. զքո գոյսդ եւ տուր աղքատաց[3]» (Մտթ. ԺԹ. 21): *Զի եթէ քեզ առաջի զարկեալ[4] էր աշխատութիւնս երկրագործականս կամ վաճառականութեան[5] վիշտ[6] կամ այլ ինչ, որք ընչաժողովից վտանգք են եւ լինին, պարտ էր |60բ| քեզ տրտմել դժուարաւ[7] բերելով զհրամայեալսն[8]: Իսկ եթէ այսպէս դիւրին ճանապարհաւ[9] եւ ոչ մի ինչ ցաւս ունելով եւ ոչ քրտունս խոստանայ քեզ[10] ժառանգորդ յաւիտենական կենացն ցուցանել՝ ոչ խնդաս դիւրութեամբ փրկութեանդ, այլ ի բաց երթաս ցաւեցեալ անձամբ եւ սգալով[11], եւ առնես քեզ անպիտան զամենայն, զոր յառաջ աշխատեցար: Քանզի եթէ ո՛չ սպանէր, որպէս դու ասես, եւ ո՛չ չնացար, եւ ո՛չ գողացար, եւ[12] ո՛չ վկայեցեր ումեք վկայութիւն սուտ, անաւգուտ քեզ[13] առնես[14] զյաղագս[15] այդոցիկ զփոյթն՝ ոչ առնելով զնուազեալն ի ձեռն, որով միայն կարասցես մտանել յարքայութիւնն Աստուծոյ: Եւ եթէ բժիշկ պատուիրէր[16] հատումն անդամոց ի ընութենէդ[17] կամ ի հիւանդութեան եղելոց[18] ի քեզ ուղղել ինչ՝ ո՞չ արդեաւք[19] տխրէիր լսելով: Իսկ մեծ[20] ոգւոցդ[21] բժիշկ կատարեալ զքեզ կամի առնել կարեւորաց նուազեցելոց[22]. ո՞չ ընդունիս զչնորհն, այլ սգա՞ս[23] եւ տրտմի՞ս, քանզի յայնմանէ յայտ է[24] ի պատուիրանէն հեռի գոլ եւ ստութեամբ զքեզ[25] ինքն վկայեցեր զնա, զի եթէ սիրեցեալ էր զընկեր քո իբրեւ զքեզ: Այժմ ահա ի Տեառնէ առաջի եղեալ յանդիմանէ[26] զքեզ զամենաբազում[74] ճչմարիտ սիրոյն նուազու|61ա|թիւն: Զի եթէ, որպէս հաստատեցեր ճչմարիտ Տէր[27], եւ եթէ պահեցեր ի մանկութենէ զպատուիրան[28] սիրոյն (համբ. Մտթ. ԺԹ. 19), եւ այնքան եռուր իւրաքանչիւր ումեք, որքան եւ քեզ ինքեան, ուստի ո՞ քեզ ընչիցդ այդոցիկ մերձաւորութիւն: Քանզի ծախող է ընչեղութեան բժշկու-*

[1] BC *միտող*] *սրամտող*
[2] E *վարդապետդ*
[3] C *աղքատաց եւ տուր զի*
[4] A *արկեալ*
[5] C *վաճառականութեանս*
[6] C *վիշտս*
[7] A *դժւարաւ* C *զդժւարաւ*
[8] C *զհրամանելսն*
[9] C *զճանապարհաւն*
[10] AC *զքեզ*
[11] B *սգալով*] *զգալով* C *ոգով*
[12] C *եւ*]
[13] C *քեզ*] + *առաքէ*
[14] C *զառնես*
[15] C *յաղագս*
[16] C *պատուիրէր*
[17] D *բնութենէդ*] + *եւ*
[18] BD *եղելոյ* C *եղելո*
[19] C *արդաւք*
[20] C *մեծոյդ*
[21] C *ոգւոցդ*]
[22] C *նւազեցելո*
[23] BC *սգաս*] *զգաս*
[24] CE *յայտ է*] *յայտնես*
[25] C *քեզ*
[26] E *յանդիմանէ*] *յանդամէ*
[27] B *տէր*] *էր*
[28] A *զպատուիրան* C *զպատուիրանս*

Թիւն կարաւտելոցն[1]. սակաւ ինչ իւրաքանչիւրոցն առ ի հարկաւոր խնամակալութիւնն կարաւտիցն եւ ամենեցուն միանգամայն բաժանեցելոցն զգոյսն եւ յինքեան[2] ի[3] ծախիցն[4]: Որպէս թէ որ սիրեն զընկերն իբրեւ[5] զինքն ոչ ինչ աւելորդ ստանայ, քան զընկերն, այլ սակայն երեւիս[6] ունելով ստացուածս[7] բազումս[8]: Ուստի՞ այդքիկ, յայտ է, թէ[9] զընտանի վայելսն նախապատուելով[10], քան եթէ զբազմացս[11] մխիթարութիւնս արարեր[12]: Արդ, որքան առաւել ես ընչեղութեամբ[13], այդքան նուազես[14] սիրով: Զի եթէ ի[15] վաղուց հրահանգեալ էիր յընչեղութեանն աւտարութիւնս, եթէ սիրեսցես[16] զընկեր քո[17]: Եւ այժմ գտաւ ի քեզ ինչք բազումք, քան եթէ զանդամբ մարմնոյ, եւ տրտմեցուցանէ զքեզ բաժանումդ իբրեւ ծայրակատուր լինել կարեւորացն: Քանզի եթէ զգեցուցեր զմերկն, եթէ ետուր քաղցելոց զհաց քո, եթէ դուռ[18] քո բաց է[19] ամենայն աւտարի, |61բ| եթէ եղեր հայր որբոց, եթէ ամենայնի ախտակից եղեր, տկարի առաւել եւս առնելով այժմ տրտմեցա՞ր յաղագս ընչից: Ո՞ւր արդեաւք[20] դժուարէիր[21] ի բաց դնելով զնուազեալ[22], զոր վաղ եւս կրթեցար զնոյն բաշխես կարաւտելոցն[23]: Եւ սակայն, եւ ի տաւնս ոչ ոք տրտմի՝ հանելով զինչսն եւ փոխանակ ստանալ որոց կարաւտանան[24], այլ[25] որքան սակաւու գնոց զբազմապատիւն[26] գնէ[27], այնքան խնդա պայծառագոյն նման[28] վաճառելոյ[29]: Իսկ դու տխրիս ոսկի եւ արծաթ, եւ ստացուածծ[30] տալով. այս է՝ քարինս եւ հող տուեալ, զի ստասցիս զերանելի գկեանսն:

2 *Այլ զի՞նչ պէտք ընչեղութեանդ[31]: Հանդերձիւ բազմապատուվ[32] ո՞չ զգեցուցանես[33] զքեզ: Իսկ արդ ոչ երկուց կանգնոց պատմուճանաւ չատասցիս, միոյն հանդերձի զգեցումն[34] զամենայն*

[1] A *կարաւտացելոցն* E *կարոտելոցն*
[2] C *յինքենէ*
[3] C *ի*]
[4] C *ծախեցն*
[5] C *իբրեւ*] *որպէս*
[6] C *երեւիս*] *երեւելիս*
[7] AC *ստացւածս*
[8] C *բազմաց* D *զբազմացս* E *բազում*
[9] BC *թէ*] + *քեզ*
[10] A *նախապատուելով*
[11] A *զբազմացն*
[12] E *արար*
[13] AE *յընչեղութեանն*
[14] C *նւազես*
[15] C *ի*]
[16] C *սիրեցել* C + *էր*
[17] D *քո*] + *զի*
[18] A *դուռ*] *դուրք*
[19] A *է*] *էին*
[20] C *արդաւք*
[21] C *դժւարէիր*
[22] C *գնւազել*
[23] A *կարաւտեցելոցն* E *կարոտելոցն*
[24] A *կարաւտանայն*
[25] C *այլք*
[26] C *զբազմապատիկն*
[27] A *գնոց* BD *գնոյ*
[28] C *նման*]
[29] C *վաճառուն* AE + *եղելոյ* C + *եղելո որքան սակաւու գնո*
[30] AC *ստացւածս*
[31] E *գնչեցութիւն*
[32] C *հանդերձիւք բազմապատկաւք*
[33] C *սգեցուցանես*
[34] C *սգեցումն*

զգեստուցն[1] *լնուլ զպէտսն: Այլ ի կերակո՞ւրն*[2] *ծախեսցես զընչեղութիւնն*[3]*: Մի հաց բաւական է լցուցանել զորովայն*[4]*: Արդ, զի՞ տրտմիս, յումմէ՞*[5] *զրկեալ, ի փառա՞ցն*[6]*, որ*[7] *յընչեղութենէն լինի: Այլ եթէ ոչ ի գետնի խնդրեսցես զփառսն՝ գտցես զճշմարիտն զայն պայծառագոյնն, որ յառաջանան քան զքեզ յարքայութիւն*[8] *երկնից*[9]*: Այլ նոյն ունել զընչեղութիւնն սիրելի է թէպէտեւ, ոչ ի նմանէ լինի աւգուտ: Եւ զի անմիտ* |62ա| *է այս անպիտանացուացն փոյթ առնել՝ ամենեցուն ծանաւթ է: Բայց այլ հրաշալիք*[10] *քեզ*[11] *զամենայն*[12] *իրաւք երեւեսցի, զոր հանդերձեալ*[13] *եմ ասել, եւ ամենեցունց*[14] *է ճշմարտագոյն: Ցրուեալ*[15] *ընչեղութիւն, ըստ որում Տէրն հրամայէ աւրինակ իմն, բնաւորեցաւ մնալ, իսկ արգելեալն աւտարանայ: Եթէ պահեսցես՝ ոչ ունիս, եթէ ցրուեսցես*[16]*՝ ոչ կորուսանես:* «Սփռեաց եւ ետ աղքատաց. արդարութիւն նորա մնա յաւիտեան» (Սղմ. ՃԺԱ. 9), *բայց ոչ հանդերձից սակս*[17]*: Եւ ոչ կերակրոց ընչեղութիւն է բազմաց փութալի, այլ իմն իմացեալ եղեւ ի ճանապարհ բանսարկուին*[18]*, բիւրս*[19] *ընչեղաց ծախոց պատճառս դնելով, որպեսզի յաւելորդսն եւ յանպիտանս իբրեւ ի հարկաւորս ճեպեսցիս*[20]*, ոչինչ ինքեանց*[21] *չատանալ առ ի ծախոցն խնամակալութիւնս: Քանզի բաժանեն զընչեղութիւնն առ ի մերձակա պէտսն եւ առ հանդերձեալսն, եւ զոմն ինքեանց*[22]*, իսկ զոմն մանկանց դնեն: Եւ ապա բաժանեն զնոյն ի պատճառս ծախոց որովայնի: Վայ է նոցա կարգաւորութիւնն*[23]*: Եղիցի, ասէ ոմն, ընչից փարթամութիւն, որ եւ ի բաց եղեալ պահեսցի*[24]*, եւ ոմն ի պէտս սպասաւորութեան առաւելասցի, քան զհարկաւորացն*[25] |62բ| *սահման*[26]*. սոյն ըստ տանն բազմապատիկ իրաց յար լիցի, եւ նա առ*[27] *արտաքուստ երեւմունս սպասաւորեսցի. ոմն ուղեգնացի մատակարարեսցի ի բազմապատիկ կատարումն, իսկ ոմն՝ ի պատենիսն*[28] *պայծառութիւն եւ յերեւե-*

---

[1] C *սգեստուցն*
[2] C *կերակուրսն*
[3] C *զընչեղութիւնսն*
[4] C *զորովայնդ*
[5] ACD *յումէ*
[6] C *փառաց*
[7] B *որ*] *սոյն*
[8] C *յարքաութիւնն*
[9] CE *երկնից*
[10] E *հրաշալի*
[11] ABCD *քեզ*] *է*
[12] E *ամենայն*
[13] C *հանդերձեալս* E *հանդերձեալ*
[14] CE *ամենեցուն*
[15] C *ցրուել*
[16] AC *ցրուեսցես*

[17] C *սակս*] *սոսկ*
[18] C *բանսարկւին*
[19] B *բեւրս*
[20] AE *ճեպեսցին*
[21] C *ինքենս*
[22] C *ինքենց*
[23] B *կարգաւորութենէն* D *կարգաւորութեանն*
[24] A *պահիցի*
[25] C *քանզի հարկաւորացն*
[26] A *սահմանս*
[27] C *առ*]
[28] D *պատենիսն*] *պարենիցն*

լի պատրաստութիւն կենաց, որպեսզի ինձ սքանչանալ գոյ[1] յաւելորդացս[2] հոգս: Կառք են բիւրք[3]. ոմանք[4] անաւթաբերք[5] եւ ոմանք գնոսա բերեն՝ պղնծով եւ արծաթով ծածկեալք[6]: Ձիք ամենաբազումք եւ նոքին ազգաբանեալք ի բարի ազգաց ի հարց իբրեւ զմարդիկք: Ոմանք փափկացուցանեն գնոսա ի քաղաքին բերելով, եւ այլք՝ որսակիցք, այլք՝ առ ուղեգնացութիւն պատրաստեալք: Սանձք եւ գաւտիք, եւ չուրջ զլանջաւքն ամենայն[7] արծաթեղէն, եւ ոսկեբեւեռք[8]: [9]Տապճակք[75] ծիրանիք զարդարելով զձիսն որպէս փեսայս, ջորեացն[10] բազմութիւնս ըստ գունոցն զանազանեալք, երասանակալք նոցա՝ իբերեաց փոխանորդք եւ առաջնորդք[11], եւ որք զկնի երթան: Այլոց ծառայիցն թիւ անբաւ առ ամենայն նոցա բազմապատիկ կատարումն բաւականացեալք. հրամանատարք, չտեմարանապահք[76], երկրագործք, ամենապատիկք վաճառականք[12] արուեստի, |63ա| հարկաւորաց եւ առ[13] ի վայելն փափկութեան ստգտեալ[14]. խոհարարք, հացարարք, մատռուակք, որսորդք, ստեղծիչք, կենդանագրողք[15], ամենապատիկ հեչտութեանց գործաւնեայք[16]: Երամակք ուղտուց[17]՝ ոմանք բեռնակրաց եւ ոմանք՝ արաւտականաց, ձիոց վտառք, անդեայք, հաւտք, խոզերամակք[18] եւ նոցին արաւտք, երկիր ամենայնի այսոցիկ առ ի կերակուր բաւական, եւ եւս[19] զհարկացն[20] զընչեղութիւնն[21] աճեցուցանելով, բաղանիք ի քաղաքի, բաղանիք յանդաստանս, տունք ամենապատիկք կճով չուրջ փայլեալք, ոմանք՝ Փռիգացւոց[22] քրիւ[23] եւ այլ[24] Մակեդոնացւոց[77] եւ[25] կամ Թեսաղոնիկեցւոց[26]: Եւ այնոքիկ ոմանք ճմերանի ջեռացուցանելով[27], եւ ոմանք զովացուցանելով ամարանի[28]: Յատակք[29] յախճապակեաւք, ոսկւով[30] աւծեալ զձեղունն: Եւ որքան որմոցն հե-

[1] D գոյ] գայ
[2] ACE յաւելորդացն
[3] B բեւրք
[4] C ոմանք] + են
[5] C աւթաեբք
[6] A ծածկեալք] + ձիք
[7] E ամենայն]
[8] C ոսկի բեւեռք
[9] C տապճակք] պատճառք
[10] C ջորեցն
[11] E յառաջընթացք
[12] B վաճառայականք
[13] C առ] որ
[14] C փափկութեան ստգտեալ] փափկութիւնս գտեալք
[15] A կենդանագրաւղք E կենդանագրօղք
[16] C գործօնայք
[17] C ուղտոց
[18] C խոզերամակաք
[19] C եւս] + ի
[20] C հարկացն
[21] A ընչեղութիւնն
[22] A փռիւգացոց
[23] C քարիւք
[24] ABDE այլ]
[25] A եւ]
[26] BD թեսաղաւնիկեցւոց
[27] C ճմերայնի ջեռուցանելով
[28] C ամարայնի
[29] BC յատակ
[30] CE ոսկով

ուի է ի կճոյն[1] գրական[2] ծաղկովք[3] [4]պաճուճեալք[78]:

3 Եւ յորժամ ի բիւրս[5] ձգեալ ընչեղութիւն[6] եւս առաւելու, յերկիր մղի, եւ յանճառելիսն պահի: Քանզի անյայտ է հանդերձեալն, մի՛ երբէք ոմանք անկարծելիք զմեզ ըմբռնեսցեն պէտք: Անյայտ է գալն, առ ի պէտսն թաղեցելոյ[7] ոսկւոյ[8] եւ ոչ անյայտ տոյժ քան մարդութեան բարուցն: Զի յորժամ ոչ կարացեր |63բ| բիւր իմաստիւք ծախել զընչեղութիւնն, յայնժամ գնայ յերկիր ծածկեցեր: Մոլութիւն դժնդակ[9], մինչ դեռ յերկրի էր ոսկին[10], յուզեն զհողն. յորժամ յայտ եղեն[11]՝ դարձեալ յերկիր անյայտեցուցանեն: Եւ, ապա, կարծեմ դիւրի[12] քեզ թաղուղի զընչեղութիւնն թաղեալ ընդ նմա եւ զսիրտ[13]: «Քանզի ուր գանձք[14], ասէ, անդ եւ սիրտ[15]» (Համտ. Մտթ. Զ. 21): Վասն այսորիկ պակասեն պատուիրանք[16], զի անկեանք նոցա կեանք դնին, յանաւգուտ ծախսն[17] պարապեալք: Եւ ինձ թուի ախտ երիտասարդին, ընկերաց իւրոց, նմանագոյն գոլ՝ որպէս թէ ոք ուղեգնաց բաղձանս քաղաքի ուրուք կարճառաւտաբար մինչեւ ի քաղաքն զճանապարհն արար, եւ ապա նորին առաջի[18] պարսպացն աւթեւան[19] առնելով ի տան ուրեք՝ դանդաղեալ[20] փոքր շարժմամբ՝ զյառաջագոյն աշխատութիւնն[21] անպիտան արարեալ, եւ զպատմութիւնս ի քաղաքին բարեաց զինքն ի բաց փակեաց: Սոյնպիսիք[22] են, որ զայլ ամենայն առնել ընդունին եւ ընդդէմ կան առ ի զինչսն ի բաց դնել: Գիտեմ զոմանս, որ պահեն եւ աղաւթեն հառաչելով, զամենայն անծախ երկիւղածութիւն[23] ցուցանելով եւ դանկ մի ոչ կարկառեն նեղելոց: Զի՞նչ աւգուտ այնոցիկ յայլոց առաքինութեանցն[24], քանզի ոչ ընդունի զնոսա արքայութիւն[25] երկնից, վասն որոյ «դիւրագոյն է, |64ա| ասէ, ուղտ ծակ ասղան մտանել[26], քան թէ ընչեղն յարքայութիւն երկնից[27]» (Համտ. Ղկ. ԺԸ. 25): Այլ հրամանս այսպէս յայտնի[28] եւ որ ասացն անսուտ, իսկ ա-

[1] C կճոյն] խճոյն
[2] C գրական] դրական E քրական
[3] C ծաղկաւք
[4] C պաճուճել
[5] A բեւրս
[6] C ընչեղութիւնն
[7] A թաղեցելւոց
[8] DE ոսկոյ
[9] B դժընդակ D դըժընդակ
[10] E յոսկին
[11] C եղեւն
[12] B դիւրի] դիպի
[13] C սիրտդ
[14] A գանձ
[15] C սիրտն
[16] C պատուիրանք
[17] C ծախքն
[18] C առաջին
[19] C աւթեւանս
[20] C դանդաղել
[21] E աշխատութիւն
[22] C սոյնպիսիք] այնպիսիք
[23] C երկիւղածութիւն]
[24] C առաքինութիւն E առաքինութեանց
[25] C արքաութիւնն
[26] E մտանել] անցել
[27] D երկնից] երկից
[28] C յայտնին

բարողքն[1]՝ նուագք: Եւ զի՞արդ կեցցուք զամենայն ի բաց ստա-նալով[79], ամենեցուն վաճառողաց եւ բոլորեցուն[2] առ դնելով զստա-ցուածս[3]: Մի՛ հարցանէր զիս զմիտսն տէրունական հրամա-նացն: Գիտէ աւրինադիրն, գիտէ եւ գկարելին յարմարել աւրի-նացն: Եւ քո, զոր աւրինակ[4], ի կչիռս փորձի սիրտդ, որպէս ար-դեաւք[5] առ ճչմարիտ կեանսն, եթէ առ մերձաւոր վայելս հարկիցէ: Տնաւրինական ընչեղութեանն պէտք, այլ ոչ ըստ վայելիցն ողջ-խոհաբար իմանողին կարծել պատահէ[6] եւ, ի բաց դնելով, խնդալ[7] իբրեւ յաւտարոտեացն հեռանալով[8], այլ ոչ դժուարել[9] որպէս յընտանեացն աննկանել[10]: Արդ, զի՞ տրտմիս, ընդէ՞ր սգաս ոգւովդ՝ լսելով՝ վաճառեա՛ զքո գոյսդ: Քանզի եթէ գհետ գայր քո առ ի հանդերձեալսն եւ ոչ այն-պէս էր արդեաւք[11] փուխալի առ անդ[12] պատուովքն[13] դիտել[14], իսկ եթէ հարկաւոր է մնալ աստէն, ընդէ՞ր ոչ վաճառելով, զի[15] նոցա-նէ չահան[16] տանիցիմք: Եւ[17] դու՝ ոսկի տալ ի ձի, ստանալ ոչ թախ-ծիս[18], իսկ զապականացուս տալ եւ զարքայութիւնն երկնից փո-խանակ առնուլ արատասուես[19], ուրախանաս |64բ| խնդրողին, եւ անհաւանիս գտուրսն՝ բիւրս[20] պատճառս ընչիցն իմանալով:

4 *Զի՞նչ պատասխանի տայցես դատաւորին, որ զորմն զգեցու-ցանես[21] եւ զմարդն ոչ զգեցուցա-նես[22], որ զձիս զարդարես եւ զեղ-բայրն անամաւթացեալ[23] անտես առնես, որ փտես զցորեանն[24] եւ զքաղցեալս[25] ոչ կերակրես, որ զոսկին թաղես եւ զպահանջեալն քամահես: Եւ եթէ կինն[26] եւս ըն-չասէր տնանկ իցէ, կրկնապատիկ է ախտն, քանզի զփափկութիւնսն ի վեր բորբոքէ եւ զհեշտասիրու-թիւնսն յաճախեցուցանէ[27] եւ խայ-թոցաւք բազմահոգ ցանկու-թեանցն հնարին[28], քարինս ոմանս իմանալով[29], զմարգարիտն, եւ զմրուխտն, եւ զչափիւղայս[30], եւ*

[1] A *արարաւղքն* E *արարօղք*
[2] C *բոլորեցունց* C + *ի բաց*
[3] C *զստացւածս*
[4] C *զոր աւրինակ*] *զաւրինակ*
[5] A *արդեւք* C *արդաւք*
[6] E *պատահէ*] *պատեհ է*
[7] C *եւ ի բաց դնելով խնդալ*]
[8] C *հեռանալ* C + *ի բաց դնելով խնդալ*
[9] A *դժւարել*
[10] C *անկանիլն*
[11] C *արդաւք*
[12] C *անդ*] *այդ*
[13] C *պատուովքն*
[14] C *դիտել*] *դիտել*
[15] C *զի*] + *ի*
[16] C *չահ* E *չահան*
[17] C *եւ*] *ի*
[18] BCD *թաղծիս*
[19] A *արտասուես*
[20] A *բեւրս*
[21] C *սգեցուցանես*
[22] C *սգեցուցանես*
[23] A *անամաւթեցեալ*
[24] C *զցորեն*
[25] C *զքաղցելսն*
[26] C *կին*
[27] C *յաճախեցուցանէ*] *աճեցուցանէ*
[28] C *հնարին*] *հարկանին*
[29] E *իմանալի*
[30] A *զչափիղայս*

զոսկի զոմն գործեալ, եւ հանդերձ ամենայն[1] գեղեցկութեամբ զհիւանդութիւնն աճեցուցանէ: Վասն զի ոչ վայրապար յայնոսիկ է փոյթն, այլ եւ զգիչերս եւ զտիւս յաղագս նոցին հոգս ունին: Եւ բիւրք[2] ոմանք փաղաքուչք զցանկութեանցն[3] նոցա զհետ ընթանան՝ ժողովել զծաղկաներկս[4] եւ զոսկեզործս, զիւղեփեացս[5], զոստայնանկս, զանազանս: Եւ ոչ մի ժամանակ հանգիստ առնն տալով՝ յանհատ[6] իւրոցն[7] հրամանացն: Եւ ոչ մի բաւական լինի ընչեղութիւն կանանց[8] ցանկութեանց սպասաւորելով, եւ ոչ եթէ ի գետոցն[9] ցնդի յորժամ փութացեալ լինի առ նոսա |65ա| բարբարոսական իւղք[10] անուշունք, որպէս ի վաճառաց ձկէթ եւ ի ծովէ ասր կամ խղնջոյնք[11], կամ ակունք, առաւել քան թէ զոչխարաց ասր: Եւ ոսկի, չուրջ պնդելով զծանրապատիւ քարինս[12], ոմն նոցա ի վերայ ճակատոցն[13] լինի զարդ, եւ ոմն՝ չուրջ զպարանոցաւն, եւ[14] ոմն՝ ի գոտիս, եւ այլ[15]՝ զձեռսն կապէ եւ զոտս[16]: Քանզի հրճուին ոսկեսէրքն[17] կապեալ[18] ձեռակապաւքն՝ մինչ թէ ոսկի է, որ կապեն զնոսա: Արդ, ե՞րբ զհոգին[19] խնամեցէ, որ կանանց ցանկութեան[20] սպասաւոր լինի: Քանզի, զոր աւրինակ, զփտեալ նաւս մրրիկք եւ ալէկոծութիւնք, նոյնպէս չար կանանց բարք զոկար անձինս[21] տանկացն[22] ընկղմեն խորոցն[23]: Արդ[24]՝ առ այսոսիկ հորիցն բաժանեալ ընչեղութիւնն, յառնէ եւ ի կնոջէ, զմիմեանս յաղթելով ի գիւտսն[25] սնոտեացն, յիրաւի ոչ մի ժամանակ ունի առ ի յարտաքոյս յառել[26]: Այլ, եթէ լսես, «վաճառեա՛ զքո գոյսդ եւ տուր աղքատաց», զի կալցիս թոչակ առ ի յաւիտենական վայելսն, ի[27] բաց գնաս տրտմեալ[28] եւ, եթէ լսես[29], տո՛ւր ինչս փափկութեան կանանց, տո՛ւր, որ զքարինսն քանդակեն, հիւսանցն, որք յախճապակս դնեն կենդանագրացն[30], ուրախ լինիս որպէս թէ ինչ ստա-

[1] C *ամենայն*] + *անփորձ*
[2] A *բեւրք* D *բիւր*
[3] A *ըզցանկութեանցն*
[4] C *ժողովելով զծաղկաւեաս*
[5] C *զիւղ եփեցս*
[6] A *յանհատ*]
[7] C *իւրո*
[8] C *եւ... կանանց*]
[9] A *գետոց*
[10] B *եւղք* C *իւղ*
[11] E *խղնջունք*
[12] A *քարինս*] *քանինսն*
[13] C *ճակատուն*
[14] C *եւ*]
[15] C *այլն*
[16] C *զոտսն*
[17] ABE *ոսկերք*
[18] D *կապեալ*] C *կապել*
[19] A *զոգին*
[20] C *ցանկութեանց*
[21] C *անձինն*
[22] B *տնակցացն*
[23] AC *խորոցն*]
[24] ABC *արդ*]
[25] A *զիւտ*
[26] C *առել*
[27] E *ի*]
[28] C *տրտմել*
[29] B *լսել*
[30] C *որք... կենդանագրացն*]

ցուած[1] պատուականագոյն[2] ստա-
նայցես: Ո՞չ տեսանես զորմոզ
զայդոսիկ[3] ժա|65բ|մանակաւ ի
վայր անկեալս, որոց մնացորդք,
իբրեւ դիտանոցք ոմանք, քան
զամենայն քաղաքս ի վերոյ են:
Քանի՞ արդեաւք[4] էին ի քաղաքիս
աղքատաք՝ յորժամ նորա չինեալ
լինէին եւ յաղագս նոցա փոյթոյն
յայնժամ յընչեղացն անտես լի-
նէին: Արդ, ո՞ւր է պայծառ գոր-
ծոյն պատրաստութիւն եւ ո՞ւր,
որ ի նոցա մեծ[5] գործն նախանձն
էր: Ո՞չ ոմն ցրուեցաւ[6] եւ ապա-
կանեցան[7]՝ իբրեւ ի դաշտի յաւազ
ուրեք ի մանկտոյն[8] արեւստաւո-
րեալք[9], իսկ ոմն ի դժոխս կայ
զփոյթ[10] անոտեացն զղջանալով:
Մեծ կալցիս զոգիդ, որմք եթէ փո-
քունք են եւ եթէ մեծամեծք
զնոյն պէտս[11] ցուցանեն[12]: Յորժամ
անցանեմ[13] առ[14] տամբ առն ան-
փորձ ի բարւոյ եւ զկնի եղելոյ
ընչեղ[15], եւ տեսանեմ[16] զնա ամե-
նայն կարգեալ ծաղկաւք, գիտեմ
եթէ նա ոչ ինչ քան զերեւելիսս[17]
պատուականագոյն ստանա, այլ
զանչունչն պաճուճէ, եւ զանճն
անզարդ ունի: Զի՞նչ, ասացէք[18]
ինձ, զպէտսն աւելի տայցեն[19] ար-
ծաթի մահիճք[20], եւ սեղանք ար-
ծաթիք[21], փղոսկրեայ բազմա-
կանք, եւ փղոսկրեայ աթոռք, որ-
պէս թէ զընչեղութիւնն մի՛ յա-
ղագս նոցա երթալ առ աղքատսն,
եւ սակայն բիւրք[22] ի վերայ կան
դրացն[23], զամենայն արձակելով ո-
ղորմելի ձայն: Եւ դու ուրանաս
զտուրսն, անկարելի գոլ ասելով
բաւական |66ա| լինել, որք մուրա-
նանն: Լեզուաւդ[24] երդնուս, իսկ
ձեռամբդ յանդիմանիս[25], քանզի
լռութեամբ ձեռն քո [26]ստաբանու-
թիւն[80] քարոզէ, չուրջ փայլատա-
կեալ[27] ի մատանեաց ականց:
Զքանի՞ս[28] կարէ մի քո մատանի ի
պարտուց արձակել, զքանի՞
տունս ի վայր անկեալս[29] ուղղիցի:
Մի՛ ոք արկղ հանդերձից կարէ
զգուն[30], մի բովանդակ սարսռա-
ցեալ[31] զգեցուցանել, այլ համբա-

[1] C *ստացւած*
[2] C *պատուականագոյն*
[3] E *զայդոսիկ*] *զայսոսիկ*
[4] A *արդեւք* C *արդօք*
[5] ABDE *մեծ*]
[6] AC *ցրւեցան* D *ցրուեցաւ*
[7] C *ապականեցաւ*
[8] A *մանկտւոյն* C *մանկտոն*
[9] C *արուեստաւորեալք*] *նւաստաւորելք*
[10] C *զփոյթս*
[11] C *պետսն*
[12] C *ցուցանեն*] *լցուցանեն*
[13] C *յորժամ անցանեմ*]
[14] ABDE *առն*] C + *ի*
[15] C *ընչից*
[16] C *տեսանես*
[17] C *զերեւելիսն*
[18] E *ասացաք*
[19] C *տացեն*
[20] C *մահիճս*
[21] C *արծաթի*
[22] B *բիւրք*
[23] C *դրանցն*
[24] C *լեզւաւդ*
[25] E *յանդիմանես*
[26] C *ստաբանութեամբն*
[27] A *փայլակեալ*
[28] AE *զքանի*
[29] C *անկել*
[30] E *զգուն*] *զքուն*
[31] E *սարսռացեալ*] *սառուցեալ*

րես[1] *անգործ ի բաց առաքել զաղ-*
քատն՝ ոչ երկնչելով զարդարու-
թեանն[2] *հատուցումն*[3] *Տեառնն: Ո՛չ*
ողորմեցար եւ ո՛չ ողորմեսցիս. ո՛չ
բացէր զտունն, ի բաց յուղարկես-
ցիս[4] *յարքայութենէն, ո՛չ եատուր*
հաց, ո՛չ առցես զյաւիտենական
կեանսն:

5 *Այլ աղքատ ասես զքեզ, եւ*
ես վկայեմ: Քանզի աղքատ է, որ
բազմի կարաւտանա, եւ բազմաց[5]
զճեռս[6] *կարատս առնէ ցանկու-*
թեանն անյագութիւն: Տասն տա-
ղանդաց[7] *տասն այլ եւս*[8] *ի վերայ*
դնել փութացուցանէ, իսկ յորժամ
քսան լինի, այլ[9] *նոյնքան*
խնդրես, եւ միշտ քեզ յաւե-
լուածս[10] *ոչ զյարճակումն կացու-*
ցանէ, այլ բորբոքէ զցանկու-
թիւնն[11]*: Քանզի, զոր աւրինակ*
արբեցելոցն[12] *պատճառ*[13] *ըմպե-*
լոյն[14] *յաւելուած գինւոյն*[15] *լինի,*
սոյնպէս, որ ընչեղք բազում ստա-
նալով, յոլովիցն ցանկան[16]*, միշտ*
առ դնելով զախտն կերակրեն, եւ
դառնայ ն|66բ|ոցա փոյթն առ ընդ-

դէմն: Վասն զի ուրախ առնէ զնո-
սա մերձակայն այնքան, որքան
վտանգը ի նուազեալսն[17] *անսպառ*
նոցա զնուազութիւնսն[18] *դնէ՝ որ-*
պէս թէ միշտ գանձն ի նոսին
հոգսն հալեալ[19] *աւելորդացն՝ հա-*
կառակութիւնսն առնելով: Քանզի
պարտ էր նոցա ուրախ լինել եւ
չնորհել[20] *այնքան լեալ*[21] *փար-*
թամք, իսկ նոքա դժուարաւ[22] *բե-*
րեն եւ վչտանան, զի միոյ փոյթ[23]
երկրորդին[24] *առաւել ընչաւետա-*
նալոյ ի բաց վերջանան: Յորժամ
ընչեղի ժամանեսցեն՝ վաղվաղակի
փարթամագունին եւս հաւասարել
հակառակին, եւ եթէ նմա ժամա-
նեսցեն, ի միւսն եւս փոյթն բե-
րեն: Վասն զի, զոր աւրինակ, որք
ընդ սանդուղսն ելանեն, միշտ յա-
ռաջիկայ աստիճանն[25] *զգարշա-*
պարն վերացուցանեն[26]*, ոչ յառա-*
ջագոյն դադարէ նախ քան եթէ ի
ծայրն հասանել: Սոյնպէս եւ նո-
քա ոչ հանդերձին[27] *ըստ զաւրու-*
թեանն յարճակմանն, մինչեւ
բարձրացեալք ի վերամբարձ[28]*, ոս-*
տի յանկումն իւրեանց երգիծա-
նեն: Զտարմահաւ[81] *թռչունն ի բա-*

[1] C *համբարելի*
[2] E *զարդարութեան*
[3] B *հատուցումնն*
[4] E *ուղարկեսցիս*
[5] C *բազմաց*] *բազմի*
[6] C *զճեռս*] *զճեզ*
[7] C *տաղանդացն*
[8] AE *այլ եւս*] *եւ ս այլ*
[9] C *այլ*]
[10] C *յաւելուածն*
[11] E *զցանկութիւն*
[12] ABDE *արբեցելոցն*] *արարելոցն*
[13] C *պատճառք*
[14] A *ըմպելւոյն* C *յըմբելոյն*
[15] CD *գինոյն*
[16] C *ցանկանան*

[17] C *նւազելսն*
[18] A *զնուազութիւնսն* C *զնւազութիւնն* D *զնուազութիւնն*
[19] AE *հալել* C *հաշել*
[20] C *չնորհել*] *չնորհ ունել*
[21] A *լիեալ* C *լիել*
[22] A *դժւարաւ*
[23] C *փոյթ*] + *եւ*
[24] E *երկրորդին*] *բարին*
[25] E *յաշտիճանն*
[26] B *վերացուցանել*
[27] C *հանդերձին*] *հանկչին* D *հանգելին*
[28] A *ի վեր ըմբարձ*

ընգործութիւն մարդկան անյագ[1] գոլ[2] ստացողն բոլորեցուն հնարեցաւ, իսկ դու ի վնասաբազմաց անյագ գքո զանձն պատրաստեցեր: Որքան տեսանէ[3] ակն՝ այնքան բաղձայ ագահն: «Ոչ լցցի ակն տեսանելով» (Հմմտ. Ժղվ. Ը. 8), եւ ոչ յագեսցի արծաթասէր|67ա|ն առնլով: Դժոխք ոչ ասացին՝ բաւական, եւ ոչ ագահն երբէք ասաց՝ շատ (Հմմտ. Առկ. ԻԷ. 20): Ե՞րբ վարեսցիս մերձաւորաւքդ, ե՞րբ վայելեսցես ի դոսա՝ միշտ աշխատութեամբ ստացուածոց[4] պաշարեալք[5]: «Վայ որք յարեն[6] տուն առ տուն եւ անդաստան առ անդաստան մերձեցուցանեն, զի զընկերին ի բաց առցեն ինչ[7]» (Հմմտ. Ես. Ե. 8): Իսկ դու զի՞նչ առնես: Ո՞չ պատճառես բիւրս[8], ինչ զի՞ առցես զընկերին: Դիտեա՛ ինձ, ասէ, զդրացոյն[9] տուն, ամբոխեալս ե՞րբ զմոլորեալն ընկալցի կամ ցորժամ դիպեսցի[10] պատճառս վարել եւ ի բաց մղել, եւ ձգել միշտ, խզել, ոչ յառաջագոյն դադարէ, նախ[11] եթէ ոչ ածցէ[12] նոցա վտանգս փոփոխման: Ո՞ զՆաբութ[13] յեզրայելի[14] եսպան: Ո՞չ Աքայաբ[15] ցանկութիւն այգւոյն (Հմմտ. Գ. Թգ. ԻԱ. 1): Զար ի քաղաքի տնակից, չար ի յանդս ագահն: Ծով գիտէ զսահմանն իւր, գիշեր ոչ անցանէ զսահմանադրութիւնս զսկզբանէն[16]: Իսկ ագահն ո՛չ պատկառէ ի ժամանակէ[17], ո՛չ ճանաչէ զսահմանս[18], ո՛չ թուլացուցանէ[19] կարգ[20] ի փոփոխման, այլ նմանէ հրոյ բնութեան՝ զամենայն ըմբռնէ, զամենայն ճարակի: Եւ զոր աւրինակ գետ՝ ի փոքուէ յառաջին[21] սկզբանէն դիմեալք եւ ապա սակաւ սակաւ յաւելուածովք[22] անդադար[23] առնուն զաճումն, բռնութեամբ բերմանն զընդ|67բ|դիմակայն յարձգեն, սոյնպէս եւ ընչեղք ի փոքր զաւրութենէ յառաջ եկեալք, եւ յորդեն[24] ուժգնութենէ[25], առաւել զրկեն ույժ[26] առնլով. առ նախ զրկողն սակաւ ինչ ծառայեն, եւ լինի նոցա զաւրութեանն աճումն. առաւելութիւն չարութեան: Զի յառաջագոյն կրել[27] զչարաչար վտանգսն իւրեանց տան զաւգնականութիւն ընկե-

[1] ABDE անյագ]
[2] C գոլով
[3] C տեսանէ] տեսական է
[4] AC ստացւածոց
[5] C պաշարել
[6] B յարեան
[7] A ինչ] զինչ
[8] A բեւրս C բիւրս
[9] BE զդրացւոյն
[10] BC ցորժամ դիպեսցի] յորժամ դիմեսցի
[11] C նախքան
[12] BC ածէ
[13] A ոզնաբութ BC ոզնաբութէ D ոզնաբովթէ E բոթ
[14] B յեզրայելացի D յեզրաելացի
[15] A աքայաբ E աքաաբ BD աքայաբայ
[16] A զի սկզբանէն C սկզբանէ
[17] D ժամանակէն
[18] C զսահմանն
[19] C թուլացուցանէ] թողացուցանէ
[20] C զկարգ
[21] E յառաջի C + ի
[22] A յաւելւածովք
[23] C անդադար]
[24] ABD յորդեն] յարդեն E յարդեան
[25] AC յուժգնութենէ E յուժգնութեան
[26] E յոյժ
[27] B կրեալ

րացն ի վնասս[1] եւ յանիրաւու-
թիւնս[2] աչխատին[3]: Քանզի ո՞ր
դրացի, ո՞ր տնակից, ո՞ր վաճառա-
կից ոչ յար քարչին: Ոչինչ ժուժ-
կալէ բռնութեան ընչեղութեանն.
ամենայն ի ներքոյ խոնարհի գո-
ռոզութեան, ամենայն դողա[4] ի
զաւրութենէն, առաւել բան իւրա-
քանչիւր ուրուք զրկեցելոցն ըն-
դունելով[5] մի՛ ինչ կրել չար, կամ
վրէժ ընդունել յաղագս ժամանե-
ցելոցն: Ի վերայ աժէ գլուծ ե-
զանցն[6], արաւրադրէ, սերմանէ[7],
հնձէ գոչ իրաւացին: Եթէ ընդդէմ
ասես՝ վէրք, եթէ ողբաս՝ թշնամա-
նաց դիրք[8] ածեալ լինիս, բնակես
ի բանտի, զրպարտողք՝ պատրաս-
տեալք[9], յաղագս կենացն վտանգս
կացուցանեն: Սիրեսցես, եւ այլ
ինչ տալով, վճարեսցիս[10] յիրացն:

6 *Կամէի քեզ սակաւ[11] հանդիչել*
ի գործոցն անիրաւութեան[12], տալ
պարապ քոց[13] խորհրդոց՝ որպէս
թէ զմտաւ ածել առ յոր վախճան
քո փոյթ լեալ[14] ձգեցաւ: Ունիս
երկիր արաւրադրեալ[15] ի չափ այս-
քան, տնկեալ այսքան |68ա| այլ[16]
լերինս, բլուրս, դաշտս, գետս,
մարգս: Արդ, զի՞նչ զկնի այդո-
րիկ: Ո՞չ երբէք[17] քեզ երեք կան-
գունք մնան ամենայնք[18], ո՞չ քա-
րանց սակաւուց ծանրութիւն բա-
ւականասցի[19] առ ի[20] պահպանու-
թիւն[21] թշուառական[22] մարմնոյդ:
Ընդէ՞ր տաժանիս[23], յաղագս ո՞յր
անիրաւիս: Զի՞ ժողովես ձեռաւքդ
գանպատղութիւն: Եւ երանի թէ
գանպատղութիւն, եւ ոչ գնիւթ[24]
յաւիտենական հրոյն: Ո՞չ սթա-
փեսցիս[25] յարբեցութենէդ յայդ-
մանէ: Ո՞չ ողջախոհասցիս խորհր-
դովքդ: Ո՞չ ի քեզ լիցիս: Ո՞չ ա-
ռաջի աչաց առցես զՔրիստոսի
դատաստանն: Զի՞նչ վճարեսցես
յորժամ չուրջ զքեւ կայցեն
զրկեալքն՝ բարբառելով զքէն ար-
դար դատաւորին: Զի՞նչ արաս-
ցես[26], զո՞ր խաւսնակս վարձես-
ցես[27], զի՞արդ հաւանեսցուսցես[28]
զանխաբելի դատաւորն[29]. ո՞չ է
ճարտասան անդ, ո՛չ գեղեցկու-
թիւն բանից գողանալ կարէ գդա-
տաւորին ճշմարտութիւն, ո՛չ

[1] E *վնաս*
[2] C *յանիրաւութիւն*
[3] C *աչխատին*] *նախատին*
[4] C *դողա*] E *դեղոյ*
[5] B *ընդունելով*] *ունելով* C *երեւի*
[6] C *ի վերայ... եզանցն*]
[7] C *սերմանէ*]
[8] B *թշնամանաց դիրք*] *թշնամադիրք* C *թշնամանադիրք*
[9] C *պատրաստել*
[10] E *վճարեսցիս*] *վճարս յիրս*
[11] C *սակաւ*] + *մի*
[12] C *անիրաւութեան*] + *եւ*
[13] C *քոոց*
[14] B *լիեալ*
[15] E *արաւրադրեալ*] *արօրադարձեալ*
[16] E *այլ*] + *եւ*
[17] BC *երբէք*] *երեք*
[18] E *ամենայնք*] *ամենեքեան*
[19] B *բաւականեսցի*
[20] C *առ ի*] + *ծանրութիւն*
[21] C *պահպանութենէն*
[22] AC *թշւառական*
[23] A *ցտաժանի*
[24] C *գնոյթ*
[25] C *սթափեսցիս*] + *երբէք*
[26] C *արասցեն*
[27] C *վարձեսցես*]
[28] C *հաւանեցուցանես*
[29] C *դատաւորն*] *թագաւորն*

զհետ գնան[1] փաղաքուչքն, ո՛չ ինչք, ո՛չ մեծուխիւն[2] արժանաւորութեան[3], անապատ[4] սիրելոյ[5], ամայի[6] յաւգնականաց[7], առանց խաւսնակի[8], առանց պատասխանւոյ, ամաչեցեալ ի բաց չնչեսցիս տրտում, տխուր, մխայնացեալ, առանց համարձակութեան: Զի ուր չուրջ ածցես զակնդ, յայտնապէս տեսցես |68բ| զչարեացն պատկերս, ուստի զորբոյ[9] արտասուս, անդի[10] զայրւոյ[11] հառաչանս, այլուստ զկոփեալսն ի քէն՝ զաղքատսն, զծառայսն, զորս չարչարեցեր, զդրացիսն, զոր բարկացուցեր: Ամենեքեան[12] քեզ ի վերայ յարիցեն. դժնդակ պար[13] չարեացն[14] քոց գործոց զհետ գան քո: Քանզի զոր աւրինակ հովանի մարմնոյ[15], սոյնպէս եւ հոգւոցն[16] մեղք զհետ երթան յայտնապէս՝ զգործսն կերպարանելով: Վասն այնորիկ ոչ է[17] ուրանալ անդ, այլ կարկի բերան անամաւթ, վասն զի նոյն իսկ խրաքանչիւր ուրուք վկաեն իրքն ոչ ձայն արձակելով, այլ այնպիսի երեւեալք[18], որպէս ի մէնջ պատրաստեցան: Զի՞արդ կացուցիս քեզ ի դէմս ածել զսառսռալին: Եթէ արդեաւք[19] լուիցես[20], եթէ թոյլ տայցես, յիշեա՛ զաւրն զայն, յորում[21] «յայտնի բարկութիւնն յերկնից» (Հռոմ. Ա. 18): Յիշեա՛ զաւրն զայն, յորում[22] երեւին[23] փառաւորք[24] Քրիստոսի գալուստն, յորժամ յարիցեն, «որք զբարիսն գործեցին յարութիւն կենաց, իսկ որ զվատթարսն[25] ի[26] յարութիւն դատաստանի» (Հռոմ. Յովհ. Ե. 29): *Յայնժամ ամաւթ յաւիտենական մեղաւորաց* «եւ հրոյն նախանձ ուտել հանդերձեալ զհակառակորդսն» (Հռոմ. Եբր. Ժ. 27): *Այն[27] տրտմեցուսցէ զքեզ եւ մի տրտմեցուսցէ զքեզ[28] պատուիրանն: Զի՞արդ զքեզ հաւանեցուցից, զի՞նչ խաւս|69ա|եցայց: Արքայութեանն[29] ո՞չ ցանկաս, ի գեհենէն ո՞չ երկնչիս, ուստի՞ գոցի բժշկութիւն անձին քումմ, քանզի եթէ սարսռալիքն ոչ զարհուրեցուցանեն եւ հրճուելիքն[30] ոչ յորդորեն, քարեղէն սրտի խաւսիմք:*

[1] BC *գնան*] *գան*
[2] C *մեծուխիւնք*
[3] C *արժանաւորութեանն*
[4] ABCD *անապատի*
[5] C *սիրելո* E *խորայելացւոց*
[6] C *ամախց*
[7] C *աւգնականացն*
[8] C *խաւսնականացն*
[9] C *զորբք* C + *զո*
[10] C *անտի*
[11] C *զայրո* D *զայրոյ*
[12] C *ամենիքեն*
[13] E *դժնդակապար*
[14] C *չարեց*
[15] C *մարմնոյն*
[16] C *հոգոյն*
[17] E *ոչ է*] *կոչէ*
[18] C *երեւելք*
[19] A *արդեւք* C *արդաւք*
[20] C *լուիցես*
[21] C *յորում*] *յորժամ*
[22] C *յայտնի… յորում*]
[23] C *երեւին*] *եւ ի*
[24] C *փառաւոր*
[25] C *զվատթարն*
[26] D *ի*]
[27] E *այն*] *մի*
[28] ABE *եւ մի տրտմեցուսցէ զքեզ*]
[29] C *արքաութեան*
[30] AC *հրճւելիքն*

7 Հայելով[1], մա՛րդ, ի բնութիւն ընչեղութեանն: Զի՞ այդքան դո-ղացեալ ես յաղագս ոսկւոյ: Քար է ոսկին, քար է արծաթն, քար՝ մարգարիտն, քար՝ ակունքն. իւ-րաքանչիւր ոք՝ ոսկե քարն եւ բիւրեղն[2], եւ սուտակն, մելսիկն[3], եւ կարկեհանն, եւ յասպիս[4]: Այ-սոքիկ ընչեղութեան[5] ծաղիկք, զորս դու զոմանս ի բաց դնելով թաքուցանես եւ զոմանս զերեւե-լիս[6] քարանցն ի խաւարի ծածկես, իսկ զոմանս չուրջ բերես[7] զծան-րապատիւսն հեչտացեալ[8] նոցա ճառագայթիւքն: Ասա՝ զի՞նչ քեզ աւգուտ քարամբք պայծառացու-ցանելոյ[9] զճեռնդ[10] չուրջ դարճու-ցանել: Ո՞չ չառագունես քա-րամբքն յղանալով, զոր աւրինակ կանայք յորժամ յղանան[11], զի եւ նոքա քարինս ուտեն, եւ դու տեն-չողաբար ունիս յաղագս ծաղկա-քարանցն՝ զսարդ եղունգսն, եւ զյասպիս[12], եւ զկարկեհանն խնդրելով: Ո՞ր պճնող կարաց մի աւր ի կեանս յաւելուլ. յո՞[13] խնա-յեաց[14] մահ յաղագս ընչեղու-թեանն, յումմէ՞[15] ի բաց եկաց հի-ւանդութիւն[16] սակս |69բ| ընչից, մինչեւ յե՞րբ ոսկի անճանց խեղդ, մահու կարթ, մեղաց պատրանք: Մինչեւ յե՞րբ յընչեղութիւն, պա-տերազմի պատճառ, յաղագս որոյ գործի զէն, վասն որոյ սրի սուր: Յաղագս նորա ազգակիցք անծա-նաւթանան ի բնութենէն, եղբարք հակառակ միմեանց սպանումն տե-սանեն: Վասն ընչեղութեանն ա-նապատք զսպանողսն կերակրեն[17], ծով՝ զի վայր ընկղմիչսն, քա-ղաքք՝ զզրպարտողսն: Ո՞[18] է ստութեանն հայր, ո՞ ստեղծա-գրութեան[19] գործունեա, ո՞ զերդմնահարութիւն ծնաւ: Ո՞չ ընչեղութիւն, ո՞չ յաղագս նորա փոյթն: Զի՞նչ ախտանայք, մար-դի՛կք[20], ո՞ զճեզ զճերն ընդդէմ ճեր[21] դրժողութիւնն[22] չուրջ գրեաց[23]: Գործակից առ կեանսն, եւ ոչ թոշակ չարեաց տուան[24] ինչք: Փրկանք անճին, եւ ոչ պատ-ճառք կորստեան: Այլ հարկաւոր է[25] ընչեղութիւնն յաղագս ման-կանց: Բարեդէմ պատճառք ագա-հութեան[26] է այս, զի զմանկունսն առաջի դնելով զսիրտն հաւանե-

[1] DE *հայելով*] *հայեա ով*
[2] AB *բերիւղն*
[3] AC *մեղիկն*
[4] C *յասպիսն*
[5] CE *ընչեղութեաննն*
[6] C *յերեւելի*
[7] C *բերեն*
[8] C *հեչտացուցել*
[9] C *պայծառացուցանելով*
[10] C *ճեռնդ*
[11] C *յղանան*] *յուղանալով*
[12] A *զասպիս* C *զյասպիսն*
[13] C *յո*] *զո*
[14] C *խնայեաց*] *խնդրեց*
[15] C *յումմէ*] *յորմէ*
[16] C *հիւանդութիւն*] *սակս ընչեղութեան*
[17] C *կերակրեն*] *կարկեն*
[18] C *ո*] *որ*
[19] C *ստեղծագրութեան*] + *հայր*
[20] A *մարդիկ*
[21] C *ճեր*] *մերճ* D *զճեր*
[22] CD *զզրժողութիւննն* E *զրժողութիւն*
[23] C *գրեա*
[24] C *չարեացն տւան*
[25] ABDE *է*]
[26] ABD *յագահութեան*

ցուցանէ: Մի՛ պատճառէր զանպատճառելին, յատուկ ունի զՏէրն, առանձինն՝ զտնաւրէնն, յայլմէ զկեանսն ընկալաւ՝ ի նմանէ զպատճառն համբերէ[1] *կենցաղոյս*[2]*: Մի ամուսնացելոցն*[3] *ոչ գրեցան Աւետարանքն*[4] «եթէ կամիս կատարեալ լինել՝ վաճառեա զքո գոյսդ եւ տուր աղքատաց» (Մտ. ԺԹ. 21): |70ա| *Յորժամ խնդրէիր ի Տեառնէն*[5] *զբարեմանկութիւն*[6]*, յորժամ մաղթէիրն զլինելն որդւոց Հայր, արդեաւք*[7] *յաւելէր զայդ՝ տո՛ւր ինձ մանկուն*[8]*, զի ստուգանեցիր զպատուիրանս*[9] *քո՝ տուր*[10] *մանկունս, զի*[11] *մի ժամանեցիր*[12] *յարքայութիւն երկնից: Եւ ո՞ երաշխաւոր լինի մանկան յաւժարութեան, եթէ ի պատեհ վարիցի*[13] *տուելովքն: Քանզի բազմաց ընչեղութիւն սպասաւոր վաւաչոտութեան եղեւ: Լսես Ժողովողին*[14]*, որ ասէ՝* «տեսի հիւանդութիւն դժնդակ, ընչեղութիւն՝ պահեալ յիւրմէ ի չար ինքեան[15]» *(Ժող. Ե. 2-13) եւ դարձեալ թէ՝* «թողից ես մարդոյ, որ զկնի իմ. եւ ո՞ գիտէ, իմաստուն լիցի, եթէ անզգամ[16]» (Ժող. Բ. 18-19)*: Արդ, տես մի, որ հանդերձ բիւր*[17] *աշխատութեամբք*[18] *ժողովեցեր զընչեղութիւն, նիւթ մեղաց այլոցն պատրաստեսցես եւ ապա գացես կրկնապատիկ տանջեալ՝ զորս դուն գրկեցեր եւ զորս ընկերին մթերեցեր: Մի՛ ոչ ամենայն մանկան ընտանեգոյն է քո անձդ: Մի՛ ոչ ամենեցուն առաւել յընտանութիւն մերձենա: Նախ ի բաց տուր զերիցութիւն ժառանգութեան ընչեղութեամբ նմա, տուր զպատճառս կենաց*[19]*, յայնժամ մանկանց բաժանեսցես զկեանսն: Քանզի որդիք, ի ծնողաց ոչ ընդունելով, ինքեանց տունս բազում անգամ արարին, իսկ ոդիդ, ի քէն լքեալ, յորմէ՞*[20] *ողորմեսցի:*

8 *Ասաց*|70բ|*աւ առ Հարսն*[21]*, որ ասացաւս, իսկ անորդիքն զի՞նչ մեզ բարեգէմ պատճառս ազահութեան առաջի արկանիցեն*[22]*: Ո՞չ վաճառեմ զգոյսն: Ո՞չ տամ աղքատացն՝ յաղագս հարկաւոր կենցաղոյս պիտոյից: Ոչ եւս ապա Տէրն քո է վարդապետ եւ ոչ Աւետարանն քո պատշաճէ զկեանսդ, այլ ինքեամբ դու աւրինադրես քեզ: Տե՛ս յո՞ր վիշտս անկանիս, այսպէս*[23] *իմանալով: Քանզի եթէ*

[1] CE *համբերէ*] *համարեա*
[2] B *կենցաղոյն*
[3] C *ամուսնացելոց*
[4] C *աւետիքն*] *աւետարանքն*
[5] C *տեառնէ*
[6] A *զբարի մանկութիւն* B *զբարէմանկութիւնն* E *մանկութիւն*
[7] A *արդեւք* C *արդօք*
[8] BCDE *մանկունս*
[9] AC *զպատուիրանս*
[10] C *տուր*] + *ինձ*
[11] A *զի*]
[12] A *մի ժամանեցիր* E *արաքեցիր*
[13] C *վարիցի*] *լինիցի* D *վարեսցի*
[14] CD *ժողովողին*] *ժողովին*
[15] D *ինքեանն*
[16] C *անսգամ*
[17] A *բեւր* C *բազում*
[18] C *աշխատութեամբ*
[19] C *կենաց*] + *եւ*
[20] AE *յորմէ*] *յումմէ*
[21] A *Հարս*
[22] A *արկցեն*
[23] E *այսպէս*] *այնպէս*

*Տէրն իբրեւ զհարկաւորս մեզ հրամայեաց, եւ դու որպէս անկարելի թերագրես, ոչ այլ ինչ եթէ ոչ իմաստնագոյն զքեզ ինքն գոլ ասես՝ քան զաւրինադիրն: Այլ վայելեցից ի նոսա յիմում կենդանութեանս, զկնի կենաց իմոց փոխանորդս արարից ինձ առ ի կեղոցն[1] զաղքատս, գրով եւ կտակաւ տեարս զնոսա իմոցն ցուցից: Յորժամ ոչ եւս ընդ մարդկան՝ յայնժամ լինիս[2] մարդասէր: Բազում քեզ չնորհ[3] մարդասիրութեանդ, զի ի գերեզմանի անկեալ կալով, յերկիր լուծեալ զաւրաւոր եղեր ի ծախելն[4] եւ առատամիտ: Զորո՞ց, ասա[5], ինձ զժամանակաց վարձ[6] պահանջեսցիս՝ զկենա՞ցն, եթէ՞ զկնի կենդանութեան: Քանզի այլ կեցեր ժամանակ՝ հեշտութիւն[7] կրելով ի կենցաղումս եւ փափկութիւն չուրջ հեղեալ, եւ ոչ տեսանել հա|71ա|մբերչիր զաղքատն[8]. իսկ մեռեալ զի՞նչ գործեսցես, զո՞ր վարձս գործոցն քո պարտիցի: Ցո՛յց զգործսն եւ պահանջեա՛ զհատուցումնն: Ոչ ոք, զկնի անցելոյ տաւնին[9], ի վաճառն գայ եւ ոչ յետ հանդիսիցն երթեալ պսակի: Իսկ դու զկնի պատերազմաց քաջանաս[10], եւ ոչ յետ կենացն բարեպաշտ է ոք: Ցայտ է, թէ դեղով եւ գրով խոստանաս զբարերարութիւնն[11]: Եւ ո՞ պատմեսցէ քեզ զժամանակ վախճանիս, ո՞ երաշխաւոր լիցի կարգի[12] վախճանին[13]: Քանի՞ք ի բռնութեան[14] յափշտակեցան ցաւոց եւ ոչ ձայն բարբառելք թուլացեալք[15] յախտէն, զքանի՞ս ջերմ[16] արար խելագարեալս: Արդ, զի՞ մնաս ժամանակին, յորում թերեւս ոչ խորհրդոց քոց լինիցիս[17] տէր: Գիշեր՝ խորին եւ հիւանդութիւն՝ ծանր, եւ որ աւգնեն[18] ոչ ուրեք, եւ որ դարանակալն՝ ժառանգութեանն՝ պատրաստ, զամենայն առ ի յինքեան պէտս ընտանեցուցանէ, անգործ[19] զքո խորհուրդսն առնէ: Եւ ապա, չուրջ հայելով այսր եւ անդր, տեսանես[20] ի վերայ կացեալ քեզ զամայութիւնն, յայնժամ զգասցես զանխորհրդութիւնն[21], յայնժամ հառաչեսցես զանմտութիւնն, յոր ժամանակ[22] չտեմարանեցեր զողորմութիւնն եւ զի լեզու լքանի[23],

[1] C կելոցն] եկելոցն
[2] A լինիցիս
[3] C չնորհս D չնոհ
[4] A ծախելն
[5] C ասաց
[6] A զվարճ
[7] C հեշտութեան
[8] C զաղքատսն
[9] CDE տաւնին] տանին
[10] CD քաջանաս] քաջ արանս
[11] CD զբարերարութիւնսն] զբարեպաշտութիւնսն
[12] B ո երաշխաւոր լիցի կարգի]
[13] C վաղճանին
[14] C ռնութեանց
[15] C թուլացեալք] թողացելք
[16] E արար ջերմ
[17] A լինիցիս]
[18] C աւգնեն] աւգնական է
[19] C անգործ] գործ
[20] C տեսանեմ D տեսանէ
[21] C յայնժամ... զանխորհրդութիւնն]
[22] E յոր ժամանակ] յորժամ
[23] C լքանի] + եւ

ձեռն դողդոջէ՝ դողալով ի վայր բերեալ՝ որպէս թէ ո|71բ|չ ձայն եւ գիր նշանակէ զկամսդ: Եւ սակայն՝ թէ ամենայն[1] գրեալ էր, եւ ամենայն ձայն հնչելով քարոզէր, գրով դնել բաւական էր զամենայն փոփոխել[2] զկամսդ, մի կնիք այլազգ, արարեալ երկուք[3] եւ կամ երեք վկայք չարք, զբովանդակ արդեաւք[4] զժառանգութիւնն յայլս փոխեալ բերեն:

9 *Արդ, զի՞ զքեզ խաբես՝ այժմ ի չարաչար վայելս մարմնոյ զընչեղութիւնն վատնելով եւ խոստանալով[5] յապայսն, որոց ոչ ես տէր: Որպէս[6] բան եցոյց, չար խորհուրդ[7] կելովս՝ վայելեմ ի հեշտութիւնսն եւ մեռեալ[8]՝ գործեցից[9] հրամաելսն[10]: Ասէ եւ քեզ Աբրահամ[11]՝* «ի բաց առեր զբարիս քո ի կեանս քում[12]» (Հմմտ. Ղկ. ԺԶ. 25): *Ո՞չ ընդունի քեզ անձուկ եւ նեղ զծանրութիւն ընչեղութեան[13]՝ ոչ ի բաց եդեալ, բարձեալ զնա արտաքս ելցես, քանզի ոչ ի բաց եդիր[14]՝ որպէս հրամայեցարն: Յոր ժամանակ էիր[15]՝ քեզ ինքեան[16], քան պատուիրանին[17], նախ դնէիր, զկնի մահու եւ լուծմանն յայնժամ զպատուիրանն[18] քան զթշնամիսն պատուեցեր[19]: Զի մի առցէ այս անուն, առցէ, ասէ, Տէր: Եւ զայդ զի՞նչ ասեմ՝ զթշնամեաց վրէ՞ժ առնուլ[20], եթէ՞ ընկերին սէր: Ընթերցիր զքո կտակսն[21]: Կամէի ունել եւ վայելել[22] յիմսն: Մահու շնորհ[23], եւ ոչ քո: Քանզի, թէ[24] էիր անմահ, ոչ արդեաւք[25] յիշէիր զպատուիրանսն[26]՝* «մի՛ մոլորիք, Աստուած ոչ քամահի» (Հմմտ. Գղտ. Զ. 7): *Մեռեալ ի սեղան ոչ ելանէ, կենդ|72ա|անի բերեցես զզոհն: Որ յաւելորդացն բերեալ լինի՝ ոչ է ընդունելի: Իսկ դու, որ զկնի ամենայն կենացն[27] առաւելաւ, զայն նուիրես բարեգործին[28]: Համարձակէի՞ր ի նշխարաց սեղանոյն ընձեռել փառաւորաց եւ զի՞արդ իշխէք զԱստուած ի նշխարացն հաշտեցուցանել: Տեսէ՛ք զվախճան[29] ընչասիրութեան, ընչե՛ղքդ, դադարեցէք ախտանալով առ*

---

[1] C *ամենայն*] + *յայտնապէս*
[2] C *փոփոխել*] *փոխ ունել*
[3] C *երկուքն*
[4] A *արդեւք* C *արդաւք* D *արդիւք*
[5] C *խոստանալով*] *խոստովանելով*
[6] C *որպէս*] + *եւ*
[7] E *խորհուրդս*
[8] C *մեռանելն*
[9] BCDE *գործեցից*] *գծեցից*
[10] D *զհրամայեալն*
[11] D *Աբրաամ*
[12] C *քում*] *քո*
[13] A *զծանրութիւն ընչեղութեան*] *զծանր բեռն* BD *զծանրութիւն ընչեղութեանդ* C *զծանրութիւն ընչեղութիւնդ*
[14] A *եդեալ*] *դրեալ* B *դիալ* C *եդել*

[15] BC *էիրն*
[16] E *ինքն*
[17] B *քան պատուիրանին*] *անպատուիրանին*
[18] AC *զպատուիրանն*
[19] A *պատուեցեր*
[20] E *առնել*
[21] D *կտակնն*
[22] B *վայելեալ* D *յաւելեալ*
[23] A *շնորհ*
[24] A *եթէ*
[25] C *արդաւք*
[26] A *զպատուիրանսն* D *զպատուիրանն*
[27] C *կենացն*]
[28] E *բարեգործութիւնն*
[29] A *զվախճան*] *զվաճառ* C *զվաղջան*

ինչսն անկանեալ կայք: Որքան[1] սիրես[2] զընչեղութիւնն, այնքան առաւել ոչ նուազէ, ոչ մի[3] իրացին քեզ զամենայն քեզ ինքեան արասցես, զամենայն ժողովեսցես, մի թողցես[4] աւտարաց զընչեղութիւնն: Կարծեմ՝ զքեզ եւ ոչ ամփոփեսցեն ծառայք քո ի[5] վախճանին[6] զարդու, այլ ի բաց մաքրեսցեն[7] զգերեզմանն ժառանգորդաց եւ ապա դիմեցելոց ըստ բարեմտութեան: Եւ կամ ուրեք իմաստասիրեսցեն յայնժամ, անփորձաբարս[8] յասելով, պճնել զմեռեալն բազմապատիկ ծախիւք[9] տանել, որ ոչ եւս զգայն[10]: Եւ ընդէ՞ր ոչ լաւագոյն զկենդանիսս զարդարել զանազան եւ փառաւոր զգեստուք[11], քան եթէ փտել ընդ մեռելոյն զբազմապատիւ հանդերձիցն: Եւ զինչ շիրիմն նշանաւոր[12], եւ բազմակատար գերեզման, եւ անշահ ծախք է աւգուտ[13]: Պարտ է[14], որք ի կենցաղիս են, հարկաւոր պիտոյից լինել: Այսքան, ասեն, եւ ի քէն զծանրութեան վրէժ առեալ փոխանորդաց քոց շնորհեն: |72բ| Արդ, յառաջ ժամանելով զքեզ ինքն զարդարեա՛ գեղեցիկ պատանաւք բարեպաշտութեան, զամենայն զգեցեալ[15] երթիցես ընտանի զարդ[16] զընչեղութիւնն առնելով կալ գնա քեզ: Հաւանեսցիս բարւոյ[17] խորհրդակցի, որ սիրեացն զքեզ Քրիստոս, որ յաղագս մեր աղքատացաւ, զի մեք նորա աղքատութեամբն ճոխասցուք (Հմմտ. Բ. Կրնթ. Ը. 9), որ ետ զինքն փրկանս յաղագս մեր (Հմմտ. Ա. Տիմ. Բ. 6): Կամ որպէս իմաստնոյ[18], որ զաւգուտն մեզ[19] տեսանէ, հաւանեսցուք եւ կամ իբրեւ սիրողի զմեզ համբերեսցուք: Եւ կամ իբրեւ բարեգործի[20] մերոյ երաշխաւորք[21] լիցուք, ամենեւին արասցուք զհրամայեալն մեզ, զի ժառանգորդք[22] լիցուք յաւիտենական կենացն նովիմբ Քրիստոսիւ[23], որում փառք եւ զաւրութիւն [24]յաւիտեանս[82]. ամէն[25]:

[1] ABCD որ]
[2] E սիրէք
[3] C մի] + ինչ
[4] D մի թողցես]
[5] ABDE քո ի]
[6] BDE վախճանին] վաճառին C վաղջանին
[7] D մաքեսցեն
[8] C անփորձ բարո ասելով E անփորձ բարս ասելով
[9] D ծախօք
[10] C զգայն] սգացն
[11] E զգեստիւք
[12] C նշանաւոր] նշանակօոր
[13] A աւգուտ] անաւգուտ
[14] C է]
[15] C սգեցել C + զարդ
[16] C զարդ]
[17] C բարի
[18] A իմաստնոյ C զիմաստնո
[19] C մեզ] մեր
[20] C բարի գործի CD + ի
[21] A երաշխաւորք] երախտաւորք
[22] C ժառանկաւորք
[23] ABDE Քրիստոսիւ] + Յիսուսիւ
[24] BDE յաւիտեան
[25] D ամէն]

Ը. |72բ| [83]ՁՎԱՇԽՈՂԱՑ[1]

1 *Երեկ ի չորեքտասան[2] Սաղմոսն խաւսելով եկեալք ի սպառուած[3] բանին, ի ժամէն ոչ յորդորեալք[4] եղեաք: Իսկ այժմ եկաք, բարեմտութեամբն պարտապանք, զպարտս նուազեցելոցն[5] ի ձէնջ պահանջիմք: Եւ է նուազութիւնն[6] փոքր ինչ լսել, որպէս զի սոյնպէս, եթէ թուեսցի[7] եւ այսպէս բազմաց ի ձէնջ մոռացաւ, զի մի |73ա| ինչ մնասցէ զՍաղմոսն իմանալ[8]: Մեծ առ ի կենցաղոյս իրս զաւրութիւն ունի զփոքր զայս բան ուսանել[9], ոչ վարկաք պարտ դոլ զանց առնել զքննութեանն[10] պիտոյիւք: Գրելով բանիւք զկատարելութիւնն[11] Մարգարէս զանշարժ կենաց ի վերայ ելանել, մանաւանդ ի քաջութիւնսն թուեաց[12] զարծաթ իւր վաշխիւ ոչ տալ* (Հմմտ. Եզկ. ԺԸ. 8)*: Բազում ուրեք ի Գրոց հայհոյին[13] մեղքս այս, քանզի յորժամ Եզեկիէլ[14] ի մեծամեծ չարեացն դնէ զտոկոսիս առնուլ եւ զյաւելուածսն* (Հմմտ. Եզկ. ԻԲ. 12)*, եւ աւրէնքն յայտնապէս հրաժարեցուցանեն՝ ոչ վաշխեսցես[15] ընկերի քում* (Հմմտ. Բ. Օրնէ. ԻԳ. 19)*: Եւ դարձեալ ասէ՝* «Նենգութիւն ի վերայ նենգութեան, եւ վաշխ ի վերայ վաշխի» (Երմ. Թ. 6): *Եւ յաղագս քաղաքին, որ ի բազմութենէ չարեացն էր յղփացեալ, Սաղմոսն զի՞նչ ասէ:* «Ոչ պակասեաց[16] ի հրապարակաց նորա վաշխ եւ նենգութիւն» (Սղմ. ԾԴ. 12): *Եւ այժմ կերպարն[17] ըստ մարդոյն կատարելութեան[18] զսոյն ինքն զայս էառ Մարգարէս՝ ասելով. զարծաթ իւր ոչ ետ ի տոկոսիս: Քանզի արդարեւ առաւելութիւն անմարդութեան ունի, զի մինն զհարկաւորն[19] կարաւտութեամբն[20] ընդունելով, խնդրէ փոխ առ ի[21] մխիթարութիւն կենցաղոյս, իսկ միւսն՝ ոչ շատանայ գլխովն, այլ իմանայ ի թշուառութեանց[22] աղքատին հարկս |73բ| իւր եւ շահս ժողովել[23]: Արդ, Տէրն յայտնի մեզ հրամայեաց, ասելով՝ եւ յորմէ կամիցին փոխ առնուլ մի՛ ի բաց դարձցիս* (Հմմտ. Մտթ. Ե. 42)*, իսկ արծաթասէրն, տեսանելով ի կարեացն զայր խոնարհեալ ոչ ողորմի անարժան գործելով, առ այն, որ զծնկաւքն աղաչէ, զի՞նչ ոչ*

---

[1] C *նորին զվաշխող* D *նորին սրբոյն Բարսղի զվաշխողաց* E *սրբոյ ԲԱրսղի եպիսկոպոսի զվաշխողաց*
[2] BC *չորեքտասաներորդ*
[3] C *սպառուած*
[4] E *յորդորեալ*
[5] C *նւազեցելոցն*
[6] C *նւազութիւն*
[7] C *թւեսցի*
[8] CE *իմանալի*] *ի մնանալ*
[9] E *ուսանիլ*
[10] D *զքննութիւն* E *զքննութենէ*
[11] C *զկատարելութիւնսն*
[12] C *թւեց*
[13] A *հահոին*
[14] C *Եզեկիէլ*] *եզետեղեց*
[15] C *վաշխեսցես*] + *եղբարքում*
[16] CDE *պակասեաց*] *նուազեաց*
[17] AC *կերպարան* CDE + *ըստ*
[18] C *կատարելութիւն*
[19] C *զհարկաւորսն*
[20] C *կարաւտութեամբ* E *կարօտաբան*
[21] D *ի*]
[22] A *թշւառութեանց*
[23] E *ժողովեալ*

առնէ նուաստութիւն[1], զինչ ո՛չ խաւսի, ո՛չ ողորմի, ո՛չ խորհի զբնութիւնն, ո՛չ թոյլ տայ մաղթողին, այլ անխոնարհելի եւ անհաչտ կայ: Ոչ ի պաղատանսն[2] գայ եւ ոչ յարտասուս խոնարհի. մնա յուրացութեան՝ երդնլով եւ նզովելով զինքն[3], եւ տարակուսել ամենեւին գիտել՝ եւ ես: Եթէ զոք գտիցի ի[4] փոխառուացն[5], եւ հաւանեցուցանէ ի զստութիւն երդմանցն, չար չահք անմարդութեան զսուտ երդնուլն ստանալ: Եթէ, որ խնդրեն զփոխսն[6] զվաչխսն[7] առնուանէ[8], յայնժամ ի վայր արկեալ[9] զյաւնսն, ժպտի[10] եւ ուրեք զհայրենի սիրելութիւն[11] յիշէ, եւ զընդունելութիւնս ասէ, եւ բարեկամ տեսից ասէ, թէ ուրեք ինչ ի ցէ պահեալ մեզ[12] արծաթ: Եւ է աւանդ սիրելւոյ[13] առն ի գործ եդեալ առ մեզ: Այլ նա ծանրագոյնս ի վերայ նորին զվաչխսն հրամայեաց[14], բայց մեք ամենեւին թողացուցանեմք ինչ եւ սուղ վաչխիւք տացուք: Այսպէս ձեւացուցանելով եւ այսպի|74ա|սի բանիւք[15] խաբէ զքշուառականն[16], գրով գնա վատնեալ[17], եւ առ վտանգաւոր աղքատութեամբն, եւ զազատութիւն եւ զառնն ի բաց բարձեալ գնաց: Քանզի, որ տոկոսեաց զինքն պարտական կալեաց, որոց ստացումն ոչ հանդուրժէ, զծառայութիւնն ինքնայօրդոր ընկալաւ ի բոլոր կեանս: Ինչս, ասա ինձ, եւ չա՞հս խնդրես ի տարակուսելոյն[84]: Եւ եթէ ընչեղագոյն, քան զքեզ երեւել կարէր, զի՞նչ խնդրէր առ դուրս քո: Ի մարտակցութիւն[18] եկեալ՝ պատերազմ եդիտ[19], աւգնական դեղ[85] խնդրել՝ մահացուաց[20] դիպեցաւ[21]: Պարտ էր մխիթարել զառնն աղքատութիւն, իսկ դու բազմապատիկ առնես զկարաւտութիւնն, պտուղ խնդրես յանապատին: Զոր աւրինակ, եթէ բժիշկ[22] առ աչխատեալսն մտանելով՝ փոխանակ զողջութիւնն նոցա ի վերայ ածել, եւ զփոքր եւս նչխարս զաւրութեանն ի բաց բառնա զհիքութիւնս թշուառացելոցն[23] պատճառս յագեցութեան[24] առնէ: Եւ որպէս երկրագործք յաղագս անձրեւաց մաղթիցեն յաճախութիւն

[1] C նւաստութիւն
[2] A պաղատանս
[3] ABDE զինքն]
[4] ABCD ի]
[5] E գտից ի փոխ առուացն C փոխառուացն
[6] C զփոխն
[7] C զվաչխն C + յիչէ եւ աւանդի
[8] A անւանէ
[9] C արկել
[10] A ժպտի] ժմբտի C ժմտի
[11] C սիրելութիւնն
[12] D մեզ]
[13] C սիրելո
[14] ABE հրամայեաց] սահմանեաց C սահմանեց
[15] A բանիւք] վաչխիւք C + փաղաքչելով
[16] AC զթշւառականն
[17] D վատնել
[18] C մարտակցուն
[19] C եդիտ] եկել
[20] C մահացւաց
[21] BC դիպաւ
[22] ABDE բժիչկք
[23] C թշւառացելոյն
[24] C յագեցութեանցն E յագեցութենէ

սերմանցն, նոյնպէս եւ դու կարաւտութիւն եւ տարակուսանս մարդկան խնդրես, զի գործ քեզ ինչքն լիցին[1]: Անգիտանա՞ս առաւել մթերս մեղացն առնելով, ընչեղութեամբ |74բ| զաճումն տոկոսեացն իմանաս: Եւ որ խնդրեն զփոխ ի մէջ անհնարութեան ըմբռնեալ: Յորժամ առ աղքատութիւնն հայի՝ ոչ ճանաչէ [2]զստացուածն[86], իսկ յորժամ ի[3] մերձաւոր վտանգսն[4]՝ համարձակի ի փոխսն: Եւ ապա պարտեցաւ՝ խոնարհեալ ընդ պիտոյիւքն, իսկ դու երթեալ գնաս զնա՝ գրով եւ[5] երաշխաւորաւք[6] ամրացուցեալ[7]:

2 Եւ առեալ զինչն[8]՝ զառաջինն պայծառ է, եւ զուարճացեալ[9], աւտար ծաղկաւ հրճուելով[10]՝ նշանակէ զփոփոխումն կենացն, քանզի սեղան յղփացեալ, պատմուճան բազմապատիկ, ծառայք առ ի[11] զուարճութիւնն[12] փոփոխեալք[13] ձեւով[14], փաղաքուշք, հանդանակակիցք[15], իշամեղուք տանցն բիւրք: Իսկ իբրեւ ինչքն ցրուին[16] եւ ժամանակ ի վերայ եկեալ զվաշխն նոցա ժողովէ՝ ո՛չ գիշերք[17] նմա հանգիստ բերեն եւ ո՛չ տիւ՝ զուարճութիւն[18], ո՛չ արեգակն՝ վայելուչ, այլ դժուարի ի կեանսն, ատեա զաւուրսն՝ առ ժամադրութիւնն ճեպեալ, երկնչի յամսոցն[19], որպէս[20] ի[21] տոկոսեաց հարց[22]: Թէպէտեւ քուն է, երազ տեսանէ զփոխատուն, չար անուրջ՝ առ գլուխն մերձ կացեալ[23]: Եւ թէ արթուն է՝ խորհուրդ նորա եւ հոգ վաշխն է: Վաշխողի, ասէ, եւ փոխապար|75ա|տի պատահեցելոյ իրերաց այցելութիւն երկաքանչիւրոցն առնէ Տէր (Հմմտ. Առակ ԻԹ. 13): Զի ոմն իբրեւ զշուն ընթանայ ի հրապարակի[87], իսկ միւսն, իբրեւ պատրաստ որս, երկնչի ի պատահմանէն, քանզի ի բաց բառնա զնորա համարձակութիւն աղքատանալն: Երկաքանչիւրոց համարք ի մատունս[24]. միոյն խնդութեամբ յաճեցմանէ տոկոսեացն, իսկ միւսոյն հառաչանք յաւելուածոյ[25] թշուառութեանցն: «Արբ ջուր ի քոց ամանոց» (Առակ Ե. 15), այս է զընտանի պատճառս, շուրջ դիտեա՛, մի՛ յաւտար աղբիւրս[26] գնասցես, այլ յընտանի մարգաց

[1] AB լինիցին
[2] C զստացւածն
[3] C ի]
[4] A վտանգն C վշտանկին
[5] BCDE եւ]
[6] C երաշխաւորով
[7] C ամրացել
[8] A զինչսն
[9] A զւարճացեալ C զւարճացել
[10] C հրճւելով
[11] C ի]
[12] C զւարճութիւնն
[13] C փոփոխելք
[14] C ձեւովք
[15] E հանդանակից
[16] C ցրւին

[17] C գիշերքն
[18] C տիւն զւարճութիւն
[19] B յամսուցն
[20] D որպիսի
[21] D ի]
[22] C տոկոսեցն հարցանէ
[23] C կացել
[24] A մատունք
[25] AC յաւելւածոյ
[26] A աղբեւրս

ժողովէ քեզ մխիթարութիւնս կենցաղոյս: Ունիս պղինձս, հանդերձս, [1]գրաստս[88], անաւթս ամենապատիկս[2], զայդոսիկ ի բաց տուր, զամենայն մատնել հաւանեցիս՝ բաց յազատութենէդ: Այլ պատկառեմ զայնս[3] հրապարակայայտ[4] առնել, ասէ[5]: Եւ զի՞նչ՝ զի՞ փոքր մի[6] յետոյ այլ այդ, քան ի բաց հանցէ եւ քարոզեսցէ զքո եւ առաջի[7] աչաց քոց շահեալ[8] զայն դնէիր[9]: Մի՛ երթիցես յաւտար դուրս, քանզի «ջրհոր արդարեւ նեղ է աւտարոտին» (Առակ ԻԳ· 27): Լաւագոյն է առ փոքր խորհուրդս զձեռն մխիթարել[89], քան միանգամայն ամբառնալ աւտարոտիւքն[10] եւ զկնի |75բ| ամենեցուն[11] ի միասին ի[12] գոյիցն մերկանալ: Զի եթէ ունիս՝ ուստի հատուցանեսն, ընդէ՞ր ոչ զմաւտաւոր տնանկութիւնն յայնց պատճառաց լուծանես: Իսկ եթէ տարակուսանս առ ստացուածն[13]՝ զչարն չարիւ բժշկես: Մի՛ ընկալցիս զպաշարողն[14] զքեզ զփոխատուն[15]: Մի՛ համբերեր[16] որպէս այլ ինչ՝ որս[17] խնդրէ եւ հետազաւտէ զքեզ: Ստութեան սկիզբն[18]՝ վաշխելն, անշնորհութեան[19] պատճառ, անընտելութեան[20], սուտ երդման: Այլ բանք՝ վաշխողին եւ այլ՝ պահանջելոյն: Իցիւ քեզ[21] թէ ոչ պատահեալ էր, յայնժամ թերեւս գտանէ[22] ի[23] պատճառս[24] վճարմանն ի վտանգէն: Ո՞չ ակամայ ինձ արկէր ի ձեռն զինչսն: Պղնձախառն էր քո ոսկին եւ կտրեալք՝ դահեկանքն: Արդ, եթէ սիրելի է փոխատուն, մի՛ տուժեսցիս[25] զնորա զսիրելութիւնն[26], իսկ եթէ թշնամի[27]՝ մի՛[28] լիցիս ընդ թշնամոյն ձեռամբ: Սուղ ինչ պաճուճեալ աւտարոտեաւքն, զկնի եւ ի հայրենեացն արտաքոյ կայցես: Աղքատ ես այժմ, այլ ազատ: Փոխս[29] առնլով[30] ոչ ընչեղացիս[31] եւ զազատութիւնն եւս ի բաց բարձցիս: Ծառայ վաշխողին է փոխատուն, եւ ծառայ վարձաբեր անհրաժարելի՝ բերելով զհ|76ա|արկն: Շունք

[1] ABE գրաստս] դրախտ D գրաստ
[2] D անօթամապատիկս
[3] C զայնս] զայս
[4] A հրապարակաց յայտ
[5] E ասէ]
[6] C մի] + ասէ
[7] C զառաջի
[8] E շահել
[9] C դնէիր] գնէիր
[10] A աւտարոտովքն B աւրատոտաւքն C աւտարոտեւքն E օտարոտեօքն
[11] B ամենեցունց
[12] C ի]
[13] C ստացւածոն
[14] C զպարարողն
[15] E զփոխատուն] զփախուստն
[16] C համբերեք D համբերել
[17] C յորս
[18] C սկիսբն C + հետազաւտելն եւ
[19] A անշնոհութեան
[20] A անընտելութեան] անընդունելութեան
[21] C քեզ]
[22] C գտանէր
[23] C ի]
[24] C զպատճառս
[25] CE տուժեսցես
[26] E սիրելութիւն
[27] E թշնամւոյն
[28] ABDE մի]
[29] E փոխ
[30] D առնով
[31] C ընչեղասցիս

ունալով[1] *ընտելնուն, իսկ վաշխողն առնլով առաւել զայրանայ, քանզի ոչ դադարէ ի հաջելոյն, այլ յաճախագոյն խնդրէ: Թէ երդնուս*[2] *ոչ հաւատայ, այլ երդնլով պահանջէ, յուզէ ի ներքս զվաճառ*[3] *քո, հետազաւտէ: Եթէ արտաքս գաս ի դրացն ձգէ*[4]*, առ ինքն քարշէ: Եթէ ի ներքս զքեզ թաքուցանես՝ կայ ի գաւիթս*[5]*, զդուռնն բախելով*[6]*, առաջի կնոջն*[7] *թշնամանէ, առաջի սիրելեացն*[8] *ամաչեցուցանէ, ի հրապարակս խեղդէ, չար պատահումն ի տաւնի՝ անկեանս քեզ կազմէ զկեանսն: Այլ մեծ են, ասէ, կարիքն, եւ ոչ ուստեք շահքն*[9] *ընչիցն այլուստ*[10]*: Եւ զի՞նչ աւգուտ յապաղելն, քանզի դարձեալ եկեսցէ աղքատութիւնն իբրեւ զքաջ ընթացող* (Հմմտ. Ղուկ. ԻԳ. 34)*, եւ նոյն կարիք հանդերձ յաւելուածով*[11] *առաջի կացցէ: Վասն զի*[12] *փոխն ոչ վճարումն ամենեւին*[13]*, այլ սակաւ յապաղումն տարակուսանաց ընձեռի: Այսաւր չարչարեսցուք զկարաւտութեան դժուարութիւն*[14] *եւ մի՛ մթերեսցուք ի վաղիւն: Զի ոչ առնլով զփոխն*[15] *նմանապէս ես*[16] *աղքատ ե՛ւ այսաւր, ե՛ւ յառաջիկայսն, իսկ փոխ առեալ*[17] *դժնդակագոյն*[18] *արտաքս ծախեսցին վաշխիւն՝ զաղքատութիւնն* |76բ| *առաւել յերկարելով*[19]*: Եւ այժմ ոչ ոք բամբասէ զքեզ յաղքատանալդ, քանզի ակամայ*[20] *է չարն, իսկ եթէ տոկոսեաց պարտական իցես՝ ոչ ոք է, որ ոչ բամբասէ զքո անխորհրդութիւնն:*

3 *Արդ, մի՛ ակամայ չարեացն եւ զինքայորդոր եւս զչարն մերով անմտութեամբ ի վերայ ածցուք: Տղայ մտաց է ոչ մերձաւորաւքն ամփոփել, այլ անյայտ յուսովք յորդորել ի յայտնի վնասս եւ յանճառելիս համարձակել: Անդրէն*[21] *խորհեսցիս՝ ուստի՞ պահանջեսցիս, յորոց առնուսն: Այլ ոչ է բաւական եւ առ ի պէտսն եւ առ ստացուածն*[22]*: Իսկ եթէ եւ վաշխ եւս*[23] *վարկցիս*[24]*, ուստի՞ զինչսն*[25] *յայսքանս բազմապատիկս արասցես, որպէս զի առանձինն*[26] *բժշկէ զքո պէտսն, եւ յատուկ լնուս զգլուխսն, իսկ ար-*

---

[1] A *ունլով*] *առնլով*
[2] A *երդնլով*
[3] C *զվաճառն*
[4] E *ձգէ*] + *եւ*
[5] A *գաւթին* E *գաւթի*
[6] C *բախել*
[7] A *կնւոջն*
[8] C *սիրելեցն*
[9] A *շահք*
[10] C *այլուստ*] *այդ ուստի*
[11] AC *յաւելլածով*
[12] C *վասն զի*] *քանզի*
[13] E *յամենեւին*
[14] A *դժւարութիւն*

[15] C *զփոխ*
[16] C *ես*] *եւս*
[17] E *առեալ*] *առաւել*
[18] BD *դժընդակագոյն*
[19] E *յերկարել*
[20] E *յակամայ*
[21] A *անդէն*
[22] AC *ստացւածն*
[23] C *եւս*] *եւ ո*
[24] C *վարկցից*
[25] C *զինչս*
[26] C *առանձենն*

տաքուստն[1] եւ տոկոսիս եւս ծնանի: Բայց ո՞չ յորմէ առնուան[2] տացես[3] զփոխսն: Այլուստեացն[4] քո մնացուք ի յոյս[5] եւ ոչ եկեսցուք, որպէս ճկունք ի պատրանս զոր աւրինակ նոքա յետ[6] կերակրոյն զկարթն կլանեն, սոյնպէս եւ մեք՝ հանդերձ ընչիւքն եւ տոկոսեաւքն չուրջ վարկանիմք: Որ զմի[7] ամաւթ աղքատանալն ընտանեցուցանէ: Արդ, զի՞ ի պարտուցն թշնամանս մեզ յաւելուցումք: Ո՛չ ոք զվէր վիրաւ ողջացուցանէ, եւ ո՛չ զչար չարիւ բժշկէ, եւ ո՛չ զաղքատութիւն վաչխիւք |77ա| վերստին ուղղէ[8]: Ընչե՞ղ ես, մի՛ առնուր փոխ: Աղքա՞տ ես[9], մի՛ պատեսցիս: Քանզի եթէ փարթամ ես, ոչ ունիս[10] ի[11] պէտս փոխոյն եւ եթէ ոչ ինչ ունիս՝ ոչ պահանջիս զփոխն: Մի՛ տացես զքո[12] կեանս[13] ի յետնախոհութիւն[90], զի մի՛ երբէք երանեսցես զնախքան զտոկոսեացն աւուրս: Միով այսուիկ[14] զանազանիմք յընչեղացն աղքատս անհոգութեամբ եւ ծիծաղիմք զնոցա արթնութեամբն: Մեք ի քուն լինելով[15] եւ ի վերայ կացեալք միշտ հոգւոց նոքա անհոգք[16] լինիմք եւ յապահովացեալ[17] մեք: Իսկ որ պարտին՝ եւ աղքատ է եւ բազմահոգ: Անքուն ի գիշերի, անքուն ի տուընջեան[18], մտախոհ յամենայն ի կեանս: Երբեմն գիւր գոյսն վաճառէ[19], երբեմն՝ զտունս[20] բազմապատիկս, զանդաստանս ընչեղացն, զհանդերձս պատահեցեալոցն, զանաւթս գտանցն[21]: Եթէ այդոքիկ իմ էին, ասելով[22], ի բաց տայի այսքանուոյ[23] եւ այսքանուոյ եւ[24] ի բաց վճարեալ լինէի ի վաչխես[25]: Այսոքիկ նորա եւ ի գիշերին նստին ի սրտին եւ ի տուընջեան[26] զմիտսն ըմբռնեն: Եթէ զդուռնն բախեսցէ ոք[27], փոխառուն ի ներքոյ մահճաց լինի: Ուժգնաբար ընթացեալ մտանէ ոք, զնորա հարկանէ զսիրտ: Հաչէ չուն, եւ նորա քիրտն վիժի, եւ երկիւղիւ պաչարի, եւ դիտէ ընդ որ[28] փախիցէ: Յորժա|77բ|մ ժամադրութիւնն ի վերայ գա՝ հոգազատելն[29]

[1] C *արտաքուստն*] *արտաքսաւոր*
[2] C *առնումն*
[3] C *տացեն*
[4] B *այլուստեանցն*] *ուստեայն*
[5] CE *յոյսն*
[6] ADE *ի պատրանս զոր աւրինակ նոքա յետ*]
[7] C *մի*
[8] A *ուղղեսցէ*
[9] ABE *ես*]
[10] ABC *ունի*
[11] ABCD *ի*]
[12] B *քո*] *զքեզ* AE *քո*
[13] E *կեանսն*
[14] C *այսւիկ*
[15] ABCD *ի քուն լինելով*] *ունելով*
[16] C *անհոգս*
[17] A *յապահովացեալք*
[18] A *տունջեան* C *տունջեն*
[19] C *վաճառէ*] + *եւ*
[20] D *զտունս*] *զտուս*
[21] A *զտանցն*] + *եւ*
[22] C *ասէ*
[23] CD *այսքանո*
[24] AC *եւ*] + *այսքանուոյ*
[25] C *վաչխեն*
[26] A *տունջեան* C *տունջեն*
[27] C *ոք*]
[28] BC *որ*] *որի*
[29] A *հոգազատելն*] *հոգազստելն* E *հոգայ զասելն*

*զինչ ստեղծանելով[1]՝ պատճառս զվաչխողն[2] ի բաց մղեսցէ: Մի՛ միայն առնուլ զքեզ իմասցիս, այլ եւ պահանջիլ[3]: Ընդէ՞ր ընդ[4] բազմանման[5] գազանին[91] զքեզ լծես: Զնապաստակաց ասեմ ե՛ւ զծնանել միանգամայն, ե՛ւ սնուցանել, ե՛ւ յղանալ[6]: Եւ վաչխակերքն զինչան համայն վաչխեն ե՛ւ ծնանի, ե՛ւ բուսանի: Քանզի ոչ եւս առէր ի ձեռս[7] եւ զմերձաւոր ամսոյն պահանջեցար զգործն: Եւ նոյն դարձեալ վաչխեալ[8], այլ չար կերակրեաց, եւ նա զմիւսն եւս, եւ տոկոսիքն յանբաւս: Յաղագս այսորիկ եւ անուան[9] արժանի եղեւ տեսակս այս ագահութեան: Քանզի ծնունդ[92], որպէս կարծեմ, յաղագս բազմածնութեան չարին անուանի[10]: Վասն զի ո՞րտ այլ, ոստեք կամ արդեաւք[11] ասի յաղագս զի երկունս եւ տրտմութիւն առնել[12], ոգւոց[13] պարտականացն[14] բանատրեցաւ: Զի, զոր աւրինակ, երկունք[15] ծնողին, սոյնպէս եւ ժամադրութիւնն պարտականին: Մերձ կայ վաչխին վաչխ, չար ծննդոց՝ չար թոռն: Այնոքիկ ասացին ծնունդք քարբից[16]՝ տոկոսեացն ծնունդք: Զքարբսն ասեն՝ զորովայն մաւրն ուտելով ծնանիլ[17]: Եւ վաչխքն զտունս պարտականացն ուտելով ծնեալք լինին: Սերմանք ժամանակաւ բու|78ա|սանին, կենդանիք ժամանակաւ կատարեալք լինին, իսկ տոկոսիք այսաւր ծնեալք եւ սոյն աւրին ծնանել սկսանին: Կենդանիքն, որք կանուխ ծնանին, վաղ ի ծնանելոյն դադարեն[18], իսկ ինչքն[19] առնլով[20]՝ զյաւելուածան[21] զսկիզբնն անկատարելագոյն[22] ընդունին եւ ի[23] յաճախութիւն[24] առաւելութեամբն աճեցեալք լինին[25]: Իւրաքանչիւր[26] ոք յորժամ յընտանի իւրաքանչիւր ժամանէ ի մեծութիւն աճեցման զկայ առնու, իսկ ագահացն արծաթ յամենայն ժամանակի աճէ: Կենդանիք՝ աւանդելով թոռանց զծնանելն՝ ինքեանք[27] ի[28] յղանալոյն[29] դադարեն, բայց վաչխողացն արծաթ ի վերայ լեալ[30] ծնանի[31] եւ հինն նո-

[1] C *ստեղծանես* C + *ով*
[2] C *զվաչխողին*
[3] CE *պահանջել*
[4] ABDE *ընդ*]
[5] A *բազմաման*
[6] C *յղենալ*
[7] C *ձեռն*
[8] B *վաչխեալ*] *վաչխ լիալ* E *վաչխ լեալ*
[9] AC *անւան*
[10] C *անւանի*
[11] A *արդեւք* C *արդաւք*
[12] A *առնել*]
[13] C *ոգոց*
[14] C *պարտականաց* E *պարտապանացն*
[15] E *երկունքն*
[16] C *զծնունդ քարբիցն*
[17] C *ուտելովք ծնել*
[18] B *դադարին*
[19] B *ինչն*
[20] C *առնելով*
[21] AC *զյաւելւածան*
[22] C *անկատարագոյն*
[23] E *ի*]
[24] E *յաճախութիւնք*
[25] E *լինին*]
[26] E *իւրաքանչիւր*] *յիւր*
[27] C *ինքենք*
[28] C *ի*]
[29] B *յղենալոյն* C *յղանալո*
[30] B *լիեալ*
[31] C *ծնանին*

րոգի: Մի՛ դու ի փորձ եկեսցես աւետարոտոյն[1] այնորիկ գազանի[2]:

*4 Ազատաբար տեսանես զարեգակն: Զի՞ մախաս ընդ քո համարձակութիւն կենացդ: Ո՞չ ոք բռննձքամարտիկ[3] այնպիսի հարուածոց[4] ընդդիմամարտացն[5] փախչի[6], որպէս պարտականն ի վաշխողին պատահմանէ ընդ սեամբ եւ որմով ծածկէ զգլուխն: Եւ զի՞արդ կերակրեցայց, ասէ: Ունիս ձեռս[7], ունիս արուեստ[8]. վարձեա՛, սպասաւոր լե՛ր. յոլով հնարք կենցաղոյս, բազում զանազանութիւք: Այլ թէ տկարութի՞ւն ունիս՝ մուրա՛ ի ստացողացն: Եւ եթէ ամա՞ւթ է մուրանալն[9], վատթարագոյն[10]՝ |78բ| եւս[11] փոխ առնուլ եւ գրկել: Ոչ ամենեւին աւրինադրելով զայս ասեմ, այլ ցուցանեմ, թէ ամենայն քեզ քանի վաշխին առնուլն ըմբերելի է: Զի եթէ մրջիւն կարէ ո՛չ մուրանալով եւ ո՛չ ի վարձու առնլով[12] կերակրիլ[13], եւ մեղուք գնչխարս իւրեանց կերակրոյն թագաւորաց եւս չնորհեն, որոց ոչ ձեռս եւ ոչ արուեստս[14] բնութիւնս ետ, իսկ դու[15] դիւրահնար կենդանի մարդ մի յամենեցունց հնարիցն ո՞չ գտցես առ ի կենցաղոյս սնունդ: Եւ, սակայն, տեսանեմք ոչ գկարեւորացն եկեալս[16] ի փոխ առնուլ (վասն զի եւ ոչ առնուն[17], զորս հաւատանն), այլ առնուն փոխ մարդիկ ի ծախս փափկութեանց եւ ի բազմապատիկս անպտղութեանց զինքեանս տուեալ[18]՝ որք[19] կանանց հեշտակրութեանց ծառայ են: Ինձ, ասէ, պատմուճան[20] բազմապատիկ եւ ոսկի, եւ մանկանց զարդ քաջավայելուչ զգեստուց[21], այլ եւ ծառայից[22] ծաղկեալս եւ զանազան հանդերձս, սեղանոյ[23] առատութիւն: Որ յայսոսիկ գործակից լինի կնոջ[24] առ սեղանաւորն գա եւ նախ քան զփոխն առնուլ առեւտրովքն, այլ յայլմէ[25] փոփոխէ զտէրն[26], եւ հանդերձ ծրարովք միշտ ի փոխատուին[27] ի չար պատահմանէ փախչի ի տարակուսանացն յանդիմանութենէ: |79ա| Եւ

[1] C *աւտարոտոյն*
[2] D *մի... գազանի*]
[3] C *բառնամարտիկ*
[4] AC *հարւածոց*
[5] E *ընդդիմամարտիցն*
[6] C *փաղչի*
[7] C *ձեռն*
[8] AC *արւեստ*
[9] B *մուրանալն*] *մորանալն*
[10] C *վաթարագոյն*
[11] BC *եւս*]
[12] E *առնելով*
[13] E *կերակրոցն*
[14] AC *արւեստս*
[15] BDE *դու*]
[16] C *եկեալս*] *կարաւտս եկեալս*
[17] E *առնուն*] *ունին*
[18] C *տւեալ*
[19] C *որք*] + *եւ*
[20] C *պատմուճանն*
[21] BC *սգեստուց*
[22] ABDE *ծառայից*]
[23] A *սեղանւոյ*
[24] A *կնւոջ*
[25] E *այլմէ*
[26] BCE *գտէրն*] *գտարերն*
[27] C *փոխատւին*

զոր աւրինակ ջրգողեալք[1] ի կար-
ծիս[2] [3]բազմամսութեան[93] են, սոյն-
պէս եւ նա երեւի ի ճոխութեան
գոլ՝ միշտ առնուլ եւ միշտ տալով
չարեաւքն, երկրորդաւք[4] լուծանէ
զժամանեալն[5]՝ յառնուլն զհաւա-
տարմութիւն, զչարին պաշարումն
ստանա ինքեան: Եւ ապա, որպէս
ի մաղճականն, որք միշտ զյա-
ռաջ եկեալն[6] փսխեն[7] եւ, նախ
քան զամենեւին մաքրելն, զերկ-
րորդ կերակուրն ի վերայ արկանե-
լով, դարձեալ ործան հանդերձ
ցաւով եւ ճողքմամբ. նոյնպէս եւ
նոքա տոկոսիս ի տոկոսեաց առն-
լով[8] եւ յառաջ, քան զմաքրել զա-
ռաջինն, զերկրորդն ձգեն զփոխն,
փոքր ժամանակ աւտարոտեաւքն[9]
փափկացեալք՝ յետոյ եւ զընտա-
նիսն ողբան: Զքանիս կորոյս աւ-
տարոտի բարիք[10], քանիք ա-
նուրջք ընչաւետացեալք՝ առաւել
վայելեցին ի տուգանս[94]: Այլ բա-
զումք, ասէ, ի փոխոցն[11] ճոխա-
ցան: Զյոլովս կարծեմ՝ եւ ի խեղդ
մերձեցան: Իսկ դու զճոխացեալսն
տեսանես եւ զխեղդեալսն ոչ
թուես[12], որք՝ զպահանջանացն ա-
մաւթ[13] ոչ բերելով՝ ի խեղդանացն
զմահն, քան թէ թչնամանք[14]
զկեանս[15] պատուեցին[16]: Տեսի ես
ողորմելի տեսումն, զմանուկս[17] ա-
զատս յաղագս հայրենեացն պար-
տուց[18] ձգեալ[19] ի վաճառ|79բ|ա-
րանն[95]: Ո՞չ ունիս թողուլ ինչս
մանկանցն, մի՛ յառաջագոյն ի
բաց բարձցես զազատութիւնն[20]:
Յայսոսիկ պահեա նոցա[21] զստա-
ցուածՙ[22] ազատութեանն, զա-
նանդն, զոր առէր ի ծնողացն: Ոչ
ոք զաղքատութիւն հաւր բամբա-
սեաց երբէք, բայց պարտք հայրե-
նիք եւ ի կապարանս ածցեն[23]: Մի՛
թողցես դիր՝ որպէս հաւրէ ի մա-
նուկս եկեալս[24] եւ ի թոռունս:

5 Լուարո՛ւք, ընչե՛ղք, զինչ խորհրդակից լինիմք աղքատացն յաղագս ձերոյ[25] անմարդութեանդ՝ ժուժկալեալ[26] մանաւանդ զժնդա-
կացն, քան եթէ վաչխիցն[27] զթչուա-
ռութիւնս[28] ընդունել: Արդ, եթէ հաւանիք Տեառնն՝ զի՞նչ պէտք

[1] C *ջրգողել*
[2] C *կարծին*
[3] BC *բազմամսութենէն* DE *բազմամսու-
թեանն*
[4] B *երկրորդեաւք*
[5] C *զժամանելն*
[6] C *եկեալն*] *եւ*
[7] ADE *փսխեն*] *փոխեն*
[8] E *առնելով*
[9] B *աւտարոտովքն* C *աւտարոտեւքն* E *օ-
տարոտովքն*
[10] A *բարիքն* C *բարք*
[11] A *փոխոյն*
[12] C *թւես*
[13] E *ամաւթ*]
[14] A *թչնամանաւք*
[15] A *զկեանսն* C *զկենսն*
[16] C *պատուեցին*
[17] A *զմանկունս* C *զմանկունսն*
[18] C *պարտուցն*
[19] D *ձգելս*
[20] CE *զազատութիւն*
[21] C *զնոցա*
[22] A *զստացւածՙ* C *ստացւածն*
[23] A *ածեն*
[24] C *եկել*
[25] A *ձերոյ* C *ձերո*
[26] B *ժուժկալել*
[27] E *վաչխեացն*
[28] A *զթչւառութիւնս*

բանիցս այսոցիկ էին: Եւ զի՞նչ է խորհրդակցութիւն Տեառնն: Տո՛ւր[1] փոխ յորոց ոչ յուսայք առնուլ (Հմմտ. Ղկ. Զ. 34-5): Եւ զի՞նչ, ասէ, այն փոխ ընդ որում տալոյն յոյս ոչ է լծակցեալ: Իմա զզաւրութիւն ասացուածին[2], եւ սքանչասցիս ընդ մարդասիրութիւն աւրինադրին: Յորժամ աղքատի[3] տայցէ[4] յաղագս Տեառնն[5], նոյն[6] ընծայ է, եւ փոխ[7] ընծայ է յաղագս անյուսութեան առնլոյն եւ փոխ՝ յաղագս պարգեւաց[8] պահանջեցելոյն, վասն նորա[9], որ փոքր առնլով ի ձեռն աղքատին մեծամեծ վասն նոցա տայ: Քանզի, որ ողորմի աղքատին[10], Աստուծոյ փոխ տայ (Հմմտ. Առակ ԺԹ. 17): |80ա| Ո՞չ կամիս զամենեցուն տէրըն[11] պարտական առնել քեզ ի պահանջումնն: Եւ եթէ ի քաղաքի ի ճոխացն ոք խոստավի քեզ վասն ընկերին զպահանջումն[12]՝ ընդունի՞ս զնորա երաշխաւորութիւնն: Իսկ զԱստուած յաղագս պահանջանաց աղքատոյն[13] ոչ ընդունիս: Տո՛ւր զընդ վայր կացեալ արծաթն[14], մի՛ ծանրացուցանէր զնա յաւելուածովք[15], երկաքանչիւրոցն[16] լիցի բարի: Քանզի քեզ յաղագս պահպանութեան զգուշութեամբ, իսկ որ առնուն՝ պիտոյից[17] շահք[18], եթէ յաւելուածս[19] խնդրես՝ շատացիր, որք ի Տեառնէն են: Նա յաղագս աղքատաց զառաւելութիւնն պահանջի: Ի ճշմարիտ մարդասիրէն համբերեա՛[20] մարդասիրութեանն: Վասն զի, զոր առնուսդ՝ այդոքիկ ի մարդասիրութեան առաւելութենէ է[21] եւ ոչ միով[22] իւիք նուազեն[23] թշնամութեանց[24]: Շահիս յարտասուաց[25], արծաթ ժողովես, զմերկն խեղդես[26], զսովեալն հարկանես[27]: Ողորմութիւն եւ ոչ ուրեք, խնամակալութիւն ազգակցութեան չարչարեցելոյ եւ ոչ մի: Արդ, զայսցանէ զշահսն[28] մարդասիրութի՞ւն անուանիցես[29]: Վայ որ ասեն զդառնն քաղցր (Հմմտ. Ես. Ե. 20) եւ զմարդատեցութիւնն մարդասիրութիւն անուանեն[30]: Եւ ո՞չ Սամ-

[1] B տուր] ստուր E տուք
[2] C ասացւածին
[3] C աղքատին
[4] A տացէ
[5] E տեառնն] + եւ
[6] C նոյն] + եւ
[7] E եւ փոխ]
[8] E պարգեւացն
[9] C նորա] որո
[10] BD աղքատոյն
[11] A տարըն] տէրն
[12] A եւ եթէ ի քաղաքի ի ճոխացն ոք խոստացի քեզ վասն ընկերին զպահանջումն]
[13] B աղքատոցն C աղքատին D աղքատացն

[14] C կացել զարծաթն
[15] C յաւելւածովք E յաւելուածօք C + եւ
[16] C երկանչիւրովքն
[17] C պիտոյիցն
[18] C շահքն] + եւ
[19] C յաւելւածս
[20] C համբերեց
[21] C է]
[22] E միով] սիրով
[23] C նւազեն BC + ի
[24] C թշնամութեանց] թշւառութեանցն
[25] C արտասւացն
[26] C խեղդես]
[27] C զսովեալն հարկանես]
[28] E շահսն
[29] C անւանիսցես
[30] C անւանէն

սոնի[1] առակն այսպիսի էր, զոր առաջի եդ գինարբուացն[2]՝ ի կերողէ ել կերակուր եւ ի հզաւրէ[3]՝ քաղցր (Հմմտ. Ղւտ. ԺԳ. 14), *եւ ի մարդատե|80բ|ցէ[4] ել[5] մարդասիրութիւն: Ոչ ժողովեն ի փշոց խաղողս եւ ոչ ի տատասկաց՝ թուզս* (Մտթ. Է. 16), *եւ ոչ ի վաշխից՝ մարդասիրութիւն: Ամենայն ծառ վատթար զպտուղ չար առնէ* (Հմմտ. Մտթ. Է. 17) *եւ հարիւրաժողովք, եւ տասնաժողովք*[96] *սարսռելի, եւ լսել զանուանս[6], ամսեայք[7]՝ պահանջողք, զոր աւրինակ, որք[8] զխելագարութիւնսն առնեն դեւքն, ըստ շուրջ գալոյ լուսնիդ[9] ի վերայ դնեն աղքատաց: Զար տուրք երկաքանչիւրքն եւ տուողին[10], որ առնուն: Միումն[11] յինչսն, իսկ միւսումն ի նոյն ինքն յոգիսն բերէ զտուգանսն: Երկրագործ, զհասկսն առնլով, զսերմն դարձեալ ընդ արմատովն ոչ խուզէ, եւ դու զպտուղն ունիս եւ ի ներքոյ կաս սկզբանցն[12]: Առանց երկրի տնկես, առանց սերմանց[13] հնձես: Անյայտ է՝ ում ժողովես: Որ արտասուեն[14] ի վաշխսն՝ յայտնի է, իսկ որ վայելեն[15] հանդերձեալ է յանպիտանից ստացուածոց[16]՝ յերկրայս: Քանզի անյայտ է, եթէ ոչ այլոց[17] զընչեղութեան[18] շնորհ[19] թողցես՝ յանիրաւութենէ զչարն քեզ ինքեան գանձելով: Արդ, մի որ կամիցին փոխ առնուլ ի բաց դարձցիս[20]* (Հմմտ. Մտթ. Ե. 42), *զարծաթ քո ի վաշխի ոչ տացես, որպէս զի ի Հնոյն եւ ի Նորոյս զաւգտակարագոյնսն ուսեալ՝ հանդերձ բարի յուսով առ Տէրն երթիցես՝ անդ զվաշխս[21] |81ա| բարեաց գործոցն դնելով[22] ի Քրիստոս Յիսուս[23], Տէր մեր, որում փառք[24] յաւիտեանս[25].*[97] *ամէն:*

[1] B *զՍամփսովնի*
[2] C *գիններբուացն*
[3] C *հզաւրէ*] + *ել*
[4] C *մարդատեցութենէ*
[5] C *ել*]
[6] C *զանուանս*
[7] C *ամսայք*
[8] C *որք*] *ոյք*
[9] BC *լուսնիդ*] *լուսիդ*
[10] CE *տւողին*
[11] E *միումն*] + *ի*
[12] C *սկսբանցն*
[13] C *սերմանեց* E *սերման* C + *տնկես եւ*
[14] C *արտասւեն*

[15] B *վայելեալն* C *զկաել են*
[16] C *ստացւածոց*
[17] C *այլոյ*
[18] C *զընչեղութեանն* BE *զնեղութեան*
[19] C *շնորհսն*
[20] C *դարձցիս*] + *եւ*
[21] C *զվաշխս*] *զվարձս*
[22] C *դնելով*] *ընդունելով*
[23] A *Յիսուս*] + *ի*
[24] D *փառք*] + *այժմ եւ*
[25] BCE *որում… յաւիտեանս*]

Թ. [98]ԶԲԱՐԿԱՑՈՂԱՑ[1]

1 *Զոր աւրինակ ի բժշկական պատուիրանսն[2], յորժամ բարուք կարծելով եւ ըստ բանի արուեստին[3] լինի, զկնի հմտութեանն, առաւել ի նոցանէ աւգտակարութիւնն ցուցանէ[4]. սոյնպէս եւ ի հոգեւոր խրատսն[5]՝ յորժամ մանաւանդ ելքն վկայութիւն առնուն զպատուիրանն[6], յայնժամ իմաստունն նոցա եւ աւգտակար առ ի յուղղութիւն կենաց[7] երեւելեացն կատարելութիւն յայտնի: Քանզի լսելով Առակացն յայտնապէս՝ եթէ* «բարկութիւն կորուսանէ եւ զիմաստունս» (Հմմտ. Առակ ԺԵ. 1): *Լսել եւ առաքելական խրատուցն՝* «ամենայն բարկութիւն եւ ցասումն եւ աղաղակ բարձցի ի ձէնջ ամենայն չարութեամբն» (Հմմտ. Եփես. Դ. 31), *եւ Քրիստոսի լսելովն զբարկացեալն վայրապար եղբաւր իւրում պարտական գոլ դատաստանի* (Հմմտ. Մտթ. Ե. 22): *Այժմ, իբրեւ ի փորձ եկաք ախտիս, ոչ ի մեզ եղելում, այլ արտաքուստ ի մեզ առ անկելոյ[8], զոր աւրինակ մրրկի իրիք անկարծելոյ[9], յայնժամ առաւել սքանչելիս աստուածային հրամանացն ծանեաք:* |81բ| *Տալով մեք բարկութեան տեղի, որպէս հոսման բռնագունի արտաքս ճանապարհ, ուսանիմք համդարտութեամբ զանամաւթ խռովութիւնն յախտէ ըմբռնեցելոցն եւ ծանեաք ի գործոցն զգեղեցիկ հանդիպութիւն[10] բանին, թէ՝* «այր բարկացող ոչ բարեշուք» (Հմմտ. Առակ ԺԱ. 25): *Քանզի յորժամ մի անգամ ի բաց մղեսցէ զխորհուրդսն ախտն զբռնութիւն ոգւոցն[11] ըմբռնէ, գազանացուցանէ[12] զմարդն ամենեւին եւ ոչ մարդ գոլ թողացուցանէ, ոչ եւս ունել ի բանէն զաւգնականութիւն: Զի, զոր աւրինակ, թիւնաբերացն[13] են թոյնքն[14], նոյնպէս եւ[15] բարկացողացն[16] ցասումն լինի: Կատաղին որպէս[17] շունք, խայթեն որպէս կարիճք, խածանեն որպէս աւձս: Գիտեն Գիրք զախտէն[18] յաղթահարեալս եւ գազանացն[19] անուամբ[20] կոչել, զորս ինքեանց չարութեամբն ընտանեցուցին[21]: Քանզի շունս համրացեալս* (Ես. ԾԶ. 10) *եւ* «աւձս, եւ ծնունդս քարբից» (Հմմտ. Մտթ. ԻԳ. 33) *զայսպիսիսն անուանեն[22]: Զոր[23] պատրաստք*

---

[1] CD *զբարկացողաց*] *նորին զբարկացողաց* E *սրբոյ Բարսեղի եպիսկոպոսի վասն բարկացողացն*
[2] AC *պատուիրանսն* E *պատուիրանս*
[3] C *արվեստին*
[4] C *ցուցանի*
[5] C *խրատսն*] *վարսն*
[6] C *զպատուիրանն* E *զպատուիրանս*
[7] C *կենաց*] + *եւ*
[8] E *առ անկելոյ*] *զժառանգելոց* A *անգելոյ*
[9] E *անկարծելոց*

---

[10] AE *հանդիպութիւն*] *համդարտութիւն*
[11] C *ոգոյն* E *ոգւոյն*
[12] E *գազանեցուցանէ*
[13] A *թունաբերացն*
[14] E *թոյնք*
[15] A *եւ*]
[16] A *բարկացելոցն*
[17] D *որպէս*] *որ*
[18] A *զյախտէն*
[19] C *գազանաց*
[20] A *անուամբ* C *անուամբք*
[21] E *ընտանեցուցանեն*
[22] AC *անուանեն*
[23] C *զոր*] *զի որք*

ընդդէմ միմեանց ապականու-
թեանն են եւ հակառակ ազգակ-
ցացն՝ ի վնասս[1]*, յիրաւի ար-*
դեաւք[2] *ընդ գազանս եւ ընդ թիւ-*
նաբերս[3] *համարին, յորս անհաչտ*
ի բնութենէն[4] *գտանի առ ի*[5] *մար-*
դիկ ատելութիւն[6]*: Յաղագս*
սրամտութեանն՝ ան|82ա|սանձե-
լիք[7] *լեզուք եւ առանց դրանց բե-*
րանք, ձեռք՝ անոյժք[8]*, թշնամանք,*
նախատինք, չարախաւսութիւնք,
վէրք եւ այլք, զորս ոչ թուեսցէ[9]
ոք, բարկութեան եւ ցասման
ծնունդք են ախտք: Յաղագս
սրամտութեան եւ սուր սրի, եւ ի[10]
մահ մարդոյ ի մարդկային ձեռա-
նէ համարձակի: Յաղագս նորա
եղբարք զմիմեանս[11] *անծանաւթա-*
նան, ծնողք[12] *եւ մանկունք զընու-*
թիւնս[13] *մոռանան: Քանզի անծա-*
նաւթանան զինքեանս[14] *նախ ա-*
ռաջին բարկացեալք եւ ապա զա-
մենեսեան նմանապէս զպատեհա-
գոյնն: Զի, զոր աւրինակ, հե-
ղեղք ի խորխորատսն[15] *հոսելով*
առ ի դիպելսն[16] *ցնդեալ լինին,*
սոյնպէս եւ բարկացելոցն յարձա-
կումն բռնութեամբ եւ անարգե-
լութեամբ յամենեսեան նմանա-
բար երթան: Ո՛չ ալիք բարկացե-
լոցն պատկառելիք, ո՛չ առաքի-
նութիւնք կենցաղոյս, ո՛չ ընտա-
նութիւն[17] *ազգի, ո՛չ նախառեալ*
չնորհք, ո՛չ այլ ինչ պատիւք: Մո-
լութիւն[18] *իմն է սակաւ ժամանա-*
կեայ[19] *ցասումն: Որք ի ի նախա-*
տեսեալ չարն բազում անգամ
զինքեանս արկանեն[20]*, յաղագս*
վրէժխնդրութեան փոյթ[21] *ին-*
քեանց պղերգանան: Զի որպէս ա-
րեամբ[22] *յիշատակաւ, որ*[23] *տրտմե-*
ցուցանողացն խայթեալք ընդոս-
տու|82բ|ցանելով զնոսա ցասմանն
եւ ի վեր վազեցուցանելով ոչ
նախ առաջին սպառին, քան եթէ
չար ինչ տալ բարկացուցանո-
ղին[24]*, թէ ուրեք ինչ*[25] *առնուլ պա-*
տահէ, որպէս բազում անգամ
բռնութեամբ երգիծեալք՝ կրեաց
առաւել ինչ, քան եթէ արար
յընդդիմակայիցն[26] *խորտակեալ:*

2 *Ո՞ արդեաւք*[27] *համբերեսցէ*
չարին, զի՞ արդ երագամիտք[28] *առ*

[1] E *վնաս*
[2] A *արդեւք* C *արդաւք*
[3] E *թունաբերս*
[4] B *բնութենէն*] *բնութեան են*
[5] BCE *ի*]
[6] C *ատելութիւնն* E *ատելութեամբ*
[7] A *սանձելիք* D *անձելիք*
[8] A *անժոժք* CE *անժոյժք*
[9] C *թուեսցէ*
[10] C *ի*]
[11] C *միմեանց*
[12] A *ծնաւղք*
[13] C *զբնութիւնն*
[14] A *զինքեան* C *զինքենս*
[15] C *խորխորատս*
[16] C *դիպելսն*
[17] C *ընդանութիւնք*
[18] C *մոլութիւն*] *մոլորութիւն*
[19] AD *սակաւաժամանակեայ*
[20] E *յարկանեն*
[21] C *փութո*
[22] A *արեամբ*] *աւիւն* BD *աւեմբ* C *արեմբ* E *եամբ*
[23] ACE *որ*]
[24] D *բարկացողին*
[25] C *ինչ*] + *եւ*
[26] B *յընդիմակայիցին* C *յնդիմակաիցն* E *ընդ-դիմակցացն*
[27] A *արդեւք* C *արդաւք*
[28] A *երագամէտք*

ցասումն ի պատահեցելոյ[1] *պատճառեն*[2] *բորբոքեալք, աղաղակեն եւ վայրենանան, եւ ոչ միայն քան զթիւնաբերսն*[3] *լրբագոյնք դիմեն, ոչ առաջին դադրեն նախ քան մեծաւ եւ անբժշկելի չարիւ, իբրեւ պղպջակի*[4]*, ի նոսա բարկութեանն պայթեցելոյ*[5]*՝ չնչեցաւ այտումնն: Քանզի ո՛չ սրոյ սայր*[6] *եւ ո՛չ հուր, եւ ո՛չ այլ ինչ յահաւորացն*[7]*, բաւական է ի բարկութեան*[8] *մոլութեան*[9] *ոգւոցն*[10] *համբերել*[11]*, ոչ առաւել ի դիւացն կալեալս, յորոց ոչինչ վնաս*[12]*՝ ո՛չ ըստ ձեւոց*[13] *եւ ո՛չ ըստ անձինն մտադրութեամբ*[14]*, բարկացեալքն*[15] *զանազանին: Քանզի բարկացեալոցն փոխանակ տրտմութեան՝ չուրջ եռա ի*[16] *սրտին արիւն՝ իբրեւ բռնութիւն*[17] *հրոյ չրջեալ*[18] *եւ յորձանեալ*[19]*, եւ*[20] *առ*[21] *վերերեւութիւնն արտաքս ծաղկեցաւ, այլով կերպարանաւ*[22] *զբարկացեալն*[23] *եւ ցոյց, զսովորականն ամենեցուն եւ զծանաւթագոյնն*[24]*, զոր* |83ա| *աւրինակ*[25]*, ի խաղսն փոփոխեալք*[26]*: Քանզի աչք այնոքիկ*[27] *զընտանիս*[28] *եւ զսովորսն անծանաւթանան՝ ընդ վայր բերեալ տեսութիւնք*[29]*: Եւ*[30] *հուր անդէն տեսանէ*[31]*, եւ սրէ զատամունս, ըստ նմանութեան*[32] *խոզիցն՝ միանգամայն յարձակեցելոց: Երեսք կապուտակք եւ այտուցեալք, ծանրութիւն մարմնոյ փքացեալք, երակք պարպատեալք ի ներքուստ խռովութենէն բեկեցելոյ չնչոյն*[33]*: Ձայն խոշոր եւ առաւել ճգեալ, եւ բան անյաւդ, եւ ընդ վայր յառաջ անկեալ*[34] *ո՛չ ըստ մասին*[35]*, եւ ո՛չ բարեկարգութեամբ, եւ ո՛չ գեղեցկաճեւութեամբ*[36] *յառաջ եկեալ: Իսկ յորժամ յանիրաւութիւնն՝ իբրեւ բոց յանտառ անբաւ, որք զայրացուցանեն, ամբարձցի յայնժամ, որ եւ ոչ բանիւ է*[37] *ճա-*

[1] E *պատահեցելոց*
[2] C *պատճառէն*] *չարէն*
[3] A *զթունաբերսն*
[4] E *պղպջակ*
[5] E *բարկութեամբն պայթեցելոց*
[6] C *սայր*] *սայրասուր*
[7] A *ահաւորացն*
[8] A *բարկութենէն*
[9] BCDE *մոլութեան*] *մոլորութեան*
[10] E *յոգւոյն*
[11] E *համբերեալ*
[12] A *վնաս*]
[13] A *ձեւոյ* C *ձեւո*
[14] CD *մտադիւրութեան*
[15] C *բարկացեալք*
[16] E *եռա ի*] *եռասցի*
[17] C *բռնութիւն*] *բնութեան*
[18] C *չրջել*
[19] C *յորձանել*
[20] C *եւ*]
[21] E *առ*] *ան*
[22] BCDE *կերպարանով*
[23] CDE *զբարկացեալսն*
[24] A *զծանաւթագոյն*
[25] C *աւրինակ*] + *ի դէմս ինչ* E *ի դէմս ինչ այնոքիկ*
[26] A *փոփոխեալ* C *փոփոխելք*
[27] CE *այնոքիկ*] *այնոցիկ*
[28] E *զնտանիս*
[29] A *տեսութիւն*
[30] E *եւ*] *եւս*
[31] E *տեսանի*
[32] A *նմանութենէ*] *նման*
[33] E *բեկեցելոց չնչոցն*
[34] A *անկեալ*] *եկեալ* C *ընկել*
[35] E *մասին*] + *դիմակին*
[36] AC *գեղեցկաճեւ*
[37] A *է*]

ռելի, եւ ոչ գործովք[1] ըմբերելի տեսանել է տեսութիւնս: Զձեռս ամբարձեալս[2] ընդդէմ աչաց, եւ ամենայն մասանց մարմնոյ ի վերայ բերեալն[3], եւ զոտսն անխնայաբար ի վերայ կարեւորացն վազեալս, եւ ամենայն երեւեալքն[4] զէն մոլութեան[5] լեալ[6]: Եւ եթէ ընդդիմակ[7] գայդ[8] զչարն հակառակ զինուորեալ[9] գտցեն բարկութիւն[10], այլ եւ մոլութիւն[11] համապատիւ, սոյնպէս եւ[12] անկեալք գործեցին[13] յիրեարս եւ կրեցին[14]՝ որքան պատեհ էր յայնպիսւոյ[15] դիւէ զաւրավարէ կրել: Քանզի խեղութիւնս[16] անդամոցն եւ կամ |83բ| մահ բազում անգամ մրցանակ սրտմտութեանն մարտուցեալքն[17] երթեալ տարան: Ոմն[18] սկիզբն արար ձեռաց անիրաւութեան, իսկ միւսն վրէժս[19] խնդրեաց, եւ նա ընդդէմ եբեր եւ ոչ համբերեաց: Իսկ մարմինն վիրաւքն կոտորի, եւ սրտմտութիւնն ցաւովք[20] զգայութիւնսն[21] ի բաց բառնայ: Քանզի ոչ ածեն պարապումն առ այն, որ ախտացանն, զգայութիւնքն[22] բոլոր նոցա անձինն առ վրէժն առնուլն[23] ի սրտմեցուցանողէն չարժեցեալ:

3 *Արդ, մի՛ չարիս զչարն բժշկէք եւ մի՛ ձեռնարկէք ի միմեանս առաւելուլ զթշուառութիւնսն[24]: Քանզի ի հակառակութիւնս չարութեանցն հիքագոյն, որ յաղթեացն[25], յաղագս որոյ ի բաց երթայ առաւել ունելով զմեղսն[26]: Եւ մի՛ լիցես[27] չարին[28] լիութիւն, զի հանգանակեալ[29] չարին փոխան որդւոյն[30] չարագոյն է: Ստացա՞ր թշնամանս, բարկացար: Դադարեցո լռութեամբ զչարն: Իսկ դու իբրեւ զհոսումն գնորա[31] սրտմտութիւնն ի քո սիրտս կալեալ[32]՝ հողմոց նման ես՝ ընդդէմ չնչացեալ հակառակ տալով զբերեալն[33]: Մի՛ վարդապետաւ[34] վարեսցիս թշնամեաւն[35] եւ մի՛, զոր ատեսն, այնմ նախանձեսցիս: Եւ*

---

[1] A *գործով*
[2] C *զձեռս ամբարձեալս*] *զձեռամբ բարձեալս*
[3] A *բերեալս* C *բերելն*
[4] C *երեւելօք*
[5] C *մոլութեան*] *մոլորութենէն*
[6] B *լիեալ*
[7] BE *ընդդիմակէն* CD *ընդիմակ են*
[8] A *գայդ*] *զոյգ*
[9] C *զինուորել*
[10] C *բարկութեամբ*
[11] C *մոլութիւն*] *մոլորութիւն*
[12] A *եւ*]
[13] D *գործէցին*
[14] C *կրեցին*] *կցեցին*
[15] D *յայնպիսոյ*
[16] C *խեղութիւնս*] *խաղաղութիւնս*
[17] C *մատուցեալքն*
[18] A *ոմն*]
[19] A *վրէժ*
[20] E *ցաւօք*
[21] A *ըզգայութիւնսն* C *զգաութիւնսն*
[22] A *զգաութիւնք*
[23] CE *առնուլ*
[24] A *զթշուառութիւնսն* CD *թշուառութիւնսն*
[25] C *յաղթեցան*
[26] C *զմեղս*
[27] CE *լիցիս*
[28] C *չարի*
[29] A *հանկանակեալ*
[30] C *որդոյն*
[31] B *գնորա*] *գնոսա*
[32] A *ընկալեալ* C *կալել*
[33] C *զբերելսն*
[34] C *վարդապետով*
[35] C *թշնամեւն*

մի՛ լիցես[1] իբրեւ զհայելի զայրացելոյն՝ զնորա պատկերն ի քեզ ինքեան ցուցանելով: Շառագոյն նա, իսկ դու ո՞չ շառագունե|84ա|սցիս[2]: Աչք՝ համբարձեալք[3], եւ քոյդ խաղաղագո՞յնս հայեսցին[4]: Ձայն՝ խոշոր, իսկ քոյդ զգա՞ստ[5]: Զի եւ ոչ յանապատս արձագանքին[6] այսպէս ընդդէմ բեկեալ[7] վարկպարազի առ բարբառեալն, որպէս[8] ի[9] թշնամանողն թշնամանքն դառնան: Մանաւանդ եթէ հնչումնն նոյն ի բաց տուաւ[10], իսկ թշնամանքն հանդերձ առաւելութեամբ ի վերայ գան: Եւ զի՞նչ զիրեարս[11] թշնամանելով ընդդէմ բարբառին: Ոմն ասելով՝ աներեւելի եւ յաներեւելեաց, իսկ միւսն կոչեաց՝ ստրկաց ստրուկ: Սա՝ աղքատ եւ նա՝ վատշուէր[12], սա՝ անուսումն[13], նա՝ վիրաւորեալ, մինչեւ[14] նոցա թշնամանքն սպառեսցին իբրեւ նետք: Եւ ապա յորժամ ամենայն թշնամանքն լեզուաւն[15] արտաքս պարսեսցին, այնպէս ապա գործով դիմեն ի վրէժխնդրութիւն: Քանզի բարկութիւն յարուցանէ[16] զթշնամանս, եւ թշնամանքն ծնանին զկռիւ, իսկ կռիւն՝ զհարուածս[17], եւ հարուածքն[18]՝ զվէրս, իսկ ի վիրացն՝ բազում անգամ մահք: Յառաջին[19] սկզբանն զչարն արգելցուք, զսրտմտութիւնն ամենայն հնարիւք յանձանց արտաքս հանելով: Զի այնպէս արդեաւք[20] կարասցուք զառաւելութիւն չարեացն, որպէս արմատով իւիք եւ սկզբամբ[21] ախտին այնուիկ[22] ի բաց հատանելով[23]: |84բ| Թշնամանեա՞ց, իսկ դու աւրհնեա: Եհա՞ր, իսկ դու համբեր: Թքանէ՞[24] ոչինչ վարկանելով զքեզ[25], իսկ դու ի խորհուրդս առցես զքեզ ինքն[26] թէ[27]՝ յերկրէ[28] գոյացար եւ յերկիր դարձեալ անդրէն[29] լուծանիցիս (Հմմտ. Ծն. Գ. 19): Զի, որ այսոքիկ[30] բանիւք զինքն յառաջագոյն արգելու զամենայն անպատութիւնն[31] սղագոյն գտցէ ճշմարտութեանն[32]: Քանզի այսպէս եւ թշնամոյն ան-

---

[1] CE լիցիս
[2] A շառագունեսցես
[3] A ամբարձեալք C համբարձելք
[4] D հայեսցի
[5] C սգաստ
[6] AD արձանգանգին C արձագանգ անկանին E յարձագանքին
[7] D բեկեալ] բախեալ
[8] D որպէս] որ
[9] C ի] առ
[10] C տւաւ
[11] C զիրերս
[12] A վատըշուէր C վատշւեր
[13] C անուսումն] անասուն
[14] E մինչեւ] + ի
[15] AC լեզւաւն
[16] C յարուցանէ] + զվրէժ եւ
[17] C զհարւածս
[18] C հարւածքն
[19] C յառաջ
[20] A արդեւք C արդաւք
[21] C սկսմամբ
[22] C անւիկ
[23] A հատանել
[24] BCDE համբեր թքանէ] համբերութեամբ բանէ
[25] A զքեզ] + իսկ
[26] C ինքէն
[27] C թէ] + ի
[28] D յերկրէ] + երէկ
[29] E անդր
[30] E այսոքիւք
[31] E անպատութիւն
[32] E ճշմարտութեան

հնարելի պատրաստեսցես զվրէժխնդրութիւնն եւ անխոցոտելի[1] զքեզ ինքն ի թշնամեացն[2] ցուցցես[3], եւ քեզ մեծն[4] համբերութեամբն[5] ընտանեցուցանեն[6] զպսակն՝ զընկերին մոլութիւն[7] պատճառս ընտանի քում իմաստութեանն առնելով: Որպէս թէ ինձ հաւանիս՝ եւ առատութեամբ թշնամանացն: Աներեւելի զքեզ ասաց, եւ անփառ, եւ ոչինչ ուստեք: Իսկ դու հող ասա եւ մոխիր զքեզ ինքն (Հմմտ. Ծն. ԺԸ. 27): Ոչ ես պարկեշտագոյն, քան զհայրն[8] մեր Աբրաամ, որ զինքն այսպէս կոչէր: Անուսո՞ւմն[9] ոչ իմիք արժանի՞, իսկ դու որդն (Հմմտ. Սղմ. ԻԸ. 7) զքեզ ասայ եւ յաղբոյ ունել զլինելութիւնն՝ զԴաւթայն ասելով զբանս: Սոցին առ դիցես եւ զՄովսէսեան[10] բարին[11]: Նա ի յԱհարոնէ եւ ի Մարիամայ թշնամանեալ[12] (Հմմտ. Թւ–է, ԺԲ. 1)՝ ոչ ընդդէմ խնդրեաց յԱստուծոյ, այլ մաղթէր յաղագս նոցա: Ո՞յր կամիս[13] աշակերտ[14] գոլ[15], ո՞յր[16] մանաւանդ աստուածասիրացն[17] եւ երանելեացն[18] արանց, եթէ՞, որ ոգւով |85ա| չարութեան[19] են լցեալք: Յորժամ քեզ չարժեսցի թշնամեացն[20] փորձութիւն՝ իմասցիս դատել զքեզ ինքն, թէ որպէս ի ձեռն երկայնամտութեան երթիցես առ Աստուած[21], եթէ բարկութեամբ ընթասցիս առ հակառակամարտն: Տուր ժամանակ խորհրդոց զքո բարին ընտրել մասն, զի աւգտեսցէ[22] ինչ եւ նման[23] աւրինակաւ հեզութեանն դժնդակագոյնս յաղթեսցես արհամարհելովն: Վասն զի զի՞նչ եղիցի մորմոքելի թշնամւոյն[24], քան եթէ զհակառակորդսն իւր տեսանել ի թշնամեացն[25] բարձրագոյն: Մի՛ ի վայր արկցես զքո բարսդ[26] եւ մի՛ համբերեսցես լինել ընդունակ թշնամանացն: Թող զնոսա անգործս ի քեզ հաջել[27], եւ յինքեանս երգիծանին[28]: Զոր աւրինակ, որ հարկանեն զոչ ցաւելին՝ ինքն տանջէ (զի ոչ թշնամոյն յաղթէ եւ զսրտմտութիւնն ոչ ցածուցանէ[29]), սոյնպէս որ զանթշնամանելին թշնամանէ, մխիթարութիւն գտա-

[1] C անխոցոտելի] + անխոտորելի
[2] C թշնամանսն
[3] E ցուցանես
[4] C զմեծ
[5] E համբերութեամբ
[6] C ընդանեցուսցես E ընտանեցուսցես
[7] C մոլութիւն] մոլորութիւն
[8] A զհայր
[9] C անուսումն] + եւ աղքատ
[10] C զՄուսիսեն
[11] C բարին] բանին
[12] E թշնամանելով
[13] E կամիցիս
[14] C աշակերտել E աշակերտելով
[15] CE գոլ] որ
[16] A ոյր]

[17] C յաստուածասիրացն
[18] D երանեացն
[19] E չարութեա] զօրութեանն C չարութենն
[20] E թշնամանացն
[21] A առ աստուած] յաստուած B աստուած
[22] C աւքտեսցի
[23] A նմա
[24] C թշնամոյն
[25] E թշնամանացն
[26] E բարիսդ
[27] BCDE հաջել] հաչել
[28] E երգիծանին] + զի
[29] E ցածուցանէ] չիջուցանէ

նել ոչ կարէ ախտին: Այլ եւ յընդդիմակ են, որպէս ասացի, սղոցի: Քանզի վաղվաղակի ի մերձակայից զի՞նչ երկաքանչիւրոցն զձեզ առ[1] աւսին: Սա[2]՝ թշնամանող, իսկ դու ընդարձակամիտ[99], եւ[3] նա՝ բարկացող եւ սպառումն[4], իսկ դու՝ երկայնամիտ եւ հեզ: Եւ նա զղջանայ, զոր զխաւսեցաւն, բայց դու ո՛չ երբէք ապաշաւեսցես զաւաքինութիւնն:

4 |85բ| Եւ զի՞նչ պարտ է բազում խաւսել: Զնա ի բաց փակեցին[5] յերկնիցն[6] արքայութենէն[7] թշնամանքն: Քանզի թշնամանողք զարքայութիւնն Աստուծոյ[8] (Ա Կրնթ. Գ. 10) ոչ ժառանգեսցեն[9]: Իսկ քեզ պատրաստեաց զարքայութիւն[10] լռութիւնն[11], զի «որ համբերեսցէ իսպառ նա ապրեսցէ» (Մտթ. Ժ. 22): Վրէժ առնլով[12] եւ զուգաբար ընդդէմ կալով[13] թշնամանողին՝ զի՞նչ վճարեսցես, եթէ՝ զայրացո՞յց սկիզբն առնել[14], եւ որո՞ւմ այն ներելոյ արժանի: Զի եւ[15] ոչ պոռնիկն ի բոզն զպատճառսն[16] փոխադրելով՝ իբր թէ[17] առ մեղսն յորդորելով[18] աղաւտագոյն դատապարտութեան արժանի իցէ: Եւ ոչ պսակք[19]՝ առանց ախոյանին[20], եւ ոչ անկումն՝ առանց հակառակորդացն: Լսես Դաւթի, որ ասէրն[21]՝ «ի կալ զմեղաւորն ընդդէմ իմ» ոչ զայրացա եւ ոչ վրէժ առի, այլ «խլացայ, եւ նուաստացա[22], եւ լռեցի ի բարեացն» (Հմմտ. Սղմ. ԼԸ. 3): Իսկ դու զայրանաս իբր[23] ի վատթարէ ի թշնամանացն: Նման լեր դարձեալ որպէս բարի, քանզի ահա կրեցեր, զոր մեղադրեսն եւ զոմն աւտարոտի չար խնամաբար տեսանես եւ զքո ինքեան զազրութիւն ո՞չ ուրեք[24] դնես: Զա՞ր են թշնամանքն, փախի՛ր ի նմանութենէն: Զի եւ ոչ ընկերին սկիզբն առնել բաւական է[25] ի հրաժարումն: Արդարագոյն է, որպէս[26] ես[27] զիս[28] հաւանեցուցանեմ[29], եւ յերկարել եւս[30] զցասումնն[31], զի նա ոչ ունէր ողջ|86ա|ախոհութեան[32] աւրինակ: Իսկ դու՝ տեսանելով զբարկացեալն ամաչեցեալ՝ ո՛չ

[1] C առ]
[2] A սա] նա
[3] E եւ]
[4] C սպառումն] ապառումն
[5] D փակեսցեն
[6] D յերկնից
[7] A զարքայութիւնն
[8] D աստուծոյ] երկնից
[9] DE ժառանգեն
[10] C զարքայութիւնն
[11] C լռութիւնն] E լռութիւն
[12] E առնելով
[13] C կալով] գոլով
[14] C սկիսբն առնելով
[15] D եւ]
[16] BD զպատճառն

[17] C թէ]
[18] E յորդորելով] փոխադրելով
[19] C պսակ
[20] C ախոենին
[21] C ասեն
[22] C նուաստացա
[23] D իբրեւ
[24] E ուրուք
[25] A է] ես
[26] A ի... որպէս]
[27] ABD ես]
[28] B որպէս զիս] որպէսզի
[29] B հաւանեցուցանես
[30] B եւս] եւ
[31] C ցասումնն
[32] C ողջախոհութեանն

պահեցեր զքո նմանութիւնն, այլ ցասնուս եւ դժուարիս[1] *ընդդէմ բարկանալով, եւ լինի քո ախտդ պատասխանի նախ առնելոյն: Քանզի նոցա, որոց առնեսն*[2]*, զնոսին ի*[3] *պատճառէն ի բաց արձակես եւ զքեզ ինքն դատապարտես: Զի եթէ չար է սրտմտութիւնն՝ ընդէ՞ր ոչ խոտորեցար ի չարէն, եւ եթէ ներելոյ արժանի՝ զի՞ դժուարիս*[4] *զայրացելոյն*[5]*: Որպէս՝ եթէ երկրորդ անգամ եկեսցես առ փոխատրութիւնսն, ոչինչ քեզ այն թողցի*[6]*: Զի եւ ոչ ի պսակաւոր նահատակութիւնսն, որ սկիզբն*[7] *արար մարտիցն, այլ որ առաւելաւն պսակի: Եւ դատապարտի ոչ եւս, որ միայն հաւանեացն*[8] *դժնդակագունին*[9]*, այլ որ ի չար իշխանին առ մեղսն զհետ չոգաւ: Եթէ աղքատ զքեզ ասաց, զի եթէ ճշմարիտ ասաց, ընկալ զճշմարտութիւնն եւ եթէ ստեաց՝ զի՞նչ առ քեզ ասացեալն: Մի՛ ի գովութիւնսն թողասցիս*[10] *առաւել, քան ճշմարտութիւնն եւ մի՛ առ թշնամանսն վայրենասցիս, որք ոչ հպին ի քեզ: Ո՞չ տեսանես զնեռտաճգութիւնսն, զի ի խստացն եւ յընդդիմահարացն ընաւորեցան արտաքս անկանել, իսկ ի կակուղսն եւ որք տեղի տան յարձակումն*[11]՝ *լուծանի: Այսպէս ինչ կարծ*|86բ|*եմ գոլ եւ զթշնամանսն: Որ ընդդէմ ելանէ՝ յինքն ընդունի, իսկ որ տեղի տա եւ թուլացուցանէ*[12] *կակղութեամբ աւրինակաւն, զի ի վերայ իւր բերեալ չարութիւն*[13] *ելոյծ: Զի՞ խռովեցուցանէ զքեզ անուն աղքատութեանն: Յիշեա՛ զբնութիւնն քո, զի* «մերկ յաշխարհ մտեր, մերկ եւ ի բաց երթիցես» (ՀՄՄ. ՅՈԲ Ա. 21)*: Եւ ո՞ քան զմերկն աղքատագոյն: Ոչինչ լուար*[14] *դժուարին*[15]*, եթէ ոչ քեզ ընտանացուսցես*[16] *գասացեալսն: Ո՞ երբէք ածեալ եղեւ յաղագս*[17] *աղքատութեանն*[18] *ի կապարանն*[19]*: Ոչ աղքատին գոլ է թշնամանելի, այլ ոչ բերեալ առաքինաբար աղքատութեանն*[20]*: Յիշեա՛ զՏէրն,* «զի ի ճոխութենէ աղքատացաւ յաղագս մեր» (ՀՄՄ. Բ. ԿՈՐ. Ը. 9)*: Եթէ անդգամ*[21] *զքեզ եւ անուսումն ասէ, յիշեա՛ զՀրէիցն թշնամանս, որք զճշմարիտ իմաստութիւնն թշնամանէին՝* «սամարացի ես[22] եւ դեւս[23] ունիս» (ՀՄՄ.

[1] C *դժւարիս*
[2] B *առնելոյն*
[3] C *ի*]
[4] AC *դժւարիս*
[5] E *զայրացելոցն*
[6] D *թողիցի*
[7] C *սկիսբն*
[8] D *հաւանեացն*] *հաւեացն*
[9] B *դժընդակագունին*
[10] DE *թողասցիս*] *թուլասցիս*
[11] CE *յարձակումն* D *յարձումն*
[12] C *թուլացուցանէ*] *թողացուցանէ*
[13] A *չարութիւնն* C *չարութեանն*
[14] C *լւար* C + *արդ*
[15] AC *դժւարին*
[16] AC *ընտանեցուսցես* D *ընտացուցանես* E *ընտանեցուցանես*
[17] C *յաղագս*]
[18] D *յաղքատութեանն*
[19] B *կապարանս* E *կերպարանն*
[20] C *աղքատութեան*
[21] C *անգամ*
[22] A *ես*]
[23] C *դեւ*

Յովհ. Ը. 48): *Եթէ բարկացար՝ հաստատեցեր զթշնամանսն*[1]*. վասն զի զի՞նչ քան զբարկութիւնն անզգամագոյն գոլ: Եթէ մնացես անբարկանալի, ամաչեցուցանես զթշնամանողն՝ գործով զողջախոհութիւնն ցուցանելով: Ապտակեցա՞ր: Քանզի՝ եւ զՏէրն*[2] *մեր*[100]*: Թքի՞ն այլ եւ ի քեզ, թէ թքանէ*[3] *ոք*[4]*:* «Քանզի[5] նա[6] ոչ դարձոյց զերեսս իւր յամաւթոյ թքոյն» (Հմմտ. Ես. Ծ. 6): *Զրպարտեցա՞ր՝ եւ դատաւորն*[101]*: Պատառեցի՞ն զքո պատմուճանն: Մերկացու|87ա|ցին եւ զիմ Տէրն եւ «բաժանեցին զհանդերձս նորա» յինքեանս (*Հմմտ. Մտթ. ԻԷ. 31, 35*): Ո՛չ երբէք դատապարտեցար, ո՛չ եւս խաչեցար: Բազում քեզ նուազէ*[7]*, զի ժամանեսցես առ նորա նմանութիւնն:*

5 *Այսոքիկ իւրաքանչիւր ոք ընթացեալք*[8] *ի*[9] *քո միտս*[10]*, զսպեսցէ զխանչումնն*[11]*: Քանզի այսպիսի պատրաստութիւնն եւ մտադրութիւն*[12]*՝ որպէս զի վեր վազումն սրտիդ եւ զթնդմունս*[13] *ի բաց բառնայ*[14] *ի բարեկեցութիւն, եւ ի խաղաղութիւն զխորհուրդսդ*[15] *ի վեր ածեն: Եւ այս է*[16] *թերեւս ի Դաւթայ ասացեալն, թէ՝* «պատրաստեցայ եւ ոչ խռովեցայ» (Սղմ. ՃԺԸ. 60): *Պարտ է այսուհետեւ զմոլեկան եւ զխելագարեալ շարժումն անձին զսպել յիշատակաւ երանելեացն պատուիրանաց*[17]*: Զի՞արդ մեծն Դաւիթ հեզաբար համբերէր արբեցութեանն Սեմեայ: Քանզի ոչ տայր ժամանակ բարկութեան շարժել, առ Աստուած փոփոխելով բերէր զիմաստսն, թէ՝* «Տէր ասաց Սեմեի[18] (Հմմտ. Բ. Թգ. ԺԶ. 7) անիծանել[19] զԴաւիթ» (Բ. Թգ. ԺԶ. 10): *Վասն որոյ լսելով այր արեանց*[20]*, այր՝ անաւրէն (*Բ. Թգ. ԺԶ. 7*) ոչ առ նա ըզչարէր*[21]*, այլ զինքն նուաստացուցանէր, որպէս թէ ըստ արժանւոյն*[22] *ինքեան թշնամանաց պատահէր: Յաղագս որոյ զերկուս զայսոսիկ ի բաց բարձցես ի քէն: Մի՛ զքեզ ինքն մեծամեծացն ար|87բ|ժանի դատեսցիս, եւ մի քան զմարդիկ*[23] *ոմանս առաւել*[24] *յաճախութեամբ*[25] *նուազանալ*[26] *զքեզ ըստ արժան-*

---

[1] D *զթշնամանսսն*
[2] A *Տէրն* C *տէր*
[3] C *թքանիցէ*
[4] A *թքին… ոք*] E *թէ թքանէ ոք*] *ի տէրն մեր*
[5] CD *քանզի*]
[6] A *նա*]
[7] C *նուազէ*
[8] C *ընթացելք*
[9] C *ի*]
[10] C *միտս*
[11] C *զխանչումն*
[12] DE *մտադիւրութիւն*
[13] A *զթըդմունս*
[14] B *բառնար*
[15] C *զխորհուրդսն*
[16] BC *է*] *են*
[17] C *պատուիրանաց*
[18] C *սեմեա* E *սեմայ*
[19] B *անիծել*
[20] E *արեան* E + *եւ*
[21] B *ըսչարէր*
[22] CD *արժանոյն*
[23] A *մարդիկ*
[24] A *առաւելութեամբ*
[25] A *յաճախութեամբ*]
[26] C *նւազանալ*

ւոյն[1] կարծիցես[2]: Զի այսպէս ոչ երբէք սրտմտութիւն ի վերայ եկեալ մեր յանպատուութիւնս[3] յարուցանէ: Դժնդակագոյն է[4] ի բարեգործեցելոցն եւ մեծամեծ պարտուց շնորհացն յանշնորհակալէն[5] թշնամանս եւ անպատուութիւն[6] ընդունել: Դժուարին է այլ, որ առնէն[7] չարն մեծ է, քան թէ, որ կրեն: Նա թշնամանեսցէ, եւ դու մի՛ թշնամանէր: Հրահանգք[8] քեզ առ իմաստասիրութիւնն լիցին բանքն: Եթէ ոչ ընկալցիս[9]՝ անվիրաւորելի ես: Եւ եթէ ախտացար ինչ յոգւոցդ[10]՝ ի քեզ ինքեան կալցես զտրտմութիւնն: «Քանզի յիս, աւէ, խռովեցաւ սիրտ իմ» (Սղմ. ՃԽԲ. 4) այս է, ոչ տուաւ[11] առ արտաքոյս ախտն, այլ իբրու թէ ալի[12] ինչ ի ներքոյ եզերացն[13] բեկեալ տարածեցաւ: Դադարեցո՛ ինձ՝ զսիրտն հաճելով վայրենանալ: Պատկառեսցէ ախտն ի քեզ բանիւ, զի վերերեւութիւնն որպէս անկանելն[14], անկարգաբար առ նպատակ առելոյ մերձաւորութիւն: Զի՞արդ[15] արտաքս փախիցուք ի ցասմանն[16] վնասուց: Եթէ հաւանեսցուք[17] զբարկութիւնն՝ մի՛ յառաջ ըմբռնել զխորհուրդսն, այլ այսոցիկ նախախնամութիւն[18] տարցուք[19]՝ որպէս թէ ոչ երբէք քան զնա նախ |88ա| արտաքս ընթանալով[20]: Զմիտս ունիմք իբրեւ զձի լծեալ ի մեզ եւ, որպէս սանձաւ իւիք[21] բանիւք[22] հաւանեալ, մի՛ ուրեք ի բանէն արտաքս ելեալք[23], ըստ իւրում ընդունելութեան ածեալ ի բանէն՝ յոր[24] եւ յառաջնորդեսցի[25]: Վասն զի էառ[26] բազում[27] ինչ առաքինութեան գործոցն պատեհագոյն ոգւոյ[28] սրտմտական, յորժամ, իբրեւ զինուորք, ի զաւրաւորէն զզէնն[29] եդեալ՝ պատրաստաբար ի պատուիրելս[30] զաւգնականութիւնն տայցէ եւ կռուակից[31] է բանիւ ընդդէմ մեղաց: Քանզի ջիղ[32] է անձին հոգւոյ[33] սրտմտութիւնն[34]՝ զաւրութիւն սո-

[1] C արժանոյն
[2] ABD կարծիցես]
[3] B յանպատւութիւնս D յանպատութիւնս
[4] A ի]
[5] BD յանշնոհակալէն
[6] BD անպատութիւն C անպատւութիւնս
[7] BCD առնէն] առնեն
[8] E հրահանգ
[9] C ընկալցես
[10] A յոգւոջդ C յոգոցդ
[11] C տւաւ
[12] C ալի] լել
[13] C ներքս յեզերացն
[14] A անկանելն]
[15] C զիարդ] զի

[16] D ցասման
[17] A հաւանեցուսցուք
[18] C նախախնամութեան
[19] C տարցուք] տացուք
[20] A ընթանալ
[21] ABDE իւիք]
[22] A բանիւ
[23] A ելեալ
[24] A յոր] յո
[25] E առաջնորդեսցէ
[26] E առ
[27] C բազումս
[28] C ոգո E յոգւոյ
[29] A զըզէն
[30] A պատուիրեալս C պատուիրելսն
[31] A կուակից
[32] A ջիղ] ջիլ
[33] C հոգւոյ]
[34] C սրտմտութիւնն] տրտմութիւն A + հոգւոյ

րա առ բարւոյն[1] դիմակացու-
թիւնս[2] առնելով: Զի եթէ երբէք
առցէ գնա ի հեչտութենէ լուծեալ,
որպէս մուխ երկաթոյ սրեալ, դա-
ժանագոյն գնա եւ արի յոյժ ի[3]
կակղութենէ եւ ի թուլութենէ[4] ա-
րար: Քանզի եթէ[5] ոչ[6] բարկասցիս
ընդդէմ չարին՝ կարելի[7] քեզ առել
գնա որքան արժան է պարտ գոլ:
Կարծեմ զոյգ զփոյթն[8] ունել՝ յա-
ղագս սիրոյ առաքինութեանն եւ
առելութեանն մեղաց: Վասն որոյ
մանաւանդ պիտանացու է
սրտմտութիւնն, զի որպէս չուն
հովուի[9], սոյնպէս եւ բարկութիւն
ի[10] խորհրդոց[11] զհետ երթալով՝
հանդարտագոյն է[12] եւ ձեռնընդել
աւգտակարացն եւ դիւրակոչելի՝
խորհրդոցն[13]: Իսկ առ[14] աւտարո-
տին եւ զձայնն են[15] զդէմս[16] վայ-
րենացուցեալ՝ թէ|88բ|պէտ եւ
սպասաւորութիւն ունել կարծէ,
բայց ընդելակցին եւ սիրելւոյ
բարբառել[17] երկնչի: Այսոքիկ քա-
ջութիւնք են եւ չափաւորու-
թիւնք խոհեմ անճինս[18] մասին ի
սրտմտական գործակցութենէ[19]:
Զի որ այսպէս անհաչտ է դրժո-
ղացն եւ աննուէր[20]՝ ոչ երբէք առ
վնասակարսն[21] սիրելութիւն[22] ըն-
դունի, այլ ի դրժող հաչտու-
թիւնն, իբրեւ ի գայլ ոմն, հաջէ[23]
միշտ եւ պատառէ: Արդ, այսպիսի
ի սրտմտութենէն[24] է աւգտու-
թիւն, որք գիտեն ձեռնարկել[25]:
Քանզի եւ այլ զաւրութիւնք իւ-
րաքանչիւր ոք ոչ ըստ կարգի պի-
տոյիցն չար կամ բարի ստացո-
ղացն լինին[26]: Որպէս ցանկակա-
նաւն անճին, որ ի վայելումն
մարմնոյ եւ անմաքուր հեչտու-
թեանց[27] վարի՝ պիղծ է եւ վաւա-
չոտ, իսկ որ առ սէրն Աստուծոյ
դարճուցանէ եւ ի բաղճանս յաւի-
տենական բարեաց[28]՝ նախանձելի
է եւ երանելի: Եւ դարճեալ ի խո-
հականն, որ բարւոք[29] ձեռնարկէ[30]
իմաստուն է եւ հանճարեղ, իսկ որ
ի վնաս ընկերացն սրէ զմիտան՝
չարախայթոց է եւ չարագործ:

6 Արդ, մի՛ զառ ի փրկութիւն[31]
մեզ տուեալ ի ստացողէն պատ-

[1] C *բարոյն*
[2] A *դիմակցութիւնս*
[3] BCDE *ի*]
[4] CD *թուղութենէ*
[5] C *եթէ*]
[6] A *ոչ*] *մի*
[7] CD *կարել*
[8] E *փոյթն*
[9] C *հովւի*
[10] D *ի*]
[11] A *խորհրդոյ*
[12] C *է*]
[13] E *խորհրդոյն*
[14] E *առ*]
[15] A *են*] *եւ*
[16] A *զդէմն*
[17] A *բարբառեալ*
[18] E *յանճինս*
[19] A *գործակցութենէս*
[20] C *աննւեր*
[21] A *վնասակարն*
[22] CE *սիրելութիւն*] + *ոչ*
[23] BCDE *հաջէ*] *հաչէ*
[24] C *սոմտութենէն* DE *սրտմտութենէ*
[25] A *ձեռնարկի*
[26] A *լինի*
[27] C *հեչտութեանցն*
[28] C *բարեցն*
[29] CD *բարիոք*
[30] C *ձեռնարկանէ*
[31] C *փրկութիւնն*

ճառս մեզ ինքեանց մեղաց արաս-ցուք: Սոյնպէս[1] *եւ սրտմտութիւն, յորժամ արդարապէս եւ որպէս պարտ է չարժեսցի, արուեստիւն առնէ, եւ* |89ա| *համբերութիւն, եւ ժուժկալութիւն, եւ՝ եթէ թերի յուղիղ բանէն գործէ՝ մոլութիւն լինի: Յաղագս այսորիկ զմեզ*[2] *Սաղմոսն խրատէ՝* «բարկանայք՝ եւ մի՛ մեղանչէք» (Ող. Դ. 5): *Եւ Տէրն սրտմտելոյն*[3] *վայրապար զդատաստանն ի վերայ ձգէ, իսկ յորժամ յորս արժան է վարեսցի սրտմտութեամբ*[4]*, իբրեւ ի դեղոյ իւրմէ ոչ հրաժարեցուցանէ*[5]*: Քանզի* «թշնամութիւն եդից ի մէջ քո եւ աւձին» (Ծննդ. Գ. 4), *եւ* «թշնամիք լերուք Մադիանացւոցն»[6] *(Ծննդ. Թ-է, Իե. 17) վարդապետական է պէտս ունել սրտմտութեան*[7]*՝ որպէս գինու: Վասն այսորիկ Մովսէս*[8]*, որ քան զամենայն մարդիկ հեզագոյն (Ծննդ. Թ-է, ԺԲ. 3), վրէժ առնլով կռապաշտութեանն, զՂեւտացւոցն ձեռս յեղբարցն սպանումն գինեաց: Դիցէ, ասէ՝* «իւրաքանչիւր ոք զսուր իւր ի վերայ ազդէր[9] իւրոյ[10] եւ անցէք ի դրաձէ ի դուռն եւ վերստին դարձարուք ընդ բանակդ եւ սպանէք իւրաքանչիւրն ոք զեղբայր իւր՝ եւ իւրաքանչիւր ոք զմերձաւոր իւր» (Ել. ԼԲ. 27): *Եւ զկնի սակաւ ինչ* «եւ ասաց Մովսէս[11]՝ լցէք զձեռս ձեր այսաւր Տեառն, իւրաքանչիւր ոք յՈրդիս իւր եւ յեղբայրս[12] իւր, տալ ի վերայ ձեր աւրհնութիւն» (Ել. ԼԲ. 29): *Զի՞նչ եւ զՓենեհէս*[13] *հեզ*[14] *արդարացոյց: Ո՞չ արդար սրտմտութիւնն*[15]*, որ*[16] *ընդդէմ պոռնկեցելոցն, որ մանաւանդ հեզ էր եւ զգաստ*[17]*, իսկ յորժամ եռեաց զպոռնկութիւնն զԱմբրեայ եւ* |89բ| [18]*զՄադիանացւոյն*[102] *յայտնապէս եւ առանց չառագունելոյ լեալ*[19]*, զի եւ ոչ ծածկէին զիւրեանց զամաւթն եւ զանձեւ տեսութիւն, ոչ համբերելով՝ ի դէպ վարեցաւ բարկութեամբն, ընդ*[20] *երկաքանչիւրսն*[21] *անցուցանելով*[22] *զաչտէն (Ծննդ. Թ-է, Իե. 8): Եւ Սամուէլ զԱգագ թագաւորն Ամաղեկայ ի Սաւուղէ ո՞չ ըստ հրամանի Աստուծոյ ապրեալ (Ծննդ. Ը. Թ-ֆ. ԺԵ. 9), ո՞չ արդար բարկութեամբ ի մէջ ածեալ եսպան: Այսպիսի լինի բազում անգամ սրտմտութիւն*[23] *բարեաց գործոց սպասաւոր: Հեղիաս նախանձաւորն զէո-*

---

[1] E *սոյնպէս*] *այնպէս*
[2] B *յառաջնորդեսցի... զմեզ*] C *զմեզ*] + *եւ*
[3] C *սրտմտելոյն*] *տրտմտելոյն* ABD *սրտմտելոցն*
[4] C *ստմտութեամբ*
[5] C *ոչ հրաժարեցուցանէ*]
[6] AC *մադիանացոցն*
[7] A *սրտմտական* C *ստմտութեան* D *սրտմըտութեան* E *տրտմականին*
[8] C *Մուսես*
[9] E *ազդերի*
[10] C *իւրո*
[11] C *Մուսես*
[12] A *յեղբարս*
[13] A *զփենն* C *զփեննես*
[14] CE *հեզ*]
[15] C *ստմտութիւն*
[16] CD *որ*]
[17] C *սգաստ*
[18] C *զմադիանացոյն* E *զմադիանացւոցն*
[19] A *լիալ*
[20] D *ընդ*]
[21] D *զերկաքանչիւրան*
[22] D *անցոյցանելով*
[23] E *սրտմտութիւնն*

ընքհարիւր եւ յիսուն[1] արսն[2] զքուրմսն ամաւթոյ եւ զչորեքհարիւր արսն զքուրմսն անտառացն, որք ուտէին զսեղանն[3] յԵզաբելայ (Հմմտ. Թգ. Գ. ԺԸ. 19) խոհեմ սրտմտութեամբ եւ ողջախոհութեամբ յաւգուտ ամենայն Իսրայելի եսպան[4]: Իսկ դու բարկանաս եղբաւր քում զուր: Քանզի զի՞արդ ոչ ոք[5] զուր այլում[6] զայրացուցանողի[7], այլում[8] զայրանաս դու: Եւ առնես զշանցն, որք զքարինսն խածանեն՝ ի ձգողսն[9] ոչ մերձենալով: Որ կրեն՝ ողորմելի եւ որ գործեն՝ ատելի: Անդր զսրտմտութիւնն դարձո՛ ի մարդասպանն, ի ստութեան հայրն[10]՝ ի մշակացն մեղաց, իսկ եղբաւրն եւ ցաւակից եւս լիցիս[11], զի եթէ մնա ի մեղսն՝ ընդ սատանայի մա|90ա|տնեսցի յաւիտենական հրոյն: Զոր աւրինակ՝ անուանք[12] զանազանք սրտմտութեան[13] եւ բարկութեան[14], սոյնպէս եւ ի[15] նոցանէ նշանակեալքն առաւել յիրերաց զանազանին: Քանզի է սրտմտութիւն[16] որպէս լուցումն ինչ եւ զոլորշի սրտմտութեան ախտին: Իսկ բարկութիւն ոխք տրտմութեան եւ յարձակումն բաւական առ ի զրկեցելոցն[17] փոխատրութիւնս իբրեւ զկծեցելոյ[18] անձին ի վրէժ առնուլ: Գիտել պարտ է, զի աստ երկաքանչիւր փոփոխմունս[19] յանցանեն մարդիկք[20] կամ մոլեգնաբար[21] եւ անզգամութեամբ[22], հակառակ զայրացուցանողացն չարժեալք, կամ նենգութեամբ եւ խելագարութեամբ տրտմեցուցանողացն դարանակալ լինին, զորս զերկոսեան[23] պահելի է մեզ:

7 Եւ զի՞արդ արդեաւք[24] չարժեսցիս առ որ ոչ է պարտ ախտն[25]: Զի՞արդ: Եւ յառաջագոյն խրատեսցիս զխոնարհութիւնն, զոր Տէրն ե՛ւ բանիւ հրամայեաց, ե՛ւ գործով կատարեաց, ե՛ւ եցոյց երբեմն ասելով՝ «որ կամիցի[26] ի ձեզ գոլ առաջին՝ եղիցի ամենեցուն կրտսեր» (Հմմտ. Մրկ. Թ. 34), երբեմն հեզաբար եւ անչարժաբար հարկանողին համբերէր: Քանզի որ երկնի եւ երկրի է արարիչ եւ տէր, որ յամենայն ստացուածոց[27] |90բ| իմանալեացն երկրպագեալ, «որ կրէ զամե-

[1] A զյիսուն
[2] CD արս
[3] A զսեղան
[4] B սաղմոսն... եսպան]
[5] A ոք]
[6] A այլոյ E այլոց
[7] A զայրացուցաւղի
[8] E այլոց
[9] A ձգաւղսն
[10] C հայր
[11] A լիցես
[12] C անւանք
[13] BE սրտմտութենէ
[14] BCD բարկութենէ
[15] CD ի]
[16] C ստմտութեան DE սրութեան

[17] C զրկեցելոց
[18] C զկծեցելոյ] զրկեցելո E զկծեցելոց
[19] E փոփոխմանս
[20] A մարդիկ
[21] A մոլեկնաբար
[22] C անսգամութեամբ
[23] C զերկոսենն
[24] A արդեւք C արդօք E + ոչ
[25] D պատրախտն
[26] CE կամի
[27] C ստացւած

նայն բանի զաւրութեան իւրոյ» (Եբր. Ա. 3) ոչ կենդանուոյն[1] առաքեաց զնա ի դժոխս, երկրիս պատառեցելոյ[2] ամբարշտին, այլ խրատէր եւ վարդապետէր՝ «եթէ չարախաւսեցայ, վկայեա յաղագս[3] չարին, իսկ եթէ բարւոք[4]՝ ընդէ՞ր հարկանես զիս» (Յովհ. ԺԸ. 23): Զի թէ սովորեսցես[5] ամենեցուն կրտսերագոյն գոլ ըստ պատուիրանին Տեառն (Հմմտ. Մրկ. Թ. 3)՝ երբ գայրասցիս իբրեւ թէ անարժանութեամբ թշնամանեցար[6]: Յորժամ զքեզ մանուկ տղայ թշնամանիցէ[7]՝ ծաղու[8] պատճառս առնես զթշնամանսն: Եւ յորժամ ի խելագարեցելոյ[9], արտաքսեցելոյ[10], ի մտացն, խաւսին բանքն[11] անպատուութեան[12] ողորմելի վարկանելի[13] է[14] մանաւանդ, քան եթէ ատելութեան արժանի: Արդ, ոչ եւս բանքն բնաւորեցան զսրտմտութիւն[15] շարժել, այլ հակառակ թշնամանողին մեզ արհամարհանք եւ իւրաքանչիւր ուրուք ինքեան[16] հպարտութիւն: Որպէս թէ ի բաց բարձցես ի քոց[17] խորհրդոց զայնոսիկ զերկաքնչիւրսն, ճայթումն է՝ որպէս վայրապար հնչելով[18] բերեալ: «Դադարեա՛ ի բարկութենէ եւ նուազեցո՛[19] զսրտմտութիւն[20]» (Հմմտ. Սղմ. ԼԶ. 8), զի փախիցես ի բարկութենէ փորձութեանն, որ յայտնելոցն է «յերկնէ ի վերայ ամենայն ամբարշտութեան եւ անիրաւութեան մարդկան» (Հռմ. Ա. 18): |91ա| Վասն զի եթէ ողջախոհ մտածութեամբ հատանել կարասցես զդառն արմատ սրտմտութեանն[21]՝ զբազում[22] ախտից սկզբունսն[23] նովաւ հանդերձ ի բաց բարձցես: Զի ե՛ւ զնենգութիւն, ե՛ւ զկարծիս, ե՛ւ զանհաւատութիւնս, ե՛ւ զչարաբարութիւնս, ե՛ւ զդրժրանս, ե՛ւ զյանդգնութիւնս, եւ ամենեցուն այսպիսեաց չարեաց պարտս[24], որ[25] այնոքիկ[26] չարութեանցն[27] են շառաւեղք[28]: Մի՛ այսուհետեւ ի վերայ ածցուք[29] մեր զչարն այնքան՝ հիւանդութիւն ոգւոց[30], խաւար խորհրդոց, յԱստուծոյ աւտարութիւն, ընտանութեան անծանաւթութիւն,

[1] A կենդանոյն
[2] D պատառեցոյ
[3] A յաղագս] վասն
[4] C բարիոք
[5] A սովորեսցեմ
[6] A թշնամանացար
[7] E թշնամանեցեր
[8] B իսկ... ծաղու]
[9] A խելագարեցելւոյ E խելագարելոց
[10] C արտաքսեցելոյ] արտաքս կացելո E արտաքս կացելոց
[11] C բանք
[12] A անպատուութեան
[13] A վարկանիս
[14] A է]
[15] AD զսրտմտութիւն] զտրտմութիւն
[16] A ինքեան] C ինքեն

[17] D քոց] քոյոց
[18] A հնչելով]
[19] C նուազեցո
[20] C զսրտմտութիւն] զտրտմութիւն
[21] C ստմտութեանն E + զի
[22] E բազում
[23] C սկսբունսն
[24] DE պարտս] պարս
[25] A որ]
[26] A այնոքիկ] այնորիկ
[27] A չարութեանց C չարութեան
[28] D շառաւեղ
[29] A ածցուք] առցուք
[30] A ոգւոյ CE ոգոց

սկիզբն պատերազմաց, թշուառութեանց[1] լրութիւն[2], դեւ չար ի[3] մերոց[4] անձանց ծնեալ եւ, զոր աւրինակ, ընտանի ոք լիրբ[5] նախ[6] կալեալ՝ զմեր[7] ի ներքոյսն[8] զԱրբոյ Հոգւոյն[9] ճանապարհ փակէ: Քանզի ուր թշնամանք, նախանձ, սրտմտութիւնք, հակառակութիւնք (Հմմտ. Գղտ. Ե. 20), *հեռք, ամբոխեալ[10] խռովութեամբ[11] զհոգիս ըմբռնեն, անդ Հոգի հեզութեան ոչ դադարէ: Հաւանեալք խրատու երանելոյն[12] Պաւղոսի՝* «զամենայն բարկութիւն եւ զսրտմտութիւն[13] եւ զաղաղակ» (Եփս. Դ. 31) *բարձրացուք ի մէնջ՝ հանդերձ ամենայն չարութեամբ եւ լիցուք յիրեարս[14] քաղցունք[15], բարեգութք՝ համբերելով երանելի յուսոյն, զոր հեզոցն[16] է խոստացեալ[17] (քանզի[18] երանելիք[19]* |91բ| *հեզք, զի նոքա ժառանգեսցեն* (Հմմտ. Մտթ. Ե. 5) *զերկիրն[20]), ի Քրիստոս Յիսուս[21], Տէր մեր, որում*
103*փառք[22] յաւիտեանս[23]. ամէն[24]:*

[1] AC *թշւառութեանց*
[2] A *լրութիւն*] *լիութիւն*
[3] A *ի*]
[4] E *մերոյ*
[5] E *լիրբ*
[6] E *ախ*]
[7] C *զմերին*
[8] C *ներքոյնն*
[9] C *հոգոյն*
[10] C *ամբոխելք*
[11] A *խռովութեամբ*] *լռութեամբ*
[12] A *երանելւոյն*
[13] C *զստմտութիւն*
[14] C *յիրերս*
[15] D *քաղցունս*
[16] D *հեզոց*
[17] D *խոստացեալ*] *խոտացեալ*
[18] B *պատճառս… քանզի*]
[19] A *երանելի*
[20] C *զերկիր*
[21] C *Յիսուս*] + *մեր որու* E + *ի*
[22] AD *Տէր… փառք*]
[23] C *յաւիտեանս*]
[24] B *երանելիք… ամէն*]

Ժ. [104]ՁՄԱԽԱՆԱՑ[1]

1 Բարի Աստուած եւ բարեացն[2] արժանաւորաց տուող[3], չար բանսարկուն եւ չարեաց ամենայնի արարիչ: Եւ զոր աւրինակ յարմարի[4] բարւոյն[5] անմախողութիւնն, սոյնպէս եւ[6] զկնի երթայ բանսարկուին[7] յաչաղանք: Պահեսցո՛ւք, եղբարք, զախտս մախանացն, մի՛ հաղորդք գործոց[8] հակառակորդին լիցուք[9] եւ գտանիցիմք ընդ նմա դատապարտեալք յատենի: Քանզի եթէ հպարտացեալն «ի դատաստան սատանայի անկանի» (Ա. Տիմ. Գ. 6), զիա՞րդ մախողն ի պատրաստեալ բանսարկուին[10] տանջանաց փախիցէ: Զի, քան զմախանաց[11] ախտ, ոչինչ սատակիչ անձանց մարդկան բուսանի, որ սուղ ինչ տրտմեցուցանելով զարտաքինսն՝ առաջին չար և ընտանի իւր է ստացողին: Քանզի, զոր աւրինակ, ժանգ զերկաթն[12], նոյնպէս եւ[13] մախանքն զընդունակն իւրեանց զոգին վատնեն[14], մանաւանդ թէ, որպէս զքարբսն ասեն[105], զորովայն ծնողացն[15] ուտելով ծնանին[16], այնպէս մախանք եւ[17] որ երկնեն[18] զնոսա զ|92ա|անձն բնաւորեցան ծախել: Վասն զի է տրտմութիւն ընկերին բարեգործութեան[19] նախանձ, յաղագս որոյ ոչ երբէք թախծանք[20] եւ տրտմութիւնք ի յաչաղկոտէն նուազեն[21]: Քաջաբերեցա՞ւ անդաստան ընկերին, յղփացեա՞լ է ամենայնիւ ըստ կենցաղոյս տունն, հեշտամտութիւնք յառնեն[22] ո՞չ պակասեն, այսոքիկ[23] ամենայն կերակուրք[24] հիւանդութեանն եւ յաւելուածք[25] ցաւոցն են[26] յաչաղկոտին: Որպէս թէ ոչինչ զանազանի ի մերկ մարդոյ, որ յամենեցունց խոցոտի[27]: Բարի՞ոք է քաջողջութեամբ լի՝ այնոքիկ[28] վիրաւորէն[29] զյաչաղկոտն[30]: Ընկերին[31] շնորհալից[32] գեղեցկութիւն՝ վէրք[33] յաչաղկոտին: Այս անուն ոգւոյն[34] առաջնորդական բանիւք, քան զբա-

---

[1] D զմախանաց նորին սրբոյն Բարսղի զՄախանաց E սրբոյ Բարսեղի եպիսկոպոսի զՄախանացն
[2] C բարեաց
[3] C տւող E տվօղ
[4] D յարմարի] + ի
[5] C բարոյն
[6] A եւ]
[7] C բանսարկւին
[8] C գործո
[9] A լիցիւք
[10] C բանսարկւին
[11] E զմախանացն
[12] A զերկաթ
[13] A եւ]
[14] A վատնեն] վնասեն
[15] A ծնաւղացն
[16] A ծնանել
[17] C եւ]
[18] C երկնեն] կրեն
[19] C բարեգործութիւն
[20] C թաղանձք D թախանձանք
[21] C նւազեն
[22] A յառնէն
[23] C այսոքիկ] այսոցիկ
[24] ACDE կերակուր
[25] C յաւելւածք
[26] C ցաւոց են] ցաւ ունեն
[27] E խոցոտի] խոտի
[28] ACD այնոքիկ] այսոքիկ
[29] AE վիրավոր են
[30] D զաջաղկոտն
[31] E ընկերի
[32] B շնոհալից
[33] A վէր
[34] C ոգոյն

զումս առաւելեալ է[1] *զիմաստուութեան*[2] *եւ զաւրութեան բանից*[3]՝ *տեսանէ եւ*[4] *նախանձի, այլ ոմն ճոխանայ եւ պատուասէր*[5] *լինի պայծառաբար տրովք*[6] *եւ հաւասարութեամբ*[7] *առ կարաւտեալս*[8] *եւ յոլովագոյն*[9] *նմա ի բարեգործեցելոցն գովութիւնք: Ամենայն այսոքիկ՝ վէրք եւ խոցմունք, զմէջ նորա հարկանեն եւ զսիրտըն: Եւ դժնդակութիւն հիւանդութեան*[10]*, զի ոչ ասել զնա կարէ, այլ խոնարհի*[11] *եւ*[12] *տխուր է, եւ հեղեղեալ՝ ոչ ողորմելի, եւ կորուսեալ ի չարէն: Իսկ հարցեալ զախտն՝ չառագունէ հրապարակ|92բ|այայտ առնել զհիքութիւնն, եթէ՝ յաչագկոտ եմ եւ դառն մաչիմ ընդ սիրելւոյն*[13] *բարիս եւ զեղբաւրն զխնդամտութիւնն*[14]*, ողբամ եւ ոչ բերեմ զտեսութիւն*[15] *այլոցն բարեաց, այլ թշուառութիւն*[16] *առնեմ զընկերացն բարաւրութիւնս: Քանզի զայսոսիկ թէ ասասցէ՝ ճշմարիտ ասել*[17] *կամի: Զորս ոչ ինչ ասել յաւժարէ՝ ի խորւոջ*[18] *ունի զհիւանդութիւնն, որ ծախէ զփորոտի նորա եւ ուտէ:*

2 *Ապա ուրեմն եւ ոչ բժիշկ հիւանդութեանն մերձ առնու եւ ոչ դեղ ինչ գտանել*[19] *կարէ*[20] *ախտին աւգնական բժշկութեանցն*[21] *այսոցիկ, այլ միւսմս*[22] *մնա*[23] *չարին դիւրութեան*[24]*, թէ ուրեք զոք տեսցէ ի վայր անկեալ: Ընդ որս մախայն, այս սահման ատելութեան՝ թշուառական տեսանել յերանելւոյն*[25]*, զյաչաղեալն, ողորմելի վարկանել զնախանձելին: Յանժամ հաչտի, եւ սիրելի է, յորժամ արտասուեալ*[26] *տեսանէ, յորժամ սգացեալ*[27] *երեւեսցի*[28]*: Եւ խրախամիտ եղելոյ ոչ ուրախակից է, իսկ ողբացելոցն*[29] *արտասուակից*[30] *լինի: Եւ զփոխումն կենացն՝ յորոց ի յորս անակաւ արգահատէ, ոչ ի մարդասիրութենէ եւ ախտակից գոլ՝ յաւժարելով բանիւն զառաջինսն, այլ զի ծանրագոյն պատրաստեսցէ նմա զթշուառութիւնն*[31]*: Զմանուկն յետմահու*[32]

[1] C է] + զի
[2] AC *իմաստութեան*
[3] E *բանիւ*
[4] C *եւ*] + *ի*
[5] C *պատւասէր*
[6] D *տրօք*
[7] C *հաւասարութեամբք*
[8] C *կարաւտելսն*
[9] A *յոլովագոյնք*
[10] A *հիւանդութիւն*] ABD *հիւանդութիւն*
[11] C *խոնարհի*]
[12] C *եւ*]
[13] AC *սիրելոյն*
[14] BE *խնդամտութիւն*
[15] C *բերեմ զտեսութիւն*] *բարեմտութիւն*
[16] A *թշւառութիւն*
[17] E *ասել*] *ասելով*
[18] C *խորոջ*
[19] A *գտանէ*
[20] A *կարէ*]
[21] CD *բժշկութեանն* CD + *եւ լի զիրք*
[22] C *միւսմն* D *միւսմ*
[23] C *մնաց*
[24] C *դիւրութիւն*
[25] A *յերանելւոց* BCE *յերանելոյ*
[26] C *արտասւել*
[27] A *սգացեալ*] *զգացեալ* C *սգացել* E *սգացեալ*
[28] C *երեւեսցի*] *տեսանիցէ*
[29] E *ողբացելոյն*
[30] AC *արտասւակից*
[31] A *զթշւառութիւնն*
[32] CDE *մահու*

գովէ եւ բիւր գովութեամբք պա|93ա|րկեչտացուցանէ, զիարդ գեղեցիկ ի տեսանել, որպէս՝ քա-ջուշ[106], զիարդ քաջայարմար[107], ոչ երբէք ի նորա մերձաւորու-թեան լեզուն բարեհամբաւութիւն չնորհեաց: Եթէ բազում[1] տեսցէ ընթացեալս ի գովութիւնն, որ[2] փոխեալ[3], դարձեալ մախայ ընդ մեռելոյն: Ընդ ընչեղութեանն[4] զարմանայ: Զկնի արտաքս անկա-նելոյն. զգեղեցկութիւն մարմնոյն եւ զպաւրութիւնն, եւ զքաջողջու-թիւն[5] զկնի հիւանդութեան գովէ: Եւ ասէ՝ եւ բոլորովին իսկ թշնամի է մերձ էիցն եւ սիրելի[6]՝ կորուսե-լոցն[7]:

3 *Արդ, զի՞նչ արդեաւք[8] լիցի քան զհիւանդութիւնս զայս սա-տակիչ: Ապականութիւն կենաց, ժանդախտ բնութեանց, թշնամի յԱստուծոյ տուեցելոցն մեզ, ընդ-դիմակ առ Աստուած: Ո՞ զչարաս-կիզբն[9] դեւն հակառակ մարդկան ոխացոյց ի պատերազմն[10]: Ո՞չ մախանք[11]. ուստի եւ աստուածա-մարտ յայտնապէս յանդիմանե-ցաւ՝ թախծեալ[12] ընդ Աստուծոյ մեծապարգեւին ի մարդն լինել[13], եւ ի մարդոյն վրէժ առնոյր, զի[14] յԱստուծոյ ոչ կարէր: Զսոյն զայս առնելով ոչ եւ կայեն[15] ցուցանէ առաջին աշակերտն սատանայի եւ գսպանութիւնն, եւ զմախանս[16] եւ[17] ի նմանէ ուսեալ զքորս[108] անաւրէ-նութեան,[18] զորս եւ Պաւղոս լծեաց ասելով՝* «զլցեալսն[19] մախանաւք, սպա-նութեամբք[20]» (Հռոմ. Ա. 29)*: Եւ զի՞նչ էր[21], զոր արարն: Ետես զԱս-տուծոյ պատիւն |93բ| եւ բորբոքե-ցաւ նախանձու, եւ եսպան[22] զպա-տուեալն[23], զի տրտմեցուսցէ զպա-տուողն[24]: Քանզի յաստուածա-մարտութիւնն անկարեցեալ՝ յեղ-բայրասպանութիւնն փոփոխեալ[25] անկաւ: Փախիցուք, եղբա՛րք, յախտէն յաստուածմարտութեանն վարդապետէ, ի մարդասպանու-թեանն մաւրէ, ի խառնակութենէ բնութեանս, յընտանութեանն ան-ծանաւթութենէ, յանբանագոյն թշուառութենէն[26]: Զի՞ տրտմիս, ո՛վ մարդ, ոչինչ դժուարինս[27] ախ-տացեալս: Զի՞ պատերազմիս, որք*

[1] D *բազում*] A *բազումս*
[2] A *որ*]
[3] A *փոփոխեալ*
[4] BCD *ընչեղութիւնն*
[5] C *զքաջողջութիւնն*
[6] ABD *սիրելի*] *թշնամի*
[7] C *կորուսելոյն*
[8] A *արդեւք* C *արդաւք* D + *եւ սիրելի*
[9] C *զչար սկիսբն*
[10] C *պատերազմ*
[11] D *մախանքն*
[12] C *թաղծել* D *թաղծեալ*
[13] E *լեալ*
[14] C *զի*] *վասն զի*
[15] A *կաին*
[16] C *զմախանսն*
[17] C *եւ*]
[18] C *անաւրէնութեաննն*
[19] A *զլցեալս*
[20] A *սպանութեամբ*
[21] D *էր*]
[22] C *սպան*
[23] C *զպատուեալն*
[24] A *զպատուաւղն* C *զպատուողն*
[25] E *փոփոխել*
[26] A *թշւառութենէն* C *թշւառութենէ*
[27] C *դժւարինս*

ի բարիս խմիք են եւ ոչ ինչ զքո նուազեցուցանեն[1]*: Իսկ եթէ ընդ բարեգործութիւնսն զայրանաս՝ ո՞չ դէմ յանդիման զքո ինքեան*[2] *աւգուտն*[3] *յաչաղես: Որպի՞սի էր Սաւուղ, որ զբարեգործութեանցն զառաւելութիւնս պատճառս*[4] *պատերազմի առ Դաւիթ արար: Քանզի յառաջագոյն ամենայն*[5] *յարմարութեամբ*[6] *այնու եւ աստուածային երաժշտականութեամբն ի մոլութենէն*[7] *վճարեալ, փորձէր զաշտեն անցուցանել*[8] *ընդ բարեգործն: Եւ ապա, Հանդերձ նովիմբ, զոր*[9] *ունի պատերազմացն ապրեալ*[10] *եւ ի Գողիադայ*[11] *ամաւթոյն*[12] *ի բաց վճարեալ, սակայն վասն զի յաղթական երգովն տաւնապատիկ ի պատահեցելոցն պատճառէ Դաւթայ նուիրեցին*[13] *պարողքն*[14] *ասելով*[15]՝ «Եհար Դաւիթ |94ա| բիւրս[16] եւ Սաւուղ՝ ի[17] հազարս[18] իւր» (Հմմտ. Ա. Թագ, ԺԸ. 7): *Յաղագս միոյ այսորիկ ձայնիս եւ ի նմին իսկ ի ճշմարտութեանն գտեալ վկայութիւնն նախ ինքն ձեռն լինել եւ դարանակալ սպանանել ձեռնարկեաց եւ ապա, փախստեայ կացուցեալ, եւ ոչ այնպէս զթշնամութիւնն ելոյծ, այլ զկնի զաւրաժողով լեալ*[19] *ի վերայ երիւք Հազարովք*[20] *ընտրեցելովք*[21] *զանապատն խուզէր: Եւ եթէ Հարցեալ լինէր զպատերազմին պատճառս, ասէր արդեաւք*[22] *ամենայն իրաւք զառնն բարեգործութիւնս. որ եւ ի նմին իսկ ժամանակի Հալածմանն ի քուն ըմբռնէին եւ պատրաստի սպանումն առաջի կացեալ թշնամւոյ*[23]*, եւ դարձեալ ապրեցաւ յարդարոյն՝ ածել ի վերայ նորա զձեռս պաՀելով եւ ոչ յայսմանէ ի բարեգործութեանց*[24] *խոնարՀեցաւ*[25]*, այլ եւ դարձեալ զօր ժողովէր*[26] *եւ դարձեալ Հալածէր մինչեւ երկրորդ անգամ ըմբռնեալ ի նմանէ յայրին, զնորա զառաքինութիւնն*[27] *պայծառագոյն եցոյց, եւ զիւր չարութիւնն յայտնի արար: Դժոխաձեռնարկելի*[109] *թշնամութեան տեսակ մախանք: Քանզի զայլազգաբար ոխերիմս*[28] *ընդելագոյնս առնեն*

[1] C *նուազեցուցանեն*
[2] D *ինքեան*]
[3] E *յօգուտն*
[4] ABCD *պատճառս*]
[5] A *ամենայն*]
[6] E *ամենայարմարութեամբ*
[7] C *մոլութենէն*] *մոլորութենէ*
[8] A *անցուցանելով*
[9] A *զոր*] *զաւր* E *զօր*
[10] C *ապրել*
[11] CD *գոլիաթա* E *գողիաթու*
[12] E *յամօթոյն*
[13] C *նուիրեցին*
[14] A *պարաւղքն*
[15] A *ասելով*]
[16] E *բիւր*
[17] C *ի*]
[18] C *զՀազարսն*
[19] B *լիեալ*
[20] C *Հազարօք* E *Հազարաւք*
[21] E *ընտրեցելօք*
[22] A *արդեւք* C *արդօք*
[23] C *թշնամո*
[24] C *բարեգործութենէ*
[25] C *խոնարՀեցաւ*] *խորՀեցաւ*
[26] A *զոր ժողովէր*] *զաւրաժողովէր* BCD *զաւրաժողով լինէր*
[27] C *առաքինութիւնն*
[28] C *ոխերիմն*

բարերարութիւնք[1], իսկ գյաչաղկոտն[2] եւ զչարաբարոյ[3] բարի առնելն մանաւանդ զայրացուցանէ, եւ որքան[4] մեծամեծաց դիպեսցի՝ յոլ|94բ|ովագոյն զայրանայ եւ տրտմի, եւ դժուարի[5]: Քանզի առաւել Թախծի[6] ընդ զաւրութիւն բարեգործին, քան Թէ չնորհ ունիցի ինքն[7] եղելոց[8]: Արդ, ո՞րում նմանեսցէ գազան ի դժուարութեամբ[9] բարուցն, քան զոր յանդելիցն ո՞չ առաւելուցուն վայրենութեամբ: Շունք՝ կերակրեալք ընդելնուն, առիւծք՝ ձեռնընդելք [10]լինին սպասաւորք[11], իսկ յաչաղկոտք ի սպասաւորութեան յաւէտ վայրենանան:

4 Զի՞նչ զառաքինին Յուսէփ[12] ծառայ արար (Հմմտ. Ծն. ԼԷ. 28): Ո՞չ մախանք եղբարցն: Աստանաւր եւ զարմանալ արժան է ընդ անբանութիւն ախտին: Քանզի երկնչելով յերազոցն ելից, ծառայ առնէին զեղբայրն՝ որպէս Թէ ոչ արդեաք[13] երբէք ծառայի երկիր պագանիցեն: Եւ սակայն եԹէ ճչմարիտ էին անուրջքն, զի՞նչ հնարք եԹէ ոչ ամենեւին ելանել[14] առ ասացեալքն: Իսկ եԹէ սուտ երազոցն դէմք, է՞ր փոխանակ յաչաղէք զսխալեալն: Եւ այժմ յԱստուծոյ տնաւրէնուԹենէն յորդորէք ձեզ զիմաստուԹիւնն: Քանզի որովք կարծէին [15]զնա խափանեալ, նովիմբ երեւեցան, ճանապարհ [16]առնել ելիցն: Վասն զի եԹէ ոչ վաճառեցաւ՝ ոչ արդեաք[17] գայր յԵգիպտոս եւ ոչ ողջախոհութեամբ ի դժրանս[18] չռայլեալ կնոջն անկանէր, եւ ոչ արկեալ լինէր ի կապարանն[19], ոչ արդեաւք[20] |95ա| ընդել լինէր սպասաւորացըն Փարաւոնի[21], եԹէ[22] ոչ հանդիպէր անրջոցն՝ ուստի զիշխանուԹիւն[23] կալաւ զԵգիպտոսի եւ յաղագս ցորենոյն վաճառի եւ յեղբարցն[24] իւրոց առ նա եկելոցն երկրպագեցաւ: Փոփոխեցիր բանիւ[25] առ մեծագոյն մախանսն եւ մեծամեծաւքն կացեալ, որ ի Հրէիցն մոլորուԹեան[26] հակառակ Փրկչին եղեւ: Ընդէ՞ր մախային[27]: Յաղագս

[1] C բարերարուԹիւնքն
[2] E զաչաղկոտն
[3] C զչարաբարո D չարաբարու
[4] D որքան] քան
[5] C դժւարի
[6] C Թաղծի
[7] A ունի յինքն
[8] C եղելո E եղելոցն
[9] A դժւարուԹեամբ C դժւարուԹեան
[10] A ձեռնընդել
[11] C սպասաւորելք BDE սպասաւորեալք
[12] A զՅովսէփ E Յովսէփ
[13] A արդեւք C արդաւք

[14] ABDE ելանել]
[15] E զնա խափանեալ] խափանել զնախ ասացեալն A խափանեալ] խաւսեցեալն C խաւսացելն D խափանել
[16] E առնել ելիցն] առնելից
[17] A արդեւք C արդաւք
[18] A դրժանս
[19] D կապարանն] կապ պարանն
[20] A արդեւք C արդաւք
[21] A փարաւովնի
[22] C եԹէ] եւ
[23] C զիշխանուԹիւնն
[24] E եղբարց
[25] C բանիւ] անիրաւ
[26] A մոլորուԹեան] մոլուԹենէ C մոլորուԹենէ
[27] A մախացան C մախաին

սքանչելեացն[1]: Եւ զի՞նչ էին սքանչելիք արարութիւնքն. փրկութիւն կարաւտելոցն. կերակրեալք[2] լինէին քաղցեալք եւ կերակրողն[3] պատերազմեալ լինէր: Յառնէին մեռեալք, եւ կենդանարարն յաչաղեալ լինէր, զդեւք[4] ի բաց հալածէր եւ զհրամանատուն դրժէին: Բորոտք սրբեալք[5] լինէին [6]եւ կաղք գնային[7], եւ[8] խուլք լսէին, եւ կոյրք վերատեսէին, եւ[9] բարեգործն փախստեայ էր: Եւ յետոյ մահու մատնեցին զկենացն շնորհող[10] եւ տանջէին զազատիչն մարդկան եւ դատապարտէին զդատաւորն աշխարհի: Այնպէս[11] մինչեւ[12] ընդ ամենեսեանց[13] մախանացն[14] չարութիւնք[15]: Եւ միով այսուիկ[16] զինու, ի սկզբանէ աշխարհի սկսեալ[17] մինչեւ ի կատարած յաւիտենից, զամենեսեան[18] խոցոտէ եւ ի վայր արկանէ ժանդացուցիչն[19] կենաց մերոց՝ բանսարկուն, որ խնդա ընդ մեր կորուստն, որ ի վայր |95բ| կործանեցաւն յաղագս մախանացն եւ զմեզ ինքեան զոյգ ախտիւն ի վայր կործանեաց: Ապա ուրեմն իմաստութիւնն էր[20], որ[21] ընդ յաչաղկոտի առն եւ ոչ ընթերակից[22] լինել հրամայէր[23] (Հմմտ. Առակ ԻԳ. 6), յաղագս ամենեցուն միանգամայն ըստ[24] կենցաղոյս հաւասարութեան խաւսացեալ: Քանզի, զոր աւրինակ, զդիւրայրելի անտառ խնամով մերով հեռագոյն ի հրոյն ի բաց դնել, սոյնպէս[25] պարտ է, որքան զյաչաղկոտացն զխաւսս զսիրելութիւնն ի բաց ածել՝ արտաքոյ մախանացն[26] նետիցն[27] զմեզ ինքեանս[28] առնելով: Զի եւ ոչ[29] այլազգ կարելի է ոչ շարամանել[30] ընդ մախանսն, եթէ ոչ յընտանութիւն[31] նոցա մերձեցեալք[32]: Արդ, վասն զի, ըստ Սողոմոնի բանին, «առն[33] նախանձ յընկերէ իւրմէ» (Հմմտ. Ժողվ. Դ. 4): Քանզի այսպէս ունի: Ոչ զԵգիպտացին յաչաղէ Սկիւթացին, այլ զազգակիցսն իւրաքան-

[1] A սքանչելն D սքանչելիք
[2] C կերակրել
[3] A կերակրաւղն
[4] A զդեւս
[5] C սրբել
[6] A եւ կաղք... լսէին]
[7] C գնային] + իսկ
[8] BE եւ]
[9] A եւ]
[10] A շնորհաւղ
[11] C այնպէս] այսպէս
[12] C մինչեւ]
[13] E ամենեսեանց] ամենեսեան էանց
[14] D մախանաց
[15] C չարութիւն
[16] C այսուիկ
[17] C սկսել
[18] C զամենիսէն
[19] C ժանդացուցիչն] զազատեցուցիչն

[20] A էր]
[21] AE որ]
[22] C ընթերակից] + յնթրեց ընդելութենէ D + յընթրեաց յընդունելութենէ
[23] A հրամաէ C հրամաէր
[24] C ըստ] ընդ
[25] C սոյնպէս] նոյնպէս
[26] A մախանաց
[27] C նետից
[28] C ինքեն
[29] A ոչ]
[30] E շարամանեալ
[31] C ընդանութիւն
[32] D մերձեցեալ
[33] C առ

չիւր ոք: Եւ[1] ընդ ազգի այնպիսւոյ[2] անծանաւթի ոչ նախանձի, այլ յընդելագոյնսն[3] եւ յընդելագունիցն ընդ դրացիսն եւ որք մերձքն են, եւ այլազգ ընտանեաց, եւ յայսոսիկ դարձեալ, ընդ հասակակիցսն[4] եւ ընդ ազգակիցս[5], եւ ընդ եղբարս: Եւ բոլորովին, զոր աւրինակ, ժանգ առանձինն ցորենոյ[6] ախտ, սոյնպէս մախանք սիրելութեան են հիւանդութիւնք: Զնա թէեւ[7] գովեսցէ ոք ի չարին, զի որքան ուժգնագոյն չարժեսցի, այնքան դժնդ|96ա|ակագոյն[8] է ստացողին: Քանզի, զոր աւրինակ, նետք բռնաբար բերեալք յորժամ զաւրաւորի իմիք եւ ընդդիմահարի ի վերայ անկանիցին՝ առ ձգողն[9] անդրէն[10] դառնան: Սոյնպէս մախանացն[11] չարժմունք՝ ոչ զոք տրտմեցուցանելով զյաչաղեալն[12]՝ ինքեան վէրք լինին յաչաղկոտին: Վասն զի ո՞ տրտմեալ նուազեցոյց[13] զընկերին բարին, այլ զինքն ծախեաց տրտմութեամբքն հալելով: Զի եւ քան զնոսին իսկ՝ զթիւնաբերսն[14] սատակիչս[15] գոլ, որք ախտանան՝ զյաչաղանան[16] իմանալի է: Զի եթէ նոքա ի ձեռն վիրացն ի ներքս տան զթոյնսն[17] եւ սուղ ինչ ապականութեամբ զխայթեցեալն ճարակին, իսկ զյաչաղկոտն ոմանք կարծեն եւ աչաւք միայն զվնասն ի ներքս արկանել, որպէս թէ քաջողջ մարմինք եւ ըստ հասակի առոյգ ի ծայրս գեղեցկութեանն ծաղկեալք հալին ի նոցանէ յաչաղեալք: Եւ բովանդակ համադամայն[18] կորնչել[19] մեծութեանն, որպէս հովանւոյ[20] իրիք սատակողի, ի մախողացն[21] աչացն[22] ցնդելոց[23] ժանդացուցանելով եւ ապականելով: Բայց ես զայս բան ի բաց առաքեմ իբր[24] ի բազմաց եւ ի կանանց մտեալ ի պառաւանց: Այլ զայն[25] ասեմ եթէ բարեատեաց[26] դեւք յորժամ ընտանիս իւրեանց գտցեն յաւժարութիւնս, ամենայն իրաւք նոքաւք առ ի յիւրեանց վարին կամս, որպէս զի ա|96բ|չաւք մախողացն ի սպասաւորութիւն վարեցեալք յիւրեանց կամացն[27]: Եթէ

[1] C եւ] էր
[2] C այնպիսւո
[3] A յընդելագոյնս E յընտելագոյնսն
[4] C հասակակիցս
[5] C ազգակիցս] դրացիսն
[6] E ցորենւո
[7] E զնա թէեւ] եթէ եւ C թէ
[8] A դժնդակագունէ BD դժընդակագոյն
[9] A ձգաւղն
[10] A անդրէն]
[11] A մախանաց
[12] C զյաչաղելն
[13] C նւազեցոյց
[14] A թունաբերսն CD թիւնաբերսն
[15] A սատակիչ
[16] A զյաչաղանս
[17] B զթոյսն
[18] A համանգամայն
[19] B կորընչել
[20] A հովանոյ C հովանո E հովանոց
[21] C մախողացն] մահանացն
[22] C աչաց
[23] C ցնդելո
[24] C իբրեւ
[25] BC զայն] զայս
[26] ABCD բարիատեաց
[27] C կամաց

յայդմանէ ո՞չ սարսռեսցես[1] *սպա-*
սաւոր զքեզ ինքեան[2] *առնելով*
սատակող դիւին, այլ ընկալցիս
զչարն[3]*, որով թշնամի լիցիս, որք*
ոչինչ զրկեցին եւ թշնամի յԱստու-
ծոյ[4] *բարւոյ*[5] *եւ անմախողի:*

5 *Փախիցուք յանըմբերելի չա-*
րէն: Աւձին է վարդապետութիւն,
դիւացն՝ դիւտ, թշնամւոյ[6]՝ *սերմն*[7]*,*
առհասատչեայ տանջանացն, խա-
փանիչ՝ բարեպաշտութեանն, ճա-
նապարհ՝ ի գեհենն[8]*, զըրկումն՝*
արքայութեանն: Եւ յայտ է
զիա՞րդ եւ նովիմբ[9] *երեսաւքն*
պատահեն յաչաղկոտքն: Աչք
այնպիսեացն ցամաք[10] *եւ անպայ-*
ծառք, այտք՝ տխուրք, յոնք[11] *ի*
վայր[12] *անկեալք, ոգին ախտիւն*
ամբոխեալ, զճշմարտութեան ա-
տեան ի վերայ իրացն ոչ ունելով:
Ոչ գործեսցես ըստ առաքինու-
թեան զգովելին ի նոսա, ո՛չ բա-
նիւ զաւրութեան[13]՝ *պարկեշտու-*
թեամբ զարդարեալ[14] *եւ չնորհիւ,*
ո՛չ այլ ինչ ի նախանձելեացն, եւ
չուրջ տեսանելեաց ոչինչ: Այլ
զոր աւրինակ՝ անգեղք առ ժահա-
հոտութիւնս բերեալք լինին՝ զբա-
զում խաղիւք եւ զյոլով հեչտալի
եւ անուշահոտ տեղեաւք[15] *ի վե-*
րայ թռչին, եւ ճանճք զառող-
ջաւքն[16] *ի բաց ընթանան, եւ առ*
վէրսն ճեպին. սոյնպէս յաչաղ-
կոտքն՝ զկենցաղոյս պայծառու-
թիւն եւ զմեծութիւն ու|97ա|ղղու-
թեանցն ոչ տեսանեն, իսկ վատ-
թարութեանցն ի վերայ դնեն[17]*, եւ*
եթէ սխալ[18] *է ինչ դիպեսցի որպէս*
բազում մարդկայինք, զայսոսիկ[19]
[20]*հրապարակայայտել*[110] *եւ ի նո-*
ցունց զայրն ճանաչել կամին: Զոր
աւրինակ՝ չարք կենդանագրացն ի
կարաւտութենէն սննդեան[21]
ունգացն[22] *կամ յումեքէ սպիոյ*[23] *եւ*
ի կարճութենէ ի բնութենէս կամ
յախտէ պատահեցելոյ[24] *զկերպա-*
րանս գրեցելոցն նշանակեն[25]*. առ*
ի վատթար յեղանակս, իսկ զգովե-
լին ի բաց արհամարհեն եւ ի
դրացւոյն[26] *չարեաց, զառաքինու-*
թիւնն արհամարհեն եւ հայհոյեն.
քանզի յանդուգն ասեն զարին եւ
անցաւ՝ զողջախոհն, զարդարն՝ ա-
պառում, չարամանկ. զիմաս-
տունն եւ զմեծավայելուչն իբրեւ
զամբարհաւաճ բամբասեն եւ զա-

---

[1] A *սառսեսցես* C *սարսռասցիս*
[2] E *ինքն*
[3] E *զչարիս*
[4] C *աստուծոյ*
[5] C *բարո*
[6] A *թշնամւոյն* C *թշնամոյն*
[7] E *սերմն*] *սէր*
[8] C *գեհեն* E *գեհեանն*
[9] D *նովիմբ*] *նորին*
[10] A *ցամաքք*
[11] A *յաւնք*
[12] A *վայր*] *վեր*
[13] A *զաւրութիւն*
[14] C *զարդարել*
[15] C *տեղաւք*
[16] A *զառողջովքն*
[17] E *դնին*
[18] A *սխալեալ*
[19] E *զայսոսիկ*] *զայնոսիկ*
[20] A *զայսոսիկ հրապարակայայտել*]
[21] D *անդեան*
[22] A *ըունգացն* E *ընկանցն*
[23] A *սպւոյ* C *տւո*
[24] E *պատահեցելոց*
[25] A *նշանակեն*] + *դժնդակք*
[26] C *դրացոյն*

զատն՝ որպէս զարբչիւռ, դարձեալ զտնաւրինականն՝ ռիժղ[1]: Եւ բոլորովին՝ յամենայն առաքինութեան[2] տեսակս ոչ տարակուսին՝ անուանցն[3] յընդդիմակաց[4] չարէն փոփոխելով: Եւ արդ՝ զի՞նչ. ի վատախաւսութեան[111] չարի՞ն զբանս կացուսցուք: Այլ այսոքիկ[5] իբրեւ կէսն իմն են բժշկութեանս[6]: Քանզի ցուցանել[7] ախտեցելոյն[8] զհիւանդութեան զմեծութիւնն, որպէս թէ[9] արժանի առնել ինքեան չարին զհոգն ոչ անպիտանացու: Եւ մինչեւ յայնոսիկ[10] թողուլ, եւ ոչ յառողջութիւնն աւժ|97բ|անդակել ոչ ինչ այլ է, քան եթէ արտաքս տալ տալ եւ թողացուցանել յախտին զաշխատեալն: Եւ արդ՝ որպէ՞ս արդեաւք [11]մի ախտասցուք ի սկզբանն զհիւանդութիւնն եւ կամ թէ՝ ի ներքոյ անկեալք՝ արտա՞քս փախիցուք: Թէ նախ[12] առաջին ոչինչ մեծ եւ առաւել, քան զբնութիւն մարդկայնուցս[13] ինչ դատիցիմք[14]. մի՛ զճոխութիւնս ի մարդկան, մի՛ զփառս ծաղկեալս, մի՛ զմարմնոյ քաջողջութիւն. Քանզի ոչ յանցաւորս սահմանենք զոլ զբարին, այլ ի յաւիտենականն եւ ի ճշմարիտն[15] մերձաւորութիւնն կոչիմք: Որպէս թէ, որ ընչաւետացն եւ ոչ նախանձ[16] արկանելի[17] է յաղագս ընչեղութեանն[18], եւ ո՛չ ճոխն յաղագս մեծութեանն պատուոյն, եւ ոչ՛ զաւրաւորն վասն ուժոյ մարմնոյն, ո՛չ իմաստունն յաղագս բանին գոյաւորութեան: Քանզի գործիք են այսոքիկ առաքինութեան, որոց բարիոքն[19] վրին՝ ոչ ինքեանք յինքեանս ունելով զերանութիւնն: Իսկ որ չարաչար նոքաւք վարի՝ ողորմելի է, զոր աւրինակ՝ սրով զոր էառ ի պատերազմողացն վրէժխնդրութիւն, այնու կամաւորապէս զինքն խոցոտիցէ: Եթէ բարւոք[20] եւ ըստ ուղիղ բանին ի մերձաւորսն ձեռնարկէ[21] եւ տնաւրինէ զաստուածայինսն[22], ոչ առ [23]յինքեան վայելումն գանձէ, գովելի լինել եւ սիրելի, իրաւացի է յաղագս եղբ|98ա|այրսիրութեան եւ հաւասարութեան բարուցն: Դարձեալ իմաստութեամբ ոք զանազանի եւ բանիւ Աստուծոյ պատուի[24], եւ

[1] C *ռիշդ*
[2] E *յառաքինութեան*
[3] C *անւանցն*
[4] C *յանդիմակաց*
[5] C *այսոքիկ*] *այնոքիկ*
[6] C *բժշկութիւնս*
[7] C *ցուցանեն*
[8] A *ախտեցելոյն*] *աչխատեցելոյն* E *աչխատեցելոցն*
[9] A *թէ*]
[10] D *յայնոսիկ*] *յայսոսիկ*
[11] C *արդօք*
[12] C *նախ*] *եւ*
[13] CD *մարդկայնոցս*
[14] C *դատիցիմք*] + *եւ*
[15] A *ճչմարիտս* B *ճչմարիտ*
[16] A *նախանճ*] DE *նախանճելի*
[17] C *արկանելի է*] *չարկանի է*
[18] C *ոչ*] + *յաղագս ընչեղութեանն*
[19] E *բարւոքն*
[20] CD *բարիոք*
[21] A *ճեռնարկանէ*
[22] A *զաստուծոյսն*
[23] A *առ*] + *ի*
[24] C *պատուի*

*պատմող[1] է քահանայական բա-
նիցն: Մի՛ մախասցիս ընդ այնպի-
սումըն եւ մի՛ կամեսցիս երբէք
լռեցուցանել[2] գնա, որ քահանա-
յական բանիցն է տեսող[3], եթէ Ոգ-
ւոյն չնորհի ընդունակ[4] է ոք, եւ
գովութիւն յայնցանէ, որք լսենն
յհետ երթայ: Քանզի քո է բարին
եւ քեզ առաքեցաւ ի ձեռն եղ-
բարըն վարդապետութեան պար-
գեւ[5], եթէ ընդունել կամեսցիս: Զի
եթէ՝ զաղբիւր բխեալ[6] [7]ոչ ոք խնու
եւ արեգական պայծառացելոյ ոչ
ոք զդէմսն ծածկէ, եւ ոչ յաչեաղէ
յայնոսիկ, այլ ընդ ինքեան մաղ-
թէ զվայելումն: Հոգեւոր բանին
յեկեղեցւոջ[8] բխեցելոյ[9] եւ բարե-
պաշտի[10] սրտի [11] ի չնորհաց Հոգ-
ւոյն[12] ի յաղբիւրացելոյ[13]՝ ո՞չ ի
ներքոյ կալցիս[14] գլսելիսդ՝ հան-
դերձ ուրախութեամբ, ո՞չ գոհա-
բար ընկալցիս զաւգտակարու-
թիւնն, Այլ խածանէ զքեզ խնդու-
թիւն լսողացն, եւ կամէիր, ար-
դեաւք[15], ո՛չ զաւգտեալն գոլ եւ
ո՛չ զգովողն: Զո՞րս այնոքիկ[16]
պատասխանի ունիցին առաջի գա-
տաւորին սրտից մերոց: Արդ,
բնութեամբ գոլ գեղեցիկ վարկա-
նելի է զոգւոյս[17] բարիս, իսկ գա-
ռաւել ծաղկեալն ընչեղութեամբ
եւ գաւրութեամբ պանծացեալն,
եւ քաջողջութեամբ մար|98բ|մնով,
գեղեցկաբար վարեցեալ, զոր ու-
նի, սիրել եւ ընդունել՝ որպէս հա-
սարակաց կենցաղոյս գործիս
ստացեալ[18], զի թէ յայնոսիկ ըստ
ուղիղ բանին ձեռնարկիցէ, եթէ
յընչիցն[19] մատակարարութիւն
աննախանձն իցէ կարաւտելոցն
եւ մարմնով սպասաւորութիւն
ընձեռիցէ[20] տկարաց, եւ զամե-
նայն գայլս գգոյաւորութիւնսն[21]
ոչ առաւել ինքեան վարկանիցի,
քան թէ ումեք կարաւտեցելոցն[22]:
Իսկ զոչն այսպէս առ այնոսիկ
կացեալ թշուառական[23] համա-
րեալ՝ մանաւանդ, քան եթէ նա-
խանձելի, զի մեծամեծս ունի առ ի
չարն գոլ զպատճառն[24]: Քանզի
այս է [25]յառաւել պատրաստութե-
նէն[26] եւ յիրաց[27] կորնչել: Զի եթէ
թոշակ անիրաւութեան[28] է յառա-
ւել պատրաստութենէն ընչեղու-
թիւնն՝ ողորմելի է փարթամն: Եւ*

[1] A պատմաւղ
[2] C լռեցուցանես
[3] A է տեսող] տուաւղ է
[4] C ընդունական
[5] D պարգեւէ
[6] C բխել
[7] A ոչ... պայծառացելոյ]
[8] C յեկեղեցոջ
[9] D բղխեցելոց
[10] C բարեպաշտ
[11] ABDE սրտի]
[12] C հոգոյն
[13] A աղբեւրացելւոյ E յաղբիւրացելոց
[14] CD կալցես
[15] C արդաւք
[16] C այնոքիկ] այնոցիկ
[17] C զոգոյս
[18] C ստացեալ] տոացել
[19] A ընչիցն C յնչիցն E յընչիցն
[20] AD ընձեռէ
[21] E գգոյաւորութիւնն
[22] C կարաւտացելոցն C + երանելի է
[23] A թըչւառական
[24] C պատճառս E զպատճառս
[25] A յառաւել... պատրաստութենէ]
[26] E պատրաստութիւն
[27] C յիրացն
[28] A անիրաւութեան

եթէ սպասաւորութիւն[1] ի յառաքինութիւնան ոչ ունի տեղի յաղաչանաց եւ որոց[2], զի նոցանէ աւգուտն ամենեցուն առաջի դնէ, բայց եթէ ոք արդեաւք[3] առաւելութեամբ չարեացն եւ զինքն յաչաղէ ի բարեացն: Բոլորովին իսկ ի վեր յառեալ[4] խորհրդովքն զմարդկայնովքս[5] եւ[6] առ արդարեւ բարին եւ գովելին հայեսցիս[7], բազում արդեաւք[8] կարաւտացեալս զապականացուսըս, եւ գերկրայինս[9] |99ա| երանելիս[10] գոլ, եւ նախանձելիս: Այսպէս ունելով, եւ ոչ իբրեւ ընդ մեծամեծս հիացեալ[11] յաշխարհականս[12], անհնարին երբէք մերձ լինել զմախանան: Եւ եթէ ամենեւին բաղձաս փառաց եւ կամիս քան զբազումս երեւելի լինել, եւ յաղագս այնորիկ ոչ համբերես երկրորդ գոլ (քանզի են եւ[13] այսոքիկ առ ի մախալն պատճառք), դու ի ստացուած[14] առաքինութեանն, որպէս ի մեծ ինչ վտակ, փոփոխեսցես զքո պատուասիրութիւնն[15], եւ մի՛ ամենեւին փարթամանալ ամենայն իրաւք կամեսցիս, եւ մի՛ ընտիր գոլ յաչխարհիս իրս: Քանզի եւ ոչ[16] ի քեզ են այդոքիկ, այլ արդար լիցես[17] եւ ողջախոհ, եւ իմաստուն, եւ արի, եւ համբերող ի բարեպաշտութեանն չարչարանս: Վասն զի[18] այսպէս եւ[19] զքեզ ինքն ապրեցուցես[20] եւ ի վերայ մեծամեծաց բարեացն մեծագոյն եւս կալցես[21] զերանելին լինելն[22]: Քանզի զառաքինութիւն ի մեզ, եւ կարելի[23] ստանալ աշխատասիրին, իսկ ընչիցն զգեստք եւ գեղեցկութիւնք մարմնոյն, ի մեծութիւնն արժանաւորութեանց ոչ ի մեզ: Արդ, եթէ եւ մեծ բարի[24] առաքինութիւն բաւականագոյն, եւ խոստովանելի[25] յամենեցունց ունի զնախապատուութիւն[26], զայսոցիկ մեք զհետ երթիցուք, որ լինել անճին[27], յայլոց ախտիցն եւ յաւէտ ի բոլորեցունց յաչաղան|99բ|ից ոչ մաքրեցելոյ[28]:

6 *Անհնարին է ոչ տեսանել[29] որպիսի՞ չար է կեղծաւորութիւն:*

---

[1] ABCD *սպասաւորութիւն*] + *ի*
[2] C *որոց*] *որ ոչ*
[3] A *արդեւք* C *արդաւք*
[4] C *յառեալ*] *առել*
[5] A *մարդկայնովքս* E *զմարդկայնովքն*
[6] A *եւ*]
[7] C *հայեսցիս*] + *է*
[8] A *արդեւք* C *արդօք* D *արդիւք*
[9] C *զերկրաինս*
[10] D *երանելի*
[11] E *հիացեալ*] *հայեցեալ*
[12] A *յաշխարհականս*
[13] C *են եւ*] *եւ են*
[14] A *ստացւած* C *զստացւածս*
[15] A *պատւասիրութիւնն*
[16] A *ոչ*]
[17] CE *լիցիս*
[18] B *այսպէս... Ամէն*]
[19] C *ի*] *եւ*
[20] A *ապրեցուսցես* C *ապրեցուցանես*
[21] C *կալցիս*
[22] C *լինել*
[23] E *կարել*
[24] E *մեծաբարի*
[25] E *խոստովանել*
[26] C *նախապատուութիւն*
[27] E *յանճին*
[28] CE *մաքրեցելոց*
[29] C *տեսանես*

Եւ նա պտուղ է մախանաց: Քանզի կրկին[1] բարք[2] մախանաց մանաւանդ ի մարդիկ լինին, յորժամ զատելութիւնն ի խորւոջ[3] ունելով՝ սէր ցուցանիցեն, աւծանեն զվերբեւութիւնն ըստ[4] ի ներքոյ ծովու վիմաց, որք սուղ ինչ ջրով ծածկեալք են, չար ոչ նախատեսեալ անզգուշիցն[5] լինին: Արդ, եթէ[6] մահ մեզ անդուստ[7] իբր յաղբերէ[8] ի վերայ ցնդի, բարեացն անկումն, Աստուծոյ աւտարութիւն, իրաւանց խառնակութիւնք եւ խոտորումն ամենեցուն համանգամայն[9] ըստ կենցաղոյս բարեաց: Հաւանեսցուք Առաքելոյ եւ «մի՛ լիցուք սնապարծք՝ զիրեարս յառաջ կոչելով, ընդ միմեանս մախելով» (Հռմք. Գղտ. Ե. 26), այլ մանաւանդ՝ «քաղցունք, բարեգութք[10]՝ շնորհելով[11] մեզ ինքեանց՝ որպէս[12] եւ Աստուած շնորհեաց[112] մեզ (Հռմք. Եփս. Դ. 32), րում փառք յաւիտեանս յաւիտենից[13]. ամէն[14]:

[1] C կրկին] + է
[2] C բարք] բերք
[3] C խորոջ D խորոց
[4] C ըստ] աստ
[5] A անզգուշիցս
[6] A արդ եթէ] արդեօք
[7] A անտուստ
[8] C յաղբիւրէ

[9] E համայնգամայն
[10] E բարեգործք
[11] E շնորհեսցէ
[12] E որպէս] որ
[13] CD յաւիտենից]
[14] C ամէն]

ԺԱ. [1]Ի ՍԱՂՄՈՍՆ ԱՌԱՋԻՆ[113]

1 «Ամենայն գիրք Աստուածաշունչք եւ աւգտակարք» (Բ. Տիմ. Գ. 16), յաղագս այնորիկ շարադրեալք [2]ի Հոգւոյն[3], որպէս զի իբր ի հասարակաց հոգւոց[4] բժշկարանի[5], ամենայն մարդ զբժշկութիւն իւրոց ախտից իւր|100ա|աքանչիւր ոք ընտրիցեմք: Քանզի բժշկութիւն, ասէ, դադարեցուցանէ[6] զմեղս մեծամեծս (Հմմտ. Ժղվ. Ժ. 4): Արդ, այլիմն մարգարէքն խրատեն եւ այլք[7]՝ պատմողքն[8], եւ աւրէնքն այլ, եւ այլ տեսակ առակին[9] խրատուց: Իսկ Սաղմոսացն գիրք յամենեցունց զաւգտակարագոյնն[10] առին: Մարգարեանայ զհանդերձեալսն, պատմութիւնս յիշեցուցանէ, աւրինադրէ կենցաղումըս, ենթադրէ[11] զգործականսն[12] եւ միանգամայն պարզաբար հասարակաց շտեմարանէ բարեացն վարդապետութեանց՝ իւրաքանչիւր ումեք յանկագոյն ըստ վերախնամութեանն գտեալ: Քանզի զհին վէրս[13] բժշկէ անձանցն[14] եւ նոր խոցիցն երագագոյն[15] ի վերայ ածէ զուղղութիւնս[16], եւ զանմեղն[17] ապրեցուցանէ, եւ բոլորովին ի բաց բառնայ զախտս, որքան կարողութիւն է, զանազանաբար անցանց ի կենցաղումս մարդկան զաւրանալով: Եւ [18]այսոքիկ հանդերձ՝ [19]իւիք անձնածութեամբ[114] [20]ներանուագք[115] եւ հեշտութեամբ զմիտս ողջախոհ ունելով[21]: Արդ, վասն զի ետես Հոգին սուրբ դժուարաւ[22] եկեալ յառաքինութիւն զազգս մարդկան եւ յաղագս ի ցանկութիւնս[23] միտելոյ՝ յուղիղ կենաց պղերգացեալս զմեզ, զի՞նչ առնէ: Ընդ[24] [25]նուագերգութեանն[116] վայելչութիւնն զաղանդն խառնեաց, որպէս զի հեշտալեաւ եւ հարթ լսելեաւք[26] ի բանից[27] զաւգտակարութիւնն զանխլաբար ընդունիցիմք: Ըստ իմաստուն բժշկացն, որք, զկծուագոյնս[28] դեղոցն տալով ըմպել հիւանդաց[29], մեղու բազում

---

1 C նորին ի Սաղմոսն առաջին D նորին սրբոյն Բարսղի ի յառաջին Սաղմոսն E նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի ի Սաղմոսն առաջին
2 B շարագրեալք
3 C հոգոյն
4 C հոգո C + ի
5 B բժշկարանէ
6 ABD ոչ] D դադարեցուցանէ] դարձուցանէ
7 E այլք] այլ
8 A պատմաւղքն
9 C առակին] առաքինի
10 C զաւգտակարագոյնն
11 ABCD ենթադրէ] ընթադրէ
12 C զգործնականսն

13 C վէրսն
14 C զանձանց
15 E երագագոյն] արագագոյն
16 C զուղղութիւնսն
17 C զանմեղսն
18 C այսոքիւք հանդերձիւք
19 C իւիք… ներանուագք]
20 E նորանուագք
21 C ունելով] առնելով
22 A դժւարաւ
23 C ցանկութիւնսն
24 ABE ընդ]
25 C նւագերգութեանն վաելչութեան D նուագութեանն
26 C լսելեւք E լսելեօքն
27 C բանիցն
28 AC զկծւագոյնս
29 CE հիւանդացն

անգամ զգաւաթն աւծանեն: Յաղագս այսորիկ յարմարութեանս այսորիկ[1] *նուագ սաղմոսից*[2] *մեզ իմացեալ, որպէս զի մանկունք ըստ հասակին եւ*[3] *կամ որով իսկ տղայք ըստ բարուց, որպէս կարծեն*[4]*, նուագ երգիցեն, իսկ*[5] *ձչմարտութեան ոգւովքն*[6] *խրատին: Քանզի ո՛չ*[7] *առաքելական ինչ եւ ո՛չ մարգարէական պատուիրան ի բազմացն եւ ի ծուլացելոցն զիւրաւ երբէք զյիշատակսն կալեալ երթիցէ, բայց զՍաղմոսից բանս եւ ի տան նուագ երգեն եւ ի հրապարակս բերեն: Եւ թերեւս ոք, յոյժ ի գազանեցելոցն*[8]*, ի սրտմտութենէ յորժամ սկսիցի զսաղմոսն*[9] *երգել, գնաց*[10] *վաղվաղակի՝ գազանութիւն ոգւոյն*[11] *նուագերգութեամբն*[117] *հանդարտացուցեալ:*

2 *Սաղմոս ցածութիւն ոգւոց, յաղթատուր*[118] *խաղաղութեան, զամբոխեալ եւ զալէկոծութեամբ լցեալ զխորհուրդսն զսպէ: Քանզի կակղեցուցանէ*[12] *զանձին սրտմտութիւն*[13] *եւ զպակչոտութիւն ողջախոհացուցանէ: Սաղմոս սիրոյ ժողովարան, մխութիւն ժողովեցելոցն*[14]*, թշնամեցելոցն հաշտարան: Քանզի ո՞ ոք թշնամի*[15] *համարել կարիցէ* |101ա| *ընդ որում զմին*[16] *առաքեաց առ*[17] *Աստուած զճայն, որպէս զի զմեծ բարեացն սէր Սաղմոսիւ տայ, որպէս եթէ*[18] *կապ ինչ առ ի միութիւն զերգակցութիւնն*[19] *իմացեալ եւ ի մխոյ պարու ճայնակցութիւն զժողովուրդն թուելով*[20]*: Սաղմոս զիւացն*[21] *փախուստ, հրեշտակաց աւգնականութենէ*[22] *ի վերայ ածումն, զէն*[23] *յերկիւղոյ գիշերականւոյ, հանգիստ աշխատութեանց*[24] *տուընջենայնւոց*[25]*, տղայոց ամրութիւն, երիտասարդաց պճնումն, ծերոց մխիթարութիւն, կանանց*[26] *զարդ յարմարագոյն: Զանապատս բնակեցուցանէ, զհրապարակս ողջախոհացուցանէ, տխմարաց*[27] *կարգաւորութիւն, յառաջատելոցն աճումն, կատարելոցն հաստատութիւն,* [28]*եկեղեցւոյ ճայն: Սա զտաւնս պայծառացուցանէ, սա ըստ Աստուծոյ*

---

[1] C *նուագ սաղմոսաց*
[2] E *Սաղմոսիս* E + *իցէ*
[3] C *կամ որով*] *բոլորովին* E *որով*] *բոլորովին*
[4] E *կարծին*
[5] E *իսկ*] + *ըստ*
[6] C *ոգովքն*
[7] C *ոչ*]
[8] E *գազանացելոյն*
[9] AB *Սաղմոսն*
[10] CD *գնա*
[11] C *ոգոյն* E *ոգւոցն* C *ոգոց* E *ոգւոյ*
[12] D *կակղացուցանէ*
[13] C *սամտութիւն*
[14] C *ժողովելոցն*
[15] D *համարել կարիցէ*] *համբերել կարասցէ*
[16] D *զմինն*
[17] ABDE *առ*]
[18] D *եթէ*] *թէ*
[19] E *զերդակցութիւնն*
[20] C *թւելով*
[21] C *զիւաց*
[22] ACDE *աւգնականութեան*
[23] BCE *յերկեղս գիշերականս* D *յերկիւղս գիշերականս*
[24] E *աշխատութեանց*] C *աշխատութեան*
[25] A *տունջենայնւոց* C *տունջենոց* E *տունջենայնոյ*
[26] ABD *կանանց*] *կենացն* E *կենաց*
[27] CD *տխմարաց*] *տխմարաց*
[28] B *եկեղեցւոյ... հասարակաց*]

զարմումթիւն գործէ: Քանզի եւ Սաղմոս ի քարեղէն սրտէ արտասուս արտաքս արտակոչէ: Սաղմոս հրեշտակաց գործ[1], հոգեւոր խունկ, երկնչաին քաղաքականութիւն: Ո՛վ իմաստութեան վարդապետին մտաց միանգամայն եւ զաւգտակարն ուսանել հնարեցաւ, ուստի եւ առաւել իմն տպաւորի յանձինս վարդապետութիւննն: Քանզի բռնադատեալ ուսումն ոչ բնաւորեցաւ յարամնալ[2], [3]իսկ հանդերձ հեշտութեամբ եւ չնորհիւ |101բ| մտեալ մնացական իմն յոգիսն նստի: Վասն զի զի՞նչ արդեաւք[4] ոչ ուսցիս աստուստ, ո՞չ զաւրութեանն զվայելչութիւնս, ո՞չ զարդարութեանն զհաստատուագոյնս[5], ո՞չ զողջախոհութեանն զպարկեշտութիւն, ո՞չ [6]զիմաստութեանն զկատարումն, ո՞չ զապաչխարութեանն[7] զաւրինակ[8], ո՞չ զհամբերութեանն զչափս[9], ո՞չ զոր ինչ ասասցես բարեացն: Ի սմա աստուածաբանութիւն կատարեալ, նախասացութիւն՝ հանդերձ մարմնով գալստեանն Քրիստոսի, սպառնալիք դատաստանի[10], յարութեան յոյս, երկիւղ[11] տանջանաց, աւետիք փառաց, խորհրդոյն[12] յայտնութիւնք: Ամենայն՝ որպէս ի մեծի իմիք եւ հասարակաց [13]չտեմարանի՝ ի դիրս Սաղմոսացն գանձեցաւ, ոյց բազմաց էից գործեացն երաժշտականացն, առ յասելն զՍաղմոսարանն յարմարեաց մարգարէս[14], ի վերայ[15], ինձ թուի, հնչեցեալ ի նմա չնորհն[16] Հոգւոյն[17] սրբոյ ցուցանելով, վասն որոյ այս միայն երաժշտական գործեացն[18] ընդդէմ բարբառոյն ի վերուստ ունի: Քանզի քնար եւ տաւիղ ի ներքուստ պղինձ հնչէ առ [19]կընտրնտոցն[119]: Իսկ սաղմոսարանս այս երաժշտական յարմարութեանց ի վերուստ ունի զպատճառսն, որպէս զի եւ մեք զվերինն խնդրել[20] վարժիցիմք եւ ոչ ի ցանկութենէ[21] նուազս[22] առ ի մարմնոյն ախտս վայրաբեր|102ա|իմք[23]: Եւ զայն եւս կարծեմ, մարգարէական բանս եւ խորհուրդս մեզ, եւ յայտնապէս եւ ի ձեռն գործուոյն[24] պատրաստեաց[25]: Ցուցեալ է, զի [26]նուագաւորք[120] եւ

[1] E գործք
[2] D յայայ մնալ
[3] C իսկ... մտեալ]
[4] C արդաւք
[5] C զհաստատութիւնն
[6] C զիմաստութեան զկատարումն
[7] A զապաչխարութեան
[8] C զաւրինակն
[9] C զչափ
[10] CD դատաստանին
[11] C երկեղ
[12] CD խորհրդոցն
[13] B չտեմարանի... ախտս]
[14] CE մարգարէս] + զի
[15] A վերայ] վերուստ
[16] C չնորհս E զնորհ
[17] C հոգոյն
[18] C գործեց
[19] CE կանդոցն
[20] E խնդրելով
[21] C ցանկութենէն E ցանկութեան
[22] C նւագս
[23] C վայրաբերեմք
[24] BDE գործոյս C գործեցս
[25] E պատրաստեցուցեալ է
[26] C նւագաւորք

քաջայարմարք զանճինս դիւրաւ ունին ի վերին գնացսն: Տեսցուք այսուհետեւ եւ զսկիզբն Սաղմոսացն:

3 *«Երանեալ է այր, որ ոչ գնաց ի խորհուրդս ամպարշտաց»: Շինողք, ըստ մեծութեան կազմուածոյն[1] բարձր յարուցանելոյ զուգաբանեալ բարձրութեանն, զհիմունսն արկանեն, եւ նաւակառոյցք, բիւրաբեր կացուցանելով[2] նաւ, ըստ պատահման ծանրութեանն եկելոյ զողմնափայտն կառուցանեն: Եւ ի լինելութեան[3] կեն-դանեացն [4]սիրտ՝ առաջին եկեալ[5] ի բնութենէս[6]՝ զուգաբանեալ հանդերձելումն[7] գոյացուցանել զկեն-դանին ի բնութենէն ունի զանկումնն, յաղագս որոյ չափաւորապէս ընտանի սկզբանցն չուրջ անկեցելոյ մարմնոյն[8], ըստ մեծութեան զանազանութիւն[9] կենդանեացն բացակատարի: Արդ, որպէս հիմն տան եւ ի նաւի[10] ողնափայտն[11], եւ ի մարմնի կենդանւոյ սիրտն, զայլս, ինձ թուի[12] զաւրութիւն ունել առ ի բովանդակ Սաղմոսացն կազմութիւնս եւ սուղս այս նախաչաւիղս[13]: Քանզի բազում ե՛ւ աշխատելի, ե՛ւ բիւր քրտամբք ե՛ւ վաստ|102բ|ակովք[14] լցեալս խրատել[15] հանդերձեալ էր՝ յառաջանալով բանիւս, բարեպաշտութեամբ նահատակեցելոցն՝ [16]նախ առեալ եցոյց զերանելի կատարածն, որպէս զի յուսով բարեացն բացակայիցն անտխրաբար զկենցաղոյս վիշտ բերիցեմք: Այսպէս[17] ուղեգնացացն՝ զխոչոր [18]ճանապարհ գնացելոցդ եւ զժուարակոխ թեթեւացուցանէ զաշխատութիւնն նոցա յարմարագոյն[19] յուսացեալ աւթեւանն, եւ վաճառականաց[20] առնէ համարձակել ի ծով ցանկութիւն չահիցն, եւ երկրագործաց գողանայ զաշխատութիւնն[21] պտղոցն յոյս: Ուստի եւ հասարակաց կենցաղոյս ուղղիչն մեծ վարդապետ, հոգին ճշմարտութեան[22], իմաստաբար եւ աբուեստապէս զվարձս[23] առաջի էարկ, որպէս զի[24] ի վեր յառեալք[25], զի ձեռս զվաստակսն մտաւք առ ի վայելումն ի բացակայ բարիսն փութայցեմք: [26]Երա-

[1] A *կազմւածոյն* C *կազմւածոցն* BD *կազմուածոցն*
[2] A *կացուցանելով*] *կառուցանելով*
[3] C *լիննելութեանն*
[4] C *սիրտն առաջի*
[5] C *եկեալ*] *անկել*
[6] C *բնութենէն*
[7] D *հանդերձելում*
[8] C *մարմնոցն*
[9] C *զանազանութեան*
[10] AB *նաւի*] + *դարձակն* C + *դարձողէ*
[11] C *ողնափայտն*] *առակն* D *փողնափայտ*
[12] C *թւի*
[13] A *նախաչաւիղ*
[14] CE *վաստակաւք*
[15] E *խրատեալս*
[16] E *նախ... ուղեգնացացն*]
[17] C *այսպէս*] + *եւ*
[18] C *ճանապարհն գնացելոցն*
[19] B *յարմարագոյն*] + *նոցա*
[20] C *վաճառականացն*
[21] BE *զաշխատութեանն*
[22] B *ճշմարտութենէ*
[23] C *զվարձ*
[24] A *զի*] *ըզի*
[25] C *յառեալք*] + *գրի*
[26] C *որ ոչ գնաց ի խորհուրդս ամպարշտաց*]

նեալ է այր, որ ոչ գնաց ի խորհուրդս ամպարշտաց: Արդ, է տիրապէս եւ նախաբար երանելի (ՃՄՊ. Ա. ՏՄ. Ա. 11), ճշմարիտ բարին: Եւ այս է Աստուած: Ուստի եւ Պաւղոս, յիշատակ հանդերձելոյն առնելով Քրիստոսի, ըստ վերայատնութեան[1] երանելւոյն[2] Աստուծոյ եւ Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի (ՃՄՊ. ՏԻՊ. Բ. 13): Քանզի երանելի էին[3], որ նոյն է բարին, առ որ ամենայն հայի, որում ամենայն բաղճայ, անփոփոխելի բնութիւն, անլոյծ կապանք[4], |103ա| անտրտում հանդէսք, յորում ոչ է այլայլումն[5], յոր ոչ մերձենայ փոփոխումն, բղխեալ[6] աղբիւր, առանց մախանաց չնորհ, անծախելի գանձ: Իսկ անուսմունք մարդք եւ զարդասէրք, անգիտացեալք գնորա բարւոյն[7] բնութիւն, երանեն բազում անգամ[8] զոչ իմիք արժանի՝ զընչեղութիւնն, զողջութիւնն, զերանելին գովել[9] ի կենցաղումս, որք ոչ ինչ են բարի իւրեանց բնութեամբ, ոչ միայն զի դիւրաւ ունին յընդդիմակն դառնալ, այլ զի եւ ոչ բարիս կարեն գստացողսն[10] բացակատարել: Քանզի ո՞ ոք արդար յաղագս ընչից, ո՞ ոք ողջախոհ յաղագս առողջութեան: Մանաւանդ հակառակն՝ եւ սպասաւորութիւն բազում անգամ[11] առ ի մեղսն չարապէս վարեցելոցն նոքաւք իւրաքանչիւր ումեք լինի: Արդ երանեալ՝ որ[12] բազմին արժանի է ստացեալ, որքան ի բաց բառնալ ի բարեացն է ընդունակ: Եւ զայսոսիկ զի՞արդ գիտասցուք. «Որ ոչ գնաց[13] ի խորհուրդս ամպարշտաց»: Յառաջ քան զասելն՝ զինչ է՝ ոչ գնալն ի խորհուրդս ամպարշտաց, կամիմ ձեզ ի տեղւոջս[14] խնդիր ինչ լուծանել: Ընդէ՞ր, ասէ, մարգարէս զայրն միայն ընտրելով երանէ: Մի արդեաւք[15] յերանութենէ զկանայս ի բա՞ց փակեաց: Մի՛ լիցի. |103բ| քանզի մի առաքինութիւն է առն եւ կնոջ[16], յաղագս որոյ ստացուած[17] երկաքանչիւրոցն[18] համապատիւ, որպէս եւ վարձ նոյն իւրաքանչիւրոց: Լո՛ւր Լինելութեանն: Արար, ասէ, Աստուած[19] զմարդն ըստ պատկերի Աստուծոյ, արար զնա (ՃՄՊ. ՈՆ. Ա. 27), արու եւ էգ արար զնոսա: Վասն զի որոց բնութիւն[20] մի[21], սոցա ներգործութիւնք նոյնք[22]:

[1] B *վերայայտնութենէ*
[2] D *երանելոյն*
[3] C *էին*] *է* E *է ինքն*
[4] C *կապանք*] *կենք*
[5] E *այլայլումն*] *այլումն*
[6] C *բխել*
[7] C *բարոյն*
[8] C *անկամ*
[9] BE *գովել*] *գոլ*
[10] A *զստացաւղսն*
[11] C *անկամ*
[12] ABDE *որ*] + *ոչ*
[13] C *գնաց* E *գնալ*
[14] C *տեղոյս*
[15] C *արդօք* D *արդիւք*
[16] CDE *կնոջ*
[17] C *ստացւած*
[18] CE *իւրաքանչիւրոց*] *երկաքանչիւրոցն*
[19] ABDE *Աստուած*]
[20] ABD *բնութիւնս*
[21] C *մի*] + *է*
[22] D *նոյն*

Եւ ոյց[1] գործ հաւասար՝ նոցին[2] եւ վարձ նոյն: Իսկ ընդէ՞ր արդեաք[3], զայրն յիշելով, զկին լռեաց: Վասն զի բաւական համարեցաւ[4], զմիոջէ բնութենէս[5] գոյացեալսն, յիշխանականէն զբաւանդակն ցուցանելով: Արդ, երանեալ է այր, որ ոչ գնաց ի խորհուրդս ամպարշտաց: Դիտեա՛ զբանիցս հաստատութիւն[6], որպէս իւրաքանչիւր ոք բառս աւանդիւք է[7] լցեալ: Ոչ ասաց՝ որ ոչ գնայ ի խորհուրդս ամպարշտաց[8], այլ՝ որ ոչ գնաց: Քանզի՝ որ ի կենցաղումս է դիպեալ՝ ոչ եւս է երանելի յաղագս անյայտութեան ելիցն, իսկ որ կատարեաց, զի[9] վայր անկեալս[10] եւ առանց վրիճելոյ[11] վախճանիւ[12] զկեանս փակեաց, սա ահա զգուշաբար երանելի անուանի[13]: Եւ ընդէ՞ր երանելիք արք[14] գնան յաւրէնս Տեառն (Հմմտ. Սղմ. ՃԺԸ. 1), քանզի ոչ գնացեալս անդ, այլ որք դեռեւս գնան: Երանելին բանս դնէ, զի զբարիսն գործելով՝ նովին իսկ գործովն զհաճելին ունին: Իսկ որք |104ա| ի չարէն փախուցեալ են ոչ, եթէ միանգամ ուրեք կամ երկիցս խոտորեսցին[15] ի մեղացն, գովեսցին, այլ եթէ կարասցեն զչարին փորձ[16] ամենեւին ի բաց բառնալ[17]: Ի բանիս կարգաւորութենէ եւ այլ մեզ տարակուսանք երեւեցան: Ընդէ՞ր ոչ զուղղիչն առաքինութեան երանէ, այլ զայն, որոյ ոչ է[18] արարեալ զմեղսն: Քանզի այսպէս ե՛ւ ձի, ե՛ւ եզն, ե՛ւ քար երանեսցին: Վասն[19] զի ո՞ր անշունչ եկաց ի ճանապարհի մեղաւորաց եւ ո՞ր անբան յաթոռս ժանդիցն նստաւ: Փոքր ինչ անսալով՝ գտցես զբժշկութիւնն[20]: Քանզի ի վերայ ածէ, այլ յաւրէնս Տեառն են կամք նորա, զի աստուածային աւրինացն վարժումն ի բանաւորս[21] միայնակն ունի: Իսկ մեք եւ զայն ասեմք եթէ՝ սկիզբն համբառնալոյն ի բարիս է հեռանալ[22] ի չարեաց: Քանզի «խոտորեա՛ ի չարէ, ասէ, եւ արա զբարի» (Սղմ. ԼԴ. 27): Իմաստապէս եւ արուեստաբար[23] յառաքինութիւնսն ածելով[24]՝ զհեռանալն ի չարէ սկիզբն[25] արար բարւոյն[26]: Վասն զի թէ վաղվաղակի առաջի արկեալ էր զկատարեալն՝ դանդա-

[1] C ոյց] որոց
[2] BCE նոցին] սոցին
[3] C արդաւք D արդիւք
[4] ABD համարեցաւ]
[5] C բնութենէ
[6] C հաստատութիւն] հաւաստութիւն
[7] D աւանդութեամբ
[8] D ամբարշտաց
[9] A ըզի
[10] C անկեալս
[11] C վրիճելոյ] ճառելո
[12] C վաղջանիւ
[13] ABDE անուան]
[14] BD արք] որք

[15] ABC խոտորեցին D խոտորիցին
[16] C փորձութիւն
[17] C բառնալ] դարձուցանել
[18] E որոյ ոչ] որ ոչն
[19] C վասն] քան
[20] C զբժշկութիւն
[21] C բանաւորն
[22] C հեռանալն
[23] AC արւեստաբար
[24] BD ածելով] ընծայելով
[25] C սկիսբն
[26] C բարոյն

դէիր արդեաւք[1] առ այն, որ ի ձեռսն էր:

4 Իսկ այժմ դիւրագոյնիք զքեզ ընդելուցանէ[2], որպէս զի համարձակեսցիս ըստ կարգին: Քանզի սանդղոց[3] նմանեալ |104բ| ասեմ ես զբարեպաշտութեանն ճգնութիւնս, սանդղոց[4] այնմիկ, զոր ետես երբեմն[5] երանելին Յակոբ, որոյ էր ոմն[6] առ[7] երկիր[8] եւ գետնանախանձ[121], եւ ոմն ի վեր քան զնա յերկին ահա ձգեալ: Որպէս, զի պարտ է[9], զդեռածեալսն ըստ յառաքինութեանն[10] կեանս[11] յառաջին աշտիճանս[12] դնել[13] զգարշապարս եւ ըստ միոյ միոյ[14] միշտ ի կարգ ելանել մինչեւ առ հասանել ի բարձրութիւն մարդկային բնութեանս[15] ի ձեռն սակաւ սակաւ յառաջատելով ի վեր ելանել: Զի որպէս սանդղոյ[16] առաջի[17] համբարձումնն է[18] յերկրէ հեռանալն, սոյնպէս եւ[19] ըստ Աստուծոյ քաղաքականութեան, սկիզբն է յառաջատութեան որոշումն ի չարեաց: Բոլորով[20] իսկ՝ ամենայն դանդաղում [21]պատահեցելոյ գործոյն է դիւրագոյն, որպէս՝ ո՛չ սպանանես[22], ո՛չ շնասցիս[23], ո՛չ գողասցիս[24] (Հմմտ. Եզկ Ի. 13-15): Անգործութեան իւրաքանչիւր ոք եւ անշարժութեան կարաւտանայ: «Սիրեսցես զընկեր քո» (Մտթ. ԺԹ. 19) եւ «վաճառեա՛[25] զքո գոյսն եւ տուր աղքատաց» (Մտթ. ԺԹ. 21): Եւ եթէ ոք վարեսցէ զքեզ մղոն մի՝ երթ ընդ նմա եւ երկուս (Հմմտ. Մտթ. Ե. 41), ներգործութիւնք են ըմբշաց վայելչականք[26], անձն[27] երիտասարդական ահա կատարեալք[28] առ ի յուղղութիւն[29]: |105ա| Որպէս թէ[30] սքանչացիր զիմաստութիւնն, որ ի ձեռն քաջավայելուչ եւ դիւրընկալ վեր ածէ զմեզ առ ի կատարելութիւնն[31]: Երիս[32] առաջի էարկ մեզ[33] պահպանութեանն[34] արժանիս, ո՛չ գնալ ի խորհուրդս ամպարշտաց, ո՛չ կալ ի ճանապարհի մեղաւորաց, ո՛չ նստել[35] յաթոռն[36]

[1] C արդաւք
[2] D ընդելեցուցանէ
[3] D սանդղից
[4] E սանդղոյն
[5] B երբեմն]
[6] C էր ոմն] երբեմն
[7] C առն
[8] E յերկինս
[9] ABD զի պարտ է]
[10] C յառաքինութեան
[11] C կենս
[12] C աստիճանսն D աստիճանս
[13] D դնելով
[14] E միոյ] B մի
[15] C բնութիւնս
[16] BCD սանդղոց
[17] BCD առաջին
[18] C է]
[19] C եւ]

[20] BC բոլորովին
[21] E պատահեցելոց գործոցն
[22] CD սպանցես
[23] E շնասցես
[24] E գողասցես
[25] C վաճառիս
[26] D վայելջականք
[27] BDE անձին
[28] C կատարեալք] կարօտելք
[29] C յուղղութենէ
[30] C թէ] զի
[31] C կատարելութիւնն] + երթիցէ
[32] C երիս] երիցս
[33] ABDE մեզ]
[34] C պահպանութեան
[35] C նստել] + ի
[36] C յաթոռս

ժանտից[1]: Բնութեան իրացն զհետ երթալով՝ զկարգս զայս ասացեալ ի վերայ եդ: Քանզի խորհիմք նախ[122] եւ ապա ի խորհուրդսն մնամք: Արդ, առաջին երանութիւն ի միտս մեր գոլ մաքուր, զի արմատ ի ձեռն մարմնոյ ներգործութեան[2] ի սրտէն[3] է[4] խորհուրդ: Քանզի շնութիւն ի յանձնէ հեշտասիրացն[5] բորբոքի, սոյն զմարմնոյն ապականութիւն գործէ, յաղագս որոյ եւ Տէրն ի ներքս ասէ գոլ, որ պղծէ զմարդն (Հմմտ. Մտթ. ԺԸ 18)*: Այլ վասն զի ամպարշտութիւն տիրապէս ասի[6] յԱստուած[7] մեղք[8], մի՛ լիցի ընդունել մեզ անհաւատութեամբ երբէք յերկուանալ[9] յաղագս Աստուծոյ: Քանզի այս է գնալ ի խորհուրդս ամպարշտաց, եթէ ասիցես ի սրտի քում՝ արդեաւք[10] է՞ Աստուած ուղղելով զամենայն, արդեաւք[11] է՞ Աստուած յերկնի տնաւրինելով ըստ իւրաքանչիւր ումեք: Արդեա՞ւք[12]՝ դատաստան, արդեաւ՞ք[13] հատուցումն իւրաքանչիւրոց[14] ըստ [15]գործոյ իւրում: Եւ ընդէ՞ր արդարք[16] աղքատանան եւ մեղաւորք ընչաւետանան,* |105բ| *սոքա տկարանան եւ նոքա զաւրանան, սոքա անպատիւք եւ նոքա՝ փառաւորք: Մի երբէք ինքեա՞նք աշխարհս[17] բերեալ լինի եւ դիպուածք[18] ինչ անբանք անկարգա՞բար վիճակեցուցանեն զկեանսն[19]: Եթէ զայսոսիկ զմտաւ ածիցես՝ գնացեր ի խորհուրդս ամպարշտաց[20]: Արդ, երանեալ է[21] այր, որ ոչ էառ[22] յաղագս[23] յԱստուծոյ[24] երկբայութիւն, որ ոչ կարճամտեաց[25] յաղագս մերձակայիցս, այլ համբերեաց ի յուսացեալսն, որ ոչ ընկալաւ յաղագս Հաստողին զմեզ կարծիս անհաւատս: Երանեալ եւ այն, որ ի ճանապարհի մեղաւորաց ոչ եկաց. Վասն զի Ճանապարհք կեանք ասին[26] յաղագս առ կատարածն իւրաքանչիւր ուրուք ծնիցելոցն[27] փութալ: Քանզի, որպէս ի նաւս քուն ելով, ինքեամբ ի հողմոյն[28] ի նաւահանգիստսն ածեալք[29] լինին, թէպէտեւ նոքա*

---

1 BCDE *ժանդից*
2 C *ներգործութիւն*
3 C *սրտի* C + *եւ*
4 C *է*] *ի*
5 C *հեշտասիրութիւն*
6 C *ասէ* E + *առ*
7 E *աստուած*
8 C *մեղքն*
9 C *յերկուանալ*
10 C *արդօք*
11 C *արդաւք* D *արդ*
12 C *արդօք*
13 C *արդօք*
14 C *իւրաքանչիւր*
15 C *գործոց իւրոց*

16 C *արդարք*] *արդաւք*
17 B *աշխարհ*
18 AC *դիպւածք*
19 C *զկենս*
20 D *ամբարշտաց*
21 BE *է*]
22 C *առ*
23 ABDE *յաղագս*]
24 C *աստուծոյ*
25 BD *կարճմտեաց*
26 C *ասին*] *են*
27 C *ծնիցելոյն*
28 C *հողմոցն*
29 C *ածել* E *ածեալ*

ոչ զգայցեն[1]*, այլ ընթացքն*[2] *նոցա առ կատարածն ճեպին, սոյնպէս*[3] *եւ մեք՝ ի ժամանակի կենացս մերոյ* [4]*յար ցնդելով, որպէս իւիք*[5] *չարժմամբ*[6] *անհատի եւ անհանգստեամբք*[7] *առ ի յընտանի իւրաքանչիւր ուրուք վախճան*[8] *մոռացեալ ընթացիւք կենացս մերոյ*[9] *փութամբք: Որպէս*[10] *քուն ես, եւ ժամանակ զքեւ զանազանէ*[11]*, զարթուցեա|106ա| ես, եւ անպարապ ըստ մտացդ ինչ, այլ սակայն կեանքդ ծախին, թէպէտեւ զգալեացդ փախչի*[12]*: Ընթացս իմն ընթանամք ամենեքեան*[13] *մարդիկ*[14]*՝ առ յընտանի*[15] *իւր կատարածն իւրաքանչիւր ոք ճեպելով: Վասն այնորիկ ամենեքեան*[16] *եմք ի ճանապարհի: Եւ այսպէս արդեաւք*[17] *առցես զճանապարհին իմաստս: Ուղեգնաց*[18] *վերայ կացեր ի կենցաղումս, յայսմիկ ամենայն անցանէ*[19]*, ամենայն զկնի քո լինի: Տեսեր ի ճանապարհի տունկ կամ բանջար կամ ջուր, կամ որ ինչ պատեհ է*[20] *արժանի տեսման: Փոքր ինչ զուարճացար*[21] *եւ*[22] *ապա զանց արարեր: Դարձեալ պատահեցեր քարանց եւ ձորոց, եւ գահից, եւ ժայռից կամ թերեւս ուրեք գազանաց եւ սողմնոց, եւ փչոյ*[23]*, եւ այլոյ*[24] *իմիք խոտոց*[25]*, սակաւ ինչ տրտմեցար եւ ապա լքեր: Այսպիսի եւ կեանք*[26]*, ոչ վայելչականքն մնացականք են եւ ոչ տրտմականքն*[27] *բաւականապէս ստացեալք: Ճանապարհ*[28] *է ոչ քո, այլ եւ ոչ մերձ*[29] *է գոյքս քո: Ի ճանապարհն գնալ՝ միանգամայն առաջին հետն չարժեցաւ*[30] *եւ վաղվաղակի, որ զկնի նորա քայլն մատուցաւ եւ յետ այնորիկ կարգեալն:*

5 *Դիտես*[31] *եւ զկենցաղոյս եթէ ոչ յարանմանն*[32]*: Զերկիր այսաւր դու գործեցեր եւ |106բ| վաղիւ՝ այլ ոմն, եւ զկնի նորա՝ միւսն: Տեսա՞նե զանդաստանս*[33] *զայսոսիկ եւ* [34]*զբազմակատարս զտունս*[35]*: Քա-*

[1] C *ագայցեն*
[2] C *ընթացք*
[3] BC *սոյնպէս*] *այսպէս*
[4] B *յար ցնդելով*] *յարցն դնելով*
[5] C *իւիք*] *իրք*
[6] C *չարժմամբք*
[7] D *անհանգըստեամբ*
[8] C *վաղջան*
[9] C *մերոց*] *մարդոյ*
[10] E *որպէս*] + *ի*
[11] D *զանազանէ*] *անցանէ*
[12] CE *փաղչի*
[13] C *ամենիքեն*
[14] ABDE *մարդիկ*]
[15] C *յնդանի*
[16] C *ամենիքեն*
[17] C *արդաւք* D *արդիւք*
[18] E *յուղէգնաց*
[19] E *յանցանէ*
[20] DE *պատեհ է*] *պատահէ*
[21] C *զւարճացար*
[22] E *եւ*] *կամ*
[23] CDE *փչոց*
[24] CDE *այլոց*
[25] ABE *խոտաց* D *խստաց*
[26] C *կենք* DE *կեանքս*
[27] C *տրտմականքն*] + *են*
[28] C *ճանապարհ*
[29] D *մերձ*] *մեր*
[30] C *չարժեց*
[31] D *դիտես*] *դիտես*
[32] C *յարամնա* D *յար մնան*
[33] C *գանդաստանս*
[34] CD *բազմակատար տունս*
[35] BE *տունս*

նի՞[1] *ահա անուանք*[2] *նոցա իւրաքանչիւր ոք փոփոխեցան: Այսր անուան ասացաւ եւ ապա անուանեցաւ*[3] *միւսոյ ուրումն եւ այս անուն փոխեցաւ, եւ դարձեալ այժմ այլոյ*[4] *ասի: Իսկ արդ՝ ո՞չ արդեաւք*[5] *ճանապարհ է մեր կեանքս*[6]*, այլ երբեմն զայլ ոմն ընդունելով եւ*[7] *զամենեսեան կալեալս յիրեարս կարդէ: Արդ երանեալ, որ ոչ եկաց ի ճանապարհի մեղաւորաց: Եւ զի՞նչ ոչ եկացն է: Եւ*[8] *դեռ զառաջին հասակի*[9] *լեալք*[10] *մարդիկ ո՛չ ի չարութեան եմք եւ ո՛չ յառաքինութեան (քանզի անընդունակ է հասակս այս երկաքանչիւրոցն ունակութեանցն*[11]*): Իսկ յորժամ բանն մեր*[12] *կատարի, յայնժամ լինի դրեալն՝ «ի գալ պատուիրանին*[13] *մեղքն կենդանացան, եւ ես մեռայ» (Հռ. Է. 9) Քանզի ծագեն խորհուրդք չարք՝ յախտիցն մարմնոյ*[14] *յանճանց մերոց ծնեալք: Վասն զի արդարեւ՝ եկեալ պատուիրանն*[15] *այս է ծանաւթութիւն բարւոյն*[16]*, եթէ ոչ տիրիցէ*[17] *վատթար խորհրդոյն*[18]*, այլ թողացուցանէ ախտիցն ստրկանալ զխորհուրդն, կենդանացան մեղքն*[19] *եւ մեռան միտքն*[20]*՝ մեռեալ լինելով ի յանցանսն: Արդ, երանի է, որ ոչ յամեաց ի ճանապարհ մեղաւորաց,* |107ա| *այլ լաւ խորհրդով առ ի բարեպաշտ քաղաքականութիւն վազեաց: Քանզի երկուք են*[21] *ճանապարհք*[22]*՝ հակառակք*[23] *միմեանց. մին*[24] *ընդարձակ է եւ դիւրավայր*[123]*, իսկ միւսն անճուկ է*[25] *եւ նեղ*[26]*: Եւ երկու առաջնորդք՝ երկաքանչիւր ոք առ ինքն դարձուցանելով, վերաճեռնելով*[124]*: Եւ ունի մին*[27] *զհարթ ճանապարհն*[28] *եւ զընդարձակ՝ մոլորութեանն առաջնորդ, խաբեբայ ի ձեռն հեչտութեանց առ ի կորուստ զփութացեալսն քարշելով, իսկ միւսն խոժոռ (?) եւ զառ իվեր հրեշտակ բարի՝ աշխատութեամբ*[29] *առաքինութեանցն առ երանելի կատարած զհետ երթեալսն տանի: Մինչ դեռ տղայ է իւրաքանչիւր ոք ի մէնջ, զմերձ էիս*[30] *զհեչտութեան*[31]

[1] C *քանզի*
[2] C *անւանք*
[3] C *անւանեցաւ*
[4] C *այլոց*
[5] C *արդօք*
[6] D *կեանք*
[7] C *զամենիսեն կալեալս*
[8] BC *եւս*
[9] E *հասակին*
[10] B *լիալք* C *լել*
[11] E *ունակութեանց*
[12] B *մեր*]
[13] AC *պատուիրանին*
[14] C *մարմնոյն*
[15] AC *պատուիրանն*
[16] C *բարոյն*
[17] CD *տիրեսցէ*
[18] C *խորհրդոցն*
[19] C *մեղքն*
[20] D *միտք*
[21] C *է*]
[22] CE *ճանապարհի*
[23] C *հակառակ*
[24] D *մինն*
[25] ABDE *է*]
[26] C *նեղել* D *նեղեալ*
[27] C *մինն*
[28] C *ճանապարհ*
[29] C *աշխատութեամբ*] *իշխանութեամբ*
[30] B *էիս*] *էիցս*
[31] CE *հեչտութեան*

զհետ երթայ եւ ոչ մի ինչ հան-դերձելումն խնամս առնէ: Իսկ այր ահա լեալ[1]՝ զկնի կատարման խորհրդոյն[2]՝ որպէս տեսանել կար-ծէ զկեանսն ինքեամբ որոշելով[3] առ ի յառաքինութիւնն[4] եւ չա-րութիւն, եւ ստիպագոյն առ եր-կաքանչիւրսն զակն ոգւոյն[5] դար-ձուցանելով՝ յար առ միմեանս դա-տի զերկաքանչիւրոցն զգոյս[6]: Որ մեղաւորացն են կեանք՝ զամե-նայն ցուցանեն զմաւտաւոր յա-ւիտենիս վայելչականս[7], իսկ ար-դարոցն[8] միայն[9] երեւի[10] զհանդեր-ձելոց բարեացն: Եւ ապրեցելոցն ճանապարհ որքան բարին խոս-տանայ զհանդերձեալսն, այս-քա|107բ|ն աշխատելիս[11] տայ զյա-րագոյսս[12]: Իսկ հեչտալի եւ պակչո-տեալ կեանք ոչ զյուսացեալսն առ յապայս, այլ զառ ժամայն[13] գոյսն առաջի կարկառեն զվայելսն հեչ-տանայ: Ամենայն անձն եւ խո-նարհի մտաւք, յորժամ խորհի յա-ւիտենական առաքինութեանն ցանկալով[14]: Իսկ յորժամ հայեսցի առ մերձակայս՝ զցանկութիւնն նախապատուէ[15]: Աստ տեսանէ զմարմնոյ բարի կիրս եւ անդ՝ ի ծառայութիւն ածել[16] զմարմին[17], աստ՝ արբեցութիւն, անդ՝ պահս, աստ՝ ծաղր անարգել, անդ՝ [18]ար-տասւոր ձգեալ, աստ՝ կաքաւս, անդ աղաւթս, աստ՝ փողս, անդ՝ հառա-չանս, աստ՝ պոռնկութիւն եւ անդ՝ կուսութիւն: Արդ, վասն զի ճշմարտաբար բարին խորհրդով ըմբռնելի է եւ[19] հաւատով (հեռի բնակեաց[20], եւ «ակն ոչ ետես, եւ ունկն ոչ լուաւ[21]» (Ես. Կդ. Ե. 9)), իսկ զմե-ղաց ցանկութիւնն ի ձեռին ունի եւ ի ձեռն ամենայն զգայու-թեանցս[22] ցնդէ զվայելումնն[23]: Ե-րանեալ[24] է[25], որ ոչ խոտորեցաւ ի հեչտութեան խաբկանս[26] առ[27] ի կորուստ, այլ համբերութեամբ[28] յուսոյ փրկութեանն սպասեսցէ եւ ընտրման[29] ճանապարհաց[30] երկա-քանչիւրոց ոչ ել ի վերայ[31] ճանա-պարհին, որ ածէ[32] ի վաթթարն:

---

[1] B *լիեալ* C *լել*
[2] CD *խորհրդոցն*
[3] ABD *որոշելով*] + *զկեանսն*
[4] C *յառաքինութիւն*
[5] C *ոգոյն*
[6] C *զգոյսս*
[7] D *վայելչականս*
[8] C *արդարոյն*
[9] ABD *միայն*]
[10] C *երեւին*
[11] C *աշխատելիս*
[12] D *զյարագոյս*
[13] B *ժամայս*
[14] E *ցանկանալով*
[15] C *նախապատուէ*
[16] B *ածել*] *ածեալ*
[17] C *զմարմինն*
[18] D *արտաւսր ձգեալ*] *արտաձգեալ*
[19] ABCE *եւ*]
[20] C *բնակեց*
[21] C *լուաւ*
[22] C *սգայութեանցն* E *զգայութեանցն*
[23] C *զվայելումն*
[24] C *երանել*
[25] BDE *է*]
[26] E *խաբանս*
[27] A *այր*
[28] E *համբերութեամբն*
[29] E *յընտրման*
[30] DE *ճանապարհի*
[31] D *վերայ*]
[32] ABDE *ածեն*]

6 *Եւ յաթոռ ժանդից ոչ նստաւ: Արդեաւք[1] զա՞յս աթորս ասիցէ, ի վերայ որոց հանգչին մեր մարմինքս: Եւ զի՞նչ ի փայտէ առ[2] մեղսն[3] փոխ*|108ա|*ատրութիւն, որպէս զի ոչ եւ ի մեղաւորէ ըմբռնեցեալ աթոռն որպէս ի պղծո՞յ ինչ ի բաց փախչելի է: Կամ եթէ՝ կարծել մեզ պա՞րտ է աթոռ ասել զհաստատութիւնն[4] եւ ի մնալն[5] ի[6] դատել զչարութեանն զդեգերանսն[7]: Զոր պահելի է մեզ, վասն որոյ աշխատասիրաբար առ ի դեգերել ի մեղացն ունակութիւնն ինչ, որ ի դժուարաշարժս[8] անձանց առնէ: Քանզի հնացեալ ախտ ոգւոյ[9] եւ չարութեան վարժումն ժամանակաւ հաստատեալ դժոխաբուժելի է, եւ կամ անբժշկելի բոլորովին ի բնութեանն[10], որպէս բազումք, սովորութեանց փոփոխմունք: Արդ, աղաւթ իցէ արժանի ոչ մերձենալ ի չարն: Երկրորդ՝ նաւարկութիւն վաղվաղակի զկնի փորձութեանն, որպէս ի թունաբեր[11] վիրաց ի բաց փախչել[12] ըստ գրեցելումն ի Սողոմոնէ յաղագս կնոջ[13] վատթարի՝ զի մի ի վերայ կառուսցես[14] զքո ակն առ նա, այլ ի բաց վազեայ. մի՛ յամեսցես (Հմմտ. Առակ Թ. 18): Իսկ այժմ գիտեմ զոմանս ի մանկութեան[15] առ ի մարմնոյ ախտս վայրաձգեալս եւ մինչեւ ի կատարած սորին[16] ընդունելութեամբ չարին ի մեղսն մնացեալս[17]: Քանզի որպէս ի տղմի թաւալեալք խոզք միշտ մածուցանեն յինքեանս զկաւն, սոյնպէս եւ այնորիկ, որ ի ցանկութենէն[18] զազրութիւնս հանապազաւր յարեն յինքեանս: Արդ, երանի՝ մի խորհել զչարն,* |108բ| *իսկ եթէ ըստ յափշտակութեան[19] թշնամոյն ընկալար յանձն զխորհուրդս ամպարշտութեան՝ մի՛ կայցես[20] ի վերայ մեղացն: Եւ եթէ զայսոսիկ կրեցեր[21]՝ մի՛ հաստատեսցիս ի չարիսն: Արդ, մի՛ նստիցիս իվերայ աթոռոյ ժանտից: Եթէ իմացար զաթոռն զինչ ասէ բանս, զի զբաւականութիւն[22] ասէ զչարին նախաթոռ, քննեա՛ զոյց [23]անուանեաց ժանտս[24]: Ասեն զժանտախտն[25], որք յայսոսիկ դժնեայքն են, յորժամ ի մի մարդ եւ յանասուն մերձենայ ըստ փոխատրութեանն յամենայն մաւտաւորսն*

---

[1] C *արդօք այս*
[2] C *առ*] + *ի*
[3] C *մեղս*
[4] B *զհաստատութեանն*
[5] C *մնալ* E *զմնալն*
[6] CE *ի*]
[7] BE *դեգերանսն* C *դեգերանս*
[8] AC *դժւարաշարժ*
[9] C *ոգո*
[10] C *բնութեան*
[11] CD *թիւնաբեր*
[12] C *փաղչել*
[13] A *կնւոջ*

[14] B *կառուցես*
[15] E *մանկութենէ*
[16] E *սորին*] *նորին*
[17] D *մնացեալ*
[18] B *ցանկութենէն*] *ցանկութենէ են*
[19] A *յապշտակութեան* C *յաբշտակութիւն*
[20] C *կացցես*
[21] C *կրեսցիս*
[22] C *զբօականութիւնն*
[23] C *անւանեց ժանդ*
[24] DE *ժանդս*
[25] E *զժանդախտն*

ճարակի. քանզի բնութիւն գոլ ախտի[1] այսպիսի, յիրերաց ամենեքեան լցեալք լինին հիւանդութեամբ: Այսպիսիք ոմանք[2] են եւ գործոնեայք[3] անաւրէնութեանն[4]: Վասն զի այլայլում զախտն տալով հիւանդակիցք լինի միմեանց եւ ի միասին կորնչին: Կամ եթէ ո՞չ տեսանես զպոռնիկս[5] ի հրապարակս նստելով եւ[6] պահելով[7] (ծաղրելով) զողջախոհացն՝ պատմեն եւ զիւրեանց զամաւթալի[8] գործն[9] եւ զխաւարային զիրսն, եւ զախտսն անպատուութեանն[10] թուելով[11] որպէս զառաքինութիւն եւ կամ զայլ ինչ քաջութիւնս[12]: Սոքա են ժանտք[13], որք զիւրեանց չարն յամենեսեան ածել յաղթասիրեն եւ զբազումս ինքեանց նմանողս լինել պատուասիրեն[14], որպէս զի հաւասարութեամբ չարեացն փախչ|109ա|իցեն[15] ի թշնամանաց[16]: Քանզի եւ ոչ հուր ի [17]դիւր այրելի նիւթ մերձեննալ[18] կարէ, եթէ[19] ոչ ամենայն ընդ նա անցանէ եւ այլազգ եթէ պատահիցէ հողմն[20], որ վարիցէ[21] զբոցն՝ բերելով եւ ոչ զմեղս ի մի մերձեցեալ, եթէ ոչ եւ [22]յամենեսին մերձաւորսն երթալ լուցանելով զնա հոգւոյն [23]չարութեամբ: Քանզի պոռնկութեան հողմն[24] ոչ համբերէ ի միոջ[25] միայն կալ զանաւրէնութիւնն, այլ վաղվաղակի հասակակիցքն[26] ըմբռնեալք լինին. երգք եւ արբեցութիւնք, եւ գարշելի պատմութիւնք՝ ընդ բոցս ըմպելով[27] եւ ընդ նմին ծիծաղելով, եւ ամենայն առ նոյն մեղս բոցակիզեալք լինին: Արդ, եթէ փո՞քր իցէ ժանտախտս այս կամ՝ սակա՞ւ ինչ փոփոխումն չարիս: Եւ զի՞նչ՝ որ ընդ ագահին[28] նախանձի կամ որ[29] յայլ իմեքէ ի[30] չարութենէ եւրեւի[31] իմն ի քաղաքական գաւրութենէ ընկալեալ, կամ եթէ ազգաց առաջնորդութիւն ունելով, կամ զաւրականաց իշխանութիւն եւ վատթար ախտիւն է զանկեալ[32], ո՞չ ինքն իսկ անձնն[33] զժանտախտն ընկալաւ, զորոյ նա-

[1] E *ախտին*
[2] AC *ոմանք են*] *ոք բանք*
[3] BD *գործաւնեայք* C *գործօնայք* E *գործօնեայք*
[4] E *անօրէնութեան*
[5] C *զպոռնիկն*
[6] B *եւ*] +*ոչ*
[7] B *պահելով*] *պատմելով*
[8] D *ամօթալի*
[9] C *գործն*
[10] DE *անպատուութեան*
[11] C *թուելով*
[12] C *զքաջութիւնս*
[13] CDE *ժանդք*
[14] D *պատուասիրեն*
[15] C *փախիցեն*
[16] C *թշնամանացն*
[17] E *դիւր այրելի*] *դիւրայարելի*
[18] B *մերձանալ*
[19] ABDE *եթէ*]
[20] CDE *հողմ*
[21] CD *վարէ* E *վազէ*
[22] C *յամենիսէն մերձաւորս*
[23] CE *հոգոյն*
[24] D *հողմ*
[25] C *միոջէ*
[26] C *հասակակիցսն*
[27] A *ըմբելով* E *ուտելով*
[28] C *ագահն*
[29] D *որ*]
[30] ABDE *ի*
[31] C *երեւի երեւելի*
[32] C *զանկեալ*] *զանգիտել*
[33] C *անձն* E *յանձն*

խանձի զչարն ընտանի իւր առնելով: Քանզի կենացն պայծառութիւնք երեւեցուցանեն նոցա եւ զախորժակն[1] ցանկալիս, եւ զաւրականքն բազում անգամ զաւրապետաց նմանին, որք եւ ի քաղաքսն են բազմութիւնք նախանձին ընդ զաւրաւորսն: Եւ բոլորովին իսկ՝ յորժամ միոյ |109բ| չարի նմանութիւն արժանի բազմաց կարծեսցի՝ ընտանեբար եւ յարմարաբար ասասցի ժանտախտս իմն ոգւոց[2] ի վերայ բերեալ կենցաղոյս: Քանզի ի չարութեան երեւելին զբազումս ի[3] նմանող[4] նախանձն զդիւրագթելիսն[125] ձգել: Վասն զի յայլ յայլմէ ապականութեամբք լցեալ լինին, ժանտացուցանել[5] զոգիսն այսպիսիքս ասացին: Արդ, մի՛ նստիցիս յաթոռ[6] ժանտից[7] եւ մի՛ ընկալցիս աթոռակցութիւն մարդկան ապականացողաց եւ ժանտացուցանողաց, եւ մի՛ յամեսցես ի չարութեան խորհուրդսն: Այլ[8] բանս դեռ[9] ի նախաչափսն է, իսկ զբազմութիւնս տեսանեմ զչափաւորութեամբն առաւելեալ, որպէս եւ ձեզ ոչ դիւրին գոլ յոլովութեանն[10] պահպանութիւն[11], ոչ ինչ[12] սպասաւորութիւն բանիս[13], յաղագս սննդակից[14] հիւանդութեան ձայնիս ի մէնջ նուազեալ[15]: Զի եթէ [16]անկատարաբար ասացեալքս[17] զչարին փախուստ եցոյց եւ ի ձեռս[18] բարի գործոց զկատարելութիւն[19] մերձ դնելով, սակայն բարեմիտ լսելեաց յարագրեալ զմերձաւորսս[20], խոստանամք, Աստուծոյ տալով, զվերստին լրումնն[21] եւ զմնացեալսն, եթէ ոչ յամենեւին արդեաւք[22] երթայցեմ լռութիւն[23], եւ մեզ տացէ Տէր ասացելոցս[24] վարձ[25] եւ ձեզ՝ պտուղ, [26]որոց լուայքն՝ չնորհաւքն Քրիստոսի, նմա փառք[126] յաւիտեանս[27]. ամէն[28]:

[1] C զախորժականն
[2] C ոգոց D ոգւոց
[3] B ի]
[4] D նմանողս
[5] E ժանտացուցանելով
[6] D յաթոռս
[7] C ժանդիցն
[8] ABDE այլ] արդ
[9] C դեռեւս
[10] C յոլովութեան
[11] BCD պահպանութիւն] + եւ
[12] BD ոչինչ] ոչ ինձ
[13] E բանիցս
[14] C անդակից
[15] C նւազել
[16] C անկատարաբար] + ասացաւ
[17] C ասացելքս
[18] D ձեռն
[19] C զկատարելութիւնն
[20] C զմերձաւորս
[21] C լրումն
[22] C արդօք D արդիւք
[23] C լռութեամբ
[24] E զասացելոցս
[25] C վարձս
[26] C զորս լսայքն
[27] D յաւիտենից
[28] C ամէն

1 *Ի յաւժարմտութիւն*[2] *հայելով ձերոյ*[3] *լսելեաց եւ իմոյ զաւրութեանս տկարութիւն՝ եկն յիս պատկեր իմն մանկան հզաւրագունի այսուհետեւ ոչ եւս զատուցեալ ի կաթանէ՝ խանդելով*[4] *զմաւրն զստինս ի տկարութիւնս փախչիցիմք: Զորոյ*[5] *եթէ զգասցէ*[6] *մայրն ցամաքեալ ունելով զաղբիւրս*[7] *կաթինն, ձգելով եւ ճմլելով*[8] *զստինսն ընձեռէ՝ ոչ զի կեբակրեսցէ զտղայն, այլ զի դադարեցուսցէ զլացեալն: Նոյնպէս*[9] *եւ մեր*[10] *այժմ ցամաքեալ յերկարութեամբ եւ զանազան մարմնոյ հիւանդութեամբ: Սակայն առաջիկայ ձեզ*[11] *ոչ վայելելոյ արժանաւոր, այլ հաւանդութիւն իմն ընձեռել, վասն զի սիրոյդ ձերոյ առաւելութիւն բաւական է եւ յատուկ ձայնիւ, որ ի մեզ ցանկութիւնս*[12] *ցածուցանել*[13]*: Արդ, ասասցէ այսուհետեւ Աստուածոյ*[14] *Եկեղեցի եւ վարդապետեսցի ասելով զոր այժմ ասեաքն*[15]՝ *տուր մեզ աւգնութիւն ի նեղութեան*[16]*, եւ անոտի է փրկութիւն մարդոյ: Որպէս թուի*[17] *եւ ոչ պատճառել զհիւանդութիւն մեզ Սաղմոսիս միտք թողացուցանեն*[18]*, զի եթէ նեղութիւն աւգնութեան է առիթ*[19]*, այլ ոչ հիւանդութեան պատճառ: Արդ, որոց պարզաբար յաղագս մեղաց եւ կամ վասն մարդասիրութեանն Աստուծոյ դար|110բ|ձեալ ընդունողացն պատչաճ է ասել՝ Աստուա՛ծ, մերժեցեր զմեզ եւ աւերեցե՛ր*[20] *զմեզ*[21]*, բարկացար եւ գթասցիս ի մեզ: Վասն զի յաւէտ ի կարգաւորութիւն բանս Սաղմոսիս մտաց անկաւ:*

2 *Եւ չափաւորապէս մերձեցուք ի սորա պատմութիւն*[22] *եւ ի մեկնութիւն*[23] *առաջիկայ Սաղմոսիս զնոյն բանիւ: Ըստ վերագրին*[24] *ոչ եւս այժմ գտնաւ ուրեք կացեալ յաստուածաշունչ պատմութիւնսն համայն, որ հաւասարն*[25] *կարէ նմա աշխատասիրաբար*[26] *քննողաց*[27] *յերկրորդում Գիրս Թագաւորութեանցն*[28] *գտցի, յորում գրեալ է՝*

---

[1] A$_1$E *Նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի ի Սաղմոսն Յիսուն եւ յին* D *Նորին սրբոյն Բարսղի ի Սաղմոսն ՃԹ.*
[2] BD *յաւժարամտութիւն* C *յաւժարութիւն*
[3] A$_1$BE *ձերոց*
[4] D *խանդալով*
[5] E *զորոց*
[6] C *զգասցէ*] *սգայցէ*
[7] CDE *զաղբիւրս*
[8] C *ճմլելով*] *ճողելով* D *ճլելով*
[9] C *նոյնպէս*
[10] D *մեր*] *մեք*
[11] C *ձեզ*] *ձեր*
[12] A$_1$ *ցանկութեանս* C *ցանկութիւնն* B + *է*
[13] D *ցածուցանել*] *ցուցանէ*
[14] D *աստուծոյ*] *մեզ*
[15] B *ասեմքն* D *ասեմն*
[16] E *նեղութենէ*
[17] C *թուի*
[18] A$_1$ *թողացուցանին*
[19] A$_1$ *առիթ*] *առթիւ*
[20] E *աւերեցեր*]
[21] E *զմեզ*] C *ի մեզ*
[22] C *պատմութիւնս*
[23] A$_1$ *եւ ի մեկնութիւն*]
[24] C *վերագրին*] *վերնագրին*
[25] E *հաւասարն կարէ*] *հաւասար նկատէ*
[26] D *աշխատասէրաբար*
[27] A *քննաւղաց* CDE *քննողացն*
[28] C *թագաւորութեանն*

«եւ[1] եհար Դաւիթ զԱդրազար, զորդի Ռովամայ[2], զթագաւորս Սովբայ[3], յերթալ նորա կացուցանել զձեռն իւր ի վերայ գետոյն Եփրատայ» (Բ· Թգ· Ը· 3): *Եւ ժամանեաց Դաւիթ եւ առ զնորա հազար կառս եւ եւթն հազար ձիս եւ քսան հազար արանց եւ քակեաց Դաւիթ զամենայն կառսն եւ եթող ի նոցանէ հարիւր կառս* (*Հմմտ*. Բ· Թգ· Ը· 4)*: Եւ զկնի փոքր ինչ ասէ՝* «եւ թագաւորեաց Դաւիթ ի վերայ Իսրայելի եւ էր Դաւիթ առնելով իրաւունս, եւ արդարութիւն[4]» (*Հմմտ*. Բ· Թգ· 15, *Հմմտ*. Բ· Թգ· Ժ· 6), *եւ* «Յովաբ՝ որդի Ծարուհեայ[5] ի վերայ զաւրաց» (Բ· Թգ· Ը, 16): *Եւ զկնի սուղ ինչ, «եւ առաքեցին որդիքն Ամովնայ[6], եւ վարձեցին[7] զԱսորիս Ռովբայ եւ զԱսորիս Սովբայ[128] քսան հազար արանց»: «Եւ |111ա| ետես Յովաբ, եթէ եղեւ նմա յանդիման երեսաց պատերազմն, ընտրեաց յամենեցուն որդւոցն[8] Իսրայելի, եւ ճակատեցաւ ընդդէմ Ասորեացն»: «Եւ տեսին ծառայք[9] Ադրազարայ[10], թէ զարհուրեցան առաջի Իսրայելի, հաշտուածեցան առ Իսրայել եւ ծառայեցին նոցա»: Այս է պատճառ պատմութեանն գտանեմք վերնագիր[11] Սաղմոսիս հանդիպեալ, սակայն ժամանակ է արձանագրութեանս այսորիկ, ըստ ոռում պայծառագոյն, քան[12] զինքն եւ երեւելագոյն էր ըստ պատերազմին քաջութեամբ Դաւթի: Որպէս զի խուզել արժանաւորէ՝ զիարդ յողբոց եւ ի սգոյ սկսանի, պարտ էր հրճուել[13] եւ բարեմիտ յուղղութիւնսն լինել. Քանզի այլք տաւնեցելոցն են ձայն[14] եւ այլ տխրելոցն, Զյաղթական տաւնին պատճառ ամենայն[15] զաւրուն, ոչ զինուորք[16] յատուկ, այլ ե՛ւ մշակաց, ե՛ւ վաճառականաց, ե՛ւ [17]ձեռնարուեստակաց[129] եւ եւ ամենեցուն, որք մերձակայք են՝ բարեացն լինի[18] խաղաղութիւն: Արդ, ընդէ՞ր մերժեցեր զմեզ, Աստուա՛ծ, եւ համայն ընկալող[19] յաղթողսն[20], զի՞արդ աւերեաց, զորս[21] այնքան աճեցոյցն յաւելլով ի նոսա զէնս[22] ե՛ւ կառս, ե՛ւ ձիս, ե՛ւ հնազանդեալս, ե՛ւ զգաւառն ընդ հարկաւ, զԱրա|111բ|բիայ[23] զամենայն, զՓիւնիկէ[24], զՄէջս [25]գետոցն[130]: Արժան է*

[1] C եւ]
[2] AA₁BDE Ռովամայ] Մովաբայ
[3] ABC Սովբայ] ովբայ
[4] E յարդարութիւն
[5] AA₁C Ծարուհեայ] Սարուհեայ
[6] D Ամոնա E Ամոնայ
[7] C վարձեց E վարձեցան C + նա
[8] C որդոցն E յորդոցն
[9] BC ծառայքն
[10] C Ադրիազարա D Ադրիազարայ E Ադրիազարու

[11] ABCD վերնագրի
[12] A₁ քանզի] քան
[13] C հրճւել
[14] CE ձայնք
[15] C յամենայն
[16] B զինուորքն C զինւորքն E զինուորաց
[17] C արւեստականաց
[18] C լինին
[19] AA₁ ընկալաւղ CDE ընկալաւ
[20] B աղթողսն CD զյաղթողսն
[21] D զորս որ
[22] E զէնսն
[23] ABD Արաբիայ] + եւ
[24] ABC Փիւնիկէ
[25] B զմեջագետոյն DE զմիջագետոցն

*հրաշանալ, մի՛ արդեաւք[1] անչ-
նորհակալութիւն ունիցի բանս: Քանզի, որ եսպանն[2] յառաջագոյն [3]զԱղրազար[131] թագաւոր՝ առնլով ի նմանէ հազարակառս[4] եւ եւթն հազար ձիոց եւ քսան հազար հետեւակաց: Եւ դարձեալ զԱսորոյց[5] թագաւորն աւգնելով[6] նմա զարհուրեցոյց՝ ծառայեցուցաննելով ընդ հարկաւ[7] կացոյց եւ ի միում վայրկեան ժամանակի քսան եւ երկուս հազարս գնորա եսպան, եւ երրորդ[8] յաղթութիւն որդւոցն[9] Ամովնայ[10] յաղթեաց՝ ճակատելոց[11] առ դրան քաղաքին՝ ի ձեռն Յովաբայ զաւրագլխին, որ բաժանէր յերկուս հազարսն եւ ոմանց պատահէր ի դիմաց եւ զոմանս ի թիկանց եկեալս ըմբռնէր: Զիա՞րդ ի վերա յ այպիսի[12] քաջութեանց տրտմի[13] եւ տխրական[14] բարբառի ասելով՝ «Աստուա՛ծ, մերժեցեր զմեզ եւ աւերեցեր, բարկացար [15]եւ դթասցիս ի մեզ»: Այլ ժամանակ արձանագրութեան[16] այս էր ուղղութեանցն, բայց զաւրութիւն գրեցելոցն ի կատարած ունի զվերաբերութիւնն եւ կատարած ասէ զվախճան յաւիտենից, որ հանդիպել հանդերձեալ է[17]: Յաղագս որոյ եւ այլայլեցելոց գրեալ ասէ զՍաղմոսն[18]: Եւ է պարզաբար միանգա|112ա|մայն յաղագս ամենայն ազգի մարդկան իմանալ, որպէս[19] յամենեսեան ի Սաղմոսէս անցանիցէ աւգտակարութիւնն[20]: Քանզի այլայլութիւն այլայլանլք որպէս ոչ զմարմնոյն[21] բնութիւն գնոգն ողջ պահիցեն[22] եւ ոչ ի վերայ նոցուն բարուց[23] միշտ ելանիցեն, այլ մարմինն ըստ հասակացն փոփոխումն այլայլիցի, եւ խորհուրդք առ զանազան դիպուածսն[24] փոխադրեցին[25]: Քանզի այլք[26] եմք մանկունքն եւ այլք՝ պատանեակք, արք լեալք եւ այլք, ծերացեալ[27] դարձեալ ամենեւին այլայլիմք: Եւ այլք ի հրճուելիք[28] եմք կայանս[29] իրացն, այլք այլոց լինիմք խոչորագոյն[30] պատահմամբ ժամանակացն վարելով[31], այլք[32] հի-*

[1] C *արդաւք*
[2] C *սպանն*
[3] BCD *զԱղրազար*
[4] A_1BD *հազար կառս* CE *հազարակառս*
[5] AA_1BCD *զասորեաց*
[6] B *աւգնելով*] *եւ գնելով*
[7] C *հարկիւ*
[8] E *երրորդ*] *երկրորդ*
[9] C *որդոցն*
[10] CD *Ամոնա* E *Ամոնայ*
[11] BD *ճակատելոյ*
[12] B *այսպիսի*] *այնպիսի*
[13] BDE *տրտմի*] *տխրի*
[14] A*1*BDE *տխրական տրտմականս*
[15] C *եւ դթասցիս ի մեզ*]
[16] C *արձանագրութեանն*
[17] D*է*] *էր*
[18] C *Սաղմոսիս*
[19] B *որպէս որք*
[20] C *աւգնականութիւնն*
[21] E *զմարմնոյ*
[22] C *պահեցին*
[23] C *բարեց*
[24] C *դիպուածոն*
[25] B *փոխադրիցին*
[26] E *այլ*
[27] C *ծերացելք* D *ծերացեալք*
[28] C *հրճւելիք* E *հրճուելիս*
[29] D *կայեանս*
[30] C *խոչորագոյնք*
[31] A_1 *վարելով*] *վայելով*
[32] E *այլք*] + *այլ*

ւանդացեալք եւ այլք՝ բարեկրեալք, այլք՝ ի հարսանիս, եւ այլք՝ ի սուգս: Բաժանումն ասացի[132], այլայլացելոցն, զայլայլութեանցն[1], զձայն ցուցանել ունի մարգարէութիւնս՝ ի հանդերձեալն փակելով զժամանակն, յարմարագոյն իմանալ զայլայլեալսն, որք հանդերձեալ լինին զսնոտի հարցն զսովորութիւնս[2] թողուլ եւ ըստ Աւետարանին հաւատեաւ կանոնել զքաղաքականութիւնն: Ոչ ուրեմն ապա յայնժամ հրէից Սաղմոսս[3] գրեցաւ, այլ մեզ այլայլելոցս զբազմատուածութիւնն, ի բարեպաշտութիւն փոփոխող|112բ|ացª[4], զյաղագս կռոցն նախ յարարչին մերոյ ծանաւթութիւն, որք զհեշտութիւնն զանաւրէն յաւրինաւոր ողջախոհութիւն առաք: Փոխանակ փողոց եւ պարուց, եւ արբեցութեանց Սաղմոսս եւ պահս, եւ մաղթանս առնումք[5]: Ապա մեզ ուրեմն գրեալ զՍաղմոսն ասելով՝ ոչ ոք արդեաւք[6] յանցանիցէ ի ճշմարտութենէն: Վասն որոյ եւ[7] մեր է աստուածային[8] բանք[9] եւ Աստուծոյ եկեղեցի, իբրեւ Աստուածառաք պարգեւաք[10], ըստ իւրաքանչիւր ումեք բանակցութեանն ընթերցանի, որպէս կերակուր իմն բաշխեալ ի Հոգւոյն[11]: Այլ եւ յարձանագրութիւն գրեցաւ Սաղմոս. այս[12] ոչ վարկպարապի եղիցի նորա լսելութիւնն եւ մի՛ իբրեւ[13] որք ի դիւրապականելի նիւթ գրեալք վաղվաղակի առնուն զխանգարումն, այպսէ ի քում միտս, որք առ սուղ ինչ գծեցին զյիշատակն՝ ապա ներեսցես զնոսա [14]ցնդիլ եւ խանգարիլ: Այլ ընկալ արձանացեալս ի քում անձինդ. այս է անչարժս եւ կառուցեալս՝ յամենայն ժամանակս հաստատեալ յիշատակաւ: Եւ եթէ ի բաց մղեսցէ զմեզ Հրեայն իբրեւ զաւտարս գրեցելոցն, ի գրոցն[15] գնա հաւանեցուսցուք. յայտնելով զխառնակութիւն կոչմանն, որպէս զբաժանեալսն ժո|113ա|ղովէ, մի՝ առնելով զյոլովսն ի ձեռն ի Քրիստոս կոչմանն: «Իմ է, ասէ Գաղաադ եւ իմ է Մանասէ[16]»: Եւ զԵփրեմ ասաց[17] եւ զՅուդայ[18], թուակցեաց[19] զՄովաբ: Եւ յեդոմ[20] ելանել սպառնայ. զամենեցունն համանգամայն զհնազանդութիւնն աւետարանէ: Ինձ, ասէ, աւտարացեղք[21] հնազանդեցան:

---

[1] C *զայլայլութեան*
[2] E *զսովորութիւնսն*
[3] A *Սաղմոսքս*
[4] C *փոխողաց*
[5] C *առնումք*] + *մեզ*
[6] C *արդաւք*
[7] C *եւ*]
[8] E *աստուածայինք*
[9] C *բանքն*
[10] B *պարգեւառք*
[11] C *հոգոյն*
[12] AA$_1$BCD *այս*] + *է*
[13] E *իբրեւ*]
[14] A$_1$ *ցնդել եւ խանգարել*
[15] CE *գրոց*
[16] B *Մանասէս*
[17] A$_1$ *ասաց*]
[18] E *զՅուդաս*
[19] C *թւակցեց*
[20] DE *յեդոմ*
[21] ABCE *օտարացեղք*] *աւտարացեալք*

3 *Արդ, «Աստուած մերժեցեր զմեզ»: Որք հեռացուցանեն զինքեանս ի քէն ըստ հաւասարութեան մեղացն մերժեցեր: Զժողովս չարութեանն[1] մերոյ կործանեցեր, [բարեգործելով զմեզ ի տկարութենէն]: Բարկացար՝ յորժամ էաք բնութեամբ որդիք բարկութեան* (Հմմտ. Եփ. Բ. 3), *յոյս ոչ ունելով եւ անաստուածք յաշխարհի* (Հմմտ. Եփ. Բ. 12): *Գթացիս[2] ի մեզ, յորժամ զՄիածինդ քո առաջի եդիր քաւարան յաղագս մեղաց մերոց, զի արեամբ նորա փրկութիւն գտցուք: Զոր ոչ ծանէաք[3] բարեգործեալք, եթէ ոչ էր արբուցեալ մեզ զգինին զղջման: Գինի, ասէ զբանն, որ զքարացեալ սիրտն ի զգայութիւն[4] ածէ: «Ետուր երկիւղածաց քոց նշանաւորութիւն*[133]՝ *փախչել[5] ի դիմաց աղեղան»: Մովսէս[6] զսեամս Իսրայէղացւոցն[7] արեամբ ոչխարին նշանակեաց, բայց դու ետուր մեզ նշանաւորութիւն, զնոյն զարիւն զանարատ գառինդ[8] զենլոյ յաղագս աշխարհի: Եւ Եզեկիէլի[9]* |113բ| *ի վերայ դիմաց ճակատուն[10] տալ, ասէ զնշանս[11]: Քանզի գնացէ՛ք, ասէ, զհետ նորա եւ կոտորեցէ՛ք, մի՛ խնայէք, մի՛ ողորմիք* (Հմմտ. Եզկ. Թ. 5): *Ծերոյն եւ զերիտասարդն, ե՛ւ զմանուկ, ե՛ւ զկոյս, ե՛ւ զկանայս սպանէք ի ջնջումն* (Հմմտ. Եզկ. Թ. 6), *բայց յամենեսեանն[12], յորս է[13] նշանն՝ մի՛ մերձենայք: «Աստուած խաւսեցաւ ի սրբութեան[14] իւրում, ցնծացայց, բաժանեցից զՍիկիմայ[15]»: Սիկիմայ սեպհական[16] երկիր է* (Հմմտ. Ծն. ԽԸ. 22) *Յովսեփայ, ի Յակովբայ տուեալ[17]. աւրինակ կտակին՝ միայն կարծեցեալ Իսրայէղի պարգեւեալ: Արդ, զսեպհական[18] ժառանգութիւն ժողովրդեանն զայն ի բաժանումն ածից եւ հասարակաց արարից առ այլսն: Իսկ բաժանելոյ[19] կտակին յամենեսին եւ որ ի նմանէ աւգտակարութիւն հասարակաց ամենեցուն բարեգործեցելոցն ի[20] յԱստուածոյ[21] եղիցի, յայնժամ եւ հովիտ խորանաց[22] բաժանեսցի, այս է, աշխարհ[23] ամենայն՝ որպէս վիճակաւ[24], ըստ իւրաքանչիւր ուրուք տեղի պանդխտութեան որոշեսցի: Յայնժամ զբաժանեալսն[25]*

---

[1] C *չարութեան*
[2] A_1 *գթասցես*
[3] ACD *ծանէաք*] *ծնանէաք*
[4] C *սգաութիւն*
[5] C *փաղչել*
[6] C *Մուսես*
[7] A_1 *Իսրայէլացւոյն*
[8] C *գառինն*
[9] B *եզեկիէլ*
[10] CD *ճակատոյն*
[11] A_1BCE *զնշանն*

[12] C *յամենիսէն* D *յամենեսեան*
[13] C *է*] *են*
[14] E *սրբութենէ*
[15] A_1 *զՍիկիմա*] B *զՍիկեմա*
[16] A_1C *սեփական* D *սեփհական*
[17] C *տուել*
[18] C *զսեփական* D *զսեփհական*
[19] E *բաժանելոց*
[20] CE *ի*]
[21] E *աստուծոյ*
[22] CE *խորանացն*
[23] BCDE *աշխարհ*
[24] E *վիճակօք*
[25] C *զբաժանելսն*

միաւորեսցէ, որ առնեն խաղաղու-թիւն թէ յերկրի եւ եթէ յերկինս (Հմմտ. Կղ. Ա. 20)*: Եւ զմիջնորմն ցան-կոյն ելոյծ, եւ զերկաքանչիւրսն արար մի* (Հմմտ. Եփ. Բ. 14)*:*

4 *Իմ է Գաղաադ եւ իմ է Մա-նասէն*[1]*: Թոռն Մանաս*|114ա|*էի*[2]*՝ Գաղաադ, զի ցուցցէ զհայրապե-տացն զյարմարութիւն յԱստուծոյ պատրաստեալս, յորոց Քրիստոս ըստ մարմնոյ: Եւ Եփրեմ աւգնու-թիւն գլխոյ իմոյ: Յուդաս*[3] *թագա-ւոր իմ*[4]*: Զբաժանեալ մասունսն*[5] *միաւորէ համակամութեամբ: «Մովաբ*[6] *յուսոյ աւազան»: Աւա-զան*[7]*, ասէ, լուալւոյ*[8]*, այլ ոմն ի թարգմանչացն կամ աւազան ան-հոգութեան. այս է՝ ի բաց ընկե-ցեալ մարդ, սպառնումն ունի ոչ մտանել*[9] *յեկեղեցի*[134]*: Քանզի ոչ մտցէ Մովաբացին եւ Ամովնա-ցին*[10] *մինչեւ յերրորդ եւ մինչեւ ի տասներորդ ազգ, եւ յաւիտեանս ժամանակաց* (Հմմտ. Բ. Օրէն. ԻԳ. 23)*: Բայց սակայն զի մկրտութիւնն*[11] *թողութիւն ունի մեղաց եւ անհո-գութեան առիթ լինի պարտաւո-րացն, որ ի ձեռն մկրտութեան փրկութիւն եւ առ Աստուած ըն-տանութիւն ցուցանելով,* [12]*Մո-վաբ, ասէ, աւազան է լուալւոյ*[13]*, աւազան անհոգութեան* (Հմմտ. Սղ. ՃԷ. 10)*: Արդ, ամենեքեան աւտա-րացեղք*[14] *հնազանդեցան լծոյն Քրիստոսի՝ ի ներքո մտեալք. յա-ղագս այնորիկ Յեդում*[15] *արկանէ զիւր*[16] *զկաւշիկն*[17]*: Եւ կաւշիկ*[18] *Աստուածութեանն է մարմինն աստուածազգեստ, որով նա*[19] *ի վե-րայ ել մարդկայնոցս*[20]*: Զայսոսիկ յուսոյ, երանելով*[21] *զժամանակ զՏեառն գալստեան, մարգարէս ասէ՝ ո՞ տարցի զիս ի քաղաք*[22] *ա-մուր*[23]*: Թուի ինձ* |114բ| *զեկեղեցի ասէ քաղաք, վասն զի կայ*[24] *աւրի-նաւոր շինուածովք*[25]*, ամուր՝ յա-ղագս պարսպի հաւատոյն, որք բարենշանք թարգմանացն ասեն՝ ո՞ ետ ի քաղաքն շուրջ ամրա-ցեալն*[26]*: Արդ, ո՞ տացէ ինձ տեսա-նել զմեծտեսութիւնն՝ զԱստուած ի մարդիկ եկեալ: Այս է ասացեալն ի Տեառնէ, թէ* «բազում մարգարէք եւ

[1] A_1BE *Մանասէս*
[2] C *Մանասէ*
[3] D *Յուդա*
[4] A_1 *իմ*] *եմ*
[5] D *մասունսն*] *մանգունսն*
[6] B *Մովաք*
[7] ABCD *աւազան*] *առ ազանաւ* A_1 *աւազա-նաւ*
[8] C *լւանալո*
[9] D *մտանէ*
[10] CD *Ամովնացին*] *Սմոնացին* E *Ամօնացին*
[11] C *մկրտութիւնն*] *տրտմութիւնն*
[12] C *Մովաբ ասէ*]
[13] A_1 *լուանալւոյ* C *լւանալո* D *լուալոյ* E *լուալեաց*
[14] C *աւտարացելք* E *օտարացեալք*
[15] C *յեղո* A_1 + *ի*
[16] AD *իւր*
[17] CE *կոշիկն*
[18] A_1 *եւ կաւշիկ*]
[19] ABCD *նա*]
[20] A_1 *մարդկայնւոյս* B *մարդկայինոց* CDE *մարդկայնոցս*
[21] E *երանելով*] *ելանելով*
[22] A_1BE *քաղաքն*
[23] B *յամուր*
[24] A_1 *կայ*]
[25] AC *շինւածովք* E *շինուածօք*
[26] D *ամրացեալ*

արդարք ցանկացան տեսանել[1] զոր տեսէքդ[2] եւ ոչ տեսին» (Մտթ. ԺԳ. 17):

5 Արդ, տո՛ւր մեզ աւգնութիւն ի նեղութենէ[3] (Հմմտ. Հռմ. Ե. 3): Մի՛ ի զաւրութենէ խնդրեսցուք զաւգնականութիւնն եւ մի՛ ի բարեկրութենէ[4] մարմնոյ եւ մի ի միջէ առ մարդկան կարծեցելոց[5] երեւելեացն մաղթեսցուք հանդիպել աւգնականութեան: Ո՛չ յաճախութեամբ ընչից եւ ո՛չ զաւրութեամբ ծանու, ո՛չ բարձրացեալ փառաւք, ուստի իշխելն լինի, այլ [6]յառաւել նեղութեանն շնորհէ, Տէր, որք խնդրենն[7] զնա[8] զաւգնականութիւնն (Հմմտ. Բ. Կրնթ. ԺԲ. 10): Այսպիսի էր եւ Պաւղոս՝ պարծանս իւր զնեղութիւնն առնելով: Յաղագս այնորիկ կարէր ասել՝ յորժամ տկարանամ՝ յայնժամ զաւրանամ[9]: Տո՛ւր մեզ աւգնութիւն ի նեղութենէ[10], վասն զի նեղութիւն զհամբերութիւն գործէ, եւ համբերութիւն՝ զհանդէս, հանդէսն՝ զյոյս, եւ յոյսն ոչ ամաչեցուցանէ (Հմմտ. Հռմ. Ե. 3-5): Տեսանես ո՞ւր հանէ զքեզ նեղութիւնն, յանամաչելի յոյսն: Հիւ|115ա|անդանա՞ս, բարեմտեայ[11], «զի զոր սիրէ Տէր[12] խրատէ» (Եբր. ԺԲ. 6): Աղքատանա՞ս, ուրախ լե՛ր, զի զՂազարու[13] բարիսն ընկալցիս (Հմմտ. Ղկ. ԺԶ. 22): Անպատուի՞ս[14] յաղագս անուանն[15] Քրիստոսի: Երանելի ես, զի քեզ ամաւթն ի փառս հրեշտակաց փոփոխեսցի[16]: Հաւանեցուսցուք եւ զմեզ, եղբա՛րք, ի ժամանակի փորձութեանն[17], մի՛ ի մարդկային յոյսն ընթանալ եւ մի՛ անդուստ մեզ զաւգնականութիւնն[18] որսալ, այլ արտասուաւք եւ հառաչանաւք, եւ աշխատասէր աղաւթիւք[19], եւ յերկարեալ պահաւք եւ արթնութեամբ զպաղատանսն առնել: Նա առնու զաւգնութիւն[20] ի նեղութենէն, որ զմարդկային աւգնութիւնս իբրեւ զսնոտիս քամահէ եւ ի կարողին[21] ապրեցուցանել զմեզ ի յոյս հաստատի Քրիստոսիւ Յիսուսիւ՝ Տէրամբ մերով, որում փառք եւ զաւրութիւն [22]յաւիտեանս յաւիտենից[23]. ամէն:

[1] B տեսանեալ
[2] A₁BD տեսանէքդ
[3] E նեղութեան
[4] ABCE բարեկրութենէ բարեկրթութենէ
[5] E կարծեցելոյ
[6] C յառաւել նեղութեանն] յառօելութեանն
[7] C խնդրեն
[8] C զնա] զնորա
[9] A₁BDE զաւրաւորեմ
[10] C նեղութիւն
[11] C բարեմտեսցիս
[12] C տէր] + եւ
[13] A ըզ Ղազարու
[14] AA₁C անպատւիս
[15] AC անուանն
[16] A₁ փոխեսցի
[17] D փորձութեանցն
[18] D օգնականութիւնս
[19] C աղօթօք
[20] C աւգնականութիւնս
[21] E կարողի
[22] C յաւիտեանս... Ամէն]
[23] D յաւիտենից: Ամէն]

ԺԳ. |115բ| [1]Ի ԿԱ. ՍԱՂՄՈՍՆ[136]

1 *Երկուս Սաղմոս ծանէաք յաղագս Իդիթումայ[2], որք ունին զվերնագիրն[3]՝ զերեսուն եւ եւթն[4] եւ զոր[5] ի ձեռինս է: Եւ վարկանիմք Դաւթայ[6] գոլ զկարդ իրացն[7] եւ [8]Իդիթումայ տուել յաւգտակարութիւն[9] նմա[10] յուղղութիւն ոգւոց[11] ախտից, եւ ի նուագերգութիւն[12] ժողովրդեանն, որով Աստուած փառաւորեալ լինէր, եւ որք լսէին զնուագս[13]՝ ուղղէին զախտս: Քանզի եւ էր[14] Իդիթում[15] սաղմոսերգող[16], որպէս վկայէ մեզ պատմութիւնն[17] Մնացորդաց[18] ասելով՝ «եւ ընդ նոսա Եման եւ Իդիթում, փողք եւ ծնծղայք յերգել[19] զնուագ[20] երգոցն Աստուծոյ (ՀՍՊ. Ա. Մն. ԺԲ. 42): Եւ զկնի փոքր ինչ ասէ՝* «իշխանք զաւրութեան ի գործսն զորդիսն[21] Ասափայ եւ Եմանայ եւ Իդիթումայ, որք բարբառէիցն քնարաւք եւ տաւղաւք եւ թմբկաւք» (ՀՍՊ. Ա. Մն. ԻԵ. 1): *Արդ, յաղագս համբերութեան երկաքանչիւր Սաղմոսքն հաւատարիմ առնէին գիրս[22] ի ձեռն, որոյ եւ ամփոփ սրտմտականաց[23] անձի եւ հպարտութիւն ամենայան արտաքս սահմանի[24], ուղղի խոնարհութիւն: Քանզի անհանար է ոչ ընչունողին զամենայն նուագութիւն եւ զվերջին վայրն կարել երբէք թշնամանեալ[25] զսրտմտութիւնն արգելուլ[26] եւ կամ նեղեալ[27] երկայնմտութեամբ յաղթուկ[28] լինել[137] փորձութեանցն: Զի որ զծայրս խոնարհութեանն ուղղեաց, ի թշնամանս[29] ուժգնակի զինքեան ճանաչելով զանարգութիւնն, ոչ չարժեսցի[30] ոգւով[31] ի բանիցն անպատուութենէ[32], այլ երթէ լսէ աղքատ, գիտէ զինքն աղկաղկ[138] եւ ամենայնի կարաւտ, եւ հանապազորդութեան[33] ի[34] Տեառնէ սատարութեանն սպասել: Եւ երթէ լսէ վատթար ազգ|116ա|եաց[35] եւ[36] յաներեւելեաց կանխաւ ա-*

---

[1] A_1CD *Ի կա. Սաղմոսն...Դիթումայ*] *նորին ի կա. Սաղմոսն ի կատարած յաղագս ի Դիթոմա Սաղմոս Դավթի* BE *կա.*] *վթռուն եւ մի*
[2] A_1 *Սաղմոս* E + *ի* C *Դիթոմա*
[3] C *զվերնագիր*
[4] A_1 *եւթն*] *ութն*
[5] C *եւ զոր*] E *որ*
[6] E *Դաւիթ*
[7] C *իրացն*
[8] C *Դիթոմա տուել*
[9] A_1 *յօգտակարութիւն*
[10] A_1 *նմա*]
[11] C *ոգոց* E *ոգւոյ*
[12] C *նւագերգութիւն*
[13] C *զնւագս*
[14] CDE *եւ էր*] *երեւի*
[15] C *զիթոմն*
[16] AA_1 *սաղմոսերգող*] *սաղմոսերգով*
[17] C *պատմութիւն* E *պատմութիւնք*
[18] CE *մնացորդացն*
[19] DE *յերգել*] + *եւ*
[20] C *նւագ* DE *նուագ*
[21] D *զորդիս*

[22] C *զիրսն*
[23] E *սրտմտականն*
[24] D *սահմանի*] + *եւ*
[25] A_1 *թշնամեալ* CD *թշնամանել*
[26] A_1 *արգելով*
[27] C *նեղել*
[28] BD *յաղթուկ*] *յաղթկու*
[29] C *թշնամանն*
[30] C *չարժեսցէ*
[31] CE *ոգով*
[32] A *անպատուութենէ*
[33] A_1 *հանապազորդեան*
[34] E *ի*] *առ*
[35] C *ազգի*
[36] ABDE *եւ*]

ռեալ ունիցի իւրում սրտի[1], թէ ի հողոյ լեալ[2] է: Յաղագս այսորիկ[3] անդ[4] ասէ՝ «ասացի թէ պահեցից զճանապարհս իմ» *(Սղ. ԼՐ. 2) եւ պատմէ զմեղաւորին զի վրեայ յարուցումն եւ զիւր երկայնմտութիւնն: Քանզի ի[5] հակառակել մեղաւորին[6] առաջի իմ, ասէ[7], խլացայ եւ նուաստացայ[8] եւ լռեցի ի բարեաց: Եւ ապա յառաջ[9] մատչելով ասէ՝* «հասմայն սնոտի է, ամենայն մարդ կենդանի» *(Ժմ. Սղ. ԼՐ. 6), եւ զկնի ասէ[10], «Եւ ոչ ճանաչէ ումմ ժողովեցէ զայնոսիկ[11]» (Ժմ. Սղ. ԼՐ. 7): Իսկ յառաջիկայ Սաղմոսիս[12] սկսանի տարակուսաբար, որպէս ընդ[13] ինքեան անձին խաւսելով, իբրեւ ի կարգէ յառաջ ասացելոցն. Զի մի՛ մտաւք մարմնոյ անձն հնազանդեալ առ ցանկութիւնս եւ տրտմութիւնս զայրանայցէ[139]: Ընդէ՞ր, ասէ, ծառայ առնեմ չար ախտից զանձս[14], յարարչէն յԱստուծոյ զնա յիշխանութիւն մարմնոյ եւ ի նմա[15] ախտիցն հաւատացայ[16]: Այլ պարտ է իշխել ախտիցն եւ ծառայել Աստուծոյ: Քանզի անկար է նմա ընդ մեղացն թագաւորութեամբ լինել եւ ընդ Աստուծոյ. պարտ եւ արժան է ընդ[17] արարչութեանն[18] տիրել եւ Տեառնն բոլորեցուն[19] հնազանդել: Յաղագս այսորիկ ճգելով Մարգարէս, որ ի վերայ ածէր զփորձութիւնան եւ զսաստիկ նեղու|116բ|թիւնան նովիմբ չարեաց ի վերայ յառնէ, եւ փոյթ ունի ծառայեցուցանել զխորհուրդս հոգւոյն[20] ի ներքոյ ընկենուլ մարմնոյն, որպէս յանդիմանելով զնորա զսնոտի[21] զինքենէ զմտածութիւնան[22] զայսոսիկ ասելով՝ ընդէ՞ր զիս բռնազբաւսես ծառայել, որոց[23] ոչ էր[24] աւրէն: Ունիմ Տէր, ճանաչեմ զճշմարիտ թագաւորն:*

2 *«Ո՞չ Աստուծոյ հնազանդեսցի [25]անձն իմ (Ժմ. Ը. կրնդ. Թ. 27), քանզի ի նմանէ է փրկութիւն իմ»: Զպատճառն ասաց զհնազանդութեանն զփոյթ[26], զի փրկութիւն յԱստուծոյ է[27]: Քանզի առանձինն[28] յատուկ Արարչին իւրում արարածոց զգուշութիւնն[29] հոգալ: «Ի նմանէ է[30] փրկութիւն», վասն զի*

---

[1] C *սրտին*
[2] B *լիեալ*
[3] ABC *այսորիկ*] *այնորիկ*
[4] D *անդն*
[5] ABD *ի*
[6] A$_1$ *մեղաւորի*
[7] C *ասէ*
[8] AC *նւաստացա*
[9] E *առաջի*
[10] CD *ասէ*] + *զանձէ*
[11] C *զայնոսիկ*] *զայսոսիկ*
[12] A$_1$ *Սաղմոսի* C *Սաղմոսին*
[13] B *ընդ*]
[14] C *ախտիցն* E *զանձնս*
[15] E *նմա նորա*
[16] B *հաւատացայ... ախտիցն*]
[17] AA$_1$BDE *ընդ*]
[18] AA$_1$BD *յարարչութեանն*
[19] C *բոլորեցունց*
[20] CE *հոգւոյն*
[21] D *անոտի*
[22] C *մտածութիւնան*
[23] C *որոց*] *որ*
[24] C *էր*] *է*
[25] E *անձն իմ*]
[26] C *փութո* D *փութոյ* E *փոյթ*
[27] ABDE *է*]
[28] E *յառանձինն*
[29] D *զգուշութիւն*] *զգովութիւնն*
[30] ABDE *է*]

մարգարէաբար յառաջագոյն տեսանելով զհանդերձեալ լինելոց չնորհն զմարդանալոյն Քրիստոսի, զայսոսիկ ասէ՝ ծառայել[1] *պարտ է Աստուծոյ եւ սիրել զնա, որ այսքան բարեգործութիւն ազգի մարդկան ընձեռեաց, որպէս զի*[2] *եւ ոչ յիւր որդին խնայեաց*[3]*, յաղագս մեր ամենեցուն մատնեաց զնա (Հմմտ. Հռ. Ը. 32): Քանզի փրկութիւն անուանել*[4] *սովորութիւն է Գրոց զՔրիստոսն Աստուծոյ, որպէս ուրեմն եւ Սիմէովն*[5] *ասէր՝* «արդ արձակեա՛ զծառայս քո, Տէ՛ր» (Ղկ. Բ. 29), «զի տեսին աչք իմ զփրկութիւն քո[6]» (Ղկ. Բ. 30): *Արդ, հնազանդեսցուք Աստուծոյ, զի ի նմանէ է փրկութիւն: |117ա| Եւ զինչ է փրկութիւնն՝ մեկնէ: Ոչ գործով ոք սոսկ, չնորհ ինչ մեզ*[7] *ընձեռելով զվճարումն հիւանդութեանց եւ զմարմնոյ*[8] *քաջողջութիւն: Այլ զի՞նչ է փրկութիւն: Քանզի նա է Աստուած իմ եւ Փրկիչ իմ, աւգնական իմ, եւ մի՛ սասանեցայց առաւել: Աստուած մեր է Որդին Աստուծոյ, ինքն եւ փրկիչ ազգի մարդկան, որ զակարութիւնս մեր տեսանելով, զի փորձութեանցն լեալ*[9] *անճանց մերոց զգայթակղութիւնսն ուղղեաց: Մի՛ սասանեցայց*[10] *առաւել, մարդկաբար խոստովանի զսասանութիւնն*[11]*: Առաւել, անհնարին է յոգւոջ*[12] *մարդոյ ոչ լինել սասանումն ի փորձութեանց: Եւ ցորքան աղաւտաբար մեղանչեմք եւ սուղ, իբրեւ զտունկս ի հանդարտ աւդոյ չնչեցելոյ, հեզաբար սասանիմք*[13]*: Իսկ յորժամ յաճախ եւ մեծամեծք իցեն չարութիւնքն ըստ հաւասարութեան*[14] *մեղացն աճեցման եւ սասանումնն*[15] *ուժգնանալ բնաւորեցաւ: Եւ ոմանք յաւէտ սասանին, ոմանք մինչեւ նովին արմատովքն*[16] *կործանեալք ի վայր անկանին, յորժամ քան զամենայն մրրիկս*[17] *բռնաւորագոյն չար հոգւոցն*[18] *իբրեւ զարմատս ինչ զհոգւոյն*[19]*, յորս հաստատեալ հաւատովն Աստուծոյ ի բաց խզեսցէ: Բայց ես, ասէ, սասան|117բ|եցայ իբրեւ զմարդ, յաւէտ ոչ սասանեցայց յաղագս աւժանդակելոյ ձեռին Փրկչին:*

3 *Մինչեւ յե՞րբ ի վերայ դնիք մարդոյ, սպանանէք ամենեքեան*[20]*, իբրեւ որմոյ թիւրելոյ եւ ցանկոյ մղելոյ: Դարձեալ ընդ չար սպասաւորս բանսարկուին*[21] *կռուի զանչա-*

---

[1] DE *ծառայել*] + *ոչ*
[2] C *զի*]
[3] D *խնայեաց*] *խնեաց*
[4] C *անւանել*
[5] CD *Սիմէոն* E *Սիմէօն*
[6] C *քո*] + *փրկութիւն աստ*
[7] D *մեզ*]
[8] A_1 *զմարմնոց*
[9] B *լիալ*
[10] A_1 *սասանեցայց*] *սատակեցայց*
[11] B *զսասանումնն* CD *զսասանումն*
[12] C *յոգոջ*
[13] C *սասանինք*
[14] D *հաւասար*
[15] A_1CE *սասանումն*
[16] C *արմատովք*
[17] D *մրրիկ*
[18] C *հոգոցն* E *հոգւոյն*
[19] C *զհոգոյն* A_1 + *իբրեւ զարմատս ինչ զհոգւոյն*
[20] C *ամենիքեն*
[21] AC *բանսարկւին*

փութիւնն[1] բամբասելով[2] բանս զի[3] նոցանէ ի վերայ եկեալ դաւաճանութիւնն: Զի մարդիկ են կենդանիք տկարք, իսկ ի վերայ դնիք ոչ շատացեալք առաջին ի վերայ անկանելովն, այլ եւ[4] զերկրորդն եւ զերրորդն ի վերայ ածէք, մինչեւ այնպէս զանձնն գայթակղեցուցանելով ի ձեզ կործանէք, որպէս զի լինել հաւասար որմոյ անկելոյ[5] եւ ցանկոյ քակելոյ: Զի որմ[6], ցորքան զուղիղ[7] պահեսցէ[8] կարգաւորութիւն, հաստատուն մնայ, իսկ յորժամ թիւրեսցի ամենայն հարկաւորութեամբ լուծեալ կործանի: Զի միաբանութիւն ծանրութեանն զկնի թիւրելոյն ոչ ուղղի եւ, որ ի բազմաց[9] հաստատեալ[10] կայ յորժամ մի ինչ գթումն կրեսցէ, ոչ եւս ընդունի զուղղութիւն: Արդ, ցուցանէ բանս, զի բնութիւնս[11] մարդոյ ի [12]բազմաց լեալ թիւրեցաւ ի մեղացն եւ լուծանիլ[13] ամենեւին նմա պարտ է, զի, որպէս ի սկզբանն տնաւրինելով զնա արուեստաւորն[14] դարձեալ վերստին ստեղծեալ, զգուշութիւն անլուծանելի[15] եւ առ երկրորդ կործանումն անդրժելի առնուցու: Աստուծոյ, ասէ, գործ[16] Աստուծոյ[17] շինուած[18] էք (Հմմտ․ Ա․ Կրնթ․ Գ․ 9)*: Զշինուածս զայս սասանեցոյց* |118ա| *թշնամին, եւ զլեալն[19] ի նմա[20] զպատառումն վերստին եստեղծ Արարիչն: Այնպէս հարկաւոր էր[21] կործանումն[22] յաղագս մեղացն եւ մեծ կանգնումնն[23] ի ձեռն անմահութեանն: «Սակայն զգինն իմ[24] խորհեցան ի բաց մղել, եւ ընթացան ծարաւով[25], բերանով[26] [27]իւրեանց աւրհնելով եւ սրտիւ իւրեանց անիծանէին»: Գին մարդոյ[28] է արիւնն Քրիստոսի: Քանզի* «գնոց, ասէ, գնեցայք, մի՛ լինիք ծառայք մարդկան» (Ա․ Կրնթ․ Է․ 23): *Զայս գին խորհեցան մեզ անպիտան առնել, զմիանգամ ազատեալսն[29] դարձեալ ի ծառայութիւն ածելով, զաւրք չարին: Ընթացան[30] ծարաւով: Զպնդութիւնն, ասէ, զդիւացն դրժութեան, վասն զի ընթանան հակառակ մեզ՝ ծարաւեալք մե-*

---

1 D *զանչափութիւնն*] *զանչափ սպասաւորութիւնն*
2 D *բանբասելով*
3 ABDE *ի*]
4 D *եւ*]
5 E *անկելոյ*] *անկեալ*
6 C *որմն*
7 CD *զուղիղն*
8 C *պահիցէ*
9 CE *բազմացն*
10 E *հաստատել*
11 CE *բնութիւն*
12 A_1 *բազմաց լեալ*] *բազմալցեալ*
13 A_1 *լուծանել*
14 C *արուեստաւորն*

15 C *անլուծանելի*] *լուծանելի*
16 B *գործ*] + *ածէք*
17 C *աստուած*
18 AC *զշինուածս* A_1DE *շինած էք*
19 B *զլիեալն*
20 AA_1E *նմա*] *նա*
21 ACDE *էր*] + *ի*
22 C *կործանումն*
23 C *կանգնումն*
24 C *իմն*
25 D *ծարաւով*] + *եւ սրտիւ*
26 D *բերանով*]
27 D *աւրհնելով… իւրեանց*]
28 A *մարդոց* C *մարդկան*
29 ADE *ազատեալսս* C *ազատելքս*
30 D *ընթանան*

րում կորստեանն: «[1]Բերանով իւրեանց աւրհնէին եւ սրտիւ[2] իրեանց[3] անիծանէին» (Սղմ. ԿԱ. 5): *Յոլովք են զչար գործս[4] ընդունելով, խնդացեալք, որ զայպանումն ասէ, զգարշելի բանն քաղաքական կոչեն, զդառնն եւ զբարկացող անքամահելի անուանեն[5], զուժդն[6] եւ զանհաւասար իբրեւ զտնաւրինական գովեն եւ զարբշիռն՝ իբրեւ զազատ, զպոռնիկն եւ զշռայլեալն[7]՝ վայելող իմն եւ փափկացեալ եւ միանգամայն պարզաբար զամենայն չարութիւն ընդդիմակ[8] առաքինութեամբն փաղաքշեն: Այնպիսիքն են, որք[9] բերանովքն[10] աւրհնեն եւ սրտիւքն նզովեն: Քանզի բանիցն բարեհամբաւութեամբ[11] զամենայն նզովս* |118բ| *ի վերայ ածեն նոցա կենացն պարտաւորս զնոսա յաւիտենական դատապարտութեան ի ձեռն, որոց ընդունին կացուցանեն: Դարձեալ ընդ անձինն խաւսի, զհնազանդութեանն[12] ինքեան առ Աստուած ձգելով: «Համայն Աստուծոյ, ասէ հնազանդեցիր անձն իմ, զի ի նմանէ է համբերութիւն իմ»: Յուցանէ զմեծութիւն փորձութեանցն եւ զԱռաքելոյն[13] ասէ, թէ ոչ թողցէ զմեզ փորձել առաւել քան, զոր կարեմքն բերել:* «Քանզի ի նմանէ է համբերութիւն իմ» (Հմմտ. Ա. Կրնթ. Ժ. 13):

4 *«ՅԱստուծոյ է[14] փրկութիւն իմ, փառք իմ. Աստուած աւգնականութեան իմոյ, եւ յոյս իմ առ Աստուած»: Երանելի է, որ ոչ միոյ իւիք կենցաղոյս բարձրութեամբ[15] ցնծացեալ, այլ զԱստուած ունիցի ինքեան փառս, որ պարծանս իւր[16] ունի զՔրիստոս, որ կարեն ասել ըստ Առաքելոյ՝* «ինձ մի՛ լիցի պարծել, բայց միայն խաչիւն Քրիստոսի» (Հմմտ. Գաղ. Զ. 14): *Իսկ այժմ բազումք փառաւորին մարմնով, որ ի [17]մերկամարտսն*[140] *հանդէսս պարապեն կամ որք բոլորին արբամբք[18] հաստակին մեծամեծս[19] խորհին, յոլոք ըստ պատերազմացն արութեամբ[20] սպանանել զհոմացեաղսն[21] առաքինութիւն վարկանին: Քանզի ի պատերազմունս[22] քաութիւն եւ յաղթութիւն ի զաւրվարէն եւ ի քաղաքաց կանգնեալ ի սպանանելոյն[23] լինի: Այլք փառաւորին պարիսպս քաղաքաց շուրջ շինելով եւ այլք վտակսն[24] ածելով պատ*|119ա|*րաս-*

[1] C *բերանով իւրեանց*] *բանիւք*
[2] C *սրտիւք*
[3] C *իւրեանց*]
[4] C *գործսն*
[5] AC *անուանեն*
[6] A *զըուժդն* D *զուիշտն*
[7] C *զշռայլեալն*
[8] D *ընդդիմակաց*
[9] C *որ*
[10] E *բերանօքն*
[11] D *բարեհամաւութեամբ*
[12] BE *զհիւանդութիւնն*

[13] C *զառաքելոցն*
[14] D *է*]
[15] A_1BCE *բարձրութեամբք*
[16] C *իւր*]
[17] C *մերկամարտ*
[18] E *արբամք*
[19] C *մեծամեծն*
[20] C *արութեամբք*
[21] A_1 *զհոմայեղսն*
[22] C *պատերազմունսն*
[23] BD *սպանելոցն*
[24] D *վտակսն*] *վտանկսն*

տութեամբ, եւ կրթարանացն մեծամեծ չինուածովք[1]: Այս անուն զընչեղութիւնն իւր ի գազանամարտսն վատնելով՝ սնոտեաւք[2] բազմացն[3] ձայնիւք[4] բերկրեցաւ, [5]փքագովութեամբքն[141] եւ մեծամեծս խորհի՝ զփառսն ունելով յամաւթոյն[6] իւրմէ (Հմմտ. Փլպ. Գ. 19), որ գրեալ յերեւելի քաղաքին տեղւոջ[7], զիւր մեղսն ի վերայ տախտակացն ցուցանէ: Այլ փարթամութեամբ փառաւորին եւ այլ՝ եթէ ատենական է [8]դժնդակ ոք եւ անկռուելի[9], կամ թէ ըստ աշխարհիս իմաստութեան հմտագոյնք: Զորոց ամենեցուն ողորմել զփառաւորութիւնն յիրաւի է եւ երանել զայն, որ զԱստուած իւր փառսն[10] առնէ: Քանզի եթէ այս անուն մեծ իմն խորհի, զի ծառայ է Թագաւորի՝ պատուեալ[11] ի նմանէ աւգտութեամբ, որչափ եւս քեզ աւրինաւոր է ի քեզ ինքն մեծանալ, զի ծառայ ես մեծի Թագաւորին՝ կոչեցեալ ի նմանէ ի ծայրս ընտանութեան, առնլով զՀոգին աւետեաց, որպէս զի կնքեալ նովաւ՝ որդի՞ երեւեսցիս Աստուծոյ: Ի քեզ ծանուցեալ զաւգտակարութիւնն հարազատութեան յԱստուած յուսոյն, զոյգ ինքեան նախանձու մաղթէ զժողովուրդն, ասելով՝ «յուսացարուք ի նա ամենայն ժողովք ժողովրդոց, հեղէք առաջի նորա զսիրտս ձեր»: Անհնարին է ընդունակս զմեզ լինել աստուածային շնորհին, եթէ ոչ որք ի չարութենէ ախտք |119բ| յառաջագոյն կալան[12] զանձինս մեր արտաքս վանեալ[13] հանիցեմք: Տեսի ես զբժիշկս, որ ոչ նախ տան զփրկական դեղսն յառաջ քան զփսխել զհիւանդագործ[142] նիւթն[14], զոր չար կերակրովք[15] յինքեանս անարգելք մթերեցին: Բայց եւ աման, որ յառաջագոյն ընդունի զխոնաւութեան իրիք զժահահոտութիւն[16], ոչ լուացեալ[17], ոչ ընդունի զանոյշ իւղոյ զանկումնն[18]: Արդ, պարտ է այսուհետեւ արտաքս հեղուլ զյառաջ գոյացեալսն, զի կարասցէ տանել ի[19] վերայ ածեալսն: [20]Համայն սնոտիք[21] են որդիք մարդկան: Ետես զամենեսեան[22] ոչ[23] զհետ երթեալ իւրոց[24] պատուիրանին[25] եւ ոչ ընկալեալս յուսալ յԱստուած, այլ ունել զյոյսն ըն-

[1] AC չինուածովք E չինուածօք
[2] D սնոտիւք
[3] C բազմաց
[4] D ձայնօք E ձայնիւքն
[5] E փքայգովութեամբքն
[6] C յամաւթո
[7] C տեղոջ
[8] D դժնդակ ոք] դժընդակօք
[9] AC անկուելի AA_1CDE + եւ
[10] BC փառս
[11] A պատւեալ C պատւել
[12] D կալան] ընկալան
[13] ABCD վանեալ] վարեալ
[14] C նիւթին
[15] E կերակրօք
[16] D ժահահոտութեան
[17] C լւացել
[18] C զանկումն
[19] A_1 ի] զի
[20] C համայն... մարդկան]
[21] ABC սնոտի
[22] C զամենիսեն
[23] C ոչ]
[24] BC իւրոյ
[25] AC պատւիրանին

դունայնութիւն[1] *կենցաղոյս: Յաղագս այսորիկ ասէ՝ Համայն սնոտիք*[2] *են*[3] *որդիք մարդկան: Ընդէ՞ր սնոտիք: Վասն զի սուտք: Յորո՞ւմ յաւէտ նոցա ստուերիւնն յանդիմանի: Ի կշիռս անիրաւել: Որո՞վք, ասէ, կշռովք: Զի ո՞չ ամենեքեան մարդիկ կշռեն, մի ամենեքեան մարդիկ ասրավաճա՞ռք* [4]*կամ մսավաճա՞ռք, կամ ոսկի՞, կամ արծա՞թ ամբարեն, կամ բոլորովին յաղագս այնպիսե՞ացն*[5] *նիւթոյ*[6] *զփոյթն ունիցին, զորս լծակաւքն եւ կշռովք բնաւորեցան վաճառականք*[7] *փոխանորդել: Քանզի յոլով ձեռն արուեստականացն*[8]՝ *ազդ, կշռոցն ոչինչ ի*[9] *գո|120ա|րծն իւրեանց կարաւտանան. բազումք*[10] *նաւարկելով*[11]*, յոքունք յատեանս եւ յիշխանութիւնս չրջելով առ որս ստուերիւնն է, եւ կէսք զկշռոց*[12] *զնենգութիւն ոչ ուսանին: Արդ, զի՞նչ է, զոր ասես: Զի իւրաքանչիւր ուրուք ի մէնջ կշիռք իմն են ի ծածուկ, ի ստացողէն զմեզ կազմեալք, որովք զբնութիւն իրացն է կարողութիւն որոշել:* «Եդի առաջի երեսաց քոց զկեանս եւ զմահ, զբարի եւ զչար» (Ի Օբէդ Լ 15), *երկուս ընդիմակացս*[13] *իրերաց բնութիւնս հակառակ: Կշռեա՛*[14] *զնոսա յընտանւոջ*[15] *քում յատենիդ, կշռեա՛*[16] *հաւաստեաւ*[17] *զինչ քեզ աւգտակարագոյնք առ ժամանակեա*[18] *առնի*[19] *հեշտութիւն եւ նովիմբ զյաւիտենականն առնուլ զմահ, եւ ճգնութեամբ առաքինութեանն ընտրել*[20] *զչարչարանսն եւ*[21] *նովիմբ յորդորողաւ վարեցեալ ի յաւիտենական փափկութիւնն: Բայց սուտք մարդիկ, ապականեալս ունելով զոգւոյն*[22] *աստեան*[23]*, զորս աւաղէ Մարգարէն ասելով՝ վայ, որ ասէ զխաւարն լոյս եւ զլոյսն՝ խաւար, որ ասէ՝ զդառնն*[24] *քաղցր եւ զքաղցրն՝ դառն (Համփ Ե 20): Ինձ, ասէ, մերձակայքս*[25]*, եւ ո՞ գիտէ զհանդերձեալսն: Զարաչար կշռես, չար փոխանակ բարւոյ*[26] *ընտրելով, զսնոտիս քան զճշմարտութիւնն պատուելով*[27]*, զժամանակեայս*[28] *քան զյաւիտենականն*[29] *նախադասելով, զժա-*

[1] C *ընդունայնութիւն*] *յունայնութիւն*
[2] AA$_1$BC *սնոտի*
[3] C *են*] *կեն*
[4] AC *կամ մսավաճառք*]
[5] C *այնպիսեացն*] *այսպիսեց*
[6] A$_1$C *նիւթոց*
[7] CD *վաճառականքն*
[8] A *արուեստականացն* B *արուեստակացն*
[9] D *ի*]
[10] E *բազում*
[11] AA$_1$BD *նաւարկելովք* E *նաւարկելօք*
[12] C *զկշռոցն*
[13] BCE *ընդդիմակացն*
[14] E *կշռեաց*
[15] C *յնդանոջ* D *յընտանոջ* DE + *ի*
[16] B *կշռէ* C *կշռեաց*
[17] C *հօաստեւ*
[18] A$_1$ *ժամանակեաց*
[19] BD *առնելի*
[20] E *ընտրեալ*
[21] AA$_1$BCE *եւ*]
[22] A$_1$ *զոգւոցն* C *զոգոյն*
[23] C *աստեն*
[24] C *զդառն*
[25] C *մերձակա քո*
[26] C *բարո*
[27] AC *պատուելով*
[28] C *զժամանակայս*
[29] E *զյաւիտենականն*

մանակեայ հեչտութիւնս[1] քան եթէ զանդ[2] ուրախութիւնն[3] եւ զմշտնջենաւորն[4] ընտրելով: «Արդ, սուտք են որդիք մարդկան եւ կշիռս զրկել»: Եւ զրկեն[5] նախ առաջին զինքեանս, ապա եւ[6] զմաւտաւորսն, որք եւ նոքա չար խորհրդակիցք գործովքն[7] լինին եւ այլոց վաթթարութեան[8] աւրինակք[9] լինին: Ոչ է քեզ ասել յաւուրն դատաստանի. ոչ գիտէի զբարի: Յառաջ բերեալ լինի քեզ կշիռքն բաւական ընձեռելով զբաժանումն բարւոյ[10] եւ չարի: Քանզի զմարմնոյ ծանրութիւն կշռոցն մէտաւք[11] փորձեմք, իսկ գկենցաղոյս ընտրութիւն [12]ինքնիշխանաւ հոգւով որոշեմք, զոր[13] եւ կշիռսն անուանեաց[14] յաղագս հաւասար նկարելոյ առնուլ զմէտսն[15] յերկոսին[16] կողմանսն[17]:

5 *Մի՛ յուսայք յանիրաւութիւն, յափշտակութեան մի՛ ցանկայք[18]: Վերագոյն ասաց՝ յուսացարուք ի նա ամենայն ժողովք ժողովրդոց: Ետես դանդաղկոտս ի հնազանդութիւնն եւ երեւեցոյց[19], թէ՝ Համայն անոտիք են[20] որդիք մարդկան: Դարձեալ հրաժարեցուցանէ ոչ յուսալ յանիրաւութիւն: Յորժամ յանիրաւութենէ[21] ժողովեալ փարթամութիւն բաւական ինքեան առ ի զաւրութիւն, եւ իշխանութիւն պատճառք[22] լինին դատելոյն[23], նման է հիւանդի[24], որ ի զարգացմ|121ա|ան ցաւոյն[25] զքաջողջութիւնն ի բաց դնիցէ: «Մի՛ յուսայք յանիրաւութիւն»: Այս զքեզ խափանէ առ ամենայն գործսն: «Եւ յափշտակութեան[26] մի՛ ցանկայք»: Ո՛չ լինել աւտարացն ցանկացող խրատէ: «Փարթամութիւն եթէ ցնդիցի, մի՛[27] դնիցիք[28] սրտիւ»: Եթէ տեսանիցես զոք յառաջելփարթամացն, մի՛ երանիցես[29] զնորա կեանսն[30]: Եթէ քեզ բազում ուստեք յաննախանձ աղբիւրացն[31] զեղցին ինչք՝ մի՛ ընկալցիս զնորա յորդութիւնն[32]: Ընչեղութեան[33] եթէ զեղցի: Սքանչացիր ընդ ձայնն: Ցնդող է բնու-*

---

[1] C *հեչտութիւնսն*
[2] D *զանդ*] *զանդադար*
[3] D *ուրախութիւնսն*
[4] C *զմշտնջենաւորն*
[5] C *զրկեն*
[6] AA$_1$CE *եւ*]
[7] CE *գործովն*
[8] C *վաթթարութեան*
[9] CDE *օրինակ*
[10] C *բարո*
[11] AA$_1$BD *միտաւք* C *մետօք*
[12] C *իշխանականաւ հոգւոյն որոշիմք*
[13] C *զորս*
[14] C *անւանեմք*
[15] C *զմէտսն*] *զմիտսն*
[16] D *յերկուսին*
[17] C *կողմանցն*
[18] C *մի ցանկայք*]
[19] C *երեւեցոյց*] *երեցոյց*
[20] AA$_1$BDE *են*]
[21] C *յանիրաւութիւն յորժամ*]
[22] E *պատճառն*
[23] E *դատելոցն*
[24] C *հիւանդին*
[25] CE *ցաւոցն*
[26] D *յափըշտակութիւն*
[27] B *մի*] + *միտ*
[28] B *դնիցիք*] *դնիցիք* C *դնիցէք*
[29] D *երանեսցես*
[30] C *գկենսն*
[31] A$_1$ *աղբեւրացն* E *աղբերացն*
[32] C *յորդութիւն*
[33] C *ընչեղութեանն*

թիւն[1] ընչեղութեան, քան զուզխս[2] արարգագոյն զունողաւքն զանցանէ[3], այլ երբեմն յայլս[4] բնաւրեցաւ փոփոխիլ[5]: Զոր աւրինակ գետ ի բարձրաւանդակէ բերեալ ի մաւտաւոր եզրն[6] մերձենալով՝ միանգամայն հպեալ եւ փութով ի բաց մեկնի, նոյնպէս եւ ընչեղութեան դիւրութիւն սրագոյն ունի եւ լպրծող զմերձաւորութիւնն՝ զայլս[7] յալոց[8] փոփոխել բնաւրեալ: Այսաւր սորա անդաստանս եւ վաղիւ՝ այլոց[9] եւ զկնի սուղ ինչ միւսոյ ուրումն: Հայեա՛ց, որ[10] ի քաղաքիս են, տունք, քանիս[11] յորմէ հետէ եղեն անուանս[12] փոփոխեցին, այլ երբեմն այլոց ստացողացն[13] անուանեալք: Եւ ոսկի միչտ, որք ունինն, ի ձեռաց ցնդեալ[14] ի միւս[15] փոփոխի եւ ի նմանէ առ այլս[16]: Մա-նաւ|121բ|անդ կարես ջուր[17] ձեռամբ ըմբռնելով ունել, քան եթէ զընչեղութիւն քեզ բաւականաբար[18] պահել: Գեղեցիկ ուրեմն ասացաւ՝ փարթամութիւն եթէ զեղջի, մի՛ դնիցէք[19] սրտիւք: Եւ մի՛ անձամբ քով ախտասցիս, այլ ի նմանէ[20] զպիտանացուն ընկալցիս, մի՛ իբրեւ զմի ինչ ի բարեացն առաւել սիրելով զարմանայցես, այլ իբրեւ զգործ ի ծառայութեան զսպասաւորութիւնն առցես: Ապա ի վերայ ածէ[21] ամենայն ասացելոցս ասացուած[22] ոչ եւս յիւրոց բանիցն, այլ զոր ի նմանէ իսկ յԱստուծոյ լուաւ: «Քանզի միանգամ, ասէ, խաւսեցաւ Աստուած, երկուս զայսոսիկ լուայ[23]»: Եւ[24] մի՛ ինչ խռովեցուսցէ որպէս հրաշափառագոյն[25], զիարդ Աստուած մի անգամ խաւսեցաւ եւ մարգարէն երկուս լուաւ[26]: Քանզի կարողութիւն է միանգամ ումեք խաւսել եւ[27] միանգամն յոլով լինել խաւսեցեալքն: Մարդ, պատահելով ումեք, միանգամ յաղագս բազմաց խաւսի, կարէ որ լսեն նորա բանիցն, ասել՝ միանգամ[28] խաւսեցաւ՝ յաղագս բազմաց խաւսեցաւ: Այս է ասացեալն այժմու: Աստուծոյ երեւումն միանգամ եղեւ, եւ երկուք իրք են զոր խաւսեցաւն: Ոչ ասաց՝ մի՛ խաւսեցաւ Աստուած եւ երկուս զայսոսիկ լուայ: Քանզի այսպէս

[1] C *ընչեղութեանն քանզի*
[2] A *ըզուզխս* C *ուխս*
[3] C *զանցանէ*] *ցնդացանէ*
[4] C *յայլսն*
[5] C *փոխիլ*
[6] C *եզր*
[7] C *զայլս*
[8] C *այլոց*
[9] BD *այլոյ*
[10] C *որք*
[11] E *քանիցս*
[12] C *անւանս*
[13] C *ստացողաց*
[14] C *ցնդելք*
[15] CD *միւսն*
[16] BDE *այլն* C *այլսն*
[17] A_1 *զջուրն* CE *զջուր*
[18] C *բաւական* C + *էր*
[19] C *դնիցիք*
[20] E *նմանէ*] *սմանէ*
[21] CD *ած* ABD + *ի վերայ*
[22] A *ասացուած*] *ստացւած* C *ասացւած*
[23] C *լւա*
[24] C *եւ*]
[25] A_1 *հրաշափառագոյն*] + *ասացեալս*
[26] C *լւաւ*
[27] E *եւ*] + *ի*
[28] C *միանգամայն*

թուէր[1] ու|122ա|նել իմն բանին առ ինքն ընդդիմութիւն: Արդ, զի՞նչ էր երկուքն, զորս լուաւ: «Զի զաւրութիւն Աստուծոյ եւ քո, Տէ՛ր, ողորմութիւն»: Զի զաւրաւոր, ասէ, Աստուած է[2]՝ դատելով ինքն ողորմած: Մի՛ յուսայք յանիրաւութիւն եւ մի՛ ընչեղութեան առ դնիք, եւ մի՛ ընդունիք զսնոտիս, մի՛ զոգւոց[3] զամանն[4] ապականեալ բերէք: Գիտելով զի զաւրաւոր է մեր Տէրն, զարհուրեցարուք ի նրա ուժոյն եւ մի՛ հրաժարէք ի նորա մարդասիրութենէն: Արդ, առ[5] ոչ անիրաւեալն[6], բարւոք[7] է նորա երկիւղն[8], բարւոք է նորա երկիւղն եւ առ միանգամ գայթակղեալսն ի մեղսն ոչ զինքն դնել անյուսութեամբ. բարի է յոյս ողորմութեանն: Քանզի զաւրութիւն Աստուծոյ եւ ի նմանէ ողորմութիւն: Զի[9] դու հատուցանես իւրաքանչիւր ումեք ըստ գործոյ[10] իւրում: «Որով չափով չափէք՝ չափեսցի ձեզ» (Մտթ. Է. 1): Նեղեցե՞ր զեղբայրն, ընկալ ըզգոյգն[11]: Յափշտակեցե՞ր զտկարագունիցն, կոփեցե՞ր զաղքատն, ամաչեցուցե՞ր թշնամանաւք, զրպարտեցե՞ր, ստեցե՞ր, զաւտարացն[12] դրժեցե՞ր զհարսանիս[13], սո՞ւտ երդուար[14], զսահմանս հարցն փոփոխեցե՞ր (Հմմտ. Առակ ԻԲ. 28), ստացուածոց[15] որբոցն[16] ի վերայ չոգա՞ր, զայրիսն նեղեցե՞ր, զմերձաւոր հեշտութիւնսդ քան զաւետեցն բարիս պատուեցե՞ր[17]. ընկալ զայդոսիկ[18] զփոխարէն չափն: Քանզի զոր[19] |122բ| ինչ սերմանէ իւրաքանչիւր ոք, զնոյն եւ հնձեսցէ (Հմմտ. Գաղ. Զ. 8): Եւ համայն՝ թէ որ ինչ ի բարեացն գործեցաւ քեզ՝ եւ զնոցա շահն[20] ընկալցիս[21] յոլովապատիկ զհատուցումնն: Վասն զի դու հատուցանես իւրաքանչիւր ումեք ըստ գործոց[22] իւրում[23]: Զայս յիշելով յամենայն կենցաղումս զասացուած[24], կարասցես ի յանճախութենէ մեղացն փախչել[25] ի Քրիստոս Յիսուս, [26]ի Տէր մեր, որում փառք եւ զաւրութիւն յաւիտեանս[27] յաւիտենից[28]. ամէն[29]:

---

[1] C թւէր
[2] D է]
[3] C զոգո
[4] A_1 ամանն BC զատենն
[5] C առ]
[6] BE անիրաւելն
[7] C բարիոք
[8] CD երկեղն
[9] E զի] եւ
[10] C գործոց
[11] A_1D զոյգն B ըզոյգն C զգոյսն E զզոյգն
[12] C զօտարացն] + եւ
[13] C զհարսանիսն
[14] A երդւար
[15] AC ստացւածոց
[16] ABE որբոցն] սրբոյն
[17] AC պատւեցէր
[18] C այդոցիկ
[19] BC որ]
[20] E շահն] շամսն
[21] E ընկալցես
[22] B գործոյ D գործւոյ
[23] E իւրոյ
[24] AC զասացւած
[25] C փաղչել
[26] BCDE ի տէր մեր]
[27] C յաւիտեանս]
[28] AA_1CDE յաւիտենից]
[29] CD ամէն]

ԺԴ. [1]Ի ՃԺԴ. ՍԱՂՄՈՍՆ[143]

1 *Վաղ ժամանեալք ի քահանայական[2] յայս[3] Վկայից[4] տեղի, ի մէջ գիշերի զԱստուած Վկայից աւրնութեամբք հաշտեցուցանելով, ժուժկալեցէք մինչեւ ի [5]հասարակ աւրեայս ի մեր գալս մնացեալք: Արդ, ձեզ՝ քան զքուն եւ զհանգիստ ի վկայս[6] զպատիւն[7] եւ զԱստուծոյ [8]պաշտաւնն նախապատուողաց՝ պատրաստ է վարձ[9]: Իսկ եթէ պարտ է եւ մեզ յաղագս մեր վճարել ինչ յամելոյ[10], սակս եւ[11] հեռանալոյ[12] ի ձէնջ՝ ասեմ[13] զպատճառն, զի զայլ համապատիւ այսր Աստուծոյ եկեղեցւոյ[14] տնաւրինելով, ոչ սակաւ առ ձեզ[15] արգելեալ լինի հեռաւորութեամբ եւ զժամանակս զայսր աւուր ծախէի: Վասն զի ետ Տէր, եւ զնոցա[16] լնուլ զպաշտաւնն, եւ ոչ վրիպել ի ձեր|123ա|մէ[17] սիրոյդ, տուք ընդ մեզ չնորհակալութիւն բարեգործին, որ զտեսանելիս զայս զմարմնոյս մերոյ հիւանդութիւն[18] անտեսանելի իւրով զաւրութեամբն աւժանդակէ: Արդ, զի մի առաւել ինչ արգելեալ զձեզ[19] տրամեսցուք, սուղ ինչ ուստի ժամանեցաքն, երգեցեալոյն ի ձէնջ Սաղմոսի խաւսեցեալ եւ բանիւ մխիթարութեանս առ ձեր զաւրութիւն զանձինս ձեր աննեսցուք, եւ[20] զմարմնոյ խնամս իւրաքանչիւր ոք ի բաց թողցուք: Եւ զի՞նչ էր երգեցեալն: «Սիրեցի, ասէ, զի լուիցէ[21] Տէր զձայն պաղատանաց իմոց»: Ոչ ամենայնի է ասելն՝ զսիրեցին[22], այլ կատարեցելոցն[23] արդէն[24] եւ առաւելեցելոյ[25] քան զծառայութեանն երկիւղ[26], եւ ի հոգւոջն[27] լեալ[28] որդեգրութիւն[29]: [30]Առ որում[31] կայ սիրեցին[32], զո եւ լսի ի մէնջ, թէ զԱստուածն բոլորեցունց: [33]Քանզի տիրաբար սիրելի Աստուած է,

---

[1] C նորին ի Սաղմոսն ՃԺԴ. D նորին սրբոյն Բարսղի ի Սաղմոս ՃԺԴ. E սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսին ի Սաղմոսն հարիւրերորդ Ժ. եւ չորրորդ

[2] C քահանայականս

[3] CD յայս] վկաից

[4] AB վկայից]

[5] C հասարակ աւրեայս] հասարակ օր այս

[6] C վկայսն

[7] C զպատիւ

[8] C պաշտօն նախապատուողացն

[9] C վարձ զանձն

[10] C յամելոց DE յամելոյս

[11] C եւ] + բազում

[12] C հեռանալոց

[13] C ասեմք

[14] C եկեղեցոյս

[15] ABD ձեզ] ձեր

[16] B նոցա

[17] C զձերմէ

[18] C զհիւանդութիւն

[19] ABCD զձեզ] զմեզ

[20] C եւ] էր

[21] C լուիցէ

[22] A ըզսիրեցին

[23] BD կարաւտեցելոցն] կատարելոցն C կատարելոյն

[24] C արդէն] անդեն

[25] D առաւելեցելւոյ E առաւելեցելոցն

[26] C երկեղ

[27] C հոգոջ

[28] B լիալ

[29] C որդեգրութեան

[30] ABC առ որում կա] որ առկա E որում առակ է

[31] C որում

[32] C սիրիցին

[33] A քանզի տիրաբար սիրելի աստուած է]

եւ զսիրելին[1] սահմանի գոլ, որում ամենայն բաղձայ: Իսկ սիրելի[2] Աստուած ե՛ւ առաջին, ե՛ւ կատարելագոյն բարեացն: Զնա սիրեցի զԱստուածն՝ զտենչալեացն զէն եւ զվերջինն յաղագս նորա զչարչարանսն խնդութեամբ ընկալայ: Եւ զինչ են այսոքիկ, սուղ ինչ զկնի ի վեր ելանէ, զերկունս[3] մահու[4], զվտանգս դժոխոց, զնեղութիւնս, զցաւս, որք ամենայնք նմա[5] սիրելիք յաղագս առ Աստուած սիրոյն եւ յուսոյն, որ կայր նմա, զի վասն բարեպա|123ք|շտութեան չարչարանաւք կալելովք երեւէր: Վասն զի ո՛չ անյաւժարելի եւ ո՛չ բռնաբար եւ ի հարկէ համբերեցի, ասէ, զնահատակութիւնս[6], այլ ժուժկալութեամբք ոմամբք եւ կամաւք ընկալայ զվտանգաւորսն, որպէս զի գոյ ինձ ասել՝ «եթէ յաղագս քո մեռանիմք զբոլոր աւրն[7]»: Եւ երեւին այսոքիկ հաւասար կարգեալ[8], որ[9] յԱռաքելոյն[10] եւ ի նմին իսկ սորա [11]յաւժարութենէն ասացելոց թէ՝ «ո՞ զմեզ հեռացուցանէ ի սիրոյն Աստուծոյ[144]: Նեղութի՞ւն, թէ անձկութիւն[12], թէ՞ սով, թէ՞ վիշա[13], թէ՞ սուր» (Հռոմ. Ը. 35)[145]: Արդ, սիրեցի զայս ամենայն՝ գիտելով եթէ տեսողաւ[14] եւ նահատակաւքս Տերամբն բոլորեցուն[15] յաղագս բարեպաշտութեան բերեմ[16] զվտանգս: «Զի լուիցէ[17] Տէր զձայն պաղատանաց իմոց»: Քանզի այսպէս եւ[18] իւրաքանչիւր ոք ի մէնջ կարէ ի պատուիրանաց[19] զվտանգաւորսն կատարել, յորժամ տեսաւ[20] զբոլորեցուն[21], ցուցանելով զքո առաքինութիւն:

2 *«Զի խոնարհեցոյց զունկն իւր յիս»: Խոնարհեցոյց, ասաց, ոչ զի մարմնականին[22] իմաստ[23] առցես յաղագս Աստուծոյ ականջս ունել եւ զայնոսիկ առ ի հանդարտադոյն ձայնին ի վերայ խոնարհեցուցանել, որպէս մեք առնեմք, առ սուղ ասացեալսն մաւտեցանեմք[24] զմեր լսելիս, զի մե|124ա|րձաւորութեամբ զգայութեանն[25] ընկալցուք զխաւսեցեալն, այլ խոնարհեցոյց, ասաց[26], զի զիւր տկարութիւնն ցուցցէ[27]: Քանզի յերկիր անկեալ առ իս էջ մարդա-*

[1] BE *զսիրելին*] *զի սիրելին*
[2] D *եւ*]
[3] ABD *զերկունս*] *զերկուան*
[4] C *մահու*] + *եւ*
[5] AE *նմա*] *նա*
[6] C *զնահատակութիւնան*
[7] C *աւր*
[8] ABD *կարգեալ*] *կարել* C *կարգելք*
[9] C *որք*
[10] E *յառաքելոցն*
[11] C *յօժարութենէս ասացելո*
[12] E *յանձկութիւն*
[13] E *վիշաք*
[14] A *տեսաւդաւ*
[15] C *բոլորեցունց*
[16] BD *բերես*
[17] AC *լսիցէ*
[18] ABDE *եւ*]
[19] AC *պատւիրանաց*
[20] CD *տեսող* E *տեսող*
[21] CD *բոլորեցուն*
[22] E *մարմնականին*] *մարմնական ինչ*
[23] C *իմաստս*
[24] C *մօտացուցանեմք*
[25] C *սգաութեամբն*
[26] C *ասէ*
[27] C *ցուցանիցէ*

սիրութեամբն, զոր աւրինակ՝ հիւանդի ուրուք ի բազում[1] տկարութենէն եւ[2] ոչ խաւսել համատաբար կարացելոյ, մարդասէր բժիշկ առ ածելով զիւր լսելիս ի մաւտաւորութենէն ուսանի զկարիս աշխատեցելոյն: Արդ, խոնարհեցոյց զունկն[3] իւր յիս: Վասն զի աստուածային լսելիք ոչ ձայնի կարաւտանան[4] առ ի զգալ[5], զի գիտեն ի շարժմանէ սրտին ճանաչել զհայեցեալսն[6]: Եթէ ոչ լսես, զի Մովսէս[7] ոչինչ բարբառելով (Համմտ. Ել ԺԴ. 15), այլ անխաւս իւրով հառաչմամբն մաղթելով զԱստուած՝ լսելի եղեւ ի Տեառնէն, որ ասէր՝ զի՞ [8]ոչ[9] ես[10] առ իս: [11]Գիտէ Աստուած եւ արեան լսել արդարոց, որոյ լեզու ոչ է մերձ եւ ոչ ձայն ընդ աւդս[12] անցանէ: Այլ գործոց արդարոց մաւտաւորութիւն[13] մեծաձայնութիւն է Աստուծոյ: «Եւ յաւուրս իմ կարդացից»: Մեք, մի մաղթելով աւր[14] կամ ի միում ժամու, սակաւ ինչ ի մեղս մեր տրտմեալք՝ անհոգանամք որպէս թէ[15] արարեալ ինչ հակառակ յարութեան մերոյ: Իսկ սուրբն յամենայն ժամանակ ի կենաց իւրոց չափելով ցուցանել զխոստովանութիւնն: «Քանզի յաւուրս իմ, ասէ[16], կարդացից»: Եւ զի մի՛ կարծիցես, թէ ի |124բ| բարաւրութեան կենացս այսոցիկ եւ ամենեցուն նմա իրաց եկելոց[17] յառաջ մատուցեալ կարդայր զԱստուած [18]պատմէ զմեծութիւն [19]խստութեանց[146] յորս էր եւ ոչ մոռացաւ զանունն Աստուծոյ: «Քանզի պաշարեցին[20] զիս, ասէ, երկունք մահու, վտանգք դժոխոց գտին զիս»: Իսկ որպէս երկունք ի վերայ յղացմանց են երկանց[21] արգելեալք յորժամ առ [22]ծանրութիւն որովայնին[23] յարուցեալ մղէ զսաղմն[24] առ ի յարտաքոյսն եւ ապայ նեղեալք ծննդական մասունքն, եւ շուրջ պրկեալք[25] զծնիցելովն ձգմամբք[26], եւ խզմամբք աճառոցն սրագոյնս ցաւս եւ դաժանս երկունս առնէ ծնողացն[27]: Փոփոխեա՛[28] զերկունսն եւ ի վերայ մահու, շուրջ կացեալս

[1] ABCE *բազում*] + *ի*
[2] BD *եւ*]
[3] A *զունգն*
[4] E *կարօտանայ*
[5] C *սգալ*
[6] C *զհայցելն*
[7] C *Մուսէս* E *Մօսէս*
[8] DE *ոչ ես*] *զոչես*
[9] B *ոչ*] *զոչ*
[10] B *ես*] *ետ*
[11] A *գիտէ աստուած եւ արեան լսել արդարոց որո*]
[12] E *յօդս*
[13] C *մաւտաւորութիւն մօտօրութիւն*
[14] C *աւր*]

[15] C *թէ*]
[16] C *ասէ*]
[17] C *եկելոց*] *եղելո*
[18] AD *պատմէ զմեծութիւն խստութեանց յորս էր եւ ոչ մոռացաւ զանունն Աստուծոյ*]
[19] C *խստութեանց*] *խոստովանութեանցն* E *խռովութեանցն*
[20] ABDE *պարշարեցին*
[21] CE *երկանցն* C + *են*
[22] C *ծանրութիւնն որովայնն*
[23] E *յորովայնին*
[24] E *զսաղմն*] *զՍաղմոսն*
[25] C *պրկեալք*] *պնդել*
[26] D *ձգմամբ*
[27] A *ծնաւղացն*
[28] C *փոփոխեց* D *փոփոխէ*

կենդանուոյն[1] *ի բաժանումն անձին եւ մարմնոյ: Արդ, ոչինչ ասէ չափաւոր ախտանալ, այլ մինչեւ զնոցին փորձ իսկ առնլով զերկանցն մահու, ի վտանգս իջելոյն*[2] *ի դժոխս հասանել*[3]*: Եւ արդեա՞ւք*[4] *միայն զայսոսիկ չարչարեցաւ, որովք պարկեշտանայս, եթէ զայսոսիկ բազում անգամ եւ ակամայ: Եւ ոչինչ հարկաւորացն է գովուԹիւն: Այլ տե՛ս*[5] *զմեծ բնուԹիւն նահատակին: Վասն զի չուրջ կալան զիս*[6] *երկունք մահու, եւ վտանգք*[7] *դժոխոց գտին զիս, այնքան ի բացէ*[8] *ի փորձուԹեանցս, այսոցիկ ի ներքոյ անկանել, զի եւ առաւել բազմաց նոցա կամաւոր փորձուԹեանց*[9] *զիս առաջի եղի: ԶնեղուԹիւն*[10] *եւ զերկունս, զոր*[11] *ախորժելով ինձ գտի, ոչ ակամայ ըմբռնեցայ ի* |125ա| *նոցանէ: Քանզի զկնի վտանգք դժոխոց գտին զիս, եւ աստ*[12] *զնեղուԹիւն*[13] *եւ զերկունս գտի: Յաղագս որոյ*[14] *անԹուլաբար*[15] *ունելոյ գտայ առ ի փորձողէն*[16] *ածեալ, զի ցուցից զառաւելուԹիւն առ Աստուած սիրոյն, յաւելի նեղուԹիւն ի վերայ նեղուԹեանց, եւ երկունս ի վերայ երկանց. ոչ իմով*[17] *զաւրուԹեամբ ցաւոցն ընդդէմ կացեալ, այլ զի զանուն Տեառն կոչեցի: Այսպիսի էր եւ Առաքեալն, որ ասէր՝* «յայսոսիկ յամենեսեան առաւել յաղթեմք սիրողաւն[18] զմեզ» (ՃՄՄ. Հռ. Ը. 37)*: Քանզի յաղԹէ, որ ոչ Թուլանայ առ ի վիշտս ի վերայ եկեալս, իսկ առաւել յաղԹէ, որ եւ ինքն ախորժելով երկունս ի ցոյցս*[19] *համբերուԹեան ի վերայ ձգէ: Լեալն*[20] *ի մեղս*[21] *ինչ, որ առ մահ է ասասցէ՝ չուրջ կալան զիս*[22] *երկունք մահու: Քանզի ամենայն, ասէ*[23]*, որ առնէ զմեղս ի բանսարկուէն*[24] *է*[25] *ծնեալ*[26] *(ՃՄՄ. Ը. Յովհ. Գ. 8): Յորժամ*[27] *էի*[28]*, ասէ, մշակ մեղացն յղենայի*[29] *ի մահուանէ, յորժամ եւ գտայ*[30] *ի դժոխոց վտանգիցն: Եւ զիա՞րդ բժշկեցի զիս: Վասն զի զնեղուԹիւն եւ զերկունս գտի, որ յաղագս ապաշխարուԹեան: [1]Քան-*

[1] ACD *կենդանոյն*
[2] BDE *իջանելոցն* C *իջանելո*
[3] C *հասանել*] *հատանելո*
[4] C *արդօք*
[5] C *տես*] + *զհարկաւորացն*
[6] ABDE *զիս*]
[7] C *վտանկք*
[8] C *բացեա* DE *բացէի*
[9] C *փորձուԹիւնս*
[10] C *զնեղուԹիւնս*
[11] E *զորս*
[12] ABCD *եւ աստ*]
[13] C *զնեղուԹիւնս*
[14] C *որոյ*] + *անդ առանց*
[15] C *Թուլաբար* BDE *առանց Թուլաբար*
[16] A *փորձաւղէն*
[17] C *իմով*] *իւրով*
[18] C *սիրողովն*
[19] D *ցոյց* E *ցոյցսն*
[20] C *լել*
[21] C *ի մեղս*]
[22] D *զիս*] *զին եւ*
[23] C *ասէ*]
[24] A *բանսարկւէն* D *բանսարկուԹենէն*
[25] ABD *է*]
[26] E *ծնեալ*] + *է*
[27] CE *յորժամ*] *յայնժամ*
[28] BCDE *էի*] *էին*
[29] DE *յղանայի*
[30] C *գտայ*] + *եւ*

[1]*Քանզի հաւասար ցուցանելով մեծութեան*[2] *մեղացն զապաշխարութեան*[3] *չարչարանս ինձ*[4] *ինքեան իմացայ, եւ այսպէս*[5] *համարձակացայ զանուն Տեառն ի վերայ կոչել: Եւ զի՞նչ էր*[6]*, զոր ասացին: Ո՛վ Տէր, փրկեա*[7] *զանձն իմ: Պաչարիմ ի գերուԹենէս յայսմանէ, դու տո՛ւր ընդ իմ փրկանս եւ փրկեա՛ զանձն իմ:*

3 *«Ողորմած Տէ՛ր եւ արդար»: Ամենայն ուրեք խառնեն Գիրք* |125բ| *գթութեանց*[8] *Աստուծոյ, զարդարութիւնս*[9] *ուսուցանելով զմեզ, եթէ ոչ ողորմութիւն առանց դատելոյ է եւ ոչ դատաստանն անողորմն*[10]*: Այլ եւ ողորմի՝ դատելով արժանաւորացն չափէ զգուԹսն եւ դատելով հանդիպեցուցանէ ճշմարտութեան մերում, ի վերայ ածէ զդատաստանն մարդասիրութեամբ՝ առաւել հաւասարաւ փոխանակ չափէ ի դատելն զմեզ: Եւ Աստուած մեր ողորմի: Ողորմութիւն է ախտն զանարժանն*[11] *պատուելոյ, յախտակցաբար եղելոցն լեալ*[12]*: Ողորմիմք ի մեծ ընչեղութենէ առ վերջին աղքատութիւնն զանկեալսն եւ ի ծայր քաջողջութենէն*[13] *ի*[14] *յետին հիւանդութիւնն*[15] *զփոփոխեալս*[16]*, եւ որ գեղեցկութեամբ եւ ազնուութեամբ*[17] *մարմնոյն*[18] *գուարճացեալ*[19] *ի չար ախտից ապականից: Արդ, վասն զի եւ մեք էաք երբեմն փառաւորք ի դրախտին կեանս*[20]*, եղեաք*[21] *անփառք եւ նուաստացեալք, յաղագս արտաքս անկանելոյ*[22]*: Աստուած մեր ողորմի՝ տեսեալ զմեզ զինչ յորպիսեաց եղեաք*[23]*: Վասն այսորիկ եւ*[24] *զԱդամ*[25] *կոչէ*[26] *ողորմութեամբ ճայնիւ, ասելով՝ Ադամ ո՞ւր ես (Ծն. Գ. 9): Քանզի ոչ ուսանել խնդրէր, որ զամենայն*[27] *գիտէ*[28]*, այլ իմանալ զնա կամէր՝ զինչ փոխանակ որոց եղեւ*[29]*: Ո՞ւր ես, փոխանակ յո՞ր անկումն ի վայր անկար յայնքան բարձրութենէ:*

4 *«Պահեա*[30] *զտղայս, Տէ՛ր, նուաստացայ, եւ փրկեա՛ զիս»: Եթէ ըստ բնական բանին՝ ոչ ար-*

---

[1] ABD *քանզի հաւասար ցուցանելով մեծութեան մեղացն զապաշխարութեանն*]
[2] C *զմեծութիւն*
[3] C *զապաշխարութիւն*
[4] E *ինձ*] *ինչ*
[5] C *այսպէս*] *այնպէս*
[6] C *էր*] *է*
[7] E *փրկես*
[8] E *գթութեանցն*
[9] CD *զարդարութիւնն*
[10] BCDE *անողորմ*
[11] C *զանարժանսն* E *զարժանն*
[12] B *լինել*
[13] E *քաջողջութեանն*
[14] E *ի*]
[15] CD *հիւանդութիւն*
[16] C *զփոփոխելսն*
[17] A *ազնուութեամբ*
[18] D *մարմնոյ*
[19] A *զւարճացեալ* C *զւարճացել*
[20] BDE *կեանս*] + *եւ*
[21] E *եղաք*
[22] BDE *անկանելոյն*
[23] D *եղաք*
[24] ABDE *եւ*]
[25] D *Ադամ*
[26] C *կոչէր*
[27] AD *զամենայն զտեառնն*
[28] C *գիտէր*
[29] C *եղեւն*
[30] ACDE *պահէ*

դեաւք[1] ստեղծեալ լինէր մար|126ա|դկային բնութիւնս եւ ոչ փոքր տղայոյ[2], եւ դեռեւս ի մատաղութեանն[3], եթէ ոչ ի Տեառնէ պահպանեալք: Քանզի ո՞րպէս արդեաւք[4] յարգանդին յղացեալ լինէր եւ կարէր կերակրիլ եւ շարժիլ յայնպիսի նեղ ի[5] տեղւոջ[6] եւ ոչ մի[7] ինչ ունելով գնացս, այլ ի խաւարինս տեղիս եւ ի խոնաւուտս[8] զկեանսն ընկալեալս[9], եւ ոչ [10]վերայ շնչել կարացեալք, եւ ոչ կեալ զմարդկան կեանս, այլ զաւրէն ձկանց խոնաւութեամբ բերեալք, եթէ ոչ Աստուծոյ պահպանութեամբ ըմբռնեալ էր[11]: Եւ զիա՞րդ յանընդել[12] յայս անկեալ[13] տեղի եւ յարգանդէն ջերմութենէ յաւդոյս ցրտանալով, թէպէտեւ դուզնաքեայ[14] ինչ բաւական էր, եթէ ոչ յԱստուծոյ ապրեալ լինէր: Արդ, պահեա[15] զտղայս, Տէ՛ր, նուաստացայ, եւ կեցո[16] զիս: Կամ եւ այսպէս իմասցիս զբանն, թէ՝ վասն զի դարձայ եւ եղէ իբրեւ զտղայ, եւ ընկալայ զարքայութիւն[17] երկնից իբր[18] զմանուկ, եւ անմեղութեամբ զիս ինքն ի մանկանցն[19] խոնարհութիւն իջուցի[20]: Որ պահեն զտղայս, Տէ՛ր, վասն զի ետես, եթէ նուաստացայ, եւ կեցո[21] զիս:

5 Դարձի՛ր, անձն իմ, ի հանգիստ քո, զի Տէր բարեգործեաց քեզ[22]: Ինքեան առ ածէ զմխիթարականս[23] բանս քաջ նահատակս, նմանաբար Պաւղոսի ասելոյն՝ զհանդէս գեղեցիկ նահատակեցայ, զընթացսն կատարեցի, զհաւա|126բ|տսն պահեցի (Հմմտ. Բ. Տիմ. Դ. 7): Արդ, կայ[24] ինձ արդարութեան պսակն (Հմմտ. Բ. Տիմ. Դ. 8): Զայս ասէ եւ առ ինքն մարգարէս, վասն զի բաւականաբար[25] զկենցաղոյս այսորիկ զերկայնութիւն լցեր, «դարձիր այսուհետեւ ի հանգիստն[26] քո, զի Տէր բարեգործեաց քեզ»: Քանզի առաջիկայ հանգիստ յաւիտենական, որ[27] աւրինաւոր աստ ճգնեցան ի կեանսս, ոչ ըստ պարտուց գործոցն տուեալ[28], այլ ըստ շնորհի մեծապարգեւին Աստուծոյ ի նա յուսացելոցն ընձեռեալ լինի: Եւ ապա՝ նախ քան զանդ բարիսն զփա-

---

[1] C արդաւք
[2] E տղայոց
[3] D մատաղութեան
[4] C արդաւք
[5] E ի]
[6] C տեղոջ
[7] C մի]
[8] C խոնաւուտ
[9] C ընկալել
[10] E վերաշնչել
[11] D էր] է
[12] E յանընտել
[13] C անկեալ] եկել
[14] C դուզնաքեա] + յիրս
[15] ABDE պահէ
[16] ABDE կեցոյց
[17] CD զարքայութիւնն
[18] E իբրեւ
[19] C մանկանց
[20] C զիջուցի
[21] D կեցուոյց
[22] CD զքեզ
[23] C զմխիթարական
[24] ABC կայ] + եւ AC + մնայ
[25] E բաւական
[26] C հանգիստ
[27] C որք
[28] C տուել

խուսն յաշխարհիս նեղութեանց[1] պատմելով, ի վերայ այսոցիկ գոհանայ զազատողէն[2] անձանց ի զանազան զնոսա եւ յանհրաժարելի ծառայութենէ ախտից արտաքս առեալ: Եւ զի՞նչ են այսոքիկ: «Զի զերծոյց[3] զանձն իմ ի մահուանէ[4], զաչս իմ՝ յարտասուաց[5] եւ զոտս իմ՝ ի գլորմանէ[6]»: Հաւասարութեամբ աստի զհանդերձեալ հանդիստն գրէ: Քանզի աստ զիս, ասէ, պաշարեցին[7] երկունք մահու, իսկ անդ՝ փրկեաց զանձն իմ ի մահուանէ[8]: Աստ աչք ի նեղութեան հեղուն զարտասուս, բայց անդ ոչ եւս արտաւսր խաւարեցուցանէ զբիբսն յուրախութեանցն[9] տեսութեան եւ գեղեցկութեանց [10]փառացն Աստուծոյ: Ի բաց էառ Աստուած «զամենայն արտաւսր յամենայն երեսաց» (Սղ. ԻԵ. 8): Աստ բազում վտանգք |127ա| գլորման, յաղագս որոյ Պաւղոսն ասէր՝ որ կարծեն կալ տեսցէ մի անկցի (Հմմտ. Ա. Կրնթ. Ժ. 12): Իսկ անդ՝ հաստատուն գնացք, անփոփոխելի կեանք, ոչ եւս վտանգ[11] առ ի մեղսն անկանել: Քանզի եւ ոչ մարմնոյ ի վերայ յարուցումն եւ ոչ կնոջ[12] գործակցութիւն առ ի մեղսն: Յաղագս որոյ ոչ[13] է արու եւ էգ[14] յարութեանն, այլ մի իմն է կեանք եւ մի աւրինակ հաճոյ եղելոց[15] իւրեանց Տեառնն բնակեցելոց[16] ի տեղւոջ[17] կենդանեաց աշխարհիս[18]: Այս ինքն է[19] մահկանացու[20] եւ տեղի մահկանացուաց է: Վասն զի չարադրեալ[21] է ի տեսանելեացն չարադրութիւնն[22], իսկ չարադրեալս[23] ամենայն լուծանիլ բնաւորեցաւ: Եւ որք յաշխարհիս կեան[24]՝ մասունք են աշխարհիս, հարկաւորաբար յամենեցուն[25] բնութեանս վայելեմք: Յաղագս այսորիկ[26] եւ նախ քան զմահ ոգւոյն[27] բաժանել[28] ի մարմնոյ՝ մեռանիմք բազում անգամ, մարդի՛կ: Եւ մի՛ անկարծելի [29]երեւեսցի ասացեալս, այլ գիտեա զիրաւանց[30] ճշմարտութիւն: Քանզի յերիս եւթներեակս[31] ամացն ե-

[1] C նեղութիւն
[2] A զազատաւղէն
[3] C զերծո
[4] C մահւանէ C + եւ
[5] A յարտասւաց
[6] C գլորմանէ] + գայթակղութենէ
[7] AE պարշարեցին
[8] C մահւանէ
[9] E յուրախութեանց
[10] C գեղեցկութեան
[11] C վիշտք] մեղք

[12] AB կնւոջ
[13] C եւ] + ոչ
[14] BC էգ] + ի
[15] E եղելոյ
[16] ABDE բնակեցելոյ
[17] C տեղոջ
[18] C աշխարհի
[19] C է
[20] C մահկանացւաց
[21] C չարադրեալ] չարագրել
[22] C չարադրութիւնն] չարագրութիւնն
[23] C չարադրեալս] չարագրելս
[24] C կեան] կել
[25] C յամենեցունց
[26] ABCE այսորիկ] այնորիկ
[27] C հոգոյն D հոգւոյն
[28] B բաժան
[29] C երեւի ասացելն
[30] C զիրացն
[31] B եթներրեակս C է երրեկս D եւթներեակս

րիս ունել[1] բնաւորեցաւ այլայլութիւնս եւ փոփոխմունս հասակաց եւ կենաց մարդկան եւ զիւրաքանչիւր եւթներեկաւն առանձինն սահման շուրջ գրեալ զանցանէ եւ յայտնապէս տայ զփոփոխմունս: [2]Զմանկութեանն[3] հասակ յատամանցն փոփոխմունս[4] ըստ առաջին եւթներեկին սա|127բ|հմանի: Մանկութենէն ապա առ ուսմունս պատեհութեան առաջադրութիւն[5] է մինչեւ ի պատանեկութիւն: Եւ պատանեակ՝ մինչեւ ցքսան եւ մի ամաց լրումն, յորժամ մաւրուք[6] սկսցին հովանեցուցանել[7] զծնաւտսն[8], [9]ապա սկսանի մոռանալով՝ յայրն արդէն ի պատանեկութենէն փոփոխեալ: Իսկ յորժամ տեսցուես այր, ի բաց դնելով[10] զվերատրութիւնս[11] ըստ հասակին աճման եւ հաստատեալ խորհրդովք, եւ ոչինչ զեհտ զմանկութեանն[12] բերէ՝ ո՞չ մեռանել[13] յինքեան վարկցի[14] զանցեալսն: Դարձեալ ծերն՝ առ այլ ձեւ եւ հոգւոյն[15] իմաստն յարմարեալ, այլ ոմն է յայտնագոյն յառաջնոցն: Որպէս զի եւ կեանք մարդկան բազում մահուամբք[16] լնուլ բնաւորեցան, ոչ միայն ըստ փոփոխման հասակացն, այլ եւ ի մեղացն ի յանցանս ոգւոցն[17]: Իսկ [18]ուր ոչ է[19] այլայլութիւն ոչ մարմնոյ եւ ոչ ոգւոյ[20] (քանզի եւ ոչ է խորհրդոցն[21] խոտորումն, եւ ոչ փոխատրութիւն բարուցն, եւ ոչ միոյ խռովութիւն հաստատուն եւ անխռով մտաց ըմբռնումն), երկիր է նա արդարեւ կենդանեաց, որք նման են միշտ ինքեանք ինքեանց: Յորում մանաւանդ հաճոյանալն Աստուծոյ բոլորեցուն Մարգարէս աւետարանէ՝ իբրեւ եթէ ոչ միոյ ումեքէ հանդերձեալք արտաքուստ հատումն[22] ընդունել առ ի դիտաւոր|128ա|ութիւն ճշմարտութեամբ եւ համապատիւ ընդ հրեշտակս ծառայութեանն: Պատուասիրեսցուք[23], ասէ, թէ մտանելով ի մարմինն եւ թէ արտաքս ելանելով ի մարմնոյն, հաճոյք նմա գոլ (Հմմտ. Բ. Կրնթ. Ե. 9): Կենդանեաց[24] այն անդաստան, յորում ո՛չ է գիշեր, ո՛չ քուն՝ մահու նմանութիւն, յորում ո՛չ է կերակուր

---

[1] CDE ունել] ընդունել
[2] ABD զմանկութեաննհասակ յատամանցն փոփոխմունս]
[3] C զմանկութեանցն
[4] E փոփոխման
[5] D յառաջադրութենէ
[6] C մաւրուք] մուրուք
[7] C հովանացուցանել
[8] D զծնօտնն
[9] ABCD ապա սկսանի] ապականի
[10] C դնելով գնալով
[11] C վերատրութիւնս
[12] C մանկութեանն
[13] C մեռանել] + ի
[14] CE վարկցիս
[15] C հոգոցն
[16] C մահւամբ
[17] C ոգոցն
[18] E ուր ոչ է] որոշէ
[19] C է]
[20] C ոգո
[21] E խորհրդոյն
[22] C հատումն հատուցումն
[23] A պատւասիրեսցուք
[24] C կենդանեցն

եւ ո՛չ ըմպել[1] *ի տկարութեանս մերում աւժանդակք*[2]*, ո՛չ է հիւանդութիւնք*[3] *եւ ոչ՝ ցաւք, ոչ՝ բժշկութիւնք եւ ոչ՝ առեանք, ոչ՝ վաճառք*[4]*, ոչ՝ արուեստք*[5]*, ոչ ինչք*[6]՝ *չարեաց* [7]*սկիզբն, պատերազմի պատճառք, արմատ*[8] *թշնամութեան: Այլ երկիր կենդանեաց, որ*[9] *ոչ*[10] *մեռելոցն*[11] *մեղաւք*[12]*, այլ որ կեանն զճշմարիտ կեանսն ի Քրիստոս Յիսուս, որում փառք եւ զաւրութիւն*[13] *յաւիտեանս*[147]*. ամէն:*

[1] A *ըմբռել*
[2] D *աւժանդակ* E *յօժանդակք*
[3] DE *հիւանդութիւն*
[4] C *վաճառականք*
[5] C *արուեստք*
[6] D *ինչ*
[7] C *սկիսբն պատերազմաց*
[8] C *արմատք*
[9] ABCD *որ*]
[10] C *ոչ*] + *որ*
[11] CD *մեռանելոց* CD + *են*
[12] E *մեղօքն*
[13] CD *յաւիտեանս ամէն*]

ԺԵ. [1]Ի ՃԺԵ. ՍԱՂՄՈՍՆ[148]

1 *«Հաւատացի, յաղագս որոյ խաւսեցայ եւ ես նուաստացայ[2] յոյժ, ես ասացի ի զարմանալ ի-մում՝ ամենայն մարդ սուտ[3]»:Հա-ւատ առաջնորդեսցէ յաղագս Աս-տուծոյ բանիցն, հաւատ եւ ոչ ցոյց[4]: Հաւատ, որ ի վեր է[5] քան զբանական հնարաւորութիւն, զո-դին[6] ի հաւանութիւն ճգէ: Հաւատ որ[7] |128բ| ոչ երկրաչափական հար-կաւորութեամբ[8], այլ Հոգւոյն[9] զաւրութեամբ լեալ[10]: «Յանուն Յիսուսի Քրիստոսի Նազաւրաց-ւոյ[11]՝ արի եւ գնայ»: Զայսր ճայնի զհետ երթայ գործ ի ձեռն Հոգ-ւոյն[12]. ի սքանչելեացն[13] հարկա-ւոր ընդունելութիւն աստուածու-թեան[14] Միածնին տեսողացն[15] ե-ղեւ: Զի՞նչ հարկաւորագոյն[16] ի հաւանութիւնն[17] (ասա ինձ), ա-ռաջի կարգեցելոցն մանուածք[18] վախճանն յարմարագոյն յին-քեանս ճգեալ, [19]եթէ հրաշալեացն ոչ յայտնապէս տեսեալ, քան զա-մենայն մարդոյ զաւրութիւն գե-րագոյն ելանելով: Բայց եւ ոչ այ-սոքիկ[20] քաջընտիրք[149] են, ոչ [21]Հոգւոյն գործք յաղագս Աստուա-ծոյ զբանն հաւատարմացուցանէ, այլ արուեստաւոր[22] ցոյց հաւա-նութեան, զաչխարհիս իմաստու-թիւն ունելով զյոյսն, ոչ զաւրու-թեամբ երեւելի Հոգւոյն[23] յայտ-նութեամբ, զոր, իձեռն պարզմտու-թեան սրտի անքննաբար յուսա-ցեալք[24] յԱստուած, յաղագս փրկութեան յոլովից ցուցանի: Այլ երանի թէ եւ ինձ լինէր հաւատալ արժանաւորապէս, զոր խաւսէի այժմ եկեղեցւոյս[25] Աստուծոյ մե-ծիս այսմիկ հինգ բանս մտաւք ի-մովք[26]: Եւ միտք ծաղր արասցէ զբանս իմ, որպէս թէ անխուզա-բար մեր յաղագս, զոր ասեմքս ի հաւանութիւն զլսողն[27] ածելոյ: Քանզի |129ա| հարկաւոր է իւրա-քանչիւր ուրուք ուսման անխու-զելիս[150] լինելզսկզբմունս[28] ուսո-ղացն[29], ապա եթէ ոչ անհնարին է,*

---

[1] C *ի*] *նորին ի* DE *նորին սրբոյն Բարսղի ե-պիսկոպոսի Սաղմոսն հարիւրերորդ եւ ԺԵ. երորդ*
[2] C *նւաստացա*
[3] C *սուտ* + *է*
[4] CDE *ցոյցք*
[5] E *վեր է*] *վիրէ* CD *է*]
[6] E *զոգիս*
[7] ABCD *որ*]
[8] C *հարկաորութեամբք*
[9] C *հոգոյն*
[10] B *լիեալ* C *լիել*
[11] B *նազովրացւոյ* C *նազօրացո* E *նազովրեց-ւոյ*
[12] C *հոգոյն*
[13] D *սքանչելեաց*
[14] C *աստուածութեանն*
[15] A *տեսաւղացն* E *ասողացն*
[16] C *հարկաւորութիւն*
[17] D *հաւանութեաննն*
[18] C *մանւածք զվաղջննն*
[19] B *եթէ... տեսեալ*]
[20] E *այսոքիկ*] *այնոքիկ*
[21] C *հոգոյն գործ*
[22] C *արւեստօոր*
[23] C *հոգոյն*
[24] BDE *յուսացեալքն* C *յուսացելքն*
[25] C *եկեղեցոյս*
[26] C *իմօք*
[27] A *զլսաւղսն*
[28] B *զսկսբմունս* E *զսկզբունս*
[29] A *ուսաւղացն*

որք յառաջնումն լծակուին[1] կարել[2] ճանապարհաւ եւ կարգաւ յառաջ երթալ ի կատարածն: Եւ զայսոսիկ[3] ուսցիս ի նոցունց յարտաքնոցն[4]: Վասն զի եթէ ոչ թողացուցանես[5] զառաջինսն ի[6] սկզբմունս[7] երկրաչափին, անկարութիւն է նմա զկարգին[8] վախճան[9] ցուցանել: Եւ թուականին[10], որ յառաջնումն ի տարերս ընդդիմանայ[11] զառաջիկային, ճանապարհ[12] հատանէ: Նմանապէս բժշկական սկզբունք[13] բժշկացն անցուցականք[151] են: Եւ բոլորովին, որ[14] եւ իցէ երբէք գործոյ[15] ճանապարհաւ, եւ յարմարութեամբ յառաջ եկելոց ի կատարածն, անհնարութիւն է զառաջնոցն զպատճառանաց զցոյցսն խուզել, այլ ի հարկէ զբանականաց զարուեստից[16] սկզբունս[17] անքննաբար ընդունելով, եւ ի ներքոյ եղելոցն զյարմարութիւնն ի կարգի տեսանել: Արդ, նոյնպէս եւ աստուածաբանութեան խորհրդոյն[18], անքնին[19] հաւատով խնդրեա զհաւանութիւնն: Քանզի հաւատալ պարտ է, ասէ, թէ [20]է Աստուած (Հմմտ. Եբր. ԺԱ. 6), ոչ խուզել եւ ոչ լծակուեալ[21], թէ զինչ է: Եւ բոլորովին՝ «հաւատն յուսացելոցն է[22] պատճառ իրացն եւ յանդ|129բ|իմանութիւն՝ ոչ տեսանելոցն» (Հմմտ. Եբր. ԺԱ. 1), մի՛ հակառակիր տեսանել, որ ի հեռաստանին կայ եւ մի՛ [23]զյուսացեալն յերկուանալի արասցես յաղագս ոչ եւս կարել զնոցա գիտութենէն բուռն հարկանել:

2 Արդ, այսոքիկ ընդհանրական յաղագս հաւատոյն վասն բանակռուացն[24] եւ որք սնոտի բանիւք[25] ունին զյոյսն: Բայց թուի[26] ինձ, որ ի ձեռս է Սաղմոսս՝ որպէս որ առաջիկայ զկնի եկելոյ Սաղմոսիս զմիտսն յարմարագոյն ունել: Քանզի ասաց՝ «հաճոյ եղէց առաջի Տեառն յերկիր կենդանեաց» (Սղմ. ՃԺԳ. 9): Արդ, վասն զի յաղագս ոչ երեւելոյ երկրի խաւսի, որպէս իմաստաբար գիտելով, զպատճառն ընձեռէ յաղագս անյայտիցն[27] որոշման[28], ասելով՝ Հաւատացի թէ[29] իմն տեղի կենդանեաց[30], յաղագս

[1] AC լծակուին
[2] D կարել] կարծել
[3] C զայսոցիկ
[4] E արտաքնոցն
[5] D թողացուսցես E թողացուցես
[6] ABDE ի]
[7] B ըսկզբունսն D ըսկսբումնսն E զսկզբունսն
[8] C զկարգին] զկրկին
[9] C վաղջան
[10] C թւականին
[11] E ընդդիմանայ] անդ դիմանայ
[12] D ճանապարհն
[13] C սկսբունք
[14] BD որ] ոյր C որով
[15] E գործոց
[16] C զարւեստից D զարուեստիցս
[17] C սկսբմունս
[18] CE խորհրդոցն
[19] D անքննին
[20] ABD է Աստուած] ի Աստուած
[21] A լծակուեալ C լծակուել D լծակռովել
[22] AE է]
[23] C յուսացելսն յերկւանալի
[24] AC բանակուացն E բանակռուոցն
[25] CE բանիւքն
[26] C թւի
[27] C անյայտից
[28] C որոշմանն
[29] C թէ եթէ
[30] C կենդանեաց] կենդաս

որոյ[1] խաւսեցայ, եթէ հաճոյ եղէց[2] նմա Տեառնն: Այլ եւ բոլորովին իսկ առանց հաւատոյ[3] ի խաւսելն եկեալ անձն սնոտի՝ ըստ ոչ միոյ իրիք ի ներքոյ կացելոյ զբանն [4]յառաջ ածելով: Արդ, սկիզբն[5] բանի իմաստուն[6] հաւատն է՝ հզաւրաբար ի սրտի լսողին[7] հաստատեալ: Քանզի, ուստի մեզ կարողութիւն է յաղագս հաւատոյն կատարելագոյնս ինչ ուղղել եւ, ըստ կարգին, ի վերայ ածէ, ասելով[8]՝ «ես նուաստացայ[9] յոյժ»: Զի որ[10] ոչն խոնարհեցոյց զիւր միտսն[11] |130ա| եւ ոչ ըստ նմանութեան Առաքելոյն ասաց[12]՝ «եղբա՛րք, ես զիս ոչ վարկանիմ[13] ըմբռնել[14]» (Հմմտ. Փլպ. Գ. 13), այլ կարծիցէ զբնութիւնն[15] Աստուծոյ ըմբռնել[16] եւ իւրով խորհրդովքն[17] չափիցէ զանհասանելին, եւ այնքան կարծիցէ զոլ զԱստուած, որքան ինքն խորհրդովն բովանդակեաց[18]: Եւ բոլորովին, որ զիւր միտսն չափ էիցն առնիցէ[19], ոչ զմտաւ ածելով, թէ դիւրագոյն է[20] ճաշակաւ փոքու զամենայն ծով չափել, քան եթէ մարդկային մտաւք զանճառելի մեծութիւնն Աստուծոյ ըմբռնել, սնոտի փքացեալ եւ ամբարձեալ ընդունայնութեան մտաւք իւրովք[21] ոչ կարէ ասել՝ «Հաւատացի, յաղագս որոյ խաւսեցայ», զի եւ[22] ըստ կարգին ի վերայ ածել նմա կարողութիւն է, թէ[23] «ես նուաստացայ[24] յոյժ», քանզի ամբարհաւաճութեամբ եւ ամբարտաւանութեամբ կեայ[25] եւ սնոտի բանիւք պատմէ[26] զհաւատոյն[27] զաւրութիւն՝ ոչ ստացեալ: Եւ ապա ոչ զինքն խոնարհեցուցեալ, այլ զամենայն միանգամայն զազգակիցս[28] իւր, եւ զհաղորդս բնութեան մարդկութեանս: «Ես, ասէ[29], ասացի ի հիացման[30] իմում: Ամենայն մարդ սուտ է»: Որպէս թէ, որ[31] ոչ[32] ի հաւատոյն աւժանդակի, այլ յինքենէ զբանն սկսանի, մարդկային կազմուածովք[33] առ ի գիտութիւն ճշմարտութեանն[34] քա-

---

1 BC որոյ] + եւ
2 C եղիցի
3 C հօատոց
4 D յառաջ ածելով] յառաջելով
5 C սկիսբն
6 C իմաստութեան
7 A լսաւղին
8 C ասելովն
9 C նւաստացա
10 C զի որ] զոր
11 C զմիտսն
12 C ասասցէ
13 E վարկանեմ
14 D ըմբռնեալ
15 C զբնութիւն
16 D ըմբռնեալ
17 C խորհրդովն
18 CD խորհրդով C բաւընդակից

19 C առնիցէ արասցէ
20 ABCE է]
21 C իւրօք
22 C եւ] + ոչ
23 C թէ] + եւ
24 C նւաստացա
25 C կեաց
26 A պատմէ] պարտէ C պատմել E պարտի
27 A ըզհաւատոյն
28 C զազգակիցսն
29 D ասէ
30 CDE հիանալ
31 CD որ]
32 C ոչ]
33 C կազմւածովք
34 C ճշմարտութեան

ջալերեալ, սուտ է՝ յոյժ ի ճշմա|130բ|րտութենէն արտաքս անկեալ:

3 *Զայս, ասէ, զբան ասելն ի զարմանալն: Եւ զի՞նչ է զարմանալն: Եթէ ոչ շուրջ տեսանելով[1] զմարդկային բնութիւնս[2] եւ քննելով, եթէ ուրեք ինչ իցէ ի մարդկան[3] ճշմարտութիւն[4] եւ ոչ ուրեք գտանել կարացեալ առանց Աստուծոյ աւգնականութեանն, ի հիացման[5] լինելով յաղագս հրաշափառագոյն իրին, գոչեցի թէ՝ ամենայն մարդ սուտ է: Կամ ի հիացմանն յայնմիկ[6], զոր ձեւացաւն[7], [8]առ այն, որովք ուսայ զխելագարութիւնն եւ դանդաչմամբ կեղծաւորեցի[9], վասն զի տեսի ի հարկաւորութիւն եկեալ զիս, ստեցի[10] յաղագս իմ եւ ստեղծի զոչէն[11]: Յաղագս այնորիկ ի պատերազմողացն վտանգէ փախեալ, յայնժամ ասացի թէ՝ ամենայն մարդ սուտ է, թէպէտեւ ո՛չ ըստ յաւժարութեան[12] եւ ո՛չ յաղագս չար մերձաւորացն, այլ ամենայն իրաւք վասն շուրջ կացելոց[13] պատճառաց[14] ապաւինի ի ստելն եւ համայն: Ոչ ի վերայ ինքեան անկանի[15] ըստ բանի Մարգարէս[16], որպէս ոմանք յիմաստակացն[17] յանդգնին զսայ յանդիմանել, ըստ խոտորման[18] յանդիմանութեան անկեալ ասեն զմարգարէս: Քանզի թէ ամենայն մարդ սուտ է, մարդ է եւ Դաւիթ, սուտ է եւ ինքն, յայտ է ահա եւ[19], եթէ սուտ՝ ոչ է հաւատալ ի նա, յաղագս որոց ճառեն[20]: Զի ոչ է ճշմարիտ բանն այն եւ ոչ ամենայն մարդ սուտ, թող|131ա|ցուք եւ զԴաւթայ ստութեանն[21] պատճառս: Եւ եթէ ոչ ստէ՝ հաւատասցուք նմա, յաղագս որոյ[22] ճառեն[23] եւ հաւատացեալք դարձեալ՝ յանհաւատութեանն հարկաւորութիւն եկեսցուք: Զի եթէ ճշմարիտ է Դաւիթ՝ լուծանէ զիւր բանն, զի մարդ էր եւ ոչ ստէր[24], անդուստ[25] ունի զոչն հաւատարմանալ[26], քանզի[27] ո[28]՞ ընկալցի զստաբանեալն: Որպէս զի միանգամ յայտնեաց զամենայն մարդ գոլ սուտ, ստեսցէ*

---

[1] C *տեսանելովն*
[2] C *զբնութիւն*
[3] D *մարդկային*
[4] C *ճշմարտութիւնն*
[5] C *հիացմանն*
[6] C *յայնմիկ յայնոսիկ*
[7] ABDE *ձեւացայն*
[8] ABCD *առ այն որովք ուսայ*] *առանք ուսայ*
[9] C *կեղծաւորեսցին*
[10] C *ստեղծի ստեցի*
[11] C *զոչէնն*
[12] C *յօժարութեաննն*
[13] C *կացելոց*] + *ի*

[14] C *պատճառացն*
[15] C *անկանել*
[16] C *մարգարէին*
[17] C *յիմաստակաց*
[18] C *խոտորմանն*
[19] ABDE *ահա*] + *եւ*
[20] C *չճառեն*
[21] C *զստութեաննն* D *տութենէն*
[22] D *որոյ*] *որոց* C + *եւ*
[23] C *ճառեն*] + *զի ոչ*
[24] BCD *ստէր*] + *իսկ եթէ ստէր*
[25] AE *անդուստ*] *անսուտ*
[26] C *հօատարմանալն*
[27] ABCD *քանզի*] + *եթէ*
[28] C *ո*] *ով*

Դաւիթ, զի զբանն Հաւատարմացուսցէ, քանզի ճշմարտելով ինքն՝ լուծանիցէ զասացուածն[1]: Բայց այսոքիկ այպանողացն են եւ որք ի բանիցն շրջանակս[2] Հրճուիցին[3] առ անփորձսն, այլ ճշմարիտն ոչ այսպէս ունի: Քանզի մարդիկ ասին, որք մարդկայնովք[4] դեռեւս ախտիւք պաշարեալք[5] են: Իսկ գերագոյն քան զմարդկային ախտս լեալ[6] եւ ի ձեռն մտացն կատարելութեան ի Հրեշտակաց կայանսն փոփոխեալ, այնպիսին յորժամ յաղագս մարդկայնուոց[7] խաւսի, զինքն ի բաց բառնայ յայլոցն, յայտ է աՀա[8]: Քանզի անսուտ է, որ ասացն: Ես ասացի[9]՝ «Աստուածք իցէք[10]» (Սղմ·ՁԸ·6)[152], ամենայն[11] իբաւք: Եթէ ումեք այլում եւ Դաւթայ այսպիսի[12] անուն վայել է: «Զի եւ որդի Բարձրելոյ[13]» (Սղմ·ՁԸ·6), ի ձեռն առաքինութեանն ընտանեց|131բ|եալ[14] Աստուծոյ, եւ ոչ մեռանել[15] իբրեւ զմարդ, այլ կենդանի ունելով յինքեան Աստուած[16] (Սղմ·ՁԸ·7):

4 Ես ասացի, ասէ[17], ի Հիացման իմում՝ ամենայն մարդ սուտ[18]: Լուիցեն[19] որք ի մարմնի ի ձեռն ախտիցն զանկեալք են եւ ի միտս իւրեանց գերագոյն ամբառնան, քան զաշխարհս, [20]զի որոց[21] զխորհուրդս մաքրեալ եւ զբարձրութիւնն սրտից նոցա ընդէմ ամբարձեալ Աստուծոյ, Հասարակաց լիցի դիտաւորութիւն ամենեցուն, որք խնամարկենն ի բարեպաշտութիւնն: Զի՞նչ Հատուցից Տեառն ընդ ամենայնի, զո՞ր Հատոյց ինձ: Զբաժակ փրկութեան առից: Ի զգայութիւն[22] եկեալ բիւրուց Աստուծոյ պարգեւացն, զի[23] յոչնչէ[24] ի գոլն ածաւ, զի յերկրէ ստեղծեալ՝ բանիւ պատուեցաւ[25], որով եւ զպատկերն բերել[26] կարէ զերկնայնուոցն[27]: Զկնի այնորիկ, որ առ ազգ[28] մարդկան տնաւրէնութիւնն[29] տեսեալ, զի զինքն[30] Տէրն եւ փրկանս փոխանակ ամենեցուն մեր, տարակուսի եւ խնդրէ

[1] C զասացւածն
[2] E շրջանս
[3] AC Հրճւիցին
[4] B մարդկայնովք C մարդկանեւք DE մարդկայնովք
[5] ABD պարշարեալք C պաշարել
[6] B լիեալ
[7] B մարդկայնւոյ C մարդկայնոցս D մարդկայնոյ E մարդկայնոց
[8] C աՀա]
[9] CE ասացի] + թէ E էք
[10] C իցէք] եք
[11] C ամենիքեան
[12] ACE այսպիսի] + այս
[13] C բարձրելոյ] + ընդանեցեալ աստուծոյ
[14] C ընտանեցեալ աստուծոյ] D ընտանացեալ
[15] C մեռանիլ

[16] CDE զԱստուած
[17] ABCE ասէ]
[18] C սուտ] + է
[19] C լւիցեն
[20] DE զի որոց] զորոց
[21] C որոց] որ ոչ
[22] C սգայութիւն
[23] C զի] + եւ
[24] B յոչընչէ
[25] AC պատւեցաւ
[26] B բերեալ
[27] B զերկնայնւոյն CE զերկնայնոցն D զերկնայնոյն
[28] C ազգս
[29] C տնօրէնութեանն
[30] C ինքն

յամենայնի գոյսն իւր, նմա ինչ արժանաւոր[1] *եգիտ ընծայ Տեառնն: Եւ զի՞նչ, ասէ, հատուցից Տեառնն. ոչ զոհս, ոչ ողջակէզս, ոչ որք աւրինացն պաշտամունք սպասաւորութեանն, այլ զնոյն ինքն զամենայն զիւր կեանսն: Յաղագս այսորիկ, ասէ, «բաժակ փրկութեան առ*|132ա|*ից», որք ածիցենն յաղագս բարեպաշտութեանն*[2] *կիրք*[3]՝ *մինչեւ ի մահ ընդ մեղացն ընդդէմ կացեալք: Բաժակ ասելով եւ այս է արդեաւք*[4], *զոր ինքն ցոյց*[5] *Փրկիչն յԱւետարանսն*[6]*:* «Հայր, թէ կարողութիւն է անցցէ բաժակս այս» (Մտթ. ԻԶ. 39), *եւ դարձեալ յաշակերտսն:* «Կարէ՞ք ըմպել զբաժակն, զոր ես ըմպելոց եմ» (Մտթ. Ի. 22): *Յայտնէր զմահն, զոր ընդունէր յաղագս աշխարհիս փրկութեան: Յաղագս այսորիկ ասէ՝ զբաժակ փրկութեան առից այս է, ծարաւեալ իվկայութեանն կատարելութիւն*[7] *եկից, հանդիստ անձին եւ մարմնոյ, ոչ ցասմամբ վարելոյ*[8] *յաղագս բարեպաշտութեանն, նահատակութիւնք եկեալք տանջանարանքն: Զիս ինքն, ասէ, զենումն բերից պատարագ Տեառն, վասն զի ամենայն փոքրագոյն գտանի քան զարժանաւորութիւն բարեգործին:*

Եւ զայսոսիկ զաւետիս պատրաստագոյն ունելով՝ վկայէ ամենայն ժողովրդեանն պահանջիլ: Քանզի զաղաւթս ի մտաց առաջի ամենայն ժողովրդեանն նորա: Եւ ապա դառնայ առ լսողսն[9] *յաղագս ոչ առաւել սքանչանալոյ ընդ մահն: Պատուական*[10] *է*[11] *առաջի Տեառն մահ սրբոց իւրոց: Մի՛ դանդաղիք, ասէ առ գեղեցիկ նահատակութիւնն, մարդի՛կ, եւ մի՛ զարհուրիք ի մահուանէն*[12], *քան*|132բ|*զի ո՛չ ապականութիւն է, այլ կենաց պատճառք, ո՛չ խանգարումն է ամենեւին, այլ փոփոխումն առ պատիւն: Առ*[13] *մարդկան, որ ընչասէրքն են, քարինք ոմանք՝ ծաղկեալ գունովք, կարծեալք պատուականք*[14] *բնաւորեցան անուանիլ*[15]*: Բայց պատուական*[16] *ճշմարտապէս մահ սրբոց նորա: Յորժամ անձն մաքրեալ կենաւք, ազատ*[17] *ի մարմնոյ աղտեղութեանց, ոչ ունելով աղտեղութիւն եւ կարկամութիւն, որք յաղագս բարեպաշտութեանն են նահատակութիւնք՝ փառաւորեալ զարդարութեանն*[18], *ի վերայ կապէ պսակն, ամենեքումբք այ-*

[1] C *արժանաւոր*] + *եւ*
[2] C *բարեպաշտութեանս*
[3] C *կիրք*] *իրք*
[4] C *արդաւք*
[5] BCDE *ցոյց*] *ուսոյց*
[6] E *յաւետարանին*
[7] ABD *կատարելութիւն*] *կարաւտութիւն*
[8] BCDE *վարելով*
[9] A *լսաւղսն*
[10] AC *պատւական*
[11] ABDE *է*]
[12] AC *մահւանէն*
[13] C *առ*] *արդ*
[14] AC *պատւականք*
[15] AC *անւանիլ*
[16] AC *պատւական*
[17] C *ազատի*
[18] C *զարդարութիւնն*

սոքիւք[1] առաւել պայծառանայ դեղեցկութեամբ առաքինութեանն, մերձ կայցէ Տեառն եւ դատաւորին բոլորեցուն, քան զամենայն քար բազմակատար լուսաւորագոյն, որ ի չնորհէն լինին նչոյլք ստացեալք: Զիա՞րդ ոչ պատուական[2] այնպիսւոյ[3] մարդոյ առաջի Տեառնէ մահն: Արդ, մի՛ ողբասցուք արտաքուստ զելս ճանապարհաց [4]սրբոց արանցն, այլ յաւէտ զլինելութիւնն եւ ի կեանս[5] յայսոսիկ զժանապարհն: Քանզի որ յաշխարհս է ճանապարհ անպատուութեամբ[6] է, աղտով եւ[7] ժանտահոտութեամբ[8], զորոց[9] եւ ոչ զտեսութիւնն արդեաւք[10] դիւրաբար ներէ[11] ոք զկեն|133ա|ացս[12] մերոց առաջնորդել: Զայնպիսեաւք[13] է ճանապարհ մարմնական լինելութեանս, որ բնութեամբ հարկաւորութեամբք[14] աւրինադրի[15]: Իսկ արտաքս ճանապարհն եւ վճարումն աստուստ՝ պատուական[16] եւ երեւելի ոչ միայն մարդկան, այլ որք[17] սրբապէս եւ արդարութեամբ աստ զկենցաղս անցուցին[18]: Է պատուական[19] ուրեմն մահ, ոչ պատուական[20] մարդկան է լինելութիւն: Քանզի սերմանի, ասէ[21], անարգութեամբ[22], եւ յառնէ փառաւք, սերմանի ապականութեամբ, եւ յառնէ առանց ապականութեան (Հմմտ. Ա. Կոր. ԺԵ. 43, 42): Հաւասարեա[23՛] այսուհետեւ զլինելութիւնն եւ զմահ[24], եւ դադարեա՛ յողբալոյ, որ յանպատուութեանս[25] վճարեցաւ: Յորժամ հրէաբար մեռանէին՝ գարշելիք էին դիակունքն, բայց յորժամ յաղագս Քրիստոսի է մահն՝ պատուականք[26] են նչխարք սրբոց[27] նորա: Նախ քան զայսոսիկ ասացեալ լինէր քահանայիցն եւ նաւովրէիցն՝ ո՛չ գարշանալ եւ ո՛չ միով իւիք մեռելով[28]: Եւ եթէ ոք մերձ[29] հպեսցի[30] ի մեռեալ՝ անմաքուր եղիցի մինչեւ յերեկոյ եւ

[1] C *այսօքօք*
[2] A *պատւական* C *պատւականի*
[3] C *այնպիսւոյ*] *այսպիսի* D *այնպիսոյ*
[4] C *սրբոցն արանց*
[5] C *կեանս*
[6] A *անպատուութեամբ* C *ամբարշտութեան* D *անպատուութեամբ*
[7] B *եւ*] *ի*
[8] C *ժանտահոտութեամբ*] *ժանգահոտութեամբ*
[9] C *զորոց*] *զոր ոչ*
[10] C *արդաւք*
[11] E *ներէ կարէ*
[12] C *զկենաց*
[13] BE *զայնպիսեաւք*] *զի այնպիսեաւք* C *զի այնպիսօք*
[14] C *հարկաւորութեամբք*] *հակառակութեամբք*
[15] D *օրինայդրի*
[16] AC *պատւական*
[17] C *որք*] *որ*
[18] C *անցուցանէ*
[19] AC *պատւական*
[20] AC *պատւական*
[21] D *ասէ*] *աս*
[22] C *անարգութեամբ*] *անպիտանութեամբ* D *անազատութեամբք*
[23] C *հաւասարեց*
[24] BC *զմահն*
[25] ABD *յանպատուութենէս* C *յանպատուութենէ*
[26] AC *պատւականք*
[27] C *սրբոցն*
[28] C *մեռելովք* E *մեռանելով*
[29] ABDE *մերձ*]
[30] CE *հաեսցի*] *հպեսցի*

լուացէ[1] զհանդերձս իւր (Համր. Դեւտ. ԺԸ. 39, 40)։ Իսկ այժմ, որ մերձենայ յոսկերս վկայի՝ առնու խմն փոփոխումն սրբութեան, որ ի մարմին[2] հաստատեալ է շնորհն։ «Արդ, պատուական[3] առաջի Տեառն մահ սրբոց իւրոց»։ Մի՛ պատուէք քան |133բ| զմեծապատիւն[4] զանպատուելիսն[5] եւ մի՛ չար վաճառականք լինիք՝ զապականեալ կեանսս քան զանապականսն[6] եւ զերանելի[7] կեանսն[8] պատուելով[9]։ Քան[10] զառանց[11] ախտից անպատուութեանն[12], ընդ ո֊րովք յոքունք ի հեշտասիրացն կան եւս ըստ կենցաղումս պէտք են, անձին մեծաբոյս պայծառացեալ, որպէս թէ ծառայեցուցանել զմարմինն՝ առ ի սպասաւորութիւնն իւր ձգելով։ Զի ուրանաւր ծառայութիւն, անդ յայտ է թէ՝ եւ անպատուութիւն։ Արդ, փախչելի են կեանք, որք[13] յանպատուութիւն[14] բնաւորեցան։ Ոչ ինչ ասէ մեծ առնեմ՝ զիս տալով քեզ Տեառնդ։ Քանզի ծառայ եմ [15]քո, քեզ ընձայեմ[16] զքո ստացուած[17]։ Զի ամենայն իրաւք արարչին ծառայ գտանի արարեալն, որպէս զի ոոչ յաւժարութեամբ է[18] ծառայ, այլ բնութեամբ։ Որդի եմ աղախնոյ, զոր զտղայն լեալ[19], եւ զփոքր մանուկ[20] ի բաց տարաւ թշնամին, եւ հեռացոյց ի քումմէ ծառայութենէդ[21], աղախին մեղաց արար։ Այլ դարձայց եւ վերստին ընթացայց առ այն, որ ի սկզբանն էր Տէր եւ ծանեայց[22] զառաջին ծառայութիւնն, վասն զի զիս ի կապանաց մեղացն ազատեաց՝ խջանելով ի դժոխս եւ լուծանելով մարդկային[23] կապանսն[24], որ ի մահուանէն եւ որք |134ա| յանչափելի բանտսն ի դժոխս արգելեալք էին։ Յաղագս այսորիկ քեզ զէնից ոչ[25] չորքոտանիս երկակճղակս[153], որոճողս[26] եւ ոչ[27] թռչունս մաքուրս[28] կամ նաշիհ զանկեալ իւղով, կամ զքաղբան[154] զերեւելի, կամ զխառնուածոյն[29] զայն խունկ (քանզի այնոքիկ ի[30] յերկրէ քեզ ընձային[31] Տեառնդ),

[1] C լուացէ
[2] D մարմինն E մարմնին
[3] AC պատուական C + է C պատուէք
[4] D զմեծապատիւն] զմեզ պատիւն
[5] AC զանպատուելիսն
[6] C զանապական E զանապականն
[7] AE զերանելի զերեւելի
[8] BCD կեանսն] կայանս
[9] AC պատուելով
[10] CD քանզի
[11] C առանց
[12] A անպատուութիւն D անպատութիւն
[13] C որք] որ
[14] A յանպատուութիւն
[15] C քո քեզ ընձայեմ]
[16] D ընծեմ
[17] A ստացւած C ստացւածս D ստացուածս
[18] C է]
[19] B լիեալ C լիել
[20] C մանուկն
[21] E ծառայութենէդ] + եւ
[22] C ծանեա
[23] BE զմարդկային
[24] C կապանս
[25] C ոչ] մի
[26] B որոճող
[27] C ոչ]
[28] C մաքուր
[29] AC զխառնուածոյն
[30] E ի]
[31] C ընծաէին E ընծային C + քեզ

այլ, որ է իմ առանձինն զստացուած[1] եւ զսրտի[2] ծնունդ զիմոյ՝ քեզ ի փառաբանութիւն զայն նուիրեցից[3]՝ իբրեւ ի սեղանոյ իմեքէ ի մատաց: Եւ քահանայապործեցից քեզ զգովութեանն զոհս, քան զբիւր[4] ողջակէզս պատուականագոյն քեզ անկարաւտիդ[5] եւ կատարելոյդ[6] Աստուածոյ, որ ոչ պահանջես մարմնական զոհս, որով[7] յղփանան ճոխքն, այլ որ ի սիրոյ եւ ի ճչմարտութենէ սրտի[8] խոստովանութիւնն է, զոր մերձ է ամենեցուն զոյգ կամեցողացն[155]: Զենուլ քեզ զգովութիւնն[9]՝ ոչ որպէս ամաչեցեալ գաղտ ուրեք եւ ի ծածուկ զէնից փախչելով ի բամբասանաց ամբարշտացն, այլ ի հրապարակի ուրեմն զոհս[10] կատարեցից, զժողովուրդն[11] զբովանդակ[12] հաղորդս պաշտամանն առից: Եւ տեղի մեզ զոհիցն ցուցցի[13] միջոց եւ երեւելագոյն[14] երուսաղէմ: |134բ| Լուարուք[15], որք, զեկեղեցին թողլով, ի տունս եւ ի հրապարակս դեգերիք, [16]զթշուառութիւն պատուական ի մարմնոյ զպատառումն եթէ պարտ է զաղաւթս[17] տալ ի մէջ[18] երուսաղէմի. այս է եկեղեցի Աստուծոյ: Քանզի ըստ հնումն պաշտամանն առ անձինն[19] իշխանութիւն[20] ոչ էր իւրաքանչիւր ումեք հաստատել սեղան, այլ մի ցուցեալ լինէր, որք զոհել յորդորագոյնք[21] էին: Բայց դու կանգնես հարց զոհից սեղան եւ հուր լուցանես աւտար ի վերայ նորա՝ ոչ ըստ հնումն աւրինակին ողջախոհացուցանելով, զմարդիկ զապականեալս մտաւք ճգելով եւ գարշեցուցանելով զայնոսիկ[22]: Նորոգեցին, յորոց փախերուք ի նմանութենէն դուք՝ ժողովուրդք Տեառն եւ մի՛ հեռանայք ի մասնէ ապրեցելոցն՝ մնալով ի հաւատն, կատարեալք պատուիրանաւքն[23] Տեառն, որում փառք եւ զաւրութիւն [24]յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

[1] A *զստացած* C *ստացած*
[2] C *սրտի*
[3] C *նուիրեցից*
[4] B *զբեւր*
[5] CDE *անկարօտիդ*
[6] ABDE *կատարելոյ*
[7] C *որով*
[8] C *սրտի*]
[9] C *զգովութիւնն*] *զգոհութիւնն*
[10] C *զզոհսն* D *զզոհնն*
[11] C *զժողովուրդս*
[12] C *բօրնդակ*
[13] C *ցուցանի*
[14] C *երեւելագոյնն*
[15] C *լսարուք*
[16] AC *զթշուառութիւն պատուական*
[17] C *գաղօթսն*
[18] C *մէջ*] *վերա*
[19] C *անձին*
[20] D *իշխանութիւնն*
[21] D *յորդորագոյնքն*
[22] C *գայնոսիկ*] *զմարդիկ* ADE + *նոր*
[23] A *պատուիրանաւքն*
[24] CE *յաւիտեանս... ամէն*]

ԺԶ. [1]ՅԱՂԱԳՍ ՍՈՒՐԲ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԵԱՆՆ[156]

1 *ԶԱստուած յիշել հանապազ, բարեպաշտութիւն է եւ յագումն ոչ ունի աստուածասէր Հոգի: Բայց բանիւ անցանել յաղա|135ա|գս Աստուծոյ՝ յանդգնութիւն է, մտաւք բազում չափով յիրացն արժանաւորութենէ[2] ի բաց մնացեալ[3] եւ դարձեալ բանիւ աղաւտաբար մերձ կացուցանել զիմացեալն: Արդ, եթէ միտք մեր յոլովագոյն ի մեծութենէ իրացն[4] նուազեն[5], իսկ բանն[6] նուազագոյն[7] եւս[8] եւ[9] քան զնոյն ինքն զմիտսն[10], զի՞արդ ոչ հարկաւոր է լռութիւնն, մի՞ երբէք բանիցն տկարութեամբ թուեսցիս[11] վտանգել[12] յաստուածաբանութեանն սքանչումն: Արդ, փառաւորելն զԱստուած տենչալի յամենեսին ի[13] բանականսն[14] սերմանեցաւ ըստ բնութեան: Իսկ արժանաւորապէս[15] ասել՝ ամենեքեան նմանաբար նուազին[16]: Եւ յաղագս բարեպաշտութեան բաղձանաց[17] այլ յայլմէ զանազանիմք[18], եթէ ոչ արդեաւք[19] ոք ամպարհաւաճեալ մտամոլոր է զինքն, որպէս թէ[20] կարծել ի վերայ ծայրագունին ելանել ըմբռնման, այլ որքան[21] թուի[22] յառաջատել ի գիտութիւն[23], այնքան առաւել զտկարութիւնն[24] իւր զգասցէ[25]: Այսպիսի էր[26] Աբրահամ[27], այսպիսի էր Մովսէս, յորժամ զԱստուած տեսանել կարացին, որպէս մարդոյ տեսանել է կարելի, յայնժամ մանաւանդ երկաքանչիւր ոք զինքն անարգ|135բ|եաց, քանզի Աբրահամ[28] երկիր[29] զինքն եւ[30] մոխիր[31] անուանեաց (Հմմտ. Ծն. ԺԸ. 27), իսկ Մովսէս[32] [33]աղաւտաձայն[157] ասելով (Հմմտ. Ելք Դ. 10) եւ յարմարալեզու[34]: Վասն զի տեսանէր զլե-*

---

[1] D *նորին սրբոյն Բարսղի յաղագս Երրորդութեանն* E *սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսապետի Կեսարու կապադօկեցւոց ասացեալ* Z_1 *սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարու կապուտկացոց Յաղագս սուրբ Երրորդութեանն*
[2] D *արժանաւորութենէն*
[3] D *մնացեալն*
[4] Z_1 *իրացն*] *ի բաց*
[5] C *նւազեն* Z_1 *նուազեալ*
[6] C *բան*
[7] C *նւազագոյն*
[8] Z_1 *եւս*] + *է*
[9] D *եւ*]
[10] C *զմիտս*
[11] C *թւեսցի* Z_1 *թուեսցի*
[12] Z_1 *վտանիգել*] + *եւ*
[13] B *ի*]
[14] C *բանականս* Z_1 *բանականսս*

[15] C *արժանապէս*
[16] BDEZ_1 *նուազեն* C *նւազեն*
[17] Z_1 *բաղձանայ*
[18] Z_1 *զանազանեմք*
[19] C *արդօք*
[20] Z_1 *թէ*] *եւ*
[21] C *որքան*] *որպէս*
[22] C *թւի*
[23] CE *գիտութիւնն* Z_1 *գիտութեամբ*
[24] Z_1 *զտկարութիւնս*
[25] C *սգասցուք*
[26] ACDE *էր*]
[27] A *Աբրաամ*
[28] AD *Աբրաամ*
[29] E *երկիր*] + *եւ մոխիր*
[30] EZ_1 *եւ*]
[31] E *մոխիր*]
[32] C *Մուսես*
[33] Z_1 *աղաւտաբար*
[34] ABCDE *յարմար լեզու*

զուոյն[1] իւրոյ զտկարութիւն՝ սպասաւորել[2] մեծութեան իմաստիցն ոչ կարացեալ: Այլ սակայն զի ամենայն[3] լսելիք բացան այժմ առ աստուածաբանութեանն լսելութիւն, եւ յագումն ոչ է յեկեղեցւոջ[4] այսպիսեաց լսաւորութիւն[5], հաստատելով զԺողովողին բան[6], եթէ՝ ոչ լցցի ունկն[7] ի[8] լսել[9] (ՀՃՃՓ. ԺՂՎ. Ա. 8), հարկաւոր է ասել ըստ կարի[10]: Եւ ասեմք՝ ոչ որքան է Աստուած, այլ որքան մեզ հասանի[11]: Եւ ոչ՝ վասն զի միջոցս[12] երկնի եւ երկրի զտեղի զանցանել աչաւք զբովանդակն անկարանամք, եւ որքան կարիցեմք տեսանել հրաժարեմք[13]: Սոյնպէս եւ այժմ սակաւ բանիւք զբարեպաշտութիւնն լցցուք[14], իսկ մեծի[15] բնութեանն թողացուսցուք ունել զամենայն բանի զյաղթանակն: Քանզի եւ ոչ հրեշտակացն լեզուք, ոյք[16] երբէք իցեն, եւ ոչ հրեշտակապետաց[17]՝ հանդերձ ամենայն ի միասին, բանական բնութեամբն ժողովեալք յոլովմամբ[18] հասանել կարասցեն, ոչ[19] ամենայնի[20] զինքեանս զուգել: Իսկ[21] դու, եթէ կամիս[22] յաղագս Աստուծոյ ասել ինչ կամ լսել, թող զմարմինդ քո, թող զմարմնական զգայութիւնսդ[23], |136ա| լքցես զերկիր, լքցես զծով, ի ստորեւ քան զքեզ արասցես զաւդդ, զանց արա[24] զժամանակաց բարեկարգութեամբ[25], որ[26] յերկրի[27] զարդք, ի վերոյ քան զերկին[28] լիցես[29], զանցցես զաստեղաւք եւ շուրջ զնոցա[30] հրաշալեաւքն՝ զբարեզարդութեամբն նոցա, զմեծութեամբն[31], զպիտոյիւքն[32], զորս [33]ընձեռեն ամենեցուն, [34]զքաջարկութեամբ[158] նոցա, զպայծառութեամբն, զդրութեամբն, զշարժմամբքն[35]՝ [36]եթէ[37] զիարդ առ ի-

[1] A *զլեզուոյն*
[2] D *սպասաւորեալ*
[3] Z_1 *զի ամենայն*]
[4] C *յեկեղեցոջ*
[5] ABCDE *լսաւորութիւն*] *լուսաւորութեանց*
[6] E *բանն*
[7] A *ունգն*
[8] E *ի*]
[9] E *լսելով*
[10] E *կարի*] *կարգի*
[11] CE *հասանելի* E + *է*
[12] DE *զի միջոցս*] *զմիջոջս*
[13] E *հրաժարիցեմք*
[14] DZ_1 *լցուսցուք*
[15] Z_1 *մեծ*
[16] C *ոյք*] *որք* Z_1 *ոք*
[17] C *հրշտակապետացն* E *հրեշտակապետացն*
[18] E *յոլովմամբ*] *յոլով մասամբքն* Z_1 *յոլով մասամբ*
[19] CEZ_1 *ոչ*] + *զի*
[20] C *զամենայն*
[21] C *իսկ*]
[22] E *կամիցիս*
[23] C *սգաութիւնդ* Z_1 *զգայութիւնս*
[24] Z_1 *արա*] + *զժամուց եւ*
[25] E *բարեկարգութեամբն* Z_1 *բարեկարգութեան* C + *եւ*
[26] C *որ*] *որք*
[27] E *որ յերկրի*]
[28] C *զերկինս*
[29] BDE *լիցիս* Z_1 *ելցես*
[30] Z_1 *զնոցա*] *զնոսա*
[31] E *զմեծութեամբն*] + *եւ*
[32] E *պիտոյիւքն*
[33] D *զոր*
[34] CDZ_1 *զքաջարկութեամբ*] *զքաջակարութեամբ*
[35] EZ_1 *զշարժմամբն*
[36] Z_1 *եթէ… ունակութեամբ*]
[37] E *եթէ*]

րեարս ունակութեամբ[1] եւ [2]բացատութեամբ[159] ունին: Ըստ ամենայն զանցեալ բանիւ, զերկնիւն[3] ի վեր յառեալ եւ գեր ի վերոյ նորին լինելով՝ յատուկ մտաւք շուրջ տեսցես զանդ գեղեցկութիւնն, զաւրութեանցն երկնայնւոյն[4], զպարակցութիւնս[5] [6]հրեշտակաց[160], զհրեշտակապետացն վերակացութիւնս, զփառս տէրութեանցն, [7]զնախհաստութիւնս[161] աթոռոցն[8], զզաւրութիւնս, զպետութիւնս զիշխանութիւնս: Զանցանելով ըստ ամենայն[9] եւ զբոլոր ստացուածն[10] ի վեր հայեսցիս[11] խորհրդովք, գեր ի վերոյ քան զայսոսիկ[12] զմիտսդ ի վեր բարձրացուցեալ[13]՝ իմասցիս զաստուածային բնութիւնն, կացեալ, անփոփոխելի, անայլայլելի, անախտ, պարզ, [14]անշարադիր[162], անբաժանելի, լոյս անմերձենալի (Հմմտ. Ա. Տիմ. Զ. 16), |136բ| զաւրութիւն անճառելի, մեծութիւն[15] անսահմանելի, փառս առաւել փայլեալս, բարութիւն ցանկալի, գեղեցկութիւն անհնարելի, ուժգնաբար[16] վարժեցեալ հոգի[17] մերձենալով [18]եւ բանիւ յայտնել[19] ըստ արժանւոյն անկարելի:

2 Անդ՝ Հայր եւ Որդի, եւ սուրբ Հոգին, անստացական բնութիւն, տիրական արժանաւորութիւն, բնական բարութիւն: Հայր՝ ամենեցուն սկիզբն[20], պատճառ գոլ[21] էիցն[22], արմատ կենդանութեանց: Ուստի յառաջեկն աղբիւր[23] կենաց, իմաստութիւն, զաւրութիւն, պատկեր անայլայլելի անտեսանելւոյ[24] Աստուծոյ (Հմմտ. Կող. Ա. 15), ի Հաւրէ ծնեալ Որդի, կենդանի բան եւ Աստուած էն, եւ առ էն Աստուած (Հմմտ. Յովհ. Ա. 2): Էն[25] ոչ լինելով գոյացեալ, նախ քան զյաւիտեանս, ոչ առ ստացեալ զկնի: Որդի, ոչ ստացուած[26], արարիչ՝ ոչ արարած, ստացող եւ ոչ ստացուած: Ամենայնէն[27], որ ինչ է Հայր, Որդի ասացի եւ Հայր: Պահեա՛ ինձ զայսոսիկ զառանձնաւորութիւնս[28]: Բայց մնալով[29] ի գոլն Որդի՝ ամենայն է, որ ինչ է Հայր,

---

[1] CDE ունակութեամբք
[2] D բացատութեամբք
[3] E զերկնաւք Z_1 զերկնաւն
[4] CDE երկնայնոցն
[5] Z_1 զպարակցութիւնն
[6] C հրշտակացն EZ_1 զհրեշտակացն
[7] BD զնախհաստութիւնս] զնախ անստութիւնս C զնախանատութիւնս
[8] B աթոռոց CZ_1 աթոռոյն
[9] B ամենայն] + եւ ի վերայ քան D + եւ ի վերոյ քան C եւ] + ի վերո քան E + ի վերայ քան Z_1 ի վերո քան քան
[10] AC ստացւածն Z_1 ստացուածսն
[11] Z_1 հայեսցիս] + մտօք
[12] D զայսոսիկ] զայնոսիկ
[13] E բարձրացուցանելով
[14] BDE անշարագիր] անշարադիր
[15] E մեծութիւն] աստուածութիւն

[16] $ABDEZ_1$ ուժգնաբար] + ի
[17] D հոգիս
[18] Z_1 եւ... անկարելի]
[19] D յայտնեալ
[20] C սկիսբն
[21] Z_1 գոլով
[22] E էիցս
[23] B աղբեւր
[24] C անտեսանելո Z_1 անտեսանելւոյն
[25] E էն]
[26] AC ստացւած E ստացեալն A ստացաւղ AC ստացւած E ստացող եւ ոչ ստացուած]
[27] C ամենայնէ E ամենայն Z_1 ամենայն էր
[28] C զառանձնաւորութիւնն
[29] CE մնալովն

ըստ իւրում ձայնի[1] Տեառնն, ասելով. «Ամենայն զորս[2] ունի Հայր՝ իմ է» (Յովհ. ժ.Չ. 15): Քանզի էն[3] պատկեր[4] է, որ ինչ նախատիպին դիմաց, վասն զի՝ «տեսաք, ասէ, աւետարանիչն, զփառս նորա զփառս[5] իբրեւ զՄի|137ա|ածնի առ ի Հաւրէ, լի չնորհիւ[6] եւ ճշմարտութեամբ» (Յովհ. Ա. 14): Այս է, ոչ ի պարգեւէ եւ չնորհէ տուեալ նմա սքանչելեցան, այլ ըստ բնական հաւասարութեանն ունելով Որդւոյ[7] զհայրենի աստուածութեանն պատիւ: Քանզի առնուլն հասարակ առստացուածն[8], իսկ ունելն ի բնութենէ յատուկ ծնիցելոյն[9]: Արդ, իբրեւ Որդի՝ բնաբար ստացաւ զՀաւրն[10], իբրեւ զՄիածին՝ զբովանդակ[11] ունի յինքեան բովանդակելով, ոչ ուրուք բաժանեցելոյ առ այլ: Զի ի նմին իսկ յՈրդւոյս[12] անուանէ[13] վարդապետիմք, զի բնութենէ[14] հաղորդ, ոչ հրամանաւ ստացեալ, այլ ի գոյութենէն պայծառացեալ անբաժանաբար, [15]անժամանակապէս ընդ Հաւր միաւորեալ, գոյգ բարութեամբ, գոյգ զաւրութեամբ[16], հաղորդ փառացն: Քանզի ո՞ այլ զկնիք եւ[17] զպատկեր զբովանդակ[18] յինքեան ցուցանէ զՀաւրն[19]: Եւ որքան քեզ զկնի այսոցիկ ի մարմնական պատրաստութենէն խաւսի, զմարդկային փրկութիւն տնաւրինելով, էն[20] մարմնով երեւեալ մեզ ցուցաւ, առաքեալ ասելով զինքն, եւ ոչ ինչ կարել յինքենէ առնել, եւ պատուիրան[21] առեալ[22], եւ որքան այսպիսիք՝ մի[23] քեզ ընձեռեսցեն[24] պատճառս առ ի փոքրացուց|137բ|անել զՄիածնին աստուածութիւն: Քանզի ոչ առ քո տկարութիւնն[25] խոնարհումն նուազութիւն[26] պարտի լինել արժանաւորութիւն [27]զաւրաւորին, այլ զբնութիւնն[28] իմա աստուածավայելչաբար[29], իսկ զխոնարհագոյն բանսն ընկալ տնաւրինաբար: Յաղագս որոյ, թէ կամեցուք ի մերձակայիս հաւաստեաւ պատմել, մոռանամք արդեաւք[30] զմեզ ինքեանս բազում ինչ եւ

[1] E *ձայնին*
[2] E *զոր*
[3] E *էն*] *էին*
[4] C *պատկերի*
[5] E *զփառս*]
[6] C *չնորհուք* DEZ$_1$ *չնորհօք*
[7] C *որդո*
[8] AC *ստացւածն*
[9] BD *ծնեցելոցն*
[10] Z$_1$ *զհաւրն*] + *եւ*
[11] C *զբօընդակն* E *բովանդակ*
[12] C *յորդոյս* Z$_1$ *յորդւոյ*
[13] AC *անւանէ*
[14] D *զի բնութենէ*] *զբնութեանն* B *բնութենէն*
[15] C *անժամանակապէս... միաւորեալ*]
[16] ABCD *գոյգ զօրութեամբ*]
[17] C *զկնիք եւ*] *զկնիք եւ*
[18] C *զբաւընդակ* Z$_1$ *զբովանդակ*
[19] C *զհայրն* Z$_1$ *զհայր*
[20] E *տնաւրինելով էն*] *տնօրինողէն*
[21] AC *պատւիրան*
[22] Z$_1$ *առնել*
[23] C *մի*]
[24] C *ընձեռեսցես*
[25] Z$_1$ *տկարութիւնդ*
[26] C *նւազութիւն*
[27] CDZ$_1$ *արժանաւորութեան*
[28] C *զբնութիւն*
[29] D *աստուածավայելչաբար*
[30] C *արդօք*

անբաւ յոլովութիւն բանից ի ներքս ածեալ ի պատճառս:

3 *Այլ յառաջիկային վերստին երթիցուք: Զի միտք[1] կարասցեն ի նիւթականացն մաքրանալ եւ զամենայն իմանալի[2] ստացուածն[3] լքանել, եւ[4] որպէս ձուկն[5] ինչ ի խորոց առ վերին երեւութիւն ողղեսցուք[6]՝ ի մաքրութեան ստացուածի[7] լեալք[8]: Անդ տեսանիցէք զՍուրբ Հոգին, ուր Որդին եւ ուր[9] Հայրն, զամենայն ունելով, եւ նա գոյակից ըստ բնութեանն, զբարութիւնն, զուղղութիւնն, զսրբութիւնն, զկենդանութիւնն: Քանզի Հոգի քո բարի, ասէ, եւ դարձեալ՝ Հոգի ուղիղ[10]* (Հմմտ. Սղմ. ՃԽԲ. 10)*, եւ դարձեալ՝ Հոգի քո սուրբ* (Հմմտ. Սղմ. Ծ. 12)*: Եւ առաքեալն՝ աւրէնք Հոգւոյն[11] կենդանութեան* (Հմմտ. Սղմ. Ծ. 13)*: Այսոքիկ ոչինչ[12] ի վերայ ստացեալք նմա, եւ ոչ զկնի լեալ[13] է, այլ որպէս անբաժանելի[14] հրոյ ջեռուցանելն եւ լուսոյ պայծառացուցանելն[15], նոյնպէս եւ Հոգւոյն[16] սրբելն եւ կենագործելն՝* |138ա| *ուղղութիւն, սրբութիւն* (Հմմտ. Հռմ. Ը. 2)*: Արդ, անդ եկաց Հոգին Սուրբ, անդ յերանելի բնութեանն[17]՝ ոչ ընդ բազումս թուեալ, այլ յԵրրորդութեանն տեսեալ[18], միաբար պատմեալ[19]՝ ոչ շուրջ ըմբռնեալ բաղկացութեամբքն: Քանզի, զոր աւրինակ Հայր մի եւ Որդի մի, սոյնպէս[20] եւ մի[21] Հոգին սուրբ: Իսկ սպասաւորականք[22] հոգիք ըստ իւրաքանչիւր[23] կարգի բազմութիւն երեւի դժուարաթուելի[24]: Արդ, մի՛ խնդրէր ի ստացուածի[25] զառաւելն, քան զստացուած[26], եւ մի՛ ի վայր ածէր զսրբողն[27] ընդ սրբեալսն: Նա լնու զհրեշտակս, լնու զհրեշտակապետս, սրբէ զաւրութիւնս[28], կենագործէ զամենայն: Սա[29] յամենայն ստացուածս[30] բաժանեալ եւ այլազգաբար յայլմէ ընկալեալ: Ամենեցուն զյիւրմէ[31] շնորհս[32] տայ*

[1] D միտքն
[2] BCE զիմանալի
[3] A ստացւածն C զստացւածն E ստացուածս
[4] Z_1 եւ]
[5] C զձուկն
[6] A ղաւղեսցուք CE ղուղեսցուք D լուղեսցուք
[7] AC ստացւածի
[8] BZ_1 լիեալք
[9] Z_1 ուր]
[10] BCD ուղիղ] ուղեղ
[11] C հոգոյն
[12] C այսոքիկ ոչինչ] այսուհետեւ ոչ ինքն
[13] BZ_1 լիեալ
[14] Z_1 անբաժանելի] + է
[15] ABCDE եւ լուսոյ պայծառացուցանելն]

[16] C հոգոյն
[17] E բնութիւնն
[18] Z_1 տեսեալ] նստեալ
[19] CE պատմել
[20] C սոյնպէս] այսպէս
[21] C մի] + է
[22] CD սպասաւորակն
[23] C իւրաքանչիւր] + իւրում E իւրաքանչիւրումն Z_1 իւրաքանչիւրում
[24] A դժւարաթուելի C դժւարթւելի
[25] A ստացւածի D ստացածի
[26] A զստացւած C զստացւածն
[27] A զսրբաւղն
[28] C զօրութիւնսն
[29] ABDE սա] + ի
[30] AC ստացւածս
[31] C յիւրմէ Z_1 զիւրմէ
[32] B շնորհն Z_1 շնորհսն

եւ ոչ ծախի[1] յընդունողսն[2], [3]այլ եւ ընդունողքն[4] լցեալ լինին, եւ ինքն է աննուազ[5]: Զոր աւրինակ արեգակն պայծառացուցանելով զմարմինս եւ զանազանաբար ի նոցանէ[6] ըմբռնեալ[7], ոչինչ նուազէ[8] յընդունողացն, սոյնպէս եւ Հոգին Սուրբ ամենեցուն զառ ի յինքենէ շնորհն[9] ընձեռելով՝ անաղաւտելի մնա եւ անբաժանելի: Զամենեսեան լուսաւորէ առ[10] յԱստուծոյ իմաստսն, շնչէ[11] ի մարգարէս[12], զաւրինադիրսն իմաստնացուցանէ, զաւ|138բ|րացուցանէ զթագաւորս, զքահանայս[13] կատարէ, հաստատէ զարդարս, պարկեշտացուցանէ[14] զողջախոհս, գործէ շնորհս բժշկութեանց[15], կենդանիս[16] առնէ զմեռեալս, լուծանէ զկապեալս[17], ուղղէ զի[18] վայր[19] անկեալս[20], որդեգրէ զաւտարացեալսն: Զայսոսիկ վերստին ծննդեամբըն[21] գործէ: Եթէ մաքսաւոր ըմբռնէ (Հմմտ. Մտթ. Թ. 9) զհաւատացեալն՝ աւետարանիչ ցուցանէ, եթէ ի ձկնորս լինի՝ աստուածաբան կատարէ, եթէ զհալածիչ գտանէ ապաշաւեալ՝ առաքեալ հեթանոսաց գործէ, քարոզ հաւատոյն[22], անաւթ ընտրութեան (Հմմտ. Գործք, Թ. 15): Սովաւ տկարք զաւրանան, աղքատք ճոխանան, տգետք բանիւ իմաստնագոյն[23] են քան[24] զիմաստունս[25]: Պաւղոս[26] տկար էր[27], այլ մերձաւորութեամբ Հոգւոյն վարշամակն նորա մարմնոյն բժշկութիւնս ընձեռէր կարաւտելոց (Հմմտ. Գործք, ԺԹ. 12): Պետրոս[28] եւ նա ի մարմնի տկարութեան[29] էր[30], այլ բնակեցելով ի նմա շնորհի Հոգւոյն անկեալ ի մարմնոյն[31] ստուերն[32] ի բաց հալածէր զհիւանդութիւնս ախտացելոցն (Հմմտ. Գործք, Ե. 15): Աղքատք Պետրոս եւ Յոհաննէս[33], քանզի[34] չունէին[35] ոսկի եւ արծաթ, այլ շնորհէին զառողջութիւն[36], քան զբազում ոսկի պատուականա-

[1] C ծախիցն
[2] A յնդունողսն
[3] Z_1 այլ… լինին]
[4] A ընդունաւղք
[5] C աննուազ
[6] Z_1 նոցանէ]
[7] Z_1 ըմբռնեալսն
[8] C նւազէ
[9] C շնորհսն E զնորհն
[10] ABCDZ_1 առ] +ի
[11] E շնչի
[12] CZ_1 մարգարէսն
[13] E զքահանայսն
[14] D պարկեշտացուցէ
[15] Z_1 բժշկութեան
[16] C կենդանի
[17] C զկապելսն
[18] A զի
[19] BDZ_1 զի վայր] զվայր
[20] C զի վայր անկեալս] զվայրագնացելսն
[21] C ծնդեմբ
[22] C հաւատոցն
[23] C իմաստնագոյնք
[24] D են քանզի] քան
[25] DZ_1 զիմաստունս
[26] Z_1 Պաւղոս] + եւ նա
[27] Z_1 տկար էր] ի տկարութեան մարմնի էր
[28] C Պետրոս] Պողոս
[29] BDE տկարութեան] խոնարհութեան
[30] Z_1 այլ… էր]
[31] C մարմնո
[32] AC ստւերն B + ի մարմնոյն
[33] C Յոհանէս
[34] Z_1 քանզի] զի
[35] Z_1 չունէին] ոչ ունէին
[36] Z1 զառողջութիւն] ողջութիւն

գոյն[1] (Հմմտ. Գործք, Գ. 6): Վասն զի ի[2] յոլովից առնլով ոսկի՝ կաղն[3] եւ էր[4] մուրացիկ, իսկ[5] Պետրոս|139ա|է ընկալեալ զշնորհն՝ դադարեաց ի մուրանալոյն, վազելով իբրեւ զեղջերու եւ՝ աւրհնելով զԱստուած: Ոչ գիտէր Յոհաննէս զաշխարհիս իմաստութիւն, այլ խաւսէր զբանս զաւրութեամբ Հոգւոյն, յորս եւ ոչ մի իմաստութիւն[6] հայել[7] կարէ: Սա եւ ի[8] յերկնի[9] եկաց եւ զերկիր ելից, եւ ամենայն ուրեք[10] մերձ է, եւ ոչ ուրեք պարունակի: Բովանդակ[11] յիւրաքանչիւրում ընտանեաց[12] եւ բովանդակ է ընդ[13] Աստուծոյ, ոչ սպասաւորաբար պաշտէ զպարգեւսն, այլ ինքնիշխանաբար բաժանէ զշնորհսն[14]: Քանզի «բաժանէ, ասէ, իւրաքանչիւր ումեք որպէս եւ կամի» (Ա. Կորնթ. ԺԲ. 11) եւ առաքի տնաւրինաբար: Իսկ մերձ լինի ինքն[15] իշխանապէս: Զսա մերձ գոլ յանձինս մեր աղաւթեսցուք, եւ ոչ զմիաժամանակ մեզ[16] լքանել շնորհաւք[17] Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, [18]որում փառք[163] յաւիտեանս. ամէն[19]:

[1] A պատւականագոյն
[2] E ի]
[3] E կաղն]
[4] Z_1 էր
[5] Z_1 իսկ] + ի
[6] D իմաստութիւն] իմաստասիրութիւն Z_1 իմաստութեան
[7] E հայել] խօսել Z_1 համեմատել
[8] C ի]
[9] C յերկինս
[10] E յուրեք
[11] C բովանդակ] բօական
[12] C ընտանեաց] ընդանեկ Z_1 ընտանենայ
[13] E ընդ] ընդդէմ
[14] D զշնորհն
[15] Z_1 ինքնն
[16] C զմեզ
[17] E չնորհիւ
[18] C որում... ամէն]
[19] E ամէն]

ԺԷ. «Ի ՍԿԶԲԱՆԷ ԷՐ ԲԱՆՆ[1]»[164]

(Յովհ. Ա. 1)

1 *Ամենայն Աւետարանչացն*[2] *ձայն մեծաբուսագոյն*[3] *այլոցն* [4]*Հոգւոյն վարդապետութեան*[165]*, վասն զի յայլս մարգարէիւք*[5]*, իսկ յԱւետարանն ինքնաղիմաբար խաւսեցաւ մեզ Տէրն: Եւ ինքն ա-ւետարանական քարոզութեան*[6] *մեծաձայնագոյնն*[7]*, եւ ամենայն լսելոյ*[8] *մեծն, եւ քան զամենայն միտս* |139բ| *բարձրագոյնն*[9] *բար-բառեալ Յոհաննէս է, Որդի որոտ-ման, զորոյ նախաչաւիղ աւետա-րանական գրոյն*[10] *արդ ընթերցեալ լուաք*[11]*:* «Ի սկզբանէ էր բանն էր առ Աստուած, եւ Աստուած էր բանն» (Յովհ. Ա. 1)*: Զայսոսիկ գիտեմ զբազումս եւ արտաքոյ բանին ճշմարտու-թեան մեծամեծս խորհողացն*[12] *յի-մաստութեանն աչխարհականի, եւ զարմացեալ*[13] *եւ յինքնեանց կար-գեցելոցն համարել իշխեցեալս: Քանզի գող է բանսարկուն, եւ զմերն արտաքս* [14]*առասպելաբե-րացն*[166] *առ իւր տեսողն: Արդ, ե-թէ մարմնական իմաստութիւնն այնքան*[15] *սքանչացաւ ընդ բանիցն զաւրութիւն*[16]*, զի՞նչ արասցուք մեք՝ աչակերտքս*[17] *Հոգւոյն*[18]*. վար-կպարագի՞ լւիցուք*[19] *եւ փոքր ինչ զգոյսն ի նոսա զաւրութիւնս գոլ խորհեսցուք: Եւ ո՞ այնպէս զանգ-գայութիւնն*[20] *հիւանդանայ, որ-պէս թէ զայնպիսի գեղեցկութիւն մտաց եւ զխորութիւն աւանդից զանհասանելի ոչ զարմանալ, եւ փափագել նոցա ճշմարտութեան ըմբռնմանն: Բայց եւ ոչ հրաչա-նալ ընդ գեղեցիկս*[21] *է*[22] *դժուա-րին*[23]*, այլ ի հաւաստի իմաստս*[24] *լինել սքանչացելոցն ապառուժ*[25] *եւ դժոխահասանելի: Վասն զի զա-րեգակն զայս զգալի*[26] *ոչ ոք է, որ ոչ մանաւանդ գովէ զմեծութիւն* |140ա| *սորա եւ զգեղեցկութիւն, եւ ճառագայթիցն*[27] *չափաւորութիւն, եւ զփայլեալ սորա զլոյսս*[28] *զատո-րինսս լուսաւորելով, բայց եթէ բռնաւորագոյն հակառակեսցէ բո-լորակին ընդդէմ ածել զաչացն հա-յեցուածս*[29]*, ոչ միայն ոչ տեսցէ զփուլալին, այլ եւ զհաւաստու-թիւն տեսութեանս*[30] *ապականել*[31]

---

[1] C *նորին ի սկզբանէ էր բանն* DE *նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի ի սկզբանէ*
[2] BC *աւետարանացն*
[3] E *մեծաբուսագոյն*] *մեծաձայնագոյն*
[4] C *հոգւոյն վարդապետութիւն*
[5] C *մարգարէիւքն*
[6] C *քարոզութեանն*
[7] D *մեծաձայնագոյն*
[8] C *լսելոց*
[9] C *բարձրագոյնս* E *բարձրագոյն*
[10] D *գրոյ*
[11] C *լուաք*
[12] AE *խորհաւղացն* C *խորհողաց*
[13] B *զարմացեալս* C *զարմացեալս*
[14] BD *առասպելաբերեաց* C *առասպելաբանեց*
[15] C *այնքան*] + *իմաստութիւնն*
[16] B *զաւրութիւնն*
[17] BCDE *աչակերտքս*] *աչակերտ քո*
[18] C *հոգոյն*
[19] BD *լւիցուք*] *լուիցուք*
[20] C *զանզգաութիւն* D *զանզգայութիւնսն*
[21] C *գեղեցիկ*
[22] C *է*]
[23] C *դժուարին*] A *դժւարին*
[24] C *իմաստն*
[25] D *այլապառումն*
[26] C *զգալի*] *սգալի*
[27] C *զճառագայթիցն*
[28] C *զլոյս*
[29] A *հայեցածս* C *հայեցւածսն*
[30] C *տեսութեանն*
[31] B *ապականեալ*

գնասցէ: Այսպիսի ինչ թուի[1] *եւ զմիտսն* [2]*ախտանալ զհակառակողս հաւաստեաւ առնել զառաջիկայ*[3] *բանիս զքննութիւն:* «Ի սկզբանէ էր բանն» (Յովհ. Ա. 1): *Ո՞ իմասցի արժանապէս յաղագս ի սկզբանն: Ո՞ր բանից*[4] *զաւրութիւն գոցի համապատուաբար*[5]՝ *կարելով*[6] *մերձ կացուցանել զմիտսն: Հանդերձեալ աւանդել մեզ յաղագս աստուածաբանութեան Որդւոյն*[7] *Աստուծոյ եւ ոչ* [8]*մի այլ սկիզբն*[9] *բանին*[10]*, քան եթէ զսկիզբնն բոլորեցուն եառ: Գիտէր զի վերայ բուսանելոցն*[11] *կարծեաւք*[12] *Միածնին Հոգին սուրբ, յառաջագոյն գիտէր զհանդերձեալսն*[13] *բերել*[14] *խաբեութիւնս, ի կործանումն լսողացն*[15] *զինքեանք*[16] *մենքենայս: Զի, եթէ ծնաւ*[17]*, ոչ էր, եւ նախ քան զծնանիլն ոչ էր: Եւ յոչ էից զգոյութիւնն*[18] *էառ: Քանզի յայսոսիկ խաւսին լեզուք սրեալք եւ*[19] *հաւանաբանութեամբք*[167] *առաւել քան զամենայն սուր երկբերան: Արդ, զի մի ումեք*[20] *խաւսեսցի այսոքիկ, յառաջագոյն առնլով* |140բ| *Հոգին սուրբ ի ձեռն Աւետարանիս*[21]*:* «Ի սկզբանէ[22]*,* ասէ*,* էր բանն» (Յովհ. Ա. 1)*: Եթէ կալցիս զայս ձայն՝ ոչ երբէք ախտ դժնդակ*[23] *ի չար արուեստիցն*[24] *լինիցի քեզ: Եթէ, ասէ նա, եթէ ծնաւ՝ ոչ էր, դու ասա՝* «ի սկզբանէ[25] էր» (Յովհ. Ա. 1)*: Այլ, ասէ նախ քան զծնանիլն*[26] *զիա՞րդ էր: Դու մի՛ թողուր զքոյն, մի լքցես*[27]՝ *զսկզբանն*[28]*: Զգագաթանն*[29] *ոչ ըմբռնի: Մի՛ խաբեսցէ որ զքեզ բազմանչան բանիւ*[30]*: Քանզի բազումք*[31] *սկզբունք*[32] *բազում իրաց ըստ կենցաղոյս այսորիկ են, այլ մի է սկիզբն*[33] *ի վերայ ամենեցուն յառաջագոյն:* «Սկիզբն[34] ճանապարհի բարւոյ[35]» *(Ա՛ւետ. Ժ.Զ. 5) ասաց Առակն: Այլ ճանապարհի սկիզբն*[36] *է առաջին չարժումն, ուստի սկսանիմք ի գնացսն, զորոյ եւ գնահակինն կարողութիւն էառնել: Եւ* «սկիզբն[37] խրատու երկիւղ[38] Տեառն» (Ժող. Թ. Ա. 10)*: Է եւ*

[1] C *թւի*
[2] C *ախտանել զհակառակողսն հաւաստեւ*
[3] C *զառաջիկա*] + *ի*
[4] D *բանիցն*
[5] AC *համապատուաբար*
[6] D *կարելով*] *կալելով*
[7] BC *որդոյն*
[8] E *մի այլ*] *միայն*
[9] C *սկիսբն* E *զսկիզբն*
[10] C *բանի*
[11] E *բուսանելոյն*
[12] BD *կարծեալք*
[13] B *զհանդերձեալ*
[14] BE *բերեալ*
[15] A *լսաւղացն*
[16] BD *զյինքեանց*
[17] B *ծնեաւ*
[18] C *զգոյութիւնն*] *զգոյացութիւնն*
[19] C *եւ*]

[20] C *ումեք*] *երբէք*
[21] C *աւետարանչիս*
[22] C *սկզբանն*
[23] C *դժնդակք* D *դժընդակ*
[24] C *արւեստիցն*
[25] C *սկզբանն* D *զբանն*
[26] C *զծնանելն*
[27] C *լքցես*] + *զիս բանն*
[28] C *սկսբան* D *զսկզբան* E *սկզբանն*
[29] CDE *գագաթն*
[30] C *բանիւք*
[31] C *բազում*
[32] C *սկզբունք*
[33] C *սկիսբն*
[34] C *սկիսբն*
[35] C *բարո*
[36] C *սկիսբն*
[37] C *սկիսբն*
[38] C *երկեղ*

սորա[1] *սկզբանս այլ առաջի կացեալ որոյ արուեստիցն*[2] *վերստին առնլով*[3] *սկիզբն*[4] *է յարմարութիւնն*[5]*: Եւ տարր է իմաստութեանն երկիւղ*[6] *Տեառնն, այլ այսորիկ*[7] *ի սկզբանէ մինչ*[8] *երիցագոյն, հաստատութիւն Ոգւոյն*[9]*, ոչ եւս իմաստնացելոյ*[10] *եւ զերկիւղ*[11] *Աստուծոյ առելոյ*[12]*: Սկզբունք*[13] *ասին*[14] *եւ քաղաքական զաւրութիւնք, արժանաւորութեանցն առաւելութիւնք: Բայց այսոքիկ*[15] *սկզբունք, ոմանց զսկզբունք*[16]*, քանզի իւրաքանչիւր ոք*[17] *սկիզբն գծի նշանն*[18]*: Եւ սկիզբն*[19] *վերերեւութեան գիծն, եւ սկիզբն*[20] *մարմնոյ վերերեւութիւնն,* |141ա| *եւ ըստ չարադրութեան*[21] *բանին սկզբունք*[22] *տառերք*[23]*:*

2 *Այլ եւ ոչ այնպէս սկիզբն*[24]*: Քանզի ո՛չ ընդ ումեք կապի, ո՛չ ումեք ծառայէ, ո՛չ ընդ ումեք տեսանի*[25]*, այլ ազատ է, անտէր՝ լուծեալ առ այլ ունակութեան*[26]*, անվերադիր մտածութիւն՝ ըստ որ*[27] *ոչ է ի վեր ելանել խորհրդովք, զորոյ ոչ է գտանել*[28] *զնախկինն: Քանզի*[29] *եթէ հակառակեցես*[30] *երեւմամբ խորհրդոց*[31] *զանցանել՝ զսկզբմամբն գտցես նախ քան զամենայն խորհուրդս*[32]*: Թող զքո ընթանալ զմիտսդ, որքան կամեսցի եւ ճգեսցիս ի վեր*[33]*, եւ ապա գտցես զքեզ բիւրս*[34] *մոլորեալս, ի բազում ունայնս*[35] *գնացեալ: Եւ դարձեալ վերստին եկեալ առ ինքն, յաղագս ոչ նկարելոյ*[36] *իւր զսկիզբնն*[37] *առնել*[38]*: Վասն զի իմանալոյն*[39] *արտաքոյ յոլովս*[40] *գտանի սկիզբն: Արդ,* «ի սկզբանէ էր բանն» (Յով. Ա. 1)*: Ո՛վ սքանչելոյս: Զիա՛րդ իրերաց համապատուասբար*[41] *ճայնքս*[42] *լծակցեցան: Քանզի էրն, զոյգ կարէ, ի սկզբանն զոր: Ո՞ւր հայհոյիչն, ո՞ւր քրիս-*

[1] C *սորա*] + *ի*
[2] AC *արւեստիցն* D *յարուեստիցն*
[3] CD *առնուլ*
[4] C *զսկիսբն* D *զսկիզբն*
[5] C *յարմարութիւն*
[6] C *երկեղ*
[7] C *այսորիկ*] *այսոցիկ*
[8] C *մինչ*] *ինձ* E *մի ինչ*
[9] BD *ոգւոյս* C *ոգոց* E *ոգւոցն*
[10] CE *իմաստնացելոց*
[11] C *զերկեղ*
[12] CE *առելոց*
[13] C *սկսբունք*
[14] C *ասեն*
[15] D *այսոքիկ*] *այսորիկ*
[16] C *սկսբունք* E *սկզբունք*
[17] C *ոգք*]
[18] D *նշանն*] + *է*
[19] C *սկիսբն*
[20] C *սկիսբն*
[21] ABE *չարադրութեան*] *չարագրութեան*
[22] C *սկսբունք*
[23] CDE *տարերք*
[24] C *սկիսբն*
[25] C *տեսանէ*
[26] C *ունակութիւն*
[27] C *որ*] *որում*
[28] C *գտանել*] + *խորհրդովք*
[29] BE *քան*
[30] E *հակառակիցես*
[31] CD *խորհրդո* E *խորհրդոյ*
[32] C *խորհուրդ* E *զխորհուրդս*
[33] E *վեր*] + *գոլ*
[34] C *բիւր*
[35] CD *ունայնս*] *ընդունայնս* E *յունայնս*
[36] CE *նկարելոյ*] + *ի ներքո*
[37] D *սկիզբն*
[38] C *առին*
[39] C *իմանալո*
[40] D *յոլովագոյն*
[41] C *համապատուաբար*
[42] B *ճայնքն*

տոսամարտ լեզուն[1]*, որ ասէ*[2]՝ *էր*[3] *երբեմն, յորժամ ոչ էր: Լո՛ւր Աւետարանին՝* «ի սկզբանէ էր բանն» (Յով. Ա. 1)*: Իսկ եթէ ի սկզբան էր՝ ե՞րբ ոչ էր: Ընդ ամպարշտութիւնն նոցա հառաչեցից, եթէ յանուսումնութենէ*[4] *նոցա զարչեցայց: Այլ նախ քան զծննանիլն՝ ոչ էր*[5]*: Գիտիցե՞ս արդեաւք*[6] *երբ* |141բ| *ծնաւ, զի*[7] *եւ զնա խնկաբասցես*[8] *ի վերայ բերել ժամանակին*[9]*: Վասն զի՝ նախ*[10] *ժամանակական է ձայն, այլայլոյ ի վերայ եղեալ հնուԹեամբ, իսկ ժամանակին*[11] *արարիչ զիա՞րդ բարեբանագոյն ժամանակաց*[12] *ժամանեցայց*[13] *ասացուածոց*[14] *ի ներքոյ կայով ունել գլինելուԹիւնն: Արդ, եթէ էրն, ոչ ի բաց կացցէ էր եւ ոչ մի ինչ*[15]*մուտ տայցես չար*[16] *հայհոյուԹենէն: Այլ գոր աւրինակ, որք նաւենն, յորժամ ի վերայ երկուց չարժիցին*[17] *խարսխաց, արհամարհեն գալիսն, սոյնպէս եւ դու զչարս զայս խռովուԹիւն ի չար*[18]*հոգւոյն լեալ ի կենցաղումս, եւ սասանողաց*[19] *զբազմաց հաւատն ծիծաղեսցիս, եթէ զգուշուԹեամբ*[20] *բանիցս այսոցիկ զոգիդ ունիցիս յարմարեալ*[21]*:*

3 *Արդ, վասն զի խնդրեն միաք մեր զինչ էր ի սկզբան: Ասէ՝ էր բանն: Ո՞ր բանն, մարդկայի՞ն բանս, այլ՝ հրեշտակա՞ց բանն: Քանզի զեկոյց մեզ Առաքեալն*[22]*, որպէս Թէ*[23] *հրեշտակաց*[24] *յատուկ ունել լեզու, ասելովն՝* «եթէ զլեզուս մարդկաձ խաւսիցիմ եւ զհրեշտակաց» (Ա. Կոր. ԺԳ. 1)*: Այլ եւ բանի կրկին է տեսակ*[25]*: Քանզի ոմն է, որ ձայնիւ յառաջ բերեալ լինի, այն, որ գկնի յառաջն գալոյ յաւդդ կորնչի, իսկ միւսն է ի ներքս եղեալ գոյացեալ ի մերում սիրտս. ոմն իմագական եւ ոմն արուեստաւոր*[26]*: Տե՛ս մի երբե՛ք խաբեսցէ* |142ա| *գքեզ համանունն*[27] *ձայն*[28]*: Քանզի գիա՞րդ էր ի սկզբանն*[29] *մարդկային բանս, մարդոյն խոնարհագոյն ուրեմն ընկալեալ*[30] *գլինելուԹեանն: Նախ քան գմարդն՝ գազանք, սողունք, անասունք եւ ա-*

[1] D *լեզու*
[2] CDE *ասէր*
[3] C *էր*]
[4] D *յանուսումնուԹենէն*
[5] AE *էր*] *է*
[6] C *արդօք*
[7] C *զի*]
[8] BC *խնկարեսցես* E *նկարեսցես*
[9] DE *ժամանակին*] *ժամանակ էին*
[10] C *նախն*
[11] CE *զժամանակին* D *ժամանակեցայց*
[12] E *ժամանակաց*]
[13] BD *ժամանեցայց*] C *ժամանակեայց*
[14] A *ասացւածոց* C *ասացւածոյ*
[15] A *մուտ տայցես*] *մուտայցես*
[16] C *չար*]
[17] C *չարժիցեն*
[18] C *հոգոցն լիել*
[19] A *սասանաւղաց*
[20] B *զգոյչուԹեամբ*
[21] C *յարմարել*
[22] BD *առաքեալ* C *առաքել*
[23] C *Թէ*] + *եւ*
[24] ABDE *զհրեշտակաց*] + *մտածուԹիւն*
[25] C *տեսակն*
[26] C *արւեստաւոր*
[27] C *համանունն*
[28] C *ձայնն*
[29] BD *զբան* C *սկզբան* E *սկզբանն*
[30] E *ընկալեալ*] + *զսկիզբն*

*մենայն, որք[1] միանգամ ցամաքա-
յինք եւ ջրայինք, թռչունք երկ-
նի[2], աստեղք, արեգակն, լուսին,
բոյսք, սերմանք[168], ծով, երկին:
Արդ, ոչ եւս ի սկզբան էր մարդ-
կային բանս[3], այլ եւ ոչ հրեչտա-
կացն[4]: Վասն զի ամենայն ստա-
ցուած[5] խոնարհագոյն քան զյա-
ւիտեանան[6] է[7], զսկիզբն[8] լինելու-
թեանն առնլով ի ստացողէն[9]: Իսկ
որ ի սրտի բանն, եւ նա քան զիւ-
րաքանչիւր ոք յիմանալեացն է
կրտսերագոյն[10]: Բայց լսելի է
զբանսն աստուածավայելչաբար,
քանզի յաղագս Միածնին խաւսե-
լով քեզ, Բան ասաց զնա: Զոր աւ-
րինակ ե՛ւ լոյս, ե՛ւ յետ փոքր[11]
ինչ[12], ասէ կեանս, ե՛ւ յարուքիւն,
ե՛ւ ոչ լոյս լսելով՝ ի զգալիս[13]
յայս[14] եւ աչաց տեսանելի ի խո-
նարհ բերես, եւ ոչ կեանս լուեալ[15]՝
զհասարակաց գայս իմանաս, զոր
եւ անբանք կեան: Այսպէս եւ բան
լսելով[16]՝ պահեա՛, մի երբէք տկա-
րութեամբ մտացդ ի ներքոյ[17] անկ-
ցիս: Քննեա՛ զիմաստսն նախ քան
զասացեալս[18]: Ընդէ՞ր բան: Զի ա-
նախտաբար ծնաւ: Ընդէ՞ր բան:
Զի ցուցցի[19] թէ ի մտաց |142բ| յա-
ռաջ եկն: Ընդէ՞ր բան: Զի պատ-
կեր ծնողին[20] բաւական[21] յին-
քեանք[22] ցուցանելով զծնողն, ո-
չինչ անդուստ ի բաց բաժանեալ[23]
եւ կատարեալ գոյանալով ըստ[24]
ինքեան[25], քանզի որպէս մեր բանս,
զբոլոր մեր կերպարան է զմիտսն:
Զի զորս[26] ի սրտին իմանամք,
գայնոսիկ բանիւ[27] յառաջ բերեմք
եւ է ի սրտին իմաստից պատկեր
խաւսեցեալսն: [28]Վասն զի յաւե-
լորդացն սրտին բանն բերեալ լի-
նի: Եւ է ի սիրտս մեր իբրեւ աղ-
բիւր ինչ, իսկ յառաջ բերել[29]
բանն իբրեւ վտակ ինչ[30] յաղբերէ[31]
յայնմանէ հոսեալ: Եւ այնքան[32] ի
բաց հոսեալ, որքան նախաբարն[169]
բերեալն է եւ որպիսի ծածկեալն
է, նոյնպէս[33] եւ երեւեալն[34]: Արդ
բան ասաց, զի անախտ[35] քեզ*

[1] C *որք*] *որ*
[2] C *երկնից* ABE + *եւ*
[3] C *բանն*
[4] C *հրշտակաց*
[5] C *ստացւածք*
[6] C *զյաւիտենս*
[7] C *է*]
[8] C *սակիսքն*
[9] A *ստացաւղէն*
[10] D *կրսերագոյն*
[11] C *փոքու*
[12] C *ինչ*]
[13] C *զգալիս*] *սգալիս* E *զգալւոյ*
[14] D *յայս*] *յայտ* E *այս*
[15] C *լւեալ*
[16] D *լսելով*] *ասելով*
[17] E *ներքս*
[18] C *զասացեալսն*
[19] E *ցուցցէ*
[20] A *ծնաւղին*
[21] C *բաւական*] *բօընդակ* D *բովանդակ*
[22] D *յինքեան*
[23] D *բաժանեալ*] *մերժեալ*
[24] C *ըստ*]
[25] C *յինքենն*
[26] D *զոր*
[27] D *բանիւն*
[28] E *վասն զի*] *քանզի*
[29] DE *բերեալ*
[30] C *ինչ*] *իմն*
[31] B *յաղբեւրէ* C *յաղբիւրէ*
[32] D *այնքան*] *այն*
[33] C *նոյնպիսի*
[34] C *երեւելն*
[35] B *զանախտ*

զծննունդն ի[1] Հաւրէ[2] մերձ կացուցեալ եւ զկատարեալն[3] գործ[4] քեզ զՈրդւոյն[5] աստուածաբանեսցէ, եւ զանժամանակ Որդւոյ[6] միաւորութիւն[7] առ Հայր[8] ի ձեռն այսոցիկ ցուցցէ: Քանզի եւ մեր բանս մտաց է ծնունդ[9]՝ անախտաբար ծնեալ, զի եւ[10] ո՛չ[11] հատանի, ո՛չ բաժանի եւ ո՛չ ցնդի, այլ մնալով[12] բանն[13] միտք[14] յիւրում գոյացութեանն բովանդակէ[15] զբանն[16] եւ կատարեալ ի ներքոյ[17] [18]կացուցանելով, եւ յառաջ եկեալ բանս՝ զամենայն ծնողին[19] զիմաստն յինքեան պարունակէ: Արդ, որքան բարեպաշտ|143ա|ագոյն[20], այսքան առեալ[21] ի Միածին[22] աստուածաբանութիւն ի բանիս ճայնէ, որպէս զի[23] բաց երեւեալն գոցես անյարմարագոյն լեալ, յայնցանէ հրաժարեա՛ եւ զանց արա զմեքենայիւք ամենեքումք[24]: «Ի սկզբանէ էր բանն» (Յովհ. Ա. 1): Եւ եթէ ի սկզբան էր՝ Որդին եմուտ ի քեզ արդեաւք[25] ախտ ինչ մտածութիւն[26]: Վասն զի ի մէնջ ծնեալն ժամանակաւ ծնանի, յաղագս այսորիկ յառաջագոյն առեալ՝ բան ասաց, նախ ուղղելով զանվայելուչ կարծիսն, զի զքո զոգիդ անվրէպ ապրեցուսցէ[27]:

4 «Եւ բանն էր առ Աստուած»: Դարձեալ գէրն[28] յաղագս հայհոյչացն, թէ ոչ էր: Ո՞ւր էր բանն: Ոչ ի տեղւոջ[29], քանզի ոչ պարունակի չուրջ գրեալ: Այլ ո՞ւր էր: «Առ Աստուած էր»: Զի եւ ոչ Հայր ի տեղւոջ[30] եւ ոչ Որդի ի պարունակութեան իմիք եւ չուրջ գրեցեալումն[31] խոստովանեալ ըմբռնելով: Այլ անբաւ Հայր, անբաւ Որդի: Զամենայն, որ զինչ[32] իմասցիս, ուր եւ երթիցես ոգւովդ քով, Աստուծոյն գոցես լցեալ, ամենայն ուրեք ճգեալ գոցես [33]զՈրդւոյ գոյացութիւն: «Եւ բանն էր առ Աստուած»: Սքանչացիր ընդ հաւաստութիւն[34] իւրաքանչիւր ճայնիս, [35]ոչ ասաց թէ[36] յաչխարհի էր

[1] AB *ի*]
[2] E *հաւրէ*]
[3] C *զկատարեալն*] *զկատարել*
[4] CD *գործն*
[5] C *զորդոյն*
[6] BD *գորդւոյ* C *գորդո*
[7] CD *միաւորութիւնն* C + *որ*
[8] C *հաւր*
[9] C *ծնեալն*
[10] C *եւ*] *եւս*
[11] C *ոչ*]
[12] C *մնալով*] *նովին*
[13] E *բանն*] C + *է*
[14] C *միտք*] *մի* E *միտքն*
[15] A *բաւանդակէ*
[16] C *զբանն*] *զբարի*
[17] C *ներքոյ*] *նմին*
[18] C *կացուցանելով... բանս*] *քո կենդանական գոյացութիւն*
[19] A *ծնաւղին*
[20] CE *բարեպաշտագոյն*] + *է*
[21] BCD *առեալ*] *առ ի*
[22] CD *միածնին*
[23] C *զի*] + *ի*
[24] CE *ամենեքումբք*
[25] C *արդօք*
[26] C *մտածութեան*
[27] C *ապրեցուցանէ*
[28] C *զէրն*] + *դարձեալ*
[29] CE *տեղոջ*
[30] C *տեղոջ*
[31] D *զգրեցելումն*
[32] CD *ինչ*
[33] C *զորդո գոյացութիւնն*
[34] C *հաւաստութիւն*] *հօաստարմութիւն*
[35] AB *ոչ ասաց թէ յաչխարհի էր բանն այլ առ աստուծոյ զի յառանձնաւորութեանն գոյացուցիւն մերձ կացուսցէ*]
[36] D *թէ*]

բանն, այլ առ Աստուածոյ, զի[1] զառանձնաւորութեանն գոյացութիւն մեր կացուսցէ: Ոչ ասաց՝ յԱստուած ումմ, զի մի պատճառս տայցէ խառնակութեան գոյացութեանն: Քանզի չար է եւ հայհոյութիւն[2] զանկանելն զամենայն ձեռնարկողաց[3], |143բ| եւ մի ի ներքոյ կացուցելոցն[4] ասողաց[5], գՀայր եւ գՈրդի, եւ գսուրբ Հոգին անուանս[6] գանագանս միում իրի համբաւել[7]: Զար ամպարշտութիւն եւ փախչելի ոչ ինչ նուազ[8] աննման գոլ ասա գոյացութեան զՈրդին Աստուածոյ[170] [9]եւ Հաւր հայհոյչացն: «Եւ բանն էր առ Աստուած»: Եւ ապա վարելով [10]բանին ձայնիւ առ ի մերձակայութիւն ըստ լինելութեանն անախտութեան, արագագոյն զի բանէն վնաս լեալ մեզ մխիթարեաց: Եւ որպէս յափշտակելով[11] զնա[12] զրպարտութեամբ[13] հայհոյչացն. զի՞նչ է[14], ասէք[15], բանն: «Աստուած էր բանն»: Մի ինչ առուեստաբանեսցես[16] զանագանութիւնս ինչ բանից, մի՛ ի քումմէ ի չար արուեստիցդ[17] չփեսցես[18] հայհոյութիւն ընդ [19]վարդապետական Հոգւոյն: Ունիս[20] զհրամանն, հնազանդեցի՛ր Տեառնն: «Աստուած էր բանն, սա էր ի սկզբանն առ Աստուած»: Դարձեալ վերստին գլխաւորէ սուզ բանիւք զամենայն զիւր աստուածաբանութիւնն, յադագս Միածնին մեզ Աւետարանիչս աւանդեաց այսպէս. ո՞ սա, Բանս Աստուած: Եւ իբր ի քեզ ուղղեաց զիւր միտսն, որպէս տպաւորելով ի քում ոգւոյդ[21] վարդապետութեամբն զանգիտացեալն[22] եւ ընտանեցոյց զԲանն զՔրիստոս ի սրտի քում՝ սա ասէ: Ո՞ սա: Մի՛ արտաքոյ հայեսցիս, վարդապետական ձայնիս զցուցեալն[23] քեզ չուրջ դիտելով[24], այլ մու|144ա|տ ի գաղտնիս քո Հոգւոյդ[25] եւ, որպէս վարդապետեցարն զԱստուած[26] զի[27] ի[28] սկզբանն զէն[29], [30]իբր[31] զԲան յառաջ եկեալ, առ Աստուած զէն, զնա ճանաչելով սքանչասցիս, երկիր պագցես քում Տեառնն, զքո վարդապետու-

[1] D *զի*]
[2] C *հայհոյութիւն*] *այնգոացութիւն*
[3] CE *ձեռնարկողացն*
[4] C *կացելոցն*
[5] A *ասաւղաց*
[6] AC *անւանս*
[7] C *համբաւելս*
[8] C *նւազ*
[9] ABCD *Եւ Հաւր*
[10] C *ձայնիւ բանին*
[11] A *յապչտակելով* C *յաբչտակելով*
[12] C *զնա*] + *նւաստութեամբ*
[13] C *զրպարտութեան*
[14] ABCD *է*]
[15] BE *ասէ*
[16] A *արւեստաբանեսցես*
[17] AC *արւեստիցդ*
[18] CD *չփեսցես*] *չփոթեսցես* + *ինչ*
[19] C *վարդապետութիւն Հոգւոյն*
[20] ABE *ունի*
[21] C *ոգոյդ*
[22] C *զանգիտացել*
[23] E *զցուցեալն*] *զրուցեալն*
[24] C *դիտելով*] *գիտելով*
[25] C *Հոգոյդ*
[26] E *զաստուած*]
[27] D *զի*]
[28] C *ի*]
[29] C *զէնն*
[30] E *իբր... աստուած*]
[31] CD *իբրեւ*

թեան զգենլով[1] *զծանաւթութիւն, զի սա ի* [2]*սկզբան էր: Այս է միչտ առ Աստուած առ իւր Հաւրն: Զայսոսիկ ինձ գսուդ ձայնս ողջ պահեցէք*[3]՝ *իբրեւ գկնիք ի յիչատակս ձեր նչանակելով: Այսոքիկ*[4] *անպատառելի*[5] *եղիցին պարիսպ առ դրժողացն*[6] *ընթացս. սոքին պահպանութիւն են ոգւոց*[7] *փրկութիւն առաջի*[8] *նոցա: Եթէ ոք քեզ եկեալ ասէ՝ ո՞չ արդեաւք*[9] *ծնաւ*[10]*, իբրեւ ի դիւաց ձայնէ ի բաց դարձցիս ի հակառակ փառաց Միածնին հայհոյութենէ: Իսկ դու վերստին երթիցես առ Աւետարանացն ձայն:* «Ի սկզբանէ էր բանն, [11]եւ բանն էր առ Աստուած, եւ Աստուած էր բանն[12]» (Յով. Ա. 1): *Սա էր ի սկզբանն*[13] *առ Աստուած (*Եմմ. Յով. Ա. 2)*: Եւ չորիցս ասացես*[14] *զէրն եւ խափանեսցես զնոցա զոչ էրն: Այսպէս*[15] *անչարժք*[16] *եղիցին հիմունք հաւատոյն*[17]*: Այսոքիկ ի վերայ չինեսցուք տուն, Աստուծոյ տալով եւ զմնացեալսն: Քանզի ոչ է*[18] *կարելի յաղագս ամենեցուն միանգամայն մեզ խաւսել, մի արդեաւք*[19] *անչափութեամբ*[20] *բանին անպիտանս առնիցեմք*[21] *ձեզ գա|144բ|չխատասիրաբար րնտրեալսն: Վասն զի տկարանալով ամենեքումք*[22] *ի միասին*[23]՝ *չուրջ ըմբռնեալ նմանապէս ախտանայ յորովայնի, որ առաւելութեամբ*[24] *յագեցութեանն*[25] *ի հալումն ածել, զի ներքս*[26] *ամբարեալն*[27] *ոչ կարաց*[28]*: Արդ մաղթեմ ի ձեր քաղցրանալի ճաչակելիսդ, եւ ես կացից ձեզ պատրաստ առ*[29] *յիմաստս*[30] *ասացելոցն*[31]՝ *ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր*[32]*, որում*[33] *փառք*[171] *յաւիտեանս*[34] *յաւիտենից*[35]*. ամէն*[36]*:*

[1] C *ոգենլով*
[2] C *սկզբանէ*
[3] CD *պահիցէք*
[4] D *այսոքիկ*] *այսոսիկ*
[5] ABDE *անպատառելի*] *անպատկառելի* E *անպտռելի*
[6] C *դրժողացն*] *դաւողացն*
[7] C *ոգոց*
[8] E *առաջի*] + *անկեալ*
[9] C *արդօք*
[10] B *ծնեաւ*
[11] E *եւ բանն... բանն*]
[12] D *բան*
[13] D *սկզբանէ*
[14] C *ասասցես*] *աստ տեսցես*
[15] E *այսպէս*] *սոյնպէս*
[16] D *անչարժ*
[17] C *հաւատոց*
[18] ABDE *է*]
[19] C *արդաւք*
[20] E *անչափութիւն*
[21] C *առնեմք*
[22] C *ամենեքումբք*
[23] ABDE *միասին*] *մասին*
[24] C *առաւելու*
[25] C *յագեցութեամբն*
[26] E *ներքսն*
[27] BCDE *ամբարելսն*
[28] C *կարացել* DE *կարացեալ*
[29] ABCD *առ*] + *ի*
[30] E *իմաստս*
[31] C *ասացելոցս*
[32] D *մերում*
[33] D *որում*]
[34] B *յաւեանս*
[35] BDE *յաւիտենից*]
[36] D *ամէն*]

ԺԸ. [172]Ի ԾՆՈՒՆԴ ՓՐԿՉԻՆ[1]

1 Քրիստոսի ծնունդն իւրական եւ առաջինն, եւ յստակ իւրոյ աստուածութեանն լռութեամբ պատուեսցի, եւ մանաւանդ[2] մտածութեամբք[3] մերովք[4] ոչ խնդրել զայնպիսիսն եւ ոչ բազմախոյզ[5] լինելով[6] պատուիրեսցուք[7]: Քանզի ուր ոչ ժամանակ[8] եւ ոչ յաւիտեան միջնորդեաց, եւ[9] ո՛չ աւրինակ[10] ինչ[11] ի վերայ իմանի, [12]ո՛չ հայեցող ոք առընթեր եւ ո՛չ առաջնորդ, զիա՞րդ երեւութացին[13] միտք, եւ կամ զիա՞րդ սպասաւորեսցէ մտախոհութեանցն[14] լեզու: Զի Հայր էր, եւ Որդի ծնաւ: [15]Եւ մի՛ երբէք ասասցես, թէ ուսիր հարցմամբ, եւ մի՛ երբէք խնդրեսցես[16]՝ զգիարդն[17]: Անկարելի է[18] եւ[19] պատասխանին[20]: Քանզի երբն ժամանակական[21] է, իսկ զիարդն՝ ոտնառական[173] ի մարմնական յեղանակս[22]: Եւ ունիմ[23] ասել ի Գրոց, եթէ որպէս ճաճանչ փառաց, եւ որպէս պատկեր ինչ[24] ի |145ա| նախատպէն[25] (Հմմտ. Եբր. Ա. 3): Բայց վասն զի ոչ չաչարեցուցանէ խորհուրդդ[26] գքո բազմախուզութիւնդ[27] այսպիսեաւք[28] պատասխանատրութեան[29] բանիւք ի յաճախութիւն[30] փառացն ապաւինիմ[31] եւ խոստովանիմ[32] անճառելի[33] գոլ խորհրդովք եւ անասելի մարդկային բայիւք[34] զյեղանակ աստուածային ծննդեանն: Մի՛ ասէր, թէ ծնաւ, ապա[35] ոչ էր

---

1 C նորին ի ծնունդ Փրկչին D նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի ծնունդ Փրկչին EM սրբոյն Բարսղի արքեպիսկոպոսի Կեսարու կապադովկեցոց ասացեալ ի ծնունդ Քրիստոսի LNT Երանելոյն Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարու կապաթովկացւոց ասացեալ ի ծնունդն Քրիստոսի Z_2 Երանելոյն Բարսղի եպիսկոպոսի կապադովկացւոց ասացեալ ի ծնունդն Քրիստոսի Z_3 նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի ի ծնունդ Փրկչին L + եւ վասն անօրէն հայհոյութեանն արիոսի
2 Z_2 մանաւանդ]
3 Z_3 մտածութեանց
4 LT մերով Z_3 մերոց
5 L բազմախորհ
6 CMNTZ_2Z_3 լինել
7 ACL պատուիրեսցուք
8 EZNZ_2 ժամանակ] օրինակ
9 Z_2 եւ]
10 ABCDE աւրինակ] ժամանակ
11 LN ինչ]
12 ABCDZ_2 ոչ հայեցող (LN հայցաւղ) ոք առընթեր եւ ոչ առաջնորդ]
13 E երեւութացին] երեւեսցին
14 ENT մտախոհութեամբ
15 ABCDEZ_2 եւ մի երբէք (Z_2 զերբն) ասասցես թէ ուսիր (Z_3 ուսցիս) հարցմամբ]

16 LN խնդրեսցես] ասասցես
17 LNT զգիարդն] + կամ խնդրեսցես
18 E է]
19 ET եւ]
20 E պատասխանի
21 ACEZ_2 ժամանակական] ժամանակ
22 Z_2 յեղանակս
23 LNT ունիմ] կամիմ
24 N ինչ]
25 CZ_2 նախատպէ
26 ABCDEZ_2 խորհուրդս LT խորհուրդտ
27 N բազմախուզութիւնդ] բազմորոնութիւնդ
28 C այսպիսեւք
29 CL պատասխանատւութեամբք N պատասխանատուութեան Z_2 պատասխանատուութեամբք
30 N յաճախութիւն] յանճախութիւն Z_3 յանճառութիւն
31 BLZ_2 ապաւինիմք
32 CMZ_2 խոստովանիմք
33 BCD անճառելի] անհանճարելի
34 ACLN բաիւք E բանիցդ Z_2 բանիւք
35 LTN ապա]

եւ[1] *մի՛*[2] *յափշտակէր չարագործու-*
թեամբ[3] *բանից անբարեփորձ*[4] *մտածութեանցդ*[5]՝ *զառ ի յաստեցս աւրինակաց՝ քակտելով*[6] *զճշմարտութիւնն եւ աղտեղացուցանելով*[7] *զաստուածաբանութիւնն: Ծնաւ*[8] *ասացի*[9], *որպէս զի* [10]*զսկիզբն*[11] *նորա եւ զպատճառն*[12] *ցուցից, եւ ոչ եթէ որպէս ժամանակաց վերջին գոլ զմիածինն*[13] *յանդիմանեցից: Բայց քո*[14] *մի՛ ընդունայնակոխեսցեն*[15] *միտքդ*[16], *գերազանցելով*[17] *յաւիտեանսն, որպէս երիցագոյնսն քան զորդի, յոչ գոյսն եւ յոչ եղեալսն: Քանզի*[18] *զիա՞րդ կարեն երիցագոյն գոլ արարածք, քան գարարիչն իւրեանց: Քանզի ոչ*[19] *մոռացայ յորմէ փախեայ, եւ յայս իւրովաբար եկեալ*[20] *ածայ*[21] *ի*[22] *բանիս*[23] *հետեւողութենէ*[24]*: Արդ, թողցուք զբանս*[25], *որք*[26] *յաղագս մշտնջենաւորին այնորիկ եւ անճառելի ծննդեան*[27], [28]*զայսոսիկ ածեալ*[29] *զմտաւ, եթէ միտք քան զիրս գոն*[30] *նուազագոյնք*[31], *իսկ բան՝ դարձեալ քան զիմացեալսն տր|145բ|պայգոյն:*

2 *Ապա ուրեմն պարտ է գիտել, եթէ որչափ իննչ է ի ճշմարտութենէն ի բանն անկումն, որովհետեւ*[32] *միտք յառաջանալ ի*[33] *բնութիւն անհասիցն անկարողք գոն, եւ զբանի*[34] *բնութիւն*[35] *զարդարապէս*[36] *իմացելոցն մտացն*[37] *գտանել հաւասարեալ*[38]՝ *անճառելի*[39]*:* [40]*Աստուած յերկրի, Աստուած յերկինս, ոչ ի ձեռն փողոյ եւ հրոյ, եւ յերին ծխեցելոյ*[41], *եւ միգի*[42] *եւ մրրկի գարհուրեցանելոյ*[43] *գանճինս յսողաց աւրինադրելով, այլ ի ձեռն*[44] *մարմնոյ*[45] *ընդելաբար եւ*

---

[1] T *եւ*] *մի*
[2] ABCDE *մի*]
[3] LN *չարագործութեան*
[4] E *անբարեփորձութեամբք*
[5] E *մտածութեանցդ*] CZ_2 *մտածութեանց*
[6] LZ_2 *քակտելով*] *քակելով*
[7] C *աղտեղեցուցանելով*
[8] B *ծնեաւ*
[9] NT *ասի*
[10] ABCDE *զսկիզբն նորա եւ զպատճառն ցուցից*]
[11] E *սկիզբն*
[12] E *զպատճառան* NT *գոլ նորա եւ պատճառ*
[13] DE *զմիածինն*] *զմշնածինն*
[14] E *քո*]
[15] E *ընդունայնակոխեսցին*
[16] ABCD *միտքդ*] Z_2Z_3 *միտք*
[17] N *գերազանցելով*] +*ի*
[18] N *քանզի*] *զի*
[19] Z_3 *ոչ*]
[20] LNT *եկի*
[21] NT *ածա*]
[22] E *ի*]
[23] D *զբանն* LNT *բանից*
[24] L *հետեւողութեան*
[25] Z_2 *զբան*
[26] CLN *որ*
[27] C *ծնդենն* NT *ծննդեանն* CD + *գոյ*
[28] N *զայսոսիկ... յերկրի*]
[29] CD *ածել* E *ածելով*
[30] L *գոն*] *են*
[31] C *նուազագոյնք*
[32] Z_2 *որովհետեւ*] + *եւ*
[33] CLMT *ի*]
[34] $CLMTZ_2$ *զբանին*
[35] T *բնութիւնն* ABD + *բանիւ*
[36] L *արդարապէս*
[37] $CELMZ_2Z_3$ *մտացն*]
[38] D *հաւասարել*
[39] T *անճառելի*] *անճար է*
[40] N *Աստուած... ի մարմնում*]
[41] TZ_3 *ծխելոյ*
[42] ABCDR *միգի*] *միջի*
[43] D *զարհեցուցանելոյ* Z_3 *զարհուրեցուցանելոյ*
[44] E *ձեռս*
[45] ACDE *մարմնոյ*]

զգաւնաբար ընդ համազգեացս[1] խաւսելով: Աստուած ի մարմնում, [2]ոչ [3]առուածոյ[174] գործովք[4], որպէս ի ձեռն մարգարէիցն, այլ[5] բուսակից[6] ինքեան եւ միաւորեալ ներկայացուցանելով[7] զմարդն[175], եւ ի ձեռն ազգակցին մերոյ՝ մարմնոյն իւրոյ, ի վեր առ ինքն[8] տանելով զամենայն մարդկութիւնս: Արդ, զիա՞րդ ասէ, ի ձեռն միոյ յամենեսեան եկն վնասակարն[9]: Եւ զի՞նչ աւրինակ ի մարմնում աստուածութիւնն՝ որպէս հուր յերկաթում, ոչ փոխարկաբար, այլ[10] փոխատրաբար: Քանզի ոչ եթէ արտաքոյ[11] ինչ յիւրմէն ընթանայ հուր առ երկաթ, այլ մնալով յըստ ընութեանն տեղւոջ[12]՝ փոխատրէ ի[13] նա յիւրմէ[14] զաւրութենէն, որ ոչ նուազէ փոխատրութեամբն, եւ զբոլորն լնու ընդունող[15]: Ըստ այսմ եւ Աստուածայինն բան[16] ոչ չարժի[17] յիւրմէ, «Եւ բնակեաց ի մեզ» (Յովհ. Ա. 14): Եւ ոչ յեղու|146ա|մն կրեաց, «Եւ Բանն մարմին եղեւ» (Յովհ. Ա. 14): Ոչ երկին անապատ[18] էր յունողէն[19] զնա[20], եւ երկիրս[21] ի ծոց իւր ընդունէր զերկնայինն: Արդ, մի՛ անկումն ինչ իմասցիս աստուածութեանն, քանզի[22] ոչ փոխաբերի [23]ի[24] տեղի ի տեղւոջէ[25]՝ որպէս մարմին: Եւ մի՛ զարձեալ այլայլեալ[26] երեւութասցիս զաստուածութիւնն եւ ի մարմին փոխարկեալ, քանզի անյեղելի[27] է եւ[28] անմահ[29]: Եւ զիա՞րդ, ասեն, ի մարմնական[30] տկարութենէն ոչ լցաւ Աստուած Բանն: Ասեմք՝ թէ եւ ոչ հուր[31] ի յատկութեանցն երկաթոյ առնու ինչ: Սեաւ[32] է երկաթ[33] եւ ցուրտ, բայց սակայն հրացեալ՝ զհրոյն կերպարանս[34] զգենու[35], եւ ինքն պայծառանալով ոչ սեւացուցանէ զհուրն, եւ ցրտանալով[36] ոչ ցրտա-

[1] DN համազգեայս Z_2 համազգեացս
[2] N ոչ... բուժականքն]
[3] A առւածոյ C առւածոց DM առուածոց Z2 առածոց
[4] M գործեալք
[5] Z_3 այլ
[6] D բուսակից] + ըստ
[7] Z_2 ներկայ ցուցանելով
[8] B ինքին
[9] Z_3 վնասակար LTZ_2 + ի ձեռն մեր ամենեքին առին զօգտակարն
[10] Z_3 այլ
[11] BCEMT արտաքս E տեղւոջն
[12] C տեղոջ
[13] E ի]
[14] EL յիւրմէ]
[15] M զընդունող
[16] EL բանն
[17] Z_3 չարժեաց
[18] L անապատ] անքատ
[19] E յունողէն] յարարօղէն
[20] E զնա]
[21] D երկիր D + ըստ
[22] L քանզի] զի
[23] E ի տեղի]
[24] TZ$_2$Z$_3$ի]
[25] CE տեղոջէ E + ի տեղի
[26] M այլայլեր Z_3 այղայղեալ
[27] CZ$_2$ անյեղելի] անայլայլելի M այլայլի
[28] Z_3 եւ]
[29] ABCDEZ$_2$ անմահ] անհաս
[30] ACM մարմնականութենէն L մարմնական անօրէնութենէն T մարմնական Z_2 մարմնականութեան T + անընդհենէն
[31] L հուր] հնար
[32] C սեւ
[33] D երկաթոյ
[34] L կերպարան M կերպարանն
[35] C սգենու
[36] E ցրտանալով] հրանալով

ցուցանէ զբոցն: Այսպէս եւ[1] մար-
մինն[2] հաղորդելով աստուածու-
թեանն՝ ոչ փոխատրեաց ի նա
զիւր տկարութիւնն: Քանզի եւ
ո՞չ ստեղծականիս այսմ հրոյ
հանգիտաբար տացես[3] ազդել աս-
տուածութեանն, այլ[4] կի՞րս ինչ
արդեաւք[5] չուրջ զանախտակա-
նաւն ի մարդկայինս[6] տկարու-
թեան[7] [8]արտերեւութեանս[176] եւ
տարակուսես[9]՝ զիա՞րդ ապակա-
նուցու բնութեամբն[10], որ[11] առ Աս-
տուած, կարաց զանապականու-
թիւնն նորա[12] ամբողջ պահել: Ու-
սի՛ր զխորհուրդն: Վասն այսորիկ[13]
Աստուած ի մարմնում՝ զի սպան-
ցէ գործացեալն ի նմա գմահ[14]: Ե-
կուլ գնա մահ անգիտա|146բ|նա-
լով[15], եւ կլեալ ծանեաւ[16], գոր ե-
կուլն: Եկուլ գկենդանութիւնն[17],
րնկղմեցաւ ի կենդանութենէն: Ե-
կուլ գմին հանդերձ ամենեքումբ
եւ կորոյս գամենեսեան[18] վասն
միոյն[177]: Քանզի, որպէս եւ զե-
ղոցն, որք[19] բուժականքն[20] են,
ներկալողք[21] [22]են ապականողացն
ընտանեցեալք ի մարմնումն եւ
որպէս ներգոյն[23] խաւար ի տան՝
վերածութեամբ լուսոյ լուծանի,
այսպէս եւ հզաւրացեալն ի վերայ
մարդկային[24] բնութեան[25] մահ՝
յարագայութեամբ[26] աստուածու-
թեանն աներեւութացաւ: Եւ որ-
պէս ի ջուրս սառն, որչափ ժամա-
նակս[27] գիչերն է, եւ ստուերք[28] ու-
նի զխոնաւութիւնն, իսկ ի ջեռու-
ցանել արեգական[29]՝ հալի ի ճառա-
գայթից. նոյնպէս եւ մահ[30] թա-
գաւորեաց մինչեւ ի[31] գալուստն
Քրիստոսի: Իսկ որովհետեւ երե-
ւեցաւ չնորհն Աստուծոյ փրկիչ
(Տիտ. Բ. 11), եւ ծագեաց արեգակն[32]
արդարութեան (Մաղ. Դ. 22) րնկղմե-
ցաւ մահ[33] ի[34] յաղթութիւն (Համբ. Ը.
Կորն. ԺԵ. 54), ոչ հանդուրժեալ[35] ե-
կեղութեան ճչմարիտն[36] կենդա-
նութեան: Ով խորք մեծութեան եւ

---

[1] Z_3 եւ] + մարդկային
[2] Z_3 մարմինս
[3] L տայցես
[4] Z_3 այլ
[5] C արդօք
[6] E մարդկային
[7] T տկարութեան] + է Z_3 տկարութենէ
[8] A արդ երեւութեանս արտերե
[9] EMT տարակուսիս Z_3 + թէ
[10] LTZ_3 բնութիւնս LTZ_3 + հաղորդութեամբն
[11] CZ_2 որ] զոր
[12] CZ_2 նորա]
[13] Z_3 այնորիկ
[14] B մահ]
[15] B հանգիտանալով
[16] C ծանեւ
[17] L զկենդանութիւնն] + եւ
[18] C զամենիսէն
[19] LT որ
[20] CE բուժականք
[21] D ներկալող
[22] N են... նախասահմանեալն]
[23] EL ներգոյն] ներքնոյն M ներգւոյն
[24] C մարդկինս Z_2 մարդկայինս
[25] Z_3 բնութեանս
[26] M յարագայութեամբ] արագութեամբ Z_2 յարակցութեամբ
[27] CDZ_2 ժամանակ
[28] A ստեւուեր C ստւէր
[29] LMZ_2 արեգականն
[30] E մահու
[31] E ի]
[32] C արեգականն
[33] CM մահու
[34] CM ի]
[35] B յանդուրժեալ
[36] ELZ$_3$ ճչմարիտ

մարդասիրութեանն[1] *Աստուծոյ, վասն գերազանցութեան մարդասիրութեանն դժոխերասանակք*[2] *լինիմք*[3] *առ ծառայութիւնն։ Վասն էր Աստուած ի մարդկան՝ խնդրեմք զբանն փոխանակ*[4]*, վասն պարտ գոլոյ երկրպագել քաղցրութեանն։*

3 *Զի՞նչ արասցուք քեզ, ո՛վ մարդ։ Զմնացեալն ի բարձունս Աստուած*[5] *եւ զիջեա*|147ա|*լն ընդ քեզ ոչ խնդրես, եւ* [6]*զի*[7] *ձեռն մարմնոյ կաճառեալն ոչ ընդունիս։ Երբ*[8] *ընտանասցիս Աստուծոյ՝ խուզես*[9] *զպատճառսն*[10]*։ Ուսի՛ր, եթէ*[11] *վասն*[12] *այսորիկ*[13] *Աստուած ի մարմնում*[14]*, վասն*[15] *զի պարտ է*[16] *զանէծս մարմնոյս*[17] *այսորիկ*[18] *սրբել, եւ զաւտարացեալսն Աստուծոյ ընտանեցուցանել, եւ զանկեալն ի դրախտէն զնոյն յերկինս վերադարձուցանել*[19]*։ Եւ զի՞նչ արդեաւք*[20] *է գործարան տնտեսութեանս*[21] *այսորիկ*[22]*։ Սրբոյ Կուսի*[23] *մարմին*[24]*։ Զի՞նչ են*[25] *սկզբունք*[26] *ծննդեանն։ Հոգի*[27] *սուրբ եւ զաւրութիւն՝ Բարձրելոյն հովանաւորեալ, մանաւանդ նոցին*[28] *իսկ աւետարանականացն լուր*[29]*։* «Խաւսեցեալ[30], ասէ, զմայր նորա Մարիամ Յովսեփայ[31], եւ[32] նախ քան զգալն[33] առ միմեանս՝ գտաւ յղացեալ ի Հոգւոյն[34] սրբոյ» (Հմմտ. Մտթ. Ա. *18*)։ *Եւ*[35] *կոյս, եւ առն*[36] *խաւսեցեալ*[37]*՝ պատկանաւորք*[38] *առ տնաւրէնութեանն սպասաւորութիւն, որպէս զի ե՛ւ*[39] *կուսութիւնն պատուեսցի*[40]*, ե՛ւ ամուսնութիւնն մի՛ յոռասցի*[41]*։ Քանզի կուսութիւնն որպէս պատկանաւոր առ սրբութիւնն ընտրեցաւ, իսկ*[42] *առնխաւսութիւնն*[43]*՝* [44]*սկզբունք ա-*

---

1 M *մարդասիրութեանն*] CTZ_2 *մարդասիրութեան*
2 M *դժոխերասանակ*
3 L *լինիցիմք*
4 ABCDEMZ_2 *փոխանակ*]
5 L *զԱստուած*
6 LT *զի… ընդունիս*]
7 A *ըզի*
8 Z_3 *երբ*] *այդ թէ էր վասն*
9 CZ_2 *խուզես*] *խնդրես*
10 C *զպատճառն*
11 T *եթէ*]
12 E *վասն*]
13 E *այսորիկ*] Z_3 *այնորիկ*
14 Z_2 *մարմնոյն*
15 LT *վասն*]
16 T *է*] *էր*
17 BC *մարմնոյն*
18 CZ_2 *այսորիկ*] *այնորիկ*
19 BCLMTZ_2 *վերայ*] ABCDE *վերադարձուցանել*] *վերայ ցուցանելով* LMTZ_2 *ցուցանել*

---

20 C *արդօք*
21 L *տնտեսութեանս*] *տեսութեանս*
22 E *այսորիկ*] *այսմիկ*
23 LM *կուսին*
24 DM *մարմինն*
25 D *են*]
26 C *սկսբունք* E *սկզբմունք*
27 MT *հոգին*
28 LT *նոցին*]
29 E *լուր*] + *բանի* LTZ_3 + *բանից*
30 T *խօսեալ*
31 CEM *Յուսեփու* Z_2 *Յովսեփու*
32 CZ_2 *եւ*]
33 BCEZ_3 *զգալ*
34 ACE *հոգոյն*
35 CZ_2 *եւ*]
36 M *առնն*
37 E *խաւսեցեալ*] *եւ խօսել առն*
38 E *պատկանաւոր*
39 Z_2 *եւ*]
40 AC *պատուեսցի*
41 LT *յոռեսցի*
42 T *իսկ*] *եւ*
43 CLMZ_2 *առնխաւսութիւնն*] + *եւ ոչ* T + *եւ զի ոչ*
44 C *սկսբունք ամուսնութեանն*

մուսնուԹեան առան[1]: Միանգամայն՝ որպէս[2] զի եւ[3] վկայ ընտանի մաքրուԹեանն Մարիամայ եղիցի Յովսէփ եւ ի զրպարտողս[4] մի՛ մատնիչ[5] նորին[6], որպէս ոչ[7] պղծեցելոյ[8] զկուսուԹիւնն՝ զխաւսնայրն ունէր վարուց[9] |147բ| պահապան: [10]Ունիմ ինչ եւ այլ[11] պատճառս ասել ոչինչ անպատուականագոյն[12], քան զասացեալդ՝ եԹէ պատկանաւոր ժամանակն առ մարգեղուԹիւնն Տեառն, ի վաղնջուց նախասահմանեալն [13]եւ նախակարգեալն ի հիմնարկուԹենէ աշխարհի, յայնժամն[14] ներկայացաւ[15]՝ ըստ որում եւ պարտն էր Հոգւոյն[16] սրբոյ եւ գաւրուԹեան Բարձրելոյն, գքրիստոսագգեստն[17] գայն գոյացուցանել մարմին: Եւ վասն զի համապատիւ մաքրուԹեանն Մարիամայ ոչ զոք[18] ունէր՝ ըստ[19] այնմ ժամանակի ազգ մարդկան, որպէս[20] առ ի ընդունել[21] զազգումն[22] Հոգւոյն[23] սրբոյ, սակս այսորիկ յառաջահաս եղեալ ի ձեռն առնխաւսուԹեան՝ ընտրեցաւ[24] երանելի Կոյսն՝ ոչինչ կուսուԹեանն[25] [26]յառնխաւսուԹենէն[178] վնասեալ: Բայց ուրեմն ի հնոցն ասացեալ է եւ այլ[27] պատճառ, եԹէ վասն զանխուլ[28] լինելոյ յիշխանէ յաւիտենիս[29] այսորիկ [30]կուսուԹեանն Մարիամու առ ի Յովսէփ[31] հնարեցաւ առնխաւսուԹիւն[32]: Զի[33] որպէս զբաղումն[34] չարին[35]՝ զձեւ[36] առնխաւսուԹեան[37] Կուսին վճարեցաւ[38], որ ի վաղնջուց[39] սպասէր Կուսից[40], յորմէ հետէ յուաւ[41] գասել մարգարէին՝ «ահա Կոյս յղասցի, եւ ծնցի Որդի» (Ես. Է. 14): Արդ, պատրեցաւ[42] ի ձեռն առնխաւսուԹեան[43] Կուսին չարախոր-

[1] E *առան*] *առն*
[2] LT *որպէս*]
[3] CLTZ$_2$ *եւ*]
[4] Z$_3$ *զրպարտողս*] *դատապարտողս*
[5] LT *մատնել*
[6] LT *նորին*]
[7] Z$_3$ *ոչ*]
[8] E *պղծելոյ*
[9] BCDETZ$_2$ *վարուցն*
[10] C *ունիմ ինչ*] *ունի մինչ*
[11] Z$_3$ *այլ* E + *ինչ*
[12] CLT *անպատուականագոյն*
[13] N *եւ... գոյր*]
[14] CM *յայնժամ*
[15] ABE *ներկայացաւ*] *երկուացաւ* D *երկայացաւ*
[16] CE *հոգոյն*
[17] C *զՔրիստոսագգեստն*] *զաստուածագգեցն* LM *զաստուածագգեստն* Z$_2$ *զաստուածագգեացն*
[18] T *զոք*] C *ոք*
[19] M *ըստ*] *ընդ*
[20] L *որպէս*] + *զի*
[21] TZ$_2$ *յընդունել*
[22] T *ազգումն*
[23] C *հոգոյն*
[24] BD *ընտրեցաւ*] *ընտանեցաւ*
[25] C *կուսուԹիւն*
[26] E *յառնն խաւսուԹենէն*
[27] Z$_3$ *այլ*
[28] M *զանխուլն*
[29] LT *յաւիտենիս*] *աշխարհիս*
[30] ABCDEZ$_2$ *կուսուԹեանն Մարիամու*]
[31] CZ$_2$ *Յուսէփին*
[32] Z$_3$ *առնխաւսուԹիւն*] + *զի*
[33] ABCDEZ$_3$ *զի*]
[34] M *զբազումն*] *ազգումն*
[35] C *չարին*] + *ի*
[36] C *զձեւ*] *ձեռն* Z$_2$ *ի ձեռն*
[37] L *առնխաւսուԹեան*] + *զի*
[38] EZ *վճարեցաւ*] *ճառեցաւ* T *ճարակեցաւ* Z$_3$ *ճարեցաւ*
[39] C *վաղնճուցն*
[40] ABD *կուսին*
[41] C *լաւ*
[42] CT *պատրեցաւ*] *պարտեցաւ*
[43] C *առնախաւսուԹեան*] *անխառնուԹեան*

հողն[1] *կուսութեան, քան*|148ա|*զի պարտ էր քակտումն ընդունել իւր*[2] *պետութեանն յերեւմանէն Տեառն*[3]*, որ ի ձեռն մարմնոյն*[4] *լինելոցն*[5] *էր:*

4 «Նախ քան զգալ[6] առ միմեանս՝ գտաւ յղացեալ ի Հոգւոյն սրբոյ» (*Մտթ. Ա. 18*): [8]*Զերկուս եգիտ Յովսէփ. ե՛ւ զկուսութիւնն, ե՛ւ զպատճառն՝ եթէ ի Հոգւոյն սրբոյ: Վասն որոյ երկուցեալ այսպիսւոյ*[9] *կնոջ այր առնուանիլ*[10]*,* «խորհեցաւ լռելեայն[11] արձակել զնա» *(Մտթ. Ա. 19) ոչ համարձակեաց*[12] *հրապարակագոյժ*[13] *առնել զնորայն: Բայց*[14] *արդար գոլ*[15] *հանդիպեցաւ խորհրդոյն*[16] *յայտնութիւն*[17]*, քանզի*[18] «միձն դեռ, ասէ[19], նա զայս ածէր զմտաւ[20], հրեշտակ Տեառն [21]երեւեցաւ նմա ի տեսլեան[22] ասելով՝ մի երկնչիր առնուլ առ քեզ զՄարիամ կին քո» (*Մտթ. Ա. 20*) *եւ մի*[23] *մտածէր*[24] *անպատեհ կարծեաւք զայն*[25]*, եթէ պարտ է լռութեամբ ստուերացուցանել*[26] *զյանցանսն: Քանզի արդար յորջորջեցար, ապա ուրեմն ոչ է պարտ արդարոյ լռութեամբ ծածկել զանաւրէնութիւն*[27]*:* «Մի՛ երկնչիր առնուլ առ քեզ զՄարիամ կին քո» (*Մտթ. Ա. 20*): *Եցոյց եթէ ոչ յաչաց ինչ հանելով*[28] *կամ գարշելով*[29]*, այլ երկնչելով*[30] *ի նմանէ, որպէս ի լցելոյ Հոգւով*[31] *սրբով,* «քանզի, որ ննջայն ծնեալ[32] է՝ ի հոգւոյն սրբոյ է» (*Մտթ. Ա. 20*): *Եւ աստուածաստ յայտ է, եթէ ոչ ըստ հասարակաց*[33] *բնութեան մարմնոյ եղեւ բաղկացումն Տեառն: Քանզի այն ինչ կատարեալ*[34] *մարմնով*[35] *գոյր յղացեալն*[36] *եւ ոչ եթէ ըստ սակաւ սակաւ ստեղծման կերպարանեալ*[37]*, որպէս յայտ առնեն նոքին*[38] |148բ| *իսկ բանքն*[39]*: Քանզի*[40] սելով՝ մի երկնչիր առնուլ առ քեզ զՄարիամ կին քո» (*Մտթ. Ա. 20*) *եւ մի*[23] *մտածէր*[24] *անպատեհ կարծեաւք զայն*[25]*, եթէ պարտ է լռութեամբ ստուերացուցանել*[26] *զյանցանսն: Քանզի արդար յորջորջեցար, ապա ուրեմն ոչ է պարտ արդարոյ լռութեամբ ծածկել զանաւրէնութիւն*[27]*:* «Մի՛ երկնչիր առնուլ առ քեզ զՄարիամ կին քո» (*Մտթ. Ա. 20*): *Եցոյց եթէ ոչ յաչաց ինչ հանելով*[28] *կամ գարշելով*[29]*, այլ երկնչելով*[30] *ի նմանէ, որպէս ի լցելոյ Հոգւով*[31] *սրբով,* «քանզի, որ ննջայն ծնեալ[32] է՝ ի հոգւոյն սրբոյ է» (*Մտթ. Ա. 20*): *Եւ աստուածաստ յայտ է, եթէ ոչ ըստ հասարակաց*[33] *բնութեան մարմնոյ եղեւ բաղկացումն Տեառն: Քանզի այն ինչ կատարեալ*[34] *մարմնով*[35] *գոյր յղացեալն*[36] *եւ ոչ եթէ ըստ սակաւ սակաւ ստեղծման կերպարանեալ*[37]*, որպէս յայտ առնեն նոքին*[38] |148բ| *իսկ բանքն*[39]*: Քանզի*[40]

---

[1] M *չարախոհողն*
[2] E *յիւր*
[3] E *տեառն*] *աստուծոյ*
[4] Z_2 *մարմնոյ*
[5] CEZ_3 *լինելոց*
[6] Z_2 *զգալն*
[7] C *հոգոյն*
[8] $ABCDEZ_2$ *զերկուս եգիտ Յովսէփ եւ զկուսութիւնն եւ զպատճառն՝ եթէ ի Հոգւոյն սրբոյ*]
[9] BDT*այսպիսւոյ*] *այնպիսւոյ* CEM *այնպիսո* Z_2Z_3 *այնպիսի*
[10] AC *անւանիլ*
[11] ABCD *լռելեացն* E *լռելեան*
[12] M *համարձակեաց*]
[13] M *հրապարակագոյժ*] *համարձակագոյժ*
[14] T *բայց*] *եւ*
[15] LTZ_3 *գոլով*
[16] ABCDE *խորհրդոցն*
[17] CLZ_2Z_3 *յայտնութեան*
[18] CZ_2 *քանզի*] + *ասէ*
[19] CZ_2 *ասէ*]
[20] $CLMTZ_2$ *զմտաւ*] + *ահա*
[21] T *երեւեցաւ... ասելով*] *ի տեսլեան երեւեցաւ նմա ասելով*
[22] CLZ_3 *ի տեսլեան*]
[23] ABD *մի*]
[24] M *մտածէր*] *մտանէր*
[25] E *զայն*] *զայս*
[26] AC *ստուերացուցանել*
[27] AB *զանաւրէնութիւն*] *զանաւրէնութիւն* D *անօրէնութիւն*
[28] CZ_2 *կամ գարշելով*]
[29] D *գարշել* T + *արձակել*
[30] LT *ի նմանէ*]
[31] B *հոգւոյ* C *հոգոյն*
[32] M *ծնեալն*
[33] CE *հասարակաց*] *հասարակ*
[34] CZ_2 *կատարեալ*] + *աստուածութեամբն կատարեալ մարդկութեամբ*
[35] TZ_2 *մարմնով*]
[36] E *յղանալն* LT + *մարմնով*
[37] CZ_2 *կերպարանեալ*] + *այլ*
[38] D *նոքին*] *նորին*
[39] LM *բանքն*] *բայքն*
[40] LT *զի*

ոչ ասաց թէ[1]՝ *«ստեղծեալն*[2]*», այլ թէ «ծնեալն ի նմա»:* [3]*Ապա ուրեմն՝ որպէս ի սրբութենէ համակառուցեալ մարմինն, արժանի գոյր*[4] [5]*միաւորել*[6] *աստուածութեան Միածնին*[7]*:* «Ծնցի Որդի[8] եւ կոչեսցես[9] զանուն նորա Յիսուս» (Մտթ. Ա. 21)*: Միտ եղաք բազում անգամ, եթէ ոյց*[10] *պատկանաւոր դնին*[11] *անուանք*[12]՝ *գուշակումն ունին զընդ նոքաւք բնութեանն, որպէս Աբրաամ*[13] *եւ*[14] *Իսահակ*[15] *եւ*[16] *Իսրայէլ*[17]*: Քանզի սոցա*[18] *իւրաքանչիւրոց*[19] *ուրուք յորջորջումն՝ ոչ այնչափ*[20] *զմարմնոյն առեալ*[21] *զնկարագրութիւն*[22]*, որքան*[23] *զգաւրութիւն*[24] *գառ ի նոցանէ ուղղելոց*[25] *առաքինութեանցն*[26] *բացայայտէ:*

Վասն այսորիկ[27] *եւ այժմ Յիսուս յորջորջի, այսինքն՝ «փրկութիւն ժողովրդեանն*[28]*»: Բայց այն ինչ եւ* [29]*կարգեալ խորհուրդն*[30] *ի վաղնջուց յառաջ քան զյաւիտեանս*[31] *ի ձեռն մարգարէիցն*[32] *քարոզեալ*[33] *զելումն ունէր:* «Ահա կոյս յղասցի եւ ծնցի Որդի, եւ կոչեսցեն զանուն նորա Էմմանուէլ[34]՝ ընդ մեզ Աստուած» *(Մտթ. Ա. 23): |149ա|* [35]*Իսկ ի վաղուց եւ այսր յորջորջումն զամենայն ունի*[36] *զյայտնութիւն*[37]*, եթէ Աստուած ի մարդկան*[38]*, քանզի թարգմանի, ասէ*[39]*, Էմմանուէլ*[40]՝ *ընդ մեզ Աստուած: Եւ մի՛ ոք ի հրէական*[41] *խուլութիւնն*[42] *կործանեսցի, որք ասեն թէ ոչ կոյս, այլ երիտասարդուհի* [43]*ասացաւ ի մարգարէէն: Քանզի* «ահա, ասէ, երիտասարդուհի յղասցի եւ ծնցի Որդի» (Ես. Է. 14)*: Նախ զի*[44]՝ *քան զամենայն ինչ անբանագոյն*[45] *լի-*

---

[1] DE *եթէ*
[2] Z_3 *ստեղծեալն*] *յղացեալն*
[3] $CLTZ_2$ *ապա... գոյր*]
[4] E *գոյր*] + *ի*
[5] $CLTZ_2$ *միաւորել... միածնին*] N *միաւորել... յղասցի*]
[6] DEZ_3 *միաւորիլ*
[7] D *միածնին*] *մենածնին*
[8] T *որդի*] *ասէ* L *ասի*
[9] E *կոչեցեն* LT *կոչեսցեն*
[10] D *ոյց*] *որոց*
[11] T *դնին*] *գնին*
[12] C *անուանք* ZZ_3 *անուանքն*
[13] ABCDE *Աբրահամ* Z_3 *Աբրամ*
[14] L *եւ*]
[15] ABCDE *Իսահակ* LT + *եւ Յակոբ որ է*
[16] T *եւ*]
[17] Z_3 *Իսրայէղ*
[18] CD *սոցա*] *սոքա*
[19] $CDLZ_2Z_3$ *իւրաքանչիւրոյ*
[20] T *այնչափ*] + *ինչ*
[21] Z_3 *առեալ*] Z_2 *առաւել*
[22] CDLM *նկարագրութիւն*
[23] $CLMTZ_2Z_3$ *որքան*] *որչափ*
[24] L *զգաւրութիւն*] *զիւրութեան* MZ_3 *զիւրութիւն*
[25] T *ուղղելով* Z_2 *ուղղելոյ*
[26] CMZ_2 *առաքինութեանն* L *զառաքինութեանցն*

[27] T *այսորիկ*] *այնորիկ*
[28] $ABCDEZ_2$ *ժողովրդեանն*] *տեառն*
[29] BCDMT *կարգեալ... վաղնջուց*]
[30] Z_2 *խորհուրդս* Z_3 + *եւ*
[31] C *զյաւիտեանս* BCDMT + *կարգեալ խորհուրդն ի վաղընջուց*
[32] LT *մարգարէին*
[33] LT *քարոզեալ*]
[34] C *Էմմանուիէլ* EM *Էմանուէլ* Z_3 + *որ թարգմանի*
[35] LT *իսկ... աստուած*]
[36] Z_3 *ունի*] + *խորհրդոյն*
[37] C *զյայտութիւնն* M *յայտնութիւնն* Z_2 *զյայտնութեանն*
[38] A *մարդկան*] *մարմնում*
[39] ACD *ասէ*]
[40] C *Էմմանուէլ* EM *Էմանուէլ*
[41] Z_2 *հրէական*] + *անմիտ*
[42] D *խուլութիւնսն*] *սղալութիւնսն* E *մոլորութիւնսն* TZ_2Z_3 *խաւարութիւնսն*
[43] LM *ասացաւ... երիտասարդուհի*]
[44] N *զի*]
[45] NTZ_2 *անբանագոյն*] *այն բաւականագոյն*

նի առ ի Տեառնէ փոխանակ նշանի տուեալն[1], վասն զի[2] հասարակաց է[3] եւ յամենայն բնութենէ լինել[4] խոստովանեալ[5] թուի[6]: Քանզի զի՞նչ ասէ մարգարէն՝ «եւ յաւել Տէր[7] խաւսել ընդ Աքազու եւ ասէ՝ խնդրեա՛ դու քեզ նշան ի Տեառնէ Աստուծոյ քումմէ ի խորութեան[8] կամ ի բարձրութեան: Եւ ասէ Աքազ. «ոչ խնդրեցից եւ ո՛չ փորձեցից զՏէր» (Ես. Է. 10-12): Եւ ապա յետ սակաւու[9] միոյ ասէ՝ «վասն այդորիկ տացէ ձեզ[10] Տէր[11] ինքնին[12] նշան: Ահա կոյս յղասցի եւ ծնցի Որդի[13]» (Ես. Է. 14): Եւ վասն զի ոչ խնդրեաց ի խորութեան կամ ի բարձրութեան նշան Աքազ, |149բ| որպէս զի ուսցի[14], թէ «որ էջն ի ստորին կողմ երկրի, նոյն է, եւ[15] որ ելն ի վերոյ քան զամենայն երկինս» (Եփ. Դ. 9-10), ետ եւ նա զնշանն[16], նշան անկարծելի եւ հրաշական[17] եւ կարի ի հասարակ[18] բնութենէս[19] այլափոխեալ: Մի եւ[20] նոյն կին ե՛ւ կոյս, ե՛ւ մայր, ե՛ւ ի սրբութեան կուսութեանն[21] մնալով[22], ե՛ւ զորդեծնութեան[23] աւրհնութիւն[24] ժառանգելով: Բայց եթէ ոմանք [25]ի թարգմանչացն զեբրայական բարբառն[26] փոխանակ կուսի երիտասարդուհի արտադրեցին[27], ոչինչ [28]վնասի ի բանէդ: [29]Վասն[30] զի գտաք[31] ի սովորութեան[32] Գրոց փոխանակ կուսի երիտասարդուհի[33] առեալ[34], որպէս եւ յերկրորդ աւրէնսն ասէ՝ «եթէ ոք գտցէ երիտասարդուհի կոյս, որ ոչ խաւսեցեալ առն, եւ բռնաբար[35] ննջեսցէ ընդ նմա [36]եւ գտցի, տացէ այրն, որ ննջեսցէ [37]ընդ նմա եւ գտցի, տացէ այրն, որ ննջեացն ընդ նմա, յիսուն երկդրամեան հաւր[38] երիտասարդուհւոյն[39]» (Համր. Բ. օրէնք, ԻԲ. 28, 29):

[1] C տուելն
[2] N զի] + այս
[3] LN է]
[4] N լինելի
[5] BD խոստովանեալս E խոստովանել
[6] C թւի
[7] E տէր]
[8] T խորհութեան
[9] EMN սակաւ
[10] D ձեզ] E քեզ
[11] M տէր]
[12] D ինքնին] + ձեզ
[13] LNT որդի] + եւ կոչեսցես զանուն նորա էմմանուէլ
[14] ABD ուսցիս
[15] N եւ]
[16] Z_2 նշան]
[17] LN հրաշական] հրէական
[18] Z_3 հասարակաց
[19] Z_3 բնութենէ
[20] NTZ_2 եւ]
[21] L կուսութիւնն
[22] A մնացեալ
[23] C զորդեծնութեանն
[24] M աւրհնութիւն]
[25] E ի… բարբառն]
[26] CZ_2 բարբառին
[27] LNT արտադրեցին] ասացին Z_3 արտագրեցին
[28] T վնասի ի] ի վնաս
[29] Z_2Z_3 վասն զի] քանզի
[30] BCDELMNT վասն] քան
[31] L գտան
[32] N սովորութենէ
[33] C երիտասարդուհի
[34] A առեալ] գտեալ M ասացեալ
[35] BMNZZ_3 բռնաբար] բռնաբարեալ
[36] CLMT եւ գտցի տացէ այրն որ ննջեացն] ննջեցն
[37] AE ընդ նմա]
[38] N հաւր] + աղջկանն
[39] CDM երիտասարդուհոյն N երիտասարդուհոյ

5 «Եւ յարուցեալ, ասէ, առ զկինն» (Համք. Մտթ. Ա. 24)։ *Եւ բարուցն որպիսութեամբ եւ գորովաւ*[1] *եւ ամենայնիւ, որ ինչ ի կենակցութեանն յարմար|150ա|ի խնամածութիւն*[2]*՝ կին համարեալ*[3]*, թէպէտեւ* [4]*զամուսնական մերձաւորութիւնն*[5] *ոչ ունէր։ Քանզի* «ոչ գիտէր, ասէ[6], զնա՝ մինչեւ ծնաւ զՈրդին իւր զանդրանիկ» (Մտթ. Ա. 25)։ *Եւ այս ահա կարծիս ինչ արկանէ՝ եթէ*[7] [8]*յետ մաքրապէս սպասաւորելոյ ծննդեանն Տեառն, որ ի ձեռն Հոգւոյն սրբոյ կատարեցաւ, ի յաւրինաւորեալ*[9] *գործոյ*[10] *ամուսնութեանն*[11] *ոչ հրաժարեաց Մարիամ*[12]*։ Բայց մեք*[13]*, թէպէտեւ*[14] *ոչինչ զբարեպաշտութեանն բան եղծանէ (քանզի մինչն*[15] *ցսպասաւորութիւնն*[16]*, որ ըստ տնտեսութեանն*[17]*, կարեւոր էր կուսութիւնն*[18]*, իսկ յետոյ անխուզելի եղիցի բանիս, որ ինչ խորհրդոյն է), բայց սակայն վասն*[19] *ոչ ընդունելոյ քրիստոսասիրացն զայսպիսի լուր*[20]*՝* [21]*եթէ դադարեաց երբէք աստուածայինն*[22] *ի կոյսն լինելոյ, զայնս*[23] *համարեսցուք գոլ* [24]*բովանդակ մխիթարութիւն։ Առ այն, որ ասէ՝* «եւ ոչ գիտէր զնա, մինչեւ ծնաւ զՈրդին իւր[25]» (Մտթ. Ա. 25)։ *Եւ «մինչդ» բազում անգամ ժամանակի իմն սահման թուի*[26] *գուշակել*[27]*, բայց ըստ ճշմարտութեանն զան|150բ|որիշ իրս ցուցանէ՝ որպէս է*[28] *ասացեալն ի Տեառնէ.* «Ահաւասիկ[29] ես ընդ ձեզ եմ [30]զամենայն աւուրս՝ մինչեւ[31] ի կատարած յաւիտենիս[32]» *(Մտթ. ԻԸ. 20)*[179]*։ Քանզի*[33] *ոչ եթէ յետ յաւիտենիս այսորիկ ոչ է հանդերձեալ լինել ընդ սուրբս իւր Տէրն, այլ*[34] *խոստումն յարակայիս*[35] *ոչ է հատումն*[36] *հանդերձելոյն*[37]*։ Ըստ նմին աւրինակի ասեմք եւ*[38] *«զմինչն*[39]*» առեալ։ Եւ*

---

[1] Z_3 *գորովով*
[2] Z_3 *խնամածութեան*
[3] Z_2 *համարել*
[4] E *զամուսնական... ունէր*] *զօրինաւոր ամուսնութիւն ոչ գիտէր*
[5] C *մեծօրութիւն*
[6] Z_2 *ասէ*]
[7] ABMN *եթէ*]
[8] LNT *յետ... է*]
[9] Z_2 *յաւրնաւոր* C *յօրինաօոր*
[10] CZ_2 *գործոյ*]
[11] Z_2 *ամուսնութենէ*
[12] ABNT *Մարիամ*]
[13] AB *մեք*] *մեզ*
[14] M *թէպէտ*
[15] E *մինչ*
[16] E *ցսպասաւորութեանն*
[17] $ABCMNTZ_2$ *տնտեսութեանն*] *տնաւրէնութեանն*
[18] $ACDMNTZ_2$ *կուսութիւնն*] *ամուսնութիւնն* B *անկուսութիւնն*

[19] T *վասն*]
[20] N *լուր*] + *ասեմք*
[21] LNT *եթէ... իւր եւ*] *ասեմք եթէ*
[22] C *աստուածային*] *աստուածածինն*
[23] Z_2 *զայն* Z_3 *զայս*
[24] Z_3 *բովանդակ մխիթարութիւն*] *բաւական ի վկայութիւն*
[25] Z_3 *իւր*] + *ասեմք եթէ*
[26] D *թուի*]
[27] M *գուշակեալ*
[28] D *է*] N *եւ*
[29] LNT *ահաւասիկ*]
[30] CEMNTZ *զամենայն աւուրս*] D *եւ*
[31] N *մինչ*
[32] NT *յաւիտենիս*] *աշխարհի*
[33] LNT *քանզի*] *զի*
[34] Z_3 *այղ*
[35] D *յարակայիս*
[36] Z_3 *հատումն*] *խափանումն*
[37] N *հանդերձելոցն*
[38] Z_3 *եւ*] + *անդ*
[39] DMZ_3 *մինչն* E *զմինչս*

վասն զի ասացեալ է անդրանիկ, ոչ ամենայն իրաւք անդրանիկն առ ի վերջածնիցեալսն[1] *ոմանս ունի համեմատութիւն, այլ*[2] *որ*[3] *առաջին բանայ զարգեանդ՝ անդրանիկ անուանի*[4]*: *[5]*Բայց* [6]*յայտ է եւ ըստ Ջաքարիային պատմութիւն, թէ մինչ ցհանապազ կոյս մնաց*[7] *Մարիամ: Քանզի բան է եւ այս յաւանդութենէ ի մեզ եկեալ, եթէ Ջաքարիայի*[8] [9]*ի կուսից տեղւոջ*[10] *կարգեալ զՄարիամ* [11]*յետ ծննդեանն Տեառն, սպանաւ ի հրէից ընդ մէջ տաճարին եւ սեղանոյն,* [12]*մեղադրութիւն կրեալ ի ժողովրդենէն, որպէս զի յիւրմէ ստեղծեալ զանկարծելին զայն եւ զբազմերգելի*[13] *նչանն*[14]*՝ զծնանել կուսին, եւ զկուս*|151ա|*ութիւնն ոչ ապականել*[15]*:* «Եւ ի[16] ծնաւել Յիսուսի ի Բեթղէէմ[17] Հրէաստանի, յաւուրս Հերովդի[18] արքայի[19], ահա մոգք յարեւելից եկին յԵրուսաղէմ եւ ասեն՝ ո՞ւր է, որ ծնաւ արքայն Հրէից» (Մտ. Բ. 1-2): *Մոգքն*[20] *ազգ են պարսկական* [21]*եւ*[22] *ի հնարս եւ ի դիւթութիւնս եւ ի բանաւորական*[23] *ընդդիմադրութիւնս*[24] *նայելով եւ ի պահպանութիւնս*[25] *ամբարձայնոցն*[26] *պարապեալք, որոց դիւթութիւնք*[27] *եւ հաղայամ*[28] *երեւեցաւ գոլ՝ կոչեցեալն ի հաղակայ*[29]*, որպէս զի ի ձեռն բանից ոմանց*[30] *անիծանիցէ*[31] *զիսրայէլ*[32]*: Եւ ի չորրորդում*[33] *առակին իւրոյ*[34] *այսպիսի ինչ*[35] *ասէ յաղագս Քրիստոսի*[36]*.* «այր[37] տեսանելով[38] ասէ[39] եւ լսելով զբանն[40] Աստուծոյ եւ գիտելով զգիտութիւն Բարձրելոյ եւ զտեսիլն Աստուծոյ ետես [41]ի քուն աչաւք իւրովք բացաւք[42]: [43]Ցուցից նմա եւ

[1] Z_3 *վերջածնիցեալս*
[2] Z_3 *այլ*
[3] BD *որ*] *ընդ* Z_3 + *ընդ*
[4] C *անւանի*
[5] L *բայց... կարգեալ*] N *բայց... արքայն*]
[6] BZ_2Z_3 *յայտ է*] *յայտնէ*
[7] $CEMZ_2$ *մնաց*] + *սուրբն*
[8] Z_2 *Ջաքարիա*
[9] D *ի տեղւոջ կուսի*
[10] C *տեղոջ*
[11] ABCDEMN *յետ ծննդեանն Տեառն*]
[12] $ABCDEMNZ_2$ *մեղադրութիւն կրեալ ի ժողովրդենէն*]
[13] CZ_2 *զբազմերգելի*] *զբազմայարգելի*
[14] Z_2Z_3 *նչանն*] + *եւ*
[15] M *ապականեալ*
[16] ABCDMN *ի*]
[17] M *Բեդղէմ*
[18] C *հերոդէի*
[19] LN *արքայի*] + *եւ*
[20] Z_3 *մոգք*
[21] LN *եւ ի հնարս... ամբարձայնոցն*]
[22] N *եւ*]
[23] C *բանօոր* DZ_2 *բանաւոր* Z_3 *բնաւորական*
[24] EM *ընդդիմադրութիւնս*] *ընդդիմակրութիւնս* Z_3 *ընդդիմակրութիւնսն*
[25] CMZ_3 *պահպանութիւն*
[26] B *ամբարձայնւոյն* D *ամբարձայնոյն* E *ամբարձայնոց* Z_3 *ամբարձայնոյն*
[27] BZ_2 *դիւթութեան* E *դիւթութիւն* Z_3 *դիւթութեանց*
[28] $CDELMZ_2Z_3$ *Բաղաամ* N *բաղամ*
[29] N *բաղամ*
[30] Z_3 *ոմանց*]
[31] CNZ_2Z_3 *անիծցէ*
[32] A *զիսրայէղ*
[33] M *չորրորդ*
[34] $ELMNTZ_3$ *իւրում*
[35] ABC *ինչ*]
[36] $CLNTZ_2$ *Քրիստոսի*] *Իսրայէլի*
[37] L *այր*] *այլ*
[38] $CELNZ_2$ *տեսանելով*] + *ասել* Z_3 + *ասէ*
[39] Z_2 *ասել*
[40] Z_3 *զբանս*
[41] $ABCDEZ_2$ *ի քուն*]
[42] ET *բացովք*
[43] $ABCDEZ_2$ *ցուցից նմա եւ ոչ այժմ երանեցից եւ ոչ ի մաւտոյ*]

ոչ այժմ, երանեցից եւ ոչ ի մաւտոյ: Ծագեսցի[1] աստղ[2] ի[3] Յակովբայ եւ երեւեսցի[4] այր յԻսրայելէ[5]» (Հմմտ. Թւ-է, ԻԴ. 15-17): *Վասն այսորիկ խուզէին զտեղին ի Հրէաստանի ըստ յիշատակի հին մարգարէութեանն՝ «[6]ուր արդեաւք[7] իցէ ծնիցեալ Թագաւորն Հրէից»: Բայց ուրեմն է[8] ընդդիմակայ[9] զաւրութեանն* |151բ| *անմոլար[10] եղելոյ, այնուհետեւ յերեւմանէն Քրիստոսի, զգացեալք[11] զխափանումն իւրեանց ազդմանցն՝ մեծ գոլ զզաւրութիւն ծնիցելոյն առվկայէին: Վասն այնորիկ[12] գտեալ զմանուկն՝ երկրպագեցին նմա[13]: Մոգքն, [14]աւտարացեալքն[15] յԱստուծոյ ազգ[16], աւտարացեալք եւ ի Կտակարանաց, առաջինք երկրպագութեան[17] արժանաւորեցան գոլ, վասն զի եւ ի[18] Թշնամեացն վկայութիւնք արժանահաւատարմագոյնք[19] են: Զի եթէ նախ Հրէից էր երկրպագեալ, կարծիս տային արդեաւք[20] որպէս զիւրեանցն պարկեշտացուցանելոյ[21] զազգակցութիւնն[22]: Բայց այժմ, այնոքիկ[23], որոց ոչինչ[24] [25]անկ էր, որպէս[26] Աստուծոյ երկրպագեցին[27], որպէս զի իւրքն դատարպարտեսցին ի խաչ հանելովն զնա, որում այլազգիքն երկրպագեցին: [28]Եւ վասն զի երկնայինցն իսկ չարժմանց ընդելք[29] իսկ[30] էին, եւ ոչինչ անհեղգաբար տեսանէին զանկարծելիսն[31] յերկինս ստեղծուածն[32], նոր[33] եւ անսովոր աստղ ի ծննդեան[34] Տեառն ծագեալ:*

6 *Եւ մի* |152ա| *ոք ձգեսցէ աստեղաբաշխութեան[35] ստեղծումն յաստեղն[36] ծագումն, քանզի ո-*

---

[1] CMNTZ₂ *ծագեսցէ*
[2] L *աստղ բառից սկսած ընդհատվում է*
[3] MNT *ի*]
[4] BCDEMNTZ₂Z₃ *երեւեսցի*] *ելցէ*
[5] AB *յԻսրայեղի* Z₂ *յԻսրայէլ* Z₃ *յԻսրայեղէ*
[6] NT *ուր… այնորիկ*]
[7] C *արդօք*
[8] MZ₃ *է*] *եւ*
[9] EZ₂Z₃ *ընդդիմակաց*
[10] Z₃ *անմոլար*] *անզաւր*
[11] Z₂ *զգացեալք*] + *եւ*
[12] EM *այնորիկ*] *այսորիկ*
[13] MNT *նմա*]
[14] M *աւտարացեալքն… ազգ*]
[15] BE *աւտարացեալն*
[16] N *ազգք*
[17] NZ₂ *յերկրպագութեան*
[18] N *ի*]
[19] A *արժահաւատարմագոյնք*

[20] C *արդեաւք*
[21] E *պարկեշտացուցանեն* NT *պարկեշտացուցանել* Z₂ *պաշտելտացուցանելոյ*
[22] CZ₃ *զազգակցութիւն* M *ազգակցաւն* T *ազգակցութիւն*
[23] E *այնոքիկ*] *այսորիկ* M *այնորիկ*
[24] NT *ոչինչ*] *ոչ*
[25] MN *անկնէր*
[26] NT *որպէս*] *իբրեւ*
[27] N *երկրպագեցին*] + *խնդալով յուրախութիւն մեծ ընկալցուք եւ մեք ուրախութեամբ մեծաւ ի սիրտս մեր ընդ մոգուցն երկրպագեսցուք ընդ հովիւսն փառաւորեսցուք ընդ հրեշտակսն պարեսցուք զի ծնաւ մեզ այսաւր Փրկիչ որ է աւծեալ Տէր ի քաղաքի Դաւթի* T + *խնդալով ուրախութիւն մինչ*
[28] CDEMZ₂Z₃ *եւ վասն*] NT *«եւ վասն…» սկսվածքով հատվածից սկսած՝ գրչագրերը ընդհատվում են*
[29] D *ընտելք* E *ընտեալք*
[30] CDMZ₂Z₃ *իսկ*]
[31] Z₂ *զանկարծելիսն*] *զանկարելիսն*
[32] C *ստեղծւածս* DMZ₂Z₃ *ստեղծուածս*
[33] AB *նոր*] *որ*
[34] C *ծնդենն*
[35] M *աստեղաբաշխութիւն*
[36] ABCDEZ₂ *յաստեղն*] *յանստեղծն*

մանք ծնունդ[1] *ի ներքս ածեն յայն*[2] *ինչ եղելոյ*[3] *յաստեղացդ*[4]*, եւ*[5] *զայսպիսի ձեւ պատճառս գոլ ըստ կենցաղոյս կործանմանց իւրաքանչիւր*[6] *ումեք դնեն: Իսկ աստ ոչինչ ձեւ աստեղաց զթագաւորականն զայն ծնունդ*[7] *գուշակէր, եւ ոչ ինքն աստղն*[8] *ի սովորիցն էր: Քանզի, որ Հանդերձ արարածովքս հիմնարկեցան ի սկզբանէ, կամ անշարժք*[9] *են հանապազ*[10]*, կամ շարժումն ունին անդադար*[11]*: Իսկ նա, որ երեւեցաւն, զերկուսին*[12] *երեւիւր*[13] *ունելով եւ*[14] *զշարժելն*[15] *եւ զկալն: Քանզի այն ինչ ի գոյսն հաստատեալքն ոչ երբէք շարժին, իսկ մոլարքն ոչ երբէք կան: Բայց*[16] *յայտնի է, զի նա զերկուսեան*[17] *ունելով յինքեան եւ*[18] *զշարժումն*[19] *եւ զկայումն, որ*[20] *ոչ*[21] *միում*[22] *ումեք*[23] *ի նոցանէ անկ գոլով: Քանզի շարժեցաւ յարեւելից ի Բեթղեհէմ*[24] *եւ եկաց*[25] *ուր էր մանուկն: Վասն այսորիկ*[26] *եւ մոգուցն շարժեալ յարեւելից եւ առաջնորդութեան*[27] *աստ|152բ|եղն հետեւեալք*[28]*՝ եկին առկայացան*[29] *յԵրուսաղէմ, եւ զամենայն քաղաքն վրդովեցին իւրեանց եկելութեամբն*[180]*, երկիւղիւ մատուցեալք առ բոլորեցունց*[30] [31]*Թագաւորն*[181]*, զոր*[32] *գտեալ ընծայիւք*[33] *պատուեցին, ոսկւով եւ կնդրկով եւ զմռսով*[34]*: Թերեւս արդեաւք*[35] *մարգարէութեանն Բաղաամու*[36] *հետեւեալք եւ աստ, որ յաղագս Քրիստոսի ասէ այսպէս՝* «բազմեալ [37]հանգեաւ[38] որպէս առիւծ[39], որպէս կորիւն առիւծու: Եւ[40] ո՞վ յարուցանիցէ[41] զնա: Որք աւրհնեն զքեզ՝ եւ[42] աւրհնեալք[43] գոն, եւ որք անիծանեն[44]՝ անիծեալք» (**Թւ–է, ԻԴ․**

[1] CDMZ_2Z_3 *ծնունդ*] + *իսկ*
[2] CZ_2 *այն*] *յԱստուծոյ*
[3] BCM *եղելոց* E *ելոց*
[4] BCEM *յաստեղացդ*
[5] Z_2 *եւ*]
[6] Z_2 *իւրաքանչիւր*] *իւր քան զիւր*
[7] C *ծնունդն*
[8] D *աստղսն* E *աստղ*
[9] A *անշարժ*
[10] ABD *հանապազ*] + *եւ*
[11] CDEMZ_2Z_3 *անդադարաբար*
[12] C *զերկուսին*] *զերկուսէն* DM *զերկուսեան*
[13] ABCD *երեւիւր*]
[14] CZ_2 *եւ*]
[15] BCZ_2 *զշարժելին* Z_3 *զշարժիլն* E *զմերժելն*
[16] BDEZ_2Z_3 *բայց*] + *նա*
[17] AC *զերկուսին*
[18] Z_2 *եւ*]
[19] E *զշարժելն*
[20] Z_2Z_3 *որ*]
[21] E *ոչ*]
[22] BDM *միումն*

[23] A *ումեք*]
[24] B *բեթղաէմ* Z_2 *բեթղեհէմ* Z_3 *փեթղահէմ*
[25] C *եկել* Z_2 *եկեալ* Z_3 + *ի վերայ*
[26] D *այսորիկ*] *այնորիկ* E *այդորիկ*
[27] E *առաջնորդութեամբ*
[28] ABC *հետեւեալ*
[29] AB *առկայացան*] *առկայարան*
[30] DEZ_3 *բոլորեցունցն*
[31] DE *թագաւոր*
[32] Z_2Z_3 *զոր*] + *եւ*
[33] A *ընծայեւք* CZ_2 *ընծայաւք*
[34] Z_3 *զմըռով*
[35] E *արդեաւք*] B *ուրեք* C *արդաւք*
[36] ABCD *Բաղայամու* E *Բաղասմու*
[37] Z_2 *հանգեաւ որպէս*] *հոգեւորապէս*
[38] C *հանգեւ*
[39] CEZ_2 *զառիւծ*
[40] BCMZ_3 *եւ*]
[41] Z_3 *յարուցանէ*
[42] CEZ_3 *եւ*]
[43] C *աւրհնել* MZ_2 *աւրհնեալ*
[44] B *անիծանեն*] + *քեզ* DZ_2 *զքեզ*

9): *Եւ արդ՝ որովհետեւ*[1] [2]*ի ձեռն առիւծուն*[3] *թագավորութիւն*[4] *ցուցանէ բանս, իսկ*[5] *ի ձեռն բազմելոյն՝ գկիրսն, եւ ի ձեռն աւրհնելոյն զգաւրութեան՝ աստուածութեանն*[6]*, հետեւելով*[7] *մարգարէութեանն մատուցին*[8] *մոգքն՝ որպէս թագաւորի գոսկին, իսկ որպէս հանդերձելոյ մեռանիլ՝ զմուռսն եւ որպէս Աստուածոյ՝ գկնդրուկն: Բայց սակայն եւ ոչ այնոքիկ*[9]*, որք*[10] |153ա| *հետաքրքրաբար գծննդեանն առնուն գիրս*[11]*, գոյ անաւգուտ*[12]*, եթէ աստղն*[13] *նման վարսաւոր աստեղացն էր, որք մանաւանդ թուին*[14] *գթագաւորացն յայտնութիւն*[15] *յերկինս*[16] *կալովն յայտնել,* [17]*գի*[18] *որ յոլովսն են*[19]*, անչարժք են ի պարագրական*[182] *տեղոջ*[20] *ի տապոյն լինել*[21]*: Քանզի վարսաւորքն եւ հեծանակքն*[183] *եւ գուպարքն*[184] *զանազանեալք*[22] *եւ յորջորջմունքն*[23] *նման ձեւոցն: Բայց մի*[24] *եւ նման*[25] *բոլորիցն լինելութիւն: Յորժամ ուղխեալն*[26] *գաւրութեամբ*[27] *չուրջ գերկրաւս*[28] *աւդ յարփայիին*[29] *տեղի*[30] *առաւելագեղու, եւ որպէս նիւթ*[31] *ինչ*[32] *հրոյ*[33]*, գթանձրն եւ գպղտորեալն*[34] *գառ ի յաստուստ վերաբերութեանն*[35]*, յայտնապէս որպէս աստեղ երեւոյթս չնորհէ: Իսկ երեւեալ յարեւելից՝ չարժել ի խնդիր ծնիցելոյն գմոգսն, դարձեալ աներեւոյթ լինէր*[36]*, մինչեւ*[37] *տարակուսեալ*[38] *նոցա ի Հրէաստանի: Եւ դարձեալ երկրորդ անգամ երեւիւր, որպէս գի*[39] *լսել*[40]*՝ ո՞յր*[41] *է եւ որո՞ւմ*[42] |153բ| *սպասաւոր է եւ վասն ո՞յր եկեալ է: Քանզի* «եկեալ եկաց ի վերայ՝ ուր էր մանուկն» (Մտ. Բ. 9), *վասն որոյ եւ մոգուցն* «տեսեալ խնդացին ու-

[1] A *որովհետեւ*] *որով*
[2] E *ի ձեռն... եւ*]
[3] D *առիւծիւն* Z_3 *առեւծուն*
[4] E *գթագաւորութիւն*
[5] Z_2 *իսկ*]
[6] BCDM$Z_2$$Z_3$ *գաստուածութիւնն*
[7] E *հետեւեալ*
[8] ABCDEZ_2 *մատուցին*]
[9] BDZ_3 *այնոքիկ*] *այնոցիկ*
[10] DEZ_2 *որք*] *այն որ*
[11] CM$Z_2$$Z_3$ *իրս*
[12] Z_1 *անաւգուտ*] *այնաւգուտ* Z_3 + *ասել*
[13] A *աստեղգ*
[14] C *թուին*
[15] CDZ_2 *յայորդութիւն*] *յաղորդութիւնս*
[16] M *յերկինս*]
[17] Z_3 *գի որ*] *քանզի եւ սոքա որպէս ի*
[18] DEMZ_2 *գի*] *քանզի*
[19] M$Z_2$$Z_3$ *են*]
[20] BDEM$Z_2$$Z_3$ *տեղւոջ*
[21] Z_3 *լինել*] *եղելոյ*
[22] CZ$_3$ *զանազանաձեւք* E *զանազան ձեւքն*
[23] CDE *յորջորջմունք*
[24] Z_3 *մի*] + *է*
[25] BCDEMZ_2 *նման*] *նոյն*
[26] CZ$_2$ *ուղխելն*
[27] ABCDE *զաւրութեամբ*] *չարութեամբ* Z_2 *հարութեամբ*
[28] ABD *գերկրաւս աւդ*] *գերեսաւդ* Z_2 *գերկրաւս*
[29] C *յարփիաին* DZ$_3$ *յարփիայիին*
[30] Z_3 *տեղիս*
[31] C *նիւթս*
[32] M *ինչ*]
[33] Z_3 *հրոյ*] + *տալով*
[34] E *գպղտորեալս*
[35] E *վերաբերութիւնն* Z_2 *վերաբերութենէն*
[36] MZ$_3$ *լինէր*] *լինիւր* D + *իւր*
[37] EMZ_2 *մինչեւ*] + *ի*
[38] MZ$_3$ *տարակուսել*
[39] M *գի*] CZ_2 *եւ*
[40] Z_3 *լսել*] *ուսցին եթէ*
[41] M *ոյր*] *իւր*
[42] CZ$_2$ *որում*] *ում*

րախութիւն մեծ» (Հմմտ. Մտթ. Բ. 10): ***Ընկալցուք եւ մեք ուրախութեամբ մեծաւ ի սիրտս մեր: Զայս ուրախութիւն աւետարանեն[1] հովուացն[2] եւ հրշտակք[3]: Ընդ մոգսն երկրպագեսցուք[4], ընդ հովիւսն փառաւորեսցուք ընդ հրեշտակսն պարեսցուք[5],*** «զի ծնաւ մեզ այսաւր Փրկիչ, որ է աւծեալ Տէր ի քաղաքի Դաւթի» (Ղկ. Բ. 11): ***Աստուած Տէր երեւեցաւ մեզ, ոչ ի կերպարանս Աստուծոյ, զի մի՛ պակուսցէ զտկարացեալսն[6], այլ[7] ի կերպարանս ծառայի, որպէս զի ազատեցուսցէ զծառայացեալսն[8]: Ո՞վ[9] ոք այսպէս հեղգ հոգւով[10], ո՞վ ոք այսպէս[11] անշնորհակալ ու՝ որպէս ոչ ցնծալ եւ խնդալ եւ պայծառանալ մերձակայիւքս: Նոր է տաւնս այսաւր[12] ամենայն արարածոց[13]՝ զգերաշխարհիկն[14] ունելով:*** |154ա| ***Զհրեշտակապետն առաքէ[15] առ Զաքարիայ եւ Մարիամ, եւ պարս հրեշտակաց[16] յարմարէ, որք[17] ասեն՝*** «փառք ի բարձունս[18] Աստուծոյ եւ յերկիր խաղաղութիւն[19], ի մարդիկ հաճութիւն» (Ղկ. Բ. 11): ***Աստեղք ցոլանան յերկնուստ, մոգքն շարժին յազգաց, երկիր ընդունի յայրին, ոչ ոք անկատարելակից[185], ոչ ոք անշնորհակալու: Բարբառեսցուք եւ մեք ինչ[20] ձայնիւ ցնծութեան[21], անուն դիցուք տաւնիս մերոյ[22] Աստուածայայտնութիւն: Տաւնեսցուք զփրկութիւն աշխարհի՝ զաւր ծննդեան[23] մարդկութեան[24] Տեառն[25]: Այսաւր լուծաւ դատապարտութիւն[26] Ադամայ, քանզի ոչ եւս*** «հող էիր եւ ի[27] հող դարձցիս» (Ծն. Գ. 19), ***քանզի[28] երկնայնումն[29] շարամերձեալ յերկինս համբարձաւ[30]: Ոչ[31] երբէք*** «[32]ծնցիս տրտմութեամբ որդիս» (Ծն. Գ. 16), ***քանզի երանելի եղեւ, որ երկնեացն[33] զէմմանուէլն[34] եւ ստինքն[35], որ դիեցուցին[36]:*** «Քանզի[37] մանուկ ծնաւ մեզ[38],

[1] DZ$_3$ *աւետարանեն*] + *եւ*
[2] C *հովւացն*
[3] MZ$_2$ *հրեշտակք*
[4] M *երկրպագեսցուք*] + *բարբեռնեսցուք*
[5] C *պարեսցուք*] *պատուեսցուք* EMZ$_2$ *պատուեսցուք*
[6] Z$_3$ *զտկարացեալն*
[7] Z$_3$ *այղ*
[8] D *զծառայեալսն*
[9] Z$_2$ *ով*] *ո*
[10] BEMZ$_2$Z$_3$ *ոգւով* CDE *ոգով*
[11] Z$_2$ *այսպէս*] *այնպէս*
[12] CMZ$_2$Z$_3$ *այսաւր*]
[13] Z$_3$ *արարածոց*] + *պարգեւատրին տիեզերք*
[14] CEMZ$_2$Z$_3$ *զգերաշխարհիկսն* D *զգերաշխարհիկս*
[15] M *առաքեալ*
[16] D *հրեշտակաց*
[17] ABM *որ*

[18] D *բարձուն*
[19] M *խաղաղութիւն*] + *եւ*
[20] Z$_2$ *ինչ*]
[21] ACM *ցնծութեամբ*
[22] AC *մերում*
[23] CDE *ծննդոց*
[24] CDZ$_3$ *մարդկութեանն* E *փրկութեանն*
[25] CZ$_3$ *տեառն*]
[26] Z$_3$ *դատապարտութիւն*
[27] Z$_2$ *ի*]
[28] BCDEMZ$_2$Z$_3$ *քանզի*] *վասն զի*
[29] Z$_3$ *երկնայնումն*
[30] Z$_3$ *համբառնաս*
[31] M *ոչ*] + *եւս*
[32] BD *տրտմութեամբք ծնցես*
[33] A *երկնեաւ*
[34] C *զէմմանուիէլն* Z$_3$ *զԵմմանուէղն*
[35] D *ստինք*
[36] CZ$_2$ *դիեցուցին*] + *զնա*
[37] ABCDEZ$_2$ *քանզի*]
[38] EM *մեզ*] *մեր*

որդի տուաւ մեզ յԱստուծոյ[1], որոյ իշխանութիւնն իւր ի վերայ ուսոյց[2] իւրոց[3]» (Ես. Թ. 6): [4]*Զուարճանայ*[5] *սիրտ իմ, աղբիւրանան միտք իմ, այլ* |154բ| *սուղ է լեզուս եւ ընդ աղաւտ բանս՝ առ ի պատմել զայսքանուոյ*[6] *խնդութեան*[7] *զմեծութիւն: Իմացիր*[8] *ինձ զաստուածավայելուչ*[9] *մարդեղութեանն*[10] *Տեառն: Անչաղախ*[11] *իմացի՛ր ինձ զաստուածութիւնն, թէպէտեւ ի նիւթական բնութեանս*[12] *լինի: Ներչարչարելի գոլ յաւրինէ, ոչ եթէ ինքն ինչ*[13] *չարչարանաւք լցեալ լինի: Ո՞չ տեսանես զարեգակն եւ ի տիղմս*[14] *եղեալ*[15] *եւ ոչ*[16] *չաղախացեալ եւ ի վերայ աղտեղութեանց ծագեալ եւ ի ժահահոտութենէն*[17] *ոչինչ վայելեալ: Բայց եւ*[18] *ընդդէմն եւս, ո՛րոց բովանդակաբար կաճառի եւ զնեխավայրն*[19] *եւս չորացուցանէ: Եւ արդ՝ զի՞ երկնչիս սակս անեղծ եւ անչարչարելի բնութեանն*[20]*, որպէս մի գուցէ ընդ աղաւտ*[21] *ինչ առ ի մէնջ չփեցաւ: Վասն այսորիկ ծնաւ, որպէս զի մաքրեսցին ի ձեռն ազգակցին: Վասն այսորիկ աճէ, որպէս զի* [22]*ի ձե*|155ա|*ռն սովորութեանն ընտանասցիս: Ո՛վ խորք բարերարութեան*[23] *մարդասիրութեան*[24] *Աստուծոյ: Վասն առաւելութեան պարգեւացն*[25] *անհաւատք*[26] *լինիմք յերախտաւորն*[27]*: Վասն մեծ մարդասիրութեանն Աստուծոյ*[28] *երասանակազանցք*[29] *լինիմք առ* [30]*ծառայութիւննից*[186]*: Ո՛վ հանտեղւոյս*[31] *այսորիկ եւ ահագին դրժութեանս: Մոգքն*[32] *երկիր պագանեն, եւ քրիստոնեայք*[33] [34]*հետաքրքիր լինին*[35]*, թէ զիարդ ի մարմնում*[36] *Աստուած, եւ յորպիսի մարմնում*[37]*, եւ կատարեալ արդեաւք*[38] *մարդն*[39] *է*[40]*, թէ*[41]

---

[1] Z_3 *յԱստուծոյ*]
[2] Z_2 *ուսոց*
[3] E *իւրոց*] + *նմա փառք յաւիտեանս յաւիտենից ամէն*
[4] E *զուարճանայ... մաքրեսցիս*]
[5] C *զւարճանա*
[6] BDZ_2Z_3 *զայսքանուոյ*
[7] D *խնդութեանս*
[8] M *իմացիր*]
[9] $CDMZ_2Z_3$ *աստուածավայելուչ*
[10] D *մարդեղութիւնս* Z_2Z_3 *զմարդեղութիւնն*
[11] Z_2Z_3 *անչաղախ*] + *իմն*
[12] ABD *բնութիւնս*
[13] Z_3 *ինչ*]
[14] Z_3 *տեղման*
[15] $ABCDEZ_2$ *եղեալ*] *ելեալ*
[16] Z_2 *ոչ*] *ոչինչ* Z_3 *ոչ ինչ*
[17] C *ժահահոտութենէն*] *ժանահոտութենէն* MZ_2Z_3 *դաժանահոտութենէն*
[18] Z_2 *եւ*]
[19] CZ_2 *զնեխավայրսն*] *զնեխավէրսն*
[20] Z_3 *բնութեանս*
[21] Z_2Z_3 *աղաւտ*] *աղտ*
[22] E *ի ձեռն... ամէն*]
[23] CD *բարերարութեան*] Z_3 *բարութեան* C + *եւ*
[24] Z_3 *մարդասիրութեանն*
[25] AE *պարգեւացն*] *պատուոյն*
[26] A *անհաւատ*
[27] Z_2 *յերախտաւորսն*
[28] $BMZZ_3$ *աստուծոյ*] *տեառն*
[29] ABE *տեառնն երասանակազանցք*] *երասանազանք* Z_2 *երագանագանցք*
[30] C *ծառայութեանն*
[31] C *հանտեղոյ* MZ_3 *անտեղւոյս*
[32] DZ_2Z_3 *երկիր պագանեն*] *երկրպագեն*
[33] CD *քրիստոնայք*
[34] $BCDMZ_2$ *հետաքրքիր լինին*] *հետաքրքրեն*
[35] Z_3 *լինին*] *են*
[36] Z_2 *մարմնի*
[37] CZ_2 *մարմնի*
[38] C *արդօք*
[39] C *մարդ*
[40] $BCDMZ_2Z_3$ *է*]
[41] $BCDMZ_2Z_3$ *եթէ*

անկատար, որ առաւն: Լռեսցեն[1] *աւելորդքն յեկեղեցւոջ*[2] *Աստուածոյ, փառաւորեսցի հաւատն եւ*[3] *մի՛ խուզեսցի*[4]*, որ ինչ լռութեանն իցեն: Ընդ այնոսիկ քեզ*[5] *ինքն*[6] *խառնեաց*[7]*, որք խնդութեամբ յերկնուստ զՏէրն*[8] *ընդունին*[9]*: Ի մացի՛ր Հովիւս*[10] *ճարտարամտեալս*[11] *եւ*[12] *քահանայս մարգարեացեալս, |155բ| կանայս ուրախացեալս, յորժամ Մարիամ*[13] *բերկրեալն*[14] *ուսանէր ի Գաբրիէլէ*[15]*, յորժամ Եղիսաբէթ ինոսին իսկ ունէր զաղիսն*[16] *խայտացեալ զՅովհաննէս: Աննա աւետարանէր, Սիմէովն*[17] *ընդգրկէր, ի Փոքր տղայումն զմեծն Աստուած երկրպագելով՝ ոչ որ ինչ երեւիւրն*[18] *արհամարհելով, այլ զմեծութիւն աստուածութեան*[19] *նորա փառաւորելով: Քանզի երեւիւր որպէս լոյս ինչ ընդ ապակեղէն թաղանթս ի ձեռն մարդկային մարմնոյն*[20]*՝ զաստուածեղէնն*[21] *զաւրութիւնն, ճանաչելով (Հմմտ. Ղկ. Ը. 44) որք զաչս* [22]*մտացդ*[187] *ունին*[23] *մաքրեալք: Ընդ որս եւ մեք գտցուք* [24]*արժանի տեսանել բաց երեսաւք զփառսն Տեառն՝ որպէս ընդ հայելի ինչ*[25] *եւ*[26] *փոխարկելով փառաց ի փառս՝* [27]*ի Քրիստոս Յիսուս՝ ի Տէր մեր, որում փառք*[188] *յաւիտենից յաւիտենից*[28]*. ամէն:*

[1] BCD *լռեսցին*
[2] C *յեկեղեցոջ*
[3] CDZ$_2$Z$_3$ *եւ*]
[4] CDMZ$_3$ *խուզեսցին*
[5] DMZ$_3$ *զքեզ*
[6] BD *ինքն*] *ինքեան*
[7] Z$_2$ *խառնեա*
[8] B *զտէրն*]
[9] A *ընդունին*] + *խառնեայ*
[10] M *հովիւս*] *հոգիս*
[11] M *ճարամտեալս* Z$_3$ *ճարտարապետեալս*
[12] MZ$_2$Z$_3$ *եւ*]
[13] ABCEZ$_2$ *Մարիամ*] + *ուրախ լեր*
[14] B *բերկրիլն* DMZ$_3$ *զբերկրիլն*
[15] M *Գաբրիելէ*] *հրեշտակէն*
[16] BDMZ$_3$ *յաղիսն* CZ$_2$ *յորովայնին*
[17] CDZ$_3$ *Սիմէոն*
[18] A *երեւիւրն*] *էրն*
[19] C *աստուածութեան*] *մեծութեանն* Z$_2$ *մեծութեան*
[20] Z$_2$ *մարմնոյն*] + *եւ*
[21] BDM *զաստուածային* C *աստուածային* Z$_2$Z$_3$ *աստուածային*
[22] Z$_3$ *մտացն*
[23] CZ$_2$ *ունէին*
[24] BCDMZ$_2$Z$_3$ *արժանի տեսանել*]
[25] Z$_3$ *ինչ*] BCDMZ$_2$ + *տեսանելով*
[26] Z$_3$ *եւ*] + *տեսանելով եւ*
[27] Z$_3$ *ի Քրիստոս... մեր*] BCDM *ի Քրիստոս... որում*] *զի նմա* Z$_2$ *ի Քրիստոս... ամէն*] *զի նմա փառք յաւիտեանս* Z$_3$ *զի նմա փառք յաւիտենից յաւիտեանս*
[28] ACD *յաւիտենից*]

ԺԹ. |368բ| ՍՐԲՈՅՆ ԲԱՐՍՂԻ ՈՒՂՂԱՓԱՌԻ[1] ԵՒ ԱՊՈՂԻՆԱՐԻ[2] ՀԱՐՑՈՒԱԾՈՂԻ [3]ՀԱՐՑՄՈՒՆՔ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՔ[189]

1 Բարսեղ[190] *ասէ. մարմին մարդկայի՞ն ունէր Քրիստոս, թէ՞ ոչ:*

Ապողինար. *ոչ:*

Բարսեղ. *այլ զո՞ր:*

Ապողինար. *աստուածային[4]:*

Ուղղափառ. *բնութեամբ, եթէ՞ միաւորութեամբ տնաւրէնութեան[5]:*

Ապողինար. *միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն:*

Ուղղափառն. *ապա ուրեմն՝ բնութեամբ մարդկային, [6]իսկ[7] միաւորութեամբ[191] աստուածային:*

Ապողինար. *այո:*

Ուղղափառ. *եւ համաբնութի՞ւն մեզ:*

Ապողինար. *որ ի Մարիամայ մարմինն՝ համաբնութիւն մեզ:*

Ուղղափառ. *ձայնակի՞ց ուրեմն լիցիս մեզ յայդ[8]. արդ՝ տեսցուք եւ յաղագս անձինն[192]:*

Ապողինար. *տեսցուք:*

Ուղղափառ. *անձնաւո՞ր մարմինն էր, եթէ՞ առանց հոգւոյ:*

Ապողինար. *հոգեւոր:*

Ուղղափառ. *հոգի ունէր՝ յայտ է ահա:*

Ապողինար. *ո՛չ[9]:*

|369ա| Ուղղափառ. *զիա՞րդ եւ հոգեւորն ոչ ունէր հոգի:*

Ապողինար. *աստուածայինն[10] հոգեւորութեամբ էր[11] հոգիացեալ:*

Ուղղափառ. *իսկ դու անաստուածութեա՞մբ հոգիացար:*

Ապողինար. *բնաբար անձնացայ:*

Ուղղափառ. *առանց Աստուծոյ զաւրութեա՞նն:*

Ապողինար. *այլ ո՛չ այսպէս Տէրն: Քանզի յայսոսիկ անձն բանականն[12]՝ ի մարմնի մարմնանալով[13] հրամանաւ Աստուծոյ՝ մարդ կատարէ զԱստուածն:*

Ուղղափառ. *ուրեմն զա՞յն ասես աստուածային անձնաւորութիւն:*

Ապողինար[15]. *ամենեւին իսկ[16]:*

Ուղղափառ[17]. *փոխանակ [18]անձի՞ն[19] էր Բանն:*

[20]Ապողինար. *այո:*

Ուղղափառ. *իսկ ո՞[21] էր, որ ասէր՝ զանձն իմ ոչ ոք բառնայ յինէն, յորժամ կամիմ՝ դնեմ զնա եւ*

---

[1] E *ուղղափառի*] *եպիսկոպոսի*
[2] YZ$_4$ *Ապողինարի*
[3] E *հարցմունք եւ պատասխանիք*] *տեսութիւն ի մարմնաւորութիւն Փրկչին* Z$_4$ *վիճաբանութիւն*
[4] Z$_4$ *Բարսեղ... աստուածային*]
[5] HY *տնօրէնութեանն*]
[6] Z$_4$ *իսկ միաւորութեամբ*] *եւ միացուցանելով տնօրէնութեանն*
[7] E *իսկ*] + *միացուցանելով*
[8] EZ$_4$ *յայդ*] *յայմ* EZ$_4$ + *Ապողինար եթէ այդպէս այո*
[9] E *ոչ*] + *ունէր հոգի*
[10] Z$_4$ *աստուածային*] + *էր*
[11] Z$_4$ *էր*
[12] Y *բանական*] *բնական*
[13] Z$_4$ *մարմնանալով*] *ի մարմնի միանալով*
[14] Z$_4$ *Քրիստոս*
[15] Z$_4$ *Ապողինար*] + *եւ*
[16] Y *իսկ*] + *փոխանակ անձին էր բանն*
[17] Y *ուղղափառ*]
[18] E *անձին էր բանն*] *հոգւոյ ուրեմն էր բանն*
[19] Z$_4$ *անձին*] + *ուրեմն*
[20] HY *Ապողինար այո*]
[21] EHY *ո*] *ով*

յորժամ կամիմ՝ առնում զնա (Հմմտ. Յովհ. Ժ. 18). մարմի՞նն[1], թէ՞ Բանն:

Ապողինար. Բանն:

Ուղղափառ[2]. զո՞ր անձն[3], զոր ունէ՞րն, թէ՞ զոր ոչն ունէր:

Ապողինար. զմարդկային կենացն ասէր:

Ուղղափառ. եւ կարելի՞ է զմարդկային կեանսն[4] զոլ առանց մերձաւորութեան անձին:

Ապողինար. ամենեւին իսկ: Քանզի Աստուած Բանն Ինքն «ի վերայ երկրի երեւեցաւ եւ ընդ մարդկան շրջեցաւ» (Բարուք. Գ. 38):

2 Ուղղափառ. երեւեցաւ բնութեամբ անտեսանելին՝ զիա՞րդ:

Ապողինար. մարմնով:

Ուղղափառ. արդ՝ որպէս մարմնոյն երեւելն, նոյնպէս եւ անձինն շրջելն, եւ[5] անկարելի էր[6] բնութեամբ [7]անտեսանելին[8] տեսանիլ[9], թէ ոչ միացեալ[10] ի մարմնի, որ կարէրն երեւելի լինել, եւ անկարելի է բնութեամբ [11]անտեսանելոյն տեսանիլ եւ շրջել [12]ընդ մարդկան, թէ[13] ոչ միացեալ ի[14] մարմնի անձնաւորի[15]: Իսկ մարմին անձնաւոր Հոգի ունել[16], թէ կամիս եւ եթէ ոչ կամիս:

Ապողինար. մարդ ուրեմն չարչարեցաւ յաղագս մեր:

Ուղղափառ. մի՛ լիցի: Այլ Աստուած, կամելով երեւել, միացոյց Ինքն անմարմին զկարելին երեւել եւ [17]կամաւ զչարչարելին միացոյց [18]Ինքեան մարմին անձնաւոր, զկարելն[19] չարչարել՝ ոչ յառաջագոյն զգոյացեալն եւ յայնժամ ըստ առաքինութեանն միաւորեալ, եւ ոչ ի մարդոյ |369բ| պարզաբար ի[20] Մարիամայ, այլ յառաջագոյն զնա սրբել, յայնժամ ի նմանէ ընկալաւ Աստուած[21] Բանն զմարդկութիւնն եւ միացոյց Ինքեան ըստ անաւրէնութեան՝ [22]Հոգեւոր մարմին, որպէս զի զոլ զմի եւ զնոյն Աստուած եւ մարդ:

Ապողինար. անձնաւո՞ր մարմին մարդ է:

Ուղղափառ. ո՞չ պարզաբար զՀոգեւոր մարմինն ասեմ[23] մարդ, այլ մարդկային մարմին անձնաւորեալ[24] մարդ է:

Ապողինար. Մարդ Յիսո՞ւս է:

Ուղղափառ. միաւորեալ Բանին:

[1] Z_4 մարմինն] + է
[2] E ուղղափառ] + եւ
[3] E անձն] + ասէր
[4] E կեանսս
[5] E եւ]
[6] Z_4 էր]
[7] E անտեսանելին... բնութեամբ]
[8] Z_4 անտեսանելոյն
[9] EHY տեսանիլ]
[10] Z_4 միասցի
[11] EZ_4 անտեսանելոյն տեսանիլ] անչարչարելոյն չարչարել
[12] HY ընդ մարդկան]
[13] Z_4 թէ
[14] Z_4 ի
[15] Z_4 անձնաւորի
[16] E ունել] ունելի է
[17] Z_4 կամելով չարչարել
[18] HYZ_4 ինքեան մարմին] ինքն անմարմին
[19] E զկարելն] եւ կամելով
[20] Z_4 ի]
[21] Z_4 Աստուծոյն
[22] EHY Հոգեւոր մարմին] զՀոգի եւ զմարմին
[23] Y ասեմ] ասէ
[24] Z_4 անձնաւորեալ] անձնաւոր լինել

Ապողինար. *ապա ուրեմն ո՞չ է Յիսուս մարդ:*

Ուղղափառ. *առանց Բանին ոչ գիտեմ զնա մարդ լեալ: Քանզի զգոյաւորութիւնն*[1] *իւր միաւորութեամբ Բանին ծանեայ:*

Ապողինար[2]. *ուրեմն փոխանակ բանականի*[3] *էր Բանն:*

Ուղղափառ. *ոչ, այլ եւ*[4] *բանականի*[5] *էր* [6]*Բանն՝ միաւորելով յինքեան*[7] *եւ բանականաւն եկն ի կամաւոր*[8] *չարչարանս:*

Ապողինար. *զմիտս մարդո՞յ ուրեմն ունէր Քրիստոս:*

Ուղղափառ. *մի ասէր՝ զՔրիստոս բաժանելովն զմիտսն ունէր: Քանզի երկոքին՝ միտքն եւ Բանն, ասի*[9] *Քրիստոս: Եւ այսպէս՝ զմիտ*[10] *մարդկային*[11] *ասեմք*[12]*, յորում էր Բանն,* [13]*որպէս ի սկզբան Բանիս ասացաք*[14] *մարմին մարդկային բնութեամբ եւ տնաւրէնութեամբ Աստուծոյ: Սոյնպէս եւ զանձն բնութեամբ մարդկային, իսկ տնաւրէնութեամբ Աստուծոյ, եւ զմիտս մարդկային՝ բնութեամբ*[15]*, տնաւրէնութեամբ*[16] *Աստուծոյ: Եւ, զոր աւրինակ, մարմին Նորա*[17] *ոչ եառս զապականութիւն, նոյնպէս եւ ոչ միտքն արարին զմեղս: Եւ որպէս հարկաւոր է բնութեամբ զմարդկային մարմինս, յԱդամայ՝ ի*[18] *մարմնոյն եւ յարենէն*[19] *ունել զբնութիւն, նոյնպէս հարկաւոր է զմարդկային անձն բանական գոլ: Եւ դարձեալ ասեմ՝ զոր աւրինակ մարմինն բնութեամբ մարդկային եւ միաւորութեամբն տնաւրէնութեանն*[20]*՝ աստուածայինն,* [21]*սոյնպէս եւ միտքն՝ բնութեամբ* [22]*մարդկայինք, իսկ տնաւրէնութեան միաւորութեամբն*[23] *աստուածայինք*[24] *միտք*[25]*:*

3 Ապողինար[26]. [27]*ուրեմն երկու կատարեալք:*

Ուղղափառ. *երկուց գոյութեանց կատարելոց միաւորութիւն:*

Ապողինար. *երկու*[28] *կատարեալք մի* |370ա| *կատարել ոչ լինին:*

---

[1] E *զգոյաւորութիւնն*] *զգոյացութիւնն*
[2] Z_4 *Ապողինար*] + *ապա*
[3] Z_4 *բանականին*
[4] EZ_4 *եւ*]
[5] E *զբանականն* Z_4 *բանականին*
[6] E *բանին միաւորեալ*
[7] E *յինքեան*]
[8] EHY *կամաւոր*]
[9] E *ասի*] *առ*
[10] Y *զմիտսն* Z_4 *զմիտս*
[11] Z_4 *մարդոյ*
[12] E *ասեմք*] Z_4 *ասեմ*
[13] Z_4 *որպէս ի սկզբան բանիս*] *որպիսիքս տան բանին*
[14] Y *ասասցաք*
[15] EZ_4 *բնութեամբ*] + *եւ*
[16] HY *տնաւրէնութեամբ*]
[17] E *նորա*]
[18] E *ի*]
[19] Z_4 *յարենէ*
[20] HY *տնաւրէնութեանն*] Z_4 *տնօրէնութեամբն*
[21] E *սոյնպէս... աստուածայինք*]
[22] Z_4 *մարդկայինք իսկ տնաւրէնութեան*]
[23] Z_4 *միաւորութեանն*
[24] Z_4 *աստուածային*
[25] EHY *միտք*]
[26] HY *Ապողինար*] + *են*
[27] E *երկուք ուրեմն կատարեալք*
[28] E *երկուք*

Ուղղափառ. *առ մարդկային արդեաւք անկարելի լեալ*[1], *բայց*[2] *Աստուծոյ*[3] *կարելի՛:*

Ապողինգար. *ապա*[4] *զի՞ա՛րդ կարե՛լի*[194]*:*

Ուղղափառ. *որպէս Կուսին ծնանելն, որպէս ի վերայ ծովուն գնալն, որպէս դրաւքն փակելովք մարմինն թանձրամասն մտանել՝ ի մարմնոյ եւ յոսկերաց հաստատեալ*[5]*: Արդ, զոր աւրինակ այսք*[6]*, կարելիք Աստուծոյ եւ* [7]*այնք*[195]*:*

Ապողինգար. *մա՞րդ ուրեմն ծնաւ Մարիամ:*

Ուղղափառ. *սոսկ ոչ, այլ Աստուած մարդացեալ: Քանզի յառաջագոյն ընդ նմա Տէր աստուածաբար եւ յայնժամ ի նմանէ տնաւրինաբար մանուկ, յաղագս որոյ եւ աստուածայինն Մարիամ:*

Ապողինգար. *մա՞րդ ուրեմն խաչեցաւ յաղագս մեր:*

Ուղղափառ. *սոսկ ոչ, այլ Աստուած էր՝ Աստուծոյ Որդին*[8]*, կամեցեալ խաչիլ*[9] *յաղագս մեր, միացոյց ինքեան մարմին անձնաւոր բանական, զկարելին խաչիլ*[10]՝ *հանդերձ կամաւոր չարչարանաւք*[11]*:*

Ապողինգար. *ընդէ՞ր ասես*[12] *խաչեցեալ*[13]՝ *հանդերձ*[14] [15]*կամաւոր չարչարանք: Այլ է*[16] *խաչն եւ այլ է*[17] [18]*կամաւոր չարչարանքն:*

Ուղղափառ. *կարի քաջ:*

Ապողինգար. *զի՞ա՛րդ:*

Ուղղափառ. *զի մարմին հոգեւոր խաչել*[19] *կարէ*[20]*, իսկ չարչարանս կամաւորապէս ընդունել ոչ կարէ, որ ոչ է հոգեւոր բանական: Եւ այս է ամբարշտութիւն աստղացն* [21]*զի ասեն, թէ հոգի ոչ ունէր: Քանզի մարմնոյ ոչ կարացելոյ*[22] *զգալ զկամաւոր չարչարանն առանց հոգւոյ*[23]*, հարկաւորի*[24] *Բանին փոխանակ հոգւոյ*[25] *չարչարանս ընդունել*[26] *կամ բնաւ ոչ զոլ զգայութիւն կամաւոր չարչարանացն:*

4 Ապողինգար. *եւ ո՞չ չարչարեցաւ Բանն*[196]*:*

Ուղղափառ. *միացուցեալ Ինքեան զկարելին չարչարել մարմին*[27]*, որպէս զի զոլ զչարչարանն տնաւրէնութեանն եւ ոչ բնու-*

---

[1] E *լեալ*] *լինել*
[2] E *բայց*] + *առ* Z_4 + *առ ի*
[3] Z_4 *յԱստուծոյ*
[4] EZ_4 *ապա*]
[5] Z_4 *հաստատեալն*
[6] EZ_4 *այսք*] *այսոքիկ*
[7] Z_4 *այնք*] *նոյնք*
[8] Z_4 *որդին*] + *եւ*
[9] E *խաչեալ*
[10] E *խաչեալ*
[11] Z_4 *չարչարանօքն*
[12] Y *ասես*] *ասել*
[13] E *խաչել*
[14] E *հանդերձ*]
[15] Y *չարչարանքն կամաւորք* Z_4 *չարչարանսն կամաւորս*
[16] HY *է*] *են*
[17] H *է*] *են*
[18] H *չարչարանքն կամաւորք*
[19] HY *խաչել*] *չարչարիլ*
[20] HY *կարէ*] + *վասն չինածոյ տաճարին*
[21] HYZ$_4$ *զի ասեն*]
[22] E *կարացելոյ*
[23] Y *հոգոյ*
[24] EZ$_4$ *հարկաւորի*] *հարկաւոր է*
[25] Z_4 *հոգւոյն* Z_4 + *լեալ*
[26] E *ընդունել*] + *եւ*
[27] HYZ$_4$ *մարմին*]

թեանն Բանին: Զոր աւրինակ՝ վաստակեցաւ յուղեգնացութեանն՝ ոչ բնութեամբ[1] Աստուածութեանն, այլ միաւորութիւն տնաւրէնութեանն: [2]Սոյնպէս[3] չարչարեցաւ ոչ բնութիւնն[4] Աստուածութեանն, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեան: |370բ| Ապա թէ ոչ[5]՝ որ արարն զերկինս եւ զերկիր առանց աշխատութեան եւ գնայ ի վերայ թեւոց հողմոց. զի՞րդ արդեաւք աշխատեցաւ, եթէ ոչ միացոյց Ինքեան զկարելին վաստակիլ մարմին: Զի մարմին առանց հոգւոյ ո՛չ վաստակի եւ[6] ոչ աշխատի: Եւ[7], զոր աւրինակ, Նորա մարմինն է, զոր միացոյց ընդ[8] Ինքեան[9] հոգեւոր մարմին, ոչ բնութեամբ[10], այլ տնաւրէնութեամբ: [11]Սոյնպէս Նորա աշխատութիւնն եւ վաստակն ոչ բնութեան[12] Աստուածութեանն[197], այլ[13] տնաւրէնութեամբ[14] միաւորութեանն: Եւ[15] Նորին չարչարանքն ոչ բնութեան [16]Աստուածութեանն ([17]բնութեամբ քանզի անչարչարելի է), այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն, քանզի անչարչարելի բնութիւնն[18] [19]միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն չարչարի[20]: Վասն զի յաղագս չարչարանացն եւ[21] միաւորութիւն, եւ յաղագս փրկութեան են[22] չարչարանք (Հմմտ. Գործք, Ա. 11): Քանզի կեցուցանել կամելով՝ չարչարեցաւ, եւ չարչարեալ կամելով՝ միացոյց[23] միացուցեալ ոչ եթող, զի սոյնպէս[24] եկեսցէ, զոր աւրինակ, տեսէք զնա երթալ յերկինս. եւ «հայեսցին[25], յոր խոցեցին» (Յովհ. ԺԹ. 37):

Ապողինար. այլազգաբար արդեաւք ոչ կարէր ապրեցուցանել:

Ուղղափառ. այլ այնպէս կամեալ[26] ապրեցուցանել՝ յիմարութեամբ քարոզութեանն:

Ապողինար. եթէ զմիտս մարդոյ ունէր՝ կարէր արդեաւք եւ[27] մեղանչել:

Ուղղափառ. եթէ ոչ էր միացեալ [28]միտք Աստուածութեանն[29]՝ այո:

---

[1] Z_4 բնութիւն
[2] E սոյնպէս... տնաւրէնութեանն]
[3] Z_4 սոյնպէս] + եւ
[4] Z_4 բնութեամբ
[5] Y ոչ] + ուր
[6] E եւ]
[7] E եւ]
[8] EZ_4 ընդ]
[9] E ինքն
[10] HYZ_4 բնութեամբ] + Աստուծոյ
[11] E սոյնպէս... տնաւրէնութեամբ]
[12] Z_4 բնութեամբ
[13] E այլ] + միաւորութեամբ
[14] E տնաւրէնութեանն
[15] Z_4 եւ]
[16] E աստուածութեանն... տնաւրէնութեանն]
[17] EHY բնութեամբ քանզի անչարչարելի աստուածութիւնն է]
[18] E բնութիւնն] + այլ
[19] Z_4 տնօրէնութեամբ միաւորութեանն
[20] A չարչարի]
[21] E եւ] էր
[22] E են] էին
[23] EZ_4 միացոյց] + եւ
[24] E սոյնպէս] նոյնպէս Z_4 + եւ
[25] E հայեսցին] հայեցեալ տեսցեն
[26] EZ_4 կամեցաւ
[27] Y եւ]
[28] E միտք աստուածութեանն] ըստ աստուածութեան միտքն
[29] Z_4 աստուածութեամբ

Ապողինար. *փոփոխելի՞ էր*[1] *ուրեմն Քրիստոս:*

Ուղղափառ. *մի՛ լիցի:*

Ապողինար[2]. *զի թէ կարէր*[3] *մեղանչել՝ փոփոխելի էր:*

Ուղղափառ[4]. *յիշեա՛ զասացեալսն*[5]*, քանզի ասացի թէ՝ ոչ էր միացեալ*[6]*, այո: Զի Քրիստոս Յիսուս առանց միաւորութեանն ո՛չ լինի Քրիստոս Յիսուս, այլ Աստուած Բան*[7]*, Որդի Աստուծոյ գոյացեալ: Զի*[8] *թէ*[9] *կարասցես գտանել անճնաւոր մարմին առանց միաւորութեան*[10]՝ [11]*ի սմա փոփոխումն, ապա թէ* [12]*միանգամայն մարմինն*[13]*, միանգամայն Աստուծոյ Բանին* [14]*մարմին հոգեւոր*[15] *բանական, զի՞ խնդրես փոփոխումն:*

Ապողինար. *եթէ զմիտս մարդոյ* [16]*ունէր*[198] *եւ զմոռացումն եւ զանգիտութիւն ունէր եւ մեղանչել կարէր:*

Ուղղափառ. *եթէ ոչ էր միա-*
գ|371ա|եալ[17] *Աստուածութեանն՝ այո՛: Եւ*[18] *մի՛ ասէր զմիտս մարդոյ*[19] *ունէր, զի ոչ զայլոյ ուրուք՝ զմարդոյ ունէր զմիտս, այլ թէ*[20] *զմարդկային միտս ընկալաւ Բանն, զոր աւրինակ եւ զմարդկային մարմինն*[21]*:*

5 Ապողինար[22]. *զիա՞րդ կարէր մարդկային միտքն ոչ փոփոխել:*

Ուղղափառ. [23]*զոր աւրինակ մահկանացուս այս՝ զգենլով զանմահութիւն՝ ոչ*[24] *մեռանի, եւ ապականացուս այս*[25]՝ *զգենլով*[26] *զանապականութիւն՝ ոչ եւս ապականի. սոյնպէս եւ միտքն՝ աստուածացեալ միաւորութեամբ Աստուծոյ բանին՝ ոչ փոփոխին*[27]*:*

Ապողինար. *ապա եւ սուրբքն ուրեմն անփոփոխելի՞ ունէին*[28] *զմիտսն:*

Ուղղափառ. *ո՛չ:*

Ապողինար. *ընդէ՞ր. ո՞չ*[29] *ի նոսա էր Բանն:*

Ուղղափառ. *այլ ի սուրբսն ոչ ըստ միաւորութեան էր, այլ ըստ Հոգւոյն*[30] *չնորհի, զանազանաբար ի նոսա զաւրացուցանելով*[31]*. իսկ*

---

[1] Y *էր*]
[2] HY *Ապողինար*]
[3] Z_4 *կարէր*] *կամէր*
[4] Y *ուղղափառ*]
[5] E *զասացեալն*
[6] E *միացեալ*] *ըստ աստուածութեան միտք*
[7] Z_4 *բան*] + *եւ*
[8] EZ_4 *զի*]
[9] Z_4 *թէ*] *եթե*
[10] E *միաւորութեան*] + *բանին*
[11] Z_4 *ի սմա*] *իմա*
[12] HY *միանգամայն... բանին*]
[13] EHY *մարմինն*] + *հոգեւոր բանական մարմին*
[14] EHY *մարմին հոգեւոր բանական*]
[15] E *հոգեւոր*] + *եւ*
[16] HY *ունէր*]
[17] E *միացեալ*] + *ընդ*
[18] Z_4 *եւ*] + *դու*
[19] HYZ_4 *մարդոյ*]
[20] EHY *թէ*] + *արդեաւք ասա*
[21] E *մարմինս* Z_4 *միտս*
[22] Z_4 *Ապողինար*]
[23] EZ_4 *զոր աւրինակ*] *որպէս*
[24] EZ_4 *ոչ*] + *եւս*
[25] Z_4 *այս*]
[26] Z_4 *զգենուլ*
[27] E *փոփոխի*
[28] EZ_4 *ունին*
[29] E *ոչ*] + *եւ*
[30] Z_4 *Հոգւոյ*
[31] E *զաւրացուցանելով*] *զօրանալով* Z_4 *նորա զօրանալով*

աստ[1] *ամենայն լիութիւն Աստուածութեանն: Եւ սուրբքն ընդունակ Բանին*[2] *էին, իսկ աստ Բանն*[3] *ընկալաւ զմարդկութիւնն:*

Ապողինար. *աստ*[4] *արեան եւ*[5] *մարմնոյ՝ որպէս եւ* [6]*գրեալ է:*

Ուղղափառ. *սովորութիւն է Գրոց զբովանդակ մարդն մարմին եւ արիւն կոչել, եւ*[7] *որպէս յորժամ ասէ՝* «ոչ վերադրեցի[8] մարմնոյ եւ արեան» (Ժմ. Գղ. Ը. 16), *եւ վերջին աւուրսն* «հեղից յՈգւոյ[9] իմէ[10] ի վերայ ամենայն մարմնոյ» (Յով. Բ. 28) *եւ դարձեալ* «մի՛[11] մնասցէ Հոգի Իմ ի մարդկանդ[12] յայդմիկ յաղագս[13] դոցա[14] մարմին[15]» (Ժմ. Ծն. Զ. 3) *եւ որ ինչ այսպիսիքդ:*

Ապողինար. *զի՞նչ է, զոր*[16] *սուրբքն ընկալան, եւ Բանն Աստուած*[17] *ոչ ընկալաւ: Զի՞նչ է զանազանութիւնն:*

Ուղղափառ. *զի սուրբքն յառաջագոյն գոյացեալ*[18] *եւ*[19] *յայնժամ ընկալան զԱստուած բանն, իսկ աստ ոչ այսպէս, այլ որ էր նախ քան զյաւիտեանս Աստուած Բանն՝ կամեցեալ մարդանալ*[20]*, սրբեաց զկոյսն եւ միացոյց ինքեան մարմին ի նմանէն*[21]*՝ զոչ յառաջագոյն գոյացեալն եւ յայնժամ*[22] *միացեալ, այլ ի նմին* [23]*գոյութենէ միացեալ*[24]*:*

[25]Ապողինար. *երկուս ուրեմն իշխանականք են*[26] *ի մարմնի*[27]*՝ Աստուած Բանն եւ միտք մարդկայինք:*

Ուղղափառ. *ոչ*[28] *այլ ինքն Բանն առաջնորդ էր մտացն:*

|371բ| Ապողինար. *զի՞ա՞րդ կարէր*[199]*:*

Ուղղափառ. *զոր աւրինակ սպիտակութիւն աւուրի*[29] *ներկեալ գունով ծիրանեաւ*[30] *ոչ*[31] *երկգոյն*[32] *է, այլ մի, նոյնպէս*[33] *եւ*[34] *միտքն՝ պայծառացեալք եւ աստուածացեալք՝ մի է, եւ ոչ*[35] *երկուս*[36] *առաջնորդականք: Քանզի ոչ այլ*

---

[1] EHY *աստ*] *ըստ*
[2] Z_4 *բանին*]
[3] Y *բանին*
[4] Z_4 *աստց*
[5] HYZ_4 *եւ*
[6] HZ_4 *գրեալ է*] *գրեցաւ*
[7] EZ_4 *եւ*]
[8] Z_4 *վերագրեցի*] *վերագրեցին*
[9] Y *Հոգոյ*
[10] Z_4 *իմմէ*
[11] Z_4 *մի*] *ոչ*
[12] E *մարդկան*
[13] Y *յաղագս*] + *գոլ*
[14] EZ_4 *դոցա*] *զդոսա*
[15] Z_4 *մարմինս*
[16] E *զոր*]
[17] E *Աստուած*] + *բանն*
[18] Z_4 *գոյացեալք*
[19] E *եւ*] + *ապա*

[20] E *մարդկանալ*
[21] E *ի նմանէն*]
[22] E *յայնժամ*] *ապա*
[23] E *գոյութենէ միացեալ*] *միութենէ գոյացոյց*
[24] Z_4 *միացոյց*
[25] E *Ապողինար... մտացն*]
[26] Z_4 *են*] *էին*
[27] Z_4 *մարմնին*
[28] HYZ_4 *ոչ*]
[29] Z_4 *աստուոյն*
[30] E *ծիրանոյ*
[31] HY *ոչ*] + *եւս*
[32] Z_4 *երկու գոյն*
[33] E *նոյնպէս*] *սոյնպէս*
[34] E *եւ*]
[35] HYZ_4 *ոչ*] + *եւս*
[36] E *երկուք*

ինչ կամին[1] *միաքն եւ այլ ինչ*[2]՝ *Բանն: Այլ*[3] *որպէս երաժշտական*[4] [5]*գործին ոչ երկու երաժշտականք, սոյնպէս Աստուած*[6]՝ *Բանն եւ սիտք մարդկայինք ոչ*[7] *երկու*[8] *իշխանականք*[9]*: Քանզի փոխանակ գործւոյ*[10]՝ *մարդկային*[11] *մտաւք*[12] *վարէր Բանն:*

Ապողինար. *այլ գործի*[13] *երաժշտականի առանց մտաց է:*

Ուղղափառ. *եւ*[14] *երաժշտականն՝ մահկանացու, իսկ աստ բանն՝ անմահ*[15]*, մտաւք վարի գործեաւ*[16] *եւ, գոր աւրինակ, ի մեզ միտքն մարմնով վարին գործեաւ եւ*[17] *ի ձեռն մարմնոյն*[18] *կատարելութիւն, սոյնպէս եւ անդ մտաւք վարի գործեաւ, եւ*[19] *ի ձեռն մտաց կատարելութիւն:*

6 Ապողինար[200]. *Եւ զի՞նչ եւս մարմնոյ*[20] *պէտք*[21]*:*

Ուղղափառ. *յաղագս բազմաց, զի*[22] *երեւել կամեցաւ, եւ զի երկաքանչիւրովքն էր կորուսեալ, եւ նմանեաւն* [23]*զնմանն ապրեցուցցէ*[24] *խաչիւն, ե՛ւ*[25] *կամաւոր չարչարանաւքն հաճեցաւ, եւ*[26] *ի կամաւոր չարչարանսն մտաւքն վարեցաւ, որպէս յառաջն ասացի, գործեաւ, իսկ ի մարմնականսն՝ մարմնովն: Եւ այսպէս խնդրելով եւ գտանելով*[27] *ապրեցոյց զկորուսեալսն:*

Ապողինար. *որո՞վք*[28] *ասես մարմնականաւք:*

Ուղղափառ. *խաչիւն, թաղմամբն, գնալովն*[29]*, չաւշափմամբն, կերակրեաւն*[30]*, ըմպելեաւն եւ որ*[31] *ինչ*[32] *այդոցիկ զհետ երթան*[33]*:*

Ապողինար[34]. *Աստուած էր Բանն, որ ծնաւ ի Մարիամայ:*

Ուղղափառ[35]. *ծնեալն ի Մարիամայ էութիւն ի նորա բնութենէն, ոչ էր*[36] *Աստուած բնաբար, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն:*

---

[1] E *կամին*] *խօսին*
[2] E *ինչ*]
[3] E *այլ*] + *մի*
[4] EZ$_4$ *երաժշտականք*
[5] EZ$_4$ *գործին... երաժշտականք*]
[6] Z$_4$ *Աստուած*
[7] HY *ոչ*] + *եւս*
[8] E *երկուք*
[9] E *իշխանականք*] + *այլ մի*
[10] E *գործոյ* E + *միաքն*
[11] E *մարդկայինք*
[12] E *մտաւք*] *եւ նովիմբ*
[13] Z$_4$ *գործն*
[14] Z$_4$ *եւ*]
[15] Z$_4$ *անմահ*] + *էր*
[16] E *գործում*
[17] Z$_4$ *եւ*] *զի*
[18] Z$_4$ *մարմնոյն*] + *է*
[19] Z$_4$ *եւ*] *զի*
[20] Z$_4$ *մարմնոյն*
[21] E *պէտք*] + *էին*
[22] EHY *զի*]
[23] HY *զնմանն ապրեցուսցէ*] *զնմանապէսն ցուցցէ*
[24] HYZ$_4$ *ապրեցուսցէ*] + *եւ*
[25] Z$_4$ *եւ*]
[26] HYZ$_4$ *եւ*]
[27] EZ$_4$ *գտանելով*] + *միացոյց եւ*
[28] Z$_4$ *որով*
[29] Z$_4$ *գնալովն*] *դնելովն*
[30] Z$_4$ *կերակրովն*
[31] Z$_4$ *որք*
[32] Z$_4$ *ինչ*]
[33] Z$_4$ *երթան*] *գան*
[34] H *Ապողինար*]
[35] HY *ուղղափառ*]
[36] HY *էր*]

Ապողինգար. *եւ զիա՞րդ՝* «աւրինեալ պտուղ որովայնի քո[1]» (Ղկ. Ա. 42) *ասի:*

Ուղղափառ. *վասն զի, որ ի բնութենէ Հաւր էր[2] Աստուած Բան, ի բնութենէ Մարիամայ[201] առ[3] զպատակեր ծառայի եւ ձեւով[4] գտաւ[5] իբրեւ զմարդ՝ պտուղ որովայնի[6] նորա գտաւ:*

Ապողինգար. *յարեցա՞ւ ուրեմն Բանն ի[7] ծնեալ մարմին ի Մարիամայ՝ իբրեւ զկենդանի:*

Ուղղափառ. *իբրեւ զկենդանի ոչ գրեցաւ,* |372ա| *այլ իբրեւ զԱստուած[202] ի տաճարի կենդանւոջ:*

Ապողինգար. *եւ[8] իւրաքանչիւր[9] ոք[10] ի սրբոցն այսպէ՞ս[11] է՝ ի տաճարի կենդանւոջ:*

Ուղղափառ. [12]*ոչ այնպէս: Քանզի իւրաքանչիւր ոք ի սրբոցն այնքան եղեն տաճարք[13], որքան[14] կարացին առաքինութեամբ եւ ճգնութեամբ ուղղել: Իսկ աստ ամենայն լրումն[15] Աստուածութեանն բնակէ (Համբ. Կղ. Ր. 9), եւ սուրբքն զպատակերն Աստուծոյ առին[16] առաքինութեամբ[17] ուղղել[18], իսկ[19] աստ[20] Բանն զպատակեր ծառայի էառ:*

Ապողինգար. *այն, որ ի հոգւոյ եւ ի մարմնոյ գոյանայ[21], մարդ է:*

Ուղղափառ. *եթէ առանց Բանին իմանի[22], այո, իսկ եթէ ոչ է[23], յորժամ առանց Բանին իմանի[24], ոչ է[25] մարդ սոսկ, այլ[26] Աստուած՝ միաւորութեամբ Բանին:*

Ապողինգար. *ծնեալն ի Մարիամայ տաճար[203] է Այնմ[27], Որով ամենայնք:*

Ուղղափառ. *ծնեալն[28] ի Մարիամայ տաճար ոչ թափուր ծնեալ եւ ունայն, այլ [29]եւ հանդերձ բնակչաւն, յաղագս որոյ եւ Ինքն է Յիսուս, [30]Որով ամենայնք[31]: Արդ, ո՛չ զտաճարն կոչեմ Յիսուս՝ առանց Բանին եւ ոչ զԲանն՝ առանց տաճարին, այլ յայնմ հետէ Յիսուս Բանն կոչեցաւ, յորմէ*

---

[1] HY *քո*] *Քրիստոս*
[2] HY *էր*]
[3] EZ$_4$ *էառ*
[4] Z$_4$ *ձեւով*] *ձեւօք*
[5] Z$_4$ *գտեալ*
[6] EY *յորովայնի*
[7] Z$_4$ *ի*] + *մարմինն որ ի*
[8] HY *եւ*]
[9] Z$_4$ *իւրաքանչիւր*
[10] EZ$_4$ *ոք*] *ումեք*
[11] Y *այսպէս*] *այնպէս* Z$_4$ + *բնակեցան*
[12] H *ոչ այնպէս քանզի*]
[13] HY *տաճար*
[14] Z$_4$ *որքան*] *որք*
[15] EZ$_4$ *լրումն*] *լիութիւն*
[16] E *առին*]
[17] HY *առաքինութեամբ*] + *եւ ճգնութեամբ*
[18] E *ուղղեալք* Y + *ամենայն լրումն աստուածութեանն բնակէ եւ սուրբքն զպատակերն աստուածոյ առին առաքինութեամբ ուղղելով*
[19] EZ$_4$ *իսկ*] *բայց*
[20] H *աստ*] + *ամենայն լրումն աստուածութեանն բնակէ եւ սուրբքն զպատակերն աստուածոյ առին առաքինութեամբ ուղղելով իսկ աստ*
[21] EZ$_4$ *գոյացաւ* EZ$_4$ + *տաճար*
[22] Z$_4$ *իմանի*] *էր*
[23] Y *է*]
[24] Z$_4$ *իմանի*] *ի մարմնի*
[25] Z$_4$ *է*] *էր*
[26] HY *այլ*] + *եւ*
[27] E *այնր*
[28] E *ծնաւ*
[29] E *եւ հանդերձ*]
[30] Z$_4$ *որով... Յիսուս*]
[31] HY *ամենայն*

հետէ խորտակեաց[1] զբեկումն[2] ժողովրդեանն: Եւ յայնժամ բժշկեաց, յորժամ արժանի արար զպատկեր ծառայի առնուլ: Արդ, այս Բանս, [3]Որոյ այժմս Յիսուս յաղագս տնաւրէնութեանն կոչեցաւ, նոյն եւ[4]՝ Որով ամենայնք: Եւ որպէս Հրացեալ երկաթ հուր եւ երկաթ իմանամք, նոյնպէս եւ[5] [6]զՅիսուս[204]*՝ Բանն[7] մարդացեալ:*

Ապողինար. *տաճա՞րն, Որով ամենայն[8], թէ՞ որ ի տաճարին:*

Ուղղափառ. *մի՛ բաժանէր զտաճարն ի բնակողէն: Զի[9] թէ՝* «որ յարիճ ի Տէր, մի հոգի եճ[10]» (Ա. Կրնթ. Զ. 17) *բազումքս[11] եւս[12] առաւել՝ յորժամ Տէրն ասի[13] եւ հաւատարիմ է միաւորեալ պատկեր ծառայի՝ մի եւ նոյն Աստուած եւ մարդ:*

7 Ապողինար[14]. *ո՞չ ուրեմն է ծնեալ մարդ[15] ի Մարիամայ:*

Ուղղափառ. *միայն մարդ՝ ոչ:*

Ապողինար. *եւ Աստուած, քանզի որպէս ոչ էր[16] մարմին միայն Իսաակ[17]՝ ծնեալ յԱբրաամէ[18] եւ ոչ այլ[19] ոք ի մարդկանէ, այլ մարդ ի մարդոյ ծնեալ* |372բ| *իւրաքանչիւր ոք ի մէնջ[20], ոչ ծնեալ ոգւոյն[21] բանականի[22], յոգւոյն[23] բանականէ, այլ[24] սակայն մարդ յանձնէ բանականէ եւ ի մարմնոյ գոյանայ: Սոյնպէս եւ Աստուած ասեմ, զի Մարիամայ ծնեալն Հոգի ի մարմին միացեալ: Վասն զի, զոր աւրինակ, [25]Հոգի ի մարմնի միացեալ[26]՝ ծնանի[27] մարդ[28] ի ձեռն կնոջ, սոյնպէս միացեալ Աստուած Բանն յոգւոջ[29] եւ ի[30] մարմնի[31]՝ ծնաւ Աստուած եւ մարդ՝ ի[32] ձեռն կնոջ:*

Ապողինար. *եւ սակայն՝ ի կնոջէ գրեցաւ* (Հմմտ. Գաղտ. Դ. 4)*:*

Ուղղափառ. *ի կնոջէ՝ ըստ մարմնոյն[33], ի ձեռն կնոջ՝ ըստ Հոգւոյն[34]:*

[1] Z_4 *խորտակեաց*] *բժշկեաց*
[2] Z_4 *զբեկումն*] *զխորտակումն* Z_4 + *իւրոյ*
[3] EZ_4 *որ այժմ*
[4] EZ_4 *եւ*] *է*
[5] Z_4 *եւ*]
[6] E *Յիսուս*] + *զԱստուածն* Z_4 + *զԱստուած*
[7] EZ_4 *բան*
[8] Z_4 *ամենայնք*
[9] E *զի*] *քանզի*
[10] Z_4 *են*] *է*
[11] EZ_4 *բազում*
[12] E *եւս*]
[13] E *ասի*] + *լեալ մարդ*
[14] HY *Ապողինար*]
[15] HY *մարդ*] + *ուղղափառ*
[16] Z_4 *էր*] *է*
[17] E *Իսաակ*] *Սահակ* HYZ_4 *Իսահակ*
[18] E *Աբրահամէ* HYZ_4 *յԱբրահամէ*
[19] E *այլ*] + *եւ հոգի եւ*
[20] E *մէնջ*] + *է բանական կենդանի բայց*
[21] E *հոգոյն*
[22] HY *բանականի*] + *ոգւոյն բանականի*
[23] E *յոգւոյն*] + *ի*
[24] EZ_4 *այլ*] *եւ*
[25] E *հոգւոյ եւ ի մարմնոյ* Z_4 *հոգւոյ եւ մարմնի*
[26] Z_4 *միացեալն* E *մի այլ*
[27] Z_4 *ծնանիմք*
[28] Z_4 *մարդ*
[29] E *ոգւոյ*
[30] E *ի*]
[31] EZ_4 *մարմնոյ*
[32] E *ի*]
[33] Z_4 *մարմնոյ*
[34] Z_4 *հոգւոյ*

Ապողինար. *Իւր որդին Աստուծոյ,* [1]*որ յաղագս մեր եկն, ով է՝ Բա՞նն, եթէ՞ մարդն:*

Ուղղափառ. *Իւր որդին Աստուծոյ՝ նոյն ինքն, որ խոնարհեցոյց*[2] *զինքն զպատկեր ծառայի առնելոյ*[3] *եւ նովիմբ ծառայական կերպիւն*[4] *տուաւ*[5] *(Համբ·Փլ·Ի·7):*

Ապողինար. *ո՞չ ուրեմն մարդ*[6] *ծընեալ ի Մարիամայ Յիսուս, այլ ծննեալն ի ձեռն նորա Բանն ինքն զինքն խոնարհեցոյց մինչեւ ի մահ:*

Ուղղափառ. *Մի՛ բաժանէր զընտանացեալ միաւորութիւն: Քանզի ասացի, եթէ նոյն ինքն է Իւր որդին*[7] *եւ ի Մարիամայ՝ ըստ մարմնոյ, եւ ի ձեռն նորա՝ ըստ Հոգւոյն:*

Ապողինար. *որ ի ձեռն* [8]*Մարիամայ*[205] *Աստուած Բանն*[9]*՝ ոչ կարելով ընութեամբ Աստուածութեամբն*[10] *խոնարհել*[11] *մինչեւ ի մահ, առ Ինքեան ի Մարիամայ անձնաւոր մարմին, զկարելին խոնարհել մինչեւ ի մահ, որ է պատկեր ծառայի:*

8 Ապողինար. *Աստուած ուրեմն մեռաւ յաղագս մեր:*

Ուղղափառ. *Աստուած՝ միացուցեալ*[12] *Ինքեան մարմին հոգեւոր, զկարելին մեռանել: Վասն զի ոչ եթէ*[13] *ընութեամբ Աստուածութեամբն*[14] *վասն*[15] *մեր մեռաւ, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն:*

Ապողինար. *եթէ հոգի բանական ունէր մարմինն՝ ոչ Աստուած, այլ մարդ մեռաւ:*

Ուղղափառ. *որ ի մարմնոյ բաժանումն մա՞հ ասի, թէ՞ ոչ:*

Ապողինար. *այո:*

Ուղղափառ[16]. *զոր աւրինակ*[17]՝ *ոչ կարէ ասել Աստուած ի գերեզմանի*[18] *եւ ի թաղման*[19] *լինել, եթէ ոչ ունէր զեղեալ մարմինն, սոյնպէս ոչ ասացաւ*[20]՝ *բաժանեալ*[21] *ի մարմնոյ*[22]*. ամենայն ուրեք էր եւ զամե|373ա|նայն բովանդակէր, եթէ ոչ ունէր զբաժանելին հոգին, ընդ որում եւ ուրոց ի դժոխս էին՝ աւետարանաց: Վասն զի յաղագս* [23]*որոյ մերկանալ ի մարմնոյ ասի*[24] *եւ ի դժոխս*[25] *լինել: Եւ այս է յաղագս մեր, Աստուած ի գերեզմանի եւ-*

---

[1] E *որ... եկն*] *զոր ետն յաղագս մեր* Z_4 *որ... է*] *ուրեմն յաղագս մերոյ է*
[2] EHY *խոնարհեցոյցն*
[3] EZ_4 *առնլով*
[4] EZ_4 *կերպիւն*] *պատկերաւն*
[5] Z_4 *տուաւ*] *գտաւ*
[6] E *մարդ*]
[7] E *որդին*] + *Աստուծոյ*
[8] EHY *Մարիամայ*] *մարմնոյ*
[9] EHY *բանն*]
[10] Z_4 *աստուածութեանն*
[11] Z_4 *խոնարհիլ*
[12] Z_4 *միացուցանելով*
[13] EZ_4 *եթէ*]
[14] E *աստուածութեան* Z_4 *աստուածութեանն*
[15] Z_4 *վասն*] *յաղագս*
[16] E *ուղղափառ*] + *արդ*
[17] EZ_4 *աւրինակ*] + *ուրեմն*
[18] Z_4 *գերեզմանին*
[19] EZ_4 *թաղմանն*
[20] E *ասացաւ*] + *եթէ*
[21] E *բաժանեցաւ*
[22] Z_4 *մարմնոյ*] + *զի*
[23] E *որոյ մերկանալ*] *նորա գնալ* Z_4 *նորա եւ գնալ*
[24] Z_4 *ասի*
[25] Y *զդժոխս*

դեալ՝ ի ձեռն մարմնոյ, եւ ի դժոխս լեալ[1]՝ ի ձեռն հոգւոյ[2]:

Ապողինգար. *ես հաւատացի, թէ Աստուած Բանն իւրով մերձաւորութեամբն հոգիացոյց զմարմինն եւ պէտս ինչ ոչ ունէր հոգւոյն:*

Ուղղափառ. *որպէս ի խաչիլն եւ ի թաղիլն, եւ յառնելն պէտս ունէր մարմնոյ, զի մի՛ կարծեաւք[3] խաչն լինիցի, այլ ճշմարտութեամբն. նոյնպէս ի մեռանելն եւ ի դժոխս լինել պէտս ունէր հոգւոյն: Քանզի յաղագս որո՞յ[4] ասացաւ, [5]եթէ՝* «սկսաւ տրտմել եւ հոգալ» *(Մտթ. Ի.Զ. 37) մինչեւ ի մահ: Յաղագս մարմնո՞յ անդգալոյ[6], եթէ՞ բանին Աստուծոյ:*

Ապողինգար. *եւ[7] մեք ասեմք, եթէ զգայութիւն[8] ունէր մարմինն, որով եւ զգայր չարչարանացն[9]:*

Ուղղափառ. *եւ մարմին զգայութիւն[10] ունելով հոգեւոր է: Քանզի եւ[11] առանց հոգւոյ եւ[12] անզգայ է[13]: Զի[14] որ խոնարհեցոյց զինքն մինչեւ ի մահ եւ մեռաւ, Աստուած էր[15], ոչ բնութեամբ Աստուածութեանն մեռանելով[16], այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: Վասն զի զմարդկութեանն զչարչարանս իւր[17] համարեալ[18] չարչարանս[19]: Եւ զոր աւրինակ[20] անկարելի[21] բեւեռել զՆա ի խաչին[22] եւ պատիլ[23] պաստառակալաւ, եւ դնիլ ի գերեզմանի՝ առանց մարմնոյ, նոյնպէս անկարելի է[24] Նմա տրտմելն[25] առանց հոգւոյն[26] բանական, քանզի [27]անբան անճն ոչ տրտմի զյառաջագոյն [28]անգիտելով զմահ, այլ իբրեւ զարջառ ի սպանումն ածի[29] եւ կամ իբրեւ զյայլ ինչ յանբանից:*

9 Ապողինգար. *ոչ ուրեմն է մարդ Որդին Աստուծոյ, այլ ի [30]մարդում[206] է[31], եւ [32]անկար է[33], որ ի մարդումն է[34] լեալ[35]՝ զնա գոլ Աստուած[207] [36]եւ մարդ:*

Ուղղափառ. *ասես լեալ զԲանն մարմի՞ն, թէ՞ ոչ:*

---

[1] Z_4 *լինել*
[2] Y *հոգոյ*
[3] Y *կարծեւք*
[4] Z_4 *որոյ*] *ոյր*
[5] Z_4 *եթէ սկսաւ*]
[6] Z_4 *անզգալոյ*] *զգալոյ*
[7] E *եւ*]
[8] Y *սգայութիւն*
[9] Z_4 *զչարչարանացն*
[10] Z_4 *զգայութեան*
[11] EZ_4 *եւ*]
[12] Z_4 *եւ*]
[13] HYZ_4 *է*] + *որպէս*
[14] Z_4 *զի*]
[15] HY *էր*] Z_4 *է*
[16] HYZ_4 *մեռանելով*]
[17] E *իւրն*
[18] EZ_4 *համարեցաւ*
[19] E *չարչարանս*]
[20] Z_4 *աւրինակ*] + *էր*
[21] E *անկարելի*] + *էր*
[22] HY *խաչին*] *փայտին*
[23] EZ_4 *պատել*
[24] EZ_4 *է*] *էր*
[25] E *տրտմել*] + *եւ հոգալ*
[26] Y *հոգոյ*
[27] Z_4 *անբան անճն*] *անբանականն*
[28] Z_4 *անգիտանալով զմահն*
[29] E *ածի*] *ածեալ լինի* Z_4 *ածաւ*
[30] Z_4 *մարդումն*
[31] EZ_4 *է*]
[32] E *անկար է*] *անկարելի*
[33] Z_4 *է*]
[34] Z_4 *է*]
[35] Z_4 *լեալ*]
[36] EZ_4 *եւ մարդ*]

Ապողինար. «Բանն մարմին եղեւ» *(Յովհ. Ա. 14) գրեալ է:*

Ուղղափառ. *փոփոխեա՞լ ի մարմին, թէ՞ ի մարմնի լինելով:*

[1]Ապողինար. *ի մարմնի լինելով:*

Ուղղափառ[2]. *Թէ անկարելի էր Նմա մարդ լինել՝ լինելով ի մարդ [3]եւ անկարելի էր Նմա մարմին [4]լինել*[208]՝ *լինելով ի մարմնի: Իսկ եթէ ի մարմնի լեալ*[209]՝ *մարդ ասի լեալ*[5]՝ *ոչ փոփոխելով*[6] *ի մարդ:*

Ապողինար. *ո՞վ էր, որ ասէր*[7]՝ «Աստուած իմ, Աստուած իմ՝ ընդէր թողեր զիս» (Մտթ. ԻԷ. 46): *Աստուած բա՞նն*[8] *եւ*[9] *եթէ՞ մարդն:*

Ուղղափառ. *ես*[10] *եւ զԹաղումն մարմնոյն եւ զգեստ Նորա ասեմ*[11] *Բանին ոչ բնութեամբ Աստուածութեանն, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն:* [12]*Նոյնպէս զձայնս*[13] *զանձնականս եւ զչարչարանս զանձնականս եւ*[14] *զտրտմութիւնն*[15] *եւ*[16] *զոփալն*[17], *եւ որքան ասի վասն*[18] *Նորա յԱւետարանին*[19]՝ *Աստուծոյ Բանին ասեմ, ոչ բնութեամբ Աստուածութեանն, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: Քանզի նոյն ինքն մարմին Նորա ոչ բնութեամբ Աստուածութեամբ*[20] *էր մարմին Նորա, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: Արդ, զոր աւրինակ զմարմինն Իւր առնէ՝ ասելով, թէ՝* [21]*ոչ կերիցէք* [22]*զԻմ մարմինս* (Հմմտ. Յովհ. Զ. 51)*: Սոյնպէս եւ զոգին Իւր առնէ, ասելով՝ զոգի Իմ ոչ ոք բառնայ յԻնէն* (Հմմտ. Յովհ. Ժ. 18)*: Նոյնպէս եւ զչարչարանս երկաքանչիւրոցն ընտանեցուցանէ, քանզի որպէս Նորա մարմինն տնաւրինաբար, նոյնպէս եւ Նորա Թաղումն մարմնոյն տնաւրինաբար: Եւ, զոր աւրինակ, անձն Նորա տնաւրինաբար, զի եւ Թաղումն մարմնոյ Նորա՝ Բանին Թաղումն տնաւրինաբար, եւ ձայն անձին Նորա՝ Բանին ձայն տնաւրինաբար: Քանզի Ինքն էր*[23] *Բանն՝ ձայնելով*[24] *զանձինն յատկութիւն*[25]*:*

10 Ապողինար[26]. *եւ մեք ասեմք, եթէ մարդասէրն*[27] *Աստուած*[28] *Բանն մարդ լեալ արժանի արար՝*

---

[1] HY *Ապողինար… լինելով*]
[2] HY *ուղղափառ*] E + *ասէ*
[3] Z_4 *եւ… մարմնի*]
[4] Z_4 *լինեալ* EHYZ_4 + *մարմին ասի լեալ ոչ փոփոխելով ի մարմին եւ ի մարդ լեալ*
[5] EZ_4 *լեալ*] *լինել*
[6] HY *փոփոխելով*] + *ի մարմին եւ ի մարդ լեալ մարդ ասի լեալ ոչ փոփոխելով* Z4 + *ի մարդ լեալ ոչ փոփոխելով*
[7] Z_4 *ասէրն*
[8] E *բանն*] *բան է*
[9] EZ_4 *եւ*]
[10] EHY *ես*] *եւս եւ*
[11] A *ասեն*
[12] Y *նոյնպէս… եւ*] *քանզի նոյն ինքն մարմին նորա*
[13] Z_4 *զձայնս*] *զձայնականս*
[14] Z_4 *եւ*]
[15] Y *տրտմութիւնն*
[16] Z_4 *եւ*]
[17] Y *զոփալն*] + *զչարչարանս զանձնականս*

[18] Z_4 *վասն*] *յաղագս*
[19] Z_4 *յԱւետարանսն*
[20] Z_4 *աստուածութեանն*
[21] E *ոչ… մարմինս*] *այս է մարմին իմ*
[22] Z_4 *զիմ մարմին*] *զմարմին իմ*
[23] EHY *էր*] *ասէ*
[24] EHY *ձայնելով*]
[25] Z_4 *յատուկ*
[26] HY *Ապողինար*] + *եւ*
[27] HY *մարդասէրն*] *ամէն*
[28] Z_4 *աստուծոյ*

մարմին առնելով[1] *ի սուրբ*[2] *կուսէն Մարիամայ, եւ էր Աստուած մարդացեալ*[3]՝ *իբրեւ զմարդ տեսեալ*[4]*:*

Ուղղափառ. *մի՛ ասէր Աստուածոյ Բանին*[5] *մարդասէր, այլ մանաւանդ*[6]՝ *մարմնասէր, քանզի եթէ ոչ արժանի արար միանալ ի մարդ*[7] *զիա՞րդ մարդասէր էր*[8]*:*

Ապողինար[9]. *սիրելով զմարդն*[10] *մարդկային մարմնով*[11] *միացաւ*[12]*, զի իցէ նոյն ինքն Աստուած եւ մարդ:*

[13]Ուղղափառ[210]. *ոչ*[14] *եւս մարդկային մարմին է, որ ոչ անձնաւոր բանական: Քանզի զիա՞րդ ոչ անձնացեալն անձամբ բանական՝ նաւ մարմինն մարդկային*[15] *կարաց*[16] *գոլ: Քանզի մարմինն մարմին է*[17]*, եւ անձն անձն է*[18]*: Եւ յայնժամ մարդ ասեմ*[19]*, յորժամ բանականաւ եւ անձամբ* |374ա| *մարմնանայ* [20]*եւ մարմինն անձնանայ: Արդ, ոչ եւս*[21] *մարդկային մարմինն, որ ոչ հաւասարեաց*[22] *հոգւոյն*[23] *բանականի:*

Ապողինար[24]. *երկրային մարմին յորժամ ինչ առընկալցի անձն բանական՝ մարդ լինի:* [25]*Իսկ յորժամ անբան անձն առընկալցի, այլ կենդանին*[26] *ի մարդումն*[27] *լինի: Եւ յայնմ*[28] *նիւթոյ Տէր Ինքեան ստեղծանելով*[29] *մարմին, եւ զնոյն կենդանացուցեալ Իւրով բնութեամբ որպէս բնաւորեցաւ, անձն ունել*[30]*, հաւասար*[31] *կատարեալ եւ նմա զԻւրն գաւրութիւն տալով՝ առնէր*[32] *կենդանի Աստուած*[33]*: Աստուած՝ ըստ տեսակի եւ մարդ՝ ըստ նիւթոյն*[34]*:*

Ուղղափառ[35]. *ըստ տեսակին ոչ իմանամ, կամիմ*[36] *ասել՝ ըստ Աստուածութեանն:*

Ապողինար. *մարմինն կերպարանեալ՝ աստուածայնովքն*[37] *պայծառացեալ գաւրութեամբք*[38]*:*

---

[1] Y *առնլով*
[2] Z_4 *սրբոյ*
[3] Z_4 *մարդացեալ*] *մարմնացեալ*
[4] EZ_4 *տեսեալ*] *գտեալ*
[5] HYZ_4 *բանն*
[6] Z_4 *մանաւանդ*] + *ասա*
[7] A *մարդ*] *մարմին*
[8] Z_4 *էր*]
[9] Y *Ապողինար*]
[10] EZ_4 *զմարդն*] + *ի*
[11] E *մարմին* Z_4 *մարմնի*
[12] E *միացեալ*
[13] Y *ուղղափառ*]
[14] E *ոչն* E + *է*
[15] Z_4 *մարդոյ*
[16] Z_4 *կարասցէ*
[17] E *է*]
[18] EHY *է*]
[19] EZ_4 *ասի*
[20] HY *եւ մարմինն անձնանայ*]
[21] E *եւս*] *ոք*
[22] E *հաւասարաւ*
[23] H *ոգւոյն*
[24] HY *Ապողինար*]
[25] E *իսկ յորժամ*] *եւ եթէ* Z_4 *եթէ*
[26] Z_4 *կենդանի*
[27] EZ*4 մարդոյ*
[28] E *յայնմ*] *յայս*
[29] A *ստեղծանելոյ*
[30] E *ունել*] *առնլով*
[31] Z_4 *հաւասար*
[32] Z_4 *առնէ*
[33] E *աստուած*]
[34] Z_4 *նիւթոյ*
[35] Y *ուղղափառ*] *ապողինար*
[36] E *կամիս*
[37] H *աստուածայնաւքն* Y *աստուածայնօքն*
[38] EZ_4 *զօրութեամբք*

Ուղղափառ. [1]*զաստուածայինն ուրեմն զզաւրութիւն տեսա՞կ ասես:*

Ապողինար. *այո:*

Ուղղափառ. *զի յորժամ ինչ ի յերկրային մարմնոց*[2] *առցէ անձն բանական՝ մարդ լինի, յայնժամ եւ*[3] *մարդկային մարմինն լսի եւ լինի: Բայց ոչ առնլով զանձն բանական, ոչ մարդկային մարմին է*[4]*: Որ ոչ*[5] *է մարդկային մարմին՝ զիա՞րդ ասես ըստ նիւթոյն, նիւթոյն*[6] *յայնժամ մարդկային*[7] *եղեւոյ, յորժամ անձն բանական առընկալցի: Ես*[8] *ընթերցայ զվարդապետին ձերոյ զԱպողինարի*[9] *զխոստովանութիւն, յորում հաստատեալ ասէ զմարմինն* [10]*Տեառն*[211] *Մարիամայ: Եւ զՄարիամ՝ մեզ: Ապա ուրեմն համաբանութիւն մեզ*[11] *Տէրունական մարմինն, վասն զի եւ մարդկային:*

11 Ապողինար. *ընդէ՞ր*[12] *ասես Տէրունական մարմին*[13]*, զոր երբեմն*[14] *մարդոյ*[15] *կազմիցես*[16]*:*

Ուղղափառ. [17]*ես եւ զմարմինն Տէրունական ասեմ, եւ զանձն Տէրունական, եւ զմիտսն Տէրունական*[212]*, եւ զարիւնն Տէրունական,* [18]*եւ զթաղումն Տէրունական, եւ զմարդն բոլորովին*[19] *Տէրունական ասեմ*[20]*՝ միաւորութեամբ Աստուածն Բանի: Այսպէս, որպէս*[21] *մի*[22] *Տէր լսես*[23] *զնոյն ինքն զԱստուած եւ զմարդն: Եւ*[24] *երբեմն զնոյն ինքն բովանդակ Աստուած եւ Տէր լսես*[25]*, եւ*[26] *երբեմն զնոյն բովանդակ մարդ: Քանզի ինքն յաղագս Իւր ասէ. զի՞* «խնդրէք զիս սպանանել, մարդ, որ զճշմար-|374բ|տութիւն ձեզ խաւսեցայ» (Յով. Ը. 40)*:* *Եւ Պաւղոս՝ մարդ.* «Յիսուս Քրիստոս երէկ եւ այսաւր, նոյն եւ յաւիտեանս» (Եբր. ԺԳ. 8)*:* *Եւ զնոյն զայս մարդ չաւշափելով Թովմաս՝ ասէր.* «Տէր իմ եւ Աստուած իմ» (Յով. Ի. 28)*:* *Եւ նմանաբար Պաւղոս ասէ.* «յորոց հարքն, յորոց եւ Քրիստոս ըստ մարմնոյ, որ է ի վերայ ամենայնի Աստուած՝ աւրհնեալ յաւիտեանս. ամէն[28]» (Հռ. Թ. 5)[213]*:*

---

[1] HY *զաստուածային (զաստուած* Z_4*) ուրեմն զզօրութիւն*] *զծառայի ուրեմն զկերպարան*

[2] Z_4 *մարմնոյն*

[3] Z_4 *եւ*]

[4] Y *է*] *եւ* EZ_4 + *եւ*

[5] Z_4 *ոչն*

[6] HY *նիւթոյն*] Z_4 *նիւթոյս*

[7] HY *մարդկային*]

[8] Z_4 *ես*] + *եւ*

[9] Y *զԱպողինարի*]

[10] HY *Տեառն*

[11] Z_4 *մեզ*] + *է*

[12] Y *ընդէր ասես*]

[13] Y *մարմինն*

[14] Z_4 *երբեմն*] *երբեք*

[15] E *մարդոյն*

[16] EZ_4 *կազմեսցես*

[17] Z_4 *ես եւ*] *եւ ես*

[18] E *եւ զթաղումն Տէրունական*]

[19] HY *բոլորովիմք*

[20] Z_4 *ասեմ*]

[21] E *որպէսզի*

[22] HYZ_4 *մի*] *ի*

[23] E *լսեմ*

[24] Z_4 *եւ*]

[25] Z_4 *լսել*

[26] Z_4 *եւ*]

[27] HYZ_4 *ամենեցուն*] *ամենայնի*

[28] Z_4 *ամէն*]

Արդ, Աստուած եւ մարդ[1]՝ *Բանն յաղագս հաճոյութեան*[2] *միաւորութեանն: Քանզի* «որ յարին ի Տէր, մի հոգի է[3]» (Ա · Կոր · Զ · 17), *բազում եւս*[4] *առաւել՝ յորժամ Տէրն ասի լեալ մարդն*[5]՝ *ոչ կորուսանելով զդոլն Աստուած*[6], *այլ*[7] *նոյն ինքն Աստուած եւ մարդ: Աստուած յաղագս բնութեան, իսկ*[8] *մարդ յաղագս հաճոյութեան ընդունելով* [9]*զմարդկութիւնն*[214]*:*

[1] Z_4 *մարդ*
[2] E *հաճութեան*
[3] E է] *են*
[4] EZ_4 *եւս*
[5] Z_4 *մարդ*
[6] E *Աստուած*] + է
[7] E *այլ*]
[8] E *իսկ*] *եւ*
[9] Z_4 *զմարդկութիւնն*] + *որում փառք յաւիտեանս*

Ի. |166ա| [215]ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԲԱՐՍՂԻ ԵՒ ԳՐԻԳՈՐԻ ՁՀԱՒԱՏՈՑ[1]

[2]Բարսէղ *ասէ. կարողութիւն իցէ՞, արդեաւք[3], պատմել ինձ[4] յաղագս Որդւոյ[5] նախ քան զլինել[6] աշխարհի:*

Գրիգոր *ասէ. եթէ ոք զկնի Հաւր եւ յետ Որդւոյ[7] էր պատմեսցէ, քանզի պարտ եւ արժանի է նախ պատմողին զոլ, զորոյ զծնելութիւնն պատմէ, զի Հայր լռեաց աւանց ճառելոյ:*

Բարսէղ *ասէ. զիա՞րդ ասեն ոմանք գիտել եւ պատմել:*

Գրիգոր *ասէ. եթէ գիտիցեն պատմել[8] եւ լսին[9], եթէ լուան՝ յայտնեցան, եթէ յայտն|166բ|եցան՝ յայտնեալ էր արդեաւք[10] գիտութիւն լսողացն[11]:*

Բարսէղ *ասէ. երեւելիք[12] են, զոր յաղագս գիտութեանն ասեն:*

Գրիգոր *ասէ. զի՞նչ ասեն:*

Բարսէղ *ասէ. ասեն [13]զՈրդի ծնեալ առանց հասման[14], առանց բաժանելոյ, առանց մեկուսանալոյ, անապականաբար, եւ զայս լեալ[15] պատմութիւն[16] գիտութեան ծնանելոյն, իսկ զազգն[17] նորա ո՞ պատմեսցէ, առին[18] ի դուդնաքեայ եւ ոչ յաղագս ոչ ոք:*

[19]Գրիգոր *ասէ[20]. [21]ոչ ոք իցէ ծնելութեանն[22] մերձ, զաւրինակ[23] ծնելութեանն ոչ պատմէ, եւ աւրինակ ծնելութեանն[24] յոչ այսպիսոյն[25] յայտնի[26] արդեաւք[27] զիարդ[28] զաւրինակն եւ կամ այսպէս: Արդ, եթէ ամենայն այսպէս, ասացեն[29], [30]այսուհետեւ եւ[31] զիարդ զաւրինակն եւ կամ այսպէս զբանն ասաց Պաւղոս առաքեալ՝ ինքեան ոչ հասու եղեալ, եւ ասէ, ես զիս ահա ինքն ոչ վարկանիմ հասու եղեալ[32], թող թէ Աստուծոյ բնութեանն եւ [33]այնպիսի էր, [34]որով Քրիստոսն խաւսէր, մի գուցէ նորաձեւս առնելով ոչ հոգի կատարեալ ունելով՝ [35]ասասցեն ստեղծական, զի զոր Հայր լռեաց, Որդի դադարեաց, Հոգին Սուրբ ոչ ասաց՝*

---

[1] EY *Բարսղի եւ Գրիգորի խնդիր յաղագս ուղղափառ հաւատոյ հարցմունք եւ պատասխանիք*
[2] H *Բարսեղ ասէ*]
[3] C *արդօք* EY *արդեւք*
[4] RHY *ինձ*] *ինչ*
[5] A *որդոյն* C *որդո*
[6] C *զլինելն*
[7] A *որդոյ*
[8] D *պատմել*] *պատել* EY *պատմեն*
[9] C *լսան* Y *լսեն*
[10] C *արդաւք*
[11] A *լւան* CEY *լսողաց* D *լսօղաց*
[12] CD *երեւելիք*] *երանելիք*
[13] Y *ծնեալ զորդի*
[14] C *հասման*] *հատման* E *հոսման*
[15] B *լիեալ* C *լիել*
[16] Y *զպատմութիւն*
[17] HY *զազգն*] *զազգատոհմն*
[18] CHY *առին*] *առ ինչ*
[19] B *Գրիգոր ասէ*]
[20] C *ասէ*] + *որ*
[21] EHY *ոչ ոք*] *որ ոչ* E *ոչ ոք իցէ*] *որ չիցէ ոք*
[22] HY *ծնելութիւն*
[23] HY *զաւրինակ*] *զզօրութիւն*
[24] HY *ծնելութեանն*] + *ոչ ի*
[25] HY *այսպիսւոյ*
[26] Y *յայտնի*] + *այլ արեւքն*
[27] C *արդաւք*
[28] HY *զիարդ*] + *եւ*
[29] HY *ասացին*
[30] Y *այսուհետեւ... եւ*]
[31] CD *եւ*]
[32] HY *եղեալ*] *լեալ*
[33] C *այնպիսի էր*] *այնպէս այր*
[34] Y *որով Քրիստոսն*] *որովսն*
[35] HY *ասիցեն ստեղծականս*

նոքա այսուհետեւ[1] *զինչ ասասցեն*[2]*, զոր ոչն ունին, բայց այլ իմն է ասելն նոցա. ոչ այսպէս փոխանակ այսպէս ուսուցանելոյ: Արդ, խելագարեալք*[3] *ուրեմն*[4] *զինքեանց*[5] *անճինս զանխլանան*[6] *եւ զիւրեանց զանգիտու-*
|167ա|*թեանն զախտն առողջութիւն գիտութեան կարծեն՝ ոչ գիտելով,* [7]*թէ յոյժ սաստկապէս ի*[8] *հաւաստի գիտութենէն*[9] *զանազանանայ*[10]*, վասն զի* [11]*հաւատոյն յայտիցն, առանց քննելոյ յանդիմանութիւն ոչ երեւեցաւ: Իսկ գիտութիւն՝ հասանելեացն հարցաքննաբար հաւանութիւն՝* [12]*իբրեւ տեսանելեաց յանդիմանութիւն:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ է* [13]*Սկիզբն Սկզբանն:*

Գրիգոր *ասէ. Առաջին Պատճառ Երկրորդ Պատճառին*[14]*, որպէս ոմանք ասեն:*

Բարսէղ *ասէ. նոյն ինքն ասացեալն Երկրորդ Պատճառ բնութեամբ բնակեցաւ յարգանդին Մարիամու:*

Գրիգոր *ասէ*[15]*. որպէս* [16]*նախ քան զիս կանխաւ ասացաւ*[17] *բնութեամբ:*

Բարսէղ *ասէ. եւ ոչ բոցակիզեաց զանդամս*[18] *կուսին Մարմնոյ*[19]*՝ իբրեւ*[20] *զհուր ծախող եւ անմերձանալի:*

Գրիգոր *ասէ. ոչ բոցակիզեաց, այլ եւ ոչ դուզնաքեայ այրեաց յինեանմսեայ ժամանակի*[21] *երկայնութեամբն:*

Բարսէղ *ասէ. զիա՞րդ ոչ այրեաց տկարութեամբ բնական զաւրութեամբն*[22]*, եթէ փոփոխմամբ:*

Գրիգոր *ասէ. որպէս ոչ* [23]*զերից մանկանցն ի հնոցին*[24] *հրոյն, որպէս մորենոյն բորբոքելոյ եւ ոչ այրեցելոյ՝ իբրեւ ոսկի*[25] *ի*[26] *հուր*[27]*:*

Բարսէղ *ասէ. յոյժ աւտար եւ անընտանի*[28] *Աստուծոյ եւ մարմնոյ անընտել եւ ամենեցուն* |167բ| *հաւատալի*[29] *փոքր ինչ կարաւտ*[30]*:*

Գրիգոր *ասէ. ոչ թուի*[31] *քեզ աւտար գոլ անփորձ ի ամուսնութեան ծնանել*[32] *եւ զկնի ծնանելոյն՝ ծնողին*[33] *կոյս գտանել*[34]*:*

---

[1] HY *այսուհետեւ*] *այնուհետեւ*
[2] HY *ասիցեն*
[3] HY *խելագարեալք*
[4] H *ուրեմն*] *ումեմն*
[5] Y *զինքեանց*] *զիւրեանց*
[6] E *զանխլանան*] *զանխոյանան*
[7] HY *թէ յոյժ*]
[8] D *ի*]
[9] E *գիտութեանն*
[10] C *զանազանեցան* E *զանազան* HY *զանազանեաց*
[11] E *հաւատ անյայտիցն*
[12] C *իբրեւ... յանդիմանութիւն*]
[13] C *սկիսբն սկսբանն*
[14] C *պատճառին*] + *բնութեամբ*
[15] A *ասէ*]
[16] Y *նախ քան*]
[17] Y *ասաց*
[18] C *զանդամ*
[19] E *մարմնոյ*] *Մարիամու*
[20] HY *իբրեւ*] *որպէս*
[21] HY *ժամանակն*
[22] H *զաւրութեանն* Y *զօրութեանն*
[23] HY *զերիս մանկունսն*
[24] Y *հնոցի*
[25] Y *զոսկի*
[26] Y *ի*]
[27] C *հուր*] *հրո*
[28] AH *անընտանի*] *անընդել*
[29] HY *անհաւատալի*
[30] HY *կարաւտ*]
[31] AC *թւի*
[32] C *ծնանիլ*
[33] A *ծնաւղին*
[34] HY *գտանիլ* HY + *մնալ*

Բարսէղ *ասէ*[1]*. ուստի՞ ծանիցուք, եթէ բնութեամբ* [2]*եւ ոչ գաւրութեամբ ի ստորինսս*[3] *էջ:*

Գրիգոր *ասէ. ածեմ քեզ զԵրեմիաս հաւանեցուցանել զքեզ:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ ասէ յԵրեմիան*[4]*:*

Գրիգոր *ասէ. սա Աստուած մեր ոչ համարեսցի*[5] *առ*[6]*. սա, այլ*[7] *եգիտ գամենայն ճանապարհս իմաստութեան եւ ետ զնա Յակոբու ծառայի Իւրոյ*[8] *եւ Իսրայելի*[9] *սիրեցելոյ*[10] *Իւրում: Սա է*[11]*, որ*[12] *ետ յայնժամ զիմաստութիւն Յակովբու*[13]*, զկնի այսորիկ*[14] *ի վերայ երկրի երեւեցաւ եւ ընդ մարդկան չրջեցաւ, մարդ երեւեալ ճեւով իբրեւ զմեզ*[15] *խոնարհեցոյց զինքն (տե՛ս Փղ. Բ. 7-9), որպէս առաքեալն ասէ, եւ մարդ*[16] *եւ ո՞ ծանիցէ զնա եւ դարձ չաղկապէ այլոյ*[17] *երեսաց՝ որպէս թէ ասասցէ*[18]*, թէ՝ Աստուած*[19] *եւ մարդ է: Եւ ո՞ ծանիցէ զնա:*

Բարսէղ *ասէ. Նա զմարմինն զգենլով*[20] [21]*զնոյն*[22] *պատկեր ինքեան փոփոխեաց:*

Գրիգոր *ասէ*[23]*. Հանդերձ մարմնովն ամբարձաւ*[24]*, հանդերձ մարմնովն նստի, հանդերձ մարմնովն գայ,* |168ա| *որպէս տեսին*[25] *առաքեալքն՝ երթալ*[26] *յերկինս:*

Բարսէղ *ասէ. եւ ոչ մի զանազանութիւն*[27] *ընդ գիտութեան տեսանի յինքեան եւ ի մարմնի:*

Գրիգոր *ասէ. եթէ զանազանութիւն՝ աննմանութիւն, եթէ աննմանութիւն՝ ոչ պարզութիւն, եթէ ոչ պարզութիւն՝ ի բազմաց դրութիւն*[28]*: Ապա զի մի այդպիսի*[29] *անտեղեաւքդ Որդի վարկցի*[30]*, ամբարձեալ յերկինս*[31] *եւ եդեալ զմարմինն*[32]*՝ որպէս Մարկեղեայ*[33] *Գաղատացւոյ*[34] *թուեցաւ*[35] *ասել եւ այնուհետեւ զերեզմանն յերկնի եւ ապականումն*[36] *մարմնոյ եւ երկրորդ առումն մարմնոյ: Եւ միւս անգամ նոյնպէս գայցէ՝ որ-*

---

[1] A *ասէ*]
[2] CHY *եւ ոչ գաւրութեամբ*]
[3] C *ստորինս*
[4] C *Երեմիաս* HY *յԵրեմիաս*
[5] H *համարեցի*
[6] C *առ*]
[7] H *այլ*]
[8] CY *Իւրում*
[9] B *Իսրայէղի*
[10] HY *սիրեցելոյ*] *ընտրելոյ*
[11] DY *է*]
[12] D *որ*]
[13] H *Յակոբայ*
[14] HY *այսորիկ*] *այնորիկ*
[15] Y *զմեզ*] *զմարդ*
[16] Y *մարդ*] + *է*
[17] E *այլոցն*
[18] CEHY *ասիցէ*
[19] C *Աստուած*] + *է*
[20] C *զգենլոյ*] *սգենլով*
[21] Y *նոյնապատկերն*
[22] C *նոյն*
[23] A *ասէ*]
[24] DHY *ամբարձաւ*] *համբարձաւ*
[25] E *տեսին*] + *զնա*
[26] H *երթալ*
[27] BCDEHY *ընդ գիտութեան*] *ընդդիմութեանն*
[28] Y *դրութիւն*] + *եւ*
[29] HY *այդպիսի*] *այնպիսի*
[30] H *վարկցի*] *վարեսցի*
[31] HY *յերկին*
[32] HY *զմարմին*
[33] E *Մարկեղ* E + *զի*
[34] A *գաղատացոյ* C *գաղատացո* HY *գաղատացւոց*
[35] AC *թեւեցաւ* H *թռուցաւ*
[36] HY *ապականումն*] *ապականութիւն*

պէս եւ[1] ի վեր՝ հանդերձ մարմնովն, սնոտի[2] եղեալ[3] աստ կանխաւ լեալ յարութիւն: Այլ զի[4] յայնմանէ փախչելոյն ներեաց[5] զինքն, մատոյց, անարատ նստի ընդ Հաւր՝ առ ոտս դատապարտեալ[6] զայնոսիկ, որք ընդ նահատեայն[7] եւ ապողեայն[8]. յաղագս մատուցանելոյն[9] նոցա հուր[10] աւտար երկնային հրովն տանջեալք (Ղեւ·ժ·1-2): Եւ կամ՝ դարձեալ Հայր ներէր զառաջինն յաջմէ [11]զաթոռ աննմանոյն բերել[12]:

Բարսէղ *ասէ. մի՛ կարծէր զիս թերահաւատութեամբ[13] հարցանել, այլ ըստ գրեցելումանն[14], թէ՝ չրթունք քահանային[15] զի[16] պահեցեն զգիտութիւն եւ աւրէնս խնդր|168ք|եսցեն ի նմանէ, զի հրեշտակ Տեառն ամենակալի է: Արդ, այնպէս բնութեամբ[17] երեւեցաւ կուսին ամենեւին[18] եւ տեսաւ ի նմանէ, որպէս ի նմա արժանի արար բնակիլն[19]:*

Գրիգոր *ասէ. ոչ Ինքն նմա երեւեցաւ, եւ ոչ զՆա ետես:*

Բարսէղ *ասէ. եթէ այդպէս է՝ եւ ոչ բնակեցաւ ի նմա:*

Գրիգոր *ասէ. վասն զի եւ[20] զմեր ինքեան[21] ոգի[22] ոչ տեսանեմք[23], եթէ ո՞չ ունիմք[24] զնա:*

Բարսէղ *ասէ[25]. գիտեմք, եթէ ունիմք հոգի:*

Գրիգոր ասէ. գիտէր եւ Մարիամ, եթէ ի ներքս ի նմա Աստուած է: Այլ որք ունինն զհոգին[26]՝ ի նորա գաւրութենէն իմանան, թէպէտեւ ոչ տեսանեն զհոգին:

Բարսէղ *ասէ. սուրբքն զԱստուած տեսին եւ զհոգին ոչ տեսանեն:*

Գրիգոր *ասէ. ոչ տեսին[27]:*

Բարսէղ *ասէ. Աբրաամ[28] առաջին քանզի[29] երեւեցաւ, ասէ, Աստուած Աբրաամու[30]:*

Գրիգոր *ասէ. երեւեցաւ Աստուած ոչ բնութեամբ, այլ երեւմամբ լուսոյ, քանզի Տէր[31], ասէ, Աբրաամ[32] ցնծացաւ[33] տեսանել զաւր*

---

[1] HY *եւ*]
[2] HY *սնոտի*]
[3] H *եղեալ*] *ելեալ*
[4] H *զի*] + *եւ*
[5] A *ներեա*
[6] HY *դատապարտեաց*
[7] C *նօատայն*
[8] DY *ապօլեայն* H *ապաղեայն*
[9] C *մատուցանելո* Y *մատուցանելոյ*
[10] Y *հուր*] *հօր*
[11] HY *զաթոռաս նմանուոյն*
[12] D *բերեալ*
[13] Y *թերահաւատութեամբ*] *անհաւատութեամբ*
[14] C *գրեցելումն*
[15] HY *քահանայի*
[16] HY *զի*
[17] Y *բնութեամբն*
[18] HY *ամենեւին*]
[19] CEHY *բնակիլ*
[20] Y *եւ*]
[21] E *ինքեան*]
[22] E *ոգիս*
[23] H *տեսանեմք*] + *մի*
[24] H *ունիցիմք* Y *ունիցին*
[25] A *ասէ*]
[26] HY *զհոգին*] + *սուրբ*
[27] HY *տեսանեն*
[28] H *Աբրահամ*
[29] Y *քանզի*] + *ասէ*
[30] H *Աբրահամու*
[31] C *Տէրն*
[32] Y *Աբրաամ*] + *հայր ձեր*
[33] CHY *ցնծացաւ*] *ցանկացաւ*

իմ՝ ետես, վասն զի եւ[1] առ մեզ լոյս աւր կոչի:

Բարսէղ ասէ. եւ ոչ Յակովբ[2] ետես, որ ասացն[3]՝ տեսի զԱստուած դէմ յանդիման եւ ապրեցաւ անձն իմ (Ծն. ԼԲ. 30):

Գրիգոր ասէ. երեւումն ետես իբրեւ զմարդ, եւ Նա որպէս [4]զհրեշտակական բազմաբեր [5]տեսակ[6] սանդղոց (Ծն. ԻԸ. 12) տեսանել, զի իբրեւ ընդ մար|169ա|դոյ[7] մարտնչելով ընդդիմանայր:

Բարսէղ ասէ[8]. ուստի՞ ասաց՝ զԱստուած տեսի:

Գրիգոր ասէ. ի գործոյ բարձին ի վեր ճանապարհէն[9] յիջանելոյ հրեշտակացն[10] եւ յարմարապէս[11] անուանեցելոյ[12] Իսրայէլ[13]:

Բարսէղ ասէ. եւ Յոբ ոչ ետես, որ ասացն[14] ի լուր ականջաց[15] լսէի զՔէն յառաջագոյն, իսկ այժմ եւ ակն իմ ետես զՔեզ (Յոբ, ԽԲ. 5):

Գրիգոր ասէ. այլ մրրկով եւ ամպովք[16] (տե՛ս Թւ., ԺԲ. 8):

Բարսէղ ասէ. եւ ոչ Մովսէս[17] փառաւորեալն դիմաւք[18], յաղագս որոյ եւ ասացն[19], եթէ՝ բերան ի բերան խաւսեցայց[20] ընդ նմա՝ տեսակաւ եւ ոչ առակաւ (տե՛ս Թւ., ԺԲ. 8):

Գրիգոր ասէ. յերեւելն զփառսն Տեառնն ետես եւ ոչ զբնութիւնն Տեառնն, քանզի ասացաւ եւ կոչեաց Տէր զՄովսէս[21] ի միջոյ[22] ամպոյն, եւ տեսիլ փառաց Նորա՝ իբրեւ զհուր բոցոյ[23] (տե՛ս Ել. Գ. 2-4):

Բարսէղ ասէ. եւ ո՞չ Հեղիաս, որ համբարձաւն:

Գրիգոր ասէ. եւ[24] ոչ Հեղիաս[25], վասն զի լուաւ[26] [27]զանաւսր աւդոյն զձայն: Վաղիւն[28] ասէ՝ ելցես եւ կացցես ի լերինդ[29], եւ[30] անցցէ Տէր եւ հողմ[31] սաստիկ, որ քակէ զլերինս եւ խորտակէ զվէմս առաջի Տեառն: Եւ յետ հողմոյն՝ շարժումն[32], եւ ոչ ի շարժմանն՝ Տէր, եւ զկնի շարժմանն՝ հուր, եւ ոչ ի հուրն՝ Տէր, եւ յետ հրոյն՝ ձայն անաւսր աւդոյ[33]: Եւ տեսեալ Եղիայի եւ[34] եդ

[1] HY եւ]
[2] H Յակոբ
[3] E ասաց
[4] E զբազմաբերական հրեշտակ
[5] HY տեսակաւ սանդղացն
[6] E տեսակ]
[7] Y մարդոյ]
[8] D ասէ] HY + եւ
[9] Y ճանապարհէն] + ի
[10] HY հրեշտակէն
[11] HY յարմարապէս] յարմարացելոյն
[12] HY անուանեցելոյ] AC անւանեցելոյ
[13] B Իսրայեղ
[14] Y ասացն] + եւ
[15] HY ականջաց] ունկան
[16] E ամպօք Y ամպով
[17] D Մօսէս
[18] E դիմօք
[19] HY ասացաւն
[20] BC խաւսեցա HY խօսեցաւ
[21] C զՄուսէս
[22] Y միջոյ] միոյ
[23] C զբոցն C + հրո HY զբոց հրոյ
[24] H եւ]
[25] BD Հեղիաս] C + որ համբարձօն
[26] A լւաւ
[27] C զանաւսր աւդոյն] զանօսրագոյն
[28] CE վաղիւ
[29] HY լերինն
[30] HY եւ] + ահա
[31] C հողմն
[32] B շարժումնն
[33] HY աւդոյ] + եւ անդր տէր
[34] DH եւ]

զմաշկեակն ի վերայ երեսաց իւրոց: |169բ| *Քանզի ոչ իշխէր հայել:*

Բարսէղ *ասէ. եւ ոչ Եսայիաս, որ ասացն՝ տեսի զՏէր՝* [1]*նստեալ յաթոռ բարձու եւ վերացելոյ, եւ Սէրովբէք*[2] *կային*[3] *շուրջ զՆովաւ (տե՛ս Ես. Զ. 1-8):*

Գրիգոր *ասէ. ոչ*[4]*, Եսայիաս*[5] *ոչ ետես, այլ եւ ոչ Սէրովբէքն*[6] *տեսանեն: Եսայիաս*[7] *իբրեւ տեսութիւն ետես, քանզի գրեալ է տեսութիւն, զոր ետեսն*[8] *Եսայիաս: Բայց սերովբէքն*[9] *վեցթեւեանք ծածկէին զդէմս երկու*[10] *թեւանքն*[11]*՝ ոչ բերելով զփառս*[12] *Աստուծոյ տեսանել: Եւ արդ՝ յորժամ նոքա մեծագոյնքն, քան զամենայն հոգիսն*[13] *զերկնաւորս*[14]*, ոչ տեսանեն հարկաւորապէս, եւ ոչ քան զնոսա ստորագոյնքն դասք հրեշտակաց տեսին:*

Բարսէղ *ասէ. եւ զիա՞րդ մարգարէն ասէ՝ տեսի զՏէր՝ նստեալ ի վերայ աթոռոյ, եւ ամենայն* [15]*զաւրք երկնից կային յաջմէ եւ յահեկէ Նորա (տե՛ս Ես. Զ. 1-2): Եւ այլուր եկին հրեշտակք* [16]*մերձ կալ առաջի Տեառն*[17] *(տե՛ս Ես. Զ. 2-3): Արդ, զիա՞րդ այդոցիկ*[18] *այդպէս ասացելոց աներաբար ասացէր՝* [19]*ոչ տեսանել զԱստուած ի դասուց հոգւոցն*[20]*, բայց թէ ստիցեն մարգարէքն եւ հրեշտակքն*[21]*:*

Գրիգոր *ասէ. ոչ նոքա ստեն եւ ոչ տեսին, վասն զի զԱստուած ոչ ոք ետես երբէք, բայց Միածինն՝ որպէս եւ գրեալ է (Յովհ. Ա. 18):*

Բարսեղ *ասէ. տեսին եւ ո՞չ տեսին:*

Գրիգոր *ասէ. եթէ նոքա տեսին՝ Տէր*[22] *ստէ*[23]*,* |170ա| *ապա թէ ոչ*[24] *տեսին՝ նոքա ստեն: Եւ որպէս ըստ քեզ*[25]*՝ մի կողմն ոչ*[26] *ճշմարիտ է:*

Բարսեղ *ասէ. Եւ արդ՝ զինչ առ այդոսիկ ասեմք:*

Գրիգոր *ասէ. ձեւացաւ յաղագս մեր Բանն, զի ուրանաւր, գրեալ*[27] *է: Զաւրք մերձ կային յաջմէ եւ յահեկէ, ասի, ո՞ խաբեսցէ զԱքաաբ (տե՛ս Բ. Մնաց. ԺԸ.*

---

[1] HY *նստեալ... եւ*]
[2] CE *սրոբէք* H *սէրովբիմք*
[3] C *կային*]
[4] HY *ոչ*] + *միայն*
[5] D *Եսայիաս*] *Եսիաս* H *Եսայիա*
[6] C *սերովբէքն* D *սերոբիմքն* HY *սերովբէիմբքն*
[7] HY *Եսայի*
[8] EY *ետես*
[9] BCD *սերոբիմքն* H *սէրովբիմքն* Y *սերովբէիմքն*
[10] Y *երկուքն*
[11] HY *թեւաւքն*] C *վեցթեւովքն*
[12] C *զփառսն*
[13] C *հոգիս*
[14] H *զերկնաւորսն*

[15] HY *զաւրք երկնից*] *զօրութիւնք մերձ*
[16] C *մերձ կալ*] *մերձել*
[17] E *տեառնն*] *աստուծոյ*
[18] HY *այդոցիկ*] *այսոցիկ*
[19] E *ոչ տեսանել զԱստուած*]
[20] AC *հոգոցն* E *հոգւոցն* Y *հոգւոյն* E + *ոչ տեսանել զտէր*
[21] AC *հրեշտակք*
[22] C *զտէր*
[23] HY *ստէ*] + *եւ*
[24] CD *ոչ*]
[25] H *քեզդ*
[26] HY *ոչ*]
[27] BDHY *գրեալն* C *գրելն*

18-19): Եկին հրեշտակք, եկն եւ սատանայ ընդ նոսա, որպէս աստ[1] *քեզդ եւ*[2] *խաբէուքիւն* [3]*է առ Աստուծոյ: Եւ իբրեւ բարեկամ Աստուծոյ սատանայ խաւսի ընդ Աստուծոյ, ելանէ յերկինս եւ իջանէ: Այլ մի՛ լիցի զայս*[4] *այսպէս իմանալ*[5]*, քանզի ոչ անիրաւութիւն* [6]*է առ Աստուծոյ եւ ոչ ստուքիւն եւ ոչ եթէ ի միում միասին*[7]*, որք ասինն*[8] *տեսաք*[9]*: Տեսին զփառս*[10] *Տեառն*[11] *եւ ճշմարիտ են:* [12]*Նոյնպէս եւ Տէր ճշմարիտ է: Վասն զի զբնութիւնն Աստուծոյ ոչ ոք ետես երբէք*[13] *ուրեք*[14]*, բայց Միածինն: Իսկ ո՞ խաբեացէ*[15] *կամ՝* [16]*որ աւր եկինն*[17]*: Եւ սատանայ նշանակէ զներելն Աստուծոյ, քանզի առանց Աստուծոյ ոչինչ լինի՝ բարիքն կամաւք Աստուծոյ, իսկ վատթարքն՝ ներելովն Աստուծոյ: Զի Նորա ախորժելով կամ ոչ թողացուցանելով՝ անկարուքիւն է ամենեցուն ընդդէմ Նորա առնել: Վասն զի ոչինչ է զաւրագոյն*[18]*, քան զՆա: Արդ, տեսին զփառս*[19] *Աստուծոյ արժանաւորքն ոչ ըստ չափոյ երեւեցեալոյն, այլ ըստ տեսողացն*[20] |170բ| *կուրուքիւն գործէ որպէս ուրեմն երբեմն փայլակումնն*[21] *Պաւղոսի աչացն: Իսկ զոր աւրինակ՝ հրեշտակք զփառս Աստուծոյ տեսանեն եւ ոչ զբնութիւնն, նոյնպէս եւ*[22] *մարդիկ ոչ միայն զբնութիւնն Աստուծոյ ոչ տեսին, այլ եւ ոչ զհրեշտակի*[23] *բնութիւն*[24]*: Զամենայն փառս*[25] *Նորա առ Պաւղոս*[26] *եղելոյ*[27] *զփայլակմանն*[28] *ուսիր, որ զփայլակումնն ոչ եբեր՝ զիարդ զփառսն բերիցէ զանչափս:*

Բարսէղ *ասէ. արդ՝ զբնութիւնն զհրեշտակաց մարդիկ ոչ բերեն տեսանել:*

Գրիգոր *ասէ. որպէս ասացաւ, զոր աւրինակ՝ հրեշտակք զԱստուծոյ բնութիւնն ոչ տեսանեն, նմանապէս եւ ոչ մարդիկ՝ զհրեշտա-*

[1] EH *աստ*] *ըստ*
[2] H *եւ*]
[3] H *է առ*] *էառ*
[4] E *զայս*] *սոյնպէս* Y *այս*
[5] E *իմանալ*] + *զայս*
[6] H *է առ*] *էառ*
[7] DE *միասին*] *մասին*
[8] E *ասինն*] *առինն*
[9] HY *տեսաք*] *տեսակք*
[10] CH *զփառսն*
[11] C *տէրն*
[12] HY *նոյնպէս... է*]
[13] E *երբէք*]
[14] HY *ուրեք*]
[15] HY *խաբեացէ*] + *զաքայաք*
[16] DEH *որ աւր*] *ուրանաւր* Y *ուր անաւրէ*
[17] HY *եկինն*] *կինն*
[18] HY *զօրաւորագոյն*
[19] C *զփառսն* H *փառսն*
[20] A *տեսաւղացն* HY + *եթէ իցէ տեսեալն առաւելագոյն քան զչափ բնութեան տեսողին*
[21] A *պայլակումննն* B *այլակումն ընդ* C + *ընդ* D + *ըստ* E *փայտակումն*
[22] CH *եւ*] + *ոչ*
[23] C *զհրշտակին*
[24] C *բնութիւնն* E *զբնութիւն*
[25] CD *փառացն* HY *զփառաց*
[26] H *Պաւղոսի*
[27] HY *եղելոյ*]
[28] CD *զպայլակմանէն* E *զփայլակումն* HY *փայլակմանէն*

կաց բնութիւն, եւ[1] *զնոյն մասնաւորապէս:*

Բարսէղ *ասէ. Աբրաամ զիա՞րդ ետես:*

Գրիգոր *ասէ. իբրեւ զմարդ ուստի,* [2]*որ թէ եւ նկանակս*[3] *պատրաստէր*[4]*, քանզի գիտէր, թէ հրեշտակք այսուիկ*[5] *ոչ փափագեն*[6]*, զի մարդկան յարմարագոյն է կերակուրն:*

Բարսէղ *ասէ. Մովսէս զիա՞րդ ետես:*

Գրիգոր *ասէ. տեսակաւ*[7] *հրոյ, եւ կոչեաց զնա հրեշտակ, ասէ*[8]*, ի բոց*[9] *հրոյ մորենոյն*[10] *(տե՛ս Ել. Գ. 2):*

Բարսէղ *ասէ. Եզեկիէլ զիա՞րդ ետես:*

Գրիգոր *ասէ. ձեւով կառաց քառակերպից (տե՛ս Ել. Գ. 2):*

Բարսէղ *ասէ. Մարիամ մայրն Տեառն զիա՞րդ ետես զԳաբրիէլ:*

Գրիգոր *ասէ. ձեւով մարդոյ,* |171ա| *վասն որոյ անհաւատ էր յերկուանալով*[11] *(տե՛ս Ղկ. Ա. 26-29):*

Բարսէղ *ասէ*[12]*. Պետրոսի բանդին*[13] *զիա՞րդ*[14] *ետես:*

Գրիգոր *ասէ. իբրեւ երազ*[15]*, քանզի թուէր,* [16]*ասէ, նմա անուրջս*[17] *տեսանել (տե՛ս Ղկ. Ա. 26-29):*

Բարսէղ *ասէ. ոչ տեսանեն*[18]*, զի բնութեամբ են անճառելիք, թէ եւ յաղագս մեծութեան շուրջ եղելոյ*[19] *զնոքաւք փառացն:*

Գրիգոր *ասէ. ոչ:*

Բարսէղ *ասէ. եւ զիա՞րդ:*

Գրիգոր *ասէ. իւրաքանչիւր դաս յիւրում տեղւոջ*[20]*:*

Բարսէղ *ասէ. քանի՞ դասք են:*

Գրիգոր *ասէ. որպէս Յուդաս առաքեալ գրեց՝ եաւթն*[21]*:*

Բարսէղ *ասէ. ասա՛, աղաչեմ, զեաւթն*[22] *դասուցն*[23] *անուանս*[24]*:*

Գրիգոր *ասէ. ասի*[25] *խոնարհագոյն դաս հրեշտակաց եւ հրեշտակապետաց, յորում*[26] *ժամանակի վերագոյն կացեալ իշխանութեանցն* [27]*առանձինն այսպէս: Այլ գեր ի վերոյ*[28] *զաւրութեանցն որոշեալ*[29] *առանձինն այսպէս*[30] *միւս գեր*[31] *ի վերոյ*[32] *աթոռոցն առանձնաբար եւ ապա պետութեանցն յիւ-*

[1] C *եւ*] + *ոչ*
[2] CHY *որ թէ*] *որթ*
[3] HY *նկանակ*
[4] D *պատրաստեաց*
[5] CDHY *այսուիկ*] *այնոցիկ*
[6] E *փափաքեն*
[7] HY *տեսակ*
[8] H *ասէ*]
[9] DHY *բոցոյ*
[10] E *մորենույն* HY *մորենոջ*
[11] AC *յերկւանալով* D *յերկուանալովն*
[12] A *ասէ*]
[13] Y *բանդին*] *բանին*
[14] HY *զիարդ*] *որպէս*
[15] Y *երազք*
[16] HY *ասէ նմա*]
[17] Y *անուրջ*
[18] HY *տեսանին*
[19] HY *եղելոց*
[20] AC *տեղոջ*
[21] HY *եւթն*
[22] Y *զեւթն*
[23] D *դասուց*
[24] AC *անւանս*
[25] E *ասի*] *առ ի*
[26] H *յորում*] *յիւրում* Y *իւրում*
[27] HY *առանձինն այսպէս*] *առանձնապէս*
[28] E *վերոյ*] + *կացեալ*
[29] EHY *որոշեալ*]
[30] HY *այսպէս*]
[31] H *գերի*]
[32] H *վերոյ*] *վերայ*

բում տեղւոյ[1]*, այլ գեր ի վերոյ տերութեանցն որոշեալ միւս գեր ի վերոյ Սերովբէից*[2] *եւ Քերովբէից ըստ ինքեան եւ առաւել գերագոյն ի վերայ ամենեցունց*[3] *Աստուած:*

Բարսէղ *ասէ*[4]*. այսոքիկ ամենեքին*[5] *դասք հաւասա՞ր ունին զբնութիւնն եւ զփառսն եւ զպատիւն*[6]*,* [7]*թէ՞ է ինչ* [8]*ի նոսա զանազանութիւն առաւելութեան:*

|171բ| Գրիգոր *ասէ. է զանազանութիւն մեծ:*

Բարսէղ *ասէ. ասա՝ զզանազանութիւն զանազանեցելոցն*[9]*:*

Գրիգոր *ասէ. տեղի ի տեղւոջէ*[10] *մեծութեամբ բնութիւն՝ ի բնութենէ, զաւրութիւն՝ ի զաւրութենէ, փառք՝ ի փառաց:*

Բարսէղ *ասէ. զիա՞րդ է կարողութիւն տեղի ի տեղւոջէ*[11]*:*

Գրիգոր *ասէ. որպէս արտաքոյ աշխարհի ջուր*|172ա|*ք, յայսմ աշխարհի ի տեղւոջէ*[12] *գեր ի վերոյ ունին, նոյնպէս տեղի ի վերոյ կացելոյ*[13]*, քան զստորեւ կացեալ մեծագոյն:*

Բարսէղ *ասէ. ո՞րքան ի տեղւոջ*[14] *գեր ի վերոյ են ջուրք*[15]*, քան զաշխարհս:*

Գրիգոր *ասէ.* [16]*ջուրքն անբաւքն են եւ բովանդակեալ ունին*[17] *զայս աշխարհս*[18] *իբրեւ զհատ մանախոյ:*

Բարսէղ *ասէ. ամենայն ուստեք անբա՞ւ*[19] *են, թէ՞*[20] *մասամբ*[21]*:*

Գրիգոր *ասէ. ամենայն ուստեք:*

Բարսէղ *ասէ. զիա՞րդ:*

Գրիգոր *ասէ. ըստ խորութեան, ըստ բարձրութեան, ըստ լայնութեան, ըստ երկայնութեան՝ ամենայն ուստեք հաւասարապէս: Զի իբրեւ յորովայնի ջրոց*[22] *է աշխարհս՝ ամենայն ուստեք բազմութեամբ ջուրքն*[23] *չուրջ զեղեալ:*

Բարսէղ *ասէ. ուստի՞ է* [24]*այս յայտնի:*

Գրիգոր *ասէ. զի անբաւ*[25] *յայտ է, յորոց*[26] *ոչ գոյ երկիր, քան զայս երկիր իմանալ եւ ոչ միայն յանդունդս ջուրք: Վասն զի խորք ի խորոց գոչեն ի ձայն*[27] *սահանաց քոց*[28] *ի վեր*[29] *եկելոցն առ ջրհե-*

---

[1] ACE *տեղոջ*
[2] A *սերովբէից*] *սրբոցս բոբէից* C *սրոբէից* E *սրովբէից*
[3] H *ամենեցուն*
[4] A *ասէ*]
[5] C *ամենիքեն* H *ամենեքեան*
[6] HY *զպատիւն*] + *ունին*
[7] HY *թէ է*] *եթէ*
[8] E *ի նոսա*]
[9] E *զանազանելոցն*
[10] ACE *տեղոջէ*
[11] AC *տեղոջէ*
[12] AC *տեղոջէ*
[13] Y *կացելոց*
[14] AC *տեղոջ* Y *տեղւոջէ*
[15] Y *ջուրքն*
[16] C *ջուրք անբօք*
[17] H *ունի*
[18] C *աշխարհ*
[19] D *անբաւք*
[20] Y *եթէ*
[21] C *մասամբք*
[22] HY *ջրոց*] *ջուրցն է*
[23] HY *ջուրցն*
[24] HY *այս յայտնի*] *այդ յայտ*
[25] C *անբաւ*] + *է*
[26] D *որոց*
[27] Y *ճայնէ*
[28] H *քոց*]
[29] C *վերա*

ղեղաւն սահանաց երկնից[1]*: Եւ երկրի յայտ* [2]*է, թէ աշխարհս իբրեւ յորովայնի*[3] *ի մէջ ջրոցս*[4] *ղուղի*[5]*:*

Բարսէղ *ասէ. եւ զի՞րդ՝ բնութիւն ի բնութեան*[6]*:*

Գրիգոր *ասէ. որպէս առաւելեալ հրեշտակի բնութիւն, քան զմարդոյ բնութիւն:*

[7]Բարսէղ *ասէ. որքա՞ն ինչ գերազանց է,* [8]*քան զմարդոյ բնութիւն՝ հրեշտակի բնութիւն:*

Գրիգոր *ասէ. ունիս անդանաւր*[9] *զմեծութիւն գերազանցութեանն*[10]*:*

Բարսէղ *ասէ. զորո՞յ*[11]*:*

Գրիգոր *ասէ. զսատանայի հրեշտակաց*[12] *զիտեմ*[13]*, եւ դու ընդ Քերովբէս արար*[14] *Աստուծոյ*[15]*: Եւ զիարդ անկաւ արուսեակն (Հմմտ. Ես. ԺԳ. 12), եւ տեսի*[16] *զսատանայ անկեալ*[17]*՝ իբրեւ զփայլակն: Զնոյն եւ*[18] *աւձ կոչեն գիրք՝ ասելով եւ մեծութեանն* [19]*նորա այսպէս. ամենայն ղուղակն*[20] [21]*հոմահաւաք* [22]*լեալ*[23] *ոչ բարձցեն զթեփ մի*[24] *տրտնոյն*[25] *նորա*[26]*՝ ամենայն ղուղակք*[27] *ծովայինք եւ ջրայինք*[28]*: Մեծամեծաց կենդանեաց մինչեւ ի դժուարաւ*[29] *տեսանելիսն, եթէ ժողովեսցին, ոչ կարասցեն*[30] *բերել զմեծութիւն միոյ թեփոյ տրտնոյ*[31] *նորա: Մի*[32] *թեփ, ասէ, տրտնոյ՝ զմի թերթ* |172բ| *անաւսրագոյն մասին նորա, եւ աւձից բնութիւն թեփոտեալ է: Եւ նոյն ձեւացաւ առ ի յանդիման*[33] *կացուցանել*[34] *զմեծութիւն նորա: Զի թէպէտեւ ի պատուոյ*[35] *անկաւ արտաքս, այլ ի բնութենէն* [36]*ոչ փոխեցաւ եւ ոչ փոքրակացաւ եւ ոչ փոփոխեցաւ իբրեւ զհոգի աննիւթ եւ առանց ի բազմաց գոյացեալ եւ անսպառ:*

---

[1] CH *երկնի*
[2] CY *է թէ*] *եթէ*
[3] Y *որովայնի*
[4] CHY *ջրոց* E *ջրոյս*
[5] BD *ղուղի*] *լուղի* HY *ողողին*
[6] HY *բնութեան*] *բնութենէ*
[7] C *Բարսեղ... բնութիւն*]
[8] Y *հրեշտակի բնութիւն քան զմարդոյ բնութիւն*
[9] Y *անդանաւր*] *աստանօր*
[10] HY *գերազանցութիւնն*
[11] E *զորոց*
[12] HY *հրեշտակաց*] + *լեալ*
[13] HY *զիտեմ*] + *գրեալ է*
[14] B *արարար*
[15] BCHY *Աստուծոյ*]
[16] E *տեսանէի*
[17] E *անկեալ*] + *յերկնից*
[18] HY *եւ*] HY *եւ*] + *էր օձն իմաստնագոյն ասէ եւ վասն*
[19] E *նորա այսպէս*]
[20] C *ղուղակքն* E *նաւաղուղակն* HY *ղաւղաւանք*
[21] HY *հոմահաւաք լեալ*] *հաւաքեալ*
[22] H *լեալ ոչ բարձցեն*]
[23] B *լիեալ*
[24] Y *մի*] + *ի*
[25] C *տտնոց* E *տրտնոց*
[26] HY *նորա*] + *ոչ բարձցեն*
[27] C *լուղակք* Y *ղաւղկ*
[28] Y *ջրայինք*] + *կանք* HY + *ի*
[29] AC *դժւարաւ*
[30] H *կարեն*
[31] C *տտնո* E *տտնոց* H *տրտնոյն*
[32] E *մի*]
[33] BDEY *յանդիմանութիւն*
[34] HY *կացուցանել*]
[35] A *պատւոյ* C *պատւո* E *պատւոյն* Y *պատուոյն*
[36] Y *ոչ փոխեցաւ եւ*]

Բարսէղ *ասէ. եւ զիա՞րդ՝ զաւրու-*
թիւն ի զաւրութենէ:

Գրիգոր *ասէ. որպէս դերազանց է*
զաւրութիւն հրեշտակի, քան
[1]*զզաւրութիւն մարդոյ:*

Բարսէղ *ասէ. որքա՞ն դերազանց է:*

Գրիգոր *ասէ. ունիս զայդոսիկ*[2]
զցոյց[3]*:*

Բարսէղ *ասէ. զո՞ր*[4]*:*

Գրիգոր *ասէ. եկ հրեշտակ Տեառն,*
եւ սատակեաց[5] *ի բանակէն*[6] *Ա-*
սորեստանեաց [7]*ճ. եւ Ջ. եւ ԵՌ.:*

Բարսէղ *ասէ. զիա՞րդ՝ փառք*[8]*, քան*
զփառս:

Գրիգոր *ասէ. որպէս արեգակն,*
քան զճրագ[9]*:*

Բարսէղ *ասէ. այսպէս դերազանց է,*
քան զստորագոյնն[10]*:*

Գրիգոր *ասէ*[11]*. այսպէս:*

Բարսէղ *ասէ. այդոցիկ մեծու-*
թիւնք[12] *իբրեւ համեմատու-*
թեամբք առաջի Աստուծոյ՝ որ-
պէս[13] *հանդերձ ջրովք*[14] *եւ այսու*
աչխարհաւք[15]*:*

Գրիգոր *ասէ. որպէս առ ամենայն*
աչխարհ դժուարաւ[16] *տեսանելի*
դուզնաքեայ մարգարիտ: Աս-
տուած զմտաւ ած՝ զինչ է առաջի
Աստուծոյ մարդ՝ ամենայն ի-
րաւք ոչինչ է: Բայց[17] *զի*[18]
տացի|173ա|*ուք զգոյութիւն*[19] *ինչ*
առ ի բանիս կայումն[20]*, տացուք*
իբրեւ հատ մի փոշոյ[21] *ի հող-*
մոյ[22]՝ *ոչ կարեցեալ առ ի մէնջ*
տեսանել: Աստի ծանի՛ր յաղագս
առելոյ ի Տեառնէ[23]՝ *զինչ ի նմա,*
զի՞ խնդիրն[24] *յաղագս Նորա*
[25]*մեծացոյց առնելովն: Եւ յան-*
կարուրթիւն փառաւոր ցուցանե-
լով[26]՝ *ի*[27] *չուրջ կացուցեալ*[28]՝ *հան-*
դերձ այսպիսեաւ վարեցաւ[29] *ու-*
ղարկելով[30] *ոմամբ*[31] *առակաւ.*
Հաւաքեա՛ ինձ զամենայն ծովս
եւ[32] *զամենայն աչխարհի*[33] *ժողով*
մի[34] *եւ ա՛րկ անդր*[35] *մեղր զչափ*
հատոյ աւազոյ եւ տո՛ւր [36]*հողմ*
յամբոխել զկուրան եւ կուտակա-

[1] Y *զմարդոյ զօրութիւն*
[2] Y *զայդոցիկ*
[3] Y *ցոյցս* E *զրոյց*
[4] HY *զորս*
[5] HY *սատակեաց*] *սպանի*
[6] Y *բանակէն*] *բանականէն*
[7] H *ճ եւ Ջ եւ ԵՌ*] *հարիւր ութ տուն/ ութ-*
սուն BH *եւ հինգ հազար*
[8] C *զփառք*
[9] Y *զճրագն*
[10] D *ստորնգոյնն*
[11] A *ասէ*]
[12] DE *մեծութիւնք*] + *եւ*
[13] Y *որպէս*] + *են*
[14] Y *ջրօք*
[15] HY *աչխարհաւ*
[16] AC *դժւարաւ*
[17] HY *բայց*] + *է*
[18] HY *զի*] + *եւ*
[19] Y *գոյութիւն*
[20] EH *կայումն*] *կացումն* Y *կացումս*
[21] C *փոչով*
[22] H *հողմոյ*] *հողոյ*
[23] Y *Տեառնէ*] *մարմնոյն*
[24] H *զխնդիրսն* Y *խնդիրսն*
[25] HY *մեծացոյց առնելովն*] *մեծացուցանելով*
[26] HY *փառաւորեցուցանելով*
[27] HY *ի*]
[28] HY *կացեալ*
[29] HY *վարեցոյց*
[30] A *ուղղարկելով*
[31] C *ոմամբք*
[32] Y *եւ*]
[33] Y *աչխարհի*
[34] H *մի*]
[35] Y *անդ*
[36] E *հողմոյ ամփոփել*

նալ[1] *ալեացն*[2] *սաստկապէս եւ խնամով զկնի լինելոյ հանդարտութեանն: Խնդրեա՛ տեսութեամբ աչաց եւ հայցելով*[3] *առ ի նայեցուածս*[4] *տեսանելեաց՝ եթէ գտանիցես: Եթէ ոչ գտանիցես ի խնդրելն*[5]*, զմտաւ ածէ այսուհետեւ*[6]*՝ եթէ յաճախութեամբ ջուրցն եւ զաւրութեամբ հողմոցն*[7] *փոփոխեալ եղեւ*[8] *ջուրն եւ որքանութեամբն*[9] [10]*ոչ է եւ ոչ էրն է: Նոյնպէս*[11] *փոփոխեսջի՛ր*[12] *մտաւքդ ի մեծութիւն անճառելի բնութեանն եւ արարչական զաւրութեան Փրկչին եւ*[13] *քանիութեան*[14] *մարմնոյն եւ գոցես նոյնպէս զաւրինակ*[15] *յառաջագոյն* [16]*ասացելոցն յարմատական ներքս* |173բ| *ածումանն*[17]*՝ եթէ էրն ոչ է եւ ոչ էրն է՝ բանի*[18] *բերմամբ:*

Բարսէղ[19] *ասէ. բովանդակելով զամենայն՝ ամենայն ուրեք է:*

[20]Գրիգոր *ասէ. զաւրութեամբ՝ ամենայն ուրեք է*[21]*:*

Գրիգոր *ասէ. զամենայն յափի ուներով, իբրեւ զդուզնաքեայ ինչ*[22] *մարգարիտ, ի միասին ունի:*

Բարսէղ *ասէ. ապա ուրեմն ի միասին ունելով զամենայն զգալիս*[23] *եւ զիմանալիսն՝ յայտ է*[24]*՝ ամենայն ուրեք է:*

Գրիգոր *ասէ. է, ըստ քեզ*[25]*, եւ ոչ ի վայելչական տեղիսն:*

Բարսէղ *ասէ*[26]*. եթէ իբրեւ զմարգարիտ դուզնաքեայ զբովանդակ յափի ի միասին ունի, ամենայն ուրեք*[27]*, որպէս ասացի:*

Գրիգոր *ասէ. որ*[28] *ունի զմարգարիտն*[29] *ի ներքս՝ ի*[30] *մարգարտին*[31] *պարտի*[32] *գոլ, զի ի ներքս մնալով*[33] *պարունակեսցի*[34] *եւ ունելով*[35] *ի միասին*[36]*՝ ունի աստուածավայելչաբար. միտս ամենայնի*[37] *վերայ ա՛րկ եւ ոչ յումեքէ*[38] *ուրեք երբէք երկբայեսցիս:*

---

[1] B *կուտակ*
[2] Y *ալեացն*] + *իբրեւ*
[3] Y *հայցելով*] *հայելով*
[4] C *նայեցւածս* EHY *նայեցածս*
[5] Y *խնդրելին*
[6] CY *այսուհետեւ*] *այնուհետեւ*
[7] E *հողմոյն*
[8] HY *եղեւ*] + *ի*
[9] D *որքանհութեամբն*] *քանի*
[10] Y *ոչ է եւ ոչ էրն է*] *էրն ոչ է եւ ոչ էրն է*
[11] BCDH *նոյնպէս*] *սոյնպէս* Y *այնպէս*
[12] CHY *փոփոխեցիր*
[13] H *եւ*] + *ի*
[14] HY *քանիաւնութիւն*
[15] Y *զաւրինակ*] *զօր օրինակ*
[16] HY *ասացելոցն յարմատական*] *ասացաւ յարմարական ի*
[17] DE *ածումն*
[18] E *բանիւ*
[19] A *Բասիղ*

[20] C *Գրիգոր... է*]
[21] HY *է*]
[22] Y *ինչ*]
[23] HY *զգալիսս* C *սգալիս*
[24] C *է*] *եթէ* HY + *թէ ինքենէ լեալս*
[25] HY *քեզդ*
[26] A *ասէ*]
[27] H *ուրեք*] + *է*
[28] Y *որ*]
[29] Y *մարգարիտին*
[30] C *ի*]
[31] C *մարգարիտն*
[32] Y *պարտի*]
[33] Y *մնալովն*
[34] HY *պարունակիցի*
[35] Y *ունելովն*
[36] B *միասին*] *մասին*
[37] H *ամենայնի*] + *ի*
[38] Y *յումեքէ*]

Բարսէղ *ասէ*[1]*. զիա՞րդ պարտ եւ արժան է յաղագս* [2]*այսորիկ ուսանել մեզ*[3]*:*

Գրիգոր *ասէ. գործով ամենայն ուրեք է՝ յերկինս զիմանալիսն*[4] *փառաւորէ, զաւրութեամբ մատակարարէ, որպէս եւ կամի, ի վերայ երկրի արեգակն*[5] *ծագել եւ ի*[6] *մտանելն ընթանալ*[7] *ի*[8] *ծագաց ի ծագս՝ յարեւ|174ա|ելից*[9] *մինչ*[10] *ի մուտս: Զլուսին*[11] *ի ժամանակս, զաստեղս՝ ի նշանս, զորոտմունս*[12]*, զհնչմունս*[13]*,* [14]*զամպս՝ յանձրեւս, զհողմս զզանազան*[15] *մատակարարութիւնս զաւդ տարածեաց, զթռչունս, թռոյց*[16]*, մարդկան ծնանել*[17]*, ամենայն ջրայնոց բազմանալ, ծովու*[18] *իւրովք*[19] *սահմանովքն*[20] *տարրանալ, զնաւս ի վերայ մկանանց*[21] *բերել. ձմեռն՝ գարուն, ամառն՝ աշուն*[22]*, կութք*[23]*, տիւ*[24]*, գիշեր. բարեկարգութեամբ*[25] *փոփոխեալ*[26] *երկրիս կալ մնալ պտղաբերութեամբ: Զերկինս*[27] *հիմամբ իբրեւ զճեղուն*[28] *հաստատեաց եւ զամենայն միանգամայն*[29] *գործով ունի*[30] *ի կարգի եւ կառուցմամբ եւ գործով*[31] *աւրինակ իմն իբրեւ հոգի մարմնով յիշխելով*[32] *թագաւորէ առ ի գալ*[33] *մնալ եւ ունել*[34] *զամենայն բնութեամբ ուղղէ կամաւքն*[35] *Իւրովք՝ յոչէ*[36] *ի գոլ*[37] [38]*ածեալ անցուցանելով:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ է լիներլութիւն:*

Գրիգոր *ասէ. չարժումն բնութեան*[39]*, գնացք ի գոլն:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ է երկին:*

Գրիգոր *ասէ. մարմին չուրջ պարունակող, զգալիսս*[40] [41]*բացեան մարմնոցն:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ է արեգակն:*

Գրիգոր *ասէ. հուր երկնային, որ*[42] *միայնակ յայգուս*[43] *է մինչեւ*

---

[1] A *ասէ*]
[2] Y *այսորիկ ուսանել մեզ*] *որ ի կուսէն եւ*
[3] H *մեզ*]
[4] D *զիմանալին*
[5] HY *արեգական*
[6] HY *ի*]
[7] C *ընթանա*
[8] Y *ի*]
[9] Y *յարեւելից*] *յերեւելից*
[10] DHY *մինչեւ*
[11] C *զլուսին* H *զլուսնի* Y *զլուսն*
[12] H *զորոտմունս*] + *ի*
[13] E *զհնչմունս*] + *եւ*
[14] E *զամպոց անձրեւ*
[15] C *զանազանս*
[16] A *թռչոյց*
[17] C *ծնանիլ*
[18] D *ծով*
[19] C *իւրօք* DE *իւրով*
[20] CH *սահմանօք* E *սահմանաօքն*
[21] C *մկանանցն* Y *մկանաց*
[22] HY *աշուն*]
[23] Y *գութք* E + *հունճք*
[24] HY *տիւ*] + *եւ*
[25] C *բարեկարգութեամբք*
[26] HY *փոփոխեալ*] + *եւ*
[27] HY *զերկինս*] *զերկիր*
[28] C *զճեղունս*
[29] HY *միանգամայն*] + *զօրութեամբ*
[30] BE *ունի*] + *ի*
[31] Y *գործով*] + *եւ*
[32] CEH *իշխելով*
[33] Y *գալ*] *կալ*
[34] HY *ունել*] *ուղղել*
[35] EY *կամօք*
[36] DY *յոչէ*] + *է*
[37] D *գոլն*
[38] HY *ածել անցուցանել*
[39] HY *բնութեան*] *լիներլութեան*
[40] C *զգալիսս*] *սգալիսս*
[41] BCEHY *բացեան մարմնոցն*] *բայց* E *բաց յանմարմնոյն*
[42] C *որ*] *որպէս*
[43] AC *յայգուէ* Y *յաւգուտ*

յաւրն[1] յելն[2]՝ հանդերձ նոքիմբք[3] է տեսանես[4] աստղ տուընջեան[5] |174բ| *երեւակ մշտնջենաւոր:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ է լուսին:*

Գրիգոր *ասէ[6]. ամպ[7] երեւեալ, գիշերոյ[8] մխիթարութիւն, ժամանակաց նշան:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ է երեկոյ:*

Գրիգոր *ասէ. արեգական պակասութիւն[9]:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ է առաւաւտ:*

Գրիգոր *ասէ. տուընջեան[10] սկիզբն[11]՝ առաջին լոյս[12]:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ է տիւ:*

Գրիգոր *ասէ. արեգական գնացք յարեւելից մինչ[13] [14]ի[15] մուտս՝ լոյս հակառակ գիշերոյ:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ է միջաւրեայ:*

Գրիգոր *ասէ. ժամանակ, յորում մարմնոց[16] ստուերք[17] դուզնաքեայ յերկայնութեամբ[18] հաղորդին:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ է ժամանակ:*

Գրիգոր *ասէ. արեգական[19] շարժումն[20], արեգական գնացք չափաբերական[21]:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ է աւդ:*

Գրիգոր *ասէ. տարրոյ[22] ամենայն ըստ տեղւոյ[23] շարժումն ըստ [24]բնութեան է:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ է հողմ[25]:*

Գրիգոր *ասէ. շարժումն աւդոյ առ երկրաւ[26]:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ է տարր:*

Գրիգոր *ասէ. որ ժողովէ եւ լուծանէ զգալիսս[27]:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ է մարդ:*

Գրիգոր *ասէ[28]. կենդանի բանական մահկանացու:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ է հոգի:*

[29]Գրիգոր *ասէ. պատճառք շարժման կենդանականի՝ կենդանի, անեղութ, հոգի թափանցեալ ընդ բովանդակ մասունս:*

Բարսէղ *ասէ.* |175ա| *զի՞նչ է ակն:*

Գրիգոր *ասէ. որոշումն զգալեացս[30]:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ է[31] լսելիք:*

Գրիգոր *ասէ. զգայութիւն[32] բանից:*

---

[1] HY *յաւուրն*
[2] C *յելն*] *յեղն*
[3] E *նոքիմք*
[4] H *տեսանել*
[5] A *տունջեան*
[6] E *ասէ*] + *արեգական պակասութիւն*
[7] HY *ամպ*] *աստղ*
[8] E *գիշերւոյ*
[9] E *պակասութիւն*] *սպասաւորութիւն*
[10] A *տունջեան* C *տունջեն*
[11] C *սկիսբն*
[12] B *լուսոյ*
[13] D *մինչեւ*
[14] Y *ի մուտս*] *յարեւմուտս*
[15] H *ի*] *եւ*
[16] C *մարմնո* EHY *մարմնոյ*
[17] AC *ստւերք*
[18] CY *երկայնութեամբ*
[19] H *արեգական*]
[20] HY *շարժումն*]
[21] A *չափբերական* HY *չափբերման*
[22] B *տարր* Y *տարր որոյ*
[23] AE *տեղոյ* C *տեղո*
[24] BCD *բնութեան է*] *բնութենէ*
[25] CD *հողմն*
[26] HY *երկրաւս*
[27] H *զգալիս* C *սգալիսն*
[28] A *ասէ*]
[29] HY *Գրիգոր ասէ... ակն*]
[30] C *զգալեացս*] *սգալեցս*
[31] Y *է*] *են*
[32] C *զգայութիւն*] *սգաութիւն*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ են հոտոտե-լիք:*

Գրիգոր *ասէ. աւդոյն*[1] *ընդունելու-թիւն*[2]*, որոշումն հոտոց*[3]*:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ են չաւշափե-լիք:*

Գրիգոր *ասէ. քննութիւն ըստ մարմնոյ չաւշափելեաց:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ է մանկութիւն:*

Գրիգոր *ասէ. անյայտ միտք, պատ-ճառք անարգութեան, անկայուն գործելեաց բարք:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ է միջահասակ:*

Գրիգոր *ասէ. լուծ առաքինութեան, միտք կատարեալք, սկիզբն*[4] *մարմնոյ անկման*[5]*:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ են միտք:*

Գրիգոր *ասէ. անյայտք անյայտա-բարք՝ զանյայտսն չուրջ տեսա-նելով:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ է խորհուրդ*[6]*:*

Գրիգոր *ասէ. ընութիւն լաւագոյն, քան զընութիւն վայելչական:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ է առաքինու-թիւն:*

Գրիգոր *ասէ. փոխադրութիւն վե-հագոյն:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ է ծերութիւն:*

Գրիգոր *ասէ. ապականութիւն մարմնոյն*[7] *բնականապէս*[8] *ի*[9] *ժա-մանակի լեալ*[10]*:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ է քուն:*

Գրիգոր *ասէ. մահու ստուէր*[11]*, մուտ գիշերոյ,* [12]*աւրել ի հանապազոր-դեան կրթութիւն:*

Բարսէղ *ասէ. զի՞նչ է մահ:*

Գրիգոր *ասէ. որոշումն հոգւոյ*[13] *ի մարմնոյ, կենաց լուծումն, հոգ-ւոյ*[14] *ի բաց վճարումն, անյայտ գնացք,* |175բ| *կատարած կենաց ամենայն կենցաղոյս՝ վախճանե-ցելոցս*[15] *ընդ սահմանով*[16] *կացե-լոյս*[17]*, երկրորդ առաջինն կար-գաւ որոշեալ, յետ*[18] *աներեւու-թին երեւելապէս յաներեւոյթս*[19] *առաքեալ, քուն անզգայուն*[20]*, քուն մշտնջենաւոր եւ միանգա-մայն մոռացումն ամենայն զգա-ցեալս*[21]*, զոր առաջինքն զսա կո-չէին՝ որպէս ուրեմն ոմն ասաց, եթէ՝ գկնի սորա, այլ* [22]*ոչ ոք լուիցէ*[23] *զմարդկային կեանս*[24] *ա-ռաւել, քան զայս:*

[1] C *աւդո* E *օդոյ* Y *աւդոյ*
[2] C *ընդունելութիւն*] + *բանից*
[3] C *հոտո*
[4] C *սկիբն*
[5] A *անգման* C *յանդիման կալ* D *յանկման* E *յանգման*
[6] C *խորհուրդք*
[7] BCY *մարմնոյ*
[8] A *բնականապէս*]
[9] E *ի*]
[10] B *լիեալ*
[11] AC *սուէր*
[12] HY *աւրել ի*] *աւր լի*
[13] A *հոգոյ*
[14] A *հոգոյ* B *հոգիոյ* C *հոգոց* Y *հոգւոցն*
[15] BD *վախճանացելոյս* C *վաղճանացելոյս*
[16] CY *սահմանաւ*
[17] E *կացելոցս*
[18] Y *յետ*]
[19] Y *յաներեւութիւն* E *աներեւութի*
[20] C *անզգայուն*] *անսգաուն*
[21] C *զգալեացս*] *սգալեացս* E *զգալեաց*
[22] H *ոչ ոք*] *ոք ոչ*
[23] AC *լսիցէ* Y *լուծէ*
[24] H *կեանս*

ԻԱ. ՈՊՏԻՄԵԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ՝ ԲԱՍԻԼԻՈՍ[1] ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ[216]

1 *Եւ այլազգաբար ախորժելով տեսեալ զբարիս մանկունս ի ձեռն առաւել, քան զհասակն իւրեանց*[2] *բարուցն*[3] *բարեկեցութիւնս*[4] *եւ առ քո երկիւղածութիւնս ընտանի, ուսաի եւ մեծ ինչ վստահանալ է ի նոսա, վասն զի հանդերձ գրով քով տեսի զսոսա*[5] *եկեալս*[6] *առ իս, կրկնապատիկ եղեւ ի սոսա սէրն: Իսկ յորժամ ընթերցայ զթուղթն եւ տեսի ի նմա միանգամայն յաղագս*[7] *եկեղեցւոյ*[8] *նախախնամականս զքո մսացդ, եւ համայն յառ ընթերցուածս*[9] *աստուածային Գրոցն, հոգս, զոհացայ զՏեառնէ*[10] *եւ ա-ղաւթեցի զբարիսն, որք զայսպիսիսն*[11] *առ մեզ բերիցեն*[12] *գիր, եւ նախ քան* |176ա| *զայնոսիկ*[13] *գրոցին մեզ:*

2 *Խնդրեցի զբազմահամբաւն*[217] *զայն եւ առ ամենեսեան*[14] *ի վեր եւ ի խոնարհ չուրջ բերեալ զասա-ցուածն*[15]*, զինչ լուծումն ունի, առ այն*[16]*,* «որ սպանցէ զկայինն եաւթն վրէժխնդրութիւնս լուծցէ» (ՃՃՓ. ՆԴ. Գ. 15)*, Այնոքիկ առ վայր մի ինքն զինքն յանձնեաց Տիմոթեայ, զոր աւանդեաց նմա*[17] *Պաւղոս, նմա հաւաստեաւ պահել (քանզի յայտ է, թէ հայելով յընթերցուածն*[18] *(ՃՃՓ. Ը. ՏՂ. Գ. 13)) եւ ապա ի մեզ ծերս*[19] *եւ*[20] *ընդարմացեալս արդեն ե՛ւ ժամանակաւ, ե՛ւ տկարութեամբ մարմնոյ, ե՛ւ յաճախութեամբ նե-ղութեանց բազմաց այժմ չուրջ գմեաւք*[21] *չարժեցելոց*[22] *ծանրացու-ցին գմեր գկեանս*[23]*: Սակայն յա-րուցեալ եւ եռալով հոգով*[24] *ապա-ւինեալս գմեզ, որպէս գերեզմա-նի*[25] *ասելով կենդանեացն, յարթ-նութիւնն չափաւորութեան*[26] *եւ կենդանական գործառութիւնն*[27] *ի վեր ածել: Արդ, է ասացուածն*[28] *եւ*[29] *պարզաբար այսպէս իմանալ կարելի է եւ զանազան*[30] *ընդունել բան: Զի պարզագոյնքն եւ ամե-նայնի կարացեալ առ ձեռն պատ-րաստ մերձ կացուցանել մտաց այս է, թէ պարտ է կայենի եաւթ-*

---

[1] A *Բասիղիոս* C *Բասղի*
[2] E *իւրոյ*
[3] C *զբարուցն*
[4] A_1 *բարեկեցութեանս*
[5] C *զսոսա*] *նոսա*
[6] E *եկեալ*
[7] C *յաղագս*] + *որո եկելս առ իս կրկնապա-տիկ եղեւ*
[8] A_1 *եկեղեցո*
[9] AC *ընթերցւածս*
[10] A_1 *զտեառնէ*] *զամենայնէ*
[11] E *այսպիսիսն*
[12] A_1 *բերեցին*
[13] A_1C *զայնոսիկ*] *գայսոսիկ*
[14] C *ամենիսեն*
[15] AC *զասացւածն*
[16] A_1 *այնոքիկ*] *այն*
[17] C *նմա*]
[18] AC *յնթերցւածն* E *յընթերցուածն*
[19] A_1 *ձիրս*
[20] C *եւ*]
[21] E *գմեօք*
[22] C *չարժեցելո*
[23] C *կենս* E *գկեանսս*
[24] A_1D *հոգով*
[25] B *գգերեզմանի*
[26] C *չափաօրութիւն*
[27] AA_1 *գործառութիւնն*
[28] AA_1E *ասացածն* C *ասացւածն*
[29] ABDE *եւ*]
[30] A *զանայգան* C *զանազանն*

նապատիկ[1] *տալ զտանջանսն յաղագս որոց*[2] *մեղաւն: Քանզի ոչ է արդար դատաւոր ի զոյգսն առ հաւասարն սահմանել զհատուցմունսն, այլ հարկաւոր է՝ ի սկսողէ*[3] |176բ| *չարին հանդերձ յաւելուածով*[4] *պահանջել զպարտսն, թէ հանդերձեալ է ինքն, քան զտանջանս*[5] *լաւագոյն լինել եւ զայլս ողջախոհագոյն առնել աւրինակաւն: Արդ, վասն զի կարգեցաւ եաւթնեկին*[6] *լնուլ զդատաստանն մեղացն*[7] *Կայենի, լուծանէ, ասէ, զայնոսիկ յաստուածային դատաստանէն ի վերայ նոցա ցուցեալ, որ ապականեն նա*[8]*: Զայնոքիկ*[9] *են միտք, որ աստուաստ յառաջին ընթերցուածէս*[10] *մեզ առ անկանի:*

3 *Վասն զի խուզել բնաւորեցաւ զխորս վաստակասիրացն միտքն, խնդրեն զիրաւացան զիա՞րդ յեաւթնապատկին*[11] *լցեալ լինի եւ զի՞նչ վրէժխնդրութիւնն, արդեաւք*[12] *մեղքն եա՞ւթն են, թէ՞ մի յանցուածն*[13] *եւ*[14] *եաւթն յաղագս միոյն տանջանքն*[15]*: Մինչ Գիրք զթողութեանս*[16] *մեղացն* [17]*թիւ եւթամբ շուրջ սահմանեն:* «Քանի՞ցս մեղիցէ[18] յիս եղբայր իմ, թողի՞ց նմա» (Մտթ. ԺԸ. *21*): *(*[19]*Պետրոս է՝ ասելով Տեառնն): Մինչեւ յեաւթնի՞ցս: Եւ ապա՝ պատասխան ի Տեառն:* «Ոչ ասեմ քեզ մինչեւ յեաւթնիցս, այլ մինչեւ յեաւթանասնեկիցս[20] եաւթն» (Մտթ. ԺԸ. *22*): *Քանզի ոչ յայլ թիւ փոխեցաւ*[21] *Տէրն, այլ զեաւթնն բազմապատկեցուցեալ, յինքեան զսահմանն եդ թողութեան*[22]*: Եւ եաւթամբքք*[23] *ամաւք արձակեալ լինէր Եբրայեցի ի ծառայութենէ, եւ եաւթն եաւթներեակս ամաց*[24] *զանուանի*[25] *յոբելեանի*[26] *առնէին ի հինսն (*Հմմտ. Բ. Օրնէ. ԺԵ. *12), յորում շաբաթանայր երկիր*[27]*, եւ պարտուց*[28] *էին*[29] |177ա| *ի բաց հատուցումն, ծառայութեան վճար, եւ որպէս թէ նոր վերստին կացեալ էին կեանք*[30]*,*

---

[1] E *եաւթնապատիկ*] *Ի պարտիս*
[2] A*1* *որոյ* C *որո*
[3] A*1* *սկսողէ*] *սկզբանէ*
[4] AC *յաւելլուածով*
[5] ACE *զտանջանսն*
[6] AB *եաւթնեկին*] *եաւթն կին*
[7] E *մեղանացն*
[8] BD *նա*] *զնաւ* E *զնա*
[9] A*1*BCDE *այսոքիկ*
[10] AC *ընթերցւածէս* E *ընթերցուածիս*
[11] BD *յեւթնապատիկն*
[12] C *արդաւք*
[13] AC *յանցւածն*
[14] E *եւ*]

[15] E *տանջանք*
[16] C *զթողութիւն*
[17] AA*1* *թիւ եւթամբ*] *թիւիւթամբ* C *էութեամբ* E *թիւս Ի ամբք*
[18] ABCD *մեղ*] *մեզ*
[19] ACE *Պետրոս է*] *Պետրոսի*
[20] ABCE *յեաւթանասնիցս*
[21] B *փոխեցաւ*] *փոփոխեցաւ*
[22] A*1* *թողութիւն*
[23] AA*1* *եւթամբք*] *իւթամբք* B *եւթամբք ամաւք*
[24] C *ամացն* E *ամսոյ*
[25] AC *զանւանի*
[26] C *յոբելենսն* DE *յոբելլեանն*
[27] CE *երկիրն*
[28] E *պարտուցն*
[29] C *էին*] *լինէին*
[30] C *կեանք*] + *եւ*

եաւթներեակ թուով[1] *հնոյն*[2] *աւրինակ իմն վախճան ընդունելով: Այսոքիկ տիպք յաւիտենիս այսորիկ, եաւթնաւուրբք*[3] *շրջանակելով*[4] *զմեաւք*[5] *ընթանայ, յորում լինին*[6] *չափաւոր մեղացն պատիժք ըստ մարդասէր խնամակալութեան բարւոյ*[7] *Տեառն, որպէս զի մի՛ անբաւ յաւիտենիւ մատնել զմեզ ի տանջանս: Արդ, եաւթնից յաղագս առ*[8] *աշխարհս այս ազդակցութեան, իբրեւ աշխարհասփռաց մարդկային*[9] *յինքեանց պարտեցելոց մանաւանդ տուժել, վասն որոյ տեսին աւրինակ իմն չարանալ: Իսկ վրէժխնդրութիւն, թէ ի Կայենէ զմեղացն*[10] *ասասցեն, գտցես եաւթն եւ*[11] *թէ ի դատաւորէն ի վերայ նորա սահմանեալ, եւ այսպէս*[12] *ոչ ի բաց վրիպեսցեն յիմաստիցն: Արդ, ի Կայինէ*[13] *յանդգնեցելոյն՝ առաջին յանցուած*[14] *նախանձ, ի վերայ անպատուութեանն*[15] *եղբաւրն*[218], *երկրորդ նենգութիւն, որով խաւսեցաւ ընդ եղբաւրն, ասելով՝* «երթիցուք ի դաշտ» (Ծն. Դ. 8), *երրորդ՝ սպանումնն, յաւելուած*[16] *չարին, չորրորդ*[17]*՝ զի եւ եղբաւր սպանումն, մեծ առաւելութիւն*[18]*, հինգերորդ*[19]*՝ զի եւ առաջին սպանող Կային՝ չար աւրինակ կենցաղումս թողլով, վեցերորդ՝* [20]*զրկումն զի ծնողացն սուգ արար, եաւթներորդ՝ զի Աստուծոյ*[21] *ստեաց, քանզի*[22] *հարցեալ եթէ՝ ո՞ւր*[23] *է*[219] |177բ| *եղբայրն քո, ասաց՝ ոչ գիտեմ* (Հմմտ. Ծն. Դ. 9)*: Արդ, եաւթն վրէժխնդրութիւն լուծեալ լինէր ի սպանանելն զԿային: Վասն զի ասաց Տէր, թէ՝ նզովեալ երկիր, որ բացաւ*[24] *ընդունել զարիւն եղբաւր քոյ* (Հմմտ. Ծն. Դ. 11)*՝ հառաչելով եւ դողալիս լիցես*[25] *ի վերայ երկրի* (Հմմտ. Ծն. Դ. 12)*: Կային ասէ՝ եթէ հանես*[26] *զիս այսաւր*[27] *յերկրէ եւ յերեսաց քոց թաքեայց*[28] *եւ*[29] *եղեց հառաչելով եւ դողալով ի վերայ երկրի եւ ամենայն, որ գտցէ զիս սպանցէ զիս* (Հմմտ. Ծն. Դ. 14)*: Առ այսոսիկ Տէր ասէ՝ ամենայն, որ սպանցէ զԿային, եաւթն*[30]

---

1 AC *թւով*
2 E *հնոցն*
3 C *էւթնաւուրք*
4 C *շուրջանակելով*
5 E *զմեօք*
6 B *լին*
7 A *բարոյ* C *բարոյն*
8 BE *առ*]
9 BC *մարդկան*
10 E *մեղացն*
11 C *եւ*]
12 C *այսպէս*] *այնպէս*
13 C *կաենէ* DE *կայենէ*
14 AC *յանցւած*
15 E *անպատուութեան*
16 C *յաւելւած*
17 AA_1BCE *չորրորդ*]
18 C *առաւելութիւն*] + *է*
19 AA_1BCE *հինգերորդ*]
20 AA_1B *վեցերորդ զրկումն զի ծնողացն սուտ* (D *սուգ*) *արար*]
21 D *աստուծոյ*
22 D *քանզի*]
23 A_1 *ուր*
24 B *բաց*
25 C *լիցիս*
26 D *հանցես*
27 C *այսաւր*] + *ի*
28 B *թագեայց* C *թաքայց*
29 E *եւ*]
30 A_1 *եաւթն*] *իւրն*

վրէժս[1] լուծցէ (Հմմտ. Ծն. Դ. 15): *Վասն զի կարծեաց դիւրըմբռնելի ամենեցուն Կային, զինքն[2] յաղագս ի յերկրէս զգուշութիւն ոչ ունել, (քանզի նզովեալ է[3] երկիր ի նմանէ) եւ յԱստուծոյ աւգնականութենէն[4] անապատացեալ, բարկանալով նմա վասն սպանմանն, ո՛չ որպէս յերկնից եւ ո՛չ յերկրէ պաշտպանութիւն նմա մնացեալ: Եւ եղիցի, ասէ, ամենայն, որ գտանիցէ զիս, [5]սպանցէ զիս: Յանդիմանէ զնորա սխալանս բանս ասելով, ոչ այդպէս, այս է, ոչ բարձցիս: Քանզի չահ տանջեցելոցն մահու վճարումն՝ բերելով տրտմականացն: Այլ՝ յերկարեսցի ի կենցաղումս, զի արժանի մեղացն նա փոխանակ չափեսցի քեզ տանջանարանք: Բայց վասն զի վրէժխնդրութիւնն [6]երկդիմի իմանի յանցանքն, յորոյ վերայ է վրէժխնդրութիւնքն եւ աւրինակ տանջանացն[7], յաղագս որոյ[8] եւ վրէժխնդրութիւնն. տեսցուք, թէ եաւթն աւրինակ[9]* |178ա| *տանջանաց ի վերայ չարացելոյն երկին[10]:*

4 *Արդ, զմեղսն[220] Կայինի[11] յառաջագոյն բանս թուեցաւ[12]: Իսկ այժմ խնդրեմք, թէ եա՞ւթն է նմա տանջանք[13] ի վերայ եկեալք եւ ասեմք այսպէս: Զկնի հարցանելոյ[14] Տեառնն՝ ո՞ւր է Աբել[15] եղբայր քո, զոր ոչ[16] ուսանել կամելով Տէր[17], այլ ապաշխարութեան նմա պատճառս ընձեռելով, մարդասէրն Աստուած եւ Տէր[221], էած[18] որպէս եւ[19] յայտնի են ինքն բանքն: Քանզի ուրացելոյ[20] նորա՝ վաղվաղակի առնէ զյանդիմանութիւնն ասելով՝ ձայն արեան եղբաւր քո գոչէ առ իսկ իբրեւ թէ՝* «ո՞ւր է Աբել՝ եղբայր քո» (Հմմտ. Ծն. Դ. 9), *նմա պատճառս տայր զգայութեան[21] մեղուցելոյն, ոչ Աստուած լինէր վարդապետութեանն ընտանութիւն: Քանզի եթէ ոչ պատահեալ էր այցելութեանն Աստուծոյ, ունէր արդեաւք[22] պատճառս որպէս եթէ[23] լքեալ եղեւ եւ ոչ մի առնլով պատճառս ապաշաւանաց: Իսկ այժմ երեւեցաւ բժիշկ, զի ապաւինեսցի հիւանդացեալն: Եւ նա ոչ միայն թաքուցանէ[24] զվէրն, այլ եւ միւս եւս գործէ՝ ի սպանումնն եւ զստութիւն կցելով: Ոչ գիտեմ,*

[1] C *վրէժս*] *վրէժխնդրութիւնս*
[2] A_1CD *զինքն*]
[3] AA_1BCE *է*]
[4] C *աւգնականութենէ*
[5] C *սպանցէ զիս*]
[6] AA_1BDE *երկդիմի իմանի յանցանքն յորո վերա է վրէժխնդրութիւնքն*]
[7] C *տանջանացն*
[8] E *որոց*
[9] C *տանջանացն*
[10] A_1 *երկին*] *եկին*
[11] D *կայինի*
[12] A_1 *թուեաց*
[13] C *տանջանքն*
[14] CD *հարցանելոյն*
[15] AA_1CE *Աբել*]
[16] A_1 *ոչ*]
[17] A_1BDE *տէր*]
[18] E *էած*] *է աստուած*
[19] E *եւ*]
[20] E *ուրացուցելոյ*
[21] C *զգայութեան*] *սգայութեան*
[22] C *արդաւք*
[23] C *եթէ*]
[24] B *թագուցանէ*

միթէ պահապա՞ն եմ եղբաւր[1] ի-մոյ ես: Աստուա[2] ապա թուեա՛[3] զտանջանսն: Նզովեալ երկիր ի քէն՝ մի պատուհաս: Գործեա՛[4] զերկիր՝ երկրորդ այս: Քանզի[5] վտանգաւոր իմն անճառելի նմա լծակցէր[6], առ գործ երկրին զնա ճեպելով, |178բ| *որպէս թէ ոչ կա-մեցելոյ[7] նորա իշխանութիւն գոլ հանգչել, այլ միշտ զինքն դան-դաղեցուցանել եւ թշնամութեամբ իւրով նզովեալ զնա արար՝ չաղա-փելով եղբայրական արեամբ: Դժնդակագոյն պատուհաս՝ ընդ առեցողսն[8] բնակութիւն, տնակից[9] ունել[10] զպատերազմողն, անգա-դար ունել զատելութիւնն: Գոր-ծեա՛[11] զերկիր, այս [12]է՝ լեալ գոր-ծովք երկրավաստակութեան, իբ-րեւ ոչ մի ժամանակ թողութեան եւ ոչ ի գիշերի, եւ ոչ ի տուրըն-ջեան[13] լուծել[14] յաշխատու-թեանցն[15], այլ քան զառէր իմն դառն դժնդակագոյն ընկալեալ զանճառելի, զվտանգն[16] ի գործ զքեզ յարուցանելով: «Եւ ոչ յա-ւելցէ տալ զզաւրութիւն իւր»: Եւ այս գործառնութեանն[17] անդադա-րագոյն ունէր իմն[18] պտուղ, նոյն ինքն աշխատութիւնն ոչ չափա-ւոր պատուհաս միշտ վաստակե-ցելոյն[19] եւ[20] աշխատեցելոյն[21]: Զի եւ գործն անդադար եւ անպտուղ առ ի յերկիր տառապանք[22] էին անպտղութիւն [23]աշխատու-թեանցն[222]: «Հառաչելով եւ դո-ղալով եղիցես[24] ի վերայ երկրի»: Երկուս յաւելյալս[25] յերիսն. հա-ռաչումն[26] հանապազորդեան եւ դողումն մարմնոյ՝ զաւրութեանն պնդութիւն անդամոցն ոչ ունե-լով: Քանզի չարաչար վարեցաւ ուժով մարմնոյն, ի բաց բարձաւ նորա պնդութիւնն, որպէս թէ տատանել[27] եւ սասանել[28], եւ ոչ հաց կարել դիւրագոյն[29] ի* |179ա| *բերան տանել, եւ ոչ ըմպելի առ ածել. յաղագս չարութեան ճե-ռինն զկնի անսուրբ գործոյն եւ ոչ զյատուկ եւ զհարկաւոր մարմ-նոյն պէտս[30] ապա[31] սպասաւո-րեալ[32] թողացեալք: Այլ պատու-*

[1] C *եղբաւրն*
[2] C *աստուսա*] *անդուսա*
[3] C *թւեց*
[4] C *գործես* D *գործել տա*
[5] A_1 *քանզի*] *եւ զի*
[6] E *լծակցէր*] *լուծակցէր*
[7] A_1 *կամեցելոց*
[8] E *առեցօղս*
[9] C *տնակից*] *տնկակից*
[10] C *ունելով*
[11] A_1 *գործեաց*
[12] E *է լեալ*] *ելեալք*
[13] A *տըւնջեան*
[14] BE *լուծեալ*
[15] E *յաշխատութեանց*
[16] A_1E *վտանգն*
[17] A_1 *գործառնութիւնն* C *գործառութենէ*
[18] E *իմն*]
[19] A_1 *վաստակեցելոցն*
[20] C *եւ*]
[21] C *աշխատեցելոյն*] A_1 *աշխատեցելոցն*
[22] C *տառապանքն*
[23] C *յաշխատութեանցն*
[24] C *եղիցիս*
[25] ABC *յաւելայլս* E *եւս այլ յաւել*
[26] C *հառաչումն*] + *հառաչումն*
[27] C *տատանելն* B + *զնա*
[28] C *սասանելն*
[29] E *դիւրագոյն*] + *հաց*
[30] C *պէտ*
[31] C *ապա*]
[32] C *սպասաւորել*

Հաս, զոր ինքն յայտնեաց Կային, ասելով՝ «եթէ արտաքս [1]ընկենուս զիս յերկրէ եւ յերեսաց քոց Թաքեայց»[223]: Ծանրագոյն պատուհաս ողջախոհացն յԱստուծոյ հեռանան[2] եւ եղիցի ամենայն, որ գտցէ[3] զիս, սպանցէ զիս: Կարծէ ի կարգաւոր[4] իրացն, եթէ յերկրէ[5] արտաքս հանեալ լինիմ, եթէ յերեսաց քոց Թաքեայց[6]՝ մնայ[7] ամենայն իրաւք մեռանելն: Եւ[8] զի՞նչ Տէրն: Ոչ այդպէս: Այլ եւ նշան ի վերայ նորա է[9] եաւթներորդ[10]: Այս պատուհաս, զի եւ ոչ Թաքուցանել զտանջանսն, այլ նշանաւ յայտնեաւ[11] ամենեցուն քարոզել, թէ սա է անսուրբ գործոցն[12] գործաւնեայ: Քանզի ուղղաբար խորհեցաւ՝ ծանրագոյն տանջանաց ամաւթն էր եւ յաղագս դատաստանին ուսաւ, եթէ այնոքիկ ի վերայ յարիցեն ի կեանս, եւ նոքին յամաւժ եւ ի թշնամանս յաւիտենականս (Հմմտ. Դան. ԺԲ. 2):

5 *Զհետ գայ այսոցիկ խնդիր ազգակից, ի Ղամեքայ կանանցն ասացեալ, թէ[13]՝ այր սպանի[224] եւ երիտասարդ զայրն՝ ի վէրս եւ զերիտասարդն՝ ի հարուածս (Հմմտ. Ծն. Դ. 23): Այլ [14]արդեաւք վեր[15] եւ այլ՝ հարուած[16], այլ՝ այր եւ այլ՝ երիտասարդ: Զի ի[17] Կայ|179բ|ինէ վրէժ խնդրեցաւ եաւթնապատիկ, իսկ ի Ղամեքայ՝ եաւթնասնեկին[18] եաւթն (Հմմտ. Ծն. Դ. 24): Զորեք հարիւր եւ իննսուն տանջանաց[19] ընդունող եմ իրաւացի, զի թէ արդար է Աստուծոյ դատաստանն ի Կայինէ, իբրեւ եաւթն նմա տալ զտանջանսն: Քանզի իբրեւ ոչ ուսաւ յայլմէ զսպանանելն, նոյնպէս եւ ոչ ետես զտանջանաց[20] [21]ունող զսպանողին: Իսկ ես առաջի աչաց ունելով զհառաչեցեալն եւ [22]զդողացեալն[225] ոչ ողջախոհացայ[23] աւրինակաւն: Ուստի արժանի եմ չորեք հարիւր եւ իննսուն տալ պատուհաս: Բայց ոմանք առ այդոսիկ դիմեցան, ոչ հեռագոյն յեկեղեցական աւանդէ, թէ ի Կայինէ մինչեւ ի ջրհեղեղն եաւթն[24] անցին ազգք[25] եւ փաղփաղակի եկն ամենայն երկրի պատուհասն՝ յաղագս բազում եղելոյ հեղման մեղացն: Իսկ մեղքն Ղամեքայ ոչ ջրհեղեղի կարաւտանան առ ի բժշկութիւն, այլ նմին իսկ*

[1] A₁ *ընկենուս զիս*] *ընկենուսցես*
[2] C *հեռանալ*
[3] C *գտանիցէ*
[4] E *կարգաւ*
[5] C *յերկրէ*] + *իրացն*
[6] C *Թաքայց*
[7] A *մնաց*
[8] D *եւ*] *եդ*
[9] CDE *է*]
[10] E *եօթներրորդ*
[11] C *յայտնեաւ*] *յայտնել*
[12] C *գործոյն*
[13] B *թէ*] *եթէ*

[14] C *արդեաւք… հարուած*]
[15] A₁DE *վէրս*
[16] AC *հարւած*
[17] ABC *ի*]
[18] A₁ *եւթնատասնակին*
[19] C *տանջանաց*] *տանցանաց*
[20] CE *զտանջանացն*
[21] A *ունաւղ զսպանաւղն*
[22] ACE *զդողացեալն*] *զգողացեալն*
[23] A *ուղղախոհեցայ*
[24] C *զեւթն*
[25] C *ազգ*

բարձողին «զմեղս աշխարհի» (Յովհ. Ա. 29): *Արդ, թուեալ*[1] *յԱդամայ մինչեւ ի գալուստն Քրիստոսի, զազգն*[2] *եւ գտցես ըստ Ղուկայ ազգաբանութեանն՝ յաւթանասներորդի եաւթներորդի փոփոխման լեալ*[3] *զՏէրն: Արդ, այսոքիկ ըստ կարի*[4] *քննեցաւ, բազմաց էից քննութեանց մնացելոց, զի մի արտաքս քան զչափ*[5] *թղթոյս զբանն յառաջ ածցուք. բաւական են*[6] |180ա| *իմաստութեանդ քում եւ դուզնաքեայ սերմանքս*[7]*: Քանզի տուր, ասէ, պատճառս իմաստնոյն եւ իմաստնագոյն լիցի* (Հմմտ. Առակ Թ. 9), *եւ, «բան*[8] *ընդունելով իմաստունն*[9]*, գովեսցէ զնա, եւ ի նոյն յաւելցէ»:*

6 *Իսկ*[10] *Սիմէովնի*[11] [12]*բանքն առ Մարիամ ոչինչ ունի զանազանս եւ խորհինս: Քանզի աւրհնեաց զնոսա Սիմէովն*[13] *եւ ասաց առ Մարիամ մայր նորա՝ աՀա սա կայ յանկումն եւ ի յարութիւն բազմաց ի մէջ Իսրայէլի*[14] *եւ ի նշան ընդդիմակացութեան*[15] (Հմմտ. Ղկ. Բ. 34): «Եւ ընդ քո իսկ ինքեան անձն անցցէ սուր, զի յայտնեսցին[16] ի [17]բազմաց սրտիցն խորհուրդք» (Ղկ. Բ. 35): *Յորս ընդ այնոսիկ սքանչացայ, զիարդ յառաջ ածեալն իբրեւ զանցեալն յայտնի*[18]*, յայսոսիկ*[19] *խնդրեցէր, թէ ընդ քո իսկ անձնդ անցցէ սուր: Եւ սակայն ինձ ոչ* [20]*նուազ երեւին տարակուսանքն*[21]*, թէ*[22] *զիարդ նոյն կայ յանկումն եւ ի կանգնումն, եւ զինչ նշան Հակառակութեան, եւ երրորդ՝ զիա՞րդ ընդ Մարիամայ անձնն անցցէ սուր:*

7 *Թուի*[23] *ինձ ի յանկումն եւ ի կանգնումն զոլ զՏէրն, ոչ այլոց անկելոց, եւ այլոց* [24]*կանգնելոց*[25]*, այլ մեզ վատթարին ի վայր անկելոյ եւ լաւին կանգնեցելոյ: Քանզի մաքրական*[26] *մարմնային ախտ իցէ եւ* [27]*Տեառն յայտնութիւն՝ յարուցանելով զոգւոյն*[28] *յատկութիւնս: Որպէս յորժամ* |180բ| *ասէ Պաւղոս՝* «յորժամ տկարանամ, յայնժամ զաւրանամ[29]» (Հմմտ. Թխ-է ԻԸ. 8). *ինքն եւ տկարանայ, ինքն*[30] *եւ զաւրանայ, տկարանայ մարմնով եւ*

---

[1] A *թւեաց* C *թւեա*
[2] BC *զազգսն*
[3] B *լիեալ* CE *լիել*
[4] C *կար*] *կարդի*
[5] C *զչափս*
[6] A_1 *են*] *է*
[7] A *սերմանքս*] *սերմս քո*
[8] A_1 *բանն*
[9] BD *իմաստուն*
[10] E *իսկ*]
[11] E *Սիմէովնի*] C *Սիմէոնի* D *Սիմէոնէ*
[12] E *բանքն... իցէ եւ*]
[13] CD *Սիմէոն*
[14] B *Իսրայեղի*
[15] C *ընդդիմակացութեան*] *ընդիմասացութեան*

[16] ACE *յայտնեցին*
[17] C *բազմաց սրտիցն*] *բազում սրտից*
[18] C *յայտն*
[19] BC *յայսոսիկ*] *յայդոսիկ*
[20] C *նւազ երեւի*
[21] C *տարակուսանք*
[22] A_1 *թէ*] *եւ*
[23] C *թւին*
[24] C *կանգնելոց... լաւին*]
[25] C *կանգնեցելոց*
[26] C *մաքրական*] + *իմն*
[27] E *տեառնն... վկայութեանն*]
[28] A *զոգոյն* C *զՀոգոյն*
[29] BD *զաւրաւորեմ*
[30] A_1D *ինքն*]

զաւրաւորէ[1] *հոգւով*[2]*: Սոյնպէս եւ Տէրն ոչ զոմանս զանկանել պատճառս ընձեռէ եւ ոմանց զկանգնելն: Զի որք անկանինն, յորում երբեմն էին, ի վայր անկանին: Յայտ է եթէ ոչ երբէք անկանի անհաւատն՝ միշտ գետնաքարշեալ, ընդ աւձին*[3] *յարմարի, եւ ոչ ունի ուստի անկցի՝ յաղագս*[4] *վայր կործանելոյ անհաւատութեամբ: Իբրեւ առաջին բարեգործութեամբ զկացեալն ի մեղս անկանել եւ մեռանել եւ ապա եկեալ արդարութեամբ եւ կանգնել ի Քրիստոս գիտութեամբ զերկաքանչիւրսն մեզ շնորհելով: Անկցի վաթարն*[5]*, զի առցէ ժամանակ լուանալոյ*[6] *առ ի յարութիւնն: Եթէ ոչ անկցի՝ պոռնկութիւնն, ողջախոհութիւնն ոչ կանգնի: Եթէ ոչ գերեսցի անկրթութիւն*[7]*՝ խոհականութիւն*[8] *ոչ ծաղկեսցի*[9]*: Արդ, այսպէս*[10] *ի*[11] *յանկումն*[12] *եւ յարութիւն բազմաց:*

8 *Իսկ ի նշան ընդդիմասացութեան: Տիրաբար նշան ծանէաք ի Գրոց զխաչն ասացեալ: Քանզի եղ, ասէ, Մովսէս*[13] *զաւձն ի*[14] *նշան* (Հմմտ. Թւ ԻԱ. 8)*. այս է՝ ի խաչին: Նշան է անկարծելոյ*[15] *ուրումն եւ անյայտ*[16] *իրի*[17] *ցուցական տեսեալ. յամենեցունց իսկ՝ իմացեալ, ցնծացելոցն*[18]*՝ մտաւք: Արդ, վասն զի ոչ դադարելն լծակռուելով*[19] *յաղագս* |181ա| *մարդանալոյն Տեառն. ոմանք՝ առնլով մարմին* [20]*եւ ոմանք՝ անմարմին զնորա գալուստն լինել սահմանեն, եւ ոմանք՝ չարչարելի ունել զմարմինըն, իսկ ոմանք՝ երեւութիւք, ոմամբք՝ զհանդերձ մարմնով տնտեսութիւնն*[21] *լնուլ, եւ այլք՝ երկրային, եւ այլք՝ երկնային մարմին, եւ ոմանք նախ քան զյաւիտեանս զգոյացութիւնն, իսկ ոմանք՝ ի Մարիամայ զսկիզբնն*[22] *ունել: Յաղագս այսորիկ ի նշան ընդդիմասացութեան*[23]*:*

9 *Բայց սուր ասէ զբանն փորձանաց, զքննիչն խորհրդոց, զհասեալն մինչեւ յորոշումն անձին եւ մարմնոյ, յաւղից եւ ուղղոց զդատողն խորհրդոց* (Հմմտ. Եբր. Դ. 12)*: Արդ, վասն զի ամենայն անձն ի ժամանակի չարչարանացն իբրեւ ի քննութեան իմիք եղեալ էին, ըստ Տեառն ձայնին, որ ասէր թէ՝*

---

[1] C *զաւրաւորէ*] + *մարմնով*
[2] AC *հոգով*
[3] A_1 *աւձին*] *անձին*
[4] A_1 *յաղագս*] + *ի*
[5] C *վաթարն*
[6] A *լւանալոյ*
[7] C *անկրթութիւնն* A_1 + *ոչ*
[8] C *խոհականութիւնն*
[9] ACD *ծաղկեսցի*] *ծածկեսցի*
[10] C *այսպիսի*
[11] C *ի*]
[12] C *անկումն*
[13] C *Մուսէս*
[14] C *ի*]
[15] A_1 *անկարծելւոյ*
[16] B *անյայտի*
[17] B *իրի*] D *ի*
[18] BC *ցնծացելոցն*] *յնթացելոցն* D *յնթացելոցն*
[19] AC *լծակռւելով*
[20] BC *եւ ոմանք անմարմին*]
[21] C *զտնդեսութիւնն*
[22] C *զսկիզբնն*
[23] B *ընդիմասացութեան*

ամենեքեան գայթակղեսցիք յիս (Համր. Մրկ. Ւ.Զ. 31). *մարգարեանայ Սիմէովն*[1] *յաղագս նորին Մարիամայ*[2], *զի մերձ կալով ի խաչն եւ տեսանելով զլեալսն*[3], *լսելով զձայնսն, զկնի Գաբրիէլի վկայութեանն, յետ անճառելի գիտութեանն աստուածային յղութեանն, յետ մեծամեծ սքանչելեացն ցուցելոց*[4], *լիցի*[5] *ինչ եւ ի քում անձինդ տատանումն: Քանզի Տեառն յաղագս ամենեցուն ճաշակելոյն*[6] *զմահ եւ քաւութեան լեալ աշխարհի, զամենեսին*[7] *արդարացուցանելով իւրով մարմնովն*[8]*: Արդեաւք*[9] *քո ինքեան,* |181բ| *ի վերուստ վարդապետեցլոյ յաղագս Տեառն, մերձեսցի ինչ որոշումն: Այս է սուր: Որպէս զի յայտնեսցին ի բազում սրտից խորհուրդք՝ զեկուցանէ, թէ յետ գայթակղանաց, ի խաչն Քրիստոսի եղելոյ, աշակերտացն եւ նորին իսկ Մարիամայ արագագոյն իմն բժշկութիւն զհետ երթիցէ ի Տեառնէ՝ հաստատելով նոցա զսիրտն ի նոյն հաւատն: Քանզի այսպէս տեսաք եւ զՊետրոս զկնի գայթակղելոյն*[10] *հաստատագոյն ի Քրիստոս զհաւատս ընկալեալ: Զմարդկային տկարութիւն*[11] *ապականութիւն յանդիմանեաց, զի զաւրութիւն Տեառն ցուցցի:*

[1] C *Սիմէոն* D *Սիմէ*
[2] B *զՄարիամայ*
[3] C *զլիելսն*
[4] C *ցուցելոցն*
[5] C *լինիցի*
[6] C *ճաշակելով*
[7] C *զամենիսէն*
[8] C *մարմնոյն*
[9] C *արդեաւք*] *արդեմբք*
[10] BD *գայթակղելոյ*
[11] BCD *տկարութիւն*]

ԻԲ. ԲԱՍԻՂԻՈՍ[1] ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ[2] ԵՒՍԵԲՈՒ[3] ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ[226]

Յորժամ առ իրսն հայիմք եւ զգժուարութիւնս[4] տեսանեմք, յորոց ամենայն բարւոյն[5] ներգործութիւն[6] իբրեւ ի կապանաց իմեքէ խափանեալ արգելանի, ի բաց հրաժարումն ինքեանց գամք առմենեւին: Իսկ յորժամ դարձեալ տեսանեմք զքո պարկեշտ վայելչութիւնդ[7] եւ զմտաւ ածեմք, զի զքեզ բժիշկ ի յեկեղեցիս հիւանդութեանց Տէրն մեր շտեմարանաց, վերստին առնումք զմեր խորհուրդս եւ[8] ըստ ի բաց ծանաւթութեան[9] անկմանն՝ յուսով բարեաց[10] կանգնիմք: Լուծաւ ամենայն եկեղեցի՝ որպէս եւ ոչ քո իմաստութիւնդ անգիտանայ եւ տեսանես ամենեւին յիւրաքանչիւրումն, |182ա| իբրեւ ի բարձրաւանդակ[11] իմեքէ դիտանոցէ մտաւք տեսութեան: Զիա՞րդ իբրեւ ի խորոչ բազմաց ի միասին[12] նաւեցելոց ի բռնութենէ ալեացն ամենեքեան առ իրեարս պատառին եւ լինի նաւաբեկութիւնն՝ երբեմն [13]յարտաքնոց պատճառաց բռնաբար շարժելով զծովն, եւ երբեմն ի նաւացն խռովութենէ հառաւակ ելանելով իրերաց եւ մղելով: Բաւական [14]է ի կերպարանիս թողուլ զբանս, զի եւ ոչ քո իմաստութեանդ[15] խնդրելով ինչ[16] յոլովագոյն եւ ոչ ի բացս կացելոյս[17] յորդորելով զմեր համարձակութիւն: Եւ առ այսոսիկ կերպարանաւ նաւուղիղ ոք, հաւատարիմ յարուցանելով[18] զՏէրն, սաստել հողմոյն եւ ծովուն: Ո՞ այլ ոք, թէ ոչ, որ ի մանկութենէդ սպասաւոր[19] բարեպաշտութեան հանդիսացար ի նահատակութիւնս[20]:

Արդ, վասն զի դիմեցին այժմ հարազատաբար խորք չուրջ զմեզ[21] առողջութեամբ ըստ հաւատոյն[22] առ համափառս[23] հաւասարութիւնն եւ զմիաւորութիւն: Համարձակելով եկաք ի մաղթանս քո՝ [24]անըստչարելի[227] առաքել ամենեցուն[25] մեզ թուղթ մի, որ ուներիցի ի յորդորումն[26] գործելեացն, քանզի, այսպէս կամիմ առ ի քէն

---

[1] B *Բասիղիոս*] *նորին* D *Բասիլի* E *Բասիլիոս*
[2] B *եպիսկոպոս*] D *եպիսկոպոսի*
[3] A$_1$ *Եւսէբու* B *Եւսեբիա*
[4] B *զգժւարութիւնս*
[5] A *բարոյն*
[6] E *ներգործութիւնք*
[7] AA$_1$BCE *վայելութիւն*
[8] B *եւ*]
[9] B *ծանաւթութեանն*
[10] B *բարեացն*
[11] A *բարձուանդակ* E *բարձուանդակէ*
[12] B *միասին*] *մասին*
[13] B *յարտաքնոցն պատճառանաց*
[14] C *է ի*] *էր*
[15] D *իմաստութիւնդ*
[16] E *ինչ*] *ինձ*
[17] ACE *կացելոց*
[18] E *յարուցանել*
[19] C *սպասաւորէ*
[20] B *նահատակութիւնսն*
[21] DE *զմեօք*
[22] E *հաւատոցն*
[23] B *համափառսն*
[24] E *անզչարելի*
[25] E *ամենեցուն*]
[26] C *յորդորումնդ*

զսկիզբնն[1] գոլ նոցա ինքեանց հաւասարութեանց բանից, վասն[2] զի յորս կարծեն՝ երեւին քեզ յիշատակաւ անցելոցն, |182բ| զայն արա աստուածասէր Հայր ինձ: Առ[3] եպիսկոպոս[4] թուղթս առաքեսցես կամ ի ձեռն ուրուք, որք այտուստ[5] հաւատարիմք եւ կամ ի ձեռն Թէոդորու[6] սարկաւագակցի[7] մերոյ, զորս ընդունելով ոչ յառաջագոյն տացե[8], քեզ[9] ոչ առնելով ի նոցանէ զպատասխանիս: Եւ եթէ ոչ յանցաւոր եղէց առ քեզ առաջի քո զամենայն աւուրս կենաց իմոց, զի ամենեւին ոչ յոլով արժանաւոր բանի ի սկզբան ասելով առ Հայր, զի եւ ինձ այժմ առ քեզ հոգեւոր Հայր ասել: Իսկ եթէ այս ամենայն աւրինակաւ հրաժարեաց ի քէն, այլ մեզ ի պաշտամանն պատճառս թողացայ աննենգաբար եւ առանց խորելոյ: Բաղձանք[10] խաղաղութեան եւ առ միմեանս մեր միաւորութիւն զնոյն իմանողացն[11] առ Տէրն ի հրեշտակագնացութիւնս յայս հասանելով:

[1] B *զսկիսբն*
[2] A$_3$ *վասն*]
[3] B *առ*] *ասէ*
[4] D *եպիսկոպոսս*
[5] E *յայդուստ*
[6] A *Դէոդորու* B *Դորոթա* ACE *Դորոթայ*
[7] C *սարկաւագկցի*
[8] A$_1$ *տացե*] *տայ*
[9] A$_1$ *թէ*]
[10] B *բաղճանս*
[11] A$_1$B *իմանողացս*

ԻԳ. [228]ԹՈՒՂԹ[1] ԱՌ ՍՈՒՐԲՆ ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ՝ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԶԻԱԶՈՒ՝ ՅԱՂԱԳՍ ՎԱՐՈՒՑ[2]

1 *Ծանեայ զքո թուղթն, զոր աւրինակ որք[3] զբարեկամացն մանկունս յերեւմանէ նոցա նմանութեան առ կենդանիսն ճանաչեն: Քանզի ոչ մեծ լինել ասացէր զտեղոյն[4] կազմութիւն առ [5]առնել իմն դիմումն անձին քում յառ ընդ մեզ կեանսն յառաջ, քան թէ յաղագս բարուց ինչ ու*|183ա|*սցիս կարգաց, քո էր ճշմարտութեամբ իմացուածս[6] այս եւ քոյին անձին[7]՝ յամենայն յոչնչի եդողիդ, իսկ զխոստմունսն[8] մեզ համբարեալս[9] երանութիւնս[10]: Ես ինքն զոր ինչ [11]միանգամ առնեմ ի վերջնումս զայսոսիկ, ի գիշերի եւ ի տուէ[12], գրել ամաչեմ: Քանզի թողի զքաղաքայինսն[13] կրթարանս իբրեւ զբիւրոց չարեաց պատճառս, իսկ զիս ինքն չեւ եւս կարացեալ ի բաց թողուլ: Այլ նմանապէս[14] եմ որոց ի ծովու ի նաւորդութենէ անփորձութեան կորուսեցելոցն[15] եւ ալեկոծին, որք մեծութեամբ նաւին դժուարանան[16], որպէս բազում տուողի[17] շարժումն, եւ անդի[18] ի նաւակն[19] փոփոխելով ամենայն ուրեք նաւեն, եւ յամենայնի վարանին, եւ յարեցեալ[20] լինի ի նոսա նողկտումն, եւ մաղձ: Այսպիսի իմն եւ մերս: Զի զտնական զախտսն[21] ընդ մեզ շուրջ բերելով՝ ամենայն ուրեք ընդ նմանապէս վրդովմունսն եմք, որպէս թէ ոչինչ անապատութեամբս[22] աւգտեցաք[23] յայսոսիկ: Քան զո՞ր միանգամ առնել պարտ էր եւ ուստի՞ սկսանել մեզ՝ բուռն հարկանել զհետոց առաջնորդին առ փրկութիւն:* «Եթէ ոք, ասէ, կամեսցի[24] զկՃի իմ գալ՝ ուրասցի զիՃքՃ եւ առցէ զխաչ իւր՝ եւ եկեսցէ զՃետ իմ» (**Մտթ·** Ժ.Զ· 24), *այսինքն է:*

2 *Ի հանդարտութեան զմիտս ունել փորձ[25] վայել է:* |183բ| *Քանզի, որպէս ակն շրջածութեամբ խտաբար եւ երբեմն զառ ի կողմն[26] զառածեալ, եւ դարձեալ վեր ի վայրն[27] փոխաբերեալ, տե-*

---

[1] A_1 *թուղթ*] *նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի թուղթ* B *նորին թուղթ* DE *սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի թուղթ*
[2] E *վարուց*] + *օգնեայ ինձ Քրիստոս*
[3] E *որք*]
[4] A_1E *զտեղւոյն*
[5] ACDE *առնել իմն*] *առնելիսն*
[6] B *իմացւածս*
[7] E *յանձին*
[8] D *զխոստմունս*
[9] E *համբարըստ*
[10] E *երանութեանս*
[11] B *անկամ առնի*
[12] B *տուէ*] *տւէ*
[13] C *զքաղաքիսն*
[14] C *նմանապէս*] *նմա պէս*
[15] A_1 *կորուսելոյն*
[16] B *դժւարանան*
[17] B *տւողի*
[18] BE *անդի*
[19] B *նաւարկն* C *նաւակնն*
[20] B *յարուցել*
[21] BE *ախտսն*
[22] A_1 *անապատութեամբ*
[23] B *աւքտեցաք*
[24] B *կամի*
[25] BD *փորձել*
[26] B *կողն*
[27] E *վայր*

*սանել յայտնաբար զառաջիկայն[1] ոչ կարէ յաղագս ոչ հաստատելոյ զդէմս տեսմանն, եթէ հանդերձեալ իցէ լուսաւոր առնել զտեսուածս[2]: Այսպէս եւ միտք մարդոյ՝ բիւրուք ըստ աչխարհայնոցս[3] հոգովք ձգեցեալք[4], անկարելի է յայտնաբար տեսանել ճշմարտութեամբ: Այլ զոմն չեւ եւս կապանաւք ամուսնութեանն զուգացեալ զժնդակագոյն ցանկութիւնք եւ յարձակմունք դժուարարգելք[5], եւ տուփանք[6] ոմանք [7]դժուարատուփական[229] խոովեցուցանեն[8]: Իսկ [9]զահա հասեալն ամուսնութեամբ այլ ոմն վրդովումն հոգոյ սպանանէ, յանորդութեան[10] որդւոց[11] ցանկութիւնք[12], եւ յատացման մանկանց՝ մանկանութեան հոգք, կնոջ պատպանութիւն, տանն խնամակալութիւն, ծառայից պատրաստութիւն, որք ըստ պատահման[13] վնասք, որք առ դրացիս միմեանս անկութիւնքն[14], որք յատեանսն[15] չարժմունք, վաճառաչահութեան վտանգք, երկրագործութեան աչխատութիւնք: Ամենայն աւր յատուկ գայ՝ բերելով անձին խաւարումն, դիչերք՝ զտուընջենական[16] հոգսն[17] փոխադր|184ա|եալք, ի նոյն յերեւոյթսն խաբեն զմիտսն: Իսկ այսոցիկ մի է փախուստ՝ որոչումն յաչխարհայնոցս ամենեցունց: Եւ յաչխարհէ զնացումն՝ ոչ արտաքոյ սորա լինել մարմնապէս, այլ վչտակցութեամբ առ մարմին զանձն զարճուցանել՝ անքաղաք, անտուն, անինչ, անկերասէր[18], անստացուածս[19], վարս անկրականս, անփոփոխելիս[20], անուսումն մարդկայնոց[21] վարդապետութեանց՝ [22]պատրաստ առ ընդունել սրտիւ զաստուածայնոցն վարդապետութեանցն ներեղեալս[230] տպաւորութիւնս: Իսկ պատրաստութիւն սրտի է ուրացութիւն ի չար վարդապետութեանցն յառաջ ունողաց զնա խրատուց: Քանզի եւ ոչ [23]ի մոմ գրել կարողութիւն է եւ ոչ յառաջ ջնջեցելոց[24] ներկայացելոց կերպարանացն[25], եւ ոչ անձին աստուածային վարդապետութիւնս աւանդել՝ եթէ ոչ նախ զսովորութեանց ուսմունս նորա ի

[1] D *զառաջիկայն*
[2] B *զտեսւածս*
[3] A_1 *աչխարհայնւոցս*
[4] E *ցգեալք*
[5] B *դժւարարգելիք* E *դժուար արգելլիք*
[6] B *տուփանք*] *կուփանք*
[7] B *դժւարատուփանք*
[8] C *խռովեցուցանել*
[9] E *զահահասեալն*] *չահասեալն*
[10] B *յանորդութեան*]
[11] AB *որդոց*
[12] B *ցանկութիւն*
[13] D *պատահմանն*
[14] A_1 *անկութիւնքն*] *ցանկութիւնք* B *մանկութիւնքն*
[15] B *յատէնս*
[16] AA_1 *զտունջենական* B *զտունջենական*
[17] D *հոգքն*
[18] B *անկերասէր*] *ընկերասէր*
[19] B *անստացւածս* E *անստացուած*
[20] B *անփոփոխելի*
[21] A_1 *մարդկայնւոց*
[22] E *պատրաստ... վարդապետութեանցն*]
[23] BE *ի մոմ*] *իմում*
[24] C *ջնջելոց* E *ջնջեցելոյ*
[25] ADE *կերպասացն*

բաց հանցէ[1]: Իսկ առ այսոսիկ[2] մեծ աւգուտ մեզ անապատանալն մատուցանէ, հանդարտեցուցանէ զմեր ախտս եւ պարապումն տուեալ բանիւ ամենեւին զնոսա յանճնէ հատանէ: Քանզի, որպէս գազանք դիւրակոուելիք են ցրտացեալք[231], այսպէս[3] ե՛ւ ցանկութիւնք, ե՛ւ յարձակմունք, ե՛ւ տրտմութիւնք, ե՛ւ երկիւղք[4] [5]զժանտարկուք[232] անճինն ի[6] չարիսն[7], դադարեցուցանեն[8] հանդարտութեամբն եւ ոչ վայրենացեալք անհատութեամբ[9] զայրացմանն, |184բ| դիւրաւ ճգնողականք զաւրութեամբ բանին լինին: Եղիցի այսուհետեւ[10] վայրն այսպիսի որպէս եւ մերս՝ ի խառնից մարդկանէ վճարեալ՝ որպէս զի ոչ ի միոջէ յարտաքնոցն խուճապից զվարսն հատանել: Իսկ ճգնողութիւն [11]բարեպաշտութեանն զհոգին դարմանէ աստուածային իմացուացովք[12]: Զի զի՞նչ երանողական է, քան թէ [13]հրեշտակական դասուց յերկրի[14] նմանել, անդէն[15] իսկ սկսեցելոյ[16] աւուրն առաջ արագ յաղաւթս դիմեցեալ եւ աւրհնութեամբք, եւ երգովք զստացողն պատուել, իսկ ապա առեգական սրբաբար պայծառացեալ ի գործ դարձեալ՝ ամենայն ուրեք նոցունց աղաւթից [17]մերձ կացելոց եւ աւրհնութեամբք, իբրեւ աղիւ, համեմեալ զգործաւորութիւնսն: Քանզի զուարթ եւ անտրտում անճին հանդարտութիւն աւրհնութեանցն մխիթարութիւնք[18] չնորհեն: Իսկ հանդարտութիւն սկիզբն[19] մաքրութեան անճին է. ոչ լեզու ի խաւսեցելոյ[20] զմարդկայնոցն[21] եւ ոչ աչաց գեղեցկագունութեամբ մարմնոց, եւ պատչաճողութեամբ խաւարացեալոց[22], եւ ոչ լսելեաց զոլորումն ոգւոյ[23] լուծեալ լսականաց անդամոց առ հեշտութիւն արարելոց, եւ ոչ բանիւք[24] խաղկատակութեանց եւ ծաղուց[25] մարդկայնուոց[26], որ առաւելն լուծանել[27] զպնդութիւն[28] ոգւոց[29] սովորեաց: Քանզի միտք ոչ ցրուեալք[30] յար-

---

[1] B *հանիցէ*
[2] B *այսոքիկ*
[3] A_1 *այսպէս*] *այնպէս*
[4] B *երկիղք* D *երկեղք*
[5] B *ժանկարկողք անճին* C *զժանդարկողք* D *զժանդարկօղքն*
[6] B *ի*]
[7] B *զչարիսն*
[8] A_1 *դադարեցուցանեն*] *դարձուցանեն*
[9] D *անհաւատութեամբ*
[10] BD *այնուհետեւ*
[11] B *բարեպաշտութեան զոգին*
[12] B *իմացածովք* E *իմացուածօք*
[13] B *հրշտակական դասուն*
[14] E *երկրի*
[15] B *արդէն*] *անդ են*
[16] B *սկսեցելոց*
[17] C *մերձ կացելոց*] *մերձեցելոց*
[18] B *մխիթարութիւն*
[19] B *սկիսքն*
[20] B *խօսելո*
[21] A_1 *զմարդկայնուոցն*
[22] B *խաւարացելոց*] *խօսեցելոց*
[23] E *ոգոց*
[24] A *բանիւ*
[25] B *ծաղուս*
[26] ABE *մարդկայնոց*
[27] E *լուծանէ*
[28] A_1 *զպնդուոց*
[29] A_1 *ոգւոց*] B *ոգոց*
[30] B *ցիւեալք*

տաքինսն եւ ոչ ի գգաստ|185ա|ուԹեանց[1] յաչխարհ ցնդեալ[2]՝ ի վեր ինքն դառնայ եւ[3] ինքեամբ յառ Աստուծոյ իմացուածսն[4] վերանայ: Եւ այնու գեղեցկուԹեամբ չուրջ հայծառացեալ եւ նորին իսկ բնուԹեանն մոռացումն առնու՝ ոչ առ կերակրոյն[5] հոգ զանձն ձգեցեալ, այլ զամենայն իւր գփոյԹն յընտրուԹիւն յաւիտենական բարուԹեանցն փոխադրեալ, Թէ գիարդ ուղղեսցի նմա պարկեշտուԹիւնն եւ իմաստուԹիւնն, եւ արուԹիւնն կամ որպէս՝ արդարուԹիւնն, եւ այլք[6] առաքինուԹիւնք, որչափ յազգականուԹիւնսն[7] յայսոսիկ բաժանեալք, արժանաւորաբար գիւրաքանչիւր կատարել յորդորեն փուԹացելոյն:

3 *Եւ մեծ ճանապարհ առ արժանաւորն գիւտ ընԹերցուածք Աստուածաշունչք: Ուր եւ գործոցն աւրինակք գտանին եւ վարք երանելեաց արանց վերագրեալք[8], յանձնեցելոցն[9] որպէս կանոնք իմն չնչականք քաղաքավարուԹեանն նմանուԹեամբք[10] ըստ Աստուծոյ գործոց[11] առաջի կան: Եւ մանաւանդ որպէս Թէ իւրաքանչիւր ոք կարաւտաբար[12] ունելով ինքեան գգայ, նովաւ կրԹեսցի, որպէս յումմէնէ ի հասարակաց բժշկարանէ, գառ պատշաճաբարն գտցէ գհիւանդացելոյն[13] գդեղ: Զի որ տռփող պարկեշտուԹեանն է գյաղագս Յովսեփայ[14] պատմուԹիւնն անհատաբար ընտրեսցէ եւ ի նմանէ գպարկեշտականն ուսցի |185բ| գործ՝ գտանելով ոչ միայն ժուժկալուԹեամբ գնա առ հեշտուԹիւնն ունողի, այլ եւ համբերուԹեամբ յառաքինուԹիւնն հաստատեցելոյ[15]: Եւ առ արուԹիւն[16] խրատեսցի ի Յովբայ[17], որ ոչ միայն առ ընդդիմուԹիւն կենաց փոխեցելոյ նմա աղքատ ի մեծատանէ եւ անորդի ի բարիորդուԹենէ[233] ի միում վայրկեան ժամանակի եղեալ, եկաց մնաց նոյն ինքն անչարժ ամենայն ուրեք գանճինն խորհուրդս ողջ պահելով եւ բարեկամացն[18] ի մխիԹարուԹիւն եկելոցն եւ ի վերայ եղելոցն, եւ ճգելոց[19] նմա[20] գցաւսկանն ոչ գայրացաւ: Դարճեալ գիտելով գիարդ հեզ միանգամայն եւ մեծ անձն լիցի, որպէս գի ցասմամբ առ մեղսն վարեսցի, իսկ գգաւնուԹեամբ[21] առ մարդիկ,*

---

[1] B *ագաստուԹեանց*
[2] B *ցնդեալ*]
[3] C *եւ*] B + *ոչ*
[4] B *իմացւածսն*
[5] A_1C *կերակրոցն*
[6] B *այլ*
[7] B *յազգականս*
[8] D *վերայ գրեալք*
[9] E *յանձնեցելոց*
[10] B *նմանուԹեամբ*
[11] B *գործոցն*
[12] D *կարաւտաբար*] *հարստաբար*
[13] B *գհիւանդացելո* E *գիւանդացելոցն*
[14] B *Յուսեփա*
[15] A_1 *հաստատելոյ* D *հաստատեցելւոյ* E *հաստատեցելոց*
[16] B *արուԹիւնն*
[17] E *Յոբայ*
[18] E *զբարեկամացն*
[19] E *ճգելոցն*
[20] E *նմա*] *մեզ*
[21] C *զգաւնուԹեամբ*] *զգառնուԹեամբ*

գոցէ այնուհետեւ[1] արի[2] ըստ Աստուծոյ[234] բարեգործութեանց[3], հեզ եւ անշարժ յառ թշնամեացն փոխատրութիւնս: Այսպիսի էր եւ Մովսէս[4], որ մեծաւ սրտմտութեամբ յառ Աստուած մեղուցեալոցն ի վերայ յարուցեալ, իսկ հանդարտութեամբ անձին զբաստինքեան[5] չարախաւսութիւնն բերելով: Եւ ամենայն ուրեք, որպէս կենդանագիրք, յորժամ պատկեր գրեցեն խստագոյն առ աւրինակն հայեցեալ, զանտի[6] կերպարանն առ իւրեանցն փութացեալք փոփոխել[7] արուեստասիրութիւն[8]: Այսպէս պարտ է եւ զփութացեալսն ամենեցուն մասանցն առաքինութեան[9] բացագործել կատար|186ա|եալ, որպէս առ ստեղծական իմն չարժեցեալ եւ գործական՝ ի վարս սրբոյն հայեցեալ, զնոսա բարին ընտանի առնել[10] նմանութեամբ:

4 *Աղաւթքն դարձեալ զընթերցուածսն[11] փոփոխեալք նորագոյն[12] զանձն եւ ամբծագոյն[13] առ աստուածային ցանկութեամբք[14] չարժեցեալ մերձ առնուին[15]: Իսկ աղաւթք բարիք՝ ներգործական առբարեալ զԱստուծոյ իմացուածսն[16] անձին: Եւ այս է բնակութիւնն[17] Աստուծոյ, յիշատակաւն հաստատեալ ունել յինքեան զԱստուած: Այսպէս լինիմք տաճար Աստուծոյ, յորժամ ոչ հոգովք երկրաւորացս զխտութիւն[18] յիշատակին կատարեսցուք, ոչ անկարծականն[235] ախտիւն միտքն խռովեցին, այլ յամենայնէ փախչելով[19] աստուածասէրն առ Աստուած գնասցէ, եւ, խոտորելով որք յառաջ կոչեն զնա ի չարիսն, առ որս մերձեցուցանեն, զնա յառաքինութեանն գործս կրթեսցին:*

5 *Եւ յառաջ քան զամենայն փութալ պարտ է զբանին պէտս ոչ անուսումնաբար ունել, այլ հարցաքննել առանց հակառակութեան, իսկ պատասխանի առնել պատուասիրաբար, ոչ ընդ մէջ հատանել զասացողն, յորժամ ինչ պիտանացու ասէ եւ ոչ ցանկալ զիւր զբանն ցուցականապէս առաջի[20] արկանել, չափ որոշեալ բանի եւ լսելոյ, ուսանել աննամաւթաբար եւ ուսուցանել աննախանձապէս եւ, զոր ինչ յընկերէ[21] ուսեալ, ոչ ծածկել որպէս յոռէգոյնք[22] կանանցն[23], |186բ| որք զխորթսն առաջի արկանեն, այլ*

---

[1] C *այսուհետեւ*
[2] A_1 *արի*] *բարի*
[3] B *բարեգործութեանցն* A*1 բարութեանց*
[4] B *Մուսէս*
[5] B *ըստ ինքեն*
[6] B *զանդի*
[7] D *փոփոխեալք*
[8] B *արեստասիրութիւն*
[9] E *առաքինութեանն*
[10] E *առնլով*
[11] B *զընթերցուածսն*
[12] A_1 *նորոգագոյն*
[13] A_1 *ամբծագոյն*] *անձնագոյն*
[14] B *ցանկութեամբ*
[15] B *առնոյն* E *առնուն*
[16] B *իմացուածսն*
[17] A_1 *բնակութիւն*] *բնութիւնն*
[18] D *զխտութիւնն*
[19] B *փաղչելով*
[20] A_1 *առաջի*] *առ անտի*
[21] B *յընկերէն*
[22] A_1 *յոռիգոյն* D *յռէգոյնք* E *յոռագոյնք*
[23] E *կանանց*

քարոզել լաւաբարոյութեամբ[236] *զհայրն բանի*[1]*: Իսկ ոլորումն ձայնի միջինն պատուհասի*[2]*, որպէս թէ ոչ փախչել ի լսելեացն ի նուաղութենէն եւ մի ծանրական լինել մեծութեամբ բացատրութեանն*[3]*: Յառաջագոյն քննել*[4] *ինքեամբ զասելն եւ այսպէս յայտնել զբանն: Բարեսաց*[5]*՝ ի պատահմունս եւ քաղցր՝ ի քաւսս. ոչ չռայլութեամբ զհեչտալին որսացեալ, այլ քաղցրական մխիթարութեամբ զցածութիւնն ունել*[237]*: Քանզի*[6] *արկանելով զինքն խոնարհութեամբ, այսպէս դիւրընկալ եղիցի* [7]*կարաւտացելոյն բժշկութեան: Եւ բազում անգամ պիտանացու*[8] *մեզ եւ մարգարէին կարգ զարմանալեացն, որ Դաւթայ մեղուցելոյ*[9] *ոչ ի նմանէ իսկ*[10] *ի վերայ էած զսահման դատապարտութեանն, այլ առաջարկութեամբ դիմաց վարեցեալ զնոյն ինքն նստոյց իւրոց մեղացն դատաւոր, որպէս, զնա իսկ*[11] *ըստինքեան առաջի բերելով զդատաստանն, կամ թէ ոչ եւս մեղադրել զյանդիմանիչն*[12]*:*

6 *Բայց զհետ գայ խոնարհին եւ* [13]*վայրակնեցելոյ խորհրդոյն ակն տրտում յերկիր քթթող, ձեւ՝ խնամակալական, վարսք՝ տխուրք, զգեստ*[14]*՝ աղտեղեալ*[15]*, որպէս թէ զոր առնեն սգացողքն ըստ պատշաճողութեան*[16] *զայսոսիկ մեզ*[17] *յինքնակամութենէ*[18] *ի վերայ բերեալ*[19]*: Հանդերձն գաւտեաւ* |187ա| *յարեցեալ ի մարմինն, իսկ պնդութիւնն մի ի վեր քան զքաչան*[20] *(վասն զի կանանցական*[21] *է) եւ մի թոյլ առաւել, որպէս թէ ի վայր անկանել հանդերձին, քանզի անպնդակազմութեան*[22] *է: Եւ գնացք մի թոյլ, որպէս զի*[23] *լուծումն*[24] *անճին դատախազ իցէ, եւ մի առաւել ընդողնացեալ*[25]*, որպէս զի զարդարական զայսոսիկ յարձակմունս*[26] *երեւեցուցանեն: Եւ հայցումն հանդերձից՝ առ ճմեռն եւ ամառն բաւական: Ոչ գունով զպայծառագոյնն խնդրել եւ ոչ կազմուածով*[27] *զբարակն եւ զկուղն: Քանզի առ քաղաքական գեղեցկութիւնս չուրջ տեսանել*

---

[1] A$_1$E *բանի*] *բարի*
[2] B *պատուհասի*
[3] A$_1$ *բացատրութեամբն*
[4] A$_1$ *քննեալ*
[5] A$_1$ *բարեսաց*] *բարեսաց* B *բարեկամաց* E *բարի ասացեալ*
[6] A$_1$ *քանզի*] + *առաջ*
[7] B *կարօտացելոցն բժշկութիւն*
[8] B *պիտանացու*] + *բժշկութիւն*
[9] B *մեղուցելոյն*
[10] D *իսկ*]
[11] D *իսկ*]
[12] A$_1$ *զյանդիմանիչն*
[13] E *վայր անկեցելոց խորհրդոցն*
[14] B *սգեստ*
[15] B *աղտեղելք*
[16] E *պատշաճողութեան*
[17] A$_1$ *մեզ*]
[18] ACDE *յինքնակամութենէ*] + *մեզ*
[19] B *բերեալ*] *երեւել*
[20] E *զքաչն*] *զքաչան*
[21] A$_1$BC *կանանցեկան*
[22] D *անպնդակազմութիւն է* E *անպնդակազմութենէ*
[23] B *զի*]
[24] B *զլուծումն*
[25] ACDE *ընդողնացեալ*] *ընդունող գնացեալ*
[26] A$_1$ *զյարձակմունս*
[27] A$_1$ *կազմածով*

զոյգ[1] կանացին[2] զարդու, զոր նո~ քա իմանան աւտար ծաղկաւ գծնաւտս եւ զհերս իւրեանց գու~ նելով: Այլ եւ թանձրութեամբ[3] հանդերձոցն[4] այնպէս պարտ է, որպէս զի մի կարաւտանալ երկ~ րորդի առ ի ջեռուցանել զգե~ ցողն[5]: Իսկ աւդ[6] ոտից[7] զանպա~ ճոյճն ըստ արժանաւորութեանն, անկարաւտաբար զպէտսն լցու~ ցեալ[8]: Եւ միանգամայն պարզա~ բար որպէս ի[9] գգեստին[10] կարծել վայել է զպիտանացուն, այսպէս եւ ի կերակուրսն՝ հաց լցեալ զպէտսն եւ ջուր բժշկեսցէ[11] զծա~ րաւումն առողջին եւ որ ինչ միանգամ ի սերմանց [12]առ եփել զզաւրութիւն մարմնոյ կարէ ողջ պահել: Իսկ ուտել ոչ սովածաբար որովայնամոլութիւն ի վերայ բե~ րելով[13], այլ ամենայն |187բ| ուրեք զկշիռն եւ զհետ, եւ զառ հեչտու~ թիւնն[14] անժուժկալ[15] ողջ պահողի: Եւ ոչ զանժամ[16] դատարկ զմիտսն յաղագս առ Աստուած իմացուա~ ծոցն ունելով, այլ զնոյն ինքն զկերակրոցն[17] ընութիւն[18], զընդու~ նողի մարմնոյն կազմութիւն պատճառս առնել փառաբանու~ թեան[19], թէ՝ զիա՞րդ զանազանք կերակրոց յատկանաց մարմնոցն պատշաճեալք յամենեցուն ա~ նաւրնէն իմացեալք եղեն: Ա~ ղաւթք յառաջ, քան զկերակուրսն արժանաւորք լինել Աստուծոյ տրիցն, որոց այժմն[20] տայ եւ որոց առ հանդերձեալսն համբարեաց: Աղաւթք զկնի կերակրոյ[21] չնոր~ հակալութեան[22] տուեցելոց[23] լցու~ ցողք[24] եւ խնդիր խոստացելոցն[25]: Ժամ մի կերակրոցն կարգեալ՝ նոյն ինքն ըստ չրջագայութեան, որպէս թէ ի քսան եւ ի չորից ժա~ մուց [26]աւրագիչերոյն[238] մի լինել հազիւ[27] առ ծախումն մարմնակա~ նին[28]: Իսկ զայլսն յետ մտացն ներգործութեան պարապ[29] եւ[30] ճգնաւորին: Եւ քունք թեթեւք, եւ դիւրափոփոխք՝ բնականաբար հե~ տեւեալք[31] չափաւոր կերակրոյն[32], ըստ կազմութեան յաղագս մե~

[1] A$_1$ *զոյգ*] + *է*
[2] B *կանանցին*
[3] B *թանձրութիւն*
[4] BD *հանդերձից*
[5] B *զգեցողն*
[6] D *օդոց*
[7] D *ոտից*] B *ոտիցն*
[8] A$_1$ *լցուցանել* C *ցուցանեալ* D *ցուցանել* E *լցուցեալ*
[9] D *ի*]
[10] B *զգեստին*
[11] B *բժշկէ*
[12] A$_1$ *առ եփել*] *առաւել*
[13] E *բերելով*] *ածելով*
[14] B *հեչտութիւն* E *հեչտութիւնսն*
[15] E *ժուժկալ*
[16] C *յայնժամ*
[17] A$_1$E *զկերակրոյն*
[18] A$_1$ *զբնութիւն*
[19] B *փառաբանութենէն*
[20] CE *այժմ*
[21] BE *կերակրոց*
[22] BD *չնորհակալութիւն*
[23] B *տուեցելո* D *տուեցելոյ*
[24] B *լցուցաղք*] *ցուցողք*
[25] B *խոստացելոց*
[26] A$_1$ *օրագիչերուոյն*
[27] A$_1$ *հազիւ*] + *քան*
[28] C *մարմնակին*
[29] A$_1$ *պարապ եւ*] *պարապել* BCE *պարապ*]
[30] BCE *եւ*]
[31] B *հօտեւելք*
[32] E *կերակրոցն*

ծացն հոգոյ[1] ի բաց հատեալք: Քանզի խոր[2] արբեցութեամբ լուծեցելոցն[3] նորա անդամոցն[4], որպէս թէ պարապումն անտեղեաց երեւոյթիցն տալ, յառ[5] հանապազորդ մահն[6] գայս|188ա|պէս աննչեցեալս[7]: Այս ճգնաւորացն բարեպաշտութեան միջագիւերն[239] եւ առաւել [8]զի պարապումն անճինն [9]գիւերական հանդարտութիւն չնորհէ, ոչ աչաց եւ ոչ լսելեաց վնասակար լսմունս կամ տեսիլս ի սիրտն առաքելոց, այլ միայնոյ[10] առանձնացելոյ մտացն եւ յԱստուած յարեցելոյ[11], եւ ուղղեցելոյ[12] զինքն յիշատակաւք մեղանացն, եւ սահմանս ընքեան[13] եղողի առ ի խոտորումն չարութեանն, եւ զառ ի յԱստուած[14] գործակցութիւնն ի կատարումն փութացելոցն խնդրողի:

[1] B *հոգո* D *հոգւոց*
[2] BCD *խորին*
[3] B *լուծոցելոց* C *լուծելոցն* E *լուծեցելոց*
[4] B *անդամոց*
[5] B *առ*
[6] ABD *մահն*] *մասն*
[7] B *աննչելսն* E *աննչեցեալս*
[8] A_1 *զի պարապումն*] *զպարապումն*
[9] B *գիւերական հանդարտութիւնն*
[10] B *միայն* C *միայնւոյ*
[11] BE *յարեցելոց*
[12] E *ուղղեցելոց*
[13] B *ընքեան*] *ինքեն* DE *ինքեան*
[14] A_1E *աստուծոյ*

ԻԴ. [240]ԹՈՒՂԹ[1] ԱՌ ՍՈՒՐԲՆ ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ՝ Ե-ՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԶԻԱԶՈՒ՝ ՅԱ-ՂԱԳՍ ԿՐԱՒՆԱՒՈՐԱԿԱՆ[2] ՎԱ-ՐՈՒՑ[3]

Եւ գրելով եւ լուռ լինելով հաստատեալ ունիմք ի սիրտս մեր[4] *պահել*[5] *զյիշատակ քո բարեգործութեանդ, եւ աղաւթս*[6] *առ Տէր՝ տալ քեզ*[7] *կատարել զընթացս*[8] *բարւոյ*[9] *քաղաքավարութեանն, որպէս ընտրեցեր*[10] *քանզի ճշմարտութեամբ ոչ փոքր է հանդէսն խոստովանեալ աւետեաւքն ըստ կարգի ի վերայ*[11] *ածել: Քանզի*[12]*, ըստ Աւտարանին, քաղ|188բ|աքավարութիւն*[13] *ամենեցուն է, իսկ մինչ*[14] *ի փոքրագոյնսն*[15] *ածել զպահպանութիւնն*[16] *եւ ոչինչ ի*[17] *գրեցելոցն*[18] *թերատեսեալ: Այլ*[19] *յոյժ սակաւուց ոմանց ի մեր գիտութիւն եկելոց ուղղեալ*[20]*՝ որպէս թէ եւ լեզուաւ*[21] *խրատեցելով վարել*[22] *ըստ կամաց Աւետարանին եւ ճեռաց ներգործել ըստ դիտաւորութեան հաճոյիցն Աստուածոյ: Եւ զոտս*[23] *չարժել, եւ իւրաքանչիւրովք*[24] *անդամովքն*[25] *այսպէս վարեցեալ՝ որպէս ի սկզբանէ արարիչն մեր տնաւրինեաց: Իսկ*[26] *զգեստս*[27] *պաճուճողս, այսինքն*[28] *է*[29] *ի պատահմունս*[30] *արանց պահեցեալ ի կերակուրս բաւականութեամբ եւ յատացուածան*[31] *հարկաւորացն անաւելաստացութեամբ: Այսք ամենեքին փոքունք*[32] *պարզաբար այսպէս ասացեալք, բայց մեծի հանդիսի ուղղել պիտանացու ի վերայ նորին իսկ ճշմարտութեանն*[33] *գտաք: Եւ եւս առ այսքիւք*[34] *ի խոնարհութեան կատարեալք*[35]*՝ որպէս թէ ոչ զնախարա-*

---

[1] A$_1$ *թուղթ*] *նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի* B *նորին թուղթ* D *նորին սրբոյն Բարսղիոսի թուղթ* E *նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի թուղթ* W *թուղթ սրբոյն Բարսղի*

[2] E *կրօնաւորութեան*

[3] E *վարուց*]

[4] D *մեր*]

[5] D *պահեալ*

[6] W *աղաւթել*

[7] D *քեզ*]

[8] W *զընթացսն*

[9] B *բարո*

[10] W *ընտրեցէրն*

[11] W *վերայ*] *վեր*

[12] W *քանզի*] + *ընտրեալ*

[13] B *քաղաքավարութեան*

[14] W *մինչեւ*

[15] W *փոքրագոյնն*

[16] E *զպահպանութիւն*

[17] ABCD *ի*] W + *անդ*

[18] E *գրեցելոյն*

[19] AA$_1$BC *այլ*] *այս*

[20] W *ուղղել*

[21] B *լեզւս* W *լեզուոք*

[22] W *վարեալ* AA$_1$BCD + *եւ ակամբ դաստիարակեցելով վարել*

[23] W *զոտս*] *զորս*

[24] B *իւրաքանչիւրովքն* D *իւրովքն* W *իւրանքանչիւր*

[25] BE *անդամօքն* W *անդամաւքն*

[26] A$_1$EW *իսկ*] + *ի*

[27] B *սգեստս*

[28] E *այսինքն*] *այս*

[29] W *է*]

[30] E *պատահմունս*] *պահպանումն*

[31] B *յատացւածս* EW *ստացուածս*

[32] ABC *փոքուն*

[33] AC *ճշմարտութեան* A$_1$ *ճշմարտութիւն*

[34] W *այսոքիւք*] *այսոցիկ*

[35] W *կատարեալ*

բացն պայծառութիւն[1] *յիշել եւ ոչ ինչ միանգամ մեզ գոյանայ ի ընութենէն*[2] *աւելաստացութիւնն*[3] *կամ ըստ մարմնոյ եւ կամ ըստ անձին այսուիկ*[4] *պանծանալ, եւ ոչ արտաքնովքն*[5] *մերովք*[6] *կարծեաւք*[7] *պատճառս*[8] *ամբարտաւանութեան, եւ փքանաց առնել: Այսոքիկ*[9] *հրեշտակական են*[10] *վարուց զառ ի ժուժկալութիւնն պնդակազմ եւ յաղ|189ա|աւթս աշխատասէր, եղբայրսիրութեամբ վշտակից, եւ առ կարաւտս*[11] *հաղորդականք*[12], *եւ զկամս ի*[13] *ներքոյ դնել: Խոնարհութիւն*[14] *սրտի եւ առողջութիւն հաւատոյ*[15], *եւ սգաստութիւն*[16] *հարթ, մի՛ երբէք*[17] [18]*իմացուածոցն նուազեցելոց*[19], *ահագին եւ դժուարախրատելի*[20] *դատաստանին*[21] *առ, որ փութամբքն ամենեքին*[22], *բայց յիշելն զնա, եւ զառ ի նմանէ ելսն սակաւք ոմանք ճգնին*[241]:

Բազմաց եղելոց յաստուածաչին Գրոց[23] *յայտնեցելոց, որք ուղղել*[24] *պարտին*[25] *ի փութացելոցն հաճոյանալ Աստուծոյ, բայց միայն յաղագս այսոցիկ*[26], *որ մերձակայիս*[27] *չարժեցան առ ի մէնջ, որպէս եւ ուսայ ի նոցունց*[28] *յԱստուածաշունչ Գրոց, համառաւտաբար յիշատակաւ ասել հարկաւորապէս խաւսեցայ*[29], *յաղագս*[30] *իւրաքանչիւրոյ*[31] *վկայութիւնն դիւրագիտ*[32] *եղեալ*[33] *ի բաց թողի, գիտել այնոցիկ, որք*[34] *ընթերցուածոցն*[35] *են պարապեալք:*

Զի պարտ է քրիստոնէին՝ արժանի ըստ երկնային կոչմանն խորհել եւ արժանապէս[36] *ըստ Աւետարանին Քրիստոսի* [37]*քաղաքավարել*[242]:

Զի ոչ է պարտ քրիստոնէին՝ զբաւսանեալ եւ ոչ ի բաց թողուլ ի մտաց զյիշումն[38] *Աստուծոյ, եւ*

---

[1] B *զպայծառութիւն*
[2] A$_1$BC *ընութենէս*
[3] A$_1$ *աւելաստացութիւն* W *աւելաստացուածութիւն*
[4] B *այսուիկ*
[5] E *արտաքնօքն*
[6] W *մերովք*] *մեկովք*
[7] B *կարծեւք*
[8] W *պատճառ*
[9] W *այսոքիկ*] *այսոսիւք*
[10] BW *են*]
[11] ABCDE *կարաւտ*
[12] W *հաղորդական*
[13] W *ի*]
[14] B *խոնարհութեամբ*
[15] EW *հաւատոյ*
[16] B *սգաստութիւն*] *սգօրութիւն* D *զգաւրութիւն* E *զգաստութիւն* W *սգաւորութեան*
[17] W *երբէք*] + *մեզ*
[18] B *իմացւածոցն նւազեցելոց*
[19] W *նուազեցելոցս*
[20] B *դժուարախրատելի*] *դժվար ատելի*
[21] W *դատաստանաւն*
[22] B *ամենիքեան* W *ամենեքեան*
[23] W *գրոց*] *գործ*
[24] W *ուղղին*
[25] W *պարտեալ*
[26] DW *այնոցիկ*
[27] B *մերձակախս* D *մերձակայիս* W *մերձակայեցս*
[28] W *նոցունց*] + *իսկ*
[29] W *խաւսեցայ*] *խորհեցայ*
[30] W *զյաղագս*
[31] E *իւրաքանչիւրոց*
[32] A$_1$W *դիւրագիւտ*
[33] CD *եղեալս*
[34] W *որք*] *որ*
[35] B *ընթերցւածոցն*
[36] B *արժանաւորապէս*
[37] W *քաղաքավարել*
[38] B *զյիշումն*

զկամս նորա, եւ զդատաստանն[1] Աստուծոյ:

Զի պարտ է քրիստոնէին՝ վերագոյն ըստ աւրինացն արդարութեանց եղեալ[2] յամենայնի, ոչ երդնուլ [3]պարտ է եւ ոչ ստել:

Զի ոչ է պարտ |189բ| հայհոյել եւ ոչ թշնամանել: Զի ոչ է պարտ կռուել եւ ոչ վրէժ խնդրել գիւր: Զի ոչ է պարտ չար ընդ չարի պատուցանել եւ ոչ է պարտ զայրանալ[243]:

Զի պարտ է երկայնամտել, յամենայնի յորժամ վչտասցի, եւ յանդիմանել բարեմտութեամբ զգրկողն, եւ[4] ոչ ախտիւ իւրոյ վրէժխնդրութեանն, այլ ցանկութեամբ[5] ուղղութեան եղբաւրն ըստ պատուիրանին[6] Տեառն[7]:

Զի ոչ է պարտ զոչ մերձակայ եղբաւրէ խաւսել ինչ չարախաւսութեան[244] խորհրդով, որ արդարեւ է չարախաւսութիւն, թէպէտեւ ճշմարիտ իցէ խաւսեցեալն[8]:

Զի պարտ իցէ[9] ի [10]չարախաւս եղբաւրէ ի բաց դառնալ:

Զի ոչ է պարտ անարժանս ինչ բարբառել:

Զի ոչ է պարտ ծիծաղել եւ ոչ ծիծաղկոտացն[11] յանձին ունել:

Զի ոչ է պարտ դատարկաբան լինել ի[12] խաւսել ինչ, որ[13] ոչ առաւգուտ[14] լսողացն իցէ[15] եւ ոչ առ ոմն հարկաւոր պէտս եւ թողացուցեալ[16] յԱստուծոյ, որպէսզի եւ որք գործենն[17] փութալ՝ ըստ որում կարողութիւն է հանդարտութեամբ գործել եւ զնոյն իսկ [18]զբարիս բանս առ այնոսիկ չարժել առ հաւատացեալսն՝ հանդերձ փորձիւն[19] ինչ տնաւրինել բան առ չինուածիւն հաւատոց[20], զի մի տրտմեսցի[21] հոգին սուրբ[22] Աստուծոյ:

Զի ոչ է պարտ առ որս յիշխանութիւն եկելոցն մերձենալ կամ խաւսել ոմանց յեղբարցն յառաջ, քան թէ կարգեցեալքն յամենայն հոգս բարեկարգու|190ա|թեամբ փորձեսցեն, թէ զիարդ[23] հաճոյ է Աստուծոյ առ հասարակաց աւգուտն:

Զի ոչ է պարտ գինով[24] ծառայանալ եւ յաղագս մսոյ[25] ախտաբար ունել[26] եւ միանգամայն յաղագս ամենայն կերակրոց[27] կամ

---

[1] AA$_1$BCDE *զդատաստանն*
[2] W *եղելոյ*
[3] W *պարտ է*]
[4] W *եւ*]
[5] E *ցանկութեամբ*] *յանգութեամբ*
[6] B *պատուիրանեն*
[7] B *տեառնն* W *աստուծոյ*
[8] W *խաւսեցեալն*] *չարախաւսութիւնն*
[9] W *իցէ*] *է*
[10] C *չարախաւսէ եղբաւրէն* D *չարախօսէ եղբօրէն*
[11] W *ծիծաղկոտացն*] *ծիծաղկատակացն*
[12] W *ի*]
[13] W *որ*] *եւ*
[14] W *անաւգուտ*
[15] W *իցէ*]
[16] C *թողացուցանեալ*
[17] B *գործեն*
[18] W *զբարի բանսն*
[19] W *փորձիւ*
[20] E *հաւատոյ*
[21] D *տրտմիցի*
[22] W *սուրբ*]
[23] A$_1$ *զիարդ*] *արդ* C *արդարեւ*
[24] W *գինւով*
[25] ACD *մսոց*
[26] B *ունել*] *ուտել* W *լինել*
[27] EW *կերակրոյ*

ըմպելոյ[1] *հեշտասէր լինել. քան զի ճգնին յամենայնի ժուժկալ է:*

Զի տուեցելոցն[2] *իւրաքանչիւրում ի պէտսն ոչինչ իբրեւ զիւր ունել*[3] *կամ համբարել*[4] *պարտ է, այլ հոգւով*[5]*, ամենեցուն իբրեւ տէրունականաց միտ դնել, մի ինչ ընկեցիկ եղելոց եւ կամ անհոգացելոյն*[6]*, թէ այսպէս*[7] *դիպեսցի՝ թերատեսել:*

Զի ոչ է պարտ եւ ոչ իւր ինքեան լինել ինչ, այլ իբրեւ յԱստուծոյ աւանդեալ[8] *ի ծառայութիւն միանձանց այսպէս առնել եւ խորհել՝ զամենայն զիւրաքանչիւր ոք յիւրում կարգի:*

Զի ոչ է պարտ տրտնջել եւ ոչ ի նեղութեան առ պէտսն, եւ ոչ յաչխատութեան առ գործ[9]*, ունողաց*[10] *դատաստան յաղագս իւրաքանչիւրոյ*[11] *սոցա*[12] *կարգեցելոյ*[13] *զայսոցիկն այցելութիւն:*

Զի ոչ է պարտ աղաղակ լինել եւ ոչ այլ ինչ ձեւ եւ կամ չարժումն, որով կերպարանի ցասումն կամ զբաւանք հաւանեցելոց[14] *մտացն*[15] *մերձ կարծել զԱստուած:*

Զի պարտ է պիտաւք[16] *չափել զձայնն*[17]*:*

Զի ոչ է պարտ յանդգնութեամբ եւ[18] *արհամարհութեամբ իւիք պատասխանի տալ*[19] *կամ առնել ինչ, այլ յամենայնի զհանդարտականն*[20] |190բ| *եւ զպատուողն*[21] *առ ամենեսին*[22] *ցուցանել:*

Զի ոչ է պարտ ակնարկել ակամբ նենգութեամբ եւ կամ այլով ձեւով, կամ չարժմամբ անդամոց[23] *վարել, որ խռովեցուցանէ զեղբայրն կամ արհամարհութիւն երեւեցուցանել:*

Զի ոչ է պարտ զարդարել հանդերձիւք[24] *կամ զգեստուք*[25] *ոտից, որ* [26]*չղուականք*[245] *կոչին:*

Զի պարտ է անպաճուճիւք վարիլ առ ի[27] *պէտս մարմնոյն*[28]*:*

Զի ոչ է պարտ առաւել քան զպէտսն եւ առատութիւն ծախել ինչ[29]*՝ որպէս է*[30] *թերապիտութիւն*[246]*:*

Զի ոչ է պարտ պատիւ խնդրել կամ զառաջինսն[31] *կամել:*

---

[1] E *ըմպելւոյ*
[2] B *տւեղելոցն*
[3] W *ունել*] + *եւ*
[4] W *համբարեալ*
[5] B *հոգով*
[6] BE *անհոգացելոցն* CW *հոգացելոցն*
[7] W *այդպէս*
[8] W *աւանդել*
[9] B *գործն* W *գործսն*
[10] W *ունուղաց*
[11] A¸BE *իւրաքանչիւրոց*
[12] B *սոցա*] *նոցա*
[13] E *կարգեցելոց*
[14] B *հաւանեցելո* C *հաւանելոց* ADE *հասանեցելոց*
[15] B *մտաց*
[16] B *պիտոք* D *պիտոյեօքն*
[17] D *զձայնն*] *զբանն*
[18] W *եւ*] + *կամ*
[19] W *տալ*] + *եւ*
[20] C *հանդարտականն*
[21] D *զպատուովող*
[22] W *ամենեսեան*
[23] W *անդամոյ*
[24] W *հանդերձիւք*] + *եւ*
[25] B *զգեստուք*] *սգեցմունք* ACD *զգեստիւք*
[26] B *չղւականք* ACD *չըղւականք* W *չուականք*
[27] W *ի*]
[28] B *մարմնոցն*
[29] C *ինչ*]
[30] ABCD *է*]
[31] W *զառաջինս*

Զի պարտ է իւրաքանչիւր ումեք քան զինքն նախապատուել[1] *զամենեսին*[2]*:*

Զի ոչ է պարտ[3] *անհնազանդ լինել:*

Զի ոչ է պարտ անգործ ուտել, զկարողն[4] *գործել ինչ, այլ*[5] *զպարապելն*[6] *ինչ ի պէտս ուղղութեանց ի փառաւորութիւնն Աստուծոյ բռնաբարել զինքն ի փոյթն ըստ կարողութեան գործել ինչ*[7]*:*

Զի պարտ է զիւրաքանչիւր փորձիւ վերակացուացն[8] *հանդերձ բանիւ եւ հաւանութեամբ, այսպէս*[9] *զամենայն ինչ առնել, մինչեւ ի նոյն իսկ ի կերակուրսն*[10] *եւ յըմպելի*[11]*՝ որպէս ի փառս Աստուծոյ:*

Զի ոչ է պարտ յայլմէ յայլ գործ[12] *փոփոխել*[13] *առանց փորձի յայսպիսիսն կարգեցելոց առանց, եթէ ոչ*[14] *ուրեք ինչ անխտրել*[15] *ի հարկաւորութիւն յաւգնականութիւն*[16] *անկարեցելոցն*[17] *յանկարծակի կոչիցէ:*

Զի պարտ է |191ա| *իւրաքանչիւր*[18] *ոք մնալ յոր*[19] *կարգեցաւն եւ ոչ անցանել ըստ իւր չափն եւ*[20] *ի վերայ ելանել ոչ կարացելոյն*[21]*, եթէ ոչ որք զայսպիսիսն հաւատացեալս*[22] *փորձեսցեն զոք*[23] *պիտեալ*[24] *աւգնականութիւնն:*

Զի ոչ է պարտ յայլմէ գործաւորութենէ[25] *յայլում գտանել ումեք:*

Զի ոչ է պարտ ըստ հակառակութեան կամ հեռի առ ոք առնել ինչ:

Զի ոչ է պարտ նախանձել ընդ այլոյ[26] *յաջողութեան*[27] *եւ ոչ խնդալ այլոց*[28] *նուաստութեամբք*[29]*:*

Զի պարտ է սիրովն Քրիստոսի տրտմել եւ վշտանալ ի վերայ եղբարն նուաստութեանց[30] *եւ ուրախանալ ի վերայ ուղղութեանց*[31]*:*

Զի ոչ է պարտ անխոհեր լինել առ մեղուցեալսն[32] *կամ դադարել առ նոսա:*

Զի պարտ է զյանդիմանողն երկիւղիւ[33] *Աստուծոյ աղէկիզու-*

---

[1] B *նախապատուել* W *նախապատել*
[2] B *զամենիսէն*
[3] E *պարտ*]
[4] B *կարողն*
[5] W *այլ*] + *եւ*
[6] B *զպարապել*
[7] AA$_1$B *ինչ*] + *բարի*
[8] B *վերակացուացն*
[9] W *այսպէս*]
[10] W *կերակուրն*
[11] W *յմբելին*
[12] D *գործ*]
[13] W *փոխել*
[14] A$_1$ *ոչ*]
[15] DE *անխտրելի*] *անխնդրելի*
[16] B *աւգնականութիւն*
[17] B *անկարեցելոցն*] *անկարգեցելոցն* W *անկարգացելոյն*
[18] W *զիւրաքանչիւր*
[19] W *յոր*] *որում*
[20] ABCD *եւ*]
[21] A$_1$E *կարացելոցն*
[22] W *հաւատացեալք*
[23] W *զոք*] + *ի*
[24] W *պիտացեալ*
[25] W *գործավարութենէ*
[26] E *այլոց*
[27] B *աջողութեան* DE *յաջողութիւն*
[28] D *այլոյ*
[29] B *նւաստութիւն* W *նուաստութեամբ*
[30] B *նւաստութեանց* W *նուաստութեամբ*
[31] W *ուղղութեանցն*
[32] B *մեղուցել*
[33] BCW *երկիւղիւ*

թեամբ յանդիմանել դիտաւորու-թեամբ[1] դարձման մեղուցելոյն[2]:

Զի պարտ է յանդիմանեցելոյն կամ սաստեցելոյն ընդունել, յա-ժարութեամբ ծանուցեալ զիւր աւ-գուտ յուղղութեանն:

Զի ոչ է պարտ մեղադրեցելոյ ուրուք, զայլումն[3] առաջի նորա կամ այլոց ոմանց ընդդէմ ասել մեղադրողին: Իսկ եթէ երբէք ան-բան ումեք երեւեսցի մեղադրու-թիւնն, առանձինն յուզել բանս առ մեղադրողն[4] եւ հաւանեցու-ցանել կամ հաւանիլ[5]:

Զի պարտ է, իւրաքանչիւր ու-մեք, որչափ[6] է յաւրութիւն, |191բ| բժշկել զայն, որ ունին[7] զնմանէն[8]:

Զի ոչ է պարտ չարայուշ լինել զղջացելոյն ի վերայ մեղանացն, [9]այլ ի սրտէ թողուլ:

Զի պարտ է զասացողն ապաշ-խարել ի վերայ մեղանացն ոչ միայն զղջանալ[10], որով մեղաւն, այլ եւ[11] պտուղս արժանաւոր[12] ա-պաշխարութեան առնել:

Զի[13] [14]պարտ է[247], որ ի վերայ առաջին մեղանաց[15] խրատեցաւ եւ թողութեան արժանի եղեւ, եթէ[16] դարձեալ մեղիցէ՝ ի վերայ առաջ-նոյն[17] կազմէ ինքեան զդատաս-տանն սրտմտութեան[18]:

Զի պարտ է զկացեալն[19] ի նուաս-տութեան զկնի առաջին եւ երկ-րորդ մտադիւրութեանն յայտնել վերակացուին[20] թերեւս ար-դեաւք[21] ի բազմաց սաստեցեալ պատկառեսցէ: Ապա եթէ եւ[22] ոչ այսպէս ուղղեսցի, իբրեւ զգայ-թակղութիւն [23]ի բաց հատանել այնուհետեւ իբրեւ[24] զհեթանոսա-կան կամ իբրեւ զմաքսաւոր[25] տե-սանել[248]:

---

[1] W *դիտաւորութեան*
[2] EW *մեղուցելոցն*
[3] BC *զայլ ումն*] *զայլ ոմն* W *զայլ ոք*
[4] W *մեղադրաւղն*
[5] W *յաւանել*
[6] E *որ չափէ*
[7] W *ունին*] + *ինչ*
[8] W *զմանէ*
[9] BW *այլ... մեղանացն*]
[10] D *զղջանալ*] + *այլ ի սրտէ թողուլ զի պարտ է զասացողն ապաշխարել ի վերա մեղանացն ոչ միայն զղջանալ զղջացելոցն*
[11] B *եւ*]
[12] W *արժանաւորս*
[13] AA$_1$BDE *զի*] *քանզի*
[14] A$_1$ *պարտ է*]
[15] BEW *մեղանացն*
[16] W *եթէ*] *եւ*
[17] A$_1$ *առաջնոցն*
[18] W *սրտմտութեան*] *տրտմութեան*
[19] W *զկացեալսն*
[20] B *վերակացւին*
[21] B *արդօք* DE *արդեօք* W *արդեւք*
[22] A$_1$W *եւ*]
[23] W *ի բաց*] *իրաց*
[24] W *իբրեւ*]
[25] E *մաքսաւոր*

ԻԵ. [1]ԲԱՐՍՂԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԿԵՍԱՐՈՒ՝ ՄԵԾԻ ԴԻՈԴՈՐԱՅ ԵՐԻՑՈՒ [2]ԱՆՏԻՈՔԱՑԻՈՑ[249]

1 *Եհաս*[3] *առ մեզ գիր, որ ունէր զվերնագիրն*[4] *Դիոդորայ*[5]*, իսկ որ զկնի այնորիկ*[6] *գոյր*[7]՝ *այլ ումեմն վայելուչ էր*[8] *քան*[9] *Դիոդորայ*[10]*: Քանզի, թուի*[11] *ինձ, ոմն ի դժնդակ արուեստականացն*[12]*, ընդ քոյոյ դիմաւքդ մտեալ*[13]*, զինքն կամեցեալ հաւատալոց*[14] *արժանի առնել լսողացն: Որ իբրեւ հարցեալ եղեւ յումմ*|192ա|*եմնէ*[15]*, թէ պարտ եւ արժան իցէ նմա կին առնել զկնոջ*[16] *իւրոյ զքոյրն*[17] *իբրեւ վախճանեսցի*[18] *կինն*[19]*, եւ*[20] *ոչ դողացեալ սոսկացաւ*[21] *ի հարցմանէն, այլ յոյժ խնդութեամբ ընկալաւ զլուրն եւ զգէջ* [22]*ցանկութիւնն կարի քաջ մեծապէս ցանկութեամբ ընդ նմա գործեաց: Արդ, եթէ էր առ իս գիրն, իսկ գնոյն*[23] *առաքէի առ*[24] *քեզ*[25] *չատ եւ բաւական լինէիր*[26] *անճին աւգնել եւ ճշմարտութեանն: Այլ*[27] *վասն զի, որ եան*[28] *անդրէն*[29] *եհան* [30]*առ և իբրեւ յաղթութեան*[31] *իմն նչանակ զմէնջ գայր*[32] *եւ*[33] *կրէր*[34]*, զոր*[35] *ի սկզբան*[250] *անդ արգելք, իբրեւ դրով ունել զքո գիչխանութիւն*[36] *թողացուցանել զայն գործել: Արդ, գրեցի քեզ թուղթ, զի երկոցունց*[37] *եղիցի գալ մեզ յանաւրէն*[38] *բանն յայն եւ մի*[39] *ինչ մի թողուլ զաւրութիւն, զի մի ինչ*[40] *ունիցի բանն*[41]*, որով*[42] *կարծիցէ վնաս գործել, որք պատահիցեն*[43] *նմա:*

2 *Եւ նախ առաջին, որք*[44] *ունինն*[45] *իսկ*[46] *մեծ եւ*[47] *ի վերայ այս-*

---

[1] C *Բարսղի եպիսկոպոսի կեսարու*] *նորին* W *կեսարու մեծի*] C *դիոդորայ*] *դեորգա* D *բասլի եպիսկոպոս մեծ թէոդորեայ Անդոքա*
[2] W *անտիոքու*
[3] D *էհաս*
[4] W *զվերագիր*
[5] A *դեոդորա* A_1D *դէոդորեայ* E *թէոդորայ*
[6] W *այնորիկ*] *այորիկն*
[7] W *գոյր*] *գայր*
[8] W *էր*] + *բանն առաւել*
[9] W *քան*] + *թէ*
[10] A *դեոդորա* D *դեոդորեա* A_1E *թեոդորայ* W *դիոդորայն*
[11] AC *թւի*
[12] C *արուեստականացն*
[13] W *մտեալ*] + *եւ այնպէս*
[14] W *հաւատալոց*] *հաւատոյ*
[15] E *ումեմնէ*
[16] A *զկնուջ* W *զկնոջն*
[17] W *զքոյրն*]
[18] W *վախճանեցաւ*
[19] W *կինն*] *քոյրն*
[20] W *եւ*]
[21] W *սոսկացաւ դողացաւ*
[22] AA_1BCE *կարի քաջ մեծապէս ցանկութեամբ*]
[23] W *գնոյն*] *գնորա*
[24] W *առ*]
[25] W *քեզ*] + *եւ*
[26] B *լինէր*
[27] W *այլ*] *եւ*
[28] W *եան*] + *եւ*
[29] W *անդրէն*] *դարձեալ*
[30] W *առ եւ*]
[31] E *յաղթութիւն* W *զյաղթութեան*
[32] W *գայր*] *գնայր*
[33] W *եւ*]
[34] E *կրէր*] *որ էր*
[35] W *զոր*] *որք*
[36] W *իչխանութիւն*
[37] W *երկոքումք* W + *ձեռաւք*
[38] ABD *յանաւրէն*] *յարեն* C *յօրէն*
[39] AA_1BCDE *մի*] + *ի գալն*
[40] W *ինչ*]
[41] W *բան*
[42] W *որք*] *որ*
[43] W *պատահին*
[44] W *որք*] *որ*
[45] C *ունին*
[46] W *բուն*
[47] W *եւ*] *է*

պխսի իրաց սովորութիւն, որ ի բազում ժամանակաց[1] այժմ ի[2] մեզ կրի, զոր[3] առաջի ունի[4] դնել, որ զաւրինացն[5] ունի զաւրութիւն, վասն զի[6] սուրբ հարցն[7] կրաւնսս[8] զայս[9] մեզ աւանդելոց[10]: Եւ այս է[11], զոր[12] ասեն[13], եթէ ոք, ախտի[14] պղծութեան յաղթեալ, երբէք անկանիցի[15] յերկուց քերց[16] յանկարաւն[17] խառնակութիւնս[18], ոչ ամուսնութիւն վարկանել զայն[19] եւ ոչ բնաւ ամենեւիմբ[20] յեկեղեցւոյ[21] միաբանութիւն արժան է[22] |192բ| ընդունել՝ յառաջ մինչեւ մեկնեալ[23] զնոսա ի[24] միմեանց: Բայց սակայն, զի թէպէտեւ[25] ոչ այդ[26] ինչ[27] գոյր ասել, շատ եւ բաւական էր սովորութիւնս[28] առ չարին պահպանութիւն: Վասն զի, որ զթուղթն գրեաց անարգ եւ խոտան ձեռնարկութեամբ, այս քան[29] անհնարին չար փորձեցաւ ի վարս գնացից մերոց մուծանել ինչ[30]: Արդ[31]՝ հարկ է եւ մեզ, որչափ կարող եմք[32], աւգնականութիւնս[33] մատուցանել եւ ոչ տալ թոյլ, քանզի[34] առ յոյժ պնդագոյնսն[35] մեծ եւ ի վեր քան զբանէ առ[251] իւրաքանչիւր [36]միտս, յոր [37]ինչն ոք ըմբռնեալն էր, հաւատս եւ յայս իմն ապաստանեալ[38]:

3 Ասէ՝ գրեալ է[39] ի Ղեւտականին, եթէ[40]՝ քոյր[41] կին ի վերայ քեռ[42] մի առնուցուս[43] հակառակ[44] նախանձաւոր[45] միմեանց [46]յայտ առնել զամաւթ խայտառականաց նորա առ նովաւ, մինչ դեռ[47] կենդանի է քոյրն[48] իւր[49] (Հմմտ. Ղեւտ. ԺԸ. 18): Եւ արդ՝ յայտ յայսմանէ[50]

---

[1] W ժամանակաց] + հետէ
[2] W ի] առ
[3] C զոր] + եւ
[4] C ունէի W է
[5] W զաւրինաց
[6] W զի] ի
[7] W հարցն] արանց
[8] C զկրօնս W զրկաւնս
[9] W այս] զայս
[10] A_1E աւանդելոյ W աւանդել
[11] W է]
[12] C զոր] որ
[13] W ասեմս W + այսպիսի իմն
[14] A_1 ախտիւ
[15] W անկցի
[16] W քեռց
[17] W յանկրաւնս
[18] W խառնակութիւն
[19] W զայն] զայս
[20] W ամենեւին
[21] C յեկեղեցո
[22] C է]
[23] E մեկնել W քակեալ է
[24] E ի]
[25] W թէպէտ
[26] AA_1 այդ] այլ
[27] W այդ ինչ]
[28] W սովորութիւնս] չարութիւնս

[29] B այս քան] այնքան W զայս քան
[30] W ինչ
[31] W արդ]
[32] W կարող եմք] եւ խորհրդոց ածեալ է
[33] W աւգնականութիւն
[34] W քանզի] եւ սակայն
[35] W պնդագոյնսն] առաքինսն
[36] W միտս... եթէ] ումեք յորպում ըմբռնեալն ոք է ի հաւատս
[37] A_1 ինչն ոք] ինքն ոք D ինչ նոքա
[38] A_1 ապաստանեալ] ապա սպանեալ
[39] W է] A_1 էի] էի ի
[40] A_1W եթէ]
[41] EW զքոյր
[42] W քեռ] + իւրոյ
[43] C առնուցուն W առջիր
[44] A$A_1$$B_1$ հակառակ] հակարաշ D հակառակաշ
[45] W նախանձաւոր]
[46] W յայտ առնել] մերկանալ
[47] W դեռ]
[48] W քոյր
[49] W իւր]
[50] C յայսմանէ] + է

ասէ[1]*, եթէ*[2] *թողացուցանէ առնուլ*[3] *իբրու*[4] *վախճանին*[5]*: Եւ թէ*[6] *այս*[7] *առաջին զայն ասեմ*[8]*, զոր ինչ միանգամ*[9] *աւրէնքն ասեն*[10] *այնո-ցիկ, որք*[11] *ընդ աւրինաւքն*[12] *են ա-սեն*[13]*, ապա եթէ* [14]*այսպէս ոչ իցէ հարկէ եւ ընդ թլպատուԹեամբ*[15] *եւ ընդ չաբաթու*[16] *եւ*[17] *ընդ* [18]*խտրա-նաւք կերակրոց անկանել մեզ: Քանզի* [19]*յայսմին հակէ մարդ եթէ գոցուք ինչ, որ ըստ կամաց հեշ-տուԹեան լինիցի*[20] *«ընդ լծով ծա-ռայուԹեան» (Կղ· Ւ· 1) աւրինացն* |193ա| [21]*զանճն արկանել*[22]*: Եթէ ե-րեւեսցի ինչ*[23] *ծանր*[24] *աւրինացն եղելոց*[25]*, յայնժամ*[26] *առ Քրիստոսի ազատուԹիւնն փախուցեալ*[27] *ան-կանիմք*[28]*: Հարցեալ եղեաք*[29]*՝ յու-մեքք*[30] *եթէ էք*[31] *գրեալ առնուլ զքոյր կին ի վերայ քեռ իւրոյ: Ա-սացուք, որ մեզ զգուշալի*[32] *եւ*[33] *հաստատուն եւ ճշմարիտն*[34] *է, ե-թէ ոչ է*[35] *գրեալ*[36]*: Իսկ*[37] *որ զկնի*[38] *բանիս, զոր ոչն է ճառեցեալ*[39] *այ-նու*[40] *չանալ հաւանեցուցանել այ-նորիկ է*[41]*, որ զաւրէնսն*[42] *դնէ եւ*[43] *ոչ եթէ, որ զաւրէնսն*[44] *բանս*[45] *ա-սէ, ապա թէ այս ոչ իցէ*[46]*, գոյ հնար ամենայն ումեք, որ կամիցի համարձակ յանդգնել եւ մինչ զեռ կենդանի է*[47] *քոյրն առնուլ զմիւս եւս քոյրն կին: Քանզի այս իմաստ եւ ի վերայ նորա յաւրի-նեալ*[48] *պատշաճի*[49]*: Այս*[50] *գրեալ է,*[51] *ասէ, եթէ ոչ առցես՝ հակառակ նախանճաւոր միմեանց, իսկ ապա թէ այսպէս իցէ, որ ոչ* [52]*հեռայ եւ ոչ հակառակի: Ընդ քեռն ոչ արգե-*

---

[1] ABCD *ասէ*] *այս է*
[2] W *եթէ*] C *է*]
[3] A *առնլով*
[4] DW *իբրեւ*
[5] C *վաղջանին*
[6] A$_1$CE *թէ*] *առ* W *արդ առ*
[7] D *այս*] *առացս* W + *նախ*
[8] W *ասեմ*] + *զի*
[9] W *միանգամ*] + *առաւ*
[10] W *ասեմ*
[11] W *որք*] *որ*
[12] C *աւրինացս*
[13] W *ասեն*] D *ասեմք*
[14] W *այսպէս ոչ իցէ*] *ոչ այս այսպէս է*
[15] W *թլպատուԹեանն*
[16] W *չաբաթուն*
[17] W *եւ*]
[18] W *խտրուԹեամբ կերակրոցն*
[19] W *յայսմին հակէ մարդ*] *ոչ*
[20] W *լինիցի*] *մերոյ*
[21] W *զանճինս արկանեմք* W + *եւ*
[22] A$_1$BE *արկանէ*
[23] W *ինչ*] *ինճ*
[24] D *ծանր*] *ծանրուԹիւն*
[25] W *եղելոյ*
[26] W *յայնժամ*] + *ապա*
[27] A$_1$ *փախուցեալ*] *փուԹացեալ*
[28] W *անկանիցիմք*
[29] CE *եղաք*
[30] A$_1$ *յումեքէ*]
[31] A$_1$ *է*]
[32] W *զգոյշ*
[33] B *եւ*]
[34] E *ճշմարիտ*
[35] W *է*]
[36] W *գրեալ*] + *եւ*
[37] W *իսկ*] + *յայնմանէ*
[38] W *զկնի*] + *գայ*
[39] A$_1$ *ճառիցեալ*
[40] C *այնու*] *այսու*
[41] C *է*]
[42] CD *զօրինացն* W *զաւրէնս*
[43] W *եւ*]
[44] W *զաւրինացն*
[45] A$_1$ *բանն*
[46] W *իցէ*] *այսպէսէ*
[47] W *է*] *կայ*
[48] W *յաւրինեալ*] *յարմարեալ*
[49] W *պատշաճի*] *պատկանի*
[50] W *այս*] *քանզի*
[51] W *իցէ*] *է*
[52] W *հեռայ... արգելու*] *հեռի հակառակուԹեամբն ոչ ոչ արգել առնուլ*

լու, բայց որ [1]ջատագովն է ախտիս անհեռ եւ աննախանձ գոլ ասէ զբարս քեռցն առ միմեանս: Արդ[2]՝ ի բաց բառնալով[3] այսուհետեւ զպատճառսն, վասն որոյ հրաժարեցոյցն զերկոցունց առ միմեանս բնակութիւն[4], զի՞նչ է, որ արգելու[5] առնուլ զքոյրս[6] կանայս: Այլ ոչ գրեալ զայդ[7] ասասցուք: Այլ եւ ոչ զայն որոշեալ եւ մեկնեալ է: Բայց միտք բանիդ, որ զհետն գայ, նոյնպէս երկոցունց զաներ-կիւղ[8] անխտրու|193բ|թիւնն[9] մատուցանէ: Բայց[10] պարտ եւ արժան է առ[11] սակաւ մի յետոյ[12] աւ-րէնսդրութեանն անդրէն դառնալ[13] եւ թլպատել[14] ի բամբասանաց: Քանզի երեւեցաւ ոչ զամենայն[15] աւրինակս մեղաց ի ներքս փակել աւրինադրին[16], այլ առանձինն հրաժարեցոյց զԵգիպտացւոց[17], ուստի համբարձեալ գնայր Իսրա-յէլ, ի վերայ Քանանացւոցն[18], առ որս[19] փոխեցաւն: Քանզի ունի բանն[20] այսպէս՝ ըստ գնացից[21] երկրին Եգիպտացւոց մի [22]գնայ-ցէք, յորս բնակեալ էիք դուք ի նո-սա[23] [24]եւ ըստ գնացից երկրին Քա-նանացւոց[25], յոր մտանէք՝ մի առ-նիցէք[26] եւ աւրինաւք նոցա ոչ գնասջիք (Հմմտ. Դեւտ. ԺԲ. 3): Ապա ուրեմն [27]յայտ է եթէ ազդ[28] մե-ղացն[29] այսոցիկ[30] ոչ գտանէր յազգսն յայնոսիկ, վասն որոյ եւ ոչ պահպանութեան պէտք էին[31] աւրինադրին[32], վասն [33]այսր մե-ղաց չատ եւ բաւական համարեալ անուսումնական[34] բարուցն վա-րել[35] առ զարշ պղծութեանն դսրո-վանս[36]: Բայց զի՞արդ[252] զմեծն հրաժարեցուցեալ, զփոքր լուռ [37]անց եկաց: Զի թուէր[38] բազում մարմնասիրացն[39]՝ երկուս քոյրս[40]

[1] W *ջատագովն է ախտիս*] *ջատագով նախա-տիս քեռց*
[2] W *արդ*]
[3] W *բարձելոյ*
[4] W *զբնակութիւնն*
[5] W *արգելուն*
[6] AA$_1$E *զքորս* W *զքոյր*
[7] E *զայդ*] *զայդոսիկ*
[8] C *զաներկեղ*
[9] BCD *անխտրութիւնն*] *անխտութիւնն*
[10] W *բայց*] + *թէ*
[11] W *յառ*
[12] A$_1$ *հետոյ* W *յետոյս*
[13] A$_1$ *դառնալ*] + *եթէ*
[14] W *թլպատել*] *թափէր*
[15] BCW *զամենայն*
[16] W *աւրինադրին*] *աւրինաց աւրէնսդրիս*
[17] C *յեգիպտացոցն*
[18] BC *քանանացոցն*
[19] W *որս*] *որ*
[20] W *բանս*
[21] C *գնացոց*
[22] W *գնասջիք յորում բնակեալն էիր դու*
[23] W *նոսա*] *նմա*
[24] W *եւ... գնասջիք*] *մի առնիջիք եւ ըստ գնացից երկրին քանանացոց յոր ես տա-րայց զձեզ անդր ոչ առնիջիք եւ աւրնաւք նոցա ոչ վարեսջիք իսկ*
[25] A *քանանացոց*
[26] AA$_1$ *առնէք*
[27] W *յայտ է եթէ*] *ի դէպ եղեր զի*
[28] ABC *ազդ*] *ազգ*
[29] W *մեղանացս*
[30] W *յայնոսիկ*] + *յայնժամ*
[31] W *էին*] *եւ* CD + *եւ*
[32] W *աւրէնսդրին*
[33] W *այսր մեղաց*] *մեղանացս այսոցիկ*
[34] W *անուսումնական*] + *սովորութեան*
[35] W *վարել*] *վարձեալ*
[36] W *դսրովանս*] *որովայնս*
[37] W *անց*] *եկեալ*
[38] C *թւէր*
[39] W *մարմնաւորացն*
[40] AA$_1$C *քորս*

միանգամայն կանայս առնել[1] եւ վնաս առնէ իրացս[2] աւրինակաւ Հայրապետին: Բայց մեզ զի՞նչ[3] արժան է գործել: Զգրեալսն [4]ա-սել, թէ՞ գլռեցեալն առաւել: Արդ, աստէն[5] իսկ ոչ պարտ եւ արժան է ընդ միում բոզի խառնակել[6] հաւր եւ որդւոյ, զի թէպէտեւ[7] ի[8] յաւ-րէնսն[9] |194ա| ոչ է գրեալ, բայց ի Մարգարէին [10]ամբաստանէ՝ «որդի, ասէ, եւ հայր առ մի բոզ մտանէին» (Առկ. Բ. 7): Բայց[11] քանի՞[12] այլ ազգս պիղծ ախտից, զոր[13] դիւացն վար-դապետանոց եդիր[14], եւ[15] աստուա-ծային Գիրք լռեցին[16]՝ զպարկեշտս պատուիրանաց[17] զազիր եւ զարշ անուանակոչութեամբն[18] աղտե-ղեալ[19] ոչ կամեցեալ, այլ ընդհա-նուր[20] ի մի վայր բովանդակիչ ա-նուամբք[21] զաղտեղութիւնս նոցա բամբասեաց: Որպէս եւ[22] առա-քեալն [23]Պաւղոս ասէ՝ «պոռնկութիւն եւ ամենայն աղտեղութիւն մի անուանեսցի[24] ի միջի[25] ձերում[26], որպէս եւ վայել է սրբոց» (Եփս. Ե. 3), աղտեղութեամբ[27] անուամբ[28] զարուացն ոճրագոր-ծութիւնս[29] եւ զիգացն ի մի վայր ածեալ փակեաց: Իսկ ապա ուրեմն ոչ ամենայն իրաւք[30] լուռն[31] կալ աներկիւղութիւն[32] ուսուցանէ[33] ցանկասիրացն[34]:

4 Բայց ես ոչ լուռ կալ ասեմ զայս, այլ կարի քաջ ի բաց հրա-ժարեցուցանել աւրէնսդրին: Քանզի [35]ասելն եթէ՝ ոչ[36] մտցես առ ամենայն ընտանութիւն[37] մարմնոյն[38] քո (Հմմտ. Ղեւտ. ԺԲ. 6), մերկանալ զամաւթ խայտառակա-նաց[39] այսու[40] ի մի վայր ածեալ փակեաց զամենայն[41] ազգ[42] ըն-տանութեան[43]: Եւ զի՞նչ[44] այլ[45]

[1] W առնէ] առնել
[2] C իրացն
[3] W զինչ] + պարտ եւ
[4] AA$_1$BCE ասել թէ գլռեցեալն] առաւել առ-նել եթէ գլեալսն
[5] A աստ են
[6] C խառնակիլ
[7] W զի թէպէտեւ]
[8] EW ի]
[9] W յաւրէնսն] + յայսոսիկ
[10] W ամբաստանէ որդի] ամբաստանութիւն հասեալ է քանզի
[11] A$_1$BC բայց] բազում
[12] AA$_1$BC քանի]
[13] W զորս
[14] W եդիր] եգիտ
[15] W եւ] իսկ
[16] W լռեցին] լուռ կացին
[17] AC պատուիրանաց W սուրբ գրոց
[18] A անուանակոչութեամբն C անուանակոչու-թեամբ
[19] E աղտեղել
[20] AA$_1$ ընթանուր
[21] C անուամբ
[22] W եւ] ինքն
[23] AA$_1$BCE առաքեալն]
[24] AC անուանեսցի
[25] W միջի]
[26] W ձերում] ձեզ
[27] C աղտեղութեան W աղտեղութեանն
[28] AC անուամբ E անուամբք
[29] A աւճրագործութիւնս W զանճառագոր-ծութիւն
[30] C իրաւք] ուրեք
[31] C լուռ
[32] C աներկեղութիւն W աներկիւղ
[33] W ուսուցանէ] մատուցանէ
[34] AA$_1$BC ցանկութիւնասիրացն DE ցանկայ-սիրացն
[35] W ասելն եթէ]
[36] W ոչն
[37] W ընտանութիւն] ընտանիս
[38] EW մարմնոյ
[39] W խայտառականաց] խայտառակութեան իւրեանց եւ
[40] W այս
[41] W զամենայն]
[42] C ազգս W զազգ
[43] E ընտանեաց
[44] W եւ] զի
[45] W այլ] + ինչ

ընտանեգոյն[1] ուրուք կայցէ[2]: Քանզի[3] կին[4] իւր զի ոչ են[5] երկու, այլ մի մարմին (Հմմտ. Եփս. Ե. 31): Եւ[6] ի ձեռն կնոջն[7] յընտանութիւն[8] առնն[9] շրջեալ փոխեցաւ: Զի որպէս զմայր կնոջն ոչ առցէ[10] եւ զդուստրն[11] կնոջն[12], եւ ոչ զքոյր նորուն[13], վասն որոյ եւ[14] զիւր քոյր[15] եւ այս |194բ| անդրէն դարձեալ [16]առ կնոջն ընտանութիւնս առնն[17] ոչ դառնալ եւ ոչ կնոջ ամուսնութիւն ընդ ընտանիս առնի իւրոյ: Քանզի հասարակ է ի վերայ երկոցունց[18] ազգակցութեանն իրաւունք: Բայց ես ամենեցուն, որք[19] յաղագս ամուսնութեան խորհին, բողոքեմ, թէ անցեալ է[20] ձեւ աշխարհիս այսորիկ եւ «ժամանակս կարճեալ է[21], զի որք[22] ունիցին[23] կանայս՝ [24]որպէս թէ չունիցին[25]» (Ա. Կրնթ. Է. 29, Հմմտ. 31): Ապա եթէ[26] ինձ բերեալ ոք[27] ընթեռնուցու զայն[28], որ[29] ասացաւ[30]՝ «աճեցէք[31] եւ բազմացարուք» (Ծն. Թ. 1, Հմմտ. Ա. Կրնթ. Է. 9), ես[32] ծաղր առնեմ զայն[33], որ զժամանակ[34] աւրէնադրութեանն ոչ գիտեաց որոշել: Պոռնկութեան սփոփանք են[35] երկրորդ ամուսնութիւնն եւ[36] ոչ եթէ պաշար անյագ գիջութեան[37]: Եթէ՝ ոչ կարեն[38] արգելուլ զանձինս ի պոռնկելոյ[39]՝ ամուսնասցին:

5 Բայց [40]նոքա աւաղիք եւ ի բնութիւնն ոչ հային, որոց աչք ոգւոցն[41] բժոտեալ են[42] անյագ[43] գիջութեան[44], որ ի վաղնջուց հետէ որոշեալ[45] եւ մեկնեալ է[46] զանուանսն[47], որ[48] ըստ ազգին լի-

[1] W ընտանեգոյն] + լիցի
[2] W կայցէ]
[3] W քանզի] քան զիւր
[4] E զկին
[5] W են] ասեն
[6] W եւ] իսկ ապա ուրեմն
[7] W կնոջն] + քոյրն առնն
[8] W ընտանութիւն
[9] W առնն] E առն
[10] W առցէ] առնէ
[11] AE զդուստր
[12] W կնոջն] + այսպէս
[13] W նորուն] կնոջն
[14] W եւ] + ոչ
[15] C քոյրն
[16] W առ…իւրոյ] նոյն աւրինակ եւ ոչ կնոջն արժան է ընդ ընտանիս առնն յամուսնութիւն գալ եւ
[17] C առնի] առնն
[18] A_1 երկոցունց ազգակցութեանն] իւրեանց ազգականութիւն
[19] E որք] որ
[20] C է]
[21] ABCD է]
[22] W որք] որ
[23] C ունիցին
[24] W որպէս թէ չունիցին] իբրեւ ոչ ունիցին
[25] A_1 չունիցին] ոչ ունիցին
[26] W եթէ] C + ոչ
[27] W ոք]
[28] W զայն]
[29] W որ] որք
[30] W ասացաւ] զայն որ B + թէ
[31] W աճիցէքն W + ասէ
[32] W ես]
[33] W զայնու
[34] EW զժամանակս
[35] W են]
[36] W եւ] է
[37] W գիջութիւն
[38] C կարեն] կարասցեն
[39] W պոռնըկութենէ
[40] ABC նոքա աւաղիք եւ ի բնութիւնն] նոցա եւ ոչ ի խառնակութիւնն
[41] AC ոգոցն
[42] W են] + ախտիւ
[43] C յանագ E անյագ W անարգ
[44] W գիջութեան] պղծութեանն զայն
[45] W որոշեալ] + է
[46] W է]
[47] A զանւանսն C զանւանս
[48] W որ]

նէին[1]: Արդ, յո՞րմէ ազգակցութենէ զծնեալսն[2] անուանեսցեն[3]: Եղբա՞րս[4] զնոսա միմեանց, եթէ՞ քեռորդիս անուանեսցին[5]: Քանզի երկոքեան[6] անուանքս[7] սոցա[8] ի դէպ [9]ելանեն[253] վասն շփոթեալ խառնակութեանն: Մի՛ առներ, այր, դու զմաւրաքոյրն, մաւրու մատաղ մանկանց եւ մի՛ զայն, որ ի[10] տեղ մաւր զմանկունսն գրգել[11] եւ սնուցանել |195ա| *պարտի զսա լինել[12]՝ անհաշտ եւ անհամբոյր[13] նախանձու: Քանզի միայն ազգդ [14]մաւրուաց[254] եւ քան զմահ անդր եւս վարէ զթշնամութիւնն[15]: Զի որք այլազգ[16] են, թշնամիք[17] միմեանց, ի[18] մեռանելն[19] հաշտութիւն բերեն[20], իսկ ազգ[21] մաւրուաց[22] եւ[23] յետ մահուն[24] եւս[25] սկիզբն[26] թշնամութեան դնէ[27]: Արդ[28]՝ զլուխ ճառեցելոցս, թէ աւրինաւք դիմեալ է ոք յամուսնութեան, բացեալ առաջիկայ[29] աշխարհ ամենայն, ապա թէ ախտաւոր է[30] փոյթ ամուսնութեանն, վասն այնորիկ[31] առաւել արգելլի[32] է, զի ուսցի ամենայն ոք զանձն իւր սրբութեամբ ստանալ եւ[33] մի յախտս ցանկութեան* (Համմտ. Ա. Թես. Դ. 4)*: [34]Կամէի եւ ես[35] շատ ասել եւ յարձակել յիրսդ, այլ չափ թղթոյն արգել զիս: Բայց աղաւթիւք խնդրեմք, զի խրատս մեր զաւրագոյն[36], քան զախտսն[37] գտցի[38] եւ[39] ոչ գալ հասանել ի մեր[40] վայրսս[41] [42]ցաւոյն[43] այնորիկ, այլուր[44] համարձակեալն գործեցաւ ի նմին տեղիս կալ[45] մնալ:*

---

[1] W *լինին*
[2] W *զծնեալն*
[3] A_1 *անուանեսցին* W *անուանեցին*
[4] W *եղբարս*]
[5] AA_1BC *անուանեսցին*
[6] W *երկոքին*
[7] A *անւանքս* C *անւանք* W *անուանք*
[8] W *սոցա*] *նոցա*
[9] W *ելանեն*] *եւ ի ճահեն*
[10] E *ի*]
[11] W *գգուել*] A *գրգւել* C *գգւել*
[12] AA1BCE *զսա լինել*] *զինել եւ քինալ* B *լինել*] *քինել*
[13] W *անհամբոյր*] + *քինու*
[14] A *մաւրւաց* C *մօրւաց*
[15] W *զթշնամութիւնն*] + *եւ մանաւանդ*
[16] W *այլ ազգ*] + *ինչ*
[17] W *թշնամիք*] + *են*
[18] W *ի*] *ընդ*
[19] W *մեռեալսն*
[20] W *բերեն*] + *այնուհետեւ*
[21] W *ազգ*]
[22] W *մորուք*
[23] W *եւ*]
[24] W *մահուանն*
[25] CW *եւս*]
[26] C *սկիսբն*
[27] W *դնէ*] *առնեն*
[28] W *արդ*] *եւ*
[29] W *առաջիկայ*] *կայ առաջի*
[30] W *է*] + *ումեք*
[31] A_1W *այսորիկ*
[32] A_1 *արգելի*
[33] W *եւ*]
[34] W *կամէի եւ ես*]
[35] BC *եւ ես*] *եւս*
[36] W *հզաւրագոյն*
[37] W *զախտն*
[38] W *գտանիցի*
[39] W *եւ*] *կամ*
[40] A_1 *մեր*] *վեր*
[41] B *վայրսս*] *վերայ իսկ* C *վայրս* W *վարս*
[42] W *ցաւն այն*
[43] C *ցաւոցն*
[44] W *այլ ուր*] *այլ յոր*
[45] A_1BCE *կալ*]

ԻԶ. [1]ՅԱՂԱԳՍ ԳՈՀՈՒԹԵԱՆ[255]

1 Լուարուք[2] զբանս Առաքելոյ, ի ձեռն որոց[3] ընդ Թեսաղոնիկեցիսն խաւսի[4]՝ ամենեցուն միտս դնէ, որք[5] ի կենցաղումս: Քանզի վարդապետութիւնն առ այնոսիկ, որք Հանապազ |195բ| նմայն Հանդիպէին, էր[6] [7]իսկ[8] որ ի նմանէ չաՀն, որ ընդ[9] ամենայն անցցէ մարդկան կեանս: «Յամենայն ժամ խնդացէք», ասէ «աննուազաբար[10] աղաւթեցէք, յամենայնի գոհացարուք» (Հմմտ. Ա. Թես. Ե. 16-18): Արդ, զի՞նչ խնդալն ինքն է[11] եւ[12] զի՞նչ ի նմանէ աւգտակարագոյնն[13], եւ զիա՞րդ կարողութիւն զանպակաս մաղթանսն ուղղել եւ յամենայնի զգոհութիւնն ընծայել[14] Աստուծոյ՝ սուղ ինչ յետոյ պատմեսցուք: Բայց, որք յընդդիմակացս[15] մեզ պատաՀեն, Հայհոյութիւնքն զաւրինադրութեանս անկարութիւն, զայսոսիկ՝ յառաջագոյն առնուլ Հարկաւոր է: Զինչ առաքինութիւն, ասեն, ի գիշերի եւ ի տուընջեան[16] քքուել[17] անձամբ Հրճուելով[18] եւ ցնծալով լինել: Զիա՞րդ եւ կարողութիւն է ուղղել զայնոսիկ, բիւրուց շուրջ կացելոց զմեաւք ակամայ չարեաց. Հարկաւոր է անձինն զտրտմութիւն ընդունել՝ յորս խնդալն եւ բարեմտելն[19] յաւէտ անկարութիւն է կամ՝ տապակեցելումն ոչ ցաւել, եւ կամ՝ խոցոտելում ոչ վտանգել: Եւ կամ ուրեք ուր[20] շուրջ զմեաւք[21] կացցեն[22], Հիւանդութիւնք ինչ զխորՀուրդսն տկարացուցանելով, պատճառի զպատճառս մեղաց (Հմմտ. Սղմ. ՃԽ. 4), որ յաղագս պաՀպանութեան պատուիրանացն[23] դանդաղկոտն է յաւրինադրին վերայ յարուցանել[24] բամբասանս յանդգնի՝ որպէս |196ա| զանկարելիսն սաՀմանողի: [25]Եւ ասէ՝ զիա՞րդ կարողութիւն է ինձ խնդալ յամենայն ժամ՝ պատճառաց խնդութեանն[26] յիս ոչ կացելոց: Քանզի արտաքուստ են, որ առնեն զխնդալն, եւ ոչ ի մեզ կացեալք՝ սիրելոյ մերձաւորութիւն, ծնողաց յետ բազում ժամանակաց պատաՀումն, ընչից գիւտք, պատիւք ի մարդկանէ, յաջողութիւնք ի դժնդակ Հիւանդութենէ Հաստա-

---

[1] CD յաղագս գոհութեան] նորին յաղագս գոհութեան E նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի յաղագս գոհութեան
[2] AC լւարուք
[3] C որո
[4] C խօսէր
[5] BCD որք] որ
[6] A էր] + իսկ
[7] ADE իսկ որ ի նմանէ] իմն է
[8] A իսկ] իս
[9] C անցցէ] + ընդ
[10] AC աննւազաբար
[11] D է]
[12] D եւ] է
[13] C աւքտակարագոյնս
[14] D ընծայել] ընծել
[15] C ընդդիմակացն

[16] A տըւընջեան C տւնջենքն
[17] A քքուել] քըրքրեալ C ունել D քրքրել E քրքրեալ
[18] AC Հրճւելով
[19] A բարեմտել
[20] AC ուր] որ
[21] E զմեօք
[22] A կայցեն
[23] AC պատւիրանացն
[24] C յարուցանել
[25] C եւ ասէ]
[26] CD խնդութիւնն

տուԹիւն եւ այլք կենցաղուոյս բարուրուԹիւնք[1]*: Տունք քաջալաւացեալ ամենայնիւ, սեղան զեղեալ, հաղորդք ուրախուԹեան, պատեհագոյնք, լսելուԹիւնք եւ տեսուԹիւնք, որք զհեչտուԹիւնն բերեն, ողջուԹիւն ընտանեգունիցն եւ այլք նոցա ըստ կենցաղոյս յղփուԹիւն: Քանզի տխրականքն ոչ յաւտուկ ի մեր վերայ անկեալ ցաւեցուցանեն, այլ եւ զսիրելիսն, եւ զազգակիցն*[2] *տրտմեցուցանեն: Որպէս զի յամենեցունց յայտցանէ հարկաւոր է զհրճուանսն*[3] *եւ զբարեմտուԹիւնս անձին ժողովել: Եւ այսոքիւք՝ յորժամ տեսանիցէ*[4] *զթշնամեացն կործանումն, զդժողացն վէրս, զբարեգործացն զերախտիս եւ միանգամայն պարզաբար՝ եԹէ ոչ ի մերձ էիս դժնդակագոյնքն եւ ոչ վստահանալով բոլորովին, որք զկեանսն*[5] *մեր ամբոխիցեն, յայնժամ կարողուԹիւն է լինել յոգւոյն*[6] |196բ| *խնդուԹիւն: Արդ, որպէ՞ս հրաման մեզ տուաւ*[7]*, որ ոչ յաւժարուԹեամբ ուղղի, այլ զկնի գայ այլոցն յառաջեղելոցն էիցն: Զիա՞րդ եւ աննուազաբար*[8] *աղաւԹեցիք՝ մարմնոյ պիտոյից հարկաւորապէս զմիտս անձինս դարձուցեալ առ ինքեանս, անկարելի եղելոյ ըստ նմին առ երկուս հոգս զմիտսն բաժանեալ:*

2 *Այլ եւ յամենայնի գոհանալ հրամայեցաւ: Գոհացո՞յց տանջեցեալ*[9]*՝ վիրաւորեալ, ի վերայ անուի*[10] *պրկեալ, զաչս խարեալ*[11]*: Գոհացո՞յց գանեալ՝ զանպատում վէրս յատելեաց ընդունելով, սառուցեալ ի ցուրտ, սովով խեղդեալ, ի վերայ փայտի կապեալ*[12]*, անորդի լեալ*[13] *յանկարծաւրէն եւ կամ ի նմին իսկ ի կնոջէ զրկեալ, նաւաբեկուԹեամբ յանկարծակի անկեալ ի փարթամուԹենէ, դրժողաց ի ծովու, եւ աւազակաց ի ցամաքի պատահելով, վէր ունելով, գրպարտեալ*[14]*, աղքատացեալ, ի կապարանսն*[15] *բնակելով: Զայսոսիկ եւ եւս յոլովագոյնս, քան զսոյնս բամբասանս ասել զաւրինադրողէն*[16]*,* [17]*տողեն*[256] *պատասխանի մեղաց իւրեանց կազմեալ զհայհոյուԹիւնն: Արդ, զի՞նչ աւեմք*[18] *առ, այլ ինչ հայելով Առաքեալն, զանձինս մեր փորձեցեալ*[19] *յերկրէս ի բարձրագոյնսն ամբառնալ եւ յերկնային քաղ*|197ա|*աքաքանուԹիւնն փոփոխեալ*[20]*, որք ոչն հասանեն ի մեծ խորհուրդս*

[1] ABE *բարաւրուԹիւնք*] *բարուԹիւնք*
[2] A *զազգակիցս*
[3] A *զհրճաւնսն*
[4] A *տեսանիցէ*] *տեանել իցէ*
[5] C *զկենս*
[6] A *յոգոյն*
[7] A *տըւաւ* C *տւաւ*
[8] AC *աննւազաբար*
[9] C *տանջեալ*
[10] AC *անւի* D *անու*
[11] D *խարեալս*
[12] C *կապեալ*] *կախել*
[13] B *լիալ*
[14] E *զրպարտել*
[15] CD *կապարանս*
[16] C *զաւրինադրողէն*] *զօրենագրեն*
[17] CD *տողեն*]
[18] C *ասիմք*
[19] C *փորձեցեալք*
[20] A *փոփոխել*

աւրինադրին, յերկրի եւ ի մարմնի[1]՝ իբրեւ ի տիղմս զաւրէն որդանց, թաղեալք ի մարմնոյն ախտս՝ զկարողութիւն առաքելականացն[2] հրամանացն պահանջեն: Բայց նա յառաջ կոչէ յամենայն ժամ խնդալ ոչ ոք, որ հանդիպեսցի, այլ որ իբրեւ զինքն էր, ոչ կելով[3] ի մարմնի, այլ կենդանի ունելով յինքեան[4] զՔրիստոս (Հմմտ. Գղտ. Բ. 20), որ առ ծայրագոյն բարեացն մերձաւորութիւնս ոչ երբէք զամբոխարարս զմարմնոյն ախտակցութիւնս ընդունէր: Այլ թէպէտեւ կոտորեալ լինէր մարմինն, ի միաւորութենէն լուծեալ մնայր ի չարչարեցելումն[5] մարմնոյ[6] մասին, բաժանումն տրտմեցուցանողի ոչ կարելով անցանել առ իմաստս հոգւոյն[7]: Քանզի եթէ մեռուցանէաք զանդամս յերկրի, ըստ աւանդութեանն Առաքելոյ՝ եւ «զմեռելութիւնն Յիսուսի[8] ի մարմնի բերեալք[9]» (Հմմտ. Բ. Կրնթ. Դ. 10). Հարկաւորապէս մեռեալ մարմնոյն վարք, ընդ որով եւ վէրք առ լուծեալն ի միաւորութենէն իւրմէ հոգւոյն[10] ոչ գնայր: Անպատուութիւնք[11] եւ տուգանք, եւ ընտանեաց մահք ոչ ելանէին ի միտսն, եւ[12] ոչ կործանէին զբարձրութիւն ոգւոյն[13] առ այնոցիկ, որք աստն[14] են ախտակցութիւնքս: Քանզի եթէ հաւասար խորհէին առաքինոյն[15], որք ի դժուարութիւնսն[16] անկանին, ոչ ընձեռէին տր|197բ|տմութիւնս ընկերին, որք եւ ոչ ինքեանք տխրաբար բերէին զվտանգսն: Իսկ եթէ ըստ[17] մարմնոյ կեցցեն եւ այնպէս տրտմեցուսցեն[18] (Հմմտ. Հռմ. Ը. 13), այլ ողորմելիք դատեսցին ոչ յաղագս ամբոխիցն յաւէտ, քանզի[19] եթէ ոչ յորդորագոյնք լինել ընտրելով զանկսն[20]: Բոլորովին իսկ անձն՝ միանգամայն կապեալ ընդ[21] ցանկութիւնս Արարչին եւ որք անդն են գեղեցկութիւնքն սովորեալ զուարճանայ[22], խնդութիւն ինքեան եւ բարեմտութիւն ի զանազան փոփոխմանց մարմնական ախտից ընդունելով ոչ փոփոխի, այլ որք այլոցն լինին տրտմականք յաւելլածս[23], ուրախութեանն առնէ: Որպիսի էր Պաւղոս[257] հաճելով ընդ տկարութիւնս, ընդ նեղութիւնս, ընդ հալածանս, ընդ վիշտս (Հմմտ. Բ. Կրնթ. Զ. 4, Հմմտ. ԺԲ. 10), պարծանս ինքեան գնուազու-

1 C մարմնո
2 C առաքելականացս
3 D ունելով] կալով
4 C յինքէն
5 A չարչարելումն
6 C մարմնոյն
7 AC հոգոյն
8 C Յիսուսի] Քրիստոսի
9 A բերէաք C բերելք
10 AC հոգոյն
11 A անպատուութիւնք

12 ACE եւ] + ոչ
13 AC ոգոյն E հոգւոյն
14 E աստն] աստո
15 E առաքինոյն] առաքելոյն
16 AC դժւարութիւնսն
17 C ըստ]
18 CE տրտմեցուցանեն
19 A քան
20 C զանկսն] զանձն DE զվտանկնս
21 AD ընդ] անդ ի
22 AC զւարճանա
23 AC յաւելւածս

թիւնն[1] առնելով՝ սովով եւ ծարաւով, ցրտով եւ մերկութեամբ, հալածանաւք եւ նեղութեամբ[2] (Հմմտ. Բ. Կրնթ. ԺԱ. 27, Հմմտ. Գ. 4), *որով[3] այլքն դժուարին[4] եւ առ կեանսն հրաժարեն[5], այլ նա այոքիւք ցնծայր: Արդ, որք[6] միանգամայն[7] անուսումնաբար[8] ընդունին զառաքելական միտսն եւ ոչ իմանան, թէ առ աւետարանականն զմեզ յառաջ կոչէր կեանս[9], յանդգնին բամբասել զՊաւղոս՝ խնդալ դիւրաբանագոյն պատճառաւքն[10] ի ձեռն Աստուծոյ մեծապարգեւ|198ա|ութեան, որ մեզ առաջի[11] կայ: Եկաք ի գոյս՝ յոչ էից, ըստ պատկերի արարչին եղեաք[12]* (Հմմտ. Ծն. Ա. 26), *զմիտս եւ զբանս, որք կատարեն զմեր բնութիւնս, ունիմք, որովք[13] զԱստուած ծանէաք: Եւ զգեղեցկութիւն արարածոց արուեստաբար[14] ուսանիմք ի ձեռն նոցունց, որովք, որպէս եւ գրովք[15] ոմամբք, զմեծն Աստուծոյ յամենեսեան[16] զնախախնամութիւնն եւ զիմաստութիւն ընթեռնումք: Որոշողք եմք բարւոյն[17] եւ վատթարին[18], զընտրութիւն աւգտակարացն եւ զի բացբարձումն վնասակարին[19] ի նմին իսկ ի բնութենէ ուսաք: Աւտարացեալք յԱստուծոյ ի ձեռն մեղացն, դարձեալ յընտանութիւն վերստին կոչմանդ[20] եկաք, արեամբ Միածնին յանպատիւ ծառայութենէն արտաքս ելեալ[21] գտաք: Յոյս յարութեանն, աւետարանական[258] բարեացն վայելք, յերկինս թագաւորութեանն, աւետեացն բարիք եւ միտք, եւ բան[22], եւ զաւրութիւնք[259] գեր ի վերոյ լեալք[23]:*

3 *Զիա՞րդ ոչ այսոքիկ արժանաւորք իցեն խնդութեան եւ անդադար, եւ մշտնջենաւոր ուրախութեան բաւականք լինել պատճառք, այլ կարծել զորովայնամոլն, եւ որ ի նիւթսն զինքն փոփոխէ[24] եւ ի[25] կակուղ անկողինսն[26] անկեալ կայցէ խորդալով, այնպիսումն արժանի խնդութեան իցեն կեանքն: Բայց ես զնոսա ողբալ ասեմ վայել է յայնցանէ, որք* |198բ| *միտս ունիցին եւ երանել[27], որք յուսով զհանդերձելոյ[28] յաւիտենին[29] զկեանս բերիցեն, եւ*

---

[1] AC *զնւազութիւնն*
[2] AE *նեղութեամբք*
[3] E *որովք*
[4] AC *դժւարին*
[5] C *հրաժարին*
[6] D *որք*] *որ*
[7] A *միանգամայն*] *մի անգամ*
[8] BCD *անուսումնաբար*] *ուսումնաբար*
[9] C *կենս*
[10] E *պատճառովքն*
[11] C *յառաջի*
[12] C *եղելք*
[13] C *որովք*] *որով*
[14] AC *արւեստաբար*
[15] C *գրով*
[16] C *յամենիսէն*

[17] A *բարոյն*
[18] C *վարարին*
[19] C *վնասակարացն* C + *ինչ*
[20] E *կոչման*
[21] C *ելեալ*] *ել*
[22] C *բանք*
[23] B *լինեալք* C *լելք*
[24] D *փոփոխեն*
[25] D *ի*]
[26] E *յանկողինսն*
[27] E *երանեալ*
[28] C *զհանդերձելոյն* E *զհանդերձելոց*
[29] D *յաւիտենի* E *յաւիտենից*

զմաւտակայ՝ յաւիտեանս փոփոխիցեն, եթէ ի հուր արկանիցին՝ Աստուծոյ միաւորեալք՝ իբրեւ զերիս մանկունսն, որք[1] ի Բաբելովնին, եթէ ընդ առիւծս արգելցին, եթէ ի ձկանէ կքանիցին, ի մէնջ պարտ է երանիլ եւ նոցա խնդութեամբ եկեալ, ոչ մերձաւորաւքս ցաւեցեալք, այլ յուսով, որ զկնի մեզ կայցէ ուրախանալ: Քանզի, թուի[2] ինձ, եթէ գեղեցիկ նահատակին, որ յաղագս բարեացն է միանգամայն ի բարեպաշտութեանն ասպարեզ մտեալ, տեւեալ[3] պարտ եւ արժան է առաքինաբար ի հարուածս[4] հակառակամարտացն՝ յուսով փառացն, որք ի պսակացն լինին: Զի ի մերկամարտ[260] նահատակութիւնսն, որք ի կռուարանսն[261] յառաջագոյն սովորեն, ոչ ի ցաւոց խորշին ի հարուածոյն[5], այլ երկաքանչիւրովք ձեռաւք յառաջ մատուցին[6] առ ընդդիմարտսն ցանկութեամբ զովութեանցն՝ զմաւտաւոր վտանգն[7] անտես առնեն: Նոյնպէս եւ փութացելումն յառաքինութիւնս[8], թէպէտեւ մերձաւոր[9] ինչ իցէ ի խոշորագունիցն, ոչ է պարտ գիտել առ խնդութեամբն: Վասն զի «Ձեղութիւն զհամբերութիւն գործէ[10], համբերութիւն՝ զհաւնդէս, հաւնդէս՝ զյոյս, իսկ յոյսն[11]՝ ոչ երբէք[12] ամաչեցուցանէ» (Ա․ Հով․ Ե․ 3-5): Յաղագս որոյ եւ այլուր նեղութեան համբերել, |199ա| յուսով խնդալ ի նմին իսկ ի Պաւղոսէ[262] ուսաք: Արդ, յոյս է, որ զխնդութիւն տնակից Հոգւոյ[13] առաք, ի նոյն պատրաստ է: Այլ ինքն Առաքեալ եւ եթէ լալ պարտ է մեզ հրամայէ ընդ լացողսն (Հմմտ․ Ա․ Հով․ ԺԲ․ 15): Եւ Գաղատացւոցն[14] գրելով՝ լայր յաղագս թշնամեաց խաչին Քրիստոսի: Եւ զի՞նչ պարտ է ասել՝ «Երեմիաս լացեալ, եւ զԵզեկիէլ ողբսն (Հմմտ․ Եզկ․ ԺԹ․ 1) իշխանացն[15] ի հրամանէ Աստուծոյ գրել[16], եւ զյոլովս ի սրբոցն հառաչեցեալ՝ «վայ ինձ, մա՛յր, իբրեւ զո՞ ոք ծնար զիս» (Երմ․ ԺԵ․ 10) եւ վայ ինձ, զի [17]կորեաւ երկիւղած եւ ուղղեալն ի մարդկանէ ոչ է, եւ վայ ինձ, զի եղէ իբրեւ հասկաքաղ ի հունձս[18] (Հմմտ․ Մէք․ Է․ 1-2): Եւ բոլորովին, որք խուզեն զձայնս արդարոցն[19], եւ եթէ ուրեք ինչ գտցես տխրագոյնս[20] ձայն արձակեալ, հաւանեսցիս, եթէ ամենեքեան[21] զաշխարհս զայս եւ որ ի սմա կեանք

[1] ABE որք] որ
[2] C թւի
[3] B տեւել] եւ ել
[4] AC հարւածս
[5] AC հարւածոյն E հարուածոցն
[6] A մատուցին] մատչին
[7] C վտանկսն
[8] C յառաքինութիւնսն D յառաքինութիւն
[9] A մերձաւոր] մերձ
[10] E գործեն
[11] C յոյսն
[12] BD երբէք]
[13] A հոգոյ
[14] C գաղատացոցն
[15] C յիշխանացն
[16] E գրեալ
[17] C կորեւ երկեղած
[18] C հունձտ
[19] D արդարոց
[20] A տխրագոյն
[21] C ամենիքեն

դժուարինք[1] են՝ զայնոսիկ հառաչեն՝ «վայ ինձ, զի պանդխտութիւն իմ յերկարեցաւ» (Սղմ. ՃԺԹ. 5): Քանզի ցանկութիւն ունի լուծանիլ[2] «եւ ընդ Քրիստոսի գոլ» (Փլպ. Ա. 23): Իբրեւ[3] խափանիչ խնդութեանն՝ զպանդխտութեանս այսորիկ ընդ երկարութիւն[4] դժուարի[5]: Դաւիթ եւ ի նուազսն ողբս մեզ զսիրելոյն[6] եթող զՅովնաթանայ, ընդ որում ողբացաւ եւ զթշնամին իւր: «Ցաւիմ ի վերայ քո, եղբա՛յր[263] Յովնաթան» (Բ. Թգ. Ա. 26): Եւ «դստե՛րք Իսրայելի[7], ողբացէք ի վերայ Սաւուղայ» (Բ. Թգ. Ա. 24): Զմին ողբացաւ՝ մեռեալ ընդ մեղսն, իսկ զՅովն|199բ|աթան՝ իբրեւ իսպառ իւր հաղորդ ունելով կենացն: Եւ զի՞նչ պարտ է եւ զայլսն ասել: Արտասուեաց[8] եւ Տէրն (Հմմտ. Յովհ. ԺԱ. 35) ի վերայ Ղազարու, արտասուեաց[9] եւ ի վերայ Երուսաղէմի (Հմմտ. Ղկ. ԺԹ. 41): Եւ երանէ զսգաւորսն (Հմմտ. Մտթ. Ե. 4), եւ դարձեալ, որք լանն:

4 Զիա՞րդ ճայնակիցս զայսոսիկ, ասեն, որ յամենայն ժամ խնդացէքն[10], ասէ (Հմմտ. Ղկ. Զ. 21), զի եւ ոչ ի նոցունց ի սկզբանց[11] արտաւսրն եւ խնդութիւնն զլինելութիւնն[12] ունին: Քանզի մին, իբրեւ ի վիրէ ումեքէ[13], յակամայ[14] արկածից[15] Հոգւոյն[16] հարկեցելոյ[17] եւ ամփոփեցելոյն[18] եղեալ[19], որ զսրտիւ[20] չունչն ծնանիլ բնաւորեցաւ, իսկ խնդութիւն[21] իբրեւ խայտանք իմն են Հոգւոյն[22] ըստ կամացն աւետեաւք: Ուստի եւ, որ ի մարմնին են պատահմունքն, զանազանին: Քանզի տրտմեցելոցն դեղնագոյն եւ կապուտակագոյն, եւ ցամաքեալ է ամբարձումնն, իսկ հրճուեցելոցն ծաղկեալ եւ կարմրագոյն մարմնոյն ունակութիւնդ, քանզի վազէ իմն յոգւոյն[24] յառաջ մղեցելոյ ի հեշտութենէն յարտաքոյսն: Առ այնոսիկ ասեմք, եթէ ե՛ւ ողբք, ե՛ւ արտասուք սրբոցն[25] յաղագս Աստուծոյ սիրոյն լինէր: Քանզի միշտ տեսանելով զսիրոյն եւ զանդուստ[26] ուրախութիւնն յինքեան աճեցուցանելով, որ ի ծառայակիցն իւրեանց էր, տնաւրինէին եւ սգային[27] զմեղուցեալսն, վերստին

[1] A դժւարինք C դժւարինքն
[2] C լուծանել
[3] BC իբրեւ] + ի
[4] A յերկարութիւն
[5] AC դժւարի
[6] E սիրելւոյն
[7] B իսրայեղի
[8] A արտասւեաց
[9] A արտասւեաց C արտասւեց
[10] C խնդրացէք
[11] C սկզբանն

[12] E զլինելութիւնն]
[13] E ումեքէ] յիմեքէ
[14] C յակամայ] + առն
[15] C արկածից] կարծից
[16] AC հոգոյն
[17] B հարկեցելոյ] հարեցելոյ C հասեցելո
[18] C ամփոփեցելո D ամփոփելոյն E ամփոփեցելոյ
[19] E եղեալ] նեղեալ
[20] C զսրտին
[21] C խնդութիւնք
[22] E հոգոյն
[23] AC հրճւեցելոցն
[24] A յոգոյն D հոգւոյն
[25] E զսրբոց
[26] A զանտուստ
[27] D սգային] զգային

ուղղել զնոսա ի ճեռն արտա-
սուացն[1]*: |200ա| Զոր աւրինակ, որք*
յեզերսն[2] *կայցեն՝ ծովուն ընկղմե-*
ցելոցն ախտակից լինին՝ ոչ մատ-
նելով զիւրեանց զգուշութիւնն
ընդ այնոսիկ, որք վտանգինն,
նոյնպէս եւ ոչ որք յանցանաւք[3]
ընկերացն տխրին զընտանի ուրա-
խութիւնն: Այլ եւ ի հակառակ են,
մեծագոյն եւս առնեն զնոսա, յա-
ղագս որոյ[4] *յեղբարսն արատա-*
սուքն են ուրախութեանն Տեառն[5]
արժանաւորք լեալք[6]*: Յաղագս*
այսորիկ երանի, որք լանն, «երանի
սգաւորաց, զի նոքա մխիթարեսցին»
(Մտթ. Ե. 4) եւ նոքա ծիծաղեսցին[7]
(Ղուկ. Զ. 21): Ծաղր ասէ ոչ որ
այտիւքն անկեալ հնչումնն ա-
ռանդամբ արեանն[8]*, այլ զանապա-*
կան եւ զանխառն տխրանաց[9]
զուարթութիւնն[10]*: Եւ միչտ*
զմիտսն ընդ լացեալսն թողացու-
ցանէ Առաքեալ[11]*, վասն զի ար-*
տասրն[12] *այն որպէս սերմն եւ*
փոխարենք լինին յաւիտենական
խնդութեանն[13]*: Եւ ինձ մտաւքդ ի*
վեր եւ տես զհրեշտակացն կա-
յանս, եթէ այլ ինչ վայե՞լ է[14] *նո-*
ցա կայանք, բայց յատուկ
խնդալն եւ հրճուել[15]*, զի արժանա-*
ւորք են մերձ կալ Աստուծոյ եւ
վայելեալ յանճառելի ուրախու-
թիւնս[16] *եւ գեղեցկութիւն փառաց*
ստացողին: Առ այն կեանս հայե-
ցուցանելով զմեզ, Առաքեալ ասե-
լով՝ յամենայն ժամ խնդալ մեզ
հրամայէ:

5 *Եւ համայն*[264] *առ արտա-*
սուելն Տեառն ի վերայ Ղազարու
եւ ի վերայ քաղաքին զայն ասել
|200բ| ունիմք, զի եւ եկեր, եւ արբ՝
ոչ ինքն այնոցիկ կարաւտեալ,
այլ քեզ չափ եւ սահման հարկա-
ւորացն անձին ախտից թողլով:
Նոյնպէս արտասուեացդ[17]*՝ ողբասա-*
ցողացդ[18] *եւ սգացելոցդ*[19] *զսաստկա-*
ցեալ[20] *ախտն նուաստացուցանե-*
լով[21] *ուղղէր*[22]*: Քանզի ո՞ այլ,*
քան արտասուելն[23] *բանին չափա-*
ւորութեան կարաւտանայ եւ ի
վերայ ոյր լինել, եւ որքան, եւ
երբ, եւ որպէս աւրէն է: Զի ոչ
ախտաւոր էր արտասրն Տեառն,
այլ վարդապետական, անդուստ[24]
է յայտ՝ «Ղազարոս բարեկամ մեր
քնեաց[25], այլ երթամ, զի զարթուցից
զնա» (Յովհ. ԺԱ. 11): *Ո՞ ի մէնջ*

[1] AC *արտասւացն*
[2] E *յեզեր*
[3] E *յանցանօքն*
[4] A *որոյ*] *որ*
[5] C *տեառնն*] *են*
[6] B *լիեալք*
[7] C *ծիծաղեսցեն*
[8] C *արեանն*] *արենն*
[9] C *տխրանացն*
[10] A *զւարթութիւնն* C *զզւարթութիւնն*
[11] C *առաքելն*
[12] AC *արտասւելն*
[13] C *խնդութիւն*
[14] A *է*] *են*
[15] AC *հրճւել*
[16] C *յուրախութիւնսն*
[17] A *արտասւեաց* C *արտասւեց* B + *զի* C + *զմեզ*
[18] C *ողբացդ*
[19] C *զսգացելոցդ*
[20] C *սաստակացել* E *սաստկացեալ*
[21] AC *նւաստացուցանելով*
[22] D *ուղղէ*
[23] AC *արտասւելն*
[24] A *անտուստ*
[25] E *քնեաց*] *ննջեաց*

զքնեալն[1] զսիրելի ողբայ[2], զոր սուղ ինչ զկնի վստահանայ զարթնուլ: «Ղազարէ[265], եկ արտաքս» (ՅՈՎՀ. ԺԱ. 43): Եւ մեռեալն արտաքոյ լինէր, եւ կապեալն զնայր: Սքանչելիք ի զարմացմանն. երիզովք կապեալ զոտս, եւ ոչ խափանեալ առ չարժումն: Քանզի[3] մեծ էր, որ զաւրացուցանէրն, քան զխափանիչն: Արդ, որպէ՞ս զայսոսիկ զգաւրութիւնս հանդերձեալ էր առնել, արտասուաց[4] արժանի զդիպուածն[5] վարկանէր: Եթէ ո՞չ յայտնի է, զի ամենայն ուստեք զմեր տկարութիւնս տեսանելով՝ չափովք ոմամբք եւ սահմանաւք զհարկաւորսն չուրջ էառ[6] զկիրս[7], քանզի զանախտակցութիւն իբրեւ զգազանային իմն արտաքս խոտորեցոյց, իսկ զտրտմասէրն[8] եւ զողբասէրն[9], որպէս |201ա| զանազգի հրաժարեցոյց: Յաղագս որոյ եւ արտասուեաց ի վերայ սիրելոյն, ինքն զհաւասարութիւն[10] մարդկային բնութեանս եցոյց եւ զմեզ յերկաքանչիւրոցն[11] առաւելութեանցն[12] ազատեաց ո՛չ հեչտանալ յախտսն եւ ո՛չ անզգայքար[13] ունել առ տրտմականսն հրամայելով: Արդ, որպէս ընկալաւ զքաղցնուլն Տէրն, հաստատուն կերակուրն չնչեցեալ ի նմանէ եւ զծարաւեալն իրաւացոյց խոնաւութեանն ծախեցելոց, որ ի մարմնին, եւ վաստակեաց մարմնոյն եւ ջլացն յուղչգնացութենէն յաւէտ ձգեցելոց. ոչ աստուածութիւն[14] աչխատութեամբ տաժանեալ, այլ մարմնոյն, որ ի բնութեանն յարմարագոյն էր, զպատահումն ընկալաւ նոյնպէս եւ զարտաւսր իրաւացոյց, զբնականն ի մարմնի լինել զպատահումն թողացոյց[15]: Որ[16] եւ հանդիպի, յորժամ խորագոյն խելապատիկն, որ ի տրտմութենէ գոլորշիքն են, լնուցուն իբրեւ ի ձեռն առուաց[17] ոմանց, որք յաչսն գնացք են, խոնաւագոյնք զծանրութիւնն[18] պատրաստէ: Ուստի հնչումն իմն եւ ցնորք, եւ ապշութիւն[19] յանկարծելեաց տրտմականացն լսելոյ[20] լինին, թմրեցելոյ[21] գլխոյն ի գոլորշեացն, զորս ի խորագոյն ջերմութենէն պնդութեամբ ի վեր առաքի: Եւ ապա, կարծեմ, իբրեւ ամպ ի մանրացող, նոյնպէս թանձրութիւն[22] գոլորշեացն յարտաւսր[23] լուծանի: |201բ| Աստուստ եւ հեչ-

[1] C զքնեալն] զքուն լիելն
[2] E ողբաց
[3] C քան]
[4] A արտասուաց C արտասուեց
[5] A զդիպուածն C զդիպուածան
[6] D էառ] առնէ E առ
[7] C զկիրսն
[8] C զտրտմասէրսն
[9] C զողբասէրսն
[10] C զհաւասարութիւնս
[11] A յերկաքանչիւրոց C յիւրաքանչիւրոցն
[12] C առաւելութեանց
[13] C անսգաբար

[14] A աստուածութեանն C աստուածութեամբն D աստուածութիւննն
[15] C թողացոյց] դողացոյց
[16] CD որ]
[17] A առւոց C առւաց
[18] C զծանրութիւնս
[19] C ափչութիւնս
[20] BCD լսել
[21] E թմրացելոց
[22] E թանձրութիւն] ծանրութիւն
[23] E արտօսր

տուիչն իմն տրամեցելոցն յողն, զանխլաբար լալովն ունայնացուցանէ զնոսա ի ծանրութենէն, եւ հաստատէ զբանիս[1] ճշմարտութիւն փորձ եղելոցն: Քանզի զբազումս գիտացաւ յողն ակամայ թորթորեցուցանելով զարտասուսն բռնաբար ժուժկալել կամեցեալք, եւ ապա անհնարին անկանիս յախտս[2]՝ ոմանք ի խելագարութիւն եւ ի լուծումն, եւ ոմանք՝ ամենեւին ցամաքեալք՝ որպէս հաստատուն թեանն տկարացելոյ, զգաւրութիւնս նոցա ծանրութեամբ տրտմութեանն խորտակեալ: Զոր եւ ի վերայ բոցոյ է տեսանել՝ յընտանի իւրմէ ծխոյն ինքն հեղձանի՝ ոչ արտաքս ելանելով, այլ յինքեան չրջանակեալ. զայս ասեն եւ յաղագս այնորիկ, որ տնաւրինէ զկենդանին զաւրութիւնն լինել, քանզի թառամէ ի վտանգաւորացն եւ չիջանի, եւ ոչ ի մխոյ եղելոյ [3]արտաքս չնչումն:

6 *Արդ, մի ոքի վկայութիւն իւրոյ ախտին զՏեառնն առցէ զարտաւսր [4]տրտմասէրն[266]: Զի որպէս կերակուրն էր, զոր Տէրն եկեր, ոչ ի հեչտակրութիւնս[5] մեզ է[6] պատճառս[7], այլ ընդդիմակին ժուժկալութեան եւ սակաւապիտութեան[8] սահման[9] վերագոյն: Նոյնպէս եւ արտաւսրն[10] ոչ է աւրինաւրութիւն[11]՝ առ[12] ողբալ[13], այլ չափ բարեճեւագոյն եղեալ եւ[14] աւրինակ հաւաստի, ըստ որում՝ աւրէն է, |202ա| պարկեշտաբար եւ գեղեցկապէս ի բնութիւնն[15] մնալով, ի սահմանս բերել[16] զտրտմականն: Զի ո՛չ կանանց եւ ո՛չ արանց հրամայեցաւ սգասիրութիւն[267] եւ բազմարտասր[268] լինել, այլ որքան տխրել ի տրտմելիսն եւ սուղ ինչ արտասր կաթեցուցանել, եւ զայն հանդարտութեամբ, մի կականելով, մի աղաղակելով, մի զհանդերձս պատառելով[17] կամ փոչի արկանել[18] ի[19] գլուխ եւ մի այլ ինչ յայնպիսեացն ամաչելի գործ՝ անխրատաբար[269] ունելով առ ի մարդկայինսն: Քանզի պարտ է մաքրեցելումն աստուածային վարդապետութեամբն, իբրեւ զգուշագոյն իւիք պարսպով՝ ուղիղ բանիւն ամրանալ ե՛ւ արութեամբ, ե՛ւ ժուժկալապէս զայնպիսեացս ախտից զարկածս ամփոփել, եւ մի որպէս ի տեղի ինչ հովտագոյն խոնարհութեամբ[20] եւ նուաստութեամբ[21] Հոգւոյն[22], զախտիցն հոյլս, զի վերայ ցնդեալսն ընդու-*

[1] C *զբանին*
[2] C *ախտսն*
[3] A *արտաքս չնչումն* B *արտաքսէ չնչումնն*
[4] ACD *տրտմասէրքն*
[5] A *հեչտութիւնս*
[6] AC *է*] *ի*
[7] A *պատճառ*
[8] C *սակաւապետութեան*
[9] C *սահմանք*
[10] C *արտօսր*
[11] D *աւրինաւրութեան*
[12] C *առ*]
[13] C *ողբալն*
[14] C *եւ*] *եղեւ*
[15] A *բնութեանս*
[16] D *բերեալ*
[17] ACE *պատառելով*] + *եւ զհերս ճողելով*
[18] C *արկանելով*
[19] C *ի*]
[20] B *խոնարհութեամբ*] *խոնաւութեամբ*
[21] AC *նւաստութեամբ*
[22] AC *հոգոյն* C *հոյլսն*

նել: Քանզի անարւոյ[1] *անճին եւ որ մի ինչ պնդութիւն Աստուծոյ յուսոյն ունիցի, սաստկապէս անկանելն ի վայր եւ ի ներքոյ լինել տրտմութեանցն: Զի, զոր աւրինակ, որդունք ի կակղագոյն փայտսն յաւէտ ծնանին, նոյնպէս եւ տրտմութիւն ի թուլացեալ բարուց մարդկան բուսանին*[2]*: Մի՞թէ ադամանդեայ էր Յոբայ սիրտն: Մի՞թէ ի քարանց էին արարեալ նորա աղիքն: Կոտորեցան նորա մանկանքն ի վայրկեան ժամ*|202բ|*անակի, առանց վիրի խորտակելք ի տան ուրախութեան, ի ժամանակի վայելիցն, ի վերայ չարժեալ նոցա սատանայի զտուննն: Ետես զսեղանն արեամբ չաղախեալ, ետես զմանկունսն զանազանապէս ըստ ժամանակի ծնեալս, հասարակ անկեալս կենացն վախճանաւ: Ոչ հառաչեաց*[270] *եւ ոչ արձակեաց ձայն ինչ անտոհմիկ, այլ զհռչակելին զայն եւ առ*[3] *ամենեսին*[4] *գովեալ գոհութիւնն բարբառեցաւ՝* «Տէր ետ եւ Տէր առ, որպէս եւ Տեառն թուեցաւ[5], այնպէս եղեւ: Եղիցի անուն Տեառն աւրհնեալ» (*Յոբ. Ա. 22*): *Մի՞թէ*[6] *անախտակից*[7] *էր այրն: Եւ զիա՞րդ, որ եւ յաղագս ինքեան ասէ՝ ես լացի ի վերայ ամենայն նեղելոյ*[8] *(Ամմ. Յոբ. Ա. 25): Այլ մի՞թէ արդեաւք*[9] *ստեաց զայս ասելով: Եւ համայն վկայէ նմա ճշմարտութիւնն, զի առ այլովք առաքինութեամբ եւ ճշմարտի էր: Քանզի՝ այր անբամբաս, արդար, սուրբ, ճշմարիտ (Ամմ. Յոբ. Ա. 1): Իսկ դու երգովք*[10] *ոմամբք՝ առ ի տրտմականսն առարելովք՝ ողբաս նուագաւք*[11] *ողբականաք*[12]*, հալել զքո զանճնդ պատրաստ ես եւ, զոր աւրինակ, աղբերգակացն յատուկ է ստեղծուածն*[13] *պատրաստութիւն, որովք զտեսարանսն*[14] *հասեալ ունին, նոյնպէս եւ*[15] *քեզ թէ աւրինաւոր էր սգացելումդ վայելչական գոլ ձեւ*[16]*՝ սեաւ հանդերձ*[17]*, եւ րաչտացեալ վարսք, եւ*[18] *խաւար ի տան, եւ աղտ*[19]*, փոշի, եւ նուագ*[20] *տխուր՝ միշտ զնորագոյն զտրտմութեանն զվէր անճինն*[21] |203ա| *ողջ պահէ:* «Լքցես զայդոսիկ առնել որք ոչ ունին յոյս» (*Ա. Թես. Դ. 13*): *Քանզի դու վարդապետեցար յաղագս ի Քրիստոսի ննջեցելոցն, եթէ*[22]՝ «սերմանի ապականութեամբ եւ յառնէ առանց ապականութեան» (*Կրնթ. ԺԵ. 42*) «սերմանի տկարութեամբ եւ

[1] C *անարիս*
[2] AE *բուսանի*
[3] C *զառ*
[4] C *ամենիսէն*
[5] A *թուեցաւ*
[6] BC *մի թէ*]
[7] C *անախտակից*] *ախտակից*
[8] BD *նեղելոյ* E *եղելոց*
[9] A *արդեւք* C *արդաւք*
[10] E *երգօք*
[11] A *նուագաւք* C *նուագովք*
[12] D *ողբականաւք*]
[13] A *ստեղծուածն* C *ստեղծուածի*
[14] A *զտեսարանն*
[15] BC *եւ*]
[16] C *ձեւզ*
[17] C *հանդերձք*
[18] AC *եւ*] + *ի*
[19] AE *աղտ*] + *եւ*
[20] AC *նուագ*
[21] A *անճին* C *անճն*
[22] A *թէ*

յառնէ զաւրութեամբ, սերմանի մարմին շնչաւոր եւ յառնէ մարմին հոգեւոր» (Ա· Կրնթ· ԺԵ· 43-4)։ Արդ, զի՞ յերկարես զվախճանեալ[1] զգեցուցանելով[2]։ Ո՞չ զքեզ ինքն ողբաս որպէս[3] յաւգնականնէ ումեքէ[4] զրկեալ։ Քանզի «բարի է, ասէ, յուսալ ի Տէր, քան յուսալ ի մարդ[5]» (Սղմ· ՃԺԸ· 8)։ Մի զնա ողբար[6]՝ որպէս դժնդակս[7] ինչ կրեալ, զի փոքր ինչ զկնի յերկնից փող զնա[8] զարթուցենէ, եւ տեսցես զնա մերձ կացեալ բեմին[9] Քրիստոսի։ Թող ի բաց զայնոսիկ զնուաստս[10] եւ զանխրատ ձայնս։ Զվայս անյուսից չարեացդ[11]։ [12]Եւ ո՞ կարծեաց այսպիսի ինչ լինել։ Եւ ե՞րբէք կարծիցի, թէ ծածկիցի զսիրելի զիմ զգլուխն։ Քանզի զայսոսիկ եթէ յայլմէ ումեքէ յասողէ լսիցեմք[13], շառագունել մեզ պարտ է յիշատակաւ անցելոցն եւ փորձիւ մաւտակայիցս զհարկաւորութիւն բնութեանս ախտս ուսողաց։

7 Արդ, ոչ տարաժամ մահ եւ ոչ այլք ոմանք դժնդակութիւնք[14] յանկարծաւրէն[15] ի վերայ անկեալք՝ զարհուրեցուցանեն[16] զմեզ երբէք զդաստիարակեալս[17] բանիւ բարեպաշտութեանն։ Որպիսի, որդի էր իմ երիտասարդ, միայն ծերութեան |203բ| մխիթարութիւն, ազգականութեանս փոխանորդ, զարդ՝ տոհմիս, ծաղիկ հասակակցաց, հաստատութիւն, նոյն ի հասակի էր շնորհաւոր[18]. նա յափշտակեալ կորեաւ, ե՛ւ հող, ե՛ւ մոխիր եղեւ, որ փոքր մի յառաջ ախորժելի լսելեացս զօր խաւսէրն, հեշտալի տեսութիւն ծնողիս աչաց։ Զի՞նչ արասցուք։ Պատառեցի՞ց զպատմուճանս եւ անկեալ թաւալեցա՞յց յերկրի[19], եւ անփարելի[20], եւ անմխիթարելի զիս ցուցից մերձաւորա՞ց որպէս թէ մանուկ ոք ի գանիցն վայիցէ[21] եւ արտաքս[22] ոստիցէ։ Թէ՞ հարկաւորաւ եղելոցն իմանալ, եթէ անհրաժարելի են մահուն աւրէնք, ընդ ամենայն հասակս նմանապէս անցանեն եւ ամենայն ըստ կարգի ի բազմաց՝ մի լեալն[23] դարձեալ լուծանիլ։ Ոչինչ զարմացայց ընդ պատահումն եւ ոչ խոտորեցից[24] զմիտս որպէս յանկարծ ել ի վիրէ ի վայր անկեալ՝ կանխաւ յառաջագոյն ուսեալ, եթէ մահկանացու էի, եւ մահկանացու ունէի զմանուկն։ Եւ զի ոչինչ մարդկայ-

[1] C զվաղնջանելն
[2] C զգեցուցանելով] սգեցուցանելով E սգացուցանելով
[3] D որպէս] իբրեւ
[4] C ումեքէ] իմեքէ
[5] C մարդիկ
[6] C ողբալ
[7] B դժընդակս
[8] E զնա]
[9] D բեմբին
[10] AC զնուաստս
[11] C չարեց
[12] C եւ ո] եւ ս
[13] D լսիցեմ
[14] B դժընդակութիւնք
[15] C յանկարծաւրէնք
[16] D զարհուրեցուցեն
[17] A զդաստարակեալսս D զդաստիարակեալք
[18] C շնորհօրն
[19] C երկրի
[20] C անփարելի] անփարատելի
[21] C վայիցէ] վնասիցէ
[22] D արտաքս] աքս
[23] B լիեալն
[24] A խոտորեցուցից

նոցա[1] հաստատուն, եւ[2] ոչ ոք ա-
մենեւին կալ մնալ յարարեալսս[3]
բնաւորեցաւ: Այլ եւ քաղաքք մե-
ծամեծք եւ երեւելիք չինուա-
ծովքն[4] պայծառութեամբ եւ զաւ-
րութեամբ բնակչացն եւ այլովք[5]
ըստ տեղոյն եւ վաճառուն[6] լիու-
թեամբք[7] կործանեալք՝ այժմ յա-
տուկ հնոյ պարկեշտութեան[8]
|204ա| նշմարանք երեւին: Եւ նաւ,
յոլովակի ի ծովէ ապրեալ, բիւրա-
պատիկ լիութեամբք[9] եւ արագու-
թեամբ հանդերձ բեռամբն վաճա-
ռականացն[10] զշահն[11] ընձեռելով,
միով ի վերայ անկեալ հողմով ա-
ներեւութացաւ: Եւ զաւր, յաղ-
թեալ ի պատերազմի յոգնակի[12]
զընդդիմակացսն փախուցանելով,
ինքեանց[13] բարաւրութիւն կազմե-
լով, ողորմելի տեսութիւն եւ
պատմութիւն զկնի եղեւ: Ազգք
բովանդակք[14] եւ կղզիք, ի մեծ
զաւրութիւն յառաջ եկեալք, եւ
յոլով ըստ երկրի, եւ բազում ըստ
ծովու կանգնելով զյաղթանակս,
յաճախ ընչեղութիւն յաւարաց
ժողովեալ կամ ժամանակաւ վատ-
նեցան[15], կամ գերիք լեալ[16]՝ ի ծա-
ռայութիւն յազատութենէն փոփո-
խեցան: Եւ բոլորովին, զոր եւ ա-
սիցես ի մեծամեծացն եւ յանըմբե-
րելեաց չարեացն, վաղագոյն ա-
ռեալ ունի կենցաղս զաւրինակն:
Զի, զոր աւրինակ, զծանրութիւն ի
կշռոցն մէտս[17] որոշեմք եւ զոսկ-
ւոյ[18] զանազանութիւն ընդ[19] սմպա-
տակի[271] չփելով փորձեմք, նոյն-
պէս առ եղեալսն մեզ ի տեառնէ
չափս[20] գյիշատակն բերելով՝ ոչ
արդեաւք[21] ի սահմանացն ուրեք
ողջախոհութեանն[22] արտաքս անկ-
ցուք: Արդ, յորժամ քեզ երբէք ի
վերայ անկցի յանախորժելեացն[23]
յաւէտ՝ յառաջագոյն պատրաս-
տութեամբ մտացդ՝ ի խռովութե-
նէ[24] մի ախտասցիս |204բ| եւ զկնի
յուսով հանդերձելոցն[25] թեթեւա-
գոյն արասցես զմերձակայսն: Զի,
զոր աւրինակ, որք տկար զաչսն
ունիցին, ի յոյժ պայծառագու-
նիցս[26] զաչսն ի բաց դարձուցանե-
լով, ծաղկովք[27] եւ կամ բանջա-
րովք[28] հանգուցեանեն. նոյնպէս
պարտ է ոգւոյ[29] ոչ խտաբար տե-

[1] B *մարդկայնոցս*
[2] CE *եւ*] *եկ*
[3] C *յարարելս*
[4] AC *չինուածովքն* E *չինուածօքն*
[5] E *այլօք*
[6] D *վաճառոյն*
[7] C *լիութեամբ*] *լինելութեամբք* D *լիու-
թիւնք*
[8] A *պարկեշտութեանն*
[9] C *լիութեամբք*] *լինելութեամբ*
[10] A *վաճառականաց*
[11] C *զշահն*
[12] A *յոքնակի*
[13] C *ինքեանց*] *իւրենց*
[14] B *բովանդակ* C *բաւբնդակ*
[15] E *վատնեցաւ*
[16] B *լիեալ*
[17] C *մետան*
[18] A *զոսկոյ* C *զոսկո*
[19] A *ամպատակի* B *ամպստակի* C *սմբատակի*
[20] E *չափոյ*
[21] A *արդեւք* C *արդօք*
[22] D *ողջախոհութենէն*
[23] C *յանախորժելեց*
[24] A *խռովութենէն*
[25] E *հանդերձելոյն*
[26] A *պայծառագունիցն*
[27] C *ծաղկօք*
[28] DE *բանջարօք*
[29] A *ոգոյ* C *ոգո*

սանել զտրտմականսն[1] եւ ոչ ի մերձակայ վտանգաւորսն անկանել կալ, այլ առ տեսուքիւն էից բարեացն դարձուցանել զակն: Այսպէս ուղղեսցի քեզ[2] յամենայն ժամ խնդալն, եթէ կեանք քո առ Աստուած[3] հայիցեն եւ յոյս հաստուցմանն թեթեւացուցանէ զկենցաղոյս տրտմութիւնս: Պատուեցա՞ր[4]: Առ ի փառսն, որ յաղագս համբերութեանն յերկինս կայ մնայ, հայեայ: Տուժեցա՞ր: Այլ տե՛ս զճոխութիւն երկնային գանձուցն, զոր եդիր[5] քեզ ինքեան ի ձեռն բարեաց գործոց: Արտա՞ք ընկեցար ի գաւառէ: Այլ ունիս գաւառ զերկնայինն երուսաղէմն, Մանո՞ւկ կորուսեր: Այլ զհրեշտակս ունիս, ընդ որս պարես չուրջ զաթոռովն Աստուծոյ եւ զուարճասցիս[6] յաւիտենական ուրախութեամբն: Այսպէս ընդդէմ դիցես մերձակայ տրտմութեանցն զվստահացեալ [7]բարիսն եւ պահեսցես զքո անտխուր զոգիդ եւ անխռով, յոր կոչէ զմեզ աւրինադրութիւնն Պաւղոսի[272]: Մի՛ ի հրճուելիս[8] մարդկային[9] իրաց խնդութիւն անչափ արասցես քումմ[10] անճինդ եւ մի՛ |205ա| ի տրտմութիւնս տխրեսցիս, եւ ի վայր արկցես զվստահութիւն մտաց քոց, եւ զբարձրութիւն նորա խոնարհեցուսցես: Քանզի ոչ այնպէս յառաջագոյն խրատեցար յաղագս կենցաղոյս, ոչ երբէք անվտանգ կեանս եւ անխռով կեցցես: Այսոքիկ քեզ դիւրապէս ուղղեսցին[11], եթէ ունիցիս զպատուիրանն[12] տնակից, որ ամենայն ուրեք խնդալ քեզ աւանդէ՝ ի բաց առաքելով զանճինդ ուրախութիւն[13] եւ զմերձակայիս[14] զգայութեամբք[15] զանցանելով[16]. առ յոյս յաւիտենականացն ճգեա[17՛] զմիտսդ, որոյ[18] եւ յատուկ երեւումնն բաւական է զանճինդ ուրախութեամբ լնուլ՝ զհրեշտակացն ցնծութիւն ի սիրտս մեր բնակեցուցանելով ի Քրիստոս Յիսուս[19՝] Տէր մեր, որում փառք եւ զաւրութիւն [20]յաւիտեանս յաւիտենից[273]. ամէն:

---

[1] A *զտրտմականս*
[2] CD *քեզ*]
[3] C *յաստուած*
[4] BD *պատուեցար*] *անպատուեցար* E *պարտեցար*
[5] E *եդեր*
[6] A *զւարճասցիս*
[7] C *բարիսն... անտխուր*] D *բարիսն պահելով անտրտում եւ անտխուր*
[8] AC *հրճւելիս*
[9] C *մարդկինս*
[10] C *քումմ*] *քո*
[11] C *ուղղեսցեն*
[12] AC *զպատուիրանն* D *զպատուիրանս*
[13] C *ուրախութիւնք*
[14] A *մերճակաիս*
[15] C *զգայութեամբք*] *սգաւութեամբք*
[16] C *զանցանելով*] *զանց առնելով*
[17] E *ճգես*
[18] E *որոյ*] *որոց*
[19] E *Յիսուս*] + *ի*
[20] CE *յաւիտեանս... ամէն*]

ԻԷ. [1]Ի ՎԿԱՅ ՅՈՒՂԻՏԵԱՅ ԵՒ ՅԱՌԱՋ ԱՍԱՑԵԱԼ ԽԱԻՍԱՆ ՅԱՂԱԳԱՍ ԳՈՀՈՒԹԵԱՆ[274]

1 *Պատճառք*[2] *ժողովոյս եկեղեցւոյս*[3] *են*[4] *երանելւոյ*[5] *վկայիս քաջութիւն լեալ*[6]*: Քանզի խոստացայ ձեզ յաւուրս յայսմիկ, իբրեւ յիշատակարան ունելով*[7] *զմեծ ճգնութեան, զոր կանացի*[8] *մարմնով առնի*[9] *արութիւն եւ զամենայն սքանչելիսն արարեալ, որք յայնժամ մերձ էին գտեսութիւնն եւ որք զկնի գործելոցն պատմութեամբ ընդ|205բ|ունելով զլուրն, երանելին ի կանայս Յուղինտայ, եթէ կին կոչել վայելուչ իցէ զնա, զմեծ բնութիւնն*[10] *անձինն* [11]*քան զկանանց բնութիւնն, որ զտկարութիւնն ծածկեաց, թուի*[12] *ինձ, յաւէտ վիրաւորեալ զհասարակաց մեր*[13] *զհակառակամարտն ոչ ժուժալով ի կանանց պարտութեանն: Որ զմեծամեծս զայնոսիկ*[14] *ամբարհաւաճ էր չարժել*[15] *զամենայն աշխարհս եւ ըմբռնեալ իբրեւ զճագս, եւ իբրեւ զմնացեալ*[16] *ճուս (Համմ. Ե՛. ժ. 14), եւ զքաղաքս*[17] *առնապատացուցանել, երեւեցաւ ի կնոջս*[18] *առաքինութենէ*[19] *պարտեալ: Զոր յանդգնեցաւ ի*[20] *ժամանակի հալածանացն յանդիմանել՝ ոչ կարելով ըստ բնական տկարութեանն մինչեւ իսպառ զառ յԱստուած բարեպաշտութիւնն ամբողջ պահել, եգիտ ի ձեռն փորձութեանն* [21]*արուորագոյն*[275]*, քան զբնութիւնն եւ այնքան զնորա զարհաւիրան ծաղր առրար, որքան նա վստահանայր զժնդակութեամբքն զնա պակուցանել: Քանզի դատաստան իմն նորա առ ոմն, որք ի քաղաքին էին գաւրաւորք լեալ*[22]*, առ* [23]*ագահն ոմն այր եւ բռնաւոր, որ*[24] *յափշտակութեամբ եւ գրկելով զփարթամութիւնն իւր ժողովէր՝ երկրի բազմութիւն ի բաց վտարեալ, անդաստանս եւ ագարակս*[25]*, եւ արաւտականս, ծառայս եւ աղախնայս*[26] *եւ զամենայն պատրաստու|206ա|թիւն եւ զկազմութիւն ի կնոջէն յինքն վտարեաց, հաստատեալ ունէր զատեանսն*

---

[1] C *ի վկայ*] *նորին ի վկայն* D *նորին սրբոյն Բաղի եպիսկոպոսի ի վկայն* E *նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի սուրբ վկայն* E *խաւսան*]
[2] AB *պատճառք*] *պարծանք* E + *ժողովոյս*
[3] E *եկեղեցւոյս*
[4] C *են*] + *ժողովոյն*
[5] C *երանելո*
[6] B *լիեալ*
[7] C *ունել*
[8] D *կանանցի*
[9] C *առնի*] *առն*
[10] CE *բնութիւն*
[11] C *քանզի կանանց*
[12] C *թւի*
[13] BD *մեր*]
[14] C *զայնոսիկ*] *զայսոսիկ*
[15] E *չարժեալ*
[16] C *մնացել*
[17] D *զքաղաք*
[18] C *կնոջ*
[19] B *առաքինութենէ*] *առաքինութեան է*
[20] ABCD *զառ*] + *ի*
[21] B *արուորագոյն* D *արուագոյն*
[22] B *լիեալ*
[23] E *ագահն ոմն այր*] *ագահս մնայր*
[24] D *որ*]
[25] B *ագարակ*
[26] E *աղախնեաց*

զրպարտողաւք եւ սուտ վկայիւք[1] եւ կաշառաւք[2] ի դատաւորսն հաստատեալ լինէր: Ցորժամ մերձ էր երանելիս եւ քարոզն կոչէր, եւ առեն ակիցքն քաջապատրաստք[276], սկսանելով ուսուցանել զառնն[3] զապիրատութիւն[4], եւ պատմել հանդերձեալ զաւրինակն զսկիզբան[5] զստացուածոյն[6] եւ զժամանակին զերկայնութիւն[7], որ հաստատէ զտիրականն, եւ ապա զբռնութիւն առնն, եւ զագահութիւնն ողբալ: Ի մէջ անցեալ[8՝] ոչ է, ասէ, ի ներքս ածել ի դատ (քանզի[9] ոչ է աւրէն հասարակ ընդունել, որք ոչն պաշտեն զաստուածս թագաւորաց[10] եւ որք[11] ուրանանն[12] զի Քրիստոս[13] հաւատան): Թուեցաւ[14] իրաւացի ասել իշխանին եւ կարեւոր առաջի դնել: Վաղվաղակի[15] խուսնկ[16] եւ[17] կրակարան, եւ[18] նախակազմութիւնս դատապարտութեանց[19], ուրացողացն զՔրիստոս վայելել[20] յաւրէնս եւ յինքեանց աւգուտս[21]: Իսկ որք[22] ժուժայցեն ի[23] հաւատոն, ո՛չ յատեանն եւ ո՛չ յաւրէնսն, եւ ո՛չ յայլ ինչ ի քաղաքական իրս գալ՝ իբրեւ անպատուելք[24] ըստ աւրինին, որ յայն զաւրանայր:

2 Եւ զի՞նչ[25] յայսոսիկ[26]: Պատրեցաւ փարթամութե՞ն եւ կամ առ ոսոխն[27] յաղթասիրութեամբն գաւգտակարն[28] անտե՞ս |206բ| առար, եւ կամ՝ ի դատաւորացն[29] ի վերայ յարուցելոց վտանգին զարհուրեցա՞ւ: Եւ ոչ ուրեք, այլ բարձցին, ասէ՝ կեանքս, կորիցեն ինչք[30], եւ մարմինս իմ մի մնասցէ՝ նախ քան եթէ ձայն ինչ ամպարիշտ[31] արձակել զարարչէն իմմէ[32] Աստուծոյ[33]: Եւ որքան[34] առաւել տեսանէր[35] զիշխանն բանիւքն վայրենացեալ, եւ առ վերջին հակառակն նմա բարկութեամբ[36] բորբոքեալ, այնքան յա-

[1] C *վկայաւք*
[2] BD *կաշառովք*
[3] C *զառնն*] *զսօնն*
[4] E *զապիրատութեան*
[5] C *զսկսբան*
[6] A *զստացւածոյն* C *ստացւածոցն*
[7] D *զերկարութիւն*
[8] CE *անցեալ*] + *ասէ* E *ածեալ*
[9] AB *քանզի*] + *ասէ*
[10] C *թագաւորացն*
[11] B *որք*] + *ոչ*
[12] CD *ուրանան*
[13] C *Քրիստոսն*
[14] AC *թւեցաւ*
[15] E *վաղվաղակի*] + *ի*
[16] AE *խուսնկ*] *խոխւ*
[17] E *եւ*] + *ի*
[18] E *եւ*] + *ի*
[19] E *դատապարտութեանցն*
[20] DE *վայելեալ*
[21] C *աւգուտ*
[22] C *որ*
[23] ABDE *ի*]
[24] A *անպատւեալք* C *անպատւելք*
[25] C *յայսոսիկ պատրեցաւ*] *յանոսիկ պատրեցաւ*
[26] DE *յայսոսիկ*] *յայնժամ*
[27] C *աւսոխին*] *ոսոխին*
[28] C *զաւքտակարացն*
[29] C *դատաւորաց*
[30] AB *ինչք*] *ինչ* AB + *Քրիստոս*
[31] C *ամբարիշտ*
[32] D *իմէ*
[33] C *զաստուծոյ*
[34] C *որքան*] *նոքա*
[35] BC *տեսանել*
[36] C *բարկութիւն*

*ւէտ գոհանայր զԱստուածոյ, զի, յաղագս ապականացու ընչից հա-կառակելով, երեւեցաւ զերկնային բարիսն հաստատել ստացուած[1], եւ զերկիրն ի բաց տուժելով: Զի զդրախտն ստասցի, անպատուու-թեամբ[2] դատապարտեալ, զի պսա-կի փառացն արժանաւոր լիցի. եւ[3] մարմնով տանջեալ, եւ ի կենաց ի բաց բարձեալ յառժամեայց, զի ե-րանելի յուսոյն արժանաւոր լիցի, եւ լիցի ընդ հրեշտակս յուրախու-թիւն[4] արքայութեանն գտեալ: Փոխանակ ժամանակիս՝ զի զե-րանելի յուսոյն բուռն հարկանի-ցէ, եւ իբրեւ յոլովակի հարցեալ՝ բազում անգամ զնոյն արձակեաց զձայն՝ աղախին զինքն Քրիստոսի ասելով, եւ նզովէր զայնոսիկ, որք յուրացուիթիւնն կոչէին: Յայնժամ դատաւորն անիրաւութեան[5] ոչ յատուկ զստացուածսն[6], զոր անի-րաւաբար եւ առանց |207ա| աւրի-նաց ի բաց բարձին, վճարեաց, այլ զնոյն ինքն զկեանսն[7] տուգա-նեաց, որպէս կարծէր, հրոյ մատ-նել[8] զնա: Իսկ նա [9]առ ոչինչ[10] այնպէս ըստ[11] կենացն վայելչու-թեան ճեպովն[12] ընթանայր՝ իբրեւ ի բոցն յակն եկն դիմաւք եւ ճե-ւով, եւ զորս բարբառէրն[13], ծաղ-կեալ զուարթութեամբ[14], անճինն գուարթացեալ երեւելով: Մաղթէր գմերձակայ[15] կանայսն[16] մի ինչ հեչտանալ յերեւելիսս եւ[17] կամ երկնչել, որք յաղագս բարեպաշ-տութեանն վտանգք, եւ մի զբնու-թեանն զտկարութիւն պատճա-ռել[18]: Ի նմին զանգուածոյ[19], ասե-լով, արանցն եմք: Ըստ պատկերի Աստուածոյ եղեաք[20], որպէս եւ նո-քա (Հմմտ. Ծն. Ա. 5): Առաքինութեան ընդունակք եւ էգն[21] համապա-տուաբար[22] արուին[23] ի ստացողէն եղեւ: Եւ քանզի ազկագի՞ք ա-րանցն[24] ամենայնիւ եղեաք[25]: Զի ոչ մարմինն միայն առաւ ի կնոջն կազմուիթիւն, այլ եւ ոսկր յոսկե-րացն: Որպէս զի զհաստատունն եւ զքաջապինդն եւ զտեւողն հա-ւասար արանց եւ առ ի մէնջ պարտ է ընծայել Տեառնն: Զայսո-սիկ ասացեալ՝ ի հնոցն վազէր եւ

[1] AC *ստացուած*
[2] AC *անպատուութեամբ*
[3] C *եւ*] *առ*
[4] D *յառժամանակեացս*
19 D *յուրախութիւնս*
[5] D *անիրաւութեամբ*
[6] AC *զստացուածս*
[7] D *զկեանս*
[8] BCD *մատնելով*
[9] E *առ ոչինչ*] *առաւել ինչ*
[10] C *ոչինչ*] + *համարէր*
[11] D *ըստ*] *ընդ*
[12] C *ճեպելով*
[13] D *բարբառէր*
[14] AC *զուարթութեամբ* A *զուարթացեալ*] *զուարթացեալ* BD *զուարճացեալ* C *զուարճացել*
[15] E *գմերձակայ*] *գմերձ*
[16] CE *կանայսն*
[17] C *եւ*]
[18] C *պատճառել*] *պատկառել*
[19] A *զանգուածոյ* C *զանկուածո* D *զանկուածոյ*
[20] D *եղաք*
[21] E *էքն*
[22] AC *համապատուաբար*
[23] AC *արուին*] *արուին*
[24] C *արանց*
[25] D *եղաք*

շուրջ պատեալ զսրբոյն մարմին[1], իբրեւ զհարսանացան ինչ լուսաւոր, զհոգին յերկնային տեղին զվայելչական նմա զվախճան[2] ի[3] վեր առաքեաց, |207բ| իսկ պատուական[4] մարմինն անարատ ապրէր, որոց պատեհն էր, որ ի գեղեցիկ զատուցեալ առաջի քաղաքիս կայ եւ[5] սրբէ, որք ի նմա[6] մերձանան: Իսկ երկիր աւրհնեալ ի գալստենէ երանելոյն[7]՝ յիւրմէ ոռովայնէ բնութիւն շնորհաւոր ջրոյ[8] ի վեր արձակեաց, որպէս զի վկայն փոխանակ մաւր լեալ[9]՝ իբրեւ[10] կաթամբ իւիք հասարակ սնանիլ, որք ի քաղաքիս էն: Սա եւ առողջաց[11] պահպանակ եւ փափկացելոց ողջախոհութեան հեշտութիւն բաշխի, եւ հիւանդացելոց մխիթարութիւն, զԵղիսէի շնորհն (Հմմտ. Դ. Թգ. Բ. 21) [12]յԵրիքունտացիսն[277], զնոյն[13] մեզ ընձեռեաց վկայս, զաղտաղտուկ, հաւասար բնութեան[14], որ ի տեղւոջն[15] ջրոյ[16] ի քաղցրութիւն [17]եւ ի կակղութիւն ախորժելի ամենեցուն զգայութիւն[18] ի ձեռն աւրհնութեան փոփոխել[19]: Ա՛րք, մի՛ հաւանիք քան զկանայս կրտսերագոյնք[20] երեւել առ ի բարեպաշտութիւնն[21]: Կանա՛յք, մի՛ վերջանայք յաւրինակէն, այլ առանց բաղբաջելոյ զբարեպաշտութիւնն ընկալարուք՝ գործով զփորձ առեալ, զի ոչինչ զձեզ առ բարեացն նուազութիւն[22] խափանէ բնութիւնդ[23]:

3 Յոլովս յաղագս վկայիս ասել՝ դիմեալ երեկ մեզ չարժեցեալ բանն եւ անկատար մնացեալ, աւաւել յայսոսիկ դեգերանս առնել ոչ հրամայէ: Դժուար[24] իմն[25] եմ բնութեամբ առ ամենայն անկատար: Քանզի անվայելուչ տեսութիւն եւ պատկեր յորժամ զկէս նմանութեան[26] ունիցի, |208ա| անպիտան եւ ուղեգնացութեանն խոնջումն, որ յառաջիկայ սպառուածն[27] զընթացս հաստատելով՝ ոչ[28] ողջ պահիցէ զուղեգնացին: Եւ որ[29] սուղ[30] փոքր ինչ նուազն[31]

---

[1] C մարմինն
[2] C զվաղնջանն
[3] C ի]
[4] AC պատուական
[5] CD եւ]
[6] CD նմա] նա
[7] E երանելւոյն
[8] C ջրով
[9] B լիեալ
[10] E իբպ
[11] CE առողջից C առողջախոհութեանն
[12] B յերիքունտացիսն] յերիքովին տացեսն CDE յերեքով ացիսն
[13] C զնոյնն
[14] C բնութեանն
[15] C տեղոջն
[16] BD ջրոց C ջրոցն
[17] C եւ ի կակղութիւն]
[18] C զգայութիւն] սգաութիւն
[19] DE փոփոխեալ
[20] D կրսերագոյնք
[21] C բարեպաշտութիւն
[22] A նւազութիւն
[23] C բնութիւն
[24] AC դժւարին
[25] ABCD իմն] եմ
[26] C նմանութեանն
[27] A սպառւածն
[28] CE ոչ]
[29] D որ] որոյ E որմոյ
[30] DE սուղ]
[31] C նւազն

հաւասար է ոչ միայ, որք ընթանանն յասպարեզսն միով յոլովակի յատուկ նուագեալք[1] *քայլիւ, ի յաղթանակացն արտաքս ընկեցան: Եւ մեք՝ այժմ յիշելով զառաքելոյ զբանն, զոր երեկ սուղ ինչ վստահանալով զանցանելն նոցա զմտաւք, գտանիմք բազմապատիկ յասացուածէն*[2] *նուագեալք*[3]*, յաղագս որոյ հարկաւոր վարկանիմք ձեզ զնուազուքեանն*[4] *պահանջումն տալ: Արդ, ասացեալ լինէր յառաքելոյ՝* «յամենայնի ուրախ լերուք, աննուազ[5] աղաւթեցէք[6], յամենայնի գոհացարուք» (Ա· Թես· Ե· 16-18)*: Յաղագս միխտ ուրախ լինելոյն թէպէտ եւ ոչ բաւական պատճառին, այլ սակայն մեզ յոլով է ասացեալն յառաջագոյն: Իսկ եթէ պարտ է աննուազաբար աղաւթել եւ կարողութիւն է պատուիրանին*[7]*, այժմ զպահանջումնն*[8] *ձեզ եմք պատրաստք, եւ ըստ կարողութեան*[9] *ի կողմն*[10] *աւրինացն*[11] *լինելով կատարեցից: Մաղթանք հայցուած*[12] *բարի ի բարեպաշտացն առ Աստուած լեալ*[13]*: Եւ զհայցուածն*[14] *ոչ սահմանեմք ասմենեւին բանիւ: Վասն զի եւ ոչ վարկանիմք զԱստուած բանիցն յիշատակի կարաւտանալ, այլ գիտել*[15] *եւ ոչ խնդր|208բ|ելով մեր զպիտանացուն: Եւ զի՞նչ է, զոր ասեմս*[16]*: Զի պարտ է ոչ գրով մեզ զմաղթանսն*[17] *կատարել, այլ յաւժարութեամբ Հոգւոյն*[18] *եւ գործովք, որ, աստ*[19] *առաքինութեանն յամենայն կեանսն յերկարելով, զգաւրութիւն լնուլ զաղաւթիցն: Քանզի* «եթէ ուտիցէք, եթէ ըմպիցէք, ասէ, եւ[20] եթէ զինչ եւ առնիցէք՝ զամենայնն ի փառս Աստուծոյ արասջիք» (Ա· Կոր· Ժ· 31)*: Նստելով առ սեղանն՝ աղաւթեա՛, բերանով*[21] *զհացն տուողին*[22]*՝ զչնորհն*[23] *կատարեա՛*[24]*: Գինեաւ*[25]*՝ զտկարութիւն մարմնոյ մի՛ անտես առնելով, յիշեա՛ զտուողին*[26] *պարգեւն եւ յուրախութիւն սրտի եւ ի մխիթարութիւն հիւանդութեան: Անցցի՞ն պետք կերակրոյն: Համայն յիշատակ*[27] *բարեգործին մի՛ անցցէ: Զհանդերձն զգենլով*[28]*՝ գոհացի՛ր*

[1] A *նւագեցեալք* C *նւագելք*
[2] AC *յասացւածէն*
[3] A *նւագեալք* C *նւագելք*
[4] A *նւազուքեանն* C *զնւազուքեանն*
[5] AC *աննւազ* AC *աննւազաբար*
[6] E *յաղօթել*
[7] AC *պատւիրանին*
[8] CDE *զպահանջումն*
[9] C *կարողութեանն*
[10] C *կողմ*
[11] BD *աւրինացս* C *օրինաց*
[12] A *հայցւած* C *հայցւածս*
[13] B *լիեալ*
[14] AC *զհայցւածն*
[15] ACD *գիտել*] *դիտել*
[16] E *ասեմք*
[17] C *զմաղթանս*
[18] AC *Հոգւոյն*
[19] E *աստ*] *ըստ*
[20] E *եւ*]
[21] ABCE *բերանով*] *բերելով*
[22] AC *տւողին*
[23] C *չնորհս* D *չնորհակալն*
[24] C *կատարեա*] *պարգեւեա*
[25] C *գին եւ*
[26] AC *զտւողին*
[27] C *յիշատակ*] *եւ*
[28] C *զգենլով*] *սգենլով*

զտուողէ[1]*, հանդերձին շուրջ արկանելով աճեցայ զառ*[2] *յԱստուած զսէրն, որ ձմերայնւոյ*[3] *եւ ամարանւոյ*[4] *պատեհագոյնս մեզ զծածկոյթս շնորհեաց, որք եւ զկեանս մեր պահեն եւ զպատկառանս զսպեն: Կատարեցա՞ւ աւրն: Գոհացի՛ր, որ* [5]*զարեգակին ի սպասաւորութիւնն տուրնջենային*[6] *գործոց*[7] *շնորհեաց մեզ*[8] *եւ զհուր ընձեռեաց լուսաւորել զգիշերն*[9]*, եւ յայլ պէտս կենցաղոյս սպասաւորել: Գիշերն քեզ աղաւթից պատճառ*[10] *պատրաստեսցէ: Յորժամ ի վեր հայեսցիս յերկին*[11] *եւ զաստեղ*|209ա|*ացս*[12] *տեսանիցէ զգեղեցկութիւն*[13]*, մաղթեա՛ զՏէր տեսանելեացս եւ երկիր պագ առաքինւոյ*[14] *արուեստաւորին*[15] *բոլորեցունցն Աստուծոյ, որ իմաստութեամբ զամենայն*[16] *արար* (Հմմտ. Սղմ. ՃԳ. 24)*: Յորժամ տեսանիցես զամենայն կենդանեաց զբնութիւն քնով ըմբռնեալ՝ դարձեալ երկիր պագջիր, որ եւ ակամայ զմեզ քնովն ի խստութենէ աշխատութեանցն դադարեցուցանելով սուղ ինչ հանգստեամբ դարձեալ սկիզբն*[17] *զաւրութեանն վերստին ածէ:*

4 *Գիշերն բովանդակ մի՛ լիցի որպէս առաջինն ինչ եւ սեպհականն*[18] *ժառանգութիւն քնոյ եւ մի՛*[19] *ժուժեսցես ի ձեռն ըստ քնոյն անզգայութեան*[20] *զկէս կենաց*[21] *անպիտանացուցանել, այլ բաժանեսցի քեզ գիշերոյն*[22] *ժամանակ ի քունն եւ յաղաւթս*[23]*: Բայց եւ քունն իսկ ինքն վարժումն եղիցի բարեպաշտութեանն: Քանզի բնաւորեցաւ իմն*[24] *քնոյն անուրջք, որպէս յոլովք, պատմութիւնք լինել տուրնջենային*[25] *հոգւոյն*[26]*: Զի որպիսիք են ըստ կենցաղումն*[27] *պատեհութիւնք մեր, այնպիսի հարկաւոր է գոլ եւ զանուրջսն: Այսպէս աննուազաբար*[28] *աղաւթեա՛, ոչ բանիւք լնլով զմախանս*[278]*, այլ բովանդակ կենաւք զվարսն քո միաւորեալ Աստուծոյ, որպէս զի խիտ եւ աննուազ*[29] *լինել զաղաւթսն ի կեանս քո: Այլ եւ յամենայնի, ասէ, գոհացարուք: Եւ զիա՞րդ կարողու*|209բ|*թիւն է*

---

[1] AC *զտուողէ*
[2] C *առ* ABCD + *ի*
[3] AD *ձմերայնոյ* E *ձմերանոյ*
[4] A *ամարանոյ* D *ամարայնոյ* E *յամարանւոյ*
[5] AC *զարեգակն սպասաւորութիւն*
[6] AC *տւնջենաին*
[7] DE *գործոյ*
[8] ABC *մեզ*] + *ճրագով*
[9] C *գիշեր*
[10] C *պատճառս*
[11] CE *յերկինս*
[12] ACE *զաստեղացն*
[13] C *գեղեցկութիւնս*
[14] A *առաքինո* D *առինոյ*
[15] AC *արւեստաւորին*
[16] ACD *զամենայն*] + *այն*

[17] C *սկիսբն*
[18] C *սեփական*
[19] C *մի*]
[20] C *անսգաութեան*
[21] BC *կենացն*
[22] BC *գիշերոյն*] A *գիշերոցն* E *գիշերոյն*
[23] C *յաղաւթսն*
[24] E *իմն*]
[25] A *տւրջենաին*
[26] AC *հոգոցն*
[27] C *կենցաղումս*
[28] AC *աննւազաբար*
[29] AC *աննւազ*

այսմ[1] *լինել՝ անճն վտանգեալ ի թշուառութիւնս*[2] *եւ որպէս չուրջ ինչ խոցոտեալ զգայութեամբ*[3] *ցաւոցն, ոչ յողբս գալ եւ յարտասուս, այլ գոհանալ իբրեւ ի բարիս ի դժնդակութիւնսն*[4] *ըստ ճշմարտութեանն: Քանզի որքա՞ն նուազէ*[5] *զիս թշնամին՝ զայսոսիկ կրելով, զիա՞րդ ի վերայ նոցա գոհանալ կարիցեմ: Յափշտակեցաւ*[6] *իմ մանուկ*[7] *տարաժամ, եւ վտանգք եղելոցն*[8] *դժնդակագոյնք*[9] *ի վերայ սիրելոյ*[10] *գմայրն խոցոտեն: Զիա՞րդ, լքանելով զողբն, գոհացողական ձայն*[11] *առցէ: Որպէ՞ս: Թէ գմտաւ ածցէ, զի մանկանն ի նմանէ ծնիցելոյ*[12] *ընտանեգոյն հայր Աստուած է եւ իմաստնագոյն վերակացու եւ տնաւրէն կենացն: Արդ, զի՞նչ ախորժեմ զիւր ստացուածն*[13] *առ նմա դնել առ իմաստնագունի Տեառնն, այլ*[14] *որպէս ի սեպհականէ*[15] *զրկեալ զայրանամ եւ յաղագս այնոցիկ, որք մեռանիննն, իբրեւ ընդ զրկեալս չարչարակից լինիմ: Դու եւ զայս*[16] *գմտաւ ած, զի ոչ մեռաւ մանուկն, այլ ի բաց տուաւ*[17]*, ոչ վախճանեցաւ սիրելին, այլ գնաց եւ սուղ ինչ յառաջագոյն էառ զճանապարհն, զոր եւ մեզ հարկաւորաբար լինի երթող*[18]*: Արդ, եղիցի քեզ պատուիրան*[19] *Տեառնն*[20] *տնակից, որպէս*[21] *լոյս ինչ եւ պայծառութեամբ առ ի յիրացն որոշմունս աննուազաբար*[22] *ընձեռեալ, որ ի հեռու|210ա|ստ զանճին քո վերակացութիւնս կանխագոյն ունելով եւ զճշմարտութիւնս*[23] *յաղագս իւրաքանչիւր ուրուք կարծեաց յառաջավոյն կազմելով, եւ ոչ ի միոջէ ումեքէ թողացուսցէ զքեզ ի վերայ անկելոցն այլայլանալ, այլ կանուխ յարմարութեամբ մտաւք իբրեւ ի դիտանոց ինչ ծովու դրացի, զգուշաբար եւ անշարժապէս զբռնաւոր հողմոցն եւ գալեացն, զի վերայ ընթացս համբերել: Քանզի ընդէ՞ր ոչ մահկանացուս*[24] *խորհելով յաղագս մահկանացուին*[25] *յառաջագոյն սովորեցեր, այլ անկարծելի գմահ*[26] *մանկանն ընկալար: Յորժամ քեզ վաղագոյն պատմեցաւ Որդւոյն*[27]

---

[1] C *այսմ*] *այնմ*
[2] A *թշւառութիւնս*
[3] C *զգայութեամբ*] *սգաւութեամբ*
[4] B *դժընդակութիւնսն* C *դժնդակութիւնս* E *դժնդակութիւնն*
[5] AC *նւազէ*
[6] C *յաբչտակեցաւ*
[7] C *մանուկն*
[8] CDE *եղելոյն*
[9] D *դժընդակագոյն* D + *վտանգք*
[10] E *սիրելոյ*
[11] E *ձայն*]
[12] D *ծնեցելոյ*
[13] AC *ստացւածն*
[14] ABCD *այլ*] *այն*
[15] ADE *սեփհականէ* C *սեփականէ*
[16] C *զայս*] *զայն*
[17] AC *տւաւ*
[18] C *երթալ* D *երթեալ*
[19] AC *պատւիրան*
[20] D *տեառնն*] *աստուծոյ*
[21] C *որպէս*] *իբրեւ*
[22] AC *աննւազաբար*
[23] C *զճշմարտութիւն*
[24] C *մահկանացուսն*
[25] AC *մահկանացւին*
[26] C *գմահն*
[27] ACE *որդւոյն*

լինելութիւն, եթէ ոք զքեզ[1] հարցանէր՝ որպիսի՞ էր ծնեալն, զի՞նչ արդեաւք[2] պատասխանի առնէիր: Այլ զի՞նչ արդեաւք[3] ասէիր, քան եթէ մարդ էր ծնեալն: Իսկ եթէ մարդ՝ եւ մահկանացու յայտ ահա է: Եւ զի՞նչ հրաշափառագոյն, եթէ մեռաւ մահկանացուն: Ո՞չ տեսանես զարեգակն ծագեալ եւ մեռեալ, ո՞չ տեսանես զլուսին[4] աճեցեալ եւ դարձեալ պակասեալ, ո՞չ զերկիր զուարճացեալ[5] եւ ապա չորացեալ, զի՞նչ, որ առ[6] մեզն են, մնան[7] ո՞[8] անչարժ ունի զբնութիւնն[9] եւ անփոփոխ: Հայեա՛ յերկինս եւ տես զերկիր, զի եւ ոչ նոքա յաւերժանան[10], քանզի «երկին[11] եւ երկիր[12] անցցեն» (Մտթ. Ի. 35), ասէ՝ աստեղք յերկնից[13] անկցին, «արեգակն խաւարեսցի եւ լուսին |210բ| ոչ տացէ[14] զնչոյլն[15] իւրք (Մտթ. Ի. 29): Արդ, զի՞նչ զարմանալիք, եթէ մեք, մասն աշխարհի, վայելեմք յայսոսիկ[16], որ յաչխարհէ են: Առ այսոսիկ հայելով, յորժամ ի վերայ քո եկեսցէ հասարակացն մասն ինչ, համբերեա ժուժելով, ո՛չ անչարչարաբար եւ ո՛չ անզգայապէս (քանզի ո՞ր վարձք[17] անզգայութեանն[18]), այլ աչխատութեամբ բիւրապատիկ ցաւոցն: Սակայն ժուժկալեա՛, զոր աւրինակ ոք առաքինի ըմբիչ, զգաւրութիւն եւ զառաքինութիւն ոչ միայն ի հարկանել զհակառակամարտն, այլ եւ[19] բերելով հզաւրապէս զառ ի նոցանէ հարուածանն[20] ցուցանէ: Եւ որպէս ոք նաւուղիղ [21]եւ իմաստուն եւ անխռով առ ի յոյժ նաւարկութիւն[22] հմտագոյն ուղիղ եւ անընկղմելի եւ քան զամենայն ճմեռնային մրրիկս բարձրագոյն զանճանն[23] ապրեցուցանէ: Ի մանկանէ սիրելւոյ[24] եւ[25] ի մտահաճոյ[26] կնոջէ կամ յայլ իմեքէ սիրելեաց եւ ըստ ամենայն բարեմտութեան միաւորեցելոց զրկութիւն, ոչինչ դժնդակագոյն, որ յառաջագոյն դիտէ՝ զուղիղ բանն առաջնորդ կենացս[27] ունելով, այլ եւ[28] ըստ բնութեան ուրուք գնացելոյ: Քանզի սովորութեան բաժանումն եւ անբանիցն է [29]դժո-

[1] C *քեզ*
[2] C *արդօք*
[3] C *արդօք*
[4] C *զլուսինն*
[5] A *զւարճացեալ*
[6] C *առ*] *որք*
[7] ABE *մնան*] *նման*
[8] ABE *ո*] *ոչ*
[9] CD *զբնութիւնս*
[10] E *յաւերժական*] *յաւէտ մնան*
[11] C *երկին*] *երկիր*
[12] C *երկիր*] *երկին*
[13] ABDE *յերկնից*] *յերկնէ*
[14] ABDE *տայցէ*
[15] C *զնչոյլս*
[16] BC *յայսոսիկ*] *յայնոսիկ*
[17] ABCD *վարձ* ABCD + *քան*
[18] ABD *անզգայութեանն*] *զգայութեանն* C *սգայութեան*
[19] ACDE *եւ*]
[20] AC *հարւածն*
[21] D *եւ իմաստուն...ուղիղ*]
[22] E *նաւարկութեան*
[23] C *զանճն*
[24] A *սիրելոյ* C *սիրելո*
[25] C *եւ*] + *կամ*
[26] E *մըտահաճն*
[27] C *կենացն*
[28] BC *եւ*] + *ոչ*
[29] D *դժոխըմբերագոյն*] *դժուարըմբերագոյն*

խըմբերագոյն[279]*: Տեսի երբեմն եւ ես զեզն արտասուելով*[1] *ընկերակցի նորա եւ լծակցի մեռելոյ: Եւ* [2]*զայլս* |211ա| *յանբանիցն ուժգնակի ի սովորութիւնսն է տեսանել աւժադակեալս*[3]*: Բայց դու ոչ այսպէս ուսար եւ ոչ այսպէս վարդապետեցար: Այլ սկիզբն*[4] *սիրելութեան առնուլ յերկարութենէ ընդունելութեան եւ ի ժամանակի սովորութենէ ոչինչ աննըմանագոյն*[5]*. ըղբաս զբաժանումնն*[6] *յաղագս*[7] *յաճախութեան ի մեզ եղելոյ սովորութեանն, սակայն ամենեւին անբան:*

5 *Որպիսի կին ժառանգեցաւ քեզ ըստ*[8] *հաւասարութեան կենացս*[9]*, զամենայն հեշտութիւն քեզ ըստ կենցաղոյս ընձեռելով, բարեմտութեան գործաւնեայ, խնդամտութեան առիթ, զախորժելիսն աճեցուցանելով ի տրտմութիւնս զյոլով մասն*[10] *տխրանացն ի բաց բառնայր, նա յանկարծակի* [11]*յափշտակեալ կորեաւ: Մի՛ վայրենանար ախտիւն եւ մի՛ ինքնակամ ինչ ասէր զհանդիպութիւն եղելոցն, որպէս ոչ ուրուք վերակացուի*[12] *զաշխարհս տնաւրինելով, եւ մի՛ չարեացն գործաւնեայ լիցես*[13]*՝ ի տրտմութեանն անչափութենէ չարաւանդ դնելով քեզ ինքեան, մի՛ արտաքս*[14] *անկցիս ի սահմանաց բարեպաշտութեանն: Քանզի եթէ բնաւին իսկ ի մարմին մի եղէք երկոքին* (Հմմտ· Մտթ· ԺԹ, 5, Ծն· Բ· 24)*, բազում թողութիւն է զորոշումնն*[15] *միաւորութեանն բաժանումնն*[16] *հանդերձ ցաւովք*[17] *ընդունել, համայն ոչ*[18] *այսոցիկ աղագաւ վայել է զմտաւ ածել ինչ յոչ արժանեացն*[19]*,* |211բ| *այլ խաւսել քեզ աւգտակարագոյնսն: Քանզի իմա, զի որ ստեղծն*[20] *զմեզ եւ կենդանացոյցն Աստուած առանձինն ետ*[21] *իւրաքանչիւր անձին վարս կենաց եւ այլոց այլ սահման ճանապարհի հաստատեաց: Զի ումեմն յաւետ մնալ ի մարմնի տնաւրինեաց եւ զոմն ճեպով լուծանել ի կապանաց մարմնոյն հրամայեաց՝ ըստ անճառելի իմաստութեանն եւ արդարութեան իւրոց*[22] *բանիցն: Արդ, զոր աւրինակ ի բանդս անկեալք՝ ոմանք յոլով ժամանակս չարեաւք կապանացն փակին եւ ոմանք արագագոյն գտանեն զչար ախտին վճարումն, նոյնպէս անձինք ո-*

[1] A *արտասուելով*
[2] E *զայլս յանբանիցն*] *զայլոց անբանիցն*
[3] A *աւժարընդակեալս*
[4] C *սկիսբն*
[5] AD *աննըմանագոյն*
[6] CDE *զբաժանումն*
[7] E *յաղագս*]
[8] C *ըստ*] *ընդ*
[9] ABDE *կենացս*] *կենցաղոյս*
[10] D *մասն*] + *կէսն*
[11] C *յաբշտակել կորեւ*
[12] AC *վերակացուի*

[13] CE *լիցիս*
[14] E *արտաքս*] *արտաքոյ*
[15] CDE *զորոշումն*
[16] CE *բաժանումն*
[17] E *ցաւօք*
[18] C *ոչ*
[19] C *արժանեցն* E *արժանեցան*
[20] E *ստեղծն*
[21] E *ետ*] *ըստ*
[22] E *իւրոյ*

մանք յաւետ արգելեալք լինին ի կեանսս յայսոսիկ եւ կեսքն[1] նուազագոյն[2]՝ ըստ հաւասարութեան արժանաւորութեանն իւրաքանչիւր ուրուք, իմաստապէս խորութեամբ, եւ, որպէս ոչ ուրուք, միտք մարդոյ ոչ հասանեն[3], յաղագս իւրաքանչիւր ուրուք մերոց իրաց արարչին մերոյ յառաջագոյն տեսեալ պատրաստէ: Ո՞չ լսես[4] Դաւթայ, որ ասերն[5]՝ «արտաքս ած ի պահպանոցէ զանձն իմ» (Հմմտ. Սղմ. ՃԽԱ. 8), ո՞չ լուար յաղագս սրբոյս, թէ չոգաւ նորա անձնն: Զի՞նչ եւ Սիմէովն[6]՝ յորժամ ի գիրկս առ զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս[280], զի՞նչ արձակէր ձայն[7]: Ո՞չ զայս՝ «արդ արձակես զծառայս[8] քո, Տէ՛ր (Հմմտ. Ղկ. Բ. 24): Քանզի փութացելումն առ վերին կեանսն ծանրագոյն, քան զամենայն |212ա| զտանջանս եւ զկապանարանս է ընդ մարմնոյն յերկարել: Արդ, մի [9]եւս քեզ վայելելով[10] խնդրեսցես[11] յաղագս ոգւոցն[12] հրամանաց զհետ երթալ, այլ զմտաւ ած զմիաւորեալսն[13] ըստ[14] կենցաղոյս[281], զի մահու բաժանին, զի նմանապէս ուղեգնացաց, որք զի մի[15] ճանապարհ գնայցեն[16] յերկարութեամբ առ իրեարս սովորութեանն[17] միաւորին եւ ընտանենան[18]: Յորժամ զհասարակաց ճանապարհն կատարիցեն, այնուհետեւ որոշին ըստ իւրաքանչիւր պիտոյիցն հարկաւորապէս, ապա բաժանեալք յանցն իւրսն[19] ոչ առ սովորութիւնսն նստելով յուլենան ի յառաջիկայսն, այլ, որ ի[20] սկզբանն շարժեցաւ պատճառ յիշելով, առ ընտանութիւնն իւրաքանչիւր ոք ընթանայ ի կատարումն: Արդ, զոր աւրինակ նոցա այլ է դիտաւորութիւն ճանապարհին, հանդիպեցաւ նոցա ըստ ուղեգնացութեանն ի սովորութենէն ընտանութիւնն, նոյնպէս եւ որք յամուսնութեանն են այլով իմն հաւասարութեամբ[21] կենաց միաւորութիւն լինի[22], եւ[23] առանձինն առաջիկայ նոցա յայտ ահա է կենացն վախճան[24], որ զմիաւորեալսն[25] յիրեարս հարկաւորապէս

---

[1] C կէսք
[2] AC նւազագոյն
[3] C հասանին
[4] E լսես] լուեալ
[5] E ասէրն
[6] CD Սիմէոն E Սիմէօն
[7] D զձայնն
[8] AC զծայռայ
[9] C եւս քեզ] եւ զքեզ
[10] C վայելելով] վարելով
[11] DE խնդրեսցեն
[12] A ոգոցն CE ոգոյն
[13] E զմիաւորեալս

[14] C ըստ] ընդ E + գրեցելումն
[15] C զի մի] զմի
[16] E գնացին
[17] C սովորութեամբն
[18] B ընտանենան] ընդանան
[19] E յիւրսն
[20] E ի]
[21] E հաւասարութիւն
[22] E լինիլ
[23] E եւ]
[24] C վաղջան E անվախճան
[25] D միաւորեալ

տպաւորեալ[1] *կենացն կատարած բաժանեաց եւ որոշեաց:*

6 *Բայց բարեմիտ խորհրդոց է ոչ հեռանալն* |212բ| *դժուարապէս*[2] *ընդունել, այլ որ ի սկզբանն յարմարութիւն*[3] *եղեւ*[4] *չնորհ ունելն*[5]*, որ ժառանգակցեացն*[6] *գնոսա*[7]*: Դու եւ յորժամ կենդանի էր քո կինն կամ սիրելին, կամ մանուկն, կամ ոք, եւ էր ողբաիր*[8]*: Իսկ այժմ ոչ չնորհ*[9] *ունիցիս, որք կեանդ*[10] *տուողին*[11]*, այլ բամբասես յաղագս առելոցն*[12]*: Զի եթէ ի*[13] *կնոջ միայն էիր տնակից եւ ոչ մանկունք էին*[14]*, զորս: արդեաւք*[15] *կամէիր: Իսկ եթէ մանկունք էին եւ ոչ առաւել ճոխանայիր եւ կամ ի թչնամեացն*[16] *զոմանս բարեկեցիկ*[17] *տեսանէիր: Արդ, հայեա՛ մի գուցե մեք իննքեանց կարեւորս զսիրելեացն զրկութիւնս պատրաստիցեմք, զմերձաւորութիւնն ոչ զգալոյ*[18] *զանցելոցն փոյթ առնեմք: Քանզի յորժամ ոչ զմաւտակալիցն Աստուծոյ բարեացն*[19] *գոհանամք*[20]՝ *հարկաւոր մեզ ի բաց բարձումն յաղագս զգալոյս*[21] *լինի: Զի, զոր աւրինակ, աչք զյոյժ ի վերայ կացեալն ոչ տեսանեն, այլ կարաւտանան չափաւոր ումեմն հեռաւորութեան*[22]*, նոյնպէս*[23] *եւ ապաչնորհք անճամբք*[24] *նմանեցան յաւտարանալ*[25] *բարեացն եւ յանցանել չնորհին զգալ*[26]*: Քանզի յորժամ վայելէին յախորժելիսն եւ ոչ* [27]*զմի չնորհ տուողին*[28] *ճանաչէին, յետ նուազութեանն*[29] *զանցեալն երանեն: Այլ ոչ ոք ի մէնջ փակի գոհանալով եւ ոչ*[30] *միոջէ խռովութեան կենցաղոյս, եթէ ոք* |213ա| *բարեմտաբար զիւրաքանչիւր ոք խորհել կամեսցի*[31]*: Զյոլովս արդեաւք*[32] *տեսցես*[33] *եւ ոչ վայելչացեալս, որք իւրաքանչիւր ումեք մեզ կեանք*[34] *ստացանին*[35]*, եթէ ուրեք ընկալցուք առ ի ներքոյ ան-*

---

[1] E *տպաւորել* AB *տպաւորեալ*] + *աստուած*
[2] AC *դժւարապէս*
[3] E *սկզբան*
[4] AB *եղեւ*] + *առն եւ կնոջն*
[5] BCE *ունել* D *ունելով*
[6] E *ժառանգեացն*
[7] E *գնոսա*] *գնա*
[8] B *ողբայր*
[9] B *չնոհ*
[10] C *կենն*
[11] AC *տւողին*
[12] C *առելոցն*] *առնելոցն* E *առելոյն*
[13] BE *ի*]
[14] D *զորս...էին*]
[15] C *արդաւք*
[16] E *թչնամեաց*
[17] CE *բարեկեցիկս*
[18] CDE *զգալոցն* DE + *այլ*
[19] D *ոչ*] B *բարեաց* C *բարեց* BE + *ոչ*
[20] D *չգոհանամք*
[21] C *զգալոյս*] *սգալոյս*
[22] C *հեռւորութենէ*
[23] E *նոյն*
[24] E *անճամբ*
[25] C *աւտարանալ*
[26] C *զգալ*] *սգալ*
[27] C *զմի չնորհ տուողին*] *զմիչտ նոր հմտողին*
[28] A *տւողին*
[29] AC *նւազութեանն*
[30] CE *ոչ*] + *ի*
[31] C *կամիցիս*
[32] C *արդօք*
[33] D *տեսցես*] *տեսանես*
[34] C *կենքս*
[35] C *ստացանին*] *անցանին*

կեալսն հայել[1] եւ այնպէս առ ի վաթթար[2] հաւասարութեանն գտանի մեզ բարին, քանւոյ[3] ուրեք է արժանաւոր չափել: Մաղթո՞ղ[282] ես: Ունիս քան զքեզ խոնարհագոյնս[4], գոհացիր, զի[5], քան զոք, առաւել ինչ ունիս, զի ոչ առ երկանին կապեալ ես, զի ոչ վերս առնուս: Ոչ նուազեն[6] եւ ոչ այդոքիկ[7] ի գոհանալն պատճառք: Քանզի ոչ ունի մանկունս, ոչ է կապեալ ընդ փայտի: Ոչ կապեալն ունի զկեանս[8] բաւականս[9] դիմել ի գոհութիւնն՝ զարեգակնն[10] տեսանէ, զաւդտ[11] ընդունի, յաղագս այդոցիկ գոհացիր: Անիրաւաբա՞ր տանջեցար: Հանդերձելովքն[12] յուսովքն[13] ուրախ լեր: Իրաւա՞ցի դատապարտեցար: Եւ այսպէս[14] գոհացիր, աստէն զդատաստանն, յորս յանդգնեցարն[15] պահանջեցար[16], այլ ոչ[17] ի տարաժամ մեղացն զյաւիտենական տանջանսն չտեմարանեցեր: Ըստ նմին բանի եւ զամենայն[18] կենացն եւ զամենայն գործոց պարտ է բարւոք[19] եղելոցն իմանալով մեծամեծս մերձակայիցս աղագաւ տալ բարեգործին զչնորհս: Բայց այժմ |213բ| ի դժուարահաճոյիցն[20] ախտացան յոլովք՝ զմերձակայսն անպատուելով[21] եւ հեռաւորացցանկալով: Քանզի ոչ[22] զտրուպսն[23] ի նոցանէ թուելով[24], յաղագս զորս ունինն[25] զչնորհակալութիւնն կատարեն բարեգործին, այլ առ վեհագոյնսն հաւասարութեամբ[26], որքան վերջանան[27] զմտաւ ածելով, որպէս եւ յընտանեաց պակասեալք այլոցն մերձ եղելոցն, այնպէս[28] տխրին եւ բամբասեն: Ծառայն[29], զի ոչ ազատ է, դժուարի[30], որ զատութեամբ սնեալ է, զի ո՛չ բարի գաւառեայ[31] եւ ո՛չ[32] յերեւելեացդ, եւ բարեզգեացդ[33], եւ[34] զի [35]ոչ եաւթն նախահարս ունի թուել[36] ի վերագոյն ճիաբոյծս պայծառս եւ կամ

---

[1] C *հաել*
[2] C *վաթթար*
[3] AC *խանոյ*
[4] B *խոնարհագոյնն* CD *խոնարհագոյն* E *խոնարհագոյնս*
[5] BCD *զի*] + *ոչ*
[6] A *նւազեն*
[7] BCE *այդոքիկ*] *այսոքիկ*
[8] E *զկեանսն*
[9] D *բաւական*
[10] CD *զարեգակն*
[11] C *զօդն* E *զաւդդ*
[12] E *հանդերձելօքն*
[13] C *յուսովք* E *լուսովն*
[14] B *այսպէս*] *այնպէս*
[15] E *յանդգնեցար*
[16] C *պահանջեցար*] + *դատապարտեցար*
[17] E *ոչ*] + *ի*
[18] C *զամենայն*] + *տանջանս*
[19] C *բարիոք*
[20] A *դժւարահաճոյիցն* C *դժւարահաճոիցն*
[21] AC *անպատւելով*
[22] E *ոչ*] + *ի*
[23] E *տրուպսն*
[24] AC *թւելով*
[25] D *ունի*
[26] C *հաւասարութեամբք*
[27] E *վերջանանն*
[28] C *այնպէս*] *այնպիսի*
[29] C *ծառայս*
[30] AC *դժւարի*
[31] E *գաւառեաց*
[32] CD *ոչ*]
[33] BD *բարեազգեացն*
[34] B *եւ*] + *զի*
[35] E *ոչ եաւթն*] *զի ոչ է*
[36] AC *թւել* ABD + *մի*

մենամարտկացն զընչեղութիւնն[1] *վատնեալս*[2]*: Որ ըստ ազգին երեւելին*[3] *է անգոսնէ*[4]*, զի ոչ փարթամութեամբ վարսաւորի, ընչեղն տրտմի եւ ողբայ, զի ոչ քաղաքի եւ ազանց է իշխան*[5]*, գաւրավարն՝ զի ոչ թագաւոր է, թագաւորն՝ զի ոչ ամենեցուն միանգամայն, որք ընդ արեգականբս են իշխէ, այլ են ոմանք ազգք*[6] *ընդ*[7] *իւրեանց գաւազանաւ անկեալք: Եւ յամենեցունց յասցանէ միաբանի եւ ոչ միով իւիք զբարեգործէն գոհանալ: Այլ մեք, թողլով որք ի բացուստ տրտմութիւնք, վարդապետիմք ի մերձայկայս զգոհութիւնն*[8] *մատուցանել*[9]*: Ասեմք, որք տխրեալքն*[10] *են յաղագս ամբոխելոյ ինչ իրաց իմաստուն բժշկին:* «Սուղ ընդուներամբ է [11]խրատ քո ի մեզ» (Ես. ԺԲ. 16)*: Ասեմք՝ բարի է ինձ,* |214ա| *զի նուաստացուցեր*[12] *զիս* (Ժամ. Ող. ԺԱ. 71)*: Թէ* «ոչ արժանի[13] են չարչարանք այժմու ժամանակիս առ հանդերձեալ փառսն, որ յայտնելոցն[14] են[15] ի մեզ» (Հռ. Ը. 18)*: Ասասցուք թէ*[16]*՝ սակաւագոյնս, քան թէ մեք մեղաւքն տանջիմք* (Ժամ. ՅԽԲ. ԺԱ. 11)*: Աղաչեսցուք զՏէրն, թէ՝* «խրատեա՛ զմեզ[17]: Սակայն իրաւամբք եւ մի՛ ցասմամբ» (Երե. Ժ. 24)*: Քանզի յանդիմանեալք*[18]՝ «ի Տեառնէ խրատիմք, զի մի ընդ աշխարհիս դատապարտեսցուք» (Ա. Կոր. ԺԱ. 32)*: Եւ*[19] *ի գուարճացեալ*[20] *վարս կենաց զայն ասասցուք զԴաւթայ զճայնն*[21]՝ *զի՞նչ հատուցից Տեառն*[22] *յաղագս ամենեցունց, զոր հատոյց ինձ* (Ժամ. Ող. ՃԺԸ. 12)*: Զի յոչ էից ի գոլն էած, բանիւ պատուեաց*[23]*, ապրուեստս մեզ գործակիցս*[24] *չնորհեաց, կերակուրս յերկրէ բուսոյց, զանասնոցն ծառայութիւնն*[25] *ետ: Յաղագս մեր՝ անձրեւք, մեր աղագաւ՝ արեգականն*[26]*, լեռնային եւ դաշտային մեր զարդարեալ է, փախուցեալս մեր ժամուցն ծայրս պատրաստագոյնս առնէ: Յաղագս մեր գետք հոսին, յաղագս մեր աղբիւրք*[27] *բխեն, ծով մեզ ներելի է առ ի չահն: Ոսկեհանացն փարթամութիւնս*[28]*, ամենայն ուստեք վայելումն, բովանդակ*[29] *ստացուա-*

[1] C *զընչեղութիւնսն*
[2] C *վատնել*
[3] CDE *երեւելի*
[4] D *անգոսնէ*] *անկումն*
[5] C *իշխան*
[6] D *ազգ*
[7] C *ընդ*]
[8] C *զգոհութիւն*
[9] E *մատուցանելով*
[10] E *տխրեալք*
[11] ABE *խրատ քո*] *խրատքս*
[12] AC *նուաստացուցէր*
[13] D *արժանիք*
[14] D *յայտնելոց*
[15] E *են*] *է*
[16] C *թէ*]
[17] CD *զմեզ*] + *տէր*
[18] E *յանդիմանեմք*
[19] BDE *եւ*]
[20] A *զւարճացեալ* C *զւարճացել*
[21] C *զճայն* D *ճայնն*
[22] C *տեառնն*]
[23] AC *պատուեցար*
[24] D *գործակից*
[25] CE *ծառայութիւն*
[26] BCD *արեգական*
[27] B *աղբեւրք*
[28] C *փարթամութեանն*
[29] C *բաւանդակ*

ծոց[1] *մեզ պաշտպանելով յաղագս փարթամութեան եւ աննախանձ*[2] *ի*[3] *մեզ շնորհի բարեգործին:*

7 *Եւ զի՞նչ*[283] *պարտ է զփոքունսն ասել: Վասն մեր Աստուած ի մարդկան, յաղագս ապականեալ մարմնոյն,* «բանն մարմին եղեւ եւ բնակ|214բ|եաց ի մեզ» (Յովհ. Ա. 14): *Ընդ ապերախտ*[4]*՝ բարեգործն, առ գերելս*[5]*՝ ազատիչն, առ նստեալս*[6] *ի խաւարի՝ արեգակն*[7] *արդարութեան, ի վերայ խաչի՝ անմահն, ի սպանումն՝ կեանքն, յարութիւն՝ յաղագս անկելոցս, Հոգի որդեգրութեան, շնորհացն բաժանումն, պսակացն աւետիք եւ այլք, զորս ոչ թուել*[8] *դիւրին է, յորս ամենասին վայելչական ձայն մարգարէին՝ զի՞նչ հատուցից Տեառն յաղագս ամենեցունց, որ*[9] *ետ ինձ* (Հմմտ. Սաղմ. ՃԺԵ. 12): *Եւ սակայն զայս ոչ ասաց տուեալ*[10]*, այլ փոխատուր*[11] *տուեալ*[12] *մեծապարգեւին*[13]*, որպէս ոչ սկիզբն*[14] *առնէ շնորհին տալոյ, այլ փոխարէնս հատուցանել*[15]*, որք ի նոսայն*[16] *լինին, քանզի առողացն գոհութեամբ ի շնորհակալութիւն*[17] *վարկանի: Որ զինչսն տայ՝ խնդրել*[18] *ի*[19] *քէն ողորմութիւն ձեռամբ աղքատացն եւ*[20] *եթէ առցէ զիւրն*[21]*՝ ամբողջ պահէ զշնորհսն, որպէս յաղագս զիւրսն լնու: Արդ, զի՞նչ հատուսցուք*[22] *Տեառն*[23]*: Քանզի ոչ թողում զձայն մարգարէին գեղեցկապէս տարակուսելոյ*[24] *եւ շուրջ դիտողի զինքեան աղքատութիւնն*[25]*, զի ոչ ինչ ունի առ ի հատուցումն արժանաւոր: Որ ի վերայ մեծամեծաց եւ պայծառ բարեգործութեանց եւ, ոչ ունելով զառաւելութիւն, բազմապատիկ մեզ ի*[26] *զկնիսն*[27] *խոստանայ՝ դրախտի*[28] *փափկութիւն*[29]*, փառս*[30] |215ա| *արքայութեան, հաւասար հրեշտակաց պատիւ եւ զԱստուածային իմաստութիւնն, որ արժանաւորաց*[31] *բարեացն է ծայրագոյն, որում ամենայն բաղձայ բանական բնութիւնս, որում եւ մեք հանդիպեսցուք յախտից մարմնոյ*[32] *զմեզ ազատելով: Արդ,*

---

[1] AC *ստացուածոց*
[2] D *աննախանձելի*
[3] D *ի*]
[4] C *ապերախտսն*
[5] CE *գրեալսն*
[6] E *նստեալսն*
[7] A *արեգակնն* B *արեգական*
[8] AC *թուել*
[9] CD *զոր*
[10] A *տուեալ*
[11] E *փոխատու*
[12] C *տուել*
[13] AB *մեծ պարգեւին* DE *մեծապարգեւն*
[14] C *սկիսբն*
[15] E *հատուցանելոյ*
[16] E *նոսայն*] *նոյն*
[17] BD *շնոհակալութիւն*
[18] BDE *խնդրէ*
[19] D *ի*]
[20] C *եւ*]
[21] ABD *իւրոց* E *իւրոյ*
[22] C *հատուսցուք*
[23] C *տեառնն*
[24] CE *տարակուսելոց*
[25] C *աղքատութիւն* E *զաղքատութիւնն*
[26] C *մեզ ի*]
[27] C *զկնին*
[28] C *դրախտին*
[29] D *փափկութեան*
[30] C *զփառս*
[31] D *արժանաւորացն*
[32] E *մարմնոյն*

որպէ՞ս զհաւասարականն ու զյոլովագութ[284] *(որ առաջինն է բարեաց եւ կատարելագոյն, վասն զի լրումն աւրինացն սէր է* (Հմմտ. Հռմ. ԺԳ. 10) *առ մերձաւորսն ցուցցուք: Յորժամ առ ոմանս, որք ի մեծամեծս, թշուառութիւնս*[1] *արգելեալք են մտանելով, ոչ արտաւսրակից*[2] *լինիցիմք նոցա եւ ոչ սգակիցք*[3], *այլ գոհանայցեմք ի վերայ եղելոցն: Քանզի զիւր վտանգսն գոհութեամբ ընդունել համբերութեան*[4] *է եւ ժուժկալութեան ցոյցք, իսկ յաւտարացն թշուառութիւնս*[5] *գոհանալ զԱստուծոյ խնդացելոցն է*[6] *չարեաւք*[7] *եւ զայրացուցանողաց զտրտմեալս*[8], *եւ զայսոսիկ առաքեալ հրամայէ մեզ* «լալ ընդ լացողսն[9]» (Հռմ. ԺԲ. 15): *Արդ, զի՞նչ ասեմք առ այսոսիկ: Կամ դարձեալ հարկաւորապէս զտէրունական բանսն յիշեցուցանե՞մք*[10] *ձեզ*[11]՝ *ի վերայ որոց*[12] *խնդալն հրամայիմք եւ ի վերայ*[13] *որոց՝ սգալ: Խնդացէ՛ք եւ ցուարճացարո՛ւք*[14], *զի վարձք ձեր յոլովք*[15] *են յերկինս* (Հմմտ. Մրկ. Ե. 12)*: Եւ դարձեալ՝* «դստե՛րք Երուսաղէմի, մի՛ լայք ի[16] վերայ իմ, այլ |215բ| լացէք ի վերայ որդոց ձերոց» (Ղկ. ԻԳ. 28): *Ապա ուրեմն ընդ արդարսն խայտալ եւ բերկրակիցս*[17] *լինել աստուածային մեզ բան*[18] *հրամայէ, իսկ որք ապաշխարութեամբ արձակիցեն*[19] *արտասուս՝ ախտակից եւ սգակից լինել եւ որք անցաւաբար անկեալ կայցեն լալ, զի եւ ոչ գիտեն թէ*[20] *որպէս վայելենն*[21]*:*

8 *Ոչ*[22] *ի վերայ մահուն մարդկան լալ*[23] *եւ ողբալ*[24], *որք սգայցենն վայել է լնուլ զաւրինաւոր պատուիրան*[25]*: Զի եւ ոչ զբժիշկ գովեմ, որ փոխանակ աւգնելոյ աշխատեցելոցն*[26], *զինքն հիւանդութեամբք լնուցու, եւ ոչ զնաւուղիղ*[27], *որ փոխանակ զաւրանալոյ առ նաւեալսն, եւ ընդ հողմսն կռուելոյ*[28], *եւ փախչելոյ յալեացն, եւ մխիթարելոյ զերկուցեալսն, ործացեալ եւ լքեալ զաւրէն, որ անփորձ է ծովու: Քանզի այս է, որ առ սգացեալսն մտանելով եւ ոչ յիւրմէ բանէն աւգտակարու-*

[1] AC *թշւառութիւնս*
[2] C *արտօսրակիցք* D *արտուակից* E *ախտաւորակից*
[3] D *սգակիցք*] *զգակիցք*
[4] C *համբերութիւն* D *համբերութեամբ*
[5] A *թշւառութիւնս* C *թշւառութիւնսն*
[6] CE *է*]
[7] C *չարիւք*
[8] C *զտրտմելսն* E *զտրտմեալսն*
[9] ABDE *լացողս*
[10] C *յիշեցուցանելով*
[11] C *ձեզ*] *քեզ*
[12] C *որոց*] *որո*
[13] E *ի վերայ*]
[14] AC *զւարճացարուք*
[15] E *յոլով* CD *բազում*
[16] B *ի*] *զի*
[17] D *բերկակից*
[18] C *բանն*
[19] C *արձակեցին*
[20] C *թէ*] + *եւ*
[21] C *վայելեն*
[22] C *ոչ*] + *որ*
[23] C *լան*
[24] C *ողբան*
[25] A *պատւիրան* C *պատւիրանն*
[26] CE *աշխատեցելոյն*
[27] E *զնաւուղեղ*
[28] A *կռւելոյ* C *կռւելո*

թիւնս ինչ ընձեռեսցէ[1], այլ յաւտարաց ի[2] չարեացն[3] զամաւթ ընդունիցի: Արդ, տխրել ի թշուառութիւն[4] վչտացելոցն է յարմարագոյն: Քանզի այնպէս[5] զինքն ընտանեցուցանէ[6] վչտացելոցն[7]՝ ոչ գուարթացեալ[8] թշուառութեամբք[9] եւ ոչ զանազանութեամբք աւտարացն ցաւովք[10]: Եւ սակայն ոչ յաղագս այլոց[11] ինչ բերել տրտմեցելոցն[12] վայել է՝ որպէս ոչ ողբակից եւ սգակից լինել վչտացելոցն[13], |216ա| եւ զայս ինչ նմանել եւ նախանձեցուցանել զապաշխարեալն[14] յախտէն, որպէս թէ արգելուցու զինքն, եւ թխազգեաստ[15] լինիցի, եւ ի գետնի ընդ նմա նստցի[16], եւ խզեալ[17] ճեպիցի[18] զհերս: Քանզի յայսցանէ յերկարեալ[19] յաւետ լինի զթշուառութիւնն[20], քան եթէ ցածուցանել: Ո՞չ տեսանես, զի[21] ցայլք[285] եւ փածաղունք[22], ոմանք վիրաւք եւ ոմանք տապով վտանգեալք՝ զցաւսն աճեցուցանեն, իսկ ձեռք զհիւանդացեալն հեզութեամբ իւրեանց մերձաւորութեամբն ամփոփեն: Արդ, եւ չու մի՛ գազանացուցանէր զախտն մաւտաւորութեամբ եւ մի՛ ընդ նոսա ի վայր անկցիս ընդ անկեալսն[23]: Քանզի, որ զանկեալն յարուցանէ բարձրագոյն գոլ, քան զգլորեալն ամենայն իրաւք պարտի, իսկ որ զուգաբար է անկեալ այլում եւ նա յարուցանողի պատեհագունի կարաւտի: Այլ վերընդունել յայլոցն[24] եւ հեզաբար ընդ տրտմեալսն է իրաւացի տխրել. ցած երեսաւք եւ պարկեչտ ծանրութիւն ունելով՝ յոգւոջ[25] գկիրսն նչանակեալ[26]. բայց խաւսել ինչ ոչ վաղվաղակի եւ ի վերայ վազել սոգաւանաւքն[27] ոչ է աւրէն, իբրեւ խայտացեալ եւ[28] ի վերայ ելանել[29] անկելոցն[30] (քանզի ծանրագոյն է, որք յախտէն ոգւով[31] չարչարին սաստելն, զի մխանգամայն դժոխընկեալք են, որք |216բ| վտանգինն եւ առ մխիթարութիւնն անհաւանք յայնցա-

[1] BD *ընձեռիցէ*
[2] C *ի*]
[3] C *չարաց*
[4] A *թշւառութիւն* C *չարութիւն*
[5] C *այնպէս*] *այս*
[6] E *յընտանեցուսցէ*
[7] ABC *վչտացելոցն*] *վտանգելոցն*
[8] AC *զւարթացեալ*
[9] A *թշւառութեամբք* D *թշուառութեամբ*
[10] E *ցաւօք*
[11] C *այլոց*
[12] B *տրտմելոցն* C *տրտմեցելոցս*
[13] E *վչտացելոյն*
[14] C *զապաշխարեալսն*] *զյափշտակելսն* D *զապչեալսն*
[15] C *թխազգեաս* E *թխազգեաց*
[16] BD *նստիցի*
[17] DE *խզել*
[18] D *ճեպիցէ*
[19] BD *յերկարել*
[20] AC *զթշուառութիւնն*
[21] C *զի*] *եւ*
[22] B *փածզունք* E *փայծաղունք*
[23] C *զանկելսն*
[24] BD *յայլոցն*] *յեղելոցն*
[25] AC *յոգոջ*
[26] CE *նչանակել*
[27] E *ըստգտանօք*
[28] C *եւ*]
[29] C *ելանել*
[30] E *անկելոյն*
[31] AC *ոգովք* D *ոգովքն*

նէ[1]*, որք անախտաբար ամենեւին կայցեն բանիւք): Այլ թողացուցանել*[2] *ունայնս եւ անգործս բարբառել եւ կականել, եւ յորժամ ի*[3] *չարէն առողջանայցեն եւ զիջանիցեն*[4]*, յայնժամ խնամաբար եւ հանդարտապէս զմխիթարութենէն բուռն հարկանել: Զի եւ ձիավարժք զդժուար*[5] *երասանս*[6] *ձիոցն ոչ փութով խեղդեն սանձաւքն եւ ոչ անդրէն*[7] *բախեն (քանզի ընդ*[8] *վազել*[9] *այնպիսիքն եւ ի բաց սասանեցուցանել զհեծեալն վարդապետեն), այլ ներեն զառաջին*[10] *յարձակմունս նոցա եւ յորժամ տեսանեն յիւրեանց՝ ի դիմելոյն եւ զսրտմտութիւնն*[11] *բռնութեամբ վատնեալ*[12]*, յայնժամ առնուն մղեալս եւ հաւանագոյնս*[13] *առնեն ի ձեռն արուեստին*[14]*: Այսպէս*[15] *եղիցի ըստ Սողոմովնի*[16] *բանին՝ բարւոք*[17] *է մտանել ի տուն սգոյ յաւէտ, քան ի տուն գինւոյ*[18] (Հմմտ. Ժղվ. Ը. 3)*: Եթէ ոք, հանդերձեալ է հանճարաբար եւ սգաստապէս բանիւ վարիլ, փոփոխէ զիւր առողջութիւնն աշխատեցելոցն*[19]*, այլ ոչ յայլոյ*[20] *տրտմութենէն, իբրեւ զաչացաւութիւն, ընդունիցի*[21]*:*

9 *Լալ ընդ լացողս: Յորժամ տեսցես յաղագս ապաշաւանաց զեղբայրն սգացեալ*[22]*՝ արտասուակից*[23] *լեր նմա յայնոսիկ եւ ախտակից: Քանզի այնպէս լինի քեզ աւտ|217ա|արոտի*[24] *ախտիւքն զքոյինսն յարդարել: Զի որ վասն ընկերին մեղաց ջերմ*[25] *կաթեցուցանէ արտասուս, զինք բժշկէ ի ձեռն, որոց զեղբայրն ապրեցուցանէ: Այսպիսի էր, որ ասէրն՝* «տրտմութիւն կալաւ զիս ի մեղաւորաց եւ[26] ոյք[27] թողին զաւրէնս քո» (**Սղմ. ՃԺԸ.** 53)*: Արդ, յաղագս մեղաց ողբայ: Այս է հիւանդութիւն անձին, այս է մահ, այս՝ սգոյ*[28] *արժանի եւ անդադար ողբոց: Ի վերայ այսորիկ զամենայն արտասուս հեղցես եւ մի՛ նուազեսցէ հառաչումն սրտին միջոցի առաքեալ: Լայր Պաւղոս* «զթշնամիս խաչին Քրիստոսի» (Փլպ. Գ. 18)*: Երեմիաս արտասուէր ի վերայ կորստեան ժողովրդեանն, եւ իբր, ոչ էր բաւական բնութեանն արտաւսր, աղբիւրս խնդրէր արտասուաց եւ կայանս վերջինս եւ*

[1] C *յայնցանէ*] + *ցանկանա*
[2] C *թողացուցանելս*
[3] C *ի*]
[4] D *զիջանիցին*
[5] AC *զդժւար*
[6] A *երասանս*] *երեսանս*
[7] CE *անդրէն*] *անդէն*
[8] E *ընդ*] *ըստ*
[9] D *վազել*] *վզել*
[10] D *զառաջինն*
[11] C *սրտմտութիւնն*
[12] D *վատնել*
[13] C *հաւանագոյնս*] *հրաժարագոյնս*
[14] AC *արուեստին*
[15] E *այսպէս*] *սոյնպէս*
[16] CDE *Սողոմոնի*
[17] CD *բարիոք*
[18] A *գինոյ*

[19] BD *աշխատեցելոյն*
[20] E *յայլոց*
[21] C *ընդունի*
[22] D *սգացեալ*] *զգացեալ*
[23] A *արտասւակից* C *արտօսրակից*
[24] E *օտարի*
[25] C *ջերմն*
[26] C *եւ*]
[27] ADE *ոյք*] *որք*
[28] E *սգոյ*] *ողոց*

«Նստեալ լացից զժողովուրդս զայս աւուրս բազումս, զկորուսեալսս» (Հմմտ. Եզր. Թ. 1): *Այնպիսի արտասուս, զայնպիսի սուգ բանս երանէ՝ ոչ որ առ ամենայն տրտմութիւն դիւրաւ ածեալ լինի եւ յամենայն պատճառէ դիւրաբար*[1] *է առ ողբս: Ահա զոմանս տեսի*[2] *հեշտասիրացն,* [3]*յաղագս առաւելութեան հեշտալի կրիցն, պատճառաւ*[4] *տրտմութեանն յարբեցութիւն եւ ի սխալակումն*[5] *խոտորեալս եւ զանժուժկալութիւնն իւրեանց ի Սողոմովնի*[6] *բանիցն մխիթարել փորձէին, որ ասեն՝* «տուք[7] գինի տրտմելոց[8]» (Հմմտ. Առակ Ը. 6): *Արդ, է առակող բանն՝ ոչ արբեցութեան իշխանութիւն ընձեռելով,* |217բ| *այլ ամփոփեալ*[9] *ունելով*[10] *զմարդկային կեանս: Զի զառակն տէրունական թողից, որ*[11] *գինին*[12] *կոչէ զբանական ուրախութիւնն, զորոյ յառաջադէմ միտք ոչ փոքր ինչ ունին զխնամակալութիւնն, զի մի՛ ուժգնութեամբ սգոյն*[13] *ըմբռնեալք՝ ի կերակուրսն պղերգանայցեն, որք դժուարաւ*[14] *մխիթարին մեծասուքն: Այլ հացիւ հաստատի*[15] *սիրտ* [16]*սգասիրին*[286]*, եւ գինով*[17] *ի վայր անկեալ բնութիւնն առաւել հեշտնայ: Բայց գինեսէրք եւ գինեկէզք*[287] *ոչ զտրտմութիւնն հանդարտեցուցանեն, այլ չար ընդ չարեաց փոխանակեն, անզգամք*[18] *ոմանք*[19] *լինելով վաճառակիցք, զհիւանդութիւնս անձանց փոփոխեն ընդ հիւանդութեանց, զոր աւրինակ ի կչիռս զմէտս զուգելով նմանեալք՝ նոցա այնքան ի բաց բառնան զտրտմութիւնն, որքան աճեցուցանենն զհեշտասիրութիւնն*[20]*: Բայց ինձ թուի*[21] *յաւգնութիւնն պարտ է ընձեռել բնութեան*[22] *զգինին. ըչ այնքան հրամայել*[23] *հեղուլ զանապակն, մինչ զի խաւար խորհրդոցն առնել: Զի եւ ոչ ցնդեսցի գինեաւ*[24] *տրտմութիւնն, եւ ոչ արբեցութեամբ չար անձին լեալն*[25]*: Զի եթէ տրտմութեան է բժիշկ խորհուրդք՝ վերջին լինիցի*[26] *չարեացն արբեցութիւնն՝ զբժշկութիւն ոգւոցն*[27] *խափանելով: Առ վերստին բանիւ յասացելոցն*[28] *զիւրաքանչիւր ոք եւ գտցես յայնժամ զկարո-*

[1] E *դիւրաբար*
[2] C *տեսանի* DE + *ի*
[3] C *յաղագս… կրիցն*]
[4] C *պատճառաւ*] + *ի*
[5] ABD *սխալակումն*] *խաղակումն* C *խալակումն* C + *յորդորել*
[6] CE *Սողոմոնի* D *Սաղոմոնի*
[7] D *տուք*] *տուր*
[8] E *տրտմեցելոց*
[9] DE *ամփոփելով*
[10] D *ունելով*]
[11] C *որ*] *նոր*
[12] C *գինի*
[13] A *սըգոյն*
[14] A *դժւարաւ* C *դժւարօ*
[15] D *հաստատի*] *հաստի*
[16] C *սգասիրին*] *սգաւորին*
[17] B *գինւով*
[18] B *անըզգամք*
[19] C *ոմանք*]
[20] ABDE *զհեշտասիրութիւնն*] *զհեշտութիւն*
[21] C *թուի*] + *թէ*
[22] C *բնութեանն*
[23] E *հրամայէ*
[24] C *գին եւ*
[25] B *լիեալն*
[26] E *լիցի*
[27] E *ոգւոյն*
[28] E *յասացելոցս*

*ղու|218ա|թիւն առաքելական աւրի-
նադրութեանն եւ զաւգտակա-
րութիւն՝ զիարդ յամենայն ժամ
խնդասցես զուղիղ բանին*[1] *զհետ
երթալով եւ որպէս աղաւթեսցես*[2]
աննուազաբար[3] *եւ զիարդ
յամենայնի գոհանայցես, որով
աւրինակաւ մխիթարեսցես
զտրտմեալսն, զի յամենայնի հա-
սարակակից*[288] *ես հաստատեալ՝
աւգնականութեամբ Հոգւոյն*[4]
*սրբոյ եւ բնակեցելով չնորհին
Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի,
որում փառք* [5]*յաւիտեանս*[289]*.
ամէն*[6]*:*

[1] C *բան*
[2] C *աղաւթիցես*
[3] AC *աննուազաբար*

[4] AC *հոգոյն*
[5] CE *յաւիտեանս ամէն*]
[6] A *ամէն*]

ԻԸ. [1]Ի ՍՈՒՐԲ ՆԱՀԱՏԱԿՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՍՏԵՓԱՆՈՍ[290]

Ամենեքեան, որ[2] *սիրելեացն ճաշոցն*[3] *յաւրինեսցեն*[4] *պատրաստութիւն, զանազան խորտկացն*[5] *պատրաստեն*[6] *խումբս ոչ միայն զտեսակս հեշտալիս արտակերտեալով*[291] *փրփրականս եւ*[7] *կամ*[8] *ծաղկերանգս ասրակերպս*[9]*, այլ առաւել զհամեղութիւն*[10] *խոկալով*[11] *սպասաւորեն: Նաեւ գորովագութ*[12] *մայր,* [13]*յորժամ*[14] *ժամանակաւ*[15] *հեռացելոց*[16] *մանկանցն*[17] *առնիցէ ընդունելութիւն, զախորժելի եւ զաւգտակար կերակրոցն սեղանաւորէ ժողովս եւ ոչ միայն կերակրովն, այլ եւ գանճուցն պատուականութեան*[18] *զնոցայն չահի* |218ր| *ուրախութիւն, մանաւանդ թէ եւ մթերք գանճուցն*[19] *ի մաւրէն յաղագս նոցա համբարեալ*[20] *պահին: Նոյնպէս*[21] *եւ ճշմարիտ մայրս ձեր*[22] *եկեղեցի կոչեաց զբազմութիւն*[23] *հնազանդ եւ կամարար որդւոց*[24] *զհաւատացելոցդ*[25] *ասեմ*[26] *զժողովրդոցդ*[27]*՝ ի պատրաստութիւն ընդունելութեան* [28]*հաւատոյ*[29] *յուսոյ*[30] *սիրոյ*[31]*: Քանզի սիրուն Հաւր եւ հաւատացեալ Մաւր, այսինքն՝ Աստուծոյ*[32] *եւ*[33] *եկեղեցւոյ հաւատացեալ գոլով*[34] *որդիք, սէր անխախտական առ Հայրն ձեր պահեցէք Աստուած*[35] *եւ նայեցեալք*[36] *ի*[37] *սրբոցն ժողովս, որ* [38]*են գանձք*

---

[1] E *ի յիշատակ սրբոյն Ստեփաննոսի Նախավկային երանելոյն Բարսղի եպիսկոպոսապետի Կեսարու Կապադովկացոց ներբողեան ի սուրբ վկայն Քրիստոսի Ստեփաննոս* I *Բարսղի եպիսկոպոսի նախավկայն Ստեփաննոս* N *երանելոյն Բարսղի Կեսարու եպիսկոպոսի ի նախավկայն Քրիստոսի սուրբն Ստեփաննոս* U *երանելոյն Բարսղի առ յիշատակ սրբոյն Ստեփաննոսի ներբողեան ասացեալ* Z *քարոզ երանելոյն Բարսղի Կեսարու Հայրապետի ասացեալ ի նախվկայն Քրիստոսի սուրբն Ստեփաննն*

[2] IUZ *որ*] *որք*

[3] E *ճաշս* IN *ճաշոյն* U *ճաշո* Z *ճաշ*

[4] EN *յօրինեն զպատրաստութիւն* I *յաւրինեն զպատրաստութիւնն*

[5] IN *խորտկացն*] *կերակրոցն*

[6] E *պատրաստեցեն* I *տպաւորեն*

[7] INU *եւ*]

[8] IZ *կամ*]

[9] A *ասրակերպս*] *սրսակերտս* I *արտակերպս* ENUZ *ասրակերպս*

[10] N *զհամեղութիւնն*

[11] I *խոկալով*] + *գոյիւ չափ*

[12] E *գորովագութ*

[13] U *յորժամ ժամանակաւ*]

[14] I *յորժամ*] + *փոքր ինչ*

[15] Z *ժամանակաց*

[16] E *հեռացեալ* U *հեղգացեալ*

[17] I *մանկանցն*] *որդւոցն*

[18] A *պատւականութեան* I *պատուականութեամբն* UZ *պատուականութեամբ*

[19] N *գանճուցն*] + *առ* I + *ի*]

[20] E *համբերեալ*] *ամբարեալ ամրեալ*

[21] I *նոյնպէս*] *նոյն աւրինակ* N *նոյն աւրինակաւ*

[22] N *ձեր*] Z *մեր* Z+ *սուրբ*

[23] N *զբազմութիւնս*

[24] A *որդոց*

[25] EUZ *զհաւատացելոց*

[26] Z *ասեմ*]

[27] Z *զժողովրդոցդ*] EN *ժողովրդոց*

[28] I *հաւատոյ յուսոյ սիրոյ*] *սիրոյ եւ հաւատոյ եւ յուսոյ*

[29] E *հաւատոց*

[30] E *յուսոյ*] Z + *եւ*

[31] E *սիրոյ*] + *եւ յուսոյ*

[32] E *աստուծոյ*]

[33] EI *եւ*]

[34] E *գոլ*

[35] Z *աստուած*]

[36] U *նայեցեալք*

[37] I *ի*] *ընդ*

[38] IZ *որք*

[1]*ձերոյ մաւրն եկեղեցւոյ*[2] *բերկրեալք*[3]՝ *յուսով*[4] *ուրախութեան*[5] *ցնծացէք, որպէս զի չնորհքն*[6], *որ զնոսայն լուսաւորեցին եւ զձեզ արժանիս արասցէ*[7], *հասանել վիճակի*[8] *ժառանգութեան*[9] *սրբոցն*[10]:

Արդ, աղաչեմ զձեզ[11] *ծառայակիցք*[12] *եւ որդեակք*[13] *զլսելիս*[14] *ձեր*[15] *առ իսկ մատուսջիք եւ մի՛ նեղսիրտ դանդաղանաւք, զի եւ որդիքն եթէ*[16] *զմաւրն*[17] [18]*զառաջի եդեալ զկերակուրսն*[19] *նեղասիրտ դանդաղանաւք ուտիցեն՝ տրտմութիւն ոչ սակաւ գթո*[20] *մաւրն*[21] *վերայ ածեն*[22]: *Եւ արդ*[23]՝ *սեղան, իբր*[24] *լսիցէք, որդի՛ք*[25], *մի՛ զապականացու*[26] *կերակրովքս*[27] *յղփացեալ*[28] *իմասջիք եւ մի՛ զմայրական*[29] *գութն իբր*[30] *թանձրութեան*[31] *երկրաքարշիցս կարծիցէք, այլ զհոգեւորականն*[32] *եւ երկնաւոր*[33] *աւազանին*[34] *գոլով որդիք՝ ի հոգեւոր սեղանոյս*[35] *պատրաստ*|219ա|*եցարուք վայելել*[36]: [37]*Ստեփանոս այսաւր զանձն եւ զմարմին ժողովրդոցն*[38] *ուրախացուսցէ*[39], *քանզի եւ*[40] *նորին իսկ կատարի յիշատակ: Ստեփանոս այն, որոյ*[41] *քաջութիւն նահատակութեան ի պրակս*[42] *սրբոցն*[43] *պատմի*[44] *առաքելոցն*[45]: *Սա բազմափայլ ինքեան*[46] *առաքինութեամբ զայրեացն եւ զնանկացն վերակացութեան ստացաւ*[47] *չնորհս*[48], *զի ճշմարտագոյն*[49]

[1] N *ձերում մաւր*
[2] A *եկեղեցոյ*
[3] EZ *բերկրեալ*
[4] I *յուսով*] + *եւ*
[5] IN *ուրախութեամբ*
[6] N *չնորհքն*] *յուսով ուրախութեամբ*
[7] N *արասցեն*
[8] E *վիճակի*] *մասն*
[9] I *մասին* U *ի մասն*
[10] EINZ *սրբոցն*] + *ի լոյս*
[11] A *զմեզ*]
[12] IU *ծառայակիցք*] + *իմ*
[13] N *որդեակք*] + *եղբարք* E + *իմ* I + *մտադրութեամբ*
[14] I *լսելիսդ*
[15] I *ձեր*]
[16] I *եթէ*]
[17] I *զմաւրն*] + *պատրաստեալ սեղանս եթէ*
[18] EU *եդեալսն* I *զառաջի եդեալ*]
[19] I *զկերակուրսն*] N *սեղանն*
[20] ENU *գրոց*
[21] EZ *մաւրն*] + *ի*
[22] INZ *ածիցեն*
[23] I *եւ արդ*]
[24] ENUZ *իբրեւ*
[25] IZ *որդիք*]
[26] I *գապականեալս*
[27] ENU *կերակրովք*
[28] EIU *յղփացեալք* N *յղփացեալս*
[29] IN *զմայրական*] *մարմնական*
[30] ENZ *իբրեւ*
[31] NZ *զթանձրութիւն*
[32] N *հոգեւորական*
[33] I *եւ երկնաւոր*] *երկանց*
[34] EN *աւազանին*] + *հոգեւոր*
[35] ENZ *սեղանոյն* Z *սեղանոյ* I +*անտի*
[36] I *վայելել*] *ճաշակել* Z *վայելեալսն*
[37] Z *Ստեփանոս... այն*] *որպէս նախավկայն Քրիստոսի սուրբ Ստեփաննոս հետեւելով ցանկացաւ եւ էհաս այնր աստիճանի եւ փառացն վայելչութեան*
[38] E *ժողովրդեանս* I *ժողովելոցս* N *ժողովրդոցս*
[39] I *ուրախացուսցէ*] *զուարճացուսցէ*
[40] EIN *եւ*]
[41] N *որ* Z + *եւ*
[42] EU *պրակս*] + *առաքելոցն*
[43] I *սրբոցն*] *գործոց* Z *առաքելոցն*
[44] I *պատմի*] *պատի*
[45] EUZ *առաքելոցն*
[46] Z *ինքեան*]
[47] Z *ստացեալ*
[48] I *չնորհս*] + *եւ զի մի վայրապար զասացեալքս կարծիցէք*
[49] N *ճշմարտութեան*

չնորհք մեծագոյնք[1] *ի կաթուղիկէ եկեղեցւոյ*[2] *չիք*[3] *այնքան, որպէս*[4] *զաղքատացն* [5]*դարմանատարութիւն*[292] *եւ ոչ եթէ վայրապար* [6]*ինչ*[7] *ումն եւ*[8] *պետ մարդոյ զայս առաքեալքն հաւատացին*[9]*: Այլ զի՞նչ ընտրեցին, ասէ, առաքեալքն*[10] *զՍտեփանոս՝ այր*[11] *լի հաւատովք*[12] *եւ հոգւով*[13] *սրբով: Տեսանես*[14] *զառաւելութիւն իրին, զի եթէ որ լինէր*[15] *հաւատովքն*[16] *միանգամայն*[17] *եւ հոգւով*[18] *սրբով*[19] *եւ զայնոսիկ մեծի*[20] *փափագանաւքն կատարէր, որչափ եւս առաւել մեք*[21] *պատճառս*[22] *փրկութեան անճանց մերոց*[23] *եւ մերձաւորաց զայնոսիկ*[24] *հաչուեսցուք*[25]*: Իսկ ուրանաւր հոգին սուրբ*[26]*, սպասաւորութիւն արդեաւք* [27]*պարտ էր առնուլ եւ ոչ սպասաւորել մի՛ լիցի,* [28]*քանզի այսոքիկ հոգւոյն*[29] [30]*հալածիչք*[31] *են*[32] *եւ ոչ հանգուցիչք: Ա*[33]*ղաչեմ յայսմ վայրի առաւել ունկնդրութիւն*[34] *ստացարուք, զի աստանաւր յոլովակի սրբոյ Երրորդութեան* [35]*ցուցանի միասնականութիւնն* |219բ| *ոչ ըստ դիմաց, այլ ըստ աստուածութեանն: Տէրն ասէ*[36] *զերկնաւորէ*[37] *Հաւրէ*[38]*, որ զրեգակն իւր*[39] *ծագէ ի վերայ չարեաց*[40] *եւ բարեաց, եւ զանձրեւ իւր ածէ ի վերայ արդարոց եւ մեղաւորաց, նաեւ այսոքիկ*[41] *նախանամական*[42] [43]*բարերարութեան*[44] *սպասաւորութիւն*[45] *գործէ*[46] *ի մեզ: Եւ*[47] *Փրկիչն յինքենէ*[48]*,*

[1] ENU *մեծագոյն*
[2] A *եկեղոյ*
[3] Z *չիք*]
[4] I *որպէս*] *որքան*
[5] E *դարմանատարութիւնս* N *դարմանատարութիւն*
[6] E *ինչումն*
[7] I *ինչ*]
[8] EINU *եւ*]
[9] Z *հաւատացին*] *հաստատեցին*
[10] I *առաքեալքն*] E *առաքեալք*
[11] I *այր*]
[12] Z *հաւատով*
[13] A *հոգով*
[14] I *տեսանես... զի*]
[15] Z *լինէր*] *լի էր*
[16] NZ *հաւատով*
[17] N *միանգամայն*]
[18] A *հոգով*
[19] N *սրբով*]
[20] A *մեծաւ*
[21] Z *մեք*] *մեծաւ*
[22] EU *ի պատճառս*] *մեծաւ*
[23] A *մերոց*]
[24] EIU *զայնոսիկ*] *զայսոսիկ*
[25] A *հաչւեսցուք* U *չահեսցուք*
[26] EN *սուրբ*] + *է*
[27] I *պարտ էր առնուլ*] *ընդունել*
[28] Z *քանզի... հոգւոյն*] *զի մեք ամենեքեանքս*
[29] A *հոգոյն*
[30] U *հալածիչ*
[31] U *հանգուցիչ*
[32] Z *են*] *եմք*
[33] I *աղաչեմ... ստացարուք*]
[34] I *զունկնդրութիւն*]
[35] I *ցուցանի*] *ծանուցանի*
[36] N *ասաց*
[37] N *է*]
[38] NU *հաւրէն*
[39] IUZ *իւր*]
[40] N *չարաց*
[41] E *այսոքիկ*] *այսոցիկ*
[42] E *նախախնամականք* U + *ի*
[43] I *բարերարութիւնք սպասաւորութեան* N *սպասաւորութիւն ի բարերարէն*
[44] E *բարերարութենէն* Z + *են*
[45] EZ *սպասաւորութիւն*]
[46] E *գործի* N *գործին*
[47] I *եւ*] *նաեւ*
[48] ENUZ *զինքենէ*

ասէ[1]*, որդի մարդոյ ոչ եկն*[2] *պաշտաւն*[3] *առնուլ, այլ պաշտել:* [4]*Հոգին սուրբ ի ձեռն Ստեփաննոսի*[5] *յայրեացն եւ զաղքատացն պաշտէր դասս, եւ ընդէ՞ր ոչ*[6] *բնակարան սրբոյ Երրորդութենէն զսքանչելիս* [7]*զայս այր անուանեցից, զի ուրանաւր սուրբ հոգին*[8]*, անդ* [9]*որդի եւ հայր* [10]*հանդուցեալ են*[293]*:* [11]*Տէրն ասէ, եթէ որ*[12] [13]*սիրէ զիս՝ զբան*[14] *իմ պահեսցէ, եւ*[15] *հայր իմ սիրեսցէ*[16] *զնա, եւ առ նա եկեսցուք, եւ աւթեւանս առ նմա արասցուք:*

Սիրեաց արդարեւ[17] *զՏէրն Ստեփաննոս եւ* [18]*առանց գայթակղութեան զբանն նորա պահեաց, որ*[19] *ոք կամեսցի*[20]*, ասէ*[21]*, առաջին լինել, եղիցի*[22] *ամենեցուն ծառայ*[23]*:*

[1] Z *ասէր*
[2] EU *եկն*] + *յաշխարհ*
[3] Z *պաշտելի*] + *եւ այլն ուսոաի*
[4] EZ *հոգին սուրբ*
[5] E *Ստեփաննոսի*
[6] Z *ոչ*] + *բնակեցաւ*
[7] EINU *զայրս զայս* Z *այրս այս*
[8] AE *հոգին*] + *է*
[9] E *հայր եւ որդի*
[10] A *են*] *է*
[11] I *տէրն ասէ*
[12] EIUZ *որ*] *ոք*
[13] EUZ *սիրէ զիս*]
[14] EINZ *զբանն*
[15] EU *եւ*]
[16] Z *սիրեսցէ զնա եւ*]
[17] EU *արդարեւ*] *արդեօք*
[18] I *առանց գայթակղութեան*]
[19] U *որ*] *ով*
[20] EU *կամիցի*
[21] N *ասէ*]
[22] N *եղիցի*] + *սպասաւոր ձեր ամենեցուն եւ կամիցի կատարեալ լինել եղիցի* U + *եղիցի ամենեցուն սպասաւոր եւ որ կամիցի կատարեալ լինել եւ*
[23] EZ *ծառայ*] *սպասաւոր* EZ + *եւ որ կամիցի կատարեալ լինել եղիցի ամենեցուն ծառայ*

Աչխատասէր[24] *մշակն*[25] *յիւրսն*[26] *վաստահանալով տաժանմունսն*[27] *եւ քաջամարտիկ զինաւորն*[28] *ըստ աւրինին*[29] *տիրասէր սպասաւորի*[30] *մատուցեալ իւրում սպասէ, ասէ*[31]*, պսակողի*[32]*: Զինչ գործեա, ո՛վ*[33] *Ստեփանոս, քարկոծելով*[34] *առ ի*[35] *յանաստուածիցդ*[36]*: Տակաւին աղաւթեա՛*[37]*, ասելով՝* |220ա| *զՏէր*[38] *մի՛ համարիր սոցա զայս մեղս: Այո՛*[39]*, ասէ, ես հող եմ եւ մոխիր գոլով*[40] *իբր կարացից զնմանուԹիւն իմոյ Տեառն եւ*[42] *Աստուծոյն բերել*[43]*: Նա* [44]*ամենայնի գոլով ստացիչ*[45] *եւ իշխան*[46] *կենաց եւ մահու, եւ* [47]*զայս* [48]*ասէր*[49]*՝ ես*

[24] N *աչխատասէր*] *աչխատաւոր* Z + *ի*
[25] U *մշակք*
[26] N *յիւրն* Z *իւրսն*
[27] I *տաժանմունսն*] *տարաժումն*
[28] E *զինաւորն*] *զինուորս* I *զինուոր* N *զինուորն*
[29] EU *աւրինին*] *օրինակի*
[30] EU *սպասէ*] *սպասաւորէր* I *սպասէր* Z *սպասաւորէ*
[31] EINUZ *ասէ*]
[32] ENUZ *պսակողին* Z + *ըստ որում որդի հարազատ զնմանուԹիւն հօրն բերէ յինքեան*
[33] ENUZ *ով*] + *երանելիդ*
[34] N *քարկոծելով*] *քարկոծ լինելով*
[35] IU *առ ի*]
[36] INZ *յանաստուածիցն*
[37] Z *աղօԹէ*
[38] AEUZ *տէր*
[39] Z *այո*] *զի*
[40] Z *գոլով*]
[41] I *զնմանուԹեան*
[42] ENUZ *եւ*] + *վարդապետին եւ*
[43] N *բերել*] + *զի*
[44] EU *ամենայնիւ գոլ*
[45] Z *ստացիչ*] *ստեղծիչ*
[46] I *իշխանական*
[47] Z *զայս ասէր*] *զայն առնէր*
[48] EU *ասէր ես*] *առնէի իսկ նա ստեղծուած* EU + *իբրեւ*
[49] IN *ասէր*] *առնէր*

ստեղծուածս[1] [2]*ստահակեալ*[3] *բարձ-*
րամտիցեմ անմոռաց[4] *զՏէրն*[5] *եւ*
զԱստուածն [6]*առաջի աչաց ունե-*
լով ըստ[7] *կարի ստացական բնու-*
թեանս նորին զուգամասնեայ[8]
տնտեսական մասնաւորութեան[9]:
Նա, իբրեւ որդի, առ հայր ասէր՝
հա՛յր, թող սոցա[10]: *Իսկ սա*[11], *որ-*
պէս[12] *ծառայ*[13], *առ Տէր ասէր*[14]՝
Տէ՛ր, մի՛ համարիր սոցա զայս
մեղս: Ոչ թէ[15] *անափառութեան*[16]
[17]*աղագաւ*[18] *զայսոսիկ ասէր*[19], *այլ*[20]
զթածութեամբ[21] *եւ առանդմամբ*[22] *քա-*
ւութեան[23] *անջնջելի*[24] *նոցա մե-*
ղացն[25] *ի զթածէն իւրմէ*[26] *հայցէր*
ի Տեառնէ[27]: *Յոր*[28] *հայեցեալ*[29] *հա-*
սարակաց՝ Փրկչին զիտացեալ
զչերմեռանդն սիրտն[30] *եւ*[31] *զհայ-*
ցուածսն[32] *անդէն անյապաղաբար*
չնորհէր զգլխաւորն[33] *սպանու-*
թեան, վաղվաղակի յափշտակէր[34] *ի*
սատանայէ, ծանաւթ անուան[35] *իւ-*
րոյ կացուցանէր[36] [37]*եւ ոչ այսչափ*[38]
մխայն, այլ[39] *անաւթ ընտրութեան*
կրել զանուն Տեառն[40] *առաջի հե-*
թանոսաց եւ[41] *թագաւորաց, եւ որ-*
դոցն[42] *Իսրայէլի կացուցանէր*[43]:

Ով ոք ի մահկանացուաց[44] *զայն-*
քան[45] *գութ*[46] *եւ համբերութիւն*[47]
ստացաւ[48]. *նաեւ զաւրութիւնք ի-*
մանալիք[49] *սքանչացան*[50] *ընդ սպա-*
սաւորակցին[51] *առաքինութիւն,*
|220ք| *զի թանձր ունելով*
զբնութիւն մարմնոյն, ըստ աւրի-
նակի [52]*ամենայն մարդոյ, հաւա-*

---

[1] A *ստեղծւածս*
[2] EU *ստահակեալ բարձրամտիցեմ*]
[3] N *ստահակեալ*] *իբր*
[4] Z *անմոռաց*] *հանապազ*
[5] INU *զտէրն*] + *իմ*
[6] A *առաջի աչաց*] *առաջ խաչաց* E *առաջի* EU + *մտաց*
[7] E *ըստ*] + *ամենայն*
[8] ENZ *զուգամասնեցայց*
[9] N *մասնաւորութեան*] *մարմնաւորութեանն բնութեան*
[10] EINUZ *սոցա*] + *զի ոչ գիտեն զինչ գործեն*
[11] EINUZ *սա*] *Ստեփանոս*
[12] ENUZ *որպէս*] *իբրեւ*
[13] EU *գծառայ*
[14] E *ասէ*
[15] ENZ *թէ*] *առ*
[16] N *անափառութեան*] + *ինչ*
[17] EU *աղագաւ զայսոսիկ ասէր*] *ինչ զայս առնէր*
[18] N *աղագաւ*]
[19] Z *զայս ինչ առնէր* N *ասէր*] *առնէր*
[20] Z *այլ*] + *եւանդմամբ*
[21] E *զթած* Z *զթածի*
[22] N *եւանդամբ*
[23] ENZ *զքաւութիւն* I *քաւութիւն*
[24] EZ *յանջնջելի*
[25] I *մեղաց*
[26] EU *յիւրմէ*
[27] E *տեառնէն*
[28] E *յոր*]
[29] ENUZ *հայեցեալ*] *նայեցեալ*
[30] ENUZ *սրտին*
[31] EUZ *եւ*]
[32] E *հայցուածն* N *հայցուածս* Z *զհայցւածան*
[33] E *զգլխաւոր*
[34] EN *յափշտակեալ*
[35] A *անւան*
[36] U *կացուցանէր*] + *զարմանալին Պօղոս*
[37] EUZ *եւ ոչ... կացուցանէր*]
[38] N *այսչափ*] *այսքան*
[39] N *այլեւ*
[40] I *տեառնն*] *իմ*
[41] N *հեթանոսաց եւ*]
[42] IN *որդւոցն*
[43] N *կացուցանէր*]
[44] A *մահկանացւաց* EN *մահկանացուածս*
[45] EN *զայնքան*] *զայսքան* Z *զայսքանեացս* EN + *ստացաւ*
[46] E *գութ*
[47] E *զհամբերութիւն*
[48] N *ստացաւ*] Z *ունեցաւ*
[49] ENU *իմանալիք*] *երկնայինք*
[50] I *սքանչանան*
[51] Z *սպասաւորակիցն*
[52] N *ամենայն մարդոյ*]

տովք[1] քան[2] զբարձրն[3] երկնային[4] բարձրանայր[5], կամէր եւ բովանդակ[6] աստուածայնոյն[7] լինէր տեսող փառացդ: Մովսէս զյետոյս[8] մասնաւոր[9] փառացն[10] եաես[11], իսկ[12] Ստեփանոս[13] եաես[14] զփառսն Աստուծոյ, եւ զՅիսուս[15] վասն որոյ եւ[16] վարդապետութեանն համբերէր, իսկ վչտացն եւ զի կայր ընդ աջմէ Աստուծոյ: Ով դու առաջին պատարագ[17]՝ նմանեալ Տեառն քո[18]՝ բոլորիցդ[19] ընծայեալ Աստուծոյ, որոյ պատարագի[20] մատուցանող[21] Պետրոս եւ Յովհաննէս[22]՝ հանդերձ տասներեակ[23] թուով[24] առաքելոցն[25], սոյն սքանչելիք[26] ի վերայ այսքանեացդ[27] չնորհացդ[28], քան զամենայն առաքեալսն[29] զիւրոյ[30] սուրբ արեանն[31] մատուցանէր[32] զհեղումն[33], զի ոչ եթէ վայրապար ինչ զքարանցն զկարծրութիւնն[34] ընդունէր զջախջախումն[35], այլ անսուտ[36] զսողն[37] հաւատացեալ[38]: Երանի է ձեզ[39] յորժամ նախատեցին զձեզ եւ հալածիցեն[40] [41]այլովքն հանդերձ: Մեռաւ[42] Ստեփանոս որպէս[43] ցորենահատ[44]՝ ասացեալ[45] ի[46] Յոհաննէ[47] Աւետարանէն[48] եւ արդիւնացոյց[49] իւրում սերմանողի[50] զսրբոցն ժողովս:

Եւ արդ՝ զի՞նչ եւ կամ որպիսեա՞ւք բանիւք զքոյդ[51] լուսաւորութեան[52] բացաճաճանչ[53] երկնա-

---

[1] ENU *հաւատով*
[2] EU *քան*] *ի*
[3] EU *բարձր* I *զբարձր*
[4] EU *յերկնայինն*
[5] ENUZ *բարձրանայր*] *վերանայր*
[6] A *բովընդակ*
[7] ENUZ *աստուածայնոյն*] *երկնայնոցն*
[8] EZ *զյետոյսն*
[9] N *մասնաւոր*] + *ինչ*
[10] N *զփառացն*
[11] A *տես*
[12] Z *իսկ*] + *սուրբն*
[13] EIU *Ստեփանոս*] + *նայեցեալ յերկինս եւ* N + *նայեցեալ ընդ երկինս*
[14] EU *եաես*] *տեսանէր*
[15] EU *զՅիսուս*] *զՔրիստոս*
[16] IU *եւ*]
[17] ENUZ *պատարագ*] + *բոլորապտուղ*
[18] EUZ *քո*] *քում* Z + *եւ*
[19] E *բոլորից*
[20] N *պատարագին*
[21] E *մատուցանօղք* NUZ *մատուցանողքն*
[22] E *Յօհաննէս* I *Յովհաննէս*
[23] E *տասնեակ*
[24] A *թուով*
[25] ENU *առաքելակցացն* N + *եւ*
[26] N *սքանչելիս*
[27] E *այսքանեացս*
[28] N *չնորհաց*] Z *չնորհեաց*
[29] ENUZ *առաքեալսն*] + *նախ*
[30] N *զիւր*
[31] N *արեանն*] *զարիւնն* IUZ + *աստուծոյ*
[32] N *մատուցանէր*] + *ի*
[33] N *հեղումն* N + *աստուծոյ*
[34] I *զկարծրութեանն*
[35] ENUZ *զջախջախումն*]
[36] EU *զանսուտ*
[37] EU *սսօղն*
[38] ENZ *հաւատայր* EUZ + *որ ասէր*
[39] I *զձեզ*]
[40] ENZ *հալածիցեն*] *հայհոյեսցեն* Z + *եւ այլն*
[41] Z *այլովքն հանդերձ*] *ուրեմն*
[42] EU *մեռաւ*] *իսկ նա* Z + *սուրբն*
[43] I *որպէս*] *իբրեւ*
[44] U *ցորենահատ*] *ցորենահար* I *զցորենահատ*
[45] U *ասացեալ*] *անկեալ*
[46] N *ի*] U *ընդ*
[47] NU *Յոհաննու*
[48] E *ավետարանչի* U *ավետարանչին*
[49] EIN *արդիւնացոյց*
[50] I *սերմանողին*
[51] Z *զքոյդ*] *ըզնորայն*
[52] INUZ *լուսաւորութիւն*
[53] I *բացաճաճանչ*] *բոցաճաճանչ*

քաղաքացի փառացդ հռչակեցուք, զի միտք ոչ պատրաստականք[1] [2]*եւ ոչ լեզու*[3] *սպասաւորել մարթասցէ ըստ* [4]*արժանի քոյդ*[5] *հատուցանել*[6] *բան հանդիսի, մանաւանդ թէ* |221ա| [7]*պաւղոս զայդ քոյդ*[8] *աղաւթիւք յառաքելական*[9] *ընտրեալ*[10] *չնորհն*[11] *ասաց*[12]*, որոյ գովուքիւնն ոչ ի մարդկանէ, այլ*[13] *յԱստուծոյ: Ստեփանոս ըստ անուանակոչուքեանդ*[14] *քումն*[15] *պսակ վայելչուքեան եւ թագ արքայուքեան ի ձեռին*[16] *Աստուծոյ*[17]*, որով պսակեալ փառաւորի կաթողիկէ*[18] *առաքելական*[19] *եկեղեցի: Ստեփանոս սիւն լուսոյ, որում*[20] [21]*արտաք եւին յոգնախումբ* [22]*ժողովք վկայիցն*[23]*: Ստեփանոս սրբոյ մաւր, եկեղեցւոյ*[24] *սուրբ որդի եւ պարծանք՝ միանգամայն լրութեան նորա: Ստեփանոս պարծանք քրիստոնէականիս*[25] *եւ քակտումն յանդիմանուքեան*[26] *հրէական խորուքեան*[27]*, եւ հեթանոսական բջաղմանցն*[28]*: Ստեփանոս սրբոցն ճանապարհ՝ ընդ որ գնացեալք*[29] *առանց վրիպանաց եւ գայթակղուքեան*[30] *յանդիման կացին ամենասուրբ*[31] *Երրորդուքեանն: Ստեփանոս*[32] *վկայուքեան չնորհացն, հայր*[33] *յորդորիչ նահատակուքեան ամենայն մարդկան*[34] *սեռի: Ստեփանոս մեռեալ առ ի յանաւրինացն եւ հանապազ կենդանի*[35] *Տեառն իւրում եւ նուիրակ*[36] [37]*բոլոր վկայից առ*[38] *աստուածայինն*[39] *մատչել*[40] *բեմք*[41]*: Ստեփանոս վայելչուքիւն*[42] *պատարագընկալին*[43]

[1] Z *պատրաստական*
[2] N *եւ ոչ լեզու*] *եւ կամ միտք*
[3] Z *լեզուք*
[4] Z *արժանի... հանդիսի*] *արժանեացն նորա հանդիսից բանս*
[5] AI *քոոյդ* EU *քոյոցդ*
[6] EU *հատուցանել*]
[7] ENU *պաւղոս զայդ*] *զայս ծանուցեալ պողոսի*
[8] EU *քոյոցդ* I *քոովդ* N *քոյով*
[9] N *առաքելական*
[10] N *ընտրեալ*] *արժանացեալ*
[11] N *չնորհի*
[12] I *ասաց*]
[13] A *այլ*] + *առ ի*
[14] A *անւակոչուքեանդ* ENU *անուանակոչուքեան*
[15] Z *քումն*] *իւրում*
[16] Z *ի ձեռին*] *վերաճայնի*
[17] I *Աստուծոյ*] + *քո*
[18] E *կաթողիկէ*]
[19] N *առաքելական*]
[20] N *յորում*
[21] EINUZ *արտաք եւին*] *արտակերտին*
[22] Z *վկայիցն ժողովս*
[23] N *վկայիցն*]
[24] A *եկեղեցոյ*
[25] I *քրիստովնէուքեան*
[26] ENUZ *յանդիմանուքեան*]
[27] E *խորուքեան*] *խստագնուքեանցն* INZ *խորուքեանց* U *խոստովանուքեանցն*
[28] I *բաջաղանաց* Z *բարբանջմանց*
[29] N *գնացին*
[30] NZ *գայթակղուքեանց*
[31] E *ամենասուրբ*] *սուրբ*
[32] N *Ստեփանոս*] + *ըստ*
[33] E *հայր*] + *եւ*
[34] Z *մարդկայնոց*
[35] I *կենդանի*] + *է*
[36] A *նւիրակ* Z *հրավիրակ*
[37] ENU *բոլորից վկայիցն*
[38] N *առ*] + *ի*
[39] N *յաստուածայինն*
[40] N *մատչել*] *մատուցեալ ամենամաքուր* Z *մատչի*
[41] ENUZ *բեմ*
[42] I *վայելչուքեան*
[43] EU *պատարագընկալին*] *պատարագ ընկալցին* I *պատարագընկալեալ ի ձեռին* N *պատարագ ընդունելի*

Տեառն, որ զնոսա[1] մատուցանէ պատարագ Աստուծոյ Հաւր եւ Որդւոյ[2], Միածնի եւ սուրբ[3] Հոգւոյն[4]: Ստեփանոս պսակաւոր[5] արքայական սեղանոյն եւ բաժանորդ սրբութեան խորհրդոյ[6]: |221բ| Ստեփանոս առաքինութեան ստացիչ[7] եւ ասպնջական հրաշալի[8] երորդութեանն, եւ արհամարհող բոլոր հեչտութեանց[9]:

Քեւ[10] գուարճանան[11] իմանալի հոգեղինացն զինուորութիւնք[12]՝ սպասաւորակից[13] մարմնաւոր անճնացեալ[14] զքեզ[15] տեսանելով: Քեւ[16] [17]ուրախացեալ պայծառանան[18] տիեզերական[19] եկեղեցիք[20]՝ արժանաւոր պատարագ իւրում փեսային զքեզ մատուցեալ: Քեւ հերձուածողացն[21] գուպարք[22] ի բերան[23] եղեալ[24] կարկեցան եւ երեխայք[25] վարդապետութեան չնորհաւքն զքոյդ լուեալ գնահատակութիւն հաստատեցան ի հաւատս: Քեւ[26] եպիսկոպոսունք [27]ցնծացեալ[28] ուրախանան՝ մարմնաւոր[29] պատուի[30] զինքեանս վարկուցեալ[31]: Քեւ[32] քահանայք գուարճանան[33] բեմբականացն՝ զքեզ հաղորդ[34] գիտելով ճեմարանաց[35]: Քեւ[36] սարկաւագունք սթափեալք[37] պարծեսցին՝ իբրեւ սարկաւագակցաւ[38], եւ[39] կղերիկոսացն դասք վարդապետին՝ արհամարհելով զաշխարհս, եւ զսորին պատաղմունս: Քեւ[40] միանգամայն[41] հաւատացեալ ժողովուրդք[42] հա-

[1] EN *զնոսա*] *զնոյն* I + *նոյն*
[2] Z *եւ որդւոյ միածնի*] A *որդոյ* E *որդւոյն*
[3] EU *սրբոյ*
[4] AU *հոգոյն*
[5] EZ *պսակաւոր*] *սպասաւոր* I + *արքայութեան եւ*
[6] EIU *խորհրդոյ*] *չնորհին* NZ *չնորհի*
[7] ENU *ստացող*
[8] NZ *հրաշալի*] *սրբոյ* E + *սուրբ*
[9] I *հեչտութեանց*] + *Ստեփաննոս Նախասպասաւոր ճչմարտութեան սրբոցն եւ սահման դադարման ճեռագործի եւ մոարմնական պաշտամանն Ստեփաննոս երկոյ տասան առաքելոցն ցնծութիւն քանզի առաջին պտուղ նոցա սարկաւագական աստուածոյ մատուցաւ* ENUZ + *Ստեփաննոս երկոտասանից (*N *երկոտասան) առաքելոցն ցնծութիւն քանզի առաջին պտուղ նոցա սարկաւագական նախաճեռնութեան (*N *նախանշմութեամբ) աստուածոյ մատուցաւ (*N *մատուցար)*
[10] Z *քեւ*] *նովաւ*
[11] AN *գւարճանան* ENUZ + *դասք*
[12] A *զինւորութիւնք* I *զինուորութեանց*
[13] E *սպասաւորակիցք* I *սպասաւորակցի*
[14] IU *անճնացեալ*] *ընծայեալ*
[15] I *զքեզ*]
[16] Z *քեւ*] *նովաւ*
[17] Z *պայծառացեալ ուրախանա*
[18] EIU *պայծառանա* E + *կաթուղիկէ*
[19] UZ *տիեզերական*] *կաթողիկէ*
[20] EINU *եկեղեցի*
[21] A *հարճւածողացն*
[22] EUZ *գուպարք*] *գումարք*
[23] EINU *բերանս* E + *իւրեանց*
[24] U *եղեալ*] *իւրեանց*
[25] AN *երախայք* EU + *եւ այրիք*
[26] Z *քեւ*] *նովաւ*
[27] EU *ցնծալով ուրախացեալք*
[28] N *ցնծացեալ*]
[29] U *մարմնաւոր*] *մանաւոր*
[30] A *պատուի* E + *արժանաւոր*
[31] EZ *վարկուցեալք*
[32] Z *քեւ*] *նովաւ*
[33] AE *գւարճանան*
[34] Z *հաղորդ*] + *գնա*
[35] EU *ճեմարանից*
[36] Z *քեւ*] *նովաւ*
[37] E *սթափեալս* IN *սթափեալ*
[38] EU *սարկաւավագցօք* I *սարկաւագցաւ*
[39] N *եւ*] *քեւ* ENUZ + *բոլոր*
[40] Z *քեւ*] *նովաւ*
[41] N *միանգամայն*]
[42] E *ժողովուրդք*] + *ի*

լատոցն[1] [2]*սրտի*[3] *պնդութեամբ զաղքատասիրութիւն*[4]՝ *հանդերձ*[5] *զթածութեամբ*[6] *եւ անյիշաչարու-թեամբ*[7] *վարդապետին: Զոր*[8] *աղա-չեմ*[9] *իբրեւ ճշմարիտ մեռեալ եւ կենդանի*[10] *զբոլոր*[11] *եկեղեցի*[12]՝ *հանդերձ քահանայական լրու-թեամբ*[13] [14]*սորա*[15], *յորոց*[16] *մի գոս*[17] *եւ դու, եւ ամենայն ժողովրդոց*[18] *բազմութեամբ*[19] *ի քոյդ*[20] *խմբել*[21] *յիշատակ*|222ա|*ի*՝ [22]*առանց մոռա-նալոյ*[23] *յիշեսցես առաջի զենլոյն Քրիստոսի, յաղագս որոյ զենման, եւ դու*[24]՝ *զեննել*[25] *աղաւթս: Վասն*[26] *քարկոծչացն թողու-թեան*[27] *առնէիր*[28]. *նոյն աւրինակ եւ զմերս մաղթեսցես թողութիւն*[29] *մեղաց, որպէս զի, քահանայա-գործելով*[30] *ի քում յիշատակի, զկենդանի մարմին եւ զանմահ*[31] *արիւն կեցուցչին մերոյ Աստուծոյ հաղորդեալք՝ անդատապարտք*[32] *հանդիպեսցուք խոստացելոց*[33] *բարեացն ընդ քեզ*[34] *եւ ընդ ամե-նայն սուրբս՝ ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր*[35], [36]*ընդ*[37] *որում* [38]*Հաւր մեր, Հոգւոյն*[39] *սրբոյ փառք,* [40]*իշ-խանութիւն եւ պատիւ այժմ եւ* [41]*յաւիտեան. ամէն:*

---

[1] EN *հաւատս*
[2] I *սրտի պնդութեամբ*] + *եւ զթածութեամբ*
[3] E *սրտի*] *սերտին* N *նըկրտին*
[4] EU *զաղքատասիրութիւն*] *զաղքատս սիրեն* I *զաղքատութիւն*
[5] EU *հանդերձ*]
[6] EU *զթածութեամբ*] *զթութեամբ*
[7] N *եւ անյիշաչարութեամբ*]
[8] Z *զոր*] *ուստի*
[9] N *աղաչեմք*
[10] ENUZ *կենդանի*] + *աստուծոյ* U + *ի*
[11] N *բոլոր*
[12] N *եկեղեցիս* N + *ի կաթուղիկէ*
[13] I *լրութեան*
[14] Z *սորա... դու*]
[15] I *սորա*] *նրա*
[16] E *որոց* N *որով*
[17] E *գոս*] *մի*
[18] EI *ժողովրդոցս* N *ժողովուրդ*
[19] ENU *բազմութեամբ*]
[20] Z *քոյդ*] *սմա*
[21] EIN *խմբեալ*
[22] Z *առանց մոռանալոյ*] *անմոռաց*
[23] U *մոռանալով*
[24] Z *դու*] *նա*
[25] E *զեննեալ*] + *որ*
[26] EZ *վասն*] *ի վերա*
[27] EUZ *թողութեան*]
[28] A *առնէր*

[29] I *թողութեան*
[30] I *քահանայագործելով*] *քահանայս գործե-լով*
[31] Z *զանմահ*] *զանմահացուցիչ*
[32] N *անդատապարտ*
[33] I *խոստացեալ*
[34] Z *քեզ*] *սրբոյն Ստեփաննոսի*
[35] N *մեր*] *եւ*
[36] Z *ընդ... եւ*] *որ է օրհնեալ յաւիտեանս եւ յաւիտենից յաւիտեանս ամէն*
[37] EU *ընդ*]
[38] E *հաւր... սրբոյ*] U *հաւր... եւ*] *վայելեն փառք յաւիտեանս ամէն*
[39] A *հոգւոյն*
[40] N *իշխանութիւն... այժմ եւ*]
[41] ANZ *յաւիտեանս ամէն*] *այժմ եւ*

ԻԹ. [1]Ի ՍՈՒՐԲ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՎԿԱՅՍՆ[294]

1 *Մարտիւրոսաց յիշատակ*[2] *զիա՞րդ արդեաւք յադուրդ եղիցի* [3]*մարտիւրոսասիրին*[4]*, վասն զի առ ի բարի ծառայակցացն*[5] *պատիւ տարացոյց*[6] *ունի զառ ի*[7] *հասարակաց Տեառնն միամտութիւն: Քանզի յայնի է*[8]*, որ*[9] *զքաջ եւ զարի զարսն ընդունի*[10] *ի նմանող*[11] *ժամանակս*[12] *ոչ պակասեաց*[13] *ի նմանութենէն: Քանզի*[14] *երանելի*[15]*, որ ստուգապէս պատուեցէ*[16] *զվկայեալսն*[17]*, զի եղիցի վկայ աւժարութեամբ*[18]*, առանց հալածանաց,* [19]*առանց հրոյ, առանց տանջանաց՝ նոյնպէս իսկ նոցուն*[20] *վարձուցն արժանացեալ*[21]*: Բայց մեզ ոչ ը*[22]*նդ մի վկայէ*[23] *աքանչանալ*[24]*, ոչ ընդ երկուս*[25] *եւ ոչ ի տասներորդ թիւ* |222բ| *հասանէ*[26] *վկայեցելոցն*[27]*, այլ քառասուն այր, իբրեւ զմի հոգի*[28] *որոշեալ*[29] *մարմինս*[30] *ունեալով*[31]*, ի մի չունչ*[32] *եւ ի մի*[33] *միաբանութիւն հաւատոց*[34]*, եւ զար ի չարն համբերութիւն, վասն ճշմարտութեանն ի ներքս կացուցին: Ամենեքին*[35] *նմանողք միմեանց,* [36]*հաւասարք*[37] *կամաւք, հաւասարք ի*[38] *ճգնութեան, վասն որոյ եւ*[39] *միապատիւ*[40] *պսակացն փառացն արժանացան: Իսկ ո՞վ հասու լիցի*[41] *սոցա պատուոյս*[42]*: Եւ ոչ քառասուն լեզու բաւական էր*[43] *զայնչափ*[44] *արանց առաքինութիւն*[45] *աւրհնել*[46]*: Եթէ մի ոք էր,*

---

[1] C *քառասունսն* C *վկայսն*] D *նորին սրբոյն Բասիլի եպիսկոպոսի ի սուրբ* E *սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի կեսարու ասացեալ ի սուրբ քառասունքն* F *տեառն Բարսղի կեսարացւո խաւսք ի քառասուն մարտիրոսն* I *սրբոյն Բարսղի աշխեպիսկոպոսի ասացեալ ի սուրբ քառասունսն որ ի Սեբաստիա* N *տեառնն Բարսղի կապպադոկացո խաւսք ի սուրբ քառասունսն*

[2] I *յիշատակք*] + *եւ*

[3] A *մարտիրոսայ* CN *մարտիրոսաց* D *մարտիրոսացն*

[4] I *մարտիրոսասիրին*] *վկայասիրի*

[5] E *ծառայակցին*

[6] I *տարացուցաց*

[7] I *զառ ի*]

[8] CAN *է*] + *եթէ*

[9] E *որ*] *որք* I *ոք*

[10] EN *ընդունին* I *ընդունիցի*

[11] N *ի նմանող*] *իմանալ*

[12] E *ժամանակի* F *ժամանակին*

[13] E *պակասին* FN *պակասեցի*

[14] N *քանզի*] *վանս զի*

[15] CD *երանելի*] + *է*

[16] A *պատուեցէ* E *պատուէ*

[17] CE *զվկայսն*

[18] F *յաւժարութեամբ*

[19] ADE *առանց հրոյ*]

[20] EN *նոցունց* N *նոցին*

[21] E *արժանացեալք*

[22] I *ընդ մի վկայէ*] *է*

[23] BEFN *վկայ* E + *կամ*

[24] EN *աքանչանալ*] FN + *է*

[25] E *երկուս*] + *է աքանչանալ*

[26] DE *հասանել* E + *չափ*

[27] B *վկայեցելոց*

[28] FN *ոգի*

[29] B *յորոշեալ* D *յորոշել*

[30] B *մարմինսըն* DN *մարմին*

[31] D *ընդունելով*

[32] E *չունչ եւ*] *կամս*

[33] E *մի*]

[34] C *հաւատո* F *հաւատոյ* N + *ի մի միաբանութիւն* F + *մի միաբանութիւն*

[35] FN *ամենեքեան*

[36] C *հաւասարք կամաւք*]

[37] E *հաւասար*

[38] D *ի*]

[39] E *եւ*] + *ի*

[40] N *միապատիւ*] *մի պատիւ*

[41] C *լիներիցի*

[42] AC *պատուոյս*

[43] DFN *էր*] *է*

[44] E *զայնչափ*] *զայսքան*

[45] E *զառաքինութիւնս*

[46] E *աւրհնել*] *պատմել*

որ սքանչանալին[1] էր, մերոյ բանիս զաւրութեան[2] բաւական էր յաղթել՝ թող[3] թէ այնչափ բազմութիւն[4], գունդ զաւրականաց[5], ժողով[6] դժուարամարտիկ[7], նոյնպէս[8] եւ[9] ի պատերազմունս անյաղթ[10], եւ ի գովութիւնս[11] անբաւք:

2 Իսկ ի մէջ ածցուք զնոսա ի ձեռն յիշատակաց[12], առհասարակ զառ ի նոցանէ աւգուտն եկելոցս եւ ժողովելոցս դիցուք առաջի, ցուցանելով ամենեցուն, իբրեւ[13] ի գրի[14], զարանցն [15]քաջութիւնս[16]: Քանզի[17] եւ[18] զպատերազմաց [19]զզաւրութիւնս[295] բազում անգամ եւ նկարիչք[20], եթէ պարտ է, նշանակեն[21]. ոմանք բանիւ զարդարեն[22], ոմանք ի տախտակս գծագրեն եւ զբազումս զարթուցին առ ի քաջութիւն երկոքին[23]: Քանզի զոր ինչ[24] բանիս[25] պատմութիւն[26] ի ձեռն[27] լսելեաց[28] ցուցանէ, զայս[29] գծագրին լռելով ի ձեռն նմանութեան ցուցանէ: Այսպէս իսկ[30] եւ մեք յիշեսցուք զառաքինութիւն արանցն ժողովելոցս, |223ա| եւ առընթեր եղելոցս եւ իբրեւ դեմ[31] յանդիման սոցա ածելով[32] զգործս[33]՝ նոցա[34] չարժեսցուք առ ի նմանութիւնս[35] նոցա զերիտասարդս եւ ընտանեգոյնս նոցա արասցուք[36] զյաւերժութիւնս: Քանզի այս է մարտիրոսաց[37] գովութիւն՝ առ ի յառաքինութիւն մխիթարութեան ձգել[38] զժողովեալսս[39]: Քանզի ոչ իսկ առնուն[40] յանձն գովութեան[41] աւրինաց ծառայել, որ վասն որոց[42] բանք են, վասն զի որք գովենն առ(ի)[43] յաշխարհէ պատճառանացն [44]սկիզբն գովութեանց[45] առ-

[1] C սքանչանալի E սքանչելի
[2] D զաւրութեան] C զաւրութիւն
[3] N թող]
[4] C բազմութեամբ E բազմապատիկք N բազմութեան
[5] E զաւրականաց] + եւ
[6] E ժողովք
[7] AC դժւարամարտիկ
[8] E նոյնպէս]
[9] EF եւ]
[10] E անյաղթք] յաղթօղք
[11] C գովութիւնն D գովութիւն
[12] E յիշատակս
[13] E իբրեւ] N որպէս
[14] E գրով
[15] EF քաջութիւն
[16] E զզաւրութիւնս] քաջութիւնս
[17] E քանզի] վասն զի
[18] E եւ]
[19] FN արութիւն
[20] I նկարիչք] + յարդարեն
[21] E նշանակեն] + եւ
[22] I զարդարեն] յարդարեն C + եւ
[23] F երկոքեան I երկուց I + կողմանց

[24] E ինչ] + ի ձեռն
[25] E բանի F բանից
[26] EI պատմութիւն] պատրաստութիւն
[27] E ի ձեռն]
[28] C լսելեաց] լռելայն N լսելով
[29] FN զայս] զայն
[30] N իսկ] B ի եկ
[31] I ընդդէմ
[32] I ածել
[33] E զգործն
[34] E նոցա]
[35] E նմանութիւն I նման
[36] I արասցուք] + ածցուք
[37] D մարտիւրոսաց
[38] B ձգեալ
[39] E զժողովեալսս] զժողովուրդն F զժողովեալսն
[40] N առնուն] + իսկ
[41] B գովութենէ
[42] BDF որոց] սրբոց C որո EI սրբոցն
[43] I առ ի]
[44] C զսկիզբն գովութեանցն
[45] E գովութեան

նուն[1], իսկ որոց աշխարհս[2] խաչեալ[3] է, զիա՞րդ [4]կարեն առ[5] ի նմանէն[6] զպատճառսն[7] տալ յերեւելութիւն: Ոչ մի գաւառ էր սրբոցն, քանզի այլայլուստ ծնեալ էին: Իսկ[8] զի՞նչ՝ անքաղա՞քս[9] ասասցուք[10] զնոսա, եթէ՞ աշխարհաքաղաքացիս[11], քանզի զոր աւրինակ[12] ի[13] բերս[14] հարկացն առ ի յիւրաքանչիւր[15] ումեքէ[16] ժողովեալք առհասարակ ամենայն բերողացն լինի, այսպէս եւ առ երանելեաւքս[17] այսոքիւք[18] իւրաքանչիւր առհասարակ ամենեցուն է[19], եւ ամենեքեան են[20]՝ յամենայն կողմանց միմեանց տալով զգիւտս[21] գաւառացն: Բայց մանաւանդ զի պարտ [22]է իսկ խնդրել զայս, որ ինչ[23] յաշխարհիս կայ[24]: [25]Պարտ եւ վայելուչ է[26] այժմ[27] զնոցա քաղաքն[28], զոր ի միտ առնուլ մարթի[29]: Իսկ քաղաք է վկայիցս[30] քաղաքն Աստուծոյ (Հմմտ. Եբր. ԺԲ. 22), որոյ «ճարտարապետ եւ շինող Աստուած է» (Եբր. ԺԲ. 10) վերինն Երուսաղէմ ազատն, մայրն[31] Պաւղոսի (Հմմտ. Գղտ. Դ. 26), եւ[32] որք նոցին նմանողք[33] իցեն[34]: Բայց ազգ մարդկեղենք[35] |223բ| այլայլոյ[36], իսկ հոգեւորականն մի է ամենեցուն[37]: Քանզի հասարակաց ամենեցուն նոցա հայր Աստուած է, եւ եղբարք ամենեքին, ոչ ի միոջէ եւ ի միւսմէ ծնեալք, այլ[38] յորդեգրութենէ[39] Հոգւոյն[40] առ[41] ի ձեռն սիրոյ[42] միաբանութիւն[43] ի միմեանս յարակցեալք[44]: [45]Դաս պատրաստեալ[46], մեծ յաւելուած[47] այսո-

---

[1] C առնեն
[2] E աշխարհս] + ի
[3] E խաչեալ] խաչ եղեալ է
[4] N առ ի մանէն կարեն
[5] E առ]
[6] I նմանէն] E նմանէ
[7] E պատճառս F զպատճառն
[8] E իսկ] ծնեալ
[9] E անքաղաք
[10] D ասասացուք] ասցուք
[11] ABCFN աշխարհի քաղաքացիս E յաշխարհի քաղաքիս
[12] E աւրինակ] + որ I + որք
[13] EN ի]
[14] C բերս] բիւրս
[15] E իւրաքանչիւր
[16] F յումեքէ
[17] I երանելիքս
[18] C այսոքաւք E + լինին
[19] FN է] են
[20] E են]
[21] E զգիւտ
[22] F է իսկ] իսկ է ոչ
[23] EI ինչ]
[24] FNI կայ] + այլ
[25] N պարտ եւ] պարգեւ
[26] D է]
[27] E այժմ]
[28] E քաղաքէնք F քաղաքսն E + ասել
[29] I մարթացի
[30] F վկայիցն
[31] EI մայրն] + Պետրոսի եւ
[32] N եւ] + Պետրոսի
[33] E նմանողք] նմանք
[34] FNI իցեն] են
[35] E մարդկան
[36] ENF այլ այլոց
[37] I ամենեքեան
[38] E այլ] + առ ի
[39] E յորդեգրութիւն
[40] AC հոգոյն E աստուծոյ
[41] EI առ]
[42] CE սիրոյն
[43] I միաբանութիւն] E միաբանութեան N միաբանութենէ
[44] C յարակցեալք EFN յարակցեալ I յարակցելոյ
[45] I դաս] դադարեալք
[46] E պատրաստեալք I պատրաստական
[47] A յաւելւած C յաւելած

ցիկ[1], որ[2] յաւիտենից[3] փառաւորեն զՏէրն, ոչ մի ըստ միոջէ ժողովեալք, այլ յանկարծակի տեղափոխեալք[4]: Իսկ զի՞նչ է[5] տարազ տեղափոխմանն: Սոքա՝ մեծութեամբ[6] մարմնոյ[7] եւ տիրովք[8] հասակի, եւ ուժով[9] ընտրեալք եղեալք[10] քան զամենեսին[11], որ ընդ նոսա էին, ի զինուորական[12] հարկատրութիւն[13] համարելով[14] կարգեցան: Եւ[15] վասն պատերազմող[16] հմտութեան[17], եւ քաջութեան անձին[18] ահա[19] զառաջի[20] պատիւ ունէին ի թագաւորացն[21]՝ անուանի[22] եղեալք առ[23] ամենեսեան[24] վասն առաքինութեանն:

***3** Իսկ[25] վասն զի պատուէր[26] հանեալ եղեւ [27]յանաստուածիցն այն [28]եւ ամբարիշտ քարոզութեանն՝ մի խոստովանել զՔրիստոս, ապա թէ ոչ տանջանս վտանգի[29] յանձին[30] կրել, սպառնացեալ եւս[31] լինէր ամենայն տեսիլք տանջանաց եւ սաստիկ սրտմտութիւն[32] զանազանական[33] ի[34] դատաւորացն[35] անիրաւութենէ[36] ի վերայ նոցա [37]կարկատեալ լինէր եւ պէսպէս տեսիլք[38] տանջանաց [39]ի վերայ[40] նոցա հնարիւք գտեալք[41] լինէին, եւ որք թշնամանէինն |224ա| եւ տանջէինն՝ անաչառք էին: Հուրն պատրաստ էր[42], սուրն սրեալ էր, խաչն կանգնեալ[43] էր, խորխորատն, [44]անիւն, քուքքն. ըմանք փախչէին, իսկ[45] ոմանք խոնարհէին, ոմանք դղրդէին[46], իսկ ոմանք յառաջ քան զփորձն[47] մխայն[48] ի սպառնալեացն սարսէին: Իսկ[49] այլք[50] ոմանք, մաւտ[51]*

---

[1] BCEFN *այսոցիկ*] *այնոցիկ*
[2] D *որ*] *յոր*
[3] C *յաւիտենից*
[4] E *տեղափոխեալք*] *ի մի տեղի փոխեալք*
[5] E *է*]
[6] C *մեծութեամբք* E + *հասակաւ*
[7] E *մարմնով*
[8] E *եւ տիրովք*] N *տիւք*
[9] CDN *ուժովք*
[10] E *եղեալք*] N *եղեալ*
[11] N *զամենեսեան*
[12] A *զինուորական*
[13] N *հարկատրութեան*
[14] E *համարեալ* FN *համարով*
[15] E *եւ*] *իսկ սոքա*
[16] I *պատերազմական*
[17] E *հմտութեան*] *համբերութեան*
[18] E *անձանց*
[19] EI *ահա*]
[20] C *զառաջինն*
[21] I *թագաւորէն*
[22] AC *անւանի* E *անուանիք*
[23] E *առ*]
[24] E *յամենեսեան*
[25] I *իսկ*] *արդ* FN + *այլ*
[26] A *պատուէր*
[27] A *յանաստուածիցն... քարոզութեանն*] FN *անաստուածն այն*
[28] CD *եւ խաժադուժ*
[29] E *վտանգից*
[30] EN *յանձինս*
[31] EFN *եւս*]
[32] C *սամտութիւն*
[33] D *գազանականի*
[34] E *ի*]
[35] E *դատաւորացն*] + *եւ թագաւորացն*
[36] E *անիրաւութենէ*]
[37] E *կարկատեալ լինէր*] *յառնէր*
[38] E *տեսիլք*] *հնարք*
[39] E *ի... հնարիւք*
[40] C *ի վերա*]
[41] FN *գտեալք*] *իմացեալք*
[42] CN *էր*]
[43] D *կանկնէր*
[44] FN *անիւ քուքք*
[45] E *իսկ*]
[46] C *դղորդ էին* E *զրգռէին*
[47] C *զփորձելն*
[48] I *միայն*]
[49] EI *իսկ*]
[50] EN *այլք*]
[51] EI *մաւտ*] *մերձ*

եղեալ ի չարիսն, [1]պատուտ կեցան, [2]իսկ[3] այլք, մտեալք ի ճգունսն[4], ապա բաւել մինչեւ ի վախճան[5] ցաւոցն[6] ոչ կարացեալ[7] առ մի-ջովք[8] ուրեմն ծովուն[9] յուսահա-տեալ[10] յանճանց, [11]զոր աւրինակ, որք ի մէջ ծովու ծփեալք[12] եւ զոր ունէին[13] ահաբեկելիս[14] համբերու-թեան նաւ[15] ընկղմեցան: Յայնժամ իսկ եւ նոքա՝ անյաղթ եւ քաջ զաւրականքն[16] Քրիստոսի, ան-ցեալ[17] ի մէջ, մինչ դեռ ցուցանէր իշխանն զգիր թագաւորին եւ[18] զհաւանութիւնն[19] պահանջէր ա-զատ բարբառով եւ համարձակու-թեամբ եւ քաջութեամբ[20]՝ ոչինչ սարսեալ ի տեսանելեացն եւ ոչ զանգիտեալք[21] ի սպառնալեացն, ի մէջ կացեալք[22], քրիստոնեայս զինքեանս քարոզեցին[23]: Ով երա-նելի լեզուքն[24], որք զնուիրեալ[25] զայն բարբառ արձակեցին, աւ-դոյն ընկալեալ սրբեցաւ, իսկ հրեշտակաց լուեալ[26] ուրախացան, մատնիչն[27] դիւաւքն[28] հանդերձ վիրաւորեցաւ[29]: Իսկ Տէրն յերկինս գրեաց:

4 Քանզի, ասացի, իւրաքանչիւր ոք ի նոցանէ ի մէջ անցեալ[30], թէ՝ քրիստոնեայ եմ: Քանզի[31], զոր աւրինակ, որք ի[32] |224ք| գազանա-մարտի[33] ընդ ճգունսն[34] անցանե-լով միանգամայն իսկ ասեն գա-նուանս[35] իւրեանց եւ ի ճգանցն տեղի փոխին, սոյնպէս[36] իսկ[37] եւ սոքա յայնժամ[38] ընկեցեալ[39] սո-ցա[40] զառ ի ծննդենէն[41] ի վերայ իւրեանց համբաւեալ[42] անուանս[43] ի հասարակաց Փրկչէն իւրա-քանչիւր ոք[44] զինքն անուանէ[45]: [46]Եւ զայս առնէին ամենեքեան՝ ընդառաջեցեալոցն[47] զինքն յարակ-ցելով, որ ըստ[48] կարգին էր, որպէս

[1] E պատուտ կեցան] պատուեցան
[2] E իսկ այլք] եւ ոմանք
[3] I իսկ]
[4] CE ճգունս EI + եւ
[5] E ի վախճան] խսպառ
[6] E ցաւոցն]
[7] C կարացելք
[8] DE մէջով
[9] EFN ծովու
[10] C յուսահատելք FN յուսահատեալք
[11] E զոր... մէջ] իբր ի
[12] E ծփեալս
[13] F ունէին
[14] E ահաբեկելիս] ահաբեկեալս EI + ի
[15] E նաւ] նաւաբեկեալս
[16] BD զաւրականքս
[17] I անցեալք
[18] C եւ] + ի
[19] C հաւանութիւն
[20] ABCD եւ քաջութեամբ]
[21] C զանգիտել
[22] EI կացեալք] անցեալ
[23] E քարոզեցին] անուանեցին
[24] FN լեզուացն
[25] A զնուիրեալ C զնուիրել EI զնուիրեալն
[26] A լուեալ C լուել
[27] E մատնիչքն
[28] F դիւաւքն] իւրաւքն IN իւրովք
[29] E վիրաւորեցան
[30] N անցեալ] կացեալ
[31] FN քանզի] զի
[32] C որք ի]
[33] C գազանամարտին
[34] E ճգունսն] ճգնութիւնսն
[35] A զանւանան C զանւանս EF զանուանս
[36] FN սոյնպէս] նոյնպէս
[37] F իսկ]
[38] CF յայնժամ] յորժամ
[39] E ընկեցեալ] ընկալեալ
[40] EN սոցա]
[41] EN ծննդենէ
[42] I զհամբաւեալ
[43] AC անւանս N զանուանան
[44] E ոք]
[45] A անւանէ EFI անուանէր
[46] E եւ... էր]
[47] FN ընդ յառաջեցելոցն
[48] FN ըստ] ի

*զի եղեւ ամենեցուն[1] մի անուա-
նակոչութիւն[2]: Քանզի ոչ եւս այս
անուն[3], այլ ամենեքին[4] քրիստո-
նեայք անուանեալ[5] լինէին: Իսկ[6]
զի՞նչ, որ յայնժամ իշխան էր:
[7]Քանզի[8] չար էր [9]եւ պէսպէս մտա-
ծութեամբ[10] է[11] ինչ, զոր խոստ-
մամբք[12] պատրել[13] եւ[14] է[15], զի
սպառնալեալք խոտորեցուցանել
ջանայր: Նալ զի[16] թուէր[17] զնոսա
խաբանաւք լուծանել[18]՝ զոյժ բա-
րեպաշտութեանն[19] փորձելով: Մի՛
մտանէք[20] զերիտասարդութիւնդ
ձեր եւ մի՛ տարաժամ[21] մահ ցան-
կալի կենացս[22] փոխանակէք:
Քանզի անվայելուչ է, որք[23] ի
պատերազմունս քաջանալ սովո-
րեն զչարագործացդ մահ մեռանել:
Եւ[24] ի վերայ այսորիկ ինչս խոս-
տանայր: Եւ է[25], զոր[26] տայր պա-
տիւս[27] ի թագաւորացդ[28], եւ [29]զպա-
տուոյ[30] բաշխումն եւ [31]բազում
հնար իմացութեամբ վարէր զնո-
սա իբրեւ[32] զաւրավար[33]: [34]Իսկ
յորժամ [35]ոչ ներէին առ ի [36]փոր-
ձոյ[37] այս, ի միւս կողմն [38]հնարից
չրջէր[39] հարուածս[40] նոցա եւ |225ա|
մահս[41], եւ զանողջանալի տանջա-
նաց զփորձ ցուցանէր[42]: Եւ նա
այսպիսի[43] ինչ: Իսկ մարիւրոսա-
ցան որպիսի՞ ինչ: Զի, ասէ[44], գայ-
թակղեցուցանես զմեզ, ո՛վ աս-
տուածամարտ, հեռանալ յԱստու-
ծոյ կենդանւոյ[45] եւ ծառայել
պիղծ դիւաց՝ առաջի դնելով մեզ
զքո բարիսդ: Զինչ այնչափ[46]
տաս, որչա՞փ հանել[47] ջանաս[48]: Ա-
տեմք զպարգեւսդ[49]՝ զառիթ վնա-*

[1] E *ամենեցունց* NF *հասարակաց*
[2] A *անւանակոչութիւն*
[3] EN *անուն*] + *կամ այն* FI + *կամ այն ա-
նուն*
[4] IN *ամենեքեան*
[5] ABC *անուանեալ*] *քարոզեալք*
[6] EI *իսկ*] + *ապա*
[7] E *քանզի... է*]
[8] I *քանզի*]
[9] I *եւ... է*]
[10] BCF *մտածութեամբք*
[11] F *է*] *էր*
[12] E *խոստմամբ*
[13] E *պատրեալ* FN *պատրէր*
[14] FN *եւ*] + *էր ինչ զոր*
[15] FN *է*] EI *էր* CEI + *ինչ*
[16] FN *զի*] CE *զոր*
[17] A *թուէր*
[18] C *լուծանելով*
[19] D *բարեպաշտութիւնն*
[20] E *մտանէք*] + *ասէ*
[21] F *զտարաժամ*
[22] DF *կենաց*
[23] D *որք*] *որ*
[24] N *եւ*]
[25] CF *է*] N *էր*
[26] E *զոր*] *զի*
[27] FN *պատիւս*] *պարգեւս*
[28] EI *թագաւորէն*
[29] E *զպատուոյ բաշխումն*]
[30] A *զպատուոյ*
[31] E *բազում հնար*] *բազմահնար*
[32] FN *իբրեւ*]
[33] I *զզաւրավար*
[34] E *իսկ ոչ ներէին*] *իբրեւ տիրէր*
[35] I *ոչ ներէին*] *ոչն երեւին*
[36] BCDEI *փորձս յայս*
[37] FN *փորձս*
[38] I *չրջէր հնարէր*
[39] E *չրջէր*] + *ի*
[40] AC *հարւածս*
[41] N *մահ*
[42] ABCDE *ցուցանէր*] + *նոցա*
[43] I *այսպէս* I *ինչ*]
[44] C *ասեն*
[45] A *կենդանոյ* C *կենդանո*
[46] CI *այնչափ*] *այդչափ*
[47] N *հանելդ*
[48] BCDEFNI *ջանաս*] *փութաս*
[49] E *զպարգեւդդ*

*սուց. ոչ առնումք[1] զպատիւ[2]՝ զանարգութեան մայր[3]: Ինչ[4] [5]խոստանաս[6], որ ոչ[7] մնալոց[8] են, փառս[9] ծաղկընկեցս[10]: Ծանաթ առնես արքայի, այլ ի ճշմարիտ արքայէն աւտարացուցանես[11]: Զի՞ [12]փոքր բանիւք[13] դոյզն ինչ յաչխարհիս[14] առաջի դնես[15]: Ամենայն աչխարհս մեզ արհամարհեալ[16] է: Ոչ է[17] մեզ ցանկալի[18] յուսոյն արժանի փոխանակ տեսանելիքս: Տեսանե՞ս զերկինս[19] զայս, որպիսի[20] գեղեցիկ է[21] տեսանելով կամ որպէս մեծ, եւ զերկիրս իսկ որչա՞փ է եւ [22]որ[23] ի[24] սմա սքանչելիքս: Ոչինչ[25] յայսցանէ[26] հաւասար[27] երանութեանց արդարոցն: Քանզի այս ամենայն անցանէ, իսկ մերն կայ եւ մնայ: Միում պարգեւի[28] ցանկացեալ[29] եմք՝ պսակին արդարութեան: Միում փառաց բաղճացեալ եմք՝ արքայութեանն երկնից: Պատուասէրք[30] եմք[31] առ վերին պատիւն: Ի տանջանաց երկուցեալ եմք ի գեհենէն[32]: Հուրն այն է մեզ ահագին, բայց[33], որ ի ճէնջդ[34] սպառնացաւ, ծառայակից է: Գիտէ ամաչել յայնցանէ[35], որ[36] զկուռսն արհամարհեն: |225բ| Նէտս տղայոց համարիմք զտանջանս[37] ձեր: Քանզի մարմինս[38] տանջես[39], որ թէ յերկար համբերեսցէ[40]՝ [41]պայծառութեամբ պսակի: Իսկ եթէ վաղ հրաժարեսցի[42]՝ երթայ[43] զերծեալ[44] այսպէս[45] ի բռնաւոր[46] դատաւորաց[47], որ[48] ի մարմնաւորաց[49] սպասաւորութիւն[50] ընկալեալ[51]՝

[1] CN *առնում* I *ունիմք*
[2] I *զպատիւդ*
[3] E *մայրդ*
[4] CEFN *ինչս*
[5] BD *խոստանաս որ ոչ*] *ստանաս որ աստ* F *տաս որ աստ են*
[6] E *խոստանաս*] CFN *տաս*
[7] C *ոչ*] EI *աստ* N *աստեն*
[8] C *մնալոց*] *անանալոց*
[9] EN *զփառս*
[10] E *ծաղկընկեցիկս*
[11] FN *աւտարացուցանել* E *հեռացուցանես* F + *ջանաս*
[12] E *զփոքրն ինչ եւ զդոյզն*
[13] E *բանիւք*] FN + *եւ*
[14] E *աչխարհիս* FNI *զաչխարհիս*
[15] EI *դնես*] + *բանիւք*
[16] E *արհամարհեալ*] *խոնարհեալ*
[17] N *ոչ է*] I *է*] *են*
[18] I *ցանկալի*] *արժանի*
[19] I *զերկիրս* N *զերկիր*
[20] FN *որպիսի*] *որչափ*
[21] E *է*]
[22] I *որ ի սմա*] *որպիսի*
[23] E *որ*] *որպէս*
[24] E *ի*] *իսկ*
[25] N *ոչինչ*] *ինչ*
[26] EI *յայսցանէ*] *ի սոցանէ*
[27] FNI *հաւասար*] + *է*
[28] N *պարգեւի*] *պատուի*
[29] C *բաղճացեալ*] *ցանկացել*
[30] AC *պատուասէրք* E *պատուասիրեմք*
[31] E *եմք*]
[32] FN *գեհենոյն* I *գեհենին* FN + *հրոյ*
[33] FN *բայց*] *իսկ*
[34] E *ճէնջս*
[35] A *յայսցանէ*
[36] I *որք*
[37] E *զտանջանս*] *զվէրս*
[38] C *մարմին* N *զմարմինս*
[39] EFIN *տանջէք*
[40] E *համբերէ* I *համբերիցէ*
[41] FN *պայծառութեամբ... հրաժարեսցի*]
[42] C *հրաժարեսցէ* I *հրաժարիցէ*
[43] EFIN *երթեալ*
[44] EFI *զերծաւ* N *զերծու*
[45] CFN *յայսպիսի*
[46] C *բռնաւորաց* EI *բռնաւորացդ*
[47] CE *դատաւարոց*]
[48] EFN *որք*
[49] C *մարմնաւորացս* E *մարմնի* F *մարմնոյ*
[50] EI *զսպասաւորութիւնս*
[51] I *ընկալեալ*] E *ընկալեալք* EN + *եւ*

ոգւոյ[1] *եւս տիրել յամառիք*[2]*, որք*[3] *թէպէտեւ*[4] *ոչ քան զԱստուած մեր* [5]*ընտրեալք լինիցիմք*[6]*, որպէս զի վերջին*[7] *թշնամանս ընդունելով*[8] *ի մէնջ՝ բարկանայք եւ*[9] *զահաւոր*[10] *զայս*[11] *տանջանս ի վերայ*[12] *մեր ձգէք, տրտունջ զմէնջ մատուցանէք վասն բարեպաշտութեան*[13]*:* [14]*Այլ ոչ վատասրտաց*[15] *եւ ոչ*[16] *կենասիրաց, եւ ոչ դիւրահասուաց*[17] *պատահիցէք. վասն առ ի յԱստուած սիրոյն: Քանզի կարող եմք մեք ե՛ւ*[18] *յանիւ*[19] *մտանել, ե՛ւ գելանիլ, ե՛ւ այրիլ, ե՛ւ զամենայն տեսիլ*[20] *տանջանաց պատրաստ եմք յանձն առնուլ:*

5 *Իսկ յորժամ լուաւ*[21] *զայս անպարտաւանն այն եւ*[22] *խուժադուժն, ոչ կարեցեալ*[23] *տանել ա-*

[1] A *ոգոյ* C *ոգոց* D *ոգոյն* FN *ոգւոց*
[2] E *համառիք*
[3] E *որ*
[4] E *թէպէտեւ*] FN *եւ*
[5] E *ընտրեալք լինիցիմք*] *յայտնեալ երեւեսջիք*
[6] F *լինիցիք*
[7] E *զվերջին*
[8] D *ընդունիցիք* I *ընկալեալ*
[9] I *եւ*]
[10] E *ահաւոր*
[11] E *զայս*] *զայն*
[12] D *վերայ*] *վեր*
[13] N *բարեպաշտութեանս*
[14] E *այլ… ոչ*]
[15] C *վատասրտից*
[16] I *ոչ*]
[17] AC *դիւրահասուաց* E *դիւրասիրաց*
[18] N *եւ*] E *ի*
[19] E *յանիւս*
[20] F *տեսիլս*
[21] A *լսաւ* E *լսէր*
[22] N *եւ*]
[23] D *կարացեալ*

րանցն համարձակութեան, [24]*եռացեալ*[25] *սրտմտութեամբ,* [26]*միտ դնէր, թէ զինչ հնարս գտցէ,* [27]*որպէս զի երկար*[28] *զտանջանսն*[29] *պատրաստեսցէ միանգամայն եւ զմահ: Իսկ եդիտ ապա հնարս* [30]*եւ միտ դիր*[31] *դեռադեռ եւս չարաչարպէս, քանզի զմտաւ ածեալ*[32] *զբռնութիւն*[33] *գաւառին, զի պարզ եւ* [34]*սառնամանուտ*[296] *էր եւ զժամանակն զի ձմերայինն*[35] *էր, եւ*[36] *զգիշեր մի դիտեալ*[37]*, յոր*|226ա|*ում առաւել չար*[38] *ձգէր պարզն, այլեւ*[39] *զի*[40] *եւ հիւսիսի*[41] *յայնմ*[42] *աւուր*[43] *չնչէր, հրամայեաց զամենեսին*[44] *մերկացուցանել* [45]*մաւտ ընդ առաւաւտանալն ի մէջ քաղաքին սառուցեալս մեռանել*[46]*: Բայց թե-*

[24] E *եռացեալ… դնէր*] *խորհէր*
[25] I *եռացեալ*] *ասացեալ*
[26] I *միտ դնէր*] *խորհէր*
[27] BCD *որպէս… զմահ*] F *որպէս զի ընդ երկար միանգամայն եւ դառն պատրաստեցէ* N *զմահն միանգամայն եւ դառն պատրաստեսցէ զմահն իսկ*
[28] E *հնար* E *երկար*] + *նոցա*
[29] N *զտանջանսն*]
[30] EFN *եւ… եւս*]
[31] C *դիր*] *դնէր*
[32] E *ածէր*
[33] E *զբռնութիւնս*
[34] ABCD *սառնամանուտ էր*] *սառն ուտէր* EFN *սառնամուտ էր*
[35] ABCD *ձմեռնայինն*
[36] N *եւ*]
[37] EFIN *դիտեաց*
[38] F *չար*]
[39] N *այլ*] AE + *եւ*
[40] I *զի*]
[41] E *հիւսիսայինն* I *հիւսուսայինն* N *հիւսի*
[42] E *յայնմ*] *յայնժամ*
[43] E *աւուր*]
[44] C *զամենիսէն* I *զամենեսեան*
[45] EI *մաւտ ընդ առաւաւտանալն*] *եւ արկանել ի լիճն որ էր (* I *կայր)*
[46] EI *մեռանել*] *զի անդ մեռցին*

րեւս գիտէք ամենեքին[1], [2]*որք փոր-ձեալ էք ամերանով*[3], *որպէս ան-համբերելի*[4] *տանջանացն տեսիլ: Քանզի ոչ իսկ*[5] *է* [6]*հնար այլոց*[7] *ցուցանել, բայց եթէ որք յառաջա-գոյն ի փորձոյն*[8] *ունին*[9] *զգիտու-թիւն*[10] [11]*զայս զասացելոցս տարա-ցոյց*[12]*: Քանզի մարմին, պարզոյ եւ սառին*[13] *պատահեալ, նախ իսկ*[14] *լինի բովանդակն*[15] *կապուտակ՝ մե-ծուցեալ արեանն եւ*[16] *ապա պար-պատէ*[17] *եւ եռայ՝ ատամանցն կափ-կափելով*[18]*, աճառոցն*[19] *պրկմամբ եւ ամենայն յաղթ մարմնոյն*[20] *ոչ ըստ կարի ձգտելով: Վտանգ իմն կսկծելի եւ ցաւ անպատում ի վե-րայ սոցա*[21] *հասեալ՝ զուղղոյն*[22] *վչտագին* [23]*առնէ զասուացելոցն*[24] *զգգայութիւնն*[25]*: Ապա ծայրակ-տուր լինի*[26]*՝ որպէս ի հրոյ այրե-ցեալ ծայրիցն: Քանզի հալածեալ ջերմութիւնն*[27] *յեզերաց*[28] *մարմ-նոյն եւ փախուցեալ ի խորու-թիւնն*[29] *հասեալ*[30]*, ուստի հեռա-ցաւն՝ մեռեալ լքանի, իսկ* [31]*ուր նեղեալ ժողովի*[32]*՝ ցաւս տայ*[33] *տա-կաւին մահուն*[34] *ի ձեռն մածմանն*[35] *մերձեցեալ*[36]*: Իսկ յայնժամ ընդ աւդով զցայգն անց*|226ը|*ուցանել*[37] *պատուհասեցան, յորժամ*[38] *լիճն*[39] *էր*[40]*, զորով*[41] *քաղաքն բնակեալ էր, յորում զայս ճգնէին սուրբքն, որպէս թէ դաշտ ձիավարութեան էր*[42]*, այնպէս յեղափոխմամբ*[43] *ա-րարեալ էր*[44] *զնա*[45] *սառինն եւ ցա-մաքեալ*[46] *սառամբն անվրէպ, ի վերայ իւր տայր առնել* [47]*հետագ-նացութիւն*[297] *չրջաբնակացն:* [48]*Գետք իսկ հանապազագնացք*[298] *որ*[49] *հոսէինն*[50]*, սառամբն կապեալք*

[1] FN *ամենեքեան*
[2] N *որ փորձէք*
[3] C *ձմերայնովն* DEI *ձմերայնով* F *ձմերայն-ւոյ* N *ձմերայնոյ*
[4] N *անհամբերելի*] *անըմբերելի* FN + *է*
[5] EI *իսկ*]
[6] C *հնար*] + *այլ*
[7] C *այլոց*] *այլո*
[8] CN *փորձո*
[9] EI *ունի* FN *ունիցին*
[10] C *զգիտութիւնս*
[11] CEI *զայս*] *ասացելոցս*
[12] E *տարացուցաւ*
[13] N *սառին*] + *լինի*
[14] N *իսկ*]
[15] FN *բովանդակն*] C *բաւընդակ*
[16] NI *եւ*]
[17] E *պարպատի*
[18] E *կափկափելոյն* FN + *եւ*
[19] CEFN *աճառացն*
[20] E *մարմինն* FN *մարմնոցն*
[21] CFN *սոցա*] *նոցա*
[22] E *զուղիղսն* N *զուղղոցն*
[23] E *առնելով սառուցեալ*
[24] FN *զսառուցելոյն*
[25] C *սգաութիւն*
[26] C *լինիցի*
[27] ACI *ջերմութեանն*
[28] E *յեզերաց*] *յերեսս*
[29] N *խորութեանն*
[30] ACI *հասեալ*] *հատեալ*
[31] E *ուր նեղեալ*] *այն եղեալ*
[32] E *ժողով*] + *ի*
[33] EI *տայ*]
[34] EFN *մահու* FN +*չափ*
[35] B *մածման*] *ածման* E *մածմանն*
[36] C *մերձեցել* C + *արիւն*
[37] EN *անցուցեալ* I *անցուցանելով*
[38] I *յորժամ*]
[39] E *լճիւն* I *լիճն*
[40] EI *էր*]
[41] F *զորով*] *ընդ որով*
[42] EI *ձիավարութեան էր*] *ձիավար ունէին (*I *ունէր)*
[43] E *յեղափոխմամբ*] *յեղմամբ*
[44] EN *էր*]
[45] E *զնա*] *զնոսա*
[46] E *զցամաքեալ*
[47] C *զհետագնացութիւնն* D *հետագայութիւն* E *զհետս գնացութիւն* I *զհետագնացութիւն*
[48] E *գետք իսկ*] *դէմք*
[49] CEN *որք*
[50] E *հոսէին* F *հոսեան* N *հոսեն*

ղաղարեցին ի Հռոմանէն[1], իսկ[2] կակուղ բնութիւն ջրոյն[3] ըստ նմանութեան քարանցն յեղափոխեցաւ[4], իսկ հիւսխոյ[5] ղառն չնչմունքն զամենայն շնչաւոր[6] ի մահ փութացուցանէին:

6 *Իսկ[7] յայնժամ լուեալ[8] նոցա զհրամանն[9] (եւ միտ դիր ինձ ատանաւր արանցն[10] անյաղթութեանն[11]), [12]խնդալիցք եղեալք[13]՝ իւրաքանչիւր ոք ի նոցանէն ի բաց ընկեցին զվերջին[14] պատմուճանս[15] իւրեանց[16], առ[17] ի ձեռն[18] սառին[19], ի[20] մահ դիմեցին՝ որպէս ի դիակողոպուտս[21] յափշտակելով[22], միմեանց հրամայելով[23]: Քանզի ոչ, ասէ[24], թէ[25] զհանդերս մերկանամք[26], այլ՝ զհին մարդն ի բաց ընկենումք[27] զապականեալն[28] ցանկութեամբ[29] պատրանացն (Համմտ. Եփս. Գ. 22): Գոհանամք զքէն, Տէ՛ր, ասեն[30], զի ընդ հանդերձիս ընդ այսմիկ[31] զմեղս ի բաց մերկանամք[32]: Բայց[33] զի[34] [35]վասն աւձին զգեցաք (Համմտ. Ծն. Գ. 21), վասն Քրիստոսի մերկասցուք, Մի՛ տարցուք խնամ[36] հանդերձից[37], զոր վասն [38]դրախտին, կորուսաք[39]: Զի՞նչ տացուք* |227ա| *տրիտուր Տեառն[40] (Համմտ. Սղմ. ՃԺԷ. 12): [41]Մերկացաւ եւ մեր Տէրն: Զի՞նչ մեծ է ծառայի[42] զՏեառն չարչարանս կրել[43]: Մանաւանդ զնոյն[44] ինքն զՏէրն մեք [45]եմք, որ մերկացուցաք (Համմտ. Մտթ. ԻԷ. 28): Զինուորաց[46] է այն յանդգնութիւն. նոքա մերկացուցին եւ բաժանեցին զհանդերձսն (Համմտ. Մտթ. ԻԷ. 35): Զգրեալ[47] զմէնջ[48] զամբաս-*

---

[1] FN *հոսմանէ*
[2] I *իսկ*] *եւ*
[3] DFN *ջրոցն* I *ջրոց*
[4] E *յեղափոխեալ*
[5] C *հիւսիսոյն* E *հիւսիսայնոյն* N *հիւսոյ*
[6] N *շնչաւոր*] C *շնչաւորք* E *կենդանիս* N *կենդանի*
[7] EN *իսկ*] *եւ*
[8] A *լեալ* C *լել* N *լուեալն*
[9] F *զհրամանն*] *զհրանն*
[10] CE *զարանցն* EI + *համարձակութեանն եւ*
[11] C *յաղթութիւն*
[12] E *խնդալից եղեալ*
[13] C *ընկեցել* E + *ի*
[14] D *զվերջին*] *վերջին* E *վերջին*
[15] E *զպատմուճանս*
[16] FN *իւրեանց*] + *եւ*
[17] E *առ*]
[18] E *ձեռն*
[19] E *առին*] F *սառինն*
[20] F *ի*]
[21] E *դիակողոպուտն*
[22] E *յափշտակելով*] + *ի* F + *եւ*
[23] E *հրամայէին*
[24] FN *ասէին*
[25] N *թէ*]
[26] FN *մերկանամք*

[27] E *ընկենումք*] *դնեմք*
[28] E *զապականեալն*] + *ըստ*
[29] E *ցանկութեան* FN *ցանկութեամբ* I *ցանկութեանց*
[30] E *ասէին*
[31] EI *այսմիկ*] *այս* N + *եւ*
[32] E *մերկանամք*] *ընկեսցուք* I *ընկենումք*
[33] C *բայց*]
[34] C *զի*] *զոր*
[35] FN *վասն աւձին*] *յաղագս նախաստեղծին*
[36] IN *խնամս* E + *վասն*
[37] FN *հանդերձիս*
[38] C *դրախտին կորուստաք*] *պատրանաց աւձին սգեսցաք* EI *յանցանացն Ադամայ զգեցաք*
[39] FN *կորուսաք*] + *պատրանաւք օձին*
[40] CEN *զտեառնն*
[41] C *մերկացաւ… տէրն*]
[42] I *ծառայից*
[43] EI *կրել ընդունել*
[44] E *զնոյն*] *զի նոյն*
[45] CFN *եմք որ*]
[46] AC *զինուորաց*
[47] FN *զգրեալ*] + *ի*
[48] FN *մէնջ*

տանուլթիւնն[1] անձամբք[2] ջնջեսցուք[3]: Կսկծոտ[4] է ձմեռսն[5], այլ քաղցր է դրախտն, ցաւագին են սառնամանիքս, այլ հեշտալի է հանգիստն: Վայր մի համբերեսցուք, եւ գոգ զհայրապետին[6] գրգեալ[7] գգուեսցէ[8] զմեզ: Թող միոյ գիշերս[9] զբովանդակ[10] յաւիտեանն[11] փոխանակեսցուք: Մտեսցի ոտն, զի հանապազ[12] ընդ հրեշտակս պարեսցէ: Տրորեսցի[13] ձեռն, զի համարձակութիւն ընկալցի[14] առ Տէրն համբառնալ[15]: Քանի՞[16] ոք[17] ի զինուորակցաց[18] մերոց ի պատերազմի[19] անկան[20]՝ մահկանացու[21] թագաւորին[22] զհաւատն[23] պահելով: Իսկ մեք վասն առ[24] ի[25] ճշմարիտ թագաւորին հաւատոց[26] զկեանս զայս[27] ո՞չ թողուցումք[28] ի բաց: Բա՞զումք զչարագործաց մահ[29] յանձինս[30] կրեցին՝ ըմբռնեալք վասն[31] անիրաւութեանց[32]: Իսկ մեք վասն արդարութեան մահու ո՞չ համբերեսցուք[33]: Մի՛ խոտորեսցուք, ո՛վ[34] զինուորակիցք[35], մի՛[36] տացուք զթիկունս[37] մատնչին: Մարմինք են, մի՛ խնայեսցուք, վասն զի պարտ է ամենայն իրաւք մեռանել՝ մեռցուք, զի կեցցուք: |227բ| «Եղիցի պատարգս[38] մեր առաջի քո (Հմմտ. Հռմ. ԺԲ. 1), Տէ՛ր, եւ ընդունելի եղիցուք[39]՝ որպէս զողջակէզս խոյոց եւ զուարակաց, գեղեցիկ է[40] պատարգն[41], նոր է[42] ողջակէզն[43]՝ ոչ հրով, այլ պարզով[44] եւ սառամանեաւ[45] ողջակիզեալ: Զայս աղաւթականս միմեանց տալով[46] եւ[47] միմիոջ[48] հրամայելով[49], իբրեւ[50] առաջապահ իմն պատերազմի[51], զգիշերն

[1] E ամբաստանութիւն
[2] I անձամբք] մեզէն ի բաց N անձամբ I յանձանց
[3] F ջնջեսցուք] + զյանցանս
[4] EI կսկծոտ] խիստ FN կսկծոյ
[5] E ձմեռս IFN ձմեռն
[6] BC հայրապետին
[7] EFN գրգեալ]
[8] A գրգւեսցէ C գգւեսցէ
[9] E գիշերոյ IN գիշերոյս
[10] E զբովանդակ]
[11] E զյաւիտեանս
[12] N հանապազ] յաւիտեան
[13] C տրորեսցի] տրտմեսցի
[14] E ընկալցի] ունիցի
[15] E ամբառնալ
[16] FN քանիք
[17] FN ոք]
[18] AC զինւորակցաց
[19] E պատերազմունս
[20] C անկել
[21] EI զմահկանացու
[22] E թագաւորաց
[23] C զհաւատ EN հաւատ
[24] EFI առ]
[25] CIF ի]
[26] N հաւատոց] E հաւատոյ
[27] C զայս] զի ոչ
[28] CE թողումք I ընկենուցումք
[29] I մահս
[30] FN յանձինս
[31] EI վասն]
[32] E յանիրաւութիւն I յանիրաւութեան
[33] EI համբերիցեմք
[34] E ով]
[35] AC զինւորակիցք
[36] E մի]
[37] I զթիկունս] + մեր
[38] EF պատարագ
[39] FN եղիցուք] լիցուք F + մեք
[40] EI է] էր
[41] FN պատարագս
[42] EI է] էր
[43] N ողջակէզս
[44] C պարզ
[45] C սառնամանեւ D սառնամանեաւ E սառամբ I սառնամանեաւք
[46] EI տային I տանջանաւք
[47] E եւ]
[48] N մի] մին
[49] E հրամայէին
[50] E իբրեւ] որպէս
[51] I պատերազմի] + կատարել

անցուցանէին՝ տալով[1] առ ընկերակիցն[2] քաջ[3]՝ որպէս[4] խնդային[5] յուսացելովքն[6], ծաղր առնէին[7] [8]զընդդիմամարտիկսն[299]: Բայց[9] մի էին ամենեցուն աղաւթք: Քառասուն մտաւք[10] ի հանդէսս[11]՝ քառասնեքին[12] պսակեալք[13] եղիցուք[14] ի Տէր[15]: Մի՛ ոք պակասեսցի[16] ի թուոցս[17], մի եւ մի ոք: Պատուական[18] է, զոր[19] պահեացն[20] պահովք[21] քառասուն աւուրբն[22] (Հմմտ. Եզ Լ.Դ. 28), ի[23] ձեռն որոյ[24] աւրինադրութիւն[25] եմուտ յաշխարհ[26]: Զքառասուն աւր պահելով[27] (Հմմտ. Գ. Թագ. ԺԹ. 8) Եղիայ[28] խնդրեաց զՏէր եւ[29] պատահեց տեսլեանն: Եւ նոցա աղաւթքն այսպիսի էին[30]: Իսկ միումն[31] ի թուոյն[32] տատանեալ, ի չարեացն անհամբեր[33] եղեալ գնաց, անպատում[34]՝ սուգ[35] սրբոցն[36] թողեալ: Այլ ոչ եթող զնոցա աղաւթսն[37] անկատար[38] լինել Տէրն: Քանզի, զոր[39] զպահպանութիւն վկայիցն հաւատացեալ էր, մաւտ[40] ի կրթութենէ իմեմնէ սթափանաւք, ակն ունէր ապառնեացն՝ պատրաստ առ ի ընդունել ի զաւրականացն փախուց|228ա|եալ զոք եւ ապաւինեալ[41]: Քանզի եւ[42] մերձ գոլ[43] նմա բաղանիք[44], հնարինք իմացեալ եղեն, երագ[45] զաւգնութիւնն[46] յեղաշրջելոցն[47] խոստացեալ: Այսպիսի գտացեալ զճգնութեանն[48] տեղի, յորում պատրաստութիւն[49] մխիթարութեան[50] զլուծումնն առնելոց էր ճգնաւորացն վկայից. այս պայծառագոյնս[51] ցուցանէ զհամբե-

---

[1] CDEN *տալով*] *տանելով* I *տանջանաւք*
[2] BN *ընթերակայիցն*
[3] CFN *քաջ*] *քաջութեամբ*
[4] C *որպէս*]
[5] EI *խնդային*] *խնդրէինն* EI + *եւ*
[6] D *յուսալովն* FN *յուսովքն*
[7] CDEI *առնէին*
[8] E *զընդդիմամարտն*
[9] EI *բայց*] *եւ*
[10] BC *մտաւք*] *մտաք*
[11] E *հանդէսս*] + *ասէին*
[12] DN *քառասնեկին* E + *եւ*
[13] EI *պսակեալ*
[14] EI *եղիցուք*] *լիցուք*
[15] EI *տէր*] *տեառնէ*
[16] I *պակասեսցէ*
[17] A *թւոցս* BDN *թուոյս* C *թւոցն*
[18] AC *պատւական*
[19] F *զոր*] *որ*
[20] BCD *պահեցէրն* I + *Մովսէս*
[21] FN *պահովք*] E *վասն*
[22] C *աւուրբ* EN *օր* FI *աւր*
[23] E *ի*]
[24] EI *յորոյ*
[25] I *աւրինադրութիւն*] *աւրէնսդրութիւն*
[26] EI *յաշխարհս*
[27] EI *պահելով*] *եւ*
[28] E *Եղիայ*] *Հեղիաս* E + *պահեաց խնդրելով ի տեառնէ*
[29] N *եւ*]

[30] I *էին*]
[31] EI *մի ումն*] *միոմն*
[32] AC *թւոյն* EFIN *թուոցն*
[33] FN *անհամբեր*] *ահաբեկ*
[34] AC *անպատում*] *անապատում*
[35] D *սուք*
[36] A *սրբոցն*] *որբոցն*
[37] D *աղօթքն*
[38] I *անկատարս*
[39] F *զոր*] *որում*
[40] I *մաւտ*] + *էր*
[41] EI *ապաւինեալ*] *ապրել*
[42] I *եւ*]
[43] F *գոլով*
[44] EI *բաղանեացն*
[45] EI *երագ*] *արագ*
[46] FN *զաւգնականութիւն*
[47] I *յեղղաշըրջմամբն*
[48] E *ճգնութեաննն*
[49] C *պատրաստութեան*
[50] C *մխիթարութեան*]
[51] I *ամենապայծառագոյն*

րութիւն[1] վկայից: Քանզի ոչ[2] որում ոչ գտանին պիտանիքն[3] համբերող է, [4]այլ որ յաննախանձելի վայելչութիւնսն է եւ յարեացն համբերէ:

7 Իսկ մինչ դեռ նոքա[5] ճգնէին, եւ նա[6] միտ դնէր ելիցն, ետես նորա[7] տեսիլ զաւրութիւն իմն[8] յերկնից իջեալ[9], եւ[10] իբրեւ[11] ի թագաւորէ պարգեւս մեծամեծս[12], զի[13] բաշխէր[14] զաւարականացն[15], եւ այլոցն ամենեցուն բաշխէին[16] զպարգեւսն, բայց զմինն[17] միայն թողին[18] առանց պատուի[19]՝ անարժան համարեալ[20] երկնային[21] պատուոյն[22], որ նոյնժամայն[23] հրաժարեալ[24] իսկ[25] ի վաստակոցն[26] առ ի[27] յընդդէմսն ինքնին[28] ընթացաւ: Ողորմելի[29] տեսութիւն[30] արդարոցն[31]՝ զաւրականն փախուցեալ, [32]ախոեանն գերի վարեալ, Քրիստոսի ոչխարն՝ գազանաբեկ եւ[33] եւս[34] ողորմագին, զի յերկնային[35] կենացն վրիպեաց[36], եւ ոչ յայսմ[37] վայելեաց[38], նոյնժամայն [39]մարմնոյն նորա ընդ մտանելն ի ջերմութենէն[40] քակտեցաւ[41]: Եւ կենդանասէրն[42] անկաւ անաւրինեալ[43] |228բ| ընդունելութեամբ[44]: Իսկ նա[45], իբրեւ ետես զնա խոտորեալ եւ[46] ի[47] բաղանիսն ընթացեալ, զինքն ի յանձուժացելոյն[48] տեղի[49] կարգեաց[50] եւ ընկեցեալ զարկանելիսն՝ ընդ մերկսն զինքն խառ-

---

[1] N *զհամբերութինս*
[2] E *ոչ*] + *եթէ*
[3] EI *պիտոյքն*
[4] B *այլ… է*]
[5] EI *նոքա*] + *զայս*
[6] E *եւ նա*] *բանտապանն*
[7] I *նորա*] *նոր*
[8] I *իմն*]
[9] E *իջեալ*] + *պսակք անթառամ թուով երեսուն եւ ինն*
[10] E *եւ*]
[11] I *իբրեւ*] *որպէս*
[12] EI *մեծամեծս*]
[13] CEI *զի*]
[14] E *բաշխեալ*
[15] EI *զաւրականացն*] *զօրացն*
[16] I *բաշխէին*] *տային*
[17] F *զմինն*] *մի*
[18] EF *թողուին*
[19] AC *պատուի* E *պարգեւի* E + *զայն որ ի բաղանիսն ընթացաւ*
[20] E *համարեալ*] + *էր*
[21] D *երկնային*] *երկնաւոր*
[22] AC *պատուոյն* E *պսակին*
[23] E *նոյնժամայն*] *նոյնիսկ*
[24] I *հրաժարեաց*
[25] C *իսկ*] *անկաւ* B + *առ*
[26] I *վաստակոցն*] + *եւ*

[27] N *առ ի*] I *ի*]
[28] E *ինքեան*
[29] E *ողորմելի*] + *էր*
[30] E *տեսութիւն*] *տեսիլն* FN *տեսիլ* FI + *այնորիկ*
[31] E *արդարոցն*] *այնորիկ* N *արդարոյն*
[32] N *ախոեանն գերի վարեալ*]
[33] E *եւ*]
[34] FN *եւս*]
[35] EI *յերկնային*] *ի յաւիտենից*
[36] F *վրիպեաց* EN *զրկեցաւ*
[37] E *յայս* N + *ոչ*
[38] E *վայելեաց*] + *զի յորժամ դիմեաց ի բաղանիսն*
[39] EI *մարմնոյն նորա*]
[40] E *ջերմութենէն*] + *լուծեալ* I + *լուծաւ*
[41] N *քակեցաւ*
[42] EI *մարմինն* I *կենդանասէրն*] *կենասէրն*
[43] EI *անաւրինեալ*]
[44] EI *ընդունայնութեամբ*] + *ի մահ*
[45] E *նա*] *բանտապանն* I *զնա*]
[46] E *եւ*]
[47] FIN *ի*]
[48] FN *յանձուժելոյն*
[49] E *տեղի*] + *զարթուցեալ զընկերսն ընկեց զհանդերձս իւր ի նոսա եւ ինքն*
[50] E *կարգեաց… զարկանելիսն*]

*նեաց[1]՝ աղաղակելով զնոյն բար-
բառ ընդ սուրբսն, թէ՝ քրիստոնեայ
եմ: Եւ յանկարծութեամբ[2] յեղաչր-
ջութեամբ հիացոյց[3] զայնոսիկ, որ
ընդ նմայն[4] էին, զթիւն ելից [5]եւ[6]
զվասն լուծելոյն[7] տրտմութիւն
ինքեամբ[8] յաւելուածով[9] մխիթա-
րեաց, նմանող եղեալ, որք ի պա-
տերազմունսն ճակատուն[10], որ[11]
յառաջին վահանակցութեանն ան-
կեալ եղեւ[12], նոյն ժամայն լնուլ[13]
զկարգն[14], որպէս զի մի՛ վահա-
նակցութիւնն նոցա կարեալ[15] եղի-
ցի պակասելովն: Այսպիսի[16] իմն[17]
եւ[18] նա արար[19]: Եւ տեսս զերկնային
զսքանչելիսն[20] եւ[21] ծանեալ[22]
զճշմարտութիւնն, ապաւինեցաւ ի
Տէրն[23], թուեցաւ[24] ընդ վկայսն: Զա-
չակերտացն նուագեաց[25]: Գնաց[26]
Յուդաս, եւ փոխանակ նորա ե-
մուտ[27] Մատաթիաս[28]: [29]Նմանող[30]
եղեալ[31] Պաւղոսի, որ երեկն[32] հա-
լածէր[33], այսաւր աւետարանէր[34]: Ի
վերուստ[35] ընկալեալ[36] եւ նա[37]
զկոչումնն[38], ո՛չ ի մարդկանէ[39], ո՛չ
ի ձեռն[40] մարդոյ[41]: Հաւատաց[42] յա-
նուն Տեառն մերոյ[43] Յիսուսի Քրիս-
տոսի. մկրտեցաւ նա[44], ոչ յայլմէ,
այլ յիւրմէ հաւատոցն[45], ոչ ի
ջուր[46], այլ[47] իւրով[48] արեամբն:*

*8 Եւ այսպէս[49]՝ տուընջեան[50]
սկիզբն[51] առեալ՝ մինչ դեռ եւս[52]
չնչով էին[53] ի հուր մատնեցան[54]*
|229ա| *եւ ի հրոյն նշխարք ի գետ*

[1] E *խառնեաց*] *ի լիճն վազեաց*
[2] E *յանկարծութեամբ*] +*եւ*
[3] EI *հիացոյց*] *զարմացոյց*
[4] E *նմայն*] *իւրն*
[5] C *եւս վասն*
[6] E *եւ*] + *զպակն ընկալաւ*
[7] E *լուծանելոյ*
[8] I *ինքեան*
[9] A *յաւելուածով* BDI *յաւելուածովն* C *յաւել-
ուածովն* E *յաւելուածօքն*
[10] E *ճակատու*
[11] E *որ*] *ի*
[12] E *եղեւ*]
[13] E *լնու*
[14] EI *զկարգն*] *զդասն*
[15] BF *կարեալ*] *կորեալ*
[16] E *այսպէս*
[17] EI *իմն*]
[18] E *եւ*]
[19] E *արարեալ*
[20] I *սքանչելիսն*
[21] EI *եւ*]
[22] C *ծանեւ*
[23] BE *տէր*
[24] A *թուեցաւ*
[25] A *նւագեաց* C *նւագեց* E + *զդասս*
[26] EI *գնաց*] *ել*
[27] C *եմուտ*] *մատեւ* DFN *մատեաւ*
[28] C *Մատաթիաս*] N *Մատաթիայ*
[29] I *նմանող եղեալ*] *նմանեաց*
[30] E *նմանեաց*
[31] E *եղեալ*]
[32] E *երէկ*
[33] E *հալածիչ* C + *եւ* I + *էր*
[34] E *աւետարանիչ* I *աւետարանէ*
[35] E *վերուստ*] + *եւ սա*
[36] E *ընկալաւ*
[37] E *եւ նա*]
[38] CDN *կոչումն*
[39] CEFI *մարդկանէ*] + *եւ*
[40] D *ձեռաց*
[41] FN *մարդոյ*] + *ընկալաւ*
[42] FN *զհաւատս* FN + *այլ*
[43] D *մեր*
[44] N *նա*]
[45] AB *հաւատաց*
[46] E *ջուր*] + *միայն*
[47] I *այլեւ*
[48] EI *իւրով*]
[49] D *այսպիսի*
[50] A *տունջեան* C *տունջեն*
[51] C *սկիսբն*
[52] F *եւս*]
[53] EI *էին*] *կային*
[54] E *մատնեցան*] *այրեցան*

ընկեցան, որպէս զի ընդ ամենայն արարածս անցեալ եղիցին[1] [2]*երանելացն*[3] *ճգնութիւնք: Ի վերայ երկրիս*[4] *ճգնեցան, աւդոյն համբերեցին, ի հուր*[5] *մատնեցան, ջուրն զնոսա ընկալաւ: Նոցա է բարբառն՝* «անցաք մեք ընդ հուր եւ ընդ ջուր, եւ հանէր զմեզ ի հանգիստ[6]» (Սղ. ԿԶ·12): *Սոքա են, որ*[7] [8]*ընդ մեր աշխարհս սփռեցան* [9]*իբրեւ*[10] *աշտարակք*[11]՝ *ոմանք ստեպ ստեպ* [12]*զգուշութիւն առ ի յանդիմանցուցացն արձակմանէն*[13] *տալով, ոչ*[14] *ի միում*[15] *տեղւոջ*[16] *զինքեանս արգելեալս*[17]*, այլ*[18] *բազում տեղիս, ահա իբրեւ*[19] *հիւր*[20] *ընկալեալք*[21] *եղեն եւ բազում*[22] *գաւառս զարդարեցին*[23]*: Եւ չքնաղն իսկ*[24]՝ *ոչ միմի*[25] *բաժանեալք*[26] *ի կարակտեալսն*[27] *հասանեն, այլ, խառնեալք*[28] *ընդ*[29] *միմեանս, իբրեւ*[30] *միաւորութեամբ*[31] *պարեն: Ո՛վ սքանչելեացն: Ոչ նուաղին*[32] [33]*ի թուոյն*[34] *եւ ոչ յաւելուած*[35] *ընդունելով*[36]*: Եթէ զմի*[37] *ի նոցանէ*[38] *ուրոչեսցես*[39]*, յիւրեանց*[40] *թուոյն*[41] [42]*ոչ ելանեն*[43] *եւ եթէ*[44] *ի մի տեղի*[45] *ժողովեսցես*[46]*, եւ*[47] *այսպէս*[48] *քառասունք մնասցեն*[49]՝ *ըստ հրոյն ընութեան: Քանզի եւ* [50]*այն իսկ առ լեցուեալն*[51] *փոխի*[52] *եւ բովանդակն մնա առ ուրուղին, եւ քառասունքն ամենեքին*[53] *են*[54] *ի միասին, եւ ամենեքին են*[55] *առ իւրաքանչիւր ումեք: Եւ*[56] *աննախանձ*

[1] F *եղիցի*
[2] FN *երանելեացն ճգնութիւնք*] *ճգնաւորացն հանդէսք*
[3] EI *երանելեացն*] *սրբոցն*
[4] IN *երկրի*
[5] EI *ի հուր*] *հրոյ*
[6] AEI *հանգիստ*] + *քո*
[7] C *որք*
[8] I *ընդ մեր*] *զմեր*
[9] N *իբրեւ... եղեն*] *ի բազում տեղիս ընկալեալ եղեն*
[10] F *իբրեւ*] *որպէս*
[11] F *գաշտարակ*
[12] E *զգուշութիւն առ ի*]
[13] CE *յարձակմանէն*
[14] E *ոչ*]
[15] E *միում*] *միւսում*
[16] ACE *տեղոջ*
[17] I *արգելեալք*
[18] F *այլ*] + *ի*
[19] E *իբրեւ*] *որպէս*
[20] EI *հիւրք*
[21] C *ընկալեալք*] *ընկալք* I *ընկալեալ*
[22] N *զբազում*
[23] D *զարդարեց*
[24] I *իսկ*] + *արարին*
[25] E *մի մի*] *միով*
[26] I *բաժանեալք*] *ժամանեալ*
[27] F *կարաւտեալսն*] *միմեանս*
[28] D *խառնեալ*
[29] I *ընդ*] *ի*
[30] I *իբրեւ*] *եւ*
[31] I *միաւորութեամբ*] *միաբանութեամբ*
[32] ACE *նուաղին* I *պակասին*
[33] N *ի... թուոյն*]
[34] AC *թուոյն* EF *թուոցն*
[35] AC *յաւելուած*
[36] EFI *ընդունին*
[37] F *զմի*] + *մի*
[38] E *նոցանէ*] *սոցանէ*
[39] E *որոշես* E + *ի*
[40] EI *յիւրեանց*]
[41] E *թուոյն*] AC *թուոյն*
[42] E *ոչ ելանեն*] N *ոչ... չնորհն*]
[43] E *ելանեն*] + *այլ խառնեալք կան ընդ միմեանս*
[44] I *եթէ*] + *այսպէս*
[45] EI *տեղի*] *վայր*
[46] C *ժողովեսցին* I *ժողովես* E + *սակայն*
[47] I *եւ*]
[48] E *այսպէս*] *այնպէս*
[49] EI *մնան*
[50] I *այն իսկ*] *այս*
[51] F *լուցեալսն* I *լուծեալսն*
[52] I *փոխի*] *լինի*
[53] D *ամենեքեան*
[54] I *են*] D *էին*
[55] DE *են*] I *լինին*
[56] I *եւ*]

ձելի բարերարութիւնն[1]*, անծախելի չնորհն*[2]*: |229բ| Պատրաստական աւգնութիւնք*[3] *քրիստոնէից,* [4]*ժողով վկայից, գունդ*[5] *յաղթեան*[6] [7]*նշանակի*[8]*, դաս*[9] *փառաբանողաց:* [10]*Որչա՞փ ինչ արդեաւք*[11] *աշխատէիր*[12]*, զի մի ոք գտցես, որ վասն քո թախանձեցուցանէ*[13] *զՏէր*[14]*:* [15]*Իսկ այժմ քառասունք են, որ* [16]*միաբան հանեն զաւրհնութիւնն*[17]*, թէ*[18] *ուր երկու կամ երեք ժողովեալ*[19] *են յանուն Տեառն, անդ է ի*[20] *մէջի*[21] *նոցա*[22] *(Մտթ. Ժ�ը. 20): Իսկ ուր քառասունք են, ո՞*[23] *երկուասցի*[24] *յԱստուծոյ գալստեննէն*[25]*: Որ*[26] *նեղեալ*[27] *է՝ ի քառասունն ապաւինի*[28]*,* [29]*որ ուրախանայն*[30]*՝ առ նոսա*[31] [32]*ընթացեալ*[33] *անկանի*[34]*: Մին՝ զի*[35] *լուծումն*[36] *գտցէ*[37] *դժնդակութեանցն*[38]*, իսկ միւսն՝ զի պահեալ եղիցին*[39] *նմա պիտանացուքն*[40]*: Աստ՝ կին բարեպաշտ*[41] *վասն որդւոյ*[42] *աղաւթելով*[43] *հասանէ*[44]*, յուղի երթեալ*[45] *զառնն դարձ խնդրէ*[46]*, հիւանդացելոյն*[47]*՝ զփրկութիւն*[48]*: Ընդ վկայից*[49] *եղիցին*[50] *խնդրուածք*[51] *ձեր: Երիտասարդք պատանեացն*[52] *նմանողք եղիցին, հարք*[53] *այսպիսի*[54] *որդւոց*[55] *հարք լինել աղաւթեացն, մարք*[300] *զբարւոյն*[56] *մաւրն պատմութիւն ուսցին: Մայր միոյ ուրումն երանելեացն յայնցանէ՝*

[1] ACD *բարերարութեանն* I *բարութեամբ*
[2] F *չնորհք* I *չնորհաւք*
[3] CN *աւգնութիւնք*] *աւգնականութիւնք* F *օգնականութիւն* I *աւգնական*
[4] C *ժողով վկայից*]
[5] EI *գունդք* I + *սրբոց*
[6] CEFIN *յաղթութեան*
[7] N *նշանակի... զտէր*]
[8] I *նշանակիչք* I + *եւ*
[9] CEI *դասք*
[10] I *որչափ ինչ արդեաւք*] *եթէ*
[11] C *արդօք*
[12] I *աշխատիցիս* I + *եւ*
[13] C *թաղանձեցուցանէ* E *թախանձեցուսցէ* F *աղաչեսցէ* I *մաղթեսցէ* I + *առ*
[14] C *զտէրն*
[15] N *իսկ... գալստենէն*]
[16] I *միաբան հանեն*] *միայն են*
[17] I *յաւրհնութիւնս*
[18] EF *թէ*] I *զի*
[19] I *ժողովին* ACD + *ի մի վայր*
[20] EI *ի*] *իմ*
[21] CEF *միջի*] *մէջ*
[22] E *նոցա*] + *տէր* I + *ասէ տէր*
[23] I *ո*] *ով ոք*
[24] A *յերկւասցի* I + *յաւգնութենէն*
[25] I *գալստենէն*]
[26] C *որ*] *ո*
[27] C *նեղելի*
[28] EFIN *ապաւինեսցի*
[29] N *որ... ձեր*]
[30] C *ուրախանայն*] *ուրախն է* I *ուրախանայ*
[31] I *նոսա*] *սոցա ապաւինեսցի*
[32] I *ընթացեալ... անկանի*]
[33] E *ընթասցի*
[34] E *անկանի*]
[35] EI *զի*]
[36] E *զլուծումն*
[37] E *գացէ*] *խնդրեսցէ*
[38] B *դժընդակութեանցն* EI *դժնդակութեան* I + *խնդրեսցէ*
[39] C *եղիցի*
[40] E *պիտանիքն* I *լաւագոյնքն*
[41] F *բարեպաշտաւն*
[42] A *որդոյ* C *որդո* I + *իւրոյ*
[43] E *աղաւթելով*] + *եւ զառն հիւանդացելոյ*
[44] I *հասանէ*] ACE + *ի*
[45] I *երթեալ*] *անկեալ*
[46] I *խնդրեսցէ* EI *աղօթք*
[47] E *ի... հիւանդացելոյն*] I *հիւանդացելոցն* I + *հասուցանեն*
[48] E *փրկութեան* F *փրկութիւն*
[49] I *վկայսն*
[50] E *եղիցի*
[51] A *խնդրւածք*
[52] E *պատանեկացս* N *պատանեկացն* I *հասակակցացն*
[53] CEN *հարք*
[54] E *այսպիսեաց* F *այնպիսի* N *այնպիսեաց*
[55] E *որդւոց*] ACN *որդոց*
[56] AC *զբարոյն* E *զբարւոք*

տեսեալ [1]զայլսն [2]ահա ի պարզոյ վախճանեալս, իսկ զիւրն[3] զի ղեռեւս ոգւով[4] [5]կայր յուժոյ եւ առ[6] ի [7]չարութեանցն համբերութենէ թողեալ զնա դահճացն, իբր թէ կարող լինել նմա այլ ինչ խորհել, [8]ինքն իւրով[9] ճեռաւքն առեալ՝ եդ ի[10] սայլին, յորոյ վերայ եւ այլքն էին կուտեալք |230ա| եւ ի հուրն տանէին, արդարեւ վկայի մայր: Քանզի ոչ արճակեաց անարգ արտասուր, ոչ բարբառեցաւ ինչ նուաղ[11] եւ անարժան ժամանակին, այլ երթ, ասէ, [12]ո՛վ որդեակ, զբարւոք[13] ճանապարհդ[14] ընդ հասակակիցսդ[15] քո եւ ընդ վրանակիցս[16], մի՛ մնար ի դասուէդ[17], մի՛ երկրորդ յայլոցդ[18] յակն անկանիս[19] Տեառն[20]: Արդարեւ[21] բարի արմատոյ[22] բարի չառաւեղ: [23]Եւ ցոյց արի մայրն, զի հրամանաւ բարեպաշտութեանն սնոյց զնա, մանաւանդ առաւել, քան եթէ կաթամբ: Եւ որ [24]այսպէս[25] անաւ, այսպէս, յուղարկեցաւ ի բարեպաշտ մաւրէն, իսկ մատնիչն զնաց ամաւթալից: Քանզի զամենայն արարածս [26]չարժեալ[27] ի վերայ նոցա[28], զամենայն եգիտ յաղթահարեալ[29] յարանցն առաքինութենէ[30], զգիչերն զժընդակ աւդով[31], զգաւառն[32] ճմեռնայինն[33], զամին[34] ժամանակ[35], զմարմնոցն[36] մերկութիւն[37]: Ո՛վ սուրբ դաս, ո՛վ ժողով [38]նուիրեալ[39], ո՛վ վահանակցութիւն անքակ, ո՛վ միահաւան պահապանք[40] ազգի մարդ-

[1] N *զայլսն... արարածս*] *զորդին ընկեցեալ եւ կայր կենդանի եւ նա առեալ եդ ի վերայ սայլին՝ երթ ասէ որդեակ զբարւոք ճանապարհդ ընդ հասակակիցսդ քո առ տէր*
[2] E *ահա ի պարզոյ*]
[3] C *իւրն*
[4] AC *ոգով* E *յոգւոջ*
[5] E *կայր յուժոյ*]
[6] E *առ*]
[7] E *չարեաց համբերութենէն*
[8] E *ինքն... ժամանակին*] *եւ մօրն տեսեալ զորդի իւր թէ անդ մնաց եւ զայլ սուրբսն տանէին ի հուր ընկենուլ ցայնժամ ոյժ առեալ առնացի բարձեալ զորդի իւր ի վերա ուսոց իւրոց երթայր զհետ սայլիցն եւ մինչ մանուկն Մելիտոն ի վերա ուսոյ մօրն էր եհան գհոգին եւ տարեալ մօրն եդ ի վերայ սայլին ուր զայլ սուրբն եդեալ ի հուրն տանէին ով ոք այժմ ի մարց արասցէ այնպէս արդարեւ վկայի մայր քանզի ոչ արճակեաց անարգ արտասուս ոչ նուազագոյնս ինչ եւ արժանս բարբառեցաւ*
[9] C *իւրովք*
[10] C *ի*] + *վերա*
[11] AC *նւաղ*
[12] AN *ով որդեակ*]
[13] BCF *զբարոք*
[14] E *ճանապարհն*
[15] E *հասակակիցսն* DF *հասակակիցս*
[16] E *վրանակիցս*] *խորանակիցս*
[17] AC *դասւէդ*
[18] D *այլոցդ*
[19] F *անկանիր*
[20] F *տեառնն*] *աստուծոյ*
[21] E *արդարեւ*] + *ի*
[22] E *արմատոց*
[23] E *եցոյց արի*] *երեւեցոյց բարի*
[24] N *այսպէս... արարածս*]
[25] F *այսպէս*] *նոյնպէս*
[26] N *չարժեալ... մերկութիւն*]
[27] F *չարժեաց*
[28] F *նոցա*] + *եւ*
[29] E *յաղթահարել*] *արհամարհել*
[30] E *առաքինութենէն*
[31] E *օդովն*
[32] E *գգաւառն*]
[33] E *գճմեռն*
[34] CD *զամին*] *զամենայն* E *ցրտագին*
[35] E *ժամանակ*] + *դառնաչունչ*
[36] B *զմարմնոյն*
[37] E *մերկութիւն*] *երանելեացն զդէքսին եւ զդատաւորին ի սատանայէ մոմռալն*
[38] N *նուիրեալ... գործակիցք*]
[39] A *նւիրեալ* C *նւիրել* E *նուիրական*
[40] D *պահապան*

կան, բարի կցորդ[1] *ոգւոց*[2]*, աղերսանաց գործակիցք, հրեշտակք զաւրաւորք*[3]*, աստեղք տիեզերաց*[4]*, ծաղիկք*[5] *եկեղեցւոյ*[6]*: *[7]*Զձեզ ոչ երկիր ծածկեաց, այլ երկիրն ընկալաւ, բացան ձեզ դրախտին*[8] *դրունք: Արժանի տեսակ*[9] *հրեշտակացն*[10] *գնդի*[11]*, արժանի*[12] [13]*հայրապետաց, մարգարէից, արդարոց*[14]*, |230բ| *[15]*արք*[16] *նմին ծաղկի երիտասարդութեան, կենացս*[17] *եղեալք*[18]*, զոր*[19] *արհամարհիցէք*[20]*, քան զծնողս եւ քան զՈրդիս զՏէրն սիրեցեալ*[21]*: Ի նմին իսկ հասակի կենաց զերիտասարդութիւն ունելով, արհամարհելով զառժամանակեայ զկեանս*[22]*, զի փառաւորեսցեն*[23] *զԱստուած անդամաւք*[24] *իւրեանց* «տեսիլ եղեալ աշխարհի եւ հրեշտակաց[25], եւ մարդկան» (Ը. Կդ. Ի. 9)՝ *զգլորեալն*[26] *կանգնեցին, զբեկեալն*[27] *հաստատեցին*[28]*, զբարեպաշտիցն ցանկութիւն*[29] *կրկնեցին*[30]*: Սպասաւորս*[31] *բարեպաշտութեանն*[32] *ամենեքեան*[33] *կանգնեցին նշան*[34] *յաղթութեան* [35]*մխովն*[36] *յուսով եւ փառացն պսակաւ զարդարեցան ի Քրիստոս Յիսուս, ի*[37] *Տէր մեր*[38]*, որում*[39] *փառք,* [40]*իշխանութիւն*[41] [42]*միշտ* [43]*եւ յաւիտեանս*[301]*. ամէն*[44]*:*

[1] E *կցորդք*
[2] AC *ոգոց*
[3] E *զաւրաւորք*] *զօրելի*
[4] N *տիեզերաց*]
[5] D *ծաղիկ*
[6] AC *եկեղեցո*
[7] N *զձեզ... դրունք*]
[8] E *դրախտին*] *երկնից*
[9] N *տեսակք*
[10] CE *հրեշտակաց*
[11] C *գնդին*
[12] BD *արժանիք* E *սիրելիք*
[13] E *հայրապետացն մարգարէիցն*
[14] N *արդարոց*] *եւ ժառանգողք երկնից արքայութեանն*
[15] N *արք... զարդարեցան*]
[16] EF *արք*] *որք* EF + *ի*
[17] E *կենացս*] *զկեանս*
[18] E *եղեալք* D *եղեալ* F *նեղեալք*
[19] E *զոր*] F *զորս*
[20] E *արհամարհեցին*
[21] E *սիրեցին*
[22] C *կենս*
[23] B *փառաւորեսցին*
[24] BC *անդամովք*
[25] C *եւ հրեշտակաց*
[26] E *զգլորեալսն*
[27] E *զբեկանեալսն*
[28] E *հաստատեցին*] *բժշկեցին*
[29] E *ցանկութիւն*] *զսրբութիւնսն* F *ցանկութիւնսն*
[30] C *կրկնեցին*] *կանգնեցին* CE + *ի*
[31] E *սպասաւոր*
[32] E *բարեպաշտութիւն*
[33] CD *ամենիքեան* E *ամենեքին*
[34] E *գնչան*
[35] E *մխովն... զարդարեցան*]
[36] C *մխովն*] *մի*
[37] N *ի*]
[38] E *մեր*] + *ընդ*
[39] E *որում*] + *հօր միանգամայն եւ սուրբ հոգւոյն վայել են*
[40] N *իշխանութիւն... եւ*]
[41] ADE *իշխանութիւն*] + *եւ պատիւ այժմ եւ*
[42] C *միշտ... ամէն*]
[43] E *եւ յաւիտեանս*] D+ *յաւիտէ* F+ *յաւիտենից*
[44] ADEN *ամէն*]

Լ. [1]Ի ԳՈՐԴԻՈՍ ՎԿԱՅՆ[302]

1 *Աւրէնք են բնութեան մեղուաց ոչ ի բաց ամբառնալ ի մեղուանոցացն*[2] *նախ*[3], *թէ*[4] *ոչ թագաւորն նոցա թռչման առաջնորդեսցէ*[5]*: Արդ, զի զժողովուրդս Տեառն տեսի այժմ առաջին յերկնային ծաղիկս*[6]*՝ առ վկայս, արտաքս եկեալ խնդրեն*[7] *զառաջնորդն: Ո՞ չարժեաց զբազումս*[8] *զայս*[9] *կարգս, ո՞ ձմեռնային տխրութիւնսն*[10] *ի գարնանային հրճուանս*[11] *փոփոխեաց:* |231ա| *Քանզի այժմ նախ ժողովուրդս, որպէս ի մեղունոցաց*[12] *ոմանց, ի քաղաքէս*[13] *արտաքոյ*[14] *դիմեալ, զառաջի*[15] *քաղաքիս*[16] *զարդ զպարկեշտս զայս եւ զամենագեղեցիկ վկայիցս ասպարէզ*[17] *ամենայն բազմութեամբ հասեալ կալան: Արդ, վասն զի եւ զմեզ յուրացեալ էած սքանչելի վկայս՝ մոռացուցանելով զտկարութիւնն, եկայք եւ մեք ըստ զաւրութեանն ձայնին*[18], *որպէս իւիք ծաղկաւք*[19], *զառնս գործս*[20] *շուրջ հնչեսցուք սուրբս առնելով եւ մերձաւորաց միանգամայն շնորհելով:* «Քանզի գովեցելոյ արդարոյ՝ ուրախանան ժողովուրդք» (Հմմտ. Առակ ԻԹ. *2*), *իմաստունն մեզ ասաց Սողոմոն*[21]*: Եւ սակայն տարակուսէի ես ըստինքեան՝ զինչ արդեաւք*[22] *լինի առակողին առակս: Արդեաւք ճարտասանի*[23] *ուրուք եւ կամ* [24]*բանագրի*[303] *դժնէի յարմարելով զբանն առ ի լսողացն հիացումն՝ ճայթմամբ իւիք պարկեշտացուցանելով, խոնարհեցուցեալ*[25] *զլսելիս՝ ուրախ լինին ժողովուրդք զգիտ իմաստիցն եւ զգիրսն եւ զբանիցն առաքելականս*[26] *եւ առ ի յարմարութիւն խնդութեամբ ընկալեալք: Եթէ զայսոսիկ ոչ ասաց երբէք ուրէք* [27]*եւ ոչ այսպիսեաւ*[28] *տեսակաւ բանից վարեցաւ, եւ ոչ արդեաւք*[29] *յորդորէր զմեզ տաւնաբար առաքել*[30] *ի գովութիւնս երանելեացն, որ զհաւաս*|231բ|*ա-*

---

[1] C *Նորին ի Գորդիոս* D *Նորին սրբոյն Բասլի եպիսկոպոսի ի Գորդոս վկայն* E *Նորին սրբոյ Բարսեղի եպիսկոպոսի ի Գորդիոս վկայի*
[2] AC *մեղւանոցացն* DE *մեղուաց*
[3] C *նախ*] *քան*
[4] ACD *թէ*]
[5] A *առաջնորդ է* C *առաջնորդեսցես*
[6] C *ծաղիկն*
[7] BCE *խնդրեմ*
[8] C *զբազում*
[9] C *զայս*] *արանց*
[10] C *տխրութիւնսն*] *տրտմութիւնս*
[11] AC *հրճւանս* D *կրճուանս*
[12] AC *մեղւանոցաց*
[13] C *քաղաքէն* E *քաղաքէ*
[14] CD *արտաքս*
[15] C *զառաջին*
[16] D *քաղաքիս*
[17] E *ասպարէզս*

[18] C *ձայնի*
[19] B *ծաղկովք*
[20] C *զգործ*
[21] A *Սողոմովն* B *Սողովմովն* D *Սողոմօն*
[22] C *արդաւք*
[23] C *ճարտարասանի*
[24] E *բնագրի*] *բանաւորի*
[25] C *խոնարհեցուցանելով*
[26] C *առաքելականս*] *առակս*
[27] D *եւ ոչ*]
[28] C *այսպիսեւ*
[29] C *արդօք*
[30] D *առաքեալ*

րական[304] *բառս*[1] *եւ զճայնի անպատրաստուԹիւն ամենայն ուրեք նախապատուէ*[2]*: Իսկ զի՞նչ է, որ*[3] *ասեն, ԹԷ ուրախանան ժողովուրդք, զուրախուԹիւնն հոգեւոր միայն յիշատակացն*[4] *արդարոց*[5] *ուղղելով՝ ի նախանձ եւ ի մանուԹիւն բարեացն, յորմէ լսեն՝ ածելք լինին: Քանզի բարւոք*[6] *քաղաքավարուԹեան*[7] *արանց պատմուԹիւն, որպէս լոյս ինչ ապրեցելոցն առ կենցաղոյս ճանապարհ առնէ: Յաղագս որոյ միանգամայն*[8] *լսեմք զպատմուԹիւն Հոգւոյն*[9] *զՄովսէսեան*[10] *կենացն եւ վաղվաղակի ի մեզ նախանձ ի ներքս մտանէ առաքինուԹեան առնն եւ մաւտաւոր աւրինակաւն նախանձելի իւրաքանչիւր ումեք երանելին երեւի: Վասն զի այլոց մարդկան ի բանից աճեցմանէ*[11] *հաստատեալ լինի գովուԹիւն, իսկ արդարոցն բաւական է գործեցելոցն ի նոցանէ ճշմարտուԹիւն՝ առ ի ցուցանել նոցա զառաւելուԹիւն առաքինուԹեանն: Որպէս ԹԷ՝ յորժամ պատմիմք*[12] *զկեանս գործողացն*[13] *բարեպաշտուԹիւն*[14]*, փառաւորեմք*[15] *նախ առաջին զՏէրն ի ձեռն ծառայիցն*[16]*, գովեմք եւ զարդարան վկայուԹեամբքն, զորս գիտեմք, ուրախ առնեմք եւ զժողովուրդս ի ձեռն*[17] *լսելուԹեան բանիցն*[18]*: Վասն զի յորդորումն ի յողջախոհուԹիւն՝ վարք*[19] *Յովսեփայ եւ առ արուԹիւնսն՝ կոչումն Սամփ-*|232ա|*սոնի*[20] *պատմուԹիւնն:*

2 *Արդ, ոչ գիտէ զգովուԹեանցն աւրէնս աստուածային վարդապետարանն, այլ զվկայուԹիւն գործոցն գովուԹիւն համարի, որպէս եւ սրբոցն բաւական է առ ի գովուԹիւն եւ յաւժարացելոցն յառաքինուԹիւն ինքնաբաւ*[21] *լեալ յաւգտակարսն*[22]*: Քանզի գովուԹեան աւրէնք զգաւառ քննել եւ զազգ խուզել, եւ զհրահանգսն պատմել, իսկ մեր աւրէնք, զգրացեացն լսելով բանս*[23]*, առանձինն իւրաքանչիւր ուրուք զվկայուԹիւնն լնու: Վասն զի զի՞նչ ես*[24] *յայնոսիկ*[25] *պարկեշտագոյն, եԹէ քաղաքս յառաջ դժնդակս*[26] *եւ մեծամեծս նահատակուԹիւնս բերելով՝ պայծառ ընդդէմ պատերազ-*

[1] BD *զբառս* C *զբանս*
[2] A *նախապատուէ*
[3] C *զոր*
[4] C *յիշատակացն*
[5] C *արդարոց*] + *միայն*
[6] C *բարիոք*
[7] CE *քաղաքավարուԹիւն*
[8] C *միանգամայն*] *միայն*
[9] AE *Հոգոյն*
[10] C *զՄուսիեն* E *զՄովսիսեան*
[11] C *աճմանէ*
[12] ABD *պատմիմք*] *պատրաստիցեմք*
[13] C *գործողացն*] + *եւ*
[14] C *զբարեպաշտուԹիւն*
[15] E *նախ առաջին*]
[16] E *ծառայիցն*] + *նախ առաջին*
[17] E *ձեռն*] *ձեզ*
[18] C *բանիցն*] *բարիցն*
[19] C *վարքն*
[20] AB *Սամփսովնի* CD *Սամսոնի*
[21] B *լիեալ*
[22] C *յաւքտակարսն*
[23] D *զբանս*
[24] E *ես*] *են*
[25] C *յայնոսիկ*] *յայսոսիկ*
[26] D *դժընդակս*

մողացն հաստատեաց յաղթու-
թիւնս: Եւ զի՞նչ եթէ դիրս բարե-
ժամանակս[305] *ունի*[1]*, որպէս թէ առ*
ձմեռն գոլ եւ[2] *ամառն պատեհա-*
գոյն: Թէ եւ այսոցիկ[3] *արանց*[4] *իցէ*
քաջաբերութիւն[5] *եւ պաճարս*[6]
բուծանէ բաւականաբար, զի՞նչ
ինձ յայսցանէ[7] *աւգուտ: Այլ եւ*
զձիոցն[8] *երեամակս ընդ արեգա-*
կամբ զաւրաւորս, եւ զի՞նչ զմեզ
կարէ այս ի մարդկային առաքի-
նութիւնս լաւագոյնս առնել: Եթէ
եւ զդրացւոյն[9] *սահմանս*[10] *գլխա-*
ւորս[11] *պատմելով իբրու թէ ի վե-*
րոյ, քան զամպս իցեն եւ բազում
աւդոյ[12] *ի վերայ կացին, զմեզ խա-*
բեմք իբրու թէ արանց ի ձեռն
այս|232բ|ոցիկ լցուցանեմք զգո-
վութիւնն: Ամենեցուն է ծիծա-
ղել[13]*, բոլոր աշխարհի յարդարոցն*
երեւեալ, մեզ փոքր ինչ անպա-
տուեալ[14] *լցեալ լինի*[15] *նոցա գո-*
վութիւնն: Արդ, բաւական լիցի
յիշատակն[16] *առ ի յաւգուտ*
մչտնջենաւորս: Զի եւ ոչ նոցա
պետք են յաւելուածոց[17] *ի հաճու-*
թիւնն, այլ մեք, որ ի կենցա-
ղումս[18] *եմք, հարկաւոր է յիչա-*
տակն յաղագս նմանութեանն:
Քանզի զաւրինակ[19] *հրոյ ըստին-*
քեան զհետ երթալ լուսաւորել[20]
եւ անոյշ[21] *իւղոյ բուրել զհոտս,*
սոյնպէս եւ բարեաց գործոց հար-
կաւորաբար զկնի գայ աւգտա-
կարն: Այլ սակայն եւ այս ոչ է
փոքր՝ հաւաստեաւ հանդիպեալ[22]
ճշմարտութեանն յայնմ ժամու:
Զի աղաւտաբար իմն համբաւ առ
մեզ տուաւ[23]*՝ ի նահատակու-*
թեանցն քաջ արուեստիւնս առնս
ողջ պահեցեալ է: Եւ զիարդ
թուի[24]*՝ առ*[25] *մեզ կենդանագրաց*
նմանեցուցանել: Զի եւ նոքա,
յորժամ ի պատկերացն փոփո-
խեալ[26] *գրեն*[27] *զկերպարանն, բա-*
զում անգամ, որպէս ի դէպ է[28]*, ի*
սկզբան տպացն ի բաց նուազեն[29]*,*
եւ զմեզ՝ այսր տեսութեան ի-
րացս[30] *ի բաց մնացելոցս*[31]*, վտանգ*
ոչ սակաւ զճշմարտութիւնն աղա-
ցուցանել: Այլ վասն զի եհաս աւր՝
զյիշատակ բերելով զվկայիս, յայտ-
նապէս յաղագս Քրիստոսի վկա-

[1] B *ունի*] *առնի*
[2] C *եւ*] + *առ*
[3] CDE *այսոցիկ*] *այսոքիկ*
[4] C *արանց*] *անանց*
[5] C *քաջաբերութիւնք*
[6] C *պաճարս*] *պատճառս*
[7] E *յայսցանէ*] *յայնցանէ*
[8] C *ձիոցն*
[9] AD *զդրացոյն* C *զդրացո*
[10] C *սահման*
[11] BCDE *գլխաւորս*
[12] E *օդոց*
[13] C *ծիծաղելի*
[14] A *անպատւեալ* C *անպատւել*
[15] D *լինիցի*
[16] C *յիչատակս*
[17] A *յաւելուածոց*
[18] ADE *կենցաղում*
[19] D *զաւրինակ*] *զոր օրինակ*
[20] C *լուսոորելն*
[21] E *անուշ*
[22] E *հանդիպել*
[23] A *տուաւ*
[24] AC *թւի*
[25] AC *առ*]
[26] E *փոփոխել*
[27] C *գրեն*] *գիտեն*
[28] D *է*] *էր*
[29] AC *նւազեն*
[30] C *իրացն*
[31] E *մնացելոց*

*յուԹեամբքն նահատակեցելոյ[1], ասեմք որ|233ա|քան գիտեմք: Սա անկեցաւ[2] ի քաղաքէս յայսմանէ, ուստի եւ առաւել գսա սիրեմք, վասն զի ընտանի մեր զարդ է: Զի զոր աւրինակ քաջապատուղք[3] տնկոցն[4], զորս[5] սնուցանեն զպտուղսն ընտանի մերձ դնեն, սոյնպէս եւ[6] ի միջոյ մերմէ ի վեր ընԹացեալ, եւ յերկնագոյն[7] բարձրութիւն փառացն վերացեալ, որ երբեմն[8] սնոյց յիւրմէ բարեպաշտուԹեննէ, պտղոյն[9] վայելս[10] չնորհեաց: Քանզի գեղեցիկք եւ այլոց սահմանաց պտուղք եւ յորժամ ախորժելիք իցեն եւ կերակրողք[11], այլ առաւել եւս հեչտագոյնք քան զաւտարսն մերքն եւ գաւառայինքն՝ առ ի վայելել[12] եւս[13] եւ գեղեցկազարդութիւն իմն[14] մեզ ի ձեռն ընտանուԹեանն պարգեւեն: Ընտրեալ [15]սա ի գինուորուԹիւն[16], երեւեալ իբրեւ հարիւր գինուորաց[17] գիշխանութիւն հաւատացեալ լինէր, ե՛ւ մարմնոյ զաւրութեամբ, ե՛ւ հոգւոյն[18] արուԹեամբ գինուորական[19] [20]ընտրուԹեամբ վայելչանայր: Իսկ իբրեւ, որ յայնժամ[21] զգոռոզն գղառնն եւ զանընդեղ անճինն մինչեւ ի պատերազմ եկեղեցւոյ[22] երկրեաց, եւ ամբարձ ձեռն[23] աստուածամարտն ընդդէմ բարեպաշտուԹեան[24], քարոզութիւն էր ամենայն ուրեք եւ գիր տարածեալ յամենայն հրապարակս, եւ ամենայն տեղին[25] [26]նչան, |233բ| որ ոչ երկիր պագանել Քրիստոսի կամ մահ գոլ զտոյժս երկրպագուացն[27], եւ հրաման ի ներքոյ խոնարհել կռոց[28] զամենեսեան, ե՛ւ քարանց, ե՛ւ փայտից դրաւչելոց յարուեստից[29]՝ կերպարանեալս Աստուածս[30] կարծեցեալս[31], եւ ոչ հաւանեցելոցն վտանգս ամբոխէր: Եւ խռովութիւն յամենայն քաղաքիս, եւ գերութիւն բարեպաշտացն[32]. ինչք յափշտակեալք լինէին, վիրաւք քրիստոսասիրացն մարմինք[33] գգեալք, կանայք ձգեալք ընդ մէջ քաղաքիս, ո՛չ մանկու-

[1] C նահատակեցելոցն D նահատակեցելւոյ
[2] BD անկեցաւ] տնկեցաւ
[3] C քաջապատուղք] քաջահմուտք
[4] A տնկացն
[5] D զոր
[6] C եւ] + սա
[7] A երկնայգոյն C յերկնաին
[8] C երբեմն] երեքն C + եւ
[9] C պտղոցն
[10] C զվաելսն
[11] A կերակրովք E կերակրօղք
[12] C վայելսն
[13] C եւս] եւ
[14] C իմն] + ի
[15] ACD սա ի] ասի
[16] AC գինուրութիւն
[17] AC գինուրաց
[18] A հոգոյն
[19] AC գինուրական
[20] E ընտրութեան վայելչանայ
[21] E յայնժամ] յորժամ
[22] A եկեղեցո
[23] C ձեռնն
[24] CD բարեպաշտութեաննն
[25] C տեղիսն E տեղիս
[26] CE նչան որ] նչանօրս D նչանաւոր
[27] AC երկրպագուացն
[28] E կռոցն
[29] A յարւեստից C յարւեստէ E յարուեստէ
[30] A աստուածս] աստ եւ ածս
[31] C կարծեցել
[32] AC բարեպաշտից
[33] C մարմինքն

թիւն ողորմելի, ո՛չ ծերութիւն պատկառելի, այլ որք ոչն ինչ անիրաւ էին՝ զչարագործացն համբերէին, նեղեալք լինէին կապարանքն, ամայի էին բարեկիցք[1] տունք եւ անապատք[2]՝ լցեալ փախստականաւքն, մեղադրութիւն էր, որ[3] զայսն կրէին՝ բարեպաշտութիւնն[4], եւ հայր մատնէր[5] զմանուկ, եւ զծնողէ որդի գուշակէր, եղբարք ընդդէմ իրերաց մոլէին, եւ ծառայք տերանց ի վերայ յառնէին: Դժնդակ ոմն գիշեր ըմբռնէր զկենցաղս. ամենեքեան անծանաթանային միմեանց ի բանսարկուին[6] վնասամտութենէ[7], ի վայր անկանէին տունք աղաւթից ի ձեռն անսրբոցն[8], կործանեալք լինէին սեղանք, եւ ոչ էին պատարագք եւ ոչ՝ խունկք[9], եւ ոչ՝ տեղի նուիրեալ[10] ինչ (Հմմտ. Դան. Գ. 38)*: Այլ տրտմութիւն դժնդակ, որպէս զամպ, ինչ, զամենայն ունէր, հալած*|234ա|*եալք լինէին աստուածային սպասաւորքն եւ զարհուրեալք՝ ամենայն բարեպաշտութեանն պարք, եւ դեւք պարէին՝ ճենճերովք[11] եւ արեամբ զամենայն պղծելով: Յայնժամ արիս այս՝ ժամանեալ յատենիցն[12] վտանգս ընկեցեալ զպատիւն, արտաքոյ [13]սահմանիս էր: Անտեսելով[14] զփառս, ընչեղութիւնս ամենապատիկս, զազգակցութիւնս[15], զսիրելիս, զծառայսն, զվայելսն[16] կենցաղոյս, զամենայն, որ ի[17] մարդկանէ փութալի է[18], առ խորինս[19] ի մարդկանէ յանկոխ[20] անապատս ընթանայր՝ ընդ գազանս կեալ, քան թէ ընդ կռապաշտս[21] զհաւասարութիւնն ընդելագոյն[22] վարկանելով, ըստ[23] Նախանձաւորին[24] Եղիայի, որ յորժամ ետես զաւրացեալ զկռապաշտութիւն[25] Սիդոնացոցն[26], ի լեառն ընթացաւ ի Քորեբ եւ, յայրին բնակելով, խնդրէր զԱստուած՝ մինչեւ ետես զբաղձալին, որ[27] տեսանել մարդկան[28] զԱստուած[29] կարողութիւն է[30]:*

3 *Սոյնպէս[31] եւ[32] Գորդիոս, ի բաց փախուցեալ ի քաղաքական ամբոխից, ի բազմութենէ հրա-*

---

[1] D *բարեկեցիքն*
[2] D *անապատք*] *ապարանք*
[3] B *որք*
[4] ADE *բարեպաշտութիւնն*]
[5] C *մատնէր*] *մատուցանէր*
[6] A *բանսարկւին*
[7] E *վնասամտութենէ*] *վնասակարութենէ*
[8] C *անսրբոց*
[9] D *խունկ*
[10] A *նւիրեալ* D *նուիրել*
[11] E *ճենճերօք*
[12] ABCE *յատենիցն*] *յաւիտենիցն*
[13] E *սահմանիս էր*] *սահմանի սէր*
[14] CE *անտեսելով*] *անտես առնելով* BD *անտես առնել զզաւրութիւն*
[15] B *զազգակցութիւնս*] *զազգականութիւնս* C *զազգականս*
[16] E *զվայելս*
[17] ABDE *ի*]
[18] ABDE *է*]
[19] C *խորինս*] + *եւ*
[20] B *անկոխ*
[21] BD *կռապարիշտս* C *կռապարիշտսն*
[22] E *ընդելագոյն*] *ընտրելագոյն*
[23] ABD *ըստ*]
[24] ABD *զնախանձաւորին*
[25] E *զկռապաշտութիւն*
[26] ABD *Սիդովնացոցն*
[27] DE *որ*] *որպէս*
[28] BD *մարդոյ* C *մարդո*
[29] C *զաստուած*] + *է*
[30] C *է*]
[31] A *սոյնպէս*] *սոյն*
[32] C *եւ*] *էր*

պարականցն, յիշխանական ամբարհաւաճութենէ[1]*, յատենից, ի գրպարտողաց, ի վաճառողաց*[2]*, ի գնողաց, ի* [3]*սուտ երդմանց, ի զազրաբանութենէ, ի կատականաց*[4] *եւ յայլոց, որք իբրեւ*[5] *ծանրութիւնք բազում մարդիկ քաղաքաց ի վայր քարշին: Մաքրելով զականջս, մաքրելով զաչս եւ նախ քան զամենայն* |234բ| *զսիրտն մաքրեալ, զի Աստուած տեսանել կարասցէ եւ*[6] *երանելի լիցի, եւ տես*[7] *ի ձեռն յայտնութեանն, վարդապետացաւ զխորհուրդս ոչ ի մարդոյ եւ* «ոչ ի ձեռն մարդոյ» (Գղտ. Ա. 1), *այլ ընկալեալ*[8] *զմեծ վարդապետն՝ զՀոգին*[9] *ճշմարտութեան: Ուստի եւ եկեալ ի խորհուրդս է*[10] *կենցաղոյս, զի անաւգուտք են, որպէս սնոտիք, որպէս երազ ամենայն եւ ստուէր*[11] *անհաստատագոյնք, յորդորեցաւ սաստկագոյն առ ի ցանկութիւն վերին կոչմանն: Եւ իբրեւ ըմբիշ ոք զգալով*[12] *զինքն բաւականաբար հրահանգեալ եւ աւծեալ առ ի նահատակութիւնս, պահաւք*[13]*, տքնութեամբ, յարաժամ աղաւթիւք*[14] *եւ անդադար կրթութեամբ բանից Հոգւոյն*[15]*, պահելով զաւրն զայն, յորում ամենայն բազմութիւն բոլոր քաղաքիս տաւն առնէին պատերազմասէր դիւրին*[16]*, հասեալ ունէին զտեսութիւն*[17] *հանդիսի*[18] *ձիական ընթացիցն: Եւ իբրեւ ամենայն բազմութիւնն ի վեր ժողովեալ էին, ո՛չ Հրեայ ի բացեայ էր եւ ո՛չ Հեթանոս, եւ*[19] *ոչ քրիստոնէիցն հոյլք ոչ սակաւք ընդ նոսա զանդիտեալք*[20] *լինէին, որք առանց պահպանութեան էին եւ նստեալք ընդ աթոռակիցս*[21] *սնոտեացն*[22]*՝ ոչ խոտորելով ի գնացից չարացն*[23] *(*Հմմտ. Սղմ. ԻԵ. 4)*, որք եւ*[24] *յայնժամ մերձ էին, տեսողք արագութեան ձիոցն*[25] *եւ հմտութեան երասանակակալացն,* |235ա| *այլ եւ ծառայից թողացուցին տեարք*[26]*, եւ մանկունք*[27] *ի*[28] *վարդապետանոցացն առ տեսարանն*[29] *ընթանային, մաւտ էին եւ կանայք, որք ռամիկք էին եւ աննշանք, լի էր ասպարէսն*[30]*, եւ ամենեքեան առ տեսութիւն ձիոցն հակառակութեան*

[1] C *ամբարհօաճութենէն*
[2] C *վաճառողաց*] + *եւ*
[3] C *սուտ երդմանց*] *ստերդմանցն*
[4] C *կատակաց* E *կատակակցաց*
[5] C *իբրեւ*] *ի*
[6] CE *եւ*]
[7] CE *ետես*
[8] C *ընկալաւ*
[9] C *զոգին*
[10] CDE *է*]
[11] AC *ստուէր*
[12] C *զգալով*] *սգալով*
[13] BC *պահովք*
[14] C *աղաւթուք*
[15] DE *հոգոյն*
[16] D *դիւրին*] *դին*
[17] C *զտեսութիւն*] *զտեսարան*
[18] C *հանդիսից*
[19] C *ոչ*]
[20] ABCD *զանդիտեալք*] *զանդեալք*
[21] C *աթոռակից*
[22] C *սնոտեցն*
[23] C *չարեցն*
[24] C *եւ*] *ի*
[25] D *ձիոց*
[26] C *տէրք*
[27] E *մանկունքն*
[28] E *ի*]
[29] D *տեսարան*
[30] E *ասպարէզն*

էին կարգեալք: Յայնժամ [1]արին այն, որ մեծ ոգւովն[2] եւ մեծ իմաստութեամբ, ի վերուստ ի լերանց իջանէր ի տեսարան, ոչ երկեաւ ի զաւրացն, ոչ զմտաւ էած քանեաց[3] ձեռաց պատերազմողաց զինքն մատնէր, այլ անդողդոջ սրտիւ եւ խրոխտ մտաւք, որպէս զվիմաւք խտացելովք[4] կամ ծառովք[5] բազմաւք, որ[6] յասպարիսին շուրջ նստէին, զանց առնէր, ի մէջ եկաց՝ հաստատելով զբանն, թէ՝ արդար իբրեւ առիւծ վստահեցաւ[7] (Հմմտ. Առակ ԻԸ. 1): Եւ այնպէս աներկիւղ[8] էր անձամբ, որպէս զի, յերեւելովջ[9] տեսարանին լեալ[10], անդառնալի համարձակութեամբ բարբառեցաւ զձայնն զայն, որ մինչեւ ցայժմ են ոմանք, որք լուանն[11]: Գտայ, որ զիսն[12] ոչ խնդրէին, երեւելի եղէ, որք[13] զինէնն[14] ոչ հարցանէին, յայտնի էր ի ձեռն այնոցիկ, եթէ ոչ ի հարկէ եկն առ վտանգսն, այլ կամաւորաբար զինքն ետ ի հանդէսն, նմանելով[15] Տեառն, որ ի խաւարի գիշերին [16]անծանաւթացեալ[306] զինքենն է գուշակեաց:

4 Եւ վաղվաղակի դառնայր ի[17] տեսարանն[18] անկարծելի[19] տես|235բ|ութեամբն[20], այր վայրագացեալ[21] դիմաւք, յաղագս ժամանակեայ ի [22]լերինս բնակութեանն խռուացեալ[23] ունելով զգլուխն, խորին [24]զմաւրուսն, զգեստն աղտեղի եւ [25]խստացեալ[307] զամենայն մարմինն, ցուպ բերելով, եւ մախաղ զգեցեալ[26], վայելէր ամենայն շնորհն[27] իմն յաներեւութիցն զնա պայծառացուցանէր: Իբրեւ ծանուցաւ թէ ո ոք էր, վաղվաղակի բարբառ խնեալ յամենեցունց համբարձաւ յընտանեաց[28] հաւատոյն[29] յաղագս խնդութեան[30] ընդունելութեամբն[31]: Իսկ պատերազմողաց ճշմարտութեանն ի նորա սպանումն զդատաւորն յորդորելով եւ դատապարտելոյ[32] ի մահ: Եւ ամենայն աղաղակաւ եւ ամբոխիւ լցեալ լինէր: Անտես լինէին ձիք[33], անտես՝ երասանակակալք[34], կառացն ցոյցք ճայթումն էր ըն-

---

[1] C *արին այն*] *աւրինեցն*
[2] A *ոգովն* C *ոգով* D *ոգովն*
[3] C *քանից*
[4] E *խտացելօք*
[5] C *ծառաւք* E *ծառօք*
[6] BCDE *որք*
[7] C *վստահացել*
[8] D *աներկեղ*
[9] AC *յերեւելոջ*
[10] B *լիեալ*
[11] AC *լւանն*
[12] C *զիս*
[13] D *որ*
[14] E *զինէնն*] *զյինէնն*
[15] C *նմանել*
[16] D *անծանօթաց*

[17] C *ի*]
[18] D *տեսարանսն*
[19] D *անկարծելի*] *կարծելի*
[20] B *տեսութեամբ*
[21] B *վարագացեալ*
[22] C *լերինն բնակութեան*
[23] A *խուացեալ* B *խռուացեալս*
[24] C *զմուրուսն սգեստն*
[25] C *խստացեալ*] *խուացել* E *խոտեցեալ*
[26] C *զգեցեալ*] *սգեցել*
[27] C *շնորհն*] *աշխարհ*
[28] B *յնտանեաց* C *ընդանեց*
[29] B *հաւատոոյն* E *հաւատոցն*
[30] C *խնդութեամբ* D *խնդութեանն*
[31] C *ընդունելութեանն*
[32] D *դատապարտելոյն*
[33] C *ձիգքն*
[34] A *երասանակակալ* BC *երասանակակալքն* D *երասանակալքն*

*դունայն: Քանզի ոչ իմիք պա-
րապ էր ակն այլ ինչ տեսանել,
քան եթէ զԳորգիոս, եւ[1] ունկն
այլ ինչ հաւանէր լսել, քան եթէ
զնորա բանսն: Եւ չչունչ[2] ինչ
աննչան, իբրեւ սիք, ընդ ամե-
նայն տեսարանն[3] անցեալ, քան
զձիոցն ընթացից առաւել հնչէր:
Եւ իբրեւ ի ձեռն քարոզացն լուս-
թիւն բազմութեանն նշանակեցաւ,
դադարեցին փողք, լռեաց քնար
բազմայարմար, լուեալ[4] լինէր[5]
Գորգիոս, տեսեալ՝ Գորգիոս: Եւ ե-
րագ երագ ձգեալ լինէր |236ա| առ
իշխանն, որ անդ նստեալով՝ զհան-
դէսն դնէր առ վայր մի: Հեզ եւ
ընդել ձայնիւ՝ ո եւ ուստի իցէ[6]
հարցանէր[7]: Իբրեւ ասաց զգա-
ւառն, զազգն, զտեսակն արժանա-
ւորութեանն, յորում էրն[8], զպատ-
ճառս փախստեանն, զվերստին
գալն, թէ՝ մերձեմ գործով եւ զնո-
ցա հրամանացն քամահանս, եւ
յԱստուած, յոր յուսացաւ զհա-
ւատն ցուցեալ: Քանզի լուայ[9]
զքէն, ասէ, քան զբազումս զանա-
զանեալ վայրագութեամբ՝ որպէս
[10]պատեհ ինձ զժամանակս զայս
առ ի լցուցանել զիմ ցանկու-
թիւն[11] ընտրեցի: Այսոքիւք բա-
նիւք զբարկութիւն իշխանին, իբ-
րեւ զհուր վառելով, զբոլոր[12] յա-
րոյց ի վերայ ինքեան զառնն մո-
լութիւն: Եւ ասէ զառն[13]՝ կոչեա՛
զաւրականս: Ո՞ւր կապանք, ո՞ւր
քուքք[14]: Ի վերայ անուոց[15]
պրկեսցի, ի վերայ փայտի չարչա-
րեսցի, բերցին[16] տանջանարանք,
գազանք, հուր, սուր, խաչ, վիհ
պատրաստեսցի: Այլ զի՞նչ չահի
դա, ասէ, միանգամայն[17] մեռա-
նել[18] վատչուերդ[19]: Զինչ տուժ իմս
ժամանեալ[20], ասաց Գորգիոս, ոչ
կարելով յաղագս Քրիստոսի բա-
զում անգամ մեռանել: Իսկ նա
ընական վայրենութեամբն եւս ա-
պառում[21] լինէր, առ արժանաւո-
րութիւնն[22] առնն հայեցեալ[23] ըն-
տանի իւր անպատուութիւն[24] վար-
կանէր զմանկագոյն նորա մտաց
ընդդիմակցութիւն: Եւ որքան ա-
ռաւել տեսանէր |236բ| զսրտին ա-
ներկիւղութիւն[25], այնքան սաստ-
կաբար գազանանայր եւ հակա-
ռակէր յաղթել դիմակցութեան
առնն իմաստիւք վտանգիցն: Եւ
նա զայսոսիկ:

5 Իսկ սա առ Աստուած հայե-
ցեալ, ի քահանայական Սաղմո-

[1] C եւ] + ոչ
[2] E չչունչ] զչուրչ
[3] A տեսարան
[4] A լւեալ C լւել
[5] C լինէր]
[6] D իցէ] է
[7] C հարցանէր] + եւ
[8] C էրն] + եւ
[9] A լւա
[10] ACDE պատեհ ինձ]
[11] C ցանկութինս
[12] C զբոլորն
[13] CE զառ]
[14] B քուքք] քուրք D քուք
[15] A անւոց E անուոյ
[16] C բերեսցի
[17] E միանգամ
[18] C մեռանելով
[19] A վատըչւերդ B վատըչուերդ C վատչւերդ
[20] C ժամանելս
[21] C ապառում] սպառնումն E սպառումն
[22] CDE արժանաւորութիւնս
[23] C հաեցել
[24] A անպատուութիւն] անպիտութիւն BD անպիտանութիւն C անպատուութիւն
[25] C աներկեղութիւն

սիցն երգեալ[1] *յոգւոյ*[2] *իւրում, ասելով՝* «Տէր է իմ աւգնական, եւ[3] ոչ[308] երկեայց[4] զինչ արասցէ ինձ մարդ» *(Սղ. ՃԺԲ. 6) եւ* «ոչ երկեայց[5] ի չարէ, զի դու, Տէ՛ր[6], [7]ընդ իս[8] ես» *(Սղ. ԻԲ. 4) եւ որք ազգակիցք*[9] *այսոցիկ առ արուեստիւնն*[10] *մխիթարեն, յաստուածայինն բանից վարդապետեալ*[11] *էր*[12]*, որ այնքան*[13] *հեռի էր թողանալ*[14] *առ սպառնալիսն եւ զարհուրել՝ որպէս թէ եւ կոչէր առ*[15] *ինքն*[16] *դժնդակագոյնսն: Զի՞ հեղգայք, ասէ, զի՞ դադարեցայք*[17]*: Զգեցին*[18] *մարմինքս,* [19]*խորտակեսցին անդամքս*[309]*: Մի՛ յաղաչէք զիս յերանելի յուսոյն*[20]*: Քանզի որքան երկարին դժնդակութիւնք, սոյնքան առաւել լինի հատուցումն ընտանեացն: Վաճառակցութիւն*[310] *է մեզ այսոքիկ առ Տէրն: Փոխանակ վիրաց, ի վերայ կացելոց մարմնոյ, լուսաւոր զգեստ*[21] *ի յարութեանն մեզ ծաղկեսցէ*[22]*, փոխանակ անպատուութեանն*[23]*՝ պսակ, փոխանակ բանտից՝ դրախտն, փոխանակ ընդ չարագործսն*[24] *դատապարտութեանն՝ ընդ հրեշտակս բնակութիւն*[25]*: Սերմանեցէք բազում չիս, զի հնձեցից յոլովագոյնս: Իբր*[26] *զարհուրանաւք զնա ըմբռնել ոչ կարէին, եւ իրքն անհնարինք էին,* [27]*փոփոխեալ*[28] |237ա| *ողոքէին: Քանզի այսոքիկ են մեքենայք*[29] *բանսարկուին*[30]*՝ զերկչոտն*[31] *զարհուրեցուցանէ, զարին*[32] *կակղացուցանէ: Որպէս էին եւ յայնժամ արուեստք չարագործէին: Վասն զի եւս զնա ոչ թուլացեալ ի սպառնալեացն պատրանաւք զնա եւ խաբեութեամբք ի վերայ երթալ փորձէր: Եւ պարգեւս խոստանայր զոմն տալով եւ գայլսն*[33] *ի թագաւորացն պատրէր*[34]*, ի զինուորութեանն*[35] *երեւելի լինել, ընչից չահս, զամենայն, որ ինչ կամեսցի:*

6 *Եւ իբրեւ ոչ պատահէր փորձութեանն (քանզի լուեալ*[36] *զխոստմունսն երկնից*[37] *արժանի տալ) եւ յայնժամ անըմբերելի էր*[38]

[1] D *երգել*
[2] AC *յոգոյ*
[3] D *եւ*]
[4] C *երկայց*
[5] C *երկայց* E *երկեայ*
[6] C *տէր*]
[7] B *ընդ իս ես*] *ընդ իսեա*
[8] D *իս*] *իմ*
[9] D *ազգակից*
[10] E *արուիթիւնսն*
[11] C *վարդապետեալք*
[12] C *էր*]
[13] ABE *այնքան*] *այսքան*
[14] D *թողանալ*] *թուլանալ*
[15] ABCD *առ*] *եւս*
[16] ABCD *յինքն*
[17] C *դադարիցէք* ABCE *դադարեցէք*
[18] DE *զգեսցին*
[19] ABDE *խորտակեսցին անդամքս*]
[20] B *յոյսոյս*
[21] C *զգեստ*] *սգեստ*
[22] C *ծաղկեսցի*
[23] A *անպատուութեանն*
[24] C *չարագործս*
[25] B *բնակութիւն*] *բնութիւն*
[26] C *իբր*] *իակ*
[27] C *փոփոխեալ ողոքէին*]
[28] D *փոփոխել*
[29] A *մեքենայք*
[30] AC *բանսարկուին* D *բանսարկին*
[31] A *զերկնչոտ* C *զերկնչոտսն*
[32] E *զարին*] *զանարին*
[33] BC *զայլս*
[34] ADE *պատրէր*] *պատմէր*
[35] A *զինուորութեանն*
[36] A *լուեալ*
[37] D *երկնից*
[38] ABC *էր*]

սրամտութեամբն, եւ սուր մերկացուցեալ[1], եւ զաւրականս մերձ կացուցեալ[2], եւ ձեռամբ, եւ լեզուաւ[3] պիղծ սպանողացն մահու դատապարտէր զերանելին: Փոփոխեցաւ ամենայն տեսարանն ի տեղիս յայս եւ, որ նուազեալ[4] էր ի բնակչաց[5], անկեալ զպարսպովն[6] տեսանէր զմեծն զայն եւ նահատակելի[7] տեսիլ, զարմանալին հրեշտակաց[8] եւ ամենայն սուրացուածոցն[9], ցաւելի[10] բանսարկուին[11] եւ զարհուրելի[12] դիւաց: Թափեցաւ ի բնակչաց քաղաքս, որպէս իրիք հոսման, բազմութեան միանգամայն ի տեղիս յայս հոսեալք: Ո՛չ կին հաւանեալ լինէր ի տեսմ|237բ|անէն ի բաց կալ, ո՛չ այր երեւելի եւ կամ աննչանաւոր[13]: Թողին զբանդս[14] իւրեանց բանդապահքն, առանց փակելոյ էին վաճառականացն[15] գործարանք, ընկեցեալ լինէր[16] ի հրապարակս վաճառք[17]: Մի ամենեցուն պահպանութիւն եւ ամրութիւն՝ զամենեսեան նմանաբար ելանել եւ ոչ չարագործ ոք[18] ի բաց է մնալ ի քաղաքէս[19]: Թողին ծառայք զտերանց սպասաւորութիւն, եւ որք աւտարք էին[20՝ ունեւորք ի գաւառէս, որպէս զի[21] [22]մերձ իցեն առ այրն: Յայնժամ եւ կոյս զարանցն[23] զդէմս արհամարհէր, ե՛ւ ծեր, ե՛ւ հիւանդ զտկարութիւնն բռնադատելով՝ արտաքոյ պարսպին ելանօէին: Անդէն դիմէին առ այն, որ ի ձեռն մահու զկեանս[24] երանելիս ստանայր, չուրջ կացեալ, սիրելիքն[25] փարէին մաղթելով եւ վախճանին[26] փութացեալք, եւ ջերմ ի վերայ նորա յարտասուս[27] հեղեալ, ասէին մի՛ մատնել[28] զինքն հրոյ, մի՛ [29]ծախել զիւր մանկութիւն, մի՛ լքանել[30] զքաղցր[31] զայս զարեգակն[32]: Իսկ այլք, խորհրդակիցք լինելով, հաւանագոյնս[33] հնարէին խաբել՝ բանիւ մխայն ասա զուրացութիւնն եւ ոգւով[34] կալ զհաւատն որպէս

[1] C *մերկացել*
[2] C *կացուցանէր*
[3] A *լեզւաւ*
[4] A *նւազեալ* C *նւազելն*
[5] C *բնակչացն*
[6] E *զպարսպաւն*
[7] C *զնահատակելի*] *զանհասանելի*
[8] C *հրչտակաց*
[9] A *ստացւածոցն* C *ստացւածոց*
[10] C *ցաւելին* E *զցաւելին*
[11] AC *բանսարկւին*
[12] C *զարհուրելին* E *զզարհուրելին*
[13] D *աննչանաւոր*] *աննչաւոր*
[14] B *զբանդ*
[15] D *վաճառականաց*
[16] E *լինիւր*
[17] C *վաճառքն*
[18] C *ոք*]
[19] C *քաղաքեն*
[20] ACDE *էին*] + *ի զաւր*
[21] D *զի*] *զմի*
[22] E *մերձ իցեն*] *մերձեսցի*
[23] BD *զարանցն*] *զարուացն* C *զարւացն*
[24] C *զկեանս*] + *մեզ*
[25] D *սիրելիք*
[26] C *վաղճանին*
[27] E *արտասուս*
[28] D *մատնել*] *մատնէր* D + *զքեզ*
[29] C *ծախէր մանկութիւնն*
[30] BC *լքանէր*
[31] C *զքաղցրս*
[32] C *արեգակն*
[33] E *հաւանագոյն*
[34] A *ոգով*

եւ կամիս[1]: Ամենայն իրաւք ոչ ի լեզուս[2] հայի Աստուած, այլ ի խորհուրդս աստղին: Քանզի այսպէս եղիցի քեզ զդատաւորն հաճել եւ զԱստուած հաշտեցուցանել:

7 Իսկ նա |238ա| անխոնարհելի էր եւ անհնազանդելի, եւ ամենայն ի վերայ եկելոց տանջանաց[3] անխոցոտելի: Գիտացեալք զնորա մտացն զանշարժութիւն[4] ընտանի իմաստիցն, զոր եւ ոչ հողմոց անըմբերելի բռնութիւնքն, եւ ոչ ուժգնութիւն ջրոցն՝ յամպոցն ի վայր հոսեալք, եւ ոչ վիհք պատառեալք զվիմին հաստատութիւն շարժել կարէին (Հմմտ. Մթթ. Է. 24, 25): Այսպիսի էր այրն՝ անշարժ զհաստատութիւն հաւատոյ[5] ի Քրիստոս ողջ պահելով (Հմմտ. Կղ. Բ. 5): Տեսանէր հոգեւոր աչաւք շուրջ ընթացեալ զսատանայ եւ զոմանս շարժէր առ արտասուս, գործակցութեամբ հաւանութեանն, որք լայինն ասէր[6] զՏեառնն բանն՝ մի լայք ի վերայ իմ, այլ լացէք զաստուածամարտսդ (Հմմտ. Ղկ. ԻԳ. 28), որք[7] զայսոսիկ[8] իշխեն[9] ընդդէմ բարեպաշտաց[10] առնել, որք բոցովս այսուիկ[11] զմեզ այրեն, ինքեանց զգեհենին[12] հուր գանձեն: Դադարեցէք լալովդ[13] խորտակել[14] զիմ սիրտ[15], քանզի ես ոչ միայն միանգամ մեռանել պատրաստաբար ունիմ յաղագս անուանն[16] Տեառն[17] Յիսուսի[18], այլ եւ բիւր անգամ, թէ հնար էր: Իսկ որք լեզուաւ[19] ուրացութեանն խորհրդակիցք լինէին, այսքան պատասխանի տայր թէ՝ ոչ հաւանի [20]լեզու, ստացեալ ի Քրիստոսէ, բարբառել ընդդէմ[21] ստացողին[22]: «Քանզի սրտիւ հաւատամք յարդարութիւն եւ բերանով խոստովանիմք ի փրկութիւն» (Հռոմ. Ժ. 10): Մի՞թէ անծանաւթաց|238բ|եալ է առ ի փրկութիւն զինուորական[23] կարգս, մի՞թէ ոչ ոք[24] հարիւրապետ բարեպաշտ[25]: Յիշեմ զառաջին հարիւրապետն, որ, մերձ կալով ի[26] խաչն[27] Քրիստոսի[28], զսքանչելեացն[29] զզաւրութիւնն ծանեաւ, դեռեւս ջերմագոյն եղելոյ համարձակութեանն հրէից, որ երկեաւ ի բարկութենէ

[1] B կամին
[2] E լեզու
[3] C տանջանացն
[4] C զանշարժութիւնն
[5] BD հաւատոցն
[6] E ասէր]
[7] E որ
[8] E զայսոսիկ] C զայնոսիկ
[9] E իշխեն]
[10] E բարեպաշտից
[11] A այսուիկ CE այսորիկ

[12] B գեհենին D զգեհին
[13] E լալովդ] գալով
[14] E խորտակեալ
[15] CE սիրտս
[16] C անուանն] A անւանն
[17] C տեառնն] + մերոյ
[18] C Յիսուսի] + Քրիստոսի
[19] A լեզւաւ
[20] D լեզու ստացեալ] լեզաւ ուսուցեալ
[21] ABCD ընդդէմ]
[22] C ստացողին] ինչ ընդդէմ ստացողին
[23] AC զինուորական
[24] ABCD ոք]
[25] B բարեպաշտ] բարեպարիշտ
[26] CE ի]
[27] CE խաչին
[28] B Քրիստոսի] + ի
[29] B սքանչելեացն E սքանչելեաց

նոցա եւ ոչ խորչեցաւ[1] *պատմել զճշմարտութիւնն, այլ խոստովանեաց*[2] *եւ ոչ ուրացաւ, թէ ճշմարիտ Աստուծոյ Որդին էր (ՃՄՊ. Մրկ. ԻՀ. 54): Գիտեմ եւ*[3] *զայլ հարիւրապետ, ի մարմնի դեռեւս զՏէրն*[4] *ծանուցեալ, թէ Աստուած է եւ թագաւոր զաւրութեանց, եւ հրամանաւ միայն ի ձեռն պաշտաւնէից հոգւոյն*[5] *բաւականաբար առաքել զաւգնականութիւնն մաղթողաց*[6]*, գորոյ եւ զհաւատն Տէրն մեծ գոլ, քան զամենայն Իսրայէլի երեւեցոյց: Եւ Կոռնելիոս ո՞չ հարիւրապետ էր, տեսութեանն*[7] *արժանի եղեւ եւ հրեշտակին*[8]*, եւ զկնի ի ձեռն Պետրոսի փրկութեանն*[9] *դիպեցաւ*[10]*: Քանզի ողորմութիւնք նորա եւ աղաչանք լսելի եղեն Աստուծոյ (ՃՄՊ. Գ.Ղ. Ջ. 7): Նոցա*[11] *գոլ կամիմ աչակերտ: Եւ զիարդ ուրացայց զԱստուածն իմ, որում ի մանկութենէ երկրպագիցէ*[12]*: Ո՞չ սարսափեսցէ երկին ի վերուստ եւ ո՞չ խաւարեսցին ի վերայ իմ աստեղք, եւ երկիրս*[13] *իսկ համբերեսցէ*[14] *բոլորովին:* [15]*Մի մոլորիք: Աստուած ոչ քամահի: Ի*[16]*բերանոց մերոց զմեզ դատի, ի բանից արդարացուցանէ եւ ի բանից պարտաւորեալ դատապարտէ*[17] *(ՃՄՊ. Մրկ. ԺԲ. 37): Ո՞չ ընթեր-*

ց|239ա|այք զահաւոր սպառնալիսն Տեառն, թէ[18]՝ «որ ուրացի զիս առաջի մարդկան, ուրացայց եւ ես՝ զնա առաջի Հաւր իմոյ, որ յերկինս[19]» (Մրկ. ԺԲ. 33):

8 *Է՞ր աղագաւ ինձ եւ զայդ խաբիլ խորհրդակիցք*[20] *լինիք: Ընդէ՞ր ինձ ինքեան ընդդէմ գործեցից արուեստիւ*[21]*, զի սակաւ աւուրս չահեցայց եւ բովանդակ գյաւիտեանն*[22] *բոլոր տուժեցայց: Զի՞ փախեայց*[23] *ի մարմնոյս ցաւոց եւ ոչ տեսից զբարիս արդարոցն: Մոլորութեանն մերձաւորութիւն հանդերձ արուեստիւ կորնչել, խորամանկութեամբ եւ նենգութեամբ գյաւիտենական տանջանսն ինձ պատրաստեցից: Բայց եւ ձեզ խորհրդակից լինիմ: Եթէ չարաչար խորհիք՝ ի բաց դիք զամպարշտութիւնդ, իսկ եթէ կեղծաւորէք, գժամանակն*[24] *ի բաց եւ դեալ զստութիւն խաւսեցարուք զճշմարտութիւն, ասացէք (ՃՄՊ. Ներ. Գ. 25), թէ՝ Տէր Յիսուս Քրիստոս ի փառս Աստուծոյ Հաւր (Փլպ.*

---

[1] E *խորչեցաւ*] + *ի*
[2] E *խոստովանեցաւ*
[3] C *եւ*] + *ես*
[4] D *գտէր*
[5] AC *հոգւոյն*
[6] AC *մաղթողաց*] *մախողաց*
[7] CE *տեսութեան*
[8] C *հրեշտակի*
[9] C *փրկութեան*
[10] D *դիպեցաւ*] *հանդիպեցաւ*
[11] E *նոցա*] *սոցա*
[12] ABCD *երկրպագիցի*] *երկիր պագի*
[13] B *երկիր*
[14] BD *համբերիցէ* C *խամրասցէ*
[15] D *մի... քամահի*]
[16] E *բերանոյ մերոյ*
[17] E *դատապարտի*] *դատի*
[18] BD *եթէ*
[19] C *յերկինս*] + *է*
[20] D *խորհրդակիցք*] *խորհրդաց կիցք*
[21] A *արեւստիւ*
[22] C *գյաւիտեանն*] *գյաւիտենականն*
[23] C *փախայց* E *փախեայ*
[24] E *գժամանակս*

Ի· 11)։ *Քանզի զայս ճայն ամենայն արձակեսցէ լեզու, յորժամ* «յանուն Յիսուսի ամենայն ծունր կրկնեսցի երկնաւորաց եւ երկրաւորաց, եւ սանդարամետականաց[1]» (Փլպ· Ի· 10)։ *Մահկանացուք ամենեքեան[2] մարդիկ եւ վկայք սակաւք։ Մի՛ մնասցուք լինել մեռեալք, այլ ի կենաց ի կեանս փոփոխեսցուք։ Զի՞ զինքնակամն համբերէք զմահ[3]։ Անպտուղ է եւ անչահ, հասարակ անասնոց եւ մարդկան։* |239բ| *Քանզի ի ձեռն լինելութեան զի կենցաղս եկեալս[4] կամ ժամանակ ծախեաց, կամ հիւանդութիւն ելոյծ, կամ բռնագոյնք ախտք հարկաւորացն ապականիցին։ Արդ[5]՝ զի պարտ է ամենեցուն[6] մեռանել զկեանսն մեզ ինքեանց ի ձեռն մահու գործեսցուք[7]՝ կամաւոր առնելով զհարկաւորն։ Մի՛ խնայէք ի կեանս, որոց[8] հարկ է պակասել։ Եւ սակայն, եթէ զբաւականն նմանապէս ունիմք[9] զերկրայինսս[10], փութալ[11] էր [12]պարտ զայսոսիկ փոփոխել առ երկնայինսն։ Իսկ եթէ ժամանակեայք եւ արժանաւորութիւն այսքան նուագեալ[13]՝ խելագարութեան դժնդակիլ[14] յայսոսիկ, փոյթն[15] ի յուսոյն[16] առաջիկայից[17] երանելեացն արտաքս անկանել։ Զայսոսիկ ասացեալ եւ զինքեան[18] զաւրինակ խաչին չուրջ գրեալ, երթայր առ վէրն, ոչինչ փոփոխեալ զգոյնն եւ ոչ այլ ինչ զերեսացն զուարթութիւն[19]։ Քանզի անցեալ կայր ոչ եթէ[20] իբրեւ զաւուրցն[21] պատահել[22] հանդերձեալ, այլ որպէս ի հրեշտակաց[23] ձեռս զինքն աւանդիցէ, որք վաղվաղակի գնա[24] այն[25] ինչ սպանեալ[26] մերձ առնուցուն առ երանելի կենացն փոփոխումն իբրեւ զղազարոս։ Ո՞ զայն[27] զգաւրուն բարբառ պատմեսցէ։ Ո՞ր որոտումն այնքան յամպոյ ճայթումն արձակեաց յերկիր, որքան ի վայրուստ յայն|240ա|ժամ յերկին ի վեր տուաւ[28]։ Այս է ասպարես[29] այնորիկ պսակեցելոյ։ Այս ետես աւր զսքանչելին[30] զայն տեսութիւն,*

[1] B *սանդրամետականաց*
[2] D *ամենեքին*
[3] C *զմահ*] *զի մահ*
[4] C *եկեալս*] *եկել*
[5] E *արդ*] *այլ*
[6] ABDE *ամենեցուն*] *ամեննեւին*
[7] B *գործեցուք*
[8] E *որոց*] *որոյ*
[9] C *ունէաք*
[10] C *զերկրաինս* D *զերկրայինս*
[11] D *փութալի*
[12] E *պարտ էր*
[13] A *նւագեալ* C *նւագելք* D *նուագել*
[14] BD *դժընդակիլ* E *դժնդակի* E + *է*
[15] C *փոյթ*
[16] BD *յուսոյն*] *յոյսն*
[17] C *յառաջիկաիցն*
[18] C *զինքեան*] *ինքեն*
[19] A *զւարթութիւն*
[20] ABE *եթէ*] + *եւ*
[21] B *զաւրուցն* CD *զօրացն*
[22] A *պատահել*] *պատրաստ էր*
[23] C *հրեշտակաց*] + *ի*
[24] D *գնա*]
[25] D *զայն*
[26] B *սպանանեալ* C *սպանելք*
[27] C *զայն*] *զայս*
[28] A *տւաւ*
[29] C *ասպարէզ*
[30] B *սքանչելին*

զոր ոչ ստուերացոյց[1] ժամանակ, եւ ոչ ելոյծ սովորութիւն[2], եւ ոչ յաղթեաց ի վերայ եղելոցն[3] առաւելութիւն: Քանզի որպէս զարեգակն միշտ[4] տեսանելով միշտ սքանչանամք, սոյնպէս զառնն զայնորիկ միշտ նոր զյիշատակն ունիմք: Վասն զի «յիշատակ[5] յաւիտենական եղիցի արդարեւ[6]» (Սղ· ՃԺԱ· 7), ի վերայ երկրիս, մինչ ե՛ւ յերկիր, ե՛ւ յերկինս, եւ առ արդար դատաւորն, որում փառք եւ զաւրութիւն յաւիտեանս. ամէն[7]:

[1] AC ստուերացոյց
[2] C սովորութիւնն
[3] C եղելոցն] եկելոյն
[4] E միշտս
[5] C յիշատակ]
[6] E արդարն
[7] CD ամէն]

ԼԱ. [1]ԽԱԻՍՔ ՅՈՐԴՈՐԱԿԱՆՔ Ի ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆՆ[311]

1 *Իմաստունն Սողոմովն[2], ըստ կենցաղոյս իրաց գժամանակս[3] բաժանելով եւ իւրաքանչիւր ումեք եղելոցն[4] պատչաճագոյն որոչելով, ասէ՝* «ամենեցուն ժամանակ է, եւ[5] ժամ ամենայն իրի, ժամանակ ծնանելոյ, եւ ժամանակ մեռանելոյ» (*Ժղ. Գ. 1*): *Բայց ես սուղ ինչ իմաստնոյն զհրամանն փոփոխելով ասացից, քարոզելով ձեզ զփրկաւետ քարոզութիւնն, եթէ ժամանակ մեռանելոյ եւ ժամանակ ծնանելոյ: Եւ զի՞նչ է բանս փոփոխման: Զի նա յաղագս որք ի լինելութեան եւ յապական|240բ|ութեան ճառէ, ի մարմնական յարմարելով բնութիւնն, զծննդեանն նախադասեաց[6], քան զմեռանելն (քանզի անկարողութիւն է զմահու փորձ առնուլ յառաջագոյն ծնիցելումն): Իսկ ես, յաղագս հոգեւոր վերստին ծննդեան[7] զբանս առնել հանդերձեալ եմ, զմահն առաջի դնեմ կենաց (Համ. Բ. Օրէն. ԼԲ. 39): Քանզի յաղագս մեռանելոյն[8] մարմնով լինի մեզ կենդանանալն[9] հոգւով[10], ըստ որում ասէ Տէրն՝ զես սպանից եւ զկեցուցից: Արդ, մեռցուք, զի կեցցուք: Սպանցուք զխորհուրդս մարմնոյ, զոչն կատեալ հնազանդիլ[11] Աստուծոյ (Համ. Հռ. Ը. 7), զի խորհուրդք[12] հոգւոյն[13] զաւրաւորք ի մեզ լինիցին, ի ձեռն որոց կեանք եւ խաղաղութիւն լինել բնաւորեցան: Թաղեցուք[14] ընդ Քրիստոսի, որ յաղագս մեր մեռաւն, զի եւ[15] ընդ նմին յարիցուք, որ մեզ յարութիւնն[16] պարգեւեաց: Արդ, ժամանակ[17] այլոց պատեհագոյն է՝ առանձին քնոյ եւ յատուկ արթնութեան[18], առանձինն պատերազմի, եւ առանձինն խաղաղութեան: Բայց ժամանակ մկրտութեան ամենայն, որ մարդկան են կեանք: Զի եւ ոչ մարմնով կեանք առանց տուրեւառութեան աւդոյ կարողութիւն է, եւ ոչ անձին կալ մնալ, որ ոչ ճանաչիցէ զստացողն[19]: Քանզի Աստուծոյ անծանաւթութիւն մահ է անձին, եւ ոչ մկրտեալն[20] ոչ եւս լուսաւորեցաւ: |241ա| Առանց լուսոյ ոչ ակն զիւրսն[21] տեսանէ եւ ոչ անձն զԱստուծոյ կարէ ընդունել զտե-*

---

[1] A$_1$ *Նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի խաւսք յորդորանք ի մկրտութիւն* C *Նորին խօսք* D *Նորին սրբոյն Բարսղի խօսք յորդորականք* E *խօսք յորդորականք մկրտութեանն*

[2] C *Սաղամոն* E *Սողոմոն*

[3] C *զժամանակ*

[4] A$_1$C *եղելոյն*

[5] A$_1$BD *եւ*]

[6] D *զծնանել*

[7] C *ծնդեանն*

[8] A *մեռելոյն*

[9] C *կենդանանալ*

[10] A *հոգով*

[11] C *հնազանդիլ*] + *տեառնն*

[12] C *խորհուրդ*

[13] A *հոգոյն*

[14] D *թաղեսցուք* E *թաղիցուք*

[15] C *եւ*]

[16] E *զյարութիւնն*

[17] A$_1$ *ժամանակ*] + *այլ* C + *այլ*

[18] E *յարթնութեան*

[19] A$_1$ *զստացօղն*

[20] D *մկրտեալ*

[21] BC *զիւրն*

սուքիւն: Արդ, ամենայն ժամա-
նակ բարեժամուքիւն[312] *ունի ի*
ձեռն[1] *մկրտուքեան զտեսուքեան*[2]*.*
եթէ դիչեր ասիցես[3]*, եթէ տիւ եւ*
եթէ ժամ, եւ եթէ զվայրկեանն
ժամու, եւ եթէ զյոյժ սղագոյն[4]*:*
Յաւէտ [5]*աւետաւոր է պատեհու-*
թեամբ գալ յընտանուքիւնն: Իսկ
եթէ եղիցի աւր տաւնին[313] *հարա-*
զատագոյն[6]*՝ էա՞ռ ի մկրտու-*
թիւնն: Քանզի աւրն այն յիչա-
տակ է յարուքեան, իսկ մկրտու-
թիւն զաւրուքիւն է առ ի յարու-
թիւն: Ի յարուքեանն զյարու-
թեան չնորհ ընկալցուք: Յաղագս
այսորիկ է հեռուստ եկեղեցի[7]
զյինքենէ[8] *սնեալն*[9] *քարոզու-*
թեամբ կոչէ, զի զորս կանխաւն[10]
երկնէր, ծնցի[11] *յայնժամ եւ զա-*
տուցեալ ի կաթանէ զնոսա բանիւ
խարհրդեանն ճաչակեսցէ[12]*, զհաս-*
տատուն աւանդիցն զկերակուր:
Յոհաննէս քարոզէր մկրտուքիւն
ապաչխարուքեան, եւ երթային[13]
առ նա ամենայն Հրեաստան:
Տէրն քարոզէ մկրտուքիւն որդեգ-
րուքեան, եւ ո՞[14] *ի նա յուսացե-*
լոցն[15] *ոչ հնազանդեսցի*[16]*: Այն ի*
ներքսածական[17] *քարոզուքիւն էր,*
եւ այս՝ կատարելական: Այն մե-
ղաց ի բաց գնացումն, եւ այս՝ ըն-
տանուքիւն առ Աստուած: Միոյ
առն էր Յովաննու քարոզուքիւնն,
|241բ| *եւ զամենեսեան*[18] *ձգէր ի*
մկրտուքիւնն: Իսկ դու, ի ձեռն
մարգարէիցն վարդապետեալ[19]*,*
լուացարուք[20]*, մաքուրք լերուք*
(Եսա. Ա. 16) եւ ի ձեռն Սաղմո-
սին խրատեալք: Մատիք առ նա
եւ լուսաւորեցարուք (Մտթ. ԺԱ. 28),
առաքելովքն[21] *աւետարանեալ: Ա-*
պաչաւեցէք[22]*, եւ մկրտեսցի իւրա-*
քանչիւր ոք ի ձէնջ[23] *յանուն*
Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
ի թողուքիւն մեղաց, եւ ընկալջիք
զաւետիս Հոգւոյն[24] *սրբոյ*[25]*՝ ի նմին*
Տեառնէն առնլով, որ ասէրն՝ «ե-
կայք ամենայն աշխատեալք եւ բեռնաւո-
րեալք[26], եւ ես հանգուցից զձեզ» *(Մտթ.*
ԺԱ. 28) (քանզի այսոքիկ ամենե-
քեան այսաւր ընթանան[27] *յընթեր-*
ցուածսն[28]*): Դանդաղի՞ս եւ խոր-*
հի՞ս, եւ պղերգանա՞ս: Ի տղայոյ[29]

[1] B *ձեռ*
[2] AA$_1$BDE *զտեսուքիւն*
[3] C *ասիցես*] + *եւ*
[4] B *սղագոյն* D *սղայգոյնն*
[5] E *աւետաւորէ*
[6] A *հարազատայգոյն*
[7] E *եկեղեցի*] *եղիցի*
[8] D *զինքենէ*
[9] BE *սնեալսն* C *սնելսն*
[10] A *կանխաւ*
[11] A$_1$ *ծնանի*
[12] AD *ճաչակեցէ*
[13] D *երթայր*
[14] A$_1$ *ո*]
[15] E *յուսացելոյն*
[16] D *հնազանդեսցի*] *հնանդեսցի*
[17] C *ներքսածական*
[18] C *զամենիսեն*
[19] E *վարդապետել*
[20] A *լուացարուք*
[21] CE *առաքելօքն* D *առաքելովն*
[22] A$_1$ *ապաչխարեցէք*
[23] AA$_1$DE *ի ձէնջ*]
[24] A *հոգոյն*
[25] D *սրբոյ*]
[26] A$_1$ *բեռնաւորք*
[27] E *ընթանան*] *ընթերցան*
[28] A *յընթերցուածսն* C *յնթերցուածսն* D *յընթերցուածն* E *յընթերցուածս*
[29] C *տղայոյ*] *տեղացւս*

զբանն վարդապետեալ[1]*, որ ոչ եւս իցէ սովորեալ ի ճշմարտութիւնն: Յամենայն ժամ ունելով ո՞չ եկիր*[2] *ի*[3] *գիտութիւն ճշմարտութեան*[4]*: Զփորձ*[5] *կենացդ, գիտես մինչեւ ի ծերութիւն, ե՞րբ լիցես*[6] *քրիստոնեայ*[7]*, ե՞րբ ծանիցուք*[8] *իբրեւ զմեր: Հերու ի մերձակայ ժամանակս յապաղէիր, այժմ մնաս ի յապայսն: Տե՛ս մի հեռագոյն զկենացս*[9] *խոստմունս*[10] *առնիցես: Ոչ գիտես*[11] *զինչ ծնցի քեզ առաջիկայն, մի՛ խոստանար զոչ քոյն: Ի կեանս զքեզ կոչեմք, ո՛վ մարդ: Զի՞ փախչիս ի կոչմանէն: Ի բարեացն յընդունելութիւն, զի՞ զանցանես զպարգեւաքն: Արքայութիւն երկնից է բացեալ,* |242ա| *որ կոչեն անսուտ, ճանապարհ դիւրին, ո՛չ ժամանակի, ո՛չ ծախուց, ո՛չ իրաց*[12] *պէտք են: Ընդէ՞ր ծուլաս*[13]*, ընդէ՞ր թաքչիս, զի՞ երկնչիս, իբրեւ զերինջ ոք անփորձ լծոյ: Քաղցր է, թեթեւ է, ոչ մալէ զվիզ* (Հմմտ. Մտթ. ԺԱ. 30)*, այլ փառաւորէ: Զի ոչ կապին սամիք զպարանոցաւն, ինքնիշխան խնդրէ զձգողն: Տեսանես, զի՞ բամբասի Եփրեմ, իբրեւ զտուեալ*[14] *երինջ, զի՞ անկարգութեամբ ոլորէր*[15] *զուղիղ աւրինացն զլուծն անպատուելով*[16] (Հմմտ. Ովս. Դ. 16)*: Ի ներքոյ դի՛ր զքո զանվանելի*[17] *վիզդ, լե՛ր ընդ լծովն Քրիստոսի, զի մի, թողեալ զամիսն, եւ մի ազատեալ կենաւք, դիւրըմբռնելի իցես գազանաց:*

2 «Ճաշակեցէ՛ք եւ տեսէ՛ք, զի քաղցր է Տէր» (Սղմ. ԼԳ. 9): *Քաղցրագոյն քան զմեղր զի՞արդ պատմեցից անծանաւթից: Ճաշակեցէ՛ք եւ տեսէք: Զգայութիւն*[18] *ամենայն բանի, յայտնագոյն առ ի փորձն: Հրէայն զթլպատութիւնն ոչ յապաղէ յաղագս սպառնալեացն*[19]*, եթէ ամենայն անձն, որ ոչ թլպատեսցի* (Հմմտ. Ծն. ԺԷ. 14) *յաւուրն*[20] *ութերորդի սատակեսցի ի ժողովրդենէ իւրմէ: Եւ դու զանձեռագործ թլպատութիւնն յապաղես ի մերկանալ զանդամս մարմնոյ* (Հմմտ. Կղ. Բ. 11)*, մկրտութեամբ կատարեալ*[21] *նմին Տեառն, ասելով՝* «ամէն ամէն ասեմ քեզ, եթէ ոչ ոք ծնցի ի ջրոյ եւ ի Հոգւոյ[22], ոչ մտցէ յարքայութիւնն Աստուծոյ» (Յովհ. Գ. 5): *Եւ անդ ցաւ, եւ վէր, իսկ աստ՝ ցող անձին,* |242բ| *եւ վիրի սրտի*[23] *բժշկութիւն:*

---

[1] E *վարդապետել*
[2] ACE *եկիր*] + *երկրի*
[3] ACD *ի*]
[4] C *ճշմարտութեանն*
[5] DE *փորձ*
[6] E *լիցիս*
[7] A_1 *քրիստովնեայ*
[8] C *ծանիցես*
[9] AE *զկենացս*] *զկենցաղս* A_1C *զկենացն*
[10] C *խոստմունսն* D *խոստմուն*
[11] D *գիտեա*
[12] ACE *իրաց*] *ի բաց*
[13] CD *ծուլանաս* E *ծողաս*

[14] AA_1CDE *զտուեալ*] *զաւեալ*
[15] AA_1CD *ոլորէր*] *մոլորէր*
[16] A *անպատւելով*
[17] A *անվանելի* C *զանվաել*
[18] C *զգայութիւն*] *սգաութիւն*
[19] D *սպառնալեաց*
[20] C *յաւուր*
[21] A_1 *կատարել*
[22] A *հոգոյ*
[23] C *սրտին* E + *ի*

Երկի՞ր պագանես, որ յաղագս քոյն մեռաւ: Ընկալ եւ[1] *ընդ նմայ զթաղիլն եւս ի ձեռն մկրտութեանն (ՃՃՊ. Կոչ. Ի. 12): Եթէ ոչ տնկակից լիցես*[2] *նմանութեան մահու նորա, որպէ՞ս հաւասարորդ լիցես*[3] *յարութեանն (ՃՃՊ. Հռ. Զ. 5): Իսրայէլն*[4] *այն ի հնումն ի Մովսէս*[5] *մկրտեցաւ ամպովն եւ ի*[6] *ծովուն (ՃՃՊ. Ա. Կր. Ժ. 2), քեզ աւրինակս ընձեռելով, որ ի վախճանի*[7] *ժամանակաց ցուցաւ ճշմարտութիւնն: Եւ դու փախչիս*[8] *ի մկրտութենէս, ո՛չ ի ծովու տպաւորեալ, այլ ճշմարտութեամբ կատարեալ, ո՛չ ամպով, այլ Հոգւով*[9]*, ո՛չ ի Մուսէս*[10] *ծառայակիցն, այլ ի Քրիստոս յարարիչն*[11]*: Իսրայէլի*[12] *եթէ ո՛չ էր անցեալ ընդ ծովն, ո՛չ էր հեռացեալ ի Փարաւովնէ*[13]*, եւ դու, եթէ ոչ անցցես ընդ մտրտութիւնն*[314]*, ոչ մեկնեսցիս*[14] *ի դառն ծառայութենէ բանսարկուին*[15]*: Ոչ ըմպէր նա ի հոգեւոր վիմէն, եթէ ոչ աւրինակաբար մկրտէր*[16]*, եւ ոչ քեզ ոք տացէ զճշմարիտ*[17] *ըմպելին, եթէ ոչ ճշմարտապէս մկրտեցիս: Եկեր զհաց հրեշտակաց*[18] *նա յետ մկրտութեանն*[19] *(ՃՃՊ. Ող. ՀԻ. 25), եւ դու ոչ ուտիցես «զկենդանի հացն» (Յով. Զ. 51), եթէ ոչ յառաջագոյն ընկալցիս զմկրտութիւն: Եմուտ նա յերկիրն աւետեաց յաղագս մկրտութեանն, բայց դու զիա՞րդ ելցես ի դրախտն (ՃՃՊ. Ծն. Գ. 24), ոչ կնքեալդ մկրտութեամբ: Ո՞չ գիտես, զի բոցեղէնն սուր կարգեալ պահէ զճանապարհ փայտին,* |243ա| *անհաւատից՝ ահաւոր եւ այրեցող, իսկ հաւատացելոց դիւրամատոյց եւ ընդել*[20] *պայծառացուցանելով: Եւ չրջանակեալ զնա արար Աստուածն եւ Տէրն, զի յորժամ տեսցէ զհաւատացեալն՝ թիկունս տայ եւ յորժամ զոք յանկնքիցն*[315]*՝ ի բերան պատահէ:*

3 *Հեղիաս հրեղէն կառացն*[21] *եւ ձիոց հրեղինաց (ՃՃՊ. Գ. Թգ. Բ. 11) ի նա եկելոց ոչ զարհուրեցաւ, այլ ցանկութիւն վերին ճանապարհին եւ յահագինս*[22] *համարձակեցոյց, եւ հանդերձ հրճուելով*[23] *ի*[24] *[25]վերայ եւ բոցեղէն կառացն, որ [26]դեռ եւ ի մարմնի կայր, եւ դու ո՞չ ի հրեղէն կառս ելանել հանդերձիս,*

[1] C *եւ*]
[2] A_1C *լիցես*] D *լինիս*
[3] A_1D *լիցիս*
[4] A_1B *իսրայեղն*
[5] C *Մուսէս*
[6] AA1BDE *ի*]
[7] C *վաղջանի* E *վախճան*
[8] C *փաղչիս*
[9] AC *հոգով*
[10] AA$_1$BDE *Մովսէս*
[11] E *արարիչն*
[12] A_1B *Իսրայէղի*
[13] C *փարաւոնէ*
[14] E *մեկնիս*
[15] A *բանսարկուին*
[16] AA$_1$BDE *մկոէր*] *մկրտեալ էր*
[17] A_1 *ճշմարիտ*
[18] C *հրշտակաց*
[19] C *զմկրտութիւնն*
[20] E *ընտել*
[21] A_1BCD *կառաց*
[22] C *յահագինսն*
[23] AC *հրճւելով*
[24] E *ի*]
[25] E *վերայ եւ*] *վերացեալ*
[26] C *դեռեւս*

այլ ջրով եւ Հոգւով[1] *ելանել յերկինս, ո՞չ ընթասցիս*[2] *ի կոչումն: Եցոյց Հեղիաս զմկրտուլթեան զաւրուլթիւն ի վերայ սեղանոյ* [3]*բոլորապտղոցն*[316]*, ոչ հրով, այլ ջրով զզոհսն ողջակիզեաց: Զի այլազգաբար հրոյ բնուլթիւն ընդ ջրոյ*[4] *կռուի*[5]*, զի խորհրդաբար ջուրն երեքկին զսեղանովն ցնդեցաւ, սկիզբն*[6] *եղեւ հրոյ*[7] *եւ վառեաց*[8] *զբոցն իբրեւ զձէթ: Առէք ինձ, ասէ, սափորս եւ հողէք ի վերայ ողջակիզիդ, եւ ի վերայ չերտիցդ (ՀՄՔ. Գ. Թագ. ԺԸ. 34): Եւ կրկնեցէք, եւ կրկնեցին*[9]*: Երեքնեցէք, եւ երեքնեցին՝ ցուցեալ*[10] *բանին, զի ի ձեռն մկրտուլթեանն Աստուծոյ ընտանենայ մերձ լինելով եւ զի լոյս մաքուր, եւ երկնային հոգիս*[11] *մաւտեցելոցն*[12] *ի ձեռն յերրորդուլթիւնն*[13] *հաւատոյ*[14] *ծագէ: /243բ/ Եթէ ոսկի եկեղեցւոյ*[15] *բաշխէի, ոչ արդեաւք*[16] *ինձ ասէիր՝ վաղիւ եկից, վաղիւ տացես, այլ պահանջէիր անդէն*[17] *զբաժինն*[18] *ճեպելով եւ դժուարաւ*[19] *բերէիր յապաղումնն*[20]*: Իսկ յորժամ ոչ գնիւթոյն գեղեցկապուճնուլթիւն, այլ զոգւոց*[21] *մաքրուլթիւն առաջի դնէ քեզ մեծապարգեւն, պատճառս*[22] *ստեղծանես եւ բաղբաղայս*[23] *թուես*[24]*: Պարտ էր ընթանալ ի պարգեւն: Ո՛վ զարմանալեացս*[25]*, նորոգէ՝ ոչ ծուլելով, եւ վերստին ստեղծանէ՝ ոչ փչրելով, բժշկէ՝ ոչ ցաւեցուցանելով, եւ ոչ զմտաւ ածես զչնորհն*[26]*: Եթէ ծառայ մարդկան էիր եւ գրեալ լինէր ծառայից ազատուլթիւն, ո՞չ արդեաւք*[27] *տիրականին հանդիպեալ, ատենակից վարձէիր եւ զդատաւորն աղաչեալ*[28] *որպէս զի ամենայն հնարիւք յազատուլթիւն կոչեսցիս: Ուր եւ ապտկեն, զվերջին ծառայիցն գան, յաղագս որ զկնի այնորիկ զհարուածոց*[29] *վճարումն ընդունէիր: Իսկ յորժամ ծառայ զքեզ, ոչ մարդկան, այլ մեղաց, կոչէ*[30] *յազատուլթիւն քարոզն, զի արձակեսցէ զքեզ ի գերուլթենէն եւ զոյգ քաղաքաց ի*[31] *հրեշտակաց արասցէ*[32]*, եւ որդի ցուցցէ Աստու-*

[1] AC *հոգով*
[2] A_1 *ընթասցես*
[3] E *բոլորապտղոյն*
[4] A_1 *ջրոյն*
[5] AC *կուի*
[6] C *սկիսքն*
[7] C *հրոյ*] *ճրոյն*
[8] E *վառեալ*
[9] AA_1CD *կրկնեսցին*
[10] C *ցուցանել* E *յուցեալ*
[11] B *յոգիս*
[12] D *մոտեցելոց*
[13] D *երրորդուլթեանն*
[14] AA_1BCE *հաւատոյ*] *հաւատելոյ*
[15] A *եկեղեցոյ*
[16] C *արդաւք*
[17] AA_1E *անդէն*] *արդէն* C *անդրեն*
[18] D *զբաժին*
[19] A *դժւարաւ*
[20] C *յապաղումն* D *զապաղումն*
[21] A *զոգոց* C *զոգո*
[22] D *պատճառս*] + *քեզ*
[23] C *բաղբաջանս*
[24] AC *թւես* A_1 *թուիս*
[25] C *զարմանալեցն* A_1 *զարմանալի այս*
[26] C *զչնորհսն*
[27] C *արդաւք*
[28] E *աղաչել*
[29] AC *զհարւածոց*
[30] E *կոչեաց* C + *քեզ*
[31] E *ի*]
[32] A *արասցէ*] *ասցէ*

ծոյ՝ առնելով ի ձեռն չնորհիս, ժառանգորդ բարեացն Քրիստոսի, ոչ ասես է ժամանակ ընդունել զտուեալսս[1]: Ո՛վ չար խափանուածոյն[2], |244ա| ո՛վ գարշելի եւ անկատար անպարապուքեանն[3]: Մինչեւ յե՞րբ[4] հեշտութիւնք, մինչեւ յե՞րբ[5] ախորժելի կիրք: Բազում կեցաք[6] ժամանակ յաշխարհի[7], կեցցուք այսուհետեւ: Եւ մեզ զի՞նչ հոգւոյ[8] արժանաւոր: Զի՞նչ զուգակշիռ արքայութեանն երկնից: Ո՞ հաւատարիմ քեզ խորհրդակից առ Աստուած: Ո՞ իմաստնագոյն[9], [10]քան զիմաստուն: Ո՞ աւգտակարագոյն, քան զբարին: Ո՞ քան զստացիչն ընտանեգոյն: Զի եւ ոչ Եւայի էր ընկալեալ զաւձին խորհրդակցութիւն փորձեալ յաւէտ, քան եթէ[11] զՏեառն: Բանս խոտելով ոչ պարապեմ[12]: Ողջ լեր, մի՛ երբէք ինձ ցուցցես զլոյս[13], մի՛ երբէք զիս մերձեցուցցես[14] առ թագաւորն: Ո՞չ[15] զայսոսիկ ասես[16] ընդդէմ բախելով: Մանաւանդ թէ եւ, քան զայսոսիկ, անբանագոյնս: Դու եթէ էիր գրեալ արքունի իրաց պարտապան եւ զպարտսն ի բաց հատանէիր ի պարտաւորութենէն, որ քեզ պարտեալ[17] լինէր, արդեաւք[18] եւ ապա ո[19] ոք էր, որ առ ազատութիւնն[20] զքեզ անմասն առնել կարէր՝ ձեռնարկելով ի թողութիւնն պղերգանալ. ոչ զայրանայիր արդեաւք[21] եւ աղաղակէիր, որպէս ի վերայ արկեալ քո զմասն հասարակաց չնորհին ի բաց բառնալով: Իսկ յորժամ ոչ յատուկ թողութիւն անցելոցն, այլ եւ պարգեւք[22] |244բ| հանդերձելոցն քարոզեցան, քեզոյն զքեզ[23] զրկելով[317], զոր եւ ոչ թէ ի թշնամեացն ոք զքեզ դրժէր[24], թուէիր[25] իրացի խորհել, եւ աւգտակար գմտաւ ածել յաղագս քո, որ ո՞չ ընդունիսգ զթողութիւն, այլ մեռանիս պարտուքն[26]: Եւ զայնոսիկ գիտելով, զի, որ բիւր տաղանդացն էր պարտաւոր, հանդիպեցաւ թողութեանն[27], եթէ ոչ ինքն ինքեան զպահանջումն[28] առ ծառայակիցն անմարդութեամբ նորոգեաց: Զոր եւ մեզ զգուշալի[29] է,

[1] A *զտուեալս* C *զտուելս*
[2] AC *խափանուածոյն* E *խափանուածոցն*
[3] A_1 *անպարապուքեանն*] *անպատուութեանն*
[4] A_1 *ցերբ*
[5] A_1 *ցերբ*
[6] A *կեցաք*] + *ժամանակ*
[7] CD *աշխարհի*
[8] A *հոգոյ* C *հոգոյն*
[9] A_1 *իմաստագոյն*
[10] C *քանզի իմաստունն*
[11] BD *եթէ*]
[12] A_1 *պարապիմ*
[13] D *զլոյս*] *զյոյլ*
[14] A_1E *մերձեցուցցես*] + *զիս*
[15] A_1 *ոչ*] *ով*
[16] C *ասեմ*
[17] D *պարտեալ*] *պատմեալ*
[18] C *արդաւք*
[19] ABDE *ո*]
[20] C *ազատութեանն*
[21] C *արդաւք*
[22] D *պարգեւօք*
[23] DE *քեզէն*
[24] B *դժրեր*
[25] AC *թուէիր*
[26] C *պարտաւքն*
[27] C *թողութեան*
[28] CDE *զպահանջումն*
[29] A *զգուշալի*] *գուշալի* C *սգուշալի*

զի մի՛ կրեսցուք, յորժամ չահին պատահիցեմք, ոչ թողլով պարտականացն մերոց, զի հաստատուն առ մեզ մնայցէ[1] *պարգեւն:*

4 Մո՛ւտ յչտեմարանս քո անձինդ, չարժեա[2] *զգործեցելոցն*[3] *յիչատակ: Եթէ յոլովք են քո*[4] *մեղքն*[5]*, մի՛ տխրեսցիս յաճախութեամբն*[6]*, քանզի ուր բազմացան մեղքն, առաւել եւս յաճախեաց չնորհն,* [7]*եթէ ընկալցիս զչնորհն*[8] *(ՃՃՊ. Հռ. Ե. 20), զի ի բազում պարտականէն*[9] *յոլով բարձցի, որպէս զի առաւել սիրեսցէ: Իսկ եթէ փոքունք եւ տրուպք, եւ ոչ ի մահ քո մեղքն, զի զարհուրիս ի հանդերձելոյն*[10]*, որ ոչ* [11]*անազդաբար*[318] *եւ զանցեալսն յուղարկեցեր (ՃՃՊ. ՅՈՎՀ. Ե. 10), եւ այս ո՞չ եւս յաւրինեաց դաստիարակեալ: Այլ այժմ իբրպեւ ի կչիռս կացեալ իմա զքո զանճնդ, աստի ի հրեշտակաց եւ անդի ի դիւաց ձգեալ: Ո՞յց* [12]*արդեաւք տացես զմիտումն սրտիդ (ՃՃՊ. ՍՂ. ԻՀ. 7): |245ա| Ո՞ առ քեզ յաղթեսցէ: Հեչտութիւն մարմնո՞յ, եթէ՞ սրբութիւն անձին, վայելումն մերճակայի՞ցս, եթէ՞ հանդերձելոցն ցանկութիւնք: Հրեշտակք զքե՞զ ընդունին, եթէ՞ առցեն ընդունողքն: Վասն զի եւ ի ճակատամարտսն յաւրավարքն գնչանն, որք ընդ նոքաւքն են, բաժանեն*[13] *տան, զի եւ սիրելիքն դիւրաբար զիրեարս կոչիցեն, եւ առ դիմամարտսն, թէ ի պատերազմին խառնակիցին, դիւր որոչելի կարիցէ*[14] *լինել բաժանումն*[15]*: Ոչ ոք ծանիցէ զքեզ, մեր ես, թէ ի հակառակորդացն, եթէ ոչ գխորհրդեանս նչան ընձեռեսցէ*[16] *զընտանեգոյնս*[17]*, եթէ ոչ նչանակեսցի ի վերայ քո լոյս երեսաց Տեառն: Զիա՞րդ խնամեսցէ զքեզ հրեշտակն*[18]*, զիա՞րդ ի բաց առցէ ի թչնամեացն*[19]*, եթէ ոչ ծանիցէ զկնիքն: Զիա՞րդ եւ դու ասիսցես Աստուծոյ, եթէ ոչ բերիցես*[20] *զծանաւթութիւնն: Եթէ անգիտանաս, զի՞ զկնքեցելովք*[21] *տամբքն սատակիչն զանցանէր*[22]*, եւ յանկնիքն սպանանէր զանդրանիկն*[23] *(ՃՃՊ. ԵԼԼ ԺՒ. 23): Անկնիք ոսկի*[319] *դիւրաձեռնարկելի*[24] *է գողոց*[25]*, ոչխար առանց դրոշմի անաչխատաբար գրժի:*

---

[1] D *մնասցէ*
[2] A_1 *չարժեաց*
[3] C *գործելոցն*
[4] B *քո*]
[5] C *մեղք*
[6] C *յաճախութեամբքն*
[7] C *եթէ ընկալցիս զչնորհն*]
[8] B *չնոհն*
[9] ABCE *պարտականէն*] *պարտական են*
[10] BCE *հանդերձելոցն*
[11] D *անազդաբար*] *անզգայաբար*
[12] C *արդաւք տայցես*
[13] C *բաժանեն*] *բաւական են*
[14] C *կարիցել*
[15] D *բաժանումն*
[16] C *ընձեռեցես*
[17] C *զընտանեգոյնսն*
[18] C *հրչտակն*
[19] B *թչնամեաց*
[20] E *բերցես*
[21] E *զկնքեցելօք*
[22] A_1 *զանցանէր*] *զանց առնէր*
[23] A_1 *զանդրանիկսն*
[24] A_1 *դիւրաւ ձեռնարկանելի*
[25] D *գողոյ*

5 *Մանո՞ւկ ես, ամրացոյ զմանկութիւնդ մկրտութեանն սանձաւք: Էա՞նց հասակն, տուժեցա՞ր զշահն*[1], *մի՛ կորուսցես զպահպանութիւնն եւ մի՛ ի*[2] *մետասաներորդի որպէս յառաջնումն իմասցիս, ուր հնար*|245բ|*աւոր է եւ կենցաղոյս առաջի աչաց ունել*[3] *եւ*[4] *զկատարած: Եթէ ոք ի բժշկացն խոստանայր քեզ հնարիւք իւիք եւ մտածութեամբք մանուկ առնել ի ծերութենէ՝ ո՞չ արդեաւք*[5] *տենչանայիր գալ այնորիկ աւուր, յորում զքեզ ինքն տեսանել հանդերձեալ էիր յարբունս ընդարձակեալ: Իսկ յորժամ զանձինդ*[6] *քո զուարճացուցանել*[7] *խոստանայ քեզ մկրտութիւնն, զոր դու հնացուցէր եւ աղտեղի զնա զանաւրէնութեանցն, եւ զարշելի ցուցեր, արհամարհես զբարեգործն, եւ ոչ հայիս*[8] *յաւետիսն: Ո՞չ բաղձաս տեսանել զինչ մեծ սքանչելիք խոստմանն, զի՞րդ առանց մաւր ծնեալ լինի մարդ, զի՞րդ հնացեալն եւ ապականեալն*[9] *ի մոլար ցանկութենէ*[10] *պնդի դարձեալ եւ պատանեկանայ, եւ ի ճշմարիտ մարդ*[11] *մանկութեան*[12] *վերստին գայ* (Հմմտ. Եփս. Դ. 22)*: Մկրտութիւն գերելոց փրկանք, պարտաւորութեանց թողութիւն, մահ մեղաց, դարձեալ ծնունդ ոգւոց*[13], *զգեստ*[14] *լուսաւոր, կնիք անձեռնարկելի, կառք առ ի յերկինս, թագաւորական*[15] *գրաւական*[16], *որդեգրութեան շնորհ*[17]*: Քան զայս*[18] *բարիս եւ զայսպիսիս,* [19]*թշուառական, նախապատուելի՞ վարկենի զհեշտութիւնս: Իմանամ զքո յապաղումնդ*[20], *թէպէտեւ պաճուճես*[21] *բանիւք: Նոյն ինքն գոչեն իրքդ, թէպէտեւ ձայնիւ լռես*[22]*: Ներեա՛, վարեցայց*[23] |246ա| *մարմնով առ ի վայելումն զարշելեացն, թաւալեցայց ի տղմի հեշտութեանցն, շաղխեցից արեամբ*[24] *զձեռս, յափշտակեցից զայլոց, նենգութեամբ գնացից, երդուայց*[25], *ստեցից, եւ յայնժամ զմկրտութիւնն, յորժամ յանգեցից*[26] *երբէք զչարիսն, ընկալայց: Արդ, եթէ բարուոք*[27] *են մեղքն՝ պահեա՛*[28] *զնոսա իսպառ,*

---

[1] ABDE *զշահսն*
[2] A_1 *ի*]
[3] C *ունելով*
[4] C *եւ*]
[5] C *արդաւք*
[6] C *զանձն* E *անձնդ*
[7] AC *զւարճացուցանել*
[8] C *հայիս*] *նախս*
[9] D *ապականեալն*] *ապակեալն*
[10] BC *ցանկութենէն*
[11] D *մարդ*]

[12] D *մանկութիւն*
[13] AC *ոգոց*
[14] CD *սգեստ*
[15] B *թագաւորութեան* C *թագաորութեան*
[16] AA_1BE *գրաւական*] *գրական*
[17] C *շնորհս*
[18] ABDE *զայս*] + *քան* A_1 *զայս*] *զայսքան*
[19] AC *թշւառական նախապատւելի*
[20] C *յապաղումն*
[21] C *պաճուճել* C + *ես*
[22] A_1 *լուես*] *լռես*
[23] ABCE *վարեցայց*] + *վարեցայց*
[24] C *արեմբ*
[25] AC *երդւայց*
[26] D *յանգեցից*] *յանդգնեցից*
[27] CD *բարիոք*
[28] A_1 *պահեաց*

իսկ եթէ վնասակարք արարողին՝ ընդէ՞ր մնաս ի սատակիչսն: Ո՞չ ոք, զմաղձն[1] փսխել խնդրելով՝ չար եւ անարգել կերակրովք[2] բազմապատիկ զնոսա յինքեան[3] ժողովիցէ: Մաքրել աւրինաւոր է ի տրտմականացն զմարմինն, ոչ պատրաստել զհիւանդութիւն մեծագոյն, քան զզաւրութիւնն: Երեւի եւ նաւ մինչեւ յորպիսի ծանրութիւն, զորս բերեն[4] հանդուրժել[5], իսկ առաւելն[6], քան զայն, ընկղմէ: Մի՛ երբէք եւ դու, մեծագոյն քան զթողութիւնն առնելով զմեղսն, նախ քան յուսացեալ[7] ի նաւահանգիստն ընկալցիս զնաւաբեկութիւնն: Ո՞չ տեսանէ Աստուած կամ ո՞չ իմանաս[8] զքո մտածութիւնդ, կամ գործակի՞ց լիցի քոց անաւրէնութեանցդ: Կարծեցեր անաւրէնութիւն, ասէ, թէ եղեց քեզ նման (Համմտ. Սղմ. ԽԹ. 21)*: Զառն մահկանացուի[9] զսիրելութիւն գործելով՝ յաղագս բարեգործութեանն զքեզ յաւրինէս զայնոսիկ, ասելով եւ գործելով, որովք զգասցէ խնդացեալ: Իսկ Աստուծոյ[10] ընտանենալ եւ զորդւոյ[11] կարգ յուսալով ընդունել,* |246բ| *զթշնամութիւնն Աստուծոյ[12] գործես, եւ ի ձեռն զաւրինաւքն զանցանելով[13] անպատուես[14] զնա, որովք յաւէտ գթես[15], այնոքիւք վստահանաս յընտանութիւնն: Տե՛ս մի գուցե յուսով փրկութեանն, յաճախութիւն յարեաց ի քեզ ամփոփելով, զմեղսն ժողովիցես[16] եւ թողութեանն[17] ոչ պատահիցես: Աստուած ոչ այպանի* (Համմտ. Գղ. Զ. 7)*: Մի՛ վաճառէր զշնորհն: Մի՛ ասիցես՝ գեղեցիկ են աւրէնքն, այլ հեշտալի՝ մեղքն: Հեշտութիւն [18]կարթ է սատանայի առ ի կորուստ ձգել: Հեշտութիւն[19]՝ մայր մեղաց, եւ մեղք խայթոցք են մահու* (Համմտ. Ա. Կրնթ. ԺԵ. 56)*: Հեշտութիւն՝ դայեակ յաւիտենական որդանն[20], որ առ ժամանակ ինչ ողորկ է զվայելողն, բայց յետոյ դառնագոյն, քան զլեղի առնէ զգոլորշիսն: Ոչ այլ ինչ գոչէ յապաղումն, քան զայսոսիկ, թագաւորեսցեն[21] յիս նախ մեղքն, ապա թագաւորեսցէ երբէք եւ Տէրն: Կազմեցից զիմ անդամս զէն չարութեան անիրաւութեամբ[22]. ապա պատրաստեցից երբէք[23] զէն արդարութեան զնոսա Տեառնն* (Համմտ. Հռմ. Զ. 13)*: Այնպէս եւ Կայէն պատարագէր զգոհսն[24], առաջինն՝*

---

[1] C *զմաղձսն*
[2] E *կերակրօք*
[3] C *յինքենս*
[4] C *բերենն*
[5] A *հանդուրժել*] *անդ ուժել*
[6] C *առաւել*
[7] C *յուսացելսն*
[8] A_1 *իմանայ*
[9] A *մահկանացւի*
[10] C *աստուծոյ*] *այսք*
[11] A *զորդոյ* C *զոգո*
[12] C *աստուծոյ*]

[13] C *զանցանելով*] *զանց առնելով*
[14] A *անպատւես*
[15] C *գթես*
[16] E *ժողովեսցես*
[17] A_1 *թողութիւնն*
[18] ABC *կարթ է*] *կար թէ*
[19] C *զհեշտութիւն*
[20] C *որդանցն*
[21] D *թագաւորեսցին*
[22] A_1 *անիրաւութեամբ*] *անօրէնութեամբ*
[23] D *երբէք*] + *եւ*
[24] C *զգհոս*

ի վայելումն ինքեան եւ զերկրորդն[1]՝ արարչին եւ պարգեւողին Աստուծոյ: Յորժամ յաւրաւոր ես գործովք՝ զմանկութիւն քո ի մեղս մատնես[2]: Եւ յորժամ տաժանեսցին[3] գործիքն, յայնժամ ընծայես զնոսա[4] Աստուծոյ, յորժամ ոչինչ են[5] պիտանացուք[6], |247ա| այլ հարկաւորութեամբ անկեալ կայցէ յաղագս ժամանակին թառամեցուցանելոյ եւ լքուցանելոյ[7] զպնդութիւնն: Ի ծերութեան[8] պարկեշտութիւն ոչ է պարկեշտութիւն, այլ պակշոտութեան[9] անկարութիւն[10]: Մեռեալ ոչ պսակի, ոչ ոք արդար յաղագս անկարութեան չարին: Մինչ դեռէի քեզ զաւրութիւն, բանիւ[11] ժուժկալեա՛[12] ի մեղացն: Քանզի այս է առաքինութիւն՝ խոտորումն ի չարէ եւ լինելութիւն բարւոյ[13] (Համբ. Ս. Պետրոսի, Գ.11): Իսկ դատարկութիւն չարութեանն[14] ոչ գովի ինքն ըստ ինքեան եւ ոչ տանջանաց[15] արժանաւորի: Եթէ յաղագս հասակին դադարեսցէ ի մեղաց, տկարութեանն է չնորհ[16]: Բայց գովեմք[17], որք յաւժարութեամբ[18] են առաքինիք, որ որք ի հարկաւորութենէ իմեքէ արգելեալք են: Ո՞ ի[19] քեզ եւ զսահման կենացդ հաստատեաց, ո՞ քեզ յառաջ ուխտեալ ծերութիւնն[20] սահմանեաց, ո՞ այնպէս հաւատարմագոյն եւ արժանի հաւատարմութեան առ քեզ հանդերձելոցն երաշխաւոր: Ո՞չ տեսանես զտղայսն յափշտակեալս[21] եւ որք յարբունս հասակին են տարեալս[22]: Ո՞չ ունի զմի աւրինաւորութիւնն[23] կենցաղս: Զի՞ յապաղէս տապոյն քեզ պարգեւ լինել զմկրտութիւնն, յորժամ ոչ խաւսեցեալ էցես զփրկական բանս, թերեւս եւ[24] ոչ լսել[25] մաքրապէս հրամայեսցիս,|247բ| նովիմբ գլխով ընտանասցիս[26] ի հիւանդութիւնս՝ ո՛չ[27] ձեռս ամբառնալ յերկինս, ո՛չ յոտն կալ, ո՛չ խոնարհեցուցանել ծունր յերկրպագութիւն, ո՛չ ուսանել ինչ պիտանացու, ո՛չ խոստովանել զգուշութեամբ, ո՛չ ուխտել Աստուծոյ, ո՛չ հրաժարել ի թշնամւոյ[28], թերեւս եւ[29] ոչ[30] հանճարով զհետ երթալ ի խորհուրդն[1]

[1] CE *զերկրորդսն*
[2] E *մատնես*] *ծախես*
[3] C *տարժանիցին*
[4] C *զնոսա*] *զնա*
[5] C *են*]
[6] C *անպիտանացուք*
[7] A_1 *լքուցանելոց*
[8] C *ծերութեանն* C + *անդ*
[9] C *պակշոտութեան*]
[10] D *անկարութիւն*] *անկարարութիւն*
[11] C *բանի*
[12] B *ժուժկալ է*
[13] A *բարոյ* C *բարո*
[14] A_1 *չարութեանն*]
[15] C *տանջանացն*
[16] B *չնոհ*
[17] E *գովիմք*
[18] C *յօժարութեամբն*
[19] ABDE *ի*]
[20] C *ծերութեանն* E *ծերութիւն*
[21] D *յափշտակեալս*] ABE *յապտակեալս* C *յաբչտակեալս*
[22] C *տարել*
[23] A_1 *աւրինադրութիւնն*] *օրհնութիւն*
[24] D *եւ*]
[25] C *լսես* D *լսեմ*
[26] A_1 *ընտանասցես* C *ընտանեսցիս*
[27] E *ոչ*] + *ի*
[28] B *թշնամիոյ* CE *թշնամոյն*
[29] A_1 *եւ*]
[30] E *ոչ*]

հուրդն[1] *ածողին յերկուացեալ*[2], *արդեաւք*[3] *ի մերձակայսս իմացայք*[4] *զշնորհն, թէ անզգամաբար*[5] *ինչ ունի լինելոյն: Յորժամ իմաստութեամբ*[6] *զշնորհն*[7] *ընկալցիս, յայնժամ զտաղանիդն ունիցիս եւ զգործն ի*[8] *վերայ բերիցես:*

6 *Նմանեցես ներքինոյն*[9], *որ եգիտ զվարդապետն եւ ոչ յապաղեաց զուսումնն*[10], *եւ ի կառսն եւս եհան զաղքատն, ճոխն, զռազմիկն եւ զքամահելին, հպարտն եւ ամբարհաւաճն*[11], *եւ ուսեալ զԱւետարանն արքայութեան*[12], *ընկալաւ* [13]*սրտիւ*[320] *զհաւատն*[14], *ոչ յապաղեաց իբրեւ*[15] *զկնիքն Հոգւոյ: Զի իբրեւ հանդիպեցան ջրոյն, ահա, ասէ, ջուր:* [16]*Խնդութեան է բանս, ահա խնդրելիս. զի՞նչ արգելու*[17] *զիս ի մկրտելոյ*[18]*: Ո՞ւր յաւժարութիւնն է պատրաստ, խափանումն եւ ոչ ինչ: Զի որ կոչեն մարդասէր՝ է եւ սպասաւորն պատրաստ, շնորհն՝ առատ, յաւժարամտութիւնն*[19] *գտցի եւ խափանումն ինչ ոչ լինիցի: Մի է, որ արգելուն, որ խնու մեզ* |248ա| *զփրկութեան ճանապարհ*[20], *որում յաղթեսցուք ընտրելով կամաւք: Նա զդանդաղումնն*[21] *ի մեզ առնէ, մեք մի անգիտասցուք զնորա*[22] *միտսն*[23]*: Քանզի ո՞չ զմեղսն*[24] *այսաւր առնել խրատէ եւ զարդարութիւնն վաղիւ հաւանեցուցանէ զմեզ չտեմարանել: Յաղագս այսորիկ եւ Տէրն, լուծանելով զնորա չար խորհրդակցութիւնն, այսաւր ասէ, թէ ձայնի իմում լուիցէք*[25] (Հմմտ. Սղմ. ՂԴ. 8)*: Եւ Նա ասէ՝ այսաւր ինձ եւ վաղիւ*[26] *Աստուծոյ: Տէրն*[27] *հակառակ բարբառի՝ այսաւր իմում ձայնի լուարուք*[28]*: Իմա զթշնամին՝ ոչ համարձակի խորհրդակից լինել բոլորովին ի բաց կալ յԱստուծոյ (գիտէ, զի ծանր է լսել զայնոսիկ քրիստոնէից), այլ արուեստիւք*[29] *պատրանաց հնարի զյանդգնութիւնն: Իմաստուն է չար առնել, տեսանէ, զի ըստ մերձակայիս կեամք մարդիկ*[30]*, ամենայն գործք ըստ մաւտաւորաց զաւրանան: Զայս աւրն*

[1] C *խորհուրդ*
[2] A *յերկւացեալ*
[3] C *արդեաւք*] *երբէք*
[4] B *իմացայց* E *իմացաք*
[5] C *անսգամաբար*
[6] D *իմաստաբար*
[7] C *զշնորհսն*
[8] C *ի*] *ոչ*
[9] B *ներքինւոյն*
[10] C *զուսումն*
[11] D *ամբարհաւաճ*
[12] D *արքայութեանն*
[13] AA$_1$BCDE *սրտիւ*] *սերտիւ*
[14] A$_1$ *զհաւատքն*
[15] CD *իբրեւ*]
[16] D *խնդութեանն… խնդրելիս*]
[17] B *արգելոյ*
[18] D *մկրտելոյ*] *մկրտելոյ* D + *խնդութեանն է քանտակաց խնդրելիս զինչ արգելուցու զիս ի մկրտելոյ*

[19] E *յօժարմտութիւնն*
[20] C *ճանապարհն*
[21] BCE *զդանդաղումն*
[22] A$_1$ *զնորա*] *զնոսա*
[23] B *միտսն*]
[24] C *զմեղսն*] *զմիլսն*
[25] A *լւիցէք* C *լւիցուք*
[26] C *վաղիւն*
[27] C *տէրն*] *տեառնն*
[28] AC *լւարուք*
[29] AC *արւեստիւք*
[30] ABCD *մարդիկ*] *մարդ ի*

գողանալով, ի մէնջ հնարիւք զվաղուանն[1] մեզ զյոյսն թողու: Եւ ապա՝ իբրեւ ի[2] վաղիւն գայ, դարձեալ չար բաժանակիցն մեր, եկեալ մաղթէ զայսաւրն ինքեան[3] եւ զվաղիւն Տեառնն: Եւ այսպէս[4] միշտ զմերձակայսն հեչտու-

թեամբք[5] առնու, իսկ զհանդերձեալսն յուսոց[6] մերոց[7] թողու, |248բ| *զանխլաբար զմեզ ի բաց ո-*

րոշէ ի կենաց:

7 Այնպիսի տեսի ես երբեմն զխարդախութիւն[8] հաւու դիւրահ-նարի: Քանզի դիւրըմբռնելիք նո-րա ճագքն էին յաղագս տղայու-թեան, զինքն առաջի արկեալ որ-պէս պարտաստ որս լինել եւ ի ձեռս[9] որսորդացն դառնալով՝ ոչ ըմբռնելի էր ձեռնարկութեան որ-սորդացն եւ ոչ հրաժարումն նոցա առնէ որսոյն[10]: Այլ յուսովն գնո-սա զանազանաբար ունէր, առ ի յինքն պարապոյն, ճագուցն ըն-դարձակութիւն փախստեան պատրաստ էր, ապա ի վախճա-նին[11] եւ ինքն թռեաւ[12]: Երկիր մի եւ դու նմանապէս կրեսցես՝ յա-ղագս անյայտիցն յուսոյ[13] զերեւե-լիսդ մատնելով: Ե՛կ ինձ, զբովան-դակ գքեզ փոփոխելով[14] առ Տէրն, տո՛ւր զքո զանուն[15], գրեցիր[16] ընդ եկեղեցւոյ[17]: Զի զինուորն[18] ըստ ընտրման[19] թուի[20], ըմբիշն գրեալ[21] նահատակի, ռամիկն քա-ղաքացի գրի եւ ընդ տոհմիսն[22] թուի[23]: Ամենեցուն այսոցիկ պար-տական ես իբրեւ զինուոր[24] Քրիս-տոսի, իբրեւ զըմբիշ բարեպաշտու-թեան՝ որպէս քաղաքականութիւն ունելով յերկինս: Գրեցիր[25] յայսմ ի գիրս զանդ[26] փոխեալ[27] գրեցի[28] վասն վերնումն: Ուսի՛ր, վարդա-պետեցիր զաւետարանական քա-ղաքականութիւնս[29], զաչացն՝ հա-ւասարութիւն[30], զլեզուացն[31]՝ ժուժ-կալութիւն, զմարմնոյ՝ |249ա| *ծա-ռայութիւն, զխորհրդոց՝ խոնար-հութիւն, զմտաց՝ մաքրութիւն, զբարկութեան[32]՝ ապականու-թիւն[33]: Ժողովեալ առաջի դիջի՛ր,*

---

[1] A *զվաղւեանն* B *զվաղվեան* C *զվաղւեն*
[2] ABDE *ի*]
[3] C *ինքէն*
[4] B *այսպէս*] *այնպէս*
[5] CE *հեչտութեամբ*
[6] E *յուսոյ*
[7] A *մերոց*] *մեոց* E *մերոյ*
[8] B *զխարդախութիւն*] *զկախարդութիւն*
[9] A_1D *ձեռն*
[10] BD *որսոցն*
[11] C *վաղջանին*
[12] C *թռեւ*
[13] E *յուսոց*
[14] B *փոփոխել*
[15] C *անուանդ*
[16] C *գրել*
[17] A *եկեղեցոյ*
[18] A *զինուորն* A_1 *զինուորի*
[19] E *ընտրութեան*
[20] A *թւի*
[21] C *գրի*]
[22] A_1BDE *տոհմիկսն* C *տոհմակիցսն*
[23] AC *թւի*
[24] AC *զինուոր*
[25] C *գրեցէր*
[26] D *զանդ*] *զայն* E *զի անդ*
[27] B *զանփոփոխեալ* C *զանփոփոխել* A_1DE *փոփոխեալ*
[28] A_1D *գրեցիր*
[29] C *քաղաքավարութիւնսն*
[30] E *հաւասարութիւն*] *հաւաստութիւն*
[31] A *զլեզւոյ* D *զլեզոյ* E *զլեզուոյ*
[32] A_1 *զբարկութեան*] *զբարեկամութեան*
[33] C *անապականութիւն*

զրկեալ[1] մի՛ դատիր, ատեցեալ սիրեա՛, հալածեալ[2] ներեա՛, բամբասեալ[3] մաղթեա՛[4]: Մեռիր մեղացն, խաչակից լե՛ր Քրիստոսի, զբովանդակ սէր[5] փոխադրեա առ Տէրն: Այլ դժուարինք[6] են այսոքիկ: Եւ զի՞նչ բարեացն դիւրինք: Ո՞[7] քնելով[8] յաղթութիւն արար: Ո՞ փափկանալով եւ հանգստեամբ ընդ ժուժկալսն պսակաւք[9] զարդարեցաւ: Ոչ ոք ոչ ընթանալով էառ զյաղթանակն: Աշխատութիւնք[10] ծնանին զփառս[11], վաստակք առթեն[12] զպսակսն[13]: «Բազում նեղութեամբք պարտ է մեզ մտանել յարքայութիւնն երկնից», ասեմ եւ ես՝ այլ զայսոսիկ զնեղութիւնս յարքայութեանն[14] երկնից յերանութիւնս փոփոխէ, իսկ զմեղացն վաստակս[15] ի գեհենին վտանգաւոր եւ տխուր ամբարէ: Քանզի այլք հաւաստեաւ[16] գիտեն, զի եւ ոչ սատանայի գործք առ գործողսն[17] անիրաւութեան առոյգք[18] ինչ մերձանան[19]: Ո՞ր քրտունք ողջախոհութեան[20]: Իսկ որ պոռնիկն[21] քրտնեալ է՝ հեշտութեամբքն զինքն հալելով: Զի՞նչ այնքան ի բաց բառնայ ի [22]մարմնի կարոնաւորութիւնն, որքա՞ն պիղծ եւ կատաղեալ[23] պակշոտութիւնն բաժանէ: Գիշերք անքունք, որք կանխենն[24] յաղաւթս ի |249բ| գիշերին, այլ յոյժ դժնդակագոյնք եւ տքնեցելոցն յանդրանալն: Քանզի յորժամ երկիւղ[25] զնա պաշարեսցէ եւ որ ի հեշտութեանցն աւիւն[26] զամենայն հանգիստն[27] ամենեւին ի բաց վարէ: Զի եթէ, փախչելով[28] ի[29] նեղութենէ, որ ի փրկութիւնն բերէ[30], զընդարձակութեան զհետ երթիցես մեղացն, երկնչիմ մի, մինչեւ իսպառ յանդորրու[31] գնացեալ՝ յարմարագոյն գտանիցես ճանապարհին զաւթեւանն: Այլ դժուարապահելի[32] է զանձն, տքնեա, եղբա՛յր: Ունիս գործակիցս[33], եթէ ախորժես[34], զաղաւթսն[35]՝ զգիշերապահս, զպահս[36]՝ զտնապահս,

---

1 D *զրկել*
2 C *հալածել*
3 C *բամբասել*
4 A *մախթեա*
5 A_1 *սէր*] + *քո*
6 AC *դժւարինք*
7 E *ո*] *ոք*
8 D *քնելով*] *ունելով* E *ի քուն լինելով*
9 C *պսակաւ*
10 C *աշխատութիւն*
11 C *զփառսն*
12 AD *առթեն*] *առցեն*
13 E *զպսակս*
14 C *յարքայութեանն*] + *են*
15 C *վաստակ*
16 C *հաւաստեւ*
17 C *գործողն*
18 B *առոյգ*

19 A_1DE *մերձենան*
20 C *ողջախոհութեանք*
21 BC *պոռնկին* D *պոռնըկին* E *պոռնիկին*
22 C *մարմնաւոր կրօնօրութենէն*
23 A_1 *կատաղեալ*] *կատարեալ*
24 D *կանխեն*
25 C *երկեղ*
26 AC *աւիւն*] *նաւիւն*
27 C *զհանգիստն*
28 C *փաղչելով*
29 ABE *ի*] *է*
30 E *բերէ*] *վերաբերէ*
31 AC *յանդոյրրու*
32 A *դժւարապահելի*
33 C *գործակից*
34 C *ախորժեսցես*
35 C *զաղաւթսն*]
36 C *զպահս*]

զսաղմոսերգուԹիւնն՝ [1]զանճնամխիԹարականն[321]: Զայսոսիկ[2] մերձ առցես: Սոքա [3]աւԹակիցք[322] քեզ լիցին ի պահպանուԹիւնն պատուականացն[4]: Զի՞նչ լաւագոյն առնես, ընչաւետանալ մեզ[5], եւ յաղագս պատուականացն[6] զարհուրել, ԹէՀ եւ ոչ ունել սկիզբնն[7], զոր պահպանիցեմքն[8]: Ոչ[9] ոք երկիւղիւ զրկանացն զբարիսն ի բաց մղիցէ: Վասն զի ոչ այսպէս ոչինչ[10] մարդկայնոցս[11] հաստատեալ արդեաւք[12], եԹէ զիւրաքանչիւր ոք զճեպեցելոցն[13] վրիպանս խորհէաք[14]: Քանզի առընԹեր կայ երկրագործուԹեան անբերուԹիւն, վաճառականուԹեան՝ նաւաբեկուԹիւն, ամուսնուԹեան՝ այրուԹիւն, մանկասնուԹեան[15]՝ անորդուԹիւն: Եւ համայն ձեռնարկեմք[16] ի գործ|250ա|ան, յախորժելի յոյսն յենլով եւ զյուսացելոցն զհանդիպումն[17] դնելով զմերս տնաւրինին Աստուծոյ: Իսկ դու բանիւ պարկեշտացուցանես զսրբուԹիւնն, բաց գործով ընդ բամբասեալսն դեգերիս: Տե՛ս մի գուցէ դու զղջանայցես զչար մտածուԹիւնդ, յորժամ չահ[18] քեզ[19] յապաշաւանացն եւ[20] ոչինչ լինի[21]: Ողջախոհացուսցէ[22] զքեզ կուսիցն առակ: Նոքա ձէթ յամանս ոչ ունելով[23] զհարկաւորսն զգային[24]: Յաղագս որոյ եւ յիմարս բանն[25] զնոսա կոչեաց, զի, ժամանակս ձիԹոյն չահելոյ ի[26] չրջել եւ ի վաճառել[27] ծախեսցին[28], զանխլացաւ ի նոցանէ, փափկեցաւ Քրիստոսի[323] պայծառուԹիւնն[29] հարանարանին: Մի գուցէ եւ դու, տարի ի տարւոյ[30], եւ ամիս յամսոյ, [31]եւ աւր ըստ աւրէ յապաղելով[32], եւ ոչ առնլով[33] զձէԹն[34] զկերակուրն լուսոյ, անկցիս երբեմն[35] յոր ոչ վստահանաս յաւրն, յորժամ պակասեսցեն[36] [37]ի քէն այնուհետեւ կենացդ պատճառք, եւ

[1] E զանճնամխիԹարականն] զանճն մխիԹարականն
[2] A$_1$ զայսոսիկ] զայնոսիկ
[3] C աւԹակիցք] աղաւԹակիցք
[4] AC պատուականացն
[5] E մեզ] քեզ
[6] A պատուականացն C պատուականացս
[7] C սկիսբն E զսկիզբն
[8] BCD պահպանիցեմքն] պահիցեմքն E պատահիցեմքն C + եւ
[9] C ոչ]
[10] A$_1$ ոչինչ] զինչ
[11] A$_1$B մարդկայնոցս
[12] C արդաւք
[13] BD զճեպելոցն
[14] C խորհելք
[15] DE մանկասնուԹեանց C մասնակցուԹեան
[16] C ձեռնարկիմք
[17] C հանդիմումն ABCD հանդիպումնն
[18] BD չահք
[19] BD քեզ]
[20] C եւ]
[21] C լինիցի
[22] D ողջախոհացուցանէ
[23] C ունելով] + նոցա
[24] C զգային] սգացին
[25] C զբանն
[26] C ի] եւ
[27] D վաճառելն
[28] D ծախեցին
[29] CE պայծառուԹիւն
[30] A տարոյ C տարո
[31] E եւ... աւրէ]
[32] E յապաղելով] + օրըստօրէ
[33] C առնլով
[34] C զձէԹն] զճեռն
[35] AA$_1$BDE երբեմն] երբէք
[36] A$_1$ պակասեսցի
[37] C ի քէն]

տարակուսանք ամենայն ուստեք, եւ նեղութիւն[1] *անմխիթարելի, հրաժարեցելոց*[2] *բժշկաց, հրամայեցելոց*[3] *ընտանեաց: Յորժամ խիտ եւ հոծ թառանչմամբ եւ ցամաքութեամբ վտանգեալ*[4]*, սաստիկ տապոյն տոչորեալ զներքսն*[5] *եւ ուտելով, թառանչիցես*[6] *ի միջոցէ*[7] *սրտէն, զտրտմակիցսն ոչ եւս գտանիցես:* |250բ| *Եւ խաւսեսցիս նուաղս*[8] *եւ աղաւտս, եւ լսող՝ ոչ ոք: Ամենայն խաւսեցեալքն իբրեւ բարբաջանք արհամարիցին*[9]*: Ո՞ տացէ զմկրտութիւնն յայնժամ: Ո՞ յիշեցուսցէ խելագարելոյդ յարմարագոյնս լուիցեն*[10]*, որք արտաքոյ ախտի քամահեն*[11]*, սիրելին դանդաղի, զյիշատակն իբրեւ զխռովութիւնս ինչ առնել թերեւս, եւ բժիշկն խաբեսցէ, եւ զքեզ ինքն ոչ գիտիցես յաղագս բնութեամբ կենասիրութեանս*[12]*: Գիծ անապատ յաւգնականաց, եւ որ մկրտերն*[13] *ոչ էր*[14] *հուպ: Մահն մերձ եկաց, եւ տարողքն փութան: Ո՞ է, որ զերծուցանիցէ*[15]*: Աստուած, որ արհամարհեցաւն: Այլ լուիցէ*[16] *յայնժամ՝ միթէ*[17] *դու այժմ նմա լսես: Նախ՝ սահմա՞նս իմն տացէ: Գեղեցկապէս վարեցար տուեցելովդ*[18]*:*

8 *Մի՛ ոք զքեզ խաբիցէ սնոտի բանիւք* (Հմմտ. Եփս. Ե. 6)*: Քանզի ի վերայ կացցէ*[19] *քո յանկարծաւրէն սատակումն* (Հմմտ. Ա. Թես. Ե. 3) *եւ կործանումն նմանապէս զաւրէն մրրկի մերձ եկեսցէ: Գայցէ հրեշտակ*[20] *տխուր, տանելով բռնաբար եւ քարշելով զքո զանձնդ կապեալ մեղաւք, յաճախապէս դարձեալ յայսմ*[21] *կողմ*[22]*՝ ողբացեալ աւանց ձայնի, գործոյ*[23] *այնուհետեւ ողբոցն փակեցելոց: Որքա՛ն շարժիցէ*[24] *զքեզ, որքա՛ն*[25] *հառաչիցես*[26]*, անգործս լայցես ի վերայ խորհրդոց, յորժամ տեսանիցես զպայծառութիւն արդարոցն լուսաւոր մասամբ պարգեւեացն եւ զտխրութիւն մեղաւորաց ի*[27] *խորին* |251ա| *խաւարի: Զինչ ասասցես ի ցաւս սրտիդ*[28] *քո յայնժամ: Մինչ*[29] *ոչ է ընկալուլ զծանրս*[30]

[1] C *նեղութիւնք*
[2] D *հրաժարեցոյ* E *հրաժարեցելոյ*
[3] E *հրամայեցելոցն*
[4] C *վտանկելք*
[5] D *զներքսն*] *զի ներքսն*
[6] C *թառանչեսցես*
[7] E *միջոցէ*] *միջէ*
[8] AC *նւաղս* E *նուազս*
[9] E *արհամարհիցեն*
[10] AC *լւիցեն*
[11] A_1 *քամահին*
[12] D *կենասիրութեանս*] *կենսասիրութեանն*
[13] BD *մկրտէր* E *մկրտէն*
[14] ABCE *էր*] *է*
[15] C *զերծուցանէ*

[16] AC *լւիցէ* E *լսիցէ*
[17] A_1 *միթէ*] *եթէ*
[18] AC *տւեցելովդ*
[19] C *կայցէ*
[20] C *հրշտակ*
[21] C *յայսմ*] *յայլ*
[22] B *կողմն*
[23] BD *գործւոյ*
[24] ABD *շարժիցէ*] *շարժ լիցէ*
[25] C *որքան* + *իս*
[26] E *հառաչեսցես*
[27] ABDE *ի*]
[28] E *սրտի*
[29] AA_1BCD *մինչ*] *ինչ*
[30] A_1 *զծանրս*] *զծակս*

զայս զբեռն մեղացն, այնպէս դիւրագոյն լինել ի բաց դնելոյն[1]*, այլ զեղջ չարեացս այսոցիկ ձգել ինձ: Զախտեղութիւնս ոչ է լուանալ*[2]*, այլ ծրդեալ մնալ ի մեղս: Այժմ էի արդեաւք*[3] *ընդ Հրեշտակսն, այժմ արդեաւք յերկինս բարեաւքն*[4] *փափկանայի*[5]*: Ո՛վ չար խորհրդոցն, յաղագս վայրկենի վայելելոյ ի մեղսն անմահս տանջիմ*[6]*: Արդար է դատաստանն Աստուծոյ: Յաղագս հեշտութեան մարմնոյ հրոյ մատնեցայ*[324]*, կոչեցայ եւ ոչ լուայ*[7]*, ուսուցանէին, եւ ոչ հաւանէի*[8]*, վկայէին ինձ, եւ ես ծաղր առնէի: Զայսոսիկ եւ զայսպիսիս ասասցես, լալով*[9] *զքեզ ինքն, նախ եթէ յափշտակեսցիս քան զմկրտութիւնն: Ով մա՛րդ, կամ ի գեհենէն զարհուրեսջիր*[10] *եւ կամ արքայութեանն փափագեա՛: Մի՛ անպատուեր*[11] *զկոչումնս: Մի՛*[12] *ասէր՝ կալ զիս հրաժարեալ յաղագս այսորիկ* (Հմմտ. Ղկ. ԺԴ. 18)*: Եւ ոչ մի պատճառք բաւական են առ հրաժարումն*[13]*: Ինձ արտասուել*[14] *գայ, զի զգործս ամաւթոյն*[15] *պատուես*[16]*, քան զփառսն Աստուծոյ եւ յաղագս հեշտ պակշոտութեանն դժուարաւ*[17] *փրծանել*[18] *ի մեղացն լինիս, եւ յաւետեաց*[19] *բարեացն*[20] *զքեզ ի բաց փակես՝ որպէս ոչ տեսանել զբարութիւնս*[21] *Երուսաղէմին*[22] *վերնոյ*[23]*: Արդ հրեշտակացն բիւրք,* [24]*անդրանկացն տաւնք, առաքելոցն աթոռք, մարգարէիցն նախագահութիւնք,* |251բ| *դաւազանք հայրապետացն, վկայիցն պսակք, արդարոցն գովութիւնք: Ընդ այնոսիկ զքեզ ինքն բաղձացիր*[25] *թուել*[26] *լուացեալդ*[27] *եւ սրբեալդ ըստ շնորհին Քրիստոսի, զի նմա փառք եւ զաւրութիւն յաւիտեանս*[325]*. ամէն:*

---

[1] E *դնելոցն*
[2] AC *լուանալ*
[3] C *արդօք*
[4] C *բարեւք*
[5] D *փափկանայիր*
[6] D *տանջիմս*
[7] AC *լուա*
[8] B *հաւանէի*] *հայէի*
[9] C *լալով*] *շատ եւ*
[10] CDE *զարհուրեցիր*
[11] A *անպատուէր*
[12] C *մի*]
[13] B *հրաժարումնն* C *հրաժարելումն*
[14] AC *արտասուել*
[15] C *ամաւթո*
[16] AC *պատուես*
[17] AC *դժւարաւ*
[18] BD *փրծանիլ*
[19] E *յաւետեաց*] *յաւիտենից*
[20] D *բարեաց*
[21] C *զբարութիւնն*
[22] BC *Երուսաղէմի* B + *ընդ*
[23] C *վերնոյն*
[24] AA$_1$E *անդրանկացն* (C *անդ անդրկացն*) *տաւնք առաքելոցն աթոռք*
[25] E *բաղձանայիր*
[26] AC *թւել*
[27] A *լւացեալդ* C *լւացելդ*

ԼԲ. [1]Թէ ԶԷ ՊԱՏՃԱՌ ԶԱՐԵԱՑ ԱՍՏՈՒԱԾ[326]

1 Բազումք[2] են վարդապետութեան աւրինակք, որք ի ձեռսն[3] զքահանայականսն սաղմոսողին Դաւթայ ի զաւրացելոյն ի նմա Հոգւոյն[4] ցուցան[5] մեզ: Քանզի երբեմն, զինքեան կիրս պատմելով մեզ մարգարէս եւ որպէս առաքինաբար եբեր զարկածսն[6] ինչ, ի [7]ձեռն իւրոց առակացն ուսումն մեզ յայտնագոյն համբերութեան թողու, որպէս յորժամ ասիցէ: «Տէ՛ր, զի՞ բազում եղեն նեղիչք իմ» (Սղմ. Գ. 2), եւ երբեմն զբարերարութիւնն[8] Աստուծոյ մերձ կացուցանէ, եւ զարագագոյն նորա զաւգնականութիւն[9], զոր ընձեռէ ճշմարտապէս խնդրողացն[10] զնա, ասելով՝ «ի կարդալ իմում լուաւ[11] ինձ Աստուած ըստ[12] արդարութեան» (Սղմ. Գ. 2) իմոյ[13], հաւասարեցուցանէ մարգարէին բանի[14], որ ասէր[15]՝ մինչ դեռ խաւսեսցի[16], ասասցէ՝ ահա մերձ եմ (Հմմտ. Ես. ԾԸ. 9): Այս է՝ ոչ ժամանեսցի[17] |252ա| կարդալ[18] եւ յառաջագոյն էառ վախճան[19] կոչումնն[20] զլուրն Աստուծոյ: Դարձեալ՝ պաղատանս բերելով Աստուծոյ եւ մաղթանս[21] ուսուցանէ մեզ՝ զինչ աւրինակ[22], որք[23] ի մեղսն իցեն, հաշտեցուցանել զՏէրն: «Տէ՛ր, մի՛ սրտմտութեամբ քո[24] յանդիմանէր զիս եւ մի՛ բարկութեամբ քո[25] խրատէր զիս» (Սղմ. Զ. 2): Եւ յերկոտասան [26]երկրորդում[327] Սաղմոսին մարտ իմն փորձութեան[27] ցուցանէ, ասելով՝ «մինչեւ[28] յե՞րբ, Տէ՛ր, մոռանաս զիս իսպառ, մինչեւ յե՞րբ դարձուցանես զերեսս քո յինէն» (Սղմ. ԺԲ. 1): Վաղվաղակի փոփոխի[328] յանաստուածիցն[29] չարութիւն, որք, յորժամ սուղ ինչ նոցա ըստ կենցաղումն[30] ընդդէմ բախիցի, ոչ բերելով զդժուարագոյնս[31] իրացն: Զամբոխ[32] վաղվաղակի յերկուացեալք[33] լինին մտաւք, եթէ իցէ Աստուած, որ խնամարկիցէ աշխարհի, եթէ տեսանիցէ ըստ իւրա-

---

[1] C թէ չէ] նորին թէ չէ A_1DE նորին սրբոյ Բասղի եպիսկոպոսի թէ չէ
[2] ABC բազում
[3] A_1BE ձեռն
[4] AC հոգոյն
[5] C ցուցանէ
[6] C զարկածսն] զարկւածսն
[7] C ձեռս իւրոցն առակաց
[8] B զբարերարութեանն
[9] C զօգնականութիւնն
[10] E խնդրողաց
[11] A լւաւ E լուար
[12] BE ըստ]
[13] C իմում
[14] D բանին
[15] D ասէրն
[16] B խաւսից խաւսասցէ C խաւսեսցին D խօսիցիս

[17] DE ժամանեաց DE + ի
[18] C կարդալն
[19] C վաղջան
[20] CE կոչումն BD կոչմանն
[21] A մախթանս
[22] A_1 օրինակք
[23] E որ
[24] A_1C քո] քով
[25] E քո] քով
[26] AA_1BC երորդում D յերորդումն E երրորդումն
[27] CD փորձութեանց
[28] B մինչեւ] մինչ
[29] A յանաստուածիցն C յանաստուածոցն
[30] A_1E կենցաղումս C կենցաղոյս
[31] A դժւարագոյն C դժւարագոյնս
[32] C զամբոխն
[33] A երկւացեալք

քանչիւր ումեք, եթէ բաժանիցէ[1] *ըստ արժանաւոր*|252բ|*ութեանն: Եւ ապա՝ յորժամ տեսանեն*[2] *զինքեանս յոլովագոյնս յերկարեալս*[3] *յանախորժելիսն, հաստատեն յինքեանս զչար աղանդն եւ երեւեցուցանեն ի սիրտս իւրեանց, թէ ոչ է Աստուած:* «Ասաց անզգամն[4] ի սրտի իւրում, թէ[5] ոչ է Աստուած» (Սղմ. ԺԳ. 1): *Եւ զայս արկանելով յիւր*[6] *միտսն, անխնայաբար այնուհետեւ յամենայն մեղս յարձակի*[7]*: Քանզի եթէ ոչ է*[8]*, որ գիտէ*[9] *եւ ոչ է, որ փոխարէն հատուցանէ իւրաքանչիւր ումեք ըստ արժանաւորութեան կենացն, զի՞նչ արգելու*[10] *յաղթահարել զաղքատն, զորբս*[11] *սպանանել*[12]*, զայրին եւ յեկն*[329] *խողխողել, եւ յամենայն անաւրէնութեան գործոյ*[13] *յանդգնել* (Հմմտ. Սղմ. ԺԳ. 1), *յանմաքուր եւ ի պիղծ ախտս եւ յամենայն անասնական ցանկութիւնս թաթաւիլ*[14]*: Յաղագս այսորիկ, որպէս յարմարելով զյոչն*[15] *զոլ Աստուած, ի վերայ էած: Զապականեցանն եւ պղծեցանն գործովք, քանզի անհնար է խոտորիլ յարդարութեանն*[16] *ճանապարհէ, եթէ ոչ մոռացումն զԱստուծոյ յոգիսն իմանայցէ:*

2 *Ուստի՞ ազգք մատնեցան յանփորձ միտս եւ առնեն զոչ արժանիսն* (Հմմտ. Հռմ. Ա. 28)*: Ո՞չ վասն ասելոյն, թէ՝* «ոչ է Աստուած» (Սղմ. ԺԳ. 1): *Ուստի՞ անկան յախտս*[17] *անպատուութեան, եւ էգք առ նոսա փոփոխեցին*[18] *զբնականս*[19] *պէտս*[20] *յանբնականսն* (Հմմտ. Հռմ. Ա. 26), *եւ արուք ընդ արուս զանամաւթութիւն գործեն: Ո՞չ վասն զի փոփոխեցին զփառս անապականին Աստուծոյ ի նմանութիւն անասնոց*[21] *եւ չորքոտանեաց եւ սողնոց* (Հմմտ. Հռմ. Ա. 23)*: Արդ, անզգամ է, իբրեւ*[22] *ճշմարտապէս պակասեալ ի մտաց եւ ի*[23] *խորհրդոց, որ ասեն, եթէ* «ոչ է Աստուած» (Սղմ. ԺԳ. 1): *Հաւասար նմին եւ ոչինչ յանզգամութենէն*[24] *մնացեալ, եւ որ ասեն չարեաց պատճառ լինել զԱստուած: Քանզի համապատիւ նոցա լեալ*[25] *դնէ զմեղսն, յաղագս որոյ նմանապէս երկոքեանն*[26] *ուրանան զբարին՝ մինչ ոչ է ամենե-*

[1] E *բաժանեսցէ*
[2] A_1C *տեսանիցեն*
[3] C *յերկարել*
[4] C *անսգամն*
[5] BDE *թէ*]
[6] C *յիւր*] *ի*
[7] C *արձակէ*
[8] E *է*]
[9] D *գիտէ*] *դիտէ*
[10] E *յարգելու*
[11] C *զորբսն* A_1E *զորբն*
[12] C *սպանանել*] + *եւ*
[13] A_1CD *գործս*
[14] A_1C *թաւթափել*
[15] D *զոչն*
[16] C *յարդարութեան*
[17] C *յախտսն*
[18] C *փոխեցին*
[19] CE *զբնական*
[20] C *պէտսն*
[21] A_1 *անասնոյ*
[22] A_1D *իբր*
[23] ACD *ի*]
[24] C *յանսգամութենէն*
[25] B *լիեալ* C *լինել*
[26] E *երկոքին*

ւին ասելով եւ միւսն ոչ է բարի զնա սահմ|253ա|անէ: Քանզի եթէ չարեացն իցէ պատճառ՝ ոչ բարի յայտ է ահա, որպէս զի յերկո-ցունց կողմանց է ուրացութիւն բարւոյն[1]: Եւ ուստի՞, ասէ, հիւան-դութիւնքն, ուստի՞ մահուց տա-րաժամութիւնք, ուստի՞ [2]ամենա-սատակութիւնք[330] քաղաքաց, նա-ւաբեկութիւնք, պատերազմունք, ժանտախտք[3]: Քանզի չարիքս, ա-սեն, այսոքիկ եւ ամենայն արա-րածք[331]: Որպէս եթէ զո՞ ունիմք զայլ ոմն, եթէ ոչ զԱստուած բամ-բասել: Արդ, եկ, զի[4] յոյժ հռչա-կեալ անկաք խնդիր, ի խոստովա-նեալ[5] ոմն սկիզբն[6] զբանս[7] ածե-լով, աշխատասիրաբար զբանս ըն-կալցուք զառաջարկութիւնս հա-ւաստի եւ [8]անխառնափնդոր[332] գյաղագս[9] սորա զմեկնութիւնն փորձեսցուք առնել:

3 *Զայս ունելով յառաջագոյն պարտ է դնել ի միտս մեր, եթէ ա-րարածք եմք բարւոյ[10] Աստուծոյ եւ ի նմանէ աւգնեալք, փոքու եւ մեծաւ յաղագս մեր զտնաւրէնու-թիւնն[11] ընձեռել, ոչ չարչարիմք ինչ, առանց կամաց Աստուծոյ, որ զոր չարչարիմքն[12] վնասակար ինչ է, զայսոսիկ լեալս[13] իբրեւ լաւա-գոյն իմն է[14] ի միտ առնուլ: Քան-զի յԱստուծոյ է մահք[15], եւ հա-մայն ոչ ամենեւին չար է մահ, բայց եթէ ոք ասացէ[16] զմեղաւորի մահ, վասն զի ի դժոխս տանջա-նաց սկիզբն[17] գտանի վճարումն [18]դարձեալ աստուստ: |253բ| Ի դժոխս չարիքն ոչ զԱստուած ու-նին պատճառ, այլ զմեզ [19]ին-քեանս: Քանզի սկիզբն եւ արմատ մեղաց ի մեզ ինքնիշխանու-թիւնս[333] է: Զի որոց արժան էր ի բաց կալ ի չարէ եւ ոչ մի ինչ դժնդակութիւնս[20] ունել, նոքա ի ձեռն հեշտութեանն ի մեղացն պատրեալք, զո՞ր արդեաւք[21] ասի-ցեն քաջավայելուչ բան, եթէ ոչ զինքեանս պատճառս իւրեանց վտանգիցն լինել: Արդ չար՝ է որ առ մեր զգայութիւնս[22] եւ է, որ առ ինքեան բնութիւնն: Բնու-թեամբ չարն[23] ի մէնջ հաստատե-ցաւ՝ անիրաւութիւն, պակչոտու-թիւն, անզգամութիւն[24], երկչո-տութիւն[25], մախանք, սպանու-*

[1] AC *բարոյն* D *բարւոյն*
[2] D *ամենասատակութեան*
[3] CE *դանդախտք*
[4] A_1 *զի*] + *ի*
[5] D *խոստովանելումն*
[6] C *սկիսբն*
[7] D *զբան*
[8] A_1BE *անխառնաբնդոր*
[9] A_1E *յաղագս*
[10] A *բարոյ* C *բարո*
[11] D *զտնօրէնութեան*
[12] E *չարչարիմն*
[13] B *լիեալս*
[14] C է]
[15] C *մահ*
[16] C *ասիցէ*
[17] C *սկիսբն*
[18] A_1 *աստուստ դարձեալ*
[19] C *ինքեանս... մեզ*]
[20] D *դժընդակութիւնս*
[21] C *արդօք*
[22] C *սգաութիւնս*
[23] C *չար*
[24] C *անսգամութիւն*
[25] C *երկչոտութիւնք*

թիւնք, կախարդութիւնք, խորամանկութիւնք, եւ որք այսոցիկ[1] են ազգակից[2] ախտք, որք զըստ պատկերի արարչին լեալ[3] ոգին աղտեղեն[4]՝ խաւարեցուցանելով[5] զնորա գեղեցկութիւնս[6] բնաւորեցան[334]: Դարձեալ չար ասեմք, որ մեզ տաժանելի եւ վտանգաւոր առ[7] զգայութիւնսն[8] է՝ զհիւանդութիւնսն մարմնոյ, զվէրս եւ զհարկաւորացն զկարաւտութիւն, եւ զանփառութիւնս[9], եւ զընչիցն տուգանս, եւ զընտանեացն վախճանս[10], որոց իւրաքանչիւր ոք մեզ յիմաստնոյ[11] եւ ի բարւոյ[12] Տեառնէն առ աւգտակարութիւնք ի վերայ գան: Քանզի զընչեղութիւն[13] ի[14] բաց բառնայ, որք չարաչարան[15] վարին նովաւ, որ առ զրկութիւն է նոցա գործին ապականելով: Եւ հիւանդութիւնս |254ա| *ի վերայ ածէ, որոց աւգտաբազոյն լինի կապեալ զանդասն, քան թէ անարգեալս ունել[16] առ մեղսն[17] զյարճակմունսն: Մահ ի վերայ գան, յորժամ սահմանք կենացն լցեալք[18] լինին, զոր ի սկզբանն իւրաքանչիւր ումեք հաստատեաց արդար Աստուծոյ դատաստանն՝ ի հեռուստ զիւրաքանչիւրոց[19] զաւգուտն յառաջագոյն տեսանելով: Ժանտախտք եւ խորշակք, եւ սաստկութիւնք անձրեւաց հասարակ[20] ոմանք են վէրք քաղաքաց եւ ազանց՝ զչարին զանչափութիւն[21] տանջելով: Արդ, որպէս բարեգործ բժիշկ, թէպէտեւ աշխատութիւնս եւ ցաւս առնէ մարմնոյ (ընդ հիւանդութեանն մարտնչի[22] եւ ոչ ընդ աշխատացելումն), նոյնպէս եւ բարին Աստուած՝ զփրկութիւնն ամենեցուն ի ձեռն մասնաւոր[23] տանջանացն ընտանեցուցանէ: Դու զբժիշկն ոչինչ բամբասես, որ զոմն հատանէ եւ զոմն խարէ, եւ զոմն ամենեւին ի բաց բառնայ ի մարմնոյն[24], այլ եւ ինչս թերեւս տայցես[25] եւ փրկիչ[26] անուանես[27], զի սղագոյն մասին զհիւանդութիւնն կացուցանէ՝ նախ քան ի բաւանդակ[28] մարմինն ախտին տարածանել: Իսկ յորժամ տեսցես զքաղաք ի վայր կործանեալ ի վե-*

[1] C *այսոցիկ*] *այսպիսիք*
[2] C *ազգակիցք*
[3] B *լիեալ*
[4] C *հոգիք աղտեղել*
[5] A_1 *խաւարեցուցանել*
[6] CE *գեղեցկութիւնն*
[7] A_1 *առ*] + *ի*
[8] C *սգաւթիւնսն*
[9] C *զանփառութիւնն* E *զանփառութիւն*
[10] C *վաղճան*
[11] E *յիմաստնոյն*
[12] A *բարոյ* C *բարո*
[13] C *զընչեղութիւնն*
[14] ABDE *ի*]
[15] D *չարաչարն*
[16] A *ունելով*
[17] D *մեղացն*
[18] ACE *լցեալք*] *լքեալք*
[19] D *զիւրաքանչիւրոցն*
[20] D *հասարակք*
[21] C *զանչափութիւնն*
[22] C *մարտնչի*] *եմարտն*
[23] ABDE *մասնաւոր*] *մարմնաւոր*
[24] C *մարմնոցն*
[25] E *տացես*
[26] C *փրկիչս*
[27] AC *անւանես*
[28] E *բովանդակ*

բայ բնակչաց[1] *կամ գնաւ հան-դերձ մարկաւ ի ծովուս*[2] *ընկղմել*[3]*, անդ*[4] *ընդդէմ ճչմարիտ բժշկին եւ փրկչի գլեզուդ չարժել* |254ք| *հայ-հոյութեամբ ոչ դանդաղիս*[5]*: Եւ համայն պարտ էր իմանալ, եթէ չափաւորութիւն աչխատացելոցն*[6] *եւ բժշկեցելոցն*[7] *մարդկան, ի խնա-մարկութենէ աւգտակարագոյնք գտանին: Իսկ յորժամ հզաւրագոյն ցուցցի*[8] *քան զբժշկութիւնն*[9] *ախտն, հարկաւոր լինի զանպի-տանացեալն աւտարացուցանել, որպէս զի մի՛ միաւորութեամբն հիւանդութիւնն գնացեալ ի տի-րականն երթիցէ: Արդ, զոր աւ-րինակ, հատանելոյն*[10] *կամ խարե-լոյն*[11] *ոչ բժիշկն է պատճառ, այլ հիւանդութիւնն, նոյնպէս եւ քա-ղաքացն ապականութիւնք, յան-չափութենէ մեղուցելոցն սկիզբն*[12] *ունելով*[13]*, զԱստուած յամենայն ստգտանաց ի բաց արձակեն:*

4 *Զի եթէ անպատճառ է չա-րեաց Աստուած, զիա՞րդ, ասէ,* «եւ պատրաստեցի[14] զլոյս եւ արարի զխա-ւար» (Ես. Խե. 7)*, առնեմ զխաղաղու-թիւն եւ հաստեմ զչար: Եւ դար-ձեալ ասէ՝* «իջիցե չարիք ի Տեառնէ ի դրունս Երուսաղէմի» (Միք. Ը. 12)*, եւ՝ ոչ են չարիք*[15] *ի քաղաքի*[16]*, զոր Տէր ոչ արար: Եւ ի մեծ երգին Մովսէսի*[17]՝ *տեսէք, տեսէք, ասէ, զի ես եմ եւ ոչ է*[18] *Աստուած բայց յի-նէն: Ես սպանանեմ եւ ես կեցու-ցանեմ, հարկանեմ եւ ես բժշկեմ (Բհտ. Բ. Օրն. ԼԲ. 39): Եւ ոչ մի*[19] *յայսցանէ իմաստուն մտաց Գրոց բամբասանս ընդունի Աստուած, որպէս չարեացն պատճառ եւ ա-րարիչ:* [20]*Քանզի, որ ասացն, թէ՝* «ես պատրաստեմ զլոյս եւ առնեմ զխա-ւար» (Ես. Խե. 7) *արարածոցս արա-րիչ զինքն* |255ա| *ի ձեռն այնո-ցիկ*[21] *յանդիման կացուցանէ, որ չարի իմիք արարիչ: Զի մի՛ կար-ծեսցես*[22] *գայլ ոք լուսոյ պատճառ եւ գայլ՝ խաւարի, զի ինքն*[23] *իսկ ասաց կարծեցելոց*[24] *ընդդիմաբար ունել ըստ արարուածին*[25] *զարա-րիչն եւ զարուեստաւոր*[26]*, զի մի՛ խնդրեսցես գայլ ոմն արարիչ հրոյ*[335]*, եւ գայլ ջրոյ, եւ մի գայլ աւդոյ*[27]*, եւ*[28] *գայլ երկրի*[29]*, վասն*

[1] D *բնակչացն*
[2] D *ծովուն*
[3] A_1C *ընկղմեալ*
[4] AA_1BE *անդ*]
[5] C *դանդաղիս*] *դադարիս*
[6] C *աչխատեցելոյն*
[7] ABDE *բժշկեցելոց*
[8] B *ցուցի*
[9] C *զբժշկութիւն*
[10] E *Հատանելոցն*
[11] E *խարելոցն*
[12] A *սկիզբն*] *կիզբն* C *սկիսբն*
[13] D *ունելով*] *առնելով*
[14] C *պատրաստեցի*] + *ի բաց արձակեցի*

[15] C *չարիքք* C + *ի տեառնէ*
[16] C *քաղաքին*
[17] C *Մուսիսի*
[18] E *է*] + *այլ*
[19] C *մի*] + *ինչ*
[20] C *քանզի... արարիչ*]
[21] ADE *այնոցիկ*] *այսոցիկ*
[22] C *կարծիցես*
[23] A_1 *ինքն*] *զինքն*
[24] D *կարծեցելոցն*
[25] A *արարուածին* C *արարածին*
[26] A *զարուեստաւոր* C *զարուեստաւորն*
[27] E *յօդոյ*
[28] C *եւ*] + *մի*
[29] ABE *երկրի*] *երկնի*

զի թուին[1] իմն հակառակ կալ իրե-
րաց ըստ ընդդիմական[2] ընու-
թեանն: Որպէս ահա ոմանք[3] ախ-
տացեալք ի բազմաստուածու-
թիւնն[4] խոտորեցան[5]: Առնէ զխա-
ղաղութիւն եւ հատէ զչար: Յա-
ւէտ խաղաղութիւն առնէ[6] ի քեզ,
յորժամ ի ձեռն դեղեցիկ վարդա-
պետութեանն խաղաղացուսցէ[7]
զմիտս քո եւ հաչտեցուսցէ[8] զկիրս,
որ ի քեզ է ընդ անձինդ[9] զխռո-
վեալսն: Հաստէ զչար. այս է՝ փո-
փոխեալ զարդարէ զնա եւ ի լա-
ւութիւն ածէ, որպէս զի, ի բաց ե-
դեալ զչարութիւնն[10], զբարւոյ[11]
ընութիւն ընկալցի[12]: [13]Քանզի
սիրտ մաքուր ստացիր յիս, Աս-
տուա՛ծ (ՀՄՄՊ. ՍՂ. Ծ. 12): Եւ այժմ
արա այլ, զոր չարեաւքն[14] հնա-
ցուցին, նորոգեա՛: Եւ զի զերկո-
սեան արասցէ ի մի նոր մարդ
(ՀՄՄՊ. ԼՓՈ. Ի. 15): Ստանալն՝ ոչ զի ի
յոչէէ[15] յէ ածիցէ[16], այլ զի զլեալսն
փոփոխեսցէ[17]: Եւ եթէ ինչ Քրիս-
տոսիւն՝ նոր[18] արարած իցէ (ՀՄՄՊ.
Ի. Կ՚ՆԲ. Ի. 17): Եւ դարձեալ Մով-
սէս[19]՝ ո՞չ սա ինքն է հայր քո, որ
ստացաւն քեզ[20] յայտնապէս: Աս-
տանաւր զկնի առնելոյն ստանալն
կարգեալ է[21]՝ ուսուցանէ |255բ|
զմեզ (ՀՄՄՊ. Ի. Օ՚ՆԷ ԼԳ. 6), զի յա-
ղագս լաւացուցանելոյ կարգեցաւ,
որպէս բազում անգամ, ստանալոյ
անուն: Իբրեւ[22] առնելն զխաղա-
ղութիւն, նոյնպէս եւ ստանալն
զխաղաղութիւն է, ի հաստատե-
լոյն զչարն. այս է փոփոխեալ, եւ
ի լաւութիւն ածել: Քանզի, թէ
զխաղաղութիւնն իմասցիս ի պա-
տերազմացն զաւրութենէ եւ չար
ասասցես զհետ[23] երթեալսն պա-
տերազմի եւ վտանգաւորսն զաւ-
րուցն արտաքոյ սահմանացն լի-
նել աչխատութիւնս, տքնութիւնս,
երկիւղս, քրտունս, վէրս, սպանու-
թիւնսն[24] ի պատերազմին, կոր-
ծանմունս, ծառայութիւնս, գերու-
թիւնս, զողորմելի ըմբռնեցելոցն[25]
տեսութիւնս, եւ պարզաբար որ-
քան տրտմականք[26] պատերազմո-
ղաց զհետ երթան, ասեմ արդար
դատաստանաւ Աստուծոյ լինել
արժանաւոր տանջանացն ի ձեռն
պատերազմողացն զպատուհասն ի
վերայ ածելով: Եւ թէ դու կա-

[1] AC *թւին*
[2] C *ընդդիմական*] *դիմական*
[3] D *յոմանք*
[4] D *բազմաստուած*
[5] AB *խոտորեցան*] *մոլորեցան* CD *մոլորութիւնն խոտորեցան*
[6] C *առնէ*]
[7] A_1C *խաղաղացուցանէ*
[8] C *հաչտեցուցանէ*
[9] E *յանձինդ*
[10] C *զչարութիւն*
[11] A *զբարոյ*
[12] D *ընկալցիս*
[13] B *քանզի... եկեալք*]
[14] D *չարեաւքն*] *չարիքն*
[15] C *յոչէէ*] *յոչնչէ*
[16] C *ածիցէ*] *էած իցէ*
[17] CD *փոփոխիցէ*
[18] ABD *նոր*] *որ*
[19] C *Մուսես*
[20] CD *զքեզ*
[21] C *է*] + *եւ*
[22] A_1 *իբր*
[23] A_1 *զհետ*] *զհէչտ*
[24] C *սպանմունս* D *սպանմունսն*
[25] AE *ըմբռնեցելոցն*] *բռնացելոցն*
[26] A_1 *անտրտմականք*

մէի՞ր արդեաւք[1] ոչ հրակէզ լինել զՍոդոմայ յետ պիղծ գործոցն[2] այնոցիկ կամ ո՞չ կործանել զԵրուսաղէմ եւ ո՞չ անապատացուցանել զտաճարն՝ յետ սարսուալի[3] հակառակ Տեառնն Հրէից[4] անաւրէնութեանն: Եւ լինել այսոցիկ[5] զիա՞րդ էր այլազգ իրաւացի, եթէ ոչ Հռոմայեցւոցն[6] ձեռաւք, որոց մատնեցին զՏէրն մեր թշնամիք կենացն[7] իւրեանց Հրեայք[8]: Է ապա ուրեմն եւ արդարապէս ի պատերազմէն չարիք |256ա| արժանաւորացն ի վերայ եկեալք: [9]Ես սպանանեմ եւ կեցուցանեմ ընկալ, թէ ախորժես, ըստ առ ձեռն պատրաստ մտաց, քանզի չինէ երկիւղ[10] զպարզամիտսն: Հարկանեմ եւ ես բժշկեմ: Եւ այդ պիտանացու անդուստ[11] իմացեալ՝ հարուածոյն[12] արարեալ զերկիւղն[13], իսկ բժշկութեանն զսէրն յառաջ կոչեցեալ[14]: Իշխանութիւն քեզ եւ բարձրագոյն իմանալ յաղագս ասացելոցն[15]: Ես սպանանեմ՝ մեղաց եւ կեցուցանեմ՝ արդարութեան, քանզի, որքան «արտաքին մեր մարդն ապականի, այնքան ներքինն նորոգի» (Բ· Կրնթ· Բ· 16): Արդ, ոչ զայլ սպանանէ եւ զայլ կեցուցանէ, այլ զնոյն՝ ինքն ի ձեռն, որոյ սպանանէ՝ կեցուցանէ եւ որովք հարկանեն՝ բժշկէ ըստ Առակին, զոր ասէ՝ եթէ «դու հարկանես զնա գաւազանաւ եւ զանձն [16]նորա փրկես ի մահուանէ» (Առակ ԻԳ· 14): Հարկանի ապա ուրեմն մարմին, զի բժշկեսցի հոգին, եւ մեռանին մեղքն, զի կեցցէ արդարութիւն: Իսկ իջին չարիք ի[336] դրունս Երուսաղէմի, անդստին ունի զպատմութիւնն: Ո՞ր չարիք: Երկիւղ[17] կառացն եւ հեծելոցն (Հմմտ· Միքիէ, Ա· 13): Յորժամ լուիցես[18]՝ ոչ են չարիք ի քաղաքի, զոր Տէր ոչ արար, իմա զչարեացն զանունն, զի որ ի վերայ ածեալն լինին[19] չարիք մեղաւորաց[20] յաղագս ուղղութեան ի մեղանաց[21] զբանն կեցուցանէ: Քանզի չարչարեցի զքեզ, |256բ| ասէ, եւ սովեցուցի, զի բարի քեզ արարից (Հմմտ· Բ· Օրնք Ը· 3): Նախ քան յանչափութիւն զեղանել[22] անիրաւութեանն զսպեաց[23], զոր աւրինակ հոսումն հաստատութեամբ իւիք զաւրաւորաւ եւ ընդդիմակացաւ արգելանի:

[1] C արդաւք
[2] C գործոց
[3] CD սարսռելի
[4] D հրէից
[5] C այսոցիկ] այնոցիկ
[6] ACD հռովմայեցոցն
[7] D կենաց
[8] C հրեայք] հրայք
[9] B ես… քանզի]
[10] C երկեղ
[11] A_1 այդուստ
[12] A հարուածոյն C հարուածոցն
[13] C զերկեղն
[14] A_1 կոչեցեալ] + է
[15] C ասացելոցս
[16] B նորա մահուանէ
[17] CD երկեղ
[18] A լուիցես
[19] D լինի
[20] C մեղաւորացն
[21] E մեղանացն
[22] E զեղանիլ
[23] C զսպեա

5 *Յաղագս այնոցիկ[1] հիւանդութիւնք քաղաքաց եւ ազանց, աւդոց խորշակք եւ անբերութիւնք երկրի, եւ ըստ իւրաքանչիւր ուրուք կենցաղոյս խոշորագոյնք[2] շուրջ արկածք, զչարութեան[3] աճումն կոտորեն: Ոպէս զի այնպիսի չարիք յԱստուծոյ լեալք[4], զճշմարիտ չարեացն լինելութիւն ի բաց բառնալ[5], քանզի մարմնոյն չարչարանք եւ արտաքոյ վտանգքն յարգելումն մեղացն իմանին: Արդ, բառնայ Աստուած զչարն, եւ ոչ չարիքն յԱստուծոյ են, զի բժիշկ[6] ի բաց բառնայ զհիւանդութիւնն, [7]այլ ոչ հիւանդութիւն արկանէ ի մարմինն: Եւ քաղաքացն կործանմունք, շարժմամբք [8]եւ հեղեղաւք, զաւրականացն կորուստք, եւ նաւաբեկութիւնք, եւ ամենայնք բազմամարդութեանն ապականութիւնք, եթէ ի[9] յերկրի, եւ եթէ ի ծովու, եթէ յաւդոյ, եւ[10] եթէ ի հրոյ կամ յորմէ եւ իցէ պատճառէ[11] լեալ՝ ի մնացելոցն ողջախոհութիւն լինին, զամենաբազում չարութիւնս[12] հրապարակաց տանջանաւք Աստուած ողջախոհացուցանէ: Եւ արդ՝ տիրապէս չարիք են մեղք, որ մանաւանդ չարին անուան[13] արժանաւոր, ի մերոց ախորժակաց հաստատի, ի մեզ լեալ[14] |257ա| կամ ի բաց կալ ի չարէն եւ կամ վատթարս լինել: Իսկ այլոցն ոմանք իբրեւ [15]հանդէսք ի ցոյցս[16] արութեան առաջի արկանին, որպէս Յովբայ մանկանցն պակասութիւն եւ ընչեղութեանն [17]ամենայնի ի միումն[18] վայրկենի կորուստ եւ որ ի կեղոյն[19] տանջանք՝ ոմանց իբրու բժշկութիւն յանցանացն, որպէս եւ ի Դաւթին զառտնին զամաւթանսն[20]՝ վասն անկարգ ցանկութեանցն վրէժխնդրութեան[21]: Եւ դարձեալ իմացաք այլ աւրինակ ահեղագոյն ցասմանցն, որ յարդար դատողութենէն[22] Աստուծոյ գայ ի վերայ մեր, զի ողջախոհագոյնս արասցէ, որ ի մեղսն են դիւրասողոպք[337]: Զոր աւրինակ՝ Դաթան[23] եւ Աբրիոն[24] պատառեալ անդնդոց[25] ընկղմեցան յերկիր (Համմտ. Թւոց Ժ.Զ. 31): Քանզի[338] աստ ոչ եթէ նոքա այսպիսի տանջանաւք իջեալ ի դժոխս ազնուականք[26] ինչ եղեն, այլ*

[1] A$_1$ *այնոցիկ*] *այնորիկ*
[2] C *խոշորագոյնքն*
[3] C *զչարութեննն*
[4] B *լիեալք*
[5] C *բառնան*
[6] B *բժիշկք*
[7] C *այլ ոչ հիւանդութիւն*]
[8] AC *եւ հեղեղաւք*]
[9] CE *ի*]
[10] C *եւ*]
[11] D *պատճառէ*] *պատճաց է*
[12] C *չարութիւն*
[13] A *անւան*
[14] B *լիեալ* C *լիել*
[15] C *հանդէսք ի*] *հանդէս Քրիստոսի*
[16] C *ցոյց*
[17] D *ամենայնի… ողջախոհագոյնս*]
[18] C *միում*
[19] AB *կեղոյն*] *կեղոցն*
[20] C *ամաւթանսն* E *զամօթսն*
[21] C *զվրէժխնդրութեանց*
[22] E *դատողութեանցն*
[23] C *դադան*
[24] AA$_1$B *Աբիրովն*
[25] E *անդընդոց*
[26] AC *ազնւականք*

զայլս իւրեանց աւրինակաւ[1] ուսուցին լինել ողջախոհագոյնս[2]: Այսպէս Փարաւովն[3] ընկղմեցաւ (Հմմտ. Եսյ ԺԴ. 28) *ամենայն զաւրականաւքն[4]: Այնպէս[5] սատակեցան, որք յառաջագոյն բնակեալն էին ի Պաղեստինէ: Որպէս, յորժամ ասիցէ երբէք Առաքեալ[6], անաւթս բարկութեան հաստատեալս ի կորուստ* (Հմմտ. Հռոմ. Թ. 22), *մի՛ ստեղծուածս ինչ կարծեսցուք լեալ[7] զՓարաւոնին[8] (քանզի այնպէս ի ստեղծիչն արդարագոյն պատճառն փոփոխեսցի), այլ յորժամ լսիցես[9] անաւթս,* |257բ| *իմա, զի առ պիտանացու իմն իւրաքանչիւր ոք ի մէնջ արարաւ: Եւ զոր աւրինակ ի մեծի տան՝ ոմն ոսկեղէն անաւթ եւ ոմն՝ արծաթեղէն, եւ ոմն՝ խեցեղէն* (Հմմտ. Բ. Տիմ. Բ. 20) *եւ ոմն փայտեղէն[339] (ախորժելով իւրաքանչիւր զոք ըստ նւթոյն նմանութեան ընձեռելով, ոսկեղէն անաւթ, որ մաքուր ստեղծուածն[10] եւ աննենգ ունիցի եւ արծաթեղէն, որ նուազագոյն[11], քան զնա ըստ արժանաւորութեանն իցէ, եւ խեցեղէն, որ զերկրայինսս[12] խորհիցի, եւ առ խորտակումն պատրաստագոյն, եւ փայտեղէն, որ դիւրապէս մեղաւքն աղտեղանայ, եւ նիւթ լինի յաւիտենական հրոյն): Այնպէս[13] եւ բարկութեան անաւթ, որ զամենայն զսատանայի [14]զաւրութիւնն[15], իբրեւ աման ինչ, տանիցի եւ յաղագս եղելոցն[16] [17]ի նմա յապաղականութենէն ժահհոտութիւն ոչ եւս գալ ի պէտս ինչ կարացեալ, այլ ի խանգարումն միայն եւ [18]ի կորուստ արժանաւոր լինի: Յաղագս որոյ, զի պարտ էր խորտակել զնա, հանճարեղն եւ իմաստունն տնաւրէն կամեցաւ զնա երեւելի առնել եւ ամենեցուն լսելի, զի այլոց աւգուտ ի նորա չարչարանացն լինիցի, վասն զի նա յաղագս յոյժ չարութեանն անբժշկելի էր: Խստացուցանէր զնա, երկայնմտութեամբն եւ տանջանացն յամրութեամբ յերկարելով զնորա[19] չարութիւնն, զի ի վերջին սահման աճեցեալ նորա չարութեանն, արդարագոյն ի վերայ նորա սստուածա*|258ա|*յինն[20] դատաստանն երեւեսցի: Եւ յաղագս այնորիկ փոքրագունից հարուածոցն[21] միշտ յաւելլով եւ յեր-*

[1] AC *աւրինակաւ*] *աւրինաւ* E *աւրինակաւն*
[2] AA_1B *ողջախոհագոյնս*] + *աւրինակաւն արարին*
[3] C *փարաւոն* E *փարաւօն*
[4] C *զաւրականաւքն*] *զաւրականքն*
[5] A_1 *այնպէս*] *այսպէս*
[6] C *առաքելն*
[7] B *լիեալ* C *լինել*
[8] A_1 *զփարաւովնին* C *զփարաւոնին* E *զփարաւօնին*
[9] C *լւիցես*
[10] AC *զստեղծւածն* E *ստեղծուածս*
[11] AC *նւազագոյն*
[12] C *զերկրաինս* E *զերկրայինս*
[13] A_1C *այնպէս*] *այսպէս*
[14] B *զաւրութիւնն... եղելոցն*]
[15] C *զօրութիւն*
[16] C *եղելոյն*
[17] D *ի... եւ*]
[18] D *ի... մահու*]
[19] AE *զնորա*] *զնոսա*
[20] C *սստուածաին*
[21] AC *հարւածոցն*

կարելով զտանջանսն, ոչ կակղեցոյց[1] զնորա անհնազանդութիւնն, այլ զտանէր զնա եւ ներելոյն Աստուծոյ արհամարհող, եւ ի վերայ եկելոցն նմա զժնդակութեանց[2] ի սովորականսն[3] կրթեալ: Եւ ոչ այնպէս[4] մատնեաց զնա մահու, մինչեւ ինքեամբ զինքն արար խորասոյզ ամբարտաւանութեամբ, սրտի իւրոյ յարդարոցն յանդգնեցաւ ճանապարհ կարծելով, թէ որպէս ժողովրդեանն Աստուծոյ, նոյնպէս եւ ինքեան գնալի լիցի կարմիր ծովն: Զայսոսիկ գիտելով յԱստուծոյ[5] եւ բաժանեալս ունելով ի քեզ զչարութեանն[6] տեսակս եւ գիտացեալ, եթէ զինչ է ստուգապէս չարն, որ են մեղք, որոց կատարածն կորուստ է, եւ զինչ կարծեցեալն[7] չար յաղագս զգայութեանցն[8] վտանգիցն, եւ զբարւոյն[9] զգաւրութիւնն ունել, որպէս եւ չարչարանքն յարգելումանն[10] մեղացն ի վերայ ածեալ լինի, որոց պտուղքն[11] փրկութիւն յաւիտենական անճանց: Դադարեա՛ այսուհետեւ զժուարահաճոյ[12] լինել ընդ աստուածային տնաւրէնութիւնն[13], բոլորովին իսկ մի՛ զԱստուած պատճառ վարկցիս գոյութեան չարին եւ մի՛ ինքեան ինչ բնութիւն չարին լեալ երեւութասցիս: Քանզի ոչ է հաստատեալ, որպէս կենդանի ոք, չարութիւնն[340], այլ |258բ| պակասութիւն բարւոյ[14] չարն է: Ակն արարաւ[15], իսկ կուրութիւն[16] կորուստ աչացն ի վերայ եղեւ: Զի եթէ ոչ էր ապականացու բնութեան ակնն[17], ոչ արդեաւք[18] ունէր կուրութիւնն ի ներքս մուտ: Նոյնպէս եւ չարն ոչ [19]յիւրում է գոյութեան, այլ յոգիս կուրացելոցն լինի: Քանզի ոչ անեղ է, որպէս անբարչտացն բան[20], որք համապատիւ[21] առնեն[22] բարւոյն[23] բնութեան զչարութիւնն[24], զի եթէ երկոքեան անսկզբունք[25] եւ քան զլինելութիւնն[26] են վերագոյնք, եւ ոչ լեալ[27]: Զի եթէ ամենայն յԱստուծոյ, զիա՞րդ եւ չարն ի բարւոյն[28] լինէր: Զի եւ ոչ վաթարն[29] ի գեղեցիկէն եւ ոչ չարու-

[1] C *կակղացոյց*
[2] E *զժնդակութեանցն*
[3] C *սովորականս*
[4] C *այնպէս*] *այսպէս*
[5] C *աստուծոյ*
[6] C *զչարութեան*
[7] E *կարծեցեալ*
[8] C *զգայութեանցն*] *սգայութեանցն*
[9] ACE *զբարոյն*
[10] CE *յարգելումն* C + *է*
[11] E *պտուղք*
[12] A *զժւարահաճոյ* C *զժւարահաճո*
[13] C *անօրէնութիւնան*
[14] A *բարոյ*
[15] C *արարաւ*] + *եւ*
[16] C *կուրութեան*
[17] C *ակն*
[18] C *արդօք*
[19] A_1 *յիւրում է*] *յիւր է*
[20] C *բանն*
[21] C *համապատիւն*
[22] C *առնեն*]
[23] ACE *բարոյն*
[24] C *զչարութիւն*
[25] C *անսկսբունք*
[26] D *զլինելութիւն*
[27] C *լիեալք*
[28] ACE *բարոյն*
[29] C *վաթարն*

թիւն յառաքինութենէն[1] լինի: Ընթերցիր[2] զաշխարհարարութիւնն, եւ գտցես, զի անդ ամենայն բարի եւ բարի յոյժ (ԾՆՆ. Ա. 31): Ապա ոչ ուրեմն չարն բարեացն [3]ստեղծակից[341] է, այլ եւ ոչ իմանալի ստացուածքն[4] լեալք[5] յԱրարչէն, խառնակեալք չարութեամբ ի լինելն եկին: Քանզի եթէ մարմնականքն ոչ ունէին իւրեանց չար զոք արարչակից, որչա՞փ եւս առաւել իմանալիքն, այնքան մաքրութեամբ եւ սրբութեամբ զանազանեալք, հաղորդութիւն եւ համայն է չարն, եւ գործով[6] ցուցանեն բազումք ըստ կենցաղոյս ամենայնի վարեցեալք նովաւ: Արդ, ուստի՞ նորա լինելութիւնն[7], եթէ ոչ անսկիզբն[8] է եւ ոչ արարած:

6 Արդէն[9] հարցեալք լիցին, որք զայսոսիկն[10] խու|259ա|զէնն[11], ուստի՞ հիւանդութիւնք [12]ուստի՞ հաշմութիւն մարմնոյ, զի ոչ անեղ է հիւանդութիւն եւ ոչ՝ արարած Աստուծոյ: Այլ արարան[13] ամենայն կենդանիք՝ հանդերձ վայելչական իւրեանց կազմութեամբըն եւ ըստ բնութեան, ածեալք եղեն առ կեանս դանութիւնն կատարեալ անդամովքն[14]: Իսկ ախտացաւ ի բնութենէն[15] խոտորեալ, քանզի արտաքս կայ յողջութենէն կամ յաղագս չար կերակրոց եւ կամ յաղագս որոյ եւ իցէ ախտագործ պատճառի: Ապա ուրեմն զմարմինն արար Աստուածն, ոչ եւ զհիւանդութիւնն[16], եւ զհոգին[17] արար Աստուածն, ոչ եւ զմեղսն. չար եղեւ ոգի՝ խոտորեալ ի բնութենէն: Եւ զի՞նչ է այն առաջին բարին: Մերձաւորութիւն Աստուծոյ եւ ի ձեռն սիրոյ առ նա հպելն[18], յորմէ անկեալն զանազան եւ բազմայեղանակ[19] հիւանդութեամբ ախտացաւ: Եւ ընդէ՞ր բոլորովին ընդունական[20] չարին: Յաղագս ինքնիչխանական յարձակմանն, որ մանաւանդ վայել էր բանական բնութեանս[21]: Քանզի[22] յար անկեալ յամենայն հարկաւորաց[23] եւ ինքնիչխան կեանս առեալ յարարչէն, վասն զի ըստ պատկերի արարչին եղեւ, իմանայ[24] զբարին եւ գիտէ զնորա վայելումն, եւ ունի իշխանութիւն եւ զաւրութիւն, կալ մնալ ի բարւոյն[25] տեսութիւնս, եւ ի վայելման իմանալեացն, պահելով զիւր

[1] ADE *յառաքինութենէ*
[2] AE *ընթերցիր*] + *եւ*
[3] ADE *ստեղծակից է*] *ստեղծակ իցէ*
[4] AC *ստացուածքն*
[5] C *լիեալք*
[6] C *գործովք*
[7] E *լինելութիւն* E + *է*
[8] C *անսկիզբն*
[9] C *արդէն*] *անդէն*
[10] CD *զայսոսիկ*
[11] D *խուզեն*
[12] C *ուստի հաշմութիւն*]
[13] C *արարան*] *արարածն*
[14] DE *անդամօքն*
[15] A_1 *բնութիւն*
[16] C *հիւանդութիւնն*
[17] D *զհոգին*] *յոգի*
[18] D *հպեալն*
[19] C *բազմայեղանակ*] *բազմաց եղանակ*
[20] E *ընդունակն*
[21] C *բնութեան*
[22] D *քանզի*] *քան թէ*
[23] C *հարկաւորացն*
[24] E *իմանա*] *ի նմայ*
[25] ACE *բարոյն*

ըստ բնութեանն կեանս. ունի եւ իշխանութիւն հրաժարել ի բարւոյն[1]: |259բ| Եւ այս պատահէ նմա, յորժամ յագումն առնու երանելի վայելչութեանն: Եւ որպէս նիրհելով իմն ծանրանայ, եւ անկանի ի վերուստ, ի մարմին՝ յաղագս գարշելի ի հեշտութիւնսն[2] վայելել եւ զանկանիլ[3]:

7 Էր երբեմն[4] Ադամ ի վեր, ոչ տեղեաւ[5], այլ ախորժակաւք, յորժամ դեռեւս կենդանացեալ էր եւ հայեցեալ յերկինս, խնդալից երեւելեաւքս լինէր, առաւել սիրէր զբարեգործն, յաւիտենական կենաւքն[6] զվայելս շնորհացն, փափկութեամբ դրախտին հանգուցեալ էր, սկիզբն[7] կենաց ունելով ընդ հրեշտակսն եւ նոցին հրեշտակացն էր ուրախակից, եւ աստուածային ձայնին[8] լսող: Ի վերայ այդոցիկ ամենեցուն պաշտպանեալ յԱստուծոյ, վայելելով յուրախութիւնսն, վաղագոյն քան զամենեսեան լցեալ, եւ որպէս թշնամանելով յագեցութեամբն, որ մարմնական աչաց երեւէր վայելուչ, քան զիմանալիսն պատուեալ զգեղեցկութիւնսն, եւ զլրումն որովայնի[9], քան զհոգեւոր վայելսն պատուականագոյն[10] համարեցաւ: Արտաքոյ [11]վաղվաղակի դրախտին, արտաքոյ երանելւոյ[12] այնորիկ խնդութեանն[13], ոչ ի հարկէ չար, այլ անխորհրդութեամբ[14], լեալ: Յաղագս այնորիկ մեռաւ[15] չար ախորժակաւքն[16], մեռաւ[17] վասն մեղացն: Քանզի թոշակ մեղաց մահ[18], զի որքան ի բաց եկաց ի կենացն (Հռմ. Զ. 23), այնքան մերձեցաւ ի մահ: Կեանք՝ Աստուած, պակասութիւն կենաց՝ |260ա| մահ: Որպէս զի զինքեան[19] զմահն[20] Ադամ[21] հեռանալովն յԱստուծոյ պատրաստեաց, ըստ գրեցելումն, թէ ահա, «որք հեռացուցին զանձինս իւրեանց ի քէն, կորիցեն» (Սղմ. ՀԲ. 27): Այսպէս՝ ոչ Աստուած արար զմահ, այլ մեք ի մեզ չար բարուք ձգեցաք: Եւ համայն ոչ արգել զլուծումնն[22] յաղագս նախ ասացեալ պատճառանացն, զի մի անմահ մեզ զհիւանդութիւնսն պահիցէ: Զոր աւրինակ անաւթ ինչ կաւեղէն աղտեղացեալ ոչ ժուժայցէ մտանել ի հուր, մինչեւ զլեալ ի նմա զախտն վերստին ստեղծմամբ

[1] ACE բարոյն
[2] A₁ հեշտութենսն
[3] C զանկանել
[4] A₁ երբեմն] + ի վեր
[5] C տեղեւ
[6] E կենօք
[7] C սկիսբն
[8] A ձայնին]
[9] E յորովայնի

[10] A պատուականագոյն
[11] D վաղվաղակի... արտաքո]
[12] A երանելոյ C երանելո
[13] C խնդութեան
[14] C անխորհրդութեամբ] անխոր հարդարութեամբ
[15] DE մեռաւ] մեղաւ
[16] C ախորժակաւք
[17] D մեռեալ
[18] C մահ] + է
[19] C զինքեան] + ել
[20] C մահն C + առ
[21] C յԱդամ
[22] CE զլուծումն

բժշկէ: Այլ ընդէ՞ր ոչ յարարչուԹեանն զանմեղուԹիւն ընկալաւ, զի մի եւ կամելով մեզ լինէր մեղանչել: Զի եւ դու զծառայս, ոչ յորժամ կապեալս ունիցիս, բարեմիտս կարծես[1] գնոսա, այլ յորժամ կամաւորապէս[2] տեսցես կատարելով քեզ զաւրինաւորն: Նոյնպէս եւ Աստուծոյ ոչ հարկեցեալն է սիրելի, այլ որ յառաքինուԹենէն[3] կատարի: Իսկ առաքինուԹիւնն յաւժարուԹեամբ եւ ոչ ի[4] հարկէ լինի: Եւ յաւժարմտուԹիւնն ի մեզ կատարի, եւ որ ի մեզն է՝ ինքնիշխան է: Արդ, որ բամբասէ[5] զարարիչն, որպէս Թէ ոչ բնական պատրաստեաց զմեզ անմեղս, ոչինչ այլ, քան եԹէ զանբանուԹիւնն առաւել պատուիցէ[6]՝ քան զբանականս եւ զանչարժն, եւ զանգործն՝ քան զյորդորականն, եւ զգործաւնեայ: |260բ| Այսոքիկ Թէպէտեւ արտաքս[7] ելանելով համայն՝ հարկաւորապէս ասացաւ, զի մի, յանդունդս մտաւք անկանիցիմք, առ պակասուԹեամբ փուԹացեալն եւ աստուծոյ եւս պակասուԹիւն կարծիցես: Արդ, դադարեսցո՛ւք ուղղել զիմաստունն: Դադարեսցո՛ւք զլաւուԹիւն ի նմանէ եղելոցն խնդրել: Քանզի Թէպէտեւ մասին տնաւրինեցելոցն փախչիցին[8] ի մէնջ [9]բանք[342], այլ այն աւանդ ոգւոց[10] մերոց գԹասցի ի մեզ, Թէ ոչինչ չար ի բարւոյն եղեւ:

8 *Ի ներքս մտանէ ընդ այնոսիկ, ըստ յարմարուԹեան մտաց եւ յաղագս բանսարկուին[11] խնդիր: Ուստի՞ սատանայ, եԹէ ոչ յԱստուծոյ են չարիք: Եւ արդ՝ զի՞նչ սեմք: Զի նոյն ինքն մեզ բաւական է եւ յաղագս [12]խնդրոցդ այդոցիկ բան, որ եւ վասն մարդկան չարուԹեան առեալ[13] եղեւ: Քանզի ուստի՞ չար մարդ: Ընտանի իւրմէ յաւժարուԹենէն: Ուստի՞ չար բանսարկուն: Ի նմին պատճառէ, ինքնիշխան ունելով եւ նա զկեանսն, եւ որ ի նմա կային իշխանուԹիւնք՝ կալ մնալ յԱստուած, եւ կամ աւտարանալ ի բարւոյն: Գաբրիէլ հրեշտակ եւ մերձակաց Աստուծոյ յաւերժաբար: Եւ սատանայ հրեշտակ անկաւ յիւրմէ կարգէն ամենեւին, եւ զնա յաւժարուԹիւնն պահեաց ի վերագոյնսն, եւ զսա ընկեց բարւոցն ինքնիշխանուԹիւնն: Քանզի կարէր եւ նա ապստամբել, եւ սա՝ ոչ |261ա|տաքս անկանել: Այլ զմին[14] ապրեցոյց սիրելւոյն[15] Աստուծոյ անյադուԹիւն, իսկ զմիւսն ընկեցեալ*

[1] C *կարծիցես*
[2] ACD *կամաւորապէս*] *կամաւ որպէս*
[3] A_1 *յառաքինուԹենէ*
[4] D *ի*]
[5] *բամբասէ բառից հետո ԹերԹերի կտրվածուԹյան պատճառով* D *գրչագիրն ընդհատվում է*
[6] AC *պատուիցէ*
[7] C *արտաքո*
[8] C *փաղչիցին*
[9] C *բանքն*
[10] AC *ոգոց*
[11] AC *բանսարկւին*
[12] C *խնդրոցդ այդոցիկ*] *խնդրոյդ այդորիկ*
[13] E *առեալ*] *առւեալ*
[14] E *զմինն*
[15] AC *սիրելոյն* A_1 *սիրոյ*

եցոյց[1] յԱստուծոյ հեռանալն: Այս է չարն, յԱստուծոյ աւտարութիւնն: Սուղ ինչ խոտորումն ական կամ ընդ արեգական զմեզ առնէ եւ կամ ընդ ստուերի[2] մարմնոյ[3] մերոյ: Եւ անդ զի վեր հայեցեալն պատրաստ է լուսաւորել[4], իսկ զվայր անկեալն[5] առ ստուերն[6] հարկաւոր լինի նսեմացուցանել: Նոյնպէս եւ չար սատանայ՝ յաւժարութեամբ ունելով զչարութիւնն, ոչ բնութիւն ինչ հակառակ բարւոյն[7]: Եւ ուստի՞ նորա պատերազմն ընդ մեզ: Վասն զի ընդունակ եղեւ ամենայն չարութեան, ընկալեալ զմախանացն զախտ եւ յաչաղէր զմեր պատիւն: Ոչ ժուժելով զմեր զանտրտում զկեանսն տեսանել ի դրախտին, նենգութեամբ եւ հնարիւք խաբեալ[8] զմարդն եւ զցանկութիւնն զիւր, զոր ունէր նմանել Աստուծոյ, նովիմբ առ խաբէութիւն վարեալ, եցոյց զփայտն եւ խոստացաւ ի ձեռն կերակրոյ[9] նորա նման Աստուծոյ լինել: Քանզի եթէ կերիջիք, ասէ, «լինիցիք[10] իբրեւ զԱստուածս, ճանաչել զբարի եւ զչար» (Ծն. Գ. 5): Արդ, ոչ թշնամի մեզ կազմեցաւ, այլ ի նախանձուէ[11] ի թշնամութիւն փոփոխեցաւ: Քանզի տեսեալ զինքն ի հրեշտակացն[12] ի վայր անկեալ[13] եւ ոչ հանդուրժէր տեսանել զերկրայինն[14] ի պատիւ հրեշտակաց յառաջադիմութեամբ ամբարձեալ:

9 Եւ յորժամ եղեւ թշն|261բ|ամի, պահեաց զմեզ Աստուած առ նա զհակառակութիւնն[15], որովք, սպառնալով[16] նմա, զազանաւն խաւսէր, ընդ նմա վեր բերելով զսպառնումնն[17], ասէր թէ՝ «թշնամութիւն եդիցի ի մէջ քո եւ ի մէջ զաւակի նորա» (Ծն. Գ. 15): Քանզի արդարեւ վնասակարք են առ չարութիւնն հաշտութիւնք[18], եւ զի աւրէնք այսորքիկ սիրելութեան ի ձեռն նմանութեան[19] բնաւորեցան[20] ի միաբանեալսն լինել: Ուստի ուղղապէս ունի, ապականեն զբարս քաղցունս բանք չարք (Ա. Կրնթ. ԺԵ. 33): Զի, զոր աւրինակ, յախտագործ տեղիսն ըստ մասին շնչեցեալ յաւդն զանխլաբար հիւանդութիւնս, որք նովաւ սնանին ի ներքս դնէ, նոյնպէս[21] վատթար[22] սովորութիւնք մեծամեծ

[1] A_1 եցոյց] + ի
[2] C ստւերի C + ընդ
[3] A_1 մարմնոյս
[4] C լուսօրելն
[5] AE անկեալն] ակնեալն
[6] AC ստւերն
[7] A բարոյն
[8] E խաբել
[9] C կերակրոյն
[10] E լինիցիք] լինիջիք

[11] AC նախանձւէ
[12] C հրեշտակաց
[13] C անկել
[14] A_1 զերկրայինս
[15] C զհակառակութիւնս
[16] C սպասաւորելով] սպասելով
[17] C զսպառնումնն] զսպանումն E զսպառնումն
[18] C հաշտութիւնք] հեշտութիւն
[19] E նմանութեանն
[20] C բնաւորեցաւ
[21] C նոյնպէս] + եւ
[22] C վաթար

չարիս յոգինս գործեն, զի թէպէտեւ առ ժամայն զգայութիւնքն ի վնասակարացն փախչիցին[1]*: Ցաղագս այսորիկ*[2] *անհաչտ առ աւձն է թշնամութիւն: Արդ, եթէ գործին այնքան*[3] *ատելութեա՞ն*[4] *եղեւ արժանաւոր, որչափ եւս թշնամի՞ լինել մեզ, որ զաւարացոյցն զնա*[5] *է աւրինաւոր: Այլ ընդէ՞ր իսկ էր փայտն ի դրախտին, որով սատանայ հանդերձեալ էր յարձակել հակառակ մեզ յանդգնութեամբ: Քանզի, եթէ ոչ ունէր զխաբէութեանն պատճառս, զիա՞րդ զմեզ ի ձեռն անհնազանդութեան*[6] *ընդ մահուամբ*[7] *արականէր: Զի պարտ էր լինել պատուիրանին*[8]*, որով զմերն փորձէր հնազանդութիւն:* |262ա| *Եւ վասն այնորիկ տունկ գեղեցիկ պտղովք*[9] *քաջաբերեալ, զի ընդունելութեամբ արխորժելոյն զժուժկալութեանն*[10] *գեղեցկութիւն*[11] *ցուցանելով՝ համբերութեանն*[12] *պսակաց*[13] *արդարապէս արժանաւորք լինիցիմք: Զհետ չոգաւ կերակրոյն ոչ յատուկ անհնազանդութիւն պատուիրանին*[14]*, այլ եւ գիտութիւն մերկութեանն: Քանզի կերան, ասէ,* «եւ բացաւ աչք եւ ծանեաւ, զի մերկք[15] էին» (Ծն. Գ. 7)*: Պարտ էր ոչ ճանաչել զմերկութիւնն, զի մի միտք մարդոյ ձգեալ էին առ ի նուազին*[16] *լրումն,* [17]*զգեստս նմա եւ մերկութեանն մխիթարութիւն իմանալով եւ բոլորովին զմարմնոյն խնամակալութիւնն առ Աստուած հայեցումն*[18] *ձգելով: Եւ ընդէ՞ր ոչ վաղվաղակի նմա անդէն կազմեցան զգեստքն*[19]*: Զի ոչ բնականք վայելէին նմա այնոքիկ լինել եւ ոչ յարուեստէ*[20]*: Քանզի բնականք*[21] *յատուկ անասնոցն են, որպիսի՝ թեւք եւ մազ, եւ մորթոցն թանձրութիւնք ժուժել ձմերանի*[22]*, եւ բերել դիւրաւ զխորչակացն զաւրութիւնս, որովք ոչինչ այլայլմէ զանազանեցան*[23]*, համապատիւ*[24] *յամենեսին բնութիւն*[25] *գոյացեալ: Իսկ մարդոյն վայել էր, ըստ հաւասարութեան*[26] *առ Աստուածս*[27]*, ի սոյն*[28] *այլափոխեալք բարեացն հատուցմունք գոյանա-*

[1] C *փաղչիցին*
[2] C *այսորիկ*] *այնորիկ*
[3] C *այնքան*] *այսքան*
[4] C *ատելութեան*] *աղտեղութեան*
[5] C *նա*
[6] C *անհնազանդութեանն*
[7] A *մահւամբ*
[8] A *պատուիրանին*
[9] C *պտղով*
[10] C *զժուժկալութիւն*
[11] C *գեղեցկութեանն*
[12] C *համբերութեան*
[13] A,C *պսակացն*
[14] A *պատուիրանին*
[15] E *մերկ*
[16] AC *նուազին*
[17] C *սգեստս նմա*] *սգեստանմա*
[18] CE *հայեցումն*
[19] C *սգեստքն*
[20] A *յարուեստէ*
[21] C *բնական*
[22] C *ձմերայնի*
[23] C *զանազանի* C + *ի*
[24] C *համապատիւն*
[25] C *բնութիւնն*
[26] C *հաւասարութիւն*
[27] C *աստուածս*]
[28] C *ի սոյն*] *սիրոյն*

լով: Զի արուեստաւոր[1] Հնարքն[2] անպարտութեան աւիթք[3] լինէին, որ յաւէտ փախչելիք[4] էին իբրեւ վնասակարք մարդոյն: |262բ| Յաղագս որոյ եւ Տէրն, ի դրախտին կեանս զմեզ կոչելով, արտաքս մերժէ զհոգսն յոգւոց[5], ասելով՝ մի՛ հոգայք յաղագս ոգւոց[6] ձերոց՝ զինչ ուտիցէք եւ մի՛ յաղագս մարմնոյ[7]՝ զինչ զգենուցուք (Հմմտ. Մտթ. Զ. 25): Արդ, ոչ ի բնութենէն ունել նմա վայել էր զծածկոյթսն եւ ոչ յարուեստէ[8], բայց այլ իմն էր քաջայարմար՝ ցուցանելով զառաքինութիւնն, յաստուածային շնորհէն ծաղկեալ որովք մարդն հանդերձեալ էր, պայծառանալ լուսաւոր զգեստուք[9], [10]որպիսիք են հրեշտակացն, առաւել քան զծաղկացն զանազանութիւն[11] եւ յոլովագոյն քան զաստեղացն[12] փայլումն: Արդ, յաղագս այնորիկ ոչ վաղվաղակի զգեստքն[13], զի յաղթանակք առաքինութեան էին պատրաստեալ մարդոյն, յոր ժամանեալ[14] ի դրժանացն սատանայի ոչ կարաց: Ընդդիմամարտ մեզ ուրեմն է սատանայ խարդախութեամբք կռուելով[15] ընդ մեզ, Տեառն տնաւրինելով մեզ զմարտն, որպէս զի հնազանդութեամբ կռուիցիմք[16] եւ մեք պսակիցիմք յաղթելով ոսոխին[17]: Երանի եթէ ոչ էր լեալ սատանայ, այլ էր մնացեալ ի կարգին, յորում [18]ի սկզբանն կարգեցաւ ի կարգապետէն: Իսկ յորժամ եղեւ ապստամբ, թշնամի Աստուծոյ, թշնամի եւ մարդկան ըստ պատկերի Աստուծոյ եղելոց[19] (քանզի վասն այնորիկ[20] է մարդատեաց, զի եւ աստուածամարտ է եւ ատեա զմեզ իբրեւ զստացուած[21] Տեառն, ատեա[22] զմեզ եւ |263ա| իբր[23] զնմանութիւն Աստուծոյ): Այլ վարեցաւ նորա չարութեամբն ի կրթութիւն մերոց ոգւոցն[24] իմաստապէս եւ նախախնամաբար տնաւրինելով զմարդկանս[25], իբրեւ բժիշկ[26] քարբի թունաւք[27] ի փրկաւէտ դեղոցն կազմութիւն վարեցեալ: Եւ ո՞ էր բանսարկուն եւ զի՞նչ կարգ նորա, եւ զի՞նչ պատիւ, եւ ուստի՞ բոլորովին սատանայ անուանե-

---

[1] A արւեստաւոր
[2] C հնարիւքն
[3] C աւիթ
[4] C փաղչելիք
[5] A յոգոց C հոգոց
[6] AC ոգոց
[7] C մարմնոց
[8] A յարւեստէ
[9] C սգեստուք E զգեստիւք
[10] E որպիսիք են] որպէս ի քէն
[11] C զանազանութիւնք
[12] C զաստեղաց
[13] C սգեստքն
[14] E ժամանել
[15] A կռւելով
[16] AC կռւիցեմք
[17] A ոսոխին] ասոխին E օսոխին
[18] AC ի սկզբանն] իսկ զբանն
[19] C եղելոց] + աստուծոյ
[20] C այնորիկ] այսորիկ
[21] A զստացւած
[22] C ատեց
[23] C իբրեւ
[24] AC ոգոցն
[25] C զմարդկան
[26] C զբժիշկ E զբժիշկք
[27] C թիւնօք

ցաւ[1]: Սատանայ՝ յաղագս հակառակ կալոյ բարոյն: Քանզի այդպէս [2]Նշան[3] ասէ ճայն Եբրայեցւոցն[4], որպէս ի Թագաւորութիւնսն[5] ուսաք՝ «յարոյց Տէր Սատան Սողոմոնի» (Գ. Թգ. Ժ. 14), զատէր[6] թագաւոր Ասորոց, իսկ բանսարկուն, վասն զի ինքն եղեւ[7] գործակից մեղացն[8] մերոց եւ ոսոխ[9] լինի՝ հրճուելով[10] ընդ[11] կորուստն մեր[12] եւ ծանակելով զմեզ ի գործեցեալսն: Եւ բնութիւն նորա անմարմին, ըստ առաքելոյն, որ ասէ՝ քանզի ոչ է մեզ կռիւ[13] ընդ արեան եւ ընդ մարմնոյ, այլ ընդ հոգիս չարութեան (Հմմտ. Եփս. Զ. 12): Եւ ընդ սկզբնական[14] պատուաւորս[15], քանզի ընդ պէտս ասէ եւ ընդ իշխանս «եւ ընդ աշխարհակալս խաւարիս այսորիկ» (Եփս. Զ. 12): Եւ տեղի իշխանութեան յաւդսդ (Հմմտ. Եփս. Բ. 12), որպէս ինքն ասէ: Ըստ պետի իշխանութեան աւդոյ, հոգւոյս[16], որ այժմ զաւրացեալ է յորդիսն անհաւանութեան[17]: Յաղագս այնորիկ իշխան աշխարհի[343] ասի, զի յերկրի է նորա իշխանութիւնն: Այսպէս եւ[18] Տէրն ասէ՝ «այժմիկ[19] դատաստան է աշխարհիս այսորիկ, |263բ| այժմիկ[20] իշխան աշխարհիս այսորիկ ընկեսցի արտաքս» (Յովհ. ԺԲ. 31): Եւ դարձեալ՝ «գայ իշխան աշխարհիս այսորիկ եւ յիս ինչ ոչ գտանէ» (Յովհ. ԺԴ. 30):

10 Վասն զի ասի[21] յաղագս զաւրացն սատանայի, թէ հոգիք են չարութեան յերկնայինսն, գիտել պարտ է, զի երկինս սովորաբար Գիրք զաւդդ ասեն, որպէս զթռչունս երկնից (Հմմտ. Մտթ. Զ. 26) եւ ելանեն մինչեւ յերկինս (Հմմտ. Սղմ. ՃԶ. 26), այս է՝ յաճախագոյն յաւդն[22] բարձրանան: Վասն այնորիկ եւ Տէրն «տեսս զսատանայ անկեալ յերկնից[23] իբրեւ զփայլակն» (Ղկ. Ժ. 18). այս է յիւրմէ իշխանութենէն անկեալ, եւ ի վայր լեալ, զի կոխեցի ի Քրիստոս հաւատացելոցն: Քանզի ետ «զաւրութիւն[24] իւրոց աշակերտացն[25] կոխել զաւձս եւ զկարիճս, եւ զամենայն զաւրութիւն[26] թշնամւոյն» (Ղկ. Ժ. 19): Արդ, զի արտաքս ընկեցաւ չար բռնաւորութիւնն եւ մաքրեցաւ երկրային տեղիս ի ձեռն փրկաւէտ չարչարանացն, որ խա-

[1] A անւանեցաւ
[2] A_1 նշան ասէ] նշանակէ
[3] C նշան] նշանակ
[4] AC եբրայեցոցն
[5] C թագաւորութեանն
[6] A_1 զադեր
[7] C եղեւ] է
[8] C մեղաց
[9] C ոսոխ
[10] A հրճւելով
[11] C ընդ] + մեր
[12] C մեր
[13] A_1 կռուիլ
[14] C սկսբնական
[15] A պատւաորս C պատւաօրսն
[16] AC հոգոյս
[17] C անհաւանութեան] անհաւատութեան

[18] AE եւ]
[19] A_1E այժմ
[20] A_1 այժմ
[21] A_1 ասէ
[22] C յաւդսն
[23] A_1 յերկնէ
[24] C զաւրութիւն] իշխանութիւն
[25] C աշակերտացն] հաւատացելոցն
[26] C զաւրութիւն] զարութիւն

ղաղացոյց զերկրայինսս[1]*, եւ զերկնայինսն* (Հմմտ. Կղ. Ա. 20), *քարոզի մեզ այսուհետեւ արքայութիւն երկնից՝ Յոհաննու ասացեալ՝* «մերձեցաւ արքայութիւն երկնից» (Մտթ. Գ. 2)։ *Եւ Տեառն ամենայն ուրեք զԱւետարանն արքայութեան քարոզեալ եւ*[2] *յառաջագոյն*[3] *հրեշտակացն բարբառեալ:* «Փառաւք ի բարձունս Աստուծոյ, եւ յերկիր խաղաղութիւն» (Ղկ. Բ. 14), *եւ զուարճացեալքն*[4] *յԵրուսաղէմ ի մտանելն Տեառն մերոյ աղաղակէին՝* «խաղաղութիւն յերկինս եւ փառք ի բարձունս Աստուծոյ» (Ղկ. ԺԲ. 38)[344]*: Եւ բոլորովին իսկ՝ բիւր*|264ա|*քն*[5] *յաղթականք ձայնք, որք իսպառ զկործանումն թշնամւոյն յատկացուցանեն, զի եւ ոչ մի պատերազմ, եւ ոչ մի հանդէս ի վերագոյնսն մնացեալ լինի մեզ, եւ ոչ ոք հակառակ կացեալ խոտորեցուցանէ զմեզ յերանելի կենացն, այլ անտրտում մեք զփոփոխումնն*[6] *ունիմք յառաջիկայն, եւ վայելեմք ի փայտէն կենաց մշտնջենաւորք եւ ճաշակեմք, յորմէ ի սկզբանն աւձին դրժանաւք արգելեալք եղեաք*[7]*: Քանզի կարգեաց Աստուած* «զբոցեղէն սուրն պահել զճանապարհս ծառոյն կենաց» (Ծն. Գ. 24), *ընդ որ անցանելով անարգելաբար՝ ի ներքոյ*[8] *լինիցիմք, ի վայելս բարեացն ի Քրիստոս Յիսուս, ի Տէր մեր, որում փառք եւ զաւրութիւն* [9]*յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:*

[1] C *զերկրաւին* E *զերկրայինս*
[2] C *եւ*] *եւս*
[3] A *յառաջագոյն*] + *եւ*
[4] A *զւարճացեալքն* C *զւարճացելքն*
[5] A *բիւրքն*] *բերքն*
[6] C *զփոփոխումն*
[7] C *եղաք*
[8] C *ներքսն*
[9] C *յաւիտեանս… ամէն*]

ԼԳ. [1]ՅԱՂԱԳՍ ՈՂՈՐՄԱԾՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՅԱՂԱԳՍ ԱՂԱԻԹԻՑ[345]

Գիտասցի իսկ յառաջագոյն զառ ի յինէն եղեալ առ ձեզ մխիթարուԹեան խրատ վասն բարեգործուԹեան, զի ի գործ ածէք եւ զբարեպաշտուԹեանն զսէրմն, նոյնժամայն երկնային պտուղ հաւաքեալ արարէք, քանզի գիտասցի իսկ գիտացի զիարդ որք եւ կանայք բազումք առաջի դրան քաղաքիս Ղազարու հոգե-
|264բ|*բարձուԹիւն նախախնամուԹեամբ արարէք, ոչ նմանեցայց խիստ եւ ապարասան մեծատանն այնմիկ, որ, յղփացեալ ի փափկուԹիւնն, ոչինչ բան ունէր ի յանձին վասն կարաւտացելոյն: Աւգուտ եղեւ ձեզ, երանելոյն Տաբիթայի[2] յիշատակն նմանեցայք, նմա ողորմածուԹեանն մեծուԹեան նմանեցայք իսկ, զոր աւրինակ գեղեցիկ նկարիչք զառ ի մէնջ[3] եղեալ պատկերն: Մխիթարեցէք իսկ զվիշտս կոճոտացեալոցն[346] անդամովք[4], խոնարհեալ գորովեցայք առ ի բնուԹիւնս վտանգաւ չարչարեալս եւ ողորմագինս գուԹ առնէք տակաւին ազգակցացն անդամաւքն, որք զրկեալ են ի գլխաւոր անդամոցն՝ ի վերայ երեսաց բերելով զախտն, որք ամաչեն դեմ յանդիման գալ մարդկան վասն ախտին, իբր Թէ աղտեղիս ինչ իշխեցին գործել: Յարձակեալ վազեաց ի վերայ նոցա իբր զգազան ինչ ախտն զկարեւոր անդամովք մարմնոյն [5]այլապէս եցոյց զաւրինակ մարդկեղէն կերպարանիս, մերձեցաւ յաչս եւ ի տեսական[6] լուսոյն զրկեաց զնոսա, մերձեցաւ ի քիթս եւ առ ի գոգին տալոյ, եւ հոտոտելոյ անպիտան գործեաց զնոսա զծնաւտս, եւ զչրԹունս, եւ զճակատս այնպէս արարեալ եղ, որպէս զի ամենեքեան |265ա| ի տեսլենէ նոցա հրաժարեն:*

Աննչան է ձայն մարդկանն այնոցիկ եւ այլափոխեալ ի մարդկեղինէս ձեռք ի մատանց կոճոտեալք[347], ի գործոյ զրկեալ են եւ ի կերակուր ինչ մատուցանելոյ բերանոյն: Ոտք, որով ամենեքին ունին, նոքայ ի գնալոյ զրկեալ են եւ եւս ողորմագին իմն առնեն գայս գերեալք եւ չուրջանակի կոճոտեալք: Ամենայն հիւանդ, Թէ եւ մահկանացուս, աչխատի առողջուԹեանն յուսով ԹեԹեւանայ իսկ սոցա սկսեալ ախտին նոյնժամայն ի դառն յուսահատուԹիւն անկանին: Աւրէնք են մարդկան զհիւանդ տեսանել եւ զառ ի յինքեանց մխիթարուԹիւնն մատուցանել: Իսկ ի սոցանէ յաղագս ախտին իբրեւ յընդդիմակաց ամենեքեան ի բաց փախչին եւ ոչ

---

[1] E *յաղագս*] *Նորին սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի յաղագս*
[2] E *Տաբիխայի*
[3] E *մէնջ*] *մէջ*
[4] E *անդամօք*
[5] A *այլապէս եցոյց*] *այլապիսեցոյց*
[6] E *տեսական*] *տեսակն*

բնակութիւն[1] *նոցա հաղորդ ընդ այլ՝ որպէս մեռեալք ի քաղաքացն նոյնժամայն արտաքս անցեալ բնակեն: Եւ բժիշկք ի սոցանէ զանգիտեն, եւ ազգակիցք իբրեւ զաւտարս ուրանան, եւ ծնողք ամաչեն խոստովանեալ՝ զառ ի յինքեանս*[2] *ծնեալսն կան*[3]*: Իսկ իբրեւ յորդանց ծախեալք աւր ըստ աւրէ չար ախտիւն միշտ զյաւելուած*[4] *առնլով, ի կենդանութեան հիւանդք ցաւովք կեցեալք հանապազ զրկեալք, զախտսն նախատինս առնլով, գարշելիք ազգակցացն, ոչ ողորմ*|265բ|*ելիք, վասն վչտացն առաւել, քան եթէ առեալիք տեսողացն առաջի կան մարդկեղեն տկարութեանս տարացոյցք՝ ի յանդիմանութիւն անարգութեանս մերոյ, հպարտութեան եւ անպարտաւանութեանս*[5] *մերոյ յիշումն, զգոռոզացեալն*[6] *զմարմնոյս:*

Այսորիկ ամպաստանութիւն, պարսաւանք եւ եպերանք այնոցիկ, որ զկաւս[7] *զայս զարդարեն ի վերայ այնչափ առաւել չարութեանցն, կայ եւ կարեւոր աղքատութիւն, որ զսով ածէ ի վերայ եւ մերկութիւն ի վերայ բերելով, ոչ տալով թաքուցանելով զնչանակել*[8] *վնասու անդամոն անապատացեալս, յաւգնականաց առնելով զհիւանդացեալսն զայնոսիկ, որ եւ չարժել ոչ կարեն առանց արբանեկաց զթողեալսն սաստկագոյնս նոցա եւ ամենապէս, եւ ուժգին զվիշտն գործեալ: Սոցա ով ոք իսկ ոչ ողորմեացի, սոցա ով ոք ոչ աւգնեացէ, որք այսպիսի հարուածովքս*[9] *անկեալ են, ով ոք է այնպէս յոյլ, որ ոչ նոցա վիրաւքն զանձն եւ զհոգի իւր բժշկեացէ: Կարաւտութիւն նոցա մեզ հոգեւոր մեծութեանն պատճառք լինին, զի սովն նոցա պատճառս հանդերձեալ փափկութեանն արասցուք թարախքն*[10]*, որ իջանեն յաչխատեցելոցն, սրբութիւն եղիցին, քոց պղծու*|266ա|*թեանցդ հարուածք*[11] *արանցն այնոցիկ սանդուղք եղիցին քեզ յերկինս վեր ելանելոյ: Ի բնութենէ քումմէ համարեա՛ զառ ի նոսա հարկս պահանջել, բայց եղիցի ինձ եւ առհասարակ, եւ վասն ամենայն կարաւտացելոց բան քաւել զքոյ գյանցանսդ ողորմութեամբ ըստ գրեցելումն:*

Մի՛ լինիր առ այնչափ վաճառականութեամբքն յապաղկոտ, փոքր ծախովք[12] *զպարտիս, մեծամեծս քակեա՛, մի՛ առնուր ի վերայ քո զպարտեացն զճեռագիր թողուլ ի յերկինս, տո՛ւր դոյզն*

[1] E *բնակութիւն*] + է
[2] E *յինքեանց*
[3] E *կան*] *եւան*
[4] A *զյաւելուած*
[5] E *ամբարտաւանութեանս*
[6] E *զգոռոզացեալ*
[7] A *զկաւս*] *զրկողս*
[8] A *զնչանակեալ*
[9] A *հարւածովքս* E *հարուածօքս*
[10] A *թարախաքն*
[11] A *հարւածք*
[12] E *ծախովդ*

ինչ աղքատին եւ պատառեա՛ զմուրհակս քո, մի գուցէ խնայելով ի սակաւ ինչսդ, բազում տանջանաց զքեզ ինքն պարտաւոր առասցես: Ո՛չ ցանկաս սրբիլ, ո՛չ ցանկաս զաղտ մեղացն ի բաց ընկենուլ, [1]զվէրս անճինդ բժշկել, զանաւրէնութեանդ ծանրութիւն ի բաց ընկենուլ, զխեղճ մտաց թեթեւացուցանել փոքր մի, ի բաց ընկենուլ զերկիւղս տանջանացն գիտել ինչ, զանճին բարի ընտանեանալ եւ ցանկալի լինել Աստուծոյ: Զայս ամենայն մարթի քեզ ստանալ ի ձեռն առ ի կարաւտեալսն բարեգործութեան, մանաւանդ թէ ոչ իսկ յայսոսիկ միայն կան, զաղարեն իրքն, այլ առաւել մեծագոյնս եւ պայծառագոյնս բերեն քեզ հատուցմունս: Տաս դոյզն ինչ կերակուր աղքատին եւ առնուս զյաւիտենական փափկութիւն, տաս փոքր ինչ |266բ| արծաթ եւ առնուս զանմահութեանն զմեծութիւն: Տաս զանպիտան եղեալ քեզ գրգլին[348] եւ զանմահութեան զհանդերձն զգենուս, նիւթես ծառայկցի, եւ Քրիստոս զլինելն իւր անճինն համարի: Տաս առ անկեան եւ ի վերայ ամենայն արարածոց պատմիս իբրեւ ինքեան բարւոյ պատահեալ: Տէրն հաղորդ զքեզ իւր արքայութեանն առնու, քանզի ասէ՝ եկայք աւրհնեալքդ, հաւր իմոյ ժառանգեցէք զպատրաստեալ ձեզ զարքայութիւնն ի սկզբանէ աշխարհի, քանզի քաղցեա եւ ետուք ինձ ուտել, ծարաւեցի եւ արբուցէք զիս, մերկ էի եւ զգեցուցէք զիս: Վասն այսր եւ սաղմոսերգն ասէ՝ երանելի է, որ ի միտ առնու ի վերայ աղքատին[2] եւ տնանկին, վասն զի բազումք զաղքատովք[3] վասն տկարութեան զանց առնեն եւ ոչ հայել ի նոսա արժանի համարին: Երանի որ խորհի զաղքատ եւ զտնանկ, յաւուր չարի փրկէ զնա Տէր. այսինքն է, որ փոյթ ունելով ի նոսա հայի, որ գթով եւ վշտակցութեամբ տեսանէ զնոսա, որ աւգնէ կարաւտացելոյն: Եւ ըստ որում՝ երանելի լինիցի, յաւուր չարի փրկեսցէ զնա Տէր, լուծէր զսով նորա եւ յափշտակեցէր զնա ի վերայ եկեալ չարեացն Զերծիս եւ դու, չրջապատեալ ի չարեացն ապատեսցիս, չրջափակեալ ի փորձութեանց յաւուր չարի, ասէ, փրկեսցէ զնա Տէր:

|267ա| *Դու զաղքատն զերծէր ի չարեացն, եւ զքեզ Տէր փրկեսցէ: Դու եղեր նորա փրկիչ, եւ քեզ Աստուած՝ փոխանակ նորա: Եւ զի մի՛ կարծիցես հաւասար չափովն միայն լինել զհատուցումն: Լո՛ւր ըստ կարգի գրոյն, Տէր պահեսցէ զնա եւ կեցուսցէ զնա, եւ երանելի արասցէ զնա ի վերայ երկրի, եւ մի՛ մատնեսցէ զնա ի ձեռս թշնամեաց իւրոց: Տէր աւգնական է նմա ի մահիճս ցաւոց իւրոց, յամենայն անկողինս նորա դար-*

[1] E *զվէրս... ընկենուլ*]

[2] E *զաղքատօք*

[3] A *զախքատն*

ձուսցէ ի հիւանդութենէ[1] նորա: Տեսանես որչափ հատուցմունս պարգեւ է Աստուած բարեգործեցելոյն, զաղքատն՝ հրաժարումն ի չարեաց, զգուշութիւն եւ պահպանութիւն՝ ի կենդանութեան, յերկարումն կենաց, երանութեամբք լաւագոյն առնել ի վերայ թշնամեաց, ի հիւանդութեանց ազատութիւն չնորհել:

Այսչափ բազմութիւն քեզ բարեաց ոչ գնելի է աղքատութեամբն, մարգարէս երաշխաւոր լինի քեզ առընթերակայ երանութեանցս, մանաւանդ եթէ Աստուած իսկ ի ձեռն մարգարէիս, Քրիստոս խոստանայ դարձեալ զարքայութիւնն երկնից: Զինչ է քեզ արգել լինել՝ վայելող ամենայնի յառաջ ասացելոցս: Փոքր ինչ տուեալ[2] է գոյիցդ կարաւտացելոյն, քանզի եթէ ուղեկիցք լինէին մարդկան աստուստ ինչ Քրիստոս, յորժամ փոխէին եւ մինչ ցկատարած, տեարք լինէին այնոցիկ, |267բ| զինչ ունէիննն, թերեւս պատճառս ունէր[3] խնայելոյն[4] եւ զաղքատովք[5] զանց առնել: Իսկ եթէ յամենայնէ մերկանամք մահուամբք[6], զի ընդունայն այլոց ժողովեմք եւ ոչ ի փրկութիւն եւ մեծութիւն ճշմարիտ վարուք կրեմք, ոչինչ հաստատուն եւ ոչ կայուն է յառընթերակայ կեանսս գնել իսկ ի ձեռն սոցա զհաստատութիւնսն եւ զանմահան կարասցուք տանել ինչ: Աստի յայնցանէ ընդ մեզ ոչինչ գաւրեմք, բայց յաւրինել այսպէս գայս հնարելի է, որպէս զի եւ ի հանդերձեալսն գոյաւորք կարգեսցուք եւ ձայնին այնմ արժանաւորք լիցուք: Ծառայ բարի եւ հաւատարիմ ի վերայ բազմաց կացուցից զքեզ:

Պարտ է հաւատարմութեամբ վայելել ի տուեալսն[7] եւ ըստ կամացն Տեառն եւ բազմաց զքեզ դարձեալ Տէր արասցէ: Ոչ տեսանես եւ մարդկան զնոսա հաւատարիմս եւ պատուեալս[8] ի ծառայս, որք ուղիղ կրաւնիւք յաւրինեն զտուեալսն[9]: Կոռնելիոս առ ի յիշատակ բարեկարգութեանն զարթուսցի զաւրականն մեր[10] եւ Աստուծոյ գեղեցիկ սպասաւորն, որ գայլոյն մորթով ծածկէր գներքին գառնն, ահաւոր էր ձեւով եւ վարուք, քաղցր եւ սիրելի, որ ի վարս հրեշտակականս ճգնէր առուեստիւ[11] զաւրականութեանն:

Այր ոմն, ասէ, ի Կեսարիա, անուն Կոռնելիոս, հարիւրապետ, բարեպաշտ եւ երկ|268ա|իւղած Աստուծոյ, ամենայն տամբ իւրով առնէր բազում ողորմութիւնս ի ժողովրդեանն եւ աղաչէր զԱս-

[1] A *հիւանդութենէ*] *հիւանդութեանն է*
[2] A *տուեալ*
[3] E *ունէր*] *ունէիննն*
[4] E *խնայելոյն*]
[5] E *զաղքատօքն*
[6] A *մահուամբ*] *հահւամբք*
[7] A *տուեալսն*
[8] A *պատուեալս*
[9] A *զտուեալսն*
[10] E *մեր*] *մեծ*
[11] A *արուեստիւ*

տուած հանապազ: Ով որչափ մեծութիւն գովութեան՝ դոյզն բանիւքս բարեպաշտութիւն, երկիւղ Աստուծոյ, բազմութիւն բարեգործութեանց, հանապազորդ աղաւթք, ինքնին ուսեալ էր զառաքինութիւն այրն զուղիղ ճանապարհ՝ առ ի յերկինս գնալով, ոչ ուրուք առաջնորդելով, այլոց ստացեալ զգոյն: Ի մէջ արբեցողաց՝ զգաստ, ի մէջ կուրացելոց՝ տեսանող, ի կորստական չարութիւնն անձին՝ բարերարութիւն յինքեան ցուցեալ: Ի մէջ արծաթասէր զինաւորաց՝ առատաբաշխ, ի մէջ ագահաց՝ առատատուր, ի մէջ յափշտակողաց՝ տուող[1], ի մէջ խստաց եւ կչտամբողաց՝ ողորմած: Հարիւրապետ, աղքատասնոյց, երկնային վաճառական, տուր եւ առ ընդ Աստուծոյ, գնող արքայութեանն ցրուելով[2] ի վերայ երկրիս եւ գանձելով յերկինս, եւ զներքին յափշտակութիւն առելով եւ վերին արքայութեանն աւազակ, պարգեւաբաշխ ծառայակցաց եւ կողոպտիչ Տեառն:

Նորա թողեալ զզինուորական[3] կարգն զհետ լինէր հրեշտակակացն, զներքին պատիւս արհամարեալ՝ թագաւոր ջանայր լինել, ի վեր եթող զպետութիւնս ի վերայ |268բ| երկրիս եւ ջանայր վասն առ յԱստուծոյ զաւրութենէ[4]*: Ով իմաստուն եւ քաջ զաւրական ի թեւաւոր առաքինութիւնս երկուս լծեաց աղաւթս եւ ողորմածութիւնս առաքեաց զնոսա հրեշտակս առ Տէրն: Եղէք, ասէ, զառ ի յերկնից բարութիւնսն մեզ, յաւրինեցէք՝ մինդ հաւանեցուսցէ բանիւք, իսկ միւսդ հաւանեցուսցէ գործով: Եթէ ի թռչման աղերսանքն կամեսցին ողորմութեանն զաւրութիւն՝ զնա թեթեւացուսցէ, եւ եթէ տկարասցին առ ջատագովութեամբն աղաւթքն՝ պարգեւք բարեգործութեանց նմա գործակցեսցեն: Եւ եթէ ոչ հաւանեցուսցեն բանքն՝ զաւրասցին ամենայնիւ իրքն: Դուք ի վեր թռիք, ասէ, եւ ես զերեսականս ունիմ: Մի՛ դադարէք յառաջագոյն մինչեւ անտի պարգեւս բերեցէք ինձ: Յերկար ժամանակ անցանէր, եւ երեսանակալն ոչ վաստակէր: Ամք անցանէին, եւ ոչ ձանձրանայր կառացն վերակացու: Բազում երկայնութիւն է, ասէ, առ երկինս աստուածային են արքայութիւնքն եւ մեծամեծք, ոչ է հնար աւտար ի դիւրաւ ընդունել:*

Արդ, պարապեսցուք այսպէս այսմիկ, ո՛վ սիրելիք, զի հասցուք՝ համբերեսցուք, զի առցուք՝ ծախէր, աւր ըստ աւրէ մեծապէս աղերսէր գիշերի եւ տուընջեան[5] *անդադար: Եւ |269ա| դեռ ոչինչ երեւէր լինելեացն պատուղ, իբր ոչ*

[1] A *տւաւղ*
[2] A *ցրւելով*
[3] A *զըզինւորական*
[4] E *զօրութենէն*
[5] A *տւնջեան*

հրաժարեաց ի պարապելոյս այսմիկ եւ ցուցաւ համբերութեանն գործ: Երեւի այսուհետեւ նմա հրեշտակ յաղաւթելն եւ, ասէ, Կոռնելի է: Իսկ նորա հայեցեալ ընդ նաեւ ի զարհուրմանն եղեալ ասաց, զի է, ասէ, հրեշտակն աղաւթք քո, եւ ողորմութիւնք ելին առաջի Աստուծոյ, դէմ յանդիման ընկալեալ եղեն, գովեցան, յիշին: Իսկ ես եկի այսուհետեւ գուշակել քեզ զպարգեւացն, եկի զառ ի գանձանակսն ճանապարհ ցուցանել քեզ: Առաքեա՛ եւ կոչեա՛ զՍիմովն[1] զանուանեալն[2] Պետրոս: Ասէ՝ Կոռնելի է զՍիմովն[3], կոչեցից դու յերկնից, ոչինչ մեզ բերէր եւ զՍիմովն[4] կոչեցից: Այո՛, ասէ, զարքայութեան փականս նա ունի, դրոյլ[349] է երկնից, ի ձեռն նորա եղիցին քեզ վայելք բարութեանցն:

Կոռնելիոս հաւանեցաւ եւ զհրամայեալս արար: Եկն Պետրոս ոչ միայն կոչեցեալ, այլ եւ ի վերուստ հրամայեալ, քանզի ասաց, ասէ, նմա հոգին ահաւասիկ արք խնդրեն զքեզ, այլ յարուցեալ էջ ի խոնարհ եւ գնայ ընդ նոսա մի ինչ յերկուանալով[5], զի ես առաքեցի զնոսա: Բազում էր փոյթս վասն Կոռնելիոսի: Ընդէր, արդեաւք, ոչ ցանկանայք ուսանել զորպիսի զպարգեւս ընկալաւ, զինչ էր եւ որպիսի ի բազում բարեգործութեանցն |269բ| եւ ընդ երկար աղաւթիցն պտուղ: Թերեւս արծաթի բաջաղիք կամ ոսկի բարեբախտիկ լինել ի կենդանութեան զթանձր ծերութիւն զաւրութիւն զառ ի մարդկանէս: Այլ անարժանք էին այսոքիկ այնմ սերմանց եւ յաւրինչին պատուոյ[6], եւ Կոռնելիոս ոչ երկրայնոցս ցանկայր, քանզի եթէ այսոցիկ բաղձայր ոչ թերեւս զոր ինչ ունէրն ցրուէր[7]: Իսկ զինչ լցէ պարգեւն՝ ո՛չ պղինձ, ո՛չ ոսկի, ո՛չ արծաթ, ո՛չ բազմութիւն անդաստանաց, ո՛չ մարդկեղէն ստացուածք[8], այլ Քրիստոս ինքն ամենեցուն արարիչն եւ տնտեսութեան նորա խորհուրդ եկն՝ բերելով նմա զթագաւորն ամենեցուն զանմահութեանն աղբիւր: Եկն՝ բերելով նմա զնոյն ինքն զկենդանութիւնն զարդարութեանն՝ արեգակն տաճար առնելով, զնա Աստուծոյ անդամ յաւրինելով, Քրիստոսի հաղորդ զնա կարգելով տէրունական արքայութեանն: Եկն՝ բերելով նմա զհոգւոյն[9] սրբոյ չնորհս, քանզի մինչ դեռ եւս, ասէ, խաւսէր Պետրոս, էջ հոգին սուրբ ի վերայ նոցա:

Զարթուցէք ինձ զճեզ՝ ի կատարումն բանիս ասէաք, եթէ որպէս արհամարհեալ Կոռնելի

[1] E *զՍիմոն*
[2] A *զանուանեալն*
[3] E *զՍիմոն*
[4] E *զՍիմոն*
[5] A *յերկուանալով*
[6] A *պատուոյ*
[7] A *ցրուէր*
[8] A *ստացուածք*
[9] A *զհոգոյն*

զմարդկեղէն իշխանութիւնս արքայութեանն ցանկացաւ եւ վերին փառացն առաքեաց ողորմածութիւնս եւ աղաւթս, զոր ինչ ցանկայր գործել ի նմա: Եկն հրեշտա|270ա|կն, գուշակելով նմա որպէս ելին եւ ընկալեալ եղեն եւ ցուցեալ զարքայութեանն զդրոյլն կոչեցաւ, եւ եկն[1] նա՝ եբաց նմա զդուռնն զԿրիստոս, որ ասէրն՝ ես եմ դուռնն: Եմուտ Կոռնելիոս, եւ տես զթագաւորն, հաւատով ընկալաւ նոյնժամայն պարգեւ զհոգին զարքայութեանն առհաւատչեայ է հոգւոյն[2] սրբոյ: Շնորհք հաւանեցուսէ զքեզ առաքեալ ասելով կնքեցայք, ասէ, հոգւովն[3] սրբով խոստմամբ, որ է առհաւատչեայ ժառանգութեանն մերոյ: Եւ զինչ է ժառանգութիւնն՝ եկայք աւրհնեալք Հաւր իմոյ, ժառանգեցէք զպատրաստեալ ձեզ զարքայութիւնն: Այսոցիկ ցանկայր Կոռնելիոս[4], սոցին փոյթ յանձին կալեալ պատահեաց[5]: Այսոցիկ ողորմածութիւնք եւ աղաւթք լինին առիթ: Զայսոքիւք եւ մեք փութասցուք, զի զսոցին հաւասարն ըմբռնեսցուք ի Քրիստոս Յիսուս Տէր մեր, որում փառք [6]յաւիտեանս[350]:

[1] E *եկն*] *եկեալ*
[2] A *հոգոյն*
[3] A *հոգովն*
[4] E *Կուռնելիոս*
[5] E *պատահեցաւ*
[6] E *յաւիտեանս*] + *ամէն*

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Մաշտոցյան Մատենադարանի № 1521 («Ճառընտիր», 1404 թ., էջ 159բ-63ա), № 7489 («Ճառընտիր», 1725-1729 թթ., էջ 120բ-4ա), № 436 («Ժողովածու», 1790 թ., էջ 127ա-30ա) գրչագրերում պահպանվել են «Պահոց գրքի» առաջին ճառի խմբագրված-փոփոխված, մեր ունեցած բնագրից բոլորովին օտար տարբերակներ: Ավելին, № 4822 գրչագրում («Ճառընտիր», 1491 թ., էջ 293ա-5ա) միաժամանակ ընդօրինակվել են նշված ճառի այսպես կոչված՝ ընդարձակ և համառոտ տարբերակները: Ահա այսպիսի տեսք ունի ինչ-ինչ նպատակով ավելի քան երիցս համառոտված օրինակը.

ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ ԲԱՐՍՂԻ ԿԵՍԱՐԱՑԻՈՑ ԱՍԱՑԵԱԼ ՎԱՍՆ ՊԱՀՈՑ

Շաբաթ տըւաւ Հրէից ազգին և ասացաւ, թէ հանգիցէ գըրաստ քո և եզն քո, ծառայ քո, և վարձաւոր քո և, ամենայն վաստակաւոր քո: Լիցին և պահք չաբաթ և հանգիստ քրիստոնէից ի խիստ և ի հոծ աշխատութեանց: Հանգո՛ զքո խոհարարն և տուր դատարկանալ և պարապել սեղանակազմին: Դադարեցո՛ զձեռն մատրւակին քո: Հանգիցէ երբեմն և որ զզանազան հացսն պատրաստէր, խաղաղասցի երբեմն և տունն ի բեւր ամբոխից, և ի ծխոցն, և ի ճենճերացն, և ի վեր, և ի վայր ընթացողացն, և պահեսցեն զաւուրս պահոց սրբութեամբ. զի պահք չիջուցին զզօրութիւն հրոյ, և ոչ այրեցան երբէք մանկունքն:

Պահք խցին զբերանս առեւծուցն և ոչ մերձեցան ի Դանիէլ, որ պահողն էր: Պահս և աղօթս թեւք են հոգւոյ մարդոյն, որով թռչի և յերկինս վերանայ: Պահք՝ մայր ողջախոհութեան և ծնօղ սրբութեան: Պահք՝ դայեակ կուսութեան և զարդ կանանց: Պահք՝ չինութիւն տանց: Պահք՝ դաստիարակ երիտասարդաց և զգաստութիւն ծերոց: Պահք՝ պահապան տղայոց: Պահողին պարկեշտագոյն երեսք, պահողին ակն ցած ամփոփեալ գնացք, չափաւորութիւն բանից, մաքրութիւն սրտից, տեսութիւն մտաց:

Յիշեա՛ զյաւիտենից սուրբսն, յորոց զմի ի նոցանէ աշխարհս ոչ արժէ, որ չըլեցան լէշկ մաշկօք և մորթովք այծենեաւք՝ կարօտեալք, նեղեալք, նըւազեալք, չարչարեալք: Նոցա գնացիցն՝ նմանողք եղերուք, եթէ զմասն նոցա խնդրէք: Զի՞նչ զՂազարոս ի գոգն Աբրահամու հանգոյց. ո՞չ ապաքէն պահն: Յովաննու կեանքն մի պահք էին, որ ոչ մահիճս ունէր և ոչ սեղան, վասն որոյ և մեծ ի ծնունդս կանանց անւանեցաւ: Այլ և Պօղոս պահօքն պարծենայ, ընդ այլ վըշտացն ի պահս ասէ բազում անգամ: Իսկ և Տէր մեր զմարմինն, զոր առ վասն մեր, պահօք ամրացոյց:

Արդ, եթէ պահսն Տեառն մերոյ և Աստուծոյ պիտոյացաւ մեզ՝ զի՞նչ պարտ է ասել: Եւ սուրբքն ամենայն Աստուծոյ պահօք հաճոյացան: Բայց պարտ է մեզ ընդ պահոցն և ողորմութիւնս առնել՝ որպէս և երկրագործք առնեն՝ նախ զերկիր հերկեն և կակղացնեն և ապա զսերմանիսն ցանեն: Այսպէս և մեզ պարտ է պահօք զմարմինս մեր ճնշել և խոնարհութեամբ կակղացուցանել և ընդ նմին զողորմութիւնն սերմանել, որ տայ և պըտղաբերէ մեզ զերեսնաւորն, զվաթսնաւորն և զհարեւրաւորն: Զի այն ողորմութիւնն, որ յայլոց վաստակոց լինի և ոչ հարամ, զերեսնաւորն տա մեզ շահ և այն, որ ի հայրենեաց լինի, զհարեւրաւորն պըտղաբերէ, վասն որոյ և ոմն ի սրբոցն ասէ՝ թէ վաստակեա ձեռօքն և տուր և առ մէկին հազար:

Եւ Դաւիթ ասէ՝ զվաստակս ձեռաց քոց կերիցես երանի է քեզ և բարի եղիցի: Եւ տես դու, թէ զվաստակս ձեռացն ուտել բարի է և երանելիս առնէ, ո՞րչափ եւս առաւել չէիցէ երանելի այնպիսին, որ ի հալալ և յարդար վաստակոց իւրոց ողորմութիւնս առնէ, զքաղցրեալսն կերակրէ, զծարաւիսն արբուցանէ, զմերկսն հագուսցէ և զօտարսն ժողովէ, զտնանկսն ընդ յարկաւ մուծանէ և զաղքատսն մխիթարէ, զբանտեալսն և զվըշտացեալսն հարցանէ և ի հիւանդն ի տես երթայցէ: Եւ այլ բարի գործս թէ արասցէ, այնպիսին զհարեւրաւորն ժառանգեսցէ զարքայութիւնն երկնից ընդ սուրբս ամենայն, որոց և զմեզ արժանի արասցէ Յիսուս Քրիստոս՝ Աստուածն ամենայնի:

Այլ և զայլ գիտել պարտ է, զի պահքն պարկեշտութեամբ լիցի և ոչ յոլով կերակրով: Զի մէկ ագգ կերակրով պարտին վճարել քրիստոնեայք զպարտս որովայնին և ոչ ցեղ-ցեղ և զանազան ապրովք: Զի վասն այնպիսեացն ասէ մարգարէն Եզեկիէլ՝ զի՞նչ է անօրէնութիւն քեռ քո Սոդոմայ, եթէ ոչ յղբութիւն հացի և լիութիւն գինւոյ, վասն որոյ և յարմատոց խլեցան: Եւ վասն անյագ ուտելոյ, ասէ ոմն ի սրբոցն, թէ սակաւք ի մարդկանէ հասանեն ի թիւս ժամանակաց իւրեանց և պատճառս անյագ ուտելոյն: Այլ թէ կամիցիք յերկարակեաց լինել՝ զգուշասցի յոլով կերակրոյ, զի Աստուած սահմանեալ է, որ սակաւ մի կերակուր խնդրէ մարդս և զայլ ժամանակ աւուրն կայ ի սպասաւորութիւնն Աստուծոյ և ի խնդիր իմաստութեան: Եւ ընդդէմ որովայնամոլիցն ասէ Պօղոս, թէ՝ որոց Աստուած որովայնն իւրեանց է և փառքն՝ ամօթն: Եւ Սիրագն ասէ, թէ՝ սկիզբն կենդանութեան է հացն և ջուր: Ապա կարի յիմարութիւն է, որ մարդ անկուշտ անկանի ի հոգս կերակրոց: Զի Պօղոս ասէ, թէ՝ ունիմք կերակուր և հանդերձ ըզբաւականն և այնու չատասցուք: Եւ որ կամիցի զորովայնամոլն ճանաչել նըշանն այս է. յորժամ տեսանէ այնպիսին զկերակուրն և զըմպելին՝ դողայ ձեռն որպէս ջերմն ոտի և վըստահի սեղանն վազէ, որպէս կատու ի մուկն և այնչափ ուտեն, որ դառնայ ի բերանն և ոչ ծամեն, այլ ողջ ու կէս առնեն և ի կուլ տան: Այնպիսիք զամենայն բանականութիւնն և զկամս ցանկութեանն ի կերակուրն ունին:

Ընդդէմ այնպիսեացն ասացեալ է սուրբն Բարսեղ և կանոնս եդեալ, որ յա-մէն պատառի մէջ տուն մի Սաղմոս ասէ և զսուրբ Աստուածածինն յիշէ և ա-պա ըզմէկ այլ պատառն առնու, որ չափաւոր սահմանօքն կերակրի և մի յորո-գայթս սատանայի անկցի: Եւ սուրբն Գրիգոր ասէ՝ ոչ է պարտ մարդոյ զա-կանջն խրցել և զանճն ի կորուստ արկանել: Այլ պարտ է ականջովն զբանն լսել և մտօքն զզօրութիւն բանին իմանալ: Վասն այն սովորութիւն է սահմա-նաւոր տեղեաց, զի յորժամ ի սեղանն նըստին և հաց ուտեն մի ոմն գիրք կարդայ և այլքն լըսեն:

Արդ, լըւարուք և ի միտ առէք, զի Քրիստոս երանի տայ այնոցիկ, որ քաղ-ցեալ իցեն և ծարաւի: Ապա յայտ է, թէ վայ տայ այնո/295ա/ցիկ, որ զցայգ և զցերեկ ցանկան ուտելոյ և ըմպելոյ: Զի որքան զչափաւորն աւելի հոգ տանի ուտելոյ և ըմպելոյ որովայնամոլ կոչի և մահու չափ մեղանչէ, յորմէ փրկէ զմեզ Աստուած յամենայն մեղաց և յորոգայթից թշնամւոյն: Մանաւանդ զատա-ցող գրոցս Ղուպիս խալիֆին և ծնօղաց նորին և եղբարցն և ամուսնոյն և ինձ՝ անարժան գրչի:

2. «Պահոց գրքի» հայերեն թարգմանութեան ամբողջական գրչագրերում նյութերի խորագրերը պահպանվել են երկու տարբերակով՝ ընդարձակ (սկզբնամասում) և համառոտ (ավարտամասում): Հիմնականում հետևել ենք հունարեն բնագրին առաւել մոտ կանգնած № 822 գրչագրի խորագրերի հա-մառոտ ձևակերպումներին: Սույն ճառի բնագիրը տե՛ս PG, t 31, էջ 163-184:

3. Իբրեւ զբանջար խոտոյ *կապակցութիւնը հունարենի* ὡς λάχανα χόρτου *ար-տահայտության բառացի թարգմանությունն է:*

4. Բնագրում ունենք ψυχὴν (ψυχὴ - *հոգի), որը թարգմանվել է* անձն*: Նույն եղանակով բնագրի* τὴν ψυχὴν μου *(էջ 181) արտահայտության դիմաց հայերեն թարգմանությունում ունենք՝* զանձն *իմ (էջ 11բ): Մինչդեռ մեկ այլ՝* ἐποίησε τὴν ψυχὴν *(էջ 180) կապակցության մեջ հանդիպող նույն* ψυχὴν *բառը թարգ-մանվել է ոգի՝ արարին* զոգին *(էջ 10բ):*

5. Զի կակղեացէ զանհնազանդութիւն *կապակցությունից մինչև ճառիս ավարտը եղած հատվածի դիմաց № 3239 գրչագրում (էջ 9ա-10ա) ունենք հետևյալ հիշատակարանաբնույթ բնագիրը:*

«Նա և եղիսէ վայրի բանջարով և սակաւ ալիւրով զհիւրան պատուէր և ա-ղօթիւք պահողին. տկարացաւ մահացուն, և ոչ վնասեաց կերողացն: Իսկ երից մանկանցն մարմինն ի բոցոյն միջի կայծանալ թւի և ի հրոյն ելեալ՝ որպէս ջրով փայլեալ մաքրագոյն լինի, ի պահոցն ունելով զանարատութիւն՝ յայտ-նեցան ի Բաբելոնի:

Դանիէլ այր ցանկալին, որ զերից եւթնեակն ծոմով պահեաց և ի գուբն արգելաւ զառիւծան ուսուց: Պահք չիջուցին զզօրութիւն հրոյն: Պահք և ա-ղօթք իբրև զհաւք առնեն Բ. թեւաւք ի գնացս վերին: Պահք տանց աճումն: Պահք ողջախոհութեանց մայր: Պահք մանկանց դաստիարակ: Պահք ծերոց

զարդ: Պահք բարի ճանապարհակից ուղէգնացից: Պահք ամուր խորանակից, որք ի տունս են: Պահք զփոխադրութիւն բնութեան ո՛չ գիտեն, ո՛չ ժողովէ տոկոսի սեղան պահողի: Պահողին պարկեշտագոյն երեսք:

Ոչ չառագունեալ անամօթ ծաղկելով, այլ դեղնութեամբ ողջախոհիւ կազմեալ: Ակն ցած գնացք ամփոփեալ ծաղըր պարկեշտ ոչ թշնամանի: Զափաւորութիւն բարի, մաքրութիւն սրտի, զյիշեալ զյաւիտենից սուրբն, որոց ոչ էր արժանի աշխարհս, որք չրջեցան լեչկ մաշկաւք և մորթովք այծից: Նուազեալք նեղեալք: Նոցա նմանեալ գնացից, եթէ խնդրեսցես գնոցա մասն: ԶՅովհաննու կեանքն մի պահք էին, որ ոչ մահիճս ունէր և ոչ սեղան, վասն որոյ ի Քրիստոսէ գովեցաւ և մեծ ի ծնունդս՝ կանանց կոչեցաւ: Պաւղոսի հանդերձելովքն և պահքն էին պարծանաց պատճառք: Գլուխ ի վերայ ասացելոցս Տէրն մեր պահօք ամրացոյց զմարմինն իւր, զոր էառ վասն մեր: Մովսէս Գ. անգամ պահեաց խ., որով դէմքն պայծառացաւ, և Աստուած Փարաւոնի անուանեցաւ: Նինուէացոցն եթէ ոչ և անասունքն պահսակից լեալ էին, ոչ կարէին ապրել ի սպառնալեաց կործանմանն: Պահքն զէն են ընդդէմ դիւացն գնդի, քանզի այս ազգ ոչ իւիք ելանէ, եթէ ոչ պահօք և աղօթիւք: Եւ պահոց բարիք այսքան: Իսկ յագուսմն որովայնի թշնամանաց սկիզբն լոյծ ըզկընճիռն անիրաւութեան թող զընկերին զորտմութիւն, թող նմա զպարտսն, մի ի կռիւս և ի դատաստան պահէք: Զմիս ոչ ուտես և զընկերին միսն՝ անյագ, ի գինոյ ի բաց կաս. և ի բամբասելոյ ոչ ժուժկալես: Վայ որ արբենան և ոչ ի գինով: Զի բարկութիւն և ամենայն տեսակ մեղաց արբեցութիւն է ոգոյ, յորոց պահեսցէ զմեզ Որդին Աստուծոյ. ամէն»:

Իբրև չարունակութիւն այլ գրչութեամբ ընդօրինակվել է հետևյալ համառոտ հիշատակագրությունը. «Եւս առաւել Տէր Զաքարէն, Տէր Յովաննէս Խաւ Խաթուն, Վարդ Խաթուն եւ Ծաղիկն»:

Գրչագրում վերջընթեր աւ *երկհնչյունը ամենուր ընդօրինակվել է* օ, *որը հասկանալի է բարեհունչ չէ (սակօ կոչեցօ անուանեցօ եւ այլն) ուստի այն ընթերցել ենք* աւ:

6. Բնագրում՝ αὐτοσχεδίοις τήν δίαιταν *(էջ 177):* Ինքնապատրաստից կերակրոց *արտահայտության Նոր հայկազյան բառարանագիրների բացատրության միակ օրինակը սույն կիրառությունն է (Ա. 860):*

7. Բնագրում՝ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ *(էջ 177):*

8. Սույն վասն որոյ *կապակցությունից մինչև ճառիս ավարտը եղած ընդարձակ հատվածի դիմաց № 4774 գրչագրում («Ճառընտիր», ԺԶ. դ., էջ 212բ–213ա) պահպանվել է հետևյալ բնագիրը. «Գլուխ ի վերայ ասացելոցս Տէր մեր, պահօք ամրացոյց զմարմինն իւր, զոր էառ վասն մեր: Մովսէս Գ. անգամ պահոց խ., որով դէմքն պայծառացաւ, և Աստուած Փարաւոնի անուանեցաւ: Նինուէացւոցն եթէ ոչ և անասունքն պահսակից լեալ էին ոչ կարէին ապրել ի*

սպառնալեաց կործանմանն: Պահքն զէն են ընդդէմ դիւացն գնդի, քանզի այս ազգք ոչ իւիք ելանէ, եթէ ոչ պահօք և աղօթիւք: Եւ պահոց բարիք այսքան, իսկ յագումն որովայնի թշնամանաց սկիզբն լոյծ ըզկընճիռն անիրաւութեան թող զընկերին զտրտմութիւն, թող նմա զպարտսն, մի ի կռիւս և ի դատաստան պահէք: Զմիս ոչ ուտես և զմիս եղբաւրն անյագ: Ի գինւոյ ի բաց կաս և ի բամբասելոյ ոչ ժուժկալես: Վայ, որ արբենան և ոչ գինւով: Զի բարկութիւն և ամենայն տեսակ մեղաց արբեցութիւն է ոգոյ, յորոց պահեսցէ զմեզ Որդին Աստուծոյ մանաւանդ զստացող գրոցս զբարեմիտ աբեղայն զՅոհաննէս և զՍիմէոն եղբայր նորին. ամէն» (Համմտ. Ծան. 5-ի ավարտամասը):

9. Դատելով Նոր հայկազյան բառարանի սույն միակ վկայակոչությունից, թարգմանության ճանապարհով առաջացած ինքնաբաւութիւն *բառը* (αὐτάρκεια, *էջ 181) այլուր վկայված չէ (ՆՀԲ, Ա. 855): Բառարանագիրների օրինակում* նախ ժուժկալ է *կապակցության դիմաց ունենք* նովաւ *դերանվանական կիրառությունը, որը մեր ձեռագրերին անծանոթ է:*

10. Վերջընթեր զի նմա փառք յաւիտեանս յաւիտենից *կապակցության դիմաց բնագրում ունենք՝* ὅτι αὐτῷ δόξα εἰς τοὺς αἰωνας *(էջ 184):*

11. Ճառիս հունարենը տե՛ս PG, t. 31, էջ 185-197: Բնագրի խորագիրը մասամբ այլ ձևակերպում ունի՝ «Περί νηστείας λόγος Β΄» *(=Յաղագս պահոց, Ճառ Բ):*

12. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 653:

13. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 205:

14. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 983:

15. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 982:

16. Քաշկագործ-*ը հայ բառանագրության մեջ համարվել է «բառ անյայտ» (ՆՀԲ, Բ. 981): «Պահոց գրքի» սույն, ինչպես նաև «Պիտոյից գրքի» հայերեն թարգմանությունից քաղված օրինակներով ցույց են տալիս, որ այն հունարենի* ἁλυσιδωτός *(էջ 189) բառի թարգմանությունն է, որը նշանակում է* օղազրահ, վերտազրահ *(ДГ-РС, I, 88): Ստ. Մալխասյանը առանց օրինակ վկայակոչելու նշված բառը բացատրում է «քաշիկից՝ չուանից հիւսուած»* (Մալխ. *Դ, 549):*

17. Դատելով Նոր հայկազյան բառարանի սույն միակ վկայակոչությունից, բազմատեղչալի (πολυπόθητος, *էջ 189) բառի կիրառության այլ օրինակ հայտնի չէ (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 416): Բազմատեղչալի, բազմատեղչիկ բառերը առանց օրինակ-հղման արձանագրվել են Ստ. Մալխասյանի բառարանում* (Մալխ., *Ա. 311):*

18. Բնագրում՝ «ᾄσματα πορνικὰ»» *(էջ 192): Նույն «Պահոց գրքի» մեկ այլ ճառում ունենք* երգք ամաւթալիք *(էջ 30ա) - «ᾄσματα αἰσχρὰ» (էջ 460),* երգք պոռնկութեան *(էջ 30ա) - «ᾄσματα πόρνης» (էջ 460): Նույնաոճ ձևակերպմամբ վկայության հանդիպում ենք նաև «Վեցաւրեայի» հայերեն թարգմանությունում (տե՛ս «Վեցաւրեայ», էջ 101, ծան. 3):*

19. Բնագրում եղբարք *բառի դիմաց ունենք* «πένητες» *(էջ 193)* - աղքատք, *որը պահպանվել է միայն մեկ, այն էլ ոչ հին գրչագրում, ուստի դերադասեցինք հետևել հնագույն գրչագրի* եղբարք *ընթերցմանը, մանաւանդ որ համապատասխան հատվածում խոսքը ոչ թե իրականում ունևորության կամ ընչազուրկ լինելու մասին է, այլ ճակատագրի միօրինակության, մերձավորության:*

20. Այս աւուր *արտահայտությունից սկսած մինչև ճառիս ավարտը եղած ընդարձակ հատվածի դիմաց սույն՝ № 1924 ձեռագրում («Ժողովածու», էջ 137բ-138բ), № 1330 գրչագրի նմանությամբ, ունենք հետևյալ բնագիրը: Տողատակում արտացոլել ենք № 1330 գրչագրի համապատասխան հատվածի այլընթերցումները (էջ 237ա-բ):*

(137բ) Արասցէ այլ զոր վարդապետի և ոչ յիւրմէ ընտրեալ զօգտակարն թողացուցանէ բանն, այլ համայն զիւր տնօրէնութիւնն հրամայէ ընկերան[1]: Եւ որ (138ա) քննիցեն յանուն Տեառն պատչաճ գոլ յայն գնա կարգեսցեն, զի որ ըստ իւր ցանկութեանն, ընտրեսցէ զգործն, ամբաստանութիւն զինքենէ բերէ. նախ առաջին զինքնահաճութիւնն և ապա զի վասն փառաց աշխարհիս և վասն կամ շահի յոյսն և կամ վասն (վասն[2]) իրիք այսպիսի ախտացաւ պատճառի, և կամ վասն հեղգութեան, և ծուլութեան պատեաց զթեթևագոյնն: Իսկ յայսոսիկ լինել ցուցումն ունի ոչ ևս հրաժարեալ յախտից չարութեանց և ոչ ուրացութիւն[3] զինքն, որ զիւր յօժարութիւնն կատարեալ կամի և ոչ հրաժարեաց աշխարհիս իրաց, եթէ տակաւին ի շահից և ի փառաց երկիցէ և ոչ սպան զիւր անդամսն զերկրաւորս, որ ի գործս աշխատութեան ոչ համբերիցէ:

Այլ ժպրհութեան տեսակ յինքեան բերիցէ հաստատուն կարծել զիւր ընտրութիւնն ի բազմացն փորձուէ: Ապա եթէ ունիցի ինչ ոք արուեստ, որ ոչ ստգտեալ[4], ի միաբանութենէն[5] ի բաց թողուլ զայն ոչ պարտ է, քանզի չարժուն կամաց է և անհաստատ երեսաց արհամարհել զայժմուս: Ապա եթէ ոչ ունիցի՝ մի ինքնին առցէ, այլ զոր յաւագացն փորձեսցի ընկալցի, զի ամենայնի[6] գհնազանդութիւնն ցուցցէ: Զի որ զիւր յօժարութիւնն առնէ անվայելուչ ցուցաւ. այսպէս[7] և որ յընկերացն դատել և ոչ ընդունել ստգտեալ[8] է: Այլ եթէ ունիցի ինչ արուեստ և ոչ հաճոյ թուեսցի նորին պէտքն եղբայրութեանն՝

---

[1] *յընկերան*
[2] *վասն*]
[3] *ուրաց*
[4] *ըստգտեալ*
[5] *միաբանութեանն*
[6] *յամենայնի*
[7] *սոյնպէս*
[8] *ըստգտեալ*

վաղվաղակի զայն ի բաց ընկեցէք՝ ցուցանելով զի առ ոչինչ, որ ի կենցաղս է՝ հիւանդութեամբ է, զի առնել զկամս մտաց անյոյս իցէ ըստ բանի առաքելոյն: Իսկ յամենայնի հնազանդն ընդունելութեան արժան է նորին առաքելոյ գովելով զոմանս և ասելով, եթէ զանճինս ետուն Տեառն: Եւ ապա մեզ կամօքն Աստուծոյ իւրաքանչիւր ումեք պարտ է իւր գործոյն ուշ դնել և զայն ցանկանալով[1] հոգալ՝ որպէս Աստուծոյ նուիրեալ անդանդաղ փութով և հոգալ մտաւորութեամբ անբծութեամբ լնուլ: (138բ) Զի ունիցի համարձակութիւն ասել յամենայն ժամ ահա[2] իբրև [աչք] ծառայից ի ձեռն Տեառն իւրեանց. այնպէս[3] են առ Աստուած աչք մեր և մի այլ յայլմէ փոխել, զի և ոչ բնութիւնս մեր զբազում արուեստսն միանգամայն ուղղել կարող է և զմին աշխատասիրաբար կատարէ: Քանզի ի բազումս անկատարելիութեամբ յարել ոչ է պիտանացու, քանզի ի բազում հոգս և այլ յայլմէ փոփոխեալ[4] յոչինչ կատարեալ է գործն և բարուցն թեթևութիւն, եթէ յառաջ էր՝ յանդիմանէ և եթէ ոչ էր՝ ներգործէ:

Ապա եթէ երբէք պէտք հասցեն օգնել այլոց արուեստիցն, որ պատշաճ ոք իցէ ի դէպ է և այս ոչ յինքենէ, այլ եթէ երբէք կոչեսցի. ոչ նախ մեզ առնել զայս, այլ ըստ հանդիպման՝ որպէս և յանդամոց մարմնոյն: Եւ յամենայնի վերայ պահքն առ Աստուած զմեզ ածէ և մսակերութիւն և արբեցութիւն առ ստոյ: Եթէ կամեսցիս երթալ առ Աստուած փախիր ի մսակերութենէ և յարբեցութենէ, բայց ոչ է բաւական ըստ ինքեան ի բաց արգելումն կերակրոցն: Այլ պահեսցուք զպահսն ընդունելիս, զոր հաճի Աստուած, ճշմարիտ պահք է և Աստուծոյ հաճոյ, չարին օտարութիւն, կրօնաւորութիւն լեզուի, սրտմտութեան արգելումն, ցանկութեան մերժումն, չարախօսութեան, ստութեան, երդմնահարութեան, սոցա կարօտութեան պահք են ճշմարիտք: Յայսոսիկ պահք բարիոք են և փափկասցուք ի նուագս բանի Հոգւոյն և ի վերստին առնուլ փրկութեանցն օրինաւորաց յամենայն ուղղութիւն անճանց մերոց աւանդեցին ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս. ամէն:

21. Սովաճեղձ *(սովահեղձոյցս) բառը անծանոթ է հայ բառանագրութեանը հավանաբար այն պատճառով, որ այլուր վկայված չէ: Սույն կիրառությունն էլ պահպանվել է հունարենի* «λιμαγχονούμενον» *(էջ 197) ընթերցումը թարգմանելու ճանապարհով:*

22. Հայերեն թարգմանութեամբ ավանդված խորագրի դիմաց հունարենում ունենք՝ «Ὁμιλία ΙΔ. Κατὰ μεθυόντων»*: Ճառիս բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 444-464:*

---

[1] *ցանկալով*
[2] *ահա*]
[3] *այնպէս*] *սոյնպէս*
[4] *փոփոխել*

23. Համմա. ծան. 18:

24. Բնագրում՝ «οὐτος φέρεται κατὰ τῶν ἄλλων τὰ νικτήρια»*(էջ 457):*

25. Առանց երկաթոյ, թարց պատերազմողացն *ձևակերպումների* առանց *և* թարց *բառերի դիմաց բնագրում երկու դեպքում էլ ունենք* «ἄνεν» -առանց. «ἄνευ σιδήρου», «ἄνευ πολεμίων» *(էջ 437): Հայերենի թարգմանիչը երկրորդ դեպքում* թարց *հոմանիշ-տարբերակն է նախընտրել:*

26. Անգնջափող *(ակնջափողացն) ընթերցումն անծանոթ է Նոր հայկազյան բառարանագիրներին: Սակայն այն առանց օրինակի վկայված է Մտ. Մալխասյանցի բառարանում և բացատրված՝ «խողովակ, որ արտաքին ականջից տանում է ականջի միջին մասը»* (Մալխ., *Ա. 27): Դատելով «Պահոց դրքի» հայերեն թարգմանության սույն ղրվագից, պիտի ընդունել, որ այն ըմպանակի նկարագրությանն է վերաբերում, ենթադրում է ոլորապտույտ անցք: Հասկանալի է, որ բառս առաջացել է հունարեն* «σκολιῶν σωλήνων» *(էջ 460) արտահայտության հիմքի վրա:*

27. Առաստակ *(*ψυκτὴρ*, էջ 460) բառի բացատրության միակ հիմքը «Պահոց դրքի» սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 293):*

28. Հայ բառարանագրությանը ծանոթ չէ խուղակ *(*ὀχετός*, էջ 460) բառի կիրառության այլ օրինակ (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 983):*

29. Գինամած *(*οἰνοχόη*, էջ 460) բառի բացատրության Նոր հայկազյան բառանարագիրների վկայակոչված միակ օրինակը սույն կիրառությունն է (ՆՀԲ, Ա. 553):*

30. Ճառիս հունարեն խորագիրն է՝ «Ὁμιλία εἰσ τό, πρόσεχε σεαυτῷ»*. բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 197-217:*

31. Համմա. ՆՀԲ, Ա. 191-217:

32. Բնագրում՝ «σώματος καὶ ψυχῆς» *(էջ 204):*

33. Ըմբեռելի *(*φορητὸν*, էջ 205) բառի կիրառության երկու օրինակ են վկայակոչում Նոր հայկազյան բառարանագիրները, երկուսն էլ «Պահոց դրքի» հայերեն թարգմանությունից (ՆՀԲ, Ա. 762):*

34. ՆՀԲ, Ա. 61:

35. Բնագրում՝ «τοῦ Θεοῦ» *(էջ 208):*

36. Համմա. ՆՀԲ, Ա. 516:

37. ՆՀԲ, Բ. 390:

38. Համմա. ՆՀԲ, Ա. 452:

39. Համմա. ՆՀԲ, Ա. 61:

40. Բազմահոգանալ *(*πολυπραγμονεῖν*, էջ 209) բառը, դատելով Նոր հայկազյան բառարանի հղումից, հայտնի է սույն եզակի կիրառությամբ (ՆՀԲ, Ա. 409):*

41. Համմա. ՆՀԲ, Ա. 1007:

42. Դժոխատեսակ *(*δυσειδὸς*, էջ 211) բառի կիրառության այլ օրինակ ծանոթ չէ հայ մատենագրությանը (ՆՀԲ, Ա. 616):*

43. Փոքրամիտ *(*μικρόψυχος*, էջ 212) բառի կիրառության ուրիշ օրինակ ծանոթ չէ հայ բառանագրությանը (ՆՀԲ, Բ. 961):*

44. Ոսկետախտակ*-ը հունարեն «*χρυσοκόλλητος*» (էջ 212) բառի թարգմանությունն է, որը նշանակում է «ոսկի տախտակօք պատեալ, ոսկիապատ» (ՆՀԲ, Բ. 520) Բառիս կիրառության այլ օրինակ արձանագրված չէ:*

45. «Պահոց գրքում» չորս անգամ օգտագործված ձեղուն *(*ὄρφος*, էջ 213, համմտ. էջ 273, էջ 285) բառի ստուգաբանությունը տե՛ս* Է. Բ. Աղայան*, Բառաքննական և ստուգաբանական հետազոտություններ, Երևան, 1974, էջ 108-11:*

46. Համմտ. ծան. 43:

47. Հայերեն թարգմանության զձի ինչ *արտահայտության դիմաց հունարենում ունենք՝* «τινὰ πῶλον» *(էջ 213), ուր* «πῶλος»*-ը ունի* քուռակ, մտրուկ *իմաստները (ԴԳ-PC, II, 1447):*

48. «Եւ միումդ... եւ հաւանել» մտքի հայերեն թարգմանության և բնագրի մասնակի անհամապատասխանություն կա (համմտ. «τὸ δὲ παθητικόν… καὶ καταπείθεσθαι»*, էջ 213): Հայերեն առկա ձեռագրերը բնագրին համընթաց ընթերցում չեն տալիս:*

49. Չարութեան ընդդիմախոհութիւն *կապակցության հիմքը բնագրի* «κακίας αἰσχρος ἀποκαθηραμένη» *(էջ 216) արտահայտությունն է: Հասկանալի է, որ թարգմանության և բնագրի կապը ընդհանուր-իմաստային է և ոչ բառական: Հայերեն թարգմանության հնագույն ձեռագրերը պահպանել են* դարձեալ մախզութիւն *տարընթերցումը, որը, հավանաբար,* ընդդիմախոհութիւն *բառի աղավաղված տարբերակն է: Հայ բառարանագրությանը անծանոթ* ընդդիմախոհութիւն *ընթերցման հիմքը բնագրի* «ἀποκαθαίρω» *(էջ 216* մաքրել, սրբել ազատվել*) բառն է (ԴԳ-PC, I, 203):*

50. Վարաձուիմն *(վերածել) ընթերցումը բնագրի* «καταγώγιον» *(*καταγωγή*, էջ 216) բառի թարգմանությունն է՝ դարձյալ անծանոթ հայ բառարանագրությանը:*

51. Հայերեն թարգմանությունից ինչ-ինչ պատճառով դուրս է մնացել բնագրի «πρὸς τήν γῆν βλέπει» *(էջ 216) միտքը:*

52. Բնագրում ունենք՝ «ἡ δόξα καὶ τό κράτος» *(էջ 217) - փառք եւ զաւրութիւն:*

53. Բնագրում ունենք՝ «τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων» *(էջ 217) - յաւիտեանս յաւիտենից:*

54. Ճառիս հունարեն խորագիրն է՝ «Ὁμιλία περί μετάναιας»*. բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 1476-1488:*

55. Ուղղանկյուն փակագծով բոլոր վերականգնումները հունարեն բնագրի հրատարակչինն են:

56. Բնագրի «ξένος»-*ը* (այլերկրացի, օտարերկրացի, *ԴԳ-PC, II, 1146) մի դեպքում թարգմանվել է* օտար *(բարւոք աւտար – «καλῶς… ξένος», էջ 1477), մյուս դեպքում՝* հյուր *(նմա հիւրն – «οὐτω ξένος», էջ 1477):*

57. Բնագրի չարունակության «δίκαιοι ἐσμεν ὡς ἄνθρωποι … ἡμεῖς δὲ μεταλήψει δικαιοσύνης δίκαιοι» *միտքը հայերեն թարգմանությունում բացակայում է: Կատարվածը, հավանաբար, մեխանիկական վրիպման արդյունք է. թարգմանիչը բնագրի առաջին* «δίκαιοι»-*ից (=արդարք) հետո իբրև չարունակություն ընթերցել է հաջորդ նախադասության նույն բառը: Ասվածը դժվար չէ նկատել բնագրի և թարգմանության համապատասխան հատվածները համադրելիս:*

58. Եթէ… յառաջագոյն *ձևակերպումը բնագրային հիմք չունի, այլ թարգմանության ճանապարհով է հայտնվել հայերեն տեքստում (տե՛ս բնագիր, էջ 1480):*

59. Բնագրում իբրև չարունակություն ունենք՝ «ἀγαθῳ Θεῷ» *(էջ 1480): Հայերեն թարգմանության ձեռագրերը չունեն հունարենի հիշյալ* բարի Աստուծոյ *արտահայտությունը:*

60. Բնագրում «ἀπὸ Ἑλλήνων» *(էջ 1480): Այլուր նույն* հեթանոսի *դիմաց հունարենում ունենք* «ἐθνικός» *(տե՛ս էջ 1584):*

61. Բնագրում ընդ Փրկչին *արտահայտության դիմաց ունենք* «τῶ σταυρῷ» *(էջ 1485):*

62. Բնագրում՝ «ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος» *(էջ 1480) –* փառք եւ զաւրութիւն*:*

63. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 261-277: Հունարեն խորագրին հաջորդում է Ավետարանից իբրեւ բնաբան վերցված հետևյալ միտքը. «Քակեցից զշտեմարանս իմ եւ ես մեծամեծս չինեցից. եւ անդր ժողովեցից» (Ղուկ., ԺԲ. 18): Հայերեն թարգմանության մեր ձեռքի տակ եղած ձեռագրերում սույն ավետարանական հղում-վկայակոչումը չի պահպանվել:

64. Քաջաբերիմ *(*ἐυφορέω, *էջ 261) բառի ՆՀԲ բառարանագիրների բացատրության միակ օրինակը սույն կիրառությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 982):*

65. Ագահաձեռք *(ագահաձեռացն) բառն անծանոթ է հայ բառարանագրությանը: Թարգմանության ճանապարհով առաջացած սույն բառի հիմքը հունարեն «*τῶν πλεονεκτικῶν χειρῶν*» կապակցությունն է:*

66. Վայրակացումն *–* «καταστάσεις» *(էջ 264) բառի բացատրության առիթով Նոր հայկազյան բառարանագիրները համապատասխան դրվագը համարում են «անհարթ թարգմանութիւն» (ՆՀԲ, Բ. 779): Նշված բառի կիրառության ուրիշ օրինակ-վկայություն բառարանագիրներին ծանոթ չէ:*

67. «Պահոց դրքում» երկիցս օգտագործված անարտաճանապարհ *բառը թարգմանիչը ստեղծել է հունարենի* «ἀδιέξοδος»-*ը (էջ 264, համմտ. էջ 271) թարգմանելու ճանապարհով: Այն անծանոթ է հայ բառարանագրությանը:*

68. Բռնակռուաց *(բռնակռուաց) բառի կիրառության այլ օրինակ ծանոթ չէ Նոր հայկազյան բառարանագիրներին (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 516): Այն առաջացել է հունարեն* «παγκρατιαστής» (παγκρατιασταῖς, *էջ 265) բառի հիմքի վրա:*

69. Նգոտիլ *(*ἐυρωτάω, *էջ 273) բառի կիրառության ուրիշ օրինակ ծանոթ չէ հայ բառարանագրությանը (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 410):*

70. Մամոնա-ն *(*μαμωνᾶ, *էջ 273) աստրերեն բառ է, որը նշանակում է «մթերք ընչից, ինչք, մեծութիւն. մանաւանդ ժողովեալ անիրաւութեամբ և վաշխիւք» (ՆՀԲ, Բ. 200):*

71. Հանդերձակապուտ *(*λωποδύης, *էջ 277) բառը միայն սույն վկայությամբ է հայտնի (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 41):*

72. Բնագրում ունենք՝ յաւիտեանս յաւիտենից *(*τοὺς αἰωνας τῶν αἰωνων, *էջ 277):*

73. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 277-304:

74. Ամենաբազում (= ամենայնիւ բազում, կարի շատ, բազմապատիկ և հանդիսական, հասարակաց*) բառի բացատրության առիթով վկայակոչելով սույն միտքը և մի օրինակ «Թէ չէ պատճառ չարեաց Աստուածծ» ճառից Նոր հայկազյան բառարանագիրները ճառիս լեզվի մասին նկատում են. «են առհասարակ հելլենաբանութիւնք» (ՆՀԲ, Ա. 58):*

75. Դատելով Նոր հայկազյան բառարանագիրների հղումից, տապճակ *(*τάπης, *էջ 285) բառի կիրառության ուրիշ օրինակ հայտնի չէ (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 847):*

76. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 494:

77. Բնագրում՝ «λακωνικῆς» *(էջ 285):*

78. Գրական ծաղկովք պաճուճեալք *կապակցությունը հունարեն* «γραφικῆς ἄνθεσι καλλωπίζεται» *(էջ 285) արտահայտության թարգմանչի ձեռքով կատարված փոխադրություն է:*

79. Բնագրում ի բաց ստանալով *կապակցությանը հաջորդում է հետևյալ միտքը՝* «φησί. τί δὲ τὸ σχῆμα τοῦ βίου ἔσται» *(էջ 288), որը չի պահպանվել հայերեն թարգմանության մեր ձեռքի տակ եղած ձեռագրերում:*

80. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 741:

81. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 858:

82. Բնագրում՝ «τοὺς αἰωνας τῶν αἰώνων» *(էջ 304) – յաւիտեանս յաւիտենից:*

83. Ճառիս հունարեն խորագիրն է՝ «Τοῦ αὐτου ὁμιλία εἰς μέρος. τεσσαρεσκαιδεκάτου ψαλμοῦ, καὶ κατὰ τοκιζόντων», *բնագիրը տե՛ս PG, t. 29, էջ 177-187:*

84. Տարակուսելոյն *(*ἄπορος, ἀπόρου, *PG, t. 29, էջ 268) բառի կապակցությամբ Հ. Թորոսյանը նկատել է. «Հայը ամբողջ ճառիս մէջ՝ առանց ուշ դնելու իմաստին՝ միշտ* տարակուսեալ *և* տարակուսանք *կը թարգմանէ* ἄπορος *և* ἀπορία *բառերը... Հարկ էր ըսել* յանընչէն ի կարօտելոյն» *(*Յ. Թորոսեան, *Համեմատութիւն մը Յոհ. Մանդակունւոյ «Վասն փոխոց եւ վաչխից» եւ Ս. Բարսղի «Ընդդէմ վաչխողաց» ճառերուն, տե՛ս «Բազմավէպ», 1927, էջ 72):*

85. Աւգնական դեղ *արտահայտության դիմաց բնագրում ունենք* ἀλεξιφάρμακον, ἀλεξιφάρμακαι *(PG, t. 29, էջ 26), որը նշանակում է* противоядие, предохранительное средство *(ДГ-РС, I, 77). Հ. Թորոսյանի կարծիքով՝ տվյալ դեպքում հայերեն թարգմանությունը ճիշտ չի արտացոլում բնագրի իմաստը (տե՛ս «Բազմավէպ», 1927, էջ 72):*

86. Ստացուած *(*զստացուածն*) բառի դիմաց հունարենում ունենք* ἔκτισις, ἔκτισιν *(PG, t. 29, էջ 268) –* уплата, выплат *(ДГ-РС, I, 501), որը, ինչպես նկատել է Հ. Թորոսյանը, ճիշտ չէ.* «ἔκτισις, *որ է՝* հատուցումն, կատարումն, վճարումն... *հայը միշտ* ստացումն *կը թարգմանէ, անշուշտ չփոթելով* κτῆσις *բառին հետ» («Բազմավէպ», 1927, էջ 72):*

87. «Զի ոմն իբրեւ զշուն ընթանայ ի հրապարակի» նախադասության հունարենում ասված է. «ὁ μὲν ὥσπερ κύων ἐπιτρέγει τῇ ἄγρα» *(PG, t. 29, էջ 269): Բնագիր-թարգմանություն ընդհանուր համապատասխանությունը ակնհայտ է, միակ տարբերությունը հունարեն* ἀγρα-*ի դիմաց հայերեն թարգմանության* հրապարակ *ընթերցումն է (ճեռագրերում բառիս այլ տարբերակ չի պահպանվել): Հ. Թորոսյանը իրավացիորեն նկատում է, որ հայերենի թարգմանիչը հունարենի* ἀγρα-*ն (=* охота, ловля, *ДГ-РС, I, 25) չփոթել է* ἀγορά-*ի հետ (=* нарадное собрание, место собраний, городская площадь, *ДГ-РС, I, 24), որոնք, ինչպես տեսնում ենք, բոլորովին տարբեր նշանակության բառեր են:*

88. Բնագրում ունենք՝ «ὑποζύγιον» *(էջ 269), որը ավելի շուտ* լծկան կենդանի *է նշանակում (ДГ-РС, II, 1688): Հայերեն թարգմանության դրաստը իրականում բեռնատար կենդանի է:*

89. «Լաւագոյն է առ փոքր խորհուրդս զճեռն մխիթարել» միտքը ճեռագրական այլ տարբերակ կամ բառական ուրիշ ընթերցում չունի: Այն հիմնականում համընթաց է բնագրի հետ. «βέλτιον ταῖς κατὰ μικρὸν ἐπινοίαις τὴν χρείαν παραμυθήσασθαι» *(PG, t. 29, էջ 269): Միակ չփոթը, ինչպես նկատել է Հ. Թորոսյանը («Բազմավէպ», 1927, էջ 72), կապված է* χρεία-ձեռն *անհամապատասխանության հետ, ուր բնագրի* χρεία-*ն (=*нужда, необходимость, надобность, *ДГ-РС, II, 1782) թարգմանիչը չփոթել է նմանահունչ* χεῖρα *(=*рука,

ДГ-РС, II, 1769) բառի հետ, որի հետևանքով էլ առաջացել է առկա վրիպումը:

90. Յետնախոհութիւն *(*ὑστεροβουλία*, էջ 273), բառի բացատրության առիթով Նոր հայկազյան բառարանագիրների վկայակոչած միակ օրինակը «Պահոց գրքի» սույն կիրառությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 356): Հ. Թորոսյանը գտնում է, որ ճիշտ կլիներ* յետնախոհութիւն *ընթերցման փոխարեն կարդալ* ստրջանք, ապաշաւ *(տե՛ս «Բազմավէպ», էջ 72): Պահոցի թարգմանության ձեռագրերը նշված բառի որևէ տարընթերցում չեն պահպանել:*

91. Բազմանման գազանին *(*πολυτόκω θηρίω*, էջ 273) արտահայտության* բազմանման *բառը անծանոթ է հայ բառարանագրությանը: Այն առաջացել է հունարեն «*πολυτόκος*» բառի հենքի վրա, որը ունի* հաճախ ծնող, բեղուն, բեղմնաւոր *նշանակությունները: «Պահոց գրքի» տվյալ հատվածում խոսքը չան մասին է:*

92. Ծնունդ-*ը բնագրի* τόκος-*ի թարգմանությունն է (տե՛ս PG, t. 29, էջ 273): Հ. Թորոսյանը, նկատի ունենալով բառիս նշանակությունները, (*рождение, плод, дитя, приплод, потомство, молодняк, лихва, проценты *և այլն, տե՛ս ДГ-РС, II, 1634) նկատել է, որ «հոս հարկ էր ըսել* տոկոս*» («Բազմավէպ», 1927, էջ 72): Պահոց ձեռագրերը այլ ընթերցում չեն պահպանել:*

93. Բազմամսութիւն *(բնագրում՝* πολυσαρκία*, PG, t. 329, էջ 276) բառի բացատրության Նոր հայկազյան բառարանագիրների օրինակները, այդ թվում նաև Պահոցի սույն կիրառությունը, բացառապես թարգմանական մատենագրությունից են քաղված (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 411): Հ. Թորոսյանի կարծիքով, «սոյն եւ նման բառեր աւելորդ է փնտռել Ոսկեդարու շրջանին մէջ» («Բազմավէպ», 1927, էջ 72): Հետազոտողի համոզմամբ՝ այդ կարգի բառեր «կը գտնուին միայն Է. և Ը. դարուց յունաբան թարգմանիչներուն մօտ» (նույն տեղում):*

*94. «Քանիք անուրջք ընչաւետացեալք՝ առաւել վայելեցին ի տուգանս» (*πόσοι ὄναρ πλουτὴσαντες ὑπεραπήλουσαν τῆς ζημίας*, PG, t. 29, էջ 277) նախադասության հայերեն թարգմանության առիթով Հ. Թորոսյանը գրել է. «Հոս թարգմանիչը փոխանակ* ὕναρ-*ի, որ հակադիրն է* ὄναρ-*ին, կարդացեր է* ὑπέρ*, որ կը նշանակէ* առաւել, ի վերոյ *(«Բազմավէպ», 1927, էջ 72): Հայերեն գրչագրերը հիշյալ մտքի այլ տարբերակ չեն պահպանել:*

94. Բազմամսութիւն *բառի կապակցությամբ վկայակոչված է Հ. Թորոսյանի դիտողությունը (տե՛ս ծան. 93) համասարապես վերաբերում է նաև* վաճառարան *(*πρατήριον*, PG, t. 29, էջ 277) բառի սույն կիրառությանը:*

96. Հ. Թորոսյանի պնդմամբ՝ հարիւրաժողովք*, եւ* տասնաժողովք *(*ἑκατοστολόγοι καὶ δεκατηλόγος*, PG, t. 29, էջ 280) բառերը նույնպես ոչ թե ոսկեդարյան, այլ VII-VIII դդ. հունաբան թարգմանության արդյունք պիտի դիտել (տե՛ս «Բազմավէպ», 1927, էջ 72):*

97. Բնագրում՝ «τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων» *(էջ 280) – յաւիտեանս յաւիտենից:*

98. Հունարենի խորագիրն է՝ «Ὁμιλία Ι΄ Κατὰ οργιζομένων»*: Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 353-372:*

99. Համմտ. ՆՀԲ, Ա. 766:

100. Անշուշտ, հունարենի նմանությամբ (տե՛ս էջ 364) հայերեն թարգմանությունում ևս սպասելի էր «եւ զՏէրն մեր ապտակեցաւ» շարունակությունը, որը չի պահպանվել հայերեն թարգմանության ձեռագրերից և ոչ մեկում:

101. Հայերեն թարգմանության «զրպարտեցա՞ր՝ եւ դատաւորն» ձևակերպումը հստակ չէ, բառ է պակասում: Ճիշտ կլիներ այն վերընթերցել «զրպարտեցա՞ր, եւ դատաւորն զրպարտեցաւ» տեսքով, մի բան, որ հիմնավորվում է ոչ միայն հունարեն նախօրինակով, այլև համապատասխան հատվածի բովանդակությամբ: Սակայն առկա ձեռագրական հավաքածոները նման միջամտության հնարավորություն չեն տալիս:

102. Բնագրում՝ «Ζαμβρὶ καὶ τῆς Μαδιανίτιος» *(էջ 368):*

103. Բնագրում չարունակաբար ունենք եւ զաւրութիւն *–* «καὶ τὸ κράτος» *(էջ 372), որը հայերեն թարգմանության ձեռագրերում չի պահպանվել:*

104. «Ὁμιλία ΙΑ΄. Περὶ φθόνου»*. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 372-385:*

105. Այս և նախորդ ճառերում տրվող կենսաբանական տեղեկությունները որոշակի ընդհանրություն ունեն նույն հեղինակի «Վեցաւրեայ» երկասիրության համաբնույթ հաղորդումների հետ:

106. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 990:

107. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 986:

108. Բնագրում՝ «ἀδελφός» *(*ἀδελφ»ς*, էջ 376): Սակայն տվյալ պարագայում հանցանք-զանցանքի մերձավորությունն է ակնարկվում և ոչ թե իրական քրոջ կամ եղբոր անձը մատնացուցվում: Հայերեն թարգմանության ձեռագրերում* եղբայր *բնագրային ընթերցումը չի պահպանվել:*

109. Դժոխաձեռնարկելի *(*δυσμεταχειρεστότατος*, էջ 376) բառի կիրառության միակ օրինակը սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 615):*

110. Բառարանագրությանը ծանոթ է հրապարակայայտ *բառը. Նոր հայկազյան բառարանագիրների վկայած չորս օրինակներից երկուսը «Պահոց գրքից» են վերցված: Սակայն բառարանագրությանը անծանոթ է նույն հիմքի վրա առաջացած* հրապարակայայտել *բայական տարբերակը, որի միակ կիրառությունը սույն օրինակն է: Այն առաջացել է հունարենի «*δημοσιεύοσι*»-ն (էջ 381) թարգմանելու ճանապարհով:*

111. Վատխաւսութիւն *(*κατηγορία*, էջ 381) բառի կիրառության այլ օրինակ ծանոթ չէ բառարանագրությանը (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 786):*

112. Ճառիս հայերեն թարգմանության ավարտը պակասավոր է՝ շնորհեաց մեզ *կապակցությունից հետո բնագրում ունենք՝* «ἐν Χριστῳ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ᾽ οὗ ἡ δόξα τῷ Πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι» *(էջ 386), որը ինչ-ինչ պատճառով հայերենում բացակայում է:*

113. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 29, էջ 210-228:

114. Անձնածութիւն *(*ψυχαγωγία*, էջ 212) բառի կիրառության միակ օրինակը սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 193):*

115. Բառարանագրությանը ներաձուագ *(*ἐμμελής*, էջ 212) բառի կիրառության այլ օրինակ ծանոթ չէ (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 415):*

116. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 448:

117. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 448:

118. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 316:

119. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 1106:

120. Համմտ. ՆՀԲ, Ա. 447:

121. Համմտ. ՆՀԲ, Ա. 541:

122. Դժվարանում ենք ասել հայերեն թարգմանությունից ինչ պատճառով է դուրս մնացել բնագրի հետևյալ միտքը. «εἶτα ἱστῶμεν τὸ βούλευμα» *(էջ 220):*

123. Դիւրավայր *(*εὐρύχωρος*, էջ 221) բառի կիրառության միակ վկայությունը սույն օրինակն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 634):*

124. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 807:

125. Համմտ. ՆՀԲ, Ա. 630:

126. Հունարենին համընթաց չարունակություն-ավարտ ունենալու համար պակասում է «եւ զաւրութիւն... յաւիտենից» ձևակերպումը, որը կա բնագրում (տե՛ս էջ 228):

127. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 29, էջ 460-469:

128. Բնագրում՝ «τὴν Συρίαν Ῥοὼβ καὶ τὴν Συρίαν Σωβᾶ» *(էջ 461):*

129. Բառարանագրությանը ծանոթ է ձեռնարուեստ *բառը (տե՛ս ՆՀԲ. Բ, 153), սակայն նույն հիմքից կազմված* ձեռնարուեստակ *տարբերակը տակավին արձանագրված չէ: Այն առաջացել է հունարենի* «χειροτέχνης»-*ը (էջ 461) թարգմանելու ճանապարհով. նշանակում է* արհեստավոր, վարպետ *(DPC, II 1770): Համմտ.* Մալխ. *«Ձեռնարուեստ - ձեռքի արհեստավոր, ձեռագետ» (Գ, էջ 164):*

130. Մէջս գետոցն *(*Μέσην τῶν ποταμῶν*, էջ 461), անվանման տակ նկատի ունի Արաբիայի և Փյունիկեի միջև ընկած տարածքը:*

131. Հայերեն թարգմանությունում տեղանուն է օտարված, հունարենում ունենք՝ «Ἀδραζὰρ βασιλέα Σωβᾶ» *(էջ 461):*

132. Բնագրում սույն միտքը արգելական-ժխտական է՝ «μὴ εἰρῆσθαι» *(էջ 464):*

133. Նշանաւորութիւն *(*σημείωσις*, էջ 465) բառի վկայվածության միակ օրինակը սույն կիրառությունն է (տե՛ս ՆՀԲ. Բ, 436):*

134. Բնագրին համընթաց թարգմանությունն ակնկալելու դեպքում պիտի ունենայինք՝ յեկեղեցի Տեառն (Համմտ. εις Ἐκλησίαν Κυρίου*, էջ 468):*

135. Հայերեն թարգմանությունն այս մասում անհարթ է այն պատճառով, որ օտարվել է համապատասխան կոչականը՝ Տէ՛ր, որը կա հունարենում՝ «Κύριε» *(էջ 468):*

136. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 29, էջ 469-484: Խորագրին հաջորդում է հետևյալ ծանուցումը՝ «εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ Ἰδιθοὺμ, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ» *(ի կատարած յաղագս ի Դիթումայ, Սաղմոս Դաւթի), որը բուն խորագրին ճուլված տեսքով պահպանվել է հայերեն թարգմանության ձեռագրերից երկուսում:*

137. Համմտ. ՆՀԲ. Բ, 317:

138. Համմտ. ՆՀԲ. Ա. 41:

139. «Զի... զայրացուցանէ» նախադասության տրամաբանական չեշտը բնագրում ժխտական է (Համմտ. բնագիր, էջ 472), հայերեն թարգմանությունում՝ հաստատական: Հայերեն թարգմանության ձեռագրերը այլ տարբերակ չեն պահպանել:

140. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 254:

141. Փքագովութիւն *բառն անծանոթ է բառարանագրությանը. այն առաջացել է բնագրի* «φυσᾶται» *(էջ 477,* φυθάω *~* փչել, փսսալ, փսսացնել*. ԴԳ-PC, II, 175) հիմքի վրա, որը տվյալ պարագայում ընկալելու է իբրև որակում հարստությամբ, ուռճացածությամբ մեծամտողի մասին:*

142. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 100:

143. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 29, էջ 484-494:

144. Բնագրում Աստուծոյ *փոխարեն առկա է* Քրիստոսի *(*τοῦ Χριστοῦ*, էջ 485):*

145. Թվարկումների ցանկը հայերեն թարգմանությունում պակասավոր է. բացակայում են՝ թէ՞ ճալածումն *(=* ἢ՝ διωγμός*, էջ 485),* թէ՞ մերկութիւն *(=* ἢ՝ γυμνότης*, էջ 485) հարցադրումները:*

146. Հայերեն թարգմանության խստութիւն *բառը իր բոլոր տարբերակներով (*խոստովանութիւն, խոովութիւն*) ըստ էության չի արտացոլում բնագրի* «περίστασις» *(*τῶν περιστάσεων*, էջ 488) բառի տվյալ հատվածի համար պահանջվող* ծանր հանգամանք, անկայունություն, անհաստատություն *իմաստներից և ոչ մեկը:*

*147. Բնագրում՝ յաւիտեանս յաւիտենից (*αἰῶνας τῶν αἰώνων*, էջ 493):*

148. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 30, էջ 104-116:

149. Նոր հայկազյան բառարանագիրները մեկական օրինակ-վկայությամբ արձանագրել են քաջընտրաբար, քաջընտրութիւն *նույնահիմք բառերը (ՆՀԲ, Բ. 989), բայց ծանոթ չեն* քաջընտիր *բառի սույն կիրառությանը, այլապես կանդրադառնային դրան: Հասկանալի է, որ այն առաջացել է հունարեն* «εὐδόκιμος» *(ԷՂ 104) բառը թարգմանելու ճանապարհով (նշանակում է* բարի համբավ ունեցող, փառապաճծ, *տե՛ս ДГ-РС, I 686) Բառս վկայված է Ստ. Մալխասյանցի բառարանում (*Մալխ., *Դ, 553):*

150. Համմտ. ՆՀԲ, Ա. 163:

151. Համմտ. ՆՀԲ, Ա. 251:

152. Այս դեպքում հայերեն թարգմանությունից, հավանաբար ընդօրինակման ճանապարհով, դուրս է մնացել աստվածաշնչյան հետևյալ քաղումը. «καὶ υἱοὶ Ὑψίστου παντες· ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε» *(ԷՂ 109): Համմտ.* Սղմ., *ՁԱ. 6-7 «կամ որդիք բարձրելոյ ամենեքեան: Դուք աւաղիկ որպէս մարդիկ մեռանիք...»:*

153. Սույն վկայությունը երկակճղակ *(*δίχηλος, *ԷՂ 113) բառի կիրառության միակ օրինակն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 687):*

154. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 971:

155. Հայերեն թարգմանության այս հատվածում միջամտության հետք կա. ինչ-ինչ պատճառով բացակայում է բնագրի հետևյալ միտքը՝ «Τὰς εὐχάς μου τῷ Κυρίῳ ἀποδώσω ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ αὐτου» *(ԷՂ 113):*

156. Բնագրի խորագիրը մի փոքր այլ է՝ «Ὁμιλία ΙΕ΄. περὶ πίστεως»*: Հունարենը տե՛ս PG, t. 31, ԷՂ 464-472:*

157. Աղաւտաձայն *(*ἰσχνόφωνος, *ԷՂ 464) բառի կիրառության միակ օրինակը սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 48):*

158. Քաջարկութիւն *(*εὐταξία, *ԷՂ 465) բառի կիրառության ուրիշ օրինակ հայտնի չէ բառարանագրությանը (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 999):*

159. Համմտ. ՆՀԲ, Ա. 473:

160. Պարակցութիւն հրեշտակաց *(*χοροστασίας ἀγγε΄λων, *ԷՂ 465) արտահայտությունը կիրառված ենք գտնում նաև Գրիգոր Նարեկացու «Մատեան ողբերգութեան» պոեմի ԻԴ. գլխում՝ «Թէ ընդ հրեշտական պարակցութեա՞ն, յորմէ տրոհեցայ»* (Գրիգոր Նարեկացի, *Մատեան ողբերգութեան, աշխատասիրությամբ* Պ. Մ. Խաչատրյանի *և* Ա. Ա. Ղազինյանի, *Երևան, 1985, ԷՂ 355):*

161. Նախահաստութիւն *բառը անծանոթ է բառարանագրությանը. այն առաջացել է հունարեն* «προεδρία» *(ԷՂ 465) բառի հիմքի վրա, որը նշանակում է* «переднее, первое или почетное место, сидящий на первом месте, впереди или на престоле» *(ДГ-РС, II, 1377):*

162. Համմտ. ՆՀԲ. Ա. 213:

163. Հայերեն թարգմանության ավարտը դարձյալ չունի բնագրի բանաձևային ձևակերպումը՝ «καὶ τὸ κράτος εἰς αἰῶνας τῶν αἰωνων» *(էջ 472):*

164. Հունարենում Ճառիս խորագիրն է՝ «Ὁμιλία Ις΄»*: Հայերեն թարգմանության համար բուն խորագիրը ընտրված ավետարանական քաղվածքը հունարենում ենթախորագրի տեսքով է ներկայացված: Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 472-481:*

165. Սույն դրվագի հայերեն թարգմանությունը պակասավոր է. բնագրի «καθ᾽ ὅτι ἐν ἐκείνοις μὲν διὰ τῶν δούλων ἡμῖν ἐλάλησε τῶν προφητῶν» *(էջ 472) միտքը հիմնականում օտարվել է:*

166. Առասպելաբեր *բառի կիրառության բառարանագրությանը ծանոթ միակ օրինակը սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 293):*

167. Հաւանաբանութիւն *(*πειθανολογία*, էջ 473) բառի կիրառության օրինակ Նոր հայկազյան բառարանագիրներին ծանոթ չէ (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 72):*

168. Հայերեն թարգմանությունում սույն թվարկումը պակասավոր է. դուրս է մնացել երկիր *անվանումը, որը կա հունարենում (*γῆ*, էջ 477):*

169. Համմա. ՆՀԲ, Բ. 384:

170. Բնագրի չարունակությունում ունենք «τῷ Θεῷ» *(էջ 480), որը չի պահպանվել հայերեն թարգմանության ձեռագրերում:*

171. Բնագրի «τὸ κράτος»*-ը (էջ 481) հայերեն թարգմանությունից դուրս է մնացել:*

172. Ճառիս հունարեն խորագիրը մի փոքր ավելի ընդարձակ է՝ «Ὁμιλία εἰς τήν ἅγιαν τοῦ τον Χριστου γέννησις»*: Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 1457-1476:*

173. Համմա. ՆՀԲ, Բ. 525:

174. Բ. Կեսարացու առուածոյ *և Ստ. Ասողիկի* առածոյ *ընթերցումների առնչակցությանն անդրադարձել ենք սույն հրատարակության առաջաբանում, «Պահոց դրքի» հետքերը քննելիս:*

175. «Միաւորեալ ներկայացուցանելով զմարդն» կապակցությունը առած *և* առուած *բառերի բացատրության առիթով Նոր հայկազյան բառարանագիրների հղած օրինակներից մեկում ունի «զմիաւորեալն կացուցանելով մարմին» տարբերակը: Այդ խնդրին անդրադարձել ենք Հայոց միջնադարյան դրականության վրա Պահոցի հետքերը քննելիս:*

176. Արտերեւութաձալ *(*φαντάζη*, էջ 1461) բառի միակ վկայությունը սույն կիրառությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 382):*

177. «Եկուլ... վասն միոյ» *միտքը բնագրային հիմք չունի. այն հավանաբար թարգմանչի միջամտության արդյունք է:*

178. Առնխաւսութիւն *(*μνηστεία*, էջ 1464) բառի Նոր Հայկազյան բառարանագիրների բացատրության միակ հիմքը «Պահոց գրքի» սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 309):*

179. Աստվածաշնչի հայերեն թարգմանությունում յաւիտենիս *ընթերցման փոխարեն ունենք* աշխարհի*, որը պահպանվել է նաև «Պահոց գրքի» ուշ շրջանի երկու ձեռագրում: Սակայն Պահոցի հունարենում ունենք* «τοῦ αἰωνος» *(էջ 1468) ուստի և սույն տեքստի համար նպատակահարմար գտանք* յաւիտենիս *ընթերցումը:*

180. Համմա. ՆՀԲ, Ա. 650:

181. Հայերեն թարգմանությունից դուրս է մնացել շարունակության «τῶν Ἰουδαίων» *- հրէից (էջ 1472) անվանումը:*

182. Համմա. ՆՀԲ, Բ. 626:

183. Հեծաւն *(հեծանակք,* δοκὶς, δοκίδες*, էջ 1472) բառի բացատրության Նոր հայկազյան բառարանագիրների միակ աղբյուրը սույն կիրառությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 81):*

184. Գուպար*-ը (*βόθυνον*, էջ 1472) այս դեպքում նշանակում է «անուն գիսաւոր աստեղ, որ իցէ խորանիստ խոռոչաւոր» (ՆՀԲ, Բ. 582): Անվանմանս կիրառության այլ օրինակ ծանոթ չէ բառարանագիրներին:*

185. Անկատարելակից *(*ασυντελὴς*, էջ 1473) բառի կիրառության միակ օրինակն է սույն վկայությունը (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 170):*

186. Երասանակազանց *(*ἀφηνιάζομεν*, էջ 1473) բառի կիրառության միակ վկայությունը սույն օրինակն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 671):*

187. Բնագրում մտաց*-ի փոխարեն ունենք՝* «τῆς καρδίας» *(էջ 1473):*

188. Բնագրում ունենք նաև՝ «καὶ τὸ κράτος» *(էջ 1476), որը հայերեն թարգմանության ձեռագրերում բացակայում է:*

189. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 28, էջ 1249-1265: Սույն գործը Բարսեղ Կեսարացու երկասիրություններից դուրս թողնելու և Աթանասի անվամբ հրատարակելու իրողությունն ինքնին հեղինակային պատկանելության կասկած է նշանակում: Այդ առթիվ հայագիտության մեջ եղել են տարբեր կարծիքներ: Այսպես, օրինակ, Գ. Զարբհանալյանը գտնում է, որ «այս Տրամախօսութիւնը Ապողինարի՝ որ ի մեր հայ գրչագիրս սրբոյն Բարսղի կ՚ընծայուի, յունական քանի մը հեղինակաց քով Աթանասի տրուած է և անոր անունովն ալ հրատարակուած: Ոմանք ի քննադատից Մաքսիմոսի վկայի ընծայեցին՝ որ եօթնեերորդ դարուն մէջ էր. այլ Թէոդորետոսի: Հայկական հին թարգմանութիւնս՝ այս ամէն կարծիք և երկմտութիւն կը փարատէ: Վաւերականութեանն վկայէ և սուրբ Հայրապետն Շնորհալի ի Թուղթս իւր» (Գ. Զարբհանալյան, էջ 330): Մի փոքր այլ է Կարապետ եպիսկոպոսի մեկնաբանությունը. «Իրենց տեղում չեն նաև ս. Բարսեղի անունը կրող հատուածները, մանաւանդ որ կասկածելի ծա-

գումն ունեցող և այնքան երկար «վիճաբանութիւնը» ամենևին յարմար նիւթ չէր այնպիսի մի ամփոփ ժողովածուի համար, ինչպիսին եղել է ըստ երևոյթին նախնական «Կնիք հաւատոյն» («Կնիք հաւատոյ», էջ XVII-XVIII): Բարսեղ Սարգսիյանը տեղյակ է Զարբհանալյանի վերոբերյալ կարծիքին և ինքն էլ գտնում է, որ Շնորհալու ծանոթությունն ինքնին խոսում է «ի նպաստ Ս. Բարսղի հարազատ գործ ըլլալուն: Ջեռագրիս հնութիւն իսկ նոր կուտան մ'է այս բանիս» («Մայր ցուցակ», էջ 1262-3): Ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ դավանական խնդիրներ արծարածող սույն գործին դիմել է ոչ միայն Շնորհալին, այլև հայ միջնադարյան գրականության մի շարք անվանի դեմքեր: Ավելին, այս նույն գործի հետ եղած մշտական չփման ու տեղական անհրաժեշտության թելադրանքով բուն թարգմանությանը զուգահեռ առաջացել են նաև զուտ տեղական խմբագրություններ: Ստորև ներկայացնում ենք «Տեսութիւն ի մարմնաւորութիւն Փրկչին...» գործի հայերեն թարգմանության մի տարբերակ, որը, կարելի է ասել, բուն տեքստի երեք մասի բաժանած և այդ մասերը վերադասավորած խմբագրություն է ներկայացնում: Այս դեպքում չարադրանքը հաճախ ընդմիջարկվել է զանազան նոր հարցադրումլուծումներով կամ եղած մեկից ավելի հարց ու պատասխանները երբեմն ընդհանրացվել, մեկտեղվել են, երբեմն էլ մասնատվել-վերածվել նոր հարց ու պատասխանի: Ասվեց, այդ ամենը կատարվել է տեղական անհրաժեշտության թելադրանքով: Միաժամանակ նկատելու է, որ հայ մատենագիրները օգտվում են հիմնականում, այսպես կոչված, չմիջամտված, հունարենին համընթաց թարգմանությունից: Ասվածը նշանակում է, որ այդ երկասիրության խմբագրված տարբերակը ունեցել է օգտագործման ոչ մեծ չրջանակ:

/156ա/ ԺԹ. ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ Ի ՄԱՐՄՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՓՐԿՉԻՆ՝ ԲԱՐՍՂԻ ՈՒՂՂԱՓԱՌԻ ԵՒ ԱՊՈՂԻՆԱՐԻ ՀԵՐՁՈՒԱԾՈՂԻ[1]

Բարսեղ ասէ[2]. մարմին մարդկայի՞ն ունէր Քրիստոս, թէ՞ ոչ:
Ապողինար ասէ. ոչ:
Բարսեղ ասէ. այլ զո՞ր:
Ապողինար ասէ. աստուածային:
Բարսեղ ասէ. բնութեա՞մբ, եթէ՞ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն:
Ապողինար ասէ. միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն:
Բարսեղ ասէ. ապա ուրեմն՝ բնութեամբ մարդկային, իսկ միաւորութեամբ[3] տնաւրէնութեանն՝ աստուածային:

---

[1] CD *նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի եւ Ապողինարի հերձւածողի տեսութիւն ի մարմնաւորութիւն Փրկչին*
[2] ABCD *ասէ*] + *իսկ*
[3] A *միաւորութեամբ*] *միացուցանելով*

Ապողինար ասէ. այո:

Բարսեղ ասէ. եւ համաբնուԹի՞ւն մեզ:

Ապողինար ասէ. որ ի Մարիամայ մարմինն՝ համաբնուԹիւն մեզ:

Բարսեղ ասէ. ձայնակի՞ց ուրեմն մեզ լիցես[1] յայսմ[2]:

Ապողինար ասէ. եԹէ այդպէս՝ այո:

Բարսեղ ասէ. ապա տեսցուք յաղագս անձինն:

Ապողինար ասէ. տեսցուք:

/156բ/ Բարսեղ ասէ. անձնաւո՞ր էր մարմինն, Թէ՞ առանց հոգւոյ[3]:

Ապողինար ասէ. հոգեւոր:

Բարսեղ ասէ. հոգի ունէ՞ր՝ յայտ է ահա:

Ապողինար ասէ. ո՛չ ունէր հոգի:

Բարսեղ ասէ. զիա՞րդ[4] հոգեւորն ոչ ունէր հոգի:

Ապողինար ասէ. աստուածային[5] էր՝ հոգեւորուԹեամբ հոգիացեալ:

Բարսեղ ասէ. իսկ դու անաստուածուԹեա՞մբ հոգիացար:

Ապողինար ասէ. բնաբար անձնացայ:

Բարսեղ ասէ. առանց Աստուծոյ զաւրուԹեա՞ն:

Ապողինար ասէ. այլ ո՛չ այսպէս Տէրն: Քանզի յայսոսիկ անձն բանական՝ ի մարմնի միանալով հրամանաւ Աստուծոյ՝ մարդ կատարէ: Իսկ Քրիստոսին ոչ այսպէս, այլ Աստուած բանն ի[6] մարմնի[7] միացեալ՝ մարդ կատարեաց զԱստուածն:

Բարսեղ ասէ. ուրեմն զա՞յն ասես աստուածային անձնաւորուԹիւն[8]:

Ապողինար ասէ. ամենեւին իսկ:

Բարսեղ ասէ. փոխանակ Հոգւո՞յ[9] ուրեմն էր Բանն:

Ապողինար ասէ. այո:

Բարսեղ ասէ. իսկ ո՞վ էր, որ[10] ասէրն՝ զանձն իմ ոչ ոք[11] բառնայ յինէն, յորժամ կամիմ՝ դնեմ զնա [12]եւ յորժամ կամիմ՝ առնում զնա՝ Բանն, եԹէ մարմինն[13]:

Ապողինար ասէ. բանն:

---

[1] CD *լիցիս*
[2] C *յայս*
[3] AC *հոգո*
[4] D *զիարդ*]
[5] D *աստուածոյ*] *աստուածային*
[6] C *ի*]
[7] C *մարմին*
[8] A *անձնաւորուԹիւն*] *անձնաւուԹիւն*
[9] AC *հոգո*
[10] AD *որ*] *նոր*
[11] C *ոք*]
[12] C *եւ... զնա*]
[13] A *մարմինն*] *մաւմինն*

Բարսեղ ասէ. եւ զո՞ր /157ա/ անձն[1] ասէր[2], զոր ունէ՞ր, թէ զո՞ր ոչն ունէր:

Ապողինար ասէ. զմարդկային կենացն ասէր:

Բարսեղ ասէ. եւ կարելի՞ է զմարդկային կեանս[3] գոլ առանց մերձաւորութեան անձին:

Ապողինար ասէ. ամենեւին իսկ: Քանզի Աստուած բանն ինքն «ի վերայ երկրի երեւեցաւ եւ ընդ մարդկան չրջեցաւ»:

Բարսեղ ասէ. երեւեցաւ բնութեամբ անտեսանելին՝ զիա՞րդ:

Ապողինար ասէ. մարմնով:

Բարսեղ ասէ. արդ՝ որպէս մարմնոյն երեւելն[4], նոյնպէս եւ անձինն չրջելն, եւ անկարելի է բնութեամբ [5]անտեսանելոյն տեսանիլ առանց մարմնոյ[6], եթէ ոչ միասցի ի մարմնի, որ կարէին երեւելի լինել, եւ անկարելի է բնութեամբ անչարչարելոյն չարչարիլ եւ չրջիլ ընդ մարդկան՝ ոչ միացեալ ի մարմնի անձնաւորի: Իսկ մարմին անձնաւոր հոգի ունելի է, եթէ կամիս եւ եթէ ոչ կամիս:

Ապողինար ասէ. մարդ ուրեմն չարչարեցաւ յաղագս մեր:

Բարսեղ ասէ. մի՛ լիցի: Այլ Աստուած՝ կամելով երեւել՝ միացոյց ինքեան մարմին անձնաւոր զկարելին չարչարել՝ ոչ յառաջագոյն գոյացեալն եւ յայնժամ ըստ առաքինութեան միաւորեալ եւ ոչ ի մարդոյ պարզ/157բ/աբար[7] Մարիամայ, այլ յառաջագոյն զնա սրբեաց եւ յայնժամ ի նմանէն ընկալաւ[8] Աստուած բանն զմարդկութիւնն եւ միացոյց ըստ ինքեան տնաւրէնութեանն[9], հոգեւոր մարմին, որպէս զի գոլ զմինն[10] եւ զնոյն Աստուած եւ մարդ:

Ապողինար ասէ. անձնաւոր մարմին[11] մա՞րդ է:

Բարսեղ ասէ. ո՛չ պարզաբար հոգեւոր մարմինն ասեմ մարդ, այլ[12] մարդկային մարմին անձնաւորեալ մարդ է:

Ապողինար ասէ. մարդ Յիսո՞ւս է:

Բարսեղ ասէ. առանց բանին ոչ մարդ գիտեմ զնա լեալ[13]: Քանզի զգոյացութիւնն իւր միաւորութեամբ բանին ծանեայ:

---

[1] AB *անձն*] .
[2] C *ասէր*] *ասէ*
[3] C *կենս*
[4] D *երեւեալ*
[5] BD *առանց մարմնոյ*]
[6] C *անտեսանելոյն... բնութեամբ*
[7] B *պարզաբար*] + *ի*
[8] ACD *ընկալաւ*] *կալաւ*
[9] AB *տնաւրէնութեանն*] *անաւրէնութեանն*
[10] C *զմինն*] *զմարմինն*
[11] B *մարմինն*
[12] C *մարդ այլ*]
[13] B *լիեալ* C *լինել*

Ապողինար ասէ. ուրեմն փոխանակ բանականի՞ն էր բանն:

Բարսեղ ասէ. ո՛չ, այլ զբանականն էր բանին՝ միաւորեալ եւ բանականաւն եկն ի կամաւոր չարչարանս յոգւոյն[1] ի բանականէ եւ սակայն մարդ ի յանճնէ բանական է եւ ի մարմնոյ գոյանայ: Սոյնպէս Աստուած ասեմ, զի Մարիամայ ծնեալն ի հոգւոյ[2] եւ ի մարմնոյ միացեալ: Վասն զի, զոր աւրինակ, միացեալ ոգւոյ ի մարմին՝ ծնանի մարդն ի ձեռն կնոջն[3], սոյնպէս[4] միացեալ Աստուած բանն ոգւոյ[5] եւ մարմնոյ[6]՝ ծնաւ Աստուած եւ մարդ՝ ի ձեռն կնոջ:

Ապողին/158ա/ար ասէ. եւ սակայն ի կնոջէ գրեցաւ:

Բարսեղ ասէ. ի կնոջէ՝ ըստ մարմնոյ, ի ձեռն կնոջ՝ ըստ հոգւոյն[7]:

Ապողինար ասէ. իւր որդին Աստուծոյ, զոր ետն յաղագս մեր, ո՞ է՝ բա՞նն, եթէ՞ մարդն:

Բարսեղ ասէ. իւր որդին Աստուծոյ նոյն ինքն է, որ խոնարհեցոյց զինքն զպատկեր ծառային եւ նորին ծառայական պատկերաւն[8] տուաւ[9]:

Ապողինար ասէ. ո՞չ ծնեալն ուրեմն ի Մարիամայ Յիսուս, այլ ծնեալն ի ձեռն նորա բանն ինքն զինքն խոնարհեցոյց մինչեւ ի մահ:

Բարսեղ ասէ. մի բաժանէր զընտացեալ[10] միաւորութիւնն: Քանզի ասացի, թէ նոյն ինքն է իւր որդին Աստուծոյ եւ ի Մարիամայ՝ ըստ մարմնոյ, եւ ի ձեռն նորա՝ ըստ հոգւոյ[11]:

Ապողինար ասէ. որ ի ձեռն նորա արդեաւք[12] բանն խոնարհեցոյց զինքն մինչեւ ի մահ:

Բարսեղ ասէ. որ ի ձեռն Մարիամայ Աստուած բանն ոչ կարելով բնութեամբ աստուածութեանն խոնարհել մինչեւ ի մահ, որ է պատկեր ծառայի:

Ապողինար ասէ. Աստուած ուրեմն մեռաւ վասն մեր:

Բարսեղ ասէ. Աստուած՝ միացուցանելով ինքեան հոգեւոր մարմին, զկարելին /158բ/ մեռանել: Վասն զի ոչ բնութեամբ աստուածութեանն վասն մեր մեռաւ, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն:

Ապողինար ասէ. եթէ հոգի բանական ունէր մարմինն՝ ոչ Աստուած, այլ մարդն[13] մեռաւ:

---

[1] AC *հոգւոյն*
[2] A *հոգւոյ* C *ոգւո* D *հոգւոյն*
[3] C *կնոջ*
[4] C *սոյնպէս*] *նոյնպէս*
[5] A *ոգւոյ*
[6] BCD *մարմնի*
[7] A *հոգւոյ* C *հոգւո*
[8] C *պատկերովն*
[9] A *տուաւ*
[10] B *զընտանաց* C *զընդանացել*
[11] A *հոգւոյ* C *հոգւո*
[12] C *արդօք*
[13] B *մարդ*

Բարսեղ ասէ. որ ի մարմնոյն բաժանումն մա՞հ ասի, թէ՞ ոչ:

Ապողինար ասէ. այո:

Բարսեղ ասէ. արդ՝ զոր աւրինակ՝ ուրեմն ոչ կարէ ասել ի գերեզմանին եւ ի թաղմանն լինել, եթէ ոչ ունէր զեղեալ մարմինն, սոյնպէս ոչ ստացաւ՝ եթէ բաժանեցաւ ի մարմնոյն, ամենայն ուրեք էր[1] եւ զամենայն բովանդակէր, եւ ունէր զանբաժանելի հոգին, ընդ[2] որում եւ որոց[3] ի դժոխս լինել: Եւ այս յաղագս մեր, Աստուած ի գերեզմանի եղեալ՝ ի ձեռն մարմնոյն եւ ի դժոխս՝ ի ձեռն հոգւոյն[4]:

Ապողինար ասէ. ես հաւատացի, թէ Աստուած բանն իւրով մերձաւորութեամբն հոգիացոյց մարմինն եւ պետս ինչ ոչ ունէր հոգւոյն[5]:

Բարսեղ ասէ. որպէս ի խաչելն եւ ի թաղելն, եւ ի յառնելն պէտս ունէր մարմնոյ, զի մի՛ կարծեաւք[6] խաչն լինիցի, այլ ճշմարտութեամբ, նոյնպէս եւ ի մեռանելն եւ ի դժոխս լինելն[7] պէտս ունէր հոգւոյն[8]: Քանզի յաղ/159ա/ագս ո՞յր ասացաւ, եթէ՝ «սկսաւ տրտմել եւ հոգալ» մինչեւ ի[9] մահ: Յաղագս մարմնո՞յն անզգալոյ[10], եթէ՞ բանին Աստուծոյ:

Ապողինար ասէ. եւ մեք ասեմք, եթէ զգայութիւն[11] ունէր մարմինն, որով զգայր[12] չարչարանացն:

Բարսեղ ասէ. եւ մարմին զգայութիւն[13] ունելով հոգեւոր է: Քանզի առանց հոգւոյ[14] անզգայ[15] է: Զի որ խոնարհեցոյցն զինքն մինչեւ ի մահ եւ մեռաւ, Աստուած էր, ոչ բնութեամբ աստուածութեանն մեռանելով, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: Վասն զի զմարդկութեանն[16] չարչարանս կրեաց: Եւ զոր աւրինակ անկարելի էր բեւեռել զնա ի խաչին եւ պատել պաստառակալաւ, եւ դնել ի գերեզմանին՝ առանց մարմնոյ, նոյնպէս[17] անկարելի էր նմա[18] տրտմել եւ հոգալ[19] առանց հոգւոյ[20] բանականի, զի անբան անճն ոչ

---

[1] C *էր*]
[2] C *ընդ*] *ըստ*
[3] ADE *որոյ*
[4] ACD *հոգոյն*
[5] AC *հոգոյն*
[6] B *կարծեւք*
[7] D *լինել*
[8] A *հոգոյ* C *հոգո*
[9] B *ի*]
[10] C *անզգալոյ*] *անսգալ* D *անզգալւոյ*
[11] C *զգայութիւն*] *սգայութիւն*
[12] C *զգայր*] *սգայր*
[13] C *զգայութիւն*] *սգաութիւն*
[14] AC *հոգո*
[15] C *անզգայ անսգա*
[16] C *մարդկութիւնն*
[17] C *նոյնպէս*] *սոյնպէս*
[18] C *նմա*] *նորա*
[19] C *հոգալն*
[20] A *հոգոյ*

տրտմի յառաջագոյն անգիտանալով զմահն, այլ իբրեւ զարջառ ի սպանումն ածեալ լինի եւ կամ իբրեւ զայլ ինչ յանբանիցն:

Ապողինար ասէ. ոչ ուրեմն եղեւ մարդ որդին Աստուծոյ, այլ ի մարդում եւ անկարելի, որ ի մարդում լեալ[1], զոլ զնա Աստուած:

Բարսեղ ասէ. /159բ/ ասես լեալ զբանն մարմի՞ն, թէ՞ ոչ:

Ապողինար ասէ. «բանն մարմին եղեւ» գրեալ է:

Բարսեղ ասէ. փոփոխեա՞լ մարմին, թէ՞ ի մարմնի լինելով:

Ապողինար ասէ. ի մարմնի լինելով:

Բարսեղ ասէ. թէ անկարելի էր նմա մարդ [2]լինել՝ լինելով ի մարդն եւ անկարելի էր նմա մարմին լինել՝ լինելով ի մարմին: Իսկ եթէ ի մարմնի լեալ[3]՝ մարմին ասի լինել՝ ոչ փոփոխեալ[4] ի մարմին եւ մարդ լեալ՝ մարդ ասի եղեալ՝ ոչ փոփոխելով ի մարդ:

Ապողինար ասէ. ո՞վ էր, որ ասէրն[5]՝ «Աստուած իմ, ընդէր թողէր զիս»: Աստուածն բա՞ն է, թէ՞ մարդն:

Բարսեղ ասէ. ես եւ զթաղումն մարմնոյն նորա ասեմ բանին ոչ բնութեամբ աստուածութեանն, [6]այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: Նոյնպէս[7] զձայնս[8] զանձնականս եւ զտրտմութիւնն, եւ զուիալն, եւ որքան ասի վասն նորա յԱւետարանսն[9]՝ Աստուծոյ բանին ասեմ, ոչ բնութեամբ աստուածութեանն, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: Արդ, զոր աւրինակ զմարմինն իւր առնէ, ասելովն՝ այս է մարմին իմ: Նոյնպէս եւ զհոգին իւր առնէ, ասելովն՝ զհոգի իմ ոչ ոք բառնայ յինէն: Նոյնպէս եւ զչարչարանսն երկաքանչիւրոցն ընտանեցուցանէ, քանզի որպէս նոր/160ա/ա մարմինն տնաւրինաբար, նոյնպէս եւ նորա թաղումն մարմնոյն տնաւրինաբար: Եւ, զոր աւրինակ, նորա անձնն տնաւրինաբար, նոյնպէս եւ նորա ձայն անձինն տնաւրինաբար, զի եւ թաղումն մարմնոյ[10] նորա[11] բանին թաղումն տնաւրինաբար, եւ ձայն անձին նորա բանին, ձայն տնաւրինաբար: Քանզի ինքն բանն ձայնելով զանձինն յատկութիւն:

Ապողինար ասէ. մեք ասեմք եթէ մարդասէրն Աստուծոյ բան մարդ լինել արժանի արար՝ մարմին առնլով ի սուրբ Կուսէն Մարիամայ, եւ էր Աստուած մարմնացեալ՝ իբրեւ զմարդ գտեալ:

---

[1] B *լիեալ*
[2] C *լինել... լինել*]
[3] B *լիեալ*
[4] BD *փոփոխելով*
[5] C *ասէր*
[6] C *այլ... տնաւրէնութեանն*]
[7] C *նոյնպէս*] + *եւ*
[8] C *զձայնս*] *զայնս*
[9] C *յաւետարանն*
[10] C *մարմնոյն*
[11] C *նորա*]

Բարսեղ ասէ. մի՛ ասէր Աստուածոյ բանին մարդասէր, այլ մանաւանդ՝ մարմնասէր, քանզի թէ ոչ արժանի արար միանալ ի մարդ՝ զիա՞րդ մարդասէր:

Ապողինար ասէ. սիրով զմարդն ի մարդկային մարմին միացեալ, զի իցէ նոյն ինքն Աստուած եւ մարդ:

Բարսեղ ասէ. ոչ եւս մարդկային մարմին, որ ոչն է անձնաւոր բանական[1]: Քանզի զիա՞րդ ոչ անձնացեալն անձամբ[2] բանականաւ մարմին մարդկային կարաց գոլ: Քանզի մարմին՝ մարմին, եւ անձնն անձնէ: Եւ յայնժամ մարդ ասի, յորժամ բանական անձամբ մարմնանայ եւ մարմինն անձնանայ[3]: /160բ/ Արդ, ոչ ոք մարդկային մարմին է, որ ոչ հաւասարեաց[4] հոգւոյն[5] բանականի:

Ապողինար ասէ. երկրային մարմինք[6] յորժամ ինչ առ ընկալցի անձն բանական՝ մարդ[7] լինի: Եւ եթէ անբան անձն առընկալցի, այլ կենդանի ի մարդոյ լինի[8]: Եւ յայս նիւթոյ Տէրն ինքեան մարմին ստեղծանելով, եւ զնոյն կենդանացուցեալ իւրով բնութեամբն (որպէս բնաւորեցաւն, անձն ունելով, հաւասար կատարեալ եւ նմա), զիւր զգաւրութիւնն տալով՝ առնէր կենդանի Աստուած՝ ըստ տեսակին եւ մարդ՝ ըստ նիւթոյն:

Բարսեղ ասէ. ըստ տեսակին ոչ իմանամ, կամիս ասել՝ ըստ աստուածութեանն:

Ապողինար ասէ. մարմինն կերպարանեալ՝ աստուածայնովքն[9] պայծառացեալ զաւրութեամբքն:

Բարսեղ ասէ. զաստուածային ուրեմն զգաւրութիւնն[10] տեսա՞կ[11] ասես:

Ապողինար ասէ.այո:

Բարսեղ ասէ. զի յորժամ ինչ զերկրային մարմնոցն առցէ անձն[12] [13]բանական՝ մարդ լինի, յայնժամ եւ մարդկային մարմինն լսի եւ լինի: Բայց ոչ առնլով անձն բանական, ոչ[14] մարդկային մարմին է[15]: Եւ որ ոչն է մարդկային մարմին[16]՝ զիա՞րդ ասես ըստ[17] նիւթոյն, նիւթոյն յայնժամ մարդկային եղելոյ,

---

[1] C *անձնաւոր բանական*] *անձնաւորական*
[2] C *անձամբ*]
[3] C *եւ մարմինն անձնանայ*]
[4] C *հաւասարեաց*] *հասարակաց*
[5] A *հոգոյն*
[6] C *մարմինք*
[7] C *մարդն*
[8] D *լինի*] *եղելոյն*
[9] B *աստուածայնուովքն*
[10] C *զգօրութիւնն*
[11] C *տեսակ*] *տեսական*
[12] C *անձն*] *անձնական*
[13] C *բանական... եւ*]
[14] C *ոչ է մարմին է*]
[15] C *է*]
[16] C *մարմին*] +*է*
[17] C *ըստ*] *վասն*

յորժամ անձն բանական առ ընկալցի: Ես ընթերցայ եւ զվարդապետին ձերոյ զԱպողինարի զխոստովան/161ա/ութիւն, յորում համաբնական ասէ զմարմինն Տեառն[1] Մարիամայ: Եւ զՄարիամ՝ մեզ: Ապա ուրեմն համաբնութիւն մեզ է[2] տէրունական մարմինն, վասն զի մարդկային:

Ապողինար ասէ. ընդէ՞ր ասես տէրունական մարմին, զոր երբէք մարդոյն կազմեսցես:

Բարսեղ ասէ. ես եւ զմարմինն Տէրունական ասեմ, եւ զանձն Տէրունական, եւ զմիտսն Տէրունական, եւ զարիւնն Տէրունական, եւ զմարդն բոլորովին Տէրունական՝ միաւորութեամբ Աստուածն բանի: Այսպէս, որպէս զի մի Տէր լսեմ[3] զնոյն ինքն [4]զԱստուածն եւ զմարդն[5]: Եւ երբեմն զնոյն ինքն Աստուած, եւ Տէր լսեմ, եւ երբեմն զնոյն ինքն բովանդակ մարդ: Քանզի ինքն յաղագս իւր ասէ, զի՞ «խնդրէք զիս սպանանել մարդ, որ զճշմարտութիւնն ձեզ խաւսեցայ»: Եւ Պաւղոս՝ մարդ «զՅիսուս Քրիստոս երեկ եւ այսաւր, նոյն ինքն եւ յաւիտեանս»: Եւ զնոյն զայս[6] մարդ Թոմասու[7] չաւշափեալ՝ ասէր. «Տէր իմ եւ Աստուած իմ»: Նմանաբար եւ Պաւղոս ասէ. «յորոց հարքն, յորոց եւ Քրիստոս ըստ մարմնոյն[8], որ է ի վերայ ամենեցունց Աստուած՝ աւրհնեալ յաւիտեանս. ամէն»: Արդ[9] Աստուած եւ[10] մարդ բանն յաղագս հաճութեան միաւորութեանն: Քանզի թէ՝ «որ յարին ի Տէր, մի հոգի են», բազում առաւել՝ յորժամ Տէրն ասի լեալ[11] մարդ՝ ոչ կորուսանելով զգոլն Աստուած է, /161բ/ նոյն ինքն Աստուած եւ մարդ: Աստուած յաղագս բնութեանն, իսկ մարդ՝ յաղագս հաճութեամբ ընդունելով զմարդկութիւնն:

Ապողինար ասէ. միտս մարդո՞յ ուրեմն ունէր Քրիստոս:

Բարսեղ ասէ. մի ասէր՝ Քրիստոս բաժանելով զմիտսն ունէր: Քանզի երկոքին՝ միտքն եւ բանն, ասի Քրիստոս: Եւ այսպէս՝ միտս մարդկային ասեմ, յորում էր բանն, որպէս ի սկզբան[12] բանիս ասացաք մարմին մարդկային բնութեամբ եւ տնաւրէնութեամբ զԱստուծոյ: [13]Սոյնպէս եւ զանձն բնութեամբ մարդկային, եւ տնաւրէնութեամբ զԱստուծոյ, եւ զմիտս մարդկային բնութեամբ, եւ տնաւրէնութեամբ զԱստուծոյ: Եւ, զոր աւրինակ, մարմինն ոչ ե-

---

[1] C *տեառն*] + *մերո*
[2] C է]
[3] C *զմարդն*] *տէր լսեմ*
[4] A *զմարդ*
[5] C *աստուած... երբեմն*]
[6] C *զայն*
[7] D *Թովմասու*
[8] C *մարմնո*
[9] D *արդ*] *արդարև*
[10] D *աստուած եւ*]
[11] B *լինել*
[12] A *սկսբան*
[13] C *սոյնպէս... զԱստուծոյ*]

տես զապականութիւն, նոյնպէս[1] եւ ոչ միտք[2] արարին զմեղս: Եւ որպէս հարկաւոր է բնութեամբ զմարդկային զմարմինս[3], յԱդամայ մարմնոյն, եւ յարենէն ունել զբնութիւնն, նոյնպէս հարկաւոր է զմարդկային անձն բանական դոլ: Եւ դարձեալ ասեմ, զոր աւրինակ, մարմինն բնութեամբ մարդկային եւ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն՝ աստուածային: Սոյնպէս եւ միտքն՝ բնութեամբ են մարդկային եւ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն՝ աստուածային:

Ապողինար ասէ. երկուք ուրեմն կատարեալք:

Բարսեղ ասէ. երկուց գոյութեանց կատարելոց[4] միաւորու/162ա/թիւն:

Ապողինար ասէ. երկու կատարեալք մի կատարեալ ոչ լինին[5]:

Բարսեղ ասէ. առ մարդկան արդեաւք[6] անկարելի լինել, բայց առ Աստուծոյ կարելի:

Ապողինար ասէ. զիա՞րդ կարելի:

Բարսեղ ասէ. որպէս կուսին ծնանելն[7], որպէս ի վերայ ծովուն գնալն[8], որպէս դրաւքն փակելովք[9] մարմին թանձրամասն մտանել՝ ի մարմնոյ[10] եւ յոսկերաց հաստատեալ: Արդ, զոր աւրինակ այսոքիկ, կարելիք Աստուծոյ եւ այնք:

Ապողինար ասէ.մա՞րդ ուրեմն ծնաւ Մարիամ:

Բարսեղ ասէ. սոսկ ոչ, այլ Աստուած մարդացեալ: Քանզի յառաջագոյն ընդ նմա Տէրն աստուածաբար եւ յայնժամ ի նմանէ տնաւրինաբար մանուկ[11], յաղագս որոյ եւ աստուածային Մարիամ:

Ապողինար ասէ. մա՞րդ ուրեմն խաչեցաւ յաղագս մեր:

Բարսեղ ասէ. սոսկ ոչ, այլ Աստուած էր Աստուծոյ Որդին եւ կամեցեալ խաչիլ յաղագս մեր. միացոյց իւնքեան մարմին անձնաւոր բանական, զկարելին խաչիլ՝ հանդերձ կամաւոր չարչարանաւք:

Ապողինար ասէ. ընդէ՞ր ասես խաչիլ՝ կամաւոր չարչարանաւք[12]: [13]Այլ է խաչն եւ այլ է կամաւոր չարչարանքն:

Բարսեղ ասէ. կարի քաջ:

Ապողինար ասէ. եւ զիա՞րդ:

---

[1] B *նոյնպէս*] *սոյնպէս*
[2] C *միտքն*
[3] C *մարմինս*
[4] B *կատարելոցդ*
[5] C *լինի*
[6] C *արդօք*
[7] C *ծնանել*
[8] C *գնալ*
[9] D *փակելօք*
[10] C *մարմնոյն*
[11] C *մանուկն*
[12] C *չարչարանաւքն*
[13] C *այլ... չարչարանքն*]

Բարսեղ ասէ. զի մարմին հոգեւոր բանական[1] *խաչել*[2] *կարէ, իսկ չար-չար/162բ/անս*[3] *ընդունել կամաւորապէս ոչ կարէ, որ ոչ է հոգեւոր բանական: Եւ այս է ամբարշտութիւն ասողացն, զի ասեն, թէ հոգի ոչ ունէր: Քանզի մարմնոյ*[4] *ոչ կարացելոյ զգալ զկամաւոր չարչարանս*[5] *առանց հոգւոյ*[6]*, հարկաւոր է բանին փոխանակ հոգւոյ*[7] *լեալ*[8] *չարչարանս ընդունել եւ կամ*[9] *ոչ բնաւ գոլ զգայութիւն*[10] *կամաւոր չարչարանացան:*

Ապողինար ասէ. եւ ո՞չ չարչարեցաւ բանն:

Բարսեղ ասէ. միացուցեալ ընդեան[11] *զկարելին չարչարել մարմին, որպէս զի գոլ զչարչարանսն տնաւրէնութեանն եւ ոչ բնութեան բանին: Զոր աւրինակ վաստակեցաւ յուղեգնացութեան*[12]*՝ ոչ բնութիւն աստուածութեանն, այլ միաւորութիւն տնաւրէնութեանն: Ապա թէ ոչ՝ որ արարն զերկինս եւ զերկիր առանց աշխատութեան եւ գնայր*[13] *ի վերայ թեւոց հողմոց. զիա՞րդ արդեաւք*[14] *աշխատեցաւ, եթէ ոչ միացոյց ինքեան զկարելին՝ վաստակել մարմին: Զի մարմին առանց հոգւոյ*[15] *ո՛չ աշխատի, ո՛չ վաստակէ: Զոր աւրինակ, նորա մարմինն է, զոր միացոյցն ընդեան հոգեւոր մարմին ոչ բնութեամբ, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: Սոյնպէս նորա*[16] *աշխ/163ա/ատութիւնն ոչ բնութեամբ, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն եւ նորին չարչարանքն ոչ բնութեամբ (քանզի անչարչարելի է բնութիւնն*[17]*), այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: Վասն զի յաղագս չարչարանացն էր միաւորութիւնն, եւ յաղագս փրկութեանն էին չարչարանքն: Քանզի կեցուցանել կամելով՝ չարչարեցաւ, եւ չարչարել կամելով*[18]*՝ միացոյց, եւ միացուցեալ ոչ եթող, զի նոյնպէս եկեսցէ, զոր աւրինակ, տեսէք զնա երթեալ յերկինս եւ հայեցեալ տեսցեն*[19]*, զոր խոցեցինն:*

---

[1] A *բանական*]
[2] C *խաչիլ*
[3] C *զչարչարանս*
[4] C *մարմնոյն*
[5] C *չարչարանսն*
[6] A *հոգոյ*
[7] A *հոգոյ*
[8] B *լիալ* B *տալ*
[9] BD *կամ*]
[10] C *զգայութիւն*] *սգայութիւն*
[11] C *ընդեան*] *ընդ ինքեն*
[12] C *յուղեգնացութեանն*
[13] C *գնա*
[14] C *արդեաւք*]
[15] A *հոգոյ*
[16] C *նորա*]
[17] C *բնութեամբ*
[18] C *կամեցաւ*
[19] C *տեսցեն*] *տեսին*

Ապողինար ասէ. այլազգաբար արդեաւք[1] ոչ կարէր ապրեցուցանել:

Բարսեղ ասէ. այլ այնպէս կամեցաւ ապրեցուցանել՝ յիմարութեամբ քարոզութեանն:

Ապողինար ասէ. եթէ զմիտս մարդոյ ունէր՝ կարէր եւ մեղանչել:

Բարսեղ ասէ. եթէ ոչ էր միացեալ ընդ աստուածութեանն միտքն՝ այո:

Ապողինար ասէ. փոփոխելի՞ ուրեմն էր Քրիստոս:

Բարսեղ ասէ. մի՛ լիցի:

Ապողինար ասէ. զի եթէ կարէր մեղանչել՝ փոփոխելի էր:

Բարսեղ ասէ. յիշեա՛ զասացեալն, քանզի ասացի թէ՝ ոչ էր միացեալ ընդ աստուածութեանն միտքն, այո՛: Քանզի Քրիստոս Յիսուս[2] առանց միաւորութեանն ո՛չ իմանի /163բ/ Քրիստոս Յիսուս[3], այլ Աստուածն բան[4], որդի Աստուծոյ գոյացեալ: Եթէ կարիցես գտանել անճնաւոր մարմին առանց միաւորութեան բանին՝ ի նմա փոփոխումն, ապա թէ միանգամայն մարմին, միանգամայն Աստուծոյ բանին հոգեւոր բանական մարմին, զի՞ խնդրես փոփոխումն:

Ապողինար ասէ. եթէ զմիտս[5] մարդոյ ունէր եւ մոռացումն, եւ զանգիտութիւն ունէր, եւ[6] մեղանչել կարէր:

Բարսեղ ասէ. եթէ ոչ էր միացեալ ընդ աստուածութեանն, այո՛[7]: Եւ մի՛ ասէր միտս մարդոյ ունէր, քանզի ոչ զայլոյ ուրուք՝ զմարդոյ ունէր միտս, այլ թէ[8] ասա զմարդկային միտսն ընկալաւ բանն, զոր աւրինակ զմարդկային մարմինս:

Ապողինար ասէ. զիա՞րդ կարէր մարդկային միտքն ոչ փոփոխել:

Բարսեղ ասէ. որպէս մահկանացուս այս՝ զգենլով[9] զանմահութիւն՝ ոչ եւս մեռանի, եւ ապականացուս այս՝ զգենլով[10] զանապականութիւն՝ ոչ եւս ապականի. սոյնպէս եւ միտքն՝ աստուածացեալք միաւորութեամբ Աստուծոյ բանին՝ ոչ փոփոխի:

Ապողինար ասէ. ապա ուրեմն եւ սուրբքն անփոփոխելի՞ ունէին զմիտս:

Բարսեղ ասէ. ո՛չ:

Ապողինար ասէ. ընդէ՞ր. ո՞չ եւ ի նոսա էր բանն:

---

[1] C *արդօք*
[2] D *Յիսուս Քիստոս*
[3] D *Յիսուս Քրիստոս*
[4] C *աստուածն բան] աստուած բանն*
[5] C *միտս*
[6] C *եւ]*
[7] C *այո] այլ*
[8] D *թէ] + արդեօք*
[9] C *զգենլով] սգենլով*
[10] C *զգենլով] սգենլով*

Բարսեղ ասէ. այլ ի սուրբքն[1] *ոչ ըստ միաւորութեանն էր, այլ ըստ Հոգւոյն*[2] *չնորհի, զանազանաբար ի նոսա*[3] *նորա /164ա/ զաւրանալով, իսկ աստ ամենայն լիութիւն աստուածութեանն: Եւ սուրբքն ընդունակ բանին էին, իսկ աստ բանն ընկալաւ զմարդկութիւնն:*

Ապողինար ասէ. ասա արեան եւ մարմնոյ՝ որպէս եւ գրեցաւն:

Բարսեղ ասէ. սովորութիւն է Գրոց զբովանդակ զմարդն մարմին եւ արիւն կոչել, որպէս յորժամ ասէ՝ ոչ վերագրեցի արեան եւ մարմնոյ, [4]*եւ ի վերջին աւուրս հեղից յոգւոյ*[5] *իմմէ ի վերայ ամենայն մարմնոյ, եւ զարձեալ ոչ մնասցէ հոգի իմ ի մարդկան յայդմիկ յաղագս գոլ զդոսա մարմին, եւ որ ինչ այսպիսիք*[6]*:*

Ապողինար ասէ. զի՞նչ է՝ սուրբքն ընկալան զբանն, եւ Աստուած բանն ոչ ընկալաւ: Զի՞նչ է զանազանութիւնն:

Բարսեղ ասէ. զի սուրբքն յառաջագոյն գոյացեալք եւ ապա յայնժամ ընկալան զԱստուածն բան, իսկ աստ ոչ ասպէս, այլ որ էրն նախ քան զյաւիտեանս Աստուածն[7] *բանն՝ կամեցեալ մարդանալ*[8]*, սրբեաց զկոյսն եւ միացոյց ինքեան մարմին՝ զոչ յառաջագոյնն գոյացեալ*[9] *եւ ապա միացեալ, այլ ի նմին միութենէ գոյացոյց:*

Ապողինար ասէ. երկուք ուրեմն իշխանք են ի մարմնին՝ Աստուածն բան եւ միտքն մարդկայինք:

Բարսեղ ասէ. այլ ինքն բանն առաջնորդ էր մտ/164բ/ացն:

Ապողինար ասէ. զիա՞րդ կարէր:

Բարսեղ ասէ. զոր աւրինակ սպիտակութիւն ասրու ներկեալ գունով ծիրանոյ ոչ երկու գոյն[10] *է, այլ մի: Նոյնպէս եւ*[11] *միտքն՝ պայծառացեալք եւ աստուածացեալք՝ մի է, ոչ եւ երկուք առաջնորդականք: Քանզի ոչ այլ ինչ խաւսին միտքն եւ այլ՝ բանն: Այլ որպէս երաժշտական գործին ոչ երկու երաժշտականք*[12]*, այլ մի, սոյնպէս*[13] *Աստուածն՝ բանն եւ միտքն՝ մարդկայինք*

---

[1] ABC *սուրբն*
[2] AC *հոգոյն*
[3] C *ի նոսա*]
[4] C *եւ... իմմէ*]
[5] A *յոգոջ*
[6] C *այսպիսիքս*
[7] C *աստուած*
[8] AB *մարդանալ*] *մարկանալ*
[9] C *գոացեալ*
[10] C *երկու գոյն*] *երկնագոյն*
[11] ABD *նոյնպէս եւ սոյնպէս*
[12] C *ոչ երկու երաժշտականք* C *երաժշտականքն* D *երաժշտականն* D + *եւ*
[13] C *սոյնպէս*] + *եւ*

ոչ երկուք իշխանականք, այլ մի: Քանզի փոխանակ գործւոյ[1]՝ *միաքն մարդկայինք եւ նովիմբք վարէր բանն:*

Ապողինար ասէ. այլ գործի երաժշտականին առանց մտաց է:

Բարսեղ ասէ. եւ երաժշտականն՝ մահկանացու, իսկ աստ բանն անմահ էր[2]*, եւ մտաւքն վարի գործով*[3]*: Եւ, զոր աւրինակ ի մեզ միաքն մարմնով*[4] *վարին գործով, զի ի ձեռն մարմնոյն*[5] *կատարելութիւն,* [6]*նոյնպէս եւ անդ բանն մտաւքն վարէր գործեաւ*[7]*, զի ի ձեռն մտացն կատարելութիւն:*

Ապողինար ասէ. եւ զի՞նչ եւս մարմնոյն պետք էին:

Բարսեղ ասէ. յաղագս բազմաց, զի երեւել կամեցաւ եւ զի երկաքանչիւրովքն էր կորուսեալ, եւ նմանովն զնմանն ապրեցուսցէ խաչիւն, եւ կամաւոր չարչարանաւքն հաճեցաւ, եւ ի կամաւոր չարչարանս մտ/165ա/աւքն վարեցաւ, որպէս յառաջն ասացի, գործեաւ[8] *իսկ՝ ի մարմնականսն մարմնովն: Եւ այսպէս խնդրելով եւ գտանելով միացոյց եւ ապրեցոյց զկորուսեալն:*

Ապողինար ասէ. որո՞վք ասեք մարմնականաւք:

Բարսեղ ասէ. խաչիւն, թաղմամբն, գնալովն, չաւշափելովն, կերակրովն, ըմպելեաւն[9] *եւ որ այդոցիկ զհետ երթան:*

Ապողինար ասէ. Աստուած էր բանն, որ ծնաւն ի Մարիամայ:

Բարսեղ ասէ. էութիւնն ծնեալն ի Մարիամայ ի նորա[10] *բնութենէն, ոչ էր բնաբար Աստուած, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն:*

Ապողինար ասէ. եւ զիա՞րդ՝ «աւրհնեալ պտուղ որովայնի քո» ասի:

Բարսեղ ասէ. վասն զի, որ ի բնութենէ Հաւր էր Աստուածն, բան ի բնութենէն Մարիամայ, էառ պատկեր ծառայի եւ ձեւով գտեալ իբրեւ զմարդ՝ պտուղ որովայնի նորա գտաւ:

[11]*Ապողինար ասէ. յարեցա՞ւ ուրեմն բանն ի ծնեալ* [12]*մարմինն ի Մարիամայ՝ իբրեւ զկենդանի:*

Բարսեղ ասէ. իբրեւ զկենդանի ոչ գրեցաւ, այլ իբրեւ զԱստուած ի տաճարի կենդանւոյ[13]*:*

---

[1] ACD *գործոյ*
[2] C *է*] *էր*
[3] C *գործօք*
[4] C *մարմնովն*
[5] D *մարմնոյն*] *մտացն*
[6] D *նոյնպէս... կատարելութիւն*]
[7] C *գործով*
[8] C *գործև*
[9] C *ըմբելովն*
[10] C *նորա*] *նոյն*
[11] D *Ապողինար... ծնեալ*]
[12] C *մարմինն... կենդանւոյ*]
[13] A *կենդանոյ*

Ապողինար ասէ. եւ յիւրաքանչիւր ումեք ի սրբոցն այսպէ՞ս է՝ որպէս ի տաճարի կենդանւոջ[1]*:*

Բարսեղ ասէ[2]*. ոչ այնպէս է: Քանզի իւրաքանչիւր ոք ի սրբոցն այնքան եղեն տաճարք, որքան կարացին /165բ/ առաքինութեամբ եւ ճգնութեամբ ուղղել: Իսկ աստ ամենայն լիութիւն աստուածութեան բնակէ, եւ սուրբքն զպատկեր Աստուծոյ առաքինութեամբ ուղղեալք, բայց աստ բանն զպատկեր ծառայի էառ:*

Ապողինար ասէ. այն, որ ի հոգւոյ[3] *եւ ի մարմնոյ գոյացաւ տաճարն, մարդ էր:*

Բարսեղ ասէ. եթէ առանց բանին իմանի, այո՛, իսկ եթէ ոչ է, յորժամ առանց բանին իմանի, ոչ է մարդ սոսկ, այլ Աստուած՝ միաւորութեամբ բանին:

Ապողինար ասէ. ծնեալն ի Մարիամայ տաճար ոչ թափուր ծնաւ եւ ունայն, այլ հանդերձ[4] *բնակէաւն, յաղագս որոյ եւ ինքն է Յիսուս, որով ամենայնք:*

Բարսեղ ասէ. արդ՝ ո՛չ զտաճարն կոչեմ Յիսուս՝ առանց բանին եւ ոչ զբանն՝ առանց տաճարին, այլ յայնմ հետէ Յիսուս բանն[5] *կոչեցաւ, յորմէ հետէ բժշկեաց զբեկումն ժողովրդեանն իւրոյ: Եւ յայնժամ բժշկեաց, յորժամ արժանաւորեաց զպատկեր ծառայի առնուլ: Արդ, այս բան, որ այժմ Յիսուս*[6] *յաղագս տնաւրէնութեանն կոչեցաւ, նոյն է, որով*[7] *ամենայնքն: Եւ որպէս զհրացեալն երկաթ հուր եւ երկաթ իմանամք, սոյնպէս զՅիսուս Աստուածն բան մարդացեալ:*

Ապողինար ասէ. տաճա՞րն, որով ամենայնք, թէ՞ որ ի տաճարին:

Բարսեղ ասէ. մի՛ բաժանէր զ/166ա/տաճարն ի բնակողէն[8]*, քանզի եթէ՝ «որ յարին ի Տէր, մի հոգի են» բազում առաւել, յորժամ Տէրն ասի լեալ*[9] *մարդ եւ հաւատարիմ է միաւորեալ պատկէր ծառայի, մի է եւ նոյն Աստուած եւ մարդ:*

Ապողինար ասէ.ո՞չ ուրեմն է մարդ ծնեալն ի Մարիամայ:

Բարսեղ ասէ. միայն մարդ՝ ոչ:

Ապողինար ասէ. այլ եւ զի՞նչ:

Բարսեղ ասէ. եւ Աստուած, քանզի որպէս ոչ է մարմին միայն Սաակ ծնեալն յԱբրաամէ եւ ոչ այլ ոք ի մարդկանէ, այլ եւ հոգի եւ մարդ ի մարդոյ

---

[1] AC *կենդանոջ*
[2] A *ասէ*]
[3] A *հոգոյ* C *հոգոյն*
[4] AE *հանդերձ*]
[5] C *բան*
[6] C *Յիսուս*] *Աստուծոյ*
[7] C *որովք*
[8] A *բնակաւղէն*
[9] B *լիալ*

ծննեալ իւրաքանչիւր ոք ի մէնջ է բանական կենդանի, բայց ոչ ծննեալ հոգ-ւոյն[1] *բանականի:*

190. Սույն Հարցումի բնագրում «Բարսեղ ասէ»-ի փոխարեն ամենուր ու-նենք պարզապես «ուղղափառ»:

191. Միաւորութեամբ *ընթերցման փոխարեն բնագրում ունենք* տնաւրէնու-թեամբ *(տե՛ս էջ 1249):*

192. Արդ... աննիւն *միտքը բնագրային հիմք չունի. այն հավանաբար թարգ-մանչի հավելում է, որը նուլնուլթյամբ պահպանվել է բոլոր գրչագրերում:*

193. Բնագրում Քրիստոսի փոխարեն ունենք «τοῦ Κυρίου» *(էջ 1552):*

194. Բնագրում «ապա զիա՞րդ կարելի»-ի փոխարեն ունենք զիարդ *(*πῶς*, էջ 1253):*

195. Սույն հատվածի հայերեն թարգմանության և բնագրի միջև մասնակի անհամապատասխանություն կա:

196. Բնագրում իբրև չարունակություն ունենք ևս մեկ հարց և պատաս-խան, որը բացակայում է հայերեն թարգմանության ձեռագրերում: Ահա այն. «Ὀρθῶς μὴ γένοιτο! Ἀπολλ. Ὅλως ἔπαθεν» *(էջ 1253):*

197. Այս, ինչպես նաև չարունակության աստուածութեանն *ընթերցումները բնագրով չեն հաստատվում (տե՛ս էջ 1256), ուստի և թարգմանչի (կամ գրչի) միջամտությամբ են հայտնվել հայերեն թարգմանության տեքստում:*

198. Բնագրի չարունակության «ὁ Χριστὸς»-ը *(էջ 1256) հայերեն թարգմա-նության ձեռագրերում բացակայում է:*

199. Բնագրի հարցադրումը այս դեպքում մի փոքր այլ է՝ «πῶς οἷόν τε μὴ εἶναι δύο» *(էջ 1257):*

200. Բնագրի պարբերությունների համարակալման չփոթ կա. վրիպմամբ այս և նախորդ պարբերությունները ունեն միևնույն 5 թվահամարը:

201. Հայերեն թարգմանության բոլոր ձեռագրերով ավանդված այս և հա-ջորդ մտքի «Ի Մարիամա»-ն *հավանաբար թարգմանչի միջամտության արդ-յունք են: Երկու դեպքում էլ բնագրում ունենք* «αὐτῆς» *(= նորա, էջ 1257):*

202. ՁԱստուած *ընթերցումը թեև բնագրային հիմնավորում չունի (տե՛ս էջ 1257), սակայն պահպանվել է բոլոր գրչագրերով և, թվում է, հայերեն թարգ-մանության համար արդարացված միջամտություն է:*

203. Բնագրում տաճար*-ին հաջորդում է Յիսուս անվանումը (էջ 1257), որը բացակայում է հայերեն թարգմանության ձեռագրերում:*

204. Բնագրի համընթաց չարունակություն ակնկալելու դեպքում պիտի ունենայինք Աստուծոյ բանն *(տե՛ս էջ 1266), սակայն օտարվել է* Աստուծոյ *ընթեր-ցումը և կապակցությունը պահպանվել է* բանն մարդացեալ *տեսքով:*

[1] AC *հոգոյն*

205. Համմտ. ծան. 201: Այս և չարունակության Ի Մարիամայ *ընթերցումների դիմաց բնագրում ունենք* «αὐτῆς» *(էջ 1260):*

206. Հունարենի նմանությամբ կազմված ի մարդում *(=* ἐν ἀνθρώπῳ, *էջ 1261) հոլովաճևը սույն Հարցումում հանդիպում է երեք տարբեր առիթներով: «Պահոց դրքի» մյուս նյութերում, որքան մեզ հայտնի է, այդ հոլովաճևը այլևս չի հանդիպում:*

207. Աստուած *և արհայտությունը դրեթէ բոլոր ձեռագրերով ավանդված թարգմանչի կամ, թերևս, դրչի ձեռքով կատարված ընդմիջարկություն է: Բնագրում բուն կապակցությունը պահպանվել է* գոլ մարդ *(*εἶναι ἄνθρωπον, *էջ 1261) տեսքով:*

208. Լինել *բայաճևը վերականգնում ենք ըստ բնագրի (*σάρκα γενέσθαι, *էջ 1261) և բուն հատվածի թելադրանքով:*

209. Հայերեն թարգմանության բոլոր ընդօրինակություններում ի մարմնի լեալ *կապակցությանը հաջորդում է հետևյալ միտքը. «մարմին ասի լեալ է՝ ոչ փոփոխելով ի մարմին, եւ ի մարդ լեալ», որը բնագրով չհաստատվելուց բացի, անհարկի ընդմիջարկության տպավորություն է թողնում, ուստի այն դուրս թողինք հայերեն թարգմանության համապատասխան դրվագից:*

210. Բնագրում Ուղղափառի հերթական պատասխանը սկսվում է հայերեն թարգմանության համար բոլորովին անծանոթ հետևյալ ձևակերպմամբ. ո՛չ իցէ Աստուած եւ մարդ *(*οὐκ ἔστι Θεός καὶ ἄνθρωπος, *էջ 1264):*

211. Բնագրում ունենք Տեառն մերոյ *(*τοῦ Κυρίου ἡμῶν, *էջ 1264):*

212. Զմիտսն Տէրունական *թվարկումը հայերեն թարգմանության բոլոր ձեռագրերով ավանդված հավանաբար ոչ պատահական միջամտություն է:*

213. Բնագրում ամէն-ը *բացակայում է:*

214. Սույն հիշատակարանաբնույթ հաղորդումը ըստ բնագրի ավարտվում է ընդունելով զմարդկութիւնն *արտահայտությամբ, մինչդեռ հայերեն ձեռագրերի մի մասում այն ունի չարունակություն: Ահա այդ հատվածը.* «Հավատամք ի ճշմարտականի Հայրն Աստուած ի ճշմարտական յՈրդիէ Միածին Աստուած, ի ճշմարտականի Հոգին Աստուած: Աստուած՝ երեքեան, արարիչ՝ նոյնք: Լոյս երեքեան, անմահութիւն երեքեան, կեանք եւ յարութիւն երեքեան եւ անսահմանական են նոյնք՝ իւրաքանչիւրք, մշտաշարժք, պարզք, անյաւդք, անշարադրելիք: Եւ ամենայն, որ ինչ Հայր, նոյն եւ Որդի եւ Հոգի: Իւրքն Հայր եւ ոչ յումեքէ եղեալ: Եւ չիք ժամանակ, յորում ոչ էր, այլ է յառաջ, քան զամենայն յաւիտեանս: Ծնունդն ասի Որդի Միածին եւ ճշմարիտ, այլ նախ էր ծնունդն, զի յորժամ Հայր էր ընդ նմին էր Որդի: Եթէ ոք կարծէ մտաւք իւրովք խոնարհեցուցանել զՈրդի, խոնարհեցուցանել ջանայ եւ զՀայր, յորմէ ոչ հետէ էր արեգակն արդարութեան, ընդ նմին էր եւ ճառագայթն ճաճանչաւոր: Ապա եթէ էր արեգակն, եւ լոյսն ճառագայթեալ էր եւ էր ապա, եւ նա զրկեալ էր ի լուսոյն: Եւ յորժամ ծնեալ ասի, այսպէս իմանամք զծնունդն՝ լոյս ի լուսոյ ծնեալ ոգեպէս աստուածային զաւրութեամբ, անմիջնորդապէս, անհատաբար, անբաժանաբարապէս, զի՝ եւ ի Հայր եւ Հայր՝ յիս,

որ ետես զիս, ետես զՀայր: Նորին Հաւր բնութեամբ իմանի Որդին ճշմարիտ ըստ ասացելումն, թէ՝ ես եւ Հայր մի եմք, զոր ունի Հայր՝ իմ է եւ իմիքն՝ Հաւր եմ» *(ձեռ. № 3710, էջ 374բ, համմտ. ձեռ. № 497, էջ 470)*:

215. «Տեսութիւն Բարսղի եւ Գրիգորի զհաւատոց» գործի բնագիրը մեզ չհաջողվեց գտնել: Ութ տասնյակից ավելի ձեռագրերով պահպանված սույն երկասիրության հայերեն թարգմանությունը միջնադարում հայտնի է եղել երեք հիմնական խմբագրությամբ. ա) «Հարցումն Բարսեղի եւ սուրբ Գրիգոր Աստուածաբանին», բ) «Վարդապետութիւն սրբոյն Գրիգորի եւ Բարսղի ասացեալ», գ) «Հարցմունք Գրիգորի Աստուածաբանի եւ սրբոյն Բարսեղի»: Պարզվում է, որ մեզանում նախապես եղել է Բարսեղի և Գրիգորի նշված աշխատանքի մեկ թարգմանություն՝ «Տեսութիւն յաղագս հաւատոյ...» խորագրի տակ: Այնուհետև միջնադարում որոշակի միջավայրի ու անհրաժեշտության թելադրանքով առաջացել են հիշյալ, այսպես կոչված՝ կեղծ *խմբագրությունները, որոնք «սակս ընդունելության» վերագրվել են Բարսեղ Կեսարացուն և Գրիգոր Նազիանզացուն: Սակայն, ինչպէս և սպասելի էր, նշված* կեղծ *խմբագրությունները անծանոթ են հայ մատենագիրներին, մինչդեռ «Տեսութեան...» հայերեն թարգմանությունից բառացի քաղում է կատարում Ստեփանոս Ասողիկը (մանրամասն տե՛ս* Կ. Մ. Մուրադյան, *էջ 57-69)*:

*216. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 32, էջ 953-968 (*Ὀπτίμῳ ἐπισκόπῳ*)*:

217. Բազմահամբաւ *(*πολυθρύλλητος*, էջ 956) բառի բացատրության առիթով վկայած Նոր Հայկազյան բառարանագիրների միակ օրինակը սույն կիրառությունն է*:

218. Բնագրում հայերեն թարգմանության եղբաւրն *ընթերցման դիմաց ունենք* «τοῦ ῎Αβελ» *(էջ 957)*:

219. Հայերեն թարգմանությունից կրկին օտարվել է Աբել անձնանունը, որը կա հունարենում «῎Αβελ ὁ ἀδελφός*» (էջ 957)*:

220. Բնագրում ունենք եաւթն զմեղսն *(*ἑπτὰ ἁμαρτήματα*, էջ 960)*:

221. Աստուած եւ Տէր *անվանումների փոխարեն բնագրում ունենք միայն* «Δεσπότης» *(էջ 960)*:

222. Հայերեն թարգմանությունից օտարվել է բնագրի հետևյալ միտքը. «οὐ γὰρ ἐδίδου τὴν ἰσχύν» *(էջ 961)*:

223. Սույն հատվածում բնագրի և թարգմանության անհամապատասխանություն կա:

*224. Հատվածիս հայերեն թարգմանությունը պակասավոր է: Համեմատությունը ցույց է տալիս, որ բնագրի մի ոչ մեծ հատված (*ἀνδρα ἀπέκτεινα ... αὐτὸς διηγεῖται*, էջ 961) ուղղակի մեխանիկական ճանապարհով դուրս է մնացել հայերեն թարգմանությունից. դրան նպաստել է, թերևս,* այր *բառով կազմված նույնաոճ կապակցության մերձավոր կրկնությունը բնագրում:*

225. Բնագրում սույն թվարկումը չարունակվում է՝ «καὶ τό μέγεθος τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ» *(էջ 964), որը չունեն հայերեն թարգմանության ձեռագրերը:*

226. Սույն թղթի բնագիրը մեզ չհաջողվեց գտնել:

227. Թարգմանության ճանապարհով առաջացած անընտչարելի *բառը անծանոթ է մեր բառարանագրությանը:*

228. Բնագիրը տե՛ս Saint Basile, Letters, t. I, Paris, 1957, *էջ 5-13 (*Γρηγορίω ἑταίρω*), համմտ. PG, t. 32, էջ 234 (*Βασίλεος Γρηγορίῳ*): Ինչպես տեսնում ենք, երկու դեպքում էլ հայերենը նման չէ հունարեն ձևակերպումներին: Հայերենում առկա վերջընթեր «յաղագս վարուց» բնորոշումը տեղական միջամտության արդյունք է և պայմանավորված է թղթի բուն բովանդակությամբ:*

229. Դժուարտուփական *(*δυσέρωτος*, էջ 6) բառի Նոր հայկազյան բառարանագիրների բացատրության միակ օրինակը սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 620):*

230. Ներեղեալ-ը *(բնագրում՝* ἐγγινομένας*, էջ 7) հունարենի հիմքի վրա առաջացած եզակի կիրառություն է:*

231. Յրտացեալ-ը *(բնագրում՝* καταψηχθέντα*, էջ 7) ևս հունարենի նմանությամբ կազմված եզակի վկայություն է:*

232. Թարգմանության ճանապարհով առաջացած ժանտարկու *(*ἰοβόλος*, էջ 7) բառը անծանոթ է հայ բառարանագրությանը:*

233. Բարիորդութիւն *(*καλλίπαις*, էջ 9) բառը Նոր հայկազյան բառարանագիրներին ծանոթ է միայն սույն կիրառությամբ (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 459):*

234. Հատվածիս հայերեն թարգմանությունը համընթաց չէ հունարենի հետ. մասնավորապես նկատելու է, որ «արի ըստ Աստուծոյ» կապակցության դիմաց բնագրում ունենք «τὸν Δαβὶδ γενναῖον» *(էջ 9):*

235. Անկարծական *բառը այլուր վկայված չէ, ուստի և անծանոթ է գրաբարի բառարանագիրներին: Սույն եզակի վկայությունը առաջացել է հունարենի* «ἀπρσδόκητος» *(էջ 10) բառը թարգմանելու ճանապարհով:*

236. Լաւաբարոյութիւն *բառն անծանոթ է Նոր հայկազյան բառարանագիրներին: Թարգմանական ճանապարհով առաջացած սույն բառի հիմքը հունարեն* «εὐγνωμόνως» *(էջ 10) ընթերցումն է:*

237. Հայերեն թարգմանության ձեռարգրերը չունեն բնագրում իբրև չարունակություն ընթերցվող հետևյալ միտքը. «Πανταχοῦ τὸ τραχύ, κὰν ἐπιτιμῆσαι δέῃ, ἀπωθούμενον» *(էջ 11):*

238. Օրագիշեր *(*ἡμερονύκτιον*, էջ 12) բառի միակ վկայությունը այս նույն կիրառությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 1031):*

239. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 277:

240. Բնագիրը տե՛ս Saint Basile, *Letters, t. I, էջ 52-57 (*Πέρι τελειότητος βιόν μονάχων*): Խոսելով Սևանում, Սանահնում և այլուր գործող վանական հաս-*

տատուԹյունների մասին՝ Ասողիկը նկատում է, որ այդ հոգևոր միավորումները ձևավորվել և գործում էին «ըստ յառաջասացեալ կանոնին սահմանադրուԹեան սրբոյն Բարսղի» (տե՛ս «Ստեփանոսի Տարօնացւոյ Ասողկան ՊատմուԹիւն տիեզերական», Պետերբուրգ, 1885, էջ 181): Պրոֆ. Վ. Հակոբյանը ենթադրում է, որ Ասողիկը նկատի ունի Բարսեղ Կեսարացու այս նույն կանոնական թուղթը: Նա գրում է. «սակայն այն փաստը, որ այս կանոնախումբը վանականների կենցաղավարուԹյան մասին է, և այդ հարցի մասին Բարսեղ Կեսարացուց մեզ այլ բան հայտնի չէ, ենթադրում ենք, որ Ասողիկը ակնարկել է սույն կանոնախմբին («Կանոնագիրք հայոց», Բ. աշխատասիրուԹյամբ Վազգեն Հակոբյանի, Երևան, 1971, էջ CXI, ծան. 4, հմմտ. էջ 377):

241. Թղթիս հայերեն թարգմանուԹյան սկզբնամասը, մինչև առաջին պարբերուԹյունը, թարգմանչի հավելում է, հավանաբար ըստ Բարսեղ Կեսարացու ինչ-որ գործի:

242. Հայերեն թարգմանուԹյան որոշ գրչագրեր սույն կանոնական թվարկումները ներկայացնում են համարակալված տեսքով: Հունարենում առկա է առանց համարակալման պարզ թվարկում, որին և հետևում ենք:

243. Սույն միտքը «Պահոց գրքի» հայերեն ձեռագրերում երկու առանձին կետերի բաժանելու ձգտում կա: Հունարենում այն մեկն է:

244. Հայերեն թարգմանիչը բնագրի «διαβάλλω» *(էջ 53) բառը թարգմանել է* չարախաւսութիւն, *որի հիմնական, բուն նշանակուԹյունը բոլորովին այլ է (տե՛ս ДГ-РС, I, 363): Մինչդեռ նույն և հաջորդ կետերում առկա է* «καταλαλιά» *(էջ 53) բառը, որը իրոք նշանակում է* չարախաւսութիւն*:*

245. Ընդհանուր *(*πέρπερος*, էջ 55) բառի միակ վկայուԹյունը սույն կիրառուԹյունն է: Նոր հայկազյան բառարանագիրները այն բացատրում են «կօչիկ զարդարուն, մոյկ պաճուճազարդ՝ կանացի» (ՆՀԲ, Բ. 481):*

246. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 807:

247. Հայերեն թարգմանուԹյան բոլոր գրչագրերում սույն կետը նախորդի հետ ընդհանրացված տեսքով է ներկայացվում: Սակայն բնագրում դրանք մատուցվում են առանձին, որին և հետևում ենք: «Պարտ է» եղանակավորող ձևը վերականգնել ենք ըստ բնագրի. դա մասամբ հաստատվում է նաև D գրչագրի տվյալներով:

248. Հայերեն թարգմանուԹյունն այս մասում ընդհատվում է. բնագրում նույն կետը չարունակվում է: Ավելին, իբրև բուն թղթի չարունակուԹյուն հետևում է նույնաբնույթ յոթ կետ ևս (տե՛ս բնագիր, էջ 57):

249. Բնագիրը տե՛ս Saint Basile, *Letters, t. II, Paris, 1961, էջ 88-92, հմմտ. PG, t. 32, էջ 622-628: Երկու հրատարակուԹյուններում էլ խորագիրը նույնն է՝* «Διόδωρῳ»*:*

250. Հմմտ. «Կանոնագիրք Հայոց», Ա. էջ 620՝ որք իսկ զբաւն*:*

251. Համմտ. «Կանոնագիրք Հայոց», Ա. էջ 620՝ զբաղ էառ*:*

252. Համմտ. «Կանոնագիրք Հայոց», Ա. էջ 621՝ զի աո*:*

253. Համմտ. «Կանոնագիրք Հայոց», Ա. էջ 621՝ ճաճեն*:*

254. Այս և հաջորդ կիրառությունները վերաբերում են խորթ մոր գործունեությանը:

255. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 217-237:

256. Բնագրում՝ «συνείροσιν» *(էջ 220). ունի «ի տող արկանել, շարել, դասաւորել հետզհետէ, կարգել, հիւսել, յեռուլ, յաճախել, կուտել» իմաստները (ՆՀԲ, Բ. 888):*

257. Բնագրում՝ «ὁ Ἀπόστολος» *(էջ 221):*

258. Հայերեն թարգմանության գրչագրերում աւետարանական *ընթերցումը միակն է, որի դիմաց բնագրում ունենք* «ἀγγελικῶν» *(էջ 224):*

259. Բաճ եւ զաւրութիւնք *կապակցության դիմաց բնագրում ունենք* բանի զաւրութիւն *(*λόγου δύναμιν*, էջ 224):*

260. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 254:

261. Համմտ. ՆՀԲ, Ա. 1128:

262. Ի Պաւղոսէ *մասնավորեցումը տեղական միջամտության արդյունք է:*

263. Բնագրում ունենք՝ «ἀδελφέ μου» *(էջ 225):*

264. «Եւ համայն... զարթուցից զնա» հատվածի հրատարակությունը տե՛ս «Կնիք հաւատոյ», էջ 259:

265. Ղազարէ*-ն հունարեն կոչական հոլովաճևն է (*Λάζαρε*, էջ 228) նույնությամբ փոխանցված հայերենի:*

266. Համմտ. ՆՀԲ. Բ. 899:

267. Սգաւիրութիւն *(*φιλοπενθὲς*, էջ 229) բառի կիրառության միակ օրինակը սույն վկայություններն է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 704):*

268. Բազմարտաւար *(*πολύδακρυς*, էջ 229) բառի վկայության այլ օրինակ ծանոթ չէ հայ բառարանագրությանը (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 417):*

269. Համմտ. ՆՀԲ, Ա. 164:

270. Հայերեն թարգմանությունից ինչ-ինչ պատճառով դուրս է մնացել մազերը չփետելու մասին բնագրի հետևյալ հաղորդումը. «οὐ κατετίλατο κόμην» *(էջ 232):*

271. Նոր հայկազյան բառարանագիրներին ամպատակ *(= փորձաքար, բնագրում՝* «λίθος»*, էջ 236) բառի կիրառության ուրիշ օրինակ ծանոթ չէ (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 724):*

272. Բնագրում՝ «τοῦ Ἀποστόλου» *(էջ 236):*

273. Հայերեն թարգմանության յաւիտենից*-ը բնագրային հիմնավորում չունի:*

274. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 237-261:

275. Համմտ. բնագիրը՝ «ἀνδρειοτέραν» *(էջ 237):*

276. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 987:

277. Բնագրում՝ «Ἰεριχουντίους» *(էջ 241):*

278. Հայերեն թարգմանության ձեռագրերում զմախաւնաս *ընթերցումը միակն է, որի փոխարեն բնագրի թելադրանքով սպասելի էր աղաւթք ~* «προσευχή»*: Այժմ դժվար է* զմախաւնս *բառի կիրառության չուրջ որևէ բացատրություն առաջադրել, բայց մի բան պարզ է, որ այն չի պատճառաբանվում հունարենով (բնագրում ունենք՝* τὴν προσευχὴν*, էջ 244):*

279. Համմտ. ՆՀԲ, Ա. 616:

280. Բնագրում ունենք պարզապես զՏէր մեր *(տե՛ս էջ 249): Շարունակության* Յիսուս Քրիստոս*-ը հավանաբար թարգմանչի հավելում է կամ հետագա ընդմիջարկություն:*

281. Ըստ կենցաղոյս *արտահայտությունը, դատելով բնագրից (*κατὰ τὸν βίον*, էջ 249) և նույն ճառի հայերեն թարգմանությունում եղած համաբնույթ այլ օրինակներից («ըստ հաւասարութեան կենացս», էջ 211ա, «իմն հաւասարութեամբ կենաց», էջ 212բ) ճիշտ կլիներ պահել* ըստ կենաց *տեսքով: Սակայն հայերեն ձեռագրերը այդ հնարավորությունը չեն տալիս, ուստի այն պահում ենք ավանդված տեսքով:*

282. Բնագրի նմանությամբ հասկանալու է ստրուկ, աՀազատ *իմաստով (*οἰκέτης*, էջ 252):*

283. «Եւ զի՞նչ… անկելոցս» հատվածի հրատարակությունը տե՛ս «Կնիք հաւատոյ», էջ 349:

284. Ցոլովագութ *(*φιλόστοργον*, էջ 256) բառի վկայության միակ օրինակը սույն կիրառությունն է (տե՛ս ՆՀԲ. Բ. 367):*

285. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 907:

286. Նոր հայկազյան բառարանագիրներին սգասէր *(*φυλολύπος*, էջ 260) բառի վկայության այլ օրինակ հայտնի չէ (ՆՀԲ, Բ. 704):*

287. Գինեկէզ *(*οἰνοφλυξ*, էջ 260) բառի միակ վկայությունը «Պահոց գրքի» սույն կիրառությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 553):*

288. Նոր հայկազյան բառարանագիրներին հասարակակից *(*ἄρτιος*, էջ 261) բառի կիրառության այլ օրինակ ծանոթ չէ (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 53):*

289. Հայերեն թարգմանությունից ինչ-ինչ պատճառով օտարվել են զաւրութիւն *(*τὸ κράτος*, էջ 261) և* յաւիտենից *(*τῶν αἰώνων*, էջ 261) բառերը:*

290. Մեզ չհաջողվեց գտնել սույն ճառի հունարենը: Մաշտոցի անվան Մատենադարանի երկու գրչագրերում (№ 3782, Ճառընտիր, ԺԲ. դ., էջ 242բ~244ա, № 6228, Ժողովածու, ԺԹ. դ., էջ 39ա~40ա), պահպանվել է սույն ԻՀ. ճառի մեկ այլ խմբագրություն, որը համանուն ճառի հրապարակվող բնագրի հետ ընդհանուր նշմարներ ունի միայն: Ստորև ներկայացնում ենք այդ տար-

բերակը ըստ № 3782 ձառընտրի, միաժամանակ արտացոլելով № 6228 ձեռագրի տարընթերցումները:

(242բ) Դրուատ ի սուրբն Ստեփաննոս նախավկայ Քրիստոսի[1]

Մեծ է աւր յիշատակիս, եւ զամենեսեան յարուցանէ կոչել ի սպասաւորութիւն բանի, հատուցանել գպատիւ սիրոյ այսր նահատակեցելոյ: Զի ոչ փոքր ինչ է այսմ աւուր սքանչելւոյս այսորիկ խորհրդոյ առ ի շահ աւկտի[2] հոգեւոր մրցանաց՝ ի հանդիսական ճգնութիւնս հետեւելով՝ ի մեծավաճառաշահութեան վերաբերութեան սպասաւորութիւն, որ առաւել փարթամացուցանէ քան զայնոսիկ, որ զմարգարիտս պատուականս ընծայեցուցանեն ի ծովավաստակ աշխատութեանց՝ ի պատիւ թագաւորաց: Իսկ այս առաքելական մարգարիտս պսակ թագի պարծանաց կազմեալ ի դասու երկոտասան առաքելոցն[3] մատուցեալ պարգեւեն Տեառն իւրեանց՝ ի նորին չարչարանաց պտուղ նմին չնորհելով անուանի յամենայն խումբս հաւատացելոց ընտրեալ յառաքելականն վերացեալ բարձրացեալ պատիւ:

Ժամանեաց յեւթանցն վերակացուաց (243ա) սեղանոյն ի տեսչութիւն որդոց[4] եւ այրեաց՝ հանդերձ բազմութեամբ ռամկին ըստ եւթնարփ չնորհեաց Հոգւոյն սրբոյ առաւել փայլէր նա՝ զհրաշալին ընկալեալ զյորջորջումն անուն, այսինքն է Մտեփաննոս, ըստ հելլենականին՝ պսակ, առաքելականին այնորիկ եկեղեցւոյ: Սա, ասէ, լցաւ Հոգւով սրբով իբրեւ զգետ ինչ յորդառատ ի ձմեռնային կապանաց արձակեալ ի ձեռն յարութեանն Քրիստոսի, առնէր նշանս եւ արուեստս ի ժողովրդեանն: Սա յանդիմանէր զանաւրէնն մոլորութիւն հրէական ազգին, յորոց եւ ձգեալ լինէր յատեան քահանայիցն, գերադոյն եւ հրաշալի տեսլեամբ զվերաբնակեցելոցն բերեալ զնմանութիւն տեսակի:

Իսկ ամբոխ ժողովրդեանն ամպարշտեցելոց[5] կացուցին վկայս սուտս եւ պարտաւորէին զարի եւ զանպարտելի վկայն զհայհոյութեան[6] ունել յինքեան զմոլորութիւն, զնոյն բանս հայթայթանաց ի նա ձգելով, զոր եւ ի Տէր եւ ի Տէր[7] նորա ի ժամանակին, որ վասն տաճարին է բանն: Իսկ նորա զկարծիս մոլորութեան նոցա բանիւ յանդիմանեալ կարծեցուցանէր՝ ի նախնեացն առեալ սկիզբն պատմութեան: Եւ ընդ նմին զխստապարանոցութիւնն եւ զամպարհա-

---

[1] *դրուատ... Քրիստոսի*] *Բարսղի եպիսկոպոսի Ի Նախավկայն Ստեփաննոս. ամենեքեան որք սիրելեացն ճաշոյն յաւրինեն՝ Դրուատ ի սուրբն Ստեփաննոս նախավկայ*

[2] *աւգտի*

[3] *առաքելոց*]

[4] *սրբոց*

[5] *ամբարշտեցելոց*

[6] *զհայհոյութեանն*

[7] *եւ ի Տէր*]

ւաճուԹիւն[1] *յանդիմանեաց: Եւ այսու բանիւ զկարկեալ լեզուս նոցա՝ դարձեալ յինքն բորբոքեալ յարուցանէր:*

Յայնժամ համբարձմամբ տեսարանացն յերկինս երեւի նմա բացեալ երկնային հաստատուԹիւնն, զտեսուԹիւն ծնաւղին Աստուծոյ տեսեալ: Եւ ցնծայր յաղագս իւրոյ չարչարանացն. պտուղ Աստուծոյ ընծայէր Ստեփաննոս: Եւ արդ՝ աստանաւր փոքր ինչ հանգուցանեմ, որ ի կարգիս զչարաղրուԹիւն բանից, քանզի սովորուԹիւն է հրէական ազգին, եւս առաւել քահանայապետիցն, յորժամ ոք ամպարշտեալ հայհոյուԹիւնս ձկտեցուցանէր[2] *ի Մովսէս եւ յԱստուած, պատառէին զպատմուճանս իւրեանց՝ առ ի ջատագով լինել աստուածային աւրինադրուԹեանն: Իսկ աստ ի չարչարանս մարմնացելոյն եղծաւ ամենայն կարգ պաշտաման նոցա, եւ թափուր, եւ ունայն եղեն ի հայրենի նախախնամուԹենէն: Եւ ինքեանք յինքեանքս մոլեալք զպէսպէս եւ զազգի ազգի մոլորուԹեան*[3] *զհայհոյուԹիւնս յայտնէին եւ ի ժամ խաչելուԹեանն ասէին՝ արդ վասն զի ոչ գտաւ յամպարիշտ ազգէն, որ զմոլորուԹիւնն հատուցանէր զպարտս պատռմամբ զգեստուն, ցելեալ լինէր վարագոյր տաճարին՝ խայտառակելով զնոցա պաշտամունս՝ ի հնոյն ի նորոյ փոխելով: Եւ այսոքիկ մինչդեռ կենդանին էր ի վերայ խաչին: Իսկ յորժամ աւանդեաց զՀոգին՝ ի մեռեալ մարմինն թշնամանս ձգէին: Յայնժամ վէմք պատառէին, եւ գերեզմանք բացեալ լինէին: Եւ այսոքիկ ըստ մարմնական տեսողուԹեանն:*

Իսկ յետ հրաշալի յարուԹեանն եւ աստուածային համբարձմանն եւ Հոգւոյն սրբոյ գալստեանն ի դասս առաքելոցն ոչ բաւական եղեւ նոցա զՈրդւոյ մարդոյ խաւսել բանս հայհոյուԹեան, այլ եւ ի սուրբ Հոգին ձգեցին զբանս մոլորուԹեան, եւ յայնոսիկ, որք ընդունակ եւ աւթեւանք էին սուրբ Հոգւոյն: Յայնժամ պատառեալ լինէր երկնից հաստատուԹիւնն ոչ յանարգուԹիւն ինքեան եւ չարչար(243բ)եցելոյն, այլ ի նախատիս եւ ի կործանումն ազգին կուրացելոյ եւ ի փառս եւ ի պատիւ ընդհանուր հաւատացելոց: Այս տեսուԹիւն ի վեր է, քան զամենայն հրաշս երեւեալ սրբոցն: Իսկ որ վկայէրն ոչ զանխլաբար ծածկէր զահաւոր գայն տեսուԹիւն[4]*, այլ բարբառեցաւ ի լսելիս նոցա ամենեցուն մեծաւ աղաղակաւ*[5]*:*

Այս ձայն զարմանուԹիւն բարկուԹեան նոցա յորդորեաց ի վերայ աքանչելոյն այնորիկ, որպէս ի ժամ խաչին զքահանայապետիցն զցասումնն ըստ Տեառն բանից, եԹէ տեսանիցէք զՈրդի մարդոյ՝ նստեալ ընդ աջմէ զաւրուԹեանն, որ եւ զնոյն բան հաւատարիմ վկայս հաստատեաց: ԵԹէ տեսանեմ զերկինս բացեալ եւ զՈրդի մարդոյ զի կայ ընդ աջմէ Աստուծոյ, վասն որոյ ի

[1] *զամբարհաւաճուԹիւն*
[2] *ձգտեցուցանէր*
[3] *մոլորուԹեանցն*
[4] *տեսուԹեան*
[5] *աղագաւ*

ձեռն այսր բանից գտաւ արտաքոյ քաղաքին ի քարկոծման տեղիսն: Եւ ընդունէր զարկուածս քարանցն իբրեւ զցաւդ զուարթագին: Ոչ խորհէր չար փոխանակ չարի, այլ զնորին հակառակն, նմանեալ Տեառն իւրում, զի Տէրն ի չարչարանսն ասէր՝ Հայր թող սոցա, զի ոչ գիտեն զի՞նչ գործեն: Եւ աստ եւ բանելիս՝ նմանեալ Տեառն իւրում, ասէր՝ Տէ՛ր, մի՛ համարիր սոցա զայս մեղս: Ո՞վ բարիոք միտք եւ բարք աշակերտին զվարդապետին բարբառեալ զբարբառն: Ո՞վ ողջակէզ բոլորապտուղ քարամբք կատարեալ: Ո՞վ զենումն պատարագի ի հոտ անուշից Տեառն: Ո՞վ առաջին վկայ, յետ առաջնոյ վկային ի խաչն եղելոյն: Ո՞վ բանաւոր ընծայեալ զենումն, հետ բանին կատարեալ զենման, առ քեզ կատարի բանն աւետարանական, թէ ուր եսն եմ[1], անդ եւ պաշտաւնեայն իմ եղիցի:

Դու այսաւր սկիզբն ճանապարհաց վկայիցն, դու բացող աղխեալ դրանն երկնից, դու նախահաւրն լուսեղէն եւ առաջին կերպարանաւքն զարդարեալ, դու վերստին զկողոպտումն լուսեղէն զգեստուն Ադամայ զգեցար, զոր ի ձեռն աւճին մերկացաւ: Դու առաւել մեզ ուրախութիւն, դու քոյին վարդապետացն յորդորիչ ի հանդիսական ասպարիսին: Դու քոյին աղաւթիւք զառաջնորդ մոլորութեան եւ զառիթ սպանմանն յամաւթ արարեր զբանսարկուն: Դու քոյին առաջնորդութեամբդ[2] նորոյ ուխտիս[3] առիթ կենաց կացուցեր տիեզերաց եւ ընտրութեան թագաւորին կազմեցեր զպատերազմակիցն: Ստացար երբեմն զհայհոյիչն, եւ զթշնամանիչն քարոզ եւ վերակացու կաթողիկէ եկեղեցւոյ կացուցեր: Քեւ առաւել պարծին եկեղեցիք հեթանոսաց, եւ յաւէրժ զուարճանան հետեւեալքն զկնի քո հոգեւոր մարտիրոսական գնդին, որոյ դու սկիզբն երկնապաւղոտային: Քեւ ցնծան մանկունք սուրբ եկեղեցւոյ: Քեւ մոլորեալք դարձեալ եղեն ի գիտութիւն ճշմարտութեան: Զքեզ ոչ երկիր ծածկեաց, այլ երկին ընկալաւ, զկատարեալդ ի կատարեալ սրբութիւնսն ի վերագոյնն, ուր կերպարան մեր եմուտ Քրիստոս վասն մեր եւ եցոյց մեզ աւրինակ անսուտ խոստմանն զառ ի մէնջ նախընծայն, զի ամենեքումբք նմանողք նմին, ընդ նմին եւ փառացն արժանաւոր փառաւորեսցեն զմշտենջենաւորին այնորիկ եւ երկնաւորին զանուննն:

Այս քեզ առ ի յիմոց յանարժանութենէս պտուղ երջանիկդ եւ պատուական մեծարեալդ ի վկայս Քրիստոսի անհամեմատ յամենեսեան գերազանցեալումդ ըստ երկուց մեծամեծ չնորհացդ, որ ի քեզ (244ա) զառաքելականին եւ զմարտիրոսականին ընկալեալ զպատիւ ոչ առատագոյն բանիւք իմաստասիրական տառիւք աճեցուցեալ, որ զքոյդ ներբողէր զհրաշիցդ տեսակս, զոր ամենեցունց տկարանալ գիտեմ առ ի զքոյդ բովանդակ բացայայտել զարժանա-

[1] *իմ*
[2] *առաջնորդութեամբն*
[3] *աւետիս*

ւորութեանդ չնորհս: Այլ եւ ոչ ըստ արտաքնոցն տաւնից եւ նուիրաց, որք առեամբ ճենճերացն պատուէն զկռամոլութեանն զմոլորութիւն: Եւ ընդ նոյն զորովայնից զհեշտութիւնս սպասաւորեն, որ է մայր թշուառութեան:

Այլ եւ փախչիցիս յայդպիսեացդ պատուոյ եւ ընծայաբերութեանց, այլ զիմ զաղքատիմաց եւ զդուզնաքեայս ընկալցիս զբանս մեծ բանին սպասաւորդ՝ որպէս Տէրն քո եւ վարդապետ, յոր դու հուպդ ես զերկուց լսմայիցն ընկեցեալ ի գանձանակն: Զի եւ իմ բանք առ քեզ եւ ի չտեմարան քո մթերեալ պղաբերեսցէ ինձ ի դոյզն սերմանցն ընդունել պտուղ հարիւրապատիկ ի քալ եւ ի բարի մշակ եւ ընձեռեալ զամենեսեան զնոր ժողովուրդս. յիշեսջիր ընդ աջմէ Հաւր նստողին[1] ի քո նոր նահատակութեանդ ըստ նոր ուխտիս: Զի եւ սոցա զհին մարդն[2] ի բաց դնելով զնորն զգենուցուն եւ անապական կենացն եւ փառացս արժանի լինիցին ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, որում փառք յաւիտեանս. ամէն:

291. Արտակերտել *բառի կիրառութեան այլ օրինակ հայ բառարանագրութեանը ծանոթ չէ (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 577):*

292. Համմտ. ՆՀԲ, Ա. 606:

293. Սույն միտքը մասնակի փոփոխությամբ օգտագործվել է Գրիգոր Նարեկացու «Մեկնութիւն երգոց երգոյն Սողոմոնի» գործում. «Արդ յայտ է, որպէս Բասիլ ասէ, թէ ուրանօր հօգին սուրբ, անդ հայր և որդի ճանաչի բնակեալ. որպէս ասէ մարգարէին, թէ «բնակեցայց ի նոսա և գնացից ի նոսա» (տե՛ս Գրիգոր Նարեկայ վանից վանականի Մատենագրութիւնք, ի Վենետիկ, 1840, էջ 352):

294. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 508-525:

295. Հայերեն թարգմանությունն այս մասում անհարթ է, որովհետև ինչ-ինչ պատճառով դուրս է մնացել բնագրի «καὶ λογογράφοι» (= արձակագիր, պատմիչ, էջ 508) բառը:

296. ՆՀԲ, Բ. 695:

297. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 89-90:

298. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 35:

299. Համմտ. ՆՀԲ, Ա. 769:

300. «Մարք զբարւոյն» կապակցությունից սկսած մինչև ճառիս ավարտը № 3787 ձեռագրում պահպանված համապատասխան հատվածը համեմատաբար շատ է միջամտվել, փոփոխության ենթարկվել: Ահա այսպիսի տեսք ունի այն. (236բ) Հասակակցացն նմանեսցեն մարք, բարի մաւրն տրտմութեանցն: Մայր միոյն յերանելեացն յայնցանէ՝ տեսեալ զայլսն վախճանեալ եւ զիւրն դեռեւ յոգւոջ եղեալ, առ ի չարչարանացն համբերութիւն թողեալ զնա դահ-

[1] *նստաւղին*

[2] *մարան*

ճացն իբ(237ա)րեւ թէ կարող լինել նմա այլ ինչ խորհել, ինքնին բառնայր զՈրդին՝ տարեալ ընկնելով ի վերայ սայլիցն, ուր այլ սուրբքն հրաւիրեալք ի հուրն: Արդարեւ վկայի մայր: Քանզի ոչ արճակեցան անարդ արտասուս, ոչ բարբառեցաւ ինչ նուաղ եւ անարժան ըստ ժամանակին, այլ ասէ՝ ե՛րթ ով որդեակ, զբարիոք ճանապարհն ընդ հասակակիցս քո եւ խորանակիցսդ, մի՛ մնար ի դասուէդ, մի՛ երկրորդեսցիս յայլոցդ ի յուղի անկցիս առ Տէրն: Արդարեւ բարի չառաւեղ ի բարի արմատոց, զոր ծնաւ եւ սնոյց բարեպաշտութեամբ, մանաւանդ աւրինաւք առաքելական կաթամբ: Եւ որ այսպէս սնաւ, այսպէս յղարկացաւ ի բարեպաշտ ի մաւրէն, իսկ սատանայ գնաց ամաչեցեալ: Քանզի զամենայն արարածս չարժեաց ի վերայ նոցա, յամենայնի եգիտ զինքն յաղթահարեալ յարանցն առաքինութենէն, զգիչերն զժընդակ աւդովն, զգաւառն ճմեռն, զժամանակն դառնաչունչ, զմարմնոցն զմերկութիւնն: Ո՛վ սուրբ դաս, ո՛վ ժողով նուիրական, ո՛վ վահանակցութիւն անքակ, ո՛վ միահաւանք պահապանք ազգի մարդկան, բարի կցորդք որդւոց, աղերսանաց գործակիցք, հրեշտակք զաւրեղք, աստեղք տիեզերաց, ծաղիկք եկեղեցւոյ: Զճեզ ոչ երկիր ծածկեաց, այլ երկին ընկալաւ, բացան ճեզ դրունք երկնից արժանաւորք հրեշտակաց գնդից: Աթոռակիցք հայրապետաց, մարգարէից, արդարոց, որ ի նմին ծաղկի երիտասարդութեան, զկեանս աշխարհիս արհամարհեցին, քան զՀարս եւ զՈրդիս զՏէրն սիրեցին՝ արհամարհելով զանցաւոր զկեանս աշխարհիս, զի փառաւորեցին զՏէրն ի մարմինս իւրեանց: Տեսիլ եղեն աշխարհի, հրեշտակաց եւ մարդկան, զգլորեալս հաստատեցին, զբեկեալս բժշկեցին, զսրբութիւնս կրկնապատիկ արարին: Ի սպասաւորութիւնս բարեպաշտութեան ամենեցուն կանգնեցին զնչան յաղթող միով յուսով եւ փառաց պսակաւն զարդարեցան ի Քրիստոս Յիսուս, ի Տէր մեր, ընդ որում Հաւր միանգամայն եւ Հոգւոյն սրբոյ վայել է փառք, իշխանութիւն եւ պատիւ այժմ, եւ [յաւիտեանս]:

*301. «Միշտ եւ յաւիտեանս» կապակցութեան դիմաց բնագրում ունենք «յաւիտեանս յաւիտենից» (*αἰῶνας τῶν αἰώνων*, էջ 526):*

302. Բնագիրը տե՛ս PG, T. 31, էջ 489-508:

303. Համմտ. ՆՀԲ, Ա. 453:

304. Նոր Հայկազյան բառարանագիրների սույն եզակի վկայակոչությունից երեւում է, որ հաւասարական *(*πεζὸς*, էջ 492) բառի կիրառության ուրիչ օրինակ նրանց հայտնի չէ, այլապէս կհղեին (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 74):*

*305. Գրիգոր Նազիանզացու «Առ որս» գրքի հայերեն թարգմանությունից վերցված ճիշտ նույնաբնույթ օրինակով (*զբարեժամ դիր քաղաքիդ*) են ՆՀԲ բառարանագիրները բացատրում* բարեժամ *բառը (ՆՀԲ, Ա. 447): Բառարանագիրները «Պահոց գրքի» սույն վկայությանը չեն դիմել, ուրիչ օրինակ էլ չեն ունեցել, այլապես կհղեին: Սակայն առկա* բարեժամանակ*-ը ևս նույն իմաստն ու-*

նի, բնականաբար հունարենում նշված հուշարձանների թարգմանության դիմաց էլ ունենք միևնույն «εὐκαίρος» բառը (էջ 492):

306. Հայերեն թարգմանությունն այս մասում պակասավոր է, այդ իսկ պատճառով նախադասության իմաստը՝ դժվարընկալելի: Հայերեն տեքստի համար ևս, հունարենի նմանությամբ, սպասելի էր Ցուդայից մասնավորեցումը (տե՛ս τοῖς Ἰουδαίοις, էջ 497):

307. Եւ խստացեալ-ը թարգմանչի (հնարավոր է նաև գրչի) հավելում է:

308. Հայերեն թարգմանության բոլոր ձեռագրերում սույն ոչ-ի փոխարեն ունենք եւ, որը ըստ բնագրի (էջ 500) և ս. Գրքի ուղղում ենք ոչ:

309. Բնագրում սույն միտքը շարունակվում է. «βασανιζέσθω ώς ἂν ἐθέλητε» (էջ 500) = տանջէք զիարդ կամիք:

310. Վաճառակցութիւն (συνάλλαγμα, էջ 500) բառի կիրառության այլ օրինակ բառարանգրությանը ծանոթ չէ (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 775):

311. Բնագիրը տե՛ս PG, t. 31, էջ 424-444: Սույն ճառի հեղինակային պատկանելության շուրջ հայագիտության մեջ երբևէ կասկած է հայտնվել: Անվանի հայագետ Բարսեղ Սարգիսյանը հետևյալ կերպ է ընդհանրացրել առկա վերապահությունները. «Ճառիս հարազատութեան մասին բանաւոր տարակոյսներ կան դիտելով մանաւանդ յուներէնը, որ շատ աւելի ընդարձակ է... հայերէնով թերևս կարելի ըլլայ որոշել յոյնին հարազատ կամ անհարազատ ըլլալուն» (տե՛ս «Մայր ցուցակ», էջ 1266): Մի կողմ թողնելով հայագետի ակնարկած «բանաւոր տարակոյսները», պիտի նկատել, որ ճառիս հունարենի ընդարձակ լինելու վարկածը իրական հիմք չունի: Բնագրի և թարգմանության համեմատությունը ցույց է տալիս, որ հայերենը մյուս ճառերի և թղթերի նման հիմնականում համընթաց է հունարենին. առկա առանձին բառաճական տարբերությունները տարբեր խմբագրությունների ենթադրության հնարավորություն չեն տալիս:

312. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 447:

313. Նկատի ունի զատկի տոնը՝ «τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα» (էջ 424):

314. Բնագրում ունենք՝ «ἐὰν μὴ παρέλθῃς δία τοῦ ὕδατος» (էջ 428), ուր խոսքը գնում մկրտվելու իրողության մասին է:

315. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 175:

316. Հմմտ. ՆՀԲ, Ա. 502:

317. Հմմտ. բնագիր՝ «ἀυτός σεαυτὸν ἀδικῶν» (էջ 429):

318. Անազգաբար (ἀγεννῷς, էջ 432) բառը, դատելով Նոր հայկազյան բառարանի վկայակոչությունից (Ա. 102), միայն սույն կիրառությամբ է հայտնի:

319. Սույն մասնավորեցումը բնագրային հիմք չունի, այլ պայմանավորված է հայերեն թարգմանությամբ: Հունարենում մեզ հետաքրքրող բառի դիմաց ունենք պարզապես գանձ (θησαυρός, էջ 422):

320. Սրտիւ *չավանդված ընթերցումը վերականգնում ենք ըստ բնագրի (*καρδία, *էջ 437): Հայերեն թարգմանության ձեռագրերում* սիրտ *(սրտիւ) բառի դիմաց ունենք* սերտ *(սերտիւ) դրչական հիմքի վրա աղավաղված տարբերակը:*

321. Թարգմանության ճանապարհով առաջացած անձնամխիթարական *(*ψυχαγωγία, ψυχαγωγοῦσαν, *էջ 440) բառը անծանոթ է հայ բառարանագրությանը:*

322. Համմտ. ՆՀԲ, Բ. 1023:

323. Տվյալ մտքի համար Քրիստոսի *ընթերցումը ընդմիջարկություն է թվում, հասկանալի է, որ այն չկա հունարեն նախօրինակում (տե՛ս էջ 441), սակայն պահպանվել է հայերեն թարգմանության բոլոր ձեռագրերում, ուստի դժվարանում ենք սրբագրել:*

324. Բնագրում «արդար է դատաստանն Աստուծոյ» միտքը հաջորդում է «Հրոյ մատնեցայ» կապակցությանը: Հայերեն թարգմանության առկա դրչագրերում առաջարկվող չարադասությունը միակն է:

325. Հունարենում ունենք՝ յաւիտեանից յաւիտեանի *(էջ 444):*

326. Բնագիրը տե՛ս PG, T. 31, էջ 329-353:

*327. Հունարենում ունենք պարզապես «*ἠν… δωδεκατῳ ψαλμω*» (= յերկոտասան Սաղմոսին, էջ 329): Հայերենում ամենուր առկա է «յերկոտասան* երրորդում *Սաղմոսին» մասնավորեցումը, որը ճիշտ չէ և ըստ Ս. Գրքի ընդգծված բառը ուղղում ենք* երկրորդում*: Նման չփոթի դրչական ճանապարհով առաջանալու հնարավորությունն ինքնին անկհայտ է:*

328. Հայերեն թարգմանության «վաղվաղակի փոփոխի» արտահայտությանը հունարենում նախորդում է մի ընդարձակ հատված (տե՛ս καὶ δὶ ὅλου … πρόσωπόν σου ἀπ᾽ ἐμοῦ*, էջ 329), որը դուրս է մնացել հայերեն թարգմանությունից:*

*329. Նկատի ունի քրիստոնեական հավատի նորադարձ (*προσήλυτος*, էջ 329) հետևորդներին:*

330. Ամենասակաւութիւն *(*πανολεθρία*, էջ 331) բառի կիրառության միակ օրինակը սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Բ. 66):*

331. Բնագրի նմանությամբ հայերեն թարգմանությունում ևս սպասելի էր Աստուծոյ արարածք *(*Θεοῦ ποιήματα*, էջ 332), որը, սակայն, ինչ-ինչ պատճառով անհրաժեշտ չի նկատվել:*

332. Նոր հայկազյան բառարանագիրներին անխառնափնդոր *(*ἀσύγχυτον*, էջ 332) բառի կիրառության այլ օրինակ ծանոթ չէ (տե՛ս ՆՀԲ. Ա. 159):*

333. Համմտ. ՆՀԲ, Ա. 863:

334. «Արդ չար… բնաւորեցան» հատվածի հրատարակությունը տե՛ս «Կնիք հաւատոյ», էջ 287:

335. Կապակցությանս դիմաց հայերեն թարգմանության բոլոր դրչագրերը ունեն պարզապէս ῥῆμ, *որի պատճառով համապատասխան հատվածի միտքը մասամբ թերի է, ուստի այն ըստ հունարենի վերականգնում ենք* ἀπαρτὶς ῥῆμ *(տե՛ս* πυρὸς δημιουργὸν, *էջ 336):*

336. Բնագրում ἡ *նախդիրից առաջ ունենք* «παρὰ Κυρίου» *(*ἡ Տեառնէ, *էջ 337), որը հայերեն թարգմանությունում չի պահպանվել:*

337. Διὰ παντὸς *(*εὐολίσθητος, *էջ 340) բառի կիրառության միակ օրինակը «Պահոց գրքի» սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 634):*

338. «Քանզի»-ին նախորդող բնագրի սույն նախադասությունը «βάραθρων … ὑπορῥαγεντων» *(էջ 340) հայերեն թարգմանությունից օտարվել է:*

*339. «Եւ ոմն վայտեղէն» կապակցությունը վերականգնում ենք ըստ հունարենի (*τὸ δὲ ξύλινον, *էջ 340): Հայերեն թարգմանության ձեռագրերը վերականգնող ընթերցման որևէ տարբերակ չեն պահպանվել: Սակայն առաջադրվող միջամտությունը հաստատվում է ոչ միայն բնագրի ուղղակի վկայությամբ, այլև նույն հատվածի թե՛ բնագրի և թե՛ թարգմանության չարունակությամբ:*

340. Հունարենում իբրև չարունակություն ունենք «οὔτε οὐσίαν αὐτῆς ἐνυπόστατον παρασῆσαι ἔχομεν» *(էջ 341), որը հայերեն թարգմանությունում բացակայում է:*

341. Համմա. ՆՀԲ, Բ. 744:

342. Հայերեն թարգմանության բանք *ընթերցման դիմաց բնագրում ունենք* «οἱ λόθοι» *(էջ 345), որը անկասկած վրիպակ է և ըստ հայերեն տեքստի պիտի ուղղել* «οἱ λόγοι»:

343. Հայերեն աշխարհի *ընթերցման դիմաց հունարենում ունենք* «σόσμου» *(էջ 352), որը հավանաբար վրիպակ է և հայերեն թարգմանության օգնությամբ պիտի սրբագրել* «κόσμου» *(*κόσμος*), մանավանդ որ նույն հատվածի չարունակության մեջ երկիցս օգտագործված* աշխարհիս այսորիկ *արտահայտության դիմաց ունենք* «τοῦ κόσμου τούτου» *(էջ 352):*

344. Աստուծոյ *ընթերցումը բնագրային հիմք չունի. այն, թերևս, հետագա միջամտության արդյունք է (Համմա.* Ղուկ., *ԺԹ. 38):*

345. Սույն ճառի հունարենը մեզ չհաջողվեց գտնել:

346. Կոճոտաձալ (կոճոտիլ) *բառի բացատրության առիթով Նոր հայկազյան բառարանագիրների վկայած միակ օրինակը «Յաղագս ողորմածութեան» ճառի սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 1114):*

347. Համմա. ՆՀԲ, Ա. 1114:

348. Համմա. ՆՀԲ, Ա. 586:

349. Դրոյլ բառի կիրառության միակ օրինակը սույն վկայությունն է (տե՛ս ՆՀԲ, Ա. 643): Համմտ. սույն ճառի ավարտը՝ «զարքայութեանն զդրոյլն կոչեցաւ» (էջ 270ա):

350. Ամենայն հավանականությամբ գրչի հավելում է իբրև ավարտ ընդօրինակված հետևյալ միտքը. «Բացեալ է բժկարանն, դեղք առաջի կան, աւազանն զամենեսեան ընդունի, չնորհք սփռեալ են, հոգեւոր պատմուճանն ի հաւրէ եւ յորդւոյ եւ ի հոգւոյն սրբոյ հաստատեալ տուաւ մեզ փառք Աստուծոյ յաւիտեանս. ամէն» (էջ 270ա):

ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐ

Աբել 319, 498
Աբեղյան Մանուկ 5
Աբրաամ *տե՛ս* Աբրահամ
Աբրահամ (գրիչ) 46
Աբրահամ 71, 127, 131, 164, 182, 253, 275, 294, 304, 308, 463, 495
Աբրիոն 444
Ագագ 188
Ագաթանգեղոս 11
Ադամ 12, 35, 36, 57, 239, 282, 287, 322, 448, 505
Ադրազար 219, 220
Աթանաս 481
Ակինյան Ն. 7
Ահարոն 182
Ամաղեկ 188
Ամբրի 188
Ամիր Սեթ 44
Ամովն 219, 220
Անանիա Մոկացի 11
Անանիա Շիրակացի 5, 12
Անանիա Սանահնեցի 37
Անանյան Պողոս 8, 39, 49, 50
Անասյան Հ. Ս. 5, 32
Աննա 89, 284
Անտոն քահանա (գրիչ) 44
Ապողինար 7, 8, 12, 13, 15, 19, 21, 22, 29, 32, 33, 39, 42, 44, 49, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495
Ապողինարէս *տե՛ս* Ապողինար
Ապօղինար *տե՛ս* Ապողինար
Առաքելյան Վարագ 11
Ասպփ 225
Ավետ (գրիչ) 46
Աւագ (գրիչ) 44
Աքազ 276
Աքայաբ 158

Բաղաամ 280
Բաղակ 278
Բաղայամ 278
Բասիլ *տե՛ս* Բարսեղ Կեսարացի
Բասիլիոս եպիսկոպոս *տե՛ս* Բարսեղ Կեսարացի
Բասիլիոս *տե՛ս* Բարսեղ Կեսարացի
Բասիղ *տե՛ս* Բարսեղ Կեսարացի
Բասիղիոս եպիսկոպոս *տե՛ս* Բարսեղ Կեսարացի
Բասիղիոս *տե՛ս* Բարսեղ Կեսարացի
Բաստամեանց Վահան 12
Բարսեղ Կապադովկացի *տե՛ս* Բարսեղ Կեսարացի
Բարսեղ Կեսարացի 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 49, 50, 51, 54, 285, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 325, 341, 463, 465, 474, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 498, 500, 506
Բարսեղ Կեսարու *տե՛ս* Բարսեղ Կեսարացի
Բէկի 46
Բէկիջան 46
Բրաբիոն (գրիչ, նօտար) 43

Գաբրիէլ 284, 308, 324, 449
Գասպարյան Գուրգեն 4
Գարեգին Ա. կաթողիկոս 7
Գարեգին Բ. կաթողիկոս 2
Գեորգ (Գէորգ) վարդապետ 43
Գեորգ (գրիչ) 43
Գեորգ փիլիսոփա 37
Գերմանոս 37
Գողիադ 195
Գորգու 46
Գորդիոս 407, 411, 414
Գուլիջան 46
Գրիգոր (գրիչ) 44
Գրիգոր 45, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 465
Գրիգոր Աստուածաբան 51, 327, 335, 498
Գրիգոր աբեղա (գրիչ) 46
Գրիգոր Խլաթեցի 46
Գրիգոր Նազիանզացի 6, 7, 21, 32, 35, 498, 507
Գրիգոր Նարեկացի 25, 26, 27, 28, 37, 479, 506
Գրիգոր Նյուսացի 6
Գրիգոր քահանա (գրիչ) 44

Դաթան 444
Դանիէլ մարգարէ 66, 74, 465
Դաւիթ 35, 36, 126, 127, 183, 185, 195, 219, 225, 247, 248, 282, 332, 353, 370, 437, 444, 464, 478
Դաւիթ թարգման Տարաւնացի *տե՛ս* Դաւիթ Տարօնացի
Դաւիթ Տարօնացի 8, 39

Դաւիթ Քոբայրեցի 6, 7
Դեոդորոս Անտիոքի երեց 50, 341
Դիթում 478
Դիոդոր Երէց Անտիոքացի *տե՛ս* Դեոդորոս Անտիոքի երեց
Դիոնեսիոս 36
Դրիեսսեն Ի. *տե՛ս* Տրիսսեն Իննովկենտիոս

Եզաբել 189
Եզեկիել (գրիչ) 39
Եզեկիել Սարկավագ (գրիչ) 39, 40
Եզեկիէլ 166, 222, 308, 352, 464
Եզնիկ Կողբացի 5, 11, 12
Եզրայել 158
Եղիա 305, 400, 411
Եղիազարու վանք 41
Եղիաս 90
Եղիշէ 11
Եղիսաբէթ 284
Եղիսէ 65, 364, 465
Եման 225
Ենովք 128
Եսայի (գրիչ) 41
Եսայի (ծաղկող) 45
Եսայի մարգարէ 54, 102
Եսայիաս 306
Եսաւ 63
Եվթիմիոս Աթոնացի 52
Երեմիա մարգարէ 95
Երեմիաս 352
Եւա 35, 58, 426
Եւսեբու եպիսկոպոս 50, 325
Եփրեմ 221, 223, 423

Զարբհանալյան Գ. 40, 481, 482
Զաքարիա (գրիչ) 47
Զաքարիա 278, 282
Զերեթ 43

էմին Մ. 30, 31
էմմանուէլ 275, 282-283

Ըռայիս խալիֆ 465

Թադեոս 45
Թամս 45
Թեոդորոս Քռքնեավոր 37
Թէոդոր սարկաւագակից 326
Թէոդորետոս 481
Թոմսոն Ռ. 11
Թովմաս, Թոմաս 299, 489
Թորոս (գրիչ) 44
Թորոսեան Հ., Թորոսեան Յ., Թորոսյան Հ. 8, 16, 12, 40, 474, 475
Թօփճեան Յ. 12

Իդիթում 225
Իսաակ 275

Խալիֆ 46
Խաղբակեանք 41
Խաչատուր վարդապետ 48
Խաչատրյան Պ. Մ. 479
Խաչիկ կաթողիկոս 37
Խաչիկյան Լևոն 5, 6
Խոսրովիկ Թարգմանիչ 37

Ծաղիկ 466

Կայեն, Կայէն, Կային 102, 194, 316, 317, 318, 319, 321, 430
Կարապետ Բերիացի (գրիչ) 47
Կարապետ Բիւզանդացի 47
Կարապետ եպիսկոպոս 481
Կիրակոս 46
Կոռնել հարիւրապետ 39
Կոռնելիոս 418, 458, 460, 461

Հակոբյան Վազգեն 5, 11, 48, 50, 500
Համազասպ կորապաղատ Մամիկոնէնից 39
Հասրաթ 46
Հեղիաս 64, 305, 425
Հերովդէս 278
Հովհան Մանդակունի 8, 12, 16, 17, 18, 37, 474
Հովհան Օձնեցի 5, 18, 20, 21, 23, 37, 38
Հովհաննես Արքաեղբայր 44
Հովհաննես Երզնկացի 35, 36, 37, 38
Հովհաննես վանական Տավուշեցի 34
Հովհաննես վարդապետ 39
Հովհաննես քահանա 44
Հովսեփյան Գ. 37, 40, 41

Ղազար 58, 71, 224, 353, 354, 355, 455, 463, 501
Ղազարոս *տե՛ս* Ղազար
Ղազինյան Ա.Ա. 479
Ղամեք 321
Ղարիպ գրագիր 45
Ղաֆադարյան Կարո 7
Ղուկայ 148, 322

Մաթևոսյան Ա. Ս. 7, 39
Մալխասյանց Ստ. 30, 31, 467, 470, 477, 479
Մաղաքիա (գրիչ) 47
Մայրագոմեցի 37
Մաշտոց 41, 502
Մատաթիաս 402
Մատեոս (գրիչ) 45
Մատթէոս տպագրիչ 43

Մարաբյան Սեդա 46
Մարգարիտ 46
Մարիամ 18, 19, 182, 272, 273, 274, 277, 278, 282, 284, 285, 286, 288, 292, 293, 294, 295, 298, 299, 302, 304, 308, 322, 323, 324, 484, 485, 488, 489, 490, 494, 495, 497
Մարկեղեայ Գաղատացի 303
Մարտիրոս 46
Մաքսիմոս 481
Մելիքսեթ-բեկ Լ. Մ. 34
Մելքիսեդ (գրիչ) 44
Մինաս աստուածաբան վարդապետ 43
Մխիթար Այրիվանեցի 42
Մխիթար Գոշ 12
Մովսես (գրիչ) 46
Մովսես Խորենացի 6, 9, 15, 23, 37, 38
Մովսես Կաղանկատվացի 11
Մովսէս 62, 73, 89, 109, 127, 182, 188, 222, 237, 253, 305, 308, 323, 331, 385, 408, 441, 442, 466, 504
Մովսէս մարգարէ 35
Մուսէս 424
Մուրադյան Կ. Մ. 3, 4, 5, 6, 9, 12, 18, 21, 39, 498
Մուրադյան Պարույր 6

Յակոբ (գրիչ) 46
Յակոբ 44
Յակոբ կրաւնաւոր 45
Յակոբ, Յակովբ 93, 210, 222, 279, 303, 305
Յեդում 223
Յիսուս Քրիստոս 15, 18, 28, 33, 41, 43, 44, 45, 56, 79, 80, 86, 94, 96, 108, 115, 116, 125, 129, 130, 133, 134, 165, 176, 177, 191, 206, 208, 217, 221, 223, 224, 227, 229, 234, 243, 244, 259, 271, 275, 278, 279, 284, 285, 287, 290, 293, 294, 295, 299, 300, 301, 322, 323, 324, 336, 339, 350, 352, 353, 357, 358, 360, 362, 370, 377, 379, 380, 385, 388, 392, 393, 398, 401, 402, 406, 409, 410, 417, 419, 422, 423, 424, 426, 433, 434, 436, 442, 453, 454, 478, 457, 458, 460, 461, 464, 466, 469, 484, 485, 489, 492, 495, 496, 497, 502, 503, 505, 506, 507, 509
Յոբ, Յովբ 88, 135, 305, 330, 357, 444
Յոհան Եզնկաեցի 42
Յոհան Մանդակունի *տե՛ս* Հովհան Մանդակունի
Յոհաննես աբեղա 46
Յոհաննէս 422, 454
Յոհանիս 46
Յոհաննէս 258, 259, 260
Յոհաննէս վարդապետաց վարժապետ 39-40
Յովաբ 219, 219, 220
Յովանես 43
Յովանես փիլիսոփոս 46
Յովաննես (գրիչ) 43
Յովաննէս (ընթերցող) 41
Յովաննէս Մկրտիչ 71
Յովհան Իմաստասէր Աւձնեցի *տե՛ս* Հովհան Օձնեցի
Յովհան Մանդակունի *տե՛ս* Հովհան Մանդակունի
Յովհաննես (գրիչ) 43, 44
Յովհաննէս (Յոհաննէս) աւետարանիչ 71, 130, 284, 385, 463, 466, 467
Յովնաթան 353
Յովսեփ, Յովսէփ 137, 222, 272, 273, 274, 330, 408
Յուդա 508
Յուդաս 223, 308, 402
Յուղինտայ, Յուղիտայ 361
Յուղիտ 50
Յուսէփ 196

Նաբուբ 158
Ներսես վարդապետ 41
Ներսէս եպիսկոպոս Անկուրիոյ 42
Ներսէս Շնորհալի 481, 482
Նոյ 61

Շալու 45
Շարուհ 219
Շօռոթ 47

Ոհաննես միայնակեաց (գրիչ) 45
Ոպտիմեայ եպիսկոպոս 316

Պատրոս Հռոմկլայեցի 47
Պարոնիկ Ռայիս 44
Պաւղոս առաքեալ 71, 116, 130, 191, 194, 208, 223, 240, 241, 258, 299-300, 301, 307, 316, 322, 345, 350, 351, 352, 360, 377, 386, 391, 402, 463, 464, 466, 489, 501
Պետրոս Աստապատցի 47
Պետրոս առաքեալ 130, 131, 258, 259, 308, 317, 324, 385, 418, 460
Պետրոս կրոնավոր (գրիչ) 48
Պողարյան Ն. 8
Պռոշեանք 41
Պօղոս *տե՛ս* Պաւղոս

Ջալալեանց Ս. 7

Ռովամ 219

Ս. Գեորգ 47
Սաակ 495
Սալչուկ 46
Սահակ (գրիչ) 48
Սահակ կաթուղիկոս 12
Սահակ Պարթև 9, 13, 14, 15, 33, 37, 38
Սամուէլ 63, 89, 188
Սամսոն, Սամփսոն, Սամփսովն 63, 89, 175-176, 408
Սանահին 499
Սանահին 7
Սարգիս (գրիչ) 40
Սարգիս (գրիչ) 47
Սարգիս 45
Սարգիս բժիշկ 43
Սարգիս վարդապետ 42
Սարգիսեան Բարսեղ 11, 40, 482, 508
Սարգսեան Գ. 11
Սարգսյան Խորեն 5
Սաւուղ 188, 195, 353
Սեբերիանոս Եմեսացի Գաբաղացի 50
Սեթ 35
Սեմեի 185
Սիմէովն, Սիմովն, Սիմէաւն 7, 227, 284, 322, 324, 370, 460, 467
Սողոմոն, Սողոմովն 26, 144, 197, 215, 377, 378, 407, 421, 453, 506
Սոսթենես (գրիչ) 44
Սուրբ Բարսեղ *տե՛ս* Բարսեղ Կեսարացի
Սուքիաս վարդապետ 43
Ստեփաննոս Վահկացի (գրիչ) 44
Ստեփանոս (գրիչ) 41
Ստեփանոս 26
Ստեփանոս Ասողիկ 23, 28, 29, 30, 31, 32, 37, 38, 480, 498, 500
Ստեփանոս եղբարք 45
Ստեփանոս Նախավկայ 38, 45, 380, 381, 382, 383, 385, 386, 387, 388, 503, 504
Ստեփանոս Սյունեցի 21, 22, 23, 24, 25, 28, 29, 30, 37, 38
Ստեփանոս քահանայ 39
Ստեփանոս Օրբելյան (Օրբէլեան) 21, 37

Վանական վարդապետ Տավուշեցի 34, 37
Վանական վարդապետ *տե՛ս* Վանական վարդապետ Տավուշեցի
Վարդ Խաթուն 466
Վարդան Այգեկցի 32, 34, 37, 38
Վարդան կրոնավոր (գրիչ) 46

Տաբիթա 455
Տեր-Պողոսյան Պ. 8, 26, 27
Տէր Զաքարէ 466
Տէր Յովաննէս Խան Խաթուն 466
Տիմոթէոս Աղեքսանդրացի 49
Տուած 44
Տրիսսեն Իննովկենտիոս 40

Ուլուհոջյան Գաբրիելա 10

Փավստոս Բուզանդ 11
Փարաւոն, Փարաւովն 196, 424, 445, 466
Փենեէս 108

Քաուի Պիտեր 41
Քուրցիկիձե Ց. 52
Քրիստոսատուր աբեղայ 44
Քրիստոսատուր քահանայ 44

Agathange 11
Basilio di Cesarea 10
Driessen I. W. 40
Garitte Gérard 11
Mingne J.-P. 51
Saint Basile 9, 51, 499, 500
Uluhogian Gabriella 10
Yves Coutonne 51

Василий Кесарийский 51

ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐ

Աղուանից աշխարհ 11
Անթիլիաս 7, 40, 41
Անի 40
Ասորեստան 311
Ասորիք 219
Արաբիա 219, 477
Արծկե 46
Արմաշ 12

Բաբելոն 65-66, 352, 465
Բաբելովն *տե՛ս* Բաբելոն
Բաբլովն *տե՛ս* Բաբելոն
Բեթղէէմ 278, 280

Գաղաադ 221, 223
Գեղարդա վանք 42

Դամասկացոց քաղաք 39

Եգիպտոս 93, 196
Եդովմ 221
Երևան 7, 9, 11, 27, 32, 35, 39, 39, 48, 49, 479, 500
Երուսաղեմ 8, 43, 80, 252, 278, 353, 360, 375, 443
Եփրատ 219

էջմիածին 1, 3, 4, 6, 43, 48, 49

Թիֆլիս 7, 15, 21, 37

Իլով 44, 46
Իսրայել, Իսրայէլ 219, 275, 278, 279, 303, 322, 353, 384, 424
Իսրայեղ, Իսրայէղ 57, 189, 219, 222

Լիբանան 41

Կ. Պոլիս 43, 47
Կաֆա 47
Կեսարիա 458
Կոստանդնուպաւլիս *տե՛ս* Կ. Պոլիս

Հաղբատ 40
Հռոմանց երկիր 42
Հրեաստան, Հրէաստան 278, 279, 281, 422

Ղրիմ 42, 44

Մէջս գետոցն 219
Մանասէ 128, 221, 223
Մոսկվա 6
Մովաբ 221, 223

Յուդայ 221

Նինուէ 126
Նյու Յորք 41
Նոր Ջուղա 8

Շօռոթ 47

Պաղեստին 445
Պետերբուրգ 28, 500

Ռովը 219

Ս. Ղազար (կղզի) 11, 50
Սևան 499
Սանահին 7, 499
Սերկևիլի գյուղ 45
Սիկիմայ 222
Սիոն 40
Սիսական նահանգ 37
Սոդոմ 443, 464
Սովը 219

Վաղարշապատ 12
Վենետիկ 8, 11, 12, 16, 18, 26, 32, 39, 40, 41, 43, 50, 506
Վերին Նորավան 45
Վիեննա 7, 8

Տփխիս *տե՛ս* Թիֆլիս

Փարիզ 9
Փիւնիկէ, Փյունիկե 219, 477

Քաղկեդովն 49
Քիմճակ 44
Քոթուկ 7
Քորեբ 64, 411

Paris 9, 499, 500
Roma 11

Ереван 50

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԽՈՍՔ ԳՆԱՀԱՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԻՇԱՏԱԿԻ 5
ԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ 7
ԱՌԱՋԱԲԱՆ
«Պահոց գրքի» հետքերը հայոց միջնադարյան գրականության մեջ 11
«Պահոց գրքի» ձեռագրերը 39
«Պահոց գրքի» մասերի հրատարակությունները 49

ԲՆԱԳԻՐ

Ա. ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ ՍՐԲՈՅՆ ԲԱՐՍՂԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԿԵՍԱՐՈՅ ԿԱՊԱ-ԴՈՎԿԱՑԻՈՅ ՅԱՂԱԳՍ ՊԱՀՈՑ 54
Բ. Ի ՊԱՀՍՆ ՔԱՌԱՍՆԵՐՈՐԴՍ 80
Գ. ԱՐԲԵՑՈՂԱՑ 95
Դ. ՀԱՅԵԱ՛Ց Ի ՔԵԶ 109
Ե. ՅԱՂԱԳՍ ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԵԱՆ 124
Զ. ՔԱԿԵՑԻՑ ԶԻՄ ՇՏԵՄԱՐԱՆՍ 135
Է. ԱՌ ԸՆԶԵՂՄՆ 148
Ը. ԶՎԱՇԽՈՂԱՑ 166
Թ. ԶԲԱՐԿԱՑՈՂԱՑ 177
Ժ. ԶՄԱԽԱՆԱՑ 192
ԺԱ. Ի ՍԱՂՄՈՍՆ ԱՌԱՋԻՆ 204
ԺԲ. Ի ԾԹ. ՍԱՂՄՈՍՆ 218
ԺԳ. Ի ԿԱ. ՍԱՂՄՈՍՆ 225
ԺԴ. Ի ՃԺԴ. ՍԱՂՄՈՍՆ 235
ԺԵ. Ի ՃԺԵ. ՍԱՂՄՈՍՆ 244
ԺԶ. ՅԱՂԱԳՍ ՍՈՒՐԲ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԵԱՆՆ 253
ԺԷ. «Ի ՍԿԶԲԱՆԷ ԷՐ ԲԱՆՆ» 260
ԺԸ. Ի ԾՆՈՒՆԴ ՓՐԿՉԻՆ 268
ԺԹ. ՍՐԲՈՅՆ ԲԱՐՍՂԻ ՈՒՂՂԱՓԱՌՒ ԵՒ ԱՊՈՂԻՆԱՐԻ ՀԱՐՉՈՒԱԾՈՂԻ ՀԱՐՑՄՈՒՆՔ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆՉՔ 285
Ի. ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԲԱՐՍՂԻ ԵՒ ԳՐԻԳՈՐԻ ԶՀԱՒԱՏՈՑ 301
ԻԱ. ՈՊՏԻՄԵԱՑ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ՝ ԲԱՍԻԼԻՈՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ 316
ԻԲ. ԲԱՍԻՂԻՈՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՄ ԵՒՍԵԲՈՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ 325
ԻԳ. ԹՈՒՂԹ ԱՌ ՍՈՒՐԲՆ ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ՝ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԶԻԱԶՈՒ՝ ՅԱՂԱԳՍ ՎԱՐՈՒՑ 327

ԻԴ. ԹՈՒՂԹ ԱՌ ՍՈՒՐԲՆ ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ՝ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱ-ԶԻԱԶՈՒ՝ ՅԱՂԱԳՍ ԿՐԱՒՆԱՒՈՐԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅ 335
ԻԵ. ԲԱՐՍՂԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԿԵՍԱՐՈՒ՝ ՄԵԾԻ ԴԻՈԴՈՐԱՅ ԵՐԻՑՈՒ ԱՆ-ՏԻՈՔԱՅԻՑ 341
ԻԶ. ՅԱՂԱԳՍ ԳՈՀՈՒԹԵԱՆ 348
ԻԷ. Ի ՎԿԱՅ ՅՈՒՂԻՏԵԱՅ ԵՒ ՅԱՌԱՋ ԱՍԱՑԵԱԼ ԽԱՒՍՍՆ ՅԱՂԱԳՍ ԳՈՀՈՒԹԵԱՆ 361
ԻԸ. Ի ՍՈՒՐԲ ՆԱՀԱՏԱԿՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՍՏԵՓԱՆՈՍ 380
ԻԹ. Ի ՍՈՒՐԲ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՎԿԱՅՍՆ 389
Լ. Ի ԳՈՐԴՒՈՍ ՎԿԱՅՆ 407
ԼԱ. ԽԱՒՍՔ ՅՈՐԴՈՐԱԿԱՆՔ Ի ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆՆ 421
ԼԲ. ԹԷ ՉԷ ՊԱՏՃԱՌ ՉԱՐԵԱՅ ԱՍՏՈՒԱԾ 437
ԼԳ. ՅԱՂԱԳՍ ՈՂՈՐՄԱԾՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՅԱՂԱԳՍ ԱՂԱՒԹԻՅ 455

Ծանոթագրութիւններ 463
Անձնանունների ցանկ 513
Տեղանունների ցանկ 517

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ - Բ

Ս. ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՑԻ

ԳԻՐՔ ՊԱՀՈՑ

Աշխատասիրությամբ ԿԻՄ ՄՈՒՐԱԴՅԱՆԻ

Հրատարակության պատրաստեց և անվանացանկերը կազմեց՝ Գ. Գասպարյանը
Խմբագիր՝ Գ. Տեր-Վարդանյան

Հրատարակչության տնօրեն՝ *Եզնիկ Արք. Պետրոսյան*
Համակարգչային աշխատանքները՝ *Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի*
Հրատարակչական բաժնի

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
2008